anul X, nr. 1 (104), ianuarie 2012

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Județean Maramureș

Din sumar:

PAG.2 VIAȚA CULTURALĂ

• Concurs de poezie

• Scriitorul în cetate

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU - *Despre literatura rezistenței la totalitarism*

PAG. 4-5 VITRINA

• Augustin COZMUȚA - *Mențiuni critice*

• Maria COGĂLNICEANU - *N. Steinhardt - critic literar şi artist unic*

• Săluc HORVAT - *Eminescu într-o ediție anastatică*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT - *Sabia lui Damocles*

PAG. 7 ORFEU

• *Poeme de* George ANCA

PAG. 8 ESEU

• Vasile PISTOLEA - *Un roman despre singurătate, dragoste şi moarte*

PAG. 9 PROZĂ

• Dumitru HURUBĂ - *Neamuri de decembrie*

PAG. 10 CRONICA LITERARĂ

• Delia POP - *Alchimie*

PAG. 11 POEZIE

• Roxana Francesca DAVID, Gheorghe POP, Daiana RÂNJA

PAG. 12 COMENTARII

• Alexandru ZOTTA - *Intervale şi popasuri*

PAG. 13 INTERPRETĂRI

• Daniela CĂPRAR - *Relații spirituale: Mihail Sebastian - Nae Ionescu - Mircea Eliade*

PAG. 16 TRADUCERI

• Yo TUERLINX -ROUXEL (traducere: Betty KIRCHMAJER-DONCA), Mario PETRUCCI (traducere: Mirona PALAS şi Daniela Mihaela CĂLINESCU)

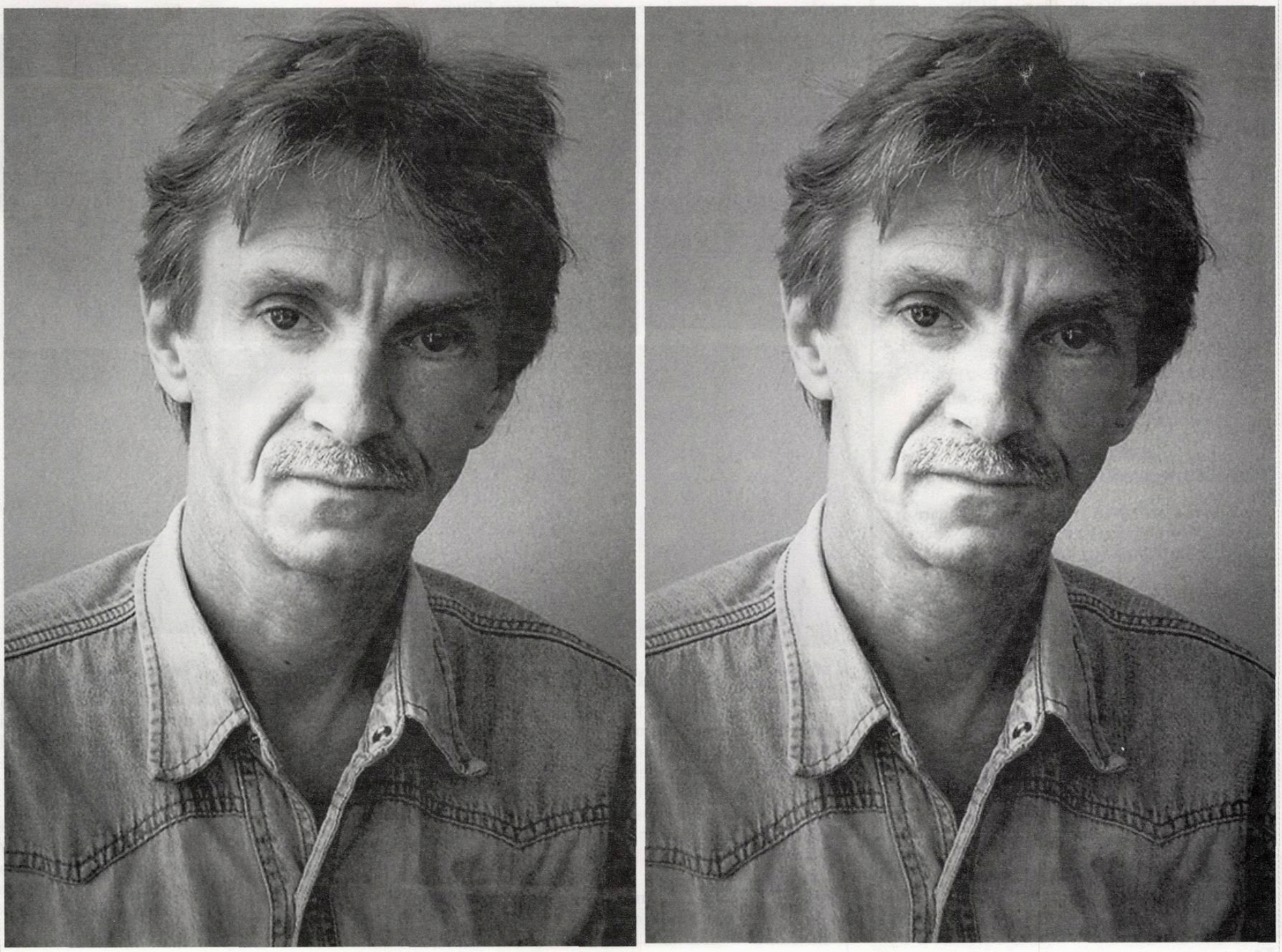

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artistului Gheorghe DINU

Stradă veche

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director: Gheorghe GLODEANU

Director executiv: Săluc HORVAT

Secretar general de redacţie: Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Nicolae FELECAN, Nicolae IUGA,
Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Cornel MUNTEANU, Adela Naghiu
Adrian OŢOIU, Gheorghe PÂRJA,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică: Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare: Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. **MARINEX PRINT S.R.L., Baia Mare**
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. "Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. "Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin "Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacţie: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în
Catalogul publicaţiilor la poziţia 4861.

16 pagini - 1,5 lei

5 948485 970010

Responsabil de număr:
Augustin COZMUŢA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Ion Ghiur, ***Gabriel Georgescu, un poet al existenţei discrete***, Editura Citadela, Satu Mare, 2011;
• Cristina Scarlat (coordonator), ***Mircea Eliade: once again***, Editura Lumen Publishing House, Iaşi, 2011;
• Ştefan Mariş, ***Finitudine şi imortalitate în filosofia occidentală***, Editura Universităţii de Nord, Baia Mare, 2011;
• Teo Moldovan, ***Fix Pix Loneliza...***, roman, volumul I, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2011;• Ştefan Bellu, ***Sub cer voievodal***, Editura Eurotip, Baia Mare, 2011;
• Ciprian Sonea, ***Fenomenul religios la Lucian Blaga şi Emil Cioran***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2011;
• Ion Pop, ***Interviuri. Între biografie şi bibliografie***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2011;
• Nicolae Goja, ***Fabrica de iarbă***, roman, Editura Eurotip, Baia Mare, 2011;
• Florica Bud, ***Mi-e dor de-o pohtă bună***, Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2011;
• Florica Bud, ***Secol de vânzare: pamflete***, Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2012;
• Nicoleta Sălcudeanu, ***Asupra criticei de azi***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2011;
• Nicolae Bunget, ***Întâmplări de nicăieri***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2011;
• Flavius Lucăcel, ***Trecătoarea pisicii***, teatru, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2011;
• Lucian Boia, ***Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 şi 1950***, Editura Humanitas, Bucureşti, 2011;
• Rodica Grigore, ***În oglinda literaturii***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2011;
• Horia Bădescu, ***E toamnă nebun de frumoasă la Cluj***, versuri, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011;
• Ion Gheorghe, ***Epopeea Tapae***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2011;
• Dumitru Chioaru (coordonator), ***Noua poezie nouă***, ***O antologie de poezie română postmodernă***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2011;
• Daniel Săuca, ***România mea nu mai există***, editoriale, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011;
• Grigore Ciascai, ***Drumuri şi gânduri***, Editura Proema, Baia Mare, 2011;
• ***50 de ani de învăţământ superior în Baia Mare***, Editura Universităţii de Nord, 2011.

REVISTE:

• „Caiete silvane", nr. 82, 83/2011, Zalău;
• „Familia", nr. 11-12/noiembrie-decembrie 2011, Oradea;
• „Poesis", nr. 10-11-12/2011, Satu Mare;
• „Orizont", nr. 12/2011, Timişoara;
• „Tribuna", nr. 222, 223/decembrie 2011, Cluj-Napoca;
• „Actualitatea literară", nr. 15-16/2011, Lugoj;
• „Litere", nr. 10-12/2011, Târgovişte;
• „Cronica", nr. 12/decembrie 2011, Iaşi;
• „Spinul", publicaţia epigramiştilor băimăreni, nr. 4/2011, Baia Mare;
• „Viaţa românească", nr. 11-12/2011, Bucureşti;
• „Argeş", nr. 12/decembrie 2011, Piteşti;
• „Ateneu", nr. 11-12/2011, Bacău;
• „Salonul literar", nr. 75/2011, Odobeşti (Vrancea);
• „Acolada, nr. 12/2011, Satu Mare.

CONCURS DE POEZIE

Revista „Nord Literar" din Baia Mare organizează o nouă ediţie a concursului de poezie consacrat autorilor tineri, nedebutaţi în volum. Perioada de desfăşurare a concursului este pe tot cuprinsul anului 2012, cu limita ultimă de predare a materialelor în 30 noiembrie a.c. Premiile constă în publicarea selectivă a textelor şi a autorilor după o evaluare critică de către un juriu constituit în redacţie. Poemele, circa zece titluri, vor fi expediate prin poşta electronică sau în plic, pe adresa revistei *„Nord Literar"*, cu respectarea uzanţelor de desfăşurare a oricărui concurs literar.

SCRIITORUL ÎN CETATE

Sub acest generic, Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor îşi propune desfăşurarea unui program de proiecte, manifestări şi activităţi literar-artistice. Menţionăm câteva dintre ele: Concursul de debut al Filialei, colecţia *Biblioteca tânărului scriitor* (martie 2012) • Ciclul de conferinţe: *Ce înseamnă să fii scriitor român/ european în mileniul III* (aprilie-mai) • Centenar Caragiale (aprilie) • Festivalul Internaţional „Lucian Blaga" (mai) • Editarea unei antologii ***Moartea în/din cuvinte: Ce mai înseamnă să fii muritor în mileniul III?*** (lansare, iulie 2012) • Simpozion Dimitrie Popovici (1902-1952), în colaborare cu Facultatea de Litere din Cluj-Napoca • Zilele prozei la Cluj, ediţia a V-a, şi acordarea premiilor pentru proza anului (noiembrie 2012).

IMPORTANT!

Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

DESPRE LITERATURA REZISTENȚEI LA TOTALITARISM

Pentru cercetătorul contemporan, literatura rezistenței la totalitarism alcătuiește o temă fascinantă, ce permite avansarea unor puncte de vedere inedite despre o epocă damnată și despre niște autori de excepție. Asupra acestei problematici actuale și extrem de complexe se oprește în cartea ei de debut și Ligia-Imelda Chința (***Literatura rezistenței la totalitarism, Cuvânt înainte*** de prof. univ. dr. Paul Magheru, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011). Iar faptul că studiul a fost inițial teză de doctorat reprezintă o garanție a seriozității muncii depuse. Nu întâmplător, tânăra cercetătoare observă că, în ultimele două decenii, a apărut o avalanșă de lucrări memorialistice, ambiționând să deconspire regimul totalitar de dinainte de 1989. Pentru prima dată după o lungă perioadă, hegemonia romanului a început să fie serios amenințată, literatura nonfictivă – și implicit nevoia de adevăr – fiind mai apreciate de către cititori decât refugiul în imaginar. În amplul comentariu pe care îl întreprinde, Imelda Chința se oprește la o serie de opere reprezentative, selectate în funcție de calitățile lor documentare și estetice. Din lipsă de spațiu, discuția nu se extinde și asupra genului liric, care ar putea constitui obiectul unei alte investigații la fel de amănunțite. Lucrarea conține patru capitole ample, intitulate după cum urmează: ***Literatura de rezistență***, ***Totalitarismul - ca formă de manifestare a absurdului***, ***Memorialistica închisorilor***, ***Experiențe cubaneze***. La acestea se adaugă concluziile și o bibliografie ce tinde către exhaustivitate.

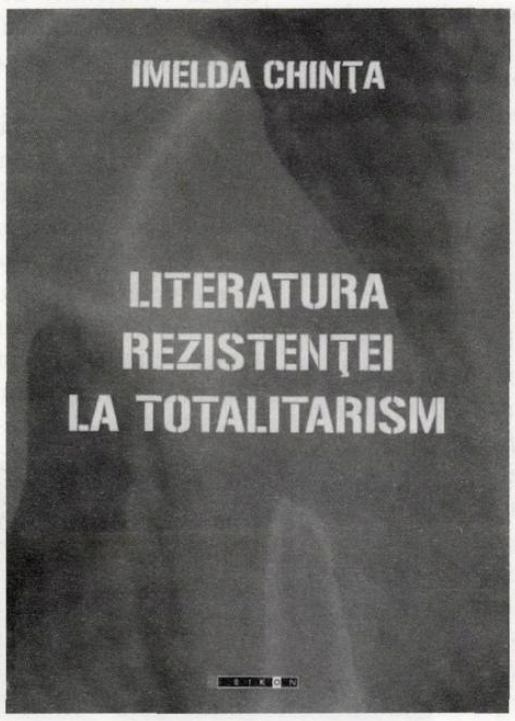

Principalul argument al alegerii temei se găsește în actualitatea acesteia. De aici și dificultatea parcurgerii unor studii și articole mai puțin accesibile. Autoarea își propune elucidarea unor concepte controversate, dintre care unele apar chiar în titlul tezei. Perspectiva asumată este una comparatistă, iar operele investigate au fost selectate în mod extrem de riguros. Pentru ca imaginea oferită să fie cât mai complexă, informațiile din sfera literaturii au fost completate cu cele din domeniul filosofiei, al sociologiei, al istoriei și al psihanalizei.

Exegeta se dovedește extrem de atentă în definirea conceptelor cu care operează. Nu întâmplător, capitolul intitulat ***Literatura de rezistență*** are caracter teoretic prin excelență. Cercetătoarea urmărește să reconstituie evoluția semantică a termenului de *rezistență*, care a suferit numeroase metamorfoze de-a lungul timpului. Principalele semnificații la care se oprește cercetătoarea sunt cele de *„opoziție, împotrivire, faptul de a rezista"*. De asemenea, sunt definite și alte noțiuni utilizate, unele fiind privite în antiteză: *rezistență* vs. *supraviețuire*, *povestire factuală* vs. *povestire ficțională*. Pentru a ajunge la rezultatele dorite, Imelda Chința parcurge un număr impresionant de cărți, documentarea migăloasă referindu-se atât la operele beletristice, cât și la lucrările de specialitate, la articole, dicționare, pagini web etc. Originalitatea investigației trebuie căutată în tema aleasă (rezistența la totalitarism), în pluriperspectivismul interpretării, dar mai ales în extinderea investigațiilor asupra spațiului cubanez, mai puțin cercetat la noi. Opțiunea pentru literatura confesivă cubaneză este explicată prin similitudinile ei cu literatura română, cele două spații concentraționare – românesc și cubanez – fiind urmărite în paralel.

Întrebarea pe care și-o pune exegeta pentru început este aceea dacă există sau nu o *literatură a rezistenței* în spațiul autohton sau dacă operele create oglindesc mai degrabă aspirația la *supraviețuire*. Alte interogații la care se caută răspuns sună în felul următor: Poate fi atribuit termenul *samizdat* culturii române din perioada de dominație totalitară? Care a fost destinul *povestirii factuale* în timpul recluziunii și al clandestinității forțate? Pentru a-și argumenta ipotezele, Imelda Chința trimite la studiile unor exegeți precum Sanda Cordoș (dezbaterea acesteia intitulată ***Rezistența în literatură*** stârnind numeroase reacții), Ioana Em. Petrescu, Adrian Marino, Corin Braga, Virgil Ierunca, Mircea Iorgulescu, Horea Poenar etc. De asemenea, pentru circumscrierea cât mai exactă a termenilor, sunt evocate lucrările unor autori precum I. D. Sârbu, Tia Șerbănescu, Norman Manea, Aurora Liiceanu, Mircea Zaciu. Imelda Chința dorește să circumscrie cât mai exact termenii *rezistență* și *supraviețuire,* precum și cel de *samizdat*. Pentru a defini conceptul de *povestire factuală*, ea trimite la Gérard Genette și lansează o amplă dezbatere despre literatura de frontieră. Discuția teoretică despre literatura memorialistică este completată cu discuția purtată în jurul unor texte de referință, precum ***Reeducarea de la Aiud*** de Petre Pandrea sau ***Închisoarea noastră cea de toate zilele*** de Ion Ioanid.

Abordând problema totalitarismului ca formă de manifestare a absurdului, Imelda Chința se oprește la termenii antinomici *utopie* și *distopie*. Documentarea se dovedește și de această dată extrem de migăloasă, exegeta trecând în revistă principalele lucrări dedicate subiectului atât la noi, cât și în străinătate. Amplul preambul teoretic este urmat de analize de text, în care Imelda Chința dă dovadă de aceeași seriozitate. Dacă în anumite creații sunt identificate doar o serie de *„bruioane utopice"*, altele sunt considerate distopice în totalitatea lor. Nu este ignorat nici conceptul de *„absurd"*, cu aplicabilitate la piesa ***Rinocerii*** a lui Eugen Ionescu. Dintre teoreticienii literaturii absurdului, autoarea îi menționează pe Albert Camus, Nicolae Balotă și Eugen Ionescu. Nu sunt ignorate nici cercetările cu caracter interdisciplinar.

Cea de a treia secțiune a investigației se oprește la scrierile memorialistice. Sunt discutate acum o serie de concepte precum cele de *libertate, constrângere, individ, societate*, care au dobândit o semnificație aparte în totalitarism. Autoarea își asumă ideile lui John Stuart Mill, care consideră că societatea nu se poate amesteca în mod legitim în sfera privată a individului, o asemenea imixtiune ducând la uniformizare și la oprirea dezvoltării acestuia. Ideologia comunistă i se pare Imeldei Chința o reiterare a mitului lui Osiris. Mutilată chiar de către doctrinarii sistemului, ideologia totalitară devine o parabolă a dramei existenței umane supuse morții, o moarte care este însă învinsă periodic. Chiar dacă structura umană se reface după înfrângerea dictaturii, esența ei va rămâne mutilată. Efectele mitului lui Osiris sunt urmărite apoi în lucrările confesive, apreciate atât pentru valoarea lor documentară, cât și pentru dimensiunea lor estetică. Eseista vorbește de funcția soteriologică a artei și a credinței și, pentru a fi cât mai sugestivă, face numeroase trimiteri la mitologie. Numele care revine cel mai des în acest capitol este cel al lui N. Steinhardt, care a trăit o experiență unică în temnițele comuniste. Paul Goma, I. D. Sârbu, Petre Pandrea etc. reprezintă alte nume de referință la care se oprește cercetătoarea. Pe de altă parte, sunt menționate cărțile-document ale unei epoci, care demască atrocitățile comise în numele unei ideologii utopice, cărți semnate de Virgil Ierunca, Ioan Ioanid, Constantin Noica, Monica Lovinescu. Pagini bune sunt dedicate unor creații de referință precum ***Jurnalul fericirii*** de N. Steinhardt, ***Gherla*** de Paul Goma, ***Rugați-vă pentru fratele Alexandru*** de

Vedere de pe deal

Constantin Noica, ***Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*** de I. D. Sârbu, ***Reeducarea de la Aiud*** de Petre Pandrea. Imelda Chința este o cititoare atentă, care știe să decodifice semnificațiile majore ale textelor și care are abilitatea să își argumenteze opiniile printr-o serie de citate elocvente, extrem de bine alese. Analiza insistă atât pe valoarea documentară a operelor, cât și pe experiența apocaliptică trăită în închisoare de către o serie de mari oameni de cultură. Comentariul reliefează mizeria de ordin material din spațiul concentrațional, dar stăruie mai ales pe diferitele metamorfoze de ordin spiritual suferite de către deținuți. Pentru a revela comportamentul individului în diferite situații-limită, propunătoarea recurge la sugestiile metodei psihanalitice, operele lui Freud și ale lui Adler facilitând realizarea fișei clinice a unor caractere puse față în față cu propriul lor eu. Investigația se extinde la experiența cumplită a reeducării, stăruind pe raportul special stabilit între victimă și călău. Experiența carcerală duce la redescoperirea sentimentului religios, refugiul în credință alcătuind o posibilitate de atenuare a suferinței. Atât titlul capitolului (***Memorialistica închisorilor***), cât și subtitlurile (***Germenii totalitarismului în Oul Agorei. Un mit reconstituit – Osiris sau libertatea compromisă***, ***Recluziune în suferință și salvare prin cultură***, ***Avatarurile ființei în exilul carceral. Alienarea individului, „sinuciderea personalității"***, ***Simfonia tăcerii: victima și călăul***) sunt elocvente în privința demersului întreprins. Marcând trecerea de la observațiile de factură teoretică la investigația de text, secțiunea se dovedește extrem de importantă în demersul realizat de către tânăra cercetătoare.

Nota de exotism a cărții este dată de ultima secțiune, intitulată ***Experiențe cubaneze***. Deși aduce în centrul atenției un alt spațiu geografic și cultural, Imelda Chința știe că experiența totalitarismului prezintă numeroase asemănări peste tot în lume. Autoarea are meritul întâietății, deoarece toposul cubanez nu a beneficiat până în prezent de un studiu sistematic. Textele la care se oprește propunătoarea se dovedesc valoroase atât sub aspect documentar, cât și din punct de vedere estetic. Investigația se transformă într-o veritabilă introducere în spațiul cultural cubanez, privit însă dintr-un punct de vedere bine determinat. Selecția îi vizează, și de această dată, pe autorii care au zugrăvit în opera lor totalitarismul, fie în lucrări de imaginație, fie în opere memorialistice. Armando Valladares este disidentul care se bucură de o atenție deosebită din partea exegetei. Cartea acestuia, ***Împotriva tuturor speranțelor*** (1985), reprezintă o mărturie autentică asupra gulagului cubanez.

În ciuda faptului că nu are un caracter exhaustiv, studiul realizat de către Imelda Chința se dovedește original, extrem de migălos și foarte bine documentat. Pe parcursul investigațiilor sale, autoarea dă dovadă de o remarcabilă capacitate de analiză și de sinteză, avansând o serie de puncte de vedere inedite într-o temă de tristă actualitate. Beneficiind de prefața profesorului universitar Paul Magheru de la Universitatea din Oradea, ***Literatura rezistenței la totalitarism*** este o carte mai mult decât promițătoare, ce marchează un debut editorial demn de toată atenția.

Augustin COZMUȚA

MENȚIUNI CRITICE

Abundența producției de texte face azi dificilă abordarea lor sistematică și cuprinzătoare. Trecerea de la tipar la virtual în vehicularea textelor face și mai dificilă abordarea lor exhaustivă. Așa se face că orice abordare de texte poate avea la bază o viziune unitară, nu și una completă, chiar pe arii restrânse de studiu. Domeniul literar își are și el o vastitate specifică, de ordin creator, însă și una de natură valorică. De aceea, nu tot ce se scrie impune de la sine o situare valorică prin judecată critică. Devine astfel simptomatică situația instanțelor critice, de analiză și de interpretare a fenomenului literar în scopul validării sau al invalidării unei anumite scări de valori, fără de care nu e posibilă orientarea în lumea textelor. Vocile critice, atâtea câte există în orice spațiu cultural, mai mult sau mai puțin autorizate, își asumă un risc de percepere, de luare sau nu în seamă. Citim nu neapărat (orice) literatură, cât un șir de autori, după cum parcurgem (anumite) pagini de critică, în funcție și de promotorii lor. Unele reacții critice sunt de anvergură, altele sunt exercitate în surdină, majoritatea însă necesare spre a înțelege mai bine dinamica literaturii. În acest context, un volum precum ***Cronici și comentarii literare*** (Editura Eurotip, Baia Mare, 2010), venind prin subtitlul său, ***Alte însemnări pe margini de cărți***, în continuarea unui precedent volum (apărut la Editura Limes, Cluj-Napoca, în 2005), vrea să fie dătător de seamă despre ce „*aspecte literare*", cum zicea cândva Matei Călinescu, se află în atenția unui comentator asiduu de apariții editoriale, așa cum se dovedește și Săluc Horvat prin exercițiul său critic.

Cronicile și comentariile sale se referă la ediții critice și de autori, la o seamă de interferențe culturale și evocări de personalități și instituții, iar, în final, un capitol substanțial este consacrat prezenței lui Mihai Eminescu în critica literară actuală, acest ultim sector fiind o constantă a preocupărilor, dacă avem în vedere lucrările: ***Dicționar cronologic***(1994), ***Însemnări despre Mihai Eminescu*** (2000) și ***Eminescu și comentatorii săi*** (2009). Am ține să precizăm că observațiile făcute textelor analizate sunt preponderent de natură filologică și bibliologică, iar modalitatea de redactare ia cel mai adesea forma de „*mențiuni critice*", în buna tradiție lansată de Perpessicius, editorul lui Eminescu, cu ale sale cunoscute mențiuni de istorie literară și folclor. Prezentând ediții mai recente din opera lui Eminescu, criteriul de evaluare este unul comparativ cu întreprinderi similare anterioare, tocmai spre a reuși să evidențieze noutatea. Astfel: „*În privința transcrierii textelor și a ortografiei, pe cât a fost posibil, D. Irimia a încercat să înlăture greșelile, atât din* ***Convorbiri...****, ediția Maiorescu, cât și din ediția Perpessicius*" (Este vorba de ***Opera poetică***, ediția a II-a, Polirom, 2006). Evaluând ***Integrala Liviu Rebreanu***, realizată de cunoscutul editor și exeget Niculae Gheran, se remarcă îndreptățit că: „*Să parcurgi, să interpretezi și să pui în ordine, după reguli editoriale, întregul tezaur de manuscrise, în care sunt cuprinse nu numai textele scrierilor literare, în multiplele lor variante și transcrieri, ci întregul laborator de creație care include tot ce a ieșit de sub pana prozatorului, nu este puțin lucru*". (Referințele de amănunt se fac la volumul 23, din seria ***Opere*** de Liviu Rebreanu, elaborată în perioada 1968-2005). Trecând în revistă, cu acuratețe, aspecte ale receptării și ale editării operei poetice a lui Lucian Blaga, pornind de la retipărirea, în 2006, în formă anastatică, a volumului de ***Poezii*** (1942), se insistă pe calitatea suverană a antologiei, anume de a fi „*prima și ultima ediție realizată și apărută în îngrijirea autorului. Aceasta va sta la baza tuturor edițiilor ce vor urma*", adică datorate lui George Ivașcu, Dorli Blaga și George Gană, cu mențiunea de ordin filologic că „*Modificările aduse* (de Blaga – n.n.) *față de forma publicată în volumele princeps sunt neînsemnate*". Faptul că astăzi diverse ediții din autori români importanți sunt abandonate, rămase la început, unele, iar altele pierdute pe drum, adică întrerupte, determină ca și în rândul comentatorilor să se manifeste o neglijare a acestui gen pretențios de activitate și cercetare filologică, dovedind „*superficialitatea editurilor*" și absența profesionalismului în întocmirea științifică și dotarea cu aparat critic adecvat a multor ediții de scrieri. Apare, prin urmare, cu totul firească aprecierea unor cercetători care nu renunță la norme riguroase de editare a textelor, mai ales în cazul unor ***Restituiri*** din patrimoniul național al culturii scrise: „*Pe lângă meritul de a descoperi și pune în valoare documente și manuscrise de un real interes pentru istoria literară, Nicolae Scurtu face dovada unui atent și riguros observator în notarea și comentarea acestor documente, însoțindu-le de note explicative, cu trimiteri bibliografice, detalii care întregesc valoarea, nu numai ca surse de informare, ci și ca modele și metode de cercetare*". În aceeași măsură, deși pentru unii beneficiari ai lucrurilor gata făcute insistența poate părea plictisitoare, e de remarcat meritul lui Săluc Horvat de a recunoaște contribuțiile celor care elaborează, individual sau în colectiv, diverse tipuri de ***Dicționare***, cum este și ***Dicționarul biografic al literaturii române***, vol. I-II (2006) de Aurel Sasu. Considerațiile concrete dobândesc valoare de generalizare când se reia și se accentuează ideea deloc superfluă cum că „*Avalanșa lucrărilor de lexicografie literară apărute se justifică prin rolul și importanța acestora ca instrumente de lucru și de informare, prin larga lor adresabilitate, de la cititorul obișnuit la criticul și istoricul literar. Se știe* (dar trebuie repetat mereu – n.n.) *că primul pas în activitatea de cercetare este informarea și documentarea. Ocolirea acestui moment poate avea consecințe nebănuite asupra rezultatelor cercetării*". Și acestea se cheamă de multe ori plagiate și compilații, preluări necritice, perpetuări de erori, lucrări contrafăcute sau improvizate, stârnind confuzii și încurajând lenea intelectuală. Deși se afirmă despre presă, de pildă, că reprezintă „*o componentă esențială a culturii și civilizației românești*", lucrările acestui domeniu, al comunicării publice, nu se bucură de atenția cuvenită în spațiul critic. De asemenea, interferențele culturale, de care se face mult caz în condițiile actuale, vorbindu-se despre multiculturalism și multilingvism, nu dețin locul meritat în peisajul critic (articolele din acest volum au în atenție interferențe româno-maghiare, dar, ca să ne raportăm doar la vecinii noștri, astfel de raporturi culturale, inclusiv prin traduceri, ar fi demne de relevat în ce-i privește și pe sârbi, bulgari, ucraineni, cehi și slovaci etc.). Instructive sunt incursiunile lui Săluc Horvat și în perimetrul eminescologiei – capitol preferat al autorului – vizate fiind „*abordări din perspective noi ale operei poetice sau ale celei publicistice*", cu mențiunea de principiu și de bun simț că „*Abordată multă vreme doar din perspectiva literaturii naționale, opera poetică a lui Eminescu a intrat cu greu și cu o anumită întârziere în circuitul valorilor culturale universale*". E fertil, așadar, a glosa pe teme și subiecte chiar considerate arhicunoscute întrucât, prin mențiuni critice întemeiate, întărim adevărul adagiului latin *repetitio, mater studiorum*, adică adevărul întăritor de memorie.

Maria COGĂLNICEANU

N. STEINHARDT - CRITIC LITERAR ȘI ARTIST UNIC

Anul Centenarului scriitorului-monah de la Rohia a început. De aceea, opera integrală N. Steinhardt continuă într-un ritm susținut de editare. Cu toate că din eruditul colectiv redacțional a mai plecat un spadasin, apărător al culturii noastre, Virgil Bulat, și prieten devotat al scriitorului, maratonul continuă.

Apariția volumului ***Critică la persoana întâi***[1] argumentează aserțiunea. Responsabilitatea aparține integral cercetătorului cartezian Florian Roatiș. Comparativ cu ediția princeps, îngrijitorul ediției actuale are un studiu introductiv substanțial, o bogăție de note ce pot însuma câteva pagini pline ochi, iar, ca noutate, indici de nume, de titluri, de locuri și un capitol de referințe critice până la anul 1991. Despre valoarea cărții și demersul criticului literar N. Steinhardt s-au pronunțat doar cinci cunoscători ai domeniului: Valeriu Cristea, Constantin Pricop, Sorina Ianovici, Roxana Sorescu și Gheorghe Glodeanu.

Pentru o ediție desăvârșită, așa cum o concepe Florian Roatiș, s-a apelat la „*identificarea formei prime a textelor, la înlocuirea unor cuvinte cu cele preferate de autor, la corectarea greșelilor de tipar și a «falsei memorii», la traducerea unor citate din limbile clasice și moderne sau la extensia lor acolo unde era nevoie*". Subsolurile cărții – de fapt o microscriere cu rădăcini intelectuale, filosofice și literare – dezvăluie polivalența exegetului.

În studiul său inițial de circa treizeci de pagini, aplecat să demonstreze atipicitatea criticului N. Steinhardt, desfășoară volutele gândirii sale sprijinindu-se pe câteva idei succesive: „*Ambiguitatea și farmecul dilentantismului*", „*Între estetic și etic*", „*Mărturisirile criticului*", „*Și totuși, un scriitor de mare clasă!*".

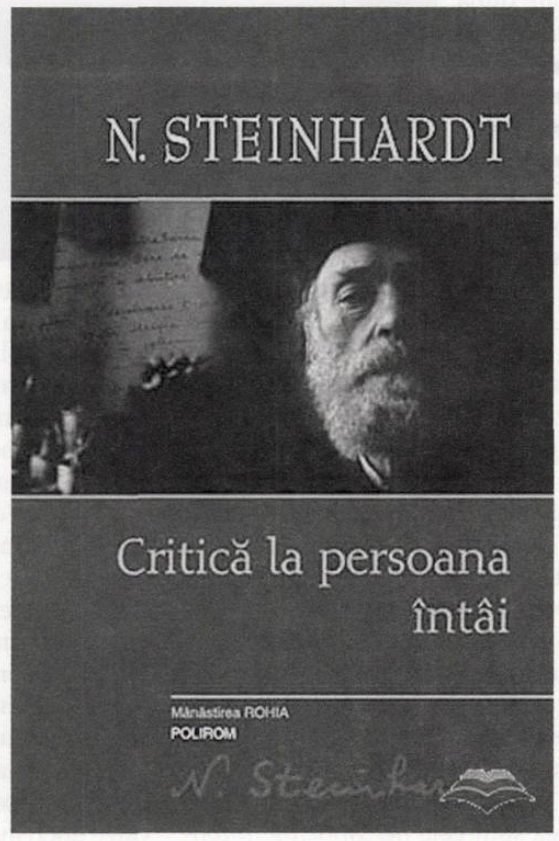

Editorul este divergent uneori față de modalitatea de structurare a cărții, dar nu poate nega unicitatea creației precizând: „*Dacă un filosof sau un critic autentic este cel care are o viziune (Weltanschauung) personală asupra lumii, vieții și omului, Steinhardt este un mare critic dublat de un filosof, la el acasă în acest domeniu*"[2].

Critică la persoana întâi se învecinează ideatic cu eseul ***E bietul eu sub noi***, scris de filosoful Constantin Noica, în aceeași perioadă aneantizatoare sub puterea secerii și a ciocanului, orientate spre gândirea liberă și creativitatea harică. Cel puțin ca formulare este vizibilă dreapta cumpănire între „eu" și „noi".

Selecția autorului criticii la persoana întâi pivotează în zona polimorfismului artei românești și universale (literați, pictori, compozitori, sculptori, marionetiști, cineaști, filosofi). Totul e în funcție de „neastâmpăratul *cuget al spiritului său livresc*"[3]. Eul nebun, ideologizat până la fanatism, umbla dansând peste noi. Ca prin strecurătoare se putea citi câte un text curajos și implicit aluziv la viața subumană din secolul trecut. ***Jertfirea mielului***, ***Tocătorul adevărat*** și ***Să fii ori să nu fii nebun*** sunt consacrate

→

→
poetei Ileana Mălăncioiu. Eseul ***Ora incertă*** este dedicat analizei critice a scrierilor lui Marin Preda şi Laurenţiu Fulga. ***Extratereştrii*** se axează pe opera ***Preţul singurătăţii*** de Eugenia Tudor Anton. ***Teroarea în literatură*** este un comentariu critic la ***Viaţa pe un peron*** de Octavian Paler.

Alte texte din literatura universală îi stimulează condeiul, de pildă dramaturgia lui Eugen Ionescu. N. Steinhardt vede altceva decât eticheta lipită pe opera acestuia. E *„antiabsurd"*, *„antagonic"*, *„denunţător"* şi *„demitizant"*, un continuator al lui Ion Creangă şi al lui I. L. Caragiale. Cu aplomb paradoxal îl şi numeşte *„nou ban Mărăcine căruia i s-a dat în dar sabia de pair al culturii franceze"* [4].

Fanatic cititor şi spectator al teatrului ionescian, analizează ***Victimele datoriei*** ca pe o piesă-anchetă, *„învăvodire"*, *„blocare a individului în angrenajul sistemului acaparator"*[5].

Florian Roatiş remarcă drept o caracteristică a originalităţii criticului punerea titlului. Aici e *„Cu un t ori cum se prinde omul"*. Spiritul său polemic indus în chip subtil sau rostit deschis apare şi în această frază vituperantă, actuală, avertizatoare à-propos de montarea piesei ***Mizantropul*** de Molière în viziunea modernistă a lui Dan Nasta: *„**Mizantropul** n-a fost modernizat; a fost trădat; a fost amplasat într-o ecologie nu numai deosebită de cea a lui Molière, ci opusă ei; a fost izgonit dintre preţioase şi marchizi într-o neverosimilă şi probabil inexistentă (altundeva decât în imaginaţia regizorală) lume de gagii şi gagice cărora nu le şade câtuşi de puţin bine a recita versurile de fapt tragice ale Mizantropului"*[6].

Biograficul eliminat până la sâmburele lui iese la suprafaţă în confesivele pagini despre casa lui Freud din Viena şi cea din Bucureşti, locuită de Eugen Lovinescu, ori despre partiturile muzicale semnate de Mozart şi Johan Strauss, care l-au extaziat. Cititorul este atras magnetic de concertele-lecţie la care asistă, căci aparţin unui cunoscător subjugat de frumuseţi nepieritoare.

Filosofii pe care-i frecventase (Freud, Heidegger, Noica şi alţii), scriitorii actuali sau inactuali, copiii teribili ai poeziei lumii, între care şi Serghei Esenin ori Daniel Turcea, cu reluatele sale versuri (*„Ştiu, vom muri / dar câtă splendoare"*), pledoaria pentru o artă nobilă şi sentimentală, în contrast cu literatura *„lălâie"*, pornografică, condamnarea tezismului şi admiraţia oniricilor alcătuiesc, dar nu exclusiv, tabloul panoramic al cărţii. Dincolo de unele mici concesii făcute unor scriitori sub scara propriei exigenţe critice, această nouă ediţie repotenţează genul unic de critică steinhardtiană fiindcă *„L'art de la critique à son sommet, rejoint celui de la création"* (Sainte-Beuve). Nimic *„de forma"*, ca în atitudinea lui Crescent din Mira-Lichiei faţă de tiranul Nero, ci numai trăirea la un nivel moral şi estetic unde *„formalul şi numenalul se confundă"*. Lecţia lui N. Steinhardt este valabilă şi acum. Concepţia sa estetică substanţializată în ***Epilog*** ne trimite la mitul christic al euharistiei. În esenţă, creatorul adevărat metamorfozează realul prin transfigurare şi har, scoţând făptură nouă din ceea ce este banal şi inexpresiv. Artistul e un sacerdot. *„El, în conformitate cu textul parabolei şi-n înţelesul cel mai literal al vorbirii, binecuvântează. Dar apa, s-ar zice că atât aşteaptă –că d-aia adastă acolo în vase de piatră – să se facă vin bun"*[7].

Această carte nu ne vorbeşte despre *„fiinţa finită"*, ci de *„fiinţa eternă"*, concept filosofic definit de Edith Stein. Ea ne vizitează încă o dată la distanţă de aproape un sfert de veac.

Note:

1. Steinhardt, N., ***Critică la persoana întâi***, Mânăstirea Rohia, Polirom, 2011;
2. Opera citată, p. 42;
3. Idem, p. 264;
4. Idem, p. 241;
5. Idem, ibidem, p. 247;
6. Idem, ibidem, p. 251;
7. Idem, ibidem, p. 351.

Săluc HORVAT

EMINESCU ÎNTR-O EDIŢIE ANASTATICĂ

Cunoscuta editură ieşeană Tipo Moldova, condusă de scriitorul Aurel Ştefanachi, şi-a îmbogăţit colecţiile cu un nou titlu: ***Opera şi exegetul***.

Coordonată de criticul Gheorghe Glodeanu, colecţia îşi propune să readucă în actualitate ediţii reprezentative ale unor autori clasici şi contemporani, apărute în decursul anilor. Iniţiativa este lăudabilă. Astăzi, când avem tot mai puţini editori „profesionişti", nevoia de modele este mai mult decât necesară.

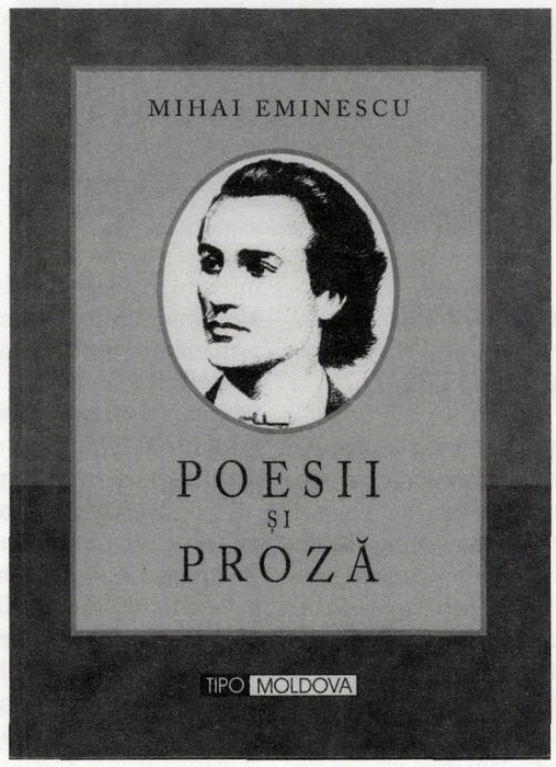

Debutul colecţiei a fost marcat de un masiv volum dedicat lui Mihai Eminescu, ***Poezii şi proză***, volum considerat de editor drept *„argument artistic"* pentru ceea ce se vrea a fi această colecţie. Este vorba de o reproducere „anastatică" a ediţiei a opta, realizate de Titu Maiorescu, ***Poesii, cu o notiţă biografică***, Editura Librăria Socecu, Bucureşti, 1901. Volumul mai cuprinde şi o selecţie din proza literară a poetului.

De ce ediţia a opta din scrierile apărute până la acea dată, care nu aduce nimic nou faţă de cele anterioare? De ce nu ediţia princeps, care l-a impus definitiv pe poet în literatura română, sau ediţia a patra, care publică drept prefaţă *„notiţa biografică"*(partea primă a studiului ***Eminescu şi poeziile lui***)? Răspunsul aparţine editorului în drept să-şi alcătuiască colecţiile.

Cum rezultă din corespondenţa lui Titu Maiorescu, volumul a apărut la solicitarea Editurii Librăria Socecu, care a gestionat în mare măsură editarea poeziilor lui Eminescu. Răspunzând solicitării editurii, Maiorescu scria: *„Dau cu mare plăcere învoirea mea de a se reedita poeziile lui Eminescu, împreună cu prefaţa şi notiţa biografică scrisă de mine. Firesc că nu am nici o pretenţie de onorariu (...), dacă în ediţiile precedente a fost vorba de onorariu, acest onorariu – cât a trăit Eminescu – i-a fost plătit lui, prin intermediul d-voastră, întrebuinţat spre încurajarea unor publicaţii în onoarea lui"* (Cf. Aug. Z. N. Pop, ***Noi contribuţii...***, p. 234).

Cum se ştie, prima ediţie a poeziilor lui Mihai Eminescu a apărut în anul 1883 (1884?), fiind realizată de Titu Maiorescu şi publicată în timp ce Eminescu se afla internat în sanatoriul de lângă Viena. În ***Prefaţă***, criticul face următoarea menţiune: *„Poesiile, aşa cum se prezintă în paginile următoare, nu sunt revăzute de Eminescu şi sunt, prin urmare, lipsite de îndreptările ce avea de gând să le facă el, cel puţin la cele vechi (...) Dacă totuşi am publicat aceste poesii împreună cu celelalte aşa cum se găsesc, am făcut-o dintr-un sentiment de datorie literară"* (Vezi ***Prefaţa*** la ediţia 1883).

Aşa cum rezultă din scrisoarea trimisă de Maiorescu lui Eminescu, apariţia cărţii s-a bucurat de un succes deosebit: *„Acum trebuie să ştii că volumul de poezii ce, după îndemnul meu, ţi l-a publicat Socec în decembrie anul trecut, a avut cel mai neaşteptat succes, aşa încât stă încă uimit Socec. În aceste şapte săptămâni de la apariţia lui s-au vândut 700 de exemplare (...) Poeziile d-tale, până acum îngropate în Convorbiri literare, sunt astăzi citite de toate cocoanele de la Palat până la mahalaua Tîrchileşti şi, la întoarcere în ţară, te vei trezi cel mai popular scriitor al României"*.

Volumul a fost retipărit în numeroase alte ediţii fără a i se aduce schimbări esenţiale, în afara unor adăugiri postume. Cu toate criticile care i s-au adus, ediţia lui Maiorescu a rămas până astăzi *„modelul cel mai ideal orânduirii poeziilor lui Eminescu şi de la sugestiile lui au plecat nenumăraţi alţi editori"* (Perpessicius, Op. I, p. XIII).

Reproducerea anastatică a ediţiei a opta a ***Poeziilor*** lui Eminescu, realizată de Titu Maiorescu, apărută la Editura Tipo Moldova, în colecţia ***Opera şi exegetul*** are meritul de a readuce în actualitate momente de referinţă ale istoriei literare.

Ca structură, partea de poezie a volumului cuprinde 73 de titluri (faţă de 64, câte are prima ediţie). Titlurile noi sunt: ***Doina***, ***La steaua***, ***De ce nu-mi vii***, ***Kamadeva***, ***Sara pe deal***, ***Sonet***, ***Pe un album***, ***Între pasăre***, ***Fragment***, ***Rugăciune***, ***Dalila***. În plus, ediţia conţine: ***Prefaţă la ediţia întâi***, ***Poetul Eminescu***, ***Post-Scriptum***, elemente care completează în mod substanţial opera poetică cu detalii despre biografia poetului.

Dacă în ***Prefaţa*** la ediţia princeps criticul îşi justifică demersul editorial, în studiul ***Poetul Eminescu*** (publicat iniţial în ediţia a IV-a, 1889) Maiorescu insistă asupra personalităţii poetului.

Întrebându-se *„Care a fost personalitatea poetului?"*, criticul răspunde: *„Viaţa lui externă e simplă de povestit şi nu credem că în tot decursul ei să fi avut vreo întâmplare din afară o însuşire mai însemnată asupra lui. Ce a fost şi ce a devenit Eminescu este rezultatul geniului său înnăscut, care era prea puternic în a sa proprie fiinţă, încât să-l fi abătut vreun contact cu lumea de la drumul său firesc"*. Starea de spirit a poetului este pusă pe seama pesimismului, boala având un caracter genetic.

În opinia criticului, mizeria şi neajunsurile, munca istovitoare de la „Timpul" nu au avut nicio influenţă asupra stării de sănătate: *„Dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă, este înnăscută, este ereditară"*.

Insistenţa criticului asupra diagnosticului de „nebunie" a poetului a creat multe supoziţii privind implicarea lui în eliminarea lui Eminescu din presă şi din viaţa publică. Aceste suspiciuni continuă până în zilele noastre. Mai multe cercetări actuale încearcă să stabilească împrejurările legate de evenimentele din anul 1883, anul declarării publice a îmbolnăvirii lui Eminescu.

Post-scriptumul ataşat volumului aduce unele precizări privitoare la locul şi la data naşterii lui Eminescu. Documentele biografice existente indică mai multe date de naştere, cuprinse între 20 decembrie 1849 şi 15 ianuarie 1850. Dată fiind descoperirea în biserica Uspenia din Botoşani a înregistrării botezului lui Mihai, datat la 15 ianuarie 1850, cu locul de naştere Botoşani (chiar dacă mai există şi astăzi îndoieli, mai ales în ce priveşte locul – Botoşani sau Ipoteşti), s-a acceptat ca 15 ianuarie 1850 să fie considerată data de naştere, iar locul – Botoşani.

Partea a doua a volumului, sub titlul ***Proza***, e o culegere din creaţia epică a lui Eminescu.

Într-un prim capitol, ***Din periodice***, sunt reproduse anastatic următoarele texte: ***Făt-Frumos din lacrimă***, ***Sărmanul Dionis***, ***La aniversară***, ***Cezara***, iar în capitolul ***Din manuscrise***, 17 texte, între care: ***Geniu pustiu***, ***Toma Nour în gheţurile siberiene***, ***Umbra mea***, ***Avatarii***, ***Aur, mărire şi amor***, ***Visul unei nopţi de iarnă***.

Spre deosebire de partea rezervată poeziilor lui Eminescu, unde se indică cu precizie sursa după care se realizează reproducerea, în cazul prozei nu se mai procedează la fel, indicându-se doar locul şi data publicării textelor sau perioada în care au fost scrise acestea.

La sfârşitul volumului se indică sumarul celor două părţi. La capitolul rezervat prozei, din sumar rezultă că ediţia după care s-au reprodus textele mai conţinea: ***Prefaţă***, ***Tabele cronologice***, ***Notă***. Cât despre autorul ediţiei, cel al aparatului critic şi cel al datelor editoriale, aceştia rămân necunoscuţi.

Procedura este nedorită. Mai mult, poate pune sub semnul întrebării corectitudinea editorului, dar mai ales deruta cititorului. Un aparat critic cât de sumar ar ridica valoarea colecţiei.

Lăsând la o parte aceste neajunsuri, colecţia în care au apărut mai multe titluri este binevenită.

Adăpatul

Daniela SITAR-TĂUT

SABIA LUI DAMOCLES

Oana Orlea este pseudonimul literar al Ioanei-Maria Cantacuzino, scriitoare de origine română care, în anul 1980, solicită azil politic în Franţa din pricina regimului comunist. Fiică a aviatorului de elită Constantin (Bâzu) Cantacuzino şi a Ancăi Diamandy Cantacuzino, nepoată prin alianţă a compozitorului George Enescu, rebelă, idealistă, neputând suporta injustiţea unui sistem opresiv, liceanca se va afilia unui grup subversiv, de juni temerari, care redactează şi difuzează manifeste anticomuniste scrise de mână. Iniţiativele ei se individualizează când, într-un moment de teribilism şi revoltă, reuşeşte să tragă... cu praştia taman în maşina lui Petru Groza. Episodul este evaluat retrospectiv cu luciditate de persoana matură: *„N-aveam simţul primejdiei. Eram absolut nebună - gesturi copilăreşti."* „Atentatul politic" atrage repercusiuni asupra mamei, dar şi propria încarcerare la vârsta de 16 ani. Deşi condamnată la patru ani de detenţie, va fi eliberată după doi ani şi unsprezece luni, în 1954, ca urmare a refuzului lui George Enescu de-a reveni în ţară atâta vreme cât nepoata lui se află în captivitate. Itinerarul carceral al tinerei demarează cu Rahova, succedat ulterior de Văcăreşti, Jilava, Ghencea, colonia de muncă Pipera, Târgşor, Mislea, Ploieşti, din nou Jilava, o închisoare a cărei locaţie nu o poate reconstitui din memorie, iar Rahova, Malmaison (unde face o tentativă suicidală din pricina regimului de detenţie), Interne. *„Timp de 2 ani şi 11 luni, m-am foit prin ţară, de la o puşcărie la alta, de treisprezece ori"*, mărturiseşte insurgenta. Nici în celulă temperamentul ei justiţiar nu poate fi îngenuncheat, cu atât mai mult cu cât la Mislea se găseşte o vreme la Secretul mare, carceră rezervată marilor doamne din vechea aristocraţie interbelică, soţiilor şi fiicelor de demnitari sau oameni politici, aflate aici din cauza numelui lor sau pentru „crima" de-a fi citit un autor interzis ori o carte străină. Îşi ameninţă torţionarul, pe locotenentul Georgescu, că va sta în locul ei odată cu venirea americanilor sau intervine, apostrofându-l, când acesta proliferează injurii la adresa soţiei mareşalului Antonescu, Maria, ajunsă într-o stare deplorabilă, aproape de inaniţie: *„Cum vă permiteţi să spuneţi asta unei femei bătrâne?"*. Intervenţia se soldează cu prelungirea cu încă două luni a detenţiei. Dosarul „nesănătos" nu-i permite să aibă parte decât de munci necalificate, modeste, sezoniere şi nu-i dă posibilitatea să-şi continue studiile: lucrează ca sudor pe un şantier bucureştean, este apoi taxatoare la IRTA, şamponeuză la coaforul 113, „Higiena", din Bucureşti. În 1960 ajunge să fie închisă din nou, timp de două luni, ca suspectă într-un jaf asupra Băncii Naţionale, vinovăţia fiind sugerată de posesia permisului de motocicletă.

Oana Orlea debutează totuşi, în 1968, cu volumul de proză scurtă ***Calul de duminică*** (Bucureşti, EPL, col. „Luceafărul"), urmat în 1970 de unul de povestiri, ***Numele cu care strigi*** (Iaşi, Ed. Junimea). Anterior exilului, mai publică în ţară: ***Ţestoasa portocalie*** (EPL, 1969), ***Pietre la ţărm*** (Ed. Cartea Românească, 1972), ***Competiţia*** (Ed. Cartea Românească, 1974), ***Cerc de dragoste*** (Ed. Cartea Românească, 1977), ***Un bărbat în rândul lumii*** (Ed. Cartea Românească, 1980). Cetăţean francez din 1989, Oana Orlea editează aici ***Une Sosie en cavale***, Paris, Éditions du Seuil, 1986. (În limba română: ***Perimetrul o***, ediţie revizuită de autoare, trad. din limba franceză de Ioana Triculescu, Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1991), ***Le Pourvoyeur***, ediţie de autor, Compiègne, 2000. (În limba română: ***Alexandra iubirilor***, roman, traducere de Elena-Brânduşa Steiciuc, Bucureşti, Ed. Compania, 2005). Cel mai bine receptat de critica literară este ***Les Années volées – dans le Goulag roumain à seize ans*** (Éditions du Seuil, 1991), amplu interviu luat Oanei Orlea de regretata poetă şi jurnalistă Mariana Marin şi editat anterior, în acelaşi an, în limba română (Cartea Românească), cu titlul ***Ia-ţi boarfele şi mişcă!*** Radiografiind universul tematic al cărţii, Sanda Stolojan evidenţiază faptul că *„rareori răul insidios al totalitarismului în varianta sa românească va fi fost demascat cu atâta forţă şi originalitate."*

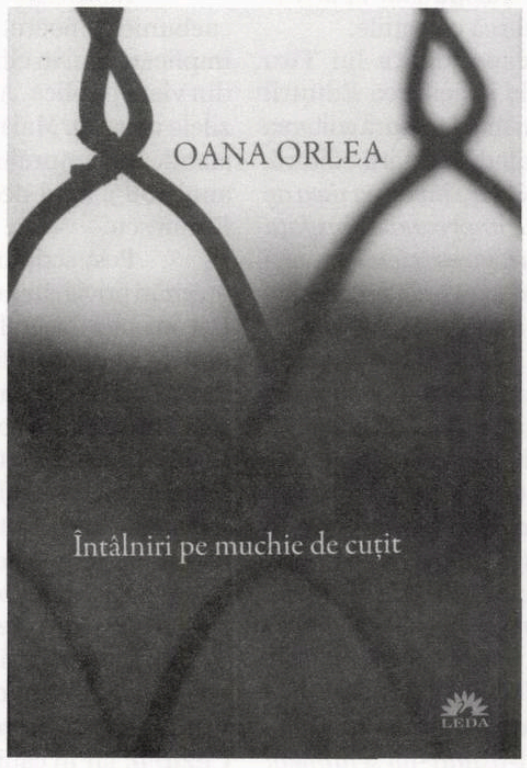

Deşi fragmente din recentul tom (***Întâlniri pe muchie de cuţit***, Bucureşti, Leda, 2011, trad.: Elena Bulai) apar încă din 2004 în *„România literară"* şi acesta este tipărit mai întâi în franceză, în 2007, la Editura Gallimard (***Rencontres sur le fil du rasoir***), titlul anticipează conţinutul volumului, cele 47 de povestiri aflându-se permanent sub spectrul unei săbii a lui Damocles, tutelat de angoase, aprehensiuni mortuare, spaţii-capcană, torţionari, într-un melanj în care biograficul şi ficţionalul fuzionează, uneori deconcertant. Mediile subterane, kafkiene sunt dublate de cele aparent protejate, de tipul cabanei sau al castelului. Bucolicul cu iz mioritic se întrepătrunde cu spaţiile cosmopolite, circumscrise şi ele deriziunii sau trişeriei. La fel ca în cazul lui J.P. Sartre (***Huis Clos***) sau al lui Paul Goma (***Uşa noastră cea de toate zilele***), personajele simt acut sindromul excluziunii, al repudierii, prin încarcerări simbolice sau bariere impasabile (poarta, uşa, cocioaba), care le sistează tentativele de evaziune.

Prefaţa (fără nume) constituie o incursiune în poetica lecturii, văzută ca un analgezic al unui mediu supus cenzurii, pledând nostalgic, prin intermediul fabulei cu vulpea şi strugurii (ne)acri, pentru citirea empatică, singura aptă să transfigureze (basmic) conştiinţe. Cu un uşor ton didacticist, prozatoarea îşi biciuieşte tentativele de tergiversare, de lene scripturală, amintindu-şi melancolică perioada de fertilitate creativă din trecut, când slalomul printre cenzori/cenzură funcţiona ca un afrodiziac al scrisului: *„Felul în care ne vânau cenzorii era pesemne motivul forţei ce sălăşluia în noi şi ne făcea să credem, nestrămutat, într-o misiune cu care fusesem învestiţi"*. Finalul prefeţei denunţă o bulversare a tripticului autor-narator-personaj, în bună tradiţie postmodernă: *„Cât despre autor, discret şi retras, el se strecoară în subconştientul meu şi îmi dă cu tifla"*.

Prima întâlnire se derulează într-un spaţiu de tranziţie, gara, ceea ce angrenează iminenţa plecării. Asistăm la o taxonomie a gardienelor, în care prezenţa coşurilor pe faţă este garantul cruzimii superlative. Plecarea protagonistei coincide şi cu despărţirea de bărbatul iubit, rămas *„singur pe peron, cu cătuşe, între două femei în uniformă"*. La fel ca în alegoria filozofică a lui Ştefan Zeletin, ***Din ţara măgarilor***, deşi nenumit, se întrevede facil profilul etnic al României: *„Prin geam priveam cum defilează peisajele unei ţări al cărei nume nu-l voi mai putea pronunţa niciodată"*.

Un element redundant în economia volumului îl constituie prezenţa mutărilor şi ele survin concomitent cu schimbarea bărbaţilor din viaţa eroinei. ***A doua întâlnire*** se converteşte într-un lanţ de stranietăţi, astfel încât limita dintre fantazare şi veridic este destul de labilă. Visul cu colivia mică, *„nu prea curată, cu barele mâncate de rugină"*, dar cu *„o cheie nou-nouţă"* prefigurează locuinţa găsită printr-un anunţ salvator, lăsat în cutia de scrisori de către un bărbat misterios. În fotografia fostului soţ răposat, singura rămasă de la ultima celebrare a căsătoriei lor, agentul imobiliar identifică un angajat neobedient. După instalarea în noua casă, descoperă în grădină şi colivia visată.

Unele naraţiuni capătă accente alegorice. Galeria umană este vastă, fiind recrutate personaje din toate categoriile sociale: dresori, mineri, păstori, actori, muzicieni, vânzători, pescari, alpinişti etc. Majoritatea prozelor sunt tutelate de prezenţe masculine, reflectate chiar *in absentia*, într-o agendă deloc pauperă, de Dona Juana: iubiri trecute sau prezente, aventuri sau amoruri mari, tineri sau vârstnici, herculeeni şi muribundali, călăi ori victime ale protagonistei, care nu e deloc parcimonioasă în gestionarea carnală a nurilor.

Privirea în oglindă, confruntarea cu alteritatea, dedublarea obiectivată, interşanjabilitatea identitate-ipseitate creează eroinei crochiuri deseori opozitive, maniheice: june/în etate, comprehensivă/ plină de cruzime, idealistă/cinică etc. Nici fauna nu e restrictivă: câini, maimuţe, lei, pantere, foci, pisici, şobolani, arici, crocodili, oi, ponei, cai, tauri, zburătoare (canari, colibri, papagali, porumbei, vrăbii, pescăruşi). ***A şaptea întâlnire***, ***în jurul izvorului*** ia forma unei prezentări metaforice a comunismului, fiind relevate cenuşiul existenţei, arhitectura uniformizantă, precaritatea construcţiilor, lanţul de demolări, alături de rememorarea vestigiilor trecute şi a degenerării umane, vizibile în cazul progeniturilor omului-nou. Vacuumul imobiliar, des-centrarea, pierderea principiilor conturează un spaţiu diluvian sufletesc: *„Niciun punct de reper. Totul a fost fărâmat, strivit. Locuitorii fostului oraş, cei care nu s-au sinucis, sunt ei încă într-adevăr în picioare sau se târăsc în patru labe? Poate merg şi în patru labe, deşi mă cred în picioare"*.

Sugestiile mortuare sunt prezente la tot pasul fie prin „profesionişti" (călăul, ucigaşul), fie prin evenimente sepulcrale, indici ai pulverizării întregului: decesul soţului, înecul unui patinator, bărbatul aflat în stare muribundală, otrăvire etc. Oana Orlea nu eludează episoadele hedoniste, portretizându-le succint şi franc. Memorabilă este ***A douăzecea întâlnire, disperarea călăului***. Locaţia carcerală („magazia") este turmentată de lamentaţiile gâdelui că nu e suficient de rapid în execuţii. Aflată în aşteptarea execuţiei, condamnata este invitată la un troc grotesc: călăul va mima în ziua sentinţei maladia, ca să aibă parte de un coleg mai eficient în ucideri, dacă prizoniera-i cedează carnal, de bună voie. Ezitările iniţiale sunt urmate de o acuplare satisfăcătoare: *„Orgasmul se produce prin surprindere. Juisez sub apăsarea unui călău, pe o pătură jegoasă, într-o magazie din care nu voi ieşi decât pentru a fi executată."*

Personajele sunt atipice, tributare suprarealismului, absurdului: dresorul de îngeri, mama care-şi narcotizează bebeluşul cu alcool, bătrâna care face pe toreadorul în faţa unei asistenţe ce-i încurajează nebunia, comerciantul de statui de ponei, femeia căsătorită de 50 de ani care are drept rivali şi cenzori erotici struţii, casa blestemată, diabolică, ce-i absoarbe energiile şi atrage/alungă iubiţii, piticul din grădină care-i povesteşte/inventează trecutul lor amoros etc. Indici ai captivităţii sau ai nonacceptării sunt prezenţi la tot pasul: castelul în ruină care-şi baricadează subit porţile şi ferestrele, nemailăsând-o să treacă, un *„drum fără ieşire"* din subterana plină de deţinuţi, în care a intrat în urma unui accident rutier, uşa blocată din bordeiul în care-a fost aruncată în jocul absurd al căutării unui frate ce nu există, covorul mişcător, pădurea dinamitată, urmăritorul din tunel, gara din provincie cu ziduri pline de semne cabalistice şi o bancă interzisă pe care, dacă te aşezi, eşti înjunghiat etc. Chiar dacă orizonturile par a se deschide (piaţa mare, plaja, pădurea, livada părăsită, muntele), ele sunt redevabile funebrului, imposibilului.

Notele definitorii ale Oanei Orlea în volumul ***Întâlniri pe muchie de cuţit*** sunt reverberaţiile mnemotehnice, polifonia, locaţiile ancestrale, proletare sau aristocratice, descrierea fără pudibonderie a episoadelor erotice, constanţa prezenţelor masculine, mai efeminate ori puternic virilizate, încărcătura pasională a fabulelor, toate aflându-se sub pecetea absurdului, a îngrădirilor şi a expectanţelor amputate. Obsesia vidului (*„De partea cealaltă nu există nimic, absolut nimic"*), tentaţia descoperirii acelui *parti pris de choses*, permutarea şocantă a polilor dintre aparenţe şi realitate, situaţiile bizare, atipice, finalurile deschise sau neaşteptate oferă suplete şi suspans textelor, relevând o prozatoare de substanţă, care ştie a-şi ademeni lectorii.

George ANCA

băieţii acasă

băieţii acasă pe tren numai fete
poporul sub despotism Elena
putea să fie regina României

se pierde ce mai poate fi salvat
făptura ei firavă printre poeţi
cel care vine din cer este mai presus

unde toţi drepţii se odihnesc
una poesia de la determinacion
înţelepciunea lor de intelectuali

vom pomeni

vom pomeni vedele creştineşte puja
de-o asemănare Bhagavan emfazei
shakti prin semne cărţilor kavya

racing baghi clasa radiocomandată
ridicătorii în poligon pe muzică pop
alergi calci panglica americană

frumuseţea muţeniei într-o ciuleandră
poezia tatălui că a mea aş vrea ar vrea
şi gura ta fanatică de esperantistă

tot ce e mai rău nu ce e adevărat
să îndrepte toţi strâmbii nebun sau
nu se poate citi cu voce tare

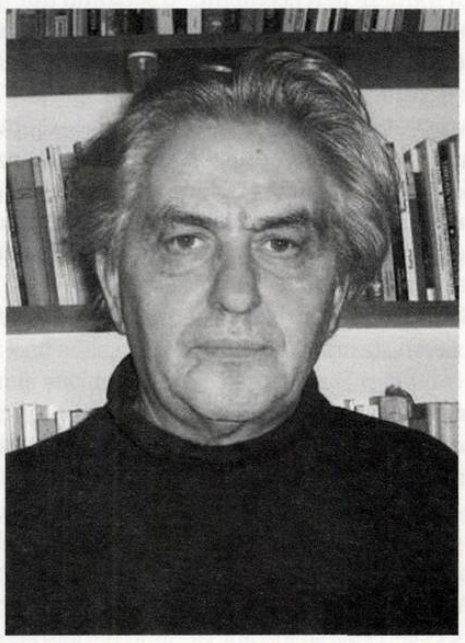

spovedanie

spovedanie întemeierii de credinţă
triumfe-ne garanţa mâine-poimâine
prin ce-am mai trece vraja neaminte

tot mergând om ajunge a nu muri
plecăm o mână s-o întoarce oaste
ce mai ascundem transcendenţei

sunete peste litere

sunete peste litere mantre pe cabale
armonia cât cu manuscrisele avatar
apoi limba ălor strămoşi manuscrisului

numai sanscrita dacică lipsind
de chiar nescrisă mai mister
de-a fi şi existat cu martori

cântăreaţa tăcea nu şi blonda
soarele ăsta defileze-ne marasmul
de-o bătrâneţe încovoiată rid arid

oralitate pe scriitură mantra pe
scriptură dogme cu mit dinamit
după meci metafora maya Brahma

visele toamnei trecură în
visele iernii
mărturisindu-ne viezurilor
cosiţi
aum vum pe viaţă rugăciune

rug aprins

rug aprins mireasă urzitoare
de nesfârşită rugăciune psaltirion
al inimii sub arcuş de gând

numele de Maria ca taină de la
Dumnezeu ţi s-a dat floarea darurilor
ceea ce ai născut lumina cea nespusă

brazdă care ai dospit înmulţirea milelor
corabia celor ce vor să se mântuiască
izvor de tămăduiri minune străină

treci pe cei morţi la viaţă veşnică
ai născut mântuirea sufletelor noastre
ai prefăcut întristarea Evei în bucurie

ne izbăveşti de războiul cel dintre noi
începătoarea mântuirii noastre mila păcii
în tine s-a născut haina de carne a Cuvântului

râu de vindecare de-a pururea curgător
prin harul tău luminezi nimicnicia noastră
de la sfântul tău chip minuni se lucrează

Crăciun fericit
An înnoit
Luceafăr răsărit

kindled bramble
lights nothingness

bride warps
endless prayer

giving birth
to our Savior

Merry Christmas
Happy 2012
Hyperion

biblie stejarul

biblie stejarul ortodoxiei
ajuns biserică dar un om
copac netăiat de Yama

pe taică-meu îl ascultam
slavă ţie ne-ai arătat lumina
între oameni bună voire

cum zbori

cum zbori te văd cu ochiul aripii rupte
pe rugăciunea neam de părinţi năimind
potopiţilor stropi oaspe înstrăinatul

d'aer ancestru respirestru Alkyone Gyr
happy Hyperion pe prima linie coborâm
cum n-am mai fost ieri la teatru da' mate

matic pohod plimbarea exilului Daniel(a)
Potaisa Ieud(ox) fericirea neutrosofică
trebuie să ne vedem ştii multe şi nu-mi spui

Dumnezeu a dat României pământ arabil
stea logos(tea) şi voi euforii de după joi
poarta de lemn cu lanţ şi pericol de moarte

Spre casă

mărunte roşuri

mărunte roşuri strepezi-ne-ar stampa
de-un scris puşcăriaş către catarg
arvuna nu ne-ar mai aprinde lampa
argonauţilor din argoarg

stampa din ruguri focurile ardă
catargul negrilor carâmbi cocardă
lampa conchistei din pitici petardă
arg sparg de lanţ târâş în gardă sardă

talanga zarului

talanga zarului pronunţarea măgarului
psihoza decartează alaltă frază
spus prima oară cuvântul de ocară

la sfârşit de joc mereu dădeam noroc
belaginele nască paralizie broască
arde Copşa Mică îţi dă în cap Georgică

din popor

din popor îmbătrânirăm
terţine de sine stătătoare
repeţi Ionescu n-ai răbdare

are barbă Hegel fără barbă
scuturaţi arhangheli hram
tu compune-mă cratimă

elimină radicalii liberi o
hidratare atât de puternică
fortifică şi pielea sensibilă

fascinaţie smellless rose
miroşi popor chimic
nimic de ore printre gnoze

canonadă am pus mâna pe
ei şi nu mă cunoşteau
pinacotecă scuturată în clarobscur

creatură dezagregându-se

creatură dezagregându-se
ronturi usturoiate antic
ne nararăm fabulă Paris

mironosiţelor la fugă fir'om
hai la flori ieftine şi la biserică
sfat sinus arab Basarabia

năimindu-ne ce-nseamnă neam
curând neprevederii tămâioare
pus pe scris mare să vă prind

cenuşa sfintelor pieirea soarelui
apă în zbor de ciori baroc sub cetini
cozi Cozia sânge o mie de ani

Vasile PISTOLEA

UN ROMAN DESPRE SINGURĂTATE, DRAGOSTE ŞI MOARTE

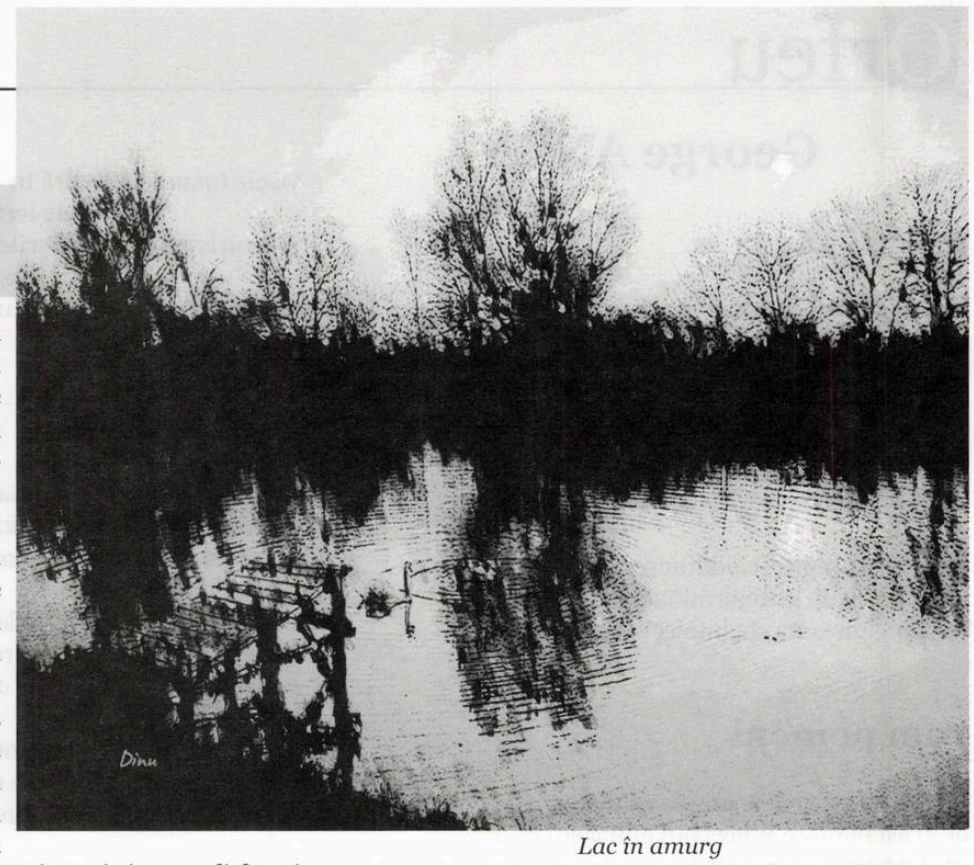

Lac în amurg

La Editura Polirom din Iaşi a apărut, în 2009, romanul lui Augustin Buzura intitulat ***Raport asupra singurătăţii. Primul caiet***. Anunţată în opera anterioară (***Tentaţia risipirii***) şi considerată *„romanul vieţii”*, cartea abordează experienţe decisive ale existenţei umane: singurătatea, iubirea, moartea. ***Raport asupra singurătăţii*** este un roman confesiv, cu pronunţate accente autobiografice, construit pe tehnica inserţiei sau a povestirii în ramă. Acesteia i se adaugă tehnica anvelopei, a acumulării de episoade, utilizată şi în romanele anterioare, cu alternarea planurilor naraţiunii (prezent-rememorare) şi cu procedeele introspecţiei şi retrospecţiei. În acest sens, romanul cuprinde mai multe naraţiuni de dragoste, inserate în rama naraţiunii principale, remarcabile prin claritatea şi febrilitatea stilului. Ele sunt proiectate pe fundalul unor dramatice evenimente sociale şi istorice (*„nebunia istoriei”*) prin care a trecut ţara noastră. Aria sau plaja lor de cuprindere este destul de întinsă: de la al Doilea Război Mondial până la realităţile României contemporane. Adesea cutremurătoare prin deznodământ, ele sunt înţesate cu inserţii din operele unor celebri scriitori, filosofi sau întemeietori de religii, care pecetluiesc destinul personajelor şi adesea îl generalizează. Liantul acestor istorisiri îl asigură personajul rezoner, Cassian Robert, alter ego al autorului.

De profesie medic psihiatru, ajuns la vârsta senectuţii, Cassian Robert îşi părăseşte familia şi se retrage în munţi, la o cabană construită în tinereţe, în vecinătatea unei Staţii Meteorologice. În perioada îndelungatei sale absenţe, cabana a fost lăsată în grija meteorologului Gheorghe Toma şi a fiicei sale Mara.

Medicul, devenit personaj narator, recurge la această izolare alpină pentru a se elibera de obsesii (singurătate, durere, spaimă, umilinţă, eşecuri etc.), de nelinişti (trăise într-o lume falsă, alienată la toate nivelele şi structurile sociale, care l-a obligat mereu „să fure” linişte, dragoste, hrană, dreptul de a munci etc.) şi pentru a găsi un răspuns la marile întrebări existenţiale (scopul şi sensul vieţii, efemeritatea lumii şi a faptelor umane în contrast cu eternitatea Universului şi a morţii, cu „enigmele” ei etc.). Această dorinţă acută de eliberare din stările anxioase marchează şi existenţa personajelor purtătoare de voce ale prozatorului.

Deviza lui de viaţă avea caracter aforistic (*„Fiecare trebuie să-şi poarte propriul război cu viaţa. Totul e să fii conştient de asta şi să încerci să laşi o urmă cât mai durabilă în drumul tău spre moarte”*), ca şi principiul etic al eroilor cărţii: *„Toate trebuie întâmpinate cu demnitate, şi cele bune ca şi cele rele, până şi moartea, care îţi mijloceşte întâlnirea cu Creatorul”*.

Aici, în singurătatea munţilor, el scrie precipitat despre un şir de destine umane ratate, care se intersectează cu retrospecţii din viaţa sa şi cu inserţii din prezentul vieţii de la cabană.

O primă idilă se petrece între erou şi Teodora, soţia meteorologului Gheorghe Toma, care îngrijea de Staţie şi de animalele domestice aferente. Este o dragoste mereu amânată şi neîmplinită, căci Teodora a murit pe neaşteptate, în urma unei încercări nereuşite de avort. Toma l-a rugat să-i ia fiica copil de suflet şi să-i găsească un rost în viaţă. Mara este fiinţa de care se leagă cu toate simţurile şi care, la fel, are revelaţia zădărniciilor vieţii. Ea îi propune să escaladeze împreună muntele „Marginea Vieţii” (nume simbolic şi oracular), unde, după război, în perioada colectivizării, s-au purtat lupte grele între refugiaţii în munţi şi securitatea care-i urmărea. Pentru medic aceasta reprezenta ultima ascensiune de depăşire a limitelor organismului. Nu vor ajunge să escaladeze muntele, dar rămân personajele la care se raportează mereu prezentul narativ al romanului, intersectat de naraţiunile amintite.

Prima poveste de dragoste împlinită se derulează între Mara şi călugărul Serafim, care a fost adus la Staţia Meteorologică de tatăl său, Gheorghe Toma, la slujba de înmormântare a mamei. Din confesiunea acestuia către Mara rezultă că este „un ratat”. Fost student la mai multe facultăţi (Conservator, Politehnică, Medicină), cu numele adevărat Sever Moraru, el avea la activ mai multe iubiri eşuate, care l-au determinat să îmbrace haina monahală. Călugărul reprezintă prima dragoste împlinită a Marei, care, din păcate, după o săptămână a părăsit-o.

A doua naraţiune de dragoste, cu un final tulburător, este a socrului său Darius Pop, pictor de biserici şi alter ego al prozatorului. Istorisirea este proiectată pe fundalul dramatic al unor evenimente istorice: Dictatul de la Viena (1940), prin care Nordul Transilvaniei a fost cedat Ungariei, şi al Doilea Război Mondial.

Darius se căsătoreşte cu Madeleine (Ella), care moşteneşte o avere uriaşă. La nuntă participă numai părinţii lui Darius, din Ardeal. Părinţii miresei au lipsit, fiindu-le frică să treacă frontiera din România în Transilvania. Ella a reuşit să ia legătura cu ei, prin intermediul Consulatului român din Cluj, şi au fixat o întâlnire la Turda, unde trebuia să ajungă şi Darius, prin intermediul unei filiere clandestine de ghizi din Banat (Făget). Dar la frontieră a fost prins şi întemniţat în lagărul de transfugi de la Someşeni. Aici a fost anchetat şi supus la torturi insuportabile, fiind învinuit că este comunist şi spion român. Din lagăr a fost eliberat, s-a întors acasă şi, după o noapte de iubire epuizantă cu Ella, a fost încorporat şi trimis pe frontul războiului, în Ucraina, unde primeşte trei scrisori de la Ella. Aceasta îi mărturiseşte, printre altele, că şi-a reluat meseria de medic, încercând să facă faţă greutăţilor războiului. Este rănit într-o explozie şi se hotărăşte să dezerteze. Terorizat de foame şi de spaima morţii, reuşeşte, cu ajutorul unui tren de marfă, să ajungă la o stână, în Bucovina, unde ciobanul l-a hrănit şi l-a pus la curent cu mersul războiului. După o altă escapadă dramatică, ajunge acasă şi se ascunde în debara, de unde asistă la o scenă pătimaşă de dragoste între soţie şi un căpitan de contrainformaţii din armata maghiară. Cuprins de sentimentul unei pierderi ireparabile, ajunge, totuşi, acasă, unde, după ce părinţii i-au deschis, descoperă că avea o fetiţă de un an şi jumătate, pe care o chema Daria, şi că soţia sa era angajată ca medic în lagărul de la Someşeni. Este adăpostit de un văr al tatălui său la o cabană, în pădure, unde se ascundea ziua, iar noaptea se întorcea acasă. Aici a stat din primăvară până în toamnă, când războiul s-a terminat.

Întors acasă, tatăl nu-l avertizează că Ella sosise mai devreme să-şi vadă fetiţa, astfel că întâlnirea lor memorabilă a fost o surpriză totală, desfăşurată într-o tensiune insuportabilă. Urmează „spovedania” Ellei, care îi mărturiseşte că, neavând niciun semn de viaţă din partea lui, s-a aruncat în braţele ofiţerului maghiar de frică şi de spaima lagărului, căci avea sânge evreiesc, iar tatăl său le-a dat ajutor comuniştilor. I-a povestit îngrozită despre metodele de tortură şi lagărele infernale în care îi ţineau provizoriu pe evreii ce urmau să fie trimişi la Auschwitz. Au plecat apoi împreună spre locuinţa din oraş, unde mărturisirile Ellei au continuat, au luat cina şi, după ce s-au săturat de plâns, s-au culcat împreună. Ziua următoare Darius a plecat acasă, la ţară, cu promisiunea că se va întoarce peste două zile şi că vor căuta împreună un drum spre a-şi relua viaţa de familie. Dar, la întoarcere, îl aştepta o scrisoare tulburătoare în care Ella îşi făcea „mea culpa”, cu speranţa că se vor regăsi în iubirea lor totală, căci *„dincolo de lovituri, dragostea înseamnă şi iertare”*. Scrisoarea a reprezentat o lovitură „mortală” pentru Darius, care, simţind durerea singurătăţii, îşi dădea seama cât de mult o iubea.

Peste doi ani, Darius primeşte o altă scrisoare din Paraguay, în care îi spunea că Marton, ofiţerul maghiar, a părăsit-o, iar ea s-a călugărit într-o mănăstire romano-catolică, de unde dorea să plece, dacă Darius i-ar fi dat un semn de viaţă.

Lui Darius însă i-a rămas doar chipul Ellei, îngheţat pe planşele sale, iar pe Daria a convins-o că mama ei a murit. Socrii lui s-au depărtat de ei şi, după ce comunismul s-a înrădăcinat în ţară, au plecat definitiv din România. Dacă Darius ar fi ţinut legătura cu ei, ar fi rămas, probabil, moştenitorul unei mari averi şi ar fi restabilit relaţia cu Ella. În final, eroul invocă Providenţa divină, întrebând de ce l-a pedepsit cu atâta singurătate.

„Povestea” relatată de prozator este mult mai emoţionantă. Ea reprezintă cea mai tulburătoare secvenţă a romanului şi de aceea ne-am permis s-o rezumăm în întregime. Naraţiunea aminteşte de un celebru roman al lui Camil Petrescu (***Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război***) nu numai prin tematică (drama iubirii prezentată pe fundalul războiului) şi numele personajului feminin (Ella), ci şi prin profunzimea analizei psihologice. Un regizor talentat ar putea-o transpune pe ecran. Scenariul, creionat deja în articulaţiile lui de bază, are toate „ingredientele” necesare unui film de succes.

O altă secvenţă foarte interesantă a romanului este relatarea întâlnirii cu moartea prin care a trecut personajul narator, la o sindrofie de familie, când *„timpul a dispărut şi toate se petreceau într-o secundă dilatată la maximum”*. De atunci l-au urmărit mereu frica de boli, decrepitudine, paralizii şi, mai ales, faptul că nu-şi găseşte rostul într-o lume care nu-i a lui şi care îl sperie.

Acest „atac de panică” este şi un pretext epic prin care prozatorul trece şi se opreşte la povestea de dragoste a Claudiei, soţia fiului său Dan. Naraţiunea este proiectată pe fundalul social al lumii interlope, cu racilele ei: comerţul cu droguri, proxenetismul, prostituţia etc. Istoria lasă un gust amar cititorului, ca şi povestea Ellei.

Şirul acestor „felii de viaţă” (*„tranches de vie”*, cum ar spune Flaubert) este urmat de „povestea” tragică a unei familii de medici (Andrei şi Dana), foşti colegi de facultate ai naratorului. Relatarea este proiectată pe un alt fundal istoric: lupta partizanilor din munţi împotriva instalării puterii comuniste şi a colectivizării forţate a satelor. În „nebunia” colectivizării, Andrei îl ucide pe secretarul de partid raional şi fuge în munţi, unde este foarte grav rănit de forţele opresive. Este operat şi salvat de dr. Cassian Robert, adus în spital şi, la ieşire, arestat, împreună cu Dana. Ambii au fost condamnaţi pentru uneltire împotriva orânduirii sociale: Dana la cinci ani, iar Andrei la doisprezece ani de muncă silnică. S-a eliberat în 1964, împreună cu toţi deţinuţii politici şi, la scurtă vreme, a trecut Dunărea în Iugoslavia, stabilindu-se în Austria. După doi ani l-a urmat şi Dana. A revenit în ţară, după Revoluţie, cu puţin timp înainte de moartea Danei.

Zeii tutelari ai acestor existenţe dramatice sunt Eros şi Thanatos (nevoia de iubire şi frica de moarte). Ele se pot salva doar prin împlinirea în dragoste, împlinire esenţială a vieţii, dar mediul social în care evoluează este potrivnic, ostil.

Pe acelaşi fundal istoric, de frământări şi suspiciuni ale vieţii, sunt relatate alte întâmplări în care rezonerul preia vocea şi destinul mai multor personaje. Ele sunt intersectate mereu cu reflecţii ale naratorului din singurătatea vieţii la cabană, pigmentată, la rândul ei, cu povestea de dragoste dintre medicul narator şi Mara, fiica Teodorei.

Tensiunea colectivă atinge însă punctul culminant odată cu anunţarea vizitei de lucru pe care conducătorul ţării (tovarăşul Nicolae Ceauşescu) o face în ţinutul muntos al Pădurenilor, urmată de o partidă de vânătoare. Scopul vizitei: Tovarăşul voia să se convingă dacă se poate construi o hidrocentrală pe pârâul comunei. Prozatorul prezintă în detaliu şi cu accente ironice întreaga „mascaradă” a vizitei: mobilizarea tuturor factorilor răspunzători (activişti de partid, miliţie, securitate, primărie, şcoală, dispensar etc.), precizarea sarcinilor şi a activităţilor ce urmau a fi întreprinse pentru modificarea realităţii şi transformarea ei într-un fel de „eden” terestru, cu tot felul de construcţii şi amenajări, animale de rasă, păsări şi alte „bunătăţi”, o parodie utopică a Paradisului celest. Vânătoarea a devenit şi ea o „comedie”, cu diverşi „cetăţeni turmentaţi”, astfel că nu se ştia dacă Tovarăşul a fost mulţumit de vizită.

(Continuare în pagina 14)

Trecutele ierni

Dumitru HURUBĂ

NEAMURI DE DECEMBRIE...

Ah, decembrie, Bacovia, ***Te uită cum ninge decembre***, Nicu Alifantis – ah-aaah-AH!!!

S-apropiau sărbătorile iernii şi conveniserăm cu nevastă-mea să nu ne mai certăm aşa des, măcar în ultima perioadă a marelui Post de Iarnă. În consecinţă, ne certam destul de rar, iar când o făceam, nu cred să fi aflat mai mult de-un sfert din populaţia cartierului, fiindcă nevastă-mea ieşea pe balcon şi începea să ţipe:

- Asasinule! Săriţi, oameni buni, că-mi bagă cuţitu', mă omoarăăăă...! Mă omoarăăăăă!

Cum-cum? Ei, Doamne, cum să rămân indiferent la un asemenea ţipăt disperat? Sigur că îi săream în ajutor îndemnând-o:

- Mai cu viaţă, dragă, mai cu viaţă! Ce e cu ţipătul ăsta anemic? Parcă ai fi rahitică la minte... Nu eşti convingătoare deloc!... Vrei să urlăm amândoi? Hai: unu, doooooi-trei!

Adevărul e că nu mi-a trecut, încă, prin minte s-o ajut efectiv, considerând că ar fi putut rămâne cu vreo neputinţă, iar femeia la casa omului este, aşa cum se ştie din vremuri imemoriale şi chiar biblice, un *ceva* fără de care viaţa poate deveni anodină, tristă şi culminând cu dorinţa de... Mă rog, să nu-i spunem chiar apocalipsă, însă disperare, prag de sinucidere, azil politic în Afganistan sau... Alaska, e posibil bine de tot. Dar, trebuie să precizez şi că – din săptămâna Crăciunului sau joia? – am ieşit după ea pe balcon cu gând s-o arunc de la etajul şapte. Şi, cât de nervos eram, aş fi făcut gestul – iresponsabil până la urmă – însă m-am oprit din două motive: întâi, fiindcă nu vroiam să-i nenorocesc pe nişte colocatari care se înjurau fermecător şi conştiincios la un şeptic american în faţa blocului şi n-am vrut să le stric relaţia cu Dumnezeu, relaţie pe care, în momentele-acelea premergătoare unui asasinat, le consideram armonioase. Ei, dacă vecinii ar fi jucat ruleta rusească, alta ar fi fost situaţia... Şi doi, pentru că nu aveam bani de prohod, un fost coleg de teologie cu mine, acum cucernică faţă bisericească, spunându-mi confidenţial cu o zi înainte:

- Bătrâne, Domnu' să te binecuvânteze!

- Amin!, am răspuns în calitate de berbec.

Ei, oaie am fost când am părăsit turma Domnului – acum sunt oaie emancipată, adică berbec...

Iar cucernicia sa a continuat:

- Fiule, îmi dai o sută de euroi şi-ţi implementez un prohod trăsnet! Ţi-o trimit pe Malaghenia în Rai fără stagiatură în Purgatoriu sau test-grilă la Poarta Raiului...

- Cât, mă, Puiule? Patru milioane, mă? Ai tu sufletul ăsta, mă?

- Bătrâne, nu te lua după veşmântul meu: sutana e sutană, iar viaţa e viaţă...

- Am înţeles, da', Doamne fereşte, n-aş vrea să rămână Grădina Domnului fără suflete!, am exclamat temător. Doar o ştii pe nevastă-mea...

- Tomna' d-aia...

Mă rog...

Apoi, unul dintre jucătorii de şeptic era tatăl a treisprezece copii pe care îi rânduiseră Dumnezeu şi Revoluţia din '89, de când nevastă-sa se află în concediu de maternitate fără întrerupere. În prezent i se întocmeşte dosarul pentru ***Guiness Book***, fiind gravidă, iar ginecologul de familie prezicându-i cel puţin patru gemeni. Mulţi au zis că nu-i normal. Medicul.

Dar, e Decembrie, e..., *A prins promoroacă şi clampa* – era să scriu *clanţa* – neveste-mi, însă la ea nu se întâmplă acest fenomen, poate doar la –273°K. Însă e puţin probabil, drept care e periculos să alunecăm spre doleanţe zadarnice...

Deci, ultima dată ne-am certat cu Malaghenia din cauza neamurilor, pentru că ne-am pomenit că noi nu avem, nu ne vizitează nimeni, nu ne scrie nimeni, nu ne telefonează nimeni şi, în general, pentru că suntem atât de singuri încât ne-au cuprins nervozitatea, disperarea şi spaima până şi de Uniunea Europeană şi *International Monetary Fund*, de care *Fund* depindem orişicâtuşi... Apoi au venit reproşurile reciproc dezavantajoase, iar de-aici până la istericale şi jigniri n-a mai fost decât un pas mic pentru un om ca nevastă-mea, pe care ea l-a şi făcut rapid. Până la un punct i-am dat dreptate, apoi n-am mai avut de unde şi nici răbdare, aşa că i-am strigat:

- Auzi, doamnă, în definitiv, *dumneatale* ce neamuri ai ?

Trebuie să spun că, inclusiv în momentele de vârf ale certurilor noastre, când o cratiţă sau sucitorul pot avea conotaţii extraprofesionale, dăm dovadă de respect reciproc, adică evităm să ne tutuim. Dar atunci astea sunt detalii lipsite de interes şi importanţă. Esenţialul rămânea lipsa neamurilor, adică, la toată lumea mai venea cineva, chiar de la ţară, mai aducea un lăptic, un curcan, o poală de nuci, un cap de porc, un ou, un zaibăr... La noi, nimeni-nimic! Însă, până la urmă, tot scotocind prin arborele ginecologic, cum spune analfabeta de Malaghenia, dădurăm de nişte rude şi le-am scris pe loc o scrisorică duioasă cum că, deoarece am rămas singuri pe lume, îi poftim pe la noi cu dragă inimă, chiar dacă în *momentalul* de faţă o ducem cam prost din cauza tranziţiei şi a devalorizării leuţilor personali. Dar oameni suntem şi găsim noi ceva să ciugulim două-trei zile. Adică, am bătut şaua spre ceva produse zootehnice şi, în acelaşi timp, spre durata vizitei, aluzie din care ei trebuiau să priceapă că vizitele, cu cât erau mai scurte, cu atât erau mai plăcute. Contrar tuturor aşteptărilor noastre, neamurile au sosit după trei zile, aproape de ajunul Crăciunului...

- Eu sunt unchiul Haralampy (eu mi-am scuipat repede în sân), iar ea e mătuşa voastră Parmenica, a făcut prezentările un ins care aş fi jurat că nu trecuse vreodată prin judeţul nostru de baştină sau că ar avea altceva în comun cu noi, în timp ce nevastă-sa avea un cap semănând binişor cu un craniu de Cro-Magnon alcoolic. Nu ştiu de ce *alcoolic*, dar aşa mi s-a părut...

În momentele următoare, printre picioarele lor şi-a făcut apariţia o javră cu figură de maidanez ţinut în ploaie, chestie care m-a bucurat cu răutate pentru nevastă-mea, care nu iubeşte deloc câinii. În consecinţă, nu m-am răbdat să nu exclam:

- Uay, ce cuţu fain! Nu i-l donaţi Malagheniei?

Nevastă-mea a privit spre zona cu sucitorul, iar eu am înţeles...

- Cum-cum?, au exclamat neamurile într-un glas. Doamne fereşte! Nici vorbă! Rexy e sufletelul nostru, e fiinţa care ne îndulceşte viaţa zi de zi şi-i de-o inteligenţă pur şi simplu genială...

Dotat cu fler, patrupedul şi-a dat seama repede de antipatia Malagheniei, aşa că a început să latre la ea cu o înverşunare care mi-a adus aminte de colega noastră de la serviciul "Dealuri şi pajişti" când nu era trecută la primă. Pe timpul cât a fost în emisie javra, nu ne-am mai putut înţelege decât prin semne, comunicare cam deficitară, din moment ce unchiul Haralampy, în loc să intre în sufragerie, a intrat în baie, iar mătuşa Parmenica a priceput lesne că nevastă-mea era, de fapt, o vecină şi-i tot făcea loc să plece... Până una-alta, javra a sfârtecat o bucată din rochiţa de lamé a Malagheniei, liniştindu-se brusc sub masa din bucătărie.

- Nu înţelegi nimic, i-am zis când am văzut că începe să miorlăie. La urma urmei, nu e decât un dobitoc, un suflet ca oricare dintre noi, trebuie doar să ştii cum să-l tratezi...

- Sigur-sigur, a aprobat mătuşa Parmenica, în timp ce pe uşa rămasă deschisă au năvălit trei arătări cărora nu le-a trebuit decât foarte puţin pentru a întoarce toată casa pe dos, activitate însoţită de îndemnul mătuşii:

- Buni-mamă! Buni-mamă! Aveţi grijă să nu stricaţi ceva...

- Sunt nepoţeii, ne-a lămurit unchiul. Dragii de ei...

- Sunt foarte vioi, am zis, gândindu-mă la câte catastrofe s-au abătut peste capul oamenilor de-a lungul veacurilor şi de care au trecut, chiar dacă acestea au lăsat urme de neşters în unele cazuri, cum ar fi tornada în care tocmai intrasem. Cel puţin aceasta ne era convingerea, minunându-ne de inteligenţa şi inventivitatea nepoţeilor în ceea ce privea distrugerea bunurilor din apartament.

Ne-a trezit la realitate unchiul Haralampy spunând:

- Hai, Parmeni dragă, să facem şi noi ceva dacă tot am venit la copiii ăştia...

Aşa da, am gândit noi cât de cât veseli, se mai schimbă viaţa. Am privit cu alţi ochi atât nepoţeii, cât şi javra dispărută în proporţie de trei sferturi în oala cu sarmale pusă la răcit lângă frigider.

Unchiul şi mătuşa erau oameni practici: în câteva minute, noi – de fapt, foştii stăpâni ai casei, pentru că atunci ne aflam sub ocupaţie străină – ne-am dat seama că nu eram decât nişte amărâţi de diletanţi în comparaţie cu ei. Ne şi miram cum de putuserăm trăi atâţia ani fără să ni se întâmple o mulţime de nenorociri, fără ca medicii, procuratura şi vreo ordonanţă de urgenţă a guvernului să ne fi izolat într-o rezervaţie, undeva prin Retezat sau, caz mai aparte, prin mangrovele australiene. Ca atare, am început să ne bucurăm din tot sufletul că, datorită gravei neglijenţe a organelor menţionate, mai eram liberi şi teferi, credeam noi.

- Mare noroc, mare noroc, murmura unchiul Haralampy din când în când, mişcând mobilele din loc, scoţând uşile din balamale şi înfăptuind, de fapt, cea mai mare reformă din istoria căsniciei noastre, pe lângă care postdecembrismul era o „nenorocită de anexă a materialismului dialectic infestat cu ceauşism multilateral dezvoltat". Am citat dintr-un discurs al vecinului de la „trei" la o adunare generală a Asociaţiei de locatari, pentru care a fost lovit brutal cu polonicul de către nevastă-sa – şefă de scară, funcţie după care a tânjit timp de patru legislaturi...

...Nimic nu era bine, inclusiv câte un cui bătut în perete. Nu ne îndoiam că natura-mamă ne trimisese nişte rude cu statut de unicat şi de care eram mândri. Muţi! Să fi trecut vreo trei ore? S-ar putea, deşi e cam mult dacă avem în vedere viteza cu care se desfăşura dezastrul. Oricum, într-un timp record, nimic nu mai era la locul său.

- Trăiţi la oraş şi v-aţi aranjat apartamentul ca o cocioabă de la ţară, ne-a reproşat mătuşa.

- Păi, dacă am fost tot singuri, am încercat noi să mai salvăm câte ceva din onoare. Am crezut că nu are rost să...

- Adică, cum n-are ? ne-a privit ea crunt în timp ce aduna cioburile singurei noastre vaze de cristal în care trăsese cu praştia unul dintre dragii nepoţei...

Şi, în ultimă instanţă, ce este o vază?, ne-am întrebat noi. Şi am răspuns şcoleşte: vaza este un obiect din casa omului care poate deveni incomod în anumite situaţii, tot trebuind să-l deplasezi de colo-colo. Mai bine spart! Până şi acest lucru de nimic a trebuit să-l învăţăm de la nepoţei, dragii de...

Când toate lucrurile din apartament şi-au schimbat locul sau poziţia, unele chiar forma, unchiul Haralampy a ordonat:

- Şi-acum, toată lumea la treabă! Să facem ordine pe-aci!

În trei zile apartamentul nostru ajunsese de nerecunoscut: două geamuri sparte, covorul persan găurit în câteva locuri de chiştoacele unchiului a cărui deviză este că: un bărbat, dacă nu miroase a ţigară, nu mai poate fi considerat bărbat; uşa de la baie se ţinea într-o singură balama şi o sfoară, iar noi, până o să ne luăm altă mobilă, vom dormi pe jos. Dar ce să mai discutăm, din moment ce uşa de la intrare am schimbat-o cu o bucată de PeFeLe – e adevărat că gros şi trainic! Însă, peste tot haosul acesta, plutea maiestuos mirosul de urină şi excremente de câine, iar seara, aşezaţi pe podea, cu lumina stinsă, ne amuzam cu sadism auzind cum sar purecii câineşti pe ziarele întinse pe jos. Cum-cum? A, nici vorbă de vreun semn de nebunie, să fie clar!...

În preziua terminării vizitei, stând seara la cină, unchiul Haralampy ne-a spus bătându-ne părinteşte pe umeri:

- Dragii mei, acum nu mai sunteţi nici voi tineri. Copii nu aveţi, aşa că gândiţi-vă şi voi la un moştenitor...

- Păi, ne-am gândit, avem şi noi socotelile noastre... Sigur că avem în vedere să...

- Nu, dragilor, asta-i mentalitate comunistă. La treabă şi...

- Adică, nu pricep, s-a impacientat Malaghenia: ne daţi ordin să... avem copii?

- Ei, ferească-ne Bunul şi Luminatul!, păru speriată mătuşa Parmenica.

Iar unchiul completă imediat: eu cu Parmenica ne-am gândit că ar fi cel mai bine să-i înfiaţi pe nepoţei, ce ziceţi? Sunt mari, cuminţi...

- Toţi trei? am strigat fără să vreau.

- Apoi, nu se cade să-i despărţim, dragă...

...De-atunci, nevastă-mea se pretinde Antigona şi sapă toată ziua gropi în jurul blocului pentru îndeplinirea nu-ştiucărui ritual mitic, zice ea râzând permanent, inclusiv când ne certăm. Dar, la drept vorbind, e mai convenabil decât un trio de nepoţei imprevizibili şi drăgălaşi, ca nişte draci în miniatură...

A, uitam: găsisem rudele pe internet, la *Ocazii.ro*.

Ehe, ***Decembre***, Bacovia etc., etc.

Laura

Delia POP
ALCHIMIE

Dileme şi stereotipuri

Sensurile de bază ale noţiunii de **paternitate** privesc starea, calitatea de a fi **tată** sau legătura, filiaţia pe linia **tatălui**. Pentru critica şi teoria literaturii, aceeaşi noţiune denumeşte şi calitatea de **autor** al unei opere literare. E interesant de observat că şi în situaţiile când produsul estetic e semnat de o **autoare**, acest aspect al terminologiei – în ciuda îmblânzirii unor prejudecăţi care au traversat aproape nestingherite epocile – rămâne fidel genului menţionat.

Pe de altă parte, maternitatea propriu-zisă e atribuită **femeii**, adică **naturii**, biologicului. Or – mărturisesc bibliotecile –, creativitatea ca treaptă superioară presupune eliberarea obligatorie de biologic, de trup, aşezarea sub semnul spiritualului, al **culturii**.

Ultimele decenii şi curentele culturale mai recente, îndeosebi postmodernismul, au înlesnit producerea unor modificări de substanţă ale viziunii amintite. O seamă de artişti resping astăzi în mod deliberat lepădarea de trup, militând - teoretic şi practic - pentru împletirea celor două dimensiuni în conceperea creaţiei.

În literatură, noua orientare a detabuizat teme şi motive slab sau chiar deloc agreate; în acelaşi timp, a permis creatoarelor să-şi construiască mai puţin coercitiv un discurs propriu şi să-l exprime cât mai firesc, fără a atrage asupra lor - cu obişnuita vehemenţă - stigmatul feminismului sau îndărătnice urme de mentalităţi uzate privind competenţele creatoare ale genului pe care-l reprezentau.

În funcţie de backgroundul sociopolitic şi cultural, creativitatea feminină răzbeşte în zilele noastre mai firav sau mai convingător, însă de fiecare dată însoţită de o conştientă asumare a riscului şi împovărată de multitudinea rolurilor cărora e silită să le facă faţă femeia contemporană. Curajul exteriorizării în spaţiul culturii şi mai ales proba auctorialităţii presupun de aceea o perseverenţă şi un efort ce depăşesc cu mult dificultăţile, orgoliul şi valorizarea travaliului creator de sorginte masculină.

Talentul şi dorinţa-nevoia de autocomunicare depind adesea şi de armonia domestică, de susţinerea partenerului, de eficienţa (inteligenţa?) cu care ea însăşi navighează prin jungla de toate zilele, de înţelepciunea cu care învaţă să păcălească tirania urgenţelor. Dar mai ales de puterea şi diplomaţia cu care poate să se raporteze la dilemele şi prejudecăţile vremii.

Creaţie şi procreaţie

Revenind la conceptul de **paternitate**, cu accepţiunile amintite, şi încercând să-l corelăm, de pildă, cu romanul-poem al Ioanei Nicolaie ***Cerul din burtă*** (Editura Polirom, Iaşi, 2010, ediţia a doua), inspirat de propria sarcină a autoarei, demersul riscă să pară (mai ales din perspectivă strict etimologică)... infertil. Poate chiar nedrept, cu atât mai mult cu cât, în cazul de faţă, textul şi fătul provin dintr-o placentă unică, parcurgând împreună etapele creatoare. Ele cresc deodată, dintr-un corp în care bat – pentru o vreme – două inimi, împărtăşesc emoţii şi temeri identice, îşi transmit reciproc semnale şi, odată ajunse la maturitate, caută să se elibereze.

Avem de-a face cu o reiterare a Genezei, în cadrul căreia embrionul constituie cea dintâi întrupare cât de cât organizată a nimicului, ale cărei posibilităţi vor plesni când le va veni sorocul, se vor diferenţia întru naşterea fiinţei. Precum în laboratorul alchimistului, căldura (focul) pântecului, facilitând metamorfozele, permite deschiderea cărnii către valorile spiritului.

Din acest centru al lumii se alcătuieşte şi se dezvoltă fătul, iar odată cu el creşte/capătă corp ***Cartea Mamei şi a Pruncului***. Gestaţia îmbracă veşminte ritualice, fiindcă devenirea înseamnă mai mult decât fiziologie, fiind încărcată de mister („*Gravidele-s un text pe care alţii îl tot descifrează*" – p. 118). E contextul în care metafora are ocazia de a exprima, ca în vechile timpuri, ceea ce nu se vrea lesne dezvăluit. De altfel – mărturiseşte autoarea într-un interviu acordat jurnalistei Adina Rosetti (publicat în numărul din 21 aprilie 2010 al revistei „Elle") –, dintotdeauna maternitatea, cu tot insolitul ei, a fost socotită stânjenitoare, fiind „*învelită în clişee, vârâtă într-un fel de cocon înăuntrul căruia nu trebuia să se vadă nimic. [...]. Orice ţinea de latura fizică trebuia ascuns, fiind considerat o treabă ruşinoasă, femeiască. Iar femeile s-au simţit urâte şi nedorite în timp ce erau însărcinate. [...]. Sarcina mai ţine încă de o realitate care trebuie cosmetizată şi despre care e preferabil să nu vorbeşti în public*". Magia metaforei, aşadar, salvează creaţia, îi conferă caratele artei şi, în acelaşi timp, exorcizează, alungă din preajma fătului şi a mamei tot ce le-ar putea dăuna/inhiba devenirea.

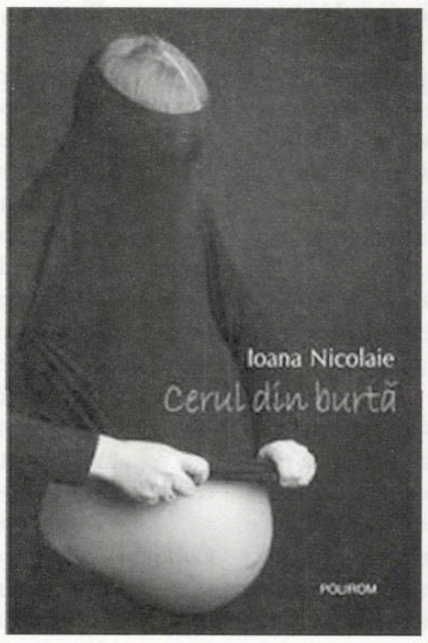

Răul înseamnă, printre altele, obiectivele şi consecinţele politicii demografice dinainte de '89: încurajarea „eroismului" procreativ („*În patria Socialistă România. Cu spice de aur, băşti, furnale de-oţel. Femeile au rochii, batic şi trebuie s-aducă pe lume copii*" – p. 52), înseamnă monitorizarea brutală, încă de la vârsta de paisprezece ani (apoi la şaisprezece, din nou la optsprezece), a viitoarelor mame („*Într-un anume trimestru plecau cu clasa la doctor. Cu autobuze cât un întreg cabinet. Erau un început de femei şi trebuiau cercetate. Să fie întregi, conştiente, caste şi gata de drum.*" – p . 54), înfierarea avortului („*În anii optzeci n-aveai de ales. Pilulele erau văi şi munţi în ţări de departe. Contracepţia era câmp şi lac sau zid fără capăt. [...]. Avorturile se numeau atunci închisoare.*" – p. 54; „*Lucreţia are rădăcini de răchită-ntre şolduri. Când simte vreun nod îşi pune de ceai. [...]. Cu vin şi fierturi încearcă să scape. [...]. Şi dacă apucă să crească, aduce femei înnegrite. Cu mâini pricepute, cu lame tăioase în gând. Spre prânz o răzuie de tot ce-i creşte în burtă.*" – p. 46).

Pe parcursul volumului, sunt rememorate, de asemenea, episoade dramatice din copilăria prozatoarei, marcate de naşterile repetate ale mamei acesteia: „*Am unsprezece fraţi cât tot atâtea oraşe. [...]. În burta mamei creştea sărăcia. [...]. Încetul cu-ncetul ajungeam să urlăm. [...]. Strânşi unii în alţii, aşteptam înfierea.*" (p. 34); „*Zile-ntregi exersa un singur fel de mâncare. Niciodată nu spunea despre noul copil. [...]. N-avea timp să se uite cum alergăm.*" (p. 78); „*Şi mama se mută din nou la spital. [...]. Nu ştim când, albastră sau roz, se întoarce. Împinşi de nevoie reînvăţăm adunarea. Cu unu mai mult ne-obişnuim să trăim. Vestuţele noastre coboară spre-un frăţior sau surioară. N-au timp să ajungă în pod.*" (p. 161).

Aşternându-le pe hârtie, scriitoarea încearcă să neutralizeze prejudecăţi şi interdicţii din imaginarul colectiv referitoare la sarcină („*Nu-i cumpăra dinainte hăinuţe, nu spune ce nume-i vei da, nu fi sigură că naşterea-i mâine, nu te grăbi, deşi nu-i devreme!*" – p. 166; „*Nu lua nimic din ce luceşte-n pământ sau în praf*" – p. 85), învaţă să câştige imunitate în faţa indiscreţiei vecinilor, a indiferenţei personalului medical („*asistentele se uită prin mine*", „*Lângă halatele albe, dinţii îmi clănţăne*") şi a puhoiului de ştiri negative din mass-media. Tot ce contează e să-şi protejeze fătul: „*Apa din care creşti e vopsea şi primejdie: o fierb, o trec printr-un filtru, o raşchetez de calcar şi plumb*" (p. 42).

Nu în ultimul rând, în pofida coşmarurilor şi a atâtor temeri („*Când vom scăpa? Vom ajunge la capăt cu bine? Învăţ, în tăcere, să tremur*" – p. 73; lumea „*e peşte piranha*", „*e-un stâlp de-naltă tensiune*"), în ciuda numeroaselor inconveniente specifice stării de graviditate („*foamea aia idioată*"; „*cad peste coapse*"; „*greaţa e o forfecuţă de inox*"; „*Mă văd complet inutilă*"; „*Mă văd o baltă de somn*"; „*Sub pleoapa de jos e-o oboseală timidă. Torn fard peste ea şi nu mă mai uit*" – p. 104; „*în loc de mirodenii pun puţină răbdare*" – p. 26), se străduieşte să accepte cu încredere complexitatea transformărilor propriului corp („*Sunt bucuroasă şi n-am de ce să mă plâng*" – p. 83; „*Dansez, sunt sprintenă [...]. Mă simt bine-n corpul ăsta, sunt live şi nu înregistrare*" – p. 109).

Îşi asumă condiţia maternă şi, sfidând habitudini literare, o converteşte – cu talent şi delicateţe – în discurs, în text. Comunicând şi comunicându-se, îşi împleteşte la modul superior **creaţia** şi **procreaţia**, dezmărginindu-se. Trimite epistole/semnale tandre şi protectoare fiinţei pe cale să se nască, aproape fiece cuvânt, fiece gând al mamei ivindu-se în relaţie cu pruncul, adăugând astfel trupului şi cărţii pagini noi, completând binefăcător hrana propriu-zisă: „*Dragă fată, poate băiat, / Vreau să te apăr de toate relele. [...]. Vreau să-ţi fie uşor, fără spaimă. [...]. Vreau să te sprijin în panică. Şi-n dezolare. [...]. Vreau să te-ajut în îngheţul din lume*" (p. 51)...

Maternitatea devine astfel poem.

Un discurs ce nu poate fi, într-adevăr, decât strict feminin, o textualizare a corpului mamei în răstimpul Facerii: „*Sângele mi-e o sârmă ruginind în sticluţe*" (p. 26); „*În abdomen e-un cort şi-un mărunt povârniş. Şi geamuri abia deschise în muşchi.*" (p. 31); „*În burta mea eşti nervi şi muşchi în reţele. Începi să ai oase şi muguri de dinţi. Pleopiţe străvezii şi picioruşe gata de fugă. Ai patruzeci de grame, eşti cât un măr dat în copt*" (p. 37); „*Ţipătul dintâi e, de fapt, durerea destinderii. Suflarea dintâi e frică şi geamăt. Tăcerea e spuma urcând uşor spre tavan. Iar vremea de mai înainte se şterge.*" (p. 102); „*Copilul dă din mâini şi picioare. Cu capul în jos, mereu se-antrenează. Şi e atent la tot ce citesc.*" (p. 120).

* * *

Jurnalul se încheie brusc, înainte de naştere (călătoria îşi împlinise menirea), cu o invocaţie repetată psalmodic:

„*Când vei veni, drag băiat?*
Când vei veni, drag băiat?".

Femeia căreia cele nouă luni din urmă i-au transformat semnificativ trupul şi spiritul se pregăteşte, cu emoţie şi neastâmpăr, să-şi vadă pruncul, conştientă că blânda şi temporara securitate pe care i-o oferise cuibul începe de-acum să-l stingherească.

Puiul e viu şi are suficientă putere spre a se elibera.

După un an de la naşterea copilului, cealaltă creaţie, în care autoarea îşi spusese trupul - textualizându-l odată cu evoluţia sarcinii -, a fost pregătită, la rândul ei, pentru expulsia în lume. Însemnările brute au fost înveşmântate în haina metaforei, însă nu la modul strident: câtă vreme „*pe faţă se-ntind dureri de spinare*", maternitatea se lasă greu idealizată.

Aşa cum nu fusese idealizată nici mama-eroină de la Sângeorz-Băi, unde fetiţa Ioana a crescut năpădită de fraţi... Ea rămâne totuşi un element biografic constant în toate cărţile scriitoarei, împreună cu povestea celor doisprezece copii, ocrotind-o şi însoţindu-i fiecare **naştere**:

„*Iar mama de mână încă mă duce*"...

Prin ***Cerul din burtă***, Ioana Nicolaie a adus pe lume o carte inedită, seducătoare şi mustind de sensibilitate, cu rezonanţe profunde în mintea cititoarelor.

Îi impresionează, cu siguranţă, şi pe... cititori.

Roxana Francesca DAVID

(elevă, Şcoala "Al. Ivasiuc", Baia Mare)

Vară

Seminţe decojite crănţăne în măselele verii,
pudoarea macilor răsare din isprăvirea serii.

Fânul cosit dansează aromat în vânt,
aruncă vârtejuri de culori nazale, halucinant, pe câmp.

Trupul se arcuieşte felin, cântând a moarte,
pletele reci se-ncurcă-n ape calde,
vâltoare-aduce însă alte şoapte.

Dragonul

Ar trebui să fiu creator adevărat, să fiu
dragonul roşu care scuipă poezie la orice oră,
da, dar nu fac decât să înghit tot mai multă.
Tot ce făuresc cu mâinile, mestec şi înghit.
Sunt egoist.
Arta mea îmi putrezeşte acum prin intestine.
O simt cum fâlfâie în pântec.
De ce n-o las să zboare odată cu mine? de ce o înrobesc?...

Mi-e ruşine de mine.
Îmi vine să mor.

Trei

Stau în pat, holbez tavanul şi-mi imaginez viaţa perfectă.
Am trei euri.
Primul sunt chiar eu, rădăcina şi trunchiul copacului cu două crengi,
unindu-se într-o coroană în formă de cercel,
eul-realitate, eul-linişte-iluminare.
Al doilea e vena care se dezlipeşte din mine,
copilul mov care caută prin cuferele encefalului meu:
etichetează, pune amintirile în ordine, le recondiţionează
dacă e nevoie, le şlefuieşte cu degetele false.
Apoi, mai este eul clarvăzător,
are o imaginaţie pe care dacă aţi putea-o cuprinde cu
mintea aţi exploda cu siguranţă, el vede în viitor - vede
ceea ce vrea să vadă,
scenarii de tot felul, posibilităţi calculate matematic,
făureşte replici pentru orice, planifică.
Iar eu stau, mă bucur de tot, trăiesc, le las pe aceste
euri-lipitori să viеţuiască în mine,
şi în schimb ele fac lucrurile grele,
ele gândesc,
ele pun amintiri în borcane pe rafturi de după uşi încuiate,
ele se îngrijorează despre bani şi facultate şi viitor şi
ce-o să zică Ashley dacă nu mă duc cu ea la film
lunea viitoare pe planeta nu-ştiu-cum.

Gheorghe POP

Gândul

să aibă unde-şi
pleca capul
Gândul
ziditu-şi-a casă
din trunchiuri de verde
de toate culorile
care
necuprinzându-L
a părăsit-o
tovarăş de drum
luându-şi neodihna
împreună
bătătorind
toate cărările

de tine însuţi – Dincolo...

sub streaşina casei
flamura neagră
în bătaia vântului
vestind evadarea
dintr-un vis obsedant
spre Dincolo...
de tine însuţi
drum fără întoarcere
frate geamăn cu Lumea
imagine rămasă
în spatele oglinzii
acoperită de...
o tăcere albă

Poate ceva...

poate ceva...
ceva va rămâne
o rază din steaua
stinsă demult
peste
amintirea miresmei
purcese din floarea
de Nu-Mă-Uita
împreună cu visul
ce l-am trăit înainte
de a-l visa
poate ceva...
ceva va rămâne
giulgiul alb al uitării
în care
s-au îmbrăcat
amintirile...

Visul din vis

ajuns la capătul visului
trec dincolo de el
ca raza de soare
prin pereţii de sticlă
în câmpul înflorit
al visului din vis
în seva macilor aprinşi
pe mine însumi
regăsindu-mă

... "stai clipă pe loc"...

fără să se ajungă
aleargă clipele...
vrând să le opresc
trecut-au prin mine
transfigurându-mă...
aud şi acum
ecoul implorator:
"Clipă stai pe loc
eşti atât de frumoasă"...
fără să preget aş fi dat
veşnicia întreagă
pentru o... Clipă
ce pe lângă mine
a trecut

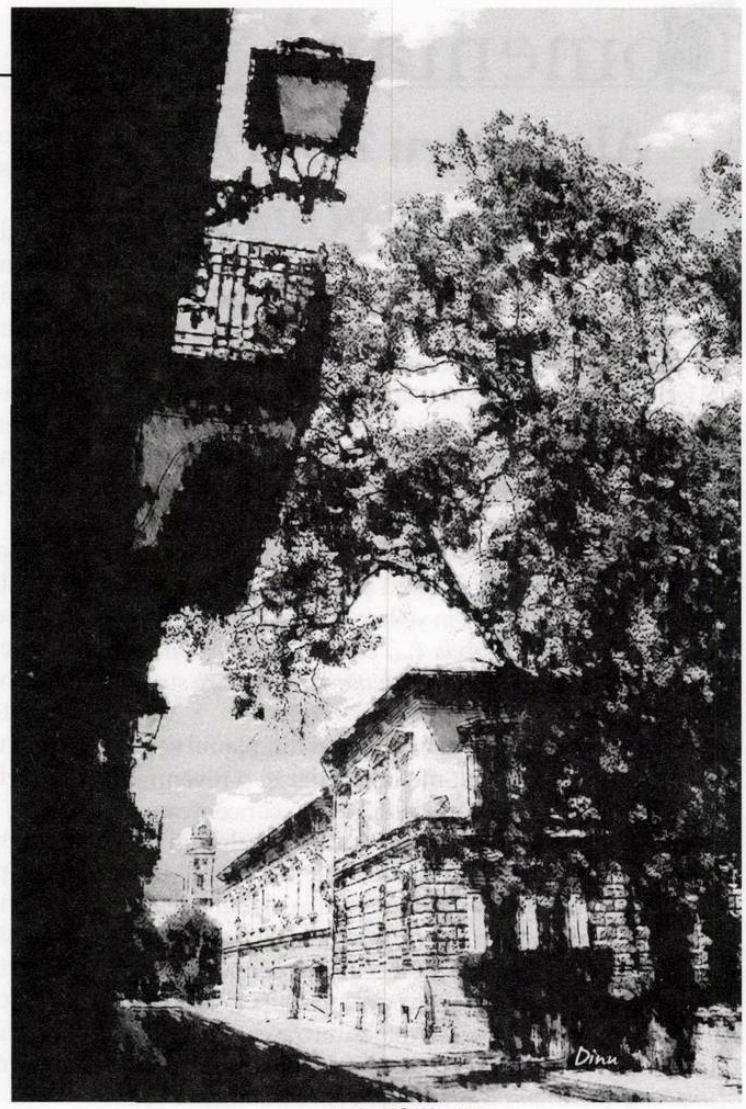

Peisaj băimărean

Daiana RÂNJA

(elevă, Colegiul Naţional "Gheorghe Şincai", Baia Mare)

Ora de vârf

Uneori aştept în faţa oglinzii
să regăsesc în spatele meu acea
siluetă masculină care să se-apropie-ncet,
târând după ea tot mirosul de
cafea caldă din bucătărie, să-şi lipească uşor
urechea de abdomenul meu ca un copil speriat.

Atunci mă mângâi singură până
mă doare absenţa asta şi decid că
vreau să fiu tată, căci mamele
plâng şi iubesc prin nespusele lor,
eu nu pot şi nici nu vreau să.

Dac-o să nasc vreodată
un om, am să-i dau un nume frumos şi
am să-l las să crească singur la ţară.
Oamenii nu înţeleg oraşul, se cred
dăştepţi şi chipeşi, se măsoară şi
se cântăresc zilnic. Au tipare.

Îţi scriu de pe patul lui Procust, singura
masă de operaţie liberă din spitalul în care m-au
trimis cei din lumea bună şi modernă,
oamenii aia dăştepţi şi chipeşi care
zâmbesc melancolic când citesc poezii erotice
şi fumează doar finețuri, că deh.

E-o căldură aici
în sudul universului meu cu labele-n sus
de-ţi vine să dai jos de pe tine şi kilogramele în plus,
da' oamenii-s reci, mamă dragă, reci daţi naibii,
îşi mângâie câinii cu mătura şi lasă
urme de ruj pe cearşaful vecinilor bogătaşi.
Atât de reci că-i simt, mamă dragă,
le simt mirosul acru a moarte ce
se lasă aşteptată de unii ce-şi
strâng fumul din plămâni în saci.

De trei zile miroase-a
moarte peste tot în scara blocului.
Tu stai întins pe jos, mi-arunci
priviri şoptite parcă, îmi spui să nu uit că
mai am doar câteva guri de cafea şi e
rândul meu să-nchid un ochi, apoi celălalt
şi eu mă grăbesc spre bucătărie să-mi găsesc
ceaşca şi dau de oglindă. Mă mângâi până
mă doare absenţa asta constantă, sunt tată al
unui copil care nu se va naşte niciodată, mă-nconjoară
oameni care nu înţeleg. Oraşul a clipit.
Am apucat doar să murim în neputinţa noastră.

noduri

Iartă-ne.
suntem un neam de oameni masochişti care-şi
împing dumnezeii afară, le construiesc biserici la
capăt de venă şi le despică încet până
rămân doar clopotele ce anunţă
oprirea sângelui.

uneori ne credem şi noi sacri
şi-atunci oraşul clipeşte moale
lăsând un fir de praf să-i zvâcnească sub pleoapă,
anunţând că şi astăzi se moare câte puţin
şi noi, zeii, legăm aţă roşie în jurul degetelor
să ne-amintim cât suntem de muritori.

Iartă-ne.
suntem un neam de oameni masochişti care
au cuvinte şi vorbesc cu ele, pe când Tu
învii în tot ce-i blând şi tace.
dacă zace atâta viaţă în imensitate,
de ce părem noi, zeii, atât de mici?

Alexandru ZOTTA

INTERVALE ŞI POPASURI

La a cincea carte de poezie (***Mecanica firii***, Conexiuni, Paralela 45, 2005), Amelia Stănescu dezvăluie şi ceva din modul propriu de a concepe poezia, rostind cu destulă fermitate: *„când ai cunoscut / poezia / nu mai e simplă tăcerea // orice gând / izgonit şi rechemat // nu mai e o simplă aglomerare de vorbe // ci doar / conturul firav al unui zeu*". Este un mesaj de încredere în capacitatea literaturii de a susţine ascensiunea fiinţei pe scara lumii, accesul ei la treapta noetică, ale cărei exigenţe imprimă existenţei noi sensuri şi valori, dar îi aplică şi severe sancţiuni. Cred că Varujan Vosganian are în vedere tocmai această funcţie când afirmă că *„metaforele (...) călăuzesc spre concluzii adesea neînduplecate despre adevărurile pe care sufletul ar trebui să le cunoască pentru a se regăsi*".

Ilustrând o deplasare a fiinţei din planul senzorial, fizic, în cel spiritual, metafizic, dar şi o revenire la concretul percepţiei, poemele destul de concentrate ale Ameliei Stănescu se structurează pe un paralelism între dimensiuni ontice distincte, imaginile din planul uneia găsindu-şi permanent corespondentul în planul celeilalte. Asocierea unor imagini din ordini diferite ale existenţei sau ale fiinţei evidenţiază un mecanism de metaforă.

Pentru o mai lejeră percepere, distanţa considerabilă dintre aceste planuri ar avea nevoie de un traseu mai îndelungat, cu popasuri mai dese pe parcursul spre *„conturul firav al unui zeu*" (ori în *„urcuşul sufletului spre Dumnezeu*", cum spunea odinioară părintele Grigore din Nyssa), ceea ce ar prezenta pericolul deplasării imagisticii spre didacticism şi, în consecinţă, o reducere a valorii ei estetice. În absenţa totală a acestor popasuri intermediare, asocierea amintită ar putea trece repede într-o metaforă violentă, în *catacreză*, sporind dificultatea perceperii, accentuând caracterul enigmatic al imagisticii poetice. Poezia Ameliei Stănescu nu întârzie prea mult în popasuri intermediare, chiar dacă nu le elimină total, imprimând poemelor note enigmatice, uneori chiar hieratice, aspect mai des întâlnit în poezia actuală.

Selectate şi apoi dislocate din ordinea lor, eliberate de legăturile lor firești, elementele implicate în universul ei liric dobândesc o autonomie care le permite alte conexiuni şi interconexiuni. Strategia este specifică suprarealismului, dar, cum în prima lui fază demersul este deconstructiv, el este frecvent adjudecat şi adoptat şi de postmodernism. Condiţia estetic necesară pentru un astfel de demers este o accentuată stilizare, o reliefare a aspectelor sau a componentelor care să poarte semnul unei identităţi recognoscibile şi după scoaterea lor din structurile iniţial constituite, aşa cum cuvintele limbii noastre poartă cu sine, în autonomia lor, mărcile semantice şi gramaticale. Conexiunile urmează să se realizeze prin noi articulări, după regulile artei nonfigurative, abstracte. Criteriile de asamblare a părţilor dislocate în aranjamentul stabilit de subiectivitatea autorului solicită mai întâi un proces intelectiv, cel al mişcării gândului, *„izgonit şi rechemat*", ca un du-te-vino dintr-un plan în altul, dintr-o ordine ontică în alta.

Contribuie mult la percepţia poeticii implicite a volumului şi ilustraţia realizată de pictorul Atanasiu Ioan-Delmare, cuprinzând imagini de artă abstractă, suprarealistă, de o accentuată modernitate. Se evidenţiază astfel, prin ocurenţa unor arte învecinate la originea lor mitică, o corespondenţă aproape perfectă a imaginilor poetice şi plastice.

Concepută ca text, poezia exploatează resursele vizuale ale acestuia, condiţia lui grafică, ce respectă cu destulă consecvenţă paralelismul amintit. Poemele autoarei în cauză au înfăţişarea unor specii orientale, situate în preajma *haikuului* japonez, când nu se constituie tocmai într-o asemenea structură de versificaţie, metaforică în esenţă, al cărei exotism, în vremurile noastre de intensă intercomunicare, s-a ameliorat destul de mult spre a nu mai surprinde şi a nu mai spori dificultăţile de receptare.

Transferul metaforic se evidenţiază în primul rând la nivel compoziţional, ajutat de câteva procedee destul de răspândite în poezia actuală, şi abia apoi, dar mai puţin relevant, la nivelul retoric. Exploatând cu abilitate autonomia semantică şi gramaticală a cuvintelor, specifică limbilor sintetice, autoarea sacrifică punctuaţia şi reduce la maximum conexiunile sintactice, mai ales cuvintele cu funcţie pur relaţională, în favoarea amplasării lor într-un aranjament structurat prin paralelismul menţionat. Metafora realizată prin alăturarea imaginilor din planuri diferite rămâne diaforică; o închidere a acesteia s-ar putea produce doar în finalul poeziei, dacă acesteia i s-ar pune măcar vreun punct. Cum autorul nu face acest lucru, închiderea sau deschiderea metaforică rămân la dispoziţia cititorului, invitat astfel să participe activ la receptarea textului.

Eliminate din corpul verbal al poeziei, conexiunile se realizează vizual, prin procedeele spaţializării, procedeu recomandat, printre alţii, de Jacques Derrida, frecvent utilizat în poezia postmodernă. Spre compensarea abstractizării imaginilor, al deficitului lor de percepere senzorială ori pentru completitudinea şi intensificarea percepţiei, poezia, în general, apelează la resurse ale altor arte, muzica şi pictura fiind cele mai solicitate.

Ca text destinat percepţiei vizuale, poezia postmodernă accentuează această condiţie, apelul la vizual ajungând să solicite şi procedee ale arhitecturii, ceea ce explică prefacerea poeticii postmoderniste din arhitectură a operei în *arhitextură* a acesteia. Înainte de a fi construcţie şi amenajare, arhitectura este amplasare în spaţiu, înscriere a artefactului în configuraţia naturală.

De la arhitectură, artă în care postmodernismul s-a configurat mai întâi, poezia preia procedee de spaţializare. Ambiţia arhitecturii postmoderne este de a realiza structuri care să întreţină senzaţia de a fi concomitent înăuntrul şi în afara spaţiului construit. Această poziţie poate fi însă şi inconfortabilă, aşa cum observă autoarea: *„sunt uşa / care mă separă // pe mine însămi de mine // şi de această lume*". Când nu găseşte în realitate condiţiile acestui echilibru, postmodernismul procedează la forţarea lui, ajungând la *„atacul la ontologie*", cum spune Brian McHale.

Amelia Stănescu nu recurge des la un asemenea atac, dar spaţializează frecvent spre a institui paralelismul de care are nevoie pentru structurarea metaforică a textului. Rareori mai apare câte un cuvânt care să evoce comparaţia implicită, ca în exemplul pe care îl transcriu spaţial: *„va veni un timp / când vom fi / atât de departe / unul de celălalt // asemeni // unei adieri de toamnă / deasupra / unui câmp de maci*".

Mai mult decât comparativul *asemeni,* spaţierea versurilor, dispunerea strofelor, care capătă la rândul lor o configuraţie personală, susţin comparaţia implicită a metaforei, paralelismul imaginilor asociate. Am putea rescrie poemul concentrând şi mai mult expresia, apropiindu-ne astfel de un limbaj preponderent nominal, în care asocierea se realizează prin simplă proximitate, abandonând ca redundant termenul comparativ: *„cândva / atât de departe / unul de celălalt // toamnă / peste câmpul de maci*" sau, mai expresiv, plasând pe primul plan imaginea mai lesne perceptibilă, ajungând la structura de haiku, prea puţin abătută de la modelul nipon: *„toamnă / peste câmpul de maci // atât de departe / unul de celălalt*".

Autoarea uzează şi chiar lasă impresia că abuzează de tehnica spaţializării, tocmai pentru că nu o diversifică îndeajuns. La alţi poeţi din aceeaşi generaţie îndrăznelile ajung la imitarea unor structuri vizuale de complexitate mult mai mare, suprarealismul lor depăşind cu mult în diversitate şi complicare caligramele lui Guillaume Apollinaire. Poate că asemenea procedee conduc cititorul la o percepţie completă a mesajului, chiar dacă sporesc dificultăţile textului, ceea ce se urmăreşte uneori, dar profitul estetic, în afara economiei de cuvinte, rămâne discutabil în multe cazuri. Dacă poeta ar fi insistat pe economie lexicală maximală, ar fi ajuns uşor la forme şi mai concentrate, dar pentru asta era nevoie şi de minimale prefaceri retorice, în afară de spaţierea unor structuri de proză, purtătoare de gânduri frumoase. Mai încercăm o prefacere, nu fără a cere iertare pentru imixtiune în textele autoarei. (Vina e tot a ei, care provoacă la coparticipare!). În loc de: *„iar această pasăre / ieşită / din inima mea // care nu are aripi / este poemul meu*", aş propune textul: *„fără aripi / pasăre / din inima mea / poemul meu*".

Există o vizibilă similitudine cu procedee ale poeziei extrem orientale, cu haikuul în special, în care spaţialitatea scriiturii, ajutată şi de particularităţile scrierii, evidenţiază metaforismul poetic, paralelismul la care se ajunge prin strategia terţului exclus specifică metaforei. Dar poeta nu e preocupată special de haiku sau acordă mai puţină atenţie retoricii acestuia. Ea are de comunicat gânduri, formulate preliminar în proză. Este un efect al refuzului retoricii tradiţionale, poate şi al antilirismului, practicat pe scară largă în poezia actuală. Când intervine detenta poetică, proza se configurează metaforic, de cele mai multe ori într-un paralelism simplu, alteori cu mai multe nivele, reprezentând

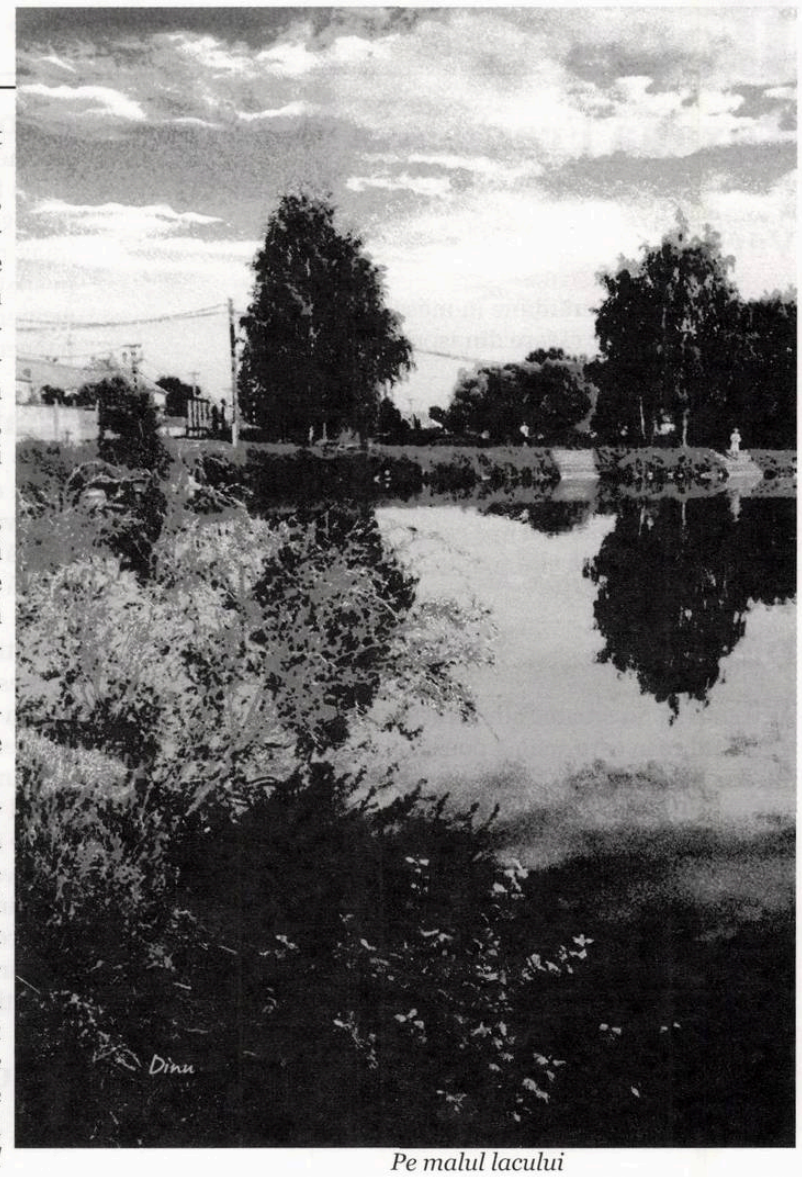

Pe malul lacului

trepte ale prefacerii metanoietice a fiinţei, situaţii în care se putea ajunge cu deosebire la o mai mare concentrare a expresiei, la un limbaj preponderent nominal.

Autoarea nu-şi permite mari îndrăzneli, iar volumul suplineşte insuficienta diversitate a spaţializării prin ilustraţiile inspirate, rod al unei fericite colaborări auctoriale; uneori se creează şi impresia că versurile sunt inspirate de desene. Ea nu pare deloc să aplice asemenea procedee din spirit de frondă, postmodernist, ci din nevoia reală de economie de mijloace, de evitare a proliferării cuvintelor, mai ales că acestea se dovedesc rezistente nu atât la libertăţile imaginarului, cât la provocările abstracţiei. De altfel, autoarea cunoaşte destul de bine celebra „ceartă dintre clasici şi moderni" şi are înţelegerea potrivită pentru echilibrul devenirii poetice înseşi: *„ne suiam printre clasici / şi îi priveam îndelung*". Păstrează celor dintâi, pe care-i menţionează tocmai în relaţie cu *„idolul faceri*", al anticului *poiein,* consideraţia cuvenită, ceea ce nu o împiedică să procedeze la prefaceri ale discursului liric, în special la nivelul poetic al acestuia, la ceea ce anticii numeau *distributio.*

Noul univers liric, deseori structurat eliptic, de unde provine şi un caracter enigmatic şi uşor hieratic, are totuşi o articulare pe care poeta o doreşte armonioasă, melodioasă chiar: *„ciobul desenului abstract / a început să cânte*". Artistul este şi el *„un zeu tânăr şi trist*", care aduce *„o reverie molatecă / pe urmele noastre*". Tonalitatea generală a volumului este elegiacă, fără a recurge însă la sentimentalisme şi lamentaţii.

Preocuparea principală este totuşi mesajul, pe care-l transmite unui interlocutor, partener mai mult ipotetic de dialog, deşi, la rigoare, o identitate a acestuia se poate descoperi. Ca postmodernistă, exploatează din plin disponibilităţile lui *tu*, ale persoanei a doua: *„simţi / cum izbeşte / privirea-ţi în zid // turbată / vine spre tine înapoi // inima / este ultima ta picătură*".

Pentru ca mesajul să fie receptat pe deplin, autoarea recurge la multiplicarea nivelelor paralelismului metaforic identificat în multe texte ale volumului. Procedând însă în acest fel, pregnanţa metaforică se reduce; folosirea conectivelor lingvistice concomitent cu spaţierea produce redundanţă irelevantă.

În majoritatea poeziilor volumului, sensurile poetice se instituie şi se comunică printr-o poetică a proximităţii, mai concentrată şi mai economicoasă, dar mai ales mai inspirată, potrivită unei poezii de idei, care apelează în primul rând la perceperea intelectivă.

În imagistica volumului se detaşează motivele fluturilor şi al melcului. *„Bucăţi din mine*", fluturii poartă semnificaţiile unor fulgurante iluminări, unor repede trecătoare clipe de acces la lumea abstractă a gândurilor şi a ideilor, de unde revin în universul unei fiinţe ce le aşteaptă, producându-i momente de calmă înţelegere şi liniştită acceptare.

(Continuare în pagina 14)

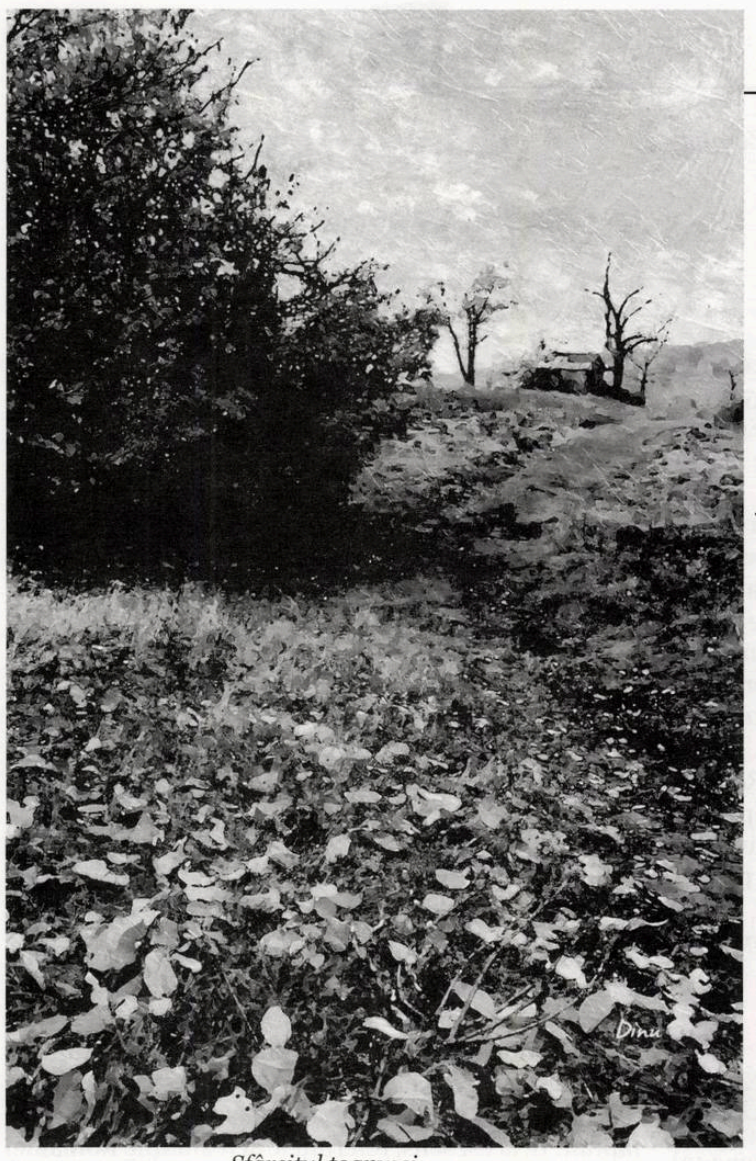

Sfârşitul toamnei

Daniela CĂPRAR

RELAŢII SPIRITUALE: MIHAIL SEBASTIAN – NAE IONESCU – MIRCEA ELIADE

Mihail Sebastian îşi configurează propriul jurnal, cel intim, în februarie 1935, când împlinise 28 de ani, într-un ceas destul de greu, din punctul său de vedere, fără prea multe amănunte. Cauzele pot fi însă foarte uşor deduse: mişcările antisemite, relaţiile cu colegii de generaţie, în mod deosebit cu Nae Ionescu şi cu Mircea Eliade, dar mai ales complicaţiile vieţii sentimentale. Toate acestea îi aduc o stare de depresie din care nu reuşeşte să evadeze, simţindu-se veşnic obosit şi îmbătrânit. Mihail Sebastian este tânărul scriitor, membru al generaţiei de la 1927, redactor al ziarului „*Cuvântul*", fiind activ în paginile oficiosului lui Nae, de la sfârşitul anilor 1920 până la începutul anilor 1930, în mod deosebit într-o serie de judecăţi critice severe la adresa unor scriitori, a unor intelectuali. Aceste polemici acerbe erau aparent politicoase ca structură, însă ascundeau ironii fine sau impertinente. Acest tip de atitudine i-a atras evreului de la Dunăre numeroase dispute, în care s-a angajat, dar şi foarte multe duşmănii, din partea avangardistă şi marxizantă a epocii. Unii au susţinut că Sebastian a preluat din stilul, ideile şi adversităţile lui Nae Ionescu, mentorul şi „*directorul său de conştiinţă*", la adresa lui Lovinescu, Ralea şi Ibrăileanu. În cadrul generaţiei 1927, Sebastian subscrie în rubricile programatice ale ziarului despre noua sensibilitate estetică, despre adversitatea faţă de bătrâni şi despre anticartezianism. Însă, acesta se detaşează de ideologiile colectivist-extremiste.

Pe de o parte, jurnalul surprinde activitatea publicistică a lui Sebastian din anii '30, care i-a adus notorietate, iar pe de altă parte, redă şi relaţiile de prietenie, spirituale dintre el – scriitorul de la Dunăre –, mentorul său, Nae Ionescu, şi Mircea Eliade, considerat „*prietenul cel dintâi şi cel din urmă*", acestuia acordându-i un interes remarcabil. Astfel, Sebastian surprinde în mod deosebit portretul lui Eliade, ca al unui înverşunat legionar fanatic: „*Mă împrietenisem destul de bine cu Belu Silber şi cu atât mai mult m-a mâhnit un articol al lui, în* ***Şantier****, în care, printre altele, spunea că sunt puţin mistic, puţin agent de siguranţă. Câteva zile după aceea a venit să mănânce la noi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. I-am spus: Belu, tu mă cunoşti, ştii cum îmi câştig viaţa, ştii cât de mult muncesc ca să-mi pot plăti chiria, să-mi pot cumpăra cărţi, să-mi pot invita prietenii la masă. Cum de-ai putut scrie, atunci, că sunt puţin agent de siguranţă? A început să râdă. Eşti mai naiv decât credeam, mi-a răspuns. Asta n-are nicio importanţă. Asta face parte din jargonul gazetăriei marxiste. Eu sunt silit să atac poziţia ideologică şi o fac utilizând clişeele clasice, dar ţin la tine ca om şi preţuiesc prietenia ta... L-am privit întristat. Îmi pare rău, i-am spus. Eu am altă concepţie despre prietenie şi chiar despre gazetărie... Cred că nu ne-am văzut de atunci*"[1].

Prietenia cu Belu Silber a încetat în 1935. Sebastian continuă să-l întâlnească pe Eliade, chiar după ce acesta din urmă alunecă înspre legionarism, îi acceptă invitaţiile la cină, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat şi chiar participă la revelionul organizat de familia Eliade în 1937. În acelaşi timp, Sebastian publică peste 20 de recenzii despre beletristica şi eseistica lui Eliade, utilizând numeroase apelative de elogiere a unor creaţii precum: ***Oceanografie***, ***Şantier***, ***Huliganii***, ***Yoga***, ***Domnişoara Christina***. În paralel, Eliade publică câteva articole legionare în „*Vremea*": „*E o posibilă prietenie cu nişte oameni care au în comun o întreagă serie de idei şi sentimente străine – aşa de străine încât ar fi suficient să intru eu pe uşă, pentru ca dintr-o dată să facă tăcere, ruşinaţi şi stingheriţi?*"[2], afirma Mihail Sebastian în ***Jurnal***.

Relaţiile dintre cei doi devin din ce în ce mai tensionate, fiind în plin proces de disoluţie a prieteniei lor – nu se văd zile de-a rândul şi, când se întâmplă lucrul acesta, parcă nu au ce să-şi spună. Discuţiile lor, mai ales cele politice, mai ales cele despre Titulescu, sunt teribil de violente, conflictuale: „*Aş vrea să eliminăm din discuţia noastră orice aluzie politică. Dar e posibil? Strada urcă până la noi vrând-nevrând şi în cea mai anodină reflecţie simt spărtura mereu mai mare dintre noi. Îl voi pierde pe Mircea pentru atâta lucru? Pot uita tot ce este excepţional în el, generozitatea lui, puterea lui de viaţă, omenia lui, dragostea lui, tot ce e tânăr, copilăros, sincer în el? Nu ştiu. Simt între noi tăceri jenante, care ascund numai pe jumătate explicaţiile de care fugim, fiindcă le simţim probabil fiecare, şi acumulez mereu deziluzii – între care prezenţa lui la «Vremea» antisemită (...). Voi face tot ce e posibil ca să-l păstrez totuşi*"[3]. Interesant e faptul că, în momentul în care îl pierde pe Eliade, Sebastian pierde foarte mulţi prieteni: Nae Ionescu, Ghiţă Racoveanu, Haig Acterian, Marietta Sadova, Lilly, Nina, soţia lui Eliade. Acest moment e perceput de către scriitorul de la Dunăre, la vârsta de 30 de ani, ca fiind un adevărat dezastru, dar mai mult decât atât, o experienţă de maturitate. Astfel, Sebastian suportă cu greu această situaţie – un adevărat gol interior, după ce, până în 1934, el trăise o stare de „*normalitate*" la „*Cuvântul*", în preajma lui Nae Ionescu, dându-i-se mână liberă în a scrie. Treptat, el este perceput „*absent*" de către generaţia din care făcuse parte cândva, fiind izolat tocmai pentru că este evreu. În cele din urmă, Sebastian susţine infamia morală a lui Eliade, afirmând totuşi, în mod surprinzător: „*Mi-e greu să nu-mi fie drag*"[4]. Aceeaşi stare de spirit o manifestă şi faţă de Nae Ionescu. Acesta din urmă şi Eliade sunt amândoi nişte naivi - e de părere Sebastian.

Pe tot parcursul jurnalului său, scriitorul redă degringolada politică a lui Eliade care a evoluat în rău: „*Mircea, mai filogerman decât oricând, mai antifrancez şi antisemit decât totdeauna. Rezistenţa polonezilor la Varşovia – zice Mircea – este o rezistenţă iudaică... Decât o Românie încă o dată invadată de jidani, mai bine un protectorat german... Iată, iată cum gândeşte fostul tău prieten Mircea Eliade*"[5]. M. Handoca desfiinţează acuzaţiile lui Sebastian, afirmând că ele sunt de o violenţă exagerată, neexistând argumente concludente în a-l incrimina pe Eliade. Mai apoi, afirmaţiile lui Sebastian sunt contrazise de cercetările documentelor de arhivă realizate de Mac L. Ricketts şi Constantin Popescu-Cadem. Mihail Sebastian păstra cu grijă toate aceste articole, recenzii şi injurii, pentru că încă din vara aceea se hotărâse să scrie un volumaş, ***Cum am devenit huligan***, în care să le răspundă fiecăruia pe rând, explicând în acest timp sensul romanului şi motivul pentru care publicase prefaţa lui Nae Ionescu.

Mentorul generaţiei de la 1927 este creionat de către Sebastian: „*Fără îndoială cel mai interesant şi cel mai complex om pe care l-am cunoscut; asta în ciuda tuturor celor ce s-au întâmplat şi se vor mai întâmpla – în stare să mă edifice asupra valorii lui morale, dar nu şi să mă dezamăgească în ce priveşte calităţile lui de inteligenţă*"[6]. În altă parte, el semnalează că ultimele lecţii ale lui Nae Ionescu au fost plictisitoare, prin faptul că se bazau mai mult pe reeditări ale lecţiilor din anii trecuţi, destul de enervante prin facilitatea lor politică.

Cât despre cursul lui Ionescu din 30 martie 1935, acesta a fost sufocant, presărat cu idei preluate de la Garda de Fier, pur şi simplu: „*Fără nuanţe, fără complicaţii, fără scuze... politica se cheamă o stare de luptă ... (...). În concluzie ultimă, politica internă e o absurditate (...) Naţiune se cheamă un colectiv care închide în sine ideea de război. O naţiune se defineşte prin ecuaţia prieten-duşman . Aş fi vrut să-i spun ce monstruoase contraziceri cu sine însuşi debitează, dar era grăbit şi după curs a plecat numaidecât. Toată erezia lui porneşte de la o abstracţie grozavă, sălbatecă: «colectiv». Mai rece, mai sumară, mai artificială decât abstracţia «individ». Uită că vorbeşte despre oameni. Uită că oamenii ăştia au pasiuni, au, orice ar spune, un instinct de libertate, au conştiinţa existenţei lor individuale. Şi ce e deprimant e că toate teoriile astea pornesc de la un vulgar calcul politic. Sunt convins că, dacă ieri a vorbit aşa - cu atâtea aluzii politice şi atât de penibil hitlerist -, a fost pentru că, în primul rând, printre ascultători se afla un gardist de Fier, în costum naţional. Simţeam că vorbeşte pentru el*"[7].

Nae Ionescu rămâne totuşi neschimbat, etern, mereu jovial, bine dispus: „*Cât e de copilăros, cât de mult vrea să epateze şi cât de multă plăcere îmi face să-l ajut, cu aerul meu de admiraţie interzisă, de mirare perpetuă, de aşteptare surprinsă, intrigantă; copilăria asta a lui este unul din ultimele lucruri pentru care îmi este încă drag*"[8]. Totodată, vizita lui Sebastian la Nae Ionescu îi insuflă tânărului sentimente împărţite: simpatie, iritare, îndoială şi dezgust. În altă ordine de idei, el devine treptat limbut, abil, copilăros, din când în când şmecher, relatându-i scriitorului despre dedesubturile guvernului, suspendarea „*Adevărului*", despre diverşi miniştri, despre situaţia externă şi perspectivele politice ale României. Totuşi, Sebastian ajunge la concluzia că Nae Ionescu nu mai este un om interesant. Încarcerarea profesorului în lagărul de la Miercurea Ciuc, ca ideolog al Gărzii de Fier, îl paralizează până la urmă, deşi se bucură la eliberarea lui. Când moare însă, în martie 1940, are o criză nervoasă: „*Plâns nervos, imposibil de stăpânit, ieri dimineaţă, intrând în casa lui Nae Ionescu, două ore după ce a murit. Se duce cu el o întreagă perioadă din viaţa mea, acum – de abia – definitiv închisă. Ce soartă stranie a avut omul acesta extraordinar, care moare neîmplinit, nerealizat, învins şi – dacă nu ar fi greu s-o spun – ratat. Mi-e atât de drag tocmai pentru că a avut aşa de puţin noroc. Ce insolent, ce jignitor mi se pare succesul altora! Şeicaru e sănătos, bogat şi triumfător. Manoilescu va fi ministru. Tătărescu e prim-ministru. Herescu este profesor definitiv şi preşedinte la S.S.R. (...) Dar Nae Ionescu moare la 49 de ani, neluat în serios, înfrânt*"[9].

Drama existenţială a lui Sebastian este cauzată de pierderea profesorului de metafizică, dar şi de pierderea Ninei, a lui Eliade, a Mariettei, a lui Haig Acterian şi a lui Vulcănescu – a unor prieteni dragi. Această situaţie îl orientează înspre descoperirea altora: Eugen Ionescu, P. Comarnescu, Vişoianu, Rosetti, Ralea, Vianu, Lena Constante. Însă, cea mai gravă situaţie este că întreaga societate se înverzeşte, devenind o lume ce „*umblă în cămaşă şi în uniformă, în timp ce Sebastian rămâne un om în sacou*"[10].

Jurnalul său dezbate anii terorii antilegionare, antisemite (1938-1944) în antiteză cu jurnalul lui Eliade care acoperă o parte din perioada antisemitismului românesc de stat, dar şi o parte din antilegionarism. Poate aşa se explică faptul că Mircea Eliade, venind în Bucureşti în vara lui 1942, nu l-a căutat pe Mihail Sebastian. Explicaţiile lui Eliade din ***Memorii*** sunt ambigue, sugerând că s-a ferit să-l caute pe Sebastian, fiind el însuşi urmărit: „*Mi-am dat seama că sunt urmărit (...) Trebuia (...) să fiu cât se poate de prudent. De aceea, am întâlnit foarte puţini dintre vechii mei prieteni: M. Vulcănescu, Constantin Noica, Dan Botta şi alţi câţiva... am evitat să-l văd pe Mihail Sebastian, şi faptul acesta, care m-a îndurerat, iar pe Sebastian l-a mâhnit profund, va avea grave consecinţe mulţi ani în urmă*"[11].

Relaţiile lui Sebastian cu Eliade, Camil Petrescu, Noica şi ceilalţi scriitori din generaţia sa sunt marcate de labilitatea acestora, atât politică, cât şi morală. Cei mai mulţi dintre aceştia devin dezgustaţi de politicianismul epocii, manifestând un interes deosebit faţă de orientarea de dreapta. Şi totuşi, Sebastian îi iubeşte, îi admiră pe toţi aceşti prieteni talentaţi, dar nu reuşeşte să înţeleagă afinităţile lor cu mişcarea gardistă. Cel mai mult îl marchează pe Sebastian tocmai comportamentul ciudat al lui Nae Ionescu, mai ales atitudinea politică a metafizicianului: „*Toate astea nu-l împiedică pe Nae să fie gardist de Fier...şi cel puţin dacă ar fi cu adevărat sincer şi fără calcule, asta*"[12]. Când marele profesor moare, jurnalul înregistrează o singură frază: „*A murit Nae Ionescu*"[13], semn că toate cuvintele sunt fără sens. În esenţă, Mihail Sebastian îşi păstrează conştiinţa curată, sinceritatea, luciditatea, precum şi „*libertatea*" lui Montaigne care l-a coordonat pe tot parcursul anilor de singurătate.

Note:

1. Mircea Eliade, ***Memorii***, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997, p. 535;
2. Mihail Sebastian, ***Jurnal***, ed. cit, p. 114;
3. Ibidem, p. 85-86;
4. Ibidem, p. 157;
5. Ibidem, p. 93;
6. Ibidem, p. 30;
7. Ibidem, p. 23;
8. Ibidem, p. 160;
9. Ibidem, p. 267-268;
10. Marta Petreu, ***Portret de scriitor în depresie severă***, în „*Apostrof*", anul XVIII, nr. 11 (210), 2007, p. 12;
11. Ibidem, p. 385;
12. Dan C. Mihăilescu, ***Superstiţia sincerităţii***, în ***Sebastian sub vremi***, Ed. Univ. Dalsi, p. 59;
13. Mihail Sebastian, ***Jurnal***, ed. cit., p. 267.

Nicolae SCURTU

EPISTOLĂ NECUNOSCUTĂ A LUI ALEXANDRU IVASIUC

Biografia prozatorului şi eseistului Alexandru Ivasiuc (n. 1933 – m. 1977) conţine *unele necunoscute* ce se cuvin a fi clarificate, cât mai curând cu putinţă, spre a nu lăsa loc unor supoziţii, incertitudini sau, şi mai grav, unor acuzaţii nefondate.

Biograful conştiincios al itinerariului fizic, spiritual şi creator al celui ce a modificat, sensibil, discursul naratologiei contemporane ar dori să cunoască, în detaliu, anii de încarcerare politică, misiunea de la Ambasada Statelor Unite ale Americii din România, precum şi semnificaţia unora dintre stagiile petrecute în metropolele occidentale. Şi nu numai.

Confesiunile şi mărturiile sale, corespondenţa cu unii dintre prietenii şi colegii de generaţie, precum şi amintirile altora despre autorul romanului ***Vestibul*** (1967) nu elucidează nimic, dar absolut nimic din cele trei aspecte aici în discuţie, ci, dimpotrivă, estompează, cu inteligenţă, orice gând sau imagine privitoare la un *trecut* traumatizant şi imposibil de uitat.

S-a afirmat, de unii dintre exegeţii operei lui Alexandru Ivasiuc, că experienţele abominabile la care a fost supus au constituit substanţa unor secvenţe şi scene din cărţile sale. Ceea ce s-a şi relevat pregnant.

Nu pun la îndoială nicio aserţiune critică privitoare la opera sa, însă un biograf *candid* doreşte să ştie şi *altceva*.

O mărturie preţioasă o constituie şi epistola, inedită până acum, pe care o trimite istoricului şi criticului literar Mihai Gafiţa[1] (n. 1923 – m. 1977), pe când Al. Ivasiuc şi soţia sa Tita Chiper-Ivasiuc se aflau ca bursieri ai unui program al Universităţii din Iowa-City[2] (1969).

În acest microtext ce aparţine *paraliteraturii* nu se întrevede nici măcar o aluzie la cele întâmplate în anii grei, insuportabil de grei, pe care i-a ispăşit în temniţele comuniste.

***

[Iowa-City, 26 noiembrie 1969]

Dragă tov[arăşe] Gafiţa,

Dacă ar fi să-mi fac iluzii, aşa cum le fac de obicei, aş crede că tocmai astăzi, la ora aceasta (e 12 noaptea în Iowa-City şi 8 dimineaţa, a doua zi, în Bucureşti), aţi primit de la d[oam]na Baciu sau de la Ioana Lungescu un exemplar semnat din ***Cunoaştere de noapte***[3]*, că a[i]eşit frumos şi pe o nemaipomenită hârtie, că zilele acestea va fi în librării.*

Poate că nu sunt chiar iluzii, pentru că e deja 26 noiembrie. Oricum, în caz că lucrurile stau într-adevăr aşa, mi-ar place să ştiu.

Acesta e capitolul business al scrisorii mele, cu care am început ca să fiu în concordanţă cu lumea cea nouă în care mă aflu, ce s-a construit prin spirit practic.

Alt capitol e cel al micilor informaţii despre mine. Am venit, am văzut, multe lucruri frumoase, înalte şi mari, muzee şi un aspect ultradinamic al străzii m-au învins.

Stau deja de şase săptămâni la destinaţia Iowa-City, oraş mic dominat de o Universitate destul de importantă, unde trăiesc în mijlocul unei comunităţi internaţionale de scriitori.

Nu trebuie să-i public şi tot sunt complicate relaţiile pe care trebuie să le stabilesc, aşa că-i înţeleg pe editori.

Am trecut prin New York, mare, domnule, mare, prin Chicago, oraş cu o imensă circulaţie, parcă mai mare decât chiar la New York, etajată pe cinci nivele, unde în afară de puţine ore şi locuri pietonii sunt rarităţi de muzeu. Aşa cum a fost şi la noi.

Am timp aici berechet, stau mai toată ziua în casă, citesc şi bineînţeles mă pregătesc să vă dau de lucru.

Am început un roman şi mă concentrez asupra unei cărţi de eseuri sau, de fapt, un fel de eseu literaro-filosofic. Treceţi-mă în plan, sigur vin la toamnă cu ele în dinţi.

În răstimpul acestor sublime ocupaţii culturale mă mai gândesc la cei de acasă, la diverşii oameni de bine, pe care-i pomenesc cu Tita şi la acest capitol intră şi con[ducerea] Editurii.

Ceea ce o transmit, împreună cu cele mai bune urări, prin acest de-al treilea capitol al epistolii de faţă.

Scrieţi-mi când aveţi noutăţi şi chiar când nu aveţi, pe adresa de pe plic, Par avion (cum vă rog să-mi trimiteţi trei exemplare din carte, ca să nu ajungă după două luni).

Pentru cheltuielile de transport ale cărţilor se pot folosi şi drepturile mele de autor.

Mai trimiteţi-mi, sau puneţi pe colegul Zamfir[4] *s-o facă, un exemplar din Interval.*

Vă salut călduros,
Alex. Ivasiuc

Note:

• Originalele acestei epistole, necunoscute până acum, se află la Biblioteca Naţională a României, manuscrisul nr. 35.587.

1. În răstimpul 1960–1969 era redactor-şef al Editurii pentru Literatură, unde se ocupa de sectorul de literatură română contemporană.

2. Pentru unele detalii semnificative a se vedea interviul lui Paul Engle inclus în cartea lui Adrian Păunescu - ***Sub semnul întrebării***, Ediţia a 2-a, adăugită. [Bucureşti], Editura Cartea Românească, 1979, p. 267-276. O afirmaţie revelatoare despre autorul ***Păsărilor*** o transcriu aici: *„Când mă gândesc în urmă, la felul vostru de a fi, sunt fericit să văd că n-a fost întâmplător felul strălucit cum Alexandru Ivasiuc a vorbit în America despre istoria României şi, în special, despre Transilvania"*.

3. Alexandru Ivasiuc, ***Cunoaştere de noapte***. Roman. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1969, 249 pagini.

4. Vasile Zamfir (n. 1932 – m. 1991), poet şi traducător. A îndeplinit funcţii administrative la Editura pentru Literatură şi la Editura Eminescu.

5. ***Interval***. Roman. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1968, 255 pagini.

Alexandru ZOTTA

INTERVALE ŞI POPASURI

(Urmare din pagina 12)

Fluturii sunt şi purtătorii unor străluciri de frumuseţe şi de bucurie a vieţii. Efemeritatea lor produce însă note elegiace.

Fiinţă ambiguă, de interregn, melcul este o prezenţă recomandabilă să ocupe intervalul. El poartă cu sine concomitent interiorul şi exteriorul, trăieşte singur ascunderea şi manifestarea, închiderea şi deschiderea, limitarea şi nelimitarea. Melcul înseamnă creatorul şi creaţia în una şi aceeaşi fiinţă, alcătuire cu semnificaţie de model al fiinţei, la condiţia căreia se ajunge doar urmând principiul antic *festina lente*. Prin recursul la imagistica dezantropomorfizantă, gasteropodul, situat atât de jos pe scara vieţii, poate sluji de imagine alegorică a fiinţei ce rătăceşte în multitudinea alternativelor căutării şi ale desăvârşirii de sine.

Până să ajungă la această înţelepciune, fiinţa are de străbătut de nenumărate ori drumul de la sentiment la idee, de la senzorial la noetic, pe parcursul căruia cunoaşte şi intense trăiri dramatice: privirea se loveşte de zid, de unde *„turbată vine spre tine înapoi"*. Eşecul e insuportabil, nevoia de gând e imperioasă, absenţa ei e condamnabilă; *„pietrele blestemă zorile care tac"*, râvnind la o descătuşare de condiţia incomunicării, *„steaua borealã"* devine *„duhovnicul"*, situat într-o lume inaccesibilă.

Se reţin pentru valoarea de experienţă, din care provine şi personalizarea expresiei, versuri ca: *„a suflete / mirosea pământul // a sufletele bunicilor mei"* sau *„pietrele de morminte / sunt mărginite / de palmele vinovate"* şi se mai pot cita încă astfel de versuri frumoase. Fără să reiasă din experienţa personală, cunoaşterea nu îmbogăţeşte fiinţa, nu contribuie la prefacerea ei: *„punctul zero / a devenit / alfabetul cunoscut pe dinafară"*.

Paralelismul structurant se instituie şi între poetic şi apoetic, trăsături ce se atribuie de către fiinţă lumii reale. Alcătuire de gânduri, de idei, de reflecţii, poetul este un fel de dublură a fiinţei comune pe care o umanizează. Împărtăşind starea de poezie, trăirea poetică, *„visăm / singurătatea vorbelor / lipite de trup"*, jinduim poate, dincolo de personalizarea cuvintelor, la condiţia lor de numen, de esenţă a fiinţei noastre. Din această stare înaltă nu se poate decât *„cădea / într-un abis / care va ascunde / fiinţele altora"* ce vor descoperi, poate, la rândul lor, poezia ca lume a gândului, printr-o continuă reluare a ciclului vieţii. Altfel putem rămâne la constatarea că *„luna există fără iubire"* sau că trupul trece *„dincolo de iarnă / huruind / a mister mecanic"*, expresie ce explică, într-o oarecare măsură, şi titlul volumului. Legând fiinţa de gând, semnul de sens, lumea cuvintelor o situează în intervalul dintre material şi spiritual; aceasta trăieşte în singurătatea meditativă a unor *„versuri de demult"*, dar *„picioarele / alunecă / în cizma pământului / ca într-un clopot / bătrân / întors spre zenit"*.

Mai puţin preocupată de performarea retorică, privind poezia în primul rând ca text, acordând spaţializării şi ilustraţiei funcţii semnificative, poeta constănţeană propune cititorului un drum către zei, fără a întârzia prea mult în popasuri intermediare.

Vasile PISTOLEA

UN ROMAN DESPRE SINGURĂTATE...

(Urmare din pagina 8)

Dominant era doar sentimentul de vinovăţie că hidrocentrala nu se va mai construi.

A doua „mascaradă" este conturată în finalul romanului, când fiul său Dan şi soţia Claudia îl invită să-i însoţească la o întâlnire cu „crema ţării": un viitor candidat la preşedinţie, ce poartă un nume sugestiv, Matei Goarnă, şi un viitor ministru al Economiei sau al Finanţelor, Savu Boulescu. Aceştia sunt însoţiţi de odraslele lor şi de alţi profitori ai regimului democrat, instalat după Revoluţie. Participanţii asistă la un film, derulat pe un ecran imens, cu trecutul lui Goarnă (de când a fost pionier până la împuşcarea lui Ceauşescu) şi terminat cu efigia aurită a candidatului, deasupra României tricolore, urmată de imnul Europei. Invitaţii asistă apoi la scene dezagreabile, cu „eroi" purtând aceleaşi nume hazlii (Ghika-Şorecari, Puricel etc.) şi afişând atitudini cameleonice. Întreaga reuniune se transformă astfel într-o comedie bufă, cu personaje caricaturale („nulităţi morale"), dominate de instincte, între care prevalează dorinţa de mărire şi de înavuţire.

Ambele mascarade sunt puse în antiteză cu visul, lupta şi sacrificiul partizanilor pentru a sublinia discrepanţa enormă dintre ceea ce s-a dorit şi ce s-a înfăptuit. În acest sens, referinţele la realităţile României contemporane sunt descalificante: *„Şi ce mi-a oferit viitorul în care crezusem nebuneşte? Murdărie materială şi spirituală şi o ţară condusă de pigmei în care nu-mi găsesc niciun rost. Libertatea a devenit aliatul cel mai preţios al mincinoşilor, hoţilor şi impostorilor. Oamenii de valoare, cei care înseamnă ceva, trăiesc singuri, impostorii în cârd, în haită... O lume asasină, dominată de haite de primitivi, care se rostogolesc peste tine, îţi intră în minte, în felul de a fi, sub pătură, în baie şi în cele mai ascunse adâncimi ale sufletului, te obligă să fii ca ea, iar dacă nu poţi, nu eşti în stare, te distruge"*.

Peste toată această lume pestriţă, de indivizi grobieni şi destine eşuate, se revarsă, ca un lamento tragic, şuvoiul de nelinişti, obsesii şi întrebări existenţiale ale naratorului, devenit *„cerşetor la poarta eternităţii"*. Dacă în romanele anterioare eroii prozatorului se luptau cu „bolile" societăţii totalitare, care le depersonalizau existenţa, aici rezonerul îşi îndreaptă investigaţia spre propriul eu pentru a-şi clarifica sensurile vieţii şi rosturile lumii şi pentru a-i releva una din valorile ei durabile - dragostea. Constantă rămâne doar luciditatea cu care îşi scrutează conştiinţa. În acest sens, el are revelaţia că duşmanul său înverşunat nu este moartea, căci trăise experienţa ei, ci spaima, frica de ea. I-a mai rămas doar curiozitatea: ce va fi *dincolo*, în lumea umbrelor, peste care ea domneşte. Şi speranţa că va descoperi, prin moarte, ceea ce n-a reuşit să descopere în viaţă. A găsit şi un antidot împotriva morţii: scrisul. Scrie mereu pentru a se elibera de singurătate, de obsesii şi nelinişti, dar, mai ales, pentru a crea o stavilă, un zid între el şi moarte. „Călăul" tuturor frământărilor şi căutărilor vieţii rămâne doar Timpul.

Liantul dintre singurătate şi moarte îl reprezintă iubirea, cu toate corolarele ei. Romanul constituie şi un elogiu adus iubirii. După Marin Preda (***Cel mai iubit dintre pământeni***), Augustin Buzura este al doilea prozator român care valorifică exemplar capitolul 13, ***Iubirea*** din ***Epistola 1 către Corinteni*** a Sf. Apostol Pavel. Romancierul vede iubirea ca principiu catalizator al lumii şi al vieţii şi, deopotrivă, ca forma cea mai înaltă de împlinire umană, *„un fel de capăt al drumului şi ţinta tuturor căutărilor"*.

Prin profunzimea analizei meandrelor sufletului uman, ***Raport asupra singurătăţii*** este romanul care îl situează pe Augustin Buzura în faimoasa familie a analiştilor români: Camil Petrescu, Mircea Eliade, Anton Holban, Mihail Sebastian etc. De altfel, cum am mai spus şi în altă parte, rezonerii lui şi-ar putea pune întreaga existenţă sub semnul aserţiunii emblematice rostite de un celebru personaj camipetrescian: *„Câtă luciditate, atâta dramă"*.

REVISTA REVISTELOR

ROMÂNIA LITERARĂ, revistă a Uniunii Scriitorilor din România, ne prezintă câteva evenimente importante ale sfârşitului de an abia încheiat (2011). Unul este *Gala poeziei române contemporane*, ediţia I, desfăşurată la Ateneul Român, pe baza Listei lui Nicolae Manolescu, incluzând 26 de nume, între care Ana Blandiana, Traian T. Coşovei, Mircea Dinescu, Ion Mureşan, Ioan Es. Pop, Adrian Popescu, Nicolae Prelipceanu, Robert Şerban, Mihail Gălăţanu, Aurel Pantea, adică *„poeţi din trei generaţii"*, adeverind, după chiar aprecierea criticului care i-a selectat, că poeţii de azi nu sunt ignoraţi, iar cei de ieri nu sunt uitaţi, după cum *„bucuria de a asculta poezie n-a dispărut, nevoia sufletelor noastre de poezie este aceeaşi dintotdeauna"*. Să fie la fel în continuare şi cu celelalte ediţii ale Galei, în selecţia altor critici literari ai momentului, cum este Al. Cistelecan, intervievat în nr. 47 şi care declară că *„Un critic nu-i doar o maşină de citit, ci şi un stil, o fascinaţie, un seducător"*. • Să notăm şi faptul că, la Alba Iulia, în şedinţa Comitetului Director al USR, s-a făcut ştire publică despre scriitorii români propuşi pentru Premiul Nobel pe anul 2012, aceştia fiind Ana Blandiana, Nicolae Breban şi Mircea Cărtărescu. Cui îi va surâde succesul, oare? • Până atunci să mai reţinem că Premiul *„României Literare"* pentru Cartea anului 2011 a fost acordat romanului ***Acasă, pe Câmpia Armaghedonului*** de Marta Petreu. • Nr. 51-52, de final de an, marchează şi centenarul George Ivaşcu, cel care a fost, după spusele Anei Blandiana, *„mai mult decât orice, un constructor de reviste. Locul lui bine marcat în istoria culturii româneşti din cea de-a doua jumătate a secolului 20 este definit prin organizarea şi conducerea, timp de decenii, a două dintre cele mai importante hebdomadare în jurul cărora s-a cristalizat mişcarea artistică şi literară a unei întregi epoci:* «Contemporanul» *(1955-1971)* şi «România literară» *(1971-1988)*". Un intelectual încercat de istorie, dovadă şi fişa de încarcerare pe care Ana Blandiana – căreia criticul i-a vegheat şi i-a ocrotit debutul şi afirmarea în literatură – a găsit-o în arhiva Memorialului Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei de la Sighetu Marmaţiei.

În **ACOLADA** (nr. 12/2011), la rubrica pe care o deţine, poeta Ana Blandiana îşi mărturiseşte adevăratul model ocrotitor existent în rugăciunea ***Înger, îngeraşul meu***, rostită cu *„acea senzaţie de dulce intimitate cu transcendentalul"*, cum numai vârsta inocenţei o permite şi o perpetuează: *„Nu pot să-mi imaginez cum aş fi rezistat tuturor încercărilor prin care am trecut de-a lungul vieţii fără sentimentul născut atunci că nu sunt niciodată singură, că lângă mine se află mereu, protejându-mă şi gata să mă ajute, îngerul păzitor din rugăciunea de la marginea patului. Şi asta pentru că pur şi simplu nu aş fi rezistat, Toată puterea, tot curajul şi chiar toată inteligenţa pe care m-am sprijinit mai târziu proveneau din acel miraculos sentiment al nesiguranţei descoperit în prima copilărie"*. Şi e de-a dreptul emoţionant când întâlneşti şi printre semeni astfel de îngeri păzitori. Nu toţi însă au curajul moral s-o recunoască şi să-şi manifeste public recunoştinţa, cum o face cu deplină onestitate autoarea ***Călcâiului vulnerabil***.

Arcade

În **ORIZONT** (nr. 12/2011), Viorel Marineasa începe un serial, se pare, despre ***Revoluţia din cărţi***, adică despre evenimentele din decembrie 1989 oglindite în diverse lucrări cu caracter memorialistic, jurnalistic şi studiul propriu-zis e prefaţat de o cuprinzătoare ***Cronologie***, marcând principalele momente ale vieţii şi activităţii artistului în contextul epocii, perioadă ilustrată şi cu imagini-document din Viena, München, Baia Mare, Paris, Cernăuţi, Bucureşti, Brăila, oglindind traseul european al unui pictor ce s-a integrat *„unei deosebit de selecte companii de colonişti ce a inclus nume importante ale artei internaţionale de mai târziu"*. Deşi autodidact, Arthur Verona s-a impus viguros prin stilul său, fiind socotit de critica vremii un demn urmaş al lui Grigorescu şi *„cel mai înzestrat colorist după Luchian"*, în cariera lui *„spiritul formativ al valorilor profesate la Baia Mare, în cercul hollosyan, având un rol capital în structurarea personalităţii sale"*, prin acel amestec de elemente realiste, naturiste şi impresioniste, pasionat fiind totodată de folclorul şi peisajul rustic românesc. Practicând pictura liberă, Verona se considera impresionist, însă – precizează cu îndreptăţire Ioan Botiş – artistul era *„mai puţin atras de aspectul schimbător al lucrurilor, cât de permanenţa lor"*, dovadă stând tablouri precum ***Drum de ţară***, ***Ţăran prânzind***, ***La seceriş***, ***Ciobănaş***, ***Fată din Bucovina***, ***La fântână***, ***Cobzarul***, ***Ţigani lăutari***, ***Ciobanul***, ***Ursarii***, ***La izvor***, ***În pădure***, ***Nuntă ţărănească iarna***, ***Spălătoresele*** etc., o parte din ele reproduse în cartea de faţă. Prin bogăţia datelor şi a referinţelor, eseul lui Ioan Botiş reprezintă o monografie tranzitorie spre una veritabilă şi aşteptată, dacă ţinem seama că de un aşa gen de lucrare Arthur Verona nu s-a mai bucurat din anul 1957, în plin proletcultism. La vremuri noi, oameni noi şi pe măsură!

O MONOGRAFIE TRANZITORIE

Între publicaţiile Muzeului Judeţean de Artă „Centrul Artistic Baia Mare", seria ***Eseuri***, se cuvine a fi remarcată lucrarea dedicată pictorului ***Arthur Garguromin Verona (1867-1946)*** de Ioan Botiş, având menirea de a reconstitui, dar şi de a scoate din uitare o figură reprezentativă a plasticii româneşti, după cum ţine să remarce, în al său ***Cuvânt înainte***, dr. Tiberiu Alexa, directorul muzeului. Eseul istoriografic împlinit de Ioan Botiş prin această carte ia forma unui studiu monografic de tip pozitivist, adică temeinic documentat, întrucât, motivează chiar autorul: *„Destinul omului şi al creatorului Arthur Verona nu pot fi urmărite fără a ţine cont de acordul intim dintre existenţă şi creaţie, dintre biografie şi operă"*. Se adaugă şi o motivaţie locală, anume faptul că Verona a fost, între 1895 şi 1899, elev al lui Simon Hollosy la München şi la Baia Mare, iar întemeietorul Şcolii şi al Coloniei de pictură de la Baia Mare *„a intervenit hotărâtor în existenţa şi formaţia mea artistică"*, după cum recunoaşte însuşi Verona, din ale cărui creaţii muzeul băimărean deţine câteva tablouri integrate expoziţiei permanente intitulate semnificativ ***Repere europene între tradiţii şi inovaţii***, datând în această nouă formulă din iunie 2010. În paralel, aşadar, cu reorganizarea expoziţională şi cu sporirea colecţiilor prin achiziţii recente, întrucât *„liberalizarea circulaţiei bunurilor de artă după 1989 a readus în atenţia publicului şi specialiştilor un număr semnificativ din picturile artistului"* Verona, dar nu numai, s-a trecut şi la prezentarea editorială a valorilor din patrimoniul muzeal în colecţia *„Mica bibliotecă de artă băimăreană"*, din care face parte şi cartea de faţă, merituoasă contribuţie la evaluarea creaţiei şi la aşezarea personalităţii lui Arthur Verona în paginile istoriei artelor româneşti moderne. În acest scop,

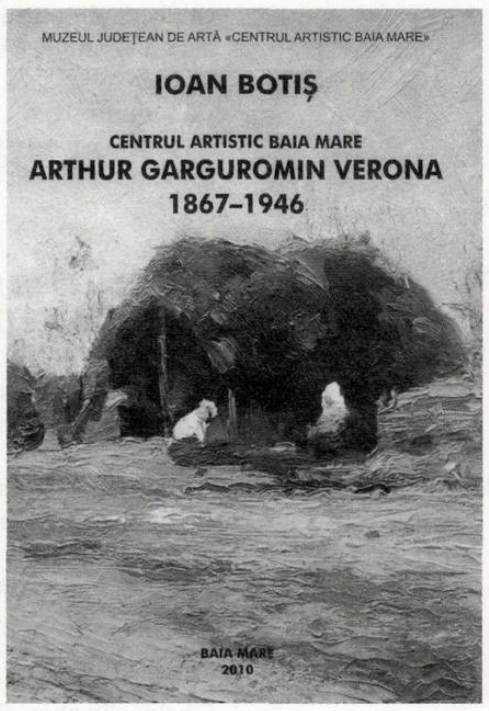

ştiinţific. Pornirea se face cu a şaptea carte pe care doamna Catherine Durandin o consacră României, anume ***Moartea Ceauşeştilor. Adevărul despre o lovitură de stat comunistă***, apărută în 2011 la Editura Humanitas, după ediţia franceză publicată în 2009. Observaţia de bază pentru episodul Timişoara este că sursele doamnei Durandin *„nu sunt clare"*, pe parcurs fiind semnalate şi amendate o serie de inadvertenţe, favorizate şi de împrejurarea că mărturiile unor scriitori, istorici şi memorialişti timişoreni încă n-au depăşit *„sfera unei audienţe locale"*, astfel încât să devină surse clare pentru autoarea franceză, doamna Durandin. În numărul viitor din „Orizont" se promite a fi luate în discuţie cartea ***Teroriştii printre noi*** de Grigore Cartianu şi alte apariţii recente de la Editura Memorialul Revoluţiei 1989. De luat aminte!

FAMILIA (nr. 11-12/2011) atacă multe subiecte grave şi grele, în acest impozant număr dublu. Ne oprim la delicatul subiect al literaturii române din Basarabia (azi, Republica Moldova). Cât de cunoscută e această literatură în ţara noastră şi în lume, alături de literatura română, fiind scrisă în aceeaşi limbă? Răspunsurile sunt multe, unele tranşante, altele mai nuanţate. Şi mărturiile la fel, prin cărţi şi autori, publicaţii şi edituri, interviuri şi dezbateri, opinii de tot felul, mai mult sau mai puţin calibrate pe durerosul subiect. Iată, oarecum simptomatice, situaţia şi opinia prozatorului Iulian Ciocan, redactor-asociat la revista „Contrafort" şi jurnalist la Radio Europa Liberă: *„Fiind un scriitor care scriu în română, îmi doresc, bineînţeles, să fiu promovat şi publicat în România. Apoi, România ar trebui, probabil, să fie pentru scriitorul basarabean o «fereastră» spre Europa şi spre lume. Din păcate, lucrurile se mişcă greu în această privinţă. Impresia mea, subiectivă, fireşte, e că România nu prea are timp pentru basarabeni, ea ocupându-se de promovarea propriilor scriitori în lume. Haideţi să vedem câţi scriitori basarabeni sunt promovaţi de editurile importante din România la Târgurile de Carte internaţionale, câţi dintre ei sunt propuşi pentru o posibilă traducere... Sunt mulţi? Mă tem că nu. Bunăoară, eu am publicat un roman la Polirom. Credeţi că Polirom mi-a promovat romanul în vederea unei traduceri? Să fim serioşi! A trebuit să mă remarce, întâmplător, traducătorul Jiri Nasinec, ca romanul să-mi fie tradus în cehă"*. Şi ca el câţi alţii nu constată: *„În Cehia am fost surprins să aflu că primul meu roman s-a vândut mai bine decât în România"*. Ceea ce era de demonstrat se demonstrează şi în revista orădeană.

DISCOBOLUL (nr. 166-167-168/2011) consacră un calup de texte critice şi evocatoare lui Al. Cistelecan, la împlinirea vârstei de 60 de ani, arătând cum, printr-un reprezentant de seamă, *„noul suflu al generaţiei '80 a acţionat asupra temelor, structurilor, sensibilităţii şi ideilor"* din literatura română, vărsată azi în apele postmodernismului. Se reconstituie, astfel, prin mărturii şi mărturisiri, contextul sociopolitic în care s-a manifestat generaţia '80, cu toate încercările şi inovaţiile aduse în determinarea schimbării paradigmei literare, cum ar spune Marin Mincu. Spicuim câteva aprecieri despre criticul Al. Cistelecan: *„Pune degetul pe poezie, cum pun alţii degetul pe rană"* şi are darul de ardelean *„care deschide gura numai când are ceva de spus"* (Nicolae Prelipceanu). *„În calitatea sa de comentator foarte prezent în paginile unor reviste de prim-plan în cultura română contemporană, Al. Cistelecan a dat până acum un număr de cărţi importante, situabile în marea tradiţie a criticii noastre foiletonistice moderne. Adunate sub coperte de carte, acestea alcătuiesc deja un dosar semnificativ pentru evoluţia poeziei (mai ales) din ultimele decenii la noi, căci clasamentele propuse periodic de critic contează cu adevărat pentru stabilirea ierarhiilor momentului, cam prea adesea tulburate de imixtiuni extraliterare"* (Ion Pop). Situat printre optzeciştii din ramura echinoxistă, preocupat în mod special şi de evoluţia criticii literare pe care o practică, el oferă un stimulent pentru generaţia tânără, întrucât *„după două decenii de revizuiri morale şi politice, lucrurile – în loc să se lămurească – s-au încurcat şi mai rău în literatura şi critica literară postbelică... Va urma, cum ar fi normal să se întâmple, o veritabilă revizuire estetică, după o aşa de lungă şi inconsistentă revizuire etică dominată de resentimente, ambiţii grele şi chiar de uri abisale?... Să sperăm că va fi aşa şi nu altfel..."* (Eugen Simion). Da, să sperăm şi noi că aşa va fi şi limpeziri în această direcţie ar putea aduce chiar anul 2012, în care abia am intrat.

ARTIFICIERUL

Traduceri

Yolande TUERLINX-ROUXEL

„*L'écriture c'est la peinture de la voix*" (Voltaire). Iată mottoul sub pecetea căruia se situează destinul literar al scriitoarei contemporane Yolande Tuerlinx-Rouxel, motto aşezat la loc de cinste pe un perete din apropierea biroului său de lucru.

Pentru cititorii publicaţiei „Nord Literar", cea dintâi „întâlnire" cu opera domniei sale a avut loc în martie 2010, în cadrul rubricii Cărţi primite la redacţie, prin semnalarea volumului de proză ***La Demoiselle de Wissembourg*** (Éditions du Sagittaire, Franţa, 2007). În numărul de faţă, propunem – graţie bunăvoinţei traducătoarei Betty Kirchmajer-Donca – câteva selecţiuni lirice aparţinând volumului ***De vous à moi***, care ne-au parvenit la redacţie prin intermediul colaboratorului nostru dr. Mirel Giurgiu, aflat acum în Frankenthal, Germania. În aceeaşi corespondenţă, ne felicită cu prilejul apariţiei numărului 100. „Vă dorim mult succes şi multe împliniri, la care ne exprimăm disponibilitatea de a contribui şi noi" - continuă Mirel Giurgiu.

Colaborarea cu Yo Tuerlinx-Rouxel ne onorează, cu atât mai mult cu cât domnia sa reprezintă o personalitate foarte apreciată în toate ţările între care îşi împarte în prezent existenţa: Franţa, Germania, Belgia. Pentru creaţiile sale (proză, poezie, eseu, publicistică, pictură) a obţinut diverse premii (în 2003 şi în 2004 – medalii de aur la festivaluri internaţionale), temele abordate fiind: identitatea feminină, relaţiile umane, viaţa cuplului, arta, drepturile copilului şi ale femeii, demnitatea persoanei.

Se detaşează printre ceilalţi artişti inclusiv prin maniera în care susţine lecturi publice din creaţiile proprii: acompaniate la chitară - graţie compozitorului Christian Straube - sau la acordeon, beneficiind de colaborarea muzicienei Asgard. (Delia Pop)

Stihuri

Fervoare
Libertină
Nestăpânită în
Căutarea unei plăceri tulburătoare
Uneori atât de dezamăgitoare!

Nebunia unui
Libertinaj
Irezistibil
Visarea de-o zi
Tristeţea unei seri.

Nebănuită slăbiciune a unei
Senzualităţi pe cât de iluzorii
Pe atât de spontane
Chezăşia tuturor
Tulburărilor nemărturisite.

Frivolitate
Uşurătate
Nestatornicie
În confruntarea cu un joc
Tandru, torid sau pur şi simplu înşelător!

Motto:
„ E *timpul pe care l-ai pierdut pentru trandafirul tău cel care-i dă iubirii atâta preţuire...*"
(***Micul Prinţ***, Saint-Exupéry)

Meditaţii

La adierea diafană a iubirii tale
se deschid în dăruire
sidefii petale
doare pentru Tine
podoaba celor mai frumoase simţiri.

Dar, în zori, vei mângâia
mărgelele de lacrimi
aşezate de alţii
pe corola prea ornată.

Solitar vei trăi durerea
amăgitoarei găteli
trandafirul tău, umilit de mârşăvii!

Atunci, cu un gest pe cât de furios,
pe atât de hotărât,
vei înlătura nefasta podoabă.

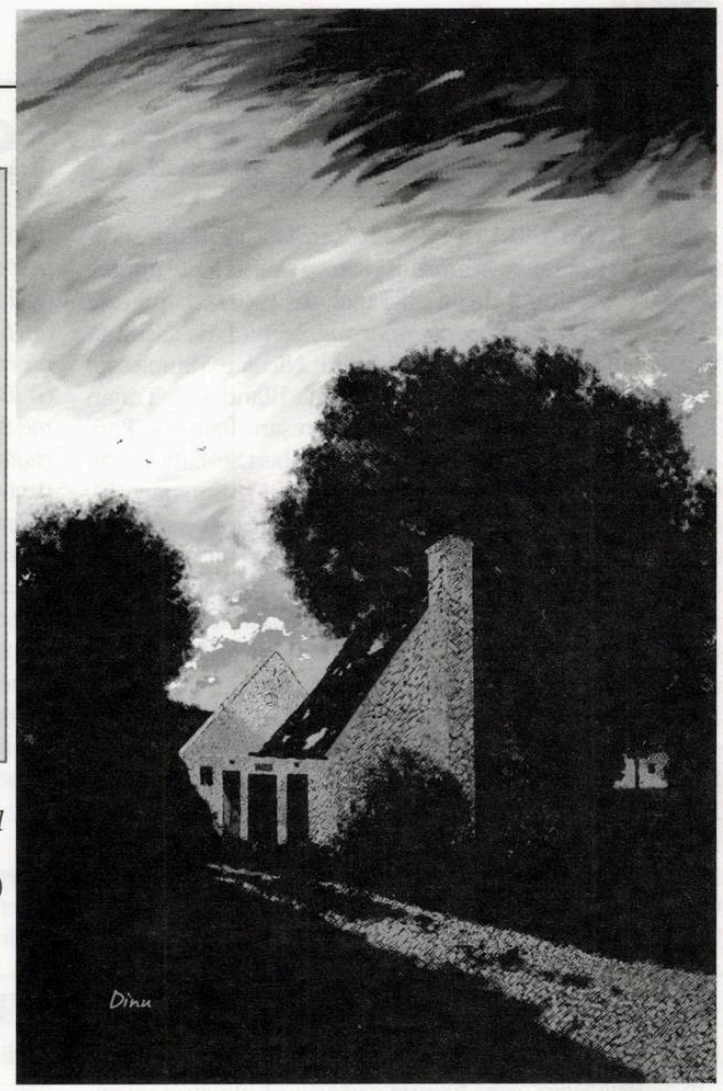

Crepuscul

În nuditatea sa de neşters,
trandafirul tău va străluci în mii de sclipiri
şi, pentru a-ţi mulţumi,
va răspândi în Univers
parfumul tainicei voastre iubiri.

Dar aminteşte-ţi
că, în clipa-n care te vei îndepărta,
trandafirul tău nu va supravieţui!

Traducere din franceză:
Betty KIRCHMAJER-DONCA

Mario PETRUCCI

Născut în 1958, este poet liber-profesionist, eseist şi compozitor. Este singurul poet căruia i s-a acordat un stagiu de perfecţionare de către Muzeul Imperial al Războiului (1999) şi de către BBC Radio 3. În perioada 2003-2005 a făcut parte din juriul *Poetry Book Society*. Membri ai *Poetry Society* l-au votat între primii trei poeţi ai anului 2003. În prezent este membru al *Royal Literary Fund* la Oxford Brookes University. În numai 13 ani a înregistrat recordul de a câştiga de patru ori la rând *London Writers Competition*.

Cărţi publicate: ***Shrapnel and Sheets*** (1996), ***Bosco*** (2001), ***Lepidoptera*** (2001), ***The Stamina of Sheep*** (2002), ***Heavy Water*** (2004), ***Half Life*** (2004), ***Catullus*** (2006), ***Fearnought*** (2006), ***Flowers of Sulphur*** (2007), ***Sappho*** (2008).

Bunica

Bunico? Ce sunt
radiaţiile? Oh – sunt

pretutindeni. Peste tot
în jurul nostru.

Dar, bunico,
le poţi vedea?

Nu.
Le poţi atinge? Sunt

fierbinţi? Nu,
păpuşica mea.

Dar eu pot să le simt gustul, cred
că pot. Tu poţi

să le simţi gustul, bunico?
Poate. Însă eu

sunt îngropată adânc.
Bunico, cred că le-am auzit

într-un vis. O voce mică de tot şi slabă în urechea mea,
scârţâia ca radioul

nostru care nu mergea niciodată.
Şi ce spunea?

Nu ştiu. N-am
înţeles.

Nu contează. Culcă-te –
Dormi. Sunt obosită.

Bunico, putem număra
împreună?

Bine. Eşti gata?
Anna, Eva, Vasily,

Alexandr, Mikhail, Sofia
Anastasia, Nikolai

Bunico, i-am amintit
pe toţi?

Da. Acum închide ochii.
E timpul să dormi.

Spune-mi, bunico,
radiaţiile sunt

ca Dumnezeu?

Nuntă în Chernobyl

Spală cu furtunul fiecare cireş în parte. Spală cu furtunul câinii. Cosesc în cimitir. Despică pământul.

Invitaţii sosesc – spală autobuzul cu furtunul.
Preotul poartă o mască. Enoriaşii încep

a intona imnul numărul cât o fi. Nimeni nu scoate o vorbă
despre boală sau sănătate. Mirele se apleacă pentru a semna

– exces de alb. Nimeni să-l vadă.
Clopotele din turlă se leagănă fără limbi cu care să sune.

În loc de confetti – o pâclă. Buchetul miresei
E prins din zbor. Şi spălat cu furtunul. În cort

se adună de prin farfurii imaculate. Violoncelistii
plimbă arcuşurile peste petice de abur în formă de
violoncele. Tatăl se ridică

pentru a nu spune nimic. Cavalerul de onoare se ridică
pentru a nu spune vreo glumă. Maestrul de ceremonii
îi organizează ceremonios şi rigid –

le comandă să zâmbească forţat. Nu se filmează.
Cadourile ajung direct într-un
sac negru menajer. El îi înmânează ei o roză

legată cu o fundă din bandă semnalizatoare. Tortul lor,
lipicios şi negru,
se topeşte. Dincolo de o colonadă de plopi îmbâcsiţi
de apă,

prinşi în pâclă, Soţ şi Soţie. Îi trag în groapă.
Invitaţii se înghesuie la priveghi. Îşi flutură mâinile
înspre o alee goală.

Traducere din engleză:
Mirona PALAS, **Daniela Mihaela CĂLINESCU** - masteranzi MTTLC în cadrul Programului internaţional de traducere a poeziei *poetry pRO*, desfăşurat în colaborare cu poeta şi agenta literară britanică Anne Stewart

anul X, nr. 2 (105), februarie 2012

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Județean Maramureș

Din sumar:

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU - *Paul Goma şi scriitura disidenței*

PAG. 4-5 VITRINA

• Manuela PINTEA - *O posibilă tipologie a personajelor*

• Anca VACARCIUC - *Dispariția din context*

• Flavia TEOC - *Filosofia întoarsă a unui oracol*

• Gelu DRAGOŞ - *O carte memorabilă:* ***Secol de vânzare (pamflete)***

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT - *"Eu însumi sunt, fără să-mi fac o bravadă din asta, un produs kitsch" (Nora Iuga)*

PAG. 7 ANUL CARAGIALE

• Săluc HORVAT - *Publicistica lui I. L. Caragiale*

PAG. 8 ORFEU

• Mircea PETEAN - *Poeme ligurice*

PAG. 9 INTERVIU

• *"Stau pe creanga ardeleană a generației '80" (Mircea Petean)* - interviu realizat de Aug. COZMUȚA

PAG. 10 CRONICA LITERARĂ

• Delia POP - *Un alt fel de "a umple cu sens durata": fantasticul voiculescian*

PAG. 11 PROZĂ

• Anca GOJA - *Visătorul*

• Ştefan JURCĂ - *Ausländer*

PAG. 12 ESEU

• Isabela VASILIU-SCRABA - *Mircea Vulcănescu şi alți cărturari martiri ai temnițelor*

PAG. 13 POEZIE

• Augustin BOTIŞ, Aida HANCER

PAG. 15 VARIA

• Revista revistelor

PAG. 16 TRADUCERI

• Versuri de Hadaa SENDOO şi Marjorie EVASCO - prezentare şi traducere din limba engleză de Elena Liliana POPESCU şi Vlad COPIL

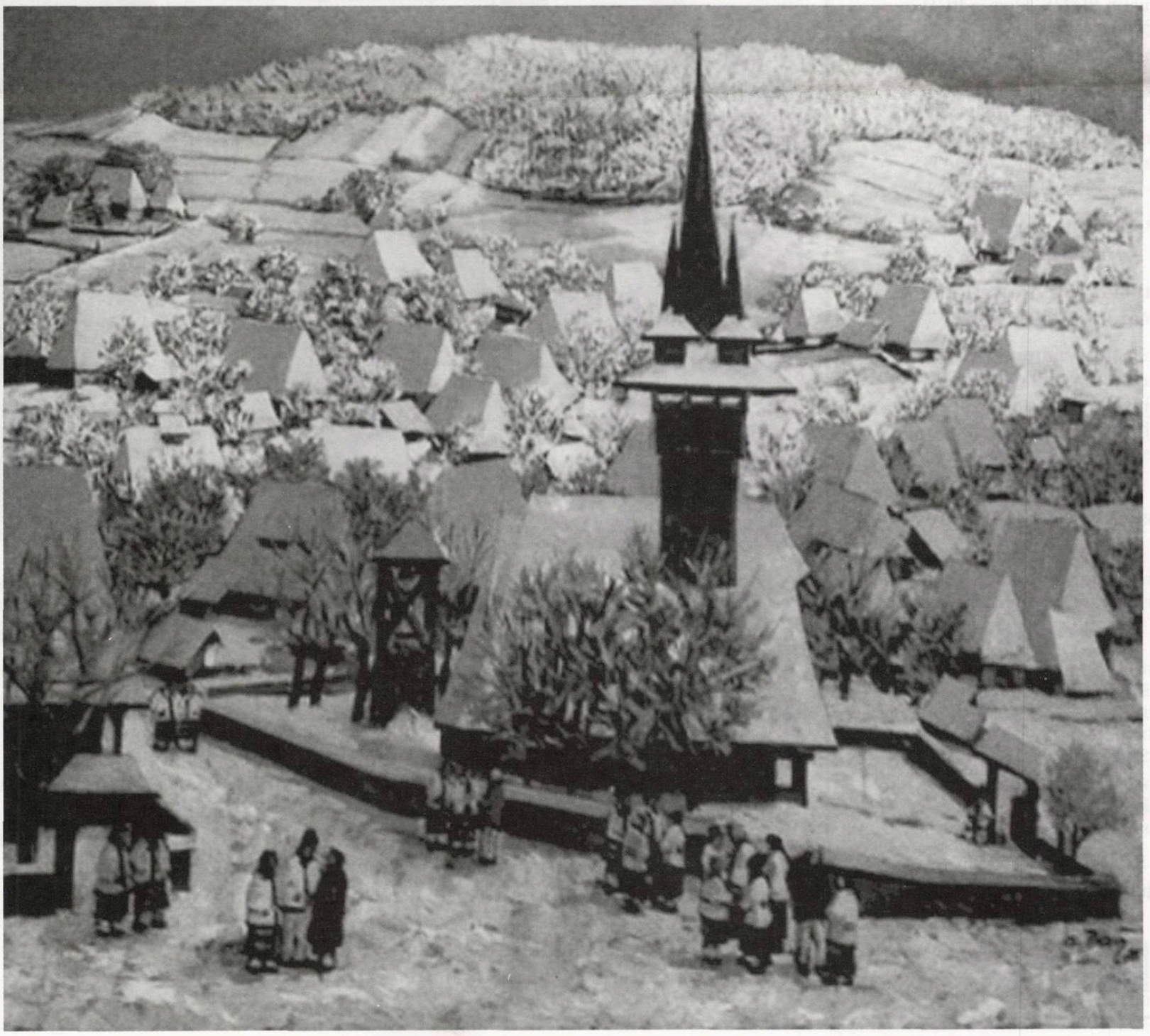

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artistului Aurel DAN

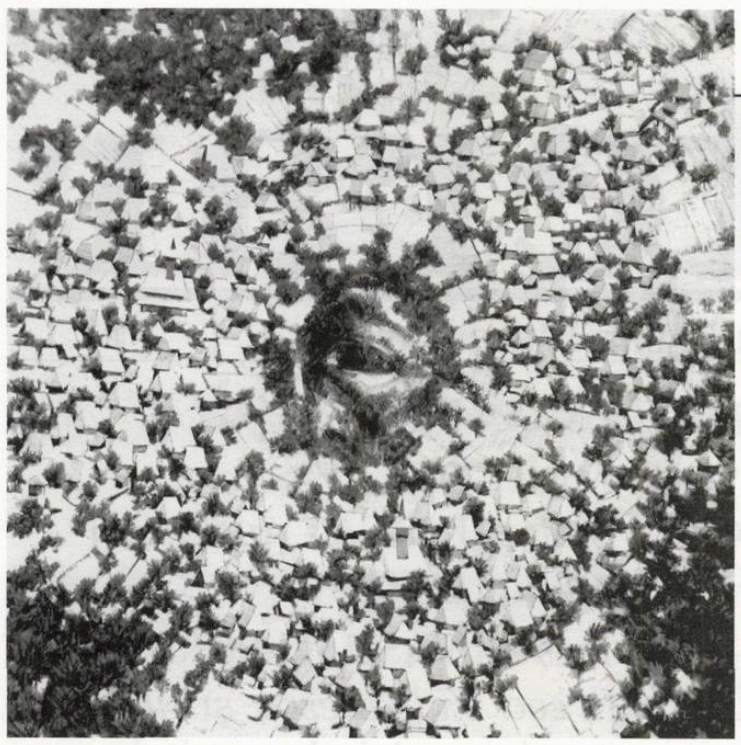

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• ***N. Steinhardt în evocări***, ediție îngrijită de Florian Roatiş, Editura Polirom, Bucureşti, 2012;
• Vasile Morar, ***Nu vă temeți***, volumul I, versuri, Editura Transilvania, Tecuci, 2011;
• Vasile Grigore Latiş, ***Cartea inocenței***, versuri, ediție îngrijită de Ovidiu Gîț şi Marian Nicolae Tomi; prefață de Gavril Ciuban, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2011;
• Laurențiu Orăşanu, ***A treia bancă***, Editura Semne, București, 2012;
• Ioan Şiman, ***În poruncile firii***, versuri, Editura Transilvania, Tecuci, 2011;
• Teo Moldovan, ***Adio Monali...***, roman, vol. II, Editura Dacia XXI, Cluj, 2011;
• Ioan Hada, ***Iubit de zei***, versuri, Editura Eurotip, Baia Mare, 2011.

REVISTE:

• „Familia", nr. 1 (554)/ianuarie 2012, Oradea;
• „Acolada", nr. 1 (51)/ianuarie 2012, Satu Mare;
• „România literară", nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6/ianuarie, februarie 2012, București;
• „Tribuna", nr. 224, 225, 226, 227/ianuarie, februarie 2012, Cluj;
• „Luceafărul de dimineață", nr. 1/ianuarie 2012, Bucureşti;
• „Cronica", nr. 1/ianuarie 2012, Iaşi;
• „Cultura", nr. 4, 5, 6 / februarie 2012, Bucureşti;
• „Caiete Silvane", nr. 1 (84)/ianuarie 2012, Zalău;
• „Revista română de istorie a presei", nr. 2 (10)/2011, Cluj.

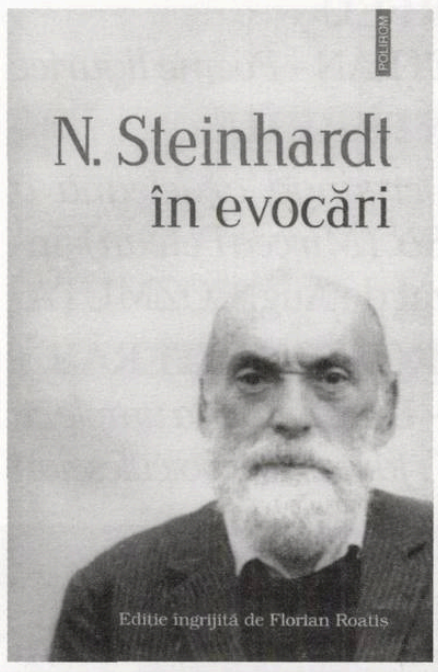

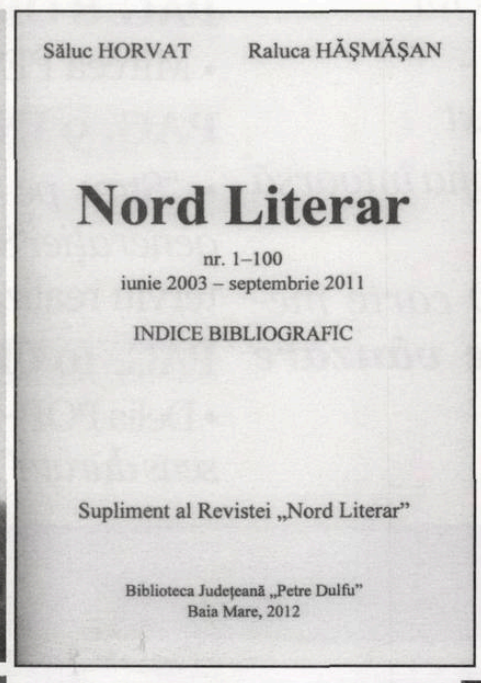

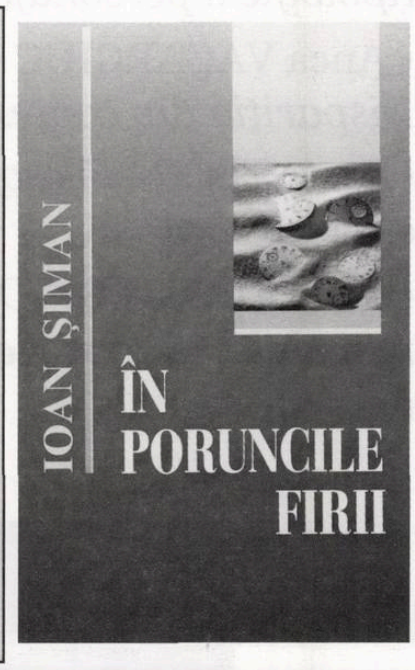

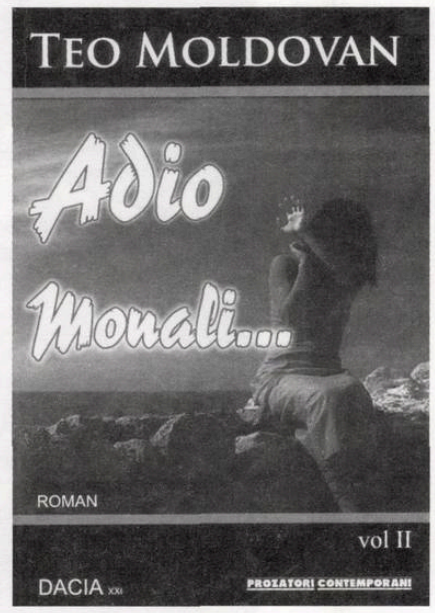

CONCURS DE POEZIE

Revista „Nord Literar" din Baia Mare organizează o nouă ediție a concursului de poezie consacrat autorilor tineri, nedebutați în volum. Perioada de desfăşurare a concursului este pe tot cuprinsul anului 2012, cu limita ultimă de predare a materialelor în 30 noiembrie a.c. Premiile constă în publicarea selectivă a textelor şi a autorilor după o evaluare critică de către un juriu constituit în redacție. Poemele, circa zece titluri, vor fi expediate prin poşta electronică sau în plic, pe adresa revistei „Nord Literar", cu respectarea uzanțelor de desfăşurare a oricărui concurs literar.

ZILELE REVISTEI "CAIETE SIVANE"

Ediția a V-a a Zilelor revistei "Caiete Silvane" din Zalău va avea loc în perioada 16-18 martie 2012.

Deschiderea festivă: 16.03.2012, ora 16, în Sala "Porolissum" a Consiliului Județean Sălaj.

Cei interesați îşi vor anunța prezența până în data de 15.03. 2012.

Telefon: 0260.612870.

E-mail: caiete silvane@yahoo.com.

Instituție a Consiliului Județean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director: Gheorghe GLODEANU

Director executiv: Săluc HORVAT

Secretar general de redacție: Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP

Redactori asociați:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD, Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR, Nicolae FELECAN, Nicolae IUGA, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ, Cornel MUNTEANU, Adela Naghiu Adrian OȚOIU, Gheorghe PÂRJA, Lucian PERȚA, Florian ROATIŞ Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică: Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare: Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacția şi administrația: cod 430311, Baia Mare, str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870, E-mail: nord.literar@yahoo.com www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. **MARINEX PRINT S.R.L., Baia Mare**
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. "Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. "Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin "Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacție: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 4861.

16 pagini - 1,5 lei

5 948485 970010

Responsabil de număr: Delia POP

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Cronica literară

Gheorghe GLODEANU

PAUL GOMA ŞI SCRIITURA DISIDENŢEI

Recuperată masiv după 1989, literatura diasporei şi a disidenţei a constituit o importantă sursă de inspiraţie pentru numeroşi critici şi istorici literari, precum Cornel Ungureanu, Mircea Popa, Nicolae Florescu, Florin Manolescu, Gheorghe Glodeanu etc. De-a lungul timpului, lucrărilor de sinteză li s-au adăugat nenumărate monografii consacrate personalităţilor marcante ale exilului românesc: Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Vintilă Horia. În această direcţie actuală şi extrem de generoasă se înscrie şi recenta carte elaborată de Ancuţa Coza, ***Paul Goma. Scriitura disidenţei*** (Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2011, colecţia „Academica"). Iniţial teză de doctorat, demersul are caracter monografic, investigând toate coordonatele vieţii şi activităţii literare a scriitorului. Lucrarea conţine patru secţiuni ample, tot atâtea etape distincte din rigurosul plan conceput de către tânăra cercetătoare: ***România din spatele Cortinei de Fier***, ***Paul Goma – portretul unui disident***, ***Opera lui Paul Goma între realitate şi ficţiune*** şi ***Vocaţia autoficţiunii***. O menţiune aparte merită şi bibliografia ce tinde către exhaustivitate şi ce reuneşte, pe lângă operele cu caracter memorialistic şi de ficţiune, numeroase titluri din sfera criticii, a istoriei şi teoriei literare.

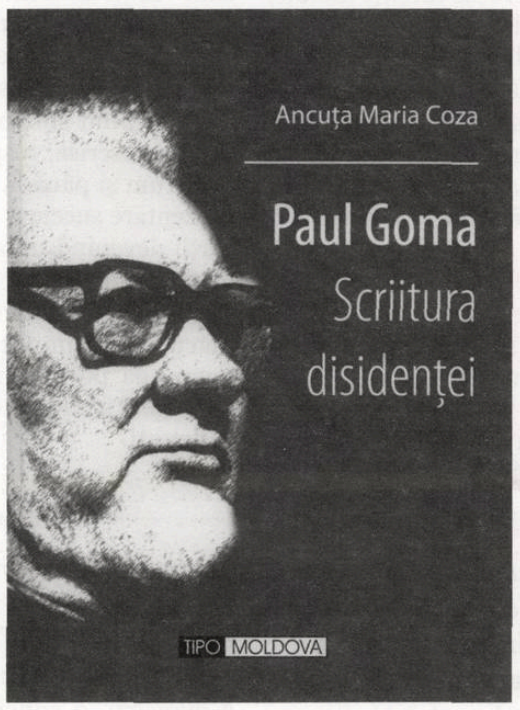

Principalele idei teoretice care au stat la baza elaborării studiului au fost exprimate în ***Argumentul*** investigaţiei. Înainte de toate, autoarea prezintă marile schimbări care s-au petrecut în Europa după cel de-al Doilea Război Mondial. Vorbind de cele două sisteme politice care au marcat destinul zbuciumat al continentului şi care au dus la apariţia Războiului Rece, Ancuţa Coza explică de fapt apariţia exilului politic românesc de după 1945, în care vede una din puţinele posibilităţi de salvare de sub tutela totalitarismului comunist. Opţiunea exegetei pentru Paul Goma se justifică prin faptul că acesta întruchipează unul din cele mai remarcabile cazuri de disidenţă din cultura română, cu importante consecinţe în plan internaţional. Nu trebuie uitat faptul că, într-un regim totalitar extrem de eficient, în care lumea nu a îndrăznit decât extrem de rar să reacţioneze, iar consecinţele revoltei erau de regulă tragice, autorul ***Patimilor după Piteşti*** a ajuns să fie considerat un „autentic Soljeniţîn român". Cum după 1990 imaginea scriitorului a suferit o puternică erodare, Ancuţa Coza este de părere că a vorbi despre faptele de odinioară ale lui Paul Goma reprezintă o obligaţie morală. Dincolo de competentele analize de text, lucrarea are şi menirea de a readuce în actualitate opera unui scriitor-militant, care a avut tăria să se împotrivească opresiunii comuniste. Romanele semnate de celebrul disident au o importantă valoare documentară, alcătuind memoria unui timp infernal şi a unei conştiinţe gata să se sacrifice. Ancuţa Coza remarcă situaţia paradoxală în care se găseşte azi scriitorul. Dacă până în 1989 opera şi personalitatea disidentului au fost amplu mediatizate, după această dată Paul Goma a intrat într-un nemeritat con de umbră. Tocmai atunci când existau toate condiţiile ca opera sa militantă să aibă o receptare extrem de favorabilă în ţară! Se pare însă că valoarea creaţiei nu s-a ridicat întotdeauna la valoarea etică şi morală a disidentului. Dispărând actualitatea mesajului politic, la o interpretare pur estetică, opera pierde din interes. Receptarea nefavorabilă din ultimii ani s-a datorat şi atitudinii incomode a scriitorului, care a denigrat în mod violent întreaga viaţă literară românească. Paul Goma este abordat de către Ancuţa Coza ca un scriitor prolific, care s-a exprimat în mai multe genuri şi specii literare: roman, proză scurtă, memorialistică, publicistică etc. Dacă opera scriitorului a fost mult timp interzisă în ţară, ea a fost recuperată masiv după 1989, devenind accesibilă inclusiv în format electronic.

În interpretarea operei lui Paul Goma, Ancuţa Coza porneşte de la o mărturisire emblematică: *„Eu nu sunt un disident, eu sunt un scriitor. Şi punct"*. Desigur, afirmaţia merită să fie nuanţată, deoarece scriitorul nu îl exclude pe disident. Dimpotrivă, între cele două dimensiuni există o legătură organică. Mai mult, dacă până în 1990 în prim-plan se găsea disidentul, care conferea o aureolă aparte operei, după căderea totalitarismului a rămas doar scriitorul, care nu a mai reuşit să se ridice la prestigiul extraordinar al disidentului. Cu toate că este impozant ca număr de pagini şi abordează toate aspectele operei, studiul realizat de către Ancuţa Coza nu are pretenţia exhaustivităţii. Mai întâi, exegeza reconstituie etapa autohtonă din biografia prozatorului. Paul Goma a fost un scriitor interzis în ţară din considerente politice, iar absenţa operei i-a creat, în mod nemeritat, chiar reputaţia unui scriitor fără talent. Lucrurile s-au schimbat în mod radical în anii exilului, când Paul Goma a devenit una din vocile marcante ale diasporei româneşti. Investigaţia realizată de Ancuţa Coza vizează cu predilecţie romanele scriitorului, deoarece ele reprezintă sectorul cel mai important al creaţiei acestuia. Autorul ***Bonifaciei*** impune însă o formulă epică aparte, axată pe o experienţă autobiografică traumatizantă. De aici apropierile dintre roman şi genul autobiografic: memorii, autobiografie, jurnal intim. Paul Goma este văzut ca un scriitor ce se află într-un continuu proces de disidenţă, care marchează în mod decisiv atât paginile sale de jurnal, cât şi opera sa romanescă. Dimensiunea anticomunistă a creaţiei reuşeşte să aducă un suflu nou în proza românească postbelică, chiar dacă multe din cărţile romancierului nu au putut fi receptate în ţară decât cu o anumită întârziere, mai exact după căderea regimului totalitar. Din paginile Ancuţei Coza se desprinde nevoia realizării unui act justiţiar. Parcurgând o operă impresionantă atât ca număr de volume, cât şi ca mesaj, exegeta ajunge la concluzia că Paul Goma este un scriitor nedreptăţit. Mai mult, judecata excesiv de aspră a contemporanilor nu vine adesea de la valoarea operei, ci de la atitudinea total ireverenţioasă a scriitorului din interviuri şi din notele sale zilnice. Fiind vorba de nişte egoficţiuni, în interpretarea creaţiei exegeta ţine cont nu numai de sugestiile furnizate de naratologie, ci şi de confesiunile scriitorului referitoare la propria sa operă, confesiuni în măsură să releve mai bine semnificaţiile acesteia. Pentru a-şi verifica opiniile, Ancuţa Coza trimite frecvent la principalii comentatori ai romanelor lui Paul Goma. Trebuie remarcat însă faptul că, chiar dacă opera scriitorului nu a fost ignorată de către criticii literari, lipsesc încă lucrările cu caracter monografic, studiile care să se ocupe de toate aspectele unei activităţi literare extrem de prolifice. De aici şi importanţa prezentei lucrări, care se configurează drept un debut extrem de promiţător.

Parcurgând investigaţia realizată de Ancuţa Coza, nu putem să nu reţinem meticulozitatea cu care autoarea zugrăveşte condiţiile social-politice ale epocii şi rigoarea cu care reconstituie principalele momente din biografia lui Paul Goma, insistând pe activitatea literară a acestuia în ţară şi în exil. Pentru o mai bună receptare a lucrării, sunt explicate şi conceptele utilizate, relevându-se diferenţele dintre ele: *exil*, *disidenţă*, *diasporă*. Sunt trecute în revistă accepţiunile termenului de *exil* şi sunt menţionate taxonomiile elaborate de către Laurenţiu Ulici, Eva Behring şi Ion Simuţ. Ancuţa Coza descrie valurile succesive ale exilului românesc şi îi prezintă pe principalii reprezentanţi, totul pentru a contextualiza cât mai bine destinul scriitorului.

După prezentarea amplă a diasporei româneşti din perioada 1944-1989, se reconstituie complexul profil spiritual al lui Paul Goma. Ancuţa Coza se opreşte la principalele momente din biografia acestuia, deoarece ele vor influenţa în mod decisiv opera de mai târziu. Se prezintă prolifica activitate desfăşurată în ţară de către prozator şi se evidenţiază statutul de disident al acestuia. În paralel, sunt trecute în revistă primele creaţii literare şi se insistă pe trecerea de la proza scurtă la roman. Sunt relevate apoi semnificaţiile pe care le-a avut ***Charta 77*** în anii totalitarismului, perioada de detenţie şi domiciliu forţat. De o atenţie deosebită se bucură în lucrare anii petrecuţi de scriitor la Paris, când acesta devine un veritabil simbol al disidenţei, al luptei împotriva totalitarismului. Nu este ignorată nici controversata perioadă postdecembristă, o perioadă în care răfuiala cu totalitarismul este substituită cu răfuiala cu lumea literară contemporană. Dincolo de unele stângăcii în exprimare, din toată lucrarea se desprinde rigurozitatea cu care exegeta a cercetat documentele legate de perioada investigată.

Cel mai amplu capitol al cărţii este capitolul al III-lea, care urmăreşte raportul dintre realitate şi ficţiune în romanele scriitorului. Este piesa de rezistenţă a investigaţiei, care se întinde de pe mai bine de 250 de pagini. Ancuţa Coza relevă legăturile strânse dintre biografie şi ficţiune, beletristica lui Paul Goma fiind considerată o proiecţie ficţională a vieţii. Mai întâi sunt inventariate principalele teme prezente în relatările prozatorului şi se insistă pe debutul literar al acestuia. Romanele propriu-zise sunt analizate în trei secţiuni ample, realizându-se astfel şi o tipologie a naraţiunilor: ***Universul carceral***, ***Romane ale devenirii*** şi ***Romanele-dezbatere. Despre neajunsul de a fi român printre români***. Scriitorul se transformă în conştiinţa unui timp infernal, o conştiinţă ce nu poate uita traumele trecutului. Drept consecinţă, paginile sale au o importantă valoare documentară. În interpretarea romanelor, Ancuţa Coza porneşte de la o confesiune cu valoare emblematică, o adevărată profesiune de credinţă, exprimată în volumul ***Gherla***: *„să nu-i uit în vecii vecilor,/ nu să mă răzbun,/ ci să nu-i uit,/ şi mai ales, mai ales,/ SĂ NU-I TAC"*. Având în vedere materialul extrem de vast pe care l-a parcurs, efortul Ancuţei Coza se dovedeşte impresionant. În plus, exegeta dă dovadă de o remarcabilă capacitate de sinteză. Cititoare atentă, ea ştie să releve semnificaţiile majore ale textului şi să stabilească o serie de conexiuni interesante între biografie şi operă. Interpretarea insistă pe valoarea documentară a creaţiilor, scopul fiind acela de a nu se uita ororile comunismului. ***Ostinato***, ***Gherla***, ***Garda inversă***, ***Culoarea curcubeului 77***, ***Patimile după Piteşti***, ***Soldatul câinelui*** sunt romanele universului carceral, nişte documente cutremurătoare despre un sistem politic terifiant. Este remarcat faptul că Paul Goma face parte din categoria acelor scriitori care revin obsedant la o serie de teme majore, de aici şi numeroasele repetiţii semnalate în lucrare. Experienţa totalitarismului îl marchează atât de puternic pe scriitor încât anii exilului parizian nu apar decât sporadic în cărţile sale.

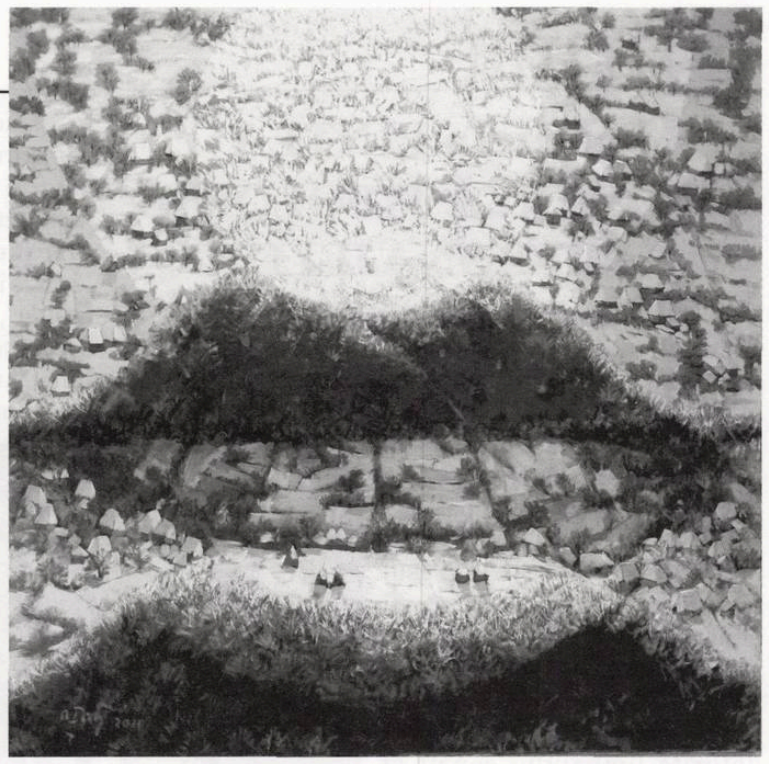

O altă temă extrem de interesantă vizează ***Romanele devenirii***. Ancuţa Coza insistă pe maniera specifică în care Paul Goma reconstituie imaginea mitică a copilăriei şi relevă mirajul meleagurilor natale. Sunt cărţi ce stau sub semnul memoriei, universul infantil fiind privit cu reală nostalgie. Maniera în care scriitorul priveşte copilăria reprezintă o altă dimensiune prin care romanele lui Paul Goma reuşesc să aducă o serie de elemente novatoare în literatura română. Imaginea paradisului pierdut este prezentă în creaţii precum ***Din Calidor***, ***Arta refugii***, ***Astra***, ***Sabina***, ***Roman intim***, ***Bonifacia***, ***Justa***.

Interesante se dovedesc şi opiniile vehiculate în ***Romanele-dezbatere***, în care Paul Goma insistă pe *neajunsul de a fi român printre români*. Pe tot parcursul comentariilor sale, Ancuţa Coza face trimiteri extrem de profitabile la o serie de scriitori înrudiţi. În cazul romanelor-dezbatere (***Ademeva***, ***Săptămâna roşie sau Basarabia şi evreii***, ***Altina***, ***Infarct***), se dovedesc interesante referirile la Constantin Stere, alt scriitor care ar merita reconsiderat. Este vorba de creaţii ce se găsesc în prelungirea polemicilor din articole şi din însemnările zilnice. Ele exprimă deziluziile, frustrările, nemulţumirile acumulate de-a lungul anilor. Prozatorul refuză ficţiunea, preferând să recurgă la arta dialogului.

Ultima secţiune a cărţii reconstituie activitatea diaristică a scriitorului şi insistă pe particularităţile jurnalului ţinut de Paul Goma. Acesta reuşeşte să înnoiască genul ţinând un jurnal extim, pe care îl postează pe Internet. Înainte de toate, Ancuţa Coza defineşte „scriitura intimă", după care trece la analiza de text. Retrăgându-se din spaţiul public, prozatorul incomod găseşte în paginile însemnărilor zilnice un teritoriu propice pentru a-şi exprima ideile. Preferinţa pentru jurnal devine şi mai evidentă în momentul în care el poate fi postat pe Internet, ideile creatorului devenind astfel imediat accesibile. Corespondenţa şi interviurile întregesc problematica autoficţiunilor, contribuind la circumscrierea cât mai exactă a profilului spiritual al scriitorului.

Prin lucrarea intitulată ***Paul Goma. Scriitura disidenţei,*** Ancuţa Coza are meritul indiscutabil de a oferi o imagine exhaustivă asupra vieţii şi a operei proteice a autorului ***Patimilor după Piteşti***. Deşi aflată doar la cartea de debut, exegeta a reuşit să realizeze o cercetare migăloasă, documentată şi originală asupra unei voci inconfundabile a disidenţei româneşti. Trimiţând la textele emblematice, cartea reuşeşte să reconstituie complexul şi adesea contradictoriul profil spiritual al scriitorului-militant.

Vitrina

Manuela PINTEA

O POSIBILĂ TIPOLOGIE A PERSONAJELOR

Cartea ***Liviu Rebreanu – Ion***, semnată de Săluc Horvat, reprezintă un veritabil sprijin în evadarea spre lumea de odinioară a satului transilvănean, dar şi în înţelegerea unor aspecte de viaţă care nu au pierdut nici măcar pentru o clipă relaţia cu realitatea. Volumul se deschide cu prezentarea pe scurt a vieţii şi a operei lui Rebreanu, oferind cu acest prilej accesul la informaţii exacte oricărui cititor interesat de opera marelui scriitor. Modalitatea de concepere a cărţii se dovedeşte utilă mai cu seamă elevilor şi studenţilor, datorită limbajului concis şi succesiunii riguroase a ideilor.

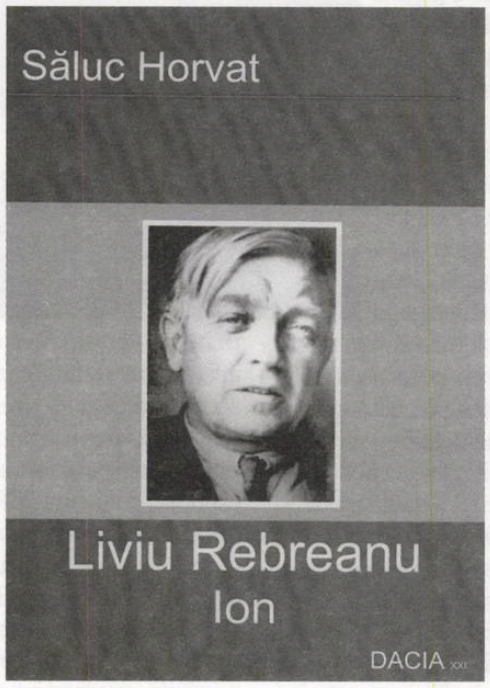

Deşi cartea debutează cu reperele biobibliografice, în scurtă vreme suntem plasaţi în universul satului de odinioară, fără să ne dăm seama că deja am ajuns în Pripas, hora oferindu-ne prilejul de a-i cunoaşte pe oamenii de demult, ca mai apoi să fim martorii dramelor existenţiale. Cercetătorul pătrunde în lumea satului, dar mai ales în lumea personajelor într-o manieră elegantă şi manifestă un vădit interes faţă de elementele de detaliu, fapt pe care îl vom observa pe tot parcursul lecturii. Discreţia abordării problematicii ţărăneşti reliefează posibilitatea de comprehensiune; practic, înţelegerea aspectelor de viaţă va facilita demersul înlănţuirii ideilor.

Opera prezintă toate elementele necesare oricărui lector pentru a putea realiza contactul cu toposul înfăţişat. Deci, nu întâmplător, Săluc Horvat a făcut referire şi la elementele legate de geneza romanului, insistând pe secvenţele marcante, precum cea a sărutării pământului sau a întâlnirii cu Ion Pop al Glanetaşului, băiatul harnic, dar fără noroc. Este interesantă perspectiva sincretică surprinsă aici: suntem la horă, sunt prezenţi toţi: bogaţii, săracii, tinerii şi bătrânii. Fiecare îşi ştie bine locul. *„Ion este singurul care încalcă regula"*, spune criticul. Şi are dreptate. Dacă tatăl lui stă deoparte, în timp ce bocotanii vorbesc şi se distrează, Ion se amestecă şi îşi impune supremaţia. Autorul nu-i condamnă atitudinea, pentru că îi înţelege drama. Există două laturi ale frustrării, indisolubil legate între ele: drama ţăranului şi drama intelectualului, ambii obligaţi să facă multe compromisuri într-o lume nedreaptă, dominată de un regim nefast.

Criticul surprinde fidel aceste aspecte ale realităţii, oferind cărţii o notă de tragism existenţial: suntem martorii neputinţei de a face faţă tăvălugului istoriei. De pildă, învăţătorul Herdelea este surprins în ipostaza omului umilit de sistem, nevoit să se compromită pentru siguranţa familiei sale, în timp ce este acuzat de fiu şi subclasat de preotul Belciug care, deşi are numeroase carenţe morale, nu renunţă la statutul naţional, refuzând vehement predarea în limba maghiară. Sunt aspecte de viaţă reală surprinse în roman dintr-o perspectivă aparte, pe care criticul o valorifică pe tot parcursul studiului, dar mai cu seamă în partea a doua, ***Romanul Ion. Preliminarii la o posibilă poetică a romanului***.

Regăsim păreri critice relevante referitoare la romanul tratat, care înlesnesc receptarea monumentalei opere. Pe lângă acestea, este inserat cu discreţie elementul novator: Săluc Horvat este de părere că dramele personajelor sunt născute din pricina neîmplinirii prin iubire. Prin urmare, pământul este doar o parte mai puţin importantă; universul interior e nevoit să-şi creeze propriile iluzii pentru a supravieţui. Numai că naratorul doric nu admite crearea universurilor compensative şi atunci revenim într-o realitate brutală, fără a avea şansa evadării. De altfel, o posibilă descătuşare o constituie moartea, văzută ca unică posibilitate de salvare. Planul epic va fi, de aici înainte, dominat de tragismul existenţial care va închide lumea zugrăvită de Rebreanu. Din acest punct de vedere, ***Ion*** devine un roman al dramei neîmplinirii în dragoste, idee pertinent valorificată de critic.

De asemenea, este pusă în discuţie existenţa unui roman *„al inteligenţei"* satului românesc din Ardeal. *Universul uman al romanului* conferă tipologiilor un statut superior, întrucât acestea creează întregul univers al cărţii. Sunt surprinse momentele esenţiale din viaţa omului - naşterea, căsătoria şi moartea -, evocarea lor reuşind să capteze total cititorul în lumea fascinantă, plină de neprevăzut a comunităţii rurale.

Observăm predilecţia pentru minuţiozitate: criticul oferă un spaţiu generos eroilor cărţii, fiecare având un statut bine definit. Numărul mare de personaje (236) dă naştere unui pluriperspectivism portretistic. Cu toate că un loc privilegiat îl ocupă Ion al Glanetaşului, şi alte personaje sunt atent zugrăvite: Vasile Baciu, Florica sau George. Un număr semnificativ de pagini este rezervat *Intelectualităţii satului*, în care personaje precum învăţătorul Herdelea, Titu, Ghighi sau Belciug sunt văzute de critic obiectiv, nepărtinitor, evidenţiind ambivalenţa umană. *Lumea satului* este ultimul segment care face legătura cu personajele din roman. Aici găsim oameni simpli, care nu au pasiuni sau vicii majore, fiind simbolul vieţii trăite demult, în umbra legilor nescrise, respectate cu stricteţe de fiecare. De la Avrum şi până la Trifon Tătaru, cercetătorul face o prezentare succintă a fiecărui personaj, ultima parte a cărţii devenind un adevărat dicţionar al personajelor literare rebreniene.

Încă o dată, domnul Săluc Horvat ne surprinde plăcut prin simplitate şi eleganţă, demonstrând că pasiunea pentru literatură oferă posibilitatea de înţelegere a lumii şi de receptare a celor mai pure trăiri sufleteşti.

Anca VACARCIUC

DISPARIŢIA DIN CONTEXT

Ce mai e nou în sat şi-n lumea largă? Clipa aceasta şi sufletul, fiecare anotimp şi oglindirile de-o parte şi de alta a lumii? Zborul? Praful de stea azvârlit de copite? *„Suntem într-o zi oarecare / Din veacul acesta. / Trăim"*.

„Roib cu trap nărăvaş / Vântu-mi aleargă-mprejur... / Bătrânul munte îmi pare un ocnaş / Gigant şi sur. // Vai, unde au zburat / Culorile toate / Din sângele meu / De-a rămas numai negrul / Acest nefiresc curcubeu?" (***Negrul***). Alte zece poeme cu şi despre cai cuprinde volumul ***Dispariţia din context***, Cluj-Napoca, Editura Dacia XXI. Aş îndrăzni chiar să spun că în literatura română Vasile Mic a scris şi publicat cele mai multe şi mai de valoare poezii despre cai. Caii săi *„mănâncă întuneric"* şi *„îşi potolesc setea cu lumină"*, sunt *„prinşi în frâiele de vise"* şi *„înhămaţi la Carul Mare"*... şi-aşa-n galop cu ei *„prin liniştea fără hotar"*, *„pierdută în lumina unui sat"*.

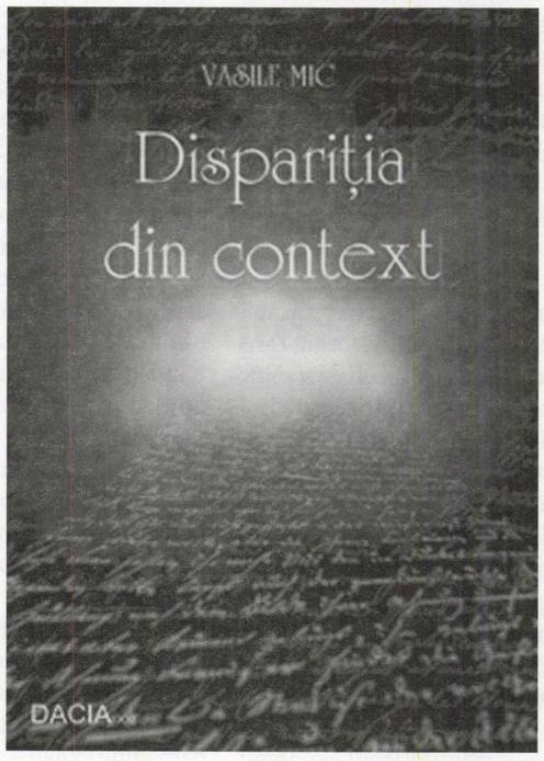

„Dispariţia / Din context / A domniţelor / S-a dovedit a fi / O pură întâmplare. // După un dans nebun, / Venise furtuna; / Clopotele au bătut a prăpăd, / Apoi fulgerele s-au îndepărtat. // Muzica era la fel de zgomotoasă... // Domniţele, / Atunci, / S-au şi trezit / Ascunse după razele lunii... / Tocmai plecată să-şi cumpere / Nestemate" (***Dispariţia din context***).

Colţul acela de lume, satul său *„de la marginea imensităţii"*, bolta stelară profetică, fiecare uliţă, cărarea, izvorul, roua, fiecare stea învăţată pe de rost dau versurilor lui Vasile Mic o strălucire egală cu a sufletului său: *„Mă aflu în ţinutul acesta / După o noapte petrecută / La o nuntă stelară // O nuntă / Şi o noapte iubind / Un râu..."* (***Lângă toamnă***).

Sacrul şi profundul, puritatea şi patima, dar şi decenţa etică şi echilibrul înseamnă, în poezia lui Vasile Mic, chiar *„a găzdui dragostea"*: *„De va fi să adorm / Pe colţul inimii mele / Să nu uiţi că ţinutul e între flori / Şi cascade. // Pe acolo trec turme de stele, / Cai albaştri şi cât se poate de albi // Dar când vei întineri / Învăţând pietricele pe de rost, / Pădurea va începe să capete sens // Într-o rostogolire continuă // Cealaltă parte a inimii / E numai o lume ciudată / Şi te rogi în şoapte - / Căci nu adormi, nu adormi"* (***Când te rogi***).

Cu toţii dorim să ţinem lumea în viaţă, sens în care descriem lumea, dar şi viaţa, moartea. Poetul rezolvă „aspectul" aşa: *„O punte / Spre oriunde, / O treaptă / Nedreaptă / O zi / Bună / Nebună / O veste / Târzie / Poate să fie / Chiar o poveste / Moartea ca veste"* (***Moartea ca veste***).

Vasile Mic are un glas al lui, are o forţă a evocării, o sensibilitate nu doar strict poetică. Iată un lirism care atinge adevărate încărcături sufleteşti: *„Uite, trece un înger pe uliţa noastră! // Monahii i se închină, / Femeile ar vrea să-l atingă / Fie şi cu privirea..."* (***Pe uliţă, un înger***).

Din ***Dispariţia din context*** nu lipseşte nicio anume lume astrală – pe cât de simplă, pe atât de complicată – un câmp încărcat de nuanţe şi tonalităţi, de gânduri în avalanşă. Poetul descoperă sensuri, visează, creează fără teamă: *„Printre fărâme de stele / Caut poemul încă nebulos // Printre fărâme de stele, / Ne facem scări / Urcăm / Dăltuim păsări, / Ne spălăm cu rouă, / Iubim, // Iar mai zăbovim / Printre fărâme de stele"* (***Printre fărâme de stele***).

A nu omite natura, anotimpurile, zborul... în poeziile de dragoste... înseamnă a nu fi nicicând părăsit de forme, culoare, năzuinţe, de spaţiul acela unic şi magic ce nu are cum a fi uitat. Metafora, în cazul de faţă, se iveşte din fiecare cuvânt scris, astfel că valoarea are şi valoare de întrebuinţare. Iar spre a pune punct însemnărilor noastre despre ***Dispariţia din context***, cel mai potrivit mi se pare a-l cita pe editorul volumului, Ion Vădan: *„Vasile Mic este poetul unor excelente crochiuri lirice, adevărate gravuri esenţializate prin câteva imagini strânse în câmpul magnetic al unei singure metafore. Lirismul său şi-a găsit o albie gravă prin care curge când molcom şi limpede, când ţâşnind nervos în ţipătul unui peisaj abrupt"*.

Flavia TEOC

FILOSOFIA ÎNTOARSĂ A UNUI ORACOL

„Într-un imperiu crepuscular supraviețuiește acela care trăiește din plin dimineţile.” (Marcel Mureşeanu, ***Oracol***, Casa Cărții de Ştiință, 2010)

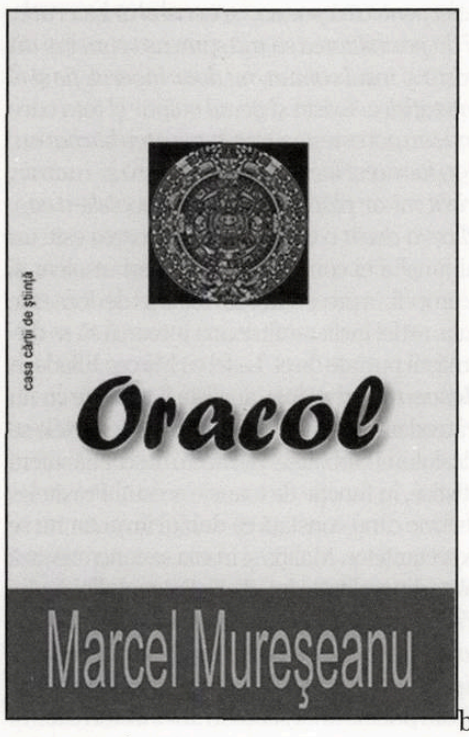

Oracolul lui Marcel Mureşeanu descrie o lume a esenţelor pe care o cunoaşte, dar nu o mai poate exprima. El e vocea interioară a tânărului Adam abia izgonit din Eden, abia înţelegând că pleacă, fără cunoaşterea binelui şi a răului, însă pe calea dobândirii acestei tensiuni. În textul escortă care însoţeşte volumul de poezie, criticul literar Petru Poantă remarcă sugestiile vădite din versetele biblice expuse într-o tonalitate solemnă, vag-oraculară. Între pomul cunoaşterii şi poarta ieşirii din Eden, omul primordial simte arsura mărului în gât şi biciul de foc al heruvimului izgonindu-l. Dincolo de grădina aceea lumea se ierarhizează, omul cunoaşte alteritatea, iar păcatul îl va împinge spre o conştiinţă de sine. Cu primul pas făcut în afara grădinii trăieşte două sentimente necunoscute. Un alt pământ i se aşterne în faţă, iar amintirea vocii lui Dumnezeu îl învaţă timpul şi trecerea lui.

La Marcel Mureşeanu, omul primordial scrutează pentru prima dată orizontul misterului sensibil înainte să-i adreseze întrebări, înainte să-l dezmărginească. Pierzând limbajul esenţelor, el creează metafora pentru ceea ce nu mai poate fi numit.

Păşind lângă umărul lui Adam, Eva simte arsura celui căruia în durere îi va naşte fii: *„Privirea lui rece căzu între / sânii ei calzi. Se auzi un sfârâit, / ca şi atunci când scapi, / din întâmplare, / un bulgăre de gheaţă pe plita încinsă. / Ţipătul ei nu ajunse pe buze, ci se / strecură în ochi / şi acolo se prefăcu / într-o lacrimă smaragdină”*, iar vocea lui Dumnezeu sau vocea heruvimului le strigă pe urme: *„Să nu vă temeţi, pentru că teama / se face trup acelor vedenii”*.

Cei doi părăsesc Edenul, dar nu sunt în afara lui şi trupurile lor muritoare traduc perisabilul cu fiecare pas prin cuvinte oraculare, jinduind pentru prima dată, adică simţind golul săditîn creatură: *„Vreau un pat alb, vreau o frunză cu / care să mă şterg la ochi, vreau apa / rece şi săltăreaţă a luminii de / dimineaţă”*. Prin lentila de gheaţă iau cu ei această amintire, pe care Marcel Mureşeanu o descrie astfel: *„Vei merge într-o ţară străină / şi îndepărtată. / Acolo vor fi izvoare şi râuri mici, / pietruite, iar pe maluri flori şi ierburi / mustoase. Pacea înşelătoare a / peştilor te va cuprinde. / Vei îmbătrâni singur. / Gândul la casa ta va aduce noroc / fiilor tăi şi va fi ca şi cum ai fi cu ei”*.

Şi vor îmbătrâni într-o zi, căci după o viaţă de tălmăcire simbolică a lumii *„pendula razei se opreşte”*, însă vocea oraculară a poetului i-a însoţit de la momentul genezei cosmice până la întoarcerea în el.

Gelu DRAGOŞ

O CARTE MEMORABILĂ – „SECOL DE VÂNZARE” (PAMFLETE)

Printr-o conjunctură nefavorabilă mie, ce m-a ţintuit la pat, am avut parte, la început de an 2012, de lecturi consistente, iar bucuria este şi mai mare când autorii cărţilor citite sunt maramureşeni de-ai mei: Florica Bud, Ioan Dragoş, Nicolae Goja, Vasile Morar, Dragomir Ignat.

Despre prozatoarea Florica Bud ştiam că are *„darul de a însufleți pagina epică eseistică prin sensibilitate netrucată”*(Dan Silviu Boerescu), ştiam că are *„fraza sigură, pornită dintr-o inteligență vie, căutătoare, neliniştită, în sensul neliniştii creatoare”*(Petre Sălcudeanu), că *„prin problematică şi formulă, prin proiectul teoretic organic conceput, încorporând multiple conotații, cu semnificații existențiale majore, substanța epică a romanului* ***Bărbatul care mi-a ucis sufletul într-o joi*** *este una memorabilă”*, apoi am aflat de la Horia Gârbea că prin romanul amintit mai sus *„Florica Bud intra cu adevărat în literatură!”*. Menţionez şi spusele criticului Alex Ştefănescu: *„ceea ce place şi captivează la Florica Bud este fiecare frază luată în parte, plină de culoare şi de umor, de draci de femeie răsfățată şi de inteligență folosită capricios”*, iar criticul Gheorghe Grigurcu afirmă: *„important este faptul că Florica Bud posedă o scriitură atât de personală, încât paginile d-sale pot fi identificate numaidecât, chiar în absența semnăturii”*. De aici am pornit cu o curiozitate şi o nerăbdare specifice copiilor în a asculta poveşti spuse seara de bunici, în a citi *„prima creație literară”* din 2012 a scriitoarei Florica Bud, ***Secol de vânzare – pamflete***, tipărită la Editura „Maşina de scris”, Bucureşti.

Încă de la început observăm autoironia fină, ironie pe care ne-am obişnuit să o găsim în cărţile autoarei maramureşene, ca şi multa poezie din frazele scrise în cele 42 de pamflete ale cărţii. Personal, nu m-am putut opri din citit, deoarece Florica Bud nu se protejează deloc şi, în numele adevărului, spune tot, cu riscul de a-şi face duşmani mai apropiați – vezi reproşurile vizavi de Casa de Cultură a Sindicatelor, de clădirea Primăriei Băii Mari, de şantierul de pe 22 Decembrie, de Someşul poluat, de drumurile județene etc. – sau mai îndepărtați, printre cei prezenți în paginile volumului, scriitori, vedete, vipuri de tot soiul, dar şi politicieni ce ocupă un scaun în Parlamentul României, precum şi în instituțiile europene care, prin prestația lor, fac rău imaginii țarii.

Prin cartea ***Secol de vânzare*** Florica Bud ne dovedeşte că este un Caragiale modern – opusul lui „Caragheorghe”, un bărbat care se iubea doar pe sine –, fiindcă este o ființă umană aparte, care nu poate trece nepăsătoare peste indolența guvernanților. O întristează până la lacrimi nedreptatea socială, îi repugnă banalul cotidian, prostia adusă la rang de virtute, supuşenia, teama casnică şi, ca o adevărată Ioana D'Arc modernă, luptă cu armele ei cele mai tăioase – scrisul şi cărţile tipărite până azi – pentru egalitatea de şanse a femeilor obişnuite şi cu bun simţ.

Concluzionând, putem afirma că ***Secol de vânzare*** este o carte-manifest, iar ideea care se desprinde este aceasta: *„Femeile înțelepte şi care îşi respectă menirea nu-şi doresc o egalitate, imposibil de realizat, cu bărbatul, deoarece Dumnezeu a creat bărbatul şi femeia inegali, tocmai ca să se completeze, formând un întreg”*.

Citind cartea de două ori, adică cu mare atenţie, ai şansa să descoperi în prozatoarea Florica Bud un om care ține partea celor aflați în bătaia sorții, dar niciodată a leneşilor şi a profitorilor. Un om cu defecte, calități şi opinii pe care şi le asumă. Pentru ea, omenia – care i-a fost insuflată în familie, o familie de țărani transilvăneni simpli, dar harnici şi oneşti – este *„...o rochie pe viață pentru un creştin născut, nu contrafăcut”*. Adolescenta pornită din Ulmeni la cel mai bun liceu din oraşul Baia Mare, apoi la facultate, la Petroşani, are un înalt spirit civic, iubind tot ceea ce înseamnă România (vezi ***Întoarcerea Coanei Chirița de Monaco***) şi doreşte să apuce zilele în care să trăiască *„într-o Românie firească, unde oamenii să ocupe locul pe care îl merită”*.

Din nou, Florica Bud ne surprinde plăcut prin titlurile date unor personaje fictive sau mai puțin fictive ale societății românești, unor instituții şi organisme naționale sau internaționale: ***Regina Încununată A Obrăzniciei***, ***Marea Monodivă Carpato-Danubiano-Pontică***, ***Telebonnie And Teleclyde***, ***Opera Omonia a Văcuței Bălțate Europene Cipate***, ***Prințesa Ațâțătoare A Circului Mediatic Român***, ***Partidul Chiriților Mondiale***, ***Agenția De Reperat Onoare şi Clondire a Vipurilor***, ***Academia de Slalom A Masculilor Cu Inteligență Bicamerală***, ***Academia De Artă Tunată Şi Rimelată***, ***Interpolul Academic Macho Pentru Cercetarea Frumuseții Interioare A Cosmogonicului Feminin***, ***Arma Biologică Cu Silicoane Ce Poate Să Otrăvească În Masă***, ***Madam Tza Tza Tza***, ***Femeia Modernă ce Încalecă Balaurul Menopauzei***, ***Iepurilă Fugi De Umbra Lui***, ***Grupuşorul Fostelor Purtătoare De ...Cuvânt Neneveste***, ***Frontul Comun Al Fiicelor şi Fiilor Din Popor Aleşi În Europarlament***, ***Partida Ciocciolinatelor Aripioara Română***, ***Partidul Unic Neputincios Român***, ***Ministerul Fericirii Sapienței Necuvântătoarelor şi al Gospodinelor Patetice***, ***Codurile Caen Ale Căruței Împotmolite În Nămeții Drumului European***, ***Comisia Dreptului De Procreere la Țânțari şi la Broaşte*** etc.

„Mormoni Dumneavoastră”, *„Menumoruți Şi Boieri Dumneavostră”*, am să folosesc tonul imperativ al autoarei şi am să spun că într-adevăr scriitoarea Florica Bud îmbogăţeşte prin scrierile sale lexicul limbii române numai dacă mă gândesc la cuvântul *„cărtăresc”*. Ştiu că n-o să-i placă şi de aceea n-o să-i spun niciodată *„Doamna prozei ardelene”*, dar o să simt acest lucru de fiecare dată când îi citesc creațiile.

Consider că un scenarist talentat ar putea scrie o piesă de teatru după cărţile scriitoarei Florica Bud, în care personajele („divele”, „curtezanele”) să se desfăşoare în voie, natural, exact ca multele „blonde” din societatea românească de azi. Sunt ferm convins că ar avea casă plină la fiecare spectacol!

Sunt în asentimentul doamnei Florica Bud şi aproape închei acest scurt comentariu de cititor fidel al operei Domniei Sale (niciodată nu m-am erijat într-un critic literar!) cu dorința strigată, pe un ton îngroşat de tutun, de către eroina din pamfletul intitulat ***Întoarcerea Coanei Chirița de Monaco***, care nu este altcineva decât o foarte cunoscută vedetă de-a noastră, ce a purces grea, literar, născând două bestselleruri şi ale cărei calități fizice şi intelectuale sunt umflate de către admiratorii săi cu pompa balcanică, pe ici şi colo, prin părțile esențiale, părți în care nu a fost posibil să pătrundă siliconul industrial: *„Dragă Premiule Nobael pentru Literatură, te rog să mă aştepți şi pe mine până îmi fac o operă solidă. Sunt de acord cu romancierul care afirmă că niciun scriitor de limbă română cu operă solidă în spate nu te-a primit, multrâvnitule Nobael!(...) Te rog, dragă Nobaelule, până îmi consolidez opera bătută la laptop de capetele altora, să te autodepui într-o bancă elveto-galactico-americană, ca să te umfli un pic. (...) Dragă Premiule Nobael Ecologic! Pot să candidez şi pentru tine, deoarece, ecologistă cum sunt, am tipărit cel de al doilea bestseller al meu pe hârtia igienică folosită deja în primul roman, papirus ce m-a propulsat în topul celor cincizeci de milioane mai bine vânduți avortoni literari”*.

Închei spunând, în stilul jucăuş al prozatoarei Florica Bud, „Dragă Premiule Nobel pentru femei alintate & bucătărăniene şi pentu coconi poznaşi ce refuză să se maturizeze de frică să nu ajungă nişte maturi săraci cu duhul, pregăteşte-te! Florica Bud vine... vine... vine!”.

Daniela SITAR-TĂUT

„EU ÎNSUMI SUNT, FĂRĂ SĂ-MI FAC O BRAVADĂ DIN ASTA, UN PRODUS KITSCH” (Nora Iuga)

Deşi debutează tardiv ca prozatoare, concurată de ipostaza de poetă şi traducătoare, Nora Iuga devine în câţiva ani o romancieră şi diaristă bine cotată în plan naţional şi internaţional: ***Săpunul lui Leopold Bloom*** (Cartea Românească, 1993; Polirom, 2007; Paradox Publishing Group, Bulgaria, 2009), ***Sexagenara şi tânărul*** (Albatros, 2000; Polirom, 2004), ***Fasanenstrasse 23. O vară la Berlin*** (Vinea, 2001), ***Lebăda cu două intrări*** (Vinea, 2003), ***Hai să furăm pepeni*** (Polirom, 2009), ***Berlinul meu e un monolog*** (Cartea Românească, 2010). Volumul ***Sexagenara şi tânărul*** a fost distins în anul 2000 cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România şi tradus ulterior în mai multe limbi (germană, bulgară, franceză, slovenă, spaniolă). Titlul antrenează sugestia unei legături tabuizante, între doi inşi aparţinând unor vârste biologice distincte. Potenţialul lubric inculcat de acesta este repede anihilat pe parcursul tramei, iar carnalul, sexualul (prezent doar în rememorări) este înlocuit cu seducţia cerebrală, de factură kierkegardiană. Cu roluri inversate însă. Avem un Johannes, seducătorul feminin care-şi etalează arsenalul persuasiv prin logos. Tacticile de captare a atenţiei locutorului mut, care râvneşte să acceadă în Pantheonul cultural, alternează, amintind de artificiile recuzitei dandyste. Adriana Babeţi, într-un studiu de referinţă alocat fenomenului (***Dandysmul. O istorie***, Polirom, 2004) relevă maniera acţională a acestora, care se proliferează: *„corporal – fie direct – vestimentaţie, miros, voce, privire, proxemie, fie indirect – retragerea bruscă din scenă”*, *„verbal; conversaţia (învăluirea, distanţarea ironică, disimularea, pacturile, negocierile, tăcerea, suspansul)”*, *„scriptural (biletul, scrisoarea, dedicaţia)”*.

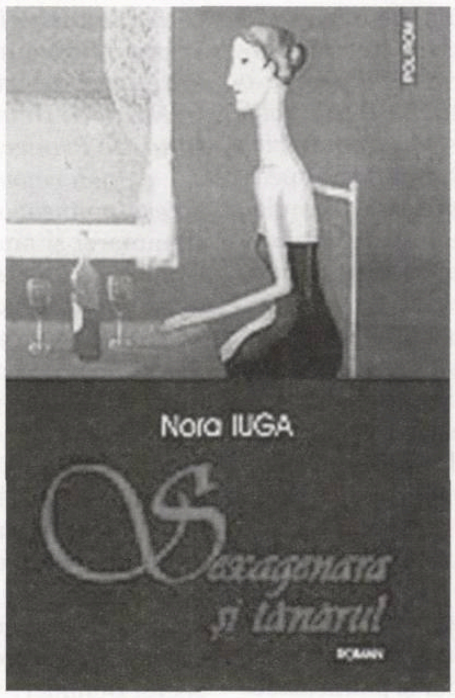

Naratoarea-suverană îşi supune discipolul unei salve de excogitaţii, sistându-şi poveştile în punctul culminant, trenând urmările, înfăţişându-se în tuşe şi posturi depreciative. Junele ascultător, docil, cu tricepşi bine articulaţi, bronzaţi, cu *„o cămaşă albă de pânză ordinară”* este mai degrabă o cutie de rezonanţă, un actant confesional al partenerei. Aparentul dialog (de fapt, un monolog dialogat sau un soliloc) se derulează într-un interior desuet, vetust, cu uşor iz aristocratic. Cel mai dens personaj, care invadează economia epică a rememorărilor, este Terry, colegă de facultate, valorificată *in absentia*, dar inserată obsedant în majoritatea istoriilor, ca etalon sau antimodel al propriului destin. Prozatoarea trece de la perspectiva subiectivă la cea obiectivă, îndepărtându-se strategic sau contopindu-şi experienţa cu Anna, eroina care înglobează mai multe dintre elementele biografice ale scriitoarei. Amiciţia cu Terry stă sub semnul contrastelor. În vreme ce Anna are parte de o iubire împlinită cu George, axată pe încredere şi fidelitate, Terry practică prostituţia intelectuală şi acceptă acuplări rapide (*„cum fac câinii”*) cu Dieter Lencke, burtosul scriitor care-i permite apoi să publice articole în *Neue Literatur*. Dacă Terry este concretă, pragmatică, arivistă, ambiţioasă, dinamică, Anna se prezintă idealist, static, cu o viaţa socială fadă. Cea dintâi e cabotină, mitomană, ahtiată după secretele celorlalţi, simulând un atac de cord ca să scape de tentativa de viol a inspectorului Buruiană, în vreme ce Anna – dezinteresată de politică, onestă, francă, e dată afară din învăţământ din pricina conduitei prea apropiate de elevi, concediată de la Neuer Weg fiindcă lecturase la birou o poezie despre ineptu-i şef (*„S-a fost pornit prostia să cucerească fală”*), iar apoi de la Biblioteca Centrală şi Editura Kriterion etc.

Capcanele senectuţii, *„scăderea memoriei şi a vederii”* sunt contabilizate autenticist. Perfecţiunea trupului din tinereţe, relevată cu un oarecare orgoliu, este discreditată de imagini gerontofile, inclusiv de vestimentaţie intimă nonatractivă. Feliile de viaţă oferite tânărului se împletesc cu notaţii referitoare la tendinţele literaturii contemporane. Apropierea de tineri, de mentalitatea lor constituie o modalitate de păstrare a juneţii spiritului, un *„transfer de personalitate”*, o *„vocaţie de Pygmalion”*, o *„cale de supravieţuire”*: prin discipol. Scalele intimităţii sunt relevate prin exemple, extremist: de la tutuire la homosexualitate. Chiar dacă este atrasă de textele postmoderne, nu poate aborda în lirică limbajul lor deseori concupiscent: *„când mă gândesc la sex sau la act sau la organul bărbatului nu le spun pe nume nici în minte. Îţi dai seama că mi-e imposibil să folosesc în poezie denumirea lor vulgară; nu pentru că m-aş cenzura, ci pentru că ele nu există în mine, m-aş falsifica. În acest caz pentru mine naturalul e metafora.”*

Sexagenara Şeherezadă, personaj al propriei vieţi, este conştientă că puterea de atracţie nu mai poate fi realizată făcând apel la nuri, ci doar cogital. Naraţiunea are deopotrivă o funcţie soteriologică, fiind simultan un antidot al plictisului, o reţetă a trecerii mai agreabile a timpului. Protagonista ataşează mărturisirii echivalenţe erotice: *„Confesiunile pot fi mai senzuale decât un act sexual. Ele îl trag cu forţa pe cel căruia i te destăinui în intimitatea ta. Faci amor cu sufletul”*. Ulterior va stabili o congruenţă între scriptural şi afectiv, senzual: *„când simţi că trebuie să scrii, trupul se înfioară aproape la fel ca înaintea păcatului, e aceeaşi deşertare a fiinţei pe care a cunoscut-o Onan când făcea dragoste cu sine. Mă gândesc chiar şi la Dumnezeu, că la început a fost cuvântul. Deci cuvântul a purtat în el tulburarea pe care a transmis-o faptei”*. Pe de altă parte, când iubirea este transfigurată textual, realitatea ei concretă pare fadă, insignifiantă.

Există o tentaţie a dedublării, a identificării cu antimodelele, a permutărilor identitare astfel încât faptele reprobabile ale sinelui sunt atribuite altcuiva. Tendinţa este prezentă încă din studenţie. Perfecţiunea estetică şi comportamentală a Helgăi Christel îi pare deranjantă, resimţită ca un atac la persoană, ca o obligaţie de a-ţi inventaria carenţele, astfel încât, în fiecare noapte, îşi imaginează noi strategii de anihilare a acesteia. Ca antidot al urii foloseşte exerciţiile de autosugestie, de câştigare a *self respect*-ului prin inculcarea unui portret superlativ al propriei persoane. Pornind de aici, concepţiile povestitoarei despre eros sunt similare celor ale lui Stendhal şi ale lui Camil Petrescu: iubirea constituie, în proporţie de 99%, o sugestie. Terry însă are ca material epic predilect bârfele.

Tânărul este un veritabil prizonier, prins, alături de lector, în capcana vorbelor meşteşugite, a situaţiilor care ar alerta pudibonderia conservatoare. Cochetă, incitantă, nonconformistă, povestitoarea îşi face o suită de portrete deconcertante: *„Eu însumi sunt, fără să-mi fac o bravadă din asta, un produs kitsch.”* După plecarea junelui, operează mistificări voluntare, transformând monologul în dialog, divizându-şi solilocul şi atribuindu-i jumătate bărbatului. Autoficţionarea creează posibilitatea unei iubiri paralele, virtuale, însă posibile a celor doi. Are revelaţia subită că toate mărturisirile ei poartă pecetea sexualului. Vorbele constituie preludii ale indicibilului, ale accesibilului, ceea ce o metamorfozează într-o seducătoare de hârtie. Logosul este secundat de văz, forţa seducătoare proliferându-se prin intermediul irisurilor. Momentul debutului iubirilor importante este 13 aprilie, iar superstiţia reduplicării datei pare a fi garantul unui eros împlinit.

Incursiunile în trecut par aleatorii. Amintirile din copilărie sunt contrabalansate de aprecieri cu valoare poetică. Naratoarea nu ezită să-şi persifleze limbajul prea îngrijit, ornamentat cu preţiozităţi. Există o aprehensiune de propriile producte livreşti, şi anume aceea că personajele penelate s-ar putea emancipa pirandellian, vivifica şi pătrunde în viaţa ei reală. Scriitoarea este de părere că proza necesită inteligenţă, în vreme ce, pentru a scrie poezie, ai nevoie de instinct. Epica îi dă posibilitatea eliberării de sub zgura convenienţelor, a transfigurării scriptice a unui alt eu, aflat în relaţii antitetice cu sinele liric: *„Simt nevoia poeziei pentru că poezia, cu aerul ei aristocratic, intangibil, nu îmi dă posibilitatea să mă spun aşa cum îmi dă proza. În mine există şi insul comun, nu doar îngerul, fie şi el căzut din ceruri metafizice. Există şi genul vulgar şi ţaţa care îşi bârfeşte prietena sau povesteşte cum s-a culcat cu bărbat-su. Poeţii promoţiei '90 fac acest lucru cu dezinvoltură şi-i admir, dar eu nu pot, oricât mi-ar plăcea, să-mi ridic poalele-n cap, să fiu în poezie altceva decât o doamnă”*. Naratoarea este un veritabil dresor al junelui ei companion care, deşi insolent şi virulent în prozele proprii, în prezenţa ei devine la fel de domestic ca motanul Dracula, astfel încât amfitrioana încearcă să se dumirească asupra măştii purtate de el. La fel ca Mircea Eliade în ***Romanul adolescentului miop***, analista îl priveşte cu un ochi lucid şi rău câteodată, conştientă de faptul că oaspetele se află la antipodul idealului ei bărbătesc. Galateea masculină suferă diminuări portretistice, în funcţie de toanele acestui Praxiteles care are accese de furie când constată că dublul inventat nu se ridică la nivelul expectanţelor. Maliţia şi ironia se concretizează prin exemple racolate din realitatea imediată. Frâne ale libidoului sunt consideraţi Victor Ciorbea şi George Pruteanu, *„figurile cele mai indicate când vrei să-ţi treacă pofta de bărbaţi”*. Solemna repriză de lectură generată de inserţia în text a propriului poem este una sincopată din pricina unor sabotori lirici, factori externi (strănutul ascultătorului, mieunatul lui Dracula, soneria telefonului) care perturbă mesajul acestuia şi interpretarea.

Poeta-gospodină rememorează cu nostalgie perioada monarhiei, a literaturii şi culturii interbelice, remarcând cu amărăciune pierderea, în contemporaneitate, a noţiunii de valoare, dar mai ales atracţia calomniei, a discreditării celorlalţi şi etalarea unui eu gonflabil, calp. Nota definitorie a românului, imensa toleranţă, este explicaţia oferită de autoare pentru invazia rromilor şi a şobolanilor de pe la noi. Naratoarea prezintă nonşalant scena propriei intrări în P.C.R. Emoţia şi umilinţa resimţite în urma lecturii publice a adeziunii sunt percepute eronat de asistenţă, ca semn al devoţiunii, ceea ce aminteşte, prin *malentendu*, de textul rebrenian ***Nevasta***. Împuşcarea dictatorului comunist în noaptea de Crăciun aşază neamul românesc în zona primitivismului şi a barbariei, dar şi a unei labilităţi etice, fostul tiran ajungând să fie compătimit tocmai de cei care-i cereau până atunci moartea.

Două prezenţe masculine jalonează devenirea protagonistei: Silviu, colegul mai în vârstă, un fel de maestru spiritual, comportamental şi George, magistru senzorial şi cel mai devotat dintre iubiţi. Liantul dintre Anna şi Terry este apetenţa ambelor pentru disidenţi, cea din urmă alcătuind liste de donaţii pentru scriitorii interzişi. Cartea devine pe alocuri o istorie vie, analitică, a literaturii contemporane. Tinerii poeţi germani, promovaţi de Terry la *„Neue Literatur”*, sunt văzuţi ca precursori ai optzeciştilor: *„Ei au introdus cuvântul text în literatura noastră”*. După anul 1985 încep să se prefigureze semnele căderii comunismului: *„Ne puneam mari speranţe în Gorbaciov. Goma, Dorin Tudoran, Dinescu şi alţii ne încurajau să credem că se schimbă ceva”*. Cenzurată pentru o perioadă, Nora Iuga speră că va veni momentul când va putea depune mărturie despre această perioadă. În privinţa disidenţilor, aderă la opinia lui Mircea Dinescu, fiind de părere că *„singurii eroi sunt morţii”*.

Nora Iuga resimte vocaţia demiurgică a scriptorului, de croitor de vieţi şi chimist identitar, având totodată orgoliul narcisiac al personajelor create ca părţi ale sinelui. Maleabilitatea materialului ficţional (real) îi suscită momente de revoltă: *„De fapt în fiecare din voi sunt eu. Eu sunt totul şi dragostea şi ura şi adoraţia şi repulsia şi generozitatea şi invidia. Şi uite, voi toţi, nu vă revoltaţi, nu crâcniţi. Parcă aţi fi o adunătură de masochişti care suportă cu maximă plăcere să fie mutilaţi”*.

Paginile finale, cu punctuaţie joyce-iană, proclamă suveranitatea carnalului: *„ajung la concluzia că singura realitate a iubirii sunt de fapt glandele, în rest, totul e literatură.”* ***Sexagenara şi tânărul*** ia forma unui dosar al aducerii-aminte, cu reverberaţii din copilărie, adolescenţă, tinereţe sau din vârsta matură, o istorie senzuală, personală a feminităţii, dar şi o maieutică a sinelui, lipsită de caramelizări convenţionale.

Săluc HORVAT

PUBLICISTICA LUI I. L. CARAGIALE

Dacă în cazul lui M. Eminescu, publicistica acestuia s-a bucurat, mai ales în ultimii ani, de o atenţie sporită, beneficiind de ample studii şi de ediţii critice, în privinţa lui I. L. Caragiale, acest segment al scrierilor sale a rămas, pe nedrept, mai puţin cunoscut în raport cu opera dramatică şi cu proza.

Privită în ansamblu, publicistica lui Caragiale reprezintă o componentă importantă a scrierilor sale care, pe de o parte întregeşte opera sa literară propriu-zisă, iar pe de altă parte, poate mai mult decât celelalte scrieri, conturează personalitatea poliformă a marelui dramaturg, a scriitorului de geniu aflat într-o continuă căutare, a ziaristului implicat social şi politic, a omului aflat într-o luptă cu sine şi cu semenii săi. Un Caragiale apropiat în relaţii amicale cu socialiştii, chiar şi cu anarhiştii bolşevici, un Caragiale căutându-şi un loc şi o stare care ar fi trebuit să-l consacre încă din timpul vieţii, dar care i s-au refuzat mereu, fiind nevoit, în cele din urmă, să se autoexileze.

Format, alături de Eminescu, la „şcoala" ziarului „Timpul" şi în redacţia ziarelor şi a revistelor pe care le-a editat singur sau în colaborare: „Claponul", „Naţiunea română", „Moftul român", „Ziua", „Epoca", „Vatra" (ultima în colaborare cu G. Coşbuc şi I. Slavici) şi altele. Prin publicistica sa, I. L. Caragiale a radiografiat ca nimeni altul viaţa politică, socială şi literară din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, aşa cum va face în broşura ***1907. Din primăvară până în toamnă***, cea mai amplă şi mai radicală analiză politică a acelui moment.

Tematic, publicistica lui I. L. Caragiale poate fi grupată în câteva segmente distincte: publicistica politică, cronici dramatice şi literare, evocări ale unor personalităţi ale vieţii politice şi literare ale vremii.

Biografii dramaturgului s-au oprit cu insistenţă la apetitul lui Caragiale pentru viaţa politică şi mai ales la încercările acestuia de a se înrola într-un partid sau altul, de fiecare dată în funcţie de o anumită conjunctură sau de interesul urmărit, trecând de la unul la altul, de la liberali la conservatori şi înapoi.

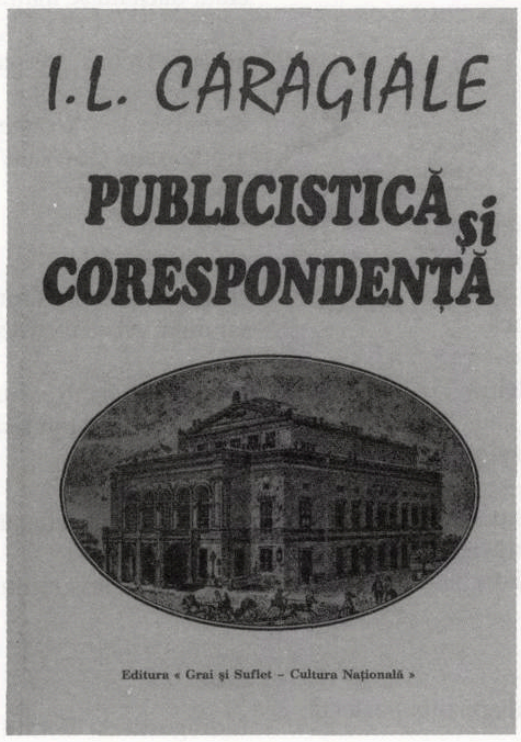

În aparenţă, colaborarea lui la diferitele ziare nu dovedea o angajare politică, trecând cu nonşalanţă şi fără rezervă de la „Telegraful", „Alegătorul liber", „Unirea democratică", presă cu caracter liberal, la cele conservatoare, precum „Timpul", „Epoca" etc. Neavând convingeri politice bine definite, Caragiale şi-a permis să râdă de toţi şi de toate. Omul politic din el era un aliaj de principii conservatoare şi fripturism, astfel încât oportunismul său a devenit proverbial în epocă, lăudând sau criticând ba pe unii, ba pe alţii.

În timp ce în publicistica lui Eminescu, ca de altfel şi în creaţia sa lirică, vom întâlni cultul poetului pentru trecutul măreţ, Caragiale rămâne prizonierul faptului derizoriu legat de moment, punând accentul pe realitatea viciată întâlnită peste tot, *„de la copil la armată, de la biserică la politician, de la instituţiile şi Constituţia statului până la toate aspectele rurale şi urbane"*.

Opiniile lui I. L. Caragiale privind viaţa politică se bazează pe probe incontestabile, chiar dacă selecţia faptelor are o anumită tentă subiectivă, determinată de momentele dureroase din destinul operei şi al scriitorului: campania negativă împotriva numirii sale la conducerea Teatrului Naţional, insuccesul marcat cu premiera ***Nopţii furtunoase***, conflictul cu Ion Chica, directorul general al teatrelor, care a modificat finalul piesei, procesul de plagiat înscenat de anonimul Caion în privinţa piesei ***Năpasta***, respingerea de la Premiul Năstorel a volumului ***Momente*** etc.

Starea de spirit a dramaturgului, silit în cele din urmă la gestul de autoexilare, rezultă din scrisoarea trimisă lui Delavrancea, din care aflăm intenţia sa de a se înrola în noua formaţiune politică a lui Take Ionescu, opţiune astfel motivată: *„Nu cred să-mi fac cumva ilusiuni că voi găsi acolo unde mă duc vreo strălucită compensare la adversitatea ce m-a bătut pân-acum. Mă voi mulţumi cu foarte puţin. Acolo, cea mai mică atenţie, o privire binevoitoare, o strângere de mână (...) mă vor plăti de extrema nesocotire sub apăsarea căreia am îmbătrânit; o recunoaştere cât de platonică (...) m-ar mângâia de umilirea ce am îndurat-o o viaţă întreagă, întâmpinând mereu numai inventarierea amănunţită a marilor mele lipsuri şi cusururi"*. Se pare că nici de data aceasta Caragiale nu-şi va găsi locul dorit.

Publicistica literară este mult mai amplă şi mai consistentă, I. L. Caragiale dovedindu-se un bun cunoscător al stării literaturii în general, al literaturii şi al vieţii teatrale în special.

Ciclul de cronici teatrale debutează cu amplul comentariu intitulat ***Cercetarea critică asupra teatrului românesc***, publicat în „România liberă" (ianuarie 1878, semnat Luca), în care, în partea introductivă, ***Critica teatrală şi presa noastră***, se referă la rolul pe care ar trebui să-l aibă presa în reflectarea şi promovarea vieţii teatrale. Cronicarul constată că sunt puţini gazetari *„chemaţi"* şi *„aleşi"*, care să facă o critică în cunoştinţă de cauză. De regulă, cei ce scriu cronici sunt amici sau simpatizanţi ai unor actori sau actriţe, comentariile lor având rolul de a-i lăuda, indiferent de calitatea prestaţiei artistice, atenţi *„să nu altereze onoarea teatrului"*.

Partea consistentă a cronicii analizează raportul teatrului românesc, repertoriul alcătuit din „localizări", „plagiat", „traducţii" şi, foarte rar, din piese originale. Dacă primele trei categorii abundă, din categoria celor originale Caragiale se opreşte la un singur titlu: ***Răzvan şi Vidra*** de B. P. Haşdeu, dar şi despre aceasta cronicarul este de părere că sunt multe de spus, atât în privinţa conţinutului, din care s-ar putea elimina mai multe acte sau scene fără a-i dăuna, cât şi în privinţa versificaţiei. Cu toate acestea, concluzionează criticul, *„**Răzvan**... este şi va rămâne o bucată cinstită în literatura noastră, pentru că în această scriere închipuirea este sănătoasă, caracterele sunt originale şi, în mare parte, bine păstrate, şi multe scene sunt cu adevărat dramatice (...) iar, mai presus de toate, pentru că în **Răzvan** sunt gânduri curate, spuse limpede cu vorbe frumoase româneşti, de ţi-e dragă lumea să le auzi"*. În privinţa celorlalte categorii de texte dramatice puse în scenele teatrelor, Caragiale este de părere că acestea sunt *„adevărate boli cronice în teatrul nostru"*.

Opinii de interes se desprind şi din multe alte cronici semnate de I. L. Caragiale. Reţine atenţia în mod deosebit ***Scrisoare***(a) adresată de Caragiale

redactorilor ziarelor din Bucureşti, în care răspunde numeroaselor atacuri ce i se aduc dramaturgului legate de numirea sa în funcţia de director general al Teatrului Naţional. Mâhnit de numeroasele răutăţi ce i se aduc, Caragiale, pe un ton nu lipsit de o anumită ironie, le aminteşte detractorilor: *„actualul director al teatrului sunt autorul pieselor **O noapte furtunoasă**, **Leonida faţă cu Reacţiunea**, **O scrisoare pierdută** şi **D'ale Carnavalului** – şi încă un autor dramatic unic în ţară... Nu vă speriaţi, iubiţi confraţi, unic nu prin talent, ci prin altceva: eram şi sunt unicul autor dramatic fluierat... Şi ce fluierat!... Le auz încă..."*.

Analizând situaţia în care se afla teatrul în momentul preluării conducerii acestuia, Caragiale îşi informează publicul asupra a ceea ce îşi propune pentru redresarea stărilor de fapt şi, mai ales, privind repertoriul stagiunilor în pregătire.

Un capitol aparte al publicisticii lui I. L. Caragiale cuprinde evocarea unor personalităţi ale vieţii literare şi politice. Amintim, în primul rând, articolele ***În Nirvana*** (18 iunie 1889), necrolog scris la moartea lui Eminescu, ***Ironie*** (iunie 1890) şi ***Două note*** (1892), în care evocă personalitatea marelui poet, împrejurările în care s-au cunoscut. De la Caragiale ne-a rămas unul dintre cele mai autentice portrete, din care se desprind trăsăturile fizice, morale şi intelectuale ale poetului: *„Aşa l-am cunoscut atunci, aşa a rămas până în cele din urmă momente: vesel şi trist, comunicativ şi ursuz, blând şi aspru, mulţumindu-se cu nimic şi nemulţumit de toate (...) lacom la plăcerile vieţii; fugind de oameni şi căutându-i, nepăsător ca un bătrân stoic şi iritabil ca o fată nervoasă. Ciudată amestecătură – fericită pentru artist, nenorocită pentru om!"*.

N-au scăpat atenţiei lui Caragiale nici unele personalităţi ale vieţii politice, elogiindu-le, în unele cazuri, *„cu asupra de măsură, aşa cum a procedat în cazul lui C. A. Rosetti, sufletul liberalismului utopic"*, una din cele mai interesante figuri ale Partidului Naţional Liberal, ale politicii româneşti, de numele căruia se leagă numeroase fapte intrate în istoria politică a României. Cu toate acestea, privit de unii ca un apostol, un providenţial care merita dragoste şi adoraţie, pentru unii, dar şi dispreţ şi ură pentru alţii, la apusul carierei A. C. Rosetti a intrat în dizgraţie, fiind părăsit de partizanii lui apropiaţi.

Cuvinte de laudă arată I. L. Caragiale şi faţă de Lascăr Catargiu, cel care a dominat viaţa politică a României mai bine de cincizeci de ani, pe care îl consideră un revoluţionar îndărătnic şi de neînduplecat, fără măcar o clipă de descumpănire sau de îndoială în acţiunile sale. *„Toate acestea pe un fond moral, fără cea mai mică îndoială."*

Oricât de neiertător s-a dovedit a fi timpul în cazul multor autori şi al operei acestora, erodându-le şi trimiţându-le în conul de umbră al istoriei, în cazul scrierilor lui I. L. Caragiale, indiferent că e vorba de dramaturgie, proză sau publicistică, chiar dacă au trecut peste o sută de ani de la producerea lor, efectul acţiunii timpului este mai puţin resimţit. Opera lui Caragiale este mereu actuală, mereu proaspătă. Faptele şi oamenii care îi dau viaţă sunt şi astăzi, în bună măsură, aceiaşi.

Mircea PETEAN

POEME LIGURICE

***

lui Ion Pop

Marea Liniştii interioare nu are maluri,
deasupra ei se poartă duhul Marii Tăceri.

De nerostit sunt numele celor fără de nume,
forme pure, mai misterioase decât orice plăsmuire.

Un ins uşor adus de spate – să fie însuşi Exegetul? –
păşeşte harnic pe marginea hăului de dincolo

de marginea marginii – fulgerul exploziei iniţiale
îi luminează faţa, iar tunetul ei îl ţintuieşte locului

pe cel ce-l urmase fidel – să fi fost Poetul însuşi?
Cine poate şti? Există o singură certitudine, şi anume –

în zadar încearcă să se smulgă Soarele din valuri,
de neoprit e vuietul Marii Trăncăneli.

Poetul alături de fiica sa

***

lui Gerardo Vacana

zăvorâte case de piatră
lângă case de piatră zăvorâte

pustii străduţe pardosite cu piatră
dau în pietruite străduţe pustii

în mijlocul unei piaţete,
pe un piedestal de piatră,
o mâţă galbenă în soarele amiezii

mai are vreo importanţă faptul că
un re italiano del novecento uciso di un anarchico
i-a împrumutat numele

nori negri se îndreaptă spre crestele munţilor
pe urmele lor o turmă de oi dispare
cu câini asini şi ciobani cu tot

doar câinii din curţile părăsite se uită absenţi la mine cum
trec – unul singur mă latră sârguincios
căci stăpânul său a ieşit în grădină

acum în fapt de seară
lângă măslinul plantat în zori
el va planta un alt măslin

aş fi vrut să mă opresc să-l salut
şi să-i spun – chiar într-o italiană aproximativă –

cât mă bucur c-am dat şi peste un om
în acest ţinut al pietrei măslinului şi viţei de vie

dar n-am făcut-o – orice cuvânt ar suna barbar
în această a tăcerii împărăţie

şi doar n-aţi fi vrut să pună-n pământ
sămânţa vrajbei în ţinutul tihnei

***

când am sosit noi
în jur de opt jumate
ca de obicei
plaja scânteia în soare ca
pustie

doar doi trei pescari la celălalt
capăt al digului
ei şi ustensilele lor atârnând
ameninţător deasupra mării
mai calmă mai translucidă
ca oricând

ei şi o rămăşiţă dintr-o epavă
un animal marin eşuat
ba nu – e o mogâldeaţă
întinsă pe pietrişul cenuşiu
al plajei

trupul umflat sub hainele ferfeniţă
şi mâinile depărtate închipuie o cruce

buzele groase sunt ca umplute cu silicon
iar în orbitele goale şi în cavitatea nazală spartă
se usucă alge şi mici vietăţi marine

pare că marea l-a avortat
pe-acest ţărm străin îndepărtat –
un înecat

profilat pe zare dublul său străluceşte fantastic –
un cap enorm acoperit de un coif de carton cu ciucuri aurii
o privire mai degrabă indiferentă
pe chip îi joacă încă urmele machiajului de arlechin

dar noi ne-am instalat umbrela
ne-am întins cearceafurile ne-am dezbrăcat
pregătindu-ne pentru ritualul cotidian –
o plimbare pe plajă o baie în mare o baie de soare –
ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat

***

ne aşezăm la coadă
în aeroportul din Bergamo
înaintăm împreună cu cetele de români
uşor de recunoscut după aerul lor umil

pe cât de aroganţi sunt occidentalii
pe cât de impasibili asiaticii
şi de distraţi negrii
pe-atât de umili suntem noi

în fruntea cozii
înălţat pe verticală
triumfă *sicriul* în care zace violoncelul
artistului necunoscut pierdut în mulţimea pestriţă

prilej pentru mine să-i rezum lui Luca
povestea *omului din San Francisco*
istorisită de Bunin într-o nuvelă celebră

suntem mai puţin decât o portocală stoarsă
suntem o cutie de chibrituri goală –
zice el completând astfel un final de poem
pe care i-l citisem în prima dimineaţă ligură
când mă trezisem foarte devreme şi umblam prin casă
ca un somnambul –
da
da
somnambulismul e pentru lirism dispoziţia perfectă

***

hoţii de vise există
ei se află printre noi
au o înfăţişare onorabilă
sunt reci aulici titraţi
şi deţin poziţii de putere

dar mai ales obişnuiesc să se pitească îndărătul Legii

atâta doar că noi nu ne lăsăm prădaţi cu una cu două

***

primul îi aterizase pe genunchiul drept
al doilea i se aşează pe ceafă
al treilea îi ateriză pe mâna dreaptă
următorul pe furca pieptului
aşa încât în curând tot corpul îi fu acoperit de fluturi

fluturii cap de mort

ultimul îi pecetlui gura

***

deşi îşi dorise nespus ca dinţii să-i crească pe spinare
acolo îi apăru o cocoaşă ca o pâine
plină cu cerneală

din umeri îi răsări o minunată pereche de urechi
alte perechi se iviră curând în locul unghiilor de la mâini
şi de la picioare

aude până şi cu porii pielii
iar în auz îi urcă o catedrală

***

a convocat la o şedinţă extraordinară mulţimea
personajelor care-l dispută
miza e mare – cine îi va reprezenta la Marea Întâlnire
cu autoritatea supremă care neîndoios există şi
chiar dacă nu se manifestă ne asistă

acela va trebui să fie cel mai feroce

iar feroce devine oricare când e provocat
aşadar cine cine va fi Trimisul

***

fu cutremur mare
cel mai mare din ultima sută de ani
iar după aceea îi crescu guşă ca la pelicani

un păsăroi printre jigodii şi cloncani
un păsăroi ţinut în lesă ca un câine de rasă
un poet de vază
un motan de soi
împerecheat cu chioara şchioapă şi vulgară de la doi

accesul interzis minorilor sub optsprezece ani

***

îndrăgostit de literatură trebuie să se mulţumească cu
întruchipări ale ei mai mult sau mai puţin reuşite –
cărţile în care-şi contemplă moaca
amantul desăvârşit

din când în când înşfacă un autor
prinzându-l invariabil de beregată
şi se duce cu el la fund în hăul apelor verzi

peste care însă nu se ştie cine domneşte

(Din volumul ***Catedrala din auz***, în curs de apariţie la Editura Limes)

Mircea PETEAN
„STAU PE CREANGA ARDELEANĂ A GENERAȚIEI '80"

Născut la 2 februarie 1952 în Jucu, jud. Cluj. Absolvent al Facultății de Litere din Cluj-Napoca, secția română-franceză, promoția 1976. A predat limba și literatura română, limba franceză și limba „poezească" la Moisei și Borșa, în Maramureș (1977-1989). Inspector școlar în Maramureș, pentru scurtă vreme, imediat după Revoluția din 1989. Redactor și șef de secție la Editura Dacia din Cluj-Napoca (1990-1998). Secretar general de redacție la Editura Cartimpex din același oraș (1998). Actualmente este directorul Editurii Limes, pe care a fondat-o la finele anului 1998.

Opera sa cuprinde: **poezie** - ***Un munte, o zi*** (prefață de Ion Pop), Dacia, Cluj-Napoca, 1981; ***Cartea de la Jucu Nobil I***, Dacia, Cluj-Napoca, 1990; ***S-au produs modificări***, Dacia, Cluj-Napoca, 1991; ***Călător de profesie***, Albatros, București, 1992; ***Zi după zi***, Euphorion, Sibiu, 1993; ***Lasă-mi, Doamne, zăbava!***, Echinox, Cluj-Napoca, 1995; ***Dincolo de marginea marginii*** (antologie de autor), Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996; ***Ploi, zăpezi, feluri***te (carte de haiku trilingvă: română, franceză, engleză, însoțită de ***Însemnări despre haiku***), Euro Tami Press, Târgu-Mureș, 1998; ***Cartea de la Jucu Nobil II***, Paralela 45, Pitești, 2000; ***Cartea de la Jucu Nobil I-II-III*** (prefață de Gh. Grigurcu), Limes, Cluj-Napoca, 2003; ***Lovituri de nisip***, Limes, Cluj-Napoca, 2004; ***Poemele Anei***, Limes, Cluj-Napoca, 2007; ***Câmp minat***, Limes, Cluj-Napoca, 2009; ***Liniște redusă la tăcere*** (antologie de haiku; ediție trilingvă: română, franceză, engleză), Limes, Cluj-Napoca, 2011; ***Catedrala din auz***, Limes, Cluj-Napoca, 2012; ***Munți și zile*** (antologie de autor), Limes, Cluj-Napoca, 2012; **proză** - ***Cartea întâlnirilor*** (roman epistolar scris în colaborare cu Andreas WELLMANN), Limes, Cluj-Napoca, 1999; ***Drumul spre Nghe An. Patru scriitori români descoperă Vietnamul*** (în colaborare cu Valeriu Butulescu, Horia Gârbea și Mircea Ghițulescu), Editura Muzeului Literaturii Române, București, 2004; **eseu** - ***Ocolul lumii în 50 de jocuri creative*** (în colaborare cu Ana PETEAN), Dacia, 1996; ediția a II-a, Limes, 2004; ediția a III-a, Limes, 2010; **în traducere** - ***Folie, cirque, scandale*** (anthologie poétique; trad. de Yvonne & Mircea Goga și Tudor Ionescu), Limes, Cluj Napoca-Arthis Bruxelles, 2002; ***Sand strikes*** (trad. de Olimpia Iacob și Virgil Stanciu), Limes, Cluj-Napoca, 2006; ***Anna-versek*** (trad. de Balázs F. Attila), Ab-Art, Bratislava, 2009.

Poeme și proze de-ale sale au fost incluse în diverse antologii apărute în țară și peste hotare. A obținut numeroase premii literare. A primit distincția „Meritul cultural în grad de Cavaler".

Augustin Cozmuța: *E relevant, cred, să începem acest dialog cu întrebarea: Există generații literare și tu, personal, ca poet, crezi în așa ceva?*

Mircea Petean: Există, sigur că există, dar am spus și repet: acesta este un concept operațional pentru teoria, critica și istoria literară, iar nu pentru scriitor. E un mod, să recunoaștem, comod, de a face ordine în jungla literaturii. De fapt, ca să fiu drept, cred în conceptul de generație de creație, care este mult mai precis și mai cuprinzător, centrat pe dominante estetice, iar nu circumstanțiale.

A.C.: *Dacă există generații literare, te simți ca făcând parte din generația '80, ramura clujeană, echinoxistă?*

M.P.: Fără îndoială că, respirând același aer, trăind în același context sociopolitic, având aceeași formație, de filologi călătoriți prin literatura română și prin literaturile lumii, de filologi călătoriți mai degrabă prin timp decât prin spațiu, ca să parafrazez o spusă celebră (asta până la Revoluție, căci după aceea ne-am răzbunat, cel puțin unii dintre noi, cu vârf și îndesat), simt că aparțin generației mele, generația optzecistă. Și nu încape îndoială că mă simt și mai aproape de cei alături de care am trăit ani buni, atât în vremea studenției, cât și mai apoi, de colegii mei echinoxiști. Stau, carevasăzică, pe creanga ardeleană a generației '80. E adevărat. Dar și mai adevărat e că stau pe o creangă solitară, căci am fost și am rămas un însingurat.

A.C.: *Cum te-ai adaptat schimbării de paradigmă literară si prin ce consideri că ai contribuit la afirmarea ei?*

M.P.: Generația mea a provocat o revoluție estetică în literatura noastră. Nu cred că sunt cuvinte mari acestea, ci doar potrivite. Cu zece ani înainte de Revoluția reală, s-a produs una estetică, ce a schimbat definitiv fața poeziei românești. *S-au produs modificări*, ca să reiau titlul uneia dintre cărțile mele, apărută în anii '90, dar scrisă cu mult înainte, în plin „deceniu satanic". S-au produs modificări în ceea ce privește cel puțin trei dintre coordonatele acesteia, și anume viziunea, atitudinea și limbajul. Poetul încetează să fie orb la ceea ce se vede, dimpotrivă, el devine atent la tot ceea ce se întâmplă în jur, cu el, cu cei din preajma sa, cu lumea cea mare, cu marele cosmos. Poetul vrea să fie om întreg, prin urmare el va detesta orice fel de reducționism, mizând pe fructificarea datelor de ordin senzorial, afectiv, intelectual și volitiv. El concepe poezia ca pe o artă totală, prin urmare nu va ezita să folosească sugestii, procedee și tehnici din zona prozei, a teatrului, din zona metafizicii sau a celorlalte arte. Poetul încetează să-și facă iluzii că reprezintă mai mult decât „ăla care scrie", dar asta nu îl face mai puțin responsabil, ci dimpotrivă, îi potențează îndrăzneala, îi stârnește apetitul de a-și depăși limitele. Implicit, poemul devine extrem de permeabil la efluviile realului, extrem de impur. Dar ce este acest *real*? Este vuietul străzii, dar și vuietul minții; vârtejul cosmic, dar și abisul visceral; vântul care sculptează munții, dar și vântul care suflă mizeria de sub unghii; comedia umană, dar și divina comedie a literaturii; travaliul la opera în lucrare, dar și lucrul la imaginea operei; obsesia domeniului încredințat fiecăruia întru administrare, dar și domeniul obsesiei care pârjolește creierii; Poemul ca atare, dar și Poema înțeleasă ca duh feminin al acestuia; călătorie în infernul de afară, dar și rătăcire în labirintul lăuntric ș.a.m.d. Limbajul poeziei se va schimba radical, ca urmare a acestor schimbări de atitudine și de viziune. Limbajul poeziei va deveni mult mai complex, mai variat și, adeseori, șocant, căci poetul va manipula fără niciun fel de inhibiții cuvinte și expresii specifice oralității, termeni tehnico-științifici, concepte filosofico-religioase, figuri emblematice etc. Și, ca la orice revoluție, există lideri și martiri, personaje centrale și marginali, eroi și încotoțopeniți.

În ceea ce mă privește, nu a fost vorba de adaptare, ci de împreună-lucrare, ca să folosesc un concept drag teologilor. Am gândit și am scris în acest chip. Am făcut-o, ce-i drept, în felul meu, adică discret, neostentativ, răbduriu, căci prefer să lucrez în umbră, într-un soi de anonimat, am nevoie de o astfel de protecție, dar vezi bine, dragul meu, e deja demultișor de când am ieșit *la bătaie*...

A. C.: *Orice generație sau numai promoție literară presupune o solidaritate de grup, poate și de destin, mai ales la începutul definirii ei. Cum te-ai desprins de congeneri, prin ce crezi că „domeniul liric" propriu te distinge de ceilalți?*

M. P.: Ajunși în acest punct al discuției, îngăduie-mi să reproduc – tale quale – ***Argumentul*** cu care am găsit de cuviință să-mi deschid antologia de autor la care lucrez în aceste zile.

Sunt un solitar solidar cu acei scriitori care au relativ devreme intuiția „domeniului" hărăzit lor întru „administrare". Poetul e, orice s-ar spune, și un mai mult sau mai puțin chibzuit administrator. De altminteri, poemul cu care se deschide cartea mea de debut se cheamă chiar așa: ***Domeniul***. Schițam acolo un traseu poetic pe care aveam să-l străbat cu pasul, zi după zi, o viață de om. Lipsește doar experiența din care se hrănesc „orientalele" mele din ***Ploi. Zăpezi. Feluri***te, ***Lovituri de nisip*** și ***Liniște redusă la tăcere***. În rest, toate celelalte *zone* cercetate de mine, cel puțin până în clipa de față, sunt anunțate acolo și ilustrate ulterior cât se poate de convingător, de-ar fi să dăm crezare comentatorilor interesați de isprăvile mele literare.

Să le trecem în revistă, așadar! (E un fel de defilare a trupelor, nu-i așa?)

Cartea de la Jucu Nobil corespunde „invocației". Este o trilogie sau, mai bine zis, a devenit așa ceva. Primul volum a apărut în 1990, imediat după Revoluția din Decembrie. Poate că e important de menționat un amănunt, și anume faptul că se afla pe masa lui Dulea în toamna lui '89; dacă ar fi apărut atunci, mi-a zis editorul meu, poetul Vasile Igna, cuvântul „nobil" ar fi fost șters, fiind socotit periculos de către cenzorii vremii... Al doilea volum a ieșit în 2000, iar al treilea a fost inclus în forma definitivă a cărții, aceea din 2003. ***Cartea de la Jucu Nobil*** e făcută din *cărți* foarte diferite ca viziune, atitudine, substanță, scriitură.

Cartea ***Poemele Anei*** corespunde „cântecului". Se știe că fiecare carte de-a mea (cu excepția celor de haiku) se încheie cu un ciclu de poeme de dragoste, intitulat chiar așa: ***Poemele Anei***. Ei bine, în 2007, când Ana împlinea 50 de ani, am socotit de cuviință să le adun pe toate – inclusiv câteva care nu aparțineau ciclului menționat, precum și o seamă de inedite – într-un tom distinct care nu se putea chema altfel, bineînțeles. Cât de curând va trebui să mă gândesc la o nouă ediție care să cuprindă și textele scrise între timp, și cele ce se vor ivi...

Socot acum, la cei 60 de ani ai mei împliniți, că vremea e destul de coaptă pentru a aduna între două coperți poemele mele sociale. Așa s-a născut această carte, care corespunde „imprecației". Și ea e făcută din cărți, după cum se va vedea. Nu întâmplător am numit-o ***Munți și zile***. Trimiterea la titlul primei mele cărți are menirea de a sugera continuitatea, dar și încheierea unui ciclu. Vom trăi și vom vedea ce va urma, căci de unde, tânăr fiind, mă temeam teribil că voi muri tânăr, drept pentru care am optat pentru intensitate și pentru poezie ca desăvârșită expresie a acesteia, iată-mă un om în etate, un om vechi, dispus să învețe din mers „*arta de a fi bunic*"...

A.C.: *Recunoști vreo continuitate între scrisul tău și lirica românească interbelică ori cea postbelică, aceasta din urmă de la Nicolae Labiș la Nichita Stanescu, să zicem?*

M. P.: M-am despărțit de Nichita citindu-l cu frenezie, căci făcusem pariu cu mine însumi nu numai că-mi voi scrie teza de licență pe teme stănesciene, dar și că o voi susține cu Ioana Em. Petrescu, uluitoarea mea profesoară de literatură din anii de facultate, de dragul căreia a și meritat, de altfel, să termin o facultate. Am scăpat astfel de tentația rostirii abstracte, de expresia sibilinică și de jongleriile verbale, oricât de ingenioase, preferând simplitatea și directețea, dar fără a neglija forța nuanței și puterea de impact a ironiei și a autoironiei, convertite adeseori în sarcasm. Dintre poeții români mai „vechi" am avut întotdeauna o slăbiciune pentru Mihai Ursachi, din care și azi aș putea spune pe dinafară versuri disparate.

A.C.: *În propriul perimetru liric, ai vrut să fii același de la un volum la altul sau, dimpotrivă, prin experiment, ai tins să devii tot altul, fără a face concesii de ordin sau nivel valoric?*

M.P.: Nu numai că am vrut, dar și sunt. Mai mult decât atât, chiar în interiorul aceluiași volum sunt cicluri tratate în mod diferit, ba chiar în interiorul poemului îmi place să schimb registrele, să fiu imprevizibil. Și atâta vreme cât voi avea revelația unui nou „ținut" literar, voi continua să scriu. Iar dacă acest lucru nu se va mai întâmpla, mă voi mulțumi să produc literatură orală.

A.C.: *În ce măsură, prin contacte cu poezia lumii, ți-ai schimbat registrul expresiv, mai ales că ai apelat și la traduceri în promovarea poeziei tale?*

M.P.: Sunt două lucruri diferite. Citesc literatură de pe la cinci ani, când s-a produs acest miracol, căci un miracol e cititul. Ca și vorbitul, de altfel. Habar n-am cum. Am povestit în altă parte cum s-a întâmplat. Ba cred că am povestit de mai multe ori întâmplarea, așa că nu am să mă repet acum. Ce vreau să spun este că poezie modernă am început să citesc relativ târziu. Țin minte că, în liceu, obișnuiam să răsfoiesc reviste literare și să dau peste câte un text care mă lăsa perplex. Abia ceva mai târziu, după ce am intrat la facultate, după ce am început să frecventez cenaclul „Echinox" și alte grupări literare din Clujul anilor '70, după ce m-am întâlnit cu colegii mei de promoție (Gheorghe Perian, Aurel Pantea, Ioan Moldovan, Augustin Pop, Ion Cristofor, Ștefan Borbély) am început să mă dumiresc. Și mai târziu în poezia mea a intrat un personaj care se cheamă chiar așa: *într-un-târziu-dumiritul*. Dar asta e cu totul altă poveste. Apoi, am citit tot ce se putea citi, căci am avut și această voință nebună de a citi toate cărțile. Contactul cu gânditorii substanțialiști m-a marcat, în prima atinerețe, iar cel cu Lao Zi ceva mai târziu; oricum, am citit ***Biblia*** de câteva ori, dar de cel puțin atâtea ori **și *Dao De Jing***; lectura cărților Virginei Woolf m-a marcat decisiv tot atunci, ca și lectura poemelor lui Dylan Thomas (unele traduse special pentru mine); anul în care l-am descoperit pe Eminescu la seminariile cu Ioana Em. Petrescu a fost colosal; într-un alt an am făcut exerciții stilistice traducând din Baudelaire, pentru uz propriu; o revelație a fost descoperirea lui Elytis; am făcut pasiune pentru Kavafis, pentru Desnos, dar și pentru Auden sau Th. Roethke.

Interviu realizat de:
Augustin COZMUȚA

(Continuare în pagina 14)

Delia POP

UN ALT FEL DE „*A UMPLE CU SENS DURATA*”: FANTASTICUL VOICULESCIAN

Scrise – majoritatea – între 1946 şi 1958, după trei decenii petrecute în poezie, povestirile voiculesciene desăvârşesc profilul artistic al scriitorului, oferind totodată **rost** şi **adăpost** omului. Ele reprezintă – am putea spune – balsamul de care avea nevoie pentru o mai înţeleaptă comunicare cu sine şi cu vremile; cercetând temeiurile unui alt timp, sondând adevărurile spaţiului dinăuntru, Vasile Voiculescu reuşeşte să compenseze, într-o oarecare măsură, energia şi timpul dedicate grijilor şi rolurilor cotidiene: practicarea cu devoţiune a medicinii, întreţinerea celor cinci copii (în 1946 îi murise soţia, la doar 38 de ani), iniţiativele culturalizatoare. De aceea, povestirile scrise în anii exilului din viaţa literară şi din istorie – exil impus de noul regim politic – constituie un mod aparte de a supravieţui, mai degrabă o convertire a propriei suferinţe în fapt artistic.

Au fost publicate abia după moartea autorului, prin 1966 (în volumele ***Capul de zimbru*** şi ***Iubire magică***) ori în 1986 (în antologia ***Gânduri albe***) sau chiar în 1991 (sub titlul ***Toiagul minunilor***, culegerea incluzând şi texte redactate în perioada 1931-1932). Receptarea lor favorabilă de către public, sporită de apariţia în 1964 a ***Ultimelor sonete...***, a stimulat şi demersul exegetic, concretizat atât prin studii şi articole, cât şi prin investigaţii ample, monografice (Ion Apetroaie, Mircea Braga, Liviu Grăsoiu, Sabina Măduţă, Delia Pop, Marius Pop, Florentin Popescu, Ion Rotaru, Elena Zaharia-Filipaş). Critica a evidenţiat destinul sinuos al omului Vasile Voiculescu, dimensiunile contradictorii ale operei sale, inegalitatea valorică, refuzul încorsetării într-o formulă definitivă. Nu trebuie ignorată nici profesia de bază a autorului, care a influenţat uneori criteriile de evaluare socială şi artistică: *„La vremea mea, în adevăr, să fi fost medic era o cinste, dar să fi fost şi medic şi poet în acelaşi timp era o mare dezamăgire. Nimeni nu te lua în serios. Nici clienţii nu te mai căutau. Confraţii în ale medicinei te considerau poet, iar poeţii, doctor”* (Virgil Carianopol, ***Vasile Voiculescu***, interviu publicat în rev. „Steaua”, an XVIII, nr. 8/1967, p. 43).

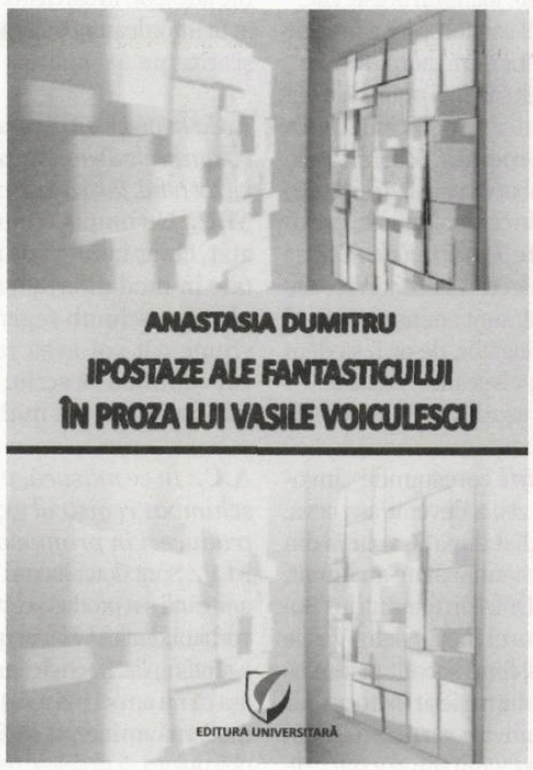

Apariţia, în anul 2003, a ediţiei integrale, coordonate de Roxana Sorescu (***Vasile Voiculescu – Opera literară. Proza. Poezia. Dramaturgia. Documente biografice. Manuscrise sechestrate. Manuscrise regăsite***) a dat un nou impuls celor preocupaţi de scrierile voiculesciene. De pildă, în 2006 apar la Iaşi două volume: ***Proza lui Vasile Voiculescu: modalităţi de realizare a fantasticului*** de George Bădărău (Editura Princeps Edit) şi ***Arhaicul în poezia şi proza lui Vasile Voiculescu*** de Lili Magda Georgely (Editura Lumen), iar în 2008 Editura Vestala din Bucureşti scoate cartea intitulată ***Viaţa lui Vasile Voiculescu***, sub semnătura lui Florentin Popescu.

Opera scriitorului din Pârscov a constituit şi obiectul unor demersuri doctorale, un produs recent fiind cel al Anastasiei Dumitru, publicat sub titlul ***Ipostaze ale fantasticului în proza lui Vasile Voiculescu*** (Editura Universitară, Bucureşti, 2011). Autoarea, familiarizată deja cu lumea epicii voiculesciene (despre care mai publicase înainte câteva studii, apărute în periodice şi în volum), menţionează, chiar de la început, că nu este adepta exploatării unei singure metode investigative, caracterul deschis al operei tratate îndemnând-o mai degrabă înspre *„**o critică de tip creativ**”*. Pentru aceasta, îşi propune o radiografiere inedită a textului, cu ajutorul metodei „X-ray eyes”, sugerate de scrierea lui Mortimer J. Adler ***How to Read a Book. A Guide to Reading the Great Books*** (Chicago, 1965, cap. 9): *„Cercetătorul trebuie să găsească cele mai potrivite **raze x** ale ochilor [...] pentru a cerceta opera, pentru a-i descoperi scheletul şi structura interioară, articularea pieselor, modul în care articulaţiile se potrivesc împreună, iar la sfârşit să o lumineze mai mult din interior”* (p. 40).

Scopul unei atare întreprinderi nu este, până la urmă, decât acela de a contribui, cu instrumente mereu înnoite, la cunoaşterea mai aprofundată a universului imaginar voiculescian, cu atât mai mult cu cât – observă Anastasia Dumitru – până acum *„**nu s-a reuşit identificarea particularităţilor integratoare ale fantasticului** lui Voiculescu”* (p. 39).

Lucrarea, prefaţată de Paul Dugneanu, cuprinde patru capitole ample: I. ***Universul prozei lui Vasile Voiculescu – un fantastic greu de prins în tipare***; II. ***Fantasticul de tip mitico-magic***; III. ***Fantasticul de tip obsesional (psihologic)***; IV. ***Fantasticul de tip iniţiatic***.

În secţiunea dintâi sunt supuse analizei mecanismele fantasticului voiculescian, fiind evidenţiate originalitatea temelor, interesul autorului pentru *„contemplarea esenţelor”*, pentru simboluri şi arhetipuri, pentru zestrea vremilor de altădată. Un spaţiu semnificativ este alocat specificului personajelor. Cercetătoarea sesizează lipsa lor de aderenţă la structurile şi valorile societăţii moderne, intimitatea cu natura, atitudinea sfidătoare în relaţie cu timpul şi cu istoria, trădată, printre altele, de frecvente încercări de ispitire a imposibilului.

În ce priveşte perspectiva narativă, se observă că aceasta traversează uneori mentalitatea orăşeanului atras de aventură sau, mai des, a intelectualului neîmpăcat cu destinul, ce tânjeşte după fiorul armoniei primordiale. Textele, pe care autoarea le consideră îndatorate descriptiv sensibilităţii poetului, îndeamnă la meditaţie, la evaziunea într-un timp al permanenţelor. De aceea, mai toate **întâmplările**, iniţial banale, convertite apoi în **evenimente** ce re-destinează eroii, se petrec în medii sociale şi naturale încremenite în vremi apuse, unde raportarea la existenţă cunoaşte legi proprii, concretizate într-o religie folclorică puternic marcată de elemente păgâne, arhaice.

În asemenea spaţii, sacrul se prelungeşte în profan, iar trecutul porunceşte prezentului. Împăcarea cu vremile moderne, văduvite de cumpătare şi de corectitudine în relaţie cu natura, se dovedeşte, în consecinţă, aproape imposibilă. Spaţiul acesta pare menit să rămână **ambiguu, liminal**, tot aşa cum personajele, traversând experienţe insolite, tulburătoare, devin *„**entităţi liminale**, aflându-se **între două lumi**, unindu-le şi separându-le totodată”* (p. 36). Condiţia liminală – opinează autoarea – este tocmai *„sursa de potenţialitate, de reflecţie, de creaţie (culturală) şi de schimbare socială, care presupune un rit”* (p. 37). Valorificarea ei de către narator (care, să nu uităm, a fost medic de ţară şi a avut frecvente ocazii de a pătrunde în intimitatea practicilor magice, a riturilor păstrate din vremea contopirii regnurilor) e explicată de Anastasia Dumitru prin nevoia general-umană de salvare a unei lumi în care cosmosul e solidar cu individul, de recuperare a unor vremi în care contrariile se împacă nesilit, iar *„relaţiile dintre conştiinţă şi inconştient nu mai sunt văzute drept relaţii de cenzură şi refulare, ci drept relaţii de colaborare, potenţare, revelaţie”* (p. 48).

În povestirile voiculesciene, reîntoarcerea la rădăcini echivalează cu accederea la esenţă. Imboldul îl asigură o situaţie-limită, care determină individul să perceapă mai acut lipsa centrului, a sacrului ori faptul că vieţuieşte în haos, sub un *„cer gol”* (Mircea Eliade). Această *„nebunie cultural-axiologică”*, însoţită de alterarea emoţională şi relaţională, provoacă **dezmembrarea** (**sfărâmarea**) fiinţei, proces care împovărează şi prelungeşte semnificativ pelerinajul către sine. Traseul parcurs (dotat consistent de către autor cu elemente din recuzita **călătoriei**: motive, simboluri, obstacole, tensiuni, relaţii ş.a.) este urmărit cu minuţiozitate de exegetă, ea reuşind să demonstreze că întreaga epică a lui Vasile Voiculescu circumscrie o *„metodologie a devenirii”*. Totodată, ea identifică pertinente corelaţii de viziune între scrierile confesive şi povestirile propriu-zise.

Următoarele capitole ale volumului detaliază coordonatele fantasticului. În ce priveşte **ipostaza mitico-magică**, Anastasia Dumitru observă că povestitorul optează pentru substratul autohton, cu care a avut tangenţă încă din copilărie. Mitul şi magia constituie pentru personajele sale instrumente la care apelează în cazuri extreme, imposibil de soluţionat prin mijloace fireşti. Prin intermediul lor, sunt scoase din ascundere forţele latente ale lucrurilor, îndreptate apoi către slujirea omului. Cunoscători ai practicilor magice şi ai ritualurilor străvechi, eroii trăiesc izolaţi de restul comunităţii, deţin secrete şi puteri inaccesibile oamenilor *„normali”*, sunt în răspăr cu civilizaţia modernă şi dispuşi să se jertfească pentru salvarea lumii lor şi pentru accederea la semnificaţiile ultime. Deşi sunt consideraţi *„fantastici”* de către teoria literară şi *„ciudaţi”* de către alte personaje, aceştia – precizează autoarea – nu au fost dintotdeauna situaţi într-o atare categorie: *„În timpurile mitice aceste personalităţi nu erau fantastice. Odată cu degradarea mitului şi a magicului, omul profan a început să le perceapă a-normale, para-normale etc.”* (p. 153).

Revenind la ideea de sacrificiu, pentru inşii respectivi jertfa îndeplineşte un rol cathartic, având menirea de a consolida legăturile dintre membrii comunităţii, de a îmblânzi diversele crize. Scriind despre experienţele lor, Vasile Voiculescu redefineşte individul uman, propunându-ne atitudini şi comportamente diferite de cele ştiinţifice, încărcate însă de semnificaţii mult mai adânci şi – nu o dată – izbăvitoare: *„Ameninţarea morţii se transformă în act de creaţie. Suferinţa inerentă condiţiei istorice este transpusă în actul scrisului. Proza lui Vasile Voiculescu ne învaţă despre ontologia arhaică, un refuz al istoriei, văzut ca valoare soteriologică. Scrisul înseamnă libertate, sustragere din tensiunea momentului istoric”* (p. 147).

În capitolul alocat **fantasticului psihologic**, se arată, pe urmele lui Paul Diel, că situaţiile-limită pe care le traversează unele personaje se datorează şi dezechilibrului dintre **cultură** (viaţa interioară, personală) şi **civilizaţie** (viaţa socială, lumea exterioară). Intelectualii din povestirile ***Iubire magică***, ***Sakuntala***, ***Sezon mort*** ar reprezenta, din perspectiva amintită, nişte orăşeni *„nevrotici”*, despovăraţi vremelnic de anxietate doar prin reverie sau lectură. Spaţiul citadin îi agresează, de aceea satul şi muntele sunt privite drept *„toposuri ale libertăţii şi ale descătuşării dorinţei”*, tărâmuri în care *„puterea are alt sens, semnificând sentimentul de libertate faţă de normele rigide ale societăţii”* (p. 179). Aici însăşi iubirea devine **magică**: focul acesteia *„uneşte contrariile, confruntarea dintre modern şi ancestral, dintre animus şi anima, dintre regnuri etc. Iubirea animă inconştientul colectiv, lăsând urme de neşters în viaţa eroului”* (p. 192).

Ultima parte a lucrării abordează **fantasticul iniţiatic**, ilustrat de exegetă prin povestiri descinse din mitologia creştină: ***Sacul cu cartofi***, ***Ciorbă de bolovani***, ***Lupta cu îngerul***, ***Toiagul minunilor***, ***Mântuirea smochinului***, ***Copacul lui Iuda*** ş.a. Precum în povestirile psihologice, iubirea cunoaşte o raţiune proprie, superioară celei mintale; ea înlătură tensiunile, temperează nevoile şi viciile, dar mai ales **activează arhetipurile**. Şi în cazul de faţă eroii se iniţiază – în mister, nu în cunoaştere – călătorind, contemplând, parcurgând situaţii-limită. Se autoanalizează. Problematizează – prilej pentru autoare de a trece în revistă câteva funcţii ale întrebării, aşa cum apar ele formulate de Constantin Noica în ***Sentimentul românesc al fiinţei***. Astfel, întrebarea (din perspectivă filozofică) *„aduce o suspendare”*, ea *„regenerează realitatea”*, *„devine o îndoire asupra realităţii”* (o oglindire) sau *„încarcă lumea cu posibil”* (reproduse la p. 281).

Funcţiile acestea se pliază miraculos peste ceea ce înseamnă epica lui Vasile Voiculescu. Iar trena ce-o aşterne prozatorul spre fiecare sfârşit de naraţiune, în orice ipostază a fantasticului, îngăduie povestirilor să se desăvârşească în noi înşine. Este – credem – amprenta sa personală, felul său de *„a umple cu sens durata”* (p. 49).

Anca GOJA

VISĂTORUL

Lumea nu mai ţinea de mult socoteala anilor de când începuse războiul. Doar bătrânii îşi mai aminteau cum primele bombe îi luaseră prin surprindere, deşi despre război şi despre posibilitatea ca el să izbucnească se vorbea pe la colţuri, şi chiar pe faţă, de când se ştiau. Totuşi, nimeni nu luase acele zvonuri în serios, la fel cum nimeni nu credea cu adevărat că se apropie sfârşitul lumii de câte ori numerologii prevedeau asta, luând în considerare cifrele care se repetau de mai multe ori în diverse date calendaristice.

Războiul izbucnise însă fără să întrebe oamenii de rând din orăşelul X şi cu atâta violenţă, încât îi lăsă debusolaţi. Cu timpul, văzând că nu se arată nicio perspectivă ca situaţia să se amelioreze, oamenii începură să fie tot mai deprimaţi. Din vechiul orăşel prosper, distrus de bombe, de mine şi de rafalele armatelor de ocupaţie, nu mai rămase nimic. Treptat, locuitorii, în marea lor majoritate mici producători şi comercianţi, îşi închiseră afacerile, fie din cauză că suferiseră iremediabile distrugeri, fie, de cele mai multe ori, pentru că nu le mai vedeau rostul. Doar câţiva contrabandişti continuară să prospere. O stare de lehamite cuprinse întreaga urbe. Orăşenii trăiau acum la limita supravieţuirii, mâncând ce mai găseau prin beciurile caselor sau scormonind prin gunoaie, trăind baricadaţi în case, în frig şi întuneric. Din pricina necazurilor, oamenii erau tot mai trişti şi obosiţi.

La un moment dat, linia frontului se mută mai spre Est şi doar sporadic câte o bombă se mai rătăcea prin micul oraş. Cu toate acestea, el rămânea ca îngheţat; niciunul dintre locuitorii săi nu îndrăznea să iasă la soare şi să îşi reia viaţa.

Prin aceste locuri trăia un bătrân ciudat, pe care nimeni nu ştia cum îl cheamă cu adevărat. I se spunea Visătorul, pentru că, fie că dormea, fie că era treaz, visa tot timpul şi povestea ceea ce „vedea" cu voce tare. Nu avusese niciodată o ocupaţie; tot ceea ce ştia să facă era să viseze, trăind din mila altora. În tinereţe, înainte ca războiul să izbucnească, locuitorii îl alungaseră din orăşel, considerând că dă un exemplu prost. Orăşenii erau toţi oameni muncitori, care făceau toată viaţa eforturi să fie respectabili şi să ocupe o poziţie bună în societate, oameni chibzuiţi, care puneau ban pe ban pentru a avea din ce trăi la bătrâneţe şi pentru a le asigura un viitor propriilor copii. Pe Visător îl priveau cu dispreţ şi chiar cu duşmănie, aşa încât l-au scos din oraş şi i-au pus în vedere că, dacă vrea să nu o păţească, ar face bine să nu se mai întoarcă niciodată.

Şi Visătorul nici nu s-a mai întors, decât după ce războiul a făcut ravagii şi toţi orăşenii s-au închis, speriaţi şi deprimaţi, în casele lor. Abia atunci, într-o zi, câţiva copii care se jucau într-o fabrică părăsită l-au zărit şezând pe o platformă, cu ochii închişi, vorbind de unul singur. Curioşi, pruncii slăbănogi şi murdari s-au strâns în jurul bătrânului, ascultându-l. Acesta stătea cu palma dreaptă în dreptul ochilor închişi, parcă ferindu-i de lumina firavă din hală, şi povestea despre un copil obraznic, care nu îşi ascultă părinţii, dar care, întâlnindu-l pe Moş Crăciun şi având cu acesta o discuţie plină de învăţăminte, se cuminţeşte. În final, copilul primeşte de la Moşul o mulţime de jucării, mai multe tablete de ciocolată şi cutii cu biscuiţi savuroşi.

Cu ochii mari şi gurile pline de salivă, pruncii uitaseră cu totul de jocul lor şi stăteau cuminţi în faţa bătrânului, aşteptând să vadă ce va mai visa acesta. Iar următorul vis nu întârzie. Cu mâna streaşină la ochi, moşneagul povesti cum, tânăr şi în putere fiind, ajunge pe malul mării, o mare ale cărei depărtări sunt dătătoare de speranţe. Acolo se bucură de briza mângâietoare, de aroma inconfundabilă a algelor şi a scoicilor, de fierbinţeala nisipului galben şi de răcoarea valurilor înspumate. Apoi se aşază în nisip şi începe, cu migală şi răbdare, să dureze un castel imens, cu porţi şi creneluri, cu ziduri înconjurătoare şi turnuleţe, decorat cu sute de scoici sclipitoare în soarele după-amiezii.

Nu numai că cei mici nu se mai întoarseră la jocul lor, dar în curând vestea sosirii Visătorului se răspândi şi vechea fabrică se umplu de lume. Sosiră, mai întâi, beţivii, cei care stăteau toată ziua şi povesteau în dreptul paharului de votcă proastă, reumplut de atâtea ori încât nici proprietarul său nu le mai ştia numărul. Apoi începură să apară, ieşiţi din ascunzătorile lor, foştii producători, meseriaşi şi comercianţi, care se aşezară şi ei în jurul moşneagului, neuitând să îi lase alături un bănuţ, un pahar de vin sau o bucată de pâine veche. Până la urmă, hala fabricii deveni neîncăpătoare pentru mulţimea de orăşeni dornică să asculte poveştile Visătorului. Fiecare se uita în jur, bucuros să descopere vechi cunoscuţi care rămăseseră în viaţă, chiar dacă acum aveau riduri şi bărbi mari, iar hainele le erau rupte şi murdare.

Cineva scormoni bine de tot într-un beci şi îi aduse Visătorului un microfon. Un grup spontan de iniţiativă se gândi să înfiinţeze o foaie, în care erau publicate fotografii ale Visătorului şi rezumatele viselor din ziua precedentă. Curând, cunoscătorii începură să se salute între ei, ducând mâna dreaptă streaşină la ochi. Era o adevărată nebunie. Nimeni, în vechea urbe, nu mai vorbea decât despre Visător.

Între timp, bătrânul îşi vedea de visele lui nestingherit. Parcă nici nu observase schimbările petrecute în jurul lui. Şedea în continuare pe aceeaşi platformă şi povestea, fără ca nimeni să ştie când doarme şi când este treaz. Le vorbea mulţimilor, cu glas domol, despre o plimbare, într-o după-amiază însorită de octombrie, pe un deal din apropierea urbei, plin cu viţă de vie, din care strugurii parcă brumaţi îşi răspândeau aroma îmbătătoare. Sau despre un târg săptămânal, amenajat în piaţa oraşului, unde se vindeau de toate: de la pâinea proaspăt scoasă din cuptor la curele din piele, de la vase din ceramică pictate la faguri plini cu miere. Sau despre obiceiul tinerilor de a merge, sâmbătă seara, într-un loc magic de pe vremuri, numit cinematograf, unde puteau să vadă poveşti minunate, de neuitat. Sau despre un alt loc, unde copiii mergeau în fiecare zi şi, aşezându-se cuminţi în bănci, citeau din cărţi colorate şi rezolvau exerciţii de matematică, sub atenta supraveghere a unei blânde învăţătoare.

Poveştile acestea avură asupra celor ce le ascultau un efect nebănuit. Treptat, lumina difuză care îl învăluia pe Visător se transfera şi asupra celorlalţi oameni, care începură să îşi recapete speranţa. Mulţi se întoarseră la casele lor şi încercară să îşi repună pe picioare micile afaceri, mai întâi cu timiditate, apoi tot mai curajos. Unul îşi redeschise brutăria, un altul magazinul de ţesături, altul căută să îşi aprovizioneze măcelăria... fiecare după puteri. Fostul învăţător, acum de o vârstă respectabilă, îi primi pe copii în propria sa casă şi începu să îi înveţe să deseneze liniuţe şi bastonaşe. Un grup de tineri refăcu acoperişul fostului cinematograf, pentru ca filmele care se salvaseră de la distrugere să poată fi din nou proiectate. Cât despre Visător, acesta continuă să fie ascultat de orăşeni, care se asigurară că el nu va mai duce lipsă de nimic până la sfârşitul vieţii. În plus, noii conducători ai urbei îi aduseră onoruri şi, de îndată ce războiul se sfârşi, îi ridicară un monument chiar în apropierea fabricii, locul unde începuse totul.

Ştefan JURCĂ

AUSLÄNDER

1.

Te-am sunat să-ţi spun că am ajuns acasă. Pe drum am întâmpinat o serie de peripeţii. Am ajuns cu Dacia, deşi aveam multe bagaje. Da, aşa este, Dacia fabricată pentru export am cumpărat-o din piaţa de maşini, din Lepzig. Nici nu pare a fi marcă românească.

Ştiu că ţi-e peste mână să vii acasă, acum când aş dori eu. Fapt pentru care îţi scriu. Până în Budapesta m-au dus băieţii pe care i-am cunoscut la biserică. Sunt tineri. Ne-am înţeles minunat. Au considerat că-mi fac un favor ducându-mă până în gara din Budapesta. Tata este supărat pe mine că nu i-am cumpărat o coasă de la nemţi ori de la austrieci. Aşa a aflat el, că cele austriece au un oţel special şi sunt foarte rezistente şi tăioase. Eu îl înţeleg, însă din Leipzig până în Ungaria nu am văzut încă pe nimeni dând cu coasa. La ei totul este mecanizat. Au cositori mecanice.

Nemţii m-au lăsat în spatele gării din Budapesta. Unul era la volan, iar al doilea ne urma cu maşina lor. Mă simţeam ca un paşă cu escortă, aşezat pe scaunul din faţă. Pe locul mortului. M-au lăsat singur cu maşina plină cu bagaje, că abia mi-am făcut loc pe bancheta din spate să pot dormi noaptea. Le-am mulţumit, le-am dat nişte mărci, contravaloarea benzinei, ne-am dat întâlnire anul viitor în Baia Mare, la un congres al religiilor. Probabil că mă vor căuta prin intermediari. Poţi fi liniştit, că nu am făcut nicio boacănă ori mai ştiu eu ce.

Printre credincioşi erau şi fiinţe de genul feminin. Una şi-a lipit ochii de mine, era o fătuţă crudă, puteam să locuiesc în fiinţa ei, cum ar spune Martin Heidegger, filosoful de care fugiţi toţi ca dracu de tămâie, dar fără de care nu veţi reuşi să aflaţi originea operei de artă.

Mi-era dor de casă, a trebuit să trec pe la „puff", cred că ţi-ai dat seama ce înseamnă asta, un fel de casă de plăceri înfiinţată de ai noştri pentru ai noştri. O improvizaţie. Atât că a trebuit să cheltuiesc nişte bani şi am încercat s-o uit pe Hanna. Ştiu că pe tine mă pot baza şi n-o să ştie lumea. Hanna este o fiinţă de basm, făcută anume să mă tulbure. Blondă, cu părul scurt, ochii deschişi la culoare, ochi visători. Încerc încă s-o uit, eu de fapt mergeam să mă rog, doamne iartă-mi gândul păcătos.

2.

Acasă mă acomodez mai greu. Sincer, vroiam să scap de bagaje, de dorul de casă şi să plec înapoi. Cum am ajuns acasă din Budapesta e o întreagă poveste. Nevastă-mea a găsit pe altcineva să-mi conducă maşina. Inginerul a plecat nu ştiu pe unde, un rahat. A aflat un şofer pe „taff", la o întreprindere forestieră, care umblase în străinătate. Pe nevastă-mea a oprit-o la vamă. Nu avea actele în regulă. Şoferul a venit singur, nu mă cunoştea şi nici eu pe el.

Am dormit în maşină. Dimineaţa a sosit poliţia maghiară. Le-am prezentat actele, ale mele, cât şi pe ale maşinii, numărul de „ţol", numărul provizoriu, cum ar veni. Soseam doar din Germany. Jendarii maghiari au dat jejet cu mine şi mi-au atras atenţia: Vigyazz ciganyok!, adică să am grijă de ţigani, să mă păzesc de ei. Simţeau că este ceva cu mine de nu mă mişcam de lângă maşină. N-aveam nici permis şi nici nu ştiam să conduc, că mai sunt din ăştia. Dar aveam experienţă cu cioroii, pupa-i-ar Pătrucă Românu în spate! (Sărut mâna, doamnă! Aşa era poreclit după ce a căzut din spatele lui Ilici). Nu intram cu ei în vorbă, să nu crezi că n-am transpirat de emoţie până ce m-am întâlnit cu „băietul" care s-a angajat să mă ducă acasă cu maşina.

Omul meu a sosit cu trenul, trebuia să ne întâlnim şi nu ştiam nimic unul despre celălalt. Dar aşa cum e la noi, la români, totul s-a sfârşit cu bine. Dumnezeu a fost bun cu mine, poate că a auzit-o pe Hanna cu rugăciunea ei curată. Să-i dea Dumnezeu noroc în viaţă şi să-şi afle un nemţălau de treabă!

Şoferul care a sosit să mă ia din gara din Budapesta era drăguţ, simpatic. Puteam să-i fiu tată. La vama românească era, ca mai demult, coadă. Ce, crezi că a mai ţinut cineva seama de ceva? Şoferul ştia drumul tainic, fără vameşi, fără grăniceri. Ne-am trezit acasă. Poate voi mai avea probleme cu „Declaraţia vamală", dar să sperăm că va fi bine. Nu-mi vine a crede ce văd în ţară. Nu s-a schimbat nimic, e o nebunie... după doi ani de tranziţie, cum zice Ilici. Ştii şi tu bine ce se întâmplă, puteai măcar să-mi scrii, că eu oricum fac pipi pe dosarele lor. Cum voi putea, am s-o întind iar. Dacă prindeam un loc de muncă în Germany west, poate că era altfel. Dar aşa a ieşit. Cu Dumnezeu înainte!

Eseu

Isabela VASILIU-SCRABA

MIRCEA VULCĂNESCU ŞI ALŢI CĂRTURARI MARTIRI AI TEMNIŢELOR

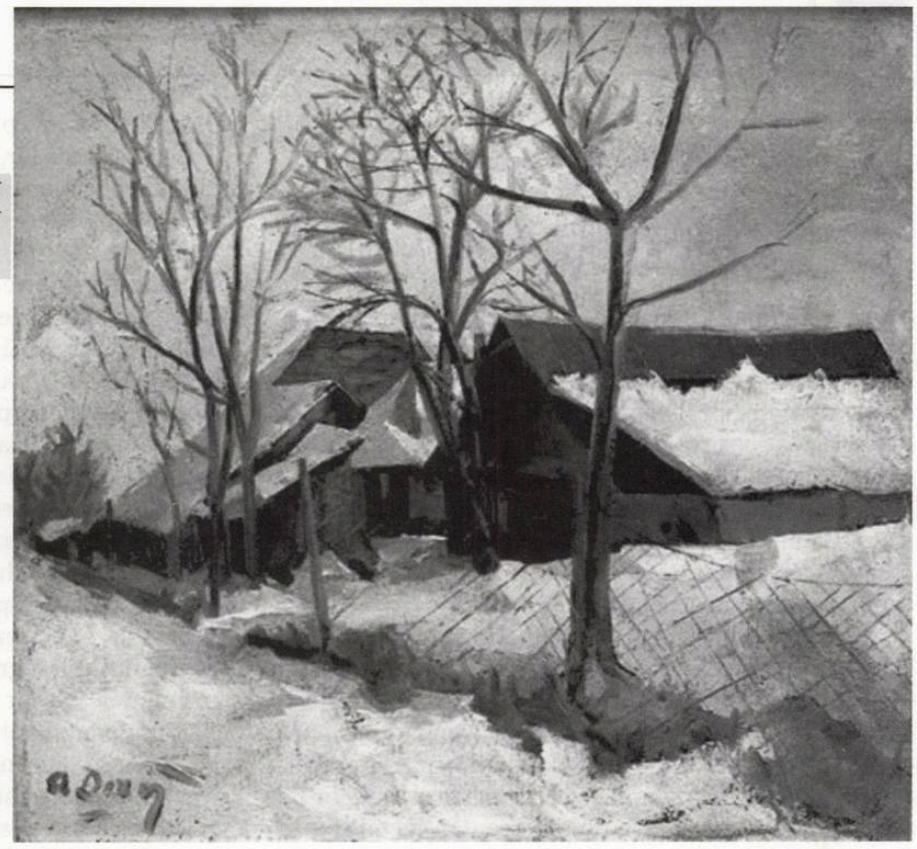

Manipularea (sau dresajul mediatic) aliniază, netezeşte diversitatea. A o pune în discuţie (a o critica) înseamnă a te sustrage uniformizării. Dacă două decenii mass-media postcomunistă a tot accentuat asupra identităţii regionale (ba sub pretextul diferenţierii ariilor de precipitaţii, de caniculă sau de îngheţ la sol, ba cu alte ocazii, în care pe micul ecran răsăreau ca ciupercile după ploaie segmente diferit colorate din harta României, uneori chiar distanţând regiunile unele de altele), puţini vor mai pune identitatea naţională mai presus de identitatea regională. Pe lângă obsesiva repetare a imaginii unei ţări alcătuite din bucăţi, manipularea foloseşte şi reportajul sau ancheta cu pretenţii de obiectivitate. O anchetă încercând a explica (pe dos) *întregul* prin *parte* a fost publicată în „Dilema veche". Din ea cititorul află că apartenenţa locală ar înnobila identitatea naţională (după opinia unui doctor în istorie) şi că identitatea naţională ar fi suma (şi sinteza) identităţilor regionale (după un scriitor). Conştiinţa regională la un altul este dată de apartenenţa sa la religia minorităţii greco-catolice (de 1% din populaţia ţării). Cititorul „Dilemei vechi" nr.365/10-16 febr.2011, sugestionat fără încetare şi de imaginile României din bucăţi propagate de televiziunile postdecembriste, va deveni (pe nesimţite) subiect de manipulare. E suficient să se lase impresionat de minţile „luminate" (de doctor în istorie, de doctorand şi de scriitor în etate) care au aşezat apartenenţa regională mai presus de identitatea naţională.

În timp ce istoricii noştri erau întemniţaţi şi asasinaţi în închisoarea de la Sighet, unde au sfârşit în chinuri istoricul basarabean Ion Pelivan, acad. Gh. Brătianu şi acad. Alex. Lapedatu (v. N. Roşca, ***Închisoarea elitei româneşti***, Baia Mare, 1998), aşa-zisul academician Roller îi învăţa pe români că *„la 11 iunie 1941 (...) s-au pus la punct planurile trădătoare ale agresiunii împotriva ţării sovietice (...), marea putere care apără democraţia"* (v. Mihail Roller, ***Istoria României. Manual unic***, ediţia a III-a, Editura de Stat, 1947, p.750). ***Manualul unic*** prezenta fâşia de Ardeal oferită în 1940 de Hitler ungurilor, dar provinciile româneşti cotropite în vara aceluiaşi an de sovietici (Basarabia şi Bucovina de Nord) nu apăreau reprezentate pe hartă (p.752). Ca şi în vremea când *„evreii dădeau lecţii politice poporului român comentând şi răstălmăcind epoca 1920-1948"* (David Şafran, fost deţinut politic), după 1990 s-a tot repetat că populaţia ţării este formată din *„români, maghiari, sârbi, ucrainieni, germani, evrei, bulgari, turci etc."* (v. Mihail Roller, ***Istoria României***, 1947, p.635). În privinţa minorităţilor, atât Roller, cât şi cei care orchestrează din umbră dresajul mediatic postcomunist au recurs la serviciile minciunii prin omisiune, neprecizând că, pe lângă multele minorităţi menţionate, în România locuiesc români într-o proporţie de 90%.

Dar, faţă de timpurile lui Roller, noutatea adusă de manipularea dezinformării postdecembriste a fost legată de stabilirea unui număr cât mai mare de minorităţi conlocuitoare (14 sau 17), „uitându-se" mereu a se preciza că procentul total al minorităţilor nu depăşeşte 10% din totalul populaţiei ţării. Bazată pe această perseverentă manipulare, mai nou s-a trecut la atacarea articolului 1 din Constituţie: *„România este stat naţional, suveran şi independent, unitar şi indivizibil"*.

După două decenii de neîncetat dresaj mediatic apare de-a dreptul uimitoare petiţia on-line prin care, în trei luni de zile, 7420 de români (punând identitatea naţională mai presus de identitatea regională) au cerut să nu mai fie reprezentaţi de europarlamentarul Laszlo Tokes (din partea României care are o minoritate maghiară de 6,8%), după ce dl Tokes a declarat că 1 Decembrie (Ziua Naţională a României) este zi de doliu pentru maghiari. Nae Ionescu (1890-1940) observase că în mica ţară vecină se poartă doliu fără rost şi că ungurii, umblând pe la toate porţile, se vaită fără motiv. Fiindcă alipirea Transilvaniei la patria-mumă nu a fost în 1918 un *„act arbitrar sau de violenţă a românilor. Noi n-am cucerit Ardealul cu armele, n-am cucerit nimic. S-au desfăcut încheieturile prost lipite ale vechii Monarhii Austro-Ungare şi s-au tras toate neamurile la matca lor"* (Nae Ionescu, 1932).

Dar schimonosirea adevărului istoric nu provine întotdeauna dintr-o intenţie conştientizată. Îmi amintesc de o expoziţie vizionată în vara anului 2006 la Muzeul Judeţean Ialomiţa, care mi-a lăsat impresia unui fapt de mare curaj. Pentru că ea se opunea făţiş prelungirii cenzurii comuniste referitoare la actele represiunii prin care Securitatea înfiinţată în august 1948 de Ana Pauker, Vasile Luca şi Teohari Georgescu a instaurat şi susţinut un *„regim politic nelegitim şi criminal"*, în care circa două milioane de români au umplut peste 230 de locuri de detenţie în regim de exterminare (v. ***Raportul pentru condamnarea regimului politic comunist ca nelegiuit şi criminal***, în revista „22 plus", anul XIII, nr.188, 21 martie 2006). Sprijinită de cei de la Asociaţia „Rost", muzeografa Emilia Corbu tratase în mod deschis subiectul martirajului suferit după gratii* de câţiva reprezentanţi ai culturii româneşti. În acelaşi an, expoziţia *„Patru destine de cărturari, patru destine de martiri: N. Steinhardt, Radu Gyr, V. Voiculescu si Mircea Vulcanescu"* a putut fi văzută şi la Braşov.

Şi totuşi, urmele schimonosirii adevărului nu au lipsit nici din acea expoziţie realizată cu cele mai nobile intenţii, temeinic documentată şi extrem de reuşită din multe puncte de vedere. De pildă, despre poetul Vasile Voiculescu (1884-1963), decedat la 79 de ani, în urma întemniţării sale la 74 de ani ca ortodox practicant într-un stat ateu, vizitatorii expoziţiei organizate de Muzeul Judeţean Ialomiţa puteau afla că *„a participat la Primul Război Mondial"*. Pentru că doar aşa a fost prezentat înainte de 1990 acel eveniment.

În general, biobibliografiile de scriitori români născuţi la sfârşitul secolului XIX sau la începutul secolului XX nu aveau trecute date istorice, nici măcar deformate după 1945 la comanda inchiziţiei marxiste. Mereu era „uitată" întregirea ţării de la 1918 sau *„vara anului apocaliptic 1940"* (cf. Lucian Blaga). Ca să nu mai vorbim de evenimentele de după Războiul pentru Basarabia şi Bucovina, încorporate în 1940 în URSS (v. Tratatul Ribbentrop-Molotov din 23 aug.1939). Ca urmare a îndelungatei falsificări a istoriei noastre, nici în expoziţia care înfăţişa patru destine de cărturari nu erau trecute aceste importante date istorice.

Mircea Vulcănescu (1905-1952) scria că generaţia sa, împreună cu generaţia celor care au făcut războiul între 1916-1918 *„sângerând şi îndurând peste marginile răbdării"* şi-au văzut idealul naţional împlinit (***În ceasul al unsprezecelea***, dec.1932, în vol. M. Vulcănescu, ***Prolegomene sociologice la satul românesc***, Ed. Eminescu, 1997, p.115). Dar însăşi biografia filozofului Mircea Vulcănescu, unul din cei patru cărturari cu *„destine de martiri"*, a fost marcată de două întâmplări intim legate de realizarea unirii tuturor românilor într-un singur stat, *„dincolo de frământarea uriaşă a unei lumi în prăbuşire"* (ibid.).

Prima a fost discursul prin care tânărul Mircea Vulcănescu şi-a manifestat bucuria de a fi trăit momentul de la 1 Decembrie 1918, când s-au alipit la patria-mumă provinciile româneşti aflate până atunci sub stăpânire străină: Transilvania, Bucovina de Nord şi Basarabia. Ajutat de ministrul I.G. Duca, Vulcănescu s-a suit pe soclul statuii lui Mihai Viteazul din faţa Universităţii pentru a vorbi în public pentru prima oară ca reprezentant al elevilor de liceu. Până să ia el cuvântul, vorbiseră Mitropolitul şi reprezentanţi ai puterilor aliate, urmaţi de reprezentanţi ai *„tuturor categoriilor de locuitori ai Ţării întregite"* (v. Mihaela Zoe Vulcănescu, ***File de jurnal***, în revista „Manuscriptum", număr Mircea Vulcănescu, 1996, p.249).

A doua întâmplare a fost însăşi prezentarea sintetică a *Războiului de Întregire* pentru ***Enciclopedia României***, dicţionar de un nivel până acum neegalat. Filozoful M. Vulcănescu, devenit faimos prin conferinţele Asociaţiei "Criterion", care puneau în umbră conferinţele organizate de Rădulescu-Motru la Societatea Română de Filozofie, făcea parte (împreună cu Dan Botta) din comitetul de redacţie al ***Enciclopediei***. Alte însemnate contribuţii de-ale sale au fost prezentarea judeţului Alba şi a judeţului Mehedinţi. În prima a scris că la Alba Iulia bate *„inima nevăzută a României"*, pentru că aici s-a *„încoronat la 1599 Mihai-Vodă, Domnul român al Ardealului, după izbânda de la Şelimbăr"* şi tot aici s-a hotărât *„unirea de veci a Ardealului cu România"* (***Enciclopedia României***, vol. II, 1938, p. 21-22). În prezentarea judeţului Mehedinţi, *„zonă de contact permanent cu populaţia de peste Dunăre, în bună parte românească, pe valea Timocului"* (ibid., p.278-279), M. Vulcănescu a amintit de *Războiul pentru Întregirea Neamului* în care s-au distins prin vitejie ostaşii proveniţi din valea Cernei.

În expoziţia organizată în 2006 am sesizat acea reeditare din 1999 a sintezei *Războiului pentru Întregirea Neamului*, cândva capitol din ***Enciclopedia României*** în cinci volume (1938-1944), dintre care patru au fost ascunse pe toată perioada comunistă în „Fondul Special/Secret" al Bibliotecii Academiei RSR, iar al cincilea, dedicat culturii româneşti, a fost dat la topit de ocupantul sovietic (v. Dan Botta, ***Limite şi alte eseuri***, Ed. Crater, Buc., 1996, p.359). Din păcate, din volumul în care dl Ion Oprişan a retipărit excepţionala scriere vulcănesciană lipsea trimiterea necesară la volumele ***Enciclopediei României***, trecute după 1945 pe nesfârşitele liste de scrieri interzise, însumând peste 8000 de titluri (v. P. Caravia, ***Gândirea interzisă. Scrieri cenzurate. 1945-1989***, Ed. Enciclopedică, 2000).

Vizitând la Slobozia expoziţia „Patru destine de cărturari, patru destine de martiri: N. Steinhardt, Radu Gyr, V. Voiculescu si Mircea Vulcanescu", am mai avut surpriza să-mi verific o opinie formată mai demult: în atmosfera culturală a postcomunismului au fost prelungite inconştient interdicţiile inchizitorilor comunişti deveniţi oamenii grei ai culturii post-decembriste. Căci reperele biografice ale operei vulcănesciene erau astfel alcătuite încât să estompeze participarea gândirii vulcănesciene la şcoala filozofică naeionesciană. Accentuate fuseseră în schimb aporturile ştiinţifice ale acestui gânditor religios de mare orizont cultural. Poate că prezentarea lui Steinhardt, trecut la ortodoxie spre a se alătura românilor întemniţaţi pentru credinţa lor, ar fi fost şi ea sugestiv completată de menţionarea scrierilor vulcănesciene pe teme religioase.

Încă din vremea când audia cursurile lui Nae Ionescu despre „Problema Dumnezeirii", Mircea Vulcănescu a publicat ***Aspiraţia la creştinism şi înţelesul ei actual***. Mai apoi a scris ***Asupra lui Péguy*** în „Ideea creştină" (an I, nr. 2, 1926), precum şi un articol despre teatrul mistic. În 1927 el a vorbit la Centrul Interconfesional din Paris despre ***Thomisme et augustinisme dans la philosophie chrétienne***. Conferinţa aceasta lămureşte datarea splendidului său studiu publicat în 1943 în ***Izvoare de filozofie*** despre raportul dintre augustinism si tomism: Paris, 1927 - Bucureşti 1942, datare pe care Noica o credea lipsită de bază istorică, chiar „fantezistă". Tânărul doctorand a mai ţinut o conferinţă la Montlignon, în aprilie 1927, despre *Liberté et autorité dans la vie spirituelle* şi despre *La Sainte Vierge dans l'Eglise orthodoxe*. În 1928 Mircea Vulcănescu ţine o conferinţă la Meudon, la Cercul Interconfesional condus de J. Maritain, la care ajunsese în urma recomandării profesorului Nae Ionescu. După întoarcerea sa în patrie, Vulcănescu avea să-l asculte în 1929 pe Nae Ionescu vorbind despre *Creaţiune şi păcat* (v. Mircea Vulcănescu, ***Introducere*** la vol. Nae Ionescu, ***Istoria logicii.1929-1930***, ed. I, 1941). La cercul de studii religioase conduse de J. Maritain urma să ajungă şi filozoful Vasile Băncilă, la insistenţele profesorului Nae Ionescu, după cum reiese din corespondenţa lor.

Jacques Maritain, după aproape trei decenii, îl va întreba pe Mircea Eliade (a cărui faimă creştea în mediile academice occidentale din ce în ce mai mult) de soarta filozofului Mircea Vulcănescu, asasinat prin bătaie şi frig de slujbaşii lui Nikolschi încă din octombrie 1952, într-o perioadă *„tristă pentru români, dar şi pentru întreaga lume civilizată"* (Monseniorul Vladimir Ghika).

În prelungirea inconştientă a interdicţiilor cenzurii comuniste ieşite din uz s-ar încadra şi ocolirea cu tot dinadinsul a întâiului creator de şcoală filozofică românească. *„Nae Ionescu*, scria D.C. Amzăr, *reprezintă una din culmile gândului românesc şi va fi cândva mândria naţiei noastre de a fi dat un asemenea om"* (v. ***Nae Ionescu în conştiinţa contemporanilor săi***, Ed. Criterion Publishing, 1998, p.39).

(Continuare în pagina 14)

Augustin BOTIŞ

Pe cărarea cu lună

Liniştea îngândurată
lângă fereastră
ca pe o canapea de lut
îi ocroteşte zâmbetul şi tristeţea...
Lumina tremurândă a lămpii
îi cuprinde cu căldură
chipul singuratic şi pierdut
în gânduri printre ecouri de demult
în limba amarului...
Pe cărarea cu lună a cântecului
ochii mamei se umplu de lacrimi
şi inima de strigătul veacului...
Din amurgul îndepărtat
mângâierea ei ajunge
în dimineaţa noastră
să ne însenineze singurătatea
şi să ne vindece de târziu.

Memoria să nu ne abandoneze înstrăinării...

Norul din peisaj e căutat
de întrebările incendiare
ale viselor învelite în tecile
griperlante ale ecoului
din lumea de după grui.
Doar privirile călătorului
se încumetă să-ţi potrivească depărtările
după bătăile inimii sale
şi să reţină discursul instabil
al paşilor prin umbra lungă
ca pe o promisiune
pentru ziua ce vine alene.
Poate de aceea şi îngerii
au ajuns tot mai singuri
pe podeaua bătătorită a sorţii,
unde nu-i aude şi nu-i vede nimeni,
încât se întreabă
dacă n-ar fi mai bine
să se alăture subtilei regii a iluziei,
ce însoţeşte derutantele ecouri
ale diurnului, încât
pe cărări de ceaţă
memoria să nu ne abandoneze înstrăinării,
ci să ne adune în ţara de acasă,
ca sub un nor de căldură
în zarea trecutului,

chiar dacă pe drumul Damascului
singurătatea e pândită
de vicleniile care vin
să otrăvească sufletul celor nevinovaţi.

Cu întrebări despre noi

Mieii cei albi ai zilei aleargă
pe sub cerurile joase;
crengi stelare coboară în legănare
şi le oferă muguri
umeziţi de ploile somnoroase...
În plină lumină cărări sosesc
printre întâmplări cu renume rău.
Se înnegresc cărările avertizându-ne
că necazul vine de departe,
încât şi lumina se sufocă
în frigul dintre viaţă şi moarte...
Pe trecerea ce duce dincolo
de măgură, glasul celor de demult,
ca de arin uscat bătut de vânturi,
alunecă îngânat de ecoul
roţilor de lemn peste podurile nopţii.
Gândul urcă dealul cel singur şi
suferă împovărat de glasul
atâtor absenţi, ce ne spun
că depărtarea e a celor ce vin,
iar drumul al celor ce ajung acum.
În cuvinte memoria adună
chipuri şi întâmplări şi cu îngăduitoare
întrebări ne întâmpină pe noi
cei sosiţi în ţara de acasă,
ne întâmpină şi ne provoacă
fără ascunzişuri
şi cu bineţe fără prefăcătorie,
printre gesturile încremenite în timp...
Sub arbori de umbre şi lumini,
cu fruntea cât universul,
destinul se odihneşte pe măgura sacră...

Prea au tăcut cei ce vor tăcea

În timpul plin de zei şi de sertare
viclene, amintirile îmblânzesc
frigul şi exportă liniştea în cuvintele
ce caută oamenii cei minunaţi
din ţara de acasă...
Ca o zăpadă molipsitoare-i
văzduhul cu orizontul în ceaţă,
peste care coboară sarea mării
de sus, în tristeţea întâmplărilor
fără biografie de jos...
Luminoasa noapte argintie, a copilăriei,
e depărtare mereu aceeaşi şi
înghemuită în propria memorie,
cum, lângă noapte, frumoasa egipteancă
şi culanţii arbeiteri ai războaielor
ce rostogolitu-s-au în neant...
Prea au tăcut cei care vor tăcea
mai ales că nu sunt ei în stare
să ia urmele vinovăţiei
"cu adormitoare foşnete pe val".

(Din volumul ***Ţara de acasă***)

Aida HANCER

fiica sionului

nopţile parc-am avea plete de vin
iar dimineţile se schimbă ca dinţii de lapte
tot ce era poetic se întoarce împotriva mea
fiarei i-a trecut deja sângele prin blană
încă puţin şi te vei întoarce în pântecele mamei
ras în cap cum ai vrut toată viaţa
înfăşurat într-o pelerină de ploaie

dar noaptea îţi vine să-ţi agăţi haina
de sânul drept al femeii iubite
o femeie moartă din punctul meu de vedere
şi dată la câini

dacă n-aş şti că e iarnă te-aş întreba
de ce-ţi ţii agăţată rochia de mireasă în geam
pentru că singura lumină ne vine
prin mânecă
şi singurul întuneric ne iese pe gură

într-o noapte şi eu am avut părul de vin
şi un bec economic în frunte
pentru pielea ta pentru mişcările pe care le fac
eşti fratele meu fără să te ating
între liniile din palma ta mă legăn
ca-ntr-un hamac

sunt o femeie frumoasă
plâng la comandă damigene cu must şi copiii mei
vor astupa sticlele pline
ei vor fi dopuri de plută în fiecare urmă de glonte
şi gloanţe în fiecare gură de vin

beţi toţi din el pentru că
acesta este sângele meu care se strecoară printre voi
ca un şarpe

Malpraxis la cina de taină

ca să fii sfânt mănânci zilnic pâine cu var
zilnic pereţii casei te absorb
ca pe un aer închis

pentru ca gura să nu-ţi bată câmpii
îi pui un zeu
ca pe o cârpă boţită
din care să muşti la durere

să nu-ţi înghiţi limba
singura haină cu adevărat transparentă
singura pătură care nu te apără
de frig şi de moarte

ca să nu se împrăştie sângele tău
îl strecori prin pâine
îl aşezi la masă cu tine
îi vorbeşti de la egal la egal ca dali

eu îţi vorbesc de jos
aici purtăm ca pe nişte chivote
capetele pictorilor nebuni
aici se poartă la gât
ochii lor ficşi
şi toate bijuteriile mele sar în degete
când aud poezii
şi toţi zeii se spânzură morţi de poftă
după vinul de la masa poeţilor

şi totuşi ei beau la masa de operaţie
ei mestecă zaţul cu bisturiul
scot în cele din urmă inima
unul se împiedică plângând în perfuzii
apoi se urcă în carul mare mahmuri
şi-o duc de la tine

Poem bărbat

ţi-aş strânge mâna la piept ca pe-o sabie
cu mânerul fierbinte
prieteneşte adică mureşte. ţi-aş lovi faţa
cu toată puterea ca o hulă şi-ai înţelege
că nimic de iubit nu poate locui între noi
bărbaţii chiar dacă oasele noastre sunt tari
şi sufletul iese din noi ca vânatul scăpat peste câmpuri

ţi-aş strânge mâna ca pe o funie
la capătul căreia se zbate un viitor înecat
şi mişcările tale mi-ar roade palmele
ar umple apropierea de sânge
dar oricum apropierea dintre doi fraţi
este apropierea dintre doi dumnezei
cu umbrele moi

lovindu-se ei îşi ascultă muşchii urlând
oasele lor se reped în afară
să se-mbrăţişeze cu celelalte
pieptul primeşte un pumn ca pe-o clanţă
în adânc să-l deschidă

între umerii noştri
o sabie înjură de sfinţi.

Mircea PETEAN
„STAU PE CREANGA ...

(Urmare din pagina 9)

Îmi plac Saba, Pessoa şi mulţi alţii pe care nu are rost să-i amintesc aci. Şi sar în sus de bucurie ori de câte ori descopăr un vers sau un poem colosal în cărţile pe care le editez eu însumi, cărţi aparţinând unor poeţi români contemporani din toate generaţiile. Asta pe de o parte.

Pe de altă parte, îmi place să cred că poezia română, inclusiv poezia mea, m-am convins nu o dată pe propria piele, cu ocazia participării la festivaluri şi întâlniri internaţionale, au forţă de impact şi, ca atare, merită a fi promovate peste hotare. Am încercat eu însumi să o fac în câteva rânduri, dar sunt conştient că fără susţinere instituţională, chiar politică, nu avem nicio şansă de a răzbi. Iar bătălia pentru „liste" este exact ca bătălia pentru premii: condiţia obligatorie, nu şi suficientă, desigur, este să vrei asta, ori mie îmi repugnă goana după distincţii, competiţia oarbă, înghesuiala... Prefer să lucrez în umbră, scrisul meu are nevoie de protecţia umbrei... Asta e!

A.C.:. *Calitatea de editor te-a făcut mai sensibil la felul cum cărţile tale au fost receptate de critica şi istoria literară actuală?*
M.P.: Ani de zile am scris fără să mă gândesc la publicare. Scriam cu o bucurie sălbatică uneori, cu furie alteori, cu o tenacitate pe care nu mi-am pierdut-o niciodată, convins fiind că n-am nicio şansă să-mi văd cărţile publicate în timpul vieţii mele terestre. Am continuat să gândesc astfel chiar şi după apariţia volumului din '81, ***Un munte, o zi***. Eram atât de aerian, încât nu am trimis un exemplar cu două vorbe de mulţumire nici măcar editorului meu, atunci.

Fac parte din categoria poeţilor care ştiu că poezia e propriul comentariu, iar poetul propriul comentator. Prin urmare, nu scriu cu gândul la criticii mei, cu atât mai puţin pentru ei. Asta nu înseamnă că nu mă bucur când apare câte un comentariu. Am şi eu vanităţile mele!

Revenind la întrebare, am ales cariera de editor în primul rând pentru că toată viaţa nu mi-am dorit altceva decât să citesc şi să scriu cărţi, dar şi dintr-o datorie faţă de mine însumi şi faţă de cărţile mele. Iar ca editor am învăţat de toate, de la redactare la distribuţie, de la tehnoredactare la promovare, de la relaţiile cu autorii la relaţiile cu editorii străini, de la probleme de tipografie la subtilităţi administrative etc. Şi am mai învăţat un lucru, decisiv în această epocă, anume că scriitorul român, care nu e dublat de un bun agent literar, nu există. Aşa se face că din naivul, retractilul, insul ros de viciul dispariţiei, care eram, am devenit un scriitor şi un editor dublat de un bun, pare-se, agitator, negustor de cărţi, orator.

Mai trebuie adăugat ceva, şi anume că nu sunt disperat să fiu „prins" în cărţile de sinteză care apar cu oarece regularitate, căci sunt încredinţat că exist în Istoria Vie a Literaturii Române. Locul meu e acolo, de asta sunt absolut sigur, iar faptul că nu sunt nici interesant, nici important pentru cine ştie cine nu are pentru mine niciun fel de importanţă.

A.C.: *Vârsta de 60 de ani te găseşte definit sau te consideri o forţă emergentă, capabilă de noi surprize în devenirea sa poetică?*
M.P.: De definit mi-ar plăcea să încerce să mă definească oameni ca tine (de altminteri, aş fi nedrept să nu recunosc că au chiar făcut-o, unii în chip magistral). În rest, vom trăi şi vom vedea.

A.C.: LA MULŢI ANI, MIRCEA PETEAN!
M.P.: Mulţumesc frumos, dragă Augustin Cozmuţa.

Interviu realizat de:
Augustin COZMUŢA

Isabela VASILIU-SCRABA
MIRCEA VULCĂNESCU ŞI ALŢI CĂRTURARI...

(Urmare din pagina 12)

Pentru satrapii culturii româneşti care puseseră la index filozofia lui Nae Ionescu, interzicându-i cărţile şi satanizându-l spre a fi respins de „oamenii noi" (precum I. P. Culianu), Horia Stamatu scria în 1978 că faimosul metafizician n-a fost *„nici un fel de ideolog şi nici teoretician (...), că atât ideologia, cât şi teoria erau primejdii ale gândirii de care profesorul Nae Ionescu îi învăţa pe tineri cum să se ferească"* (ibid., p. 327).

De fapt, în expoziţia organizată la Slobozia, în jurul celor patru cărturari fuseseră involuntar prezentate destinele martirice a trei dintre foştii studenţi ai gânditorului religios Nae Ionescu: Mircea Vulcănescu, Radu Gyr şi Nicolae Steinhardt. Din cei patru cărturari doi şi-au pierdut viaţa ca martiri ai temniţelor lui Nikolschi/Grumberg/Nicolau (general NKVD/K.G.B care s-a aflat 16 ani în structurile de vârf ale Securităţii şi ale Ministerului de Interne): Mircea Vulcănescu, ucis în închisoarea de la Aiud, şi Vasile Voiculescu, a cărui agonie s-a prelungit încă un an după eliberarea din temniţă.

Arşavir Acterian scria că esenţialul viziunii filozofice a lui Nae Ionescu *„a fost adevărul creştin considerat ca un absolut"* (op. cit., p.22). Tot după mărturiile sale, chiar şi cel de-al patrulea cărturar înfăţişat de muzeografa Emilia Corbu în expoziţia din 2006, anume poetul, povestitorul şi romancierul Vasile Voiculescu, ar fi fost *„bun prieten cu Nae Ionescu"* (A. Acterian, în vol. ***Nae Ionescu în conştiinţa contemporanilor săi***, 1998, p.21).

Despre întâiul creator al unei şcoli de gândire filozofică urmând a fi strălucit reprezentată de Mircea Vulcănescu, Vasile Băncilă, Mircea Eliade, Constantin Noica, Petre Ţuţea, Ernest Bernea, Horia Stamatu, Stan M. Popescu, Emil Cioran etc., criticul literar devenit călugăr ortodox avea să scrie următoarele: *„Să vă spun (...) ce simţea un oarecare auditor, un nedinainte sedus, nedinainte prevenit, auzindu-l pe Nae Ionescu. Simţea ceva foarte ciudat şi foarte exaltant: că nimic nu este mai însemnat în lumea aceasta şi în viaţa oamenilor, chiar şi a celor mai de rând şi mai nesofisticaţi, decât năravul culturii. Nu era un orator de talia lui Iorga, Goga, Titulescu, Duca, Istrate Micescu (i-am ascultat delectat pe toţi). Dar pe toţi îi întrecea. Pe toţi îi lăsa cu multe lungimi în urmă prin darul acesta incomparabil de a transmite, de a dovedi absoluta convingere că nimic nu este mai de actualitate, mai stringent, mai pasionant, mai bogat în consecinţe pragmatice decât cultura şi chipul ei paroxistic, filozofia. Nimeni ca el nu trăia cu atâta intensitate şi foc problemele, dilemele, implicaţiile, capcanele, chemările culturii (...).Cultura pentru Nae Ionescu era o treabă de viaţă şi de moarte, urgentă, capitală, decisivă şi practică, de toate zilele (...). Nici urmă de rigoare pedagogică, de politeţe doctorală, de imperturbabilitate magisterică. Ci numai flacără şi patimă (...). Mai bine decât oricine, Nae Ionescu a priceput, înainte ca existenţialismul să fi devenit o modă şi o doctrină cvasioficială, că suntem cu toţii osândiţi la libertate (...). Pentru labirintul reflexiv nu există fir al Ariadnei. Trebuie să răzbaţi de unul singur, singur cu tine şi cu fiinţa ta, tot atât de necunoscut ţie şi celor din jurul tău (...). Nae Ionescu n-a predat Logica sau Metafizica, a predat cultura ca antirefugiu, antichietudine, antiizolare, ca stare de tensiune. Nu te lua de mână, nu te silea, nu-ţi rezolva problema (...). Te lăsa liber, nu te povăţuia decât pentru a te constrânge să înţelegi că nu-i de şagă şi de amânare, că Facultatea de Filosofie e unul din locurile cele mai fierbinţi şi mai primejdioase din lume, unde făptura ta dăruită cu minte şi cu putere de judecată («urteilskraft») nu vine să ia notiţe şi să buchisească un număr oarecare de volume groase, ci să-şi limpezească gândirea şi să se trezească din somnolenţă. Nae Ionescu nu preda un sistem, ci o libertate"* (N. Steinhardt, 1988, interviu realizat de Ioan Pintea).

* În 2008 aceiaşi organizatori îndrăzneră a mai face o expoziţie itinerantă, folosind unele documente copiate din dosarele de la CNSAS: *Destine de martiri: Părintele Arsenie Boca, Părintele Arsenie Papacioc, Părintele Daniil de la Rarău (Sandu Tudor), Părintele Calciu-Dumitreasa, Valeriu Gafencu („Sfântul închisorilor") şi Ioan Ianolide*. Ajunsă la Iaşi, la Muzeul Kogălniceanu, expoziţia a fost închisă după o săptămână de cenzorii ideologici postcomunişti cu putere de decizie.

Daniel MUREŞAN
ÎN VISARE POETICĂ

Edgar Allan Poe gândea: *„Cei care visează ziua devin mult mai conştienţi de multe lucruri care le scapă celor care visează noaptea"*. Marele poet, firesc, a vrut să evite limbajul denotativ, diurn, cu toată precizia lui sporită, dar posibil aridă. Sigur, e vorba nu de inhibiţia de protecţie (de somn), ci de planurile pe care le construim ziua, timp în care luciditatea îşi împarte izbânda cu lumina, cu rosturile marilor edificări.

Poetul preferă să vorbească despre vis, în spaţiul eminamente scriitoricesc, fiindcă visele ne creează cu mai multă pregnanţă imagini continue, o stare care poate fi asociată firesc cu aşteptările literare, cu creaţia şi cu adevărul controversat al zămislirilor literar-artistice (acestea din urmă într-o parte consistentă fiind rod al visării).

Poetul continuă cu o altă cugetare: *„Tot ce ne dăm sau părem a fi nu e decât un vis înlăuntrul unui vis"*.

Nu e niciun risc în faţa zămislirilor artistice, a meditaţiei poetice, să-ţi gândeşti, să-ţi imaginezi astfel lumea. Realitatea diurnă îl trezeşte pe poet din visare şi visarea rămâne ca o mărturie dinaintea, din timpul şi de după momentul transfigurării, ajunsă cu strălucirile ei de atâtea ori să deştepte pe inteligenta sa parteneră, cugetarea. Va urma o altă reverie.

Aşa înţelegem opiniile poetului: prin poezie îşi semnează marele impact asupra simboliştilor francezi, iar meditaţia poetică sigur că nu va ajunge ruşinată, arătată cu degetul pentru demodare ori pentru posibile daune.

Elaborările ce pornesc de la reverii, fiind şi rod al lor, continuă, vor continua, n-ar putea fi oprite, fiindcă se dovedesc înscrise în marele act al creaţiei; sentimente aşezate în imagini ce aduc alte şi alte contemplaţii nevisate, visări noi, suflete în extaz.

Nichita Stănescu se confesează: *„Nimeni nu mă trezeşte, nimeni nu mă strigă din vis, soarele numai călcând afară, trece şi-mi uită ochiul deschis"*. Soarele îl trezeşte pe poet din gândurile închinate poeziei toată viaţa – este, desigur, spus în citatul alăturat, la modul metaforic; doar *„îi uită ochiul deschis"*. Un nou proiect, o nouă poezie... Versurile dovedesc cât de încântat e poetul cu ochii deschişi, cu ochii închişi, cât de autoritare îi sunt argumentele ce-i însoţesc lirismul. Ne mai spune: *„Pot să stau uneori în faţa unui copac cu ochii deschişi, să-l şi visez în acelaşi timp şi să prefer să-l visez"* (N . Stănescu).

Imaginaţia, observaţia, sensibilitatea, o cugetare proprie, o viziune, câte alte atribute din această gamă se văd îngemănate şi pasionate, descoperindu-se în reverie, întotdeauna în conflicte cu timpul, cu ce ar putea plămădi viitorul, dar şi cu dorinţa de a aduce ce n-a mai fost.

Un genial scriitor e de părere că această reverie, întrezărire dăinuie. El zicea: *„Nimic nu se compară cu visul de a crea viitorul. Astăzi o utopie, mâine în carne şi oase"* (Victor Hugo). Iată că în lumea artei, a literaturii nu se sfârşeşte o contemplativă încântare şi începe alta. Aşa a fost şi aşa va rămâne pentru fericiţii şi condamnaţii la creaţie. Nuanţele pentru toţi marii zămislitori de universuri artistice nu pot fi adăugate aici şi nicăieri în altă parte, aşa după cum nu pot fi măsurate sentimentele, pasiunile, trăirile subiective, gradele de obiectivitate, vieţuirile artistice.

La ce ne gândim mai mult? La ceea ce ne frustrează prin absenţă! Dorim şi dorim, poate că vrerea aceasta este înscrisă în spiritul de cuceritori. Vom avea ce spera în fiecare zi; viitorul va fi ocupat cu preferinţe. Prestigiosul critic literar şi scriitor G. Călinescu dă strălucire ispitei faţă de ceea ce lipseşte: *„Cât este de adevărat că ispita este o faţă a absenţei, a visului!"*. Ne iluzionăm în faţa absenţei. Ea ne constrânge. Poate fi sărac şi urât obiectul şi noi îl credem bogat şi frumos. Poate fi banal. Aşa e cu noi: ne trezim în visare, în înfrumuseţare şi vom avea mereu obiectul absenţei în faţă... Cât ţine de visare poetică, de lăcomie, de nevoi, de aventura cuceririi, a cunoaşterii faţă de ceea ce lipseşte?

Meditǎm la ce-am lăsat în urmă, la ce ne lipseşte, visăm proiectele. Câte din aceste închipuiri au valoare literar-artistică şi câte rămân la pragul unor invenţii sentimentale, individuale, neartistice? (Diferenţa o poate face doar construcţia pe care o aduce talentul). Visele, aceste emoţii, meditaţii, se controlează între ele, sunt verificate de cuget şi vor să se impună în faţa acestui for, sunt în întrecere. Concurenţa este pentru a stabili profunzimi, o ierarhie într-o lume proprie, în care visarea mai miceşte supărarea.

Am vrea şi nu am vrea să fim treziţi din visare.

REVISTA REVISTELOR

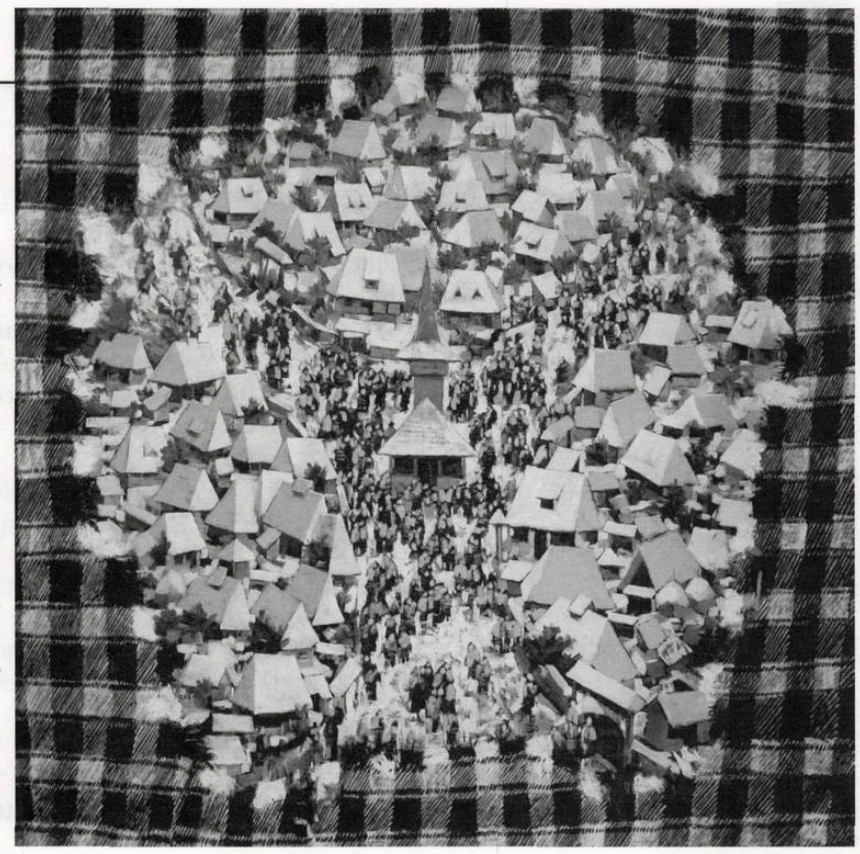

Revista clujeană **VERSO**, ajunsă la numărul aniversar 100 (septembrie-noiembrie 2011), face un bilanț al fructuoasei sale activități de până acum. În editorialul primei pagini, poetul Ion Mureşan (redactor-şef) reaminteşte principiile cu care au pornit la drum, în mai 2006, sub bagheta profesorului Andrei Marga (inițiatorul proiectului): *„eleganță discretă înarmată cu pix roşu”*, *„dinamismul şi viteza de reacție”*, *„polemica, judecata de valoare”*, *„atentatele cu argumente”* şi *„nu comerțul cu bădărănii”* etc., arătându-se mulțumit de rezultatele obținute şi de renumele câştigat.

Găsim în acest număr aniversar cele mai captivante texte care au apărut în „Verso” pe parcursul primilor cinci ani de existență, republicate în urma unei selecții dificile şi frustrante, după cum ne lămureşte redactorul-şef.

Amintim, înainte de toate, lăudabilul proiect *„Lanțul poeților”*, în care fiecare autor şi-a nominalizat succesorul, ajungându-se în final la 99 de poeți din toate zonele şi la 99 de *„verigi”*.

Regăsim, de asemenea, două interviuri interesante. Domnul Andrei Marga a avut prilejul şi onoarea să discute cu înaltul demnitar al Vaticanului, Eminența sa Zenon, Cardinal Grocholewski (emisiune transmisă pe postul TVR Cluj, transcrierea şi traducerea din limba franceză fiindu-ne oferite de Roxana Gâz) despre valorile creştine în sistemul universitar european, despre relația dintre societatea cunoaşterii şi societatea înțelepciunii, despre adevăr, despre libertate (*„Avem nevoie de adevăr pentru a apăra oamenii, libertatea lor.”*), despre poziția Vaticanului în ceea ce priveşte interdisciplinaritatea cunoaşterii (*„Pentru noi, interdisciplinaritatea este necesară pentru a forma înțelepciunea, pentru a forma integral ființa umană, capabilă să promoveze adevărate progrese pe care întreaga lume le aşteaptă acum.”*), despre relația dintre teologie, filosofie şi ştiință (*„Pentru noi, aceste trei lucruri: filosofie, teologie, ştiință trebuie obligatoriu să colaboreze.”*) şi despre altele.

„Prima unire a României s-a făcut prin crearea Academiei” relevă domnul Ionel Haiduc, preşedintele Academiei Române, în interviul acordat revistei „Verso”. De remarcat faptul că, în anul 1866, când încă România nu exista ca stat, Academia aduna în prima sa compoziție membri din toate provinciile româneşti (inclusiv Transilvania şi Basarabia), fiind prima instituție națională. Deşi este percepută în rândul oamenilor ca o instituție discretă, domnul Ionel Haiduc evidențiază, prin câteva exemple, complexitatea, importanța şi contribuțiile Academiei: implicare în aderarea României la Uniunea Europeană, contribuții în discuțiile şi hotărârile despre arhitectura capitalei, luare de poziție în privința proiectului de la Roşia Montană, desfăşurarea şi coordonarea de proiecte interdisciplinare precum studiul privind riscurile din toate domeniile, care pot să influențeze viața poporului român etc.

Din păcate, pe plan european/mondial, situația Academiei Române şi a cercetării româneşti nu este una îmbucurătoare, preşedintele dezvăluind unele aspecte mai puțin cunoscute: *„România contribuia şi până acum cu fonduri la puşculița comună a cercetării europene. Această situație ne dă dreptul să participăm la competiția pentru finanțarea cercetării, dar nu ne asigură o finanțare cel puțin egală cu suma cu care contribuim. Dacă nu venim cu proiect de calitate, pierdem. Pe anul trecut contribuția României în domeniul cercetării a fost de 40 de milioane euro, dintre care s-au recuperat numai 18. Practic am finanțat şi cercetarea altora”*. Printre punctele slabe, care generează această stare a faptelor, se numără: dotarea nesatisfăcătoare de care dispune instituția, vizibilitatea şi performanța acesteia, orientarea spre teme care nu sunt de mare actualitate şi de perspectivă.

Impresionant este şi materialul de la rubrica *„Realitatea distilată”*, intitulat ***Satul care pleacă. Omul care vorbeşte în numele morților***, semnat de Ion Mureşan, despre un obicei şi o poezie mai aparte, şi anume *„versurile”* pe care badea Ioan Colcer, din Voivodeni, le scrie din 1963, *„poezii prin care morții vorbesc pentru ultima dată cu cei vii, le dau sfaturi, îşi iau rămas bun”*. Surprinzătoare sunt înțelepciunea şi talentul lui badea Ioan, iar profunzimea şi sensibilitatea *„versurilor”* sunt remarcabile: *„Când omu se naşte-n lume / Dumnezeu pe ghem îl pune / Firu' vieții învârteşte / Cât Dumnezeu sfânt voieşte”*, *„Moarte, fă bine mă lasă / Să-mi vie copiii-acasă / Dară Moartea-mi spus-aşa, / Vină la porunca mea!”*, *„Soră dragă şi nepoți, / Cumnați, veri, vă strig pe toți”* etc.

În traducerea Mihaelei Gligor regăsim un alt articol care merită atenția cititorilor, ***Câteva rânduri despre prietenia mea cu Mircea Eliade***, semnat de eruditul profesor american Mac Linscott Ricketts, fost doctorand al lui Eliade, devenit ulterior bun prieten al acestuia.

Convinşi fiind pe deplin de calitatea şi temeinicia muncii pe care o depun, dorim revistei „Verso” şi colectivului de redacție mulți şi rodnici ani.

Şi consacrata revistă ieşeană **DACIA LITERARĂ** (revistă de reconstituiri culturale, anul XXIII, serie nouă din 1990, nr. 100-101/ianuarie-februarie 2012) a ajuns la un moment de bilanț şi sărbătoare, întrucât face, în noua serie, 100 de numere. Este un bun prilej de a rememora celebrul program al lui Kogălniceanu şi de a publica documentele care au fost întocmite în 1840, la înființarea revistei, şi, în aceeaşi măsură, de a aprecia inițiativa şi strădania domnilor Val Condurache, Daniel Dimitriu şi Lucian Vasiliu de a relua mărețul proiect, în anul 1990. Astfel, multe pagini ale prezentului număr sunt destinate mesajelor de felicitare, de recunoaştere şi de încurajare a eforturilor, care au venit din partea colegilor, a colaboratorilor şi a oamenilor de cultură. După cum bine remarcă domnul Ioan Moldovan, „Dacia literară” (asemenea „Familiei” orădene) are *„privilegiul”*, dar şi *„deloc uşoara responsabilitate”* de a fi urmaşa unei publicații care face parte din patrimoniul cultural național.

Nu putem decât să le dorim o continuare prolifică a muncii lor, concretizate prin cât mai multe numere.

În nr. 7/decembrie 2011 al admirabilei reviste sătmărene **POESIS INTERNAȚIONAL**, găsim un *„portret”* al poetului Petru M. Haş. Din cele câteva aprecieri critice asupra poeziei acestuia, ne-a reținut atenția şi ne-a amuzat, în aceeaşi măsură, interesanta şi originala comparație a lui Andrei Dósa: *„Când citeşti poeziile lui Petru M. Haş e ca şi cum ai privi un om care bombăne ironic, mustrător, în timp ce schimbă scutecele unui copil. El împachetează copilul în scutece noi-nouțe şi ni-l aşază apoi în brațe. Copilul ăsta e lumea”*. Ne este oferită o selecție de poeme din volumele poetului (***Linişte*** – 1983, ***Fărâme din PrOfET*** – 2002, ***Wagram*** - 2002, ***Când au venit imaginezii*** – 2010), realizată de Andrei Dósa şi Claudiu Komartin, din care, spre ilustrarea autenticității, citățm câteva versuri: *„poftim o lume pe baricadă / cu guri de foc şi poetul / mărşăluind în dezordine ca muzica / veacului douăzeci / în spatele baricadei împarte ordine / cuvintelor / dincolo de baricadă e lumea / lumea cea mare-necată-n farfuria cu supă”* sau *„Nici vorbă de seism. / Stăteam în tocul uşii / cutremurându-mă de omeneasca singurătate”* (***Bloc-Âge***).

În perioada 20-22 octombrie 2011, s-a desfăşurat la Satu Mare Festivalul Internațional „Poesis”, o acțiune de mare amploare, cu participarea unor personalități de excepție. Au fost acordate Premiile Poesis: premiul Poesis Opera Omnia – Nora Iuga; premiul pentru proză – Marta Petreu (cartea anului: ***Acasă, pe Câmpia Armaghedonului***), premiul pentru poezie – Marin Mălaicu-Hondrari (cartea anului: ***La două zile distanță***), premiul pentru critică – Cornel Ungureanu (pentru volumul ***Petre Stoica şi regăsirea Europei Centrale***), premiul pentru traducere – Jan Mysjkin (Belgia, pentru traducerea lui Max Blecher în limba neerlandeză), premiul de excelență pentru poezia străină – Hanane Aad (Liban), premiul de excelență pentru poezie străină – Mezey Katalin (Ungaria). În paginile acestui număr citim câteva din ecourile evenimentului. Numărându-se printre premiați, distinsa Nora Iuga notează cu un farmec inimitabil impresiile în urma participării, intitulându-şi relatarea ***Încă o vacă grasă în palmares***. Referindu-se la cele două reviste sătmărene *„surori”*, Nora Iuga apreciază următoarele: *„nu se ține rău nici cea coaptă”* („Poesis”), iar *„cea mai tinerică”* („Poesis Internațional”) *„e emancipată şi cosmopolită, vrea să ducă poezia țării în lume, construieşte punți între limbile pământului, între tineri şi bătrâni, între vii şi morți, ca să trăim într-o singură literatură mare şi adevărată”*. Acelaşi entuziasm în urma participării la Zilele Poesis reiese şi din relatările altor invitați: Ionel Ciupureanu, Elena Borrás Garcia (*„Iar m-am întors cu câteva kilograme în plus – de cărți, şi nu numai –, cu o căruță de anecdote, prea puține ore de somn şi bateriile încărcate ca să am răbdare să aştept până la următoarea întâlnire poetică.”*), Gheorghe Mocuța (*„Am legat, în memoria mea, aceste lecturi publice, de singurele zile ploioase ale acestei toamne uscate. Au fost fructele mistice ale unei experiențe promise, aşteptate de multă vreme.”*).

TRIBUNA (nr. 226/februarie 2012) publică un text inedit, aparținând marelui om de cultură Tudor Vianu, *„o cuvântare rostită la 9 februarie 1955, la Facultatea de Drept din București, la o adunare consacrată luptei pentru pace, împotriva războiului atomic”*. În ansamblu, materialul semnat de Ilie Rad şi intitulat ***Documentar Tudor Vianu. Studiu de caz: Tudor Vianu. Cenzura comunistă prin eliminare şi adăugire*** reliefează binecunoscutele deja practici ale organului de presă al partidului, „Scânteia”, de a controla şi de a interveni în materialele date spre publicare, uneori chiar în mod brutal, fără a consulta autorul. Redactorii revistei „Tribuna” au ajuns în posesia câtorva manuscrise originale ale unor articole pe care mari scriitori români le-au trimis spre publicare ziarului „Scânteia”. Cel care a păstrat aceste materiale inedite este domnul Nestor Igant, care a fost, între anii 1945-1962, redactor şi redactor-şef adjunct la „Scânteia”. Tot în vederea publicării în „renumitul” ziar a fost cerut şi manuscrisul cuvântării lui Tudor Vianu, însă multe fragmente (evidențiate cu bold în paginile „Tribunei”) au fost eliminate de către cineva din redacția „Scânteii”, înainte ca acesta să fie dat spre dactilografiere. *„Întortocheate şi pline de sinuozități erau acțiunile cenzurii comuniste”* conchide domnul Ilie Rad.

Semnalăm şi apariția numărului 17/decembrie 2011 al revistei socioculturale şi de aspirație creştină **CETATEA RODNEI**, editate de Muzeul Etnografic şi al Mineritului – Rodna. Găsim articole informative, din diferite domenii, precum: ***O ediție diplomatică recapitulativă a operelor lui Ion Budai-Deleanu*** (prof. univ. dr. Ion Buzaşi), ***Prima antologie de folclor transilvănean sub egida Astrei*** (prof. Liviu Păiuş), ***Pădurea şi calitatea vieții*** (ing. Alexandru-Ioan Jauca), ***Simțul limbii şi „pluralizarea” (I)*** (Viorel Hodiş), ***Cronica unui fenomen cultural: Clubul epigramistic „Spinul”*** (bibliotecar Ioana Dragotă), ***Parteneriatul şcoală-familie, un mod de comunicare planificată*** (prof. Ana Emilia Bodriheic, prof. Doru Călin Bodriheic) şi altele.

Raluca HĂŞMĂŞAN

Traduceri

HADAA SENDOO

S-a născut în 1961 în Mongolia. Versurile sale au fost selectate pentru *The Best Mongolian Poetry*. A publicat mai multe volume de poezie, printre acestea: ***The Nomadic Songs and Moonlight*** (1989); ***Rock song*** (1996); ***The Land's Words*** (2000); ***The Steppe*** (2005); ***Come Back to Earth*** (2009); ***Selected Poems of Hadaa Sendoo*** (Istanbul, 2011); ***New and Selected Poems of Hadaa Sendoo*** (USA, 2011). În anul 2000, Hadaa Sendoo a primit *Poet of the Millennium Award*, în 2008 i s-a conferit *World Poetry Ambassador Medal* în Canada, în 2009 a primit Premiul Uniunii Scriitorilor din Mongolia. Poemele sale au fost traduse în peste 30 de limbi.

Copilăria

Mi-ar plăcea să gonesc pe suprafaţa luminoasă a apei
ca o libelulă
Mi-ar plăcea să cânt într-o claie de fân ca o lăcustă
Mi-ar plăcea să zbor şi să împrăştii polen peste flori
sub clar de lună ca un fluture
Mi-ar plăcea să planez străbătând cerul ca un nor
Mi-ar plăcea să mă legăn graţios ca arborii din jurul
lagunei lunii

Voi da voie aripilor vântului marin să se înalţe în
mintea mea
Voi cere albinelor să-şi lase mierea mamelor
Voi cere căpriorului să iasă din somnu-i lin
Voi da voie păsăruicii roşii ce-a strigat, să plece într-o
noapte ploioasă
Voi da voie libelulelor să gonească pe suprafaţa
luminoasă a apei.

Sărutul

Foamei îi place să sărute pâinea
Unui refugiat
Îi place să-şi sărute patria.

Fulgilor de zăpadă le place
să sărute câmpul, aşa cum
pasărea sărută cerul
când zboară.

Picăturilor de ploaie le place
să sărute pământul

şi ţie iţi place să săruţi sufletul meu.

Sărutul tău este la fel de limpede ca roua
Şi sărutul îl primeşti
în prospeţimea
dimineţii.

Condiţionare

Amurgul coboară
Ca vrăbiile ce se întorc acasă
Acest univers fără sfârşit intră
Într-o lume de vis

Mă trezesc singur
Susţin noaptea cu o mână
Şi pe mine
Cu cealaltă.

Rădăcină

Eu sunt viu
Şi pot vedea rădăcina râurilor,
rădăcina ierbii,
rădăcina cerului,
rădăcina stâncilor
rădăcina poeziei.

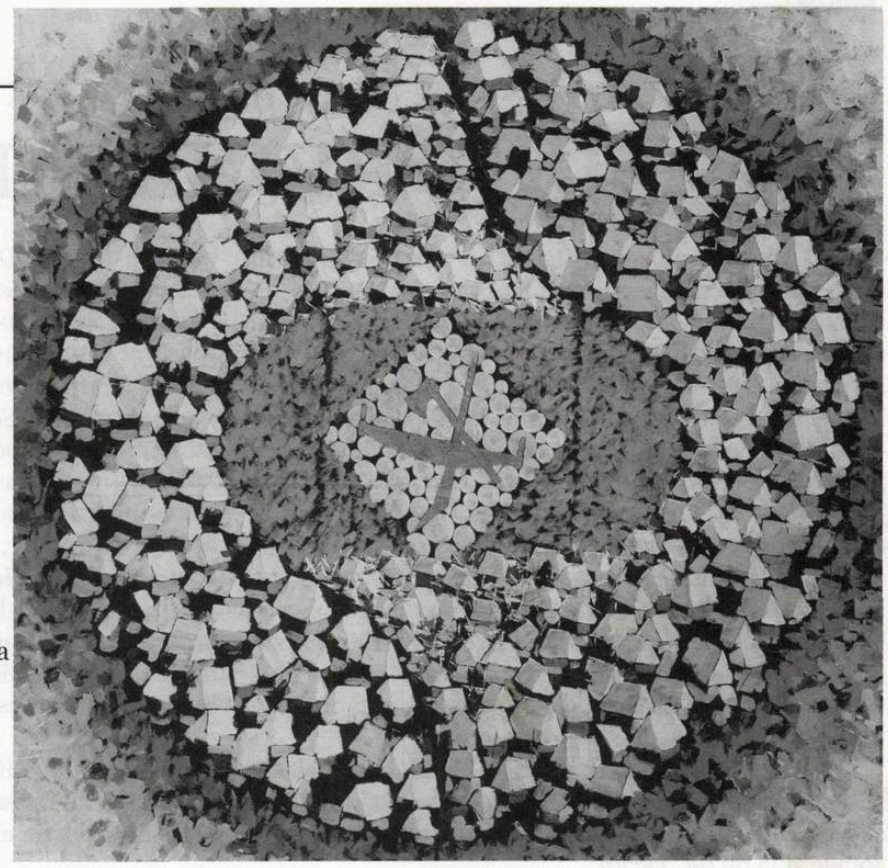

Atunci când voi dispărea,
voi visa poezia din rădăcină,
stâncile din rădăcină
cerul din rădăcină,
iarba din rădăcină
râurile din rădăcină.

Rădăcini

Trăind, văd
Rădăcini ale râurilor, rădăcini ale ierbii
rădăcini ale cerului, rădăcini ale stâncilor
rădăcini ale poemului.

Mort, visez
Rădăcina poemului, rădăcina stâncii
Rădăcina cerului, rădăcina ierbii
Rădăcina râului.

Traducere din limba engleză:
Elena Liliana POPESCU

MARJORIE EVASCO

S-a născut în anul 1953 la Tagbilaran, Filipine. Master în scriere creativă la Universitatea Silliman şi doctor în filologie la Universitatea De La Salle din Manila, universitate unde este profesor. Poezii ale sale, scrise atât în engleză, cât şi în cebuano-visayan, au fost publicate în volumele ***Dreamweavers. Poeme alese 1976-1986*** (1987) şi ***Ochre Tones*** (1999) şi în mai multe antologii. A publicat, de asemenea, cărţile ***A Legacy of Light: 100 Years of Sun Life in the Philippines***, ***Six Women Poets: Inter/Views*** (cu Edna Manlapaz), ***Kung Ibig Mo: Love Poetry by Women*** (cu Benilda Santos) şi ***A Life Shaped by Music: Andrea O. Veneracion and The Philippine Madrigal Singers***.

Pentru activitatea sa literară, Marjorie Evasco a primit o serie de premii, între care amintim: premiul „Carlos Palanca Memorial" în 1983 şi 1989, Premiul Naţional al Cărţii, oferit de Asociaţia Criticilor din Manila, Premiul Presei Libere din Filipine, „Arinday" (Universitatea Silliman) şi Premiul „Gintong Aklat". A primit numeroase burse şi granturi, prin intermediul cărora a efectuat deplasări la Castelul Hawthornden, Vancouver, Malaza, Singapore etc.

Corpuri de aur
(după ***Woodland Path in Iowa City***, de C.W. Kent)

*Araguaney** devine acum cupru şi aur.
Fratele meu i-a pictat strălucirea
În anul în care s-a rătăcit în Venezuela.
Acest copac arzând al amintirii a fost
Ceea ce l-a dus înapoi la primul furt
Când ochiul uman a văzut focul zeului,

Mistuind imaginaţia pentru a se trezi
A găsit drumul ieşirii din pădure atunci când
Seminţe, flori şi trunchi au fost turnate în flăcări.

Aşa este plimbarea noastră matinală în acea zi luminoasă–
Căutarea corpului treaz în copaci
Cu picioare roşii, bronz şi ocru, în Iowa.

Trăim pentru a ne croi drum prin cuvinte
Pentru a spori culoarea tuturor apusurilor ale anului
Păstrând culoarea în seva curgătoare, în fiecare mugure

Arzând iarăşi întotdeauna în noaptea inevitabilă
Prevedem momentul în care pământul se va aduna,
Dar acum intrăm deodată în Squire Park Point,

Pe o cărare aprinsă a pădurii, bolţile de miere
Încălzite: această umbrelă galbenă de aer ne învăluie,
Pe noi, orfanii zeului care suflă foc.

* Araguaney (***Tabebuia chrysantha***), cunoscut şi sub numele de *guayacán* şi *tajibo* în Bolivia, este un arbore din pădurile din zona intertropicală americană. Este arborele naţional al Venezuelei.

Sonet o, soluţia pentru x

Odată înţeleasă convenţia realităţilor ...
Bodhisattva se eliberează din realismul naiv
care îl atrăsese
în cunoaşterea eronată. Se eliberează pentru
a reconstrui
realitatea extraordinară a iluminării.
(R. Thurman: ***Arhitectura iluminării***)

Ecuaţia începe cu nimicul
Şi se întoarce la nimic. În vid
Ne marcăm prezenţa ca şi cum
În această *mandala* a timpului inefabilul
Ar putea fi analizat în silabe pure.
Poate fi o greşeală să susţii că

Muzica şi poezia sunt singura modalitate
De a da o anumită concordanţă
Diferenţelor. Spunem că suntem singurătăţi
În strălucirea lui ŞI. Suntem dervişi
Învârtindu-ne şi dansând în întuneric,
Renăscând cu, fără. Nu ezita.
Contemplă-i pe zeul albastru şi pe iubita sa.
Noi, fulgerul tunetului râsului.

Traducere din engleză:
Elena Liliana POPESCU
şi Vlad COPIL

anul X, nr. 3 (106), martie 2012

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Județean Maramureș

Din sumar:

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU - *Genul biografic între adevăr şi mistificare*

PAG. 4-5 VITRINA

• Săluc HORVAT - *Nichita Stănescu - Însemnări pe pagini de cărți*

• Ioan ŞIMON - *Drumul inițiatic al cunoaşterii*

• Florian ROATIŞ - *Emil Cioran şi Sorana Țopa în arhive brăilene*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT - *"Prea intrasem, la 22 de ani, în literatură «cu bastonul»!" (N. Steinhardt)* (I)

PAG. 7 PROZĂ

• Marian ILEA - *Albert Pohl şi arta seducției*

• Victor TECAR - *Visul ca ispită*

PAG. 8 ORFEU

• *Poeme* de Ioan MOLDOVAN

PAG. 9 INTERVIU

• *"Visam să devin regizor - vis de licean..." (Ioan Moldovan)* - interviu realizat de Aug. COZMUȚA

PAG. 10 COMENTARII

• Mircea POPA - *Iordan Datcu - Pagini de istorie literară*

PAG. 11 POEZIE

• Ioan ŞIMAN, Vasile CRIŞAN

PAG. 12 INTERPRETĂRI

• Marian BARBU - *Prozatori cu ştaif (I)*

PAG. 13 IN MEMORIAM

• *Versuri* de Ion GHIUR

PAG. 16 TRADUCERI

• Estelle CANTALA - *Povestea blocurilor* - traducere din franceză de Alina IONAŞCU

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artistului Szanto Andras

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director: Gheorghe GLODEANU

Director executiv: Săluc HORVAT

Secretar general de redacție: Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP
Gheorghe PÂRJA

Redactori asociați:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD, Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR, Nicolae FELECAN, Nicolae IUGA, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ, Cornel MUNTEANU, Adela Naghiu, Adrian OȚOIU, Lucian PERȚA, Florian ROATIŞ, Echim VANCEA, Nicolae SCHEIANU

Prezentare artistică: Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare: Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacția şi administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. **MARINEX PRINT S.R.L., Baia Mare**
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. "Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. "Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin "Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacție: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 4861.

16 pagini - 1,5 lei

Responsabil de număr:
Delia POP

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• Alexandru Zotta, ***Honoris Causa***, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2012;
• Victoria Milescu, ***Fenomenele fără cauză***, Colecția „Opera omnia" – Poezie contemporană, Editura Tipo-Moldova, Iaşi, 2011;
• Nicolae Scurtu, ***Contribuții de istorie literară***, vol. I, Editura Ars Docendi, Bucureşti, 2011;
• ***Ioan Moldovan, documentar biobibliografic aniversar***, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu", Baia Mare, 2012;
• Mircea Petean, ***Catedrala din auz, poeme ligurice***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012;
• Constantin Cubleşan, ***Escale în croazieră, Constantin Virgil Gheorghiu***, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2011;
• Constantin Cubleşan, ***Curente, mişcări, grupări literare şi artistice în sec. XX***, Editura Aeternitas, Alba Iulia, 2012;
• Daniel Săuca, ***Clopotele raiului***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012;
• Ioan Nistor, ***Strigătura şi dansul ideilor. Dr. ing. Ioan Chioreanu-Oaş, schiță biobibliografică***, Editura Citadela, Satu Mare, 2011;
• Virgil Panait, ***Arhitectura cenuşii***, Editura Ateneul Scriitorilor, Bacău, 2011;
• Ion Ghiur, ***Gabriel Georgescu: un poet al existenței discrete***, Editura Citadela, Satu Mare, 2011;
• Aurelia Oancă, ***Caruselul***, Editura Eurotip, Baia Mare, 2012.

REVISTE:

• „Arca", nr. 10-11-12/ 2011, Arad;
• „Dacia literară", nr. 3-4/martie-aprilie 2012, Iaşi;
• „Litere", nr. 1/ianuarie 2012, Târgovişte;
• „Cronica", nr. 2/februarie 2012, Iaşi;
• „Acolada", nr. 2/februarie 2012, Satu Mare;
• „Cultura", nr. 8, 9, 10/martie 2012, Bucureşti;
• „Mesagerul literar şi artistic", nr. 2/februarie 2012, Bistrița-Năsăud;
• „Orizont", nr. 2/februarie 2012, Timişoara;
• „Actualitatea literară", nr. 17/februarie 2012, Lugoj;
• „România literară", nr. 8, 9, 10/februarie, martie 2012, Bucureşti;
• „Caiete Silvane", nr. 3/martie 2012, Zalău;
• „Bucovina literară", nr. 1-2/ianuarie-februarie, Suceava.

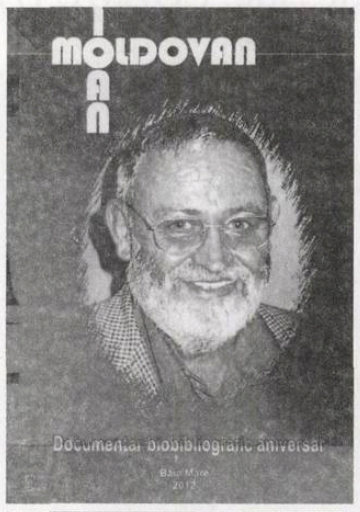

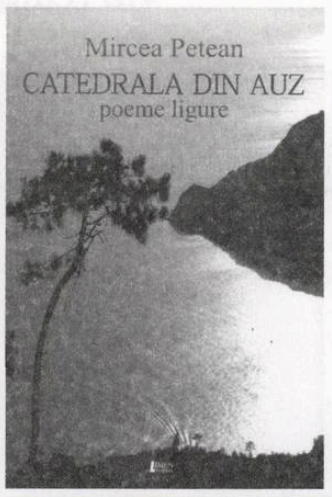

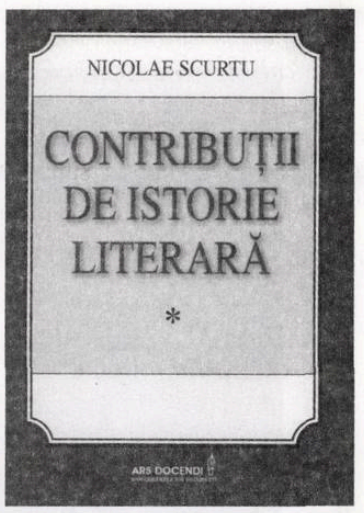

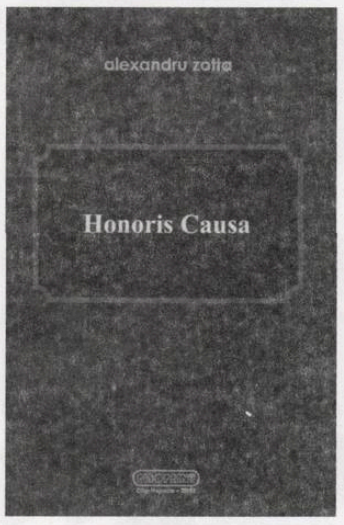

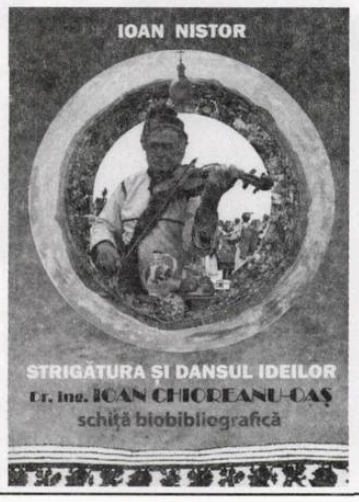

IMPORTANT!

Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

GENUL BIOGRAFIC ÎNTRE ADEVĂR ŞI MISTIFICARE

Ana Selejan s-a impus prin câteva studii pertinente consacrate literaturii române în totalitarism: ***Trădarea intelectualilor*** (1992, ed. a II-a, 2005), ***Reeducare şi prigoană*** (1993, ed. a II-a, 2005), ***Literatura în totalitarism*** (vol. I-VI, 1994-2000), ***Poezia românească în tranziţie. 1944-1948*** (2007). Foarte bine documentate, ele se dovedesc esenţiale pentru cercetarea modificărilor nefaste pe care le-a cunoscut viaţa culturală autohtonă în trecerea spre comunism, după perioada de maximă înflorire dintre cele două războaie mondiale. Intitulată ***Adevăr şi mistificare în jurnale şi memorii apărute după 1989*** (Editura Cartea Românească, 2011), recenta lucrare a exegetei continuă preocupările ei anterioare. De data aceasta, Ana Selejan se opreşte la autoficţiunile unor figuri reprezentative ale vieţii literare din perioada 1944-1960. Aflaţi la senectute, autori precum Miron Radu Paraschivescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Petru Dumitriu, Victor Felea, Mihai Beniuc, Dumitru Micu, Nina Cassian, Sorin Toma, Lucia Demetrius, Petre Solomon depun mărturie despre lumea prin care au trecut şi în care au jucat un rol mai mult sau mai puţin important. După cum o sugerează şi forma nearticulată utilizată în titlul cărţii, investigaţia nu tinde către exhaustivitate, ci analizează câteva situaţii elocvente, în măsură să slujească ideile autoarei. Aceasta deoarece nu numai prezenţele cărţii se dovedesc exemplare, ci şi absenţele. În ceea ce priveşte memoriile şi jurnalele tipărite după 1989, din cercetarea realizată de către Ana Selejan lipsesc numeroase titluri de referinţă. Iar unii dintre aceşti autori rămân nişte martori importanţi ai perioadei analizate. Este suficient să amintim, în acest sens, notele zilnice ale lui Marin Preda, unul din puţinii prozatori autententici ai epocii. Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, N. Steinhardt, Nicolae Balotă, Radu Petrescu sunt alte absenţe notabile, dar literatura lor autobiografică nu slujeşte demersul întreprins de către autoare. Dincolo de asemenea obiecţii mai mult sau mai puţin fondate, cercetarea realizată de către Ana Selejan ridică o problemă extrem de delicată pentru condiţia autoficţiunii, raportul dintre adevăr şi mistificare. Gen subiectiv prin excelenţă, literatura autobiografică tinde să prezinte într-o manieră idilică profilul spiritual al celui care se confesează. Consecinţa este abaterea de la obiectivitatea documentelor, ficţionalizarea eului. Ana Selejan abordează însă un fenomen mult mai grav decât simpla idilizare a micii biografii cotidiene. Este vorba de problema mistificărilor, a falsificării deliberate a experienţelor trăite odinioară.

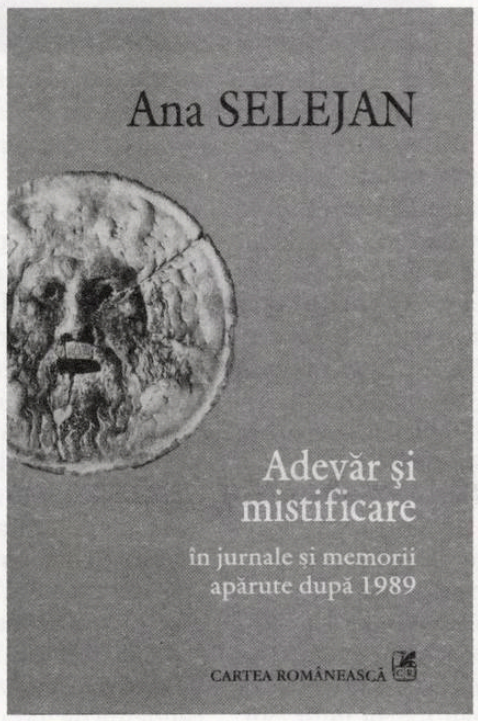

Cartea se deschide cu un succint ***Argument***, în care sunt expuse principalele idei care au stat la baza elaborării investigaţiilor. Pornind de la bogatele informaţii pe care le deţine, exegeta îşi pune o serie de întrebări esenţiale privind statutul literaturii române în totalitarism. Iată câteva dintre ele:

„În ce măsură jurnalele ori memoriile tipărite după 1989 ori declaraţiile în interviurile unor scriitori sau personaje de decizie din perioada 1944-1960 lămuresc, ocolesc, răstălmăcesc sau bagatelizează evenimente literare şi culturale reprobabile săvârşite în acest răstimp, în care aceştia au fost direct implicaţi, ca victime sau, mai ales, călăi?

În ce măsură informaţiile acestora, cu fireasca doză de subiectivitate, ne ajută să înţelegem şi să cunoaştem mai bine o perioadă controversată, care încă nu şi-a aflat o descriere obiectivă şi integrală?

În ce măsură iniţiativa memorialistică, sinceră şi liber asumată a acestora, înseamnă şi o asumare a vinii, a responsabilităţii, a succesului sau eşecului?

În ce măsură jurnalele, amintirile, interviurile sunt doar fumigene informative (care, însă, rămân în memoria bibliotecilor şi colecţiilor pentru credulii şi neştiutorii posterităţii), menite, prin ridiculizare şi tratare superficială, să minimalizeze gravitatea unor fapte, în virtutea dictonului marxist (niciodată, însă, aplicat în domeniile importante): «să ne despărţim de trecut, râzând»?"

Pentru a-şi ilustra opiniile, Ana Selejan se opreşte la zece lucrări ce reflectă tot atâtea experienţe de viaţă, exemplare pentru epoca studiată. Pornind de la o serie de confesiuni semnificative, unele tipărite după dispariţia autorilor, cercetătoarea intransigentă a literaturii totalitare doreşte să reabiliteze adevărul. Chiar dacă autoficţiunile comentate aspiră să devină nişte mărturii obiective ale perioadei 1944-1960, în ceea ce priveşte mica biografie personală a autorilor cercetaţi şi problema delicată a implicării acestora în viaţa culturală a epocii, exegeta identifică o serie de stratageme (justificări, omisiuni, eludări, deghizări, recunoaştere senină a culpei etc.) pe care le consideră nişte tehnici de mistificare. Materialul este ordonat în funcţie de criteriul cronologic, cărţile fiind analizate ţinându-se cont de anul apariţiei lor. Opera memorialistică şi documentele parcurse cu acribie de către Ana Selejan sunt feţe diferite ale adevărului, reflectate în două oglinzi paralele ce se nuanţează reciproc.

Meditaţiile de factură teoretică ale autoarei sunt reluate în epilogul volumului. În chip de concluzie, exegeta precizează faptul că s-a oprit la zece destine de scriitori care au traversat o perioadă extrem de dificilă pentru creaţia artistică, epoca artei dirijate politic. Sunt lăudate eforturile memorialiştilor de a fi imortalizat un răstimp infernal pentru cultură fie prin intermediul însemnărilor zilnice, sincrone cu evenimentele, fie prin luminile estompatoare ale amintirii. Autoarea ***Literaturii române în totalitarism*** se întreabă ce anume îi uneşte pe autorii selectaţi şi ce anume îi diferenţiază. Înainte de toate, îi apropie – consideră Ana Selejan – traversarea unei experienţe existenţiale dramatice, care constă în abolirea libertăţii de inspiraţie şi de creaţie. Îi mai apropie condiţia lor de martori, nevoia de a vorbi despre o experienţă traumatizantă, de a nu fi indiferenţi faţă de întâmplările nefericite ale istoriei în care au fost implicaţi. În felul acesta, cronicarii moderni procedează asemenea predecesorilor lor din timpul Evului Mediu, care scriau *„ca să nu să înece anii trecuţi şi să ştie ce s-au lucrat"*. Cei zece autori la care s-a oprit Ana Selejan au trăit în maniere diferite timpul nefast al totalitarismului: unii ca privilegiaţi vremelnici ai regimului (Miron Radu Paraschivescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Petru Dumitriu, Mihai Beniuc, Dumitru Micu, Sorin Toma, Lucia Demetrius), iar alţii (Nina Cassian, Victor Felea, Petre Solomon) ca slujbaşi de rând ai editurilor, ai presei de specialitate sau ai Uniunii Scriitorilor. Din perspectiva asumată, jurnalul, memoriile şi interviurile intră în paradigma scriiturii explicative. În ceea ce îi priveşte pe memorialişti, aceştia dobândesc statutul de martori ai unor experienţe nefaste, cărora le revine datoria morală a depoziţiei. Ana Selejan remarcă faptul că cei zece autori care au asumat pentru un timp estetica realist-socialistă au comportamente aproape identice faţă de contextul literar infernal al vremii şi faţă de compromisurile asumate odinioară. Atitudinea lor se dovedeşte extrem de clementă faţă de faptele comise pe parcursul *„obsedantului deceniu"*, perspectiva temporală ducând la atenuarea culpabilităţii. Dincolo de valoarea documentară a acestei literaturi şi de gustul pentru detaliu, Ana Selejan pune problema delimitării vinei şi a acţiunilor reprobabile în cadrul contextelor coercitive zugrăvite de către un individ care a avut cândva o funcţie de răspundere. Nu este ignorată nici problema consecinţelor artistice pe care le-au avut deciziile de odinioară. Unii autobiografi recunosc contextul malefic, determinat politic, în care au trăit, alţii îl ignoră, în timp ce câţiva dintre ei se răfuiesc cu uneltele sistemului. Războiul este purtat cu o serie de indivizi care au făcut rău sau i-au nedreptăţit pe diarişti la un moment dat. Opt dintre cei zece scriitori analizaţi – remarcă Ana Selejan – erau nişte autori consacraţi, notorii, în timp ce doi (Victor Felea, Petre Solomon) ocupau o poziţie mediană. Desigur, se pune problema în ce măsură cercetătoarea ***Literaturii române în totalitarism*** a cunoscut în mod direct viaţa şi activitatea acestor creatori. Sau dacă vorbeşte doar din cărţi, ceea ce nu este acelaşi lucru. Nu trebuie uitat faptul că traiectul celor incriminaţi nu a fost deloc unul liniar. Lucrurile nu au fost doar albe sau negre nici în epoca totalitară. Între cei zece memorialişti selectaţi de către Ana Selejan există diferenţe majore. Cei care l-au cunoscut pe blajinul Victor Felea ştiu că acesta, în ciuda exceselor epocii, nu a putut fi un cerber al comunismului. Ulterior, unii dintre *„inculpaţi"* au jucat un rol extrem de important în impunerea noilor generaţii de scriitori. Miron Radu Paraschivescu, de exemplu, a sprijinit afirmarea *„onirismului estetic"*, una din mişcările novatoare ale timpului. Pentru a nu aminti de metamorfoza spectaculoasă a lui Ov. S. Crohmălniceanu, devenit unul din mentorii spirituali ai generaţiei '80. Şi alţi scriitori importanţi ai perioadei totalitare (Augustin Buzura, Nicolae Breban) vorbesc în confesiunile lor de existenţa unor politruci luminaţi care i-au ajutat să scape de furcile caudine ale cenzurii. Sunt însă cazuri particulare, ce nu reuşesc să arunce o lumină favorabilă asupra unei epoci damnate. În plus, evoluţia ulterioară nu justifică faptele reprobabile comise în timpul dogmatismului stalinist. Desigur, ne putem pune şi întrebarea privind măsura în care pot fi consideraţi creditabili acei inchizitori ai totalitarismului care au trăit şi – vrând-nevrând – au servit epoca. Şi care atunci nu au avut virulentul curaj contestatar de azi. Dimpotrivă, au încercat să supravieţuiască adaptându-se la contextul apăsător al epocii. Din această perspectivă, nici justiţiarii de azi nu pot fi consideraţi în totalitate nepătaţi. Ceea ce nu înseamnă însă că faptele reprobabile de odinioară nu trebuie să fie readuse în actualitate şi reanalizate. Nu este totuna dacă ai trăit epoca totalitară ca un privilegiat al regimului sau ca o victimă!

O altă problemă pe care şi-o pune Ana Selejan se referă la *„locul, rolul şi activitatea eului mărturisitor în contextul dat"*. Cu alte cuvinte, în ce măsură este recunoscut propriul compromis? În această privinţă, cercetătoarea identifică asemănări şi mai accentuate între lucrările analizate. Este vorba de o serie de fenomene precum *„sustragerea naratorului din context, eclipsarea sa din peisaj, în proporţii mai mari sau mai mici"*. Critica este asumată cu voluptate atunci când se îndreaptă către alţii, dar se întoarce extrem de rar şi asupra sinelui. Singurul care îşi recunoaşte vina (literară) şi îşi reneagă opera (cu excepţia ***Cronicii de familie***, care rămâne un roman autentic, în ciuda compromisurilor pe care autorul a trebuit să le facă în zugrăvirea boierimii autohtone) rămâne Petru Dumitriu. Ceilalţi scriitori *„nu incriminează nivelul minor, tezist, politizat al scrierilor lor din acel răstimp"*. De regulă, vinovaţii pentru derapajele comise sunt căutaţi altundeva: printre politrucii din redacţii şi edituri (după cum afirmă Miron Radu Parasachivescu, Nina Cassian şi Dumitru Micu) sau printre şefii politici (Sorin Toma). Odată contextul istoric depăşit, privind în urmă, memorialişti precum Ov. S. Crohmălniceanu, Sorin Toma sau Mihai Beniuc nici nu îşi mai pun problema compromisului şi a dirijismului ideologic, nociv pentru literatură. Alţii se consideră marginalizaţi (Victor Felea, Lucia Demetrius) şi doresc să pătrundă în sfera literaturii valabile, oficiale, a timpului. Petre Solomon munceşte pe şantierele patriei pentru a se găsi în miezul fierbinte al evenimentelor realist-socialiste, până ce refugiul în sfera traducerilor reuşeşte să îi schimbe destinul.

Un act de demnitate precum recunoaşterea compromisului de odinioară era firesc într-o societate normală, demnă şi ea, dar este mai greu de cerut şi de realizat într-o tranziţie tulbure şi fără finalitate cum este cea românească de azi. Mai important decât derapajul forţat dintr-o perioadă istorică dată, sub presiunea evenimentelor, este în ce măsură aceşti autori au reuşit să depăşească momentul, realizând şi artă adevărată. Iar aici diferenţele dintre scriitorii investigaţi se dovedesc esenţiale.

Lectura confesiunilor duce la relevarea eului profund al autorilor comentaţi, o dimensiune mai puţin reperabilă doar prin parcurgerea documentelor sau a operei literare propriu-zise. Spovedaniile reuşesc să îi umanizeze pe autorii incriminaţi pentru rătăcirile temporare din tinereţe, prezentându-i într-o lumină mai complexă. Există multă mistificare în unele din operele memorialistice publicate după 1989. Pentru a lăsa în postumitate o imagine mult mai agreabilă, cât mai puţin pervertită de epoca infernală pe care au traversat-o, mulţi autori au simţit nevoia să îşi rescrie biografia. Din această perspectivă, eforturile Anei Selejan de a restabili adevărul pornind de la obiectivitatea documentelor merită toată admiraţia.

Săluc HORVAT

NICHITA STĂNESCU – ÎNSEMNĂRI PE PAGINI DE CĂRŢI

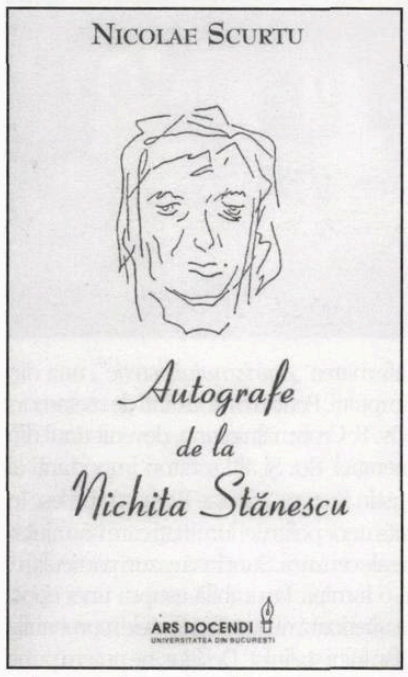

Autografe de la Nichita Stănescu, recentul volum publicat de istoricul literar Nicolae Scurtu (Editura Ars Docendi, 2012), se înscrie între lucrările de un real interes pentru cunoaşterea personalităţii lui Nichita Stănescu şi pentru întregirea biografiei autorului „*necuvintelor*".

N. Scurtu, un pasionat colecţionar de documente literare şi un avizat istoric literar, a adunat şi a publicat într-un sobru şi elegant „album"autografele scrise de Nichita Stănescu pe cărţile sale de poezie dedicate bunului şi statornicului său prieten, poetului Tom (Gheorghe Tomozei).

Volumul consemnează, prin reproducere în facsimil şi prin transcriere, însemnările autografe notate de poet pe patruzeci de titluri, toate oferite confratelui său, publicate între anii 1960, anul debutului, şi 1983, anul decesului.

Primul autograf este înscris pe volumul de debut, ***Sensul iubirii***, pe care notează: „*Bunului meu prieten, poetului Gheorghe Tomozei, cu dragoste pentru lirica suavă şi inspirată şi cu emoţie, această carte a mea dintâi. Nichita Stănescu, 26 dec. 1960*".

Şirul volumelor oferite continuă cu: ***O viziune a sentimentelor*** (1964), ***Oul şi sfera*** (1967), ***11 elegii*** (1968), ***Alfa*** (1968), ***Laus Ptolemaei*** (1968), ***Necuvintele*** (1969), ***Un pământ numit România*** (1970), ***Roşu vertical*** (1970), ***În dulcele stil clasic*** (1970), ***Cartea de recitire*** (1972), ***Clar de inimă*** (1974), ***Starea poeziei*** (1975) etc.

Fiecare dedicaţie are semnificaţia ei, conţinând cuvinte de preţuire pentru Tom şi pentru creaţia sa, gânduri şi trăiri ale marelui poet, însemnări ce „*dezvoltă note ascunse ale afectivităţii, ale relaţiilor dintre el şi poet, dintre oameni şi ale acordurilor ce acţionează în lumea literară*". Pe volumul ***11 elegii***, de exemplu, Nichita Stănescu nota: „*Fratelui meu Tom, aceste 11 feluri de a muri de la Nichita în anul invadării, 1968*", iar pe ***Alfa***: „*Bătrânului meu Tom această carte de viaţă, însoţind prietenia, şi inima, şi destinul lui Nichita, în ianuarie 1968*".

Multe dintre dedicaţii evocă prietenia dintre cei doi. Pentru Nichita, Tom era frate de destin şi de sânge, „*fratele meu drag şi sfânt*", „*graţiosul prinţ al cuvântului*" etc.

Între cele mai semnificative şi emoţionante gânduri transmise bunului său confrate în ale scrisului sunt cele notate pe ***11 elegii***, ediţia bilingvă, în traducerea lui Andrée Fleury (Editura Eminescu, 1970): „*Lui Tom, pe această carte a unei vechi deznădejdi, nici acum trecerea vremii vindecată, pe această carte al cărei noroc literar mă înspăimântă, echivalând cu o laudă pentru un ochi care plânge: «- Ce frumos plângi!» Cu un scris emoţionat pentru un mare prieten, omagiul lui Nichita*". Sau „*Lui Tom, spiritul întunecat, vizionarului care-şi îngroapă lyra sub pământ în timpul nopţii, ca să poată surâde alor săi inventându-le lumi fabuloase şi violent colorate în colori ce nu există – acest acord din fantoma unei lyre smuls în numele unei coafinităţi perpetue, prelungite până dincolo de fiinţa noastră materială. Nichita, în 1970*" (vol. ***În Dulcele stil clasic***).

Prietenia celor doi poeţi este conturată în cartea lui Nicolae Scurtu şi prin eseurile aşezate la finele ei: ***Glose privitoare la o prietenie emblematică: Nichita Stănescu – Gheorghe Tomozei***, articol semnat de Andreea Ionescu, şi ***Nichita şi Tom – prieteni pe viaţă***, semnat de Oana Năforniţă (ambele eleve de liceu).

Interesante şi utile pentru întregirea valorii cărţii sunt notele şi referinţele critice alcătuite de N. Scurtu privind „autograful" ca un gen ce aparţine „paraliteraturii".

În lucrare se regăseşte o listă întreagă de titluri cu privire la autograf. Între acestea este menţionat şi volumul ***Opere*** (V) de Nichita Stănescu, în care sunt înregistrate o parte din autografele poetului.

Ioan ŞIMON

DRUMUL INIŢIATIC AL CUNOAŞTERII

Aurel Podaru (născut în Tritenii lui Pavel Dan, şcolit la Turda şi Cluj, trăitor în Beclean) este autorul recentului volum ***Ioana pentru totdeauna***, Editura Dacia XXI, col. „*Scriitorii la ei acasă*", Cluj-Napoca, 2011. O antologie de autor care cuprinde proze scurte din cărţile sale mai vechi: ***O fotografie veche, înrămată*** (1994), ***Chef cu teroriști*** (2000), ***Proasta de Claudia*** (2004), la care a mai adăugat câteva povestiri publicate în antologii, almanahuri, periodice.

Un discurs narativ limpede şi lapidar, fermecător prin simplitate şi firesc, cu o ţesătură subterană bogată în semnificaţii. Ca o primă constatare, construcţiile epice sunt desăvârşite ca formă, cu o fabulaţie simplă şi un conflict relativ comun, tratând teme general-umane: viaţa şi moartea, copilăria, iubirea ca drum iniţiatic etc., abordate însă într-o manieră modernă şi originală. Despre simplitate şi profunzime aminteşte şi prozatorul Virgil Raţiu când scrie despre una din cărţile lui Aurel Podaru: „*A relata profunzimea prin simplitate este un har care mereu ascunde ceva tainic, numai de autor cunoscut*". Aceeaşi idee o vehiculează şi Dan Stanca atunci când vorbeşte despre ***O fotografie veche, înrămată***, volumul de debut al lui Aurel Podaru: „*Este o proză de o simplitate deconcertantă în care şi ideile şi cuvintele par abandonate în favoarea imaginii fotografice nude, developate brusc pe retina celui care priveşte direct, fără să selecteze. Dar această simplitate, incredibil, le conferă un mister total*".

Dintre cele şase texte care alcătuiesc primul ciclu al volumului în discuţie, povestirea ***Caii*** poate fi considerată, pe drept cuvânt, o capodoperă a acestei secţiuni. O proză de inspiraţie rurală, cu accente autobiografice, în care Paul, copilul-narator, evocă figura tatălui său, căruia îi plăceau foarte mult caii, dar nu înţelege de ce acesta cumpăra cai slabi („*cei mai slabi cai din târg, numai să nu fi fost bolnavi sau prea bătrâni*") şi-i vindea după ce-i făcea frumoşi, fără să urmărească însă vreun profit: „*Multă vreme n-am înţeles de ce face treaba aceasta şi, ori de câte ori îl întrebam, îmi zicea că n-are rost să-şi piardă vremea dându-mi explicaţii, fiindcă tot n-o să pricep eu mare lucru*". Iubeşte şi el caii, dar numai pe cei frumoşi: „*Îmi era tare drag Murgu. De dragul lui, mă sculam dimineaţa devreme şi-l urmăream cum se scaldă în roua câmpului, alergând printre ovezele aurii. Îl purtam ziua întreagă de căpăstru, îl duceam la fântână chiar şi când nu-i era sete, stăteam ceasuri întregi lângă el să pască. Iar când îl încălecam, mă simţeam un adevărat rege, atât de mândru mi se părea că arătam în spinarea lui. Un învingător!*". Ocazia de a se simţi cu adevărat un învingător i se iveşte într-una din zile, când tatăl său îl trimite, călare, la „*unchiul Ioan, din Hotaru Turzii*", cale de vreo 8-10 kilometri de casă: „*Du-te şi spune-i să vină mâine dimineaţă la noi, mi-a zis tata şi eu l-am întrebat: De ce să vină unchiul Ioan mâine dimineaţă la noi? Ştie el, a zis tata, tu du-te şi spune-i ce ţi-am zis eu. Am scos calul din grajd, i-am pus căpăstrul şi o pătură pe spate, am săltat în spinarea lui şi am pornit la drum, de-a dreptul peste câmp*". La întoarcere însă, pericolul unei furtuni năprasnice se arătă la orizont şi „*Când tunetul bubui aproape şi fulgerul alunecă pe boltă, l-am simţit pe Murgu încordându-se tot, apoi ţâşni ca o săgeată înainte şi porni într-un galop nebun, de-a dreptul peste câmp. Vântul, stârnit pe neaşteptate, înclina ierburile foşnitoare, răsucea vârtejuri înalte de praf, soarele fusese repede înghiţit de nori şi tunetele se auzeau tot mai aproape, ca şi cum mii de căruţe ar fi trecut hurducăind pe un drum plin de hârtoape. Murgu alerga mâncând pământul!*". Cât o fi ţinut această cursă „*mâncând pământul*" nu ne spune naratorul, dar „*În momentul când am intrat pe poartă, căzură şi primii stropi de ploaie, răpăind printre crengile copacilor şi frunziş, apoi totul nu mai fu decât un vălmăşag de stihii; un hău sălbatic înghiţi lumina zilei şi vijelia se dezlănţui, făcând şi mai deasă întunecimea, înlăuntrul ei potop de lumini orbitoare se revărsau, văzduhul se cutremura de tunete şi ploaia curgea şiroaie... trăsnetele cădeau unul după altul şi bubuitul lor făcea să răsune lumea întreagă...*".

Din microromanul ***Chef cu teroriști*** (o rememorare a evenimentelor din decembrie '89), autorul a ales un fragment (***Scene dintr-o revoluţie***) în care secvenţele prezentate, cu o derulare cinematografică halucinantă, îţi lasă impresia că naratorul s-a aflat efectiv în focul evenimentelor. „*Pe plan literar,* scrie criticul Tit Liviu Pop, *o face atât de convingător, cu mijloace proprii scriitorului, încât creează convingerea că a trăit acolo, a participat, a înţeles şi a suferit. Şi totul cu un scris sobru, o notaţie scurtă, exactă, epurată de procedee artistic ornante – gravitatea faptelor nici nu o permitea*".

Aurel Podaru are un farmec seducător al evocării, iar viziunea sa şi mesajul sunt exprimate subtil sau se relevă din subtext prin deducţia logică a cititorului, căruia îi dă impulsul să reflecteze asupra fiecărei poveşti, o *story* petrecută *illo tempore*, dar care este adusă în prezent prin arta şi specificul discursului. Mă refer la povestirile din ciclul ***Proasta de Claudia***, adevărate bijuterii ale genului scurt, iar după ce le-ai parcurs „*cu sufletul la gură*", cum se zice, ai impresia unei transgresiuni într-un spaţiu esenian, într-un univers al astâmpărului, în care omul este antrenat să parcurgă un drum sinuos al cunoaşterii, drum de căutare de sens, de iubire.

Paul, protagonistul-narator, este un Don Juan pentru care erosul devine un ideal, iar experienţele sale sentimentale nu fac decât să-l îmbogăţească afectiv, trăirile sale episodice îl fac omniscient, chiar dacă unele îi lasă în suflet umbre şi nostalgii. Iar aceste povestiri formează un tot unitar, într-o succesiune ascendentă de naraţiuni tip „love story", liantul lor fiind atât personajul principal, cât şi mesajul: idealul pe care îl urmăreşte protagonistul în drumul său iniţiatic.

Caracterul ascendent al episoadelor pare a fi dat tocmai de febrilitatea căutărilor unui ideal: eternul feminin, un vis care devine realitate în ultima povestire, care dă şi titlul volumului – ***Ioana pentru totdeauna***. Ioana – hotărât lucru – e femeia vieţii sale, pentru că Ioana e altfel decât toate celelalte femei pe care le cunoscuse – aventuri trecătoare sau, altfel spus, un fel de joc de testare: „*o femeie, altă femeie, una care îşi înşală bărbatul, o fată naivă, o văduvă, una trecută de prima tinereţe sau una pentru care eram prima ei dragoste, cu condiţia ca întâlnirile să poată fi înlocuite una prin alta, având aceeaşi valoare şi semnificaţie pentru mine*". După prima fată cu care a dormit într-un pat (***În pat cu Luminiţa***), urmează Claudia, care i se dăruieşte capitulând fără condiţii şi care a fost prima femeie în viaţa lui Paul (***Proasta de Claudia***), apoi Codruţa, filatoare într-o întreprindere textilă, o făptură ciudată, care „*ţine să-şi petreacă noaptea cu mine, deşi ştia că a doua zi iubitul ei o va cere în căsătorie!*", ceea ce îl revoltă şi nu poate înţelege acest lucru. Urmează ***Petruţa din deal***, ***Mirela din Iris***, ***Noua profesoară de engleză*** şi altele, până la punctul terminus al căutării sale, unde o va întâlni pe Ioana. De fapt, Ioana e cea care îl caută pe Paul. Ea îl sună într-o seară la uşă şi, după ce intră şi se instalează ca la ea acasă, fără inhibiţii şi prejudecăţi, mărturisindu-i pe şleau: „*Eu mă supun unor norme pe care mi le făuresc singură, pe care le simt eu ca fiind drepte, şi morala mea vine ea ca să mă caute pe mine*".

Autorul a adunat în această antologie tot ce are el mai bun în materie de proză scurtă, oferind cititorului (mai mult sau mai puţin avizat) clipe de reală încântare sufletească şi spirituală.

Florian ROATIŞ

EMIL CIORAN ŞI SORANA ŢOPA ÎN ARHIVE BRĂILENE

Eseistă de o cuceritoare finețe stilistică şi ideatică, poetă a unor „*candori*" şi „*evlavii*" ivite din „*unduirea timpului*", memorialistă cu o rară capacitate de portretizare, de decantare şi de asociere a esențialului din evenimențial, Maria Cogălniceanu se dovedeşte a fi şi o asiduă şi, în final, fericită cercetătoare a arhivelor.

Întrucât din Brăila sa dragă – „*oraş magic*", cum îl numeşte Maria Cogălniceanu - au plecat spre Bucureşti, spre a deveni personalități de frunte ale culturii române, Nae Ionescu, Vasile Băncilă, Mihail Sebastian, Anton Dumitriu, Nicolae Carandino ş.a., era firesc să-şi concentreze interesul cognitiv asupra acestora.

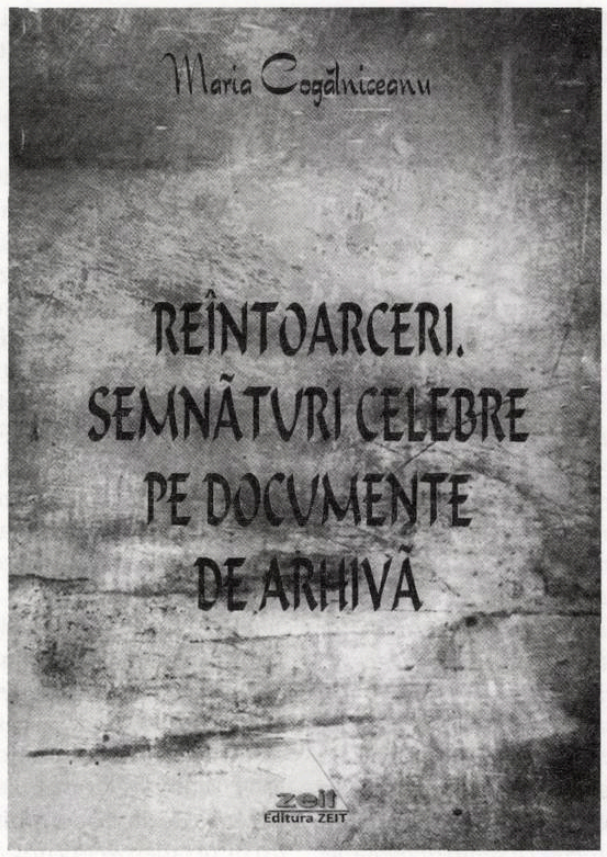

De la liceul „Nicolae Bălcescu", prin care trecuseră toți cei enumerați mai sus, la arhivele județene şi apoi la cele din Bucureşti – iată drumul pe care-l străbate de ani buni Maria Cogălniceanu, cu mult folos pentru cultura română, dar şi cu indenegabile satisfacții personale.

A început prin a cerceta viața şi opera lui Panait Istrati, acel „*vagabond de geniu*", care ne şochează şi azi cu celebra sa ***Spovedanie pentru învinşi***, făcând parte din asociația care-i poartă numele („Prietenii lui Panait Istrati"), din Franța, ca şi din România. Colaborarea extrem de elevată şi de fructuoasă la publicațiile franceze şi româneşti, ca şi în cadrul unor colocvii naționale şi internaționale s-a materializat în cele trei cărți dedicate celui care a imortalizat Brăila în romanele sale: ***Panait Istrati. Maxime*** (1995), ***Panait Istrati. Tentația şi ghimpii libertății*** (2005) şi ***Istrati după Istrati. Documente recente inedite*** (2006, ediție româno-franceză).

În anul 2004 a publicat, la Editura clujeană Limes, ***Întâlniri irepetabile***, o admirabilă carte despre prietenia intelectuală cu Alexandru Talex, N. Carandino, Anton Dumitriu, Edmond Nicolau şi, mai ales, cu C. Noica şi cu N. Steinhardt. Fugitive apropieri de Relu Cioran şi Geo Bogza se adaugă întâlnirilor de suflet care i-au marcat „*devenirea întru ființă*", ca să folosim expresia filosofului de la Păltiniş. Deşi cea mai îndelungată corespondență (1977-1990) a purtat-o cu biograful lui Panait Istrati, Alexandru Talex, şi cu Edmond Nicolau (1986-1995), cea mai consistentă rămâne cea cu Constantin Noica (1985-1987), cu care a peripatetizat la Păltiniş, Şanta şi Gura Răului, şi cu N. Steinhardt (1988-1989), cu care a străbătut Lighetul Rohiei.

A urmat un volum de ***Scrisori inedite*** (Editura Limes, 2005),primite şi trimise de C. Noica, însoțite de comentarii, note şi fotografii. Să reținem că, excepție făcând scrisorile adresate domniei sale, celelalte, primite de Noica atât din țară (de la mari prelați şi scriitori, ca şi de la tineri în căutarea maestrului), cât şi din străinătate (de la Ionel Jianu şi George Uscătescu), au fost „*salvate*" de Maria Cogălniceanu, aflată uneori în postură de „*secretară*" a filosofului de la Păltiniş.

În anul 2007 scormonitoarea de arhive şi-a permis un *intermezzo* liric, publicând volumul ***Unduirea timpului***, cu poeme de o gingăşie şi o elocvență rare.

În urmă cu mai bine de un an (2010), la Editura Zeit, Brăila, a apărut volumul ***Reîntoarceri. Semnături celebre pe documente de arhivă***, datorat aceleiaşi neobosite cercetătoare, preocupate să pună în lumină contribuția reprezentanților oraşului de la Dunăre la îmbogățirea patrimoniului cultural național.

Studiile şi eseurile Mariei Cogălniceanu prezintă aspecte sau „*clipe de viață*" trăite de o serie de personalități brăilene sau care au trecut prin Brăila, lăsând urme detectabile azi doar în arhive. Printre atâtea nume de rezonanță ale culturii noastre (T. Arghezi, P. Istrati, Constantin Tănase, N. Steinhardt etc.), cititorii vor avea surpriza întâlnirii cu personalități mai puțin cunoscute astăzi, dar care atunci au avut un rol deloc neglijabil în viața culturală. Aşa este N. G. Eremie (1886-1949), licențiat în drept la Bucureşti, cu doctorat la Paris, implicat în viața politică (senator), cu preocupări culturale notabile pentru acea epocă: publicist (redactor la „România apicolă"), traducător din Henri Bergson, Charles Gide şi Georges Sorel, dar şi din Martial, ale cărui ***Epigrame*** i-au inspirat propria creație etc.

Din „*sipetul său de aur*", Maria Cogălniceanu ne prezintă o carte poştală inedită, trimisă de Tudor Arghezi lui N. G. Eremie, prețuitul său colaborator la ***Bilete de papagal***, numit de către poet „*stuparul de la Dunăre*", aluzie la pasiunea acestuia pentru apicultură. Rândurile scrise de Arghezi devoalează respectul şi simpatia sa pentru N. G. Eremie, implicit valoarea acestui prob intelectual brăilean. Totodată, autoarea atestă cu fotografii şi cu dedicații pe cărți prietenia dintre același N. G. Eremie şi Panait Istrati.

La câțiva ani de la despărțirea de N. Steinhardt, de la care aflase de ascendența brăileană a familiei sale, M. Cogălniceanu a început investigația în arhivele oraşului. Autoarea descoperă astfel că bunicul lui N. Steinhardt, Aizicu, este „*cel mai vechi locuitor al Brăilei cu numele de Steinhardt*". Aflăm că inițial numele de familie varia: Stainhart, pe actul de naştere al lui Josef (1866), Stanhat şi Steinhart la cel de al doilea fiu al lui Aizicu, Ignatz (1869), ca din 1881 să rămână Steinhardt, aşa cum apare pe o invitație adresată de reprezentanții Templului Choral oficialităților brăilene. Nu este de mirare o asemenea discrepanță pentru acele timpuri, confirmată şi de numele soției lui Aizicu Steinhardt: pe actul de naştere al lui Josef este trecută Redi Aizicu (!), iar în cazul lui Ignatz, apare Renzi Stanhart (!). Cea mai frapantă descoperire făcută însă de M. Cogălniceanu este aceea din actul de naştere cu numărul 300 din Registrul stării civile de la Brăila, în care Ignatz, al doilea fiu născut al lui Aizicu, este declarat în ceea ce priveşte religia „*ortodocsu*"! Faptul, inexplicabil astăzi, probează o ascendență creştină (ortodoxă) în arborele genealogic al familiei Steinhardt şi poate fi corelat cu opțiunea creştină, peste un secol şi ceva, a celui devenit monah la Rohia.

Tatăl lui N. Steinhardt, deşi s-a născut în refugiu, la Buzău, în anul Războiului pentru Independență (1877), a absolvit liceul „N. Bălcescu" din Brăila, fiind regăsibil în registrul matricol unde era grafiat Şaer, Schaer, Schaia, ca să devină în final, prin voință proprie, Oscar-Saia Steinhardt.

Interesant este faptul că nu apare nicăieri la Brăila consemnată existența celui de-al patrulea fiu al lui Aizicu, Wilhelm, tatăl lui Aristide şi al Gertrudei Steinhardt - cea care a devenit soția lui Emanuel Neuman (Manole din ***Jurnalul fericirii***), cel mai bun prieten din tinerețe al lui N. Steinhardt.

Cel mai consistent capitol al cărții Mariei Cogălniceanu este cel dedicat filosofilor Vasile Băncilă şi Anton Dumitriu.

Din filele de arhivă autoarea reface mai întâi un „*mic dosar al tinereții intelectuale*" a lui V. Băncilă (1897-1979), pe care îl consideră – şi pe bună dreptate – unul dintre marii gânditori ai perioadei interbelice. Greutățile materiale cu care s-a luptat în timp ce colegii săi de generație (L. Blaga, M. Vulcănescu, P. Comarnescu ş.a) se afirmau în plan cultural şi filosofic i-au obstaculat vocația, opera sa cea mai substanțială rămânând în manuscris şi nefinalizată. Astăzi avem publicate, prin osârdia şi competența Dorei Mezdrea, la Editura Istros a Muzeului Brăilei, şapte volume masive din integrala, neterminată, a operei lui V. Băncilă.

Vasile Băncilă a fost prietenul lui L. Blaga şi cel căruia autorul Marelui Anonim i-a dedicat ***Spațiul mioritic*** (1936). Replica lui V. Băncilă, ***Spațiul Bărăganului***, a rămas nefinalizată, dar acesta s-a revanşat scriind acea excepțională exegeză ***L. Blaga, energie românească*** (1938). Totodată, V. Băncilă a fost discipolul şi prietenul lui Nae Ionescu, alt mare brăilean, care a dominat viața intelectuală din capitală în deceniul patru al secolului trecut. Întrucât Nae Ionescu şi L. Blaga se eludau reciproc, Băncilă a trăit şi drama „împărțirii" între cei doi. Din arhivele Brăilei, M. Cogălniceanu a scos la lumină zbaterile lui V. Băncilă şi ale soției sale, Felicia, pentru a obține de la autoritățile oraşului sumele necesare traiului în capitala Franței pe timpul cât filosoful s-a aflat la studii la Şcoala română de la Fontenay-aux-Roses (1925-1926).

Bună cunoscătoare, printre puținii exegeți ai filosofiei româneşti, a operei lui V. Băncilă - dovadă şi penetrantul studiu despre ***Conceptul de ideal în viziunea filosofică a lui Vasile Băncilă*** (pp. 46-55) - Maria Cogălniceanu realizează o convingătoare pledoarie pentru studierea operei acestui „*filosof de neuitat şi de neignorat pentru oricine se consideră aparținând culturii române şi europene*".

Un alt model „*uman şi cultural*" pe care ni-l oferă Brăila este Anton Dumitriu. După ce reconstituie relațiile acestuia cu oamenii Brăilei, autoarea ne dezvăluie în chip concluziv amărăciunea marelui erudit, generată de „*indiferența conştientă sau inconştientă a brăilenilor față de prestigiul său universal*".

Informații inedite aduce M. Cogălniceanu despre Constantin Tănase – poate cel mai bun actor de revistă de la noi, cunoscut şi pe alte meridiane, Paris, Berlin, Cairo, Istanbul – care, venit de la Vaslui pentru a urma studii liceale, a debutat la Teatrul Liric brăilean, dar şi despre Sorana Țopa (1898-1986), actrița care a inspirat mari pasiuni unor personalități interbelice, precum Mircea Eliade, Emil Cioran, Sorin Pavel ş.a.

Cunoscuta tragediană a frecventat cenaclul „Sburătorul" al lui E. Lovinescu şi a publicat, înainte de a fi pensionată forțat de comunişti (1949), două piese: ***Călătorie în întuneric*** (1943) şi ***Omul ascuns*** (1947). Turneul său la Brăila din luna mai 1926, când era societară la Teatrul Național din Iaşi, îi prilejuieşte Mariei Cogălniceanu o emoționantă şi empatică prezentare a celei care, în deceniul patru, va fi o prezență constantă în mijlocul generației „Criterion", iubită de unii pentru frumusețea şi pentru talentul ei scenic, ironizată de alții, precum Petru Comarnescu, pentru preocupările sale de teozofie şi mistică.

Maria Cogălniceanu nu putea să-l uite pe scepticul Cioran, „*cel obosit de Paris şi de glorie*". Două scrisori inedite ale acestuia, aflate acum în arhiva autoarei, relevă fragmente din viața şi preocupările acestuia la Paris, unde filosoful, departe de a se „*înstrăina*", se arată interesat de familia sa – în special de fratele său Aurel de la Răşinari, trăitor şi el al unor drame – ca şi de locurile copilăriei sale.

Cei care vor avea ocazia întâlnirii cu cartea Mariei Cogălniceanu vor mai afla informații inedite despre pictorul Gheorghe Naum, despre Grigoraş Dinicu şi viața muzicală interbelică, ca şi despre bibliotecile Brăilei – toate probând existența unei vieți culturale autentice.

O carte nu numai fermecătoare pentru toți cititorii, ci şi extrem de utilă celor cu preocupări pentru istoria culturală românească.

Daniela SITAR-TĂUT

„PREA INTRASEM, LA 22 DE ANI, ÎN LITERATURĂ «CU BASTONUL»!” - N. Steinhardt (I)

Apărut în 1934, la Editura Cultura Poporului din Bucureşti, volumul de debut al lui Nicolae Steinhardt, ***În genul... tinerilor***, este semnat cu pseudonimul Antisthius, preluat din ***Caracterele*** moralistului francez La Bruyère. Mottoul care-l însoţeşte, aparţinând aceluiaşi autor, semnalează filonul etic al cărţii şi dorinţa de corijare (estetică), fără accente vindicative: *„Je pardonne, dit Antisthius, à tous ceux dont j'ai attaqué les vices sans toucher à leurs personnes”*. Anul 1934 este fecund în ceea ce priveşte producţia literară, atunci fiind editate ***Întoarcerea din rai***, ***India***, ***Lumina ce se stinge*** ale lui Mircea Eliade, ***Pe culmile disperării*** (Emil Cioran), ***Mathesis sau bucuriile simple*** (C. Noica) şi incendiarul ***Nu*** al lui Eugen Ionescu. Dacă aserţiunile nihiliste şi pulverizatoare prezente în belicul tom ionescian vor isca rumoare şi controverse în epocă, volumul parodic al lui Nicolae Steinhardt trece aproape neobservat. Şi va rămâne în uitare mai bine de o jumătate de secol, cu atât mai mult cu cât însuşi părintele lui regretă jongleriile mimetice de odinioară, modelele calchiate expresionist fiind oameni de cultură pentru care scriitorul avea o deosebită reverenţă (M. Eliade, E. Cioran, C. Noica)[1]. Pseudonimul buclucaş este distorsionat şi pronunţat fantezist până la atrofieri blasfemice, aspect semnalat cu umor amar de către scribul ajuns la maturitate: *„Numele nu mi se pare prea fericit. A fost rostit aproape întotdeauna deformat: am auzit rostindu-se Antichristus”*[2]. Pe de altă parte, onomastica cu desinenţă latină îi apare acum desuetă, demonetizată.

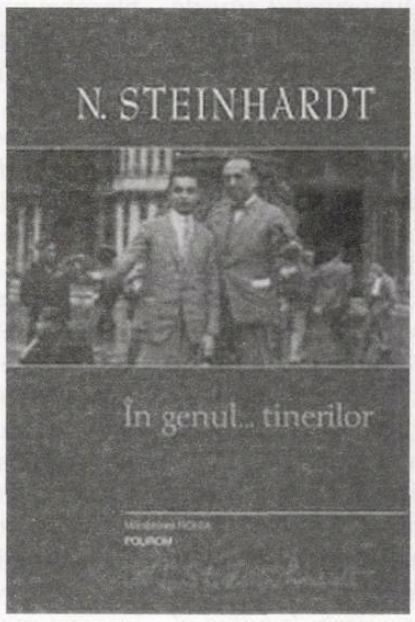

Într-un interviu cu Nicolae Băciuţ, datat *„Târgu Lăpuş, 10. III. 1987”*, scriitorul oferă informaţii referitoare la contextul apariţiei cărţii, succedate de un *mea culpa* la adresa celor penelaţi[3]:

„– Cum v-aţi pregătit debutul? De ce Antisthius? Cum a fost primit debutul? Ce aţi hotărât în ce priveşte scrisul dv. după acest debut?

*– Volumul lui Antisthius a fost întâmpinat mai ales prin tăcere. Prea intrasem, la 22 de ani, în literatură „cu bastonul!” Antisthius e pseudonimul pe care l-am ales dintr-una din cărţile mele preferate, **Caracterele** lui La Bruyère. Căutam un pseudonim şi am găsit un pasaj foarte potrivit cu intenţiile mele în **Caractere**, atribuit „caracterului” denumit Antisthius. Ţin minte că lui Mircea Eliade i-a plăcut textul din La Bruyère pus cărţii mele ca motto. Şi nu s-a supărat – om bun ce a fost – de impertinentele mele cuvinte. Aşa era pe-atunci: oamenii nu se supărau cu una cu două.*

Hotărâsem să scriu cât mai mult.

Nu s-a putut.

– Aţi redebuta cu aceeaşi carte? (Mărturisesc, este singura dintre cărţile dv. pe care nu am citit-o.) Credeţi că acum se debutează mai uşor/ mai greu ca atunci?

– Nu! N'aş debuta cu aceeaşi carte, o carte în care am fost nedrept şi violent cu Eliade, Cioran, Noica. N'am avut dreptate.

M'au iertat. Dar nu aş reîncepe! Atunci se debuta greu – ori destul de greu – din pricina caracterului obtuz al mai tuturor editorilor. Dar astăzi e mult mai greu, nu încape îndoială. Consiliul Culturii şi autocenzura sunt bariere care întrec vechile impedimente cu multe lungimi.”

Titu Maiorescu constituie doar pretextul eşafodajului ideatic. Junele polemist stabileşte congruenţe sociale, culturale, lingvistice între epoca marilor clasici şi anul 1934. Mărcile disjunctive, relevate prin serii antinomice, se metamorfozează în apologii ale generaţiei de la 1872, iar exemplele recrutate de mentorul de la Junimea din presa vremii sunt percepute drept inofensive în raport cu barbariile lexematice contemporane: *„astăzi, neobrăzarea stilistică e întrecută cu mult de îndrăzneala bolnăvicioasă a cugetării”*; *„Astăzi, omul normal e privit de sus, nebunia îşi proclamă dreptul la conducere, inteligenţa e lucru de ruşine”*; *„Împerecheri ciudate şi nefireşti de cuvinte, împleticiri şi rostogoliri beţive de idei îşi găsesc apologeţi prin faptul că sunt scrise de **tineri**, că dovedesc concepţii tinereşti, **moderne**”*; *„Nebunia sintactică e semn al nebuniei adevărate”*[4]. În accepţiunea contestatarului, juneţea este paravanul care legiferează degringolada logicii, a pudibonderiei, a principiilor. Deşi aparţinător acestei vârste, N. Steinhardt se delimitează de congeneri, *„într-o omni-parodie”*, *„o revoltă ludică faţă de dogmă în general, faţă de autoîmbătarea-n formulă, de orice-nseamnă claustrare-n manieră şi retorism, indiferent de orientare spirituală, marcă stilistică şi culoare politică”*[5].

Veritabil manifest programatic, prefaţa demască accentuarea logoreei, hegemonia turpitudinii, detronarea eticii. Folosind modelul francez *„à la manière de”*, tânărul îşi propune să realizeze atât o panoramă a literaturii contemporane, cât şi una a categoriilor sociale care intră în această feudă decadentă. Itinerarul biografic al anilor 1934-1936 ne prezintă un N. Steinhardt care militează pentru conservarea principiilor burgheze şi liberale, iar opiniile, menţionează Nicolae Mecu, sunt cele ale *„unui liberal conservator, situându-se, pe teren românesc, în posteritatea junimismului politic, a conservatorismului luminat propriu lui P.P. Carp şi T. Maiorescu – idolul său din tinereţe”*[6].

Deşi recunoaşte abilităţile care se cer unui mim livresc ce trebuie să se transpună empatic pentru a calchia (parodic) modelul, acesta este definit drept un vampir intelectual care se hrăneşte cu materialul scriptural al altcuiva, printr-un tranzitoriu rapt identitar: *„Imitatorul se dezbracă de sinea sa şi nutreşte simpatia necesară adaptării la o altă construcţie mentală (...). Dar operaţia însuşirii şi a subsumării – oricât de subtilă şi de izbutită ar fi – tinde mereu spre exagerare, stă sub întreitul semn (advers) al ironiei, caricaturii şi comicului. (...) Pastişul e o luptă, e analog cuceririi unei cetăţi întărite, totuşi se foloseşte prea mult de iscoade şi-şi fură sieşi ceva din puritate prin urmărirea scopului principal, care-i imitaţia, bineînţeles zeflemitoare. Parodistul se identifică modelului, însă parazitar, mimetic, pentru a-l surprinde şi exploata; se împieliţează în verbul lui, nu se întruchipează în substanţa lui. Sunt prea sever? Atunci şi cu mine, care am publicat în tinereţe un titlu tâlcuit după Reboux şi Muller”*[7].

În genul... caricaturizează nu doar numele sonore ale literaturii contemporane. Malaxorul stilistic masticheză ingenios tipologii umane (***Unui băiat serios***), tendinţe politice liber-schimbiste (***Unui tânăr de stânga-dreapta***), ingineri textuali, specializaţi tematic monocord (***Unui autor de piese de teatru cu masse***) sau categorii socio-profesionale (***Unui tânăr profesor sau unui student de la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti***, ***Unui tânăr doctor***). Nu sunt eludate nici manifestările bombastice, decelabile în discursurile mediatice: ***Unei reviste de avangardă***, ***Revistei „Cuvântul liber”***. Fandările imitative vizează noile apariţii, cum este cazul ***Antologiei poeţilor tineri*** alcătuite de Zaharia Stancu în 1934, mostră aplicată a *„formelor fără fond”*.

Primul autor înfăţişat este Emil Cioran în capitolul *„**Paroxismul eroticului diabolic**, capitol din volumul inedit ce va apărea în curând: **În abisul haosului nesfârşit**”*. Caricaturistul surprinde persuasiv obsesia neantului, printr-o abundenţă de adjective care descriu intensitatea stărilor-limită, defulările lacrimale. Dualitatea alternativelor, aspiraţia ignorării legilor gravitaţiei prin jonglerii fachirice, avalanşele de hedonism purgativ sunt marcate printr-o suită de interogaţii maniheice care debutează gnomic, dar sfârşesc în opţiuni ale derizoriului. Sindromul solitudinii, al incomprehensiunii este dublat de spectrul durabilităţii, aspect semnalat şi în cazul celorlalţi scriitori.

Umorul se proliferează plenar în eseul următor, ***Thempesis sau Prostiile neobişnuite***. Nota „editorului” semnalează dispariţia misterioasă a junelui C. Noica, la puţină vreme după editarea cărţii ***Mathesis sau bucuriile simple*** (1934). Fragmentul de manuscris pare a avea o importanţă capitală, deoarece el dezvăluie principiile formulate în *„faimoasa teorie a non-mâncării”*[8]. Textul demarează cu elucubraţii mentale care au ca suport operaţiile aritmetice, pentru a conferi o textură raţională teoriei ce urmează să fie expuse. Imnul parodic al perfecţiunilor geometrice, elogiul Unicului, reverenţa faţă de *„Geometria pură”* conduc filosoful până la propunerea unui alt calendar aniversar, întemeiat pe descoperiri geometrice. Amuzante sunt notele editorului care implică naratarul în descoperirea diagnosticului clinic al autorului, erorile raţionamentelor lui sau posibila dezlegare a dispariţiei acestuia: *„Să fi fost atins C. Noica de ceea ce în mod vulgar s-ar putea enunţa: i s-a urcat geometria la cap? Simplă supoziţie, fără pretenţii medicale. (Nota editorului)”*; *„Aici ni se pare a găsi un indiciu preţios în aflarea adevărului despre volatilizarea lui C. Noica. (Nota editorului)”*[9]

Eseistul propune ca nutriment ideile, filozofia, oferind şi un ghid de îngurgitare. Inaniţia nu e posibilă, ea e doar un ingredient care amplifică gurmandismul sapienţial. Extremistul ascet indică soluţii de „socialism culinar”: amnezia alimentară, uniformizarea bucatelor, reducerea lor la numitor comun pentru a *„câştiga universalismul anonim monist. Puritatea formelor nerealizate”*[10]. Drenajul ideatic trebuie început încă de la naştere, astfel încât surogatul laptelui matern, apt să coaguleze *„viaţa... pură”*, va fi *„seva ideală ce curge din principiul lui Arhimede şi din rădăcinile cubice ale numerelor zecimale”*[11].

Note:

1. Textul va fi retipărit abia în 1993 (Editura PAN). Ulterior, în ediţia din 1996, ***În genul lui Cioran, Noica, Eliade...*** (Editura Humanitas, 1996, cu o postfaţă de Dan C. Mihăilescu) este păstrat atât numele, cât şi pseudonimul. Cea mai complexă variantă editorială este cea din 2008, care reia titlul originar: N. Steinhardt (Antisthius), ***În genul... tinerilor***, Ediţie îngrijită, note, studiu introductiv, referinţe critice şi indici de George Ardeleanu, repere biobibliografice de Virgil Bulat, Iaşi: Mănăstirea Rohia, Editura Polirom, 2008, 344 p.
2. ***N. Steinhardt. Între lumi. Convorbiri cu Nicolae Băciuţ***, Târgu Mureş: Editura Nico, 2009, p. 40.
3. Ibidem, p. 52-53. Text reprodus şi în revista „Vatra veche”, anul IV, nr. 2 (38), februarie 2012, p. 4, sub titlul *„Am cunoscut, aveam vreo 20 de ani, iubirea”*.
4. ***Beţia de cuvinte, 1934,*** în N. Steinhardt (Antisthius), ***În genul lui Cioran, Noica, Eliade...*** Cu o postfaţă de Dan C. Mihăilescu, Bucureşti, Editura Humanitas, 1996, pp. 8-9.
5. Dan C. Mihăilescu, postfaţă la ed. cit., pp. 188-189.
6. Nicolae Mecu, ***Portretul înţeleptului la tinereţe***, în "Revista de istorie şi teorie literară", an XL, nr. 1-2/1992, p. 122.
7. N. Steinhardt, ***Escale în timp şi în spaţiu sau Dincoace şi dincolo de texte***, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1987, p. 356.
8. N. Steinhardt (Antisthius), ***În genul lui Cioran, Noica, Eliade...*** Cu o postfaţă de Dan C. Mihăilescu, Bucureşti: Editura Humanitas, 1996, p. 21.
9. Ibidem, pp. 24-25.
10. Ibidem, p. 27.
11. Ibidem, p. 28.

(Continuare în numărul următor)

Marian ILEA

ALBERT POHL ŞI ARTA SEDUCŢIEI

În parcul de lângă catedrala din Medio Monte cădeau frunzele. Din castani pe caldarâm. Fugeau veveriţele. Era dimineaţa măturătorilor. Cei doi ţigani din cartierul blocurilor veniseră la adunat frunze pentru culcuşul de iarnă al porcilor. Pat de frunze pentru grohăitori.

Albert Pohl era croitor, cu atelierul de lucru lângă cofetărie. Peste drum de catedrală. Împlinise în 20 noiembrie şaizeci şi doi de ani. Îmbrăcat la costum, în stofă de calitate. O luase pe cupoane în anii cincizeci. Albert Pohl chelise. Îi căzuseră dinţii. Îşi pusese în gură o lucrare de argint. La tânărul stomatolog Manto. Zâmbea cu tabla de argint în gură.

Albert Pohl intra în cofetărie. În fiecare dimineaţă. Deschidea atelierul de croitorie la ora nouă. Fix. Clopotul din turnul catedralei romano-catolice bătea ora exactă. La opt şi treizeci de minute domnişoara bătrână, Simka Porumbaru, se plimba cu pekinezul Zoli prin parc. Zoli venea de la Zoltan. Domnişoara Simka Porumbaru avea treizeci şi opt de ani. Necăsătorită. Când îşi mişca buzele, în colţurile gurii apăreau picături de salivă. Tremurânde. Ademenitoare. Cu o uşoară crustă alburie. În fiecare dimineaţă, la ora opt şi treizeci de minute fix, în trupul domnului Albert Pohl se năştea dorinţa. Buza de sus a domnişoarei Simka Porumbaru se ridica un pic. Albert Pohl avea fantezii. La colţurile de buze tremura crusta aia aburie. Devenea uşor clăbucoasă. Domnişoara Simka Porumbaru fredona o melodie vieneză, plimbându-l pe Zoli pekinezul prin parc.

„Ah! Seducţia asta e când o vreau şi Simka încă nu ştie", îşi spunea domnul croitor, aşezat pe scaunul său din cofetăria oraşului. „Ah! Doar printr-un proces complicat, cu gesturi şi chimicale din trupul meu, va afla şi nu se va mai putea desprinde. Sau cam aşa ceva!", continua domnul Albert Pohl, parcă expunându-se din vitrina mare a cafenelei. De acolo se vedea întreg centrul oraşului.

„Ah! Ah! Ah! Şi ohhh!", mai zicea Albert Pohl, sorbind cu nesaţ din cafeaua dimineţii.

Simka Porumbaru, domnişoara bătrână din Medio Monte, îl avea pe Zoli. Zoli era pekinez. Simka purta mănuşi, evantaie, peruci şi chiar meşe, pantaloni, pălării şi umbreluţe aduse din micul târg al Slovaciei, Nove Zamky, de lângă Bratislava. La Nove Zamky, domnişoara bătrână Simka din Medio Monte avea o mătuşă bucătăreasă la cârciuma gării. Pe umbreluţele alea scria „made in Slovakia".

Domnul Albert Pohl nu mai rezista. Îl apucau un gâdilici în piept şi un nod în gât. O privea insistent pe Simka. Îl ura pe Zoli, care se plimba cu domnişoara bătrână.

„E de o frumuseţe perversă şi de o senzualitate morbidă", bolborosea croitorul din Medio Monte.

Zoli, pekinezul, era gălăgios, lătra la măturători.

„Amorul liber în toată plenitudinea expansiunii. Iată care e nevoia oricărui barbat!", era concluzia domnului croitor Albert Pohl. Apoi cădea pe gânduri.

„Era o vreme în Medio Monte când, dacă te plimbai cu Magdalena Weiss prin pădure şi ea aducea la tribunal doi martori, erai obligat s-o iei de nevastă", şoptea acelaşi domn croitor din oraş. Aşa devenise Magdalena Weiss Magdalena Pohl. Tot într-o zi de toamnă.

Simka Porumbaru din Medio Monte era o domnişoară bătrână liberă. Zoli. Pekinezul. Şi cam atât. Albert Pohl o avea pe Magdalena Pohl, pe Iencsi Pohl şi pe Marta Pohl. Cei doi copii erau la studii în Cluj.

Simka Porumbaru se născuse în casa spălătoresei din Medio Monte. Când împlinise 14 ani, era slujnică la domnul Weiss, neamţul instalator, cu mustaţă ungurească şi trup grăsuliu. Simka se lăsa înghesuită în debaraua unde-şi ţinea instalatorul sculele. Voia instalatorului era şi dorinţa Simkăi Porumbaru. Weiss ăla era socrul croitorului Albert Pohl.

„Simka Porumbaru ajunsese domnişoară bătrână şi versata din Medio Monte", îşi spusese domnul croitor Albert Pohl, părăsind cofetăria.

Clopotul din catedrală bătea ora nouă fix. Domnul croitor deschidea uşa atelierului în acea dimineaţă de toamnă. Era mulţumit. Mai reuşise încă o dată să nu se lase înfrânt de arta seducţiei. Domnişoara Simka Porumbaru era versată. Domnul Albert Pohl era rezistent.

În mijlocul parcului măturătorii adunau frunzele toamnei pentru patul de iarnă al grohăitorilor. În Medio Monte începuse o friguroasă zi de 20 noiembrie. Magdalena Pohl pusese în cuptorul aragazului blatul de tort. Seara urma să-l sărbătorească pe minunatul ei soţ, Albert.

Victor TECAR

VISUL CA ISPITĂ

(fragment)

Ceaţa era lipicioasă şi rece. Abia zărindu-se unii pe alţii, călătorii îşi dădeau binețe grăbiți să urce în deal la intersecţie, unde oprea autobuzul care îi transporta pe muncitorii de la Complexul de creştere a taurinelor. Până la Criptă, care marca jumătatea distanţei dintre sat şi şoseaua naţională, drumul era anevoios, mai ales pentru călătorii bătrâni şi pentru cei care transportau produse alimentare pe care doreau să le vândă la oraş. Cum se apropiau de sfântul locaş, ceaţa dispărea şi siluetele călătorilor îşi pierdeau formele ciudate închipuite de bagajele pe care le purtau în spate. Respirând din greu sub povara coşului, care scârţâia din toate încheieturile, o nevastă tânără şi voinică se opri o clipă în locul de popas lângă Criptă, să-şi tragă sufletul. Nu avea de gând să-şi dea jos povara din spate, cu toate că acolo erau o masă şi două băncuţe de lemn. Îşi propti numai coşul de tăblia mesei, apoi îşi întoarse privirea spre sfântul locaş, îşi făcu semnul crucii şi zise cu o jumătate de gură: „ Bună 'neaţa!". Nu aşteptă răspuns la binețe, îşi încordă braţele în frânghii, ridică coşul şi porni la drum. Doi bărbaţi, pe care femeia îi recunoscu după vorbă, având fiecare câte un tic aparte, o ajunseră din urmă şi Onofrei, omul de serviciu al fostului Consiliu popular din Sălnic, om bătrân, dar şi slab de minte, pe care sătenii nu prea îl băgau în seamă, o întrebă:

- Tu, femeie, pe cine ai văzut acolo?

- Doamne, zise femeia mai mult pentru sine, dacă strigam mai tare, mă auzea.

- Cine să te audă? întrebă al doilea drumeţ, Petrea Puşcşul, om cu mintea întreagă.

- Cel din Criptă, care şedea la picioarele Mântuitorului şi se ruga. Mi s-o părut a fi Smintitul.

- Care Smintit?

- Cel care prorocea pe vremea colectivizării.

- Acela o perit demult, râse Onofrie, tu nici nu erai pe lume.

Călătorii se alăturaseră de-o parte şi de alta a femeii. Petrea ar fi vrut să-i dea o mână de ajutor, dar avea şi el o raniţă grea în spate. Lui Onofrei nu-i păsa de ea, mergea cu mâinile în buzunare. Pe el îl interesa mai mult raniţa consăteanului, marfa pe care acesta o ducea de vânzare la oraş. Pe drum încercase să-l tragă de limbă, însă drumeţul îl luase peste picior, zicându-i: „miere de stup", la care boacterul se lovi cu palma peste frunte, exclamând: „Zău, mă! Arată-mi şi mie undeva, în sat la noi o coşniţă cu albine şi le mănânc cu ace cu tot. De când au înfiinţat ăştia livada pomicolă, dau cu otravă şi nu mai vezi o albină pe câmp...". Onofrei tuşi sec. Simţi o apăsare în spate şi în picioare. Femeia grăbi pasul. Povara coşului i se păru mai uşoară. Frânghiile n-o mai tăiau la umeri. Din plafonul de ceaţă, călătorii apăreau ca din adâncul unei ape înspumate.

- Să ne lămurim, zise Petrea. Noi am venit în urma ta şi te-am auzit dând binețe. M-am uitat şi-n locul de popas şi la Criptă, dar n-am văzut pe nimeni.

- Nici lumânarea?

- Nici. Cripta era întunecată şi pustie.

- Şi iapa tatii aţipea... vru să spună ceva Onofrei, dar puşcaşul i-o luă înainte.

- Care iapă? Nu-mi amintesc de voi să fi avut vreodată iepe. Poate atunci după colectivizare, când caii fără stăpâni rătăceau pe toate drumurile, atunci s-o fi pripăşit la casa voastră vreo mârţoagă.

- Eu nu ştiu ce şi cum, dar l-am văzut. Era îmbrăcat în haine albe, nu mă prostiţi! Lumânarea ardea în dreapta Mântuitorului...

- Care Mântuitor, tu femeie? Pe cel din bronz l-au furat ţiganii şi l-au făcut clopoţei, altul nu-i, că n-o pus nimeni în loc.

- Şi iapa tatii moţăia uneori mergând pe drum, insinuă Onofrei.

- Eu vă spui, mă, ce am văzut. Erau acolo amândoi şi cel care se ruga era în haine albe. Cine o fost, Dumnezeu ştie!

Urcuşul dispăru pas cu pas şi călătorii parcurseră restul drumului pe o pantă uşoară. Din urmă îi ajunse un grup de tineri care, fiind mai iuţi de picioare, le-o luă înainte, reuşind să-şi plaseze bagajele mai aproape de linia de sosire a mijlocului de transport. Călătorii şedeau pe marginea drumului, ordinea bagajelor stabilea prioritatea la urcare. Primii care reuşeau să se cațere în autobuz puteau să ocupe mai multe locuri, cele înscrise pe biletul de călător erau doar o formalitate, nu ţinea nimeni seamă de ele. Noii sosiţi în staţie trăgeau mai întâi cu urechea să prindă noutăţile zilei. În fiecare dimineaţă apăreau evenimente noi, care stârneau discuţii aprinse. De astă dată nişte femei o compătimeau pe Morăriţa din Arini, căreia autorităţile îi confiscaseră porcul din coteţ, deoarece nu-şi predase dările la stat.

- Necazul Morăriţei, spuse indignată femeia mai bătrână, care cunoştea mai bine situaţia, îi acela că îi trimise de curând carte fetei, celeia ce-i dusă în lume cu cela care o vinit la noi în sat atunci, înainte de colectivizare, şi-i scrise să vie de Crăciun la ea cu toată familia, că taie porcul. Acum nu-i de unde, coteţu-i gol...

- Beţivul! ghici Onofrei.

- O fost el beţiv, atunci, înainte, pe urmă, când o dat cu ochii de Morăriţă, i-o pierit cheful.

- Doruleţ, aşa-i ziceam noi, îşi aminti Petrea.

- Acela, încuviinţă femeia. Şi cum vă spuneam, fata îi dusă pă lume de vreo treizeci şi ceva de ani. Acum o fi având şi ea copii şi nepoţi. Când s-or aşeza cu toţii la masă, trebuie să le pună ceva în farfurii, da' de unde? La oraş zadarnic se duce, mori de foame cu banii în mână, toate-s pe raţie.

- Or răbda şi porcul l-or mânca alţii, chicoti Onofrei.

- Şi n-or fi singurii, socoti un călător mai bătrân.

- Aşa-i! aprobă boacterul. Îţi vedea când se întoarce Boaru de la Congres, atunci a fi scrâşnetul dinţilor.

- A vini cu o falcă în cer şi alta în pământ, se întristă nevasta cea voinică. Parcă îl văd făcând spume la gură: „Dacă nu-mi achitaţi dările la stat, vă iau casele, grădinile, totul... Vă rad de pe faţa pământului!"

- Ăsta-i planul lui, demolarea, spuse Petrea.

- Ne trimite la Râpeni, zise un tânăr mai glumeţ.

- Acolo-i de voi, tineretul. Vouă vă place traiul la bloc, fără căţel şi purcel!

- O să videm care pe care, zise femeia cea bătrână. Morăriţa zice că nu se lasă. Citeşte Psaltirea până la capăt, apoi ce-o da Dumnezeu!

- Poate-o citi până la sfântul aşteaptă! râseră tinerii. De ăştia nu se leagă.

- Nu-i chiar aşa. Morăriţa ştie ce ştie. Cu post şi rugăciune şi-o adus şi bărbatul acasă, tocmai din Siberia.

- Când o fost asta? întrebă Petrea.

- Mai an, când o ţinut post negru. S-o trezit cu el în odor. Era ca un duh de ceaţă, dar avea chipul lui.

- Asta-i prea cu coarne, se-ndoi boacterul.

- Nu-i deloc, interveni nevasta cea voinică. Şi femeia lui Pişculiţa o ţinut post negru şi într-o noapte şi-o visat bărbatul. Era într-o curte mare, împrejmuită cu garduri de sârmă ghimpată, meşterea ceva la o măsuţă. L-o strigat de mai multe ori. El s-o uitat la ea şi n-o recunoscut-o.

- O fi la „clubul vesel", chicoti Onofrei. Acolo-s internaţi cei cu fluturaşi la cap.

- Acolo ar trebui să te duci şi tu, îi zise Petrea.

- De ce? sări ca ars Onofrei.

- Şi tu ai fluturi la cap.

- Ai dreptate, recunoscu Onofrei. Le-am spus şi celor de la anchetă, dar fratele lui Boaru nu mă crede. Zice că fac pe nebunul. O ţine pe a lui. Mă are la mână cu clopotul. Zice că am pornit răzmeriţa. L-am tras într-o ureche şi am alarmat satul.

(Urmare în pagina 15)

Ioan MOLDOVAN - 60

POEME INEDITE

trei rânduri de dimineaţă

După un cer născut iar nu făcut pentru sfârşitul lumii
Vânt tare, frig
În amintirea grâului

restanţe

E bine oriunde nu suntem zice femeia pierdută
Vino şi mângâie-mi părul aspru precum al copoiului rusesc
Dar eu nu pot, nu pot, mă gândesc la Podul Cărturarilor
Ce mai înseamnă o cină în comparaţie cu stelele de pretutindeni?
Vorbesc singur precum bătrânul cu trei paltoane
Merg în bătaia vieţii, mă ştiu fericit, înconjurat de somn ca în Shakespeare
Lucruri şi energii şi fiinţe de-a valma, miracole şi deznădejdi şi gheme şi
Gheene şi poeţii aceia importanţi pe care îi studiază studioşii
Şi eu am fost student şi am fost, însă am fost
Acum (şi acum) nu ştiu nimic
Scrisul meu s-a umflat ca picioarele unei directoare în pragul pensionării
Visez o scară mică portabilă care să mă ajute să scap de boul
De pe limbă

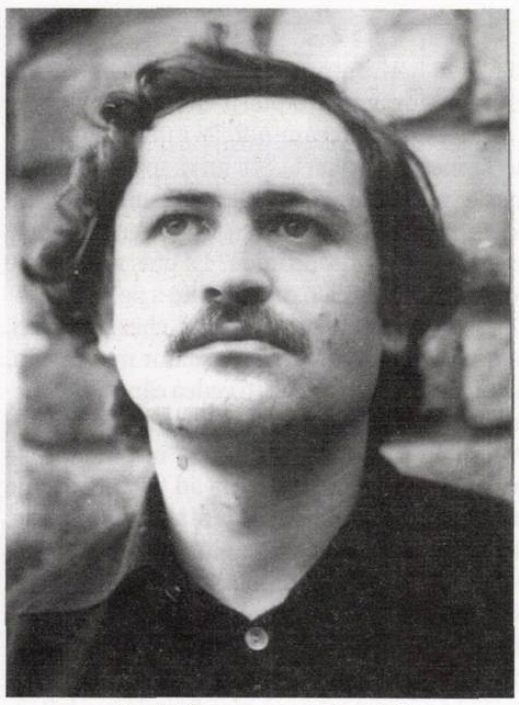

Poetul la vremea debutului

la o aniversare

Pe corabie, deci în lume, bem, suntem puţini astă dată, pieritori
Pe Traian nu-l mai întreb de starea vinului tânăr
În odaia servitorilor lui Vulcan
Libaţii, conversaţii, ciocniri, închinări, fum din belşug
Înconjuraţi doar de cărţi ce n-au nicio grijă că vor ajunge pe rug
Şi-ntr-un târziu vine şi o fetiţă să ne facă de râs
Nu o rugăm, nu ne spune
Doar strângem din dinţi şi nu plângem, nu o pârâm şi
Soarele imperial tot la apus apune

duminică de octombrie. o reluare

Câinii (îi ştiţi) au devenit tot mai frumoşi
Despre oamenii lor de împrumut, nimic
Anunţ şi eu evidenţele: timpul verii, doar la radio (o, elevaţie neutră!)
Spălări în ape deja murdare, meciuri deja jucate şi
faţa mea nimic-nimic
Nu poate ascunde
Poate că se leagă zi de noapte de zi de noapte
Vorbind aşa cu creştetul în faţa tarabelor cu de-ale gurii şi
Nemaimergând acasă, făcând doar semne spre balconul tău
Înspăimântat de-a fi fericit, plin de averi, slujbaş
Al Defecţiunii

acţiunea măruntă

Venind din Înfricoşare o cloşcă rea îşi trimite puii
Să-i ciugulească pe înfricoşaţi
Aranjez flori (eu?), arunc cenuşa, mă – cum zice rapperul – mă distrez
Poftă de altceva nu mai e
Beau doar vinul unei alte vii
O să sune plecarea
Şi totuşi derbedeii din vis mă bat şi pe mine ca pe alţi copii
Dar orb sunt? De bună seamă şi
Surd şi văduv de gust şi uite mă plimb ca nesimţitul
Sub banda deşirată în crengile salcâmului în ploaie, fluturată de vânt
Sclipind neînţeles

SELECŢIE DIN VOLUME

Lume bună, *literară*

La Lunca Vişagului într-o după-amiază cu ploaie
m-am visat cu Domnul Manolescu într-o dacie
conducea dumnealui

mai era cu noi un ofiţer parcă
era cât pe-aici să lovim o doamnă într-un pasaj aglomerat
ea se fereşte şi e gata-gata să nimerească sub tren

agitaţie, spaimă, de ce?
vine taifunul! zice Domnul Manolescu
îşi decuplează centura de siguranţă şi-mi face semn să fac la fel

coborâm, căutăm adăpost, ofiţerul dispăruse
privim în depărtare şi văd pâlnia uriaşă smulgând
ţări, oraşe, păduri

sub vreun copac nu e bine
într-un şanţ nu
în vreo căsuţă de-asemenea nu

în fine, hai şi noi în bunkerul ăsta
acolo – birouri, bucătării, săli goale şi lume
văd că e lume bună, *literară*

Frig

Iarna, iarna
m-a lăsat în lumina lumânării
vine tânărul ei somnoros
şi zice
Ce scrii, poeme?
Ce pot să scriu? Poeme. E jalnic?
Nuuuu! zice el milos, dar e frig.
Ce să fac cu neliniştea lui
O s-o scriu şi-o s-o stric

Porumbel

Facem ce facem şi pierim

Cu degetele tale reci, Doamne, ne cânţi la chitară rece

Dar semnele îmbătrânirii-s multe
ţigările se termină prea repede chiar fără să tragi din ele
pe pervaz păhărelele cu pască
se umplu cu apă de ploaie

În miez de noapte un porumbel prin somn
uguie de-ale sale

Trebuie să adormim toţi, fără vise, fără mirări, fără lumini şi muzici
ca nişte miri aruncând cu inele în ultime ape letale.

Printre degete

Azi n-am mai văzut ulii
Iarna noului mileniu are alte păsări în cap

Civilizaţia Egiptului nu-mi mai încălzeşte inima. Ea
e plină numai de cele ştiute
Sunt obosit de piramide şi de faraoni
şi puţinii mei sclavi au început să-şi dea coate
să-i umfle râsul
Nilul, însă, o, Nilul
curge maiestuos printre degetele mele
Îl gust şi adorm
Mă trezesc şi-l gust din nou
şi parcă-parcă mi se schimbă stilul

De lucru

Stricat de viaţă stricat de neviaţă
de gât cu mainimicul care mi-s
un aparat de fabricat toxine greaţă
mă mai prezint doar ca trimis
de Vechiul Tărâm
de unde am venit ca să dărâm
pe-aici ce e de dărâmat
dar nu mai e de lucru – pace
iar îngerul mi s-a-ncruntat
s-a pus în somn suspină doar şi tace

Purtător de biruinţă

În camera vecină
e-un mort
făcându-şi planuri

Eu, sâmbătă şi
şi duminică
sunt dus

Tu, stai aici, în vechiul cort!
Tu, lasă-le încolo lanuri
să se tot clatine în vânt!

Tu cine eşti
când eu tu nu-s?

În casa mea de-o singură-ncăpere
e un pustiu ca de pământ
şi-n el băltesc luminile de lumânări şi miere

Ioan MOLDOVAN
„VISAM SĂ DEVIN REGIZOR – VIS DE LICEAN...”

Născut în 21 martie 1952, Mureşenii de Câmpie, Cluj. Studii: Facultatea de Filologie (Română-Latină), Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca, absolvită în 1976. Timp de 13 ani, profesor în Maramureş (Cavnic, Baia Sprie, Baia Mare). Din 1989, redactor, apoi redactor-şef (din 1990) al revistei „Familia” din Oradea.

Volume publicate: ***Viaţa fără nume***, Editura Dacia, Cluj-Napoca,1980, cu *Prefaţă* de Ion Pop (debut editorial); ***Exerciţii de transparenţă***, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983; ***Insomnii lângă munţi***, poeme, Editura „Cartea Românească”, Bucureşti, 1989; ***Arta răbdării***, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1993; ***Avantajele insomniei***, antologie de autor, Editura Helicon, Timişoara, 1997; ***Tratat de oboseală***, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1999; ***O uitare de texte***, antologie de autor, colecţia „La steaua – poeţi optzeciştі”, Editura Axa, Botoşani, 1999; ***Interioarele nebune***, antologie de autor şi poeme inedite, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002; ***Celălalt peşte***, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005; ***Însemnări primitive***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005; ***Recapitulare***, Ed. Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2010; ***Mainimicul***, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 2010; ***Poeme 1980-2010***, Ed. TipoMoldova, Iaşi, 2011, colecţia „Opera Omnia”.

Colaborator al ***Dicţionarului Scriitorilor Români*** (coord. Mircea Zaciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu) şi al ***Dicţionarului Esenţial al Scriitorilor Români***. Cronici, recenzii, eseuri în revista „Familia” şi în alte reviste literare.

Referinţe critice: – în volume: Grete Tartler, ***Melopoetica***, 1984; Radu G. Ţeposu, ***Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă***, 1994; Ion Simuţ, ***Critica de tranziţie***, 1996; Gh. Perian, ***Scriitori români postmoderni***, 1996; Ion Pop, ***Pagini transparente***, 1997; Mircea A. Diaconu, ***Feţele poeziei***, 1999; Romulus Bucur, ***Poeţi optzeciştі (şi nu numai) în anii '90***, Ed. Paralela 45, Piteşti, 2000; Gh. Grigurcu, ***Poezie română contemporană***, vol. II, 2000; ***Dicţionarul Scriitorilor Români***, vol. III, (M-Q), Ed. Albatros, Bucureşti, 2001; ***Dicţionarul Esenţial al Scriitorilor Români***, Ed. Albatros, Bucureşti, 2002; Nicolae Oprea, ***Literatura „Echinoxului”***, partea întâi, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2003; Aurel Pantea, ***Simpatii critice***, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2004; Dumitru Chioaru, ***Developări în perspectivă***, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 2004; Augustin Cozmuţa, ***Punct critic***, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2004; Gheorghe Mocuţa, ***Sistemul modei optzeciste. Primul val***, Redacţia Publicaţiilor pentru Străinătate, Bucureşti, 2004; Al. Cistelecan, ***Top ten***, ******Dicţionarul general al literaturii române***, Ed. Academiei, 2006; Aurel Sasu, ***Dicţionarul biografic al scriitorilor români***, Ed. Paralela 45, Piteşti, 2006; George Vulturescu, ***Cronicar la Frontiera Poesis***, Ed. Princeps Edit, Iaşi, 2006; Iulian Boldea, ***Poeţi români postmoderni***, colecţia Sinteza, Ed. Ardealul, Târgu-Mureş, 2006; Vasile Spiridon, ***Apărarea şi ilustrarea poeziei***, Ed. Timpul, Iaşi, 2009.

Premii literare: Premiul C.C. al U.T.C. pentru vol. ***Exerciţii de transparenţă*** (1983); Premiul U.S., Filiala Cluj, pentru vol. ***Arta răbdării*** (1993); premiul Salonului de Carte Cluj-Napoca, Premiul revistei „Poesis”, Premiul revistei „Arca” pentru acelaşi volum; Premiul revistei „Poesis” şi Premiul revistei „Unu” pentru vol. ***Avantajele insomniei*** (1997), Premiul pentru carte de poezie, Poesis, 2004; Premiul Mediaş pentru întreaga activitate culturală (2005), Premiul de excelenţă pentru literatură al Primăriei şi Consiliului Municipal Oradea (2005), Premiul pentru poezie al revistei „Discobolul” Alba Iulia (2006), Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Arad, pentru vol. ***Celălalt peşte*** (2005), Premiul pentru poezie al revistei „Transilvania” (Sibiu, 2008); Premiul Congresului Naţional de Poezie, Ediţia a III-a, Botoşani, 5-7 iunie 2009; Diploma de excelenţă pentru activitate literară a Ministerului Culturii, Cultelor şi Patrimoniului Cultural Naţional (2010); Premiul *Nicanor and company* („pentru Integritate profesională şi rezistenţă prin scris în postcomunism”) al revistei „Viaţa Românească” (Bucureşti, 2009); Premiul pentru participare excepţională la Festivalul Internaţional „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca, ediţia 21(12-14 mai 2011); Premiul pentru poezie al Fundaţiei Culturale Principesa Margareta (Săvârşin, 2011); Premiul pentru poezie al revistei „Ateneu” (Bacău, 2011); Premiul pentru poezie al revistei „Nord Literar” (Baia Mare, 2011).

Membru al Uniunii Scriitorilor din România şi al PEN-Clubului Român.

Poeme din creaţia sa au fost traduse în franceză, engleză, maghiară, cehă, slovenă, albaneză.

Augustin Cozmuţa: *Există vârste ale vieţii, dar şi vârste ale poeziei. Cum s-au împletit ele în evoluţia ta literară?*

Ioan Moldovan: Ţesătura aceasta numită viaţă şi textura asta numită poezie sunt deopotrivă, la o privire, de-acum târzie, înapoi, vedenii, fantasme, miracole. Par a avea şi, ici-acolo, motive comune, cum par a avea şi desene private de repetiţie. Amândouă „feţele” acestea ale mele (dar cât şi cum ale *mele*?) îmi par a sta sub semnul unor versuri eminesciene din ***Melancolie***, care, destul de des şi pe nepusă masă, vin să-mi traverseze oglinda: *„Şi când gândesc la viaţa-mi, îmi pare că ea cură/ Încet repovestită de o străină gură,/ Ca şi când n-ar fi viaţa-mi, ca şi când n-aş fi fost./ Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost/ De-mi ţin la el urechea şi râd de câte-ascult/ Ca de dureri străine?...”*. Bănuiesc că nu e un mecanism sufletesc care funcţionează doar în cazul meu.

A.C.: *Figurezi că te-ai născut la sat, dar ai copilărit şi ţi-ai petrecut tinereţea mai mult la oraş. Ce răsfăţuri şi revolte ţi-au caracterizat primii paşi în viaţă?*

I.M.: Nici răsfăţuri, nici revolte boldate nu mi-a fost dat să parcurg. Copilăria a fost atât de neconflictuală, încât nu (mi-)e de mirare că îmi apare retrospectiv paradisiacă, fie că se scălda în apele sărăcuţe ale râului satului natal, fie că juca fotbal sau citea cărţi de la biblioteca de cartier sau mergea cu nesaţiu la filmele ce se dădeau în mahalaua clujeană (ori la cinematografele din centru). Departe de a fi „teribil”, copilul avea „fixul” că vrea a fi poet şi mâzgălea pe ascuns „versuri” în caiete dictando. Adolescenţa, tinereţea, cu valurile lor, şi-au risipit energiile nu consumând (şi consumându-se în) mânia împotriva a ceva sau a cuiva (împotriva tatălui, a Tatălui, a societăţii, a istoriei, a comunismului etc.), ci încercând să dobândească o identitate cu care să iasă în lume şi la lumină, citind cărţi de-a valma şi scriind, vezi bine, tot cam pe ascuns în caiet după caiet „dicteurile” unei sensibilităţi confuze şi timide, curajul fiind al gradului de sinceritate confesivă şi al unei dorinţe de a deveni... poet. În acelaşi timp, „aventurile” unor îndrăgostiri „absolute”, timp al „primelor iubiri”, apoi al altor îndrăgostiri, de parcă în „fişa postului” ei junetea avea la loc de primă urgenţă sarcina aceasta imposibil de cuantificat, toate acestea plus fluxul continuu al vieţii ca viaţă imediată veneau să tulbure fără oţiu „biata mea cumineţenie”, cum ar spune un poet pe care mai târziu aveam să-l cunosc sub numele Ion Pop, directorul nostru de „Echinox” din vremea studenţiei.

A.C.: *Intrarea la Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca a fost o decizie deliberată? De ce ai optat pentru secţia română-latină? Orientarea părea oarecum îndreptată spre studii clasice, în vreme ce pe tine te pasiona literatura contemporană. E adevărat?*

I.M.: În fapt, a fost o soluţie de avarie. Îmi plăceau la nebunie filmele, vedeam cât de multe filme puteam şi visam să devin regizor – vis de licean – , frecventasem chiar un club de iniţiere în fotografie şi film, mă şi vedeam regizorul filmului „Ion”, după Liviu Rebreanu etc. M-am luat pe-o seamă tocmai într-a XII-a, mi-a venit luciditatea la cap şi, cum nu mai aveam timp, am dat – şi am căzut, fireşte! – la filologia clujeană. M-a apucat ruşinea, de mama, de tata, de frate, de soră, de colegi, de iubită şi, ca să nu mai rămân repetent şi anul viitor , dar şi pentru a nu fi luat la oaste, m-am angajat muncitor necalificat (cum altfel?) la „Vitadulci”, fabrica de bomboane şi de ciocolată. Acolo, viaţă dulce, căram cu un cărucior drajeuri dintr-o secţie de facere a lor în alta de pus în cutii, din toamnă până în primăvară. După-amiezile învăţam, învăţam, învăţam – română şi latină, pentru că aceasta din urmă era o limbă moartă şi mi se părea că voi putea mai uşor să o memorez – iar în vară am dat iar la filologie şi am intrat primul. Era, vezi bine, un triumf. După primul semestru ni se îngăduia să ne transferăm, cine voia, la altă secţie, dar am hotărât să rămân pe loc, ziceam că aşa mă voi obliga la o rigoare cât de cât a profesionalizării. Şi aşa am fost singurul băiat în grupa de latină până a venit în anul următor Aurel Pantea, viitorul poet şi prieten bun până azi. Iar pasiunea pentru poezie mergea cu mine pretutindeni, dar acum o dădusem pe faţă, de vreme ce începusem a publica, mai întâi în revista liceului, „Zorile”, apoi în suplimentul „Preludiu” al „Scânteii tineretului”, apoi pe la poştele redacţiilor, încurajat de Ana Blandiana şi de Adrian Păunescu, apoi, în fine, la „Echinox”, ca student.

A.C.: *Creaţia literară şi cercetarea ei au mers mână în mână, ţinând seama că de timpuriu ai devenit colaborator la elaborarea* ***Dicţionarului Scriitorilor Români****?*

I.M.: Ipostaza de colaborator al ***Dicţionarului Scriitorilor Români*** (de Zaciu, Papahagi şi Sasu) a venit mai târziu, după terminarea facultăţii şi stabilirea în Maramureş ca dascăl (Cavnic, Baia Sprie, Baia Mare) şi ca bărbat de familie. În studenţie, în redacţia „Echinox”-ului, unde în anul trei devenisem secretar de redacţie, am luat exemplul dascălilor şi al colegilor mai mari, care ilustrau cu brio faptul că un poet (sau un prozator) nu e întreg dacă nu practică şi reflecţia critică asupra actului creator genuin, că nu poţi scrie fără a citi, nici a citi fără a reflecta lectura. Apoi, acest mod de operare devine dimensiune lăuntrică, participă necesarmente la configurarea persoanei intelectuale a insului tău.

A.C.: *Deşi erai implicat în viaţa literară prin activitatea desfăşurată la revista studenţească „Echinox”, debutul s-a produs relativ târziu. Este aceasta o caracteristică a generaţiei '80?*

I.M.: E mult de atunci, dar nu cred că s-a uitat cât de greu devenise în anii '80 să publici şi, mai ales, să publici o carte, cărţi, asta dacă nu decădeai în ipostaza, de neacceptat pentru adevăraţii scriitori (chiar începători fiind ei), de a practica pseudoliteratura propagandistică, patriotardă, cerută de partidul unic. Aşa se explică debuturile mai întârziate ale optzeciştilor, care, prin încăpăţânare şi, fireşte, prin valoare, au reuşit, totuşi, să iasă la lumină şi apoi să se afirme în număr mare, devenind „generaţie”.

A.C.: *Perioada maramureşeană a carierei tale de profesor ţi-a creat satisfacţii intelectuale? Cum priveşti acum anii petrecuţi la Baia Mare?*

I.M.: Simt întotdeauna o reală emoţie când sunt invitat să evoc anii maramureşeni ai vieţii mele (1976-1989), pentru că nu e doar un prilej de a melancoliza despre „oameni şi locuri” pe care i-am cunoscut şi cu/prin care am petrecut răstimpuri de graţie, ci şi de o experienţă de mai adânci reverberaţii – cea cu Maramureşul ca spaţiu plăsmuitor –, ceea ce pentru mine e mereu motiv de reconsiderare dincolo de suprafeţe a datelor mele sufleteşti. Spun asta pentru că atunci, după absolvirea Filologiei din Cluj-Napoca, fiind repartizat la Cavnic, apoi venind la Baia Sprie şi la Baia Mare, am cunoscut Maramureşul prin datele sale eterne, cele ale culturii, ale mitografiei locului, dar şi prin oamenii săi minunaţi pe care îi ţin într-o galerie de onoare a memoriei şi a afecţiunii mele. De asemenea, nu pot omite nici faptul că maturitatea mea intelectuală şi creatoare s-a forjat în acest spaţiu, ca dascăl, ca scriitor, ca om. Marile bucurii – primele cărţi, cei doi fii ai mei, câteva prietenii solide, satisfacţiile profesionale în plan didactic – le-am trăit aici, în Maramureş. Pot zice că şi eu sunt... maramureşean, măcar prin adopţie.

A.C.: *Evenimentele din Decembrie '89 te-au găsit la Oradea. Drumul spre revista „Familia” era prestabilit sau a devenit o opţiune ulterioară?*

I.M.: În '89 aveam 37 de ani, la Baia Mare, cea grozav de poluată, trăiam cu familia, aveam deja un prestigiu de bun dascăl de română la un liceu cu clase de filologie, mă ocupam şi de pregătirea „olimpicilor pe ţară” la română, îi însoţeam la fazele naţionale, aveam un prestigiu cultural şi literar, prieteni literaţi etc., etc. – deci nu prea mai vedeam şanse să ajung la o revistă literară, deşi mai speram. Or, tot sperând, tot dorindu-ţi ceva, vorba vorbei aceleia: *„Vezi ce-ţi doreşti, s-ar putea să se împlinească!”*. Cu mine s-a întâmplat întocmai. L-am cunoscut pe Dumitru Chirilă, redactorul-şef adjunct de atunci al „Familiei”, care venea, fiind cronicar dramatic, la premierele teatrului băimărean, i-am mărturisit visul meu şi a venit vara lui '88, caldă foarte, de mă feream în răcoarea camerei mele-bibliotecă şi, tot stând aşa, picotind, mai citind, mai scriind, m-am pus de i-am scris o scrisoare ca aceea domnului Chirilă în care pur şi simplu mă propuneam redactor la „Familia”. Neuitând însă, în final, să spun că e încercarea mării cu degetul. Surpriza a venit peste o vreme ca răspuns, cred că mai păstrez scrisoarea domnului Chirilă, precum că ceea ce cred eu că e încercarea mării cu degetul are sorţi de împlinire.

Interviu realizat de:
Augustin COZMUŢA

(Continuare în pagina 14)

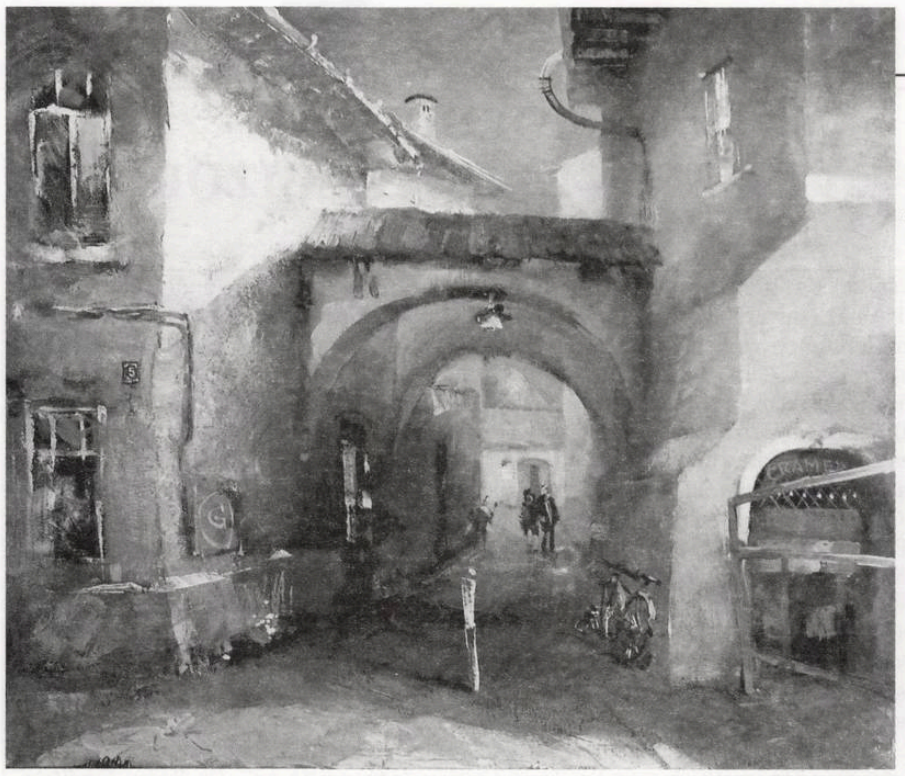

Mircea POPA

IORDAN DATCU - PAGINI DE ISTORIE LITERARĂ ŞI ETNOLOGIE

După ce ne-a oferit recent o interesantă carte de istorie literară, în care dezbătea cu erudiţie şi cu percutant simţ critic o serie de opere şi scriitori ajunşi la etapa evaluărilor parţiale sau integrale, Iordan Datcu revine asupra domeniului său predilect de cercetare cu o serie de portrete, discuţii şi analize de ediţii şi prestaţii critice de stringentă actualitate. Cartea se intitulează ***Pagini de istorie literară şi etnologie*** şi a apărut la Editura Bibliotheca din Târgovişte, în 2011. Aşa cum ne avertizează autorul într-un mic ***Argument***, în cea mai mare parte, volumul de faţă adună între coperţile sale texte apărute în revista târgovişteană „Litere", unde autorul deţine o rubrică începând cu anul 2009, o rubrică în care autorul ţine să păstreze legătura nemijlocită cu cadenţa scrisului istorico-literar de la noi, salutând şi comentând noile apariţii cu o bine cunoscută aviditate şi cu o curiozitate de specialist recunoscut al domeniului. Este limpede pentru oricine că îl vor interesa înainte de toate cărţile cu caracter recuperator, venite să aducă în actualitate opera unor istorici literari şi folclorişti, a căror participare la viaţa culturală românească a însemnat tot atâtea momente de reflecţie şi de racordare a spaţiului naţional la sistemul european de valori. Ne gândim în primul rând la acei oameni pasionaţi de a pune în valoare bogata mitologie şi fantezia populară, pe care tradiţia rurală românească le-a şlefuit peste timp, îmbrăcându-le în haine dintre cele mai atractive, care au impresionat, prin forţa lor vizionară şi prin supleţea stilului, gustul artistic al multor creatori occidentali. Astfel, vom găsi aici subliniată preocuparea lui Mozes Gaster pentru cultura populară română, cărturarul de o erudiţie surprinzătoare, care a făcut să intre în circuitul internaţional de valori fenomenul de mare fertilitate al folclorului literar românesc, prin cărţi precum ***Poveşti despre păsări şi animale***, apărută în limba engleză în 1915, sau ***Poveşti pentru copii din legendele şi basmele române***, apărută tot la Londra în 1922. Comentariul autorului este legat de apariţia pe piaţa românească a unor contribuţii de mare importanţă, semnate de Virgil Florea de la Cluj, care a avut şansa să aducă acasă o parte din bogata arhivă Mozes Gaster rămasă în Anglia, investigând peste 200.000 de piese şi consacrându-se în special reliefării legăturilor acestuia cu lumea etnologică mondială, prin cărţi de tipul ***M. Gaster în corespondenţă*** (1985), ***Prieteni români ai lui Mozes Gaster*** (1997) sau ***Scriitori români în arhiva M. Gaster*** (2007), care sunt cele mai cuprinzătoare studii ce s-au închinat până acum cărturarului român exilat, care l-a convins pe folcloristul german Johannes Bolte să vorbească despre *„bogata înzestrare poetică a poporului român"*. Alături de el, I. Datcu aşază preocupările lui G. T. Kirileanu de a da la lumină o parte din manuscrisele eminesciene, susţinându-l în această direcţie pe Perpessicius în realizarea integralei eminesciene, în ciuda neajunsurilor legate de sănătate sau de condiţiile de lucru din *„mica baie de aburi a manuscriselor"* de la Biblioteca Academiei. Scrisorile lui Perpessicius, descoperite şi publicate de Iordan Datcu, vin să întregească profilul unui pasionat editor eminescian, care căuta şi alte soluţii pentru răspândirea cunoştinţelor de literatură română în mijlocul publicului românesc, făcând, de exemplu, propunerea *„să edităm, în genul Hachette-ului, cărţulii cu câte un poem sau mai multe, texte şi note, introduceri etc. pentru uzul tinerimii studioase"*.

Un alt nume asupra căruia se opreşte interesul lui Iordan Datcu este Lazăr Şăineanu, lingvist de frunte, dar şi om de cultură cu largi perspective, revenind asupra dosarului indigenării sale, blocat, din păcate, de *„fatalismul unor politicieni de joasă speţă"*, cum afirmă autorul. În schimb, are ocazia să ne prezinte prestaţia remarcabilă a profesorului german Rolf Wilhelm Brendich, care a avut preocupări durabile de folclor românesc, stabilind frapante asemănări între legendele româneşti şi cele greceşti şi ocupându-se în mod deosebit de basmele noastre, el realizând, împreună cu conaţionalul nostru Ion Taloş, pe care l-a ajutat să se perfecţioneze în străinătate, un remarcabil studiu introductiv la ediţia Paulinei Schullerus. Pe aceeaşi linie trebuie consemnate şi întregirile aduse de autor activităţii de polonist a lui I. C. Chiţimia, reliefării contribuţiilor majore ale lui Constantin Noica pentru a completa viziunea de mare perspectivă pe care filosoful român a dat-o etosului naţional sau investigaţiilor de acest tip ale lui Grigore Creţu (1848-1919), atrăgând în acelaşi timp atenţia asupra bogatei şi diversei moşteniri arhivistice pe care acesta ne-a lăsat-o. Tot dinspre folclor vin şi comentariile autorului privind nevoia unor monografii de sate, exemplificând cu câteva lucrări apărute în ultimul timp, cum ar fi monografia satului Dragomireşti din Maramureş, realizată de Elisabeta Faiciuc, cea despre Cuhea a lui Ioan Ţelman şi Ioana Maria-Dăncuş sau a unor sate săseşti din Ardeal, într-un volum coordonat de Ligia Fulga. Alte texte au în vedere contribuţia lui Isidor Chicet privind *„Nunta în Mehedinţi"*, ***Muscelul etnografic*** (Ioan Şerb) sau ***Vrancea etnografică*** (lucrarea lui Ion Cherciu), prin sublinierea actualităţii unor astfel de investigaţii, care lărgesc aria de expunere geografică sau cea interpretativă. În acest sector, autorul aduce în discuţie noi elemente de istorie culturală, provocate de lectura unor cărţi recente aparţinând lui Nicolae Constantinescu, urmaşul lui Mihai Pop la Catedra bucureşteană de folclor, lui Nicolae Manolescu cu ***Istoria critică a literaturii române***, de frecventarea publicisticii lui Mihai Pop şi Anghel Gâdea sau a operei unor folclorişti şi etnologi din Basarabia, precum Tudor Colac sau Gh. V. Madan. În tot ceea ce face şi scrie, autorul dovedeşte o reală deschidere spre domenii şi spaţii culturale adiacente, cum ar fi cele legate de folclorul muzical (Lăutarii Bucureştilor, iniţiativele lui Marin Constantin şi Viorel Cosma), de costumul popular (Floarea Calotă) sau măştile populare (lucrările Emiliei Pavel), cât şi o bună orientare în complexa lume a imaginarului popular, pe care caută să-l lumineze prin investigaţii documentare cât mai profitabile. Peste tot comentariile autorului sunt făcute la obiect şi cu o responsabilitate maximă faţă de textul pus în circulaţie.

Pe un alt palier al preocupărilor sale de comentator al cărţii curente se situează cartea de istorie literară, documentul inedit (Radu Petrescu) sau producţiile critice de ultimă oră. În acest sector am semnala opiniile sale de erudit editor privind o serie de cărţi şi apariţii editoriale de dată recentă, cum ar fi cele privind Odiseea manuscriselor lui Eminescu sau despre recentele contribuţii privind limba română vorbită pe glob. Pot fi citate în acest sens şi paginile sale despre biobibliografia Noica, despre prestaţiile critice ale lui Eugen Simion, George Gană, Ionel Oprişan, Emil Manu, Adrian Păunescu, Mircea Dinutz sau Constantin Eretescu, cel care scrie despre *„exilaţi, emigranţi şi pribegi"*. Vom găsi peste tot sugestii şi opinii interesante, făcute în cunoştinţă de cauză şi nu simple texte apologetice sau de serviciu, aşa cum se practică în multe din revistele noastre de provincie. Acest lucru este un semn de noblețe şi responsabilitate, care înalţă calitatea prestaţiei sale de la revista „Litere" şi, în acelaşi timp, conferă rubricii sale importanţa şi valoarea pe care le merită.

Iordan Datcu are la activ o îndelungă prestaţie literară. A debutat în 1956 în „Tânărul scriitor" şi de atunci e mereu prezent în câmpul literar mai ales cu lucrări consacrate folclorului românesc. In tot acest răstimp, el n-a încetat să scrie şi să comenteze cărţi de istorie literară, să realizeze portrete şi medalioane, să încerce să se ţină la curent cu noutăţile editoriale cele mai importante. Mai ales din 1965 activitatea sa în acest domeniu a căpătat o mai acută preocupare, care s-a înteţit şi mai mult atunci când a acceptat să se numere printre redactorii ***Dicţionarului general al literaturii române***, căpătând în acest sens sarcini precise de redactare. Munca aceasta dăruită cu multă constanţă scrisului curent l-a determinat să-şi adune contribuţiile din 1965 încoace într-o carte care să-i pună în valoare activitatea de critic şi istoric literar. A rezultat cartea de faţă, intitulată ***Pagini de istorie literară*** (RCR Editorial, 2011), care adună între coperţile sale peste 400 de pagini de intervenţii în presă pe diferite teme. N-am putea spune că este o carte care iese din rând, dar nici una care să ni se pară inutilă, aşa cum se întâmplă cu multe cărţi ale unor autori mai tineri, expresie a unei eseistici goale şi autodevoratoare, fără o bună strunire a ideilor şi fără o bună încadrare în mediul social, istoric şi de consistenţă culturală liminară, în apărarea (sau supraevaluarea) cărora sar repede colegi şi prieteni care supralicitează valoarea şi importanţa unor cărţi relativ modeste, dacă nu chiar superflue, dar care sunt văzute de confraţii superentuziaşti drept contribuţii indispensabile ale progresului literar. Cartea lui Iordan Datcu este înainte de toate cartea unui om onest, a unui ins care a stat de o viaţă în preajma cărţilor, hrănindu-se cu zona de spiritualitate pe care acestea o degajă. Lector de carte avizat şi bine informat – Iordan Datcu a lucrat aproape toată viaţa ca redactor la o editură –, autorul cărţii de faţă e departe de strălucirea eseistică a textelor tinerilor săi confraţi, e departe de superba punere în pagină a cronicarilor literari pe care îi urmărim săptămânal, e departe de tăietura stilistică şi ideatică a unor experimentaţi critici de întâmpinare, la care metafora critică, excedentul imagistic şi conexiunile culturale te ţin cu atenţia mărită *da capo al fine*, dar nu trebuie uitat că textul critic semnat de el este menit să răspundă unei cerinţe imediate de *adecvare,* de consemnare a unui proces de receptare şi de redistribuire a accentelor, la care autorul nostru se simte ca făcând parte din proces. El nu e cronicarul de serviciu care îşi transformă cronica în encomion şi nici cel care face din acel text o modalitate de a se elogia pe sine şi gândirea sa întortocheată, ci mai degrabă insul care participă la naşterea şi la afirmarea unei cărţi, care se implică direct în modul de lucru al confratelui său, căutând să perfecţioneze, să îmbunătăţească, să deschidă porţile unei receptări binevenite. Stilul său e mai degrabă arid, concentrat, exact, economicos, un stil care merge direct la ţintă. Beneficiind de o suprafaţă de spaţiu limitată, constrâns de fiecare dată să se rezume la esenţial, Iordan Datcu nu-şi permite să iasă mai niciodată din perimetrul observaţiilor la obiect, din comentariul punctual. De pildă, ediţia Netea din opera lui Miron Pompiliu îşi găseşte în el comentatorul ideal, cunoscător de mare adâncime a operei folclorice şi lingvistice a acestuia, a unor detalii biografice indispensabile, de unde şi justeţea şi obiectivitatea tonului: *„În studiul introductiv Vasile Netea şi-a propus o prezentare polidimensională a lui Miron Pompiliu (folclorist, poet, tălmăcitor de poezie universală, pedagog) şi a uzat de o largă informaţie. Este latura în care se impune. Nu însă în aceeaşi măsură şi în plan interpretativ. Basmele, compartiment major în volum, sunt expediate sumar"*.

(Continuare în pagina 14)

Ioan ŞIMAN - 80

Leul şi celelalte dobitoace
(*fabulă*)

În poiana-ntinsă-n soare
Se mai află în picioare
Un copac şi-n umbra lui,
Leul cu gonaci sătui
Pregăteşte nouă lege
Democrată, se-nţelege.

– Dacă peste tot se taie,
Nu-i de vină biata oaie;
Peste tot sunt lotrii, fură,
Geaba câinii bat din gură;
Şi mai câte, ca în codru,
Multe crime, de nu-i modru...

Leul astfel glăsuieşte;
La haitări le porunceşte:
– Daţi de ştire în pădure
Că vom face reguli dure,
Facem sfat de dobitoace,
Să poftească toate-ncoace!

Pân' s-au strâns cu mic cu mare,
Leul adormi, se pare;
Dobitoacele flămânde
Fără frică de osânde,
În sfârşit, l-au detronat...
Greu de spus ce-a mai urmat.

Morala
Dictatoru-n mod normal,
Nu vrea vot universal.

Vinul şi agheasma
(*fabulă - fără aluzie la campania electorală*)

Un fapt ce tot mai des se-ntâmplă
La sărbătorile cu hram
E vin, în drumul lui spre tâmplă,
Şi-agheasmă, nelipsite din program.

Curând soborul se-ncălzeşte
Şi vinul parcă glăsuieşte,
Expert în laudă de sine
Căci la alegeri iese bine:
E duhul gliei fermentat
Ce şi pe zei i-a-mbărbătat
Şi fără el e trist în lume,
Nici regii nu pot să prezume...

Agheasma, doar în gând îşi zice
Că nici nu strică, nici tocmeşte;
O laudă bunici ferice
Trăind cu ce se povesteşte;
Prin limpezimea ei e dat
Că adevărul nu-i păcat,
Cu vorbe lumea se îmbată
De nu-i trezită niciodată.

Morala
Şi o plăcere-i act divin,
Depinde de îndoctrinat:
Poţi fi aghesmuit cu vin
Ori cu agheasmă îmbătat.

Odiseea unui şef de stat

Ca-ntotdeauna cel ales în frunte,
S-a cuibărit temeinic în fotolii,
Progeniturilor lăsând orgolii,
Alegătorilor speranţe ciunte.

Pe când se vede-mpresurat de molii
(Nemulţumirea generează junte)
La noi se ţes revendicări mărunte
Şi-n coaliţii n-ajung portofolii.

Mai are-o carte, ultima-ncercare:
Promite-un rai cât Occidentul tare,
Ca să ne păcălească-a câta oară?!
Că-n Europa-i mare nebunie:
Cum Spaţiul Schengen chilipir să fie,
Să-l tragă hoţul – „apa lui la moară"!

Pastel cosmic

Prin masca azurie, prea senină
E zborul minţilor nestăvilite;
Ispitele lui Zeus pe orbite –
Maramă de-aştri-n fir de ani lumină.

Duplicitatea nopţii-mpodobite
Cu ochi aprinşi sau stinşi făr' pic de vină,
Alină moartea-naşterea divină
În zile, câte stele risipite.

O horă este firea, pe vecie,
Pe cumpănă precară se amuză
Un echilibru – sfântă veselie.

Prefacerea continuă acuză:
Iubire veşnic vie reînvie;
În viaţă nu se poate fără muză.

Poetul
(*Parodie după Octavian Goga*)

Să nu mai cânt străbuna glie
Când la hotare-i mascaradă;
La muncă nu anin bravadă,
Haioasa ştire nu mă-mbie...

E vremea parcă pe vecie...
De ies din ceaţă c-o arcadă,
Am alta-n beznă să recadă,
Cocoşii-n zori fac afonie.
Salvări, sirene, lume-n stradă,
Claxoane mute, legi de-orgie,
Repugnă fluviul de sicrie
Şi câinii latră în cascadă.
În zare, flăcări, fum, blocadă,
Explozie în bogăţie,
Nesăbuinţă de estradă
Cu damf bogat de sărăcie.
Precis aşa a fost să fie
Pe drumul nostru-n civilie,
Dintotdeauna de butadă;
Da-mi zic de-un pic de veselie:
Cu sârg să cânt străbuna glie,
Hotarul fără mascaradă,
Nemuncii nu-i anin bravadă,
Vestirea bună mă îmbie...

Petrecem viaţa-n parodie!

Când te întorci
(*Parodie după Ion Brad*)

De-„afară" când te-ntorci epuizat
În truda-nstrăinărilor prea dure,
Sosirea ta-i ciudat descălecat
Pe plaiul „ras" de ce a fost pădure.

Ai leac – de te apuci de-mpădurit –
Să nu mai umbli brambura în soare;
Acasă ai un cimitir sfinţit...
Să sapi în vii când capul nu te doare.

Ai fost făcut cu ţară într-un grai,
Năuc le-ai părăsit ca pentru plată...
Gândeşte, până nu ai păr bălai:
De-or fi tot ciudăţenii..., vrei mamă-adevărată!

Rondel datoriei de-a fi om

Sfânta datorie de-a fi om,
Negreşit cea mai frumoasă,
Nu se-nvaţă, nu-i veroasă,
Munca de-o socoţi ciudat simptom.

Fără lege dăinui ca neom,
Nu simţi lumea serioasă;
Sfânta datorie de-a fi om
Nu o poţi vedea frumoasă.

Datorii – o şa spinoasă,
Drepturi – câte pentru supraom,
Mila – numai pentru ea un tom...
Nu-i în practica hidoasă

Sfânta datorie de-a fi om!

Rondel unui viciu

Axa mea virtute-viciu
O cunoaşte un vinar,
Târnăvean originar,
Neam de neam în beneficiu.

Muze am şi ca stihar
Mă menţin cu sacrificiu,
Axa mea virtute-viciu
O-nvârteşte un vinar.

Vin, vinars – curat deliciu...
Doină-ncinsă de scripcar;
Toamnă, cramă – un indiciu:
Lumea-n cupă de cleştar...

Axa mea virtute-viciu!

Vasile CRIŞAN

Timp

Al toamnei veşted foşnet se-aude prin grădină.
Poarta timpului uitată deschisă
Tot scârţâie-n surdină.

A greierilor serenadă nocturnă
În liniştea nopţii se scurge,
Se aude simfonia stelelor de cad
Şi susurul timpului ce curge.

Un pom stingher din grădina mea
Mai vrea câteva frunze grele de timp să-şi păstreze.
Mi-e teamă să nu-i ating cu gândul vreo frunză să vibreze,
Să cadă jos prea timpuriu
Şi toamna să o declanşeze.

Se aude simfonia stelelor ce cad
Şi susurul timpului ce curge.

Marian BARBU

PROZATORI CU ŞTAIF (I)

Nicolae BĂLAŞA (Craiova)

Cele şapte romane ale scriitorului Nicolae Bălaşa, deşi abordează subiecte total diferite, din spaţiile complexe ale existenţei româneşti, de la sate şi oraşe, instituţii culturale proeminente, au o singură axă metodologică – povestirea. Oricât de complexă se prezintă ea, în diferenţierile de abordare, povestirea nu dispare programatic. Autorul, cu o pregătire de specialitate în domeniul comunicării, a transferat vizibil povestirea de tip clasic, care trecea prin transfer al realului invocat spre imaginar, într-un impuls catalitic al dezbaterii la vedere. Metoda este a eseului, pe care englezii, apoi americanii, în epocile moderne, au folosit-o cu prestigioase realizări. Orice s-ar spune şi de către oricine, avizat sau nu, realitatea existentă (parţial sau total), cea imaginativă, demonstrativă, dincolo de cauza directă, rămâne programatoare pentru texte literare care să susţină durabil asemenea faţete ale prozei.

Deschiderea spre literar presupune – în perioada actuală (!) – stăpânire, nu atât de informaţie specializată, cât putere de interpretare, de a impune formulări, limbaje adecvate care au semnificaţii. Trecerea romancierului prin medii sociale, profesionale, cu irizări în spaţii multiple, ţine de capacitatea analizei, a producţiei de... vorbire cu sens.

Mi-am procurat aceste mici eşantioane teoretice consultând îndeaproape, cu viu interes, romanul al şaptelea, semnat Nicolae Bălaşa, intitulat ca un poem în proză: ***Viaţa ca iluzie şi clipa ca destin***, Editura Măiastra, Târgu Jiu, 2011, 184 pagini.

Faţă de celelalte scrieri ale sale, acesta iese din canoanele ştiute, din interiorul ţării noastre, şi îşi plasează personajele într-un mediu specializat – un colocviu internaţional de comunicare, care s-a desfăşurat la Montpellier.

Pe autor nu-l interesează decât „în trecere" spaţiile franceze în care a vieţuit un timp limitat. De ce? Fiindcă este acut interesat, şi în această privinţă, de grăitoare comparaţii cu ceea ce a lăsat în România şi în spaţiul est-european. La acest capitol îl ajută istoria, oricât a fost de maşteră, geografia şi politica sucită, adesea distrugătoare, fără vreo mustrare. Numai că Nicolae Bălaşa, având bine clarificate ligamentele politicii, în epocile moderne, din ţările lumii, şi ale marilor puteri, expres capitaliste, dezbate nu cauze, ci efecte. Eseul se instalează prin jocuri de idei, în cadrul cărora se găsesc identificaţi filosofi, istorici şi geografi, conducători de popoare şi naţiuni, ca-ntr-un tur de orizont al definirii marginilor în care s-a mişcat lumea: Heidegger, Parmenide, Alexandru cel Mare, Pilat, Socrate, Dumnezeu, Iisus, Asia, Istanbul, Moscova, Siberia, Beijing, Shanghai, Pascal, Europa, Berlin, Marx.

Ca în orice oratorie, retorica se infiltrează ca în propria-i conferinţă. Şi aşa apar principiile, logica strânsă a demonstraţiilor, eliberarea aserţiunilor de vituperări stângace ori hazardate.

La o asemenea ţinută academică a discursului narativ sunt excluse, chipurile, abaterile întâmplătoare. Şi totuşi, clipeşte pişcherliceşte prozatorul, îngăduindu-şi să citeze secvenţe fie din înţelepciunea lui moş Gogu („*Bă, n-ai să o duci niciodată bine dacă nu munceşte altul pentru tine!*"), fie a unei babe, de la el din sat („*Bă, Marine, mai du-te, măi băiete, şi tu la Biserică! Mai roagă-te la Dumnezeu, că prea eşti dus, mumă!*"). De ce prozatorul i-a oferit babei o asemenea partitură? Deoarece, mai înainte, cugetând ori scriind, în spirit reflexiv, Nicolae Bălaşa reţinuse: „*Căutăm în beznă, scânteia, cu gândul că doar-doar, însă singurele noastre semne trimise în univers sunt cele lăsate de piroaiele răstignirii. De altfel, lumea, de când e lumea, s-a tot frământat, încoace şi-n acolo, ca să mai capete, măcar, un gram de minte. Şi minte, neam! – vorba unei babe...*".

Deja, stilul indirect liber se instalează confortabil! (În roman sunt zeci de asemenea exemple, să le numim parafraze la anumite limbaje deja cunoscute).

Epicentrul romanului îl ocupă şi-l dezvoltă, într-un mod clasic, iubirea, raţiunea ei, obligaţiile, speranţele, avatarurile închegării unui cuplu. El – Nick (un *alter ego* retuşat, deşi pare un portret în oglinda de cristal), ea – Olesya, o româncă din Cernăuţi, prietenă bună cu Yanina din Odesa.

Felul cum se încheagă prietenia, apoi dragostea celor doi – el, profesor român, ea profesoară în Ucraina – evidenţiază victoria lor ca pe un blam dat celor bogaţi veniţi şi ei la simpozion: nemţi, englezi, francezi şi câţiva italieni. Compătimitor, începând de la sine, romancierul se exprimă: „*Singuratici, temători, dar, totuşi, alături, eu, român, nişte blonde ucrainience şi câţiva rătăciţi de turci, rămaşi, parcă, bezmetici, de când a căzut Constantinopolul sau Imperiul Otoman*".

După expunerea *ex cathedra*, eul creator începe procesul cunoaşterii. Ca odinioară la Balzac sau Rebreanu, spaţiul înconjurător îl reprezintă strada în cele două ipostaze: populată până la sufocare, doar ne aflăm într-un oraş important – Montpellier! –, şi degajată până la a fi pustie.

Secvenţa a doua face posibilă apariţia actanţilor în vizorul protagonistului. Erau două tinere frumoase – Olesya şi Yanina. *Observatorul de serviciu* le trasează numaidecât particularităţile vii, inclusiv cazuistica identităţii lor în istorie şi-n politică.

De aici încolo, fulguraţiile politice poposesc cu asupră de măsură, înclinând disertaţia, nu o dată, spre specificul naţional al românilor. Chiar şi în controversele lui cu ele, secvenţial doar cu ucraineanca Yanina, înmulţite alternativ cu Olesya, înviorează neprevăzut naraţiunea. Ea înaintează... productiv, scriitorul deconspirând teoria „facerii" unei lumi literare, fără modele anterioare.

Conform tradiţiei româneşti, după ce tinerii conchid că vor să-şi ducă viaţa împreună pentru totdeauna, se apelează la etapele premergătoare consfinţirii deciziei luate.

Scriitorul vine cu suspansul. Textul se încarcă de tensiune: acţiune şi reflecţii, frământări în nelinişte şi hotărâri. Despărţirea este iminentă! Deşi fiecare trăieşte în ţara lui, comunicarea oficiată cu... telefonul mobil îi ţine un timp în mrejele speranţei, ale retoricii asumate pe cont propriu. Un accident nefericit, produs în cadrul unor mişcări de stradă, în Ucraina, pune sub semnul întrebării însăşi existenţa Olesyei. Odată aflată vestea, iubitul Nick se mobilizează, în fel şi chip, doar simţea că trebuie să fie tată!, şi reuşeşte să se găsească în aceeaşi cameră de spital cu femeia visurilor sale. Aşadar, salvare reuşită.

Schematic, romanul ar prezenta următoarele cadre: *întâmplare* (în Franţa) – *căutare* (de către Nick) – *hotărâre* (amândoi) – *întâmplare* (Ucraina, România).

Romanul oferă elegante disertaţii, o bogată dialogie, dar şi inserţii ale unor descrieri, toate gravitând în jurul titlului. El va fi fost întâiul sau i-a urmat textului?

Ion CATRINA (Caracal)

După spusele (şi scrisele) prefaţatoarei – profesoara Veturia Adina Colceag – la romanul ***Păpuşa de sticlă***, Craiova, Editura Contrafort, 2011, 380 de pagini, actuala scriere „*ne oferă, de această dată, o nouă formă de abordare prin apariţia romanului psihologic*". Anterioarele, tot romane (***Potecile destinului***, 2003, ***Tărâmul umbrelor***, 2003, ***Pământul îngerilor***, 2006, ***Cerul infernului***, 2006, ***Urmaşul***, 2009), „*au urmărit disoluţia satului românesc în secolul trecut*", după sublinierea exactă, făcută inteligent de către aceeaşi profesoară. De altfel, substanţa critică a prefeţei atinge nivelul unui text impresionant de obiectiv şi redactat la tensiunea referinţei de profil. O aceeaşi modernitate, cu inserţii stilistice aparte, întâlnim şi în expozeul lui Marian Drăghici, de pe coperta a IV-a a cărţii în discuţie.

Pe ansamblu, în afara multor denivelări stilistice şi ale unor amputări tematice, vădit discutabile, întregul roman este apanajul „strong" studiat al autorului. Altfel spus, scriitorul Ion Catrina se arată maestrul de şah, în mutările dezinvolte ale temelor din literaturile lumii. Însă nu puţine sunt interstiţiile care luminează descrieri, portrete, comentarii *après*, folosirea adecvată a unui lexic supus obiectului, şi nu puţine dialoguri din pletora vivacităţii acestora.

Partea nevăzută care se cumulează secvenţial la nivelul totalului, se reduce la selectarea, purificarea şi abordarea temelor, toate descendente din arta clasicismului... clasicizat (din antichitatea greco-romană până în pragul teoretizării din veacul lui Corneille şi al lui Racine, ajungând în sec. al XIX-lea, cu precădere în Franţa, să fie nu numai o mişcare cu principii, ci cu foarte bune realizări narative. Poate şi din cauza... opoziţiei romantismului, cu doctrină afişată bătăios, întâi în Anglia, chiar mai înainte, în sec. al XVIII-lea, apoi în Germania şi în Italia, în Franţa, lovitura romantismului s-a afişat fără tăgadă, vizibil zgomotos). Realismul, care a interferat cu multe valenţe ale clasicismului, n-a acceptat restricţiile, rigorile, dogmele, canoanele duse până la absurd. După cum naturalismul, teoretizat şi el după „inovaţiile" lui Zola, n-a rezistat în faţa psihologismului, deoarece, lângă Dostoievski a venit S. Freud. Şi tot aşa, cel puţin în Europa, privind doar proza, resuscitarea unor teme, dacă nu eterne (sau universale), a unor subsecvenţe ale acestora, a făcut să circule nestingherit benefic în toate ţările interesate de schimbări. Cele majore, orice s-ar spune, au apărut după consumarea unor evenimente în plan politic şi social.

Ei bine, prozatorii români din epocile moderne ale sec. al XIX-lea şi al XX-lea sunt debitori, pe arii întinse, modelelor occidentale, cu inserţii parţial româneşti, cu excepţia perioadei proletcultiste şi politizate (1948-1989).

Popasul acesta – excesiv de restrictiv – ni l-a impus cartea actuală, care se prezintă cu un autor ştiutor, prea bine, de mişcări literare şi de multiple forme de abordare a unor teme, viabile şi acum! Căci ce ne propune Ion Catrina? Secvenţe ale unei conştiinţe de intelectual, în căutarea unei stabilităţi psihice.

Ciprian Protopopescu este supus unei degringolade interioare pe care, cu toate eforturile sale de redresare, nu reuşeşte să fie convingător faţă de sine, implicit faţă de cei apropiaţi.

Romanul debutează rebrenian *à la* ***Ion***. După părăsirea şoselei, se ajunge la intrarea temporară într-o mănăstire, departe, undeva în munţi, ca să îşi limpezească, pe cât posibil, gândurile. Secvenţa incipitului are loc în momentul înjghebării unei familii, alături de Eleonora şi fiica lor, Ioana. Numai că eroului nostru scriitorul îi impune şi grija pentru băiatul său, Adrian, a cărui mamă, Dafina, i-a tăinuit secretul despre părintele său până dincolo de mormânt.

Rod fericit al unei întâlniri de vacanţă, pe care Ciprian a petrecut-o la familia colegului său, Mihai. Descoperindu-l târziu, mai mult instinctiv, scriitorul îl obligă pe protagonist să acţioneze în duplicitate – cu societatea, muncind ca burlac până la epuizare, şi cu sine. Ei, acest *sine* îl poartă prin literatura fantomelor (de tip englez), de mistere (de tip francez şi nu numai), religios-mistice (mistere medievale, Umberto Eco). Din fericire, nimic terifiant, visele se arată blânde şi explicate. Din păcate, nu personajele realizează dezlegări de enigme, ci autocratorul, fiindcă romanul este scris la persoana a III-a!

Privind exprimarea, două forme cheie dezvoltă Ion Catrina: în prima parte, limbajul se pliază pe religios. Acesta îi dă posibilitatea să filosofeze speculativ şi să includă, fără tăgadă, aforisme, chiar silogisme. Mentalul scriitorului îi oferă dezlegare de a trece graniţa spre speculativ, deductiv, iar datorită singurătăţii, să poată comunica în voie cu Divinitatea. Or mănăstirea îi crea toate posibilităţile de a se regăsi prin mărturisire şi, de ce nu?, prin judecată.

Partea finală a romanului, care închide în aceeaşi tonalitate meditaţia, nu mai reprezintă o noutate în demersul propus. Lui Ciprian i se atribuie, din tabloul de comandă al autorului, textul următor, de fapt un sofism: „*e calea pe care n-am mers niciodată şi ea se dovedeşte atât de benefică şi atât de utilă spiritului uman*".

De la acelaşi tablou, în linia aceloraşi generalităţi, vocea retorului roman sună pilduitor, de luat aminte: „*despovărarea spirituală îl făcea să fie mai bun, mai înţelegător, mai blând şi mai uman*".

(Continuare în pagina 14)

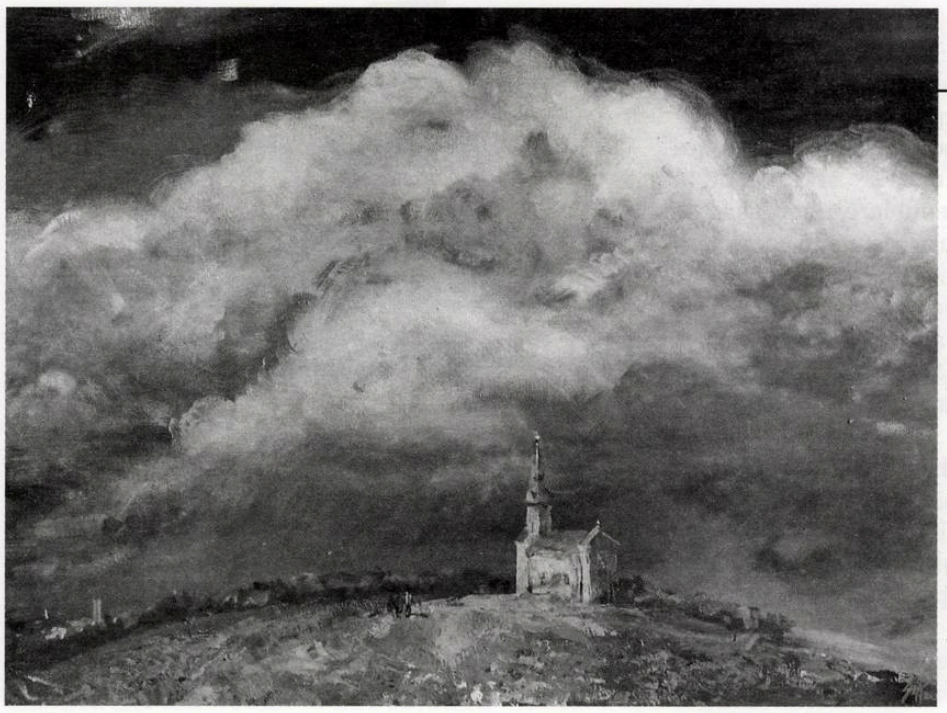

Ion GHIUR
(16 noiembrie 1938 – 7 ianuarie 2012)

Domolirea isteriei

S-a arătat întreagă,
cu capătul rupt de bolţile firii
chiar dacă-şi
oferea trup de fecioară...

sufocându-se, crescând în spaime,
precum animalele de pradă,
depărtându-se de dragostea
cea reală,
din moarte să se arate
formele ei celeste
cu gloria şi căderea ei,
cu dragostea pe care n-o trăiesc
decât îngerii.

Stadiul de rană

Ritmuri făcătoare de ardori,
în vestirile amare,
în deschideri şi restrişti,
când porţile se-nchid.

nu intră decât şoapta
şi arderea de valuri,
şi respiraţia cascade,
şi tainele purtate
fără amăgiri.

ritmul e adus la stadiul
de rană,
stăpânind o altă faptă,
din şoapte şi din răsuciri,
şi din păcatul ce
urmează într-un crâng
al morţii mele,
neapărat.

Comoara de departe

E departe, dar e a noastră,
n-am văzut-o, dar îi aparţine trupului,
sufletului care o poartă îndelung.

când e-n deşertul satanic,
când e-n grădinile zeilor,
depinde de iubirea venită de curând,
dar şi disperarea-i aproape.

oricum, n-ajunge la ea
foamea-mi aleasă,
nici setea grea a tiranilor,
nici focul stropit cu neputinţa din ideal,
aşa că rămân aceleaşi vechi limite,
aceleaşi trăiri ample
în suflul
clătinat de şoaptele
disperării noastre.

Hotarele incomode

Vietatea a
rămas cu privirile-n gol,
să fie-nghiţită
de-o altă zdrobire de aripi,
legând o uitare cu alta...

acum, sângele bea uitare;
atacă şi se apără,
o sângerează coralii,
pradă pentru alte agonii,
mişcând astralitatea,
fără a-i închide porţile
definitiv.

Ramificaţii şi restrişti

Nelinişti sfâşiate
sub porţi de carbid,
sub vânătăi, sub scuturi arse,
unde-s aripile,
fără să aibă spaţiu,
armele urcând
cu-alesele vedenii,
ramificându-se în alte umiliri,
în alte restrişti de-alămuri,
plutind în vid.

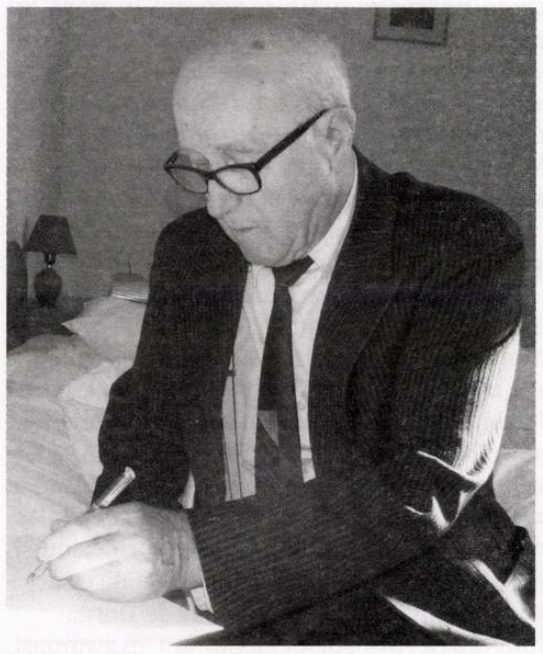

Trăind prin reflexe

Căutam o-mbrăţişare de a
ta pe la miaz,
de-o continuă ardoare,
printre vârtejuri şi amăgiri,
dar aproape e glontele curcubeului,
însuşi cerul coboară,
trăind prin reflexe,
prin sângerarea lumânării...

resemnat m-aş fi vrut,
urcând spre locul pustiului meu,
cu toate scenariile,
cu rănile temeliei,
învăţând, pe-nserat,
să aştept ultima împărtăşanie
din lumea asta.

Etapa vederii

Ne vom întoarce
cu lucrarea-n verde,
vom căuta drumul
şi rostul numelui în noi.

descifra-vom un semn,
inegal, ca de marmură,
cu restrişti în devenire,
în semnul incipient.

ne vom opri pe partea
neştiută a inimii,
cu feţe neprihănite,
şi în declin de arderi,
în această îmbrăţişare,
ochii ascunzându-se
în acelaşi val.

Un ţinut departe

Un ţinut cu gene lungi,
cu mesaje largi pe aripi,
într-o derută ce destramă,
uitarea tăinuind-o.

trece fără-nţelesuri,
nu lasă nimic pe verdeaţă,
puterea stingându-se,
risipa-i mare,
amiaza-i rece,
până la saturaţie îngheţând,
războindu-se cu ultima
noapte a turturelei...

oare, voi mai da eu,
serafico, de tine
dincolo de eden,
în lumile celeste?

Femeia din unghere...

Ea-i magdalena, femeia liberă,
femeia din unghere,
eu sunt orbul ei,
un meteor sculptat din laşitatea negurii;

o chem, nu-i pasă,
o aştept, nu-i destul;
noaptea fuge-n derută, nu o ajung...

magdalena are prea multă
negură în sângerare,
urcare şi coborâre,
nu are lăcomii,
nici rătăciri, să ardă,
şi de noaptea ei mă doare,
şi de frica ei mă mântui,
caut orbirea şarpelui,
dar toate se frâng
de-a binelea.

Orbita unui declin

Pe-ntinsul spaţiu,
se-arată plinătatea,
aflată într-o distanţare
de podiş astral.

se-arată-n mirare,
în inocenţă cu părţile,
cu imagini mişcate,
cu ruperi de zăgazuri,
alungând limitele,
rămase fără încredere,
având lumina ca taină,
şi noaptea ca destin.

cel dus departe se-ntoarce,
preludiu la ceea ce
gândurile noastre nu le ştiu,
c-un târziu rece,
până la deznădejde,
cât în orbita declinului,
strivit e de fapte şi de
uitare până
în viaţa de-apoi.

(Din volumul ***Cercul şi spada sau omul atemporal***, datat 2012, pregătit de autor pentru tipar, rămas în manuscris)

Ioan MOLDOVAN

„VISAM SĂ DEVIN REGIZOR...”

(Urmare din pagina 9)

Da, e un post de redactor la „Familia”, da, Andriţoiu, şefu', e de acord, da, Cistelecan şi Podoabă nu sunt acceptaţi de partid să intre în redacţie, aşa că să mă pregătesc. Ştiam că şi Ion Simuţ, colegul meu mai tânăr de pe vremea „Echinox”-ului, redactor la „Familia” în vremea epistolelor noastre, va fi pus o vorbă bună, aşa că în primăvara lui '89 am fost chemat la Oradea şi din 2 (ca să nu fie 1) aprilie am fost angajat la „Familia”. Nu cred că trebuie să ascund faptul că, din prietenie şi loialitate, m-am dus întâi la cei doi prieteni refuzaţi de partid şi i-am întrebat dacă venirea mea ca redactor este o piedică pentru ei să acceadă la postul râvnit, mi-au spus că, oricum, ei nu au nicio şansă şi apoi m-am prezentat la organe, să mă vadă, să mă aprobe. Mă despărţeam de Baia Mare cu mâhnire, dar aveam bucuria de a ajunge în sfârşit într-o redacţie de revistă literară. Acestea au fost faptele, iar înţelesul pe care li-l putem acorda este că, dacă n-a fost prestabilit – şi eu cred că n-a fost –, drumul spre revista „Familia” a fost pentru mine norocos.

A.C.: *Traseul afirmării literare nu pare legat de momentele carierei didactice şi publicistice. Consideri că erai acelaşi poet, indiferent de biografia urmată?*
I.M.: Desigur, nu. Eşti poet cu toate ale tale, cu toată biografia grafiată sau ocultată în vârstele străbătute, nu se ştie ce fel de poet ai fi fost dacă... Se ştie – dacă se ştie – ce poet eşti. Pentru un ochi doritor să fie atent la devenirea unui poet nu e nimic fără ecou, aş zice că şi absenţa ecoului este tot un ecou semnificativ din punct de vedere poetic.

A.C.: *Ai încercat să te desprinzi de generaţia din care consideri că faci parte sau mai mult ai mizat pe o individualizare în interiorul ei?*
I.M.: În ce mă priveşte, n-am avut nici obsesia integrării în, nici cea a dezintegrării din generaţie, dar am avut-o pe cea a intrării în „generaţia” unanimă a poeziei. O am şi acum. Sigur, e un simţământ enorm, o trufie parcă, fără odihnă de sine, mereu în faţă cu îndoiala, cu speranţa.

A.C.: *Prezenţa cu volume proprii, inclusiv în antologii de autor, alternează sau se asociază cu prezenţe în antologii de grup. Vezi în aceste evenimente editoriale un fapt de conştiinţă literară şi de apartenenţă la spiritul aceleiaşi generaţii?*
I.M.: Firească, favoarea şi festinul de a te vedea din când în când în vreo antologie, fie ea şi de grup, vin să mai îmblânzească îndoiala de care vorbeam mai sus, e un prilej de a te da mare, dar în scurt timp vine întrebarea – ca să închei tot cu o trimitere la Eminescu – „dar *cât de mare sau de mic eşti în absolut?*”.

A.C.: *„Superbia tinereţii”, de care vorbeai cândva, s-a erodat în lupta cu timpul? Sau e doar un motiv de stare lirică?*
I.M.: Poate că superbia tinereţii s-o fi erodat, dar sufletul nostru e un izvor nesecat de superbii, fără de care viaţa lirică n-ar vieţui. Din superbii invariabil rase şi necontenit revenind în avatari se naşte bruma de poezie care face ca lucrurile să strălucească şi să ne reînvie.

A.C.: *Privind înapoi şi înainte, cum vezi peisajul literar românesc şi cât de (in)confortabil te simţi în el la cei 60 de ani împliniţi?*
I.M.: Privind înapoi şi înainte, mereu fără mânie, „văd poeţi...”. Emoţia mea, la 60 ca la 20 de ani, e aceeaşi: sunt şi eu pe acolo? Cine să răspundă? La ce-am putut am răspuns.

Interviu realizat de
Augustin COZMUŢA

Marian BARBU

PROZATORI CU ŞTAIF (I)

(Urmare din pagina 12)

El, Ciprian, care jucase cu sine alba-neagra, a găsit *de acum* calea vieţii şi a înţelegerii spinoase a acesteia.

Din păcate, finalul romanului motivează, tot aşa, didactic-moralizator (dedus) întoarcerea... eroului la familie şi la cariera universitară.

Aşadar, forma religioasă de exprimare se intersectează cu planurile social şi profesional.

A doua formă vizează psihicul, în multe cazuri, psihologia clinică şi nu patologicul. Deoarece acesta presupune degenerescenţă în comportament şi în gândire. Or în comportament, el trecea în colectivul de muncă drept un om normal, cu capul pe umeri, cu toate că se vedea închiderea în sine, aproape derutantă.

Bine a procedat romancierul că lui Ciprian, ca tată, i-a strecurat abil, adesea ingenios, şi rezistent, în economia tramei, sarcinile de dedublare, interogare, de solilocviu, fiului său Adrian. Din această perspectivă, ca personaj, Adrian Vrânceanu este mai realizat. El este copilul găsit, pierdut în gunoaiele vieţii, cel care trece prin *paradisul* iubirii de la 17 ani, ca apoi, refuzat de Miluţa, să cunoască *infernul* (***Suferinţele tânărului Werther***), fără a înregistra cândva purgatoriul, în această privinţă.

Scriitorul omniscient îi atribuie aproape „de toate” protagonistului, fiindcă, la un moment dat, îl sufocă. Ba cu amintiri din copilărie, din şcoală, superficial, cu obligaţii de serviciu şi neverosimil de multe întâmplări, fantome, coincidenţe, vise, corecte pe spaţii înguste.

Se lasă impresia unui resemnat, prins în capcanele destinului, ale unor forţe care acţionează haotic, la care eroul nici nu se opune întâlnindu-le, purtându-le, inexplicabil, ca pe o cocoaşă păgubitoare. Ciprian rămâne personajul cumva resemnat. Nu este nici eroul de prisos, nici inadaptabilul, cu toate acestea el se străduieşte să fie erou al timpurilor noastre. Ion Catrina apare mai apropiat de Max Blecher decât de Camil Petrescu sau Anton Holban. Scriitorului îi este atât de folositor personajul, încât, totalizând ieşirile în spaţiu ale lui Ciprian, s-ar putea spune că înregistrează *„întâmplări în irealitatea imediată”*. El se vrea pentru multă vreme un *„corp transparent”* (*„Ar fi vrut să-şi poată controla simţurile şi impulsurile, aşa cum reuşise mai înainte, dar ele, de această dată – au ieşit învingătoare. Simţea în el o supraabundenţă de forţă creatoare, ce-l mâna vertiginos în vâltorile necunoscutului”*).

De la persoana a III-a, autorul îi oferă lui Ciprian un text în aceeaşi tărie de reflecţie: *„Suntem în fond atât de singuri, din cauza semenilor noştri şi ne refugiem în noi, unde creăm o altă lume, mai bună, poate, dar tot atât de plină de contradicţii”*.

Mitul oglinzii se redimensionează de fiecare dată când este părăsită conştiinţa. Toate eforturile scriitorului pentru a ajunge la sondajul abisalului, în cazul cuplului tată-fiu, reuşesc doar parţial, mai vizibil pentru personalitatea în formare a adolescentului şi apoi a tânărului. Înfrânt în iubire de către Miluţa, prin refuzul ei categoric de a păstra aprinsă flacăra dorinţei, Adrian se dezmeticeşte după ce află că este înlocuit de Doru, în aceeaşi pasiune.

Paginile de bună proză, eficientă şi individualizată, sunt circumscrise triunghiului Miluţa-Adrian-Doru. Sterilitatea confirmată a lui Sorin, soţul Miluţei, l-a determinat să-şi împingă nevasta în braţele adolescentului virgin. Legătura cu Doru, amant profesionist, extraconjugală, a intrat şi ea în mormânt odată cu accidentul produs de maşina condusă chiar de Doru.

Înmulţirea episoadelor cu Ciprian, în avanpost, el şi umbra, el şi conştiinţa, el şi oglinda, şi nedumeririle zadarnice ale acestuia încarcă nepermis naraţiunea, ca în romanele cu sertare, strălucit însă motivate de W. Faulkner (la pagina 51 se invocă numele Galsworty după o scenă întâlnită într-un local).

Aş defini romanul lui Ion Catrina cu unul din multele sale texte: *„Confunzi amintirile cu trecutul. Amintirile se pot estompa, trecutul însă te urmăreşte şi se răzbună”*.

Dincolo şi dincoace de intenţiile autorului, din dorinţa lui expresă de a realiza un roman psihologic, scrierea rămâne pur realistă, în clasicitatea notorie ca structură, având toate determinările de referinţă în această privinţă. Am putea să-i spunem întregului demers narativ *realism psihologic,* după modelul Mircea Eliade, care, tangenţial, se vede şi în această scriere.

Talentul de narator este indubitabil al lui Ion Catrina. De cunoscător al schemelor de realizare, al umplerii lor cu materiale de profil.

Romanul ***Păpuşa de sticlă*** se defineşte ca o scriere autentică, prin zecile de secvenţe alăturate – ca în orice scriere de acţiune!, cu mai puţină originalitate din cauza infiltraţiilor teoretice, stringent de vizibile.

I-aş apropia scrierea de unele romane ale lui Nicolae Breban, expurgat de anumite pasaje sau chiar capitole întregi.

Pentru latura psihologiei aplicate în literatură, lui Ion Catrina îi pot sta la dispoziţie alte romane ale lui Augustin Buzura. Continuarea în „ciclul” psihologic nu se poate face decât după o documentare serioasă, cumpănită şi reglabilă în spaţiul psihologiei teoretice şi al ramurilor acesteia.

Să nu fugim de o psihologie cazuistă, deoarece vremea acesteia s-a instalat fără tăgadă după decembrie '89 şi în România.

Mircea POPA

IORDAN DATCU - PAGINI DE ISTORIE LITERARĂ ŞI ETNOLOGIE

(Urmare din pagina 10)

De obicei, Iordan Datcu îşi alege să scrie despre culturali, eruditi şi folclorişti, dovedind o atracţie specială pentru discutarea unor ediţii (V. Alecsandri, Budai Deleanu, ediţia Gr. Păucescu din publicistica eminesciană, ediţia Marcu Beza din scrierile lui N. Iorga, ediţia Petre Dulfu, ediţia Galaction, ediţiile Stere şi Mateevici de dincolo de Prut etc.), a unor culegeri de corespondenţă (G. T. Kirileanu, corpusul Bariţiu, scrisori către Camil Baltazar), a unor volume de memorii sau de jurnale (Ion Petrovici, Eugeniu Sperantia, scrisori către Tudor Vianu, jurnalul lui Pericle Martinescu, amintirile lui Virgil Tempeanu, Aron Cotruş în scrisori, amintirile lui Harry Brauner, memoriile lui Iulian Vesper etc.), dicţionare (***Dicţionarul scriitorilor români***, ***Dicţionarul presei literare***, ***Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor teleormăneni***), interviuri (***Dramaturgia românească în interviuri***, Ion Valerian, ***Cu scriitorii prin veac***), istorii literare (G.Călinescu, Ştefan Ciobanu, Stan Velea), bibliografii, enciclopedii etc. Preferinţa sa pentru instrumentele de lucru ale unei culturi şi literaturi este absolut firească şi vine în prelungirea unor preocupări de fiecare zi, marcând, ca să zicem aşa, semnele de carte pe care Iordan Datcu le pune ici şi colo, atunci când aduce completări sau corectează date şi informaţii greşite. Simpatia şi admiraţia sa merg înspre figurile carismatice ale literaturii noastre, cele care au trasat pârtii serioase într-un domeniu sau altul: G. Călinescu, Al. Rosetti, Nicolae Cartojan, Şerban Cioculescu, Viorel Cosma, I. C. Chiţimia, Ovidiu Papadima, Ovid Densusianu, Constantin Noica. Incursiunile sale în acest spaţiu se soldează cu observaţii şi nuanţări de cel mai mare interes, cu completări, sugestii şi sublinieri făcute întotdeauna cu bunăcredinţă şi cu grija pentru ca aspectele esenţiale, de fond, să nu fie escamotate sau trimise în derizoriu. Bogăţia de date şi informaţii deţinută de comentator trezeşte respect şi invită la lecturi şi la căutarea de noi dovezi, care să ajute la consolidarea unei mai bune puneri în evidenţă a opiniilor şi a afirmaţiilor autorilor investigaţi. Uneori acest demers are alura unui adevărat *discurs de critică enciclopedică*, erudită, fiind însoţit de mici portrete sau medalioane care schiţează traiectoria scriitoricească a celui avut în vedere, constituind linii absolut necesare pentru un viitor tablou de ansamblu, care să ofere imaginea adevărată şi dimensiunea reală ale celui despre care scrie. Un interes deosebit nutreşte el pentru realizările colegilor săi editori, urmărind cu satisfacţie munca desfăşurată în acest domeniu de către Mihail Şora, Ion Bănuţă, Mircea Sântimbreanu, Dan Grigorescu, George Gană, Ionel Oprişan, Adriana Fianu etc. În general, portretistica sa este elegantă, degajată, simpatetică, cu o nuanţă admirativă şi cu preţuire colegială.

Cartea lui Iordan Datcu ne trimite spre fondul de primă mână al bibliotecilor, spre cărţile de patrimoniu, spre valorile eterne ale unei culturi, care trebuie mereu readuse în atenţie, necesitând pentru aceasta şi o anumită specializare, o anumită vocaţie, un popas de o viaţă în preajma cărţilor. Bucuria lecturii unei cărţi precum cea de faţă vine mai cu seamă din bucuria de cititor specializat, a unui ins care trăieşte viaţa cărţii ca pe propria sa viaţă.

Victor TECAR

VISUL CA ISPITĂ

(Urmare din pagina 7)

- N-ai tras tu clopotul, căzu pe gânduri Petrea.

- Eu l-am tras, dar nu pentru revoltă, protestă Onofrei. Când tu, Văsălicuța, Pulenciu şi ceilalţi vă sfătuiaţi la bufet să porniţi răzmeriţa, eu şedeam cuminte pe lăicioară în curtea fostului consiliu şi împerecheam.

- Ce împerecheai?

- Cuvintele, ca să-mi iasă poezia.

- Care poezie?

- Asta! şi Onofrei începu să-i recite: „Măi, tovarăş, măi, bădie, / Bine-i în gospodărie, / Noi cu drag muncim! / Doi cu mapa, tri' cu sapa, / Tri cu mapa, doi cu sapa!".

- Le-ai spus-o şi anchetatorilor?

- Ce? Îs nebun?! Am eu găuni la cap, dar în politică nu mă bag. Acolo vrea să mă înfunde şi Omuleţul, scârnăvia dracului. El m-a scos din minte şi m-a făcut să-l alerg în podul bisericii, la clopotniţă, unde s-o urcat pe funia clopotului cel mare până sus pe drugul de fier. Vrând să-l pot răsturna cu crăcii în sus, să-mi cadă în braţe, am tras de funie şi nemernicul părea că acuşi, acuşi pică, dar toate alunecările n-au fost decât nişte figuri de-ale lui. Şi, când se prindea cu mâinile de urechi, tot al dracului era. Cu figura asta m-a prostit cel mai tare. Am tras de clopot ca la foc.

- Credeam că să-i spargă timpanul, asta e! Poate o fi mai apărut ceva pe fir, de aceea mă chemau să dau cu subsemnatul...

Temerile lui Onofrei nu prea aveau temei. Răzvrătiţii ştiau că în cele din urmă Boaru îl va scoate cu faţa curată. Era omul lui de încredere. Asta pe lângă faptul că boacterul mai era omul miliţiei şi al securităţii.

- Eu te cred, îi spuse nevasta cea voinică. Şi lelea Firona se plângea că uneori ai vedenii. Crede-mă şi dumneata, că nu de nebună vă spui că l-am văzut pe Smintitu. Era acolo în Criptă, şedea la picioarele Mântuitorului şi se ruga.

Femeia povesti tuturor călătorilor cele văzute.

- O fi venit să ne mai facă vreo prorocire, socoti bătrânul. Câte ne-a spus el atunci toate s-au împlinit.

- Prostii! pufni Onofrei.

- Ba nu-s prostii deloc! sări cu gura femeia cea bătrână. Ne-a spus unde vor construi comuniştii grajdurile pentru animale, ne-a spus. Ne-a spus că toate vitele or pieri, câte au mai rămas? De moartea viţeilor ce să mai zic?

- Şi ne-a mai spus una, cea de pe urmă, preciză bătrânul încruntându-şi privirea: Când a cădea crucea din turnul bisericii, atunci va fi sfârşitul. Căzut-o?! Căzut. Că nu de pomană se întâmplă atâtea minuni în lumea asta. Poate Dumnezeu ne dă de ştire.

- Care minuni? întrebă boacterul.

- Când se nasc animale cu două capete, copii care cresc într-un an cât alţii în trei, când năpădesc lighioanele peste sate, ce-s astea? Nu-s semne şi minuni? Unii au visat că şi-au primit înapoi averile cu care se înscriseră în colectiv.

- În vis se poate, admise Onofrei.

Se zărea de ziuă. Undeva, sub plafonul de ceaţă, lătra o vulpe. Autobuzul întârzia ca de obicei. Petrea sări şanţul drumului şi porni spre tufişul de pe coama dealului, unde drumeţii se îndoseau să-şi facă nevoile. Onofrei se luă după el. După câţiva paşi se răzgândi. Se întoarse şi se tupi după „epoca de aur", o ciupercă uriaşă îmbrăcată în pânză roşie, pe pieptul căreia erau scrise cu litere aurite texte din documentele Congresului al XIV-lea al PCR.

Uşurat, boacterul se întoarse la drum şi se duse ţintă la ranița Pușcașului, pe care o pipăi cu piciorul. Se pare că nici de data asta nu reuşi să descopere identitatea mărfii pe care consăteanul o ducea de vânzare la oraş. Ca un copil năbădăios, fără a ţine seamă de o nouă problemă intrată în discuţie, se adresă călătorilor mai cinic ca oricând:

- Ştiţi ce ne coace Boaru de sărbători?

- Ce ne coace? întrebară mai mulţi călători deodată.

Înalt, uscăţiv, puţin gârbovit, cu gura tăiată din sapă, mereu întredeschisă, gata oricând să spună ceva, de cele mai multe ori o prostie, Onofrei se simţi pe cal şi le aruncă novicilor înfricoşătorul răspuns:

- Îţi vedea când or veni buldozerele!

Petrea se încheia la pantaloni când auzi motorul şi văzu un autovehicul alergând peste câmp. Maşina făcu un viraj la dreapta şi se opri la vreo sută de metri sub coama dealului. „Asta nu se poate, îşi zise călătorul, nu-i cu putinţă." Păşi cu grijă printre rămăşiţele organice şi ieşi la câmp deschis, de unde putea să vadă mai bine autovehiculul. Acum era sigur că vechitura aceea de maşină cu prelată era lucrul dracului. Acolo unde se oprise ea, apăru un teren defrişat şi neted ca masa. Însă cetăţeanul cunoştea locul şi s-ar fi jurat pe toţi sfinţii că înainte de apariţia autovehiculului acolo era un câmp râpos, mâncat de ape şi imposibil de străbătut cu asemenea mijloace. Pe lângă asta, mai socoti Petrea, ce caută ea în fundătura asta?

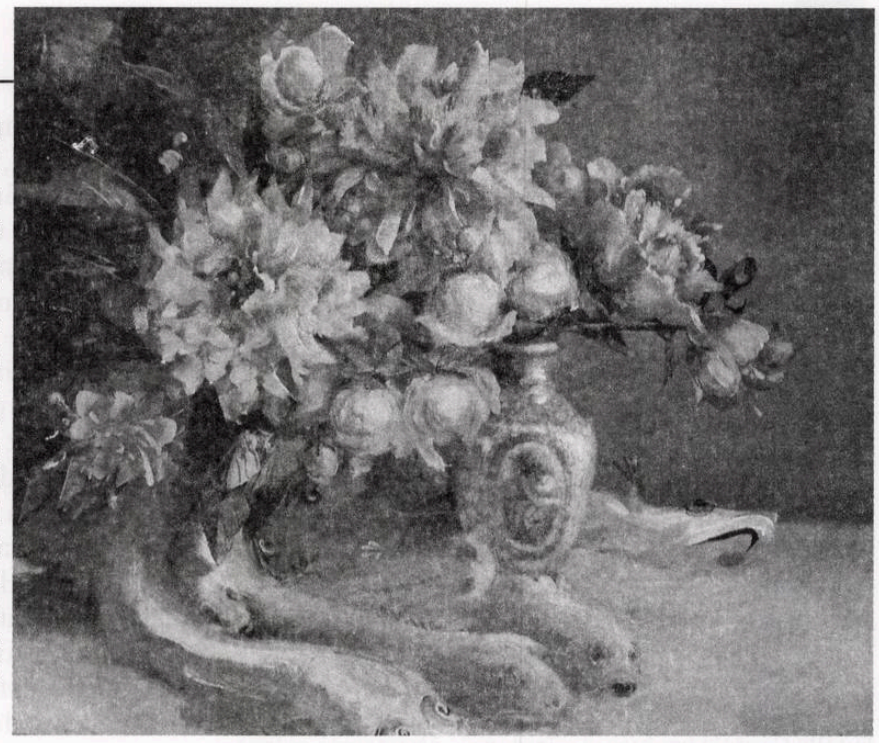

REVISTA REVISTELOR

LUCEAFĂRUL DE DIMINEAŢĂ (nr. 3/martie 2012) iniţiază o anchetă, ***Marea dictatură şi micile tiranii***, vizând starea de îngrădire/libertate resimţită de români zi de zi, de artişti în special (aceştia fiind mai în măsură să răspundă întrebărilor anchetei, pornind de la premisa că ei sunt mult mai *„sensibili la orice îngrădire a libertăţii"*). În această primă parte a materialului, Olga Delia Mateescu, Dan Stanca, Dumitru Ungureanu, Gellu Dorian, Adrian G. Romila, Florica Bud, Felix Nicolau, Mihail Gălăţanu, Irina Petraş, Ioana Diaconescu şi Ioana Drăgan răspund cu interes următoarelor întrebări: *„1. Suntem cu adevărat liberi sau ne sunt impuse, tiranic, anumite lucruri?; 2. Ce forme de dictatură simţiţi că se exercită cel mai puternic şi mai neplăcut asupra dvs. ca persoană şi ca artist?; Cum putem lupta cu micile/marile autocraţii?"*. Subiectul este unul complex şi mult dezbătut, atingând mai multe unghiuri de interpretare (filosofic, social, politic, cultural, religios etc.). Despre marea dictatură, despre îngrădirea libertăţii, despre libertatea interioară, despre libertatea de creaţie, despre cenzura de orice fel şi despre dictaturile *„mărunte"*, de zi cu zi (*„dictatura mediilor de informare, a prostului gust, a muzicii rudimentare, a educaţiei precare, a clişeelor verbale etc."*) s-a vorbit, s-a scris, se poate vorbi şi scrie mult. O primă idee, comună, care se desprinde din răspunsurile oferite, este aceea că libertatea absolută, lipsită de constrângeri, limite şi reguli ţine de utopie. Însă majoritatea celor interogaţi mizează pe dimensiunea interioară a libertăţii, pe capacitatea de a fi liber în intimitatea gândurilor, a trăirilor şi a preocupărilor personale. Privind din această perspectivă, Irina Petraş afirmă chiar: *„Prin urmare, am fost şi m-am simţit întotdeauna liberă. Am ignorat dogmele de tot felul, fie ele politice, religioase ori de conjunctură, chiar cu riscul unei mai proaste situări în clipa istorică. Foarte conştientă de condiţia mea de muritor, mi-am propus mereu să fac ceea ce-mi place ori să-mi placă tot ceea ce fac, nu «să ajung». (...) Atâta timp cât dansul de societate nu-mi impune să intru neapărat în joc pe melodii străine, îmi văd de ale mele; şi... de ale altora"*. Pe de altă parte, Dan Stanca evidenţiază un alt aspect al problemei, şi anume libertatea înţeleasă greşit, *„libertatea negativă"*, fără asumarea simţului răspunderii şi fără o exigenţă personală: *„Un climat liber este de preferat unuia opresiv, în condiţiile în care nu ţi-ai pierdut exigenţa personală şi simţul răspunderii faţă de tine însuţi. Devalorizarea pe care o acuzăm şi de care parţial suntem şi noi vinovaţi reprezintă acum cel mai mare duşman al scriitorului şi face din libertate o neagră deznădejde"*.

Deşi dictatura poate lua forme diverse şi se poate exercita extrem de neplăcut, constatăm că, pentru cei interogaţi (şi nu numai), *„dictatura timpului care trece"*, a timpului pierdut, imposibil de recuperat, este resimţită cel mai puternic. Este una împotriva căreia nu găsim adesea soluţii şi arme de luptă. În schimb, în lupta cu celelalte mici sau mari autocraţii, putem face ceva, putem lua atitudine în diverse moduri.

Varujan Vosganian este invitatul lunii martie în paginile „Luceafărului de dimineaţă", oferind spre lectură un interesant fragment de proză, ***La Judecata de Apoi a statuilor***.

În revista **TRIBUNA** (nr. 228/martie 2012), la rubrica *„Centenar Caragiale"*, citim cu plăcere un material semnat de Dumitru Hurubă despre ***Omul Caragiale***. Sunt relatate aspecte mai puţin cunoscute despre sensibilitatea, despre obiceiurile, despre pasiunile şi despre ciudăţeniile dramaturgului. Autorul articolului scrie despre un Caragiale *„mucalit şi farsor de cea mai agreabilă, dar şi mai... antipatică speţă, posesor al unui bagaj lingvistic atotcuprinzător-inepuizabil, nu totdeauna ortodox, dar lipsit de vulgaritate"*, prezentând diferite întâmplări hazlii din viaţa de zi cu zi a acestuia. Totodată, evidenţiază Dumitru Hurubă, nerecunoaşterea valorii sale de către contemporani i-a provocat o suferinţă profundă, exprimându-şi dezamăgirea astfel: *„Am muncit o viaţă întreagă, mi-am cheltuit averea ca să trăiesc, am dat, în mine, un om celebru pentru România, dar un om celebru care ar muri de foame dacă ar trebui să trăiască din munca lui"*.

La paginile de creaţie găsim versuri semnate de Florin Partene şi proză (***Domnişoara Comănescu***) scrisă de Dumitru Crudu.

La secţiunea *„Cărţi de actualitate"* semnează recenzii: Cezar Boghici (***Cinci decenii de apocalips***), la volumele lui Octavian Soviany – ***Cinci decenii de experimentalism. Compendiu de poezie românească actuală***; Adrian Ţion (***Scrisul vindecător***), la romanul Gettei Berghoff – ***Comorile Arielei***; Irina Petraş (***Povestirile lui Mihai Pascaru***) şi Dorin Mureşan (***„Deliciul" unei ironii istorice***) la volumul lui Mihai Pascaru – ***Cuţitul de vânătoare. Întâmplări din Munţii Apuseni***.

În nr. 2/februarie 2012 al revistei **ARGEŞ** ne reţine atenţia eseul lui Mircea Handoca, intitulat ***Despre Domnişoara Christina***, referitor la controversata receptare critică în epocă a acestui roman, apărut în anul 1936 (an în care Eliade, deşi tânăr, cunoscuse deja celebritatea în urma celor 12 volume publicate până atunci). După cum reiese din exemplele aduse de autor, *„aprecierile au oscilat între negarea violentă şi realizarea excepţională"*. Mulţi exegeţi au apreciat originalitatea, deosebita construcţie şi conturare psihologică a personajelor, semnificativele ecouri folclorice în compoziţia romanului şi ineditul fantasticului eliadesc (Octav Şuluţiu, G. Nenişor, Pompiliu Constantinescu, Vintilă Horia, Ieronim Şerban etc.). Alţii însă au amendat *„lipsa talentului literar"*, *„pornografia"* sau *„personajele penibile"* ale cărţii, situând-o în categoria improvizaţiilor (Ovidiu Papadima, Petru Manoliu, Ion Biberi, G. Călinescu, Stelian Tecucianu). În ciuda numeroaselor *„ostilităţi"*, ***Domnişoara Christina*** a suscitat (şi continuă să o facă) interesul multor literaţi (şi nu numai) din întreaga lume, având traduceri în limbile franceză, germană, cehă, italiană, slovacă, engleză, spaniolă, japoneză, turcă. De asemenea, romanul a fost transpus în universul muzicii de către Şerban Nichifor şi chiar ecranizat. Mircea Handoca conchide astfel: *„La trei sferturi de veac de la apariţie, după un asemenea marş triumfal prin trei continente, cu zeci de ediţii de sute de mii de exemplare, cu dramatizări, ecranizări şi opere muzicale, acuzele de pornografie şi lipsă de talent ale celui ce-a zămislit acest roman mi se par ridicole"*.

Relevând temeinicia şi echilibrul cu care a fost construită, Constantin Cubleşan analizează atent una din recentele istorii ale literaturii române, şi anume ***Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*** (vol. I, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2011) a lui Mihai Zamfir.

Leo Butnaru traduce versuri semnate de poetul rus Vladislav Hodasevici (1886-1939). Nina Corcinski face o recenzie la cartea Alionei Grati, ***Paul Goma. Iniţieri în textul literar*** (Ed. Arc., 2011), *„o convingătoare analiză a vigorii artistice etalate de prozatorul Paul Goma"*.

Raluca HĂŞMĂŞAN

Estelle CANTALA

Trăieşte la Perpignan, în Pirineii Orientali francezi. După ce a muncit ca inginer agronom într-un proiect de dezvoltare regională în Alpii elveţieni, ea s-a consacrat activităţilor de însoţitoare în drumeţii prin munţi, de povestitoare şi de scriitoare. Sub această triplă solicitare, ea a ajuns să locuiască de mai multe ori la Baia Mare, scopul principal al descinderilor în nordul de lume românească fiind acela de a crea traseele unor circuite ecoturistice. Sejururile româneşti îşi trec surprizele şi farmecul în două povestiri, ***Povestea blocurilor***, respectiv ***Poveştile locomotivelor***, găzduite de revista franceză „Bouts du monde". Culegerea de poeme ***Les Routes en mains libres***, publicată în acest an la Editura „Encres vives", este şi ea subtil conectată la experienţele româneşti ale autoarei. Fascinată de imaginarul şi ritualitatea poveştilor descoperite în Maramureş, Estelle Cantala traduce şi adaptează câteva texte culese şi publicate de Pamfil şi Maria Bilţiu, pentru a le pune apoi în scenă în altfel rânduita Elveţie, în cadrul unui spectacol în care harul povestitului e însoţit de muzică. Aceste poveşti călătoare, dar de sensuri străvechi păstrătoare, vor fi rostite şi în drumeţiile organizate anul acesta de tânăra franceză în Maramureş.

În România, Estelle a fost mai puţin călătoare pentru a deveni locuitoare. De-a lungul şederilor ei numeroase în Baia Mare (Mina Mare, cum s-ar numi oraşul în franceză), ea a locuit în diferite blocuri, clădiri imense, vestigii ale perioadei comuniste. Unde viaţa nu e chiar tristă. Pentru a înţelege asta, trebuie doar să te inviţi în bucătăriile sau în curţile oamenilor.

Povestea blocurilor

Dacă fac socoteala zilelor, iată că se împlineşte deja o săptămână de când am sosit în Mina cea Mare. Dacă-mi închid ochii o secundă şi apoi îi redeschid, gândindu-mă intens la trenul de noapte, parcă ieri eram în Occident. E vorba de decalaj. E vorba de o etapă necesară pentru a te obişnui într-un decor străin, fază care poate dura, după spusele specialiştilor, între patru şi cinci zile sau chiar mai mult, dar care în cazul meu devine mai scurtă, căci lungi sunt şinele parcurse în multiplele mele drumuri dus-întors.

Sfârşit de iunie, culme a zilelor lungi. De la fereastra camerei de zi, pot observa în detaliu rafalele ploii de amiază târzie, precum şi pe vânzătorul micului magazin din stradă – cu ceva ani în urmă, el a muncit la Paris câteva luni –, aproape că văd masa pliantă pe care bătrânii o instalează alături de garajul-depozit pentru a juca aici cărţi, în strada care seara se transformă repede într-un torent de noroi. E cald ca în mijlocul verii. În Mina cea Mare, seara plouă tare.

Din cele cinci blocuri pe care le-am încercat, cred că acesta e preferatul meu. Este vorba de blocul în care am stat cel mai mult timp, în episoade ce se nuanţează diferit în funcţie de anotimp şi de circumstanţele familiale. Am acostat aici prima dată în februarie. Pe balcon, un încălzitor de apă funcţiona ilegal precum, adesea, inegal încălzea apa, mai ales în timp ce făceai duş. Acest aparat trebuia pornit de afară, dar era destul să opreşti încălzirea şi să deschizi sistemul de apă. Odată iniţiat, înţelegi destul de repede manevra. În bucătăria ce dădea spre balcon, o grămadă de feluri de mâncare imposibil de refuzat se înmulţeau aproape spontan imediat ce-ţi întorceai spatele. O supă ca cele care îmi plac aici, acrişoară, o prăjitură coaptă de mamele românce, de la care am luat câteva reţete pe care mă gândesc că le-aş putea vinde într-o zi.

Dar nu şi pe cea a mâncării ce nu seamănă cu altele. Duminică, altfel decât celelalte, spre ora 14. Ionuţ vine după mine, cam nerăbdător. Mâncarea familiei e gata, aceea al cărei secret nu e dezvăluit. Miroase a slănină prăjită. În picioare, în faţa mesei, Maria zâmbeşte chiar mai mult ca de-obicei. Ea ţine oala. Înăuntru, ceva roşu, cu o mică cocoaşă, fumegând. Cuburi minuscule de cârnat prăjit în tigaie, glasate în sos de roşii. Pentru această ocazie s-a scos şi prăjitorul de pâine din cămară, pentru că acest fel de mâncare merge cu pâine prăjită. O reţetă originală inventată de Bunicu, singura de altfel pe care o gătea.

În acest bloc am cunoscut, pentru prima dată, fericirea de a avea o cameră aproape numai a mea. E adevărat ca ea adăpostea şi calculatorul şi că gazdele mele petreceau mult timp pe internet, ca mulţi alţi români, ca să viziteze forumuri, să descopere noutăţile occidentale, să verifice compoziţia şi efectele secundare ale medicamentelor prescrise de doctor. Dar aveam în această cameră două sferturi de dulap şi un spaţiu între pat şi fereastră unde am reuşit să-mi strecor valiza şi nişte cărţi îngrămădite în pungi de hârtie pentru a fi uşor de transportat în caz de nomadism forţat...

M-am reîntors în acest bloc în luna martie, pentru un sejur întrerupt prematur. Ocupam, de trei săptămâni, până la noi dez-ordine, camera Ioanei, sora lui Ionuţ, întoarsă din Anglia mai devreme decât era prevăzut, cu ocazia vacanţei. Atunci mi-am umplut valiza ca să o duc să petreacă împreună cu mine două săptămâni în celălalt capăt al oraşului, de cealaltă parte a râului Săsar, înspre deal. În acest cartier popular, cel de-al patrulea bloc avea farmecul său. O intrare acoperită cu viţă-de-vie căţărătoare, două bănci vopsite în verde, aşezate acolo în mod sigur pentru a sta o vreme înainte să pleci de acasă, ca să te gândeşti dacă vrei cu adevărat să pleci şi să te hotărăşti unde vrei să mergi pentru început şi care ar fi cel mai bun traseu de urmat. Pe de altă parte, erau numai câteva etaje de urcat ca să ajungi la noul apartament în care coabitam cu opere de filosofie orientală şi alte ştiinţe ale vieţii.

Apropo de etaje de urcat, iată o competenţă pe care trebuie neapărat să o dezvolţi în caz de nomadism între blocuri: să ştii să le numeri. La Daniel, urcam până la mansarda de la etajul trei, la Dana mă opream la primul, iar familia lui Ionuţ se întâmplă să locuiască la al doilea. Aşa că în prima seară am intrat la vecinul care locuia dedesubt, într-o primă vizită pe neanunţate. Am sunat, mi s-a deschis şi am intrat direct în apartament. În prag, l-am salutat pe domnul care mi-a deschis uşa, convinsă fiind că mă aflam în faţa unchiului din Austria, care trebuia să sosească în acea seară şi pe care nu-l întâlnisem niciodată. Veselă, i-am întins mâna anunţând aproape solemn că eram Estelle. Totul era logic. În afara prezenţei mele în apartamentul vecinului dedesubt. O pauză, pleosc. Mi-a luat o clipă să înţeleg, apoi le-am urat imediat o seara frumoasă... A doua oară, în ziua următoare, doar văzând figura vecinului, am înţeles singură în faţa cărei uşi mă aflam, fără să mă mai prezint. A treia oară, băgând cheia în broasca ce nu se lăsa deschisă, am realizat imediat în ce situaţie mă aflu, făcusem progrese fulgerătoare, care mi-au permis să o şterg repede înspre etajul al doilea înainte ca uşa să se deschidă de bunăvoie.

Să revenim la cel de-al treilea bloc, început din vară. Balconul mic, închis, în care se află boilerul are avantajul că vezi strada mai îndeaproape decât de la fereastra sufrageriei. În faţă, magazinul mic. Vânzătorul stă afară din când în când cu vecini care discută şi fumează în faţa magazinului său. Pe stradă mulţi copii, cu mingi, uneori fără. Puştii joacă fotbal cu mingea de tenis în faţa uşii blocului, pe un teren delimitat de conducta galbenă de gaz care iese de-a lungul trotuarului la aproape 30 de cm de la sol, de colţul blocului şi de gardul de carpeni care separă spaţiul public uşor înierbat al acestui bloc de cel al blocului vecin. În general, dacă traversezi terenul în timpul unei faze încinse a meciului ca să ajungi la uşa de intrare, jucătorii îţi atrag atenţia cu voce tare.

Îmi place acest cartier pentru că e multă lume şi toată această lume se interesează de lumea din jurul ei, uneori prea mult. De aceea, e preferabil să nu vorbeşti prea mult cu vecinii. Poliţia locală ar putea provoca neplăceri, nu vine niciodată să discute cu tine direct. Nu cred că poliţia locală ar vrea să-mi provoace necazuri, eu vorbesc cu vecinii doar nimicuri. De exemplu, nu trebuie să spun că sunt franţuzoaică, toată lumea o ştie. La început informaţia nu era pe de-a întregul divulgată, de aceea unul din obişnuiţii blocului m-a întrebat unde locuiesc şi dacă sunt o verişoară a familiei.

Când ieşi din bloc, la câţiva paşi, treci prin faţa unei biserici mari, încă în construcţie. A început să fie construită încă de acum douăzeci de ani, chiar după Revoluţie, în aceeaşi perioadă cu alte douăzeci şi cinci de biserici mari, din cărămidă, care de atunci s-au înmulţit aproape în acelaşi ritm cu agenţiile bancare de cartier, care se bucură totuşi în acest moment de un coeficient de înmulţire mai mare, de două sau de trei ori să zicem. Biserica este aproape, aud fiecare cuvânt al slujbelor din camera mea, duminicile, în zilele de sărbătoare şi uneori chiar în zilele obişnuite, sunt retransmise în stradă cu o foarte bună calitate a sunetului.

Acum două zile, mă întorceam spre casă, trecând pe lângă această biserică, acum tăcută, când unul din puştanii din faţa blocului, cu mingea sub braţ, m-a oprit şi mi s-a adresat în franceză. Era Alexandru, băiatul cel mic al vecinei de la trei. Nu-l cunoscusem încă. Mă mai văzuse ieşind din bloc şi mă auzise fără îndoială vorbind cu accentul meu sau auzise vorbindu-se de mine prin vecini. Am râs. Mi-a zâmbit, mulţumit de impresia produsă, a continuat să spună încă vreo trei cuvinte, apoi s-a oprit, aşteptând cu nerăbdare răspunsul meu. I-am răspuns în franceză ceva de genul: „Dar unde mergi aşa...?". „Haide, nu face pe răutăcioasa", mi-am spus. Alexandru a continuat în română să-mi spună multe alte lucruri, bătând mingea, fără să mă piardă din ochi, şi am ajuns împreună în faţa uşii blocului. O uşă gri închis enormă, din metal, deasupra căreia era scris pe o pancartă de un alb murdar: „Bine aţi venit!".

(Traducere din franceză de Alina IONAŞCU. Pagină coordonată de Crina BUD)

anul X, nr. 4 (107), aprilie 2012

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ

• *Cărţi şi reviste primite la redacţie*

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU - *Telejurnalul de noapte (I)*

PAG. 4-5 VITRINA

• Săluc HORVAT - *Un poet al existenţei discrete. G. Georgescu - Restituiri*

• Manuela PINTEA - *"Fabrica de iarbă" sau romanul unei perspective*

• Florian ROATIŞ - *Discursul filosofic sub semnul întrebării*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT - *"Prea intrasem, la 22 de ani, în literatură «cu bastonul»!" (N. Steinhardt)* (II)

PAG. 7 ORFEU

• *Poeme* de Rodica DRAGOMIR

PAG. 8 PROZĂ

• Leon GRAPINI - *Ascuns*

PAG. 9 COMENTARII

• Constantin CUBLEŞAN - *Deplasarea spre roşu*

PAG. 10 CRONICA LITERARĂ

• Delia POP - *Alte cărţi, alte zile*

PAG. 11 ESEU

• Luminiţa HOTEA - *Camionul bulgar sau "textul provizoriu"*

PAG. 12 INTERPRETĂRI

• Marian BARBU - *Prozatori cu ştaif (II)*

PAG. 11,13, 14 POEZIE

• Dumitru FÂNĂŢEANU
• Daniela TĂBĂCARIU
• Iulia SOMEŞAN
• Alexandra ILIESCU
• Veronica POP

PAG. 15 VARIA

• *Revista revistelor*

PAG. 16 TRADUCERI

• *Evanghelia după Toma* - traducere din franceză: Elena Liliana POPESCU

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale studenţilor Facultăţii de Arte Plastice din Baia Mare

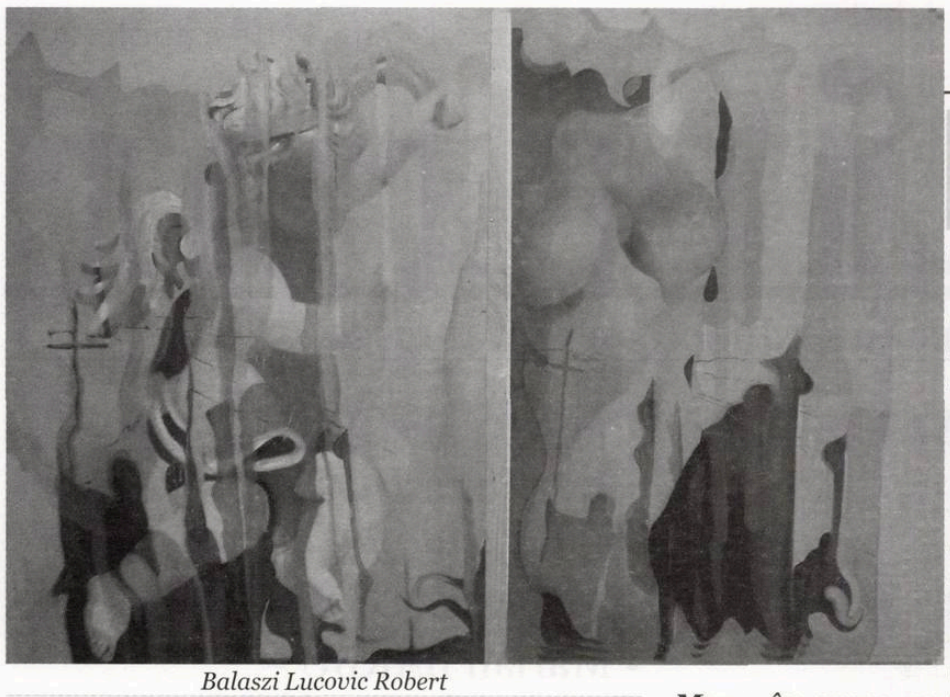

Balaszi Lucovic Robert

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director: Gheorghe GLODEANU

Director executiv: Săluc HORVAT

Secretar general de redacţie: Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP
Gheorghe PÂRJA

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Nicolae FELECAN, Nicolae IUGA,
Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Cornel MUNTEANU, Adela Naghiu,
Adrian OŢOIU, Lucian PERŢA,
Florian ROATIŞ, Echim VANCEA,
Nicolae SCHEIANU

Prezentare artistică: Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare: Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. **MARINEX PRINT S.R.L., Baia Mare**
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. "Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. "Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin "Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacţie: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în
Catalogul publicaţiilor la poziţia 4861.

16 pagini - 1,5 lei

Responsabil de număr:
Săluc HORVAT

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Ionel Necula, ***Ultimul epistoler***, Editura Rafet, Râmnicu-Sărat, 2011;
• Ionel Necula, ***Eminescu în tentaţii metafizice***, Editura Rafet, Râmnicu-Sărat, 2012;
• Toma G. Rocneanu, ***Cu undiţa-n... Săsar: epigrame şi catrene***, Editura Eurotip, Baia Mare, 2012;
• Toma G. Rocneanu, ***Membrii Clubului „Spinul" Baia Mare, în presa scrisă şi electronică***, Editura Eurotip, Baia Mare, 2012;
• Livia Mărcan, ***Noaptea nunţii: antologie de povestiri şi nuvele italiene***, traducere din limba italiană, cuvânt înainte, note de Livia Mărcan, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2012;
• Nadia Aurelia Roman, ***Structuri arhetipale în lirica lui Ion Şiugariu***, Editura Tehno Media, Sibiu, 2011;
• Mircea Pop-Buzeşti, ***Bolnavii tranziţiei (tratament... cu şocuri umoristice)***, vol. II, Editura Eurotip, Baia Mare, 2012;
• ***Ioan Şiman: documentar biobibliografic aniversar***, Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", Baia Mare, 2012;
• ***Ion Pillat – Acolo unde-n Argeş...*** (selecţii din creaţia câştigătorilor concursului naţional „Ion Pillat – Acolo unde-n Argeş..."), ***Pe aripile poeziei*** (selecţii din creaţia câştigătorilor concursului judeţean „Pe aripile poeziei"), Editura Alean, Piteşti, 2011;
• Alexandru Mărchidan, ***Exil în inimă***, versuri, Editura Alean, Piteşti, 2012;
• Gheorghe Pop, ***Peregrin spre... dincolo***, versuri, Editura Eurotip, Baia Mare, 2012;
• Ioana Anamaria Pop, ***Erezii stelare***, versuri, Editura Eurotip, Baia Mare, 2012;
• Igor Ursenco, ***Monstrul spaghetelor zburătoare, poeme-thriller***, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2011;
• Corneliu Vasile, ***Halouri: lecturi la început de mileniu***, Editura Contrafort, Craiova, 2012;
• Gabriel-Vincenţiu Mălăescu, ***Pavilioanele umbrei***, versuri, Editura AmandaEdit, Sinaia, 2012;
• Ladislau Daradici, ***Povestiri: Maşina de scris, Sub cetini în ţărână..., Vânătoare de mistreţi***, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2011.

REVISTE:

• „Ex Ponto", nr. 1/ianuarie-martie 2012, Constanţa;
• „Litere", nr. 3/martie 2012, Târgovişte;
• „Poesis Internaţional", nr. 8/martie 2012; Satu Mare;
• „Pro Saeculum", nr. 1-2/ianuarie-martie 2012, Focşani;
• „Pro Unione", nr. 3-4/decembrie 2011, Baia Mare;
• „Epigrama", nr. 59/martie 2012, Sibiu;
• „Tribuna", nr. 229/martie 2012, Cluj-Napoca;
• „Cultura", nr. 11, 12,13,14/martie, aprilie 2012, Bucureşti;
• „Argeş", nr. 3/martie 2012, Piteşti;
• „Luceafărul de dimineaţă", nr. 4/aprilie 2012, Bucureşti;
• „România literară", nr. 13, 14, 15/martie, aprilie 2012, Bucureşti;
• „Acolada", nr. 3/martie 2012, Satu Mare.

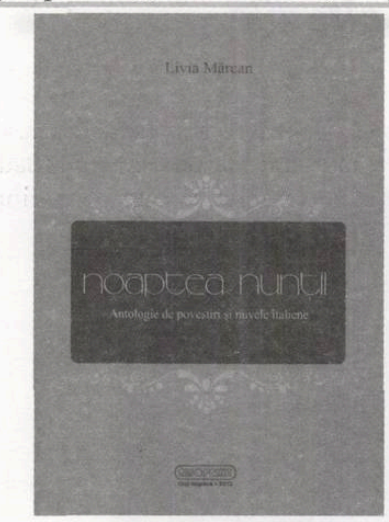

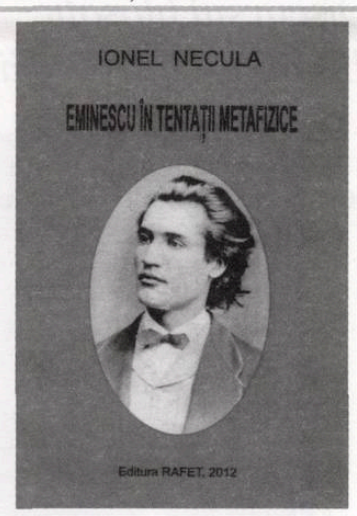

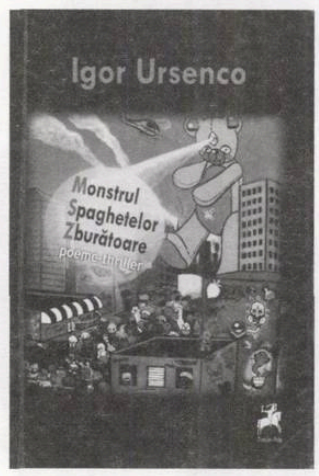

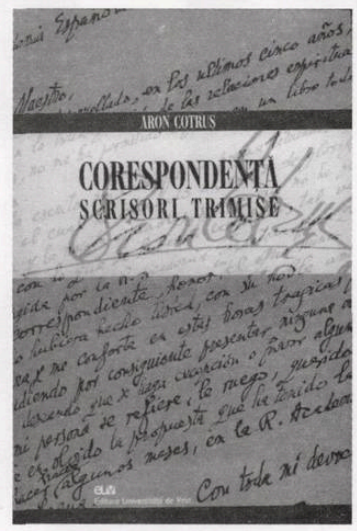

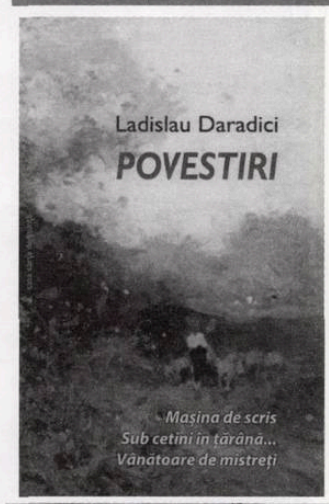

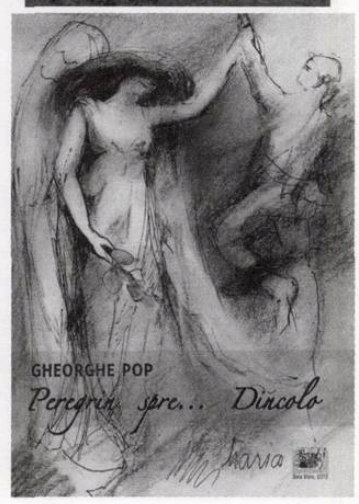

IMPORTANT!

Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Cronica literară

Gheorghe GLODEANU

TELEJURNALUL DE NOAPTE (I)

Prozatoare, publicistă, traducătoare, autoare a unui mare număr de eseuri, cronici, recenzii şi interviuri, Doina Jela s-a impus prin radiografiile sale deosebit de pertinente dedicate perioadei totalitare. ***Cazul Nichita Dumitru*** (1995), ***Telejurnalul de noapte*** (1997), ***Această dragoste care ne leagă. Reconstituirea unui asasinat*** (1998), ***Drumul Damascului*** (1999), ***Lexiconul negru*** (2000), ***Afacerea Meditaţia Transcendentală*** (2004) sunt cărţi de referinţă, ce alcătuiesc un amplu rechizitoriu al comunismului. Sunt lucrări care au fost foarte bine primite de critica literară şi care au reuşit să consolideze o carieră literară de succes. Pentru a releva meritele Doinei Jela şi impactul deosebit al cărţilor sale e suficient să evocăm opiniile doamnei Monica Lovinescu, care, în jurnalul ei, a recunoscut faptul că autoarea ***Drumului Damascului*** a reuşit să scrie cartea pe care trebuia să o scrie ea despre drama mamei sale, dar nu a fost capabilă. Refuzând orice pact cu diavolul, Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu a preferat să moară în temniţele comuniste, dar nu a renunţat la principiile sale. Chiar dacă i s-a promis libertatea în schimbul tăcerii fiicei sale.

Egoficţiunile reunite în volumul ***Telejurnalul de noapte*** au văzut lumina tiparului la Editura Polirom din Iaşi, în 1995. O nouă versiune a cărţii a fost publicată în 2005 la Editura Vremea din Bucureşti. Din precizările ce însoţesc ediţia princeps a cărţii aflăm că ***Telejurnalul de noapte*** reuneşte o amplă selecţie din cele zece caiete de însemnări realizate de către Doina Jela. Cu alte cuvinte, textul tipărit conţine notaţiile *„sugestive şi reprezentative pentru felul în care un intelectual obişnuit a trăit experienţa comunistă”*. Însemnările se deschid în data de 5 septembrie 1979, când autoarea avea 28 de ani, şi se încheie în data de 19 septembrie 1989, când diarista promite solemn: *„De azi încolo, n-am să mai scriu niciun rând”*. Cu alte cuvinte, la fel ca în cazul lui Mircea Zaciu, avem de a face cu nişte însemnări din „deceniul satanic”. Cei care au trăit teribilii ani ’80 ştiu că, sub numeroase aspecte, ei reprezintă o reiterare a „obsedantului deceniu” sau, altfel spus, o replică teribilă la infernalii ani 50.

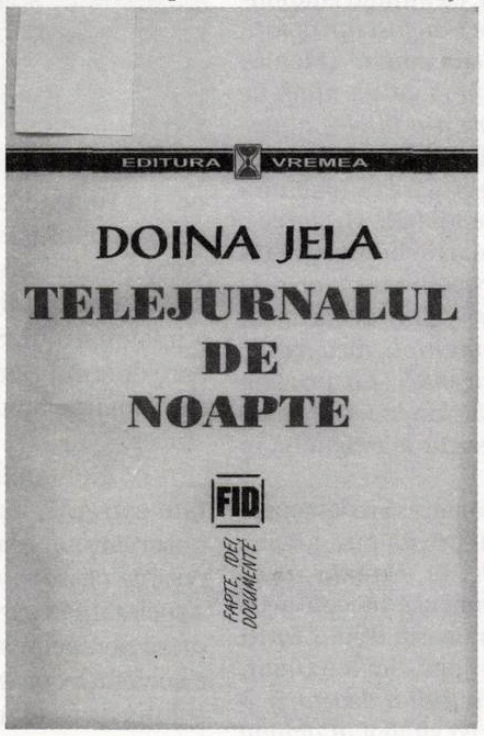

Prima însemnare este datată 5 septembrie 1979. Asemenea unui bun autor de romane poliţiste, Doina Jela ştie să întreţină suspansul. Şirul confesiunilor se deschide cu relatarea unui eveniment terifiant, în măsură să modifice destinul individului în totalitarism. Incidentul care duce la destrămarea liniştii cotidiene este pierderea unui caiet de însemnări, plin de observaţii acide la adresa regimului. Întâmplarea are loc în data de 2 septembrie şi, din acel moment, diarista se simte urmărită. Are impresia că cineva o priveşte din întuneric şi îi citeşte gândurile. Dispariţia jurnalului este descoperită la sfârşitul zilei, după telejurnalul de noapte, de unde şi una din posibilele explicaţii ale titlului cărţii. Un titlu ce trimite însă şi la un cunoscut refren al lui Alexandru Andrieş. Încercând să elucideze misterul dispariţiei caietului de note, Doina Jela reconstituie principalele evenimente ale zilei, dar totul se dovedeşte zadarnic, deoarece nu găseşte nicio explicaţie plauzibilă. Drept consecinţă, începe un nou caiet de însemnări, dar nu poate scăpa de senzaţia de culpabilitate ce o cuprinde. Îi lipsesc *„nu numai caietul pierdut, ci şi exerciţiul dobândit prin scrierea în el”*. Lucrurile i se par atât de grave, încât are impresia că nu a pierdut doar nişte simple coli de hârtie, ci o odraslă de doi ani şi jumătate.

Doina Jela are un real har de povestitor. Însemnările sale păstrează clauza cronologiei, dar nu au concizia unor note zilnice obişnuite. Spre deosebire de alţi diarişti, autoarea nu consemnează evenimente disparate, ci oferă nişte povestiri coerente sau transcrie ample dezbateri de idei. Din păcate, adevărata identitate a personajelor nu este dezvăluită, ci, de cele mai multe ori, se preferă simpla utilizare a iniţialelor. Iată câteva din abrevierile şi pseudonimele utilizate de către Doina Jela: M. M., L., la fratello, Nicolae R., Roflo, Luc, Ro, Cris, Monica N., inginerul C., G. F. etc. Procedeul este mai greu de înţeles din moment ce cartea a fost tipărită la câţiva ani buni de la căderea totalitarismului. Oare de ce această secretomanie tocmai într-o carte ce incriminează dictatura? De ce mai este prezentă teama de a nu deranja? De ce nu se spune adevărul până la capăt nici în această lucrare, de altfel, extrem de curajoasă?

În plină Epocă de Aur, ţinerea unui jurnalul intim devine o modalitate de justificare a existenţei, o tehnică de supravieţuire. Desigur, diarista începe să fie torturată de ideea că însemnările sale ar putea ajunge pe nişte mâini compromiţătoare. Confesiunile reflectă luciditatea camilpetresciană cu care Doina Jela îşi analizează sentimentele. Spre deosebire de numeroase jurnale ce vizează doar latura socială a existenţei, ***Telejurnalul de noapte*** este un amestec subtil şi complex de notaţii intime şi extime aparţinând unui personaj martor şi actor al comunismului.

La un moment dat, autoarea ***Lexiconului negru*** citeşte romanul ***Galeria cu viţă sălbatică*** de Constantin Ţoiu şi naraţiunea o marchează profund. Începe să ţină jurnal după lectura acestei cărţi de excepţie, ce s-a bucurat de un succes deosebit în epocă. Chiar dacă a ratat ocazia să scrie un asemenea roman dedicat „obsedantului deceniu”, diarista începe să îşi răscumpere vina trăindu-l.

Ritmul confesiunilor este destul de alert. Mai întâi, însemnările insistă pe starea de nelinişte ce o cuprinde pe autoare după pierderea caietului. Notaţiile nu sunt zilnice. Uneori trec mai multe săptămâni fără să se consemneze nimic, alteori frecvenţa destăinuirilor creşte în mod sensibil. Asemenea multora din colegii ei de generaţie, absolvenţi de filologie, Doina Jela este profesoară şi zugrăveşte viaţa unei categorii sociale oropsite în totalitarism. Ca profesor navetist, simte din plin mizeriile epocii. De altfel, cartea reuşeşte să redea admirabil atmosfera terifiantă a perioadei totalitare, insistând pe numeroasele abuzuri săvârşite. Deşi este luna noiembrie, cursurile se întrerup pentru ca elevii să strângă recolta de pe câmp. Se face orice, numai şcoală nu. De aici întrebarea disperată: *„Ce e de făcut, Dumnezeule, oare ce e de făcut?...”*.

Personajul emblematic pe care şi-l asumă Doina Jela este Don Quijote, un *„cavaler al tristei figuri”* ţicnit şi caraghios. Un bufon în ochii celorlalţi, dar un bufon care crede în visele sale. Ştie că adevărul nu aparţine majorităţii, dar este conştientă de faptul că opinia majorităţii *„nu numai că învinge, ci şi zdrobeşte”*. Don Quijote este considerat *„personajul tragic al unei epoci a tiraniei şi bunului simţ”*. Pe sine, Doina Jela se include într-o categorie de *„personaje tragi-comice ale unei epoci de tiranie a entuziasmului şi bucuriei de a participa, indiferent la ce, numai să nu te dai deoparte, ca un lepros, ca un sceptic, ca un gânditor”*. Diarista descrie, într-o manieră caustică, o lume dominată de frică, obişnuită *„să behăie «ura» şi să dea din palme, nu să gândească”*. Comentează revolta lui Constantin Pârvulescu la Congresul P.C.R., dar constată că gestul de disidenţă a fost repede reprimat pentru a se reinstaura principiul unanimităţii. Vede în deprinderea de a scanda lozinci şi de a aplauda necesitatea de a-i convinge pe ceilalţi de adeziunea la valorile comuniste. Lumea evită astfel să gândească cu propriul cap. Pune la îndoială infailibilitatea gândirii *„conducătorului iubit”*, cu atât mai mult cu cât se recunoaşte oficial faptul că în trecut s-au făcut greşeli. Desigur, la cârma ţării era atunci altcineva, Gheorghe Gheorghiu-Dej, nu Ceauşescu, conducătorul „luminat”.

Csurka Imola

Diarista se întreabă apoi de ce scrie. Scrisul devine depoziţie, document, mărturia unui timp infernal. Dar jurnalul se transformă şi într-un confident, într-o posibilitate de a analiza propriile incertitudini: *„Acum mi-a venit în minte, întrebându-mă cu milă, pentru ce scriu eu toate astea, pentru cine – că le scriu pentru fiul meu, pentru fiica mea. Dar fiul sau fiica mea, de ce ar trebui să-şi pună peste 20-30 de ani tot întrebările mele? Poate că odraslele mele se vor întreba altceva sau nu se vor întreba nimic. Mi se pare că scriu pentru că n-am cu cine să vorbesc şi nu sunt sigură că am dreptate”*. Confesiunea Doinei Jela curge, textul este fluent, foarte bine scris, dar tocmai această artă a povestirii trădează faptul că el a fost prelucrat în vederea tiparului. Redactate noaptea, însemnările reprezintă o replică acidă la informaţiile oficiale exprimate zilnic în cadrul telejurnalului.

La începutul anului 1980 (18 ianuarie), Doina Jela comentează o serie de opere literare celebre. De altfel, însemnările sale au o puternică încărcătură livrescă. Descoperă ***Amintirile colonelului Locusteanu*** şi prezintă o imagine jovială, demitizatoare a lui Cuza. Este de părere că lucrarea nu va fi retipărită, deoarece *„cu lucrurile sfinte nu se glumeşte”*. Altă dată comentează o scenă şocantă din Márquez, iar elementul livresc devine un pretext pentru a vorbi de realităţile româneşti. Este de părere că nu carnea, lipsa locuinţelor, jertfele ce se cer alcătuiesc marile probleme ale epocii, ci *„minciuna perfectă, inexpugnabilă, capabilă să înlocuiască adevărul, cu care N. C. se prezintă în «dialogurile», «dezbaterile» lui cu poporul, şi felul în care te atrage într-un dialog despre ceva care nu există, despre o realitate absolut imaginară, astfel încât despre realitatea reală nici să nu vină vorba, nici să n-aibă cum să vină vorba”*.

Diarista notează rar, o dată la câteva luni, sau poate numai textele selectate pentru tipar lasă această impresie. În data de 10 martie face bilanţul unor zile derizorii şi povesteşte maniera în care s-au desfăşurat alegerile la secţia de votare de la şcoala ei.

La 23 mai comentează dispariţia prematură a lui Marin Preda, în care vede scriitorul reprezentativ al epocii. Se gândeşte la tragedia omului şi la îngrozitoarea povară a cărţilor nescrise. Ca şi cum nu ar fi murit, ci ar fi fost oprit să mai scrie. Vede în această dispariţie o cumplită înfrângere personală, spre deosebire de Arghezi, Sadoveanu, Hemingway, Virginia Woolf, care s-au oprit ei din scris, nu au fost opriţi.

În data de 13 iunie, într-o discuţie purtată cu fratele ei, afirmă că, pentru ea, a gândi este sinonim cu a te exprima. Mai mult, a nu exprima ceea ce gândeşti poate avea efecte catastrofale în timp, afectând chiar instrumentul gândirii. Altă dată este impresionată în mod negativ de maniera în care oamenii anticipează dorinţele, intenţiile şi umorile *„iubitului conducător”*, venind în întâmpinarea lor cu simulacre şi înscenări incredibile. Pentru cel care nu se simte bine în această lume orwelliană, rămâne biroul de imigrări. Dar părăsirea ţării nu se putea face chiar atât de uşor, deoarece nu erai lăsat să părăseşti paradisul totalitar fără să suferi numeroase şicane. Observă cu tristeţe că trăieşte într-o lume în care domneşte prostia atotputernică. Din păcate, într-o colectivitate dominată de frică, revolta este imposibilă. Citeşte publicistica incisivă a lui Tudor Arghezi din 1947, dar o asemenea atitudine este de neimaginat în România socialistă a anului 1980.

(Continuare în numărul următor)

Săluc HORVAT

UN POET AL EXISTENȚEI DISCRETE. G. GEORGESCU – RESTITUIRI

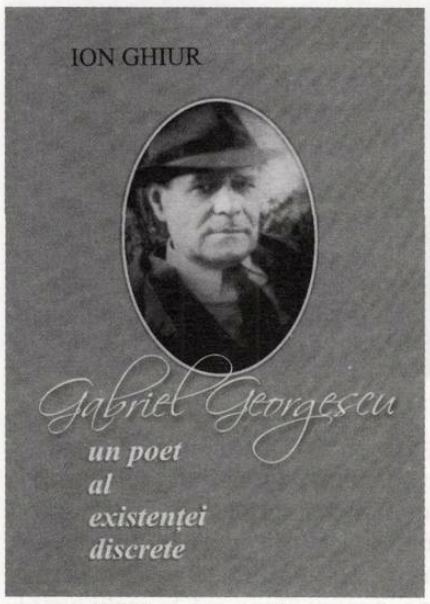

Nu de puține ori timpul s-a dovedit nedrept lăsându-şi umbra tăcerii peste viața şi opera unor scriitori. Între aceştia se numără poetul şi traducătorul G. Georgescu.

Readucerea poetului în actualitate se datorează lui Ion Ghiur, autorul micromonografiei cu titlul ***Gabriel Georgescu – un poet al existenței discrete*** şi Editurii Citadela din Satu Mare, sub egida căreia a fost publicată.

Volumul semnat de Ion Ghiur reconstituie biografia poetului şi, în acelaşi timp, propune un comentariu asupra operei poetice şi a traducerilor lui G. Georgescu.

Născut pe data de 11 septembrie 1911 în Craiova, din părinții Petre Georgescu, *„cârmaci pe vapoare de cursă lungă”*, şi Ecaterina Georgescu, casnică, viitorul poet urmează cursurile elementare şi liceul în oraşul natal, apoi Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, absolvită în anul 1935.

După absolvirea facultății, tânărul profesor va colinda țara în lung şi în larg, mai întâi desfăşurându-şi activitatea la Şcoala Normală din Năsăud, apoi în Oradea, în Orşova, în Orăştie, în Craiova, în Petroşani, în Arad etc.

Despre această perioadă poetul va scrie: *„Cunoscu fumul gărilor de provincie, / naveta dintre stații obscure; / prin muzica insultelor ...”* (***Scrisoare către un necunoscut***); *„În geantă, numai manuscrise / pâine şi o conservă cu fosfați”* (***Marş mut***).

În anul 1946 se stabileşte în Satu Mare, ca profesor la Liceul „Mihai Eminescu”, unde va preda până în anul 1963, când devine lector universitar la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic din Baia Mare, funcție pe care o va onora până în anul 1972, când se pensionează.

Dascăl de vocație, cu bogate resurse intelectuale, G. Georgescu a fost *„un inimos ce nu avea corijenți sau repetenți şi care milita pentru valorile noastre clasice şi deopotrivă pentru cele moderne”* (Nae Antonescu). Activitatea didactică universitară (titularul disciplinelor: folclor, teorie literară şi literatură universală) a fost dublată de cercetarea ştiințifică, materializată prin numeroase studii publicate în presa de specialitate, prin participări la manifestări ştiințifice.

Începuturile sale literare datează din perioada studenției, când publică critică şi istorie literară, proză şi poezie. Colaborează la mai multe publicații: „Floare de foc”, „Vremea”, „Revista Fundațiilor”, „Luceafărul” (de la Sibiu), „Discobolul” etc.

Este remarcat de Mihail Dragomirescu, D. Caracostea, Tudor Vianu. Cu ultimul G. Georgescu va întreține, mai târziu, o bogată corespondență, marele estetician oferindu-se să-i scrie prefața la volumul de traduceri din Paul Verlain şi la volumul în pregătire ***Poemul fără flăcări***. Împrejurările i-au fost potrivnice. Volumul va apărea abia în anul 1968, deşi poeziile sale se bucurau de prețuire. Într-o corespondență cu poetul, Perpessicius, unul dintre apropiații acestuia, îi scria: *„Poeziile sunt cu adevărat frumoase şi e păcat că ele nu pot apărea acum”*. Văzând că poeziile sale nu au şansa de a fi publicate, G. Georgescu începe să-şi publice propriile creații literare ca fiind traduceri din diverşi poeți. O parte din poeziile incluse în volumul ***Poemul fără flăcări*** au fost publicate ca traduceri din Ispas Şarkov. Dorința poetului de a-şi publica un al doilea volum a rămas neîmplinită.

În anul 1971, G. Georgescu propune Editurii Facla manuscrisul volumului ***Copilul floare***. Apariția a fost însă amânată mereu. Gh. Grigurcu, rugat de poet să se îngrijească de apariția cărții, îi scrie acestuia în data de 10 iunie 1973: *„Mi s-a spus că manuscrisul se află încă în studiu la tov. Al. Jebeleanu”*. Răspunsul venea cu câteva zile înainte de decesul poetului. Manuscrisul a fost restituit familiei după zece ani.

Poet, traducător din limbile franceză şi maghiară (şi nu numai), Gabriel Georgescu a fost o personalitate proeminentă, rămasă însă în penumbrele zbuciumate, prin care spera să mai interfereze amintirile numeroşilor săi elevi şi studenți. Deşi prețuit de Perpessicius, de Tudor Vianu, de Vladimir Streinu, fiind una dintre vocile poetice cele mai interesante afirmate în anii '30, Gabriel Georgescu a rămas pe nedrept uitat, fiind discret în viața personală, dar şi în cea literară: *„Semnătură modestă, cu inițială enigmatică o vreme, chiar şi pentru cei ce i-au fost apropiați, semnifica prin sine vocația pentru anonimat”* (Monica Lazăr); *„un spirit ales ce se conjuga cu un nimb de poezie şi mister, un caracter care n-a înțeles a face niciun compromis”*. Conversațiile sale erau pline de amărăciune, dar şi de ironie, stare ce părea a-i înlătura întru câtva numeroasele sale decepții (Gh. Grigurcu). În unele poeme, G. Georgescu e marcat de simțământul îndepărtării, al tristeții: *„Mergeam posomorât în căutare / Zilele lăuntrice de ieri / Din urma mea, departe, din oraş, / Ceva cu ochi multipli, fără frunte / mă pironeau în goluri transparente”* (***La porțile Orientului***), trăiri care îl poartă prin locuri de care se simte pururi străin, peregrin sortit la neodihnă în timp şi spațiu.

Studiul lui Ion Ghiur îşi propune să redescopere creația poetică a lui G. Georgescu, privită prin prisma temelor abordate. Într-un prim ciclu, ***Poezia unui deceniu (1934-1944)***, sunt cuprinse începuturile sale poetice. Cel de-al doilea ciclu poartă titlul ***Lupta pentru poezie (1944-1973)***. În opinia lui Ion Ghiur, poezia lui G. Georgescu este *„o sinteză a devenirii, o evoluție de la țipătul primordial ca simbol al omului aflat în stadiul de înțelepciune”*, *„o poetică a ritmurilor penetrante într-o revărsare de tonuri şi culori, pământul devenind o eternă pasăre a năzuințelor umane, (...) o poezie a fluidelor decantate unde metafora stăpâneşte ca regină a vastității stelare”*.

Activitatea de traducător este pe larg analizată de Ion Ghiur. Deşi este de părere că traducerea este *„o elaborare extrem de chinuitoare ca muncă şi de dificilă ca rezultat...”*, ea va stărui timp de 45 de ani în preocupările sale. Între primele traduceri se află câteva capitole din ***Evgheni Oneghin*** de A. S. Puskin, publicate în „Almanahul literar” din Cluj. În perioada sătmăreană traduce din lirica scriitorului maghiar Ady Endrei, traduceri publicate în volumul ***Scăpărătorul focului*** (Editura Minerva, 1948), precum şi din Petöfi Sándor şi Kiss Jenö. Va prefera însă literatura franceză, traducând masiv din Paul Verlaine, din Charles Baudelaire (fiind prezent cu douăsprezece poeme incluse în ediția ***Florile răului***, îngrijită de Geo Dumitrescu), din G. Apollinaire, din Louis Aragon, din Mallarmé, din Rimbaud, din Paul Valéry şi din alții.

Singurul său volum de poezii, ***Poemul fără făclări***, şi mai ales traducerile sale s-au bucurat de aprecieri din partea criticii; cu toate acestea, Gabriel Georgescu a rămas un scriitor puțin cunoscut şi, mai ales, pe nedrept dat uitării, stare datorată, probabil, şi lipsei de cunoaştere a bogatei moşteniri literare lăsate de poet.

Fiind scrisă cu ani în urmă (de aici şi neaducerea la zi a referințelor despre opera sa), din bibliografia de la sfârşitul cărții lipseşte, de exemplu, ediția ***Versuri***, cu prefață scrisă de Gheorghe Grigurcu (Satu Mare, 1996).

Dar şi cu aceste scăpări, Ion Ghiur readuce în actualitate unul dintre scriitorii importanți.

Manuela PINTEA

FABRICA DE IARBĂ SAU ROMANUL UNEI PERSPECTIVE

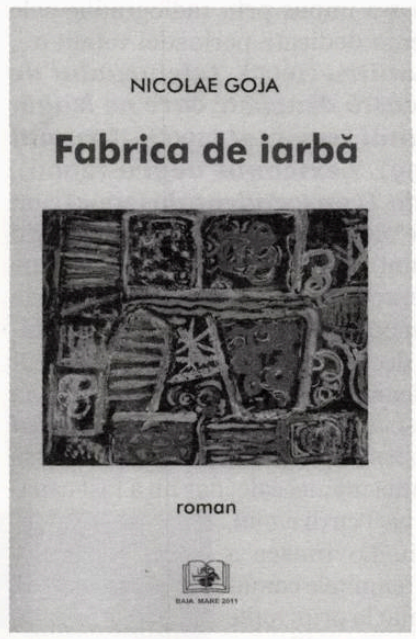

Romanul lui Nicolae Goja este persuasiv prin raportarea la societate. Suntem în fața unei scrieri inedite, care ne plasează în realitatea imediată, fără să ne permită nici măcar pentru o clipă evadarea din cotidian. Personajele din roman ne obligă involuntar să ne imaginăm vecini sau cunoscuți, tocmai pentru a putea înțelege ceea ce trăim noi, cei care ne-am rupt de lumea de demult a satului nealterat de tăvălugul istoriei. Inserarea personajelor reale oferă veridicitate textului şi demonstrează faptul că cotidianul anihilează orice posibilitate de existență a imaginarului. Suntem prizonierii unei realități în care domnul Radu devine un observator fin, camuflat în haine modeste, ce ascund un comportament sincer.

Romanul dovedeşte înclinație spre banalitate extremă, uşor sincopată, însă devine un fidel observator al realității. Contemplarea acesteia prin prisma personajelor este un prilej de diagnosticare a societății în care trăim. Domnul Radu este cel care oferă perspectiva; prin ochii lui vedem latura reală a societății decăzute şi tot el este dispus să ne ofere soluția de evadare. El trăieşte pentru dreptate. Scopul este revendicarea vechilor domenii, iar temeiul este al unui alt timp, redobândit soteriologic. E şansa de supraviețuire spirituală într-o lume a plictisului, unde ei, domnul Jurje sau domnul Remețan, caută soluții pentru situația-limită: suferința de a nu-ți găsi nicăieri dreptatea. Cartea oglindeşte societatea românească de azi, cu birocrația aferentă, cu statul pe la uşi şi amânările nesfârşite în speranța renunțării la un drept ce ți se cuvine. Din acest punct de vedere, domnul Radu devine un prototip al omului de rând, un exponent al societății decăzute. El este printre puținii care mai au timp să observe copacii, florile şi vecinii, este mereu preocupat de interfonul scării sale, de noii vecini potențiali infractori, fără alunecare în fobie. Este interesantă discuția pe care o poartă cu Găvrilaş, prietenul din copilărie. Ei vorbesc despre viață şi moarte, constatând că moartea e mereu mai aproape decât credem.

Domnul Radu este un personaj complex, cu dorință de libertate, cu *„obstinația de a respecta obiceiul pământului transformat în militantism”*, după cum mărturiseşte autorul. Pendularea permanentă între realitate şi dorință face parte din arsenalul de preocupări mărunte ce se transformă într-un clişeu zilnic ancorat în banalitate. Ceea ce rămâne neatins de acest virus al plictisului generalizat este amintirea. Vârsta copilăriei, plină de puritate, necontaminată de gânduri fade, se regăseşte vie în viața protagoniştilor. *„Oare ce s-a ales din copilăria noastră?”*, se întreabă cei doi prieteni, domnul Radu şi domnul Gavrilescu.

Caricatura urbană se identifică prin stereotipii, lumea alunecă în derizoriu, grandoarea banalității anihilează spațiul urban. Romanul conține secvențe în care calpul societății nu mai este

→

→

surprinzător. Laşitatea devine un mod de viaţă, iar dezamăgirea domnului Radu, rămas singur în lupta pentru obţinerea pământului, este nejustificată. Ar fi fost mai bine să se resemneze în faţa vieţii, într-o lume dezumanizată? În acest sens, devine prizonierul unei lumi utopice, în condiţiile în care este singurul care îşi aminteşte de Crăciun să ofere cinci lei copiilor sărmani de la poarta bisericii.

E uşor sesizabilă pendularea personajelor între două lumi: lumea de demult, cu nostalgia copilăriei şi cu revolta anticomunistă din suflet, şi lumea de acum, a imposibilităţii depăşirii condiţiei înjosite a omului de rând, obligat de context să stea pe la uşi pentru obţinerea propriului drept. Cartea pune problema celor mulţi, care luptă pentru un drept al lor. Hoştezenii sunt vii în spirit, iar domnul Radu este un reprezentant al lumii vechi. Trăirile subiective contribuie substanţial la creionarea personajului. Modernitatea cărţii surprinde prin formula de scriere inedită – jurnalul invers pe care îl propune autorul, de la ziua 261 la ziua zero, ce-l are în centru pe domnul Radu, un pensionar obişnuit care bea două beri la Europa, merge la Palatul de Justiţie şi se preocupă de soarta nepotului său, Soso. Soso este corigent la matematică şi la română, dar acest lucru nu-l împiedică pe bunic să-l considere deştept, fiindcă l-a iniţiat în tainele calculatorului, ceea ce-l face special faţă de restul pensionarilor. Ironia fină a autorului nu poate fi văzută ca un aspect răutăcios, pentru că domnul Radu, deşi face parte din categoria pensionarilor preocupaţi de tot şi de toate, nu pierde niciun prilej de a filozofa pe tema vieţii şi a morţii.

Personajul-reflector ne furnizează o serie de informaţii legate de familia sa, de tatăl care a murit la optzeci şi doi de ani, de mama care l-a învăţat să scrie. Romanul devine o prezentare a oamenilor şi a vieţilor lor, în care amintirile domnului Radu se contopesc într-un scenariu efemer. Protagonistul este prototipul pensionarului venit de la ţară la oraş şi constrâns să îşi facă singur dreptate, stând pe la uşile Primăriei sau organizând cu prietenii adunări secrete la subsolul blocului. Se gândeşte, asemenea unui copil, să pună o bombă primarului, ca să se răzbune pentru nedreptăţile trăite, apoi găseşte soluţia vindicativă prin scris şi apelează la noul vecin, cerându-i să scrie adevărul despre problema retrocedării. Amestecul între caricatural şi sumbru scoate la lumină latura dură a realităţii.

Ziua 37 aduce povestea tragică a unui copil ucis de buldozer în timp ce căuta fier vechi împreună cu tatăl său. Imaginea dezolantă a periferiei, mama care plânge sfâşietor după copilul strivit, masa curioşilor care privesc îngroziţi scena oferă prilejul unui nou şir de dezbateri nesfârşite pentru toţi. Lumea devoratoare de spectaculos se va desfăta cu senzaţionalul închipuit, în timp ce domnul Radu şi domnul Jurje îi vor da mamei zece lei, pentru sufletul copilului. Apoi, ca de fiecare dată, vor dezbate pe baza evenimentului şi nu numai, ca să treacă timpul mai uşor.

Microbiografia domnului Radu este completată la finalul cărţii. El a fost printre cei care nu au furat nimic, atent cu cei mai sărmani decât el. A reuşit să trăiască decent, fără să-şi piardă speranţa. Tonul grav de la sfârşitul romanului trădează sufletul nostalgic. *„Au trecut opt ani”*, iar orizontul domnului Radu se îngustează tot mai mult. Îl vom găsi căutându-şi dreptatea în cărţi şi în ziare, sperând că lumea va fi mai bună şi că, odată, poate o va înţelege şi el. Socialul distructiv îl obligă pe protagonist să se retragă într-un univers compensatoriu; conştiinţa devine singura nealterată, mereu în luptă cu societatea decăzută.

Florian ROATIŞ

DISCURSUL FILOSOFIC SUB SEMNUL ÎNTREBĂRII

Bogdan Mihai Mandache este, cu siguranţă, unul dintre cei mai buni cunoscători de la noi ai filosofiei franceze actuale. Ne-a dovedit-o publicând timp de 20 de ani în revista ieşeană „Cronica” – unde acum este redactor-şef adjunct, recenzii la cele mai elocvente, ba chiar insolite, apariţii editoriale din Hexagon.

Măsura în care şi-a apropriat filosofia, ca şi teologia franceză, ne-au dat-o însă dialogurile sale publicate în aceeaşi revistă cu reputaţi specialişti din domeniile filozofiei, teologiei catolice şi ezoterismului, din mediul francofon.

Pe parcurs, şi-a sistematizat tematic interviurile şi a publicat câteva cărţi, spre deliciul şi spre câştigul cititorilor: ***Filosofia: aventura unui discurs*** (vol. I - 1995, vol. II - 2000, vol. III- 2003), ***Teofania interioară. Dialoguri cu teologi catolici contemporani*** (1996) şi ***Sensul ascuns. Dialoguri despre esoterism*** (2005) – toate la Editura Cronica din Iaşi.

Recent (2012), Bogdan Mihai Mandache a publicat alte două volume circumscrise aceloraşi preocupări: ***Fascinaţia nevăzutului. www.esoterica.ro*** şi ***Filosofia: aventura unui discurs***, vol. IV (Editura Cronica, Iaşi).

Al patrulea volum care pune filosofia sub semnul întrebării se dovedeşte la fel de incitant ca şi cele anterioare şi aceasta în primul rând datorită răspunsurilor competente, tranşante şi dezinvolte, date de personalităţi bine situate în perimetrul *„iubirii de înţelepciune”*, precum: Jean-François Mattei, Bruno Pinchard, Louis Pinto, Marie-Anne Vannier, Bertrand Vergely, Jean- Jacques Wunnenburger etc., chiar dacă unii provin din domenii adiacente precum: teologia (Paul Gilbert şi Ghislain Lafont), literatura (Jacqueline Kelen şi Michel Feuillet) sau, pur şi simplu, fizica (Marc Halevy, colaborator cu binecunoscutul Ilya Prigogine la studiul complexităţii).

Întrebările adresate tuturor par banale la prima vedere, căci filosofia are o istorie care se scrie de circa 2500 de ani. Şi totuşi, aşa cum afirma Emmanuel Housset, cu toată superbia ei, filosofia a trebuit ca, de la Socrate încoace, *„să-şi justifice dreptul de a exista”*. Cu atât mai mult astăzi, într-o lume dinamică, confruntată cu globalizarea, filosofia trebuie să-şi regândească locul şi rolul în cadrul spiritualităţii. Ca atare, setul de întrebări comun vizează locul ocupat în ansamblul reflecţiei actuale, rolul şi statutul, ca şi viitorul filosofiei într-o lume în schimbare. De la întrebările cu relevanţă generală, Bogdan Mihai Mandache trece la chestiuni punctuale: Cum se configurează câmpul filosofic astăzi? Ce discipline sau teme de reflecţie au trecut în prim plan? Care au dispărut sau au pierdut teren şi de ce?. La acestea se adaugă întrebări referitoare la preocupările concrete ale celor intervievaţi, la temele privilegiate, la concluziile decelate şi la cărţile publicate etc. Răspunsurile date sunt neezitante, clare, devoalând preferinţe, respingând clişee sau propunând demersuri. În acest fel, generalitatea se dizolvă într-o specificitate elocventă, configurând un tablou sugestiv şi memorabil al filosofiei occidentale – franceze în special.

În ceea ce priveşte statutul actual şi, corelat, viitorul filosofiei, răspunsurile oscilează între un optimism robust şi un scepticism ponderat, indus de globalizare în primul rând.

Astfel, chiar dacă nu o mai consideră *„regina ştiinţelor”* – cum a fost privită mai bine de două milenii –, toţi cei intervievaţi sunt de acord cu locul central ocupat de filosofie în orice cultură. Şi aceasta, fie că o apreciază drept *„conştiinţa de sine a umanităţii gânditoare şi eficiente”*, ca Jean Granier, *„locul metateoretic prin excelenţă”*, ca Jean-Marc Ferry sau pur şi simplu ca deţinând monopolul *„asupra raţionalităţii propriu-zise, dar şi asupra spiritualităţii”*, cum afirmă Dominique Folscheid. Acesta din urmă nu ezită să aducă în discuţie problema care de la Platon traversează secolele fără a-şi afla un răspuns definitiv: *„Poţi fi om cu adevărat fără a fi filosof?”*, adică fără a-ţi pune întrebările esenţiale privind existenţa şi sensul vieţii? Departe de a apela la un răspuns maniheist, împărţind umanitatea în două: una superioară, care filosofează, şi alta inferioară, incapabilă de filosofie şi deci înlănţuită precum prizonierii peşterii platoniciene, Dominique Folscheid adoptă viziunea lui Hegel, potrivit căreia orice om *„trebuie să fie o fiinţă a logosului”* – în orice epocă şi în orice cultură.

Pentru a-i stabili filosofiei locul privilegiat în cultură, acelaşi filosof recurge la distincţia kantiană între „a cunoaşte” şi „a gândi”, ca şi la afirmaţia şocantă a lui Heidegger, după care *„ştiinţa nu gândeşte”*. Concluzia lui Dominique Folscheid este că *„ştiinţa se mulţumeşte cu a cunoaşte”*, iar pentru a gândi (şi a se gândi), trebuie să apeleze la filosofie, care, chiar dacă nu deţine *„monopolul gândirii”*, are *„privilegiul gândirii conceptuale”*.

Cât priveşte viitorul filosofiei, răspunsurile sunt în general optimiste, dătătoare de speranţe, în pofida unor vizibile obstacole. Chiar dacă s-a vorbit de atâtea ori de *„moartea filosofiei”*, afirmă Chantal Jaquet, *„reflecţia filosofică păstrează întreaga sa vigoare”*.

Simultan cu crizele economice şi social-politice, asistăm şi la emergenţa altor crize: a gândirii – deci şi a filosofiei, a satului, a transcendenţei etc. Emmanuel Housset atrage atenţia asupra unui paradox cu care ne confruntăm astăzi: reflecţia filosofică este deosebit de productivă şi de diversă nu numai în Europa, ci şi în alte arii geografice, dar, în paralel, se manifestă nu atât *„un refuz violent al filosofiei”*, cât un *„abandon al reflecţiei filosofice”* şi o *„indiferenţă generalizată”*, care predispune la un *„nou somn dogmatic”*. În noua lume care se profilează la orizont, *„locul filosofiei va fi mult mai puţin mare”*, dar nu şi mai puţin necesar, cu condiţia *„de a continua să filosofăm cu seriozitate, revenind la lucrurile înseşi”*. Este cea mai sceptică previziune pe care o întâlnim în cartea lui Bogdan Mihai Mandache. Celelalte converg spre o concluzie optimistă, căci iau în calcul capacitatea de înnoire şi de extindere a câmpului filosofic şi, desigur, mutaţiile profunde care s-au operat aici în ultimele decenii. Astfel, după cum constată Jean- Marc Ferry, metafizica a devenit *„un gen dezesperant de aristocratic”*, preocupările filosofice, cel puţin în Franţa, fiind orientate spre filosofia politică şi morală. Şi aceasta nu numai pentru că persistă prejudecata că acest gen de filosofie nu reclamă un *„mare bagaj intelectual”* – spus simplu: *„cărţi savante”* –, ci şi pentru că, efect al democratizării, cei mai mulţi preferă ideile simple. Şi, nu în ultimul rând, datorită existenţei unei bogate şi solide tradiţii franceze în domeniul gândirii politice, în ultimele două secole.

O altă mutaţie adusă de secolul XX este cea constatată de Paul Gilbert: deplasarea interesului filosofic *„de la lucrurile reale la sensul vieţii”*, adică de la epistemologie la axiologie.

Odată cu efervescenţa gândului filosofic, se remarcă şi o extindere a cercetării filosofice în domenii fie mai vechi, evitate ca nedemne de a intra în sfera de interes a filosofiei, fie apărute recent. Este elocvent exemplul oferit de Chantal Jaquet, autoare a mai multor cărţi despre Spinoza, care, incitată de lipsa unei reflecţii filosofice asupra mirosului, a învins prejudecăţile şi conservatorismul din acest domeniu publicând recent ***Filosofia mirosului*** (2010).

Reflectând la statutul corpului uman, Michela Marzano a elaborat o adevărată filosofie a corpului, coordonând în 2007 apariţia unui ***Dicţionar al corpului***, lucrare la care au participat aproape 200 de autori.

Jacqueline Kelen este preocupată de rolul spiritual jucat de femeie în istorie şi în lumea de azi, Marc Halevy este interesat de gândirea şi mistica evreiască, Cynthia Fleury de umanismul arab şi renaşterea persană, ca şi de dialogul Orient-Occident, Michel Feuillet de valorile Evului Mediu şi ale Renaşterii, Martine de Gaudemar de rolul terapeutic al psihanalizei, Jean Greisch de hermeneutică şi de rolul ei astăzi etc.

Cu acestea suntem departe de a fi epuizat bogăţia de idei a unei cărţi dense, în care virtuţile oralităţii se îngemănează perfect cu stilul personal al autorilor.

Cei care vor avea ocazia să păşească pe teritoriul circumscris de dialogurile lui Bogdan Mihai Mandache, urmând aventura filosofiei, vor avea o lectură plăcută şi profitabilă.

Erika Demeter

Daniela SITAR-TĂUT

„PREA INTRASEM, LA 22 DE ANI, ÎN LITERATURĂ «CU BASTONUL»!" - N. Steinhardt (II)

De factură caragialiană pare a fi ***În genul lui... E. Marghita***, inserată în corpusul parodic din pricina spiritului cavaleresc al autorului, dar şi a ideilor juvenile ale sus-numitei, specializată în *dramolette* ale femeii moderne. ***Un fapt divers cu repercusiuni semnificative*** este, în aparenţă, un fragment metatextual recrutat din presa vremii. Situaţia absurdă, limbajul şi trama amintesc de schiţele lui I. L. Caragiale. Articolul se converteşte într-o pledoarie a apărării unei tinere omucigaşe care şi-a asasinat iubitul. Incidentul, minor, al uciderii amantului este considerat o frână care ar putea altera ascensiunea profesională a „cantidatei". „Intelectuală" de viitor, cu trei clase liceale absolvite în urmă cu trei ani şi doar două corigenţe, datorate, desigur unor draconice dăscăliţe, labilă psihic, cu tentative suicidale, ea devine, sub condeiul jurnalistei, un *„simbol viu, o reprezentantă a Generaţiei Moderne, a Tinerimii de Azi, care suferă, care luptă, care iubeşte, care va învinge. Un simbol al vremurilor Noi contra celor vechi, al Libertăţii contra opresiunii"*[12]. Pledoaria eludează acuzele de prostituţie, cu apărări stângace care amplifică sugestiile conduitei lubrice.

Întoarcerea din India a lui Mircea Eliade, după turneul iniţiatic, este reliefată prin monologuri marine, nostalgii bengaleze şi prin teama că nu va fi suficient aclamat la debarcarea pe solul natal. Compunerea mimicii potrivite şi aranjarea vestimentaţiei pregătesc terenul întâlnirii dintre maestru şi neofiţii săi. Corul robilor adoratori îi pregăteşte o ceremonie de acreditare pe măsură, ce reduplică, în cheie ludică, întâlnirea cu Surendranath Dasgupta şi Maitreyi Devi: *„Dim. Gusti Sahib mă anunţă că mâine mă va introduce la Templul ce se numeşte Universitate, şi-mi va pune la dispoziţie conform obiceiului ţării pe cea mai frumoasă dintre fiicele lui, pe neîntrecuta Facûl-Tatea, din nobila familie de Phil'Osophie. Dânsa, mi-o descrie Gusti Sahib, e cenuşie ca piatra, dar e fecundă şi în mai puţin de o lună îmi va dărui o drăgălaşă Az-Istenţă, de nu chiar o Côn-Pherinţă. Sunt împotriva onorurilor, îi spun eu însă cu glas vibrând, eu nu voiesc fecioarele voastre, eu nu voiesc decât contemplaţie blândă a castităţii intrazeificate. Iarăşi cuvintele mele îi pironesc pe toţi, dar se reculeg şi mă supliază să accept. Voi accepta, sfârşesc prin a zice, căci scrie în Mahabharata, cântul al XXXVII-lea, linia 32-36: Nu te împotrivi bucuriilor"*[13].

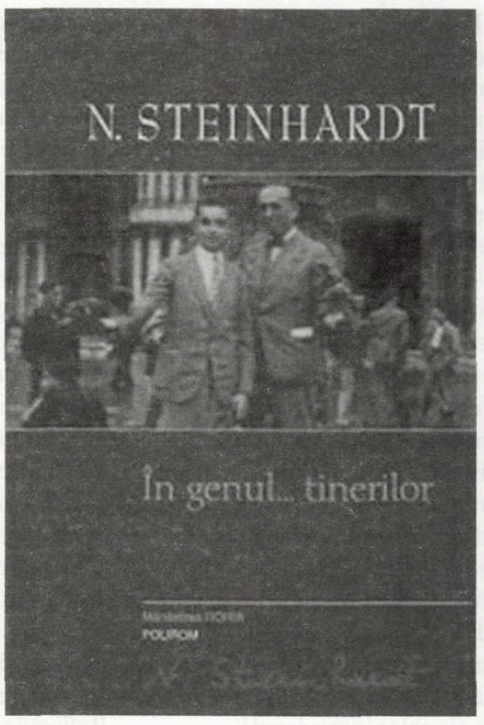

Reprizele de narcisism eliadin sunt succedate de şarje concupiscente în textul următor, care imită ***Poemul invectivă*** al lui Geo Bogza, volum care i-a adus două încarcerări (1934 şi 1937) condeierului avangardist. Lipsită de pudibonderie, ***Balada celor trei smintiţi şi a altor mulţi pârliţi*** înfăţişează ipostazieri sexuale maniacale într-o locaţie claustrantă: *„balamucul din valea lungă"*. Cazurile haiducilor hormonali frizează patologicul: necrofilie, cu *„cosciugul de lemn (ieftin) în care era/ Bătrâna lui străbunică moartă la nouăzeci şi trei de ani"*, posesiune posedată a inanimatelor de către un ins dotat cu un falus pantagruelic, care cotoieşte orice, numai mujeret ba, respectiv autoerotism secretizat, profesat de *„geo bogza/ Un om uscăţiv înalt şi negricios/ Despre care se spune că închipuise în nopţi lungi de veghe/ Cele mai felurite poziţii şi spurcăciuni şi se zicea meşter întru ale sexualităţii. (...) El zicea că mai ştie şi altele şi că descoperise şi/ Mijlocul de a face actul cu el însuşi, dar că nu vrea să-l spună/ Să nu-l afle burghezii capitalişti (să plesnească de curiozitate)./ Şi nebunii - săracii, ei ce ştiu - îl ascultau şi el le povestea/ Tot felul de braşoave şi ei îl credeau uneori:/ Le spunea că de mic copil, din faşă, se masturba zilnic/ şi-şi mânca sperma cu/ Susan sau o făcea limonadă în zilele de vară,/ Că nu se hrănea decât cu hoituri de şobolani pederaşti pasivi/ Sau cu muşte sadice, violate în fragedă copilărie -/ Dar nici nebunii nu-l credeau mereu şi îi ziceau/ Mai las-o, Popescule./ Dar ce e mai curios e că îl credeau burghezi distinşi şi se/ Înfiorau citindu-l şi fiicele lor, domnişoarele cu pension,/ ziceau/ Oh! şi se prăpădeau cu firea şi criticii îl lăudau./ Mai ales Lucian boz"*[14]. Mimotextul înregistrează şi reacţiile extatice ale criticii de întâmpinare care-l asociază diabolicilor decadentişti francezi, alimentându-le lectorilor obsesiile erotice ascunse.

Artileria cea mai parodică transpare în paginile alocate lui Petru Comarnescu şi filoamericanismului său, autor al unor cărţi recente despre ţara unchiului Sam, ***Homo Americanus*** (1933), ***Zgîrie norii New York-ului*** (1933) şi ***America văzută de un tânăr de azi*** (1934). Opiniile lui sunt traduse ilar într-un interviu dat (ori luat) domnului Thomas C. Brown din Memphis (South-Dakota), textul nonliterar oferind mai multă savoare bombasticelor aserţiuni şi infatuării auctoriale, condimentate consistent cu „furculisioane" americanizate. Romglisch-ul dintre cei doi interlocutori din ***The Roumanian young Writer (Tânărul scriitor român)*** pune în discuţie statutul scribului modern, care nu trebuie decât să adere la o castă, să laude necondiţionat propriile creaţii şi pe ale celorlalţi pentru a fi acceptat şi realizează totodată portrete concise ale confraţilor de condei:

„– Peter, trebuie să-mi spui despre ţara ta.

– Cu mare plăcere, o.k., fu răspunsul, şi cădem de acord să vorbim astăzi despre tânărul scriitor român.

*– Nu mi s-a întâmplat să cunosc (**I didn't happen to know**) unul..., eu spun.*

–

*– Bine (**well**), ai (**you did**)...*

– ...

– Pe mine.

– ...

*– **Yes** (da), eu sunt un scriitor român. Am publicat două volume despre ţara d-tale. Am fost abil (**I was able**) s-o fac.*

*– **Well**, am spus, sunt blestemat (**I am damned**)... Dar repede îl felicit pe interlocutorul meu, realizând că exclamaţia mea nu a fost foarte frumoasă la adresa lui. Dar n-a notat (**he didn't notice**).*

*Şi Peter Comarnescu îmi spune despre cele două cărţi pe care le-a scris despre State. Dar cum pe pământ (**But how on earth**) a succedat el în a face ceva! e gândul meu, dar acum mă selfcontrolez destul ca să nu exclam.*

*– Bine (**well**), spun, spune-mi totul despre voi, tinerii scriitori români.*

*– Acum (**now**), trebuie să ştii că tânărul scriitor român e foarte variat. Nu toţi spun şi vor acelaşi lucru. Ei nu sunt standardizaţi.*

*– Foarte bine (**very well**). Şi ce vor?*

– M. Eliade propune o contemplaţie castă.

– Aôh!

*– C. Noica ne invită în lumea ideilor nepoluate (**unpolluted**).*

– Aôh!

– E. Cioran şi I.I. Cantacuzino cer să ne întoarcem la animalitate. Ei propun oamenilor o animală contemplaţie...

*– Ce excitant (**How exciting**)!*

– Yes. Al doilea şi E. Relgis sunt în contra corseturilor.

*– **Shocking**! Dar, prin drum (**by the way**), cine e băiatul acesta, Eliade?"*[15].

Panorama caricaturală a tendinţelor estetice şi etice contemporane ridiculizează spiritul de turmă al unei congregaţii obediente, a cărei notă uniformizantă o constituie narcisismul şi egolatria. Profilul pretendentului la Panteonul cultural este întemeiat pe platitudine, turpitudine, versatilitate, docilitate şi trup cizelat, de gladiator.

În genul lui... Saşa Pană, cu volumul blasfemic ***viaţa romanţată a lui dumnezeu***, N. Steinhardt conservă o atitudine retractilă, conservatoare şi nu acceptă ca divinitatea să devină miză pentru tribulaţii parodice sau acrobaţii lingvistice experimentale. Aşadar, parodia emerge din spaţiul tipografic vid.

Imitarea ***Unui autor de piese de teatru cu masse*** denunţă insinuarea propagandei comuniste care se va instala atât de plenar câteva decenii mai târziu. Versurile poemului dramatic nuanţează aspiraţiile democratice şi lupta de clasă în pagini ce par a fi extrase din lirica proletcultistă: *„Comitetul sindicatului popular: Noi suntem comitetul/ care facem caietul./ Cu sarcini/ pe margini/ Cu îndatoriri/ nu există firi/ Un singur tip./ Să nu te miri,/ Un singur chip./ Oamenii sunt la fel./ Toţi un fel./ Către ţel/ la fel/ Prin ploaie, prin vânt/ Pe buze cu cânt/ Înainte proletari/ Fiţi tari!/ De nu veţi mânca puşcăria/ Nu vom admite anarhia"*[16].

Volumul acestui *„colportor intelectual de elită"*, suferind de *„bulimie culturală"*[17] relevă o faţetă mai puţin cunoscută a celui care avea să devină părintele Nicolae de la Rohia, înfăţişând un bun cunoscător al literaturii momentului, precum şi al exceselor autenticiste, care, în pofida unei prefeţe cam scorţoase, se converteşte într-un slalom ludic printre cărţi şi mentalităţi. Mantia etică îmbrăcată în articolul programatic este distilată ulterior într-un potpuriu de schiţe caracterologice şi stilistice al căror numitor comun este, în această kunderiană *carte a râsului (şi a uitării)*, dictonul clasic *„ridendo castigat mores"*.

Note:

12. **N. Steinhardt (Antisthius), *În genul lui Cioran, Noica, Eliade...*** Cu o postfaţă de Dan C. Mihăilescu, Bucureşti, Editura Humanitas, 1996, p. 49.
13. Ibidem, p. 61.
14. Ibidem, pp. 66-67.
15. Ibidem, p. 77.
16. Ibidem, pp. 128-129.
17. **Ion Negoiţescu, scriitori contemporani**, ediţia Dan Damaschin, Cluj Napoca, Dacia, 1994, p. 416.

Rodica DRAGOMIR

Îngerul ce m-a-nsoţit...

În oglinzile Tale, Doamne,
sunt doar umbră fără chip?
Îngerul ce m-a-nsoţit
îmi pare fără pene, gol,
cu aripi jumulite.
Cine-a zăcut peste poate
între vecii fără bătaie
de ceasuri?

Căzut-am pe pământ
cu faţa-ntoarsă către vis?
Zdrelitele pietre din vechiul
urcuş îmi sângeră paşii-ncercării –
răzvrătită osândă sub semnul
bătăii de aripi.

Atât de joasă înălţarea-mi
încât din margini
nu îmi pot ieşi?
Fără tăceri, cuvântul singurătăţii
e umbră captivă, înlănţuită-n
carnea-mi de femeie, dar plămădind
credinţă şi vrejul suitor.

Un ochi îmi priveşte-n afară,
iar altul trudeşte-n hăţiş
de adânc şi tot ce vede unul
nedemn, banal, străin,
în celălalt devine o floare rară, de argint,
(ca-n pomul altoit cu flacăra
minunii), purificate toate ca-n ochi
de sfinţi din vechi icoane.

Crescut-au pene pe aripile
îngerului meu
care, acolo, sus, se joacă nevăzut
cu ghemul timpului tăcut.
Şi, rupt de mine, cine oare
mă va-nvăţa să mă întorc acum
în al memoriei uitat pătruns
şi să-nţeleg ascunsa taină
din Cartea nicicând
descifrată-ndeajuns?

Clipa ce creşte

Aici e dumbrava unde odată
clocit-a şi cucul.
Dincolo, zile ucise-n lepădare
de timp.
Îţi vor trebui gloanţe de aur
caii să-i poţi împuşca, doar
într-o noapte, când gata vor fi
să se-nhame la Carul cel Mare.
Cocoşii vesti-vor, cu creste fulgerate
de păcat, nelegiuirea şi zări
depărtate vor înghiţi
ruginitul lor glas.

La casa din deal, sub luna de jad,
străjuieşte sfinxul tăcerii.
Dorul ce curs-a în streaşina serii –
drum spre izvor de iertări.
Bucium de jale îmi pleacă genunchii
la talpa de lut
în care-şi dorm somnul bătrânii.
Toporu-mi rămâne înfipt
în trunchiul veacului mut.

Şi voi juca la nunta Marei
ce s-a-nsoţit cu veşnicia
brazilor din cale.
Mireasma nucului, amară, voi aşeza-o-n
vară cunună troiţelor din răspântie,
să-ntoarcă sufletele rătăcite
până-n chindie.

Şi aş schimba şi rânduiala stelelor,
cu rece apă de izvor să pot spăla,
alb, chipul lor.
Aş vrea s-aduc trecutul de poveste
în răzvrătirea clipei care creşte.

Încă o zi

Paznicul înşiră melcii
în formaţie de luptă –
singur nu mai face faţă
tăinuitorilor din noapte –
se fură chiar copii din bronz.
Umbre căţărătoare brăzdează
acoperişuri, chemare a iubirilor
feline.
Vise uitate de fete ce se iubesc
pe net bântuie noptatic ca
fumul rotitor.
Doar mâinile tale încep ora
de geografie pe trupul meu ce
doarme neîntors; ce teritorii noi
mai poate să-ţi ofere-n schimb
drept mulţumire?

Adevărul obosit şi şchiop –
ce mult şi inutil bătut-a
pe la porţi –îşi plânge neputinţa
în barul de la colţ.
Ceasul bătrân din turn a-ncremenit
sătul să mai aştepte vreo schimbare.
Trufia doar, cu cap diform,
nestingherită, mai face trotuarul.
Anotimpuri politice cresc, nou altoi,
pe-un vechi calendar.
Viaţa se mută pe sticlă.
Mai învăţăm câte ceva:
cum să latri cuvinte, să priveşti
la ospăţ de bogaţi, la ospăţ de săraci.

Toţi se-nchină cu spor,
unde e vânzătorul?
În zori ceasul e din nou potrivit,
încă o zi, ce se vrea fără cătuşe,
îşi aşteaptă curgerea.

Caut hotar

Caut hotar între truda ce-am fost
şi noua cărare.
Clopotul ceasului mort rugina şi-o
scutură peste mine.
Jocuri ştiute, jocuri uitate,
ghem încâlcit ce-ar vrea să mă
prindă-n hăţişul trecutului mut
o să-l arunc sub patul lui Procust.

Ieşirea din labirintul primei
bucurii – tulburarea izvoarelor,
miezul miezului tânjeşte după
rotundul întregului.

Kozma Lidia

Gând şerpuitor aşteaptă întâlnirea
marilor albii. Pe marginea lor,
paşii mei adormiţi întru dor de
nouă cărare.

Voi învăţa mersul pe ape deşi
mai caut şi azi taina
florii de măr
ce-şi leagănă greul petalei
peste mirarea din mine.

Timp vândut

Rotundul mister planează
deasupra-ţi inel.
Un ochi ciclopic te-ai vrea,
săgeată în inima sa.
Zdrenţuite ninsori curg
peste tine în stol –
pasăre neagră zăpada devine,
cu aripa-i grea stingând
sclipiri de rubine.

Cuvinte se-aleargă, se-mping
să iasă-n liman, sufocate în
cercul prea strâmt.
Îşi vor sânge, trup, zbor
din adâncite vâltori.

Timpul vândut la porţi de visare,
grea vamă din hrana de drum.

Un pas de-ndurare, un chip
parcă desprins din icoane,
alţi paşi truditori,
greu suitori şi
gândul, cuvântul ce bat
la porţi nelucrate.

Cauţi cu ochi nedeprins
Steaua Polară
ca-ntr-un hotar de-nceput.

Cum păsări par răstignite
în zbor prelungit,
şi aripa ta ia formă de cruce
pe drum de cuvinte ce duce
în „patria" largă, cu multe răspântii,
a limbii române.

Leon GRAPINI

ASCUNS

Lumina cădea strujită parcă, un stâlp de lumină spărgându-se în creştetul lui, el stătea drept, mai mult se chinuia să rămână în această poziţie, cu mâinile împreunate, rugându-se, de altfel, nici n-ar avea ce să facă decât să se roage, mişcările îi erau îngrădite, stânga-dreapta aproape cu totul, doar o pendulare pe câţiva centimetri îi era permisă, suficientă însă pentru o dezmorţire succesivă a umerilor, când unul, când celălalt, atât doar cât să-şi poată simţi mâinile pentru a nu le uita rostul împreunării, în spate, deoarece stătea rezemat, golul nu exista, cel puţin în partea de sus, rezemat e impropriu spus, întrucât nu resimţea nici măcar o fărâmă de relaxare, nu era o sprijinire ce odihneşte trupul, mai degrabă una încordată, impusă de puţinătatea locului, iar în faţă, aici da, în faţă ai putea spune că e o întindere mare, mai mare chiar decât ai avea nevoie, din moment ce antebraţele pot fi ridicate, pe rând, nu fără efort totuşi, iar palmele pot fi lipite şi îndreptate spre fereastra cerului, într-o rugă sfâşietoare, dacă nu-mi e dat altceva, deschide, Doamne, o fereastră mai mare, să pot cuprinde cu privirea cer mai mult, dar nici în faţă nu era spaţiu îndeajuns pentru a întinde braţele într-un gest de destindere.

Lumina i se spărgea în cioburi minuscule pe creştet, pe frunte, pe umerii obrajilor, pe podul nasului, iar când îşi lăsa capul pe spate şi pe barba căruntă, firimiturile strălucitoare săltau jucăuşe, strecurându-se apoi cu greutate şi plutind până îşi pierdeau sclipirea în spaţiul din jur, încolo era noapte, o noapte tolănită la picioarele lui înţepenite, atât de înţepenite încât avea impresia că nu le mai are şi că trupul de la brâu în sus ar sta pe un soclu nevăzut sau ar pluti pur şi simplu în aer.

Dar stâlpul de lumină nu era întotdeauna întreg şi strălucitor atât cât putea să fie, uneori se subţia şi se destrăma tot mai mult, pierzându-se parcă, atunci începea ploaia, petecul de cer estompat părea un geam aburit din care cioburi mici şi reci îi cădeau pe faţă, pe faţa îndreptată spre înalt, şiroaiele, într-un desen ciudat, tăiau făgaşe întortocheate, înnoroindu-i înfăţişarea şi barba, apa îi biciuia obrazul şi fruntea lăsate de bunăvoie pradă acestei torturi purificatoare şi tonifiante, iar când cioburile căpătau dimensiuni de nu încăpeau unele de altele şi se contopeau într-un tot, ploaia cădea ca un râu, spălându-i părul, faţa, barba şi mâinile şi cuibărindu-se în straiele lui devenite în scurt timp o armură grea, rece şi strâmtă. Alteori, fuioare de vânt şerpuiau pe verticală, răscolind pulberea pereţilor, fulgi minusculi de smoală, într-o mişcare haotică şi continuă, ştergeau albastrul ferestrei deschise spre boltă, murdărindu-l şi făcându-l foarte greu de atins cu privirea, privirea, obligată a se ascunde sub pleoapa ninsă cu praful din jur, căuta loc de odihnă dincolo de realitate, într-o lume unde ochiul poate privi nestingherit nemărginirea albastră, în vreme ce funigeii împodobiţi cu mărgele de scrum încărcau geana închisă, cel mai adesea, când stâlpul de lumină cobora întreg şi nevătămat din cer, aerul părea încremenit cu totul, ca şi cum nici n-ar mai fi fost, doar respiraţia lui, răscolind într-un spaţiu şi mai restrâns aerul mort, producea mici turbulenţe ce desprindeau pulberea şi o împrăştiau pe o întindere mărginită.

Ziua, în comparaţie cu noaptea, era, în ciuda tuturor vitregiilor generate de dimensiunile reduse ale spaţiului, o adevărată sărbătoare, lumina dă viaţă, întunericul ucide, foarte rar, doar o dată în an, sărbătoarea zilei era grandioasă, atunci rotundul soarelui îşi lăsa descoperit conturul, încadrându-se pentru câteva momente pe de-a întregul între marginile ferestrei, trunchiul de lumină, având străluciri greu de suportat de o privire dedată cu semiîntunericul, transfigura împrejurimile, dându-le forme imposibil de văzut în absenţa soarelui, forme care, deşi întunecate, încântau ochiul flămând de întinderi multicolore, nemărginite. Ziua îi dă speranţă, noaptea îl întristează, ziua e lumină, noaptea e beznă, deoarece luminiţele minuscule şi puţine abia de reuşeau să clipească pe suprafaţa întunecată a ferestrei şi deoarece nu s-a nimerit niciodată să vadă întregul obraz al lunii, dintre toate dăţile când astrul nopţii îşi făcea apariţia nu a fost o dată în care cadrul să nu-i taie rotunjimea în calote, lăsându-i doar una spre vedere.

De mai multe ori a vrut să stabilească direcţia nordului, încercând să desluşească din ce parte a ferestrei creşte lumina, lucru extrem de greu, imposibil chiar, cadrul era mult prea îngust pentru a-şi da seama de unde sporeşte lumina, din care parte răsare soarele putea afla dacă ştia exact pe unde se intră, în graba mare însă locul de acces nu mai poate fi considerat un reper, când lucrurile se precipitau, cele patru puncte cardinale îşi puteau schimba locul, răsăritul putea fi oriunde, la repezeală nici nu mai era aşa de important de unde se iveşte soarele, rugăciunile îndreptate cu forţa minţii spre acea direcţie pot fi la fel de înălţătoare, dacă nu cumva şi mai înălţătoare.

Iernile erau mai întotdeauna calde, era o căldură înmagazinată în pereţii locului şi emanată constant, întreţinută când era posibil, tocmai din acest motiv fulgii de zăpadă aveau vieţi scurte, putea să-i privească doar pentru puţin timp, fără însă ca pielea obrazului să se desfete de plăcerea atingerii lor delicate şi fine, trupul lor de gheaţă se împuţina pe măsură ce îndrăzneau a ajunge cât mai jos, îmbrăcând, în cele din urmă, haina rece şi udă a picăturilor de ploaie, prin urmare lacrimile cerului nu ajungeau la el nici măcar o dată în an îngheţate. Fulgii de zăpadă transfiguraţi, căzuţi în cele din urmă pe faţa lui, aduceau aceeaşi răcoare râvnită. În acest loc neîncăpător, frigul iernii nu cuteza a pătrunde până la el decât atunci când, obligat fiind să accepte această situaţie zile la rând, pereţii îşi pierdeau căldura treptat, răcindu-se, dar nu într-atât încât el să nu-şi poată încălzi totuşi palmele aşezate pe suprafaţa lor, fiind mai calzi decât aerul din jur. Iată de ce nici măcar iarna nu se putea plânge că-i lipseşte căldura, ba, uneori, vara mai ales, prezenţa ei îi crea un disconfort greu de suportat, zăpuşeala fiind atât de mare încât simţea că se sufocă, trăgea aer în piept până simţea că-i pleznesc plămânii şi nici aşa nu izbutea să aducă până la el aerul de deasupra ferestrei, aer care, chiar lovit de soare, era mai respirabil decât cel din jur.

Când îl prindea somnul, se lăsa în jos, nu mult, că nu-i dădea voie îngustimea spaţiului, sprijinindu-se cu genunchii de peretele din faţă şi cu şalele de cel din spate, toată greutatea corpului repartizându-se în mod egal pe cele două puncte de susţinere. Dacă la început simţea o durere sfâşietoare în şale şi în rotule, de parcă cineva nevăzut i-ar fi tăiat cu migală şi cu dexteritate fâşii înguste din carne, cu timpul durerea devenea suportabilă, simţind tot mai rar şi tot mai puţin dureros bisturiul şi ferăstrăul ce tăiau în carne vie şi în os, era ca şi cum efectul unui anestezic i-ar fi cuprins treptat părţile supuse chinurilor, înstăpânindu-se pe deplin în cele din urmă. Amorţeala corpului de la brâu în jos o resimţea ca pe o durere surdă, insesizabilă, şi, instalat astfel pe propriile picioare ca pe un scaun a cărui tapiţerie uzată incomodează şezutul, adormea. Era un somn vegheat de stâlpul de lumină sau de stâlpul de întuneric, cum se nimerea, pentru odihnă, date fiind împrejurările, nu mai conta dacă e zi sau noapte, iarnă sau vară, era un somn din care zgomotele exterioare nu-l puteau trezi, îl trezeau însă propriile lui strigăte, ţipetele înfricoşătoare ale minţii şi urletele dureroase ale cărnii, se trezea brusc, zvâcnind precum un resort lăsat liber din strânsoare, se ridica în picioare, dacă se poate numi aşa înălţarea sa cu doar câţiva centimetri, şi începea chinul insuportabil al revenirii la starea de relaxare a cărnii, milioane şi milioane de furnici se înfruptau din pielea de pe coapse, pulpe, glezne şi tălpi, ciopârţindu-i epiderma cu cleştele minuscul al mandibulelor, miliarde şi miliarde de furnici răzbunătoare care, pe măsură ce el reuşea să-şi ridice câte un picior în aer, nu prea sus însă, pentru a nu stârni furnicarul din rotulă, deveneau dezinteresate şi renunţau pe rând la acest festin grotesc, ca, în cele din urmă, să plece şi să-l lase în pace. Abia atunci destinderea îi era completă, dacă destindere e să stai în picioare într-un loc ce nu-ţi permite să faci nimic altceva decât să stai în picioare. Somnul lui era undeva între vis şi realitate, odihnindu-se, el stătea agăţat cu mâinile de marginea tărâmului imaginat de mintea semiadormită şi cu trupul atârnând în gol, chinuindu-se din răsputeri să nu cadă în abisul existenţei concrete. Când reuşea să se ridice în forţa braţelor, se tolănea pe spate în iarba lânoasă şi caldă, cu faţa la cer, un cer incolor de parcă nici n-ar fi, într-o relaxare totală, în vreme ce privirea îi era inundată de o lumină strălucitoare, desprinsă de pe întregul cuprins al cerului necer şi adunată într-un chip dumnezeiesc, era Dumnezeu însuşi, privindu-l cu o blândeţe fără de margini, iar ochii lui se înecau într-o mare de lacrimi, lacrimile beatitudinii. De cele mai multe ori însă, slăbit de atâta sforţare, nu reuşea să se menţină agăţat şi cădea în abis, era o alunecare vertiginoasă pe suprafaţa stâncoasă a unui versant ale cărui asperităţi dure îi loveau tălpile, pulpele, coapsele şi şalele până când abisul devenea

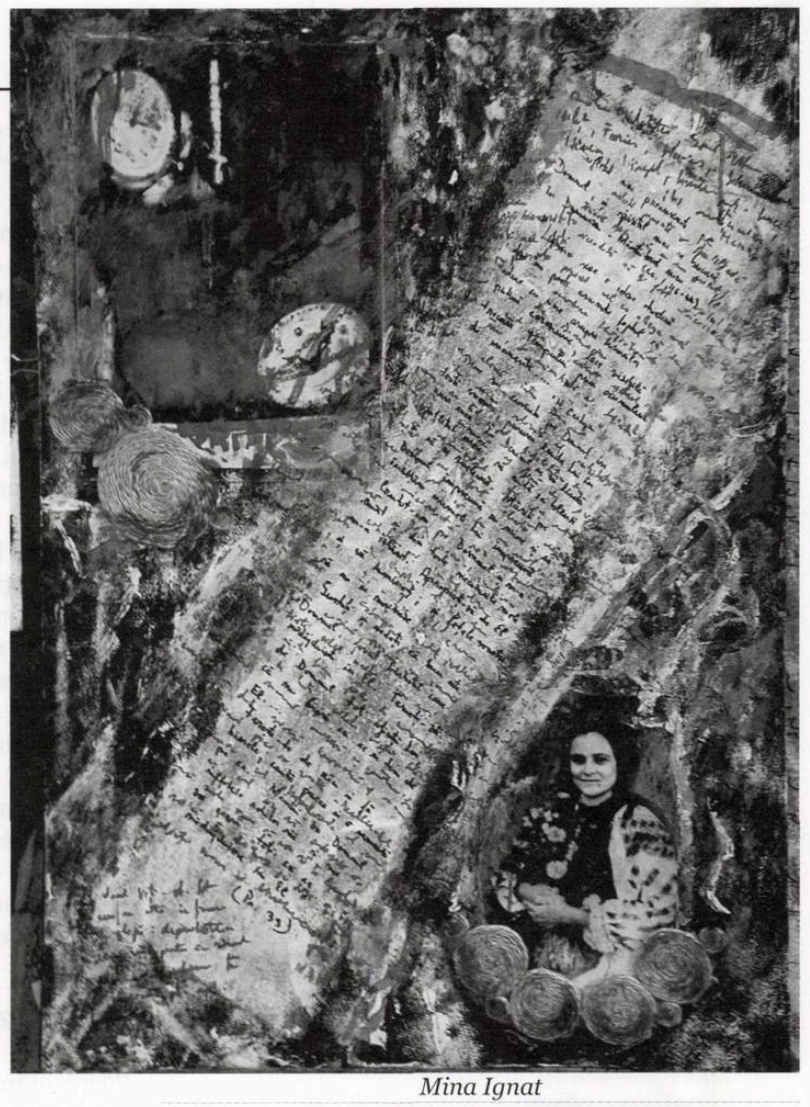

Mina Ignat

realitate, realitatea spaţiului în care se trezea din somn.

Cel mai adesea, constrâns de situaţii ce ţin de exteriorul locului său, se chinuia să nu facă nici cea mai mică mişcare, încremenind într-o stană de piatră, până şi respiraţia era un lux pe care nu şi-l putea permite, şi stătea înlemnit uneori chiar şi veacuri la rând, atenţia îi era încordată, inima strânsă, iar ruga atât de profundă încât se putea desprinde din el însuşi şi pluti deasupra, urmărindu-şi nemişcarea şi înţelegând că el era stâlpul de lumină crescut din creştetul său.

Dintre toate libertăţile dăruite nouă de Dumnezeu, una e cu totul specială, supremă chiar, libertatea de a alege să fim sau nu într-o legătură strânsă cu El, ceea ce reprezintă însuşi scopul pentru care am fost creaţi. Ştia acest lucru mai bine decât orice. Şi, dacă acest loc strâmt e atât de strâmt încât alte mişcări nu-ţi sunt îngăduite, împreunarea mâinilor într-o rugăciune fierbinte pare cu atât mai mult necesară, te pune în legătură cu Divinitatea şi îţi oferă posibilitatea de a te convinge că, reuşind această mişcare a mâinilor, încă mai poţi spune că trupul tău nu-i mort. Şi a profitat din plin de libertatea avută. Ruga lui, izvorâtă dintr-o inimă frântă de durere şi dintr-o minte tulburată de o realitate crudă, se înălţa la cer prin acel petic de albastru, ducând cu ea cereri greu de înţeles de cei din afară, nu pentru mine, ci pentru ei, nu pentru eliberarea mea, ci pentru iertarea lor, nu pentru înlăturarea constrângerilor, înmulţeşte-le mai degrabă, ci pentru limpezirea minţilor tulburate ce duc la lucruri absurde, pentru înmuierea inimilor pietrificate, pentru întoarcerea lor pe calea cea bună, nu pentru mine mă rog, ci pentru ei, Doamne. Ruga lui era ardere, înălţată în acest spaţiu îmbrăcat în cenuşa altor arderi, se ridica mai curată ca de oriunde, pentru că, dacă trupul este supus acestui supliciu, sufletul cu atât mai mult e liber să se urce la ceruri, nestingherit de situaţii potrivnice, neîntinat de compromisuri şi neîngrădit de spaţii mărginite, ruga lui era continuă, neîntreruptă nici măcar de împrejurări neaşteptate şi înspăimântătoare, o rugă înălţată prin petecul de cer zi şi noapte, săptămână de săptămână, lună de lună, an de an, şaisprezece ani la rând, o veşnicie s-ar putea spune, pentru că şaisprezece ani sunt cât o veşnicie, de nu mai mult, dacă, forţat de împrejurări ce nu ţin de voinţa ta, eşti nevoit să stai atâta timp ascuns într-un horn de casă.

Notă: „Printre victimele măsurilor de desfiinţare a confesiunii greco-catolice se află [...] în primul rând părintele Pop Gavrilă, parohul bisericii *Sfinţii Petru şi Pavel* din Şanţ (Bistriţa-Năsăud s.n.), care [...], refuzând trecerea la ortodoxie, a dispărut fără să ştie cineva unde se află. Pentru a înceta căutările, soţia sa a lansat o diversiune, potrivit căreia ar fi plecat clandestin în străinătate. În realitate, el a stat ascuns într-un horn (coş de fum), cu intrare şi ieşire direct din casă, timp de 16 ani, până în anul 1964...". Florea Grapini, ***Cartea vieţii părintelui Pamfiliu***, Editura „Muşatinii", Suceava, 2003.

Camelia Moisima

Constantin CUBLEŞAN

DEPLASAREA SPRE ROŞU

Nu încape nicio îndoială, romanul lui Radu Mareş, ***Deplasarea spre roşu*** (Editura Polirom, Iaşi, 2012), este un roman puţin *comod*, în ciuda faptului că se citeşte cu mare uşurinţă şi plăcere. Autorul, care îşi are originile din Bucovina şi a trăit aproape toată viaţa, mai apoi, în Transilvania, reuşeşte performanţa, cum puţini alţii (poate singurul), să suprapună plăcerii de a istorisi, de a povesti, specifice scriitorilor moldoveni („*să-ţi povestesc cum a fost*"), rigoarea descripţiei aşezate, a lumii prin care trece, până la amănuntele ce pot părea, la o primă impresie, nesemnificative („*foşnetul milioanelor de detalii*"), caracteristice prozei ardeleneşti. Din acest punct de vedere, cele trei biografii ce se împletesc prin esenţa trăirilor, în fond, ale eroilor, dincolo de ceea ce li se întâmplă acestora faptic („*Acesta e primul episod din cele trei pe care ţi le voi povesti*"), au darul de a introspecta apăsătoarea stare de singurătate a fiecăruia dintre *mărturisitori*, toată lunga şi meticuloasa *scrisoare* pe care eroul central, Romi, i-o adresează fiului său (*„... o să vrei să ştii şi tu ce a fost. Restul rândurilor care urmează e să te ajute să înţelegi. Pentru mine nu e nici simplu şi nici plăcut. Însă e ultima datorie pe care o mai accept*"), alcătuită din „*amintiri ce dau buzna*" de pretutindeni şi pe care caută a le ordona, a le supune unei cronologii evenimenţiale, retrospective, căutând astfel a se explica, a se înţelege, a se găsi şi, mai ales, a se contempla pe sine, aşa cum se reflectă imaginea lui din oglinzile confesiunilor celorlalţi, pe care, asimilându-le, nu face decât să se definească în propriile-i ipostaze existenţiale – „*povestea de neînţeles a lumii în care mă înserasem curgea pe lângă mine ca un fluviu enorm, devenind şi ea o muzică din care puteai reţine doar variaţiile de intensitate care nu înseamnă nimic (...) în singurătatea mea*" – până a ajunge să-şi recompună propria identitate: „*acesta eram în oglinzile mele interioare*".

Profesor de franceză, gazetar de ocazie, Romi e, de fapt, un neliniştit – nu neapărat un nonconformist – căruia viaţa trebuie să-i ofere un rost, o soluţie şi, în definitiv, un sens pe traiectoria implicării sale umane, raportat la care îşi şi pune întrebări esenţiale: „*Cine sunt eu? (în afară de bun profesor de franceză, bun tată, bun soţ /.../ pentru ce naiba trăiesc? Cărui scop m-am dedicat? De ce mă zbat? Bănuiala inutilităţii absolute mi-a venit...)*".

Alcătuit pe două paliere de fiinţare, ce reprezintă cele două etape istorice ale societăţii căreia îi aparţine – înainte şi după evenimentele revoluţionare ce au marcat cursul societăţii româneşti –, romanul este în totul unul de analiză a stărilor, a mentalităţilor, a atitudinilor şi a angajamentelor unor oameni prinşi în caruselul vremii (vremurilor), acţionat de forţe mai presus de propriile lor voinţe şi în care sunt captivi mereu unui „*spaţiu de tranzit*", dar şi unui timp oarecum provizoriu, în funcţie de care trebuie să-şi *ajusteze* dramatic destinele, fără menajamente şi, din nefericire, sub zodia unei singurătăţi duse până aproape de limitele disperării.

Căsătoria cu Margareta Tămaş (nume luat după patronimicul celui ce o înfiase, împreună cu fratele geamăn, Hans, după ce părinţii lor, saşi, dispăruseră la finele războiului în condiţii neelucidate), violonistă la operă („*Nu era ceea ce se cheamă o fată foarte frumoasă şi, repet, niciodată n-am putut da o explicaţie satisfăcătoare gestului meu de a mă întoarce, la începuturi, după ea pe stradă /.../ Avea ochii mari, de-un albastru cu ape verzui, care la o lumină puternică devin aproape negri, ochi de fecioară, dar tăietura gurii era pofticioasă. De altfel, obrazul îngust, cu maxilar foarte fin, fruntea bombată nu erau trăsături nemţeşti. Părul închis la culoare, nici el. Poate doar ochii ei rămâneau ochi teutonici şi, desigur, urechea muzicală. Şi zâmbetul care se şterge brusc, la supărare, ca o somaţie...*"), în ciuda faptului că sentimental totul părea a fi în regulă, se dovedeşte, în cele din urmă, a fi fost, totuşi, convenţională („*Mă îndrăgostisem fără un motiv puternic de o fată care n-avea nimic ieşit din comun, pentru care să-ţi pierzi minţile, dar şi fără să ştiu ce să sper*"). Dacă biografia lui este oarecum lineară (plată), fără nimic ascuns, a ei, în schimb, se dovedeşte a fi cât se poate de bulversată în statutul social, al propriei familii, fapt ce-i şi marchează, oarecum subsidiar, felul de a fi, viaţa la o adică, şi în raport cu care va acţiona tranşant atunci când „cuşca" existenţei sale, odată cu aceea a întregii societăţi, se deschide.

Povestea de dragoste a celor doi e departe de a fi una romantică. E mai degrabă una... austeră, ca şi condiţiile de trai ale oamenilor (ale celor mai mulţi) din vechiul regim, cuplul lor fericit încadrându-se într-o normalitate rigidă şi oarecum tainică. Sub acest semn se dezvăluie *biografia* violonistei şi a fratelui geamăn, după ce fuseseră salvaţi de la deportarea nemţilor din România, hotărâtă de câştigătorii războiului; purtaţi la şcoală şi dobândind calificări care să le poată asigura un trai... decent. Nici *biografia* lui Romi nu are nimic ieşit din comun. Studenţia plată, ca a mai tuturor tinerilor din vremea aceea, apoi condiţia de profesor navetist, cu acel dute-vino prin trenuri ponosite, alături de alţi tineri, la fel, într-un soi de existenţă vegetativă. Perspectiva căsătoriei cu Grete îi dă iluzia atingerii unui liman al liniştii familiale. Pentru puţină vreme însă – căci căderea regimului dictatorial facilitează reîntâlnirea celor doi fraţi – Hans evadase, trecând Dunărea fraudulos, cu mai mulţi ani înainte, ceea ce pentru violonista rămasă pe loc a însemnat *confecţionarea* unui *dosar* cu probleme, blocându-i orice eventuală evoluţie profesională. Venind în ţară, Hans încearcă să afle, totuşi, ce s-a întâmplat cu părinţii naturali, dar nu ajunge decât la descoperirea unui frate vitreg, despre soarta căruia nu ştiuse nimic până atunci. Romanul e, în general, unul al surprizelor, ca să nu spun al enigmelor, aglutinate într-o tăcere simptomatică şi mai ales într-o resemnare semnificativă a eroilor. „*De ce să dezgropăm morţii? – spune Hans, etalând o blazată înţelepciune, asumându-şi explicaţiile pe care fratele vitreg i le oferă – Nu vei găsi răspunsuri nicăieri, dacă asta speri. N-o să-ţi spună nimeni nicio vorbă şi nici nu e cine să te ajute (...) La ce-ţi foloseşte? (...) Adică mie, ca persoană în trecere ocazională prin ţara asta, urmând să plec peste câteva zile şi eventual să nu mai revin niciodată, la ce-mi foloseşte să aflu numele celor care mi-au ucis părinţii? Să zicem că aş şti. La ce mi-ar folosi? Aş deveni dintr-odată mai fericit? Sau mi-aş cumpăra un pistol şi m-aş duce să-i împuşc, după ce aş descoperi că nu e nimeni care să-i pedepsească? Aş fi în stare? Sau totul nu-i decât agitaţie sterilă, neputinţă, simulacru...*".

În cele din urmă, Romi împreună cu soţia Grete şi fiul, pleacă în vizită în Germania, la Hans. Li se oferă şansa de a rămâne definitiv acolo, începând o altă viaţă. Grete rămâne, dar el, neputându-se adapta acelui tip de... libertate, se întoarce. Acasă. Unde singurătatea îl mistuie ca un cariu ce lucrează ascuns în adâncul lemnului în care s-a cuibărit („*Nevastă-mea a rămas în Germania cu copilul şi nu se va mai întoarce aici, iar eu beau*").

Cea de a treia biografie povestită este aceea a tinerei englezoaice Diana, venită în România cu un transport de obiecte trimise pentru copiii nevoiaşi de aici. În structura arhitecturală a romanului, aceasta este, de fapt, cea dintâi şi declanşează întreaga retrospectivă pe care o face Romi. Cu aceasta îşi începe discursul epistolar – o scrisoare către fiul său, ce nu are nicio importanţă dacă va fi sau nu trimisă vreodată. Ea reprezintă, înainte de toate, propria mărturisire de sine şi deopotrivă justificarea de sine şi pentru sine a acestui Romi, ce-şi duce povara singurătăţii ca pe un destin asumat al neadaptării la nicio împrejurare cauzată de forţe menite a-i modifica din afară viaţa. Singurătatea lui aici îşi află explicaţia, iar puţinele bucurii iluzorii pe care ea i le-a oferit şi la care se referă cu tristeţea acceptării irecuperabilului par a ilustra adagioul din ***Infernul*** lui Dante: „*Cel mai greu de suportat dintre toate în ultima vreme e amintirea fericirii*".

Diana este şi ea o fată „*sălbăticită de singurătate*" în mediul unei obscure existenţe periferice, în Anglia, debusolată de viaţa ce nu-i oferea vreo şansă reală de a se valida omeneşte („*Sufletul ei era ferecat ermetic faţă de fauna străzii de cei – ca şi ea – adastând debusolaţi în câte o înserare ploioasă, opriţi sub o streaşină şi neştiind încotro s-o apuce*"). Un sens existenţial salvator i-l propune (biserica) padre Pius, care o face *misionară* în ţările răsăritene ale Europei, anume în România, pentru a veni în ajutorul copiilor năpăstuiţi din orfelinatele mizere ale regimului totalitar defunct. Recuperarea acestor copii, atâta câtă poate fi, reprezintă în fapt şansa propriei... recuperări sociale, morale nu mai puţin. Trimis a scrie un reportaj despre ce se întâmplă *pozitiv* în acel orfelinat, Romi o întâlneşte, iar confesiunea Dianei, ce-şi *povesteşte* propria experienţă existenţială, îi apare însinguratului gazetar ca o reverberaţie subterană a propriei speranţe de a-şi afla rostul în lume, într-un demers de a-şi depăşi angoasa însingurării ce ameninţa să-l anuleze. Iar primul pas este tocmai această *mărturisire* de sine: „*...să spui cu voce tare şi cu un martor care te urmăreşte atent ceea ce până atunci îţi spuneai doar ţie însuţi în gând*". E proba tăriei lui de a fi, proba unei necesare... exorcizări.

Romanul lui Radu Mareş realizează cu mult rafinament al observaţiei directe, prin recompunerea unor biografii construite pe elemente de strictă concretеţe vitală, o investigaţie subtilă a zonelor abisale ale conştiinţelor unor indivizi ce caută a-şi descoperi şi defini propria identitate, autentică, într-o contemporaneitate bulversată de prejudecăţi şi copleşită de prejudicii. Este un roman cu atmosferă dezolantă, în haloul căreia însă prozatorul sugerează discret, într-un discurs confesiv condus cu mână de veritabil constructor epic, liniile subiacente ale profilului unor caractere puternice, capabile a-şi dobândi condiţia supravieţuirii oricăror *catastrofe* provocate în destinul lor individual.

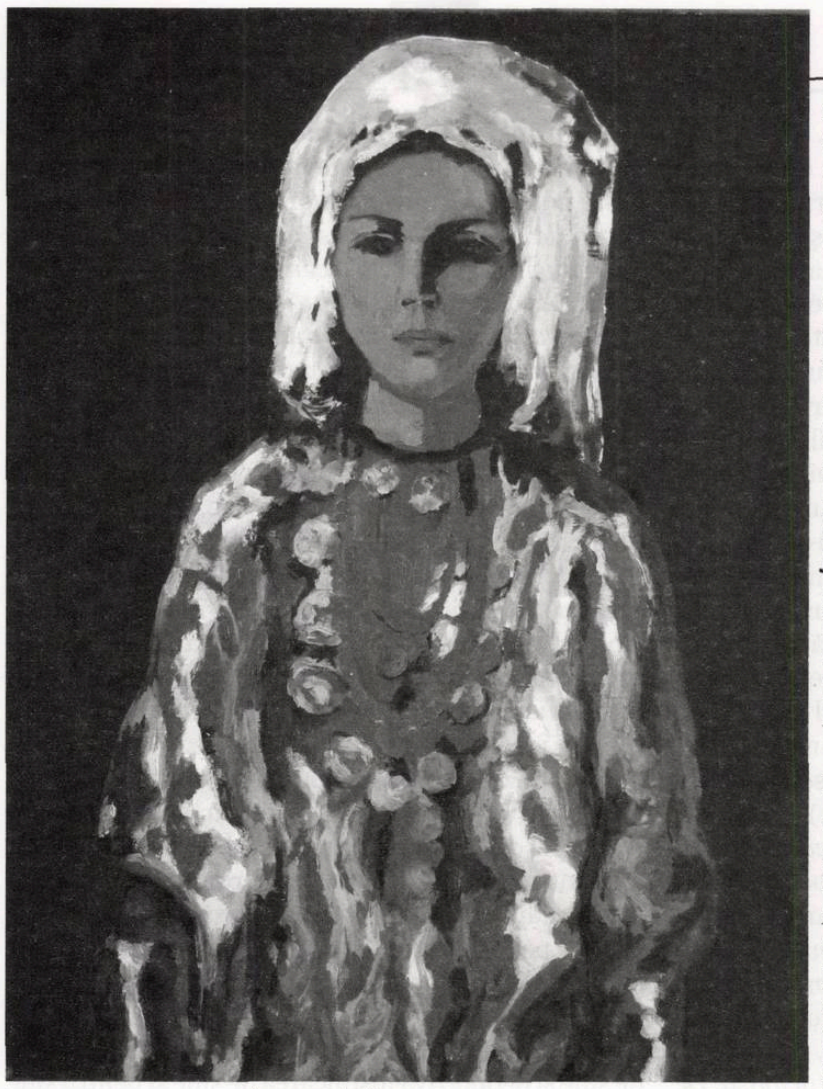

Anamaria Rus

Delia POP

ALTE CĂRŢI, ALTE ZILE

Pentru cărturarul Alexandru Ruja, lectura e pâinea cea de toate zilele. Vitaminele culturii îl energizează. Îl ajută să fie.

Cum, din vremea studiilor universitare, practică şi scrisul pe marginea cărţilor, cititul domniei sale s-a profesionalizat, iar actul de a scrie s-a convertit în responsabilitate. Stau mărturie volumele de critică literară publicate (***Valori lirice actuale***, 1979; ***Parte din întreg***, I - 1994, II - 1999; ***Aron Cotruş - viaţa şi opera***, 1996; ***Ipostaze critice***, 2001; ***Literatura română contemporană. Poezia***, I, 2002; ***Literatura prin vremi***, 2004; ***Dicţionar al scriitorilor din Banat***, concepţie, coordonare generală şi revizie, 2005 ş.a.), precum şi numeroasele colaborări la publicaţii periodice („Orizont", „Luceafărul", „Familia", „Renaşterea bănăţeană", „Revista de istorie şi teorie literară", „Manuscriptum", „Aradul literar" etc.).

Apetitul livresc e decelabil şi în cursurile pe care le ţine înaintea studenţilor filologi. Deşi e conştient că *„nu oricine poate gusta şi suporta deliciul şi supliciul lecturii"*, consideră că un spirit dezinteresat/văduvit de lecturi substanţiale în varii domenii împiedică individul *„să devină şi să fie om"*. Sunt acestea câteva din convingerile pe care Alexandru Ruja le poartă prin timp şi pe care le regăsim expuse în ***Argumentul*** la recentul său volum, intitulat ***Lecturi – Cărţi – Zile*** (Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2012).

Culegerea înglobează nouăsprezece studii critice, reprezentând o continuare a celor publicate în anii 2006 (sub titlul ***Printre cărţi***) şi 2009 (***Printre cărţi – Prin ani***). Întreprinderea, în totalitatea ei, se doreşte – mărturisit – *„un gest de repunere a cititului la nivelul importanţei pe care îl are în formarea intelectuală"*.

Textele beneficiază de o documentare temeinică, realizată atât în ţară, cât şi în străinătate; aserţiunile confraţilor sunt fructificate onest, iar documentele primare – manuscrise, corespondenţă, dedicaţii, discuţii cu personalităţi ale vremii – sunt inserate cu discernământ, întotdeauna în folosul interpretării şi pentru aprofundarea cunoaşterii. Judecăţile critice sunt echilibrate; dacă, pe parcursul cercetării, sunt descoperite opinii părtinitor sau neîndestulător susţinute, autorul se delimitează cu eleganţă de acestea, compensându-le cu suficiente dovezi care să legitimeze solidarizarea cu individualitatea culturală ori morală a scriitorului supus atenţiei.

Studiul cu care se deschide cartea e intitulat ***E. Lovinescu – ciclul junimist*** şi porneşte de la recenta publicare integrală, de către Institutul Cultural Român, a operei criticului. Cele şase volume (***T. Maiorescu*** – I şi II; ***T. Maiorescu şi contemporanii lui*** – I şi II; ***T. Maiorescu şi posteritatea lui critică***, ***Antologia ideologiei junimiste***) valorifică atât ediţiile princeps, cât şi apariţii ulterioare, însoţite de corecturile aferente, realizate de editori profesionişti, incluzând totodată un material inedit: ***P. P. Carp, critic literar şi literat***.

Alexandru Ruja trece în revistă liniile de forţă ale demersului lovinescian: *„spiritul constructiv, dar şi critic"* în abordarea personalităţii şi a operei lui Titu Maiorescu – al cărui *„stil literar [...] se suprapune exact pe stilul de viaţă"* –, recunoaşterea influenţei mentorului Junimii asupra creaţiei proprii; portretul complex, util cercetărilor viitoare, dedicat lui P. P. Carp; situarea pertinentă (valabilă şi azi) în timpul cultural european şi românesc a unor personalităţi care au frecventat societatea ieşeană, înfăţişarea atent documentată a *„omeneştilor relaţii"* dintre membrii şi colaboratorii Junimii, sublinierea *„tenacităţii"* cu care T. Maiorescu l-a susţinut pe Eminescu; realizarea unei sinteze cuprinzând generaţiile de critici postmaiorescieni, cu excepţia celei de a patra, ardeleneşti, rămase în faza de proiect. *„E. Lovinescu* – scrie exegetul – *dovedeşte în caracterizarea generaţiei una dintre cele mai obiective atitudini, dar şi mai frumos scrise pagini; întâlnim aici nu doar verdictul criticului, viziunea istoricului literar care aşază generaţia în curgerea timpului istoric, dar şi vibraţia frazei fixată pe ritmicitatea şi muzicalitatea poeziei clasice"* (p. 26).

Ultima parte a ediţiei integrale, subintitulată ***Culegere de studii neadunate până acum în volum***, reuneşte lucrări din perioada 1863-1883, aparţinând junimiştilor T. Maiorescu, V. Pogor, Th. Rosetti, A. D. Xenopol, G. Panu, Al. Lambrior, V. Burlă, Petru Th. Missir. Materialele au fost scoase la lumină din colecţii de periodice cu circulaţie restrânsă şi abordează aspecte precum reforma învăţământului public, istoria civilizaţiei, ortografia limbii române ş.a. Reţinem un fragment semnificativ, reprodus în cartea sa şi de Al. Ruja-profesorul, cu privire la scopul educaţiei: *„nimicirea mărginirii egoistice a individului şi supunerea lui sub raţiunea lucrurilor, spre a-l face independent şi întărit în contra pasiunilor sale proprii şi influenţelor exterioare"* (p. 32).

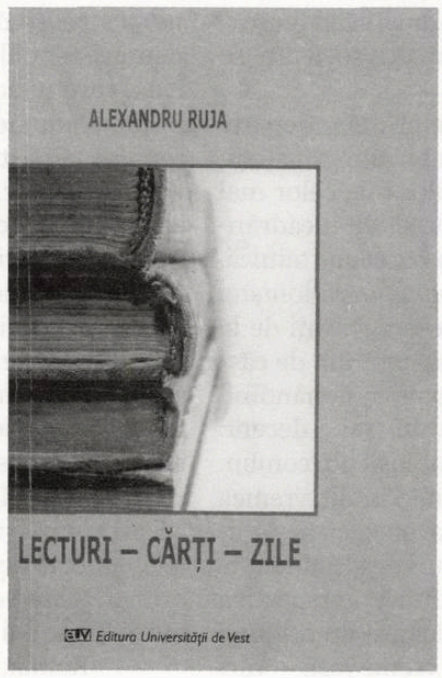

* * *

Lecturi – Cărţi – Zile ne mai oferă, printre altele, un ***Labirint critic*** bănăţean, de aproximativ 40 de pagini, conţinând recenzii la volume scrise de Robert Şerban, Ion Marin Almăjan, Ioan Petraş, Constanţa Marcu, Dan Floriţa-Seracin, Adrian Bodnaru, Constantin Gurău, Aquilina Birăescu, Dumitru Oprişor, Dumitru Vlăduţ, George Lână, Iosif Băcilă, Ştefan Ehling, Sabin Ionel şi Diana Ioana Ureche. Ancorat puternic în cultura Banatului, Alexandru Ruja (născut la 20 iulie 1944 în comuna Pădureni, judeţul Timiş) îi promovează cu fidelitate valorile: *„Nu am ocolit niciodată cărţile scriitorilor de lângă mine, ale celor din spaţiul meu de existenţă culturală, care a fost dintotdeauna unul marginal. Dimpotrivă, am urmărit şi urmăresc traseul creator al acestor scriitori, am scris şi scriu consecvent despre cărţile lor. Spaţiul marginal îşi are importanţa sa. Nu poate exista centru fără margine. Diversele schimbări în timp pot modifica ierarhia"* (preluare din revista online „Universul cărţilor"). De altfel, criticul este iniţiatorul şi coordonatorul general al primului dicţionar enciclopedic despre scriitorii bănăţeni.

Aceluiaşi spaţiu cultural îi aparţine şi Eugen Dorcescu, ale cărui ***Elegii de la Bad Hofgastein***, publicate în anul 2010, stimulează apetitul livresc (şi analitic) al lui Alexandru Ruja. Exegetul observă că, în viziunea poetului, spectacolul tainic al naturii se dezvăluie rareori *„omului de pământ"* şi că raţiunea, îndoiala – precum în cazul creaţiei blagiene – împiedică pătrunderea misterelor. Remarcă totodată backgroundul cultural consistent al autorului. Să recitim, de pildă, textul intitulat ***Epilog***, aşezat în finalul volumului supus atenţiei şi – sugestiv – la sfârşitul studiului critic:

„Dezic, şi mă dezic de tot ce am.
În fapt, ce vrea să-nsemne a avea?
Sunt singur. Sunt căzut. Sunt ***ha'adham***.
Şi lângă mine stă femeia mea.
Ca ins primordial în Paradis,
N-am ascendenţă. Cât despre urmaşi,
Vrăjmaşi îşi sunt. Şi mie-mi sunt vrăjmaşi.
Urmaşii mei trupeşti m-au compromis.
Iar Eva, dăruită de Acel
Ce m-a creat, e-un dram din trupul meu.
Un unic trup clădim în Dumnezeu.
În lume, deci, suntem doar eu şi El."

Extrem de interesante, datorită şi valorii documentare, se dovedesc paginile referitoare la recenta publicare a cărţii ***Andrei Mureşanu, studiu de literatură română transilvană*** (Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuş, 2009), îngrijite şi prefaţate de Ion Buzaşi, al cărei autor, Valeriu Branişte (1869-1928), constituie un reper în devenirea culturală şi politică a Banatului. Iniţial teză de doctorat, redactată în limba maghiară, cartea fusese publicată la Budapesta în 1891 şi avea doar... 29 de pagini, din care ultimele trei cuprindeau bibliografia (consemnată în limba română). Alexandru Ruja menţionează că a consultat însuşi originalul textului, la Biblioteca Academiei Române, fiind impresionat de serioasa formaţie culturală a lui Valeriu Branişte (*„ce includea toate câştigurile până la acea dată ale filologiei"* – p. 230) şi de discernământul cu care formulează opiniile critice. Scrie autorul tezei: *„Poetul nu trebuie analizat şi judecat singur, ci trebuie privit în epoca în care a trăit, al cărei copil şi reprezentant a fost"* (reprodus la p. 227). Acesta este, de altfel, şi unul din principiile ce călăuzesc autorul volumului ***Lecturi – Cărţi – Zile*** în demersul interpretativ propriu.

Minuţios documentat şi relevant din punctul de vedere al conţinutului este şi portretul pe care exegetul îl alocă personalităţii unuia dintre întemeietorii Filologiei timişorene: ***Victor Iancu (- estetician, critic, publicist)***. Se evidenţiază contribuţia la *„formarea şi consolidarea unei tradiţii, în spirit academic, pe filieră europeană"* (p. 39), autorul considerându-l drept *„cel mai valoros reprezentant al esteticii fenomenologice din cultura română"* (p. 40). Reţinem, legat de acest din urmă aspect, teoriile referitoare la **ierarhie** şi la **valoare**, unul dintre criterii constituindu-l ***„raportul invers proporţional cu necesităţile materiale***, *în sensul că valoarea se situează cu atât mai sus cu cât prezintă un grad mai mic de necesitate materială"* (p. 67). Sunt amintite, de asemenea, preocupările în domeniul criticii literare (Victor Iancu semnând studii precum ***Lucian Blaga şi expresionismul german***, ***Eminescu în perspectiva literaturii universale*** etc.), activitatea de traducător (a tălmăcit, printre altele, poemul ***Imn Soarelui***, al lui Echnaton, soţul lui Nefertitis şi faraon al Egiptului între anii 1375 şi 1358), relaţia sinuoasă cu serviciile şi cu societăţile secrete.

* * *

Indiferent de scriitorul ce face obiectul studiului ori de problematica abordată, Alexandru Ruja îşi stăpâneşte bine uneltele hermeneutice, fructificându-şi cu înţelepciune competenţele profesorale, fără a abuza de puterea acestora. Dar mai ales simte când se află în preajma valorii şi o spune convingător. Doar un exemplu: *„D. Vlăduţ face parte din acea categorie de cercetători care lucrează cu onestitate şi seriozitate şi pe ale cărui concluzii te poţi baza. Faptul vine nu doar din pasiune (fără de care nu se poate, totuşi, realiza o adevărată cercetare), ci şi dintr-un suport cultural solid, format în timp prin lecturi fundamentale, prin răbdarea de a stărui pe textul literar, prin refuzul de a arde etapele, prin repulsia faţă de diletantism şi superficialitate, prin dorinţa de a rămâne fixat în actul cultural cu rezonanţe de profunzime"* (din ***Opera lui Ion Budai-Deleanu – perspective critice***, p. 173).

O asemenea siguranţă a opiniilor, susţinute întotdeauna cu argumente atent selectate, creează cititorului – novice ori iniţiat – o stare de confort spiritual şi de încredere.

Eseu

Luminița HOTEA

CAMIONUL BULGAR SAU „TEXTUL PROVIZORIU”

Nu cititorului comod, amator de literatura de consum i s-a adresat Dumitru Țepeneag atunci când a «deschis» „*șantierul sub cerul liber*” din ***Camionul bulgar***. Apărut la Editura Polirom în anul 2010, ultimul roman al teoreticianului onirismului se refuză lecturii leneșe și vine să confirme, încă o dată, poziția de polemist asumată de autor pe tot parcursul său creator, atât în opera de ficțiune, cât și în demersurile jurnalistice.

Cartea se *construiește* (după cum sugerează și subtitlul) prin opoziție cu narațiunea de tip balzacian, dar nu rămâne fidelă nici teoriei onirice pe care însuși Dumitru Țepeneag a fundamentat-o, nici poeticii Noului Roman Francez, acolo unde, de cele mai multe ori, a fost încadrată proza autorului ***Nunților necesare***. Cât despre postmodernism, D. Țepeneag nu ratează nicio ocazie de a-l pune la zid, atunci când cărțile îi sunt așezate pe raft alături de Nedelciu ori Cărtărescu. „*Pe mine, ca să fiu sincer, termenul de postmodernism mă cam enervează. Îi reproșez o indeterminare funciară, ceea ce e grav pentru un concept de critică sau istorie literară. Termenul indică doar o vagă voință de negare. Înlăuntrul lui nu are alte repere*”, îi mărturisește teoreticianul criticului Ion Simuț în unul dintre dialogurile publicate în ***Clepsidra răsturnată*** (Editura Paralela 45, Pitești București, 2003). Cu toate acestea, ***Camionul bulgar*** valorifică la maximum autoreferențialitatea, intertextul și parodia, elemente definitorii în tezele marilor teoreticieni ai postmodernismului - Ihab Hassan, Linda Hutcheon sau David Harvey. Catalogările nu par să intereseze însă textul țepenegian, care respinge presetările într-o epocă în care domeniul literar - dominat de femei, susține personajul-narator din roman - a ajuns la epuizare. „*Pe vremuri se făcea artă pentru artă, acum nu ne-a mai rămas să vorbim decât de artă cu orice preț*”, se plânge personajul din ***Camionul bulgar***.

„*Proiectul romanului*” insinuează - derutant și controversat - o conjuncție a poeticilor ce au generat o criză în care noul nu mai funcționează ca și criteriu de evaluare. Autorul-narator imaginează o structură „*destul de vagă*”, „*un roman care să nu semene deloc*” cu cele pe care le-a publicat deja. Cartea se scrie prin deconspirarea procesului creator, constituindu-se într-un *text provizoriu*, în care cititorul este invitat să intervină cu adăugiri sau tăieturi, întocmai ca și autorul-narator care șterge și rescrie pe ordinator cu obstinație, în căutarea unui subiect. Mai mult, cititorului i se permite să fie scriitor, narator și personaj în același timp, să ridice pe „*șantierul sub cerul liber*” o „*construcție complexă*”, a cărei formă este diferită din oricare unghi este privită. În cazul ***Camionului bulgar***, cititorul creează, iar autorul... brevetează, „*cu riscul că se vor ivi nenumărate variante dintr-un același text, cum se întâmplă în folclor, când o poveste sau o baladă trecea din gură în gură, nimeni nu mai știa de unde vine, de la cine plecase și se răspândea pe întreg teritoriul*”.

Trucurile narative ale lui Țepeneag oferă interpretări ingenioase titlului romanului, jocul voit deconcertant trimițând la pelicula ***Camionul***, realizată după romanul lui Margueritte Duras, o reprezentantă de seamă a Noului roman, pe care pare că o întâlnim apoi în ipostaza de personaj, la o cafenea, cu Depardieu (actorul?!), citind un... scenariu. Subtitlul concentrează sensul unuia dintre visele ce apar fantasmatic în roman: o echipă de muncitori asudați deschide cu încăpățânare șantiere în centrul Sofiei, spărgând asfaltul nu pentru a repara ceva, ci pentru a găsi „balaurul”. Autoironic și sarcastic, autorul-personaj oferă și piste alternative: „*Nu sunt atât de profund ca și Kundera, ceea ce nu înseamnă că nu trebuie să fac eforturi să mă ameliorez: să sap cât mai adânc... Unde? În text, unde în altă parte... Scrisul e ca un șantier sub cerul liber (...)*”.

Compoziția cărții este în aparență necontrolată - „adică *scrii fără să știi despre ce scrii, fără să ai în cap acțiunile personajelor, relațiile dintre ele. Într-un cuvânt, subiectul și intriga romanului. Nu pot să cred*”, îi reproșează Marianne, personajul – cenzor, scriitorului de roman. Autorul este, totuși, foarte atent la arta combinatorie, personajul-narator anunțându-și cititorul încă de la debutul proiectului: „*structura mă interesează cel mai mult la un roman, altfel, puțin îmi pasă, vă spun drept, adică să povestesc o istorie*”.

Finețea construcției se observă din jongleriile cu multiplele paliere narative, care se juxtapun sau se suprapun, reciclând teme, simboluri, motive sau personaje din cărțile țepenegiene anterioare: obiectele au însușiri organice (băncile au „*labe scurte de gușter*”, în scrinul masiv „*lucesc ochi de lup*”), imaginea obsesivă a zborului eșuat este inserată oniric într-o serie de fragmente în centrul cărora se află o pasăre uriașă, personajele își trădează autorul trecând, fără voia sa, dintr-un plan în altul, încurcând romanul aventurii cu romanul scriiturii.

Firul epic este fragmentat prin speculațiile personajului-narator, care divaghează de la subiectul romanului, lansându-se în comentarii savante privind salvarea speciei umane, naționalismul bulgar sau chiar politica lui Tony Blair ori făcând observații la adresa unui prieten bolnav, Alain. Într-un alt plan, se derulează o poveste de dragoste ambiguă, cu nuanțe ironice, consumată printr-un schimb de e-mailuri între personaj și o scriitoare slovacă, Milena. Economia cărții include și bucăți epistolare, schimbul de scrisori între personajul-narator și soția sa bolnavă, Marianne, aflată la New York, fiind un *pre-text* pentru considerații de teorie literară și pentru schițarea scenariului romanului. Acesta din urmă se produce după regulile onirismului estetic, prin abandonul cauzei și al efectului în favoarea consecuției - inclusiv la nivel formal, semnele de punctuație și majusculele lipsind din text -, și se dezvoltă gradat. Povestea lui Țvetan, un șofer de camion bulgar cu rădăcini dubioase, ce efectuează un periplu prin Europa fără să aibă un scop bine determinat, se întretaie cu cea a dansatoarei Beatrice, o apariție incitantă și bizară deopotrivă. Iubirea dintre cei doi amalgamează scene erotice cu metamorfoze onirice ca într-o succesiune de flash-uri pe ecranul unui cinematograf.

Cititorul este menținut într-o stare de aporie prin dozele de „*adrenalină textuală*” injectate în roman. Episoade din incipitul cărții sunt reluate la final, numele eroilor trimit înspre personaje

Rusz Andrei

din viața reală (Milena Jesenska, iubita lui Kafka, Țvetan Tvetanov, ministru de interne bulgar), iar adnotările autoreferențiale se bazează pe date biografice ale lui Dumitru Țepeneag, personajul-narator persiflând momente din viața autorului. Astfel, aflăm că soțul Mariannei (personaj reluat din romanul ***Hotel Europa***) este un scriitor român ajuns în Franța, care practică șahul și publică „*articole de critică literară, cele mai multe acre și răutăcioase*” sub titlul ***Frappes chirurgicales.*** El trăiește drama dublei identități scripturale, pendulând între limba franceză și limba română. Critic la adresa traducătorilor cărților sale, este în același timp nemulțumit de propriile traduceri, care „*l-ar putea îndepărta atât încât să scrie un alt roman traducând*”.

Textul este presărat cu săgeți intertextuale de către țeposul Țepeneag, printre personajele vizate de comentariile uneori acide, altădată conciliante numărându-se Ion Barbu, Nicolae Manolescu, Milan Kundera, Balzac sau chiar Flaubert.

Romanul ***Camionul bulgar*** se generează din el însuși, însă după un algoritm bine pus la punct. Nimic nu-i scapă lui Dumitru Țepeneag, iar structura gândită până în cel mai atent detaliu pune în criză lectura univocă. Textul însă aduce în discuție „*o dilemă serioasă: între o literatură alterată de tentația consumismului, adulterată de rețetele cinematografiei de serie și, pe de altă parte, o literatură rafinată, dar care dă semne de oboseală după cele câteva decenii bune de experiment/tehnicism prozastic (fertil, în principiu, dar ajuns în apropierea unei fundături), între aceste două posibilități extreme ce-ar fi de ales?!*” (B. Burta Cernat).

Dumitru FÂNĂȚEANU

Trec zilele

Curate am vrut să fie toate
Țesute-n pânza unui timp
La preț de Voroneț ce poate
Să fie veșnic, cum Olimp.

Prin mitice lumini stelare
Am ars în veșnice neliniști
Pe culmi de vis doar o-ntrebare
Îmi stăruia în ochii triști.

Trăind prin clipele trecute
Același timp nedefinit
Ca roua florilor de munte
Altare-n vremuri am zidit.

Trec zilele și-n mersul lor
Columne de tăceri cioplesc
Din albe zări mai zvelt cobor
Spre oamenii ce îi iubesc.

Și drumuri neumblate-adesea
Un veșnic soare în priviri
Îmi urcă-n cântece, ales.

Dinadinsurile toamnei

Auzeam pădurea foșnind ne-nțeles
Frunzele-n vânt adiau murmurând
În domoale mirări, izvoarele-n șes
Măsurau veșnicia – mirajul din gând.

Gleznele ierbii în eresuri răzlețe
Își scăldau fâlfâirea-nspre zori
Catedrale din stele răsfirate, mărețe
Și arcade de rouă, în mii de culori.

Altare divine din ceruri curate
Printre crengi își purtau nemurirea,
Umbre ușoare în constelații visate
Se-ntindeau în tumultul de doruri cu firea.

Azi, amintirile toate mă-nveșmântă ușor
Dealul și via-s departe, în zări mătăsoase
Iar anii de-abia-i mai adun în pridvor.

Conversație

Zilele se îmbracă-n brocarturi de argint
Pe colinele toamnei, culorile se desfată-n gutui
Ca un miragiu cu brânduși, veacurile-n absint...
Învăluiri de zori preschimbați în păsări
Din ceruri necontenit se cern
Încremeniri de hăuri se arată-n zări,
Nisipuri ostenite în pustiu se-așternu.

Singurătăți tăcute se întind peste păduri
Și-nnobilate umbre își caută odihna
Din amforele nopții cad stelele în ierburi.

Naufragiul pietrelor

Timpul în nemurirea lui
E odihna încrustată-n pietre.
Noi suntem călători
Spre țărmul viselor.
Culegem nepăsarea strivită
De tălpile veciei.
Anotimpuri necuprinse
Deasupră-ne se tot călătoresc.
Rămân necunoscute
Ca anii noștri în murmur,
Neînțeles.
Izvoarele tainic, întinzându-se
de-a valma...
Așa uităm de cel îndepărtat
Ca sunetul de flaut
Ce scapătă-n furtună.

Marian BARBU

PROZATORI CU ŞTAIF (II)

Lilian Schob

Maria Diana POPESCU

(Piteşti-Stuttgart)

Până la mijlocul lunii mai a anului 2011, când am participat la un Simpozion Naţional de Literatură „Rotonda plopilor aprinşi" de la Râmnicu Vâlcea, dedicat memoriei Mitropolitului Bartolomeu Anania, dispărut dintre noi în luna februarie a.c., nu ştiam mai nimic despre Maria Diana Popescu din Piteşti, jurnalista şi scriitoarea de la revista „Agero" din Stuttgart.

Cărţile oferite şi studierea atentă a bibliografiei deja înregistrate m-au impresionat într-un mod aparte, nu atât prin numărul volumelor de poeme (nouă), de interviuri (trei), cât prin limpiditatea exprimării, a coerenţei şi a logicii formulărilor, fie într-un plan literar sau altul.

Din cele patru cărţi, date cu autograf, am zăbovit cu un interes sporit asupra volumului ***Omenirea în paragină savantă***, apărută la Editura Conphys, din Râmnicu Vâlcea, în 2009, 172 pagini.

Oximoronul din titlul cărţii nu este nici pe departe o *coincidentia oppositorum*, căci tocmai despre dezbinare, aproape categorială, se dezbat foiletonistic, prin implicarea imediată şi dreaptă a autoarei, atâtea compartimente ale vieţii noastre actuale. Toate cele 53 de texte beneficiază de un stil dezinvolt, corosive cu măsură literară despre mai toate realităţile postdecembriste din România. Şi, *volens-nolens*, despre cele din Europa, cu precădere din ţările afiliate monedei euro. Prin extensie, lumea ideilor promovate de autoare atinge spaţiile americane şi, parţial, afro-asiatice.

Dominanta expunerilor dinamice ale autoarei ia în calcul două elemente -cheie ale vieţii: *puterea* (şi formele ei de manifestare – de la stăpânirea directă, ba chiar autorizată, până la reunirea în organisme şi foruri internaţionale, cu direcţii de acţiune planificată, de repartizare pe zone de influenţă, până la declanşarea de ostilităţi şi ostracizări, chipurile motivate, dar îndelung mediatizate) şi *banii* (finanţele mondiale de câteva decenii au ieşit la drumul mare, drămuind în văzul lumii, existenţa acesteia – de la sănătate şi învăţământ până la muncă şi războaie sectoriale, nu importă în ce parte a globului se desfăşoară).

Este de minune ce pledant *pro causa* se arată jurnalista Diana Popescu atunci când referirile sale se circumscriu României, interesului pe care politicienii actuali ar trebui să îl arate mersului normal al ţării spre bunăstare şi civilizaţie.

Cartea debutează sub semnul unei observaţii deloc severe: *„Aproape 20 de ani de libertăţi şi debusolare cvasitotală, timp în care noi forme de poluare au vindecat până şi urmele noţiunilor de respect, generozitate, demnitate, adevăr, compasiune, în locul lor fiind susţinute altele, precum: vulgaritate, vedetism, prostie, violenţă, tupeu, senzaţional, sexualitate.*

Când vorbim de poluare, nu ne gândim numai la apă, aer şi pământ, ci la o gravă poluare a spiritului, foarte evidentă în ultima vreme".

Pe direcţiile de implicare în actul comunicării a fiecăruia dintre termenii subliniaţi se manifestă dezbaterile jurnalistei Diana Popescu. Dintre zecile de formulări memorabile, originale prin puterea de asociere, prin rapida aerisire cu o figură de stil (deh, poetă!), aş reţine doare câteva, ele putând figura într-o antologie tematică, menită să aibă câteva zeci de subteme mărturisitoare. Aşadar: *„În bătaia vânturilor dinspre Europa, e de dorit să nu ne mai însuşim psihologia muchiei de cuţit"*; *„instituţiile europene se comportă cu noi la fel ca şi cu o ţărişoară din fundul Africii"*; *„Cât de fericită va mai fi viaţa noastră, a sclavilor moderni, după devastatoarea criză prefabricată, cum ne vom simţi când căruciorul de cumpărături se va supune, a câta oară, legilor comerţului, cum ne vom mai raporta la realitatea concretă a ghetoului consumist?"*; *„La imensa mizerie morală a prezentului, adaugă sistematic alte mizerii şi fraude, adâncindu-ne şi mai mult în mocirlă, în criză, susţin ei într-un mondial glas comun, că e gratis! În funcţie de afiliere, lupii se îmbracă în piele de oaie şi împing în faţă ba o rudă de vie, ba un cumătru sau chiar ei primesc funcţii importante de dat iama la stâni ori câte un post călduţ pe lângă piraţii mioritici, mai mult sau mai puţin legaţi de dregătoria mare. Previziunile s-au adeverit, ei vânează în haită, se apără cu armamentul din dotare, se aplaudă reciproc"*; *„În cartea celor* ***322 de vorbe memorabile****, ale lui Petre Ţuţea, stă scris negru pe alb: «Americanii n-au vocaţie, ei gândesc negustoreşte». Adevăr grăit-a teologul şi filosoful român, americanii îl invocă pe Dumnezeu ca să le binecuvânteze prăvăliile, exercitând stăpânirea lumii doar la casele de bani."*

Cum e firesc, în cadrul unor rostiri de mare deschidere interpretativă, când se aduc argumente peremptorii pentru susţinerea unei afirmaţii, sunt citate nume de autorităţi în materie. În ordinea înaintării paginilor: Parmenide, Sundar Singh, Ortega y Gasset, Angelus Silesius, Joyce, Beckett, Adamov, Arrabal, Dumnezeu, Hristos, George Sörös (numai în primele 29 de pagini!).

Pluridimensionalitatea tematică a cărţii o scoate în afara schemelor cunoscute în sistemul de comunicare şi o recomandă oricărui masterand în jurnalism, aşa încât autoarea Maria Diana Popescu îşi continuă prelegerile academice, în care inserţiile culturale devin liante prestabilite şi bine fixate în text.

O determinare interpretativă, prin prisma unei critici acute, evidente de profil, n-ar fi posibilă, deoarece fiecare text în parte se sustrage unei asemenea operaţii, neexistând un etalon de supraveghere totală. Deconstructivismul n-ar folosi la nimic în asemenea situaţie. Prefaţatorul cărţii – Ion Măldărescu, a angajat un discurs encomiastic, care nu foloseşte niciunui cititor interesat de cultură, cu atât mai mult unui specialist.

Autoarea rămâne familiarizată prea bine cu ideile (nu numai contemporane!) şi cu limbajele care li se cuvin, pentru ca textele să rămână bine fixate în tiparele morfosintactice ale limbii române.

Nicolae PÂRVULESCU

(Craiova)

Dacă e să-i dăm crezare criticii literare de tip francez, actuala carte a lui Nicolae Pârvulescu debutează *ex abrupto* cu o reflecţie de natură proustiană, ca şi când în căutarea timpului pierdut ar fi acţiune revendicabilă numai pe cont propriu. Indirect, Silviu Grigoraşcu, în postura pacientului care doreşte să-şi salveze memoria, să o apere de corozităţile vieţii, convingător, din camera traumatizantă a spitalului, confirmă spiritul justiţiar al Roxanei, înlăturând, prin ierarhizare, ba imaginea bunicului, mereu predominantă, ba a tatălui, pierdută în ceaţă.

Metoda de invocare este de tip balzacian – din afară către interior, în formula spiralei –, din lumea dezlănţuită, în căutarea vieţii liniştite, pe cât posibil, cu punct terminus în familie.

Studiul de caz psihologic se construieşte admirabil ca venind din partea cunoscătorului de scheme narative, dătătoare de noi impulsuri în economia limbajului proiectat. Schema ca atare, la origini, a suferit multe influenţe, modificate însă, prin tertipuri originale, de la fiziologiile sec. al XIX-lea până la moderniştii, contemporanii lui Rebreanu, ajungând la proletcultiştii gâtuitori de eforturi estetice ale altora. Deloc întâmplător, derularea (posibilă) a acţiunii romanului (***Cât văd ochii...***, Editura Autograf „MJM", Craiova, 2011, 456 pagini) se declanşează, desigur, în memorie, nu cu mult înainte, în localitatea Poienari, de 29 iunie 1956, de ziua Sfinţilor Petru şi Pavel.

Aşadar, un remember programat, la care s-a apelat, acesta acţionând în consecinţă. De îndată ce scriitorul omniscient are fixată departajarea pe teme, pe subteme, pe devieri, pe încrengături strict necesare în economia textului, pe scheme de dus-întors, el trece la lucru (*labor omnia vincint improbus*).

În acest caz, romanul devenirii personagiale câştigă, pas cu pas, cu foarte multe detalii (e drept, nu întotdeauna motivate, semnificative), ca într-un film de acţiune, satisfăcând toate cerinţele unui lector interesat de coincidenţe, de suprapuneri, de mentalităţi. Unele converg spre ceea ce prozatorul ar spune despre tulburătorul destin al *eu*-lui *creator* că viaţa acestuia a fost un roman. De ce? Pentru că autorul şi-a fixat un epicentru pe care glosează diverse detalii, întregitoare, însă scormonind pe două fronturi – al celui natural şi al celui de rezonanţă. Pe al doilea îl jonglează după propria-i orientare, adesea psihologică. În acest al doilea plan, Nicolae Pârvulescu probează un atent spirit analitic, în economia propusă a textului.

Pe linia lui Marin Preda, a lui Constantin Noica, filosoful, care făceau apologia tatălui în spaţiul familiei unitare, a unor prozatori americani, cum au fost William Faulkner sau John Updike (şi a altor europeni), profesorul Nicolae Pârvulescu pedalează (croşetează abil!) pe o asemenea pânză a inspiraţiei. Reuşeşte astfel să strecoare ideea de vulnerabilitate a timpului într-un spaţiu prestabilit. Mişcarea ca atare, în spaţii sociale şi profesionale, devine un *target* al autorului, aşa încât orice deplasare reală de la sat către oraş (Bandava – citeşte Craiova!, compus fortificat de la autohtonul *dava*) rămâne însoţită de explicaţii concrete privind denumiri de străzi, funcţii şi responsabilităţi ale unor oameni, surprinzător de plăcut, mişcându-se viu, uneori prea explicativ, deloc întregitor pentru biografia lor dorită.

Personajele principale – întâi copii, adolescenţi, apoi maturi şi, în final, puşi în faţa vieţii fără ieşire voluntară ori la comanda unui *eu* rival, nechibzuit – Roxana şi Silviu Grigoraşcu traversează toate canoanele ofertate de autor.

Ele se impun printr-un realism stenic, închegat stilistic, fiind gata oricând să înlocuiască pe *„ai casei"* – fie pe cei din localitatea Poienari, rămaşi permanent în vizorul autorului, fie pe cei de la oraş, prezenţi în angrenajul epic prestabilit de romancier.

Legătura strânsă dintre bunic şi nepot rămâne cea mai realizată epic în romanul lui Nicolae Pârvulescu. Sunt scotocite toate ungherele relaţiilor directe şi indirecte, de la ascultarea divină până la pierderea distanţelor efective, rămânând doar afecţiunea, cuibărită în amintiri reverberatoare şi regeneratoare.

Silviu are o soră căreia profesional i se stabileşte... destinul, devenind medic.

În suita *„amintirilor din copilărie"*, circulă ca un sânge albastru, mereu protejat, jocurile celor mici, când umbrele vieţii n-aveau acces la orizontul lor de existenţă. Alături de acest al doilea val de rezistenţă narativă al cărţii, se insinuează şi o bună doză de destindere şi mai incitantă, curgerea limpede a interpretării. Pe măsură ce picii cresc, jocurile lor sunt înlocuite cu altele care-i îmbie să devină oameni în firea lor. Socialul rămâne ţintă până ce profesiunea îi acaparează. În acest periplu, o adevărată aventură spre necunoscut, autorul păstrează prezenţa a doi vecini – Manole şi Diamant –, colegi peste timp cu Vasile Porojan.

Cumva, în subsidiar, romancierul are o întreţinută zăbavă, ca un omagiu convingător, adus dascălilor de la sate, a căror trudă este prea puţin apreciată şi mai mult ţinută în atenţia... lumii. Ca dovadă, romanul se încheie cu observaţii nobile despre folosul adus de... şcolirea oamenilor.

Nu ştiu dacă trebuie spus că *minunatul roman al* scriitorului Nicolae Pârvulescu este extrem de condensat în privinţa vieţii pe care a reflectat-o aristotelic. În fond, ea este o lume prin care a trecut nu fără folos chiar autorul. De aceea, n-are ţesătură rară, prin care moderniştii ar putea croşeta cu materialul propriu şi despre realismul fantastic, dislocările personagiale, confuzia de planuri existenţiale, plasate unde nu te aştepţi, în vis, despre exacerbarea, desigur, la maximumul imaginarului, al căutării neliniştite a *eu-ului*, al cazurilor deliberat bolnave de politică (aici, în roman, doar întâmplător se găsesc conştiinţe mărturisitoare, asaltate direct sau indirect de unii, de alţii, dar, cu precădere, de către autor). Deci şi el joacă dublu – *în prim plan*, prin puzderia de verbe care îi aparţin în exclusivitate, şi indirect, când relatează (mai mereu) despre alţii, despre participaţia sa.

Romanul colcăie de evenimente – mai importante sau mai puţin, fie că ele sunt de familie (cele mai numeroase), fie din societatea înconjurătoare, cu toate meandrele prin care se manifestă ca identitate reprezentativă.

Apreciez că romancierul şi-a revărsat în această carte mai toate acumulările teoretice despre literatura viabilă (n-am să mai scriu veridică!), dar şi dezbaterea ca modalitate de întreţinere a unui interes sporit în lectura prestabilită.

Este el, Nicolae Pârvulescu, *lector in fabula*?

(Continuare în pagina 14)

Daniela TĂBĂCARIU

La sediul Reprezentanţei Maramureş a Uniunii Scriitorilor din România (Filiala Cluj) se conturează un cenaclu al tinerilor cu har şi iubire pentru literatură. Studenţi şi elevi. Din primul val fac parte studenţii de la Universitatea de Nord din Baia Mare. În această pagină voi găzdui creaţiile tinerilor care îşi caută certitudinea. Deschid această coloană cu poemele studentei Daniela Tăbăcariu. Ploieşteancă, din aerul lui Nichita Stănescu, Daniela Tăbăcariu scrie cu sinceritate despre preocupările vârstei. Sentimentul iubirii este prins în agrafe discrete pentru a se oglindi în *„focul nestins din ziua supremă"*. Într-o lume în care bucuria pentru poezie a aţipit, Daniela are încredere în Cuvânt. Întâlnirile noastre literare (discuţii, lecturi) vor rotunji colţurile cubului, stângăciile de început. Hai, mi-am zis, să dau încredere acestor tineri care poartă sensibilitatea unei generaţii. Să credem în ei!

Emblemă

Am aşteptat cu infinită nerăbdare
să ne-ntâlnim în faţa Lunii.
Trecut-au veşnicii cu ochii-n zare,
dar ai venit pe razele luminii
la fereastra dintre lumi
orientată după vânt şi Soare,
ţi-am sculptat ecoul ca-ntr-o stâncă
şi te port cu mine pretutindeni
astfel viaţa-i pasiune-adâncă.
Te ador cu nebunia unui zumzet
aşezându-te-naintea zorilor
Dimineaţa mi te fur în suflet
pentru-a face-o clipă eternă amor.
Nu te iubesc pentru construcţia perfectă,
pentru buzele modelate de vânt şi de ploi,
nici pentru ochii ce sclipesc lumină celestă,
profunzime, veselie..., ci pentru văpăi!
Scânteia care-am devenit în acea clipă
Focul nestins din ziua supremă:
Eu lângă tine pe-a Universului stemă!

Pas în doi

Ţi-am suflat iubire-n pleoape
şi pe buze am pictat surâs,
încântate să adoarmă
sufletu-mi iubind a spus:
Vise dulci, chip marmoreu!
Eu la inimă-ţi mă aşez
să ne cânte-ncet Morfeu
Postludiul amorului.

Tu-mi ţii mâna strâns pe piept,
flori de opium ne-nconjoară...
mă adormi cu-adânci priviri
sunt iubitu-ţi vis de vară
şi te-alint, acoperindu-ţi trupul
cu o boare caldă să adormi uşor
şi-mi zâmbeşti rătăcitor în stele
Dragostea mea, vis multicolor!

Focul ploii

Sunt până-n rădăcini
abandonată-n tine.
Ai tăi fluturi senini
urcând coboară-n mine
tot necuprins firescul,
abstractizări concrete,
sărutul ... pitorescul,
priviri ultraviolete.
Toate ale noastre...
pe rând, am inventat
amănunte sfioase
pe gât alambicat.
Ştiam atât de multe
la început de tine...
acum gânduri cărunte
adânc te-ascund de mine.
Citesc în iris totul -
misteru-ţi necuprins...
- e focul - paşaportul
iubirilor de vis!
Sunt încă-n rădăcină
plantată-adânc în tine.
Meteo saltă cortina:
plouă tu-n mine!

Iulia SOMEŞAN

Când am citit ştirea că Iulia Someşan, elevă la Colegiul „Mihai Eminescu" din Baia Mare, a obţinut trei premii la Festivalul Internaţional de Poezie de la Triuggio-Milano, mi-am zis că poezia nu s-a stins. Cei care cădelniţează moartea poeziei se înşală. Peste o mie de tineri din mai multe ţări au trimis zestrea lirică în competiţie. Iulia Someşan (clasa a XI-a F, prof. Mirela Ardelean) a primit trei cununi de lauri. I-am citit câteva poeme. M-au bucurat sinceritatea discursului în esenţă narativ, discreţia muzicii interioare, construcţia de situaţii poetice încărcate de sensuri. Cinste şi profesorilor Monica Cândea şi Liliana Feder pentru îndrumare şi alte haruri pedagogice. Din parte-mi, bucurie sinceră şi mai ales încredere în destinul liric al Iuliei Someşan.

Blestem

M-am născut din aşchii
ADN-ul mi-e făcut din spini
Mi se topesc pe drum celulele
Îmi cade unghie cu unghie
peste cenuşă.
Din oase mi se prelinge măduva în iarbă.
Nu mai simt nimic - nici vânt,
nici cald, nici frig ...nimic!

Nu-mi ajunge

Îmi joci părul printre umbre
Te-aud din a mea prăpastie
Dar dragostea nu-mi pătrunde prin vene
Se loveşte de piele şi raţiune...

Poate-am atins nirvana

Îmi las pielea să cadă pe podea
Şi dăruiesc floarea de nu-mă-uita
Ochilor tăi gri
Dar ei se pierd în surdină ...

Poate-am ajuns în infern

Ţi se oglindeşte sufletul pe buze
Dar nu aud decât
Bejul pesimism şi albul de mătase
Din podeaua de marmură ...

Poate-mi pierd gândul

Am înotat la suprafaţă
Prin întuneric de veac
Dar odată cu soarele de dimineaţă
Îmi placi din nou ...

Poate-mi pierd umanul

Dar faptul că de fapt ne iubim
Ne face să ne-mpleticim la vorbă ...

Poate mă risipesc prin cuvinte

S-a răsturnat clepsidra ...

în cele din urmă
mă strânge timpul cu uşa
mă ameninţă cu asta de ani buni
şi niciodată nu şi-a ţinut promisiunea.
timpul e un mafiot cu palton de gangster
care ne anihilează când ne e lumea mai dragă.
fiecare om are preţul lui
fiecare om are vremea lui.
cred că o putem rezolva cumva,
dumneata închizi un ochi sau doi
şi noi ne facem că nu s-a întâmplat nimic,
absolut nimic, în timpurile astea.
mai departe mi-e frică să spun ceva
mi-e teamă să nu tragă cineva cu urechea
la conversaţia noastră.

Alexandra ILIESCU

Reprezentanţa Maramureş a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj, găzduieşte periodic întâlniri ale studenţilor şi elevilor din judeţ care aduc ofrandă cuvântului. Un nume care s-a impus în rândul tinerilor este şi cel al studentei Alexandra Iliescu de la Universitatea de Nord din Baia Mare. Oscilează între poezie şi proză, cu izbânzi demne de toată încrederea. În poezie, Alexandra surprinde cu sensibilitate ceremonia sufletului călător prin labirinturi pentru a se regăsi în cuvânt. Fireştile căutări ale vârstei se convertesc într-un univers liric care o defineşte. Poemele de faţă stau mărturie.

Transformare

Păşit-a liniştit şi apăsat
Citeam în ochii săi furtună,
Furtună mută...
Smaraldul scânteia dureros
Şi văpaia s-a aprins în galben.
În sus a ţâşnit scânteia
Şi n-o pot ajunge...
Dacă venea în jos, nu s-ar fi stins;
dar tot nu aş fi reuşit să cresc.
Să vină în jos e imposibil...
Să coboare în sus e ceva obişnuit!
Dureroasă e aşteptarea
care priveşte în adâncul fiinţei mele!
Văpaia se stinge în negru...
Strălucirea nu se pierde!
În adâncuri mocneşte vijelia
ascunsă sub paşii mărunţi care ard!

Viaţa într-o clipă

Mă-ncred în Destin. În mâinile Sale
Mă las ca un fulg cufundat în abis
Plutesc nesigur, prin ceaţă, ca-n vis,
Printre nori grei şi roze petale.

Zbor de lumini e pretutindeni,
Dar întunericul domneşte.
În sufletu-mi furtuna creşte!
Neauzită e de nimeni...

Aş vrea să pot să cred că pot să spun
Că am văzut şi pot să văd ce se întâmplă,
Că-acestea-s zilele din urmă
Când rătăcesc stingher pe-acelaşi drum.

Agonia tăcerii

Mă doare cuvântul şi mi-e greu
Să mă desprind din baldachinul meu,
Să rătăcesc stingher pe-o mare străină
Alunecând pe o fâşie de lumină.

Privirea-ngheţată străpunge abisul
O dată în plus s-a surpat Paradisul!
Cortina ruptă a lăsat acum
O dâră sângerie de parfum...

Senin mi-e sufletul plin de tăcere,
Plumbul mă ţine-n lanţuri cu putere;
Cu dor şoptesc acum cuvinte moarte,
Spre alt tărâm durerea să mă poarte!

Oasele-mi ţipă! Muşchii se fac scrum...
Cuvinte goale năvălesc acum,
Nebănuit e dorul ce mă poartă!
Eu nu ştiam să ţip decât în şoaptă...

Pagină realizată de Gheorghe PÂRJA

Marian BARBU

PROZATORI CU ŞTAIF (II)

(Urmare din pagina 12)

Nicolae RADU (Franţa)

Într-o împrejurare memorabilă, dedicată Mitropolitului Bartolomeu Anania, trecut la cele veşnice în luna februarie a anului 2011, profesorul dr. Ion Soare mi-a înmânat, la Râmnicu Vâlcea, în luna mai, un volum de proză, intitulat ***Memorie incomodă***, Ed. Semne, Bucureşti, 2011, 314 pagini.

Coperta a IV-a prezintă un C.V. edificator pentru medicul, filosoful şi scriitorul Nicolae Radu, identificându-se contribuţiile sale editoriale în cele trei domenii de activitate scripturală. Debutul în literatură s-a produs în anul 2001, astăzi împlinindu-se un deceniu de activitate recunoscută. La acest mic bilanţ, panoplia medicului Nicolae Radu a înscris tot volume de proză: ***Cerbul de la tufanul trăsnit*** (2002), ***Memorie uitată*** (2005), ***Paradisul Mateilor*** (2007), ***Memorie resuscitată*** (2007), ***Cerbul Acteon*** (2008). Cel de acum oficiază, parcă experimental, dezbaterea de tip religios, pe canavaua eseului (II, III), cu implicarea *eu*-lui, fremătător în embrionul lui de *cugetător*, cu sau fără avizul raţionalului; portretul – care abordează registre stilistice adesea memorabile, fiind realiste *par lui même*, decupate cu grijă şi semnificaţie din lumea satului natal; o undă de nostalgie zăboveşte interstiţial dimpreună cu un lirism stenic.

Până la mărturisirile de viaţă în care a fost implicat, autorul se suspectează adesea dur, ridicându-şi mingea la fileu, ca şi când sinele ar trebui să rămână mut, neparticipativ.

Scriitorul Nicolae Radu are asimilată foarte bine ştiinţa acoladei sau a interludiului, trecând motivat de la religie, mitologie la concretul barbar din atâtea împrejurări ale comunismului neiertător. În aceeaşi orientare pidosnică intră şi turnătoriile, una mai cu moţ decât alta, fie şi atunci când politica a fost distructivă, praf şi pulbere. Apoi, nicio justificare în timp, care, dacă ar fi fost explicată, poate că se ajungea la... crezământ!

După cum a intuit autorul, capitolul al V-lea – ***Nebuni şi nebunii*** – nu mută sensuri ale cuvintelor înrădăcinate în vocabularul românesc, ci creează o opoziţie mai normală în funcţionalitatea acestora. Totul este privit însă atât prin grila cazuisticii embrionare, cât şi a celei desfăşurate. Medicul se lansează în stabilirea de QI, urmărind istoricul domeniului, departajarea în trepte, pentru ca evaluarea inteligenţei să fie cât mai aproape de adevăr. Fişele de bibliotecă ies aici cu toată contribuţia lor. Nicolae Radu trece, cu măsură, mereu restrictiv, la exemplificări de la nominalizări în tot spectrul artei, al muzicii, al literaturii, din spaţii europene, răsăritene sau occidentale. Oricum, speculativ!

Ca în orice carte gen puzzle, lipsa unităţii tematice, a unui subiect curgător, cu dese încrengături sau abateri, se motivează de la sine. Aşa că ataşul capitolului al VI-lea – ***Fugar şi fugărit***, rămâne, până la urmă, preluarea unui jurnal de călătorie spre Oceanul Atlantic de la medicului la scriitorul Nicolae Radu.

O breşă, de concreteţe dură, operează scriitorul în biografia sa atunci când spune şi interpretează fără *parti-pris*-uri sejururile sala în Libia, în oraşe total necunoscute, înainte de a ajunge pe pământ african.

Mi se pare uluitor cum ştie medicul să se descurce în hăţişul informaţiilor dobândite şi, cu precădere, folosite în timpii oportuni. Se succed în bibliografia la care s-a apelat titluri de cărţi şi nume de oameni din domenii specializate – de la cele influenţate de culturi asiate până la cele greceşti şi bizantine ori buddiste. În toate sau prin toate trece fiorul cunoaşterii înfrigurate a autorului. Se dezvoltă aici miracolul cunoaşterii enciclopedice, care-l prinde elegant de bine. Din acest punct de vedere, dilatarea *eu*-ului şi plasarea lui în varii ipostaze – *Cuget, Cârtitorul, Curiosul, Mărturisitorul, Tămăduitorul*. Sunt ipostaze simbol, reînviind o tradiţie bogată în semnificaţii – Cantemir, Budai Deleanu, Gr. Alexandrescu şi cei care le-au urmat.

Medicul Nicolae Radu cotrobăie în labirintul memoriei, căutând să explice natura centrilor *durerii*, ai *iubirii*, ai *mândriei*, ai *lăcomiei*, ai *invidiei*, ai *mâniei*, ai *lenei* – care, dacă nu sunt supravegheaţi trebuitor, se transformă în păcate capitale (altele decât păcatele istoriei!). Aşadar, de la subiectiv la obiectiv.

O frază de alint se impune ipso facto: *„În ceea ce îl priveşte pe mărturisitorul din această carte, o mărturisire jenantă se impune: şi-a pus gândurile în cuvinte, fără să le măsoare tăria şi consecinţele"*.

Rog pe cititorul acestei notiţe... critice să înlocuiască, pe orice cale, cuvântul „jenantă" cu „nobilă". Abia atunci se poate rosti adevărul despre acest puzzle, unul de reală inteligenţă şi cultură.

Veronica POP

Scrisoare către nicăieri

A venit iarna mai repede anul trecut.
Păcat.
M-am rugat să se întoarcă cu 180 de grade,
să se amâne cu 365 de zile.
5 dimineaţa.
Ora la care copiii cuminţi
îşi urcă visele pe aripi.
Ningea.
Şi tu îmi spuneai că o cheamă Ana;
că paşii ei vin dintr-o lume
la care oamenii nu au acces.
Iar eu zâmbeam.
Îţi spuneam că îmi pare bine
când existenţa ta are pentru cine
să bată
în vechiul balon de săpun,
că va mai trece un suflet
până când
marginile i se vor sparge de pământ.

De ceva vreme îmi pare
că existăm degeaba
unul în faţa celuilalt,
că eu nu îţi mai pot dezvălui nimic,
că tu nu mai poţi descifra nimic.
Nu mai am vise de visat
poveşti de povestit
pentru că
tu
le ştii deja fiecare detaliu
şi toate încep cu
„te iubesc".

Ningea iar şi iar...
Şi fulgi mi se lipeau de gene
de obraji, de mâini,
în timp ce îi scriam lui Moş Crăciun
ca, în anul acesta, să nu îmi mai aducă cărţi:
n-am găsit fericire pe nicio coală de hârtie.

Cred că n-ai înţeles nici până acum
că, pentru mine,
a venit mai repede iarna anul trecut
şi îmi doream să mă cheme Ana
şi paşii mei să vină dintr-o lume
la care oamenii nu au acces.
Încă zâmbesc.

Semne de întrebare

Semne de întrebare zac
pe emisfera cerebrală
a gândului meu,
a gândului tău.
Ştim prea bine tehnicile de resuscitare,
însă
e mai comod să priveşti
cum fiecare semn de punctuaţie trece la cele cereşti.
Am trecut prin linii de dialog,
prin virgule,
prin semne de exclamare
(toate s-au lovit de nepăsare),
s-au spart şi s-au împrăştiat undeva,
într-o lume în care
caligrafia este încă la început,
în care ABC-ul poveştilor abia începe să se scrie.

Mai avem doar puncte.
Însă mie îmi alunecă printre degetele
unei inimi
ce şi-a uitat reveria deschisă.
Aşa că
pune-l tu pe-al tău.
Hai să terminăm,
căci am obosit să mi se zbată amintirile pe retină.

La iarnă punctele au să cadă din nori,
o să fie albe şi reci
şi-o să facem din ele oameni de zăpadă
cu zâmbete albe de gheaţă.
Lasă punctele să zacă
până vor fi topite de soare!
Doare!
Dar pentru noi
e mai comod să nu aplicăm
tehnici de resuscitare.

„A fost odată un băiat şi-o fată"
un cuprins bun pentru o poveste
căreia cuvântul *început*
nu-i spune nimic.
Pentru care fiecare gest,
fiecare aşteptare,
fiecare zâmbet n-au fost decât
o iluzie de proastă calitate
desenată de un cenuşiu
cu cartuşul pe terminate.
Iartă-mă că pentru mine
verbele a crede,
a spera,
a încerca
erau de o importanţă vitală.
Le-am folosit
deoarece erau singurele
care făceau ca stiloul meu
să scrie mai departe pe o foaie
demult şifonată,
demult mototolită,
pe care o aruncasem de ceva vreme la coş
cuprindea prea multe greşeli
ce nu mai puteau fi şterse cu radiera.
Sper că ai înţeles motivul pentru care
povestea mea a fost atât de scurtă,
dar dacă nu...:
Am vrut să ai răbdare să o citeşti,
să nu te plictisesc cu incipituri
cărora nu le dai importanţă –
nu eşti filolog şi am înţeles asta.
Chiar şi aşa,
ştiu că povestea mea ţi s-a părut ciudată
(am învăţat demult să îţi ascult gândurile)
Însă motivul e simplu:
am fost neinspirată
încă din clipa în care credeam că am găsit subiectul.
Şi dacă ai să-mi scuzi aceste mici erori,
am să te iert şi eu.

Te iert că-n loc de un *final*
Ce se voia din cretă colorată
Ai scris sub povestire
Cuvântul
Niciodată.

Timpul se învârte în sens invers

Timpul se învârte în sens invers:
De la mine la tine.
De la anul acesta la anul trecut.
Pe atunci, credeam că
spaţiul dintre noi
e luat cu împrumut,
că odată te vei sătura să plăteşti chirii
unui anonim,
unui necunoscut.
Şi totuşi,
cerneala începe să se verse de-abia acum.

Azi, când din sufletul meu
a dispărut tot ce era ceresc,
te privesc,
şi îmi pare că ochii tăi au aceeaşi poveste.
Se pare că orele au trecut degeaba,
căci au rămas gravate în tine aceleaşi replici
învăţate pe de rost.
Prost.
Şi eu care credeam că te cunosc,
că soarta ta nu e câştigată la loz în plic...
Mai e un pic,
până veiozele nu vor mai fi suficiente
pentru a lumina drumul de la noapte la zi.

Ştii că ceasurile nu cunosc cuvântul eternitate,
că după o vreme şi încă ceva
îşi dau seama că bateriile
au şi ele termen de valabilitate,
că timpul de la tine la mine a fost prea scurt,
ca să îl mai aştepte,
ca să-l mai dea cu-mprumut.

REVISTA REVISTELOR

Numărul 1/martie 2012 al revistei de poezie POEM CAFFÉ (Brăila) a sosit la redacţia noastră cu un „*meniu literar*" îmbietor. Din dragoste pentru poezie, pare-se, şi având sprijinul financiar al Verei Maxim (manager Poem Caffé), Luminiţa Dascălu (redactor fondator) a iniţiat acest proiect interesant, o revistă cu, despre, pentru poezie şi pentru iubitorii acesteia, cu un design remarcabil, cu ilustraţii color (în acest număr – patru lucrări de Gabriel Bălaşa şi patru lucrări din „Salonul brăilenilor", noiembrie-decembrie 2011) şi cu hârtie de cea mai bună calitate. În 24 de pagini (format A4, tip vedere) consumatorii genului liric sunt serviţi cu feluri ademenitoare de poezie („*Poemul admirabil*" – ***Cucuta*** de Adrian Alui Gheorghe; „*Poemul de zile mari*" – ***Baladă de tranziţie*** de Gheorghe Lupaşcu; „*Poezia Adrianei*" – ***Brăila*** de Adriana Sitaru; „*Poemul casei*" – ***full coffee*** de Luminiţa Dascălu; „*poemdinşapcă*" – ***În spatele lor***, ***Viaţa cu Filip*** de Lavinia Branişte; „*poemulmereuadolescent*" – Cezar Nicolescu; „*poeziaviciu*" – Valeriu Mititelu etc.) – remarcăm ideea de a aşeza fiecare poem sub câte un generic (supratitlu) inspirat. Selectăm apoi din meniu „*Porţia obligatorie de critică*", rubrică în care Dumitru Anghel prezintă „*în doze mici*" câteva volume cu şi despre poezie (***Fănuş Neagu – povestirile magice*** de Viorel Coman, Editura Istros, Brăila, 2011; ***Fiara împară*** – antologie lirică de Nicolae Grigore-Mărăanu, Editura Tipomoldova, Iaşi, 2011; ***Bună seara, iubito*** – versuri de Lucian Avramescu, Editura A.M. Press, vol II, Bucureşti, 2000). „*La o cafea mov de versuri în proză*", Dan Moldoveanu ne aşteaptă cu fragmente din romanul ***Repetenţii***, în curs de apariţie. La „*Cafeneaua cu amintiri brăilene*" îi găsim aşezaţi pe Tudor Octavian (vorbind despre ***Brăila cu 31 de ziare şi reviste înainte de 1950***) şi pe Sterian Vicol (depănând amintiri despre ***Frumoşii nebuni***, „*cei atinşi de geniu precum Fănuş Neagu şi Nichita Stănescu*"). Invitatul special este poetul Adrian Alui Gheorghe. Citim cu plăcere câteva poeme ale acestuia (***Da, îmi place Brahms***, ***Schiţa unui poem ratat cu premeditare*** şi ***Cum a dispărut oraşul grecesc Cnossos sau Poetul bătrân îşi declamă faima***), precum şi un fragment dintr-un dialog Angela Baciu – Adrian Alui Gheorghe (din decembrie 2011). Provocat fiind să definească poezia, acesta încearcă o definiţie pe cât de impresionantă, pe atât de originală, răspunsul însuşi fiind o poezie: „*Poezia e atunci când femeia care naşte în durerile specifice aude fanfara militară care intonează marşuri în parcul din centrul oraşului, în timp ce brutarul tocmai ciupeşte de obraz o pâine pe care a scos-o din cuptor, iar alpinistul utilitar, tot urcând, a părăsit spaţiul posibilului dând nas în nas cu Dumnezeu...! Şi în timp ce femeia care naşte simte că din pântecele ei va apărea un curcubeu, o mierlă îşi ascute ciocul de o piatră ca să încerce intonarea unei Missa solemnis, cum nu s-a mai auzit niciodată. Mai putem adăuga aici şi varianta în care pisica papă mierla, iar fanfara militară este dirijată de un pitic îmbrăcat în straie de claun. Mai mult, copiii din parc râd de pitic şi aruncă în el cu cocoloaşe de hârtie. Un cocoloş de hârtie loveşte în cap pe judecătorul oraşului, care decide ca toată lumea să fie arestată, inclusiv mierla care tocmai este înfulecată de pisică. Preocupaţi de această degenerare a evenimentelor, mai nimeni nu este atent la faptul că femeia tocmai a născut un prunc care o ia de-a buşilea spre orizontul său trăgând după el viscerele mamei, deşirându-le... Tot deşirându-le, în scurt timp femeia dispare. Probabil că şi asta e poezia...!?*".

Directorul revistei FAMILIA, poetul Ioan Moldovan, a devenit de curând „*un sexagenar tânăr*" – vorba domnului Gheorghe Grigurcu –, prilej cu care mulţi prieteni, colegi, admiratori şi-au îndreptat gândurile/rândurile de bucurie şi aleasă preţuire înspre cârmuitorul „Familiei" orădene. Aşadar, în prezentul număr (3/martie 2012), Gheorghe Grigurcu, Liviu Antonesei, Vasile Dan, Adrian Popescu, Cornel Ungureanu, Iulian Boldea, Andrei Bodiu, Viorel Mureşan, Aurel Pantea, Kocsis Francisko, Traian Ştef, Lucian Scurtu, Vasilea Gogea, Simona-Grazia Dima, Gellu Dorian vorbesc la superlativ despre omul/poetul/prietenul Ioan Moldovan şi despre poezia acestuia. Gheorghe Grigurcu îl aşază între „*cei mai buni poeţi români de azi*". Înalte elogii vin şi din partea lui Liviu Antonesei: „*Când mă uit însă la energia sa concentrată, la vioiciunea spiritului său şi la poezia sa atât de vie, mai că îmi vine să exclam ca personajul lui Preda faţă în faţă cu girafa: «Aşa ceva nu există!». Şi, totuşi, aşa ceva există, dat fiind că văd, aud şi citesc!*". În acelaşi asentiment se află toţi cei care au trimis mesaje poetului sărbătorit, Vasile Dan evidenţiind chiar faptul că, „*la 60 de ani, poezia şi persoana lui Ioan Moldovan par încă tinere sau oricum fără vârstă, cu o disponibilitate de exprimare şi înnoire intacte*".

În numărul 12/martie 2012 al ROMÂNIEI LITERARE, Cosmin Ciotloş semnează cronica ***Despre micile animale***, la volumul ***Măştile lui M. I., Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu***, Bucureşti, Editura Humanitas, 2012 (apărut în seria „Portrete în dialog", coordonată de Radu Paraschivescu, cuprinzând cinci dialoguri purtate în lunile aprilie şi mai ale anului trecut, cu puţin timp înainte de moartea poetului). În pofida atitudinii rezervate a lui Gabriel Liiceanu în ceea ce priveşte afinitatea dintre el şi partenerul de dialog, exprimată chiar la începutul cărţii („*În biografia mea spirituală nu fuseseră prevăzute niciodată cele zece ore petrecute cu Mircea Ivănescu*"), discuţiile reuşesc să reliefeze câteva ipostaze inedite ale regretatului poet/traducător. Surprinzătoare este – după cum relevă autorul cronicii – „*dispoziţia permanent cinic bonomă a lui Mircea Ivănescu faţă de literatură şi, implicit, faţă de literaţi. Aproape niciunul dintre scriitorii la care, accidental, ajunge să se refere nu iese cu hainele călcate la dungă. Nici urmă de virulenţă, însă. Maliţia lui Mircea Ivănescu e una ceremonioasă, învăluitoare. (Ceea ce în unele cazuri o face destul de greu sesizabilă). După chipul şi asemănarea poeziei sale*".

La secţiunea „Memorii", găsim două pagini destinate poetei Constanţa Buzea: un fragment din jurnalul ***Creştetul Gheţarului***, versuri scrise în perioada1974-1977, două scrisori de la prietena Lena Paraschivescu (datate 1972, 1974). O altă pagină de poezie este semnată de Gheorghe Grigurcu. Irina Petraş scrie un interesant eseu ***Despre teme şi modele***. La rubrica „Meridiane" sunt reproduse fragmente din volumul ***Descrierea minciunii*** (în curs de apariţie la Editura Eikon, în traducerea lui Dinu Flămând), al lui Antonio Gamoneda (n. 1931), „*ultimul poet laureat al prestigiosului premiu Cervantes (...) probabil şi cel mai mare poet al Spaniei de astăzi*". Traducătorul ţine să menţioneze faptul că „*Interogaţiile din* ***Description de la mentira / Descrierea minciunii*** *sunt o mărturie despre o tipică epocă de teroare, în care curajul, demnitatea şi chiar integritatea fiinţei ajung să fie lichefiate sub presiunea permanentă a spaimei. Pentru cei care am străbătut o perioadă similară, în alte timpuri şi la cealaltă extremă geografică şi politică a continentului, nemilosul examen de conştiinţă pe care şi-l aplică poetul, extins, de fapt, la toţi compatrioţii săi, poate deveni o lectură călăuzitoare*".

ORIZONT (nr. 3/martie 2012) reproduce fragmente din volumul mai sus amintit, ***Măştile lui M. I., Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu*** (Editura Humanitas, Bucureşti, 2012), şi anume: controversatul episod despre scriitorii români la Paris, în care Sorescu, Marin Preda şi Bănulescu sunt prezentaţi într-o ipostază înjositoare, Mircea Ivănescu având o atitudine destul de dură în ce-i priveşte; amuzanta relatare a obiceiului de „*a pune o bază*" [„*Aveam obiceiul, când plecam de-acasă, să merg la diferite bufete. Aveam un circuit de câteva... La Bucureşti, de exemplu, aveam o listă cu fiecare bufet în care pusesem câte o «bază».*" – Mircea Ivănescu; „*«A pune o bază» era un mod de a integra un nou local (o cârciumă, bodegă, bufet etc.) în destinul dumneavoastră general-uman, poetic şi alcoolic prin consumarea unei băuturi într-o cantitate dată. Iar totalitatea cârciumilor în care puseserăţi o bază era cartografiată şi ocupa un loc important pe harta generală a existenţei dumneavoastră.*" – Gabriel Liiceanu]; dragostea pentru mulţimea de pisici adăpostite şi îngrijite, în special pentru Robespierre.

În acest număr al revistei timişorene citim şi un interviu realizat de Robert Şerban cu poetul Paul Vinicius (n. 1953, membru al Uniunii Scriitorilor din

Ionela Lazar

România, autor al mai multor cărţi de poezie, redactor la Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române), o confesiune a acestuia despre greutăţile care l-au încercat în ultimii nouă ani, situaţie prin care explică şi pauza editorială de la penultimul său volum (***Studiu de bărbat***, Ed. MLR, 2002) până la recenta carte de versuri (***Liniştea de dinaintea liniştei***, Ed. Tracus Arte, 2011). În cronica (***Cicatrizări***) pe care o face acestei noi apariţii editoriale a lui Paul Vinicius, Daniela Magiaru observă: „***Liniştea de dinaintea liniştei*** *are aerul unui clasor de sentimente şi stări, unele vii, altele sângerânde, unele prăfuite, altele apăsătoare. Ochiul care le descrie, obiectiv sau subiectiv, le redă ironic sau irenic, răsfoind în intimitate filele unei existenţe aproape (ne)obişnuite*".

Noul număr (18/martie 2012) al revistei lugojene ACTUALITATEA LITERARĂ oferă cititorilor multe pagini de creaţie: poezie (Cătălin-Mihai Ştefan, Liubiţa Raichici – invitata revistei, Marian Dragomir, Nicolae Silade), proză (***Dumnezeu a venit cu Citroënul*** – Alexandru Petria, ***Cucuruz cu frunza-n sus*** – Mircea Anghel, ***Placido*** – Dan Predescu), traduceri de Mădălina Borcău (versuri de Leah Fritz). Doua pagini sunt rezervate unui interesant interviu cu poetul şi criticul Gheorghe Grigurcu, realizat de R. V. Giorgioni şi Constantin Buiciuc. Acesta vorbeşte pe larg despre diferite aspecte ale vieţii culturale contemporane: despre provincie, despre provincialism, despre nevoia revizuirii în lumea literară, despre premiile literare, despre credinţă, despre literatură şi poezie etc. Din răspunsurile oferite, selectăm un fragment relevant cu privire la limitele genului liric, la graniţa dintre valoare şi nonvaloare: „*Nu avem la îndemână un «sesam, deschide-te» în favoarea inspiraţiei poeticeşti. Dar «libertatea» poetului de-a comite poezie a atins în ultimul veac nişte limite care, părând a fi limitele poeziei înseşi, somează, am zice, inspiraţia să ajungă la propriile-i scadenţe. Dadaismul, dicteul automat, letrismul par a fi modalităţi dincolo de care nu s-ar mai putea trece. Să ne bântuie cumva spectrul unui sfârşit al artei, potrivit profeţiei hegeliene? N-aş fi convins, deoarece a lua în stăpânire un teritoriu în integralitatea lui nu înseamnă... a-l pierde. Pur şi simplu poetica modernă (...) şi-a evaluat mijloacele. Există o perspectivă infinită a aplicării lor, o ars combinatoria care nu se sleieşte prin cultivarea îndrăznelilor, a originalităţilor ce pot da impresia că ating fundul sacului. Ceea ce nu e decât o iluzie. Resursele poeziei nu se epuizează cu una cu două, căci aceasta răspunde unei trăsături definitorii a condiţiei umane*".

Raluca HĂŞMĂŞAN

EVANGHELIA DUPĂ TOMA[1]

(fragment)

Iată cuvintele ascunse
pe care le-a spus Iisus-cel Viu
şi pe care le-a transcris Didymos Judas-Thomas:

1.
El a spus:
Cel care află înţelesul acestor cuvinte
nu va trece prin moarte.

2.
Iisus a spus:
Cel care caută nu trebuie să înceteze să caute
până ce va găsi
şi, atunci când va găsi,
va fi uimit
şi, fiind uimit,
va fi copleşit de uimire
şi el va stăpâni Totul.

3.
Iisus a spus:
Dacă cei ce vă îndrumă vă vor spune:
iată, Împărăţia este în cer,
atunci păsările cerului vă vor fi luat-o înainte,
dacă vă vor spune că ea este în mare,
atunci peştii vă vor fi luat-o înainte.
Dar Împărăţia este înăuntrul vostru
după cum este şi în afara voastră.
Când vă veţi cunoaşte,
atunci voi veţi fi cunoscuţi
şi veţi şti că voi sunteţi
fiii Tatălui celui Viu;
dar dacă se întâmplă să nu vă cunoaşteţi,
atunci voi sunteţi săraci
şi sărăcia însăşi.

4.
Iisus a spus:
Omul vârstnic să nu pregete
să-l întrebe în timpul vieţii sale
chiar pe un prunc de şapte zile
ce înseamnă viaţa
şi el va trăi,
pentru că mulţi dintre primii vor fi ultimii,
şi ei vor deveni unul.

5.
Iisus a spus:
Cunoaşte ceea ce ţi se înfăţişează privirii tale
şi ceea ce-ţi este ascuns ţi se va dezvălui,
pentru că nu există ceva care să rămână ascuns.

6.
Ucenicii săi îl întrebară, spunându-i:
Vrei tu ca noi să postim,
şi cum să ne rugăm,
cum să oferim pomana,
şi ce regim de hrană trebuie să alegem?
Iisus le-a spus:
să nu mințiți,
cu ceea ce nu sunteţi de acord, să nu săvârşiţi
pentru că totul este dezvăluit în faţa cerului.
Nu există, de fapt, nimic ascuns care să nu fie aflat
şi nu este nimic acoperit
care, în timp, să nu poată fi dezvăluit.

7.
Iisus a spus:
Fericit este leul pe care omul îl va mânca
fiindcă leul va deveni om,
şi pătat este omul pe care leul îl va mânca,
fiindcă leul va deveni om.

8.
Şi El a spus:
omul este asemenea unui pescar iscusit
care aruncând năvodul în mare
îl trase din mare plin de peştişori;
printre ei
pescarul iscusit găsi un peşte[2] bun şi mare.
El aruncă toţi ceilalţi peşti în mare,
alegând peştele cel mare fără osteneală.
Fie ca cel care poate înţelege, să înţeleagă!

9.
Iisus a spus:
Iată că semănătorul ieşi.
El îşi umplu mâna cu boabe de grâu şi le aruncă.
Câteva căzură în drum;
păsările veniră şi le ciuguliră.
Altele căzură pe teren stâncos
şi nu prinseră rădăcină în pământ
nici nu făcură să se înalţe spice către cer.
Şi altele căzură în tufişuri spinoase
care sufocară semințele
şi viermii le mâncară.
Dar altele căzură pe pământ mănos
care produse spice bogate către cer;
recolta fu de şaizeci de ori
şi chiar de o sută douăzeci de ori mai mare
[decât cantitatea semănată].

10.
Iisus a spus:
[Eu] am aruncat un foc asupra lumii
şi iată că eu îl întreţin
până când acesta o va incendia.

11.
Iisus a spus:
Acest cer va trece
şi cel care este deasupra acestuia va trece
şi cei care sunt morţi nu trăiesc
iar cei vii nu vor muri.
Acum când mâncaţi ceea ce e mort
îl faceţi să fie viu.
Dar când veţi fi în lumină,
ce veţi face?
În timp ce eraţi Unul,
l-aţi generat pe doi;
dar odată deveniți doi
ce veţi face?

12.
Ucenicii îi spuseră lui Iisus:
noi ştim că ne vei părăsi;
cine va deveni mai marele nostru?
Iisus le-a spus:
În stadiul în care sunteţi
veţi merge înspre Iacob cel drept:
Tot ceea ce ţine de cer şi pământ pe el îl priveşte.

13.
Iisus a spus ucenicilor săi:
Priviţi-mă
şi spuneţi-mi cu cine semăn.
Simon Petru îi spuse:
semeni cu un înger drept.
Matei îi spuse:
semeni cu un filosof înţelept.
Toma îi spuse:
Învăţătorule, gura mea nu va accepta cu desăvârşire
să rostesc cu ce te asemeni.
Iisus spuse:
Eu nu sunt Învăţătorul tău, căci tu ai băut
şi ai fost cuprins de exaltare bând din izvorul clocotitor
pe care eu însumi l-am cunoscut
Şi el îl luă [deoparte].
Retrăgându-se, îi spuse trei cuvinte.
Or, Toma revenind la ceilalţi,
aceştia îl întrebară:
ce ţi-a spus Iisus?
Toma le spuse:
dacă vă spun un cuvânt numai, din cele pe care mi le-a spus,
voi veţi lua pietre
şi le veţi arunca în mine;
atunci din pietre vor ieşi flăcări
şi ele vă vor arde.

14.
Iisus le-a spus:
Dacă veţi posti,
veţi săvârşi o greşeală faţă de voi înşivă,
şi dacă vă veţi ruga,
veţi fi condamnaţi,
şi dacă veţi oferi pomeni,
veţi produce confuzie în spiritele voastre,
iar dacă veţi intra în vreo ţară
şi îi veţi străbate ţinuturile,
dacă veţi fi primiţi,
mâncaţi ceea ce vi se va da,
îngrijiţi de cei care sunt bolnavi de acolo,

Delia Vancea

căci ceea ce va intra în gura voastră
nu vă va păta,
dar ceea ce va ieşi din gura voastră
este ceea ce v-ar putea păta.

15.
Iisus a spus:
Când veţi vedea pe acela
care n-a fost zămislit de femeie,
prosternaţi-vă
şi adoraţi-L:
Căci acela este Tatăl vostru.

16.
Iisus a spus:
Poate că oamenii gândesc
că Eu am venit să aduc pacea în lume,
dar ei nu ştiu
că am venit să aduc dezbinarea pe pământ,
focul, spada şi războiul.
Căci dacă vor fi cinci într-o casă,
trei vor fi contra doi
şi doi contra trei;
tatăl împotriva fiului
şi fiul împotriva tatălui,
şi ei vor fi singuri.

17.
Iisus a spus:
Eu vă voi da ceea ce ochiul n-a văzut,
ceea ce urechea nu a auzit,
ceea ce mâna n-a atins
şi ceea ce nu i s-a arătat inimii omului.

18.
Ucenicii îi spuseră lui Iisus:
Spune-ne, cum ne va fi sfârşitul?
Iisus spuse:
Aţi înţeles oare începutul
pentru a vă preocupa sfârşitul,
căci acolo unde este începutul se află şi sfârşitul.
Fericit este acela care se va menţine în început
pentru că el va cunoaşte şi sfârşitul
şi el nu va fi supus morţii.

Note:
1. Acest fragment face parte volumul cu acelaşi titlu ce va apărea la Editura Pelerin, Bucureşti.
2. IHTYE – peşte, în limba greacă: Iesous Kristos Theou Yios Soter (Iisus Cristos, fiul lui Dumnezeu Salvator).

Traducere din limba franceză:
Elena Liliana POPESCU

(Continuare în numărul următor)

anul X, nr. 5 (108), mai 2012

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ

• *Cărţi şi reviste primite la redacţie*

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU
- *Telejurnalul de noapte (II)*

PAG. 4-5 VITRINA

• Săluc HORVAT
- *Puterea şi magia cărţii*

• Gheorghe MANOLACHE
- *Restitutio Ion Şiugariu in integrum*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT
- *Reţeptar belic de subzistenţă. Insurgent versus aplaudac (I)*

PAG. 7, 11 POEZIE

• Igor URSENCO
• Vasile Dan MARCHIŞ
• Ioana Anamaria POP

PAG. 8-9 INSCRIPŢII

• Nicolae SCURTU
- *Întregiri la bibliografia Monicăi Lazăr*

PAG. 10 CRONICA LITERARĂ

• Delia POP
- *„Când o să fiu mare o să fiu o carte" (Amos Oz)*

PAG. 12-13 PROZĂ

• Voicu D. RUSU - *Nisipul clepsidrei sparte (stângăcii fragmentate)*

PAG. 15 VARIA

• *Revista revistelor*

PAG. 16 TRADUCERI

• *Evanghelia după Toma (II)*
- traducere din franceză: Elena Liliana POPESCU

Eugen Săvinescu

Acest număr este ilustrat cu lucrări din expoziţia de grup "Un metru² de artă", Galeria de Artă, Baia Mare

Feleki Karoly

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director: Gheorghe GLODEANU

Director executiv: Săluc HORVAT

Secretar general de redacție: Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP
Gheorghe PÂRJA

Redactori asociați:
Augustin BOTIȘ, Florica BUD, Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR, Nicolae FELECAN, Nicolae IUGA, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ, Cornel MUNTEANU, Adela Naghiu, Adrian OȚOIU, Lucian PERȚA, Florian ROATIȘ, Echim VANCEA, Nicolae SCHEIANU

Prezentare artistică: Mircea BOCHIȘ

Secretariat şi tehnoredactare: Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. **MARINEX PRINT S.R.L., Baia Mare**
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. "Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. "Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin "Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacție: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 4861.

16 pagini - 1,5 lei

Responsabil de număr:
Gheorghe PÂRJA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• ***Biblioteca revistei „Convorbiri literare"***, Antologie 2011, Editura Convorbiri literare, Iaşi, 2012;
• ***La curțile Cotnariului: cânturi bahice***, Editura Convorbiri literare, Iaşi, 2012;
• Victor Sterom, ***Memoria clipei***, versuri, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2011;
• Ioan Dorel Todea, ***Nicolae Breban şi metamorfozele romanului***, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2011;
• Ana Ardeleanu, ***Tăcerea magnoliei***, versuri, Editura Ex Ponto, Constanța, 2012;
• ***Mureşan Daniel: documentar biobibliografic aniversar***, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu", Seria „Personalități maramureşene – aniversări", Baia Mare, 2012;
• ***Primăvara poeziei / A költészet tavasza XII***, versuri, Cuvânt introductiv de Daniel Săuca, traducere de Simone Györfi, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2012.

REVISTE:

• „Discobolul", nr. 169-170-171/ianuarie-februarie-martie 2012, Alba Iulia;
• „Cultura", nr. 16, 17/aprilie, mai 2012, Bucureşti;
• „România literară", nr. 16, 17/aprilie 2012, Bucureşti;
• „Tribuna", nr. 231, 232, 233/aprilie, mai, Cluj-Napoca,
• „Bucovina literară", nr. 3-4/martie-aprilie 2012, Suceava;
• „Cronica", nr. 4/aprilie 2012, Iaşi;
• „Argeş", nr. 4/aprilie 2012, Piteşti;
• „Actualitatea literară", nr. 19-20/aprilie-mai 2012, Lugoj;
• „Caiete Silvane", nr. 4, 5/aprilie, mai 2012, Zalău;
• „Familia română", nr. 2/mai 2012, Baia Mare.

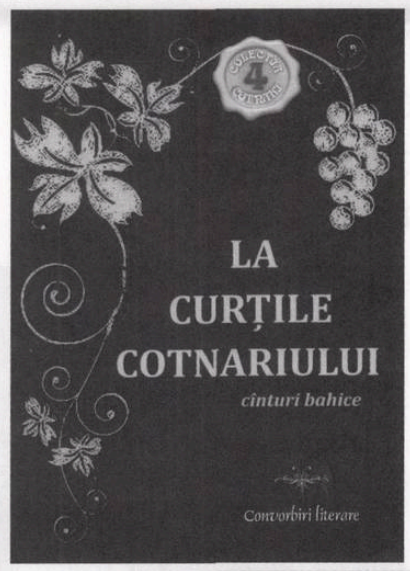

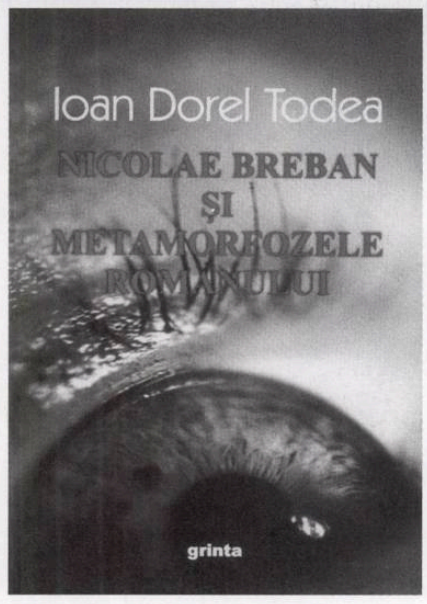

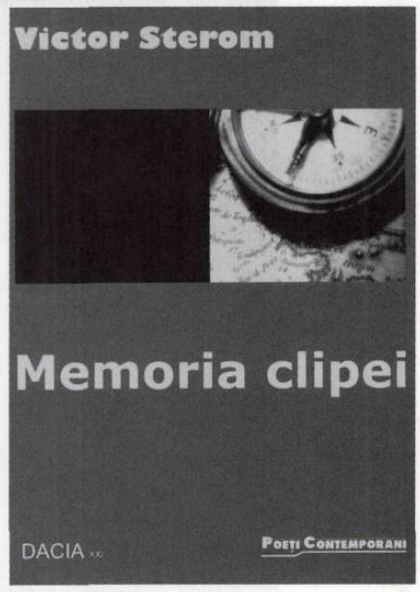

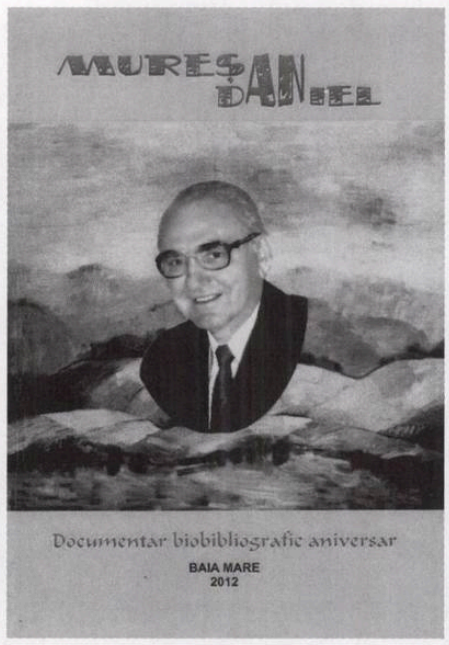

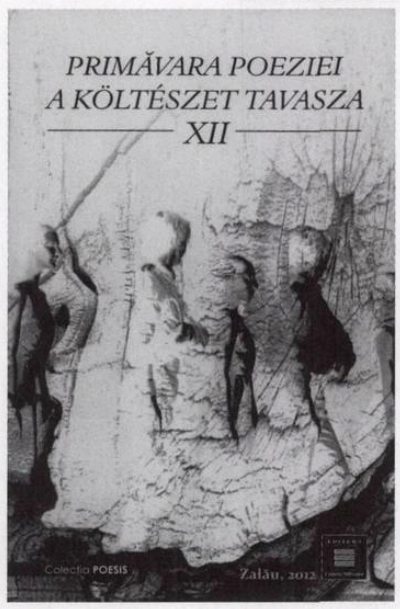

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

TELEJURNALUL DE NOAPTE (II)

Feleki Karoly

În data de 18 noiembrie 1980, Doina Jela menționează condițiile vitrege în care trăiește. Pe parcursul unei singure luni au dispărut toate lucrurile din magazine, ca și când ar fi fost retrase de pe piață. A dispărut nu numai mâncarea, ci și obiectele de strictă necesitate cotidiană precum săpunul, detergenții, pasta de dinți, nasturii, hârtia igienică etc. Sunt produse elementare, care amenință demnitatea umană și accentuează procesul de dezumanizare a indivizilor. Autoarea insistă pe reacția dezorientată a turmei, dar recunoaște că există și o noblețe a răbdării. Mai grav este faptul că, în loc de hrană, oamenii încep să fie dopați cu vorbe. Secretul unității de monolit îl găsește în tâmpenia absolută. Din când în când, Doina Jela trimite și la ceea ce se întâmplă în străinătate. O atenție deosebită se acordă evenimentelor din Polonia, care au luat o turnură extrem de gravă la începutul anilor 80. Cu toate acestea, jurnalul nu este o cronică propriu-zisă a *„deceniului satanic”*, ci redă mai mult psihologia unui timp infernal. Chiar dacă trimite la numeroase evenimente exemplare ale timpului.

Descrie ajunul Crăciunului într-o lume pe dos, puternic desacralizată, caracterizată prin foamete, frig, urâțenie și liniște. În librării există doar foarte puține cărți autentice, în schimb abundă ***Operele*** conducătorului iubit. Singura lucrare importantă care a apărut este romanul ***Cel mai iubit dintre pământeni***, care se vinde la negru cu suma fabuloasă de o mie cinci sute de lei. Reușește să achiziționeze cartea pentru trei kg de cafea (veritabilă valută forte în acel timp!) și i se pare că nu a dat prea mult pe ea. Are impresia că, până a trăit Marin Preda, *„cineva n-a îndrăznit sau n-a putut să-și facă de cap cum o să-și facă de acum înainte”*. Doina Jela uită să precizeze faptul că, în același timp cu romanul ***Cel mai iubit dintre pământeni***, a apărut, într-un tiraj extrem de mic pentru acea vreme, și cunoscutul studiu al lui Mircea Eliade, ***De la Zalmoxis la Genghis-Han***. O carte care nu era de găsit nici măcar la negru, deoarece a fost difuzată pe bază de liste, tocmai pentru a nu cădea pe mâinile neavenite ale specialiștilor. Evident, pe tabelele din librării figurau doar securiști și activiști de partid, însă, pe plan internațional, România se putea mândri cu publicarea uneia din operele de referință ale celebrului istoric al religiilor, interzis la el în țară timp de câteva decenii.

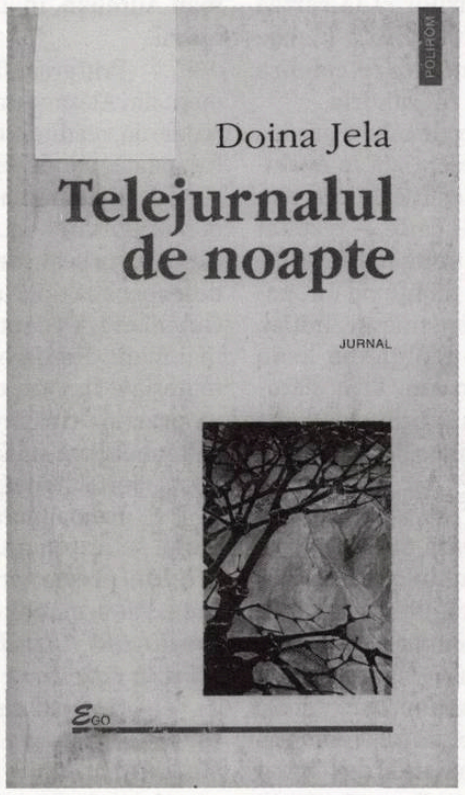

Elementul livresc joacă un rol important și în însemnările din 1981. Cu atât mai mult cu cât *jurnalul de lectură* oferă numeroși termeni de comparație cu ceea ce se întâmplă în țară. Doina Jela citește romanul ***La valse aux adieux*** de Milan Kundera și are o revelație. Vede că există o diferență enormă între ceea ce numim noi roman politic (cultivat de autori precum Augustin Buzura, Constantin Țoiu, Fănuș Neagu sau Marin Preda) și ceea ce face acest scriitor ceh. Ajunge la concluzia că drumul spre adevăr și marea literatură mai mult a pierdut decât a câștigat prin romanele *„obsedantului deceniu”*. Politicul este definit în felul următor: *„Asta e politicul: lozincile de peste tot, până și-n locurile neumblate, ticurile din vorbirea noastră, telejurnalul de noapte, faptul că spunem bancuri politice, felul cum le spunem, că facem învățământ politic, participăm la* ***Cântarea României****, demonstrăm pentru pace, nu* ***Puterea și adevărul****, nu marile dezvăluiri, nu faptul politic singular și exemplar, ci cotidianul fără nicio ostentație, așa cum este, până la a nu mai fi în stare să-l sesizăm. Semnificativ este nu ceea ce «semnifică» cu orice chip, un fel de «****atenție, eu spun acum un lucru semnificativ****», ci este exact ceea ce pentru noi nu mai semnifică nimic, pentru că ne-a intrat în piele, s-a identificat cu noi,* ***este noi***”.

Doina Jela se dovedește o cititoare atentă, care acordă o importanță deosebită romanului ***La valse aux adieux*** de Milan Kundera. Comentariile sale se dovedesc extrem de pertinente și sunt în măsură să releve diferențele dintre romanul politic autohton și creațiile disidentului ceh. Spre deosebire de romanele românești care vorbesc despre „anumite” cazuri și „anumite” întâmplări, Kundera ia în discuție sistemul însuși. Este șocată și de stilul scriitorului, care alege un ton de vodevil, sugerând faptul că epoca este, de fapt, derizorie, lipsită de eroism. Omul contemporan este frivol și derizoriu și are atât cât merită, deoarece nu mai este în stare să fie profund și grav. Doina Jela este de părere că un roman precum cel al lui Milan Kundera este imposibil de imaginat în literatura română a anului 1981. E imposibil până și de gândit ceea ce spune prozatorul ceh. Noi vorbim respectând tabuuri și gândim respectând tabuuri. Este extrem de mulțumită că a citit această carte, pe care aproape că o conspectează.

Numeroase meditații dobândesc dimensiuni eseistice, depășind simpla consemnare exterioară a faptelor. Un bun exemplu îl reprezintă, în acest sens, însemnările din 21 ianuarie 1981. Autoarea se întreabă dacă un roman în genul celor sud-americane se poate scrie la noi urmărind doar telejurnalul. Concluzia este aceea că nu, deși filmul cu vizita dictatorului în Bulgaria i se pare antologic. Comentează imaginile văzute și, în spatele festivismului exterior, identifică, în mimica tiranului, conștiința faptului că tot ceea ce face nu este altceva decât o imensă mascaradă. Revelația adevărului face cât un roman latino-american. Telejurnalul este cel care oferă o imagine festivistă despre o lume dramatică. Este – vorba lui Eminescu – straiul de purpură și aur ce se așază peste țărâna cea grea. Spre deosebire de ficțiunile care idilizau totalitarismul pe ecranele televizoarelor, însemnările zilnice reprezintă o cronică veridică a evenimentelor, o veritabilă contrautopie.

Comentează noul roman al lui Augustin Buzura, dar nu este deloc încântată. Nu precizează titlul cărții, însă nu e greu de ghicit faptul că este vorba de ***Vocile nopții***. În ciuda opiniilor extrem de favorabile vehiculate de critica vremii, nu se arată prea entuziasmată. Ba mai mult, este de părere că *„azi și aici nu poate exista o carte bună”*. Când afirmă acest lucru se referă atât la problemele tehnice, cât și la posibilitatea exprimării adevărului, la curajul artistic, la implicațiile politice etc.

Observațiile Doinei Jela vizează atât condiția socială a individului în totalitarism, cât și dimensiunea lui psihologică și culturală. În data de 30 mai 1981 prezintă maniera în care își scrie jurnalul. Începe să noteze târziu, după ce bea o cafea. Așteaptă până adorm toți, după care, între orele 23 și 2 din noapte, are posibilitatea să își facă însemnările, oricât de mizerabilă s-a dovedit ziua care tocmai a trecut. Trăiește astfel o senzație de clandestinitate, de *„viață dublă”*, asemenea unei cenușărese care fuge noaptea la bal.

În data de 28 septembrie 1981 notează o serie de observații esențiale despre condiția jurnalului intim. Este vorba de o concepție originală, ce diferă de viziunea multor diariști. Nu consideră că jurnalul e literatură, nici măcar un exercițiu de stil. Spre deosebire de Al. Cistelecan, este de părere că însemnările zilnice nu alcătuiesc nici măcar un *aide-mémoire*, deoarece ele sabotează memoria. Aceasta din urmă are capacitatea de a falsifica întâmplările, aranjându-le în mod convenabil. Dimpotrivă, jurnalul este un *contre-mémoire*, un corectiv al memoriei. Ideile vehiculate se dovedesc interesante, dar se bazează pe confuzia dintre amintiri și notele zilnice. Dar iată cum sună observațiile diaristei: *„Este foarte clar că alta e starea care mă determină să scriu în caietul acesta, decât cheful de scris, pur și simplu. Nu numai că jurnalul nu e literatură, dar nu e nici măcar exercițiu literar, adică «de stil». Nu este nici* ***aide-mémoire****, pentru că sabotează, în realitate, memoria, facultate dispusă mereu să aranjeze convenabil întâmplările trecute, să le falsifice, să fabrice produsele sintetice numite «amintiri». Este deci un* ***contre-mémoire*** *sau un corectiv al memoriei care nu este de bună credință. Pentru că pe lumea asta totul se aranjează, iar cel mai ușor te aranjezi în timp cu propria ta conștiință, memoria făcându-i acesteia foarte bune servicii, omițând, ajustând și reproducând în regim de favoare imaginile agreabile față de celelalte”*.

Tot la 28 septembrie vorbește de învățământul politic ca de un lucru extrem de periculos, deoarece nu reușește să te convingă decât de faptul că tu ca individ nu ai dreptate. Ieșind de la ședință, după o prezentare idilică a *„societății socialiste multilateral dezvoltate”*, nu îți vine să crezi că alimentarele sunt goale. Mai degrabă ai senzația că te înșală ochii. După o minuțioasă analiză a învățământului politic, are puterea să facă haz de necaz: *„Banc: producția de cărbuni a anului 1981 va fi de 22 de milioane de lihniți”*.

La 10 martie 1982, Doina Jela prezintă situația precară a revistelor literare, obligate să se autofinanțeze. Își pune problema lașității oamenilor de cultură, care refuzau să iasă și să își facă publice nemulțumirile. Definește cu ironie realitățile românești: *„Țara în care proștii îi conduc pe deștepți, nebunii pe sănătoși, adormiții pe lucizi, iar asta cu asentimentul celor din urmă, ca și cum ceva, ce-mi scapă, i-ar îndreptăți pe primii să conducă. Ce îi îndreptățește?”*. La 13 martie își exprimă admirația pentru filmul ***Călăuza*** a lui Tarkovski și vorbește despre el la modul superlativ.

Analizând lumea în care trăiește, Doina Jela prezintă discrepanța dintre ideologie și adevăr, dintre imaginea utopică reflectată în presă și realitatea cotidiană infernală. Dezbate apoi conceptul de democrație, concept ce a ajuns să nu mai aibă conținut. Insistă pe zvonurile sinistre care circulă și care fac viața și mai dificilă. Se vorbește despre comasarea editurilor și desființarea revistelor literare, deoarece cultura nu este rentabilă. De aici o vădită stare de insecuritate, spaima de a fi dat afară. Radiografia acidă a totalitarismului relevă procesul de alienare ce cuprinde întreaga societate românească. Diarista însăși trăiește o acută senzație de sufocare.

În paralel, continuă radiografia acidă a societății socialiste *„multilateral dezvoltate”*. Mâncarea se vinde pe ascuns și nu în magazine, așa cum ar fi normal. Pentru a se putea aproviziona, omul trebuie să apeleze la un întreg lanț de pile, de relații și de cunoștințe. La un moment dat, diarista vorbește de *„un fel de aristocratism al burții, care devine un criteriu al valorii sociale”*. Aceasta deoarece numai proștii nu pot să își procure o banană, un ness, o lămâie. Este de părere că, în ciuda aparențelor, totalitarismul supraviețuiește nu prin frică, teroare, constrângere, ci prin participare. Observatorul intransigent ajunge la concluzia șocantă că unitatea și perenitatea societății socialiste multilateral dezvoltate nu o asigură teroarea, ci prostia.

La 21 ianuarie 1983, Doina Jela face o afirmație semnificativă privind propriul ei statut de martor al lumii în care trăiește: *„Eu mă simt aici corespondent de război. Așa am optat eu să rămân în țară. Ca martor”*. În mod paradoxal, pe măsură ce ne apropiem de anul 1989, în loc să amplifice fresca totalitarismului aflat în descompunere, Doina Jela preferă să se retragă tot mai mult în livresc. Spre deosebire de numeroși alți oameni de cultură, nu pleacă în străinătate, refuză ideea exilului. Ultima însemnare a Doinei Jela este datată 14 septembrie 1989. Paradoxal, confesiunile nu se opresc odată cu înlăturarea dictaturii, ci cu găsirea unei modalități de eludare a morții prin cultivarea speranței în viața de apoi. Drept urmare, diarista decide: *„De azi încolo, n-am să mai scriu niciun rând”*. O promisiune trădată însă ulterior de numeroasele volume ale scriitoarei.

Telejurnalul de noapte este o carte densă și bine scrisă, una din cele mai complexe și mai reușite cronici ale totalitarismului românesc. Prezentând o serie de experiențe de viață exemplare pentru deceniul 1979-1989, lucrarea este mărturia veridică a unui autor care a trăit pe viu evenimentele prezentate. La sfârșitul lecturii, cititorul rămâne nu numai cu regretul că însemnările se termină brusc, ci și că se încheie tocmai în pragul marilor schimbări din decembrie 1989.

Săluc HORVAT

PUTEREA ŞI MAGIA CĂRŢII

Multe şi frumoase sunt paginile scrise despre carte, despre istoria sa. Nu îndeajuns însă pentru a-i marca rolul şi locul în dezvoltarea şi în progresul societăţii umane, pentru a-i dezvălui multiplele taine pe care le ascunde încă.

Între lucrările de excepţie apărute în ultimul timp adresate cărţii amintim volumul ***Istoria cărţilor***, scris de cunoscutul istoric şi bibliolog Martyn Lyons, apărut la editura ART, traducere din limba engleză de Ştefania Ferchedău.

Profesor la School of History and Philosophy din cadrul Universităţii New South Wales din Sidney, Martyn Lyons este un nume bine cunoscut în lumea ştiinţifică, profesor invitat la diverse universităţi din Franţa, Anglia, Spania, Brazilia, autor al unor lucrări de referinţă în domeniul ştiinţelor istorice şi al bibliologiei, cu referire specială la istoria scrisului şi a cărţii.

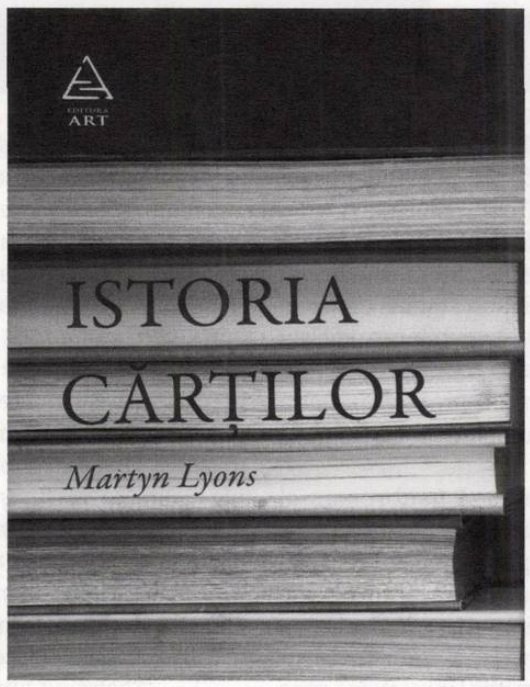

Istoria cărţilor este una din frumoasele „poveşti" despre carte şi despre implicaţiile sale, despre evoluţia cărţii, a scrisului, a tiparului şi a bibliotecilor, urmărite de-a lungul istoriei. O carte monumentală, nu numai prin conţinutul ei, ci şi prin ţinuta sa grafică, o adevărată operă de artă tipografică, elegantă, sobră, frumos ilustrată. O carte în care autorul urmăreşte, pas cu pas, drumul cărţii de la începuturile existenţei sale până în zilele noastre, de la tăbliţele de lut la cartea pe suport magnetic.

Deşi s-au scris lucruri importante despre carte, au rămas încă multe întrebări cărora nu li s-a dat un răspuns cert: Când a învăţat omul să scrie? Cu ce a scris? Cum arătau primele cărţi? Cum s-a ajuns la cartea tipărită? Şi multe altele.

La aceste întrebări Martyn Lyons încearcă să găsească răspunsuri, pe care să le susţină prin argumente ştiinţifice credibile.

Când şi unde s-a născut prima carte? Numeroasele descoperiri arată că atât scrisul, cât şi cartea au o vechime considerabilă şi că s-au produs în cele mai diferite zone locuite de oameni. Ceea ce se poate determina cu certitudine este faptul că evoluţia cărţii a fost legată de cea a scrisului şi a materialelor primitoare de scris şi că a cunoscut mai multe etape distincte. Prima a fost etapa „*cărţii vorbite*", mult mai veche decât scrisul. Se spune, de exemplu, că epopeile ***Iliada*** şi ***Odiseea***, atribuite lui Homer, au circulat vreme îndelungată sub formă orală, textul scris fiind datat după cunoaşterea scrisului, în jurul anilor 700 î.Hr. Practica comunicării orale a unor opere s-a păstrat mult timp la greci. Unele opinii susţin că ***Iliada*** are la bază o lungă tradiţie de compunere orală, probabil din diferiţi poeţi, a căror identitate este în general necunoscută, Homer fiind doar produsul unei societăţi în care predomina comunicarea orală (cf. Martyn Lyons, ***Istoria cărţilor***). Acelaşi destin l-a avut şi culegerea de povestiri cunoscute sub numele de ***O mie şi una de nopţi***.

Etapa cea mai lungă este aceea a „*cărţii manuscrise*", cuprinsă între descoperirea scrisului şi apariţia tiparului. A urmat „*cartea tipărită*", începând cu descoperirea tiparului mobil, continuată până în zilele noastre.

Ca să fie considerat carte, un text (manuscris) trebuie să întrunească câteva condiţii: să fie multiplicată în mai multe exemplare, unităţile constitutive să fie numerotate în continuare, să fie dimensionate uniform ca înălţime şi lăţime, să aibă un conţinut relativ unitar. Scrierile care au întrunit aceste condiţii au fost tăbliţele de lut, ele fiind considerate primele cărţi. Matriţele din lemn sau lut în care erau săpate diferite texte dovedesc că după acestea s-au reprodus mai multe exemplare. Unele tăbliţe erau puse cap la cap şi numerotate în continuare. Conţinutul lor cuprindea texte juridice, istorice, religioase şi, desigur, beletristice. Pe una din aceste tăbliţe din lut ars a fost imprimat cu cuneiforme un fragment din poemul ***Ghilgameş***, scris în limba akkariană, în care sunt descrise faptele de vitejie ale unui rege în căutarea nemuririi. În poem se vorbeşte de revărsarea apelor, ceea ce duce cu gândul la potopul biblic. De aici, tăbliţa este cunoscută sub numele de „*Tăbliţa potopului*".

Tăbliţele din lut ars (în cuptoare sau la soare), cu alfabet cuneiform, au alcătuit colecţiile marilor biblioteci ale cetăţii antice din Nipur, Ninive, Asur, Alexandria. O parte dintre acestea se păstrează şi astăzi în Biblioteca Muzeului din Londra.

După o scurtă introducere, ***Puterea şi magia cărţii***, Martyn Lyons se opreşte asupra lumii antice şi medievale, cu popasuri în Mesopotamia, China Antică, Grecia Antică, Roma Antică, constatând că această etapă a istoriei a fost marcată de câteva momente esenţiale: scrierea cu imagini şi simboluri (scrierea pietografică, cuneiformă şi heroglifică), folosirea ca suport pentru scris a unei game largi de materiale (frunza şi coaja copacilor, piatra, lemnul, lutul ars, papirusul şi pergamentul). China a inventat hârtia, grecii au creat alfabetul de la care a pornit alfabetul latin, glagolitic şi chirilic. S-a trecut de la tăbliţele de lut la cartea sulurilor şi la cartea „codex". Au luat fiinţă marile biblioteci, între care celebra Bibliotecă din Alexandria.

Inventarea codexului a produs o schimbare esenţială în evoluţia cărţii. Codexul este cea mai veche formă de carte. A rezultat din reunirea unor manuscrise imprimate pe tăbliţe de lut, papirusuri sau pergamente. Iniţial, codexul era o tăbliţă din lemn acoperită cu ceară. Prin alăturarea acestora şi prin prinderea lor cu o cureluşă sau cu un şnur s-a ajuns la forma unei cărţi cu file de lemn.

Apariţia papirusului şi a pergamentului ca suport de scris a înlocuit plăcile din lemn, sulul de papirus luând forma de carte. Datorită multiplelor avantaje pe care le întrunea codexul faţă de tăbliţe sau faţă de sulurile de papirus (acesta era mai compact şi mai uşor de manevrat; se puteau folosi pentru scris ambele feţe ale hârtiei, în timp ce pentru citirea sulului, care uneori avea o lungime de mai mulţi metri, cititorul trebuia să se folosească de ambele mâini; era mai uşor de păstrat şi de depozitat etc.), codexul s-a impus şi s-a răspândit într-un timp scurt în practica „editorială". Desigur, papirusul s-a păstrat încă mult timp, mai ales pentru redactarea unor documente oficiale sau ocazionale.

Între cele mai vechi codexuri păstrate până în zilele noastre este ***Codex aureus***, scris pe papirus cu litere de aur, realizat la propunerea regelui Carol cel Mare (742-814). ***Codex aureus*** este un adevărat monument de artă tipografică. În timpul Războiului de Treizeci de Ani, oştile legiunii catolice, conduse de Tilly, au distrus Biblioteca de la Heidelberg, unde se afla ***Codex aureus***. Cărţile salvate au devenit pradă de război, codexul ajungând în mâna a trei soldaţi. Neajungând la o înţelegere, aceştia au rupt codexul în trei părţi, luându-şi fiecare câte un fragment. Aşa se explică faptul că cele trei fragmente au ajuns în trei biblioteci diferite: British Museum din Londra, Biblioteca Vaticanului şi Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia (România).

Termenul de codex are şi înţelesul de culegere de texte vechi. În literatura română se cunosc mai multe culegeri de texte reunite sub acest nume: ***Codex Sturdzanus***, ***Codex Voroneţian***, ***Codex Marţianus*** etc.

Evoluţia cărţii şi circulaţia sa sunt strâns legate de înfiinţarea şi de organizarea bibliotecilor. Mesopotamia, leagănul culturii şi al civilizaţiei umane, a fost spaţiul unde s-au constituit primele biblioteci. Cele mai renumite au fost bibliotecile din cetăţile Assur, Nippur, Uruk şi Ninive. Între acestea, de un prestigiu deosebit s-a bucurat Biblioteca din Ninive, deţinătoare a unei mari părţi a literaturii babiloniene (opere literare, texte religioase, liste cronologice etc., toate purtând un „ex-libris", care atestă că aparţin regelui asirian Assurbanipal). Între texte se află şi poemul ***Ghilgameş***, una dintre cele mai vechi opere literare. Din Biblioteca din Ninive s-au păstrat până astăzi 20000 de tăbliţe de lut, aflate acum la Biblioteca Muzeului Britanic din Londra.

Biblioteca din Alexandria, una dintre cele mai mari şi mai vestite instituţii de acest gen a lumii antice, a fost înfiinţată în prima jumătate a secolului al III-lea î. Hr., în timpul domniei lui Ptolemeu I Soter şi al lui Ptolemeu al II-lea Filadelful, regii Egiptului (322-242 î. Hr.). În intenţia de a aduna în colecţiile sale „*întreaga ştiinţă a lumii cunoscute*", Biblioteca trimitea curieri peste tot pentru a cumpăra cărţi. Mai mult, corăbiile care veneau la Alexandria erau obligate să-şi predea cărţile pentru a fi copiate, originalele rămânând în posesia bibliotecii. În perioada de glorie, Biblioteca din Alexandria deţinea cele mai importante opere ale autorilor greci şi latini. Numărul volumelor deţinute, după unele estimări, depăşea şaptezeci de mii de tăbliţe de lut, suluri şi alte documente (550 tragedii, 1500 comedii etc.). La Biblioteca din Alexandria veneau pentru studiu cărturari din întreaga lume, iar modelul ei a fost urmat de alte biblioteci.

În legătură cu distrugerea bibliotecii s-au vehiculat mai multe ipoteze. Unele susţin că ea a ars (parţial) în anul 48 î. Hr., când Cezar a dat foc flotei egiptene, incendiul extinzându-se şi la depozitele bibliotecii. Există păreri conform cărora biblioteca a fost distrusă când Alexandria a fost ocupată de către împăratul roman Aurelian, în anul 273 d. Hr. Mai sunt însă şi alte opinii.

Prin grija UNESCO şi a guvernului egiptean, Biblioteca din Alexandria a fost reconstruită într-o arhitectură modernă, readucând în memoria contemporană ceea ce a fost odată marele templu al culturii Orientului Antic.

Inventarea tiparului a marcat unul dintre cele mai importante momente în evoluţia cărţii. De regulă, când se vorbeşte de cartea tipărită, trimiterile se fac la descoperirea tiparului mobil de către germanul Johann Gutenberg. De fapt, cartea tipărită are o vechime mult mai mare. Numeroasele matriţe din lemn sau din alte materiale în care erau săpate diverse texte dovedesc că practica tipăririi era bine cunoscută. Meritul lui Gutenberg constă în faptul că a confecţionat litera mobilă, a perfecţionat presa şi cernelurile tipografice.

Prima lucrare tipărită de Gutenberg cu tiparul mobil se presupune a fi un fragment din ***Cartea Sibilelor***, poezie germană din secolul al XIV-lea, datată 1445. Au urmat altele: ***Calendarul astronomic pe anul 1448***, ***Indulgenţele***, ***Calendarul turc***, ***Bula contra tuleilor*** etc. (1454-1455).

Cea mai importantă carte tipărită de Gutenberg este ***Biblia cu 42 de rânduri***, versiunea integrală a ***Vulgatei*** (1456), tipăritură ce va consolida definitiv prestigiul de tipograf al lui Gutenberg. A fost realizată în două volume, primul conţinând 324 p., al doilea 317 p. Se presupune că a fost tipărită în 200 de exemplare. Pentru tipărire s-au folosit 51 de mii de coli de hârtie şi peste cinci mii de piei de viţel.

Cărţile tipărite de Gutenberg şi de ucenicii săi între anii 1445 şi 1500 se cunosc sub numele de incunabule şi sunt recunoscute după următoarele caracteristici: lipsa foii de titlu, textul începe cu formula *incipit* şi se încheie cu *explicit*, numele autorului este trecut la sfârşitul textului, literele sunt inegale ca grosime şi inegal conturate, iar rândurile uşor ondulate.

Primele tipărituri se asemănau mult cu cărţile manuscrise realizate de copişti. Treptat, tipografii au introdus o serie de înnoiri: un amplu aparat introductiv, un frontispiciu gravat, bogat decorat, portretul autorului etc. Cărţile aveau titluri lungi, un fel de rezumat al conţinutului.

Invenţia lui Gutenberg şi a ucenicilor săi a cucerit în scurt timp lumea. La numai câţiva ani de la prima tipăritură realizată cu tiparul mobil (pe la 1480), în 110 oraşe din Europa existau tipografii. Şi în România, în anul 1508, călugărul sârb Macarie, care îşi făcuse ucenicia la Veneţia, a tipărit prima carte (***Liturghierul slavon***).

De la tiparniţa lui Gutenberg la marile ateliere şi de aici la combinatele tipografice drumul a fost mult mai scurt decât în oricare altă etapă marcată de evoluţia cărţii.

Pe măsură ce s-a perfecţionat tiparul, s-au îmbunătăţit şi condiţiile grafice ale tipăriturilor. Cărţile apar în formate diferite, în colecţii şi serii. Se introduce pe scară largă ilustrarea cărţilor.

(Continuare în pagina 14)

Gheorghe MANOLACHE

RESTITUTIO ION ŞIUGARIU IN INTEGRUM

Actualitatea cercetării de faţă se justifică şi prin optica exegetei de a repune în lumină insolitetea raportului dintre *„harta mentalului individual”*, tipică eului creator şiugarian şi *„harta mentalului colectiv”*, specifică spaţiului-matcă maramureşean, printr-o atare procedură Nadia Roman încercând a restabili *„genul proxim”* şi *„diferenţa specifică”* ale unei partituri lirice în curs de (con)solidare. Considerăm că un atare exerciţiu hermeneutic de (re)aproximare şi (re)desemnare a egregorei maramureşene este, în egală măsură, interesant şi provocator din perspectiva evidenţierii rolului fundamental pe care „codul etic” (de reprezentări şi de valori), circumscris unui areal cultural bine delimitat, îl exercită, subtil, asupra procesului creator intrinsec. După cum, prin analiza aplicată a poeziei lui Ion Şiugariu sau prin „compactarea” şi „sistematizarea” proliferate pe „domenii specifice”, se aduc perspective inedite asupra limbajului poeziei lui Ion Şiugariu: nume important pentru cultura locală din Nordul literar.

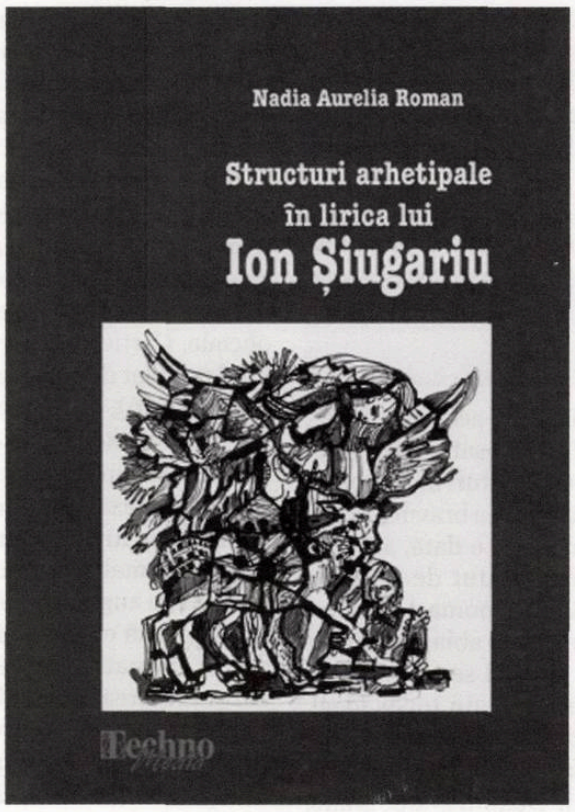

Postulatul de la care Nadia Roman porneşte în (re)interpretarea poeziei lui Ion Şiugariu ca *„transformare a limbajului”* aclimatizează în arealul criticii româneşti o perspectivă parţial-diferită de binecunoscuta egalizare dintre artă şi expresie. Mai exact, dintre expresie şi intuiţie, aşa cum o probează „efectele” doctrinei estetice a unui Benedetto Croce în planul gândirii critice româneşti din secolul al XX-lea. Avantajele recursului la hermeneutică ne sunt confirmate în/prin etalarea, critic-selectivă, a unor cunoştinţe avansate în „metoda” interpretării fenomenelor din cadrul culturii spirituale maramureşene, prin capacitatea de identificare, formulare şi soluţionare ştiinţifică a ipotezelor lansate, prin lapidaritate. Acestor „pragmatisme” Nadia Roman le mai adăugă reale abilităţi de documentare, elaborare şi valorificare a patrimoniului poetic lăsat moştenire de Ion Şiugariu. Firesc, spectrul cercetării se întregeşte şi prin evidenţierea seriei de *„competenţe transversale”*, regăsite în dilatarea şi completarea perspectivelor vizând redefinirea poeziei lui Ion Şiugariu ca *„alchimie cristalină”* a limbajului. În special aproximarea azimuturilor *limbajului ca poezie* se recunoaşte în intenţia de recitire, de analiză şi reinterpretare a creaţiei poetice a lui Ion Şiugariu în contextul mai larg al psiholingvisticii, al criticii tematice, al etnofilosofiei, al imagologiei ş.a.m.d. Pentru că Nadia Roman, bazându-se pe reconvertirea direcţiilor şi a metodelor de cercetare proprii acestor domenii, reuşeşte să impună o hermeneutică provocatoare ca demers şi convingătoare ca finalitate. Cu precizarea că singularitatea „procedurii” se recunoaşte în „secvenţele” în care atari teorii şi/sau principii de aplicare metodologică intră în competiţie şi „dialog”. Astfel, arsenalul erudiţiunii, tranzitat dintr-un domeniu de cercetare într-altul, conferă monografiei de faţă un pronunţat caracter transdisciplinar, ferind-o de capcanele uniperspectivei, ale platitudinii sau ale (supra)solicitărilor. Meritul cercetării de faţă, încununate de Nadia Roman printr-o valoroasă cercetare doctorală, rezidă şi în tehnica de a urmări evoluţia şi/sau împletirea raţionamentelor şi a judecăţilor de valoare, desprinse atât din „izvoare” tradiţionale (cu opinii, reacţii şi sugestii existente în lucrări canonice), precum şi din surse mai recente (identificate în studii conexe literarităţii). Prin aceste „revalorificări” autoarea opului dedicat limbajului poeziei lui Ion Şiugariu îşi ia libertatea de a iniţia „deschiderile” necesare spre soluţionarea aporiilor cu privire la preexistenţa unui **„cod al conotatorilor”**, potrivit căruia poezia modernă ar „violenta” sensul denotativ (tranzitiv) spre a realiza mai bine sensul afectiv (reflexiv).

Conjectura va fi girată de intenţia potrivit căreia, prin studiul de faţă, nu se vizează reabilitarea sau resuscitarea unui **„poet uitat”** (cum îl numeşte Nae Antonescu pe Ion Şiugariu) sau, în idiolectul wikipedia, completarea unui **„ciot”** de istorie literară locală. Dimpotrivă. Cartea Nadiei Roman propune un exerciţiu intelectual menit să reliefeze morfologia zonelor de transfer dinspre **„abisal”** înspre **„(supra)faţă”**; dinspre **„din-lăuntru-creaţiei”** înspre **„în-afara-textului”**. Pornindu-se de la principiul că, în cazul de faţă, putem lua în calcul particularitatea unei **„relaţii asimilante”** (mai mult sau mai puţin inocente) între „creaţie” şi „creativitate”, pe de o parte, respectiv între „hipertext” sau creaţia secundă şi „hipotext” ca patrimoniu valorizat, pe de alta, cercetătoarea va pleda pentru faptul că, în cazul poeziei lui Ion Şiugariu, **„efectul psihoestetic”** nu depinde doar de angrenajul **„mecanismului lingvistic”**. De aici şi senzaţia de etalare a puterii de strângere a „nodurilor” dinspre *creator* (poetul Ion Şiugariu) spre *patrimoniul cultural-spiritual* (egregora maramureşeană). Aşa cum/atât cât se lasă acest angrenaj amprentat într-un *„personalism liric”* indeniabil. Pentru a se putea ajunge însă la coerenţa, laconismul şi claritatea demersului ştiinţific de faţă, Nadia Roman s-a văzut implicată în examinarea, cu minuţie, a complexului **„act creator şiugarian”** şi în developarea multitudinii dimensiunilor (faţetelor) lui, cu respectarea consideraţiilor de ordin istoric, lingvistic, critic, psihanalitic, imagologic etc. Spre a întârzia, justificat, asupra „cauzelor” şi a „clauzelor” care i-au condiţionat şi influenţat „metabolele” codului. Cu menţiunea că drumul spre „intimitatea” operei lui Ion Şiugariu va fi (de cele mai multe ori) falacios şi, ca atare, cu mult mai anevoios decât pare acesta prefigurat în/prin monografia de faţă.

De altfel, Nadia Roman este convinsă că poetul Ion Şiugariu nu se mulţumeşte doar cu **„arta de utilizare a figurilor”**, ci el trăieşte, pur şi simplu, din ele. Prin developarea acestui tip de relaţie ombilicală dintre *creator* şi *creativitate,* dintre „ancestralitatea” pecetluită în *„anatomia lirică a fiinţei”* şi *„creativitatea”* exhibată în forme şi structuri semnificative, exegeta urmăreşte să stabilească azimutul *„mitului creator”* al poetului maramureşean Ion Şiugariu. Pledând, argumentat, pentru *„revederea critică”* a unui autor al cărui destin a fost brusc fracturat, reţinem şi precizarea cu privire la faptul că opera acestui poet maramureşean, insuficient şi unilateral explorată, ar trebui să beneficieze de posibilitatea unei (re)vederi a etosului legăturilor ancestrale, subtil-ancorate în tubulatura textului poetic şiugarian. Raporturile de contiguitate şi/sau de disociere între mentalul colectiv şi cel individual au fost soluţionate de Nadia Roman printr-un exerciţiu hermeneutic, după câte cunoaştem, neexperimentat la noi (până în prezent). Mai cu seamă dacă avem în vedere faptul că este în joc opera unui *„scriitor de raftul al doilea”*.

Originalitatea monografiei realizate de Nadia Roman se recunoaşte în redistribuirea accentelor investite spre a *„capta fluxul poetic”* subteran şi a decanta *„energetismul liric”* şiugarian. Cu evidenţierea *„depozitarelor”* lirice ancestrale, cristalizate într-o arhitextură poetică *„în curs de formare”*. Prin acest tip de investigaţie, Nadia Roman şi-a propus nu atât o prezentare a *„exteriorităţii”* (bio)grafice a poetului Ion Şiugariu (deşi este convinsă că poate fi luată în calcul şi o atare provocare!) cât, mai cu seamă, o încercare de analiză tematico-structurală a operei sale. Aceasta spre a ilustra modul în care subtilitatea gândirii artistului dă naştere unei literaturi singulare. Aşa se explică şi faptul că ancorajul scriiturii lui Ion Şiugariu va fi permanent controlat de exegetă, interesată de „jocul”/deplasarea dintre denotaţia metaforică a poemelor sale şi referinţa nondenotativă a discursului său critic (în special cel de la revistele literare ale vremii), prin care se condiţionează calea de acces şi la „substratul poetic” al anilor ’40. Prezumţia vizează rezistenţa relaţiei dintre valoarea referenţială şi constantele (auto) cenzurării, în sensul că Ion Şiugariu, familiarizat cu arsenalul liricii moderniste, consolidează un *„model poetic de intersecţie”*. Fenomenul va fi recunoscut în „a.d.n.”-ul unei scrieri translucide, cu un debit, în egală măsură, viu, policrom şi plurivoc, deseori „culpabil” de bulversarea lectorului/receptorului surprins de o atare (pre)dispoziţie lirică şi pasiune agonistică.

Pe întreg parcursul cercetării, demersul diligent al Nadiei Roman se arată echilibrat şi atent secondat de temeiul ştiinţific, de intenţia de a (re) actualiza, critic-interdisciplinar, informaţii şi opinii sau, după caz, „reacţii” cu privire la acest autor aflat, simultan, în prim-planul *literaturii locale* (maramureşene) şi în deriva *modelului poetic modernist* (de factură blagiană). Faptul va fi certificat de/prin utilizarea unor metode de investigare învederate, dublate de parcurgerea bibliografiei critice esenţiale şi, mai ales, confirmate de/prin (re)vederea *„filă cu filă”* a *„resurselor originale”* (jurnalul, caietele autorului, epistolarul etc.) din care nu lipsesc, pe lângă eşantioane din variantele cuprinse în volumele şi poemele publicate antum, proiectele/schiţele operei viitoare. Prin scriitorul selectat spre a fi tratat monografic – **Ion Şiugariu**, autorul volumelor de versuri ***Trecere prin alba poartă***, ***Paradisul peregrinar***, ***Ţara de foc;*** criticul de întâmpinare de la revistele „Meşterul Manole” şi „Revista Fundaţiilor Regale”; iniţiatorul unui „studiu critic” despre *poezia lui G. Bacovia* - ni se confirmă că sunt o *„rara avis”* cei ce se realizează la acelaşi nivel (superior, fireşte!) atât în critica de întâmpinare şi în raclaj, în cercetarea laborioasă, cât şi ca scriitor/scriptor propriu-zis.

După cum se poate observa, Nadia Roman ştie foarte bine că prima condiţie a reuşitei oricărui demers hermeneutic (şi, după Garabet Ibrăileanu, un criteriu esenţial pentru detectarea „inteligenţei” critice) e dată de *„supunerea la obiect”*. De aici recursul permanent la *„selecţie”*; pe considerentul că nu orice *„metodă critică”* poate fi aplicată oricărui tip de literatură. Iar atunci când în cauză e un scriitor *„de raftul doi”* (ca Ion Şiugariu), încă nefixat definitiv într-o formulă (şi, din păcate, nici în conştiinţa publică!), acesta se cere a fi investigat cu *„mijloace consacrate”*. Spre a fi reimpus atenţiei, în primul rând, prin demonstrarea/confirmarea valorii estetice perene a creaţiei sale. Obiectiv îndeplinit *„con brio”* de către Nadia Roman, convinsă că aceşti pivoţi (Autorul şi Opera) se cer a fi (re)ancoraţi într-un proiect monografic axat pe *restitutio Ion Şiugariu in integrum*.

Eugen Săvinescu

Daniela SITAR-TĂUT

REȚEPTAR BELIC DE SUBZISTENȚĂ. INSURGENT VERSUS APLAUDAC (I)

Apărut în anul 1998 la Chișinău (Editura Cartier), atunci când ecourile trilogiei diaristice (***Jurnal I, II, III***, Editura Nemira, 1997) stârneau încă furtunoase și mediatice divorțuri de autor, ***Altina. Grădina scufundată***, subintitulat „*roman public*", este inclus de scriptor, pe propriul site webistic, în categoria ficțiune. Paul Goma demolează însă constant definițiile naratologice încetățenite atât în privința concepției despre jurnal, cât mai ales pe aceea a „*ficției*". Spre deosebire de Michel Butor (***La Modification***), care a făcut carieră în Noul Roman francez prin elaborarea unei scrieri la persoana a II-a plural, scriitorul român recurge la o formulă mai puțin utilizată, și anume aceea a monologului deghizat dialogal, în fond un soliloc, în care parteneri ai disensiunilor, ai digresiunilor sau ai meditațiilor retrospective sunt idem și ipse, ego și alter ego. Oglinda verbalizată ne prezintă un interlocutor invers caracterial al emițătorului: cel care-ar fi putut fi, insul normal, docil, abulic, care se identifică masei populației, vidate deopotrivă de etică sau scrupule. Dialogul monologat alternează cu pasajele de monolog interior. Strategia epică implică lectorul în expozeul narativ, aspect prefigurat de notația auctorială: „*roman public*". Re-prezentația aduce la rampă aceiași actori din tramele precedente: sinele (mai mult sau mai puțin victimizat), „*confrații de condei*", arena intelectual-politică românească, distrugerea cărților personale, cenzura (din comunism) și postcenzura (de acum). Față de alte creații, componenta virulentă a limbajului este mai diluată, deși șarja acuzelor persistă.

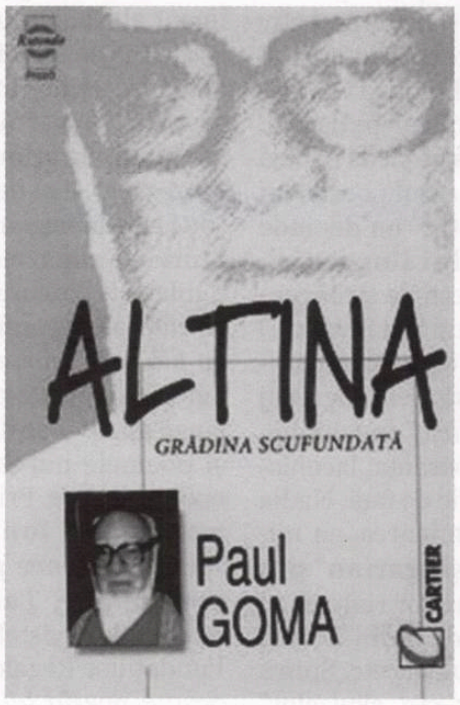

Perioada de gestație a cărții se reduce la doar cinci săptămâni: 23 iunie – 29 iulie 1997, Paris, o bună parte din economia ei epică și un laitmotiv deopotrivă fiind tributare răspunsului dat textului publicat de Monica Lovinescu în „Revista 22" (18-24 februarie 1997), intitulat ***O precizare la Jurnalul lui Paul Goma***, în care semnatara menționează debarasant: „*Îmi pare rău că l-am cunoscut pe Paul Goma*". Volumul este compartimentat în patru părți de pondere aproximativ egală, fiecare secțiune fiind delimitată în șapte subcapitole. Vocația simetriei, specifică esteticii realiste, este augmentată de utilizarea tehnicii balzaciene a cercurilor concentrice, accentul de insistență și marca delimitativă a episoadelor narative fiind reluarea cadrelor lingvistice. Cel inițial este reduplicat fie în formula originală, fie prin atomizări care subliniază ideile promovate. Refrenul prim este prelucrat atât în partea I, cât și în cea finală, prin variațiuni care mizează pe aleatoriul cronologiei (al vieții), granița labilă dintre momentul prezent și cel al extincției fiind subliniată prin conjuncția disjunctivă *sau*: „*Azi – mâine – sau chiar vineri – și gata*". Dacă partea întâi stă sub aprehensiunea thanaticului, de unde și nevoia unei ultime „*salve de tun*" scripturale, cea secundă propune o rețetă de survolare și anesteziere a vicisitudinilor proprii, făcând apel la modelul etic al predecesorilor: „*Când ți-e foarte-foarte greu (nu chiar mereu-mereu), te consolezi, comparându-ți viața cu a altor vietași.*" Deși partea a III-a nu are un motto independent, ea este densă din punctul de vedere al aserțiunilor referitoare la relația cu lectorii, la ostracizarea unui scriitor prin needitarea lui, la meditații asupra rolului și a funcției jurnalului, dar mai ales la relevarea deosebirilor dintre „*ficție/neficție*". Rețetarul naratologic este ilustrat cu nume de marcă (?) ale literaturii române contemporane, iar etalarea strategiilor epice și tematice explicitate e realizată cu un condescendent umor.

Roman static, ***Altina*** se transformă într-un conglomerat brodat pe arii evenimențiale deja cunoscute. Conștient de faptul că utilizarea acelorași fapte, nume, stări personale conduce la suprasaturație, că repetabilitatea creează senzația unei literaturi monocorde, care irită tocmai pentru că poartă pecetea bravurii într-o epocă de șerbi, autorul le mai etalează o dată, atașând și cauzele care i-au generat acest statut de disident (exilat perpetuu). Onomastica volumului va fi devoalată abia în paginile finale. La fel și titlul secund. Altina este un nume-sumă, un topos ideal, o exterioară peșteră platoniciană, „*o damă bine*" sau chiar „*ficția*" care se refuză sinelui. Demiurg topografic, scriitorul compensează imposibilitatea elaborării de fabule siropoase, sensibile lectorului comun, cu veleitățile cartografice (prezente și în ***Soldatul câinelui***). Altina este un mediu compensator pentru Basarabia pierdută, un act de pionierat în arealul autohton: se vrea prima urbe românească așezată „*pe o insulă a marelui fluviu*". Purtând nostalgia Ada Kaleh-ului, orașul-insulă Altina se vrea protejat de seisme, foarte ecologic, cu energie eoliană, posesor de industrie fină, parcuri de biciclete, luxurianță botanică, imprimerii și centru de birotică. Amplasată în sudul Bălții Ialomiței, insula (insulele), delimitată/e de patru poduri, constituie un axis mundi intelectual, o Republică a Artelor designerizată de artiști (pe bază de benevolat) și o agora ce va moși spiritele junilor veniți „*pentru că aici se face carte*". Preconizatele grădini scufundate constituie o replică lexematică la celebrele grădini suspendate ale Semiramidei. Altina și grădinile ei sunt doar un subterfugiu mintal, o evaziune topografică imposibil de concretizat practic. Limitele eului narator devin astfel duale, carenței anterioare fiindu-i atașată incapacitatea de a mai redacta ficțiuni. Devoalarea propriilor tertipuri narative este dublată de diagnosticarea volumului abia încheiat în cuvinte ce amintesc de ***Manifestul activist către tinerime*** al lui Ion Vinea. Actul scriptural este anihilat și asemuit lutului: „*scrisul nu slujește la nimic*" (p. 184). Ridiculizarea productului livresc este similară manifestelor avangardiste. Astfel, acesta pare „*un cârnat-covrig*", „*o murătură*". Speculațiile etimologice ale ultimului lexem ale autorului Alfabecedarului trec printr-un potpuriu de speculații și jonglerii lingvistice, de jocuri verbale de factură caragialiană: moratoriu, mur/perete, mur eminescian, moroială, moroi. Aria solitudinii este pigmentată cu aceea a recluziunii: „*Știi ce ai de făcut: să-ți iei grădina-scufundată la subsuoară și să-ți cauți alt loc de implantaționare*" (p. 187). Motivele însă iau forma unui panegiric la adresa confraților bine cotați în istoriile literare: „*Totodată îți iei catrafusele realisticești și te cari de-acilea, că noi n-avem nevoie de mereu aceleași chestii cu mizerie, cu sărăcie, cu zi-de-zi, las-că ne scrie D.R. Popescu ceva pe plac și pe măsură, chiar și Țoiu, până și Buzura a zis că de-abia așteaptă să scrie el o carte adevărată – tu n-ai ce face printre noi!*" (ibidem). Salutul de adio, fără a avea vreun iz testamentar, mizează pe conștiința imposibilității de a cizela conștiințe sau de a-și găsi vreun loc în Babilonia literaturii celor mediatizați.

Deși inițial Paul Goma cochetează cu ideea redactării unei cărți de ficțiune, perspectiva fabulatorie va fi abandonată, deoarece, în mentalitatea comună, a lectorului inocent, autobiograficul nu constituie apanajul unei cărți „*adevărate*", ci, din contră, fabulativul. Cinetica narativă e în ralanti, iar discursul epic din incipit se concentrează în jurul unor habitudini domestice, al regresiunilor mnemotehnice care contabilizează cei opt ani de exil parizian. Tonalitatea nostalgică supralicitează, în maniera lui I. Creangă, trecutul, iar motivul căldurii pare a avea inflexiuni caragialiene. Canicula meteorologică este suprapusă peste cea geografică. Astfel, anul 1989 reprezintă un timp torid, de arderi geopolitice. Meditațiile banale asupra apei de ploaie alternează cu turnura testamentară a acestei preconizate ultime cărți, văzute ca Premiul cel mare al Loteriei Beletristice.

Deși cartea este elaborată la Paris, există puține trimiteri la acest oraș, majoritatea paginilor fiind alocate întâmplărilor petrecute în țară sau revistei presei de la noi. Multietnic, asiatizat, în pofida demografiei oficiale, Cartierul Belleville își contrazice onomastica, fiind populat de o „*lume ostenită, omenire amărâtă. Și urâtă*" (p.16), astfel încât autorul preferă, în „*imobilul (...) penitenciariform*", plimbarea în gând.

În bună tradiție postmodernă, autorul inserează fragmente textuale, pe care le calchiază prin parafrază. Paul Goma are atribute de Pythie modernă, aptă să anticipeze maleficul. Rodat la școala vieții, conștient că insurgența angrenează solitudinea și repudierea, acesta își păstrează coloana etică necocârjată, în pofida unui destin dramatic care debutează cu depeizarea la patru ani și mutarea într-o altă identitate. Referirea la traumatizantul episod al invaziei ucrainenilor în Basarabia (după 28 iunie 1940) marchează începutul unui lung șir de repudieri și trădări. Considerațiile etnice se întemeiază nu numai pe realitatea istorică, ci și pe istoria trăită. Ucrainenii sunt niște invadatori bestializați, inumani, care operează un transfer de martiraj, repercutând asupra românilor represaliile la care i-au supus rușii. De aceea, speculațiile că intrarea României în NATO este condiționată de semnarea Tratatului cu Ucraina, într-o mioritică „*împăcare cu bale*" ce eludează trecutul, i se par grosiere, cu atât mai mult cu cât sunt promovate la nivel prezidențial. Proliferarea mistificărilor se datorează intelectualilor de paradă care contaminează masele în funcție de criterii preferențiale, subiective, circumscrise intereselor proprii: „*elita intelectuală românească, în sfârșit dezbărată de comunism (după șapte ani lungi), nu știe nimic, nu are de gând să învețe nimic, gândește strâmb. Însă elita, analfabetă, o învață pe biata neelită să gândească asemenea; și-o mai învață să acționeze doar potrivit intereselor individuale și imediate ale fiecăruia*" (p. 24). Scriitorul reiterează aserțiuni etnopsihologice, semnalând constanta detracării naționale: spiritul de turmă al românilor, lipsa genei etice, incapacitatea cronică de a decela Binele de Rău, servilismul și oportunismul unei tagme care se lasă păstorită de lider, indiferent de coloratura politică a acestuia. Ciraci ai lui Ceaușescu, electorat aplaudac iliescian și adorator al fiului lui Walter Roman „*din străfundul ovarelor*", neamul carpatic nu pare a se distanța prea mult de personajele caragialiene. Politica de scuze, lipsa obiectivității și retractilitatea acestora în fața adevărului îl fac pe scrib să-și releve nonapartenența la casta ariviștilor clipei, menționându-și statutul de exilat dual: din țară și din enclava pariziană a dizidenților.

Variațiunile pe tema refrenului inițial sunt contrabalansate de alternativa unui destin comod: dacă s-ar alinia clanului obedienților, s-ar normaliza și situația lui de insurgent perpetuu. „*Gata*" traduce laconic și eufemistic „*Marea Trecere*". În descendență balzaciană, autorul remarcă abilitatea cameleonică de adaptare la mediu a omului, animal social pentru care maleabilitatea circumstanțială e un garant al proliferării și al rezistenței speciei. Scribul comasează și aclimatizează proverbe pentru a remarca nota felină a individului: mâța și omul devin congruenți în fața sagacității pentru că suflă prudent în iaurt pentru a nu „*se frige*".

(Continuare în pagina 14)

Gheorghe MANOLACHE

RESTITUTIO ION ŞIUGARIU IN INTEGRUM

Actualitatea cercetării de faţă se justifică şi prin optica exegetei de a repune în lumină insoliteţea raportului dintre *„harta mentalului individual”*, tipică eului creator şiugarian şi *„harta mentalului colectiv”*, specifică spaţiului-matcă maramureşean, printr-o atare procedură Nadia Roman încercând a restabili *„genul proxim”* şi *„diferenţa specifică”* ale unei partituri lirice în curs de (con)solidare. Considerăm că un atare exerciţiu hermeneutic de (re)aproximare şi (re)desemnare a egregorei maramureşene este, în egală măsură, interesant şi provocator din perspectiva evidenţierii rolului fundamental pe care „codul etic” (de reprezentări şi de valori), circumscris unui areal cultural bine delimitat, îl exercită, subtil, asupra procesului creator intrinsec. După cum, prin analiza aplicată a poeziei lui Ion Şiugariu sau prin „compactarea” şi „sistematizarea” proliferate pe „domenii specifice”, se aduc perspective inedite asupra limbajului poeziei lui Ion Şiugariu: nume important pentru cultura locală din Nordul literar.

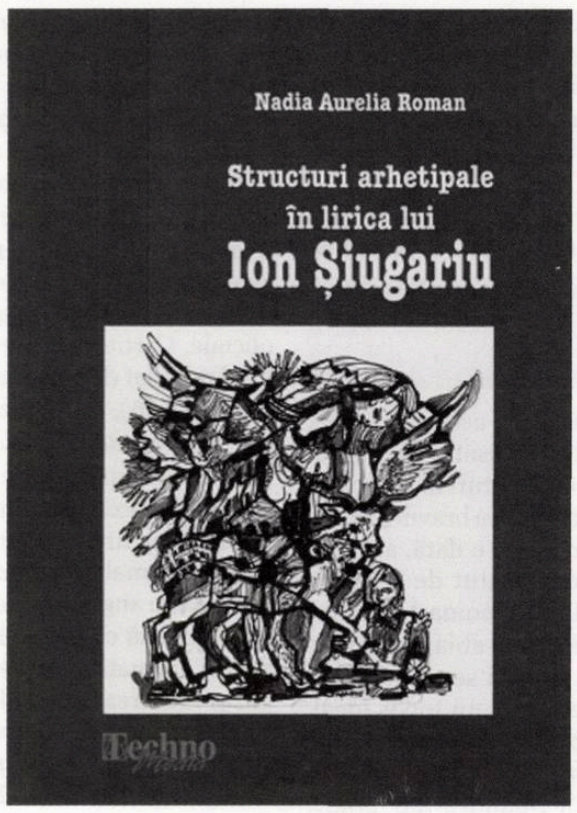

Postulatul de la care Nadia Roman porneşte în (re)interpretarea poeziei lui Ion Şiugariu ca *„transformare a limbajului”* aclimatizează în arealul criticii româneşti o perspectivă parţial-diferită de binecunoscuta egalizare dintre artă şi expresie. Mai exact, dintre expresie şi intuiţie, aşa cum o probează „efectele” doctrinei estetice a unui Benedetto Croce în planul gândirii critice româneşti din secolul al XX-lea. Avantajele recursului la hermeneutică ne sunt confirmate în/prin etalarea, critic-selectivă, a unor cunoştinţe avansate în „metoda” interpretării fenomenelor din cadrul culturii spirituale maramureşene, prin capacitatea de identificare, formulare şi soluţionare ştiinţifică a ipotezelor lansate, prin lapidaritate. Acestor „pragmatisme” Nadia Roman le mai adăugă reale abilităţi de documentare, elaborare şi valorificare a patrimoniului poetic lăsat moştenire de Ion Şiugariu. Firesc, spectrul cercetării se întregeşte şi prin evidenţierea seriei de *„competenţe transversale”*, regăsite în dilatarea şi completarea perspectivelor vizând redefinirea poeziei lui Ion Şiugariu ca *„alchimie cristalină”* a limbajului. În special aproximarea azimuturilor *limbajului ca poezie* se recunoaşte în intenţia de recitire, de analiză şi reinterpretare a creaţiei poetice a lui Ion Şiugariu în contextul mai larg al psiholingvisticii, al criticii tematice, al etnofilosofiei, al imagologiei ş.a.m.d. Pentru că Nadia Roman, bazându-se pe reconvertirea direcţiilor şi a metodelor de cercetare proprii acestor domenii, reuşeşte să impună o hermeneutică provocatoare ca demers şi convingătoare ca finalitate. Cu precizarea că singularitatea „procedurii” se recunoaşte în „secvenţele” în care atari teorii şi/sau principii de aplicare metodologică intră în competiţie şi „dialog”. Astfel, arsenalul erudiţiunii, tranzitat dintr-un domeniu de cercetare într-altul, conferă monografiei de faţă un pronunţat caracter transdisciplinar, ferind-o de capcanele uniperspectivei, ale platitudinii sau ale (supra)solicitărilor. Meritul cercetării de faţă, încununate de Nadia Roman printr-o valoroasă cercetare doctorală, rezidă şi în tehnica de a urmări evoluţia şi/sau împletirea raţionamentelor şi a judecăţilor de valoare, desprinse atât din „izvoare” tradiţionale (cu opinii, reacţii şi sugestii existente în lucrări canonice), precum şi din surse mai recente (identificate în studii conexe literarităţii). Prin aceste „revalorificări” autoarea opului dedicat limbajului poeziei lui Ion Şiugariu îşi ia libertatea de a iniţia „deschiderile” necesare spre soluţionarea aporiilor cu privire la preexistenţa unui **„cod al conotatorilor”**, potrivit căruia poezia modernă ar „violenta” sensul denotativ (tranzitiv) spre a realiza mai bine sensul afectiv (reflexiv).

Conjectura va fi girată de intenţia potrivit căreia, prin studiul de faţă, nu se vizează reabilitarea sau resuscitarea unui **„poet uitat”** (cum îl numeşte Nae Antonescu pe Ion Şiugariu) sau, în idiolectul wikipedia, completarea unui **„ciot”** de istorie literară locală. Dimpotrivă. Cartea Nadiei Roman propune un exerciţiu intelectual menit să reliefeze morfologia zonelor de transfer dinspre **„abisal”** înspre **„(supra)faţă”**; dinspre **„din-lăuntru-creaţiei”** înspre **„în-afara-textului”**. Pornindu-se de la principiul că, în cazul de faţă, putem lua în calcul particularitatea unei **„relaţii asimilante”** (mai mult sau mai puţin inocente) între „creaţie” şi „creativitate”, pe de o parte, respectiv între „hipertext” sau creaţia secundă şi „hipotext” ca patrimoniu valorizat, pe de alta, cercetătoarea va pleda pentru faptul că, în cazul poeziei lui Ion Şiugariu, **„efectul psihoestetic”** nu depinde doar de angrenajul **„mecanismului lingvistic”**. De aici şi senzaţia de etalare a puterii de strângere a „nodurilor” dinspre *creator* (poetul Ion Şiugariu) spre *patrimoniul cultural-spiritual* (egregora maramureşeană). Aşa cum/atât cât se lasă acest angrenaj amprentat într-un *„personalism liric”* indeniabil. Pentru a se putea ajunge însă la coerenţa, laconismul şi claritatea demersului ştiinţific de faţă, Nadia Roman s-a văzut implicată în examinarea, cu minuţie, a complexului **„act creator şiugarian”** şi în developarea multitudinii dimensiunilor (faţetelor) lui, cu respectarea consideraţiilor de ordin istoric, lingvistic, critic, psihanalitic, imagologic etc. Spre a întârzia, justificat, asupra „cauzelor” şi a „clauzelor” care i-au condiţionat şi influenţat „metabolele” codului. Cu menţiunea că drumul spre „intimitatea” operei lui Ion Şiugariu va fi (de cele mai multe ori) falacios şi, ca atare, cu mult mai anevoios decât pare acesta prefigurat în/prin monografia de faţă.

De altfel, Nadia Roman este convinsă că poetul Ion Şiugariu nu se mulţumeşte doar cu **„arta de utilizare a figurilor”**, ci el trăieşte, pur şi simplu, din ele. Prin developarea acestui tip de relaţie ombilicală dintre *creator* şi *creativitate,* dintre „ancestralitatea” pecetluită în *„anatomia lirică a fiinţei”* şi *„creativitatea”* exhibată în forme şi structuri semnificative, exegeta urmăreşte să stabilească azimutul *„mitului creator”* al poetului maramureşean Ion Şiugariu. Pledând, argumentat, pentru *„revederea critică”* a unui autor al cărui destin a fost brusc fracturat, reţinem şi precizarea cu privire la faptul că opera acestui poet maramureşean, insuficient şi unilateral explorată, ar trebui să beneficieze de posibilitatea unei (re)vederi a etosului legăturilor ancestrale, subtil-ancorate în tubulatura textului poetic şiugarian. Raporturile de contiguitate şi/sau de disociere între mentalul colectiv şi cel individual au fost soluţionate de Nadia Roman printr-un exerciţiu hermeneutic, după câte cunoaştem, neexperimentat la noi (până în prezent). Mai cu seamă dacă avem în vedere faptul că este în joc opera unui *„scriitor de raftul al doilea”*.

Originalitatea monografiei realizate de Nadia Roman se recunoaşte în redistribuirea accentelor investite spre a *„capta fluxul poetic”* subteran şi a decanta *„energetismul liric”* şiugarian. Cu evidenţierea *„depozitarelor”* lirice ancestrale, cristalizate într-o arhitextură poetică *„în curs de formare”*. Prin acest tip de investigaţie, Nadia Roman şi-a propus nu atât o prezentare a *„exteriorităţii”* (bio)grafice a poetului Ion Şiugariu (deşi este convinsă că poate fi luată în calcul şi o atare provocare!) cât, mai cu seamă, o încercare de analiză tematico-structurală a operei sale. Aceasta spre a ilustra modul în care subtilitatea gândirii artistului dă naştere unei literaturi singulare. Aşa se explică şi faptul că ancorajul scriiturii lui Ion Şiugariu va fi permanent controlat de exegetă, interesată de „jocul”/deplasarea dintre denotaţia metaforică a poemelor sale şi referinţa nondenotativă a discursului său critic (în special cel de la revistele literare ale vremii), prin care se condiţionează calea de acces şi la „substratul poetic” al anilor ’40. Prezumţia vizează rezistenţa relaţiei dintre valoarea referenţială şi constantele (auto)cenzurării, în sensul că Ion Şiugariu, familiarizat cu arsenalul liricii moderniste, consolidează un *„model poetic de intersecţie”*. Fenomenul va fi recunoscut în „a.d.n.”-ul unei scrieri translucide, cu un debit, în egală măsură, viu, policrom şi plurivoc, deseori „culpabil” de bulversarea lectorului/receptorului surprins de o atare (pre)dispoziţie lirică şi pasiune agonistică.

Pe întreg parcursul cercetării, demersul diligent al Nadiei Roman se arată echilibrat şi atent secondat de temeiul ştiinţific, de intenţia de a (re)actualiza, critic-interdisciplinar, informaţii şi opinii sau, după caz, „reacţii” cu privire la acest autor aflat, simultan, în prim-planul *literaturii locale* (maramureşene) şi în deriva *modelului poetic modernist* (de factură blagiană). Faptul va fi certificat de/prin utilizarea unor metode de investigare învederate, dublate de parcurgerea bibliografiei critice esenţiale şi, mai ales, confirmate de/prin (re)vederea *„filă cu filă”* a *„resurselor originale”* (jurnalul, caietele autorului, epistolarul etc.) din care nu lipsesc, pe lângă eşantioane din variantele cuprinse în volumele şi poemele publicate antum, proiectele/schiţele operei viitoare. Prin scriitorul selectat spre a fi tratat monografic – **Ion Şiugariu**, autorul volumelor de versuri ***Trecere prin alba poartă***, ***Paradisul peregrinar***, ***Ţara de foc;*** criticul de întâmpinare de la revistele „Meşterul Manole” şi „Revista Fundaţiilor Regale”; iniţiatorul unui „studiu critic” despre *poezia lui G. Bacovia* - ni se confirmă că sunt o *„rara avis”* cei ce se realizează la acelaşi nivel (superior, fireşte!) atât în critica de întâmpinare şi în raclaj, în cercetarea laborioasă, cât şi ca scriitor/scriptor propriu-zis.

După cum se poate observa, Nadia Roman ştie foarte bine că prima condiţie a reuşitei oricărui demers hermeneutic (şi, după Garabet Ibrăileanu, un criteriu esenţial pentru detectarea „inteligenţei” critice) e dată de *„supunerea la obiect”*. De aici recursul permanent la *„selecţie”*; pe considerentul că nu orice *„metodă critică”* poate fi aplicată oricărui tip de literatură. Iar atunci când în cauză e un scriitor *„de raftul doi”* (ca Ion Şiugariu), încă nefixat definitiv într-o formulă (şi, din păcate, nici în conştiinţa publică!), acesta se cere a fi investigat cu *„mijloace consacrate”*. Spre a fi reimpus atenţiei, în primul rând, prin demonstrarea/confirmarea valorii estetice perene a creaţiei sale. Obiectiv îndeplinit *„con brio”* de către Nadia Roman, convinsă că aceşti pivoţi (Autorul şi Opera) se cer a fi (re)ancoraţi într-un proiect monografic axat pe *restitutio Ion Şiugariu in integrum*.

Eugen Săvinescu

Daniela SITAR-TĂUT

REȚEPTAR BELIC DE SUBZISTENȚĂ. INSURGENT VERSUS APLAUDAC (I)

Apărut în anul 1998 la Chişinău (Editura Cartier), atunci când ecourile trilogiei diaristice (***Jurnal I, II, III***, Editura Nemira, 1997) stârneau încă furtunoase şi mediatice divorţuri de autor, ***Altina. Grădina scufundată***, subintitulat *„roman public”*, este inclus de scriptor, pe propriul site webistic, în categoria ficţiune. Paul Goma demolează însă constant definiţiile naratologice încetăţenite atât în privinţa concepţiei despre jurnal, cât mai ales pe aceea a *„ficţiei”*. Spre deosebire de Michel Butor (***La Modification***), care a făcut carieră în Noul Roman francez prin elaborarea unei scrieri la persoana a II-a plural, scriitorul român recurge la o formulă mai puţin utilizată, şi anume aceea a monologului deghizat dialogal, în fond un soliloc, în care parteneri ai disensiunilor, ai digresiunilor sau ai meditaţiilor retrospective sunt idem şi ipse, ego şi alter ego. Oglinda verbalizată ne prezintă un interlocutor invers caracterial al emiţătorului: cel care-ar fi putut fi, insul normal, docil, abulic, care se identifică masei populaţiei, vidate deopotrivă de etică sau scrupule. Dialogul monologat alternează cu pasajele de monolog interior. Strategia epică implică lectorul în expozeul narativ, aspect prefigurat de notaţia auctorială: *„roman public”*. Re-prezentaţia aduce la rampă aceiaşi actori din tramele precedente: sinele (mai mult sau mai puţin victimizat), *„confraţii de condei”*, arena intelectual-politică românească, distrugerea cărţilor personale, cenzura (din comunism) şi postcenzura (de acum). Faţă de alte creaţii, componenta virulentă a limbajului este mai diluată, deşi şarja acuzelor persistă.

Perioada de gestaţie a cărţii se reduce la doar cinci săptămâni: 23 iunie – 29 iulie 1997, Paris, o bună parte din economia ei epică şi un laitmotiv deopotrivă fiind tributare răspunsului dat textului publicat de Monica Lovinescu în „Revista 22” (18-24 februarie 1997), intitulat ***O precizare la Jurnalul lui Paul Goma***, în care semnatara menţionează debarasant: *„Îmi pare rău că l-am cunoscut pe Paul Goma”*. Volumul este compartimentat în patru părţi de pondere aproximativ egală, fiecare secţiune fiind delimitată în şapte subcapitole. Vocaţia simetriei, specifică esteticii realiste, este augmentată de utilizarea tehnicii balzaciene a cercurilor concentrice, accentul de insistenţă şi marca delimitativă a episoadelor narative fiind reluarea cadrelor lingvistice. Cel iniţial este reduplicat fie în formula originală, fie prin atomizări care subliniază ideile promovate. Refrenul prim este prelucrat atât în partea I, cât şi în cea finală, prin variaţiuni care mizează pe aleatoriul cronologiei (al vieţii), graniţa labilă dintre momentul prezent şi cel al extincţiei fiind subliniată prin conjuncţia disjunctivă *sau*: *„Azi – mâine – sau chiar vineri – şi gata”*. Dacă partea întâi stă sub aprehensiunea thanaticului, de unde şi nevoia unei ultime *„salve de tun”* scripturale, cea secundă propune o reţetă de survolare şi anesteziere a vicisitudinilor proprii, făcând apel la modelul etic al predecesorilor: *„Când ţi-e foarte-foarte greu (nu chiar mereu-mereu), te consolezi, comparându-ţi viaţa cu a altor vietaşi.”* Deşi partea a III-a nu are un motto independent, ea este densă din punctul de vedere al aserţiunilor referitoare la relaţia cu lectorii, la ostracizarea unui scriitor prin needitarea lui, la meditaţii asupra rolului şi a funcţiei jurnalului, dar mai ales la relevarea deosebirilor dintre *„ficţie/neficţie”*. Reţetarul naratologic este ilustrat cu nume de marcă (?) ale literaturii române contemporane, iar etalarea strategiilor epice şi tematice explicitate e realizată cu un condescendent umor.

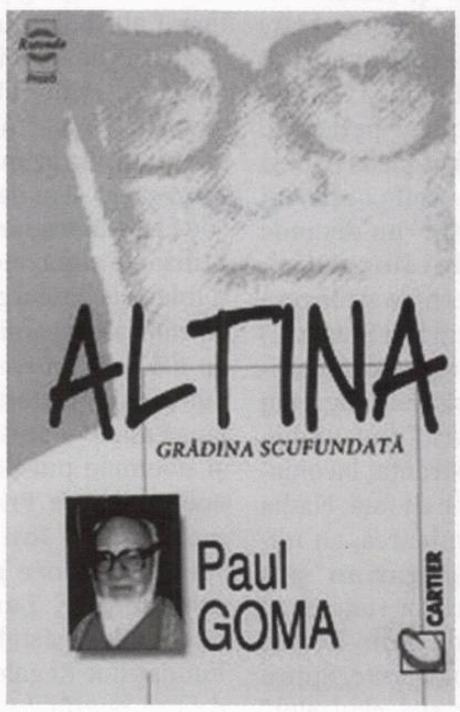

Roman static, ***Altina*** se transformă într-un conglomerat brodat pe arii evenimenţiale deja cunoscute. Conştient de faptul că utilizarea aceloraşi fapte, nume, stări personale conduce la suprasaturaţie, că repetabilitatea creează senzaţia unei literaturi monocorde, care irită tocmai pentru că poartă pecetea bravurii într-o epocă de şerbi, autorul le mai etalează o dată, ataşând şi cauzele care i-au generat acest statut de disident (exilat perpetuu). Onomastica volumului va fi devoalată abia în paginile finale. La fel şi titlul secund. Altina este un nume-sumă, un topos ideal, o exterioară peşteră platoniciană, *„o damă bine”* sau chiar *„ficţia”* care se refuză sinelui. Demiurg topografic, scriitorul compensează imposibilitatea elaborării de fabule siropoase, sensibile lectorului comun, cu veleităţile cartografice (prezente şi în ***Soldatul câinelui***). Altina este un mediu compensator pentru Basarabia pierdută, un act de pionierat în arealul autohton: se vrea prima urbe românească aşezată *„pe o insulă a marelui fluviu”*. Purtând nostalgia Ada Kaleh-ului, oraşul-insulă Altina se vrea protejat de seisme, foarte ecologic, cu energie eoliană, posesor de industrie fină, parcuri de biciclete, luxurianţă botanică, imprimerii şi centru de birotică. Amplasată în sudul Bălţii Ialomiţei, insula (insulele), delimitată/e de patru poduri, constituie un axis mundi intelectual, o Republică a Artelor designerizată de artişti (pe bază de benevolat) şi o agora ce va moşi spiritele junilor veniţi *„pentru că aici se face carte”*. Preconizatele grădini scufundate constituie o replică lexematică la celebrele grădini suspendate ale Semiramidei. Altina şi grădinile ei sunt doar un subterfugiu mintal, o evaziune topografică imposibil de concretizat practic. Limitele eului narator devin astfel duale, carenţei anterioare fiindu-i ataşată incapacitatea de a mai redacta ficţiuni. Devoalarea propriilor tertipuri narative este dublată de diagnosticarea volumului abia încheiat în cuvinte ce amintesc de ***Manifestul activist către tinerime*** al lui Ion Vinea. Actul scriptural este anihilat şi asemuit lutului: *„scrisul nu slujeşte la nimic”* (p. 184). Ridiculizarea productului livresc este similară manifestelor avangardiste. Astfel, acesta pare *„un cârnat-covrig”*, *„o murătură”*. Speculaţiile etimologice ale ultimului lexem ale autorului Alfabecedarului trec printr-un potpuriu de speculaţii şi jonglerii lingvistice, de jocuri verbale de factură caragialiană: moratoriu, mur/perete, mur eminescian, moroială, moroi. Aria solitudinii este pigmentată cu aceea a recluziunii: *„Ştii ce ai de făcut: să-ţi iei grădina-scufundată la subsuoară şi să-ţi cauţi alt loc de implantaţionare”* (p. 187). Motivele însă iau forma unui panegiric la adresa confraţilor bine cotaţi în istoriile literare: *„Totodată îţi iei catrafusele realisticeşti şi te cari de-acilea, că noi n-avem nevoie de mereu aceleaşi chestii cu mizerie, cu sărăcie, cu zi-de-zi, las-că ne scrie D.R. Popescu ceva pe plac şi pe măsură, chiar şi Ţoiu, până şi Buzura a zis că de-abia aşteaptă să scrie el o carte adevărată – tu n-ai ce face printre noi!”* (ibidem). Salutul de adio, fără a avea vreun iz testamentar, mizează pe conştiinţa imposibilităţii de a cizela conştiinţe sau de a-şi găsi vreun loc în Babilonia literaturii celor mediatizaţi.

Deşi iniţial Paul Goma cochetează cu ideea redactării unei cărţi de ficţiune, perspectiva fabulatorie va fi abandonată, deoarece, în mentalitatea comună, a lectorului inocent, autobiograficul nu constituie apanajul unei cărţi *„adevărate”*, ci, din contră, fabulativul. Cinetica narativă e în ralanti, iar discursul epic din incipit se concentrează în jurul unor habitudini domestice, al regresiunilor mnemotehnice care contabilizează cei opt ani de exil parizian. Tonalitatea nostalgică supralicitează, în maniera lui I. Creangă, trecutul, iar motivul căldurii pare a avea inflexiuni caragialiene. Canicula meteorologică este suprapusă peste cea geografică. Astfel, anul 1989 reprezintă un timp torid, de arderi geopolitice. Meditaţiile banale asupra apei de ploaie alternează cu turnura testamentară a acestei preconizate ultime cărţi, văzute ca Premiul cel mare al Loteriei Beletristice.

Deşi cartea este elaborată la Paris, există puţine trimiteri la acest oraş, majoritatea paginilor fiind alocate întâmplărilor petrecute în ţară sau revistei presei de la noi. Multietnic, asiatizat, în pofida demografiei oficiale, Cartierul Belleville îşi contrazice onomastica, fiind populat de o *„lume ostenită, omenire amărâtă. Şi urâtă”* (p.16), astfel încât autorul preferă, în *„imobilul (...) penitenciariform”*, plimbarea în gând.

În bună tradiţie postmodernă, autorul inserează fragmente textuale, pe care le calchiază prin parafrază. Paul Goma are atribute de Pythie modernă, aptă să anticipeze maleficul. Rodat la şcoala vieţii, conştient că insurgenţa angrenează solitudinea şi repudierea, acesta îşi păstrează coloana etică necocârjată, în pofida unui destin dramatic care debutează cu depeizarea la patru ani şi mutarea într-o altă identitate. Referirea la traumatizantul episod al invaziei ucrainenilor în Basarabia (după 28 iunie 1940) marchează începutul unui lung şir de repudieri şi trădări. Consideraţiile etnice se întemeiază nu numai pe realitatea istorică, ci şi pe istoria trăită. Ucrainenii sunt nişte invadatori bestializaţi, inumani, care operează un transfer de martiraj, repercutând asupra românilor represaliile la care i-au supus ruşii. De aceea, speculaţiile că intrarea României în NATO este condiţionată de semnarea Tratatului cu Ucraina, într-o mioritică *„împăcare cu bale”* ce eludează trecutul, i se par grosiere, cu atât mai mult cu cât sunt promovate la nivel prezidenţial. Proliferarea mistificărilor se datorează intelectualilor de paradă care contaminează masele în funcţie de criterii preferenţiale, subiective, circumscrise intereselor proprii: *„elita intelectuală românească, în sfârşit dezbărată de comunism (după şapte ani lungi), nu ştie nimic, nu are de gând să înveţe nimic, gândeşte strâmb. Însă elita, analfabetă, o învaţă pe biata neelită să gândească asemenea; şi-o mai învaţă să acţioneze doar potrivit intereselor individuale şi imediate ale fiecăruia”* (p. 24). Scriitorul reiterează aserţiuni etnopsihologice, semnalând constanta detracării naţionale: spiritul de turmă al românilor, lipsa genei etice, incapacitatea cronică de a decela Binele de Rău, servilismul şi oportunismul unei tagme care se lasă păstorită de lider, indiferent de coloratura politică a acestuia. Ciraci ai lui Ceauşescu, electorat aplaudac iliescian şi adorator al fiului lui Walter Roman *„din străfundul ovarelor”*, neamul carpatic nu pare a se distanţa prea mult de personajele caragialiene. Politica de scuze, lipsa obiectivităţii şi retractilitatea acestora în faţa adevărului îl fac pe scrib să-şi releve nonapartenenţa la casta ariviştilor clipei, menţionându-şi statutul de exilat dual: din ţară şi din enclava parizianã a dizidenţilor.

Variaţiunile pe tema refrenului iniţial sunt contrabalansate de alternativa unui destin comod: dacă s-ar alinia clanului obedienţilor, s-ar normaliza şi situaţia lui de insurgent perpetuu. *„Gata”* traduce laconic şi eufemistic *„Marea Trecere”*. În descendenţă balzaciană, autorul remarcă abilitatea cameleonică de adaptare la mediu a omului, animal social pentru care maleabilitatea circumstanţială e un garant al proliferării şi al rezistenţei speciei. Scribul comasează şi aclimatizează proverbe pentru a remarca nota felină a individului: mâţa şi omul devin congruenţi în faţa sagacităţii pentru că suflă prudent în iaurt pentru a nu *„se frige”*.

(Continuare în pagina 14)

Igor URSENCO

Sfântul Duh

ultima rezervă
de mânie mi-am epuizat-o Dincolo
de sfârşitul rarefiat
din plămâni mi-am băut
până la fund Paharul
pestilenţial Acum două-mii-de-ani
şi-ceva-lumină

tocindu-mi-o

între pleoapele Vineţii doar cât
să-mi acopăr Imaginaţia
fragilă ca cele două Nimburi: de Tată şi Fiu
legătura de sânge
nu-i decât Exorcizarea
calmă a tautologiei. Mi-a mai rămas

să aştept
din secol În secol

alte bătăi de Bocanci

în Uşa
timpanului

Happy Planet Index

Cum le adulmeci
de la depărtarea simţurilor
atrofiate, te şi pomeneşti
Cu lucrurile dobândind
o Familiaritate aproape
incestuoasă. De parcă

te-ai aşeza La masă în locul
unde se cuvenea capului
de familie plecat
să planteze lujeri

între cerurile
subterane

sunt sigur că şi anul ce vine tot danezii,
finlandezii, norvegienii şi suedezii vor ieşi inevitabil
primii în topul „Indicelui
Planeta Fericită", dispuşi să facă abstracţie
colectivă de frigul cronic ce li s-a Dosit
în oase şi Descendenţa
comună din tragicul
iar uneori simpaticul personaj
numit Hamlet
poate din această cauză
anul acesta Se va catapulta
soarele dintr-un culcuş de rezervă, ratându-şi
aniversarea generaţionistă şi, de
ce nu?, contul
gras nobilizat
de Academia Suedeză. Aşa cum

presupun, Ignoranţa
umană
s-ar putea dovedi
că bate toate topurile
deceselor de obezitate infantilă
şi cancer
mamar la păpuşile
de ceară gestante. Nu ştiu cum

se face că şi prostata se umflă
de la show-rile politice
difuzate În pauza dintre
filmele de Oscar, retransmise
doar
în Anul comemorării
starurilor
decedate. Între timp
ai toate şansele
din lume să constaţi că trabucul voluminos
al unui oarecare tip
insignifiant Djugaşvilli a făcut
mai multe Victime colaterale
decât milioanele de asasinate
colective la ordinul dictatorului Iosif
Stalin. Nimic mai firesc atunci,

la fiecare masă servită
să pun Un tacâm în plus de-a dreapta mea
pentru Ioana D'Arc şi Sfânta
Kinkiziţie! Cu ce-a mai rămas

din sufletul
umezit până

la capătul imaginaţiei nu e de mirare că Distanţa
de la mine şi Până la
cât-puteam-fi-de-împlinit
este direct proporţională Fericirii
scăpate vederii
comune: exact ca Dostoievski
în faţa plutonului
de execuţie. Şi atunci, din exaltat

ce-am fost, sunt pe Cale
să devin
şi mai Adevărat!

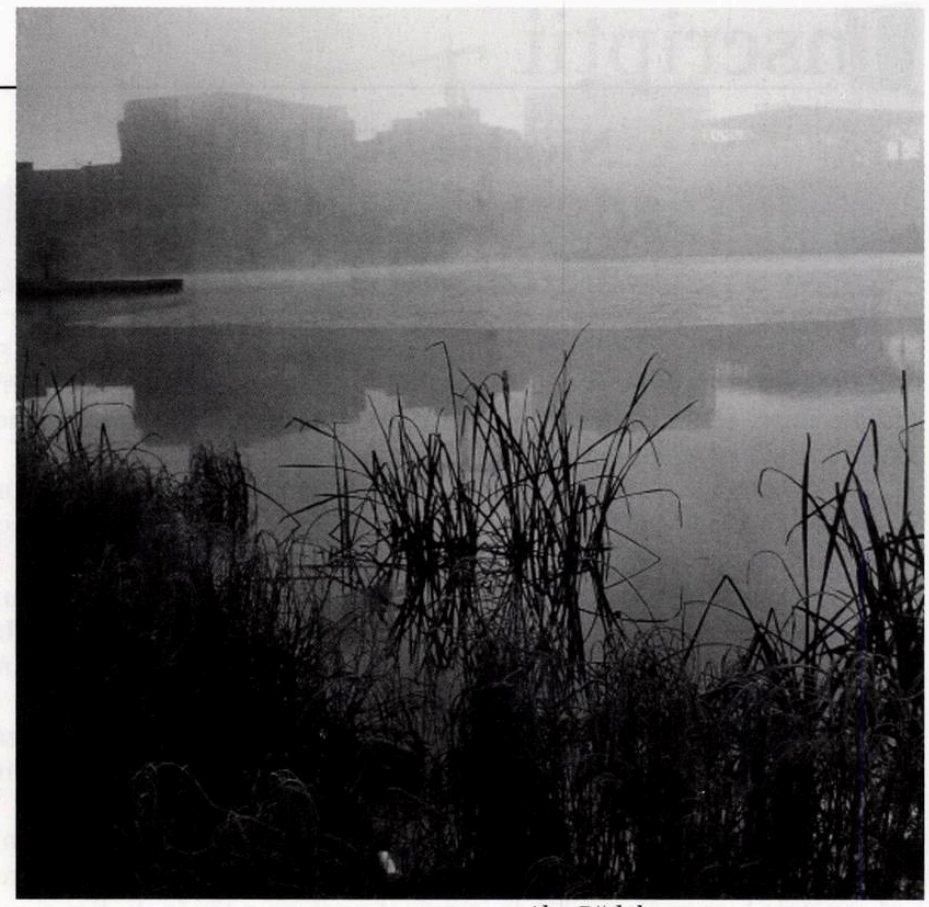

Alex Rădulescu

Tabelul periodic a lui Mendeleev

Eu sunt Dragostea. În ciuda lui Socrate
rămân de aceeaşi baricadă
cu ceilalţi „fericiţi
fără muze" ce preferă să mă lase pe mâna
iute a sinucigaşilor
Romeo şi Julieta. Dar nici când

nu mai sunt suficiente
uneltele de tortură

în subsolul Mausoleului Taj Mahal carnea mea
nici că e încercată de mânia
omenească. Tot mai scurtă la fiecare
sfârşit de iarnă, când mă simt
răzbunată pe deplin. Şi mereu

pregătită pentru a reveni

transfigurată
în pâlcul unui stol grăbit de cocori
peste simţurile
uşor dezgheţate. Iată-le răsărind
timide printre firele de iarbă
supravieţuitoare
cumplitei uri de anul trecut.

Vasile Dan MARCHIŞ

Minima cerere

Dumnezeule, dă-mi ocazia
să fac ceva măcar cu o mână
Am două mâini. Una o pot da celui lipsit,
ştiind că doar mâna aceea
mă va încadra cu adevărat
în îmbrăţişarea dragostei

Doamne, dă-mi ocazia
să fac ceva măcar cu un picior.
Am două picioare. Unul îl pot da celui lipsit,
ştiind că doar piciorul acela
mă va întâmpina cu adevărat...

Doamne, dă-mi ocazia
să fac ceva măcar cu un ochi

Am doi ochi. Pot da unul celui lipsit,
ştiind că doar ochiul acela
mă va încadra cu adevărat în lumina iubirii...

Doamne, dacă tot ce ţi-am cerut
e prea mult
fă-mă puf de păpădie.
Astfel aş putea zbura fără aripi,
fără complemente,
fără speranţe,
fără vânt,
fără cuvinte,
fără legământ...

Cuvinte inflamabile

Arde în mine
arhiva de rugăciuni nerostite
Sunt ca un preot lipsit de cuvinte,
care săvârşeşte slujba prin semne...

Scriu parcă
mă debarasez de materiale inflamabile

Scriu parcă
mă dezbrac de haine cuprinse de foc

Prin focul de cuvinte
sau prin cuvintele de foc
inima este mai mult decât un pompier...
N-au stins nici nu sting pompierii cu apă
câte cuvinte a stins şi stinge
inima cu sânge...

Toate cuvintele ard!
Cum să mai scriu astfel...?

Văd gramatica destinului
ca pe un foc cu ardere completă...

Prin arderea completă a cuvintelor
nu mi-a rămas cenuşă,
nu mi-a rămas fum...
Cum să scriu la modul elementar?

Arde în mine
arhiva de rugăciuni nerostite
Sunt ca un preot lipsit de cuvinte,
care săvârşeşte slujba prin semne...

Singura amintire uscată a apelor

1
Se conturează un nou potop
şi Noe nu-i de găsit.
S-a întrebat de el şi pe la
obiectivele cu specific marinăresc
însă nimic...

„Cum aşa!, se răsti regele către amirali,
Singura amintire uscată a apelor,
aşezată pe ţinuta istoriei drept galon,
nu figurează în rândul marinarilor?
Dacă Noe s-ar crede unul dintre voi
ar fi vai de lume!"

2
Noe, străbătând oceanul,
de această dată ca turist,
şi scriindu-şi memoriile,
se văzu oprit în larg
nu de valuri, ci de intensitatea muzei...

„Incredibil!, tresări regele.
Noe călătoreşte pe ape fără statut oficial!
Văd doar perspectiva să-l convingem
să-şi schimbe atitudinea!
Destinul îl presează să-şi scrie nepreţuitele-i memorii!
Noe va accepta să ne călăuzească
spre un nou liman
dacă-i vom aranja să facă schimb de experienţă
cu Shakespeare, Eminescu, Heine, Esenin!"

Nicolae SCURTU

ÎNTREGIRI LA BIBLIOGRAFIA MONICĂI LAZĂR

Biografia şi bibliografia jurnalistei şi eseistei Monica Lazăr (n. 5 octombrie 1933-m. 8 aprilie 1984) nu sunt cunoscute complet nici specialiştilor care, fără ezitare, elaborează fişe de istorie literară, profiluri şi medalioane adesea lacunare şi neconcludente.

O sursă extrem de preţioasă, unde cercetătorul poate găsi informaţii şi precizări privind itinerariul uman şi scriitoricesc al Monicăi Lazăr, o constituie literatura sa epistolară.

Elocvente în acest sens sunt epistolele trimise lui Al. Dima, lui Lucian Blaga, lui Constantin Ciopraga, lui Mihai Drăgan, lui Al. Husar, lui Marin Bucur, Victoriei Anei Tăuşan, lui I. D. Sîrbu, lui Radu Stanca, lui Ştefan Augustin Doinaş şi altora.

Revelatoare sub aspectul *confesiunii* şi al unei *sincerităţi* dezarmante sunt şi cele două epistole trimise din Bucureşti *magului* de la Cluj, pentru care a manifestat o profundă admiraţie şi iubire.

Monica Lazăr, recentă absolventă a Facultăţii de Filologie din Cluj, în urma unui concurs este numită redactor la Editura Tineretului, unde are prilejul să constate lucruri imposibil de imaginat pentru un tânăr studios şi preocupat de respectarea valorile literare naţionale şi universale.

Acoladele sale critice privitoare la *revenirea* în literatura română a lui Lucian Blaga, de unde fusese izgonit de un regim ignorant şi totalitar, sunt pertinente şi obiective.

Impresionează devoţiunea şi excelenta comunicare a Monicăi Lazăr cu poetul şi gânditorul Lucian Blaga, care era sensibil la orice fel de informaţie referitoare la opera şi, evident, la destinul său în epoca comunistă.

Observaţiile privitoare la unii dintre discipolii lui Lucian Blaga, printre care menţionez, aici, pe Ion Negoiţescu, pe Radu Stanca, pe I.D. Sîrbu şi pe Ştefan Augustin Doinaş, sunt cât se poate de exacte şi reflectă, de fapt, o anume stare a *cerchiştilor* de a-l revedea pe Lucian Blaga în măreţia lui de odinioară.

Dorel Găină

Bucureşti, la 19 sept[embrie] 1956

Mult stimate şi iubite domnule profesor,

Probabil până la data aceasta aţi aflat că am părăsit Clujul, poate pentru totdeauna; sunt tot aşa de sigură că v-a impresionat neplăcut faptul că n-am trecut, în pragul meu de viaţă nouă, să vă văd şi să-mi iau rămas bun.

Vina nu e, într-adevăr, scuzabilă, dar se explică poate în parte prin sentimentul pe care îl am că pe d[umnea]voastră nu v-am părăsit, că aceasta nu e de fapt o scrisoare, ci una din vechile şi bunele noastre conversaţii.

Subiectul scrisorii e de altfel asemănător cu acele conversaţii şi atât de arzător încât veţi înţelege că nu am răgazul depănării propriilor mele probleme şi întâmplări, pe care le rezerv pentru altă dată.

M-am întâlnit adineauri cu Sîrbu[1], care mi-a spus că Negoiţescu[2] a fost chemat ieri la Crohmălniceanu[3], care i-a propus lui sau, prin el, cineva din Cercul Literar[4], să scrie un articol în care să vă „reabiliteze", pe d[umnea]v[oa]s[tră], ca poet şi om de cultură, şi opera d[umnea]v[oa]s[tră] trecută, pregătind astfel apariţii viitoare.

Precum vedeţi, plasa se aruncă din nou şi de data asta cu o abilitate care face cinste culorii etnice a pescarului. Se vor fi gândit probabil că nu veţi refuza, atunci când semnătura va fi a unuia din vechii d[umnea] v[oa]s[tră] discipoli.

Eu am protestat de îndată, dar Sîrbu, care s-a angajat atât de definitiv în hora asta ridicolă şi odioasă, n-a vrut să audă de nimic, proferând ceva despre nu ştiu eu ce poziţii care trebuiesc recâştigate.

Am obţinut totuşi să nu se scrie nimic până când nu vă vor cere aprobarea, iar eu sper că voi ajunge înaintea lor.

Graba şi neliniştea mă sufocă aproape; poate nu voi găsi tocmai argumentele potrivite sau ele nu vor izbuti să se înşiruie cu suficientă logică.

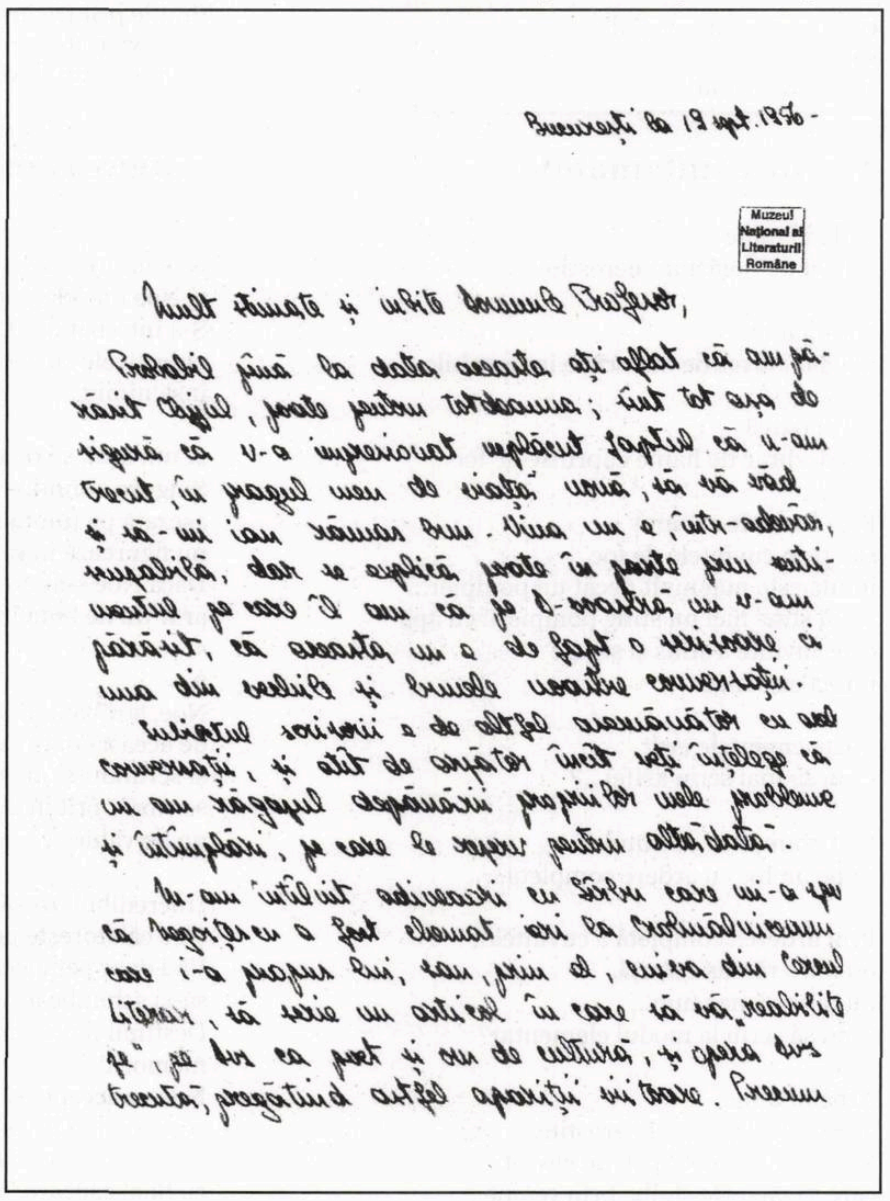

Bucureşti 19 sept. 1956 -

Muzeul Naţional al Literaturii Române

Mult stimate şi iubite domnule Profesor,

Probabil până la data aceasta aţi aflat că am părăsit Clujul, poate pentru totdeauna; sunt tot aşa de sigură că v-a impresionat neplăcut faptul că n-am trecut, în pragul meu de viaţă nouă, să vă văd şi să-mi iau rămas bun. Vina nu e, într-adevăr, scuzabilă, dar se explică poate în parte prin sentimentul pe care îl am că pe d-voastră nu v-am părăsit, că aceasta nu e de fapt o scrisoare, ci una din vechile şi bunele noastre conversaţii.

Subiectul scrisorii e de altfel asemănător cu acele conversaţii, şi atât de arzător încât veţi înţelege că nu am răgazul depănării propriilor mele probleme şi întâmplări, pe care le rezerv pentru altă dată.

M-am întâlnit adineauri cu Sîrbu care mi-a spus că Negoiţescu a fost chemat ieri la Crohmălniceanu care i-a propus lui, sau, prin el, cuiva din Cercul Literar, să scrie un articol în care să vă „reabiliteze", pe dv ca poet şi om de cultură, şi opera dvs trecută, pregătind astfel apariţii viitoare. Precum

Vreau să vă implor încă o dată, domnule profesor, să nu cedaţi ispitei acesteia care, dacă vă aduce momentan bani şi glorie (ce glorie!), nu este în fond decât faţa mascată a unei iremediabile ruine; v-am mai spus: d[umnea]v[oa]s[tră] nu vă mai aparţineţi.

Lucian Blaga nu mai este un nume, este un steag, ultimul şi de-aceea cel mai preţios! Credeţi-mă că suntem din ce în ce mai mulţi cei care ne susţinem datorită acestui steag.

Aveţi un templu cum niciun renume, niciodată, nu va putea construi, în inimile tuturor celor care mai cred în valori, care mai speră că biata şi terfelita noastră literatură va vedea din nou zile mai bune!

Nu mă îndoiesc că ceea ce adăposteşte sertarul mesei d[umnea]v[oa]s[tră] e infinit superior cărţilor ce mă privesc cu atâta prietenie din bibliotecă; poate vă veţi gândi că e timpul să apară, poate doriţi să cunoaşteţi, în sfârşit, după o pauză atât de lungă, atât de dureros de lungă, bucuria mesajului trimis oamenilor, bucuria gestului de artă înflorit, pur şi mare pentru inimile celor ce vă iubesc.

Vă rog totuşi să renunţaţi. Atâtea nume au căzut, tăind în noi răni de nevindecat. Am rezistat totuşi cu dinţii strânşi, pentru că cea mai mare lumină a noastră rămânea pură şi intensă: Lucian Blaga.

În clipele noastre de adâncă şi reculeasă mărturisire, numele d[umnea]v[oa]s[tră] a devenit simbol şi îndemn. Suntem foarte mulţi, nenumăraţi, cei care gândim aşa. Suntem foarte mulţi, nenumăraţi, cei care am simţi că această ultimă prăbuşire ne găseşte, iată, în cumplita clipă în care lacrimile nu mai pot curge, dar, în care însăşi viaţa din noi e fără rost, e inutilă până la absurd.

Sunt lângă d[umnea]v[oa]s[tră] un glas neînsemnat, dar cel mai curat. Monica vă iubeşte aşa cum nimeni niciodată nu vă va iubi: cu toată fiinţa. Dar vă vrea mare şi curat, domnule profesor, ca să se poată închina oricând şi să spună: cred!

Pentru Negoiţescu, pentru Stanca[5], pentru Sîrbu, pentru Doinaş (şi pentru el, vai!), compromisul a devenit un fapt banal, care le aduce banii de concediu şi orgoliul notei prizărite din mila ciracilor criticii actuale. Dar dumneavoastră!...

De când sunt în editură ştiu ce înseamnă umilinţa. Umilinţa nu a omului, ci a cuvântului

Dorel Găină

scris, a credinței înaripate în vers sau a înțelepciunii încrustate în aurul limbii.

Gorunul nostru din margine de codru n-are voie să treacă pe-aici. Fruntea lui e numai lumină și Lucian Blaga, care n-are trupul munților, nici nu frânge cerul cu brațele lui de oceane, trebuie să știe să moară în el, ca odată din inima lui să fie făurit noul Adam!

Nu știu în ce fel ați putea împiedica cele ce se întâmplă. Sunt sigură că veți găsi mijlocul cel mai potrivit.

Pentru a înlesni reintrarea în critica literară a lui Negoițescu, sunteți un preț prea mare, și pretenția la el e rușinoasă; ea demonstrează nu numai tupeu, ci și abdicarea de la ceva ce-a fost odată frumusețea vieții.

Iar în ce privește poeziile d[umnea]v[oa] s[tră] care așteaptă tiparul... mai e necesar ceva dincolo de strigătul meu deznădăjduit?

De ce nu sunt acolo ca să recunosc în supraumana d[umnea]v[oa]s[tră] privire că înțelegeți și că plecați urechea la apelul meu.

A dumneavoastră,
Monica

***

București, 12 dec[embrie] 1956

Mult iubite și stimate domnule profesor,

Am așteptat mereu, cu nerăbdare, să primesc propunerea d[umnea]voastră pentru ***Faust****, sperând că veți căuta să învingeți într-un fel oarecare prevederile contractului cu E[ditura] de S[tat] p[entru] L[iteratură] și A[rtă]. Asta, firește, pe lângă dorul meu permanent de-a vă vedea sau de-a avea vești de la d[umnea]voastră.*

Tânărul poet care vă aduce scrisoarea e astfel un mesaj viu pe care vi-l trimit și rândurile mele, încercarea de a reface atmosfera atât de prețioasă pentru mine.

Odată, când voi scrie despre Lucian Blaga și o voi face neapărat, am să las altora, mai pricepuți și mai chemați, studiul minunatei sale opere, ca să evoc numai figura copleșitoare, impresionantă a omului; și o voi face notând toate micile noastre conversații, mesele la cantină, plimbările scurte pe străzile Clujului, vizitele mele la Bibliotecă, dedicația de pe ***Faust****, pentru a recompune aspectul inedit al marelui prieten și părinte care sunteți pentru mine.*

Pana mea va fi atunci înfiorată de pietate.

Bucureștiul e din ce în ce mai frumos, mai limpede, mai neașteptat în aspectele sale exterioare.

Ieșind zilele trecute de la Galeria Națională, am avut impresia vie că n-am părăsit muzeul, ci am intrat, fantastic, într-un tablou imens și că mă mișc prin el ca în vis.

Aceasta durează firește numai până când începe viscolul, singurul element neartistic al climei de-aici; altminteri ploaia, norii, soarele, amurgurile, nopțile, zorile, totul pare muiat într-o paletă uluitoare prin nuanțele sale infinite.

Apoi, un mare eveniment, cred că cel mai mare de când m-am stabilit aici, a fost un concert de vioară și orgă la care am asistat vinerea trecută.

Mai întâi că am pătruns pentru prima oară la Ateneu și frumusețea lui, puțin desuetă, un farmec în plus, m-a încântat grozav. Apoi muzica... A fost numai program Bach. Și pentru mine Bach se asociază cu arta greacă, cu filosofia lui Platon, cu geometria de aur a lui Pitagora, ca un templu grandios de-o deplină seninătate și puritate în contur, de-o riguroasă proporție în dimensiuni, de-o desăvârșită măreție în concepție.

Închipuiți-vă toate acestea interpretate de tânărul și inspiratul Mihai Constantinescu[6], toată această geometrie absolută dezvăluindu-și deodată pasiunea și exaltarea mistică ce o conține fiecare notă, fiecare acord, fiecare frază muzicală!...

La sfârșit, după ce a trebuit să repete patru bucăți publicului entuziasmat, violonistul s-a clătinat, palid, cred că nu atât din cauza oboselii, ci din pricină că muzica îl consumase, îl depășise, purtându-l spre suprauman.

Și așa cum am ieșit atunci de-acolo, emoționată și purificată și înălțată sufletește, m-am gândit mai întâi la d[umnea]voastră.

Am să vin la Cluj la începutul lui ianuarie. Poate că vă rezerv pe-atunci o surpriză de care nu vreau să vorbesc acum.

Pentru că scrisoarea mea nu e decât expresia dorului meu nesfârșit și a profundului respect pe care vi-l poartă a dumneavoastră
Monica

P.S.

Pe-aici se vorbește tot mai insistent de apariția poeziilor d[umnea]voastră, problema a pus-o din nou Țugui[7] la o ședință a tinerilor scriitori, după cum mi-a relatat Ion Brad.

Ce trebuie să înțelegem din toate astea?

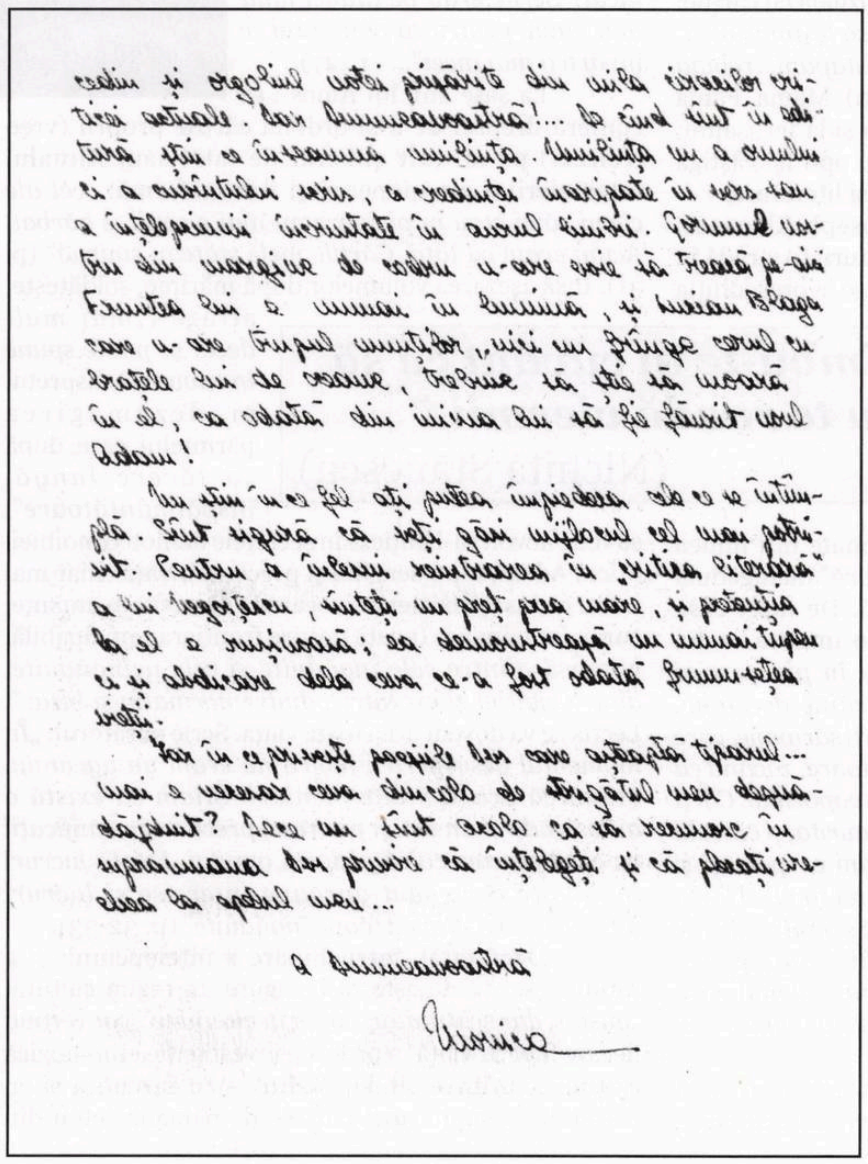

Note:

• Originalele acestor epistole se află la Muzeul Național al Literaturii Române din București. Numere de inventar: 19489/1 și 19490/2.

1. I.D. Sîrbu (n. 1919 -m. 1989), prozator, dramaturg, eseist și memorialist. Este membru fondator al „Cercului Literar de la Sibiu". Lucian Blaga îi coordonează lucrarea de licență.

2. Ion Negoițescu (n. 1921-m. 1993), istoric și critic literar, poet, prozator și memorialist. Este redactor unic al „Revistei Cercului Literar", unde susține cronica literară împreună cu Cornel Regman.

3. Ov[id] S. Crohmălniceanu (n. 1921-m. 2000), istoric și critic literar, prozator și memorialist. În perioada 1953–1966 este redactor și, apoi, redactor-șef adjunct al revistei „Viața Românească".

4. „Cercul Literar de la Sibiu", grupare literară și culturală înființată în anul 1943 de către un grup de tineri studioși, având-l ca mentor spiritual pe Lucian Blaga. Editează „Revista Cercului Literar".

5. Radu Stanca (n. 1920-m. 1962), poet, dramaturg și eseist. Este asistent al lui Lucian Blaga la Catedra de filosofia culturii (1943–1945). Participă intens la viața și activitatea „Cercului Literar de la Sibiu".

6. Mihai Constantinescu (n. 22 august 1926-m. 25 februarie 1987), muzicolog si poet.

7. Pavel Țugui (n. 1921), istoric literar, memorialist și epistolograf. În anii 1955-1960 a deținut funcția de șef al Secției de știință și cultură a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român.

Dorel Găină

Delia POP

„CÂND O SĂ FIU MARE O SĂ FIU O CARTE”
(Amos OZ)

În 1939, când Amos Klausner s-a ivit pe lume, într-o casă *„plină-ochi cu cărți”* din cartierul Kerem Avraham al Ierusalimului, era de presupus că urma să trăiască în lumea cuvintelor. Nimic ieşit din comun, de altfel. Fiindcă – va nota el peste câteva decenii în romanul autobiografic ***Poveste despre dragoste şi întuneric*** (publicat în versiune românească la Humanitas Fiction în 2008, 2009 şi 2011) – *„aproape oricine din Ierusalimul acelei vremi era poet, prozator, cercetător, gânditor, savant sau reformator al lumii”* (p. 44-45, ultima ediție).

Tatăl său, Yehuda Arieh Klausner, licențiat a două universități (din Vilnius, apoi din Ierusalim), vorbea unsprezece limbi şi citea în şaptesprezece; era funcționar la Biblioteca Națională de pe muntele Scopus şi avea publicate volume şi articole proprii. Amos era puternic impresionat de relația lui senzuală cu cărțile: *„Îi plăcea să le pipăie, să le mângâie, să le amuşine. Îi stârneau o plăcere fizică: nu se putea stăpâni, trebuia să întindă mâna şi să le atingă”* (p. 30). Mama, Fania (născută Mussman), studiase la Praga şi la Ierusalim; vorbea cinci limbi şi citea în şapte sau opt. Îşi câştiga existența meditând studenți la istorie şi literatură.

Unchiul pe linie paternă, Joseph Klausner, fusese o personalitate în domeniul culturii (o stradă în Ierusalim îi poartă numele) şi candidase la președinția Israelului; urmase filozofia, istoria, literele şi cunoştea îndeaproape vreo cincisprezece limbi. În biblioteca personală se înghesuiau mai mult de 25.000 de volume, achiziționate din lumea întreagă, a căror măreție *„tăcută şi aspră”* nu îngăduia în preajmă decât vorbitul în şoaptă. De fapt, casa profesorului în totalitatea ei părea o imensă carte, pretinzând teamă şi respect: *„cărți în picioare şi alte cărți culcate peste ele, cărți străine dolofane, strălucitoare, care se lăfăiau, şi alte cărți sărmane, care se chiorau la tine dintr-o mare strâmtoare, zăcând ca imigranții ilegali înghesuiți în cuşetele vaporului. Cărți grele, respectabile, în legături de piele aurită, şi cărțulii legate în hârtie subțire, superbi domni corpolenți şi cerşetori ponosiți, în zdrențe, şi peste tot în jurul lor şi printre ele şi în spatele lor şi pe o masă şi mai ticsită de broşuri, prospecte, pamflete, articole tipărite separat, periodice – ziare şi reviste, acea mulțime zgomotoasă care se adună întotdeauna în orice piață publică sau în piața de alimente”* (p. 55-56).

Nepotul Amos cutreiera cu evlavie prin acest *„palat al înțelepciunii”*, inhalând *„aroma prăfoasă, ademenitoare, a celor şapte înțelepciuni tainice, mirosul unei vieți tăcute, retrase, dedicate muncii ştiințifice”* ori ascultând *„tăcerea severă a fantomelor care se ridică din cele mai adânci fântâni ale cunoaşterii, şoapta înțelepților morți, revărsarea gândurilor tainice ale autorilor trecuți în neființă, dezmierdarea rece a dorințelor generațiilor trecute”* (p. 57).

> **„Schimbă-te în cuvânt ca să nu te roadă viermii.”**
> (Nichita Stănescu)

Aici asista inocent la conversații erudite despre literatură, politică şi educație, despre condiția de evreu sau despre relațiile cu arabii, aşteptând cuviincios să vină vremea când le va înțelege şi când va participa el însuşi la discuții (*„Poate că am să reuşesc chiar să-i surprind, poate că am să ajung să scriu şi eu cărți din capul meu...”* – p. 151).

O confirmare a ceea ce avea să se întâmple a sosit în jurul vârstei de patru ani, când poetul-doctor Saul Cernikovski l-a sărutat pe frunte, gest pe care părinții l-au considerat un semn, *„un fel de ungere, ca şi cum, să zicem, Puşkin s-ar fi aplecat să-l sărute pe cap pe micuțul Tolstoi”* (p. 43). De-atunci i-au mai trebuit doar câteva luni copilului pentru ca, odată descâlcite literele alfabetului, să noteze pe dosul unei cărți de vizită a tatălui AMOS KLAUSNER SCRIITOR şi să-şi lipească apoi blazonul pe uşa camerei.

Cititul a devenit pe urmă obişnuință, stimulată, la nevoie, de îndemnurile părinților (*„Ne dai tuturor dureri de cap. [...] Ce-ar fi să şezi un pic liniştit? Ce-ar fi să-ți iei o carte frumoasă şi să citeşti?”* – p. 62-63), revigorată constant de restricțiile de circulație stabilite de guvernarea britanică, ce obliga evreii să se închidă la ora şapte în casele lor, adesea fără lumină electrică (*„Ce altceva să fi făcut? Serile erau pe atunci mult mai lungi, pentru că pământul se învârtea mai încet”*... - p. 27).

La şase ani, lui Amos i se conferă dreptul de a-şi ordona cărțile proprii (vreo treizeci) pe un raft eliberat de tatăl său. Ritualul întemeierii îl emoționează şi îl transformă: *„cel ale cărui cărți stau în picioare nu mai e copil, e bărbat. Acum eram ca tata. Cărțile mele stăteau smirnă”* (p. 31). Însă aşezarea volumelor după mărime, soldățeşte, atrage (*„mai mult decât se poate spune în cuvinte”*) disprețul şi dezamăgirea părintelui, care, după *„o tăcere lungă, înspăimântătoare”*, se vede nevoit să-l inițieze în secretele biblioteconomiei. Micul Adam, hipersensibil şi precoce, învață chiar mai mult: că însăşi existența înseamnă diversitate, nuanțe, curaj, imaginație. Învață despre frontiera impalpabilă, poroasă *„dintre cele îngăduite şi cele neîngăduite, dintre legitim şi excentric, dintre normativ şi bizar”*. Lecția se va dovedi utilă toată viața. Scrie naratorul: *„În momentul descoperirii iubirii nu eram un ageamiu. Ştiam că există multe meniuri. Ştiam că există o autostradă şi un drum pitoresc, precum şi ramificații pe care rareori calcă piciorul omului. Există lucruri îngăduite care sunt aproape interzise şi lucruri interzise care sunt aproape îngăduite”* (p. 32-33).

Dacă tatăl, întruchipare a înțelepciunii şi a rațiunii, se străduieşte să-i asigure un regim cultural *„gustos, dar şi hrănitor, bogat în vitamine”*, convertind fiecare fapt de viață în prilej de investigație etimologică (reținem, printre altele, asaltul – cu furculița şi cu ciocanul – asupra unei parcele de pământ-beton din preajma casei pentru a o transforma în grădină de zarzavaturi, întreprindere ce eşuează într-o prelegere despre... alchimie, Tolstoi, compost, metamorfoză, mister ş.a.), mama îl inițiază în lumea poveştilor, acolo unde elementele realului capătă configurații inedite, generând corespondențe şi sensuri dincolo de adevăr, de logică şi de rigoare.

Poveştile Faniei *„erau învăluite într-un fel de ceață, ca şi cum nu ar fi început de la început sau nu s-ar fi sfârşit la sfârşit, ci ieşeau din tufişuri, se arătau o vreme, stârnind sentimente de înstrăinare sau spasme de teamă, se mişcau prin fața mea câteva clipe, ca umbrele deformate de pe perete, mă uluiau, uneori îmi dădeau fiori pe spate, şi se furişau înapoi în pădurea din care veniseră înainte să-mi dau seama ce se întâmplă”* (p. 158). Universul creat prin Cuvânt, deşi fragil, îi eliberează de limitele prezentului (istoric, politic, etnic, economic), eclipsând ambianța dezolantă a Ierusalimului de-atunci: *„Ceea ce mă înconjura n-avea importanță. Tot ce avea importanță era făcut din cuvinte”* (p. 160).

Poveştile ei propun o existență multicoloră, mai coerentă şi mai disponibilă pentru înțelegerea Celuilalt (pentru Fania, ca femeie, acestea sunt, cu atât mai mult, semn de putere şi de autoapărare într-o societate ce promovează îndeosebi masculinul), înlesnind totodată drumul către sine. În spațiul poveştii, amândoi depăşesc simpla tranzitivitate: ei comunică şi, în acelaşi timp, **se comunică**. Creând şi înțelegând, se creează şi se înțeleg prin cuvânt, precum scriitorul de mai târziu prin carte.

Dacă la început instanța narativă o reprezintă mama, pe măsură ce creşte, copilul e stimulat să-şi experimenteze el însuşi creativitatea şi spontaneitatea, să producă şi să dezvăluie semne. Oaza în care se adăpostesc mama şi fiul se transformă astfel în autentic atelier de creație, Amos fiind îndemnat să născocească replici, situații, chiar capitole întregi, convertind textul în **coproducție** şi compensând oarecum o mai veche neîmplinire a Faniei: *„Simt că mama voia ca atunci când o să fiu mare să exprim lucrurile pe care ea nu a fost în stare să le exprime”* (p. 304).

Blestem şi binecuvântare, lumea virtuală construită împreună şi-a pus pecetea asupra sensibilității şi a imaginației copilului, delimitându-i într-un fel anume spațiul personal, ajutându-l să-şi fie sieşi bun tovarăş în momente de singurătate sau de teamă (îşi spunea singur poveşti, construia, pe o rogojină de trestie, scenarii narative din obiectele aflate la îndemână sau evada într-un univers imaginar când era închis, ca pedeapsă, în camera de baie: *„Şedeam acolo cu ochii închişi şi aprindeam în capul meu oricâtă lumină voiam, lăsând tot întunericul afară”* – p. 296), salvându-l atunci când colegii de şcoală, intuindu-i fragilitatea, îl băteau şi îl umileau.

Crescut sub semnul cărții, Amos devine un copil meditativ (aşezat pe cimentul din curte, realizează, *„dar nu chiar până la capăt, că tot ce e tare şi tot ce e rece va rămâne tare şi rece pe vecie, iar tot ce e moale şi tot ce e cald e moale şi cald doar pe moment”* – p. 277), sârguincios, original; produce cugetări la comandă, îşi entuziasmează asistența, se conformează cultului personalității proprii pe care i-l clădeau toți cei din jur (*„În ce mă priveşte, eram atât de uimit de uimirea lor, încât inevitabil ajungeam să mă uimesc singur”* - p. 288), disprețuind la modul absolut ideea de copil *„obişnuit”* (*„Era mai bine să ajung câine vagabond, mai bine să fiu schilod sau arierat, mai bine să fiu chiar şi fată, numai să nu devin un **copil obişnuit** ca toți ceilalți, numai să pot fi în continuare **atât de aparte!** sau **cu adevărat neobişnuit!**”* - p. 297).

Dintr-o atare perspectivă, dorința lui Amos de a se metamorfoza într-o carte (*„speram ca atunci când o să fiu mare o să fiu o carte. Nu un scriitor, ci o carte”* – p. 339), cumulată cu teama specifică evreilor (şi justificată, până la un punct, istoric) reprezintă o consecință firească:

(Continuare în pagina 14)

Ioana Anamaria POP

Născută – 21 august 1982, Baia Mare
Şcoala primară - Şc. Nr.1, Seini
Şcoala generală – Şc. Nr. 14, Baia Mare (actualmente „George Coşbuc")
Liceul – Colegiul Naţional „Mihai Eminescu", Baia Mare
Absolventă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, facultăţile de filosofie şi drept.
Debut în poezie în revista de cultură „România km 0", anul II, nr. 1-2, p. 89.
Apariţii în: „Graiul Maramureşului", „Noul Mileniu", „Pro Unione".
Volum de debut: ***Erezii stelare*** – poezie, Baia Mare, Editura Eurotip, 2012.

Frumuseţea ierbii

Înaintez încet
Nu pot să mă opresc
Căci nimic nu mai e al nostru
Când umbra creşte
Dintr-un extaz al tristeţii
Culoarea amintirilor se schimbă
Iar căderea frunzelor
Înjugă frumuseţea ierbii
De vorbă cu August
Îl mai reţin o clipă
Şi transformându-mă-n fluture
Încep să număr momentele
În care şi după cea mai lungă noapte
A răsărit din nou Soarele.

E timp destul

Am venit fără să cer
Voi pleca fără să fiu întrebată
Sunt eu aici
Dincolo tot eu sunt
Şi-n toate universurile paralele
Sunt aceeaşi
E timp destul
De vei lupta
Vei putea pierde
De nu lupţi
Ai pierdut deja.

Ecce Homo

Uită-te mai adânc
Mai intens, mai albastru
Ca să priveşti dincolo de văzul nocturn
Al bufniţei înţelepte
Ascultă mai ascuţit
Mai aproape, mai verde
Ca să auzi cum se naşte roua
Miroase mai aprins,
Mai tandru, mai galben
Ca să adulmeci primăvara
Simte mai strâns,
Mai puternic, mai roşu
Ca să îmbrăţişezi Lumina.

Afirmaţii

Adevărat că ziua e prea scurtă
Fals că noapte-ar fi prea neagră
Adevărat că eşti aici, acum
Fals că ştii ce-ai fost şi unde
Adevărat c-ai vrea să crezi
Fals că ai fi crezut vreodată
Adevărat că poţi gândi uimirea
Pe care falsul nu o neagă.

Decodificare

Te-ai întrebat vreodată
De ce nu poţi să vezi
Mai departe de aici
De ce nu ştii ce va fi mâine
De ce-ai uitat ce-a fost demult
Prea multe întrebări
Cu răspunsuri monotone
Ce-n timp vor fi clonate
Alterându-li-se materialul genetic
E simplu
Eu pot să văd până unde vreau
Infinitul există
Pentru că eu îl gândesc.

Veşnicia

Armonie în ţipătul surd
Al zilei de ieri
Patos celest
Născut din iubirea de sine
Alungă-mi setea
Prin rostogolirea valurilor dulci
Peste ziua de azi
Talisman al visurilor efemere
Nu te opri la poarta zilei de mâine
Continuă-ţi drumul
Până vei întâlni
Sămânţa pădurilor cu brazi.

Drumul lânii

Navigăm pe oceane
Fără de sfârşit
Căutând ceea ce ne lipseşte
Ridicând ancora neliniştii
Ne avântăm în furtună
Vâslim neîncetat
Spre vârtejul cuvintelor
Care să ne spună
Drumul spre lâna de aur
Al gândului neîncătuşat.

Iubirea

La orizont cerul
Sărută pământul
Sarea absoarbe amarul
La răscruce de drumuri
Aerul respiră lumină
Brazii adorm în uitare
La marginea sufletului
Ţes gânduri incandescente
Iar omul dansează în ploaie.

Kallo Angela

Erezii stelare

Lumina care nu se vede
Pluteşte în inconştientul a ceea ce ar fi putut fi
Amnezia stelară a universului meu
Centrează-ţi angoasa spre amintirile
Ce au fost încătuşate de gaura neagră
A timpului efemer
Explozie solară în gânduri încinse
De-atâta ardoare
Pornită din seva cercului de foc
Arată-te azi şi nu mâine
Când s-ar putea să fiu doar pulbere
Vino prin ploaia de stele
Aruncăte-n Calea Lactee a lumii paralele
În care omul ajunge să frângă
Şi ultima fărâmă de necunoscut.

Ritm de vals

Ceaţa e făcută să acopere
Peisajul dezgolit
Umbrele să-l scuture de praf
Ca să respir lumină
Fulgi de zăpadă mi se topesc pe faţă
Ca să beau speranţă
Dar eu îngheţ în ritm de vals
Frumoasă melodie cu raze violete,
Arde în mine un dor de brazi
Ai căror ţepi mă mângâie
Şi ca-ntr-un vis, aripi îmi cresc
Şi-acum dansez cu tine.

E plin de stele

Şi dacă nori de îngeri negri
Se abat asupră-ţi
Furtună strecurând
În sufletul tău cald
Alungă liniştea cea surdă
A umbrelor căzute pe altar
Trezeşte leul care doarme
Şi nu-l privi pe om în ochii-i
Ce lăcrimează limite avare
"Ridică puţin capul
Şi priveşte cerul,
E plin de stele!"

Voicu D. RUSU

NISIPUL CLEPSIDREI SPARTE
(stângăcii fragmentate)

Clepsidra pe care o moştenisem de la părinţii mei s-a spart de bătrâneţe într-o noapte, scurgându-şi pe tăcute nisipul în tava de sub ea. Mi-a rămas acum doar să mângâi printre degete pulberea fină... Sorb agale din cafea şi mai aprind o ţigară. Una şi încă una. Nisipul nu-mi vorbeşte, dar după o vreme mă învăluie în ceaţa păcloasă a amintirilor. Tăcerea lui, de care nu mă mai pot lipsi, m-a făcut să înţeleg în cele din urmă că între cei care câştigă şi cei care pierd iluziile sau minciunile, ale tale sau ale altora, fac parte din viaţa căpătată de la Dumnezeu.

Tata nu mai sosea din război. Vărul meu, Dumitru, îmi spunea fără încetare că va veni curând şi îmi va aduce sabia căzăcească pe care mi-o doream. Nu-l mai credeam. Nu-l mai credea nici bunica. Se ruga, sărmana, fără încetare, la candela de sub fotografia tatei, până în ziua în care Dumitru a stins-o cu lacrimi în ochi.

- Nu înţeleg nimic, i-am strigat supărat.

- Nici nu trebuie. Aşteaptă să mai creşti!

- Aşa îmi spui mereu când mă minţi.

- Ai dreptate, dar câteodată e bine să crezi în minciună.

Când, în sfârşit, a sosit tata, m-a luat în braţe şi m-a strâns puternic. Apoi, nu ştiu de ce, am izbucnit amândoi în plâns.

„Ai fost cu mine tot timpul", mi-a şoptit cu sfială, dar n-am înţeles atunci vorbele acelea.

Mi l-aş fi dorit în putere şi vesel. Era tras la faţă, trist şi obosit. Despre sabia căzăcească nici măcar n-a venit vorba. A rămas doar un vis care, ca multe altele, mi-a fost dat să nu se îndeplinească. Sau poate o minciună pe care m-am străduit să o cred.

Uliţele satului în care m-am născut arată jalnic. Sunt mai tot timpul pustii, iar casele, cândva trainice, s-au gârbovit la un pas de ruină. Cele mai multe au rămas nelocuite şi năpădite de volbură. Vărului Dumitru, împovărat de ani şi măcinat de băutură, îi tremură mâinile neputincioase. Suspină aproape după fiecare vorbă. Îi regăsesc tinereţea doar atunci când mângâi nisipul bătrânei clepsidre sparte, printre degetele cu care mă închin în faţa icoanelor.

M-a însoţit de Ziua Morţilor la mormântul alor noştri. Am găsit cimitirul năpădit de o plantă uriaşă, greţoasă şi agresivă, pe care nimeni n-o poate stârpi. Lumânările se stingeau sufocate. Spre disperarea Mariei, care plângea pe tăcute, Dumitru bâiguia că nici la biserică nu mai merge aproape nimeni.

- Preotul ţine slujbele de unul singur, fără cantor şi fără cor. Bătrânii s-au cam dus pe lumea cealaltă, cei tineri îs care încotro, iar cei care au rămas pe acasă n-au vreme şi vrere să înveţe cântecele bisericeşti. Am ajuns de mirarea lumii...

Cimitirul pustiu şi cotropit de invazia vegetaţiei scârboase, abătute printre morminte fără să ştie nimeni de unde, era pentru sufletul mâhnit al lui Dumitru o mustrare şi un blestem pentru cei care, rând pe rând, s-au abătut de la rânduiala creştinească. Am simţit că aşteaptă să îi dau dreptate...

Pe la mormântul badelui Văsălica nu mai trecuse, cu siguranţă, nimeni de ani de zile, lăsându-l uitat printre bălăriile cât pădurea. Dar cine să o fi făcut? Nici la groapă nu l-a însoţit aproape nimeni. Au rămas în urma lui numai glumele prosteşti despre „invenţia" cu care se lăudase timp de vreo trei ani, cât a stat ascuns mai toată vremea în podul casei. În cele din urmă, a coborât de acolo fălos o roabă rahitică. La cârciumă n-a mai stat nimeni cu el la masă, nici măcar atunci când le plătea de băut tuturor. Încerca să le spună celor răbdători să-l asculte că, dacă nu crezi în ceva anume, fie şi într-o minciună, trăieşti fără rost. Rareori, după ce se îmbăta şi el, adăuga şoptit:

- Dumnezeu a făcut lumea fără să-i pese cum i-a reuşit. Ne-a dat, totuşi, puterea să credem în zădărnicii.

- Vorbeşte băutura din el, se hlizeau nătângii, lăsându-l în necazul lui.

Tata nu mi-a adus sabia căzăcească pe care am aşteptat-o, dar era, în sfârşit, pace, după ani de război greu. Plutea însă tristeţea apăsătoare a unui soare cu dinţi. Întorşi şi ei din război, prietenii tatei se adunau în casa noastră la câte un pahar de vin descântat pe îndelete şi la discuţii prelungite. Făceau eforturi, derutaţi şi măcinaţi de incertitudini, să identifice azimuturile în funcţie de care să-şi rânduiască viitorul. Câte unul venea la braţ cu iubita lui, îmbătrânită în aşteptarea cererii în căsătorie, care întârzia chiar şi după încetarea războiului. Era aceeaşi nesiguranţă a zilei de mâine. Americanii nu mai veneau, deşi unii îi aşteptau cu speranţe, dar din ce în ce mai convinşi că în această parte a lumii istoria şi-a spus de-acum cuvântul, lăsând loc resemnărilor sau, şi mai rău, impostorilor, repliaţi în graba de a se înfrupta la ospăţul noilor stăpâni.

Vorbeau despre Dictatul de la Viena, despre anii refugiului, despre greul ce-i aşteaptă. Mulţumeau lui Dumnezeu că au scăpat cu viaţă şi-i pomeneau pe cei cărora nu le-a fost dat acest noroc. Despre Ghiţă Boghişan aflaseră că a căzut la Stalingrad, dar Ileana, logodnica lui, îl mai aşteaptă încă, refuzând să creadă că o aşteaptă lunga singurătate, iar pe de toţi îndrăgitul Ionică Bonea îl pomeneau în şoaptă, ştiindu-l condamnat pentru convingerile lui ostile noului regim.

Nu înţelegeam nimic din lungile lor discuţii, dar mişunam printre ei ascultându-i când uneori cântau romanţe. Îmi plăceau şi când se distrau la glumele proaspătului profesor de literatură. Pozând în optimist, el le spunea:

- Totul o să fie bine curând, după ce ajung prim-ministru. O să vă dau tuturor funcţii importante şi bani mulţi.

Nu-l credeau, desigur, dar s-a găsit cine să-i toarne, poate de frică sau, mai ales, pentru răsplată. S-au mulţumit doar să-l bănuiască. Nu l-au uitat, dar au refuzat să-i mai pomenească vreodată numele. Au înţeles, în zilele chinuitoare ale cercetărilor care au urmat, că despre amăgiri a devenit periculos să vorbeşti chiar şi în glumă.

Îmi place să cred că tata avea talent de prozator, deşi aproape sigur n-a avut curajul să se avânte pe un drum al rigorilor, mai mult stilistice, pe care şi le-ar fi dorit. În arhiva sa personală am găsit un carnet cu file uitate de vreme. Erau câteva însemnări despre Gimil şi despre Şura, o familie de tătari la care a fost încartiruit în timpul blocadei din Peninsula Crimeea, pe care a trăit-o din plin. Frazele scurte erau parcă pregătite pentru a fi reluate în relatări mai ample. „Gimil mi-a băut din nou spirtul medicinal. Sanitarii nu mai au." „Şura îl plânge pe băiatul lor fugit la partizani". Apoi, „Coveşanu rănit. A scăpat de război."

Tatei nu-i plăcea să vorbească despre război. Când putea fi, totuşi, ispitit, începea şi sfârşea cu Peninsula Crimeea, deşi a luptat, apoi, după întoarcerea armelor, tot în linia întâi. Blestema canonada din timpul blocadei, rămasă fără izbânditor cert, dar cu morţi şi foarte mulţi răniţi de ambele părţi. Printre aceştia din urmă, camaradul său, locotenentul Coveşanu.

Scăpaţi teferi după două zile şi două nopţi din iadul gloanţelor, se străduiau amândoi, abia vorbind de oboseală, să-şi tragă sufletul în odăiţa pregătită cu grijă de Şura. În aşteptarea mâncării de la popotă, romul pe care îl sorbeau le făcea bine.

- Hai să trăim!

- Bine că trăim!

N-au dat nicio importanţă pocniturii abia auzite dinspre fereastra micuţă a încăperii. Şi, totuşi, un glonte rătăcit cine ştie de unde i-a perforat lui Coveşanu umărul drept, ieşindu-i prin omoplat. N-a curs nicio picătură de sânge.

- Dumitre, pe mine m-au rănit.

Şi-a dat seama când a început să-l doară. Romul a rămas, desigur, nebăut.

Pe veteranul de război Coveşanu l-am cunoscut mult mai târziu, în Şiria sa natală de lângă Arad, unde îşi trăia sănătos bătrâneţile. Eram cu tata şi cu Dorel, generosul nostru prieten, care s-a încumetat să-şi testeze maşina nouă pe nişte drumuri nu tocmai strălucite. Am fost părtaşi la lacrimi şi îmbrăţişări. S-au depănat amintiri până în zori. A fost şi vin. Mult şi bun. Dar şi convingerea că războiul îl câştigă cei rămaşi în viaţă şi care au învăţat că lupta cu morile de vânt, hărăzite de

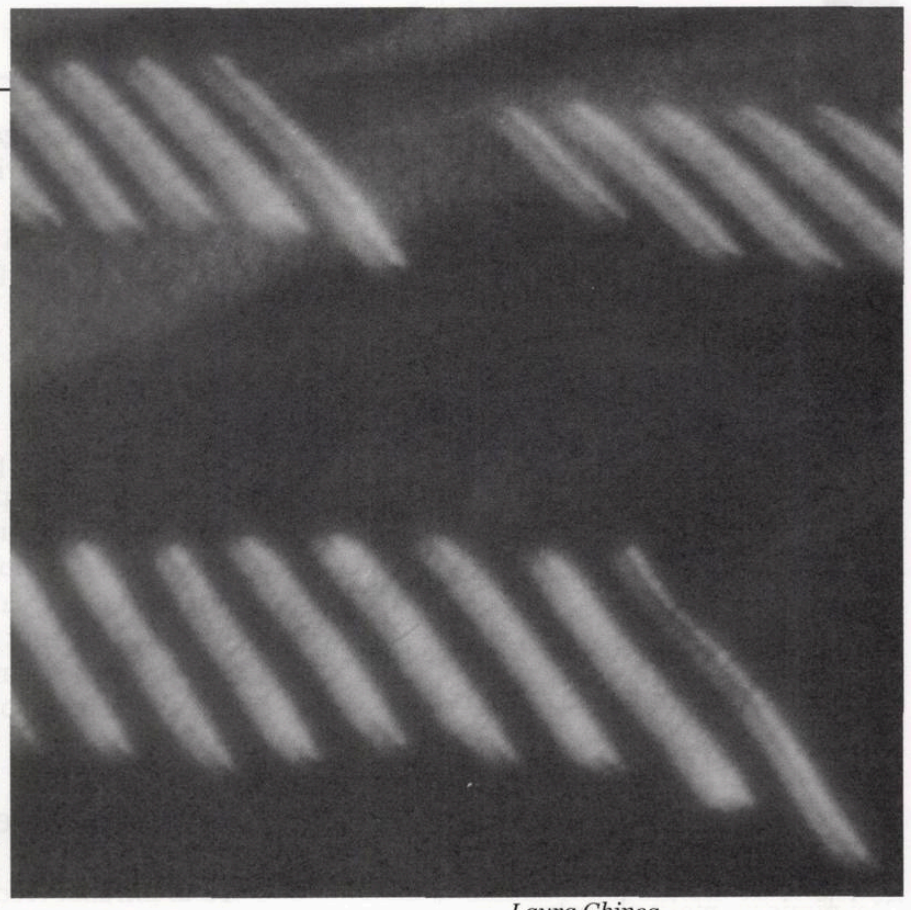

Laura Ghinea

ceruri, nu are sfârşit nici pe vremuri de pace.

Tata îmi mai povestea uneori, cu tristeţe netărmurită, că după îndelungata canonadă din Peninsula Crimeea s-a decis, în sfârşit, ca ai noştri să părăsească zona de conflict pe mare. Caii din dotare, atâţia câţi au mai rămas, au avut o soartă tragică. Pentru a uşura transportul, s-a ordonat să fie ucişi ca să nu rămână în mâna inamicului. Au fost împuşcaţi pe rând. Îşi mai dădeau ultima suflare, dar erau prăvăliţi de pe stânca înaltă, anume aleasă, în marea neverosimil de albastră, devenită apoi sângerie. Am înţeles beţia cruntă a lui Gimil, dar mi-am dat seama că era un subiect pe care tata l-a ratat, dimpreună cu visul său de a deveni scriitor, ştiut numai de mine.

Îmi petreceam o parte din vacanţele studenţeşti la bunici. Aveam parte de tot ce-mi dorea sufletul. Bunicul Traian mă aştepta nerăbdător în stradă şi primul lucru pe care mi-l spunea cu discreţie copilărească era:

- Ştii tu! Mâine mergem noi amândoi.

Ca de obicei, dorea să-l duc la cârciumă „să ne cinstim". Pe drum, saluta pe toată lumea, deşi era cam morocănos de felul lui. Le spunea tuturor:

- Mergem să bem. Nepotu' plăteşte că-i student mare.

Habar nu avea ce facultate urmez, dar asta nu avea nicio importanţă pentru el. Când ajungeam, îmi poruncea scurt:

- Închide crâşma!

Asta însemna ca doamna Marta, cârciumăreasa, să închidă uşa birtului pe dinăuntru, iar eu să le plătesc tuturor celor „sechestraţi" câte un rând de băutură. Bunicul jubila şi era mândru. Ca să se fălească şi mai mult, comanda ca să-l audă toţi:

- Pentru mine o sticlă de vin „Spumos".

Era convins că băutură mai de calitate nu există. Cel mai bucuros era când printre cei din cârciumă se nimerea şi moşul Rotăreanu, poreclit Cherecheşu. Erau din acelaşi leat. Bătrânul mai făcea cărăuşie, câştiga bine, dar nu avea copii. Avea, în schimb, o femeie zgârcită, care îi mânca zilele, bântuindu-i petrecerile cu prietenii.

- Mânce-o focu' avere, zicea el, când o vedea pe fereastră venind să-i curme băuta.

Mai apuca să spună:

- Martă, mai dă iute un ţoi.

Apoi, ca să-i facă în ciudă nevesti-sii, care bătea furioasă la uşa închisă pe dinăuntru, cânta invariabil:

- Hei, banii mei, douăzeci şi cinci de lei, la mândruţa în budigăi, bagă mâna după ei, dacă vrei să fie-ai tăi.

Bunicul Traian, brusc curajos, se străduia să-i ţină isonul, dar, la partea cu băgatul mâinii, o lăsa mai moale şi se ruşina feciorelnic. Îşi golea sticla, pe care nu o împărţea niciodată cu nimeni, după care o luam agale spre casă.

- Mai dă-mi vreo doi crăiţari să-i pun bine, că babă-ta mă caută prin buzunare şi mi-i ia pe toţi.

Era o minciună de-a lui. Bunica nu-i umbla prin buzunare. El se lăuda că are bani de la mine şi nu-i mai trebuie, că se lasă de băutură. O bună bucată de vreme

→

Laura Ghinea

→

cerea, apoi, numai ceai cu lapte, aşa cum zicea că s-a obişnuit în Siberia, unde a fost „prizonier". Mă chinuia cu amintirile lui din perioada aceea, pe care ajunsesem să le ştiu la fel de bine ca şi el. Dar îmi plăceau poveştile lui despre hoţii de cai, care bântuiseră pe la noi prin sat fără să-l poată păgubi. Pe el, căruia „ăştia" îi luaseră apoi pe nimic două iepe. Era capabil să spună câte dintre ele au fătat mânze şi câţi cai are acum în colectivă, pe care nu-i îngrijeşte nimeni aşa cum ştie el.

Insistam să-mi mai spună încă o dată povestea cu Gheorghiu-Dej.

Într-o vară, cei de la primărie s-au gândit să le dea ceva de lucru bătrânilor din sat, care şi aşa pierdeau vremea de ici-colo. Le-au propus să cosească iarba din rariştile pădurii comunale. S-au bucurat, socotindu-se folositori, dar nu se omorau cu lucrul. Frigeau în fiecare zi slănină, mai beau câte o pălincă şi făceau mai toată vremea politică. După capul lor. Dar distracţia nu a durat mult. Într-o bună zi au fost chemaţi, pe rând, să dea declaraţii. Bunicul Traian a prins curaj de la o sticlă de „Spumos". Apoi, celui venit de la raion la anchetă a început să-i povestească:

- A venit şeful ruşilor şi l-a chemat pe Gheorghiu-Dej la aeroport. Şi i-o zâs:

- Am venit să-mi dai tributul.

- N-am banii la mine.

- Te prezânţi mâine la aceeaşi oră.

- Nu mă prezânt şi n-o să-ţi mai dau bani niciodată.

- Atunci, în numele legii, eşti arestat.

- Şezi blând. Aeroportu' îi teritoriu românesc. Du-te şi vezi-ţi de treaba ta, până eşti bine.

Râdeam cu poftă ascultându-l. Se încrunta şi adăuga cu ciudă:

- Aşa o râs şi ăla de la raion.

Mi-o dat dreptate, dar să nu mai spun nimănui, că îi secret de stat. Şi secret de stat a rămas. Mi-l mai „divulga" numai mie când insistam, convins că apoi ne mai aşteaptă un drum la cârciumă.

Am rămas prieten cu badea Văsălica şi după ce sătenii îl ocoleau şi îl batjocoreau din cauza roabei rahitice pe care o „inventase", trudind la ea vreo trei ani. Îi plăcea să-mi spună „domn' arhitect", deşi ştia bine că sunt student la litere. Spunea că arhitectura e meserie pentru bărbaţi adevăraţi. Avea un mare har de povestitor, pentru care îl admiram. Era convingător pentru că ajunsese şi el să creadă că poveştile lui sunt adevărate. Sau că ar putea fi...

- Domn' arhitect, vreau să-ţi spun o taină de-a mea. N-am spus-o nimănui până astăzi. Da' jură-te că rămâne între noi.

- Vorba-i vorbă, îl îndemnam.

- O ştii pe baba Linca? O să fie strigoi pe cealaltă lume, că are coadă. Nu-i lungă, dar o are şi şi-o fereşte de lume.

- Minciună, bade Văsălică. Una ca asta nu se prea poate, iar strigoi există numai în poveşti.

- Ascultă-mă bine, domn' arhitect. Vine într-o zi la mine, mă cheamă de-o parte şi îmi dă un ou părăsât. Ştii, mic cât oul de vrabie. Rânjeşte la mine şi-mi spune că, dacă îl ţin trei săptămâni sub braţ, la căldură, o să am o mare bucurie. Aşa am făcut. Nevastă-mea Malvina, când mă mişcam, credea că m-or lovit necazurile reumelor. Am tăcut şi am aşteptat. Fix după trei săptămâni, crede-mă, domn' arhitect, că pe dumneata nu te mint, din oucul ăla m-am pomenit că iese un drăcuşor cât o prună, cu ochi cât piperul şi cu gură împrejur.

- Amu dă-mi de lucru, îmi zice bâzdâgania, că de nu, îţi iau viaţa.

Badea Văsălica şi-a aprins o ţigară, din care a tras cu sete mai multe fumuri, unul după celălalt. Aştepta să zic şi eu ceva, dar am preferat să-l ascult.

- Nu-s un spăimos, după cum mă ştii, domn' arhitect, dar când am auzit drăcuşorul vorbind, am asudat din cap până în picioare şi n-am avut putere să-mi fac semnul crucii.

- Şi ce ai făcut?

- I-am dat de lucru, ce să fi făcut? I-am spus să-mi adune mălaiul cât mi-o mai rămas pe câmp. Pe dimineaţă era tot mălaiul în pătul, iar bâliile erau înşirate în snopi, ca nişte cătane. Să-mi văruieşti casa pe dinafară, am cutezat să-i cer. Când m-am trezit a doua zi, casa îmi era ca nouă, de se cruceau vecinii...

De la o vreme nu-l mai ascultam pe badea Văsălica. În sufletul meu îşi făcuse iar loc amintirea Radei. Era fata pe care o crescuse baba Linca şi nu ştia nimeni dacă i-o făcuse cineva. Unii ziceau că are sânge de ţigancă şi că e înfiată. Nu împlinisem încă, pe vremea aceea, cincisprezece ani. Era cu vreo doi ani mai mare. Când o întâlneam întâmplător, nu-mi puteam dezlipi ochii de sânii care îi scăpărau sub cămaşă şi de buzele roşii ca jarul. Mă copleşea de fiecare dată un sentiment neliniştitor şi necunoscut.

- Mi-e dor de tine, Radă, dar nu ştiu cum mi-e dor...

Râdea provocator. Într-o seară mi-a spus:

- Vreau să-ţi fiu mireasă!

Otava în care m-a făcut bărbat a mai păstrat o vreme urma trupurilor noastre pătimaşe. Apoi a venit o ploaie nepăsătoare, lăsându-mă numai cu dorul pe care Rada m-a învăţat să-l înţeleg. Ea nu mai era de găsit. Fugise din sat cu o trupă de circari ambulanţi. N-am mai văzut-o niciodată după aceea, dar încă mai ţin minte îmbrăţişările ei, visându-le cu ochii deschişi.

Badea Văsălica nu se dădea bătut.

- Da' pă aia cu baloana ţi-am spus-o, domn' arhitect?

Nu o ştiam. Cu siguranţă, era una nou inventată.

- Eram pă malurile Adriaticii. În tătă una zi, despre cătanele care se duceau să ia apă din marea aia mare, ca să ne facă de mâncare, nu mai ştia nimeni nimic. După o vreme, comandantul ne-o chemat pe tăţi la rapel:

- Ştie oarecine ce se întâmplă şi ce s-ar putea face? Se uita numai la mine în ochi!

- Şi ce ai făcut?

- Am râs oleacă, am făcut hăptac şi am raportat că îmi trebe un viţel, o funie lungă, groasă şi o mâţă, din aia, ştii dumneata, domn' arhitect, cu care scoatem noi, câteodată, găleţile din fântână rămase la fund.

- Şi?

- Am prins viţelul de mâţă şi am azvârlit funia în mare. M-am dus apoi şi m-am culcat liniştit până dimineaţă.

Badea Văsălică a mai aprins o ţigară, din care a tras până la buze.

- A doua zi funia era întinsă ca o strună de ţiteră, de puteai cânta pe ea. Au venit cătanele, multe, şi au tras de funie până ce pe ţărm au scos o baloană uriaşă. Mi-am scos cuţâtul pe care mi-l ştii, domn' arhitect, şi am crepat hulpavul pe spate. Din pântecul lui au ieşit, rând pe rând, cei înghiţâţi, toţi în viaţă, unii dintre ei cu vedrele încă în mână.

- Am citit aşa ceva în Biblie. Iona care...

- Nu-i aşa. Mie mi-au dat, pentru merite, reoplan care să mă aducă până acasă. La noi ieşise Crasna şi n-am putut ateriza. Am zburat deasupra casei, am văzut-o pe Malvina că face plăcinte şi pe prunci că-s bine. Ăla micu' stătea pup pe spuma laptelui pe care numai vaca mea, Tercica, îl avea aşa de gros.

Nu-mi rămânea decât să mă prefac că-l cred. Nu m-a interesat niciodată dacă badea Văsălica îşi născoceşte poveştile, dar am fost convins că şi-ar fi dorit să fie adevărate. Poate la fel ca şi mine.

Eram încă un mucos şi nu-mi dădeam seama ce înseamnă să fii chiabur. Cu siguranţă, nu ştiau foarte bine nici cei mai copţi la minte de la mine din sat. Dar zvonurile sumbre venite de peste tot nu prevesteau nimic bun. Cei mai mulţi sperau că îşi vor putea păstra agoniseala, mai mică sau mai mare, abia scăpată de cotele împovărătoare. Trăgând cu urechea, îi auzeam zicând că nu se vor înscrie în „colectivă" niciodată. Tata le tot spunea că nu poţi .... contra vântului care bate din Răsărit. Ei, totuşi, mai spuneau, ca mulţi alţii, că vor veni americanii şi vor scăpa România de bolşevici.

Într-o dimineaţă, în zori, nişte mascaţi în maşini negre au trezit tot satul. I-au adunat pe cei mai harnici gospodari din sat în faţa primăriei, răcnind să fie gata de drum. Nevestele nici nu apucaseră să le pună merinde de drum. Plângeau pe înfundate. Nu ştia nimeni încotro şi pentru câtă vreme se duc.

De pe margini, Dumitru, care se învârtea şi el pe acolo, a tras o înjurătură zdravănă. S-a ales cu un pat de armă în şale. L-au băgat apoi şi pe el în cortegiu. Zărindu-mă, mi-a tras cu ochiul:

- Să mă aştepţi! Mie nu au ce să-mi facă. Toţi suduim colectivul.

Director de şcoală, tata a fost obligat să-şi lămurească sătenii să intre în CAP. Neavând încotro, s-a supus.

- La noi vii? Du-te şi nenoroceşte-i pe cei care nu ţi-s neamuri.

Ceilalţi îi reproşau:

- De ce nu stai pe capul rudeniilor tale?

În cele din urmă, tata a decis:

- Trebuie să ne mutăm de aici!

Dumitru a apărut, în cele din urmă, tras la faţă şi pe jumătate beat. N-a povestit niciodată nici pe unde a fost, nici ce a pătimit. Americanii tot nu veneau, iar colectivul s-a născut şi la noi în sat. A fost mare chef la inaugurare. Dumitru şi-a luat tălpăşiţa repede. A băut apoi vârtos acasă. Spunea mereu că speranţele s-au transformat în coşmar şi, între două pahare, îl mai înjura pe tata că a acceptat să se dea cu Iuda al comuniştilor. Era dezamăgit de toată lumea.

Ne-am mutat la oraş. Sincer să fiu, eu nu eram prea bucuros. Nu-mi plăcea casa în care ne mutasem, mai ales pentru că avea o curte mică. Aveam nostalgia dudului uriaş, care, eram convins, mă aştepta cu poamele lui dulci şi moi. Îmi pierdusem prietenii copilăriei, dar mai ales răsfăţurile mătuşii Laura, care făcea cele mai bune plăcinte cu lobodă din lume. Şi, apoi, parcă totul era pe dos. Drumul spre şcoală mi se părea fără sfârşit, iar înserările erau cernite de stolurile de ciori ce-şi făcuseră cuib cu vedere la micuţa mea cameră.

Deşi nu-şi dădeau seama ce-i în sufletul meu, tata şi mama erau foarte mulţumiţi de rezultatele mele la învăţătură. Spre regretul tatei, nu străluceam la „aritmetică-matematici", dar mama, fie-i ţărâna uşoară, mi-a îndreptat paşii spre literatură. De mic, m-a învăţat să recit poezii. Am citit multe cărţi împreună pe vremea aceea. Apoi, m-a îndemnat să nu ocolesc bibliotecile.

Eram proaspăt elev venit de la ţară într-un liceu cu renume naţional. Se pregătea un spectacol grandios întru elogierea lui Nicolae Ceauşescu, „cel mai iubit fiu al poporului". Liceul era în alertă maximă. Profesorul meu de literatură s-a spălat pe mâini, nominalizându-mă ca bun recitator. Era o poezie cu „Epoca de aur", cu măreţii ei conducători, iubiţii neamului.

M-au pus acasă să repet de zeci de ori poezia, ca să fie siguri că nu o să-i fac de ruşine. În naivitatea mea, am crezut că o poezie de Mihai Eminescu ar putea să-mi certifice mai mult calităţile de recitator.

Fără să ştie nimeni, când mi-a venit rândul, am început:

Crăiasă alegându-te
Îngenuncheam rugându-te
Înalţă-ne, ne mântuie
Din valul ce ne bântuie.

Sala a amuţit. Cortina a căzut peste mine imediat. Nu ştiu câţi m-au aplaudat, dar directorul liceului a stat ascuns o săptămână. Apoi, pe mine m-au exmatriculat pentru încălcarea regulamentului şcolar. Nici profesorului meu de literatură nu i-a fost uşor, deşi nu avea nicio vină. Mă bătea apoi deseori pe umăr şi cu ochi umezi, îndemnându-mă să cred că prin poezia lui Eminescu neamul român a intrat în nemurire, încrezător într-o neţărmurită speranţă de la Dumnezeu.

Săluc HORVAT

PUTEREA ŞI MAGIA CĂRŢII

(Urmare din pagina 4)

Se impun o serie de ateliere, unele devenind cunoscute în întreaga lume, aşa cum a fost Editura Elzevir din Olanda, care a lansat un număr de colecţii mult apreciate: „Colecţia de buzunar" (format mic), în care a publicat texte ale clasicilor latini, între care şi operele complete ale lui Virgilius. Ediţiile Elzevir au devenit astăzi rarităţi bibliografice de o certă valoare.

Apariţia şi răspândirea cărţilor au dus şi la dezvoltarea cenzurii (una impusă de papalitate prin facultăţile de teologie), a inchiziţiei, în ultimă instanţă, sub pretextul interzicerii reformelor protestante; alta, venită din partea unor puteri statale totalitare.

Între anii 1544-1556, Universitatea Sorbona, de exemplu, a emis 500 de condamnări de scrieri eretice. Indexul roman al cărţilor interzise, publicat în 1558, cuprindea în jur de o mie de titluri, între care se aflau şi operele lui Erasmus, ale lui Machiavelli şi ale lui Rabelais.

În 1572 s-a înfiinţat Congregaţia indexului ca birou cu sarcina de a ţine la zi lista neagră a cărţilor interzise. Această listă nu se oprea numai la cărţile cu conţinut religios, ci şi la beletristică; uneori s-a mers până la un grad de *„demonizare a cărţii, încât până şi simpla posesie era privită cu suspiciune"*.

Ca o curiozitate, reacţia la cenzură a fost tocmai interesul sporit pentru cărţile interzise, comerţul cu acestea devenind extrem de profitabil. Voltaire, de exemplu, ale cărui cărţi erau interzise, a fost unul dintre autorii cei mai căutaţi, cu cărţile cel mai bine vândute (al zecelea într-un top al scriitorilor interzişi).

Cenzura era impusă şi de diverse regimuri, ea perpetuându-se, sub diferite forme şi cu anumite „tonalităţi", până în zilele noastre.

Cuprinsul ***Istoriei cărţilor*** este mult mai bogat. Martyn Lyons se opreşte la multe alte momente importante ale istoriei cărţii. De la drepturile de autor la rolul editorului, de la arta tiparului la arta ilustrării cărţilor, de la ediţiile de la lux la cartea pentru copii şi la ediţiile populare, de la bibliotecile imperiale la cele de împrumut etc. Parcurgerea acestui volum este de un real folos, nu numai pentru cei care doresc să-şi întregească informaţiile despre lumea mirifică a cărţilor, ci şi pentru specialiştii domeniului, multe din informaţiile aduse completând benefic ştiinţa despre carte şi despre istoria acesteia.

Daniela SITAR-TĂUT

REŢEPTAR BELIC...

(Urmare din pagina 6)

Deşi tabloul comparativ al similitudinilor dintre viaţa lui şi cea a lui C. Stere va fi prezentat în partea a II-a, autorul prefigurează de pe acum notele biografice comune, subsumate hulii populare, repudierii din viaţa social-politică, acuzaţiilor de trădare din partea românilor. La 65 de ani, C. Stere este *„înfrânt, exclus, izolat, urât, hulit - bolnav"*. (p.29) *„Cazul Stere"* şi *„Cazul Goma"* sunt semne ale stigmatizării geniului faţă de supralicitata *„trăire românească"*. Chiar dacă notaţiile iniţiale ale predecesorului referitoare la memorialistică pledează pentru nepublicarea imediată a confesiunilor intime, pentru ca decalajul temporal de o jumătate de secol să şlefuiască posibilele maliţii, injustiţii sau caramelizări, acesta va recurge ulterior la distilarea experienţei personale într-un *„roman public"*, pentru a-şi oferi şansa de a realiza *„o operă care poate că ar fi prin sine însăşi mai adevărată ca orice memorii sau biografii"*. Concurenţa scriptural-biografic este vizibilă şi în cazul lui Paul Goma, *„ficţia"* neputând fi scoasă de sub jurisdicţia (hegemonia) realului. Atât ***Altina***, cât şi ***În preajma revoluţiei*** devin mărturii ale unui ev tulbure etic, în acest bâlci al deşertăciunilor balcanic în care victima şi călăul navighează familiar în tandem. Dacă prima motivaţie a cărţii o constituie penelarea solitudinii şi a exilului, cea de-a doua, mai fecundă, este demascarea clişeizărilor, a revoluţionarilor de tinichea, deoarece, în context postrevoluţionar asistăm la frauduloase mistificări biografice. Paul Goma are o privire diacronică asupra manifestărilor ilicite, demascând deopotrivă colaboraţionismul şi obedienţa din totalitarism, dar şi schimbarea demagogică ulterioară în disidenţi cu patalamale contrafăcute. Avalanşa de ură/hulă/oprobiu se proliferează asupra lui de decenii, tocmai fiindcă le pune concetăţenilor în faţă o oglindă, o mărturie că şi în comunism puteai rămâne vertical dac-ai fi fost Om.

Spre deosebire de *„buna tradiţie Cernîşevici-Stere"*, care se întreabă *„Ce-i de făcut?"*, rodatul şi călitul polemist realizează că reţetele behavioriste sunt calpe, că nu se poate schimba nimic, aşa că singura soluţie este aceea a întoarcerii reflectorului spre sine. Autoscopia încearcă să elucideze resorturile culpabile, printr-un ***Unde am greşit II***. Artificiul motivaţional nu va face altceva decât să valideze justeţea acţiunilor/afirmaţiilor anterioare, deşi nu eludează nici eratele diagnosticărilor precedente. Scriitorul revine permanent la obsedanta problemă a *„ficţiei"*. Dacă în cazul său realitatea şi transpunerea ei textuală se conjugă simbiotic, ceilalţi colegi de breaslă au o percepţie difuză asupra realităţii din pricina faptului că, obişnuiţi să condimenteze şi să transfigureze până la alterare concretul, nu mai pot distinge realitatea reală de cea livrescă. În plus, preţul plătit cenzurii pentru a fi editat alocă frumosului, în grilă personală, un atribut omis de esteţi/exegeţi: *„cu voie de la miliţie"* (p. 32).

(fragment din volumul în pregătire ***Paul Goma – poetica insurgenţei. Militant. Scriptor. Diarist****)*

Delia POP

„CÂND O SĂ FIU MARE O SĂ FIU O CARTE" (Amos OZ)

(Urmare din pagina 10)

„Nici cărţile nu sunt greu de ars, e adevărat, dar dacă atunci când mă fac mare o să fiu o carte erau multe şanse ca măcar un exemplar să reuşească să supravieţuiască, dacă nu aici, atunci în vreo altă ţară, în vreun oraş, în vreo bibliotecă dosnică, într-un colţ al unei etajere uitate de oameni şi de Dumnezeu" (p. 340).

Odată destinul asumat (cum altfel, când *„tot Ierusalimul din copilăria mea [...] stătea acasă şi scria"*?), rolul e luat tot mai în serios. O urmăreşte pe învăţătoarea Zelda explicându-i corespondenţele dintre sunete (*„**foşnind** e un cuvânt care şopteşte, **strident** e un cuvânt care ţipă, cuvântul **mârâit** are un sunet adânc, gros, în vreme ce **ton** are un sunet delicat, iar cuvântul **zgomot** este el însuşi zgomotos"* – p. 334), relaţiile dintre cuvinte (unele *„trebuie să fie înconjurate de tăcere deplină"*, în timp ce altele *„nu suportă vecini"*) şi dintre proporţii (*„zicea că într-un loc sau altul am scris un pic prea mult, în vreme ce altă dată zicea că de fapt ar fi trebuit să scriu un pic mai mult. Dar cum să-ţi dai seama? Răspunsul îl caut şi în ziua de azi."* – ibidem).

Studiază, cu simpatie şi înţelegere, comportamentul celor din jur, limbajul trupului, relaţiile interpersonale, chiar şi încălţămintea. Observă lucrurile mărunte, aproape nebăgate în seamă, oferindule astfel o şansă (imboldul acesta îl va simţi de fiecare dată când se va aşeza la masa de scris). Adulmecă mai atent ambianţa familiei, a Ierusalimului. Este dornic de experienţe noi. La cincisprezece ani, încă marcat de sinuciderea mamei, îşi părăseşte tatăl, îşi schimbă numele din Klausner în Oz (care, în ebraică, înseamnă „curaj") şi se retrage în kibbutzul Hulda, unde va sta vreme de 30 de ani. Aici îşi călеşte mintea şi trupul pe măsură ce se familiarizează cu mentalitatea şi cu muncile din comunitate, însă adăpostul cel mai sănătos rămâne cetatea cărţilor. Amos descoperă acum autori noi, care îi stârnesc apetitul scriptural, cu atât mai mult cu cât *„poate că nu făcea(m) încă deosebirea între a scrie şi a învinge"* (p. 517).

Cum şcoala din kibbutz avea nevoie de un profesor de literatură, e trimis la Universitatea din Ierusalim. În perioada studenţiei, îl cunoaşte pe scriitorul Samuel Yosef Agnon şi publică primele povestiri. De-atunci i-au apărut peste 35 de volume şi a obţinut numeroase premii, Amos Oz fiind considerat cel mai cunoscut prozator israelian contemporan. Creaţiile sale poartă prin vreme o anume tânguire, ce aminteşte de ***Cartea şoaptelor*** a lui Varujan Vosganian, şi o aromă aparte. *„E un miros plăcut de praf care s-a înmuiat în multă rouă, amestecat cu un iz de sulf, de excremente de capră, ciulini şi focuri de tabără stinse"*, care nu este altul decât *„mirosul Ţării Israelului din vremuri imemoriale"* (p. 346).

Bildungsromanul intitulat ***Poveste despre dragoste şi întuneric*** a fost publicat în anul 2002, fiind urmat de volumele ***Deodată în adâncul pădurii*** (2005), ***Rime despre viaţă şi moarte*** (2007) şi ***Scene de viaţă campestră*** (2009). Este o operă de excepţie, ale cărei valenţe ideatice şi stilistice răsplătesc din plin atenţia lectorului, chiar dacă excesul de detalii pune în umbră – pe alocuri – firul epic. În ce ne priveşte, având în vedere spaţiul tipografic alocat, ne-am oprit doar asupra anumitor dimensiuni ale cărţii, urmând ca teme precum familia, moartea, singurătatea, politica, istoria evreilor ş.a. să fie abordate cu un alt prilej.

Vasile POPOVICI

Ascunsă dup'o stea

Te-am căutat prin risipire să te-adun
din infinituri şi din colb de stele,
din fiecare Evă să te recompun
imagine din visurile mele.

Şi preschimbată-n pasăre după vreo stea
ca fata de-mpărat ascunsă după lună,
aş vrea să te cobor cu mâna mea
încet, încet, ţinându-te de mână.

Să te ascund în sufletul pustiit şi gol,
să bem ca în poveşti din apa vie,
iar dacă-ţi va fi dor de nor, de stol,
portiţa e deschisă de la colivie.

Cuvintele

Lasă-ţi cuvintele să râdă la lună,
la soare,
la stele, la prund, la pământ,
la toate câte sunt.
Râdeţi, cuvintelor, niciodată nu plângeţi!

Slobod fie-vă râsul, spusul, ajunsul!
Râdeţi, cuvinte surori, cuvinte fraţi,
cuvinte mame, cuvinte taţi.
Râdeţi, cuvintelor, nu lăcrimaţi!
Dragoste fie-vă orice vocală,
orice consoană,
orice silabă!
Şi iubire fie-vă!

Fiţi, voi, cuvintelor,
drepte, neaplecate, neirosite,
neînvrăjbite, neobosite,
nerobite, nesubjugate,
nepline de păcat!
Fiţi bogate, nu sărăcite!

Iar voi,
care încă mai sunteţi nemuriţi,
mânuiţi-le, folosiţi-le săbii
care lovesc adulatorii de neromânesc,
invadatorii, stricătorii, detractorii!
Voi,
care mai aveţi un Dumnezeu,
daţi închinăciune
cuvintelor crescute pe plai românesc!

REVISTA REVISTELOR

Diana Drăgan-Chirilă

CULTURA (nr. 18/mai 2012, Bucureşti). În paginile destinate secţiunii „Cultura dezbaterii", redactorii Paul Cernat (care semnează articolul ***În dezbatere: „Cronologia vieţii literare româneşti***), Cosmin Borza (***Marginalii anti-maniheiste la obsedantul deceniu***) şi Şerban Axinte (***Adevăratul proces al comunismului românesc***) evaluează ***Cronologia vieţii literare româneşti. Perioada postbelică, I-VII (1944-1957)*** apărută la Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române, 2010-2011. Este un proiect amplu şi lăudabil, coordonat de Eugen Simion (coordonator general, iniţiatorul proiectului), alături de Andrei Grigor (coordonator redacţional), la care au participat cu precădere cercetători tineri din cadrul Institutului de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" al Academiei Române.

Printr-o mică notă, care deschide această rubrică a „Culturii dezbaterii", redacţia revistei semnalează faptul că lucrarea de anvergură are meritul de a fi una dintre *„puţinele iniţiative de restabilire a adevărului istoric – pe baza căruia să se poată formula analize şi sinteze pertinente"* şi merită toată atenţia exegeţilor.

În cele şapte volume ale ***Cronologiei...*** sunt prezentate sute de reviste şi de ziare din acea perioadă, comentariile oamenilor de cultură ai vremii despre acţiunile politice din Europa şi din ţară; *„scopul prim al lucrării este acela de a oferi o «fotografie» a evenimentelor, mentalităţilor şi opţiunilor manifestate în epocă şi nu un discurs justiţiar sau moralizator"* (extras din nota editorială care deschide primul volum). Paul Cernat susţine că *„avem de-a face cu cea mai cuprinzătoare şi mai non-partizană bază de date cu privire la presa respectivelor decenii, pe care niciun viitor cercetător al domeniului n-o va putea ignora fără să se discretiteze"*. Şerban Axinte ne asigură, de asemenea, că este *„o cercetare în care se poate avea încredere"* şi punctează faptul că *„lectura celor şapte volume ale* ***Cronologiei****, apărute până la această dată, dislocă de acolo de unde au fost fixate cu temeinicie unele «adevăruri» nu tocmai comode"*.

Admirabile sunt ambiţia, efortul, munca asiduă de cercetare, obiectivitatea expunerii, fidelitatea imaginii epocii consemnate şi contribuţia însemnată şi de neegalat a acestei lucrări în cultura română, concluzia fiind aceea că, de mult timp şi după multe încercări, *„cultura română avea realmente nevoie de o lucrare care să trateze cu un plus de obiectivitate întunecatele decenii postbelice, să recompună în amănunt, pornindu-se de la presa scrisă, viaţa culturală şi ideologică a acelei epoci"* (Şerban Axinte).

Prezentul număr al revistei oferă şi alte articole ce merită atenţia cititorilor: comentariile Nicoletei Sălcudeanu (***Subversiunea echilibrului***) la volumul ***Mircea Eliade, nodurile şi semnele prozei*** (Eugen Simion, ediţie nouă, Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2011); cronica semnată de Flori Bălănescu, ***Omul legendă – Paul Goma***, la volumul ***Omul din Calidor*** al lui Petru Ursache (Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012) ş.a.

DACIA LITERARĂ (nr. 5-6/mai-iunie 2012, Iaşi) propune un exerciţiu reconfortant de *„Restiturism cultural"*, de recompunere melancolică a vacanţelor de creaţie petrecute de mulţi artişti la Casa de Odihnă şi Creaţie a Scriitorilor din Valea Vinului (comuna Rodna, judeţul Bistriţa-Năsăud). De-a lungul a peste şase decenii, această locaţie a fost frecventată cu mult drag de unii dintre cei mai importanţi scriitori ai vremii: Lucian Blaga, Laurenţiu Ulici, Cezar Ivănescu, Mihai Ursachi, Lucian Valea, Emil Iordache, Ileana Mălăncioiu, Ioana Ieronim, Marian Papahagi, Cornel Ungureanu, Teohar Mihadaş, Mircea Dinescu etc. Astăzi, din păcate, dată fiind în concesiune Uniunii Scriitorilor, se află în stare de degradare.

Din relatările emoţionante, dar şi amuzante, reproduse în acest număr al „Daciei literare" (***Cum am băut zece ani apă minerală la Valea Vinului*** – Vasile Dan; ***Şi eu am fost... la Valea Vinului*** – Ştefan Oprea; ***Amintiri din mitica Valea Vinului*** – George Popa; ***Cartier-ul Valea Vinului*** – Emilian Galaicu-Păun; ***„La Valea Vinului curge apă minerală, nu vin!"*** – Gellu Dorian; ***Amintirea Văii Vinului*** – Liviu Papuc; ***Valea Vinului: doar o amintire?!*** – Nicolae Panaite), Casa de Creaţie a Scriitorilor de la Valea Vinului ne apare ca un loc al speranţei, al solidarităţii, al eliberării de frustrări şi al libertăţii creative.

Selectăm fragmentul cu care se deschide acest itinerar al gândului şi al sufletului pe tărâmurile de poveste de la poalele Munţilor Rodnei: *„Am petrecut vacanţele mele scriitoriceşti, an de an, numai în luna august, între 1981-1990, la Casa Scriitorilor din Valea Vinului. O, cum le mai aşteptam! Le aşteptam cu sufletul la gură, de fiecare dată, închipuindu-mi dinainte întâlnirile mirabile şi tămăduitoare ce aveau să vină după suferinţele mele de peste an, în izolare acasă, la Arad, în solitudine, în absenţa oricărui dialog mai consistent, necenzurat, asaltat de unul singur, ca fiecare dintre noi, în războiul invizibil în care era prinsă toată ţara. Întâlniri cam cu aceiaşi companioni scriitori (...) prin oameni afini în convingeri, gusturi, dar şi frustrări (...). Afinităţi rare, greu de adunat, pentru acele vremuri. Doar ele, aceste afinităţi, ne-au stimulat mai întâi solidaritatea, ea însăşi descurajată pretutindeni. Ne surprindeam în opţiuni şi reacţii asemănătoare de refuz neslăbit, de respingere măcar mentală, prin idei, prin umor, nu o dată negru, a mizeriei multilaterale din jur, ce ne copleşea. De refuz, în cercul nostru strâmt şi idealist, al dictaturii în plin delir, al umilinţei, al servituţii necondiţionate în faţa unui regim tot mai bolnav. Şi astfel, căutarea speranţei"* (Vasile Dan).

Aventura spirituală la Valea Vinului este întregită de ilustraţiile inedite cu aceste locuri mirifice, cuprinse în numărul prezentat al revistei.

De reţinut şi articolele: ***Revolta elevilor de la Institutul Academic din Iaşi împotriva profesorului Mihai Eminescu*** (Gheorghe Baciu), ***Nichita Danilov şi capriciile sale*** (Ion Beldeanu) ş.a.

În numărul 4/aprilie 2012 al revistei **ATENEU** (Bacău) citim comentariile Nataşei Maxim (***Cioran – jeturi mistice în oglindă***) la volumul ***Cioran. Ejaculări mistice*** al jurnalistului francez Stéphane Barsacq (apărut în 2011, la Éditions du Seuil). Autoarea articolului nu acordă credibilitate ipotezelor/interpretărilor lansate de tânărul exeget francez în ce priveşte receptarea personalităţii şi a gândirii lui Emil Cioran şi a scrierilor acestuia. Încă de la început, Nataşa Maxim ne avertizează: *„«Strălucita biografie atipică» cu titlu de bazar,* ***Cioran. Ejaculări mistice****, a tânărului jurnalist francez Stéphane Barsacq (...) este un eseu biografic în parte eşuat în intenţia de a relaţiona trecutul politic interbelic şi cărţile româneşti ale filosofului din Cartierul Latin. Barsacq îşi propune să demonstreze gândirea profund mistică, religioasă a lui Cioran, luând à la lettre mărturisirea din* ***Caiete****, «Poate sunt o făptură religioasă pe de-a-ndoaselea». Cioran nu este un mistic, un sfânt"*. Semnatara cronicii taxează slaba documentare şi lipsa cunoaşterii în întregime a operei lui Cioran, de care dă dovadă scriitorul francez, falsele judecăţi cu privire la *„rădăcinile mistice ale operei"* lui Cioran, precum şi intenţia de minimalizare a scrierilor româneşti în favoarea celor franceze (*„Ziaristul consideră versantul românesc al operei «scrieri care incită la crimă» şi catalogheză* ***Pe culmile disperării*** *drept «o fanfaronadă la limita isteriei». Deducem că diferenţa dintre cărţile româneşti şi franţuzeşti ar sta în calitate: primele ar fi stângace, lipsite de profunzime, atinse de complexul marginalului ce tânjea la o receptare europeană, opera franceză constituind esenţa şi maturitatea lui Cioran."*; *„Un alt motiv al coborârii operei româneşti a fost ridicarea celei franţuzeşti şi confiscarea lui Cioran pentru cultura franceză."* – notează Natasa Maxim). Concluzia este formulată într-un mod acid şi ironic: *„Puţin probabil ca Barsacq să fie creditat de cunoscători; dacă şi-a propus să devină un nume de referinţă, poate sta liniştit, pentru că această «biografie atipică» la modul în care este concepută şi prin interpretarea mistică propusă poate fi apreciată de cititoarele «Figaro Femme» sau de studenţii de la seminar, cu toate că ne îndoim. Este o carte care va ajunge în cv-ul jurnalistului, o «oglindă a lui Narcis», o carte egocentristă, menită să pună în valoare «vastele» cunoştinţe ale acestui Torquemada de Figaro, în materie de literatură religioasă, nu o lucrare care să-l reflecte pe Cioran. O carte care nu impresionează decât prin semnele de exclamaţie asupra nivelului la care se poate ridica ignoranţa unei părţi a Occidentului, din păcate una formatoare de opinii"*.

Amintim şi articolele: ***„Filosofia" lui I. L. Caragiale*** (Viorel Cernica), ***Complexul Macedonski*** (Vasile Spiridon), ***Cântecul de dragoste al lui J. Alfred Prufrock*** (T. S. Eliot, traducere şi prezentare de Elena Ciobanu).

În numărul 4/aprilie 2012 al revistei **ORIZONT** (Timişoara) parcurgem o amplă analiză eminescologică întreprinsă de Horia-Roman Patapievici, ***Eminescu şi viziunea paradiziacă***. Discursul foarte bine organizat traversează mai multe etape, pe care autorul le schiţează în introducere: *„Primul punct al analizei mele se referă la Dante şi posteritatea ultimului cântec din* ***Divina Comedie****, la* ***Paradis****. Al doilea punct este Călinescu şi posteritatea lui. Am să ilustrez cu prima generaţie de eminescieni: Călinescu, Negoiţescu şi Mircea Eliade. Al treilea punct este modul în care Eliade a analizat* ***Insula lui Euthanasius*** *în volumul faimos din 1943. Al patrulea punct este o analiză a uneia dintre aşchiile constelaţiei numită* ***Muşatin şi codrul****, unde voi depăna elementele paradiziace şi voi numi una dintre temele fundamentale nu numai ale lui Eminescu, ci şi ale culturii române, care n-a fost pusă în lumină până acum, şi anume viziunea panoramică. În fine, o să fac analiza eposului popular, cum l-a numit Petru Creţia,* ***Muşatin****, din care am spicuit câteva fragmente"*. Pasionaţii şi neobosiţii cercetători eminescologi vor găsi în acest articol noi perspective de descifrare a simbolurilor şi a viziunii paradiziace eminesciene.

Numărul 4/aprilie 2012 al revistei sătmărene **ACOLADA** prezintă un sumar atrăgător. Gheorghe Grigurcu face o cronică (***O carte închinată lui Goma***) volumului ***Paul Goma 75 – Dosarul unei iubiri târzii*** (îngrijit de Flori Bălănescu, apărut cu sprijinul lui Gelu Tofan, Eagle Publishing House, 2010), apreciat de cronicar ca fiind *„o carte de toată isprava. O carte înmănunchind textele unui număr apreciabil de inteligenţi care-l comentează pe scriitorul şi luptătorul Goma din unghiuri felurite, într-o polifonie a cărei rezultantă e, aşa cum se cuvine, o tonalitate a comprehensiunii bătând spre omagiu. Deşi nu e o sinteză formală, suntem în măsură a desprinde din paginile sale nu numai trăsăturile personalităţii la care se referă, ci şi aspectele de căpetenie ale fenomenului Goma, care e departe de a-şi lăsa indiferenţi contemporanii, producând reacţii de-o continuă vivacitate, atitudini pro şi contra celui în cauză, nu o dată într-o textură pasională"*.

Barbu Cioculescu recenzează cel mai recent tom al poetului Nicolae Prelipceanu, ***Portret sumar al unui necunoscut de altădată*** (Editura Tipomoldova, Colecţia „Opera omnia", Iaşi, 2011), articol intitulat ***O linişte ca aceea....***

Mai selectăm din cuprins: versuri de Virgil Diaconu şi Ion Cristofor, ***„Lada" lui Creangă*** (Adrian Dinu Rachieru), ***Paradoxurile lui Adrian Costea*** (Pavel Şuşară), ***Un opinioman: Mircea Dinutz*** (Magda Ursache), ***Jurnal secret*** (Alex Ştefănescu), ***Voci de pe mapamond: Claudia Moscovici*** (Traducere de Radu Ulmeanu) ş. a.

Raluca HĂŞMĂŞAN

EVANGHELIA DUPĂ TOMA[1] (II)

(fragment)

(Urmare din numărul anterior)

19.
Iisus a spus:
Fericit este cel care era deja
înainte de a exista.
Dacă veţi deveni ucenicii mei
şi-mi veţi înţelege Cuvintele
aceste pietre vă vor ajuta.
Veţi avea atunci cinci arbori în Paradis
care nu se schimbă nici vara, nici iarna
şi ale căror frunze nu se scutură.
Cel care îi va recunoaşte
nu va fi supus morţii.

20.
Ucenicii îl întrebară pe Iisus:
Spune-ne cu ce poate fi asemănată Împărăţia Cerurilor?
El le spuse:
Ea este asemenea unui grăunte de muştar,
cea mai mică dintre toate semințele;
dar, când cade pe pământ lucrat,
produce o tulpină înaltă
care devine adăpost pentru păsările cerului.

21.
Maria[m] îl întrebă pe Iisus:
Oare cu ce se aseamănă ucenicii tăi?
El spuse:
Ei seamănă cu nişte copii hoinari
ce stau pe un ogor
care nu este al lor.
Când vor veni stăpânii ogorului
[aceştia] le vor spune:
Plecaţi de pe ogorul nostru!
Cât despre ei, la venirea stăpânilor, [se] vor [dezbrăca]
pentru a se elibera
şi a le da înapoi ogorul.
Iată de ce eu vă spun:
dacă stăpânul casei ştie
că va veni hoţul,
el va veghea dinainte
pentru a nu-l lăsa
să pătrundă prin vreo spărtură în casa Împărăţiei
sale şi să-i ia lucrurile.
Dar voi să vegheaţi în văzul lumii
sprijinindu-vă pe propriile puteri cu tărie,
de teamă ca jefuitorii să nu găsească o cale
de a veni la voi.
Căci altfel inevitabilul la care vă gândiţi
se va produce.
Dar dacă în centrul fiinţei voastre ar fi
un om avertizat!
Spicul fiind copt,
el să vină rapid, cu secera în mâini:
şi să-l culeagă.
Fie ca acela ce poate înţelege, să înţeleagă!

22.
Iisus văzu prunci ce sugeau.
El spuse ucenicilor:
Aceşti prunci ce sug sunt asemenea celor
care intră în Împărăţie.
Ei îi spuseră:
Atunci ar trebui să fim prunci
[pentru] ca să putem intra şi noi?
Iisus le spuse:
Atunci când veţi face ca doi să fie Unu
şi veţi percepe interiorul ca exterior
şi exteriorul ca interior,
şi superiorul ca inferior,
în scopul de a cuprinde masculinul şi femininul
într-unul singur
astfel încât masculinul să nu mai fie masculin
iar femininul să nu mai fie feminin;
atunci când veţi putea crea un ochi în locul unui ochi,
o mână în locul unei mâini,
un picior în locul unui picior
şi o imagine în locul unei imagini,
atunci veţi intra în Împărăţie.

23.
Iisus a spus:
Eu vă voi alege unul dintr-o mie
şi doi din zece mii
şi ei vor fi unul.

24.
Ucenicii săi îi spuseră:
Arată-ne locul unde eşti
căci este necesar ca să Te căutăm.
El le spuse:
Fie ca cel care poate înţelege să
înţeleagă!
Există lumină
înăuntrul unei fiinţe luminoase
şi ea luminează lumea întreagă.
Dacă ea nu ar lumina
Ar fi întuneric.

25 .
Iisus a spus:
Iubeşte pe fratele tău ca pe tine însuţi
ocroteşte-l
ca pe lumina ochilor tăi.

26.
Iisus a spus:
Firul de pai din ochiul fratelui tău
[tu] îl vezi,
dar bârna din ochiul tău
[tu] nu o vezi.
Când vei îndepărta bârna din ochiul tău,
atunci [tu] vei vedea clar
cum să îndepărtezi paiul din ochiul fratelui tău.

27.
Dacă nu veţi posti în lume,
nu veţi afla Împărăţia;
dacă nu veţi ţine Sabatul,
nu îl veţi vedea pe Tatăl.

28.
Iisus a spus:
Eu am venit în mijlocul oamenilor
şi le-am apărut lor aievea.
Eu i-am găsit pe toţi beţi
şi n-am aflat printre ei pe nimeni însetat căruia să-i fie sete,
şi sufletul meu a suferit pentru fiii oamenilor
pentru că ei sunt orbi în inima lor
şi ei nu văd deloc
că au venit în lume goi;
şi că goi vor trebui, de asemenea, să plece din lume
şi aceasta numai pentru că acum ei sunt beţi.
Când vor arunca vinul care îi îmbată
atunci ei se vor regăsi.

29.
Iisus a spus:
Că trupul este produs de spirit,
aceasta este o minune;
dar că spiritul este produs de corp,
aceasta este o minune a minunilor.
Însă eu mă minunez de aceasta:
Cum de această mare bogăţie
încape în această sărăcie!

30.
Iisus a spus:
Acolo unde există trei zei,
sunt zei.
Acolo unde sunt doi sau unul
eu sunt cu el.

31.
Nimeni nu-i profet în ţara sa,
iar medicul nu-i medic pentru cei care-l cunosc.

32.
Iisus a spus:
un oraş care e construit pe un munte înalt
şi care este puternic
nici nu poate cădea,
nici nu va putea fi ascuns (vederii).

33.
Iisus a spus:
ceea ce tu vei auzi la ureche,
în şoaptă,
spune tare, tuturor.
Căci nimeni nu aprinde o lumină
pentru a o pune sub obroc,

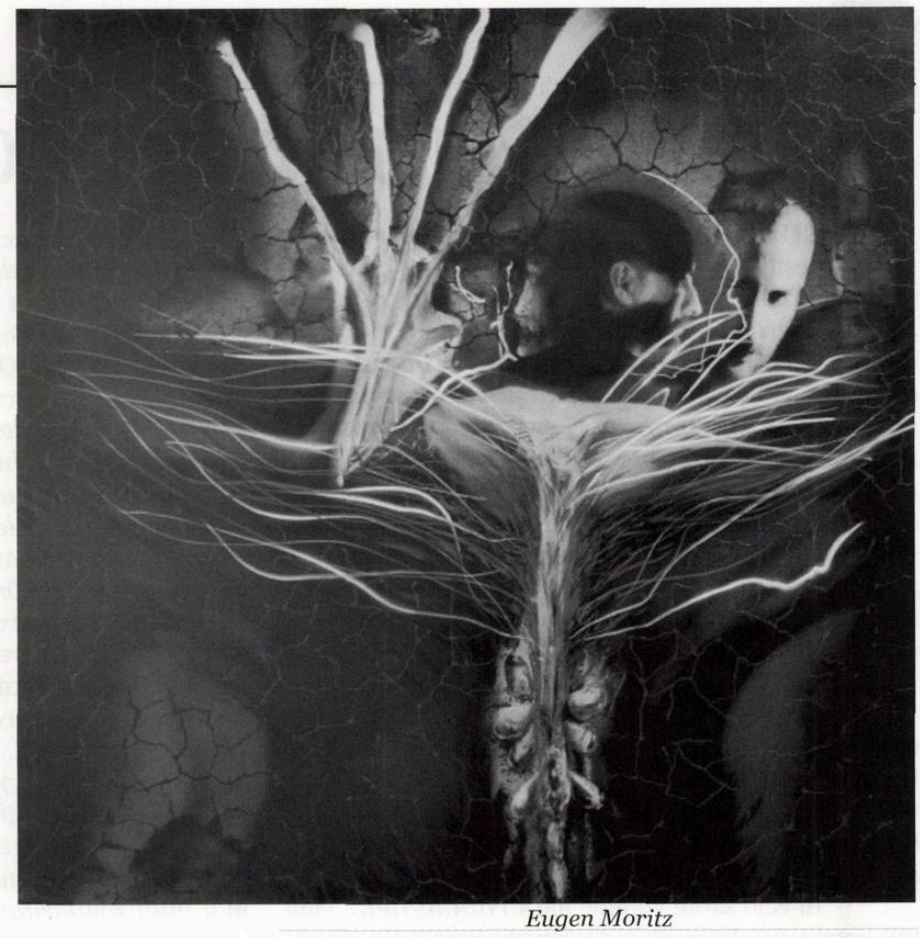

Eugen Moritz

nici nu o ascunde într-un loc ferit,
ci o aşază într-un lampadar
pentru ca toţi cei care trec pe acolo
să-i vadă lumina.

34.
Iisus a spus:
dacă un orb conduce pe un orb,
ei cad amândoi în prăpastie.

35.
Iisus a spus:
Nu e posibil
ca cineva să intre în casa cuiva însemnat
şi să o prade
fără ca să-i lege acestuia mâinile;
după aceea el va răscoli toată casa.

36.
Iisus a spus:
nu vă faceţi griji de dimineaţa până seara
şi de seara până dimineaţa
pentru ziua de mâine.

37.
Discipolii săi îi spuseră:
în ce zi ne vei apărea,
în ce zi te vom vedea?
Iisus a spus:
atunci când vă veţi lepăda de făţărnicie
şi veţi lua veşmintele voastre
şi, depunându-le la picioare,
asemenea pruncilor,
le veţi călca în picioare
atunci veţi vedea pe Fiul
celui care este Viu
şi nu vă va fi teamă.

38.
Iisus a spus:
de câte ori aţi dorit să auziţi aceste cuvinte
pe care vi le-am spus
şi nu aveţi un altul
de la care să le auziţi.
Va veni o zi
în care să mă căutaţi
şi să nu mă găsiţi.

39.
Iisus a spus:
fariseii şi cărturarii
au luat cheile cunoaşterii
şi le-au ascuns.
Nu numai că ei nu au intrat,
dar nici nu au lăsat să intre pe cei care voiau.
Dar voi să fiţi prudenţi ca şarpele
şi puri ca porumbelul.

1. Acest fragment face parte volumul cu acelaşi titlu ce va apărea la Editura Pelerin, Bucureşti.

Traducere din limba franceză:
Elena Liliana POPESCU

anul X, nr. 6 (109), iunie 2012

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG.2 VIAŢA CULTURALĂ
• Ziua Scriitorului
• Premiile revistei „Nord Literar”

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU - *Un detractor al jurnalului intim (I)*

PAG. 4-5 VITRINA
• Constantin CUBLEŞAN - *Catedrala din auz*
• Ioan Aurel POP - *Un veac de istorie maramureşeană*
• Augustin COZMUŢA - *Limbaj poetic incizant*
- *O personalitate polivalentă*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT - *Reţeptar belic de subzistenţă. Insurgent versus aplaudac (II)*

PAG. 7 INTERPRETĂRI
• Terezia FILIP - *M. Eminescu - Seninătatea diamantină a gândului poetic*

PAG. 8-9 ORFEU
• *Poeme de* Horia BĂDESCU şi Leons BRIEDIS

PAG. 10 ESEU
• Valeria BILŢ - *Eminescu, Caragiale, Nedelciu şi noi...*

PAG. 11 Proză
• Cornelia PETRESCU - *Imagini în oglinzi strâmbe*

PAG. 12 ISTORIE LITERARĂ
• Dan GRĂDINARU - *Canonul literar şi Alecu Văcărescu*

PAG. 13 POEZIE
• Mihaela CONDRAT

PAG. 15 VARIA
• *Revista revistelor*

PAG. 16 TRADUCERI
• Alberto MORAVIA - *În pragul morţii* (traducere şi prezentare de Livia MĂRCAN)

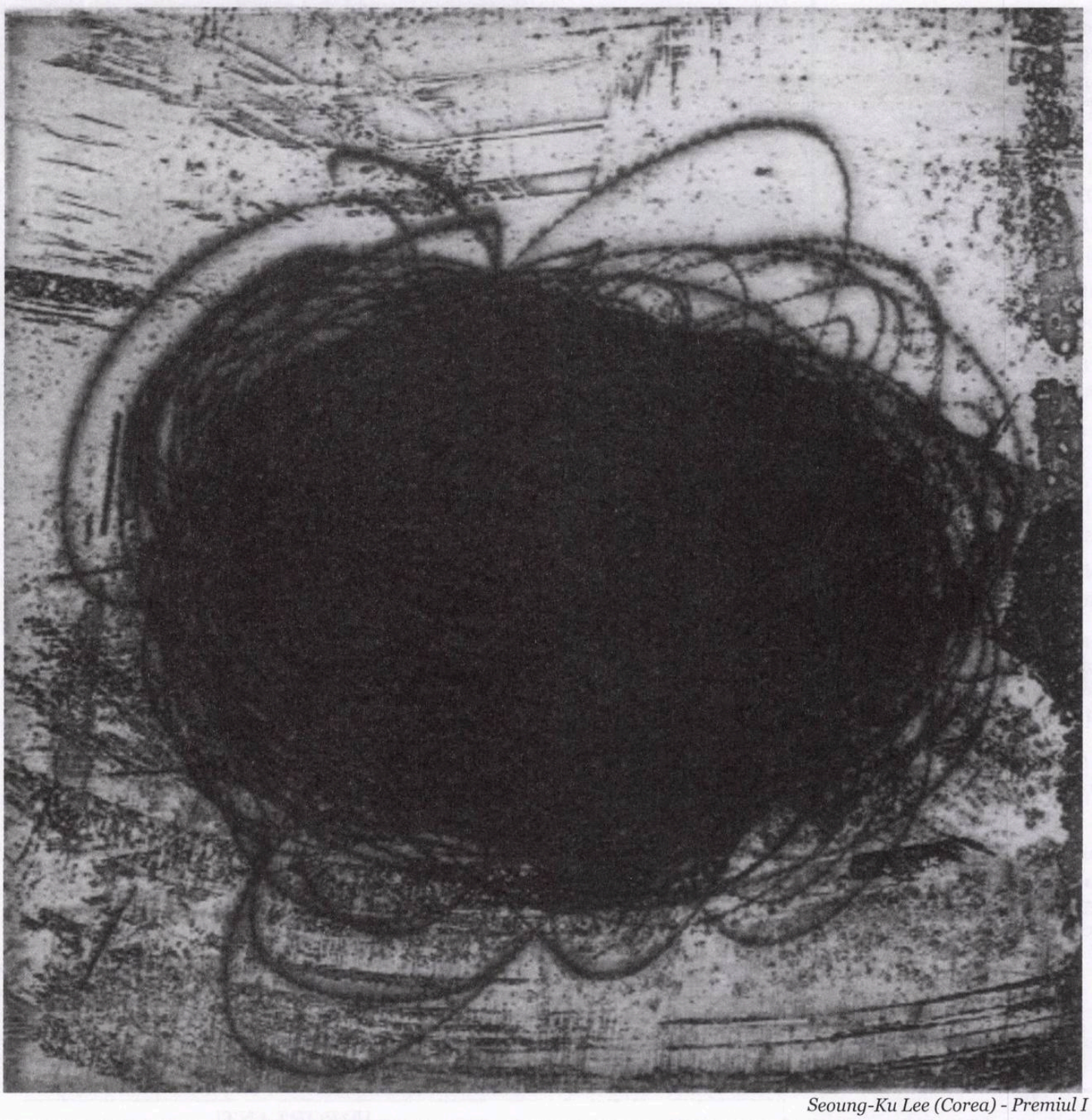

Seoung-Ku Lee (Corea) - Premiul I

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artiştilor premiaţi şi nominalizaţi la “Salonul Internaţional de Gravură Mică”, Ediţia 14, organizat de Muzeul Florean

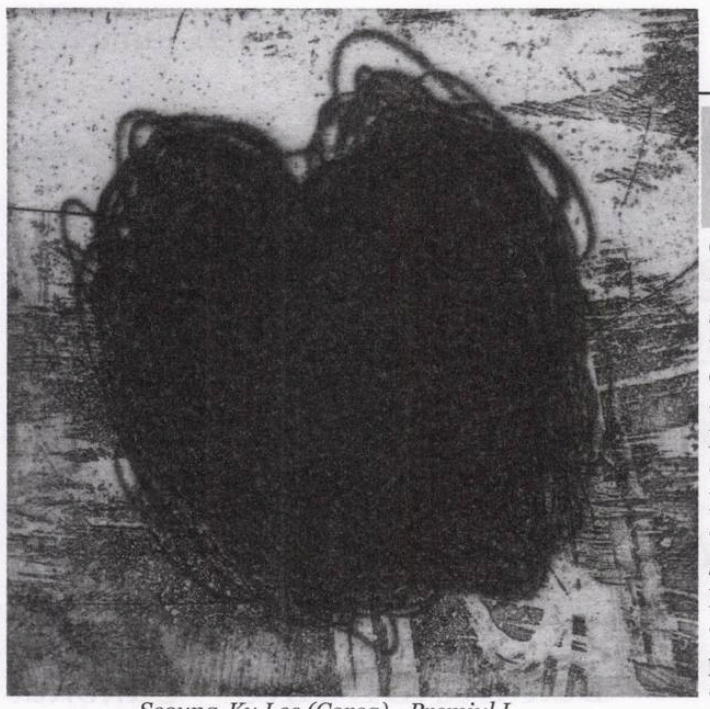

Seoung-Ku Lee (Corea) - Premiul I

Instituție a Consiliului Județean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director: Gheorghe GLODEANU

Director executiv: Săluc HORVAT

Secretar general de redacție: Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP
Gheorghe PÂRJA

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD, Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR, Nicolae FELECAN, Nicolae IUGA, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ, Cornel MUNTEANU, Adela Naghiu Adrian OȚOIU, Lucian PERȚA, Florian ROATIŞ, Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică: Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare: Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacția şi administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. **MARINEX PRINT S.R.L., Baia Mare**
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. "Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. "Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin "Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacție: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei
Revista este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 4861.

16 pagini - 1,5 lei

Responsabil de număr:
Augustin COZMUȚA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• Augustin Buzura, ***Canonul periferiei***, publicistică, ediție îngrijită de Angela Martin, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012;
• *** ***Ion Pop, şapte decenii de melancolie şi literatură***, volum coordonat de Ştefan Borbély, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011;
• Ion Şiugariu, ***Bolnav de auroră***, poezii, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2012;
• Radu Ulmeanu, ***Ospețele iubirii***, antologie de versuri, Colecția „Opera omnia", Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2012;
• Mircea Muthu, ***Europa de Sud-Est în memoria culturală românească***, bibliografie, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2011;
• Adela Naghiu, ***Finul risipitor şi limita de discreție***, poeme, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2011;
• Olimpiu Nuşfelean, ***Tentația scrisului***, eseuri, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011;
• Daniel Hoblea, ***Poemus***, prefață de Daniel Săuca, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2011;
• Vasile Zdrenghea, ***Opere***, proză şi poezie, Editura Altip, Alba Iulia, 2012;
• Vasile Zdrenghea, ***Teatru***, ediție îngrijită şi itinerar biobibliografic de Valeriu Oros, Editura Altip, Alba Iulia, 2012;
• Vistian Goia, ***Gruiul copilăriei***, povestiri, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2012;
• Vistian Goia, ***Clipe de viață, clipe de meditație***, eseuri pe teme morale, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2011;
• Ştefan Ion Ghilimescu, ***Citind, rescriind***, lecturi şi interpretări critice, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2012;
• Valeriu Marius Ciungan, ***Oameni în pardesie***, versuri, Editura Bioflux, Cluj-Napoca, 2011;
• Cornel Armeanu, ***Labirintul iubirii***, versuri, Editura Anamarol, Bucureşti, 2011;
• Pop Tabita Lavinia, ***Gânduri în miez de noapte***, versuri, Editura Enesis, Baia Mare, 2011.

REVISTE:

• „Arca", nr. 4-5-6/2012, Arad;
• „Mişcarea literară", nr. 1/2012, Bistrița;
• „Actualitatea literară", nr. 21/iunie 2012, Lugoj;
• „Izvoare codrene", nr. 9/2012, Fărcaşa/Maramureş;
• „Litere", nr. 4/aprilie 2012, Târgovişte;
• „Acolada", nr. 5/mai 2012, Satu Mare;
• „Caiete Silvane", nr. 89/2012, Zalău;
• „Tribuna", nr. 234/1-15 iunie 2012, Cluj-Napoca;
• „Discobolul", nr. 169-170-171/2012, Alba-Iulia;
• „Familia română", nr. 2/mai 2012, Baia Mare;
• „Pro Unione", nr. 3-4/2011, Baia Mare.

ZIUA SCRIITORULUI ŞI PREMIILE REVISTEI „NORD LITERAR"

Marți, 19 iunie 2012, a avut loc jurizarea pentru acordarea titlului de „Scriitorul anului" şi „Marele Premiu pentru Literatură" 2012, organizat, cu sprijinul Primăriei şi al Consiliului local al Municipiului Baia Mare, de către Asociația Scriitorilor Baia Mare, Reprezentanța pentru Maramureş a Uniunii Scriitorilor din România şi Revista de cultură „Nord Literar".

Juriul, format din Săluc Horvat (director executiv al revistei „Nord Literar" şi preşedinte al Asociației Scriitorilor Baia Mare), Gheorghe Pârja (din partea Reprezentanței pentru Maramureş a Uniunii Scriitorilor din România), Florica Bud (vicepreşedinte al Asociației Scriitorilor Baia Mare şi preşedinte al Cenaclului Scriitorilor), Teodor Ardelean (Directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu") cât şi reprezentanți din partea Consiliului local şi Primăriei Baia Mare prin persoana domnuluiCătălin Cherecheş (primar), s-a întrunit şi a deliberat asupra acordării titlului de „Scriitorul Anului" şi „Marele Premiu pentru Literatură", conform Regulamentului special instituit în acest scop.

În urma anunțului făcut public, privind participarea şi înscrierea la concurs, şi-au depus C.V.-ul unsprezece autori/scriitori, după cum urmează: Nistor Ioan Bud, Ion Bogdan, Rodica Dragomir, Dumitru Fânățeanu, Gheorghe Glodeanu, Nicolae Goja, Teo Moldovan, Cornel Munteanu, Toma G. Rocneanu, Ioan Şiman, Igor Ursenco. Analizând ofertele scriitorilor şi ținând seama de criteriile fixate prin Regulament, juriul a făcut mai întâi nominalizări pentru acordarea premiului, după cum urmează: Gheorghe Glodeanu, Nicolae Goja, Ion Bogdan, Rodica Dragomir, Ştefan Jurcă şi Cornel Munteanu. Supunându-se la vot aceste nominalizări, cele mai multe opțiuni le-a întrunit scriitorul Gheorghe Glodeanu, ca urmare juriul a decis să-i acorde titlul de „Scriitorul anului 2012" însoțit de „Marele Premiu pentru Literatură", acordat de Primăria şi Consiliul Local al Municipiului Baia Mare.

Premiul a fost înmânat în cadrul manifestărilor organizate la Baia Mare, de „Ziua scriitorului" şi de „Zilele revistei Nord Literar", vineri, 22 iunie 2012, găzduite fiind de sala „Europa" a Primăriei Baia Mare, în prezența unor invitați din județ şi din țară. În acelaşi cadru, au fost înmânate şi Premiile revistei „Nord Literar" scriitorilor: Ion Pop (pentru Opera Omnia), Horia Bădescu (poezie), Mircea Muthu (critică şi istorie literară), Ştefan Jurcă şi Teo Moldovan (proză).

IMPORTANT!

Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

UN DETRACTOR AL JURNALULUI INTIM (I)

Este cunoscut faptul că, printre scriitorii români, G. Călinescu (1899-1965) rămâne cel mai vehement detractor al jurnalului intim. Atitudinea aceasta violent denigratoare se explică prin viziunea reputatului om de cultură despre literatură. Nu trebuie uitat faptul că autorul ***Scrinului negru*** a fost adeptul romanului de tip obiectiv, balzacian şi a refuzat în mod constant proza subiectivă, narațiunea de factură autenticistă, scrisă la persoana întâi singular. Deja în studiul intitulat ***Romanul românesc față cu Proust*** din 1933, Călinescu îşi exprima foarte clar opțiunile şi atrăgea atenția asupra faptului că opera lui Marcel Proust este produsul unei tradiții culturale de excepție şi al unei sensibilități maladive ce a favorizat introspecția. În opinia criticului, tipul firesc de roman românesc ar fi cel obiectiv. Aceasta deoarece cultura română este o cultură tânără, în curs de formare, unde nu s-a instaurat încă tradiția necesară investigației psihologice: *„Noi vom putea fi tolstoieni, balzacieni, adică scriitori preocupați de sensul lumii şi de forma exterioară a omenirii, şi nu vom fi încă în stare de introspecție până ce nu vom cânta bucuria de a trăi şi a cunoaşte*". Pornind de la o asemenea pledoarie pentru narațiunea obiectivă, a făcut senzație, în 1999, publicarea unui ***Fals jurnal*** purtând semnătura lui G. Călinescu. Insolitul jurnal „indirect" a fost întocmit de către Eugen Simion care, în ciuda opiniilor virulente ale reputatului romancier, a avut curiozitatea să adune confesiunile acestuia despre literatura subiectivă. Ideile care au stat la baza elaborării cărții au fost expuse în ***Nota asupra ediției***. Eugen Simion recunoaşte faptul că G. Călinescu a detestat jurnalul intim, *„iar când l-a practicat – sporadic şi fără convingere – n-a făcut decât să-l ridiculizeze, să dovedească faptul că «jurnalul intim e o prostie» şi că nu-l fac decât aceia care nu ştiu să scrie o ficțiune*". Realizatorul ediției parcurge scrierile cu caracter subiectiv ale cunoscutului om de cultură şi observă că tema contestației jurnalului intim revine aproape obsedant. Tocmai repetiția este cea care dă de bănuit şi demonstrează că negația are o semnificație. Inițial, exercițiile diaristice ale lui Călinescu au avut menirea de a argumenta inutilitatea acestui gen de scrieri, dar dovedesc tocmai contrariul. În mod paradoxal, bine scrise, *„banalitățile devin expresive, comunică spontan ceva, în fine, cronica lucrurilor efemere capătă un sens împotriva voinței autorului*". Un alt paradox este identificat de către Eugen Simion în caracterul eminamente subiectiv al criticii practicate de către G. Călinescu. Spre deosebire de prozatorul obiectiv, care refuză metoda proustiană, exegetul literar vede în discursul la persoana întâi cea mai obiectivă şi cea mai convingătoare formă de discurs. De unde atunci refuzul constant al autoficțiunii? Cum se justifică această violentă respingere a discursului diaristic – se întreabă Eugen Simion –, deşi el există de cel puțin două secole în literatura europeană? Editorul cărții remarcă faptul că, tot negând jurnalul intim, G. Călinescu a scris unul în mod involuntar. Punând cap la cap fragmentele cu caracter personal, Eugen Simion constată faptul că a ieşit un jurnal amplu, pe care îl intitulează ***Fals jurnal*** pornind de la titlul unui articol semnat de către marele critic. Jurnalul este considerat „fals" doar în măsura în care autorul nu admite legitimitatea genului. Este vorba, totuşi, de un jurnal autentic, *„pentru că în el vorbeşte despre sine şi despre lumea din afara sa un mare creator cu o psihologie complexă şi o biografie pe care de regulă o ocultează*".

Printre altele, Eugen Simion dezvăluie şi existența unui motiv biografic care îl determină pe reputatul critic să privească cu reticență genurile autoficțiunii. Fiul natural al Mariei Vişan nu vorbeşte cu entuziasm despre anii copilăriei sale. Dimpotrivă. În consecință, ***Falsul jurnal*** reuneşte *„fragmente care spun ceva despre omul Călinescu, despre mica lui istorie diurnă, despre oamenii pe care îi întâlneşte şi despre care relatează ceva*". Eugen Simion introduce în volum şi reflecțiile morale şi estetice ale exegetului, însemnări care vorbesc despre *„destinul existențial al creatorului şi despre relația lui cu opera pe care o scrie*". La loc de cinste se găsesc şi opiniile marelui critic despre *genurile biograficului*. Din corespondența călinesciană au fost extrase fragmentele care ne poartă în intimitatea omului de cultură şi cele care comentează geneza cărților sale. Sub acest aspect, rămân esențiale scrisorile adresate lui Al. Rosetti. Nu au fost ignorate nici însemnările despre critică şi spiritul critic, deoarece şi ele au un caracter subiectiv pronunțat şi fac parte din biografia exegetului. Materialul strâns în volum de către Eugen Simion poate fi considerat un jurnal intim *„dacă acceptăm că ideile fac parte din destinul omului care scrie şi că modul de a primi ideile exprimă modul de a fi în lume sau modul de a te situa în lume*". Editorul îşi continuă argumentația în felul următor: *„G. Călinescu are o relație specială cu ideile şi, cum încerc să conving, el se construieşte pe sine, ca personalitate, prin idei, raportându-se mereu la schema omului universal. Este, ca în portretul lui Arcimboldo, un om construit din cărți, dar însuflețit de un geniu turbulent şi imprevizibil*".

Pentru a cunoaşte opinia intransigentă a lui G. Călinescu despre condiția jurnalului intim este suficient să parcurgem cele cinci citate elocvente situate în fruntea cărții:

„Marii creatori nu au biografie, fiind anonimi şi obiectivi ca în folclor cântărețul popular".

„Femeile vaporoase şi tinerii roşi de ambiții, dar fără puteri de a-şi potoli eul din afară, îşi fac jurnale, de aceea am disprețuit acest gen de solitudine şi apoi sunt la o vârstă când nu mai am nicio vanitate..."

„Jurnalul e o prostie".

„Jurnalul este principial nesincer. Chiar în aceste rânduri am mințit. Am ales idei pe care nu le-am gândit decât după ce am început să scriu ca să fie pagina rotundă fiindcă, în fundul cugetului meu, mă simt că cred că cineva va lua aceste pagini şi le va publica odată şi lumea va surprinde personalitatea mea complexă. Altfel pentru ce le scriu?"

„Un jurnal scris pentru sine nu există, fiindcă atunci cel puțin autorul l-ar distruge [...] Aşadar, ce este jurnalul din punctul de vedere al reabilitării față de posteritate? Nimic. Cine are un dram de conştiință îl va scrie fără niciun scop şi fără nicio vanitate. Se poate întâmpla însă ca pentru alții el să devină o realitate obiectivă şi această iluzie de corespondență peste goluri poate fi un joc interesant."

Schițând portretul interior al divinului critic, în studiul introductiv al cărții, Eugen Simion remarcă faptul că G. Călinescu rămâne cel mai vehement adversar al jurnalului intim. Aceasta cu toate că a citit câteva din capodoperele genului, egoficțiuni semnate de către scriitori celebri precum André Gide, Jules Renard sau Stendhal şi a comentat în mod favorabil ***Însemnările zilnice*** ale lui Titu Maiorescu. Atitudinea ostilă se manifestă pe tot parcursul vieții cunoscutului exeget. Autorul ***Enigmei Otiliei*** crede că *„jurnalul este o prostie*", mai mult, el nu se poate transforma într-o sursă documentară veridică, deoarece este *„principial nesincer*". Apoi afirmă: *„Înseamnă zilnic pe hârtie cine nu poate transforma experiența în ficțiune artistică; dacă jurnalul e un carnet cu note, el devine inutil după ce notele au fost folosite, dacă este o culegere de observațiuni inutilizabile, asta dovedeşte sterilitate*". Eugen Simion nu este de acord cu această opinie, deoarece jurnalul intim nu se reduce întotdeauna la un simplu carnet de însemnări. De multe ori, el este scris de oameni care *„ştiu să transforme un act de existență într-o ficțiune artistică*". Mai mult, diaristul nu este întotdeauna un spirit steril, iar exactitatea stilului nu reprezintă obligatoriu o formă a aridității.

În 1931, criticul începe un jurnal intim, dar o face numai pentru a demonstra caracterul derizoriu al genului. Maniera în care G. Călinescu vede auto-

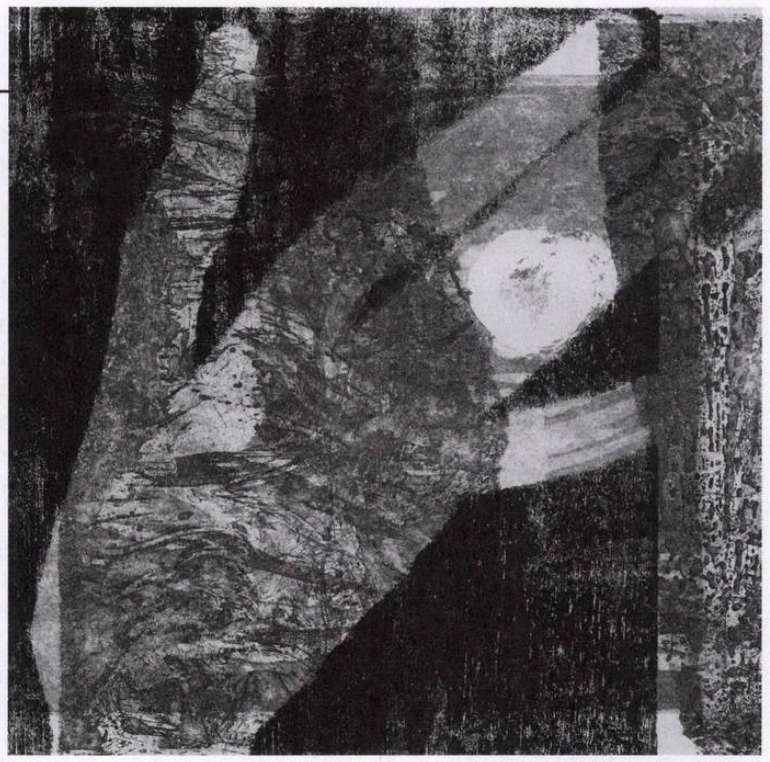

Atena Elena Simionescu (România) - Premiul II

ficțiunea este exprimată în felul următor în data de 4 octombrie 1935: *„Femeile vaporoase şi tinerii roşi de ambiții, dar fără puteri de a-şi potoli eul din afară, îşi fac jurnale, de aceea am disprețuit acest gen de solitudine şi apoi sunt la o vârstă când nu mai am nicio vanitate şi când tot ce fac, fac cu sentimentul țărăncii, că aşa i-e dat omului: să muncească, să aibă un rost. Însă m-am gândit, ca meseriaş al scrisului, câte idei îți zboară prin fața ochilor, câte fapte îți ies înainte care ți-ar fi de folos şi pe care le uiți tocmai când ți-ar trebui. Nu un jurnal voi face aici, ci ca o gospodină îmi voi strânge prin cutii petice şi resturi de rochii ce vor fi bune la ceva*".

Chiar dacă femeile romanțioase şi singuratice şi tinerii ambițioşi au avut o contribuție importantă în impunerea genului, marii diarişti au provenit din alte categorii socioprofesionale. În plus, nu contează originea jurnalului – precizează Eugen Simion –, ci calitatea lui. În ciuda atitudinii sale violent denigratoare, Călinescu recunoaşte valoarea de *aide-mémoire* a însemnărilor zilnice, motiv pentru care se gândeşte să reunească într-un caiet *„idei şi fapte de viață*" care altfel ar risca să fie date uitării. Chiar dacă în data de 24 ianuarie 1936 criticul afirmă că jurnalul *„pentru memorie e un lucru bun*", el nu pregetă să adauge că este vorba, totuşi, de *„un lucru ruşinos, feminin*". În plus, nu se poate obişnui să noteze sistematic. În data de 15 ianuarie 1937, se precizează fără drept de apel: *„Jurnalul e o prostie*".

Meditațiile din data de 20 decembrie 1936 reprezintă un atac virulent la adresa literaturii subiective, nu numai la cea a jurnalului intim. Criticul vede în cultivarea excesivă a eului *„cea mai nefastă maladie a literaturii moderne*". Călinescu este de părere că fenomenul apare exclusiv în epocile de decadență, adică de sterilitate. Vorbeşte cu ironie despre un prieten scriitor care ține jurnal, *„unde înseamnă tot ce-i trece prin minte şi tot ce simte, socotind cel mai neînsemnat lucru ca fiind capital pentru desfăşurarea universului*". Prozatorul critică egolatrul care refuză lumea de afară în favoarea actului narcisiac al cultivării propriului for interior. Egolatrul este cel care scrie întotdeauna jurnale, este preocupat mereu de „probleme", de „adevăr", de „autenticitate". Călinescu vorbeşte de necesitatea educării artistului în vederea obiectivării lui. Cu cât o operă cere mai multă sforțare materială, cu atât scade dimensiunea ei subiectivă. Spre deosebire de sculptor, pictor şi arhitect, care refuză cultul narcisiac al propriului eu, scriitorul este deschis mereu mistificărilor prin intermediul recursului la autoscopie. Concluzia lui G. Călinescu se dovedeşte elocventă: *„Nimic nu mi s-a părut mai sec decât un jurnal, iar când el este interesant, atunci te atrag indiscrețiile din el sau părțile cu caracter obiectiv*". Comentează notele zilnice ale lui Jules Renard şi constată mistificările din interiorul acestora. În opinia lui G. Călinescu, omul subiectiv este diferit de autorul obiectiv, jurnalul ilustrând inutilitatea eului în creația artistică.

Constantin CUBLEŞAN

CATEDRALA DIN AUZ

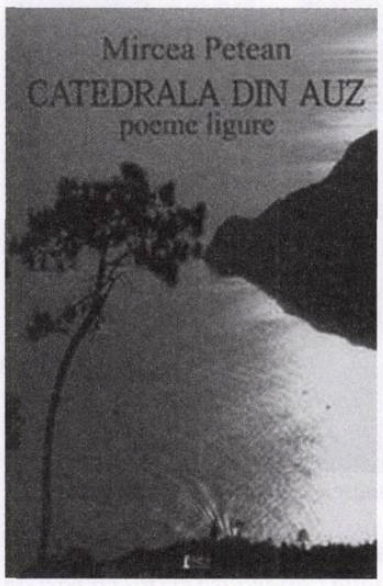

Cu fiecare nou volum, Mircea Petean îşi adaugă, aidoma copacilor, câte un nou cerc de maturitate pe trunchiul viguros al poeziei sale. De fiecare dată e un câştig evident, pentru că în esenţă, în fibra intimă, substanţa e aceeaşi; *atingerea* cu lumea exterioară acelui trunchi e înnoită, adică uşor alta, în epiderma sa ivindu-se substanţe din noi arome ce se datorează unei alte circulaţii a sevelor din sol către arcul bogat al ramurilor. Comparaţia nu este gratuită, nici hazardată, iar cititorul care a urmărit evoluţia în timp a poetului va constata şi el această continuă *acumulare* în desăvârşire. ***Catedrala din auz.*** *Poeme ligure* (Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012) probează cu prisosinţă acest fapt.

Cele trei cicluri ce alcătuiesc volumul reprezintă, pe de-o parte, trei stări poetice, uşor distincte, decantate în rostire lirică („*acest proces/ de transfigurare*", zice autorul într-un loc), iar pe de altă parte, trei abordări *tematice* ale uneia şi aceleiaşi perspective contemplative a lumii.

Contactul cu splendorile diafane ale ţinuturilor ligure îl predispune, dintr-odată, la o nostalgică receptare a firii – „*lumina stă de poveşti cu valul şi vântul*" –, într-o contopire confraternă cu aceasta, poetul scrutând oarecum sentimental un trecut inefabil: „*rătăcesc pe mare ascultând goana valurilor izbite de ţărm / şi visez la destinul corăbierului care musai c-am fost / într-o viaţă anterioară*", şi care îi aduce în suflet o linişte, o pace benefică actului reflecţiei: „*împăcat cu întreaga lume, / o împăcare instantanee şi deplină / pe care am savurat-o eu însumi în tăcere*".

Contemplarea acestui „*ţinut al pietrei, măslinilor şi viţei de vie*", cu „*zăvorâte case de piatră / lângă case de piatră zăvorâte // pustii stridenţe pardosite cu piatră / dau în pietre străduţe pustii*" îl predispune la coborârea propriului cuvânt în misterul alegoric al visării şi al rostirii miraculoase: „*se făcea că începusem o carte în vis / pe care continuam s-o scriu în realitate / cartea din vis se prelungea miraculos în realitate / sau invers nu mai ştiu precis / cert e că mă aflam pe un prag şi-l treceam / cu o uşurinţă uimitoare*". În întreg acest spaţiu misterios prin frumuseţea insolită – simbioză a mării cu pământul – poetul se întâlneşte – cel puţin în trăirile ascunse, de taină – cu un *alter ego* al său, „*hermeneutul/mitolog*", prezenţă oraculară în felul ei, care îi stimulează genetic poezia; „*un bărbat în etate / îmbrăcat în negru / ferit de asaltul mulţimii / zăboveşte pe un scaun de piatră / la umbra unui zid ros de sarea mării / privind albastru spre nicăieri (...) el pare sedus de freamătul pur al rostirii // dincolo de liniştea spartă a cuvintelor (...) el contemplă nestingherit albul tăcerii*".

Discursul poetic transgresează fluid segmentele ciclurilor, care niciunele nu poartă însemne generice, alcătuindu-se astfel ca într-un amplu poem rapsodic, contrapunctic, poeziile continuându-se unele pe altele în idee şi emoţie, şi, paradoxal polemice adesea, revelând faptul cotidian, banalul existenţial, într-o perspectivă aparent prozaică, dar care, atinsă de fiorul trăirilor primare ale poetului, adaugă dramatism livresc instantaneelor reţinute parcă de un aparat de luat vederi cu focalizări microscopice: „*Nicanor ultimul om / expert în nostalgie / refuză să se predea reveriei paseiste // astfel încât în timp ce pe feţele tuturor joacă / luminile şi umbrele trecutului / el se dedă unor exerciţii de stil hiperrealiste // să fii născut poet şi să mori lichea – ce teribil – / conchide el la sfârşitul unei reuniuni / la care şi-au dat întâlnire glorii vechi şi noi / un duh stingher spirite tutelare popor*" sau „*o toamnă întreagă îi fu dat să viţuiască / printre fete bătrâne văduve divorţate / ori menopauziste // şi iată consecinţele: de bună voie şi nesilit de nimeni / renunţă la scris declarând totodată triumful oralităţii / apoi constată că izvoarele limbii secaseră cu totul // iarna care urmă fu apanajul singurătăţii totale / al golului visceral şi al muţeniei absolute*". Există aici o insinuare narativă în discurs, şi o miză absconsă pe un final cu poantă, ce dau poeziei o tonalitate oarecum teribilistă.

Cel de al treilea ciclu continuă pasionalitatea stărilor lirice din ***Poemele Anei***, notaţii cu delicateţe, pe care femeia-i i le întreţine discret, oficiind casnic un ritual de sacralitate anodină – de o simplitate debordantă – al cuplului fericit în sine, dintotdeauna: „*şed într-un colţ de bucătărie / şi mă uit la tine / cum calci / vorbind într-una // călcătorul lunecă pe cămaşa încreţită / purtat măiestru de mâinile tale dibace / cuvintele se preling de pe mierea buzelor / sub atenta supraveghere a ochilor tăi / mai strălucitori / ca oricând // nu mi-ar părea niciun pic rău / de-ar fi să pier acum / singurul regret / poate / ar fi / că mor în sol străin*". În acest cadru – oază de iluminare lăuntrică – poetul cată însuşi a-şi defini existenţa prin propriul cuvânt şlefuit la nesfârşit, destinal: „*scriu de câteva ceasuri / dar ce zic – scriu de câteva zile / ce spun eu – scriu de câţiva ani / dar adevărul e că scriu de mai bine de-o jumătate de veac / neîntrerupt scriu / la drept vorbind scriu de când mă ştiu*".

Poezia din noul volum al lui Mircea Petrean e una spectaculară în intimitatea ei aparent descriptivă, o poezie a emoţiei faptului diurn, trăit cu intensitatea participării vitale, definitive şi definitorii a poetului la spectacolul faptului firesc al existenţei diurne. E o poezie a contemplării de sine a poetului, într-un halou mirific, de miracol italian, pe coastele ligurice ale apelor din sufletul său candid şi cinic deopotrivă.

Ioan Aurel POP

UN VEAC DE ISTORIE MARAMUREŞEANĂ

A lansa la Baia Mare o lucrare despre Maramureşul istoric, despre Maramureşul de odinioară – aşa cum se afirmase el ca ţară (voievodat) şi apoi comitat – a intrat în firescul lucrurilor, deşi, cunoscătorii ştiu, înainte geografia locurilor era alta. Totuşi, centrul de referinţă pentru întreaga regiune a ajuns demult municipiul Baia Mare, de aceea alegerea este naturală. Cartea în chestiune, despre structurile social-economice în Maramureş în secolul al XVII-lea, scrisă de doamna Livia Ardelean, se constituie în cea mai importantă monografie despre Maramureşul acelei vremi elaborată până în prezent în istoriografia română. Autoarea a pornit pe urmele unor antecesori de marcă, precum Ioan Mihalyi de Apşa, Alexandru Filipaşcu, Gheorghe Petrovai, Joodi Pal, Radu Popa şi alţii, ducând mai departe, cu rigoare şi pricepere, eforturile acestora de documentare şi sintetizare a rezultatelor cercetării.

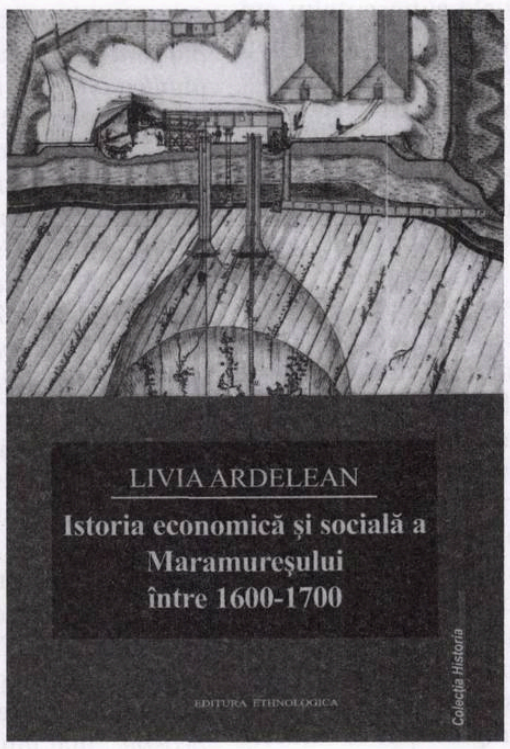

Autoarea porneşte în analiza sa de la câteva caracteristici importante pentru individualitatea istorică a Maramureşului, anume încadrarea sa, de la 1540, în Principatul Transilvaniei, conservarea unor trăsături ale vechiului voievodat românesc, transformat spre finele secolului al XIV-lea în comitat al Regatului Ungariei, impunerea unor noi forme de organizare, venite dinspre Apus etc. O urmare a integrării concrete, instituţionale a Ţării Maramureşului în Regatul Ungariei, dar mai ales în Principatul Transilvaniei a fost – după cum constată autoarea – intrarea în regiune a unor familii nobiliare ungare de marcă, înstăpânite peste o seamă de proprietăţi, inclusiv prin metode veroase. Analiza acestor familii îi prilejuieşte cercetătoarei elaborarea unei fresce a elitei maramureşene (familiile Bethlen, Teleki, Bornemisza, Apafi, Toldalagi, Korda, Kornis, Tököly etc.), preocupate în principal cu extinderea domeniilor sale. Prin comparaţie , micii nobili maramureşeni apar ca întruchiparea cea mai elocventă a tradiţiei vechi româneşti, de sorginte romană şi de puternică influenţă bizantino-slavă, îmbinate destul de strâns cu noile impulsuri ale unei lumi feudale apusene, venite prin intermediul instituţiilor ungare, prin oaspeţi, prin noii stăpâni nobiliari, prin biserica catolică etc. Reprezentând mai mult de o treime din populaţie, nobilimea mică maramureşeană, provenită în întregime din vechii cneji (juzi), încarna baza comitatului, temeiul funcţionării sale. „*Comitatul nobilimii numeroase*", Maramureşul a conservat în acest secol deopotrivă vechea denumire de „ţară" şi de „voievod" (cu familiile de cuvinte derivate). Autoarea subliniază în acest sens apelativul de voievod, păstrat şi la 1615. O altă observaţie pertinentă este un paradox legat de soarta ţăranilor liberi: numărul lor scade în esenţă, dar nu din cauza iobăgirii – cum se întâmplă în alte părţi – ci din pricina înnobilării armaliste a unora dintre aceşti mici proprietari. Un alt aspect bine relevat în lucrare se referă la obligaţiile militare ale acestor nobili, convertite adesea în bani pe parcursul secolului. Un fapt de mentalitate publică şi individuală scos în evidenţă este felul de a gândi şi de a se comporta al acestei nobilimi, care tinde să imite o anumită *forma mentis* a nobilimii maghiare. Motivele sunt mai multe, dar unele se impun aproape de la sine, anume evitarea discriminării, crearea premiselor avansării în ierarhia socială, în administraţia comitatului etc. Cu toate acestea – constată cercetătoarea – discriminarea continuă să se manifeste, în sensul că mica nobilime şi mai ales cea recentă (armalistă) pătrunde greu în structurile puterii sau, mai degrabă, nu pătrund.

Analiza iobăgimii este, de asemenea, făcută cu acribie şi cu permanente referiri la surse. În mare parte românească şi ruteană, clasa de jos a comitatului apare umilă, săracă şi disprețuită, dornică de libertate, dar închistată într-un cadru juridic sever şi obligată la dări mari, uneori imposibil de plătit. Exploatarea sării a fost în atenţia autoarei în măsura în care completează tabloul economic al locului şi al vremii, fără o insistenţă specială, ţinând seama şi de faptul că tema a constituit preocuparea mai multor istorici de-a lungul timpului.

Până la urmă – în lipsa unor terenuri arabile întinse şi fertile – comitatul Maramureşului din secolul al XVII-lea se caracteriza sub aspect social şi economic – după cum observă doamna Livia Ardelean – printr-o foarte numeroasă nobilime (în cea mai mare parte de origine veche românească) implicată în creşterea animalelor, prin rolul mare al exploatării sării şi printr-un aparat militar destul de consistent, grupat în cetatea Hust şi în jurul acesteia. De foarte mare importanţă sunt datele noi scoase la lumină prin această lucrare din sursele de arhivă şi care schimbă anumite percepţii şi corectează multe clişee. Se desprind de aici relaţii speciale ale Maramureşului cu districtul Bistriţa, modalităţi de aplicare a justiţiei în regiune, soluţii sociale de evitare a apăsării păturilor de jos, inclusiv prin emigrare. Se văd şi relaţiile strânse ale multor locuitori ai Maramureşului cu Moldova, care le servea multor scopuri, de la destinaţie de stabilire definitivă (prin fuga de pe moşiile supuse dărilor fiscului şi ale nobililor) până la loc de desfacere a unor mărfuri şi de procurare a altora. De altminteri, încă înainte cu un secol, pe la jumătatea secolului al XVI-lea, un funcţionar austriac remarca unitatea etnolingvistică dintre maramureşeni şi moldoveni, invocând chiar posibilitatea (nedorită de autorităţi) de unire a Maramureşului cu Moldova.

Lucrarea de faţă a doamnei Livia Ardelean, apărută la Editura Ethnologica din Baia Mare, în colecţia „Historia", este o frescă a lumii maramureşene din secolul al XVII-lea, reconstituită pe baza documentelor de arhivă, în mare parte inedite. Tabloul rezultat este unul realist, cu mai puţine comentarii şi cu mai multe consemnări, aşa cum se cuvine într-o istoriografie care nu şi-a putut reconstitui pe deplin trecutul în perioada pozitivistă. Remarcăm modul profesionist în care a fost făcută documentaţia acestei lucrări, seriozitatea articolelor şi a studiilor publicate de autoare pe marginea subiectului, rezolvând chestiuni particulare, încadrate apoi în această sinteză.

Dintre numeroasele structuri sau entităţi politice româneşti (româno-slave) încadrate prin cucerire în Regatul Ungariei, Maramureşul – cu o suprafaţă de circa zece mii de kilometri pătraţi – a fost singurul voievodat transformat în vechile sale hotare, în întregime, în comitat, proces petrecut mai cu seamă în secolul al XIV-lea. De-atunci, pecetea românească a rămas mereu vie, chiar dacă structurile etnice de odinioară, ca şi vechile hotare şi apartenenţe politico-administrative s-au modificat mereu. Lucrarea de faţă ilumineză, cu metodele verificate ale specialistului, o întreagă epocă din trecutul maramureşean, adică din viaţa de altădată, din care ne împărtăşim şi noi, cei de astăzi. Este meritul doamnei dr. Livia Ardelean de a fi realizat această frescă unică, grăitoare şi corectă, ridicând încă un imn de mărire regiunii celei mai nordice dintre ţările Ţării celei mari.

Augustin COZMUȚA

LIMBAJ POETIC INCIZANT

Reveria şi visarea sunt azi alungate din poezie. Nu mai e la modă să cultivi stări sufleteşti diafane, meditaţii calme sau înţelepte în faţa vieţii şi nemuririi prin creaţie. La vremea lui, încă romantică, Eminescu resimţea cu acută durere destinul ingrat de a fi poet: *„Iar în lumea cea comună a visa e un pericol / Că de ai cumva iluzii eşti pierdut şi eşti ridicol"*. Visul şi iluzia depăşesc *„cercul strâmt"* al vieţii comune tuturor oamenilor, iar excepţia poetică e percepută ca o abatere, dacă

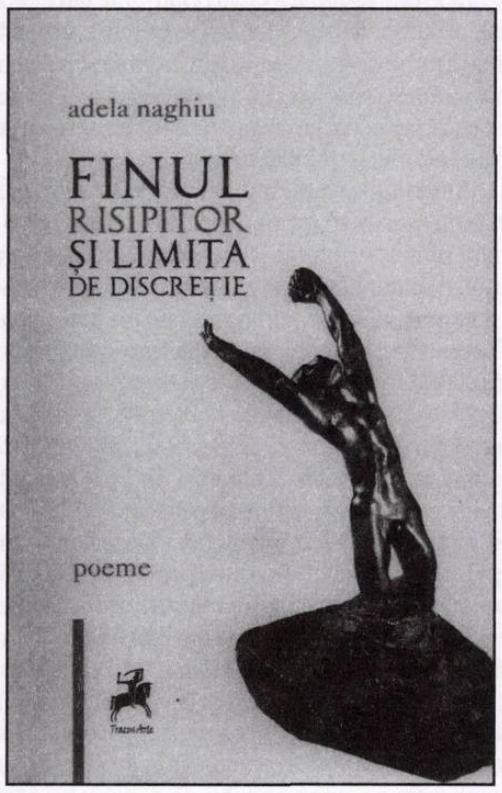

nu chiar ca o aberaţie de la regula înrobitoare a ciclului existenţial: *„Căci toţi se nasc spre a muri / Şi mor spre a se naşte"*.

Pentru poetul autentic, chemarea lirei este însă un dat implacabil, căruia nu i se poate opune decât tot cu pericolul de a deveni ridicol faţă de sine, de a-şi trăda menirea, cu alte cuvinte: *„Numai sufletului meu / i-a intrat în cap că e nemuritor / şi acum mă pune şi pe mine / să mă comport frumos / să-i spăl cu părul meu / picioarele să-i cânt / din lăută să-i tai viţelul / cel gras să cred în ceva / să mă prefac când carnea / îmi întunecă minţile / - lasă-ţi lumea ta uitată / şi uitarea mai ţine / însă foarte puţin"* (***Sufletul meu reîncărcabil***). Talentul, aşadar, nu-i doar o dexteritate de a scrie versuri ce nici măcar din coadă nu mai sună – ca să reluăm pe acelaşi Eminescu, îndurerat şi deopotrivă revoltat de maniera în care o societate îndobitocită în mediocritate percepe condiţia poetică în general, cea a omului de geniu în special.

Nota gravă de a resimţi îndemnul scrisului caracterizează şi lirica poetei Adela Naghiu din volumul ***Finul risipitor şi limita de discreţie***, poeme apărute la Editura Tracus Arte din Bucureşti, în 2011, după ce autoarea îşi făcuse debutul cu placheta intitulată ***Zbor despletit***, publicată în 2002 prin grija Editurii Macarie din Târgovişte. Autoarea imprimă distincţie rostirii, găseşte cuvântul care spune adevărul, are conştiinţa lucidă a harului său şi nu-şi permite să-l bagatelizeze, întrucât: *„Gravitatea nu înseamnă monotonie şi nici lipsă de flexibilitate, poetei fiindu-i deopotrivă familiare ludicul, (auto)ironia şi intertextualitatea"*, după cum apreciază poetul Ioan Es. Pop în textul de recomandare reprodus pe coperta din spate a actualului volum. Însă, pentru a nu cădea în patetisme ieftine şi în expresii declarative zgomotoase, vizând trezirea şi întreţinerea prin unde de şoc a atenţiei unui cititor bănuit insensibil la mesajul subtil al poeziei, Adela Naghiu aduce în înscenarea poemelor sale un limbaj incizant, revelator atât în planul strict al imaginarului, cât şi în relaţia directă de comunicare cu publicul. Nu se iartă pe sine în niciun fel, prin autoscopii şi radiografii aproape clinice, dar nu-i îngăduitoare nici cu semenii, bisturiul observaţiei fiind mânuit cu fervoare chirurgicală, precum în ***Autumnaliada***: *„Grea de galben toamna / joacă poker la cacialma / izgonind paradisuri brumate / din jurul milioanelor de adami şi eve / Rămaşi fără frunze nu puteau / să apară în pagina întâi a icoanelor / de scandal / aşa că mărul l-au făcut compot / şi au plecat să păcătuiască / la o altă adresă"*. Tonul, deşi aparent este incisiv moralizator, trimite la imaginea unui paradis destrămat şi a unui univers degradat care nu mai are nimic idilic, nici mistico-magic, ci e pervertit şi lipsit de orice aură simbolică (mărul nu mai e nici fruct al păcatului, nici pom al cunoaşterii, ci pur şi simplu un obiect de consum, expus şi el *„în pagina întâi a icoanelor de scandal"*). Bântuită de tristeţe, de blazare, de singurătate, de resemnare, poeta resimte hiperbolic dimensiunea tragică a unei vieţi fără ieşire, copleşită de lipsă de sens, din care *„şi Dumnezeu / a pornit pe jos şi uite / cât de departe a ajuns!"*, iar *„poezia e doar o specie / de dinozaur / mai rezistent la invazia / tehnologică / şi la efectul de seră"* (***Codul pin şi codul puk***). Aspectul de *„natură muribundă"* şi de *„viaţă clinică"* e menit a impresiona şi a provoca efecte catartice la nivelul sufletului şi al trupului deopotrivă, la scara întregii fiinţe umane atinse parcă de o boală fără leac, în care *„metastazele fac minuni"*, *„cancerul face o extraordinară impresie / faţă de care astenia mea / ar părea un snobism"* (***Modus vivendi***). Pe parcurs, încrâncenarea polemică se destinde, limbajul corosiv e convertit în medicament, precum veninul din miere, prin intervenţia ironiei şi apel la un umor cu multiple subînţelesuri: *„şi Troia încă mai fumegă / în toate poeziile lumii / ca zeii să-şi poată face somnul de frumuseţe / între două cântări mai lungi"* (***Despre starea de agregare a poeziei***). Zicerile incizante ale Adelei Naghiu au pregnanţă stilistică, sunt nu numai demitizante, ci şi constructoare de noi expresii memorabile, contracarând tendinţele din poezie care mizează pe hazardul creaţiei şi pe un limbaj dezarticulat, ca falsă marcă de fapt a complexităţii psihice şi estetice. Accentele amare din pasaje precum *„Îmi răsfoiesc volumul de poeme / cum mi-aş studia la microscop / organele amputate / după un spectacol de strip-tease"* (***Bordelul de după stern***) nu exclud opţiunea pentru stârnirea şi cultivarea imaginaţiei în cuprinsul căreia visul şi iluzia să-şi păstreze rolul de depăşire stenică a unei viziuni simpliste asupra lucrurilor, văzute ca *„diverse instrumente de trăit"*, echivalente prin afinitate cu *„unelte de dormit"* la Ioan Es. Pop (***Unul din noi rămâne mereu celălalt***). Rana creaţiei, circumscrisă în *„limita de discreţie"* a fiinţei poetice, generează o sisifică suferinţă superioară pe care Adela Naghiu are darul de a o sublima într-o nobilă expresie şi atitudine a vieţii: *„Trăiesc fiecare zi /ca şi cum aş fi trăit-o demult / şi le vorbesc copiilor la şcoală / despre sublimul creaţiei şi mesianismul / artei şi ei nu ştiu că noaptea / îmi iau trupul în dinţi / îmi port mâinile pe hârtie / şi când dimineaţa îşi desface bandajele / mă găseşte întotdeauna / lângă un morman de caiete murdare / - îmi spun gata, a fost pentru ultima oară / apoi o iau de la capăt / cu obidă, cu încrâncenare / şi cu foarte multă ruşine"* (***Când am scris prima poezie***). Învingându-şi, în faţa celorlalţi, ruşinea de a fi poetă, autoarea este în măsură să învingă şi îndoiala (*„şi ce-o să mai găseşti tu de scris"*), considerând că mai are ce spune şi merită să-şi poarte crucea până la capăt. Ea singură, de altfel, refuză o asemenea cale: *„mi-e milă de poeţii / care se lasă de poezie / ei sunt nişte sinucigaşi / în serie"* (***Când vedeţi un poet fericit vorbiţi-l numai de bine***).

O PERSONALITATE POLIVALENTĂ

Elaborată în mare taină şi deplină discreţie, opera lui Vasile Avram (1940-2002) a văzut doar parţial lumina tiparului în timpul vieţii sale prea devreme curmată de boala necruţătoare a veacului nostru, când, vorba psalmistului, *„strica-se-vor toate rânduielile pământului"*. Parcă sensibil la această profeţie şi avertisment adresat urmaşilor, dar şi preocupat să dea un răspuns devenirii lucrurilor, Vasile Avram şi-a ridicat în spirit cetatea interioară care să-i apere sufletul de stricăciune şi, eventual, să-i protejeze generos şi pe cei ce vor descoperi luminile ei călăuzitoare. Publicând în 1999, în prag de nou mileniu, lucrarea ***Creştinismul cosmic – o paradigmă pierdută?***, autorul şi-a făcut cunoscută o viziune care nu se mula pe tendinţa scientistă şi pozitivistă a unor vremi secularizate şi excesiv desacralizate cum continuă să se prezinte şi cele de azi, de altfel.

Cu riscul de a-şi pierde actualitatea şi chiar de a nu fi luat în seamă la adevărata lui valoare în câmpul cercetărilor etnologice, Vasile Avram şi-a spus ce avea de spus, mizând că viitorul şi cei ce vor voi să-i înţeleagă mesajul vor avea cuviinţă de a nu-l da uitării, aşa cum e reprezentat prin trilogia ***Chipurile divinităţii***, apărută postum în 2006. Nu noutatea este neapărat miza demersului său, ci sublinierea vechimii unor valori tradiţionale care, reunite sub paradigma *„creştinismului cosmic"*, pot contribui la salvarea condiţiei umane de morbul stricăciunii lucrurilor, perspectivă în care dimensiunea sacrului este de nelipsit în orice antropologie autentică. Nu a vrut să fie nici singular în păreri şi opinii, dovadă că s-a raliat unor temeiuri existenţiale

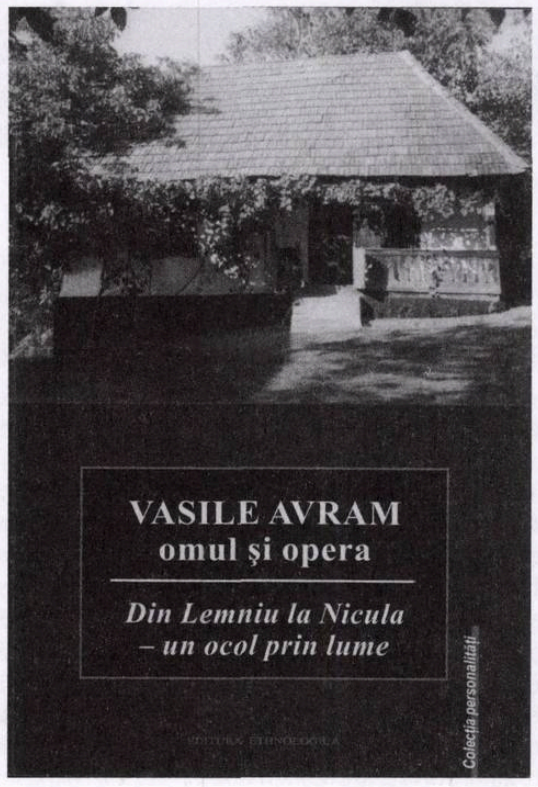

configurate în opera lui Mircea Eliade ori Lucian Blaga, continuând să fie un descoperitor şi susţinător de principii şi valori fără de care cetatea ideală visată de omenire s-ar fi prăbuşit demult. Specifică demersului său este nu atât teoretizarea seacă şi abstractă, cât oferirea, bine structurată, atât logic cât şi istoric, a unui edificiu de idei şi convingeri trăite şi capabile să insufle concreteţe în stilul de viaţă şi în comportamentul oamenilor din orice generaţie şi din orice timp, deşi contextualizările nu lipsesc, cu regretul exprimat tranşant că, într-adevăr, o seamă de dimensiuni umane suferă modificări ori alterări, dar credinţa lui e că esenţele pot fi salvate şi merită a fi apărate şi cultivate sub specia eternităţii, cum s-ar spune în termeni pretenţioşi oarecum. De aceea, viziunea sa general antropologică are răsfrângeri particulare plauzibile în domeniul poeziei şi al prozei, al publicisticii nu în ultimul rând, întrucât pentru Vasile Avram orice cuvânt rostit şi scris se vroia purtător de sens şi fondator de fiinţă, mărturie în acest scop fiind scrierile literare, versurile din ***Călătoria de sâmbătă*** (2004), romanele ***Fiul apocrif*** (2005) şi ***Legat la ochi*** (2007), articolele şi studiile din ***Terra mirabilis*** (2010) şi piesele de teatru din ***Roata stelelor*** (2010). Acest spectru de lucrări este menit a imprima lui Vasile Avram chipul unei personalităţi polivalente, aşa cum se încearcă a se defini efigia sa în posteritate prin cartea ***Vasile Avram – omul şi opera. Din Lemniu la Nicula – un ocol prin lume*** (Editura Ethnologica, Baia Mare, 2011). Sunt adunate la un loc şi ordonate tematic şi cronologic mărturii, unele edite, altele inedite, despre prezenţele sale şi ale scrierilor sale în conştiinţa celor care l-au cunoscut şi s-au aplecat asupra strădaniilor creatoare cu care a fost hărăzit din plin spre a-şi merita pomenirea în postumitate.

Analize şi comentarii, ecouri şi evocări, surse documentare şi bibliografice, inclusiv pagini de corespondenţă şi manuscrise reproduse în facsimil alcătuiesc un corpus de texte doveditoare şi mărturisitoare despre faţetele unui om şi ale lumii prin care a trecut purtând ca un lampadofor lumina creaţiei. Inaugurând colecţia ***Personalităţi*** a Editurii Ethnologica, volumul are şi o menire fondatoare, în sensul că îi vor urma şi alte cărţi similare consacrate unor nume reprezentative pentru cercetarea ştiinţifică şi creaţia literar-artistică românească.

Atena Elena Simionescu (România) - Premiul II

Daniela SITAR-TĂUT

REȚEPTAR BELIC DE SUBZISTENȚĂ. INSURGENT VERSUS APLAUDAC (II)

Partea secundă a cărții propune o altă rețetă de surmontare/suportare a dificultăților cotidiene: *„comparându-ți viața cu a altor vieți”* (p. 47). Analistul nu omite ponciful referitor la magnitudinea celor patru mari clasici ai literaturii române, care rezidă din operă, dar preferă să restrângă aria preferențială a consângenilor livreşti la cei care au avut şi o viață. Reverența în fața scriitorului/cetățean, aventurier sau maieut estetic se manifestă față de tripticul P. Istrati, C. Stere, E. Lovinescu. Afinitățile se înclină cu predilecție înspre C. Stere, atât din pricina originii basarabene comune, cât şi a experienței carcerale sau a oprobriului public trăite de amândoi. Spre deosebire de principiile comparatismului, care decelează similitudinile dintre autori/opere, grila congruențelor lui Paul Goma se întemeiază pe aspectele biografice. Atât el, cât şi C. Stere sunt născuți toamna, au o latură paternă macedoneană etc. Seria apropierilor este succedată de cea a deosebirilor. Astfel, C. Stere avea oricând posibilitatea verbalizării democratice a opiniilor, dar şi a înmagazinării lor scripturale în presă, fie ca drepturi la replică, fie ca articole/polemici de sine stătătoare. P. Goma însă este interzis din 1970, iar în exil are parte doar de „tribuna” Europei Libere (până la asasinarea lui Noël Bernard) şi, sporadic, în 1981, 1985-1986, şi de revista „Contrapunct” (Köln) a lui Georg Focke, unde ajunge să fie cenzurat taman de Ion Rațiu, fondatorul Uniunii Mondiale a Românilor Liberi (ridiculizat pentru platitudinea aserțiunilor lui gnomice), care condiționează subvenționarea publicației de absența lui Goma din paginile ei.

Raporturile cu critica literară şi mai ales considerațiile despre subiectivismul exegeților întăresc convingerea că Musiu criticul e... critic tocmai pentru că nu pricepe nimic. Sau o face, cumva, *à rebours*. Verdictul despre acest parazit excedentar este, din păcate, mult viabil: *„Aceştia ți se uită pe text, îl rostesc, după aceea ți se uită în ochi şi scriu contrariul decât ai scris tu, decât înțeleseseră ei înşişi, contrariul bunului simț”* (pp. 57-58). Partizan al adevărului şi al justiției, întocmai ca predecesorul său C. Stere, Paul Goma îl consideră pe Carol II drept *„principalul vinovat de putrezirea vieții publice”* (p. 61), întronarea hegemoniei violențelor şi asasinatelor legionare, iar lui Iuliu Maniu nu-i iartă faptul că la 23 august 1944 *„s-a ascuns, nu a intervenit, nu a fost acolo unde-i era locul din datorie”*, alături de regele Mihai I, contribuind, prin retractilism, la instaurarea comunismului în țară.

Apariția ***Jurnalului*** de la Nemira (1997) stârneşte vii controverse şi un imens scandal, fiind editat şi distribuit pe o arie mai largă decât cărțile precedente. Faptul că autorul lui trăieşte, că jurnalul este unul contemporan şi vizează *„dărâmarea clasicilor în viață”* (N. Breban, Al. Ivasiuc, P. Dumitriu, N. Manolescu etc.), denunțând colaborationisme şi tare caracteriale balcanice, transformă autorul într-un paria, pentru că a avut curajul de a-i demasca, sub lupa-i justițiară, pe *„cei buni”*. După atacurile mediatice inițiale, cabala tăcerii conduce la anihilarea statutului său de scriptor. Cenzura comunistă are ca revers în epoca actuală needitarea, analgezic eficace de represiune culturală. Meditațiile asupra condiției sale (*„Ce simplu! Ce uşor i se închide gura unui scriitor nepublicându-i cărțile”* - p. 74) se conjugă cu aria vituperării calomniatorilor calomniați (Saşa Ivasiuc, Geta Dimisianu, Aurel Covaci, Gabriel Liiceanu), dar şi cu relevarea strategiilor mistificatoare operate de G. Pruteanu, care-i falsifică citatele doar pentru a demonstra faptul că scrisul său se reduce la o imensă imprecație. Reiterativ, autorul sumarizează destinul propriilor creații. Dacă ***Gherla***, ***Ostinato***, ***În cerc***, ***Patimile după Piteşti*** sunt bine primite, ***Culoarea curcubeului*** demarează divorțul neechivoc de ceilalți condeieri. Dinamitard, prezentând istoria laşității generale în întunecatul deceniu, chiar fără nominalizări, volumul ultragiază pentru că este o oglindă a aducerii-aminte în care masa populației/scriitorimii se înfățişează legumicul, ca şerbi în fața feudalului de la Scorniceşti. Astfel, ediția de la Humanitas a ***Culorii...*** va fi retrasă de pe piață, topită, din ordinul lui Liiceanu, iar cea de-a doua, de la „Familia”, refuzată de rețelele de distribuție, în vreme ce ***Amnezia la români***, puternic ciuntată, e prost difuzată şi masacrată de chiar editorii ei.

Inventariindu-şi prob defectele în acest dialog livresc cu ipseitatea, în care în prim-plan este egoismul, Paul Goma imaginează umanitatea ca pe o arenă de box, pugilismul fiind perceput drept o oglindă a acesteia: un teritoriu confruntativ, uneori cu aport funerar, dintre doi gladiatori. Alte notații contabilizează cauzele propagării mitomaniei: autodidacticism, model parental, anturaj. Teama de adevăr, reflectată în raporturile cu Securitatea şi cu mediul carceral, este legitimată în cazul refugiaților basarabeni şi bucovineni, pentru care recunoaşterea originii, a locului de naştere echivala cu repatrierea... în Siberia. Aşadar, oamenii onești se văd nevoiți să-şi confecționeze alte identități şi probe false care să le ateste nonapartenența la teritoriile imperiului roşu sovietic.

Utopia omului nou, reciclat principial în temniță până prin 1952, moment în care reeducarea este sistată, va conduce la crearea unui alt tip uman, *„reeducatul”*, *„mutantul”*. Zdruncinarea ulterioară amnistierii este datorată sentimentului inutilității acțiunilor lor din trecut, astfel încât eliberarea şi contactul cu realitățile contemporane echivalează cu o diluare a personalității insurgente, cu un vacuum identitar, odată ce ființa lui nu mai reprezenta vreun pericol pentru noul regim, familia este destrămată iar copiii îşi consideră părintele culpabil de pătarea dosarului, a viitorului lor. Granița dintre Bine şi Rău, dintre adevăr şi minciună devine tot mai labilă după 1964, actele de eroism ale reeducaților fiind privite cu indiferență sau considerate de anturaj drept semne ale turpitudinii, *„inconştiență, crimă”*. Analistul are senzația că după 1984 *„prietenilor, cunoscuților din România – fie veniți şi ei în exil, fie doar într-o călătorie – li se întâmplase ceva. La cap.”* (p. 88) Devin susceptibili, mefienți, ascunşi, tăcuți, egoişti, se suspectează reciproc, nedezgolindu-şi gândurile nici măcar față de familie.

Refrenul ***Unde am greşit?***, cu care debutează partea a III-a, se transformă într-un lanț de digresiuni, care au ca obiect circumstanțele apariției ***Jurnalului***, precum şi efectele distribuirii acestuia. Imputările îi mitraliază din nou pe G. Liiceanu, *„trăgătorul de sfori”*, *„şantajistul făr-de scrupule”* şi corul robilor lui, precum şi a Humanitas-ul, care *„nu e o editură, ci şi un minister – să zicem: de Interne, combinat cu al Propagandei”* (p. 98). Motivul invocat pentru a nu-i publica jurnalul (faptul că trebuie să treacă o jumătate de secol de la moartea autorului) este o regulă (lege) aleatorie, subiectivă, atâta vreme cât sunt tipărite cele ale lui M. Eliade sau E. Cioran, la abia un deceniu/doi ani de la decesul lor. Cel al profesorului M. Zaciu este editat încă din 1993, iar fragmente din jurnalul lui Virgil Ierunca apar în diverse publicații postdecembriste. Principalul cap de acuzare adus diaristului este lipsa discriminării între condeieri, toți fiind incluşi în aceeaşi ciorbă balcanică a servilismului şi a lipsei de verticalitate. Comparația între *„vieții”*, contrastivă însă, este exploatată în cazul binomului Țepeneag-Goma, singurul liant între cei doi fiind statutul de disident/exilat. Deşi compulsiv verbal, atacându-i pe *„ierunci”*, V. Tănase, Al. Paleologu sau G. Liiceanu, D. Țepeneag, om de spectacol, *„clamează pe placul urechilor localnice”* (p. 101): unica literatură viabilă e cea redactată în țară, nu în exil, *„singurii scriitori disidenți sunt «cei din munți»”*, revendicarea crocodiliană a cetățeniei taman la Cotroceni etc. Spre deosebire de acesta, care e reverent față de scribi, Paul Goma e continuu repudiat, ca un paria indezirabil, pentru că biciul său lingvistic încearcă să-i mâne (van, însă) către Adevăr: *„Tu nu-i laşi să respire, nu-i laşi să se laude cu a lor rezistență prin cultură, nu-i laşi să pretindă că sub comunism făceau literatură curată, că atunci mai toate operele de valoare erau publicate, nu-i laşi să se curvăsărească iarăşi – noului stăpân – ori s-o facă pentru prima oară, în mod răsunător (Pleşu, Eugen Simion, Valeriu Cristea, Buzura, Iorgulescu) – nu-i laşi să mintă”* (pp. 101-102). Aparenta democrație editorială postdecembristă îi permite publicarea cărților *„de ficțiune”*, deoarece acestea, în ciuda pigmentului autenticist, sunt încadrate în sfera livrescului. Cenzura survine abia în cazul textelor nonficționale, al scrisorilor-deschise, articolelor de atitudine care ar fi reamintit consângenilor faptul că în România comunistă exista şi o alternativă la şerbie caracterială şi la vasalitate culturală, dar că aceasta a purtat un singur, deranjant, nume: Paul Goma. Progresiv, machiavelic, tribuna mediatică a condeierului se îngustează: dreptul la replică se dovedeşte inexistent, scrisorile de protest fie nu sunt publicate, fie sunt tipărite abia odată cu răspunsurile încondeiaților. Mistificarea realității conduce spre senzația că protestul nu este decât o agresiune, un nefondat, necavaleresc atac la persoană. Cvintetul acestor *„viclean-bovine manipulări ale adevărului”* (p. 105), compus din Gabriela Adameşteanu, Gabriel Liiceanu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Sorescu este intensificat de G. Pruteanu, *„salutarul arheu al nației”*. Debarasarea de acest pion incomod este realizată tocmai printr-unul din directorii de conştiințe ai Europei Libere, Monica Lovinescu ce, în revista „22”, proclamă divorțul de incomodul diarist: *„Îmi pare rău că l-am cunoscut pe Paul Goma”* (p. 106). Reverberațiile vârstei infantile rememorează perioada de refugiu transilvănean, întreaga-i viață părând a se rezuma la o teribilă neşansă.

Amar-ludic, cultivând parafraza, scriitorul constată că *„Ficția nu mai vine”* (p. 111), prilej de etalare încă o dată a raportului dintre scriptural şi livresc. Comparând proza cu atletismul, maratonul narativ nu pare a fi propice senectuții, motiv pentru care îndemnurile repetate ale anturajului de-a reveni la roman se izbesc de imposibilitatea redactării unor texte confecționate din aliaj fabulativ. Rețetele căpătate la Şcoala de Poeți, o poliloghie care va fi aplicată invers de novicele imun la consilieri scriitoriceşti, sunt ridiculizate, iar *„forma”* şi *„fondul”* devin mărci recognoscibile ale ironiei. Încarcerarea este considerată benefică, deoarece timpul petrecut acolo i-a dat posibilitatea maturizării şi cizelării estetice. Traseul scriptural este însă rapid amputat: debutul tardiv în periodice („Luceafărul”, la 31 de ani), apoi cel editorial, la 33 de ani, va fi urmat de interdicție şi cenzură, devenind proscris când era încă în țară. Cronologia auctorială este particularizată: *„înainte”* (20 de ani de scrieri într-o altă limbă decât româna), respectiv *„după”*, perioadă ce-ar fi trebuit să se transforme într-o oază de succesive editări în limba maternă. Febrilitatea postdecembristă a tipăririlor este generată şi de aprehensiunea provizoratului, că desființarea cenzurii şi deschiderea granițelor sunt trecătoare. Lecția de onestitate cu sinele se concentrează în jurul unor întrebări, răspunsurile la acestea fiind aservite adevărului: *„- să fi fost tu, mereu, mereu victimă, totdeauna şi în orice împrejurare, agasat?*

- să fi fost tu mereu, mereu drept, loviturile tale aplicate altuia să fi fost mereu, totdeauna replici?

- în fine, nu te încearcă niciun regret pentru răul pricinuit altora? Nici acum, în ultimul ceas, atunci sigur: op?” (p. 117). Deşi pare a-şi manifesta regretul pentru angrenarea unor persoane nevinovate în seismicele sale *„riposte”*, condeierul pare a suferi de o sporadică amnezie, fiindcă nu descoperă vreun nume. Este în permanență atent la capra vecinului, iar morbul comparatismului îl face să perceapă şi mai acut politica discriminantă, de repudiere, ce îi este aplicată: *„Dacă Paleologu, pentru opt luni de interdicție, a primit o ambasadă, Şora un minister, Pleşu un altul, Tudoran ar trebui să ia un prim ministeriat! Iar eu, ca îmbătrânit în rele, un tron-regal, nu?(p.121)*. Astfel încât, bizantin, reprizele de *laudatio* devin, *in facto*, acuze. Li se recunoaşte *„monicilor”* meritul promovării pe unde scurte a *„celor buni”*, dar nu li se iartă faptul că *„au pompat puternic la «valori morale» care nu erau morale – iar după '89 au devenit de-a dreptul murdare: Buzura, Eugen Simion, Paler, Pleşu, Sorescu...”* (p. 120). Bun portretist, P. Goma evocă succint stilul confuz, discursul abracadabrant cu sincope în argumentare al lui N. Breban, egocentrismul, lamentațiile, supradimensionarea calităților lui de narator etc.

Deşi se admonestează pentru lipsa unui material inedit (*„mereu aceeaşi însemnare a călătoriei tale”*, titlu care trimite la voiajul cvasiomonim al lui D. Golescu de la începutul secolului al XIX-lea prin Occidentul civilizat), prozatorul nu-şi abandonează repertoriul, revenind obsesiv la raporturile cu cititorul sau cu critica literară. Colecția recenziilor pentru volumul de debut, ***Camera de alături*** (1968), este una pauperă: Lucian Raicu şi Valeriu Cristea. Poarta editărilor în țara-mumă se închide în 1970, vreme de două decenii, odată cu înmânarea manuscrisului cărții ***Uşa noastră cea de toată zilele*** (lui Marin Preda), dar mai ales cu trimiterea romanului ***Ostinato*** peste graniță. Deşi nu are parte de un contact direct cu lectorii, aşa cum se întâmplă cu restul confraților în cazul lansărilor de carte sau al *„întâlnirilor cu cititorii”*, scriitorul menționează că nu invidiază succesul lor editorial, iar explicitările, bufe pe alocuri, întregesc galeria caricaturală a prozatorilor momentului: Preda *„scrisese juma-juma”*, adică mult *„cu voie de la Miliție”*, Breban se arată drept un ucenic mioritic al lui Dostoievski, Saşa Ivasiuc – un mim al lui Camil Petrescu şi A. Holban.

(Continuare în pagina 16)

Terezia FILIP

M. EMINESCU – SENINĂTATEA DIAMANTINĂ A GÂNDULUI POETIC

Toate lucrurile care întreţes contextul existenţei noastre sunt indubitabil creaţia gândului omenesc, proteic şi proiectiv prin natura sa de origine divină. Acest aspect nu se vede cu ochiul liber, ci cu ochiul iniţiat. Alchimia personalităţii creatoare este un proces inefabil, ce-şi are vârstele şi elaborările mai mult sau mai puţin misterioase de-a lungul unui întreg destin, până la atingerea maturizării şi a împlinirii. Ni se confirmă acestea în cazul lui Eminescu, atât de drag multora dintre noi.

Câteva din poemele finalizate între anii 1880-1883 şi publicate tot în această etapă în „Convorbiri literare", deşi unele concepute cu ani sau chiar cu un deceniu în urmă, prin 1870-71, încoronează magistral creaţia eminesciană şi aureolează definitiv şi emblematic personalitatea poetului. Cu acest „chip" spiritual finalizat şi „finisat" în câteva poeme, precum feţele unui diamant, Eminescu intră pentru eternitate în panteonul literaturii române. Dacă ne uităm în biografia operei şi în cea omenească a poetului, în ambele planuri e observabil un fel de crescendo, un urcuş de la anecdotica personală şi cotidiană, adolescentină uneori, mai mult sau mai puţin patetică şi critică, spre etajul spiritual, esenţializat, spre un lirism gnomic. Pe traseul acesta sufletul romantic ardent şi vizionar, animat la început de elanuri erotice şi apoi de altele, sociale, istorice, filosofice şi chiar mistice, ajunge la seninătate şi olimpianism. Cum se petrece această ascensiune ce definitivează liniile designului liric şi fiinţial spre piscul piramidei? Ei bine, această modelare se obţine de către poet în mai multe moduri.

Primul dintre ele ar fi asumarea, încă din primele piese lirice edite, a unei problematici extrem de persuasive şi relevante pentru planul social şi public al epocii – cum ar fi: visul de glorie al României[1] fundamentat pe civilizare şi armonie socială; condiţia femeii oscilând între ipostaza de Veneră şi cea de Madonă[2], epigonismul[3] literar şi cultural, ca stare maladivă ce cufundă în inerţii societatea, disjuncţia ontologică a cuplului[4], ascensiunea şi degradarea civilizaţiilor lumii[5] şi multe altele ce vor urma. Asumate din start, aceste problematici vădesc până la capăt (al vieţii şi al creaţiei) şi intuiţia poetică profundă, şi esenţa, şi consecvenţa discursului liric. Şi încă ceva - vocaţia poetului de bard al unor idealuri ce definesc şi validează fiinţa la nivel individual şi colectiv.

În al doilea rând, acest urcuş spiritual şi creator este susţinut de aspiraţia pregnantă a poetului către perfecţiunea fiecărei creaţii, către „şlefuirea" până la strălucirea ei diamantină, infailibilă, în care forma să devină spaţiu de rezonanţă al ideii. În perioada sus-amintită, a împlinirii literare, Eminescu *cristalizează* poeme exersate ani la rând, în variante numeroase şi, unele, în sute de versuri, într-o formulă lirică finală, lapidară şi relevantă, la limită cu perfecţiunea. Dincolo de această şlefuire de diamant a versului, a poemului şi a gândului ce animă eul, nimic nu poate fi mai mult esenţializat, mai mult perfecţionat.

În al treilea rând, în înaintarea sa spre altitudini, Eminescu atinge grăitor în această etapă de şlefuire a formelor perfecte şi finale ale marilor poeme – 1880-1883 – *seninătatea rece* a viziunii lirice şi *a atitudinii* faţă de contextul existenţial. Aceasta vine din *detaşarea superioară a gândului poetic* iscat de *privirea pătrunzătoare în esenţa lucrurilor*. Este cazul unor poeme, între care: ***Luceafărul***, ***Odă***, ***Glossă***, ***Veneţia***, ***Mai am un singur dor*** şi unele din ***Scrisori***. Altitudinea atinsă aici de poet a fost comentată felurit de critici: ca opţiune pentru retragerea din tumultul vieţii, ca pactizare cu moartea, ba chiar ca elogiu al pasivităţii sau al neantizării.

E drept că, în corespondenţa din această perioadă a poetului cu Veronica Micle[6] şi în unele articole din „Timpul"[7], găsim o anumită disperare de-a exista, generată atât de imperfecţiunile contextului social, cât şi de propria privire intransigentă în spectacolul vieţii politice şi sociale a vremii. Un poem precum ***Glossă***, piesă lirică diamantină, finalizată în această etapă de vârf a creaţiei şi a existenţei poetice, a devenit emblema acestui pisc spiritual atins de Eminescu. *Nepăsarea tristă* din ***Odă (în metru antic)***, *seninătatea rece şi activă a gândului* din ***Glossă***, *detaşarea de teluric* în altitudini celeste, în ***Luceafărul***, reprezintă, toate, una şi aceeaşi opţiune, nu pentru abandonare, ci pentru distanţarea de concretul existenţei. Esenţa esenţelor, piatra filosofală a lirismului eminescian e însă ***Glossă***[8]. Neechivalentă nicidecum cu indiferenţa şi cu statismul, aşa cum s-ar putea crede la o lectură fugară a textului, starea sufletului, altădată tumultuos şi patetic, e înlocuită acum de atitudinea distantă – formulă a maximei înţelepciuni a eului în spectacolul lumii. Ea nu înseamnă însă renunţare, opţiune thanatică sau damnare a faptei, ci o altfel de „manifestare", întrucât nu la statism şi pasivitate e îndemnul poetic din ***Glossă***, ci la un tip de activitate inaccesibilă cui nu e deprins cu *mistuirea*, cu *rugul* ori cu mersul *pe piscuri*, cu gimnastica la altitudini a gândului creator. Manifestarea gândului[9], activ şi proteic prin natura sa energetică şi spirituală, asigură, în mod paradoxal, puterea de dăinuire a omenescului efemer în valurile timpului.

Sentinţele din ***Glossă*** – tăioase enunţuri diamantine[10] – cu privire la trecerea timpului şi la destinul omenesc prins în tumultul lumii nu invită la pasivitate şi resemnare, nici la vreun recul ascetic al individului în spectacolul mundan ce îl conţine şi implică într-un fel sau altul pe eul empiric sau poetic, pe eul filosofic sau pe cel sapienţial. Dimpotrivă, a fi şi a *rămâne rece* în avalanşa trecerii, aşa cum îndeamnă poetul, a înfrunta fenomenalităţile pe care le declanşează timpul nu constituie o asumare facilă şi nu de pasivitate şi indiferenţă e vorba aici. Construcţia unei atitudini de permanentă frânare a sinelui, de stăvilire a impresiilor şi a afectivităţii gata să tresară ori să izbucnească la orice provocare din spectacolul ce-l înconjoară şi conţine pe om e categoric una din cele mai dificile probe atitudinale ale eului în existenţă. Căci, pe cât de facil este a te arunca nesocotit în valuri, pe atât de dificil este a filtra reacţiile sufletului şi a decanta din existenţă, esenţa. Aspectele ce se produc spectacular în jurul individului prins în ţesătura lumii implică eul, fascinează privirea, încântă auzul (la simbolişti şi moderni implică şi simţul olfactiv şi gustul), pun la încercare sentimentele, *izbesc* eul cu sinele şi cu existenţa – cum ar spune Nichita Stănescu – vulnerabilizând fiinţa, supralicitând mintea: *„Multe trec pe dinainte,/ În auz ne sună multe.../ Cine ţine toate minte/ Şi ar sta să le asculte"* (***Glossă***).

Cercul imediat şi totalitatea apropiată ori cea mai îndepărtată a lumii ce ne înconjoară se oferă eului spre a fi *cernute* de simţuri, imprimate pe CD-ul memoriei, *filmate* ori sculptate mai mult sau mai puţin dureros în suflet. Fenomenalitatea ce curge tumultuos e o îmbiere permanentă pentru individ la trăirea mai mult sau mai puţin patetică şi angajată, la selecţie, la respingere ori la exaltare, ceea ce prilejuieşte implicit cunoaşterea şi îmbogăţirea sinelui. Numai că *îmbierea generoasă* ori permanenta *seducţie a eului*, reprezentând în fond *spectacolul fiinţării,* presupun şi riscul *pierderii de sine,* al *pierderii eului în lume,* motiv liric recurent ce, la Eminescu, echivalează cu *a te arunca în valurile timpului* ce poate să piardă individualitatea, anonimizând insul în marele spectacol şi aducând destinul la numitorul comun ori la nivelul orizontal. *Pierderea în lume* e uneori opţiune deliberată pentru libertate sau tentativă de salvare a sinelui de la trama individualizării, un fel de refuz al responsabilităţii de-a fi a eului, de-a-şi reliefa şi afirma individualitatea[11].

Nici ***Glossa*** eminesciană, nici ***Odă*** nu ne mai propun însă o fugă în lume, precum alte poeme[12], ci, dimpotrivă, o asumare a spectacolului ei, în sinea eului, din postura de spectator. *A privi şi a alege* din fenomenele ce se îmbie eului, ce îl cheamă într-un fel seducător, *„ca un cântec de sirenă"* sau ca un joc luminos-cromatic, de *„lucii mreje"*, ori *a refuza spectacolul* căutând mai bine să-i pătrunzi esenţa şi să-i înţelegi valoarea, să te cunoşti pe tine însuţi după formula *Nosce te ipsum,* nu e – nu poate fi – un act de pasivitate. A rezista seducţiei ameţitoare ce *„te momeşte în vârteje"* e cel mai dificil exerciţiu existenţial, moral şi intelectual. E o rafinată şi puternică activitate a gândului asupra lumii şi, simultan, asupra sinelui, ceea ce presupune o forţă interioară nu uşor de obţinut, nici uşor de practicat, întrucât eul e parte, el însuşi, din materia şi fenomenalitatea schimbătoare a lumii.

Gândul poetic este, în Eminescu, nu doar sursa creaţiei, ci laserul sau filtru al raţiunii înseşi, *„cumpăna gândirii"*, pusă mereu la încercare prin limbaj poetic, manifestare în lume a gândului demiurgic[13], e camera de filmare a realului ce pătrunde dincolo de vizibil, trecutul şi prezentul, teluricul şi cosmicul, transcendenţa însăşi. Gândul – *floare plină de rod* – este cel care energizează poezia cu adevăr (***Criticilor mei***). Pledoaria din ***Glossă*** pentru *recea cumpănă-a gândirii* e semnul atitudinii sapienţiale maxime: *„Nici încline a ei limbă/ Recea cumpăn-a*

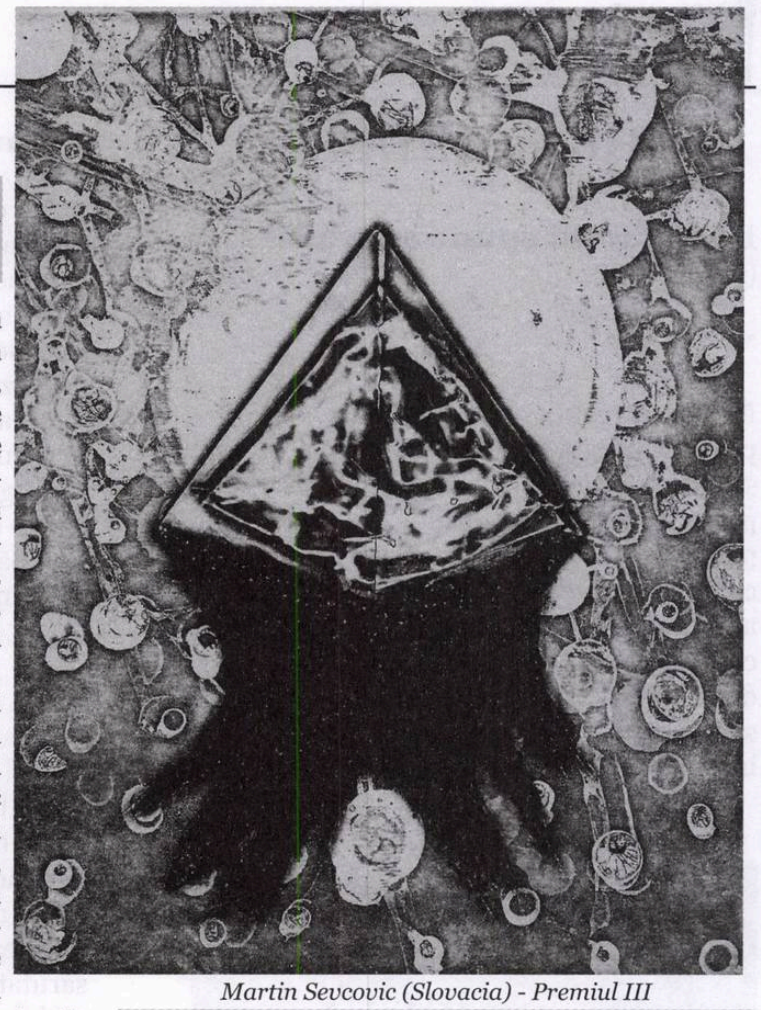

Martin Sevcovic (Slovacia) - Premiul III

gândirii/ Înspre clipa ce se schimbă/ Pentru masca fericirii". Fericirea? O amăgire, un joc ademenitor ce se naşte permanent din moartea clipei, surprinsă-n alunecarea spre neant. Lucrurile, evenimentele, stările fiinţei în lume sunt vechi şi noi – *„Toate-s vechi şi nouă toate"* – aşadar, *Tu* nu te lăsa ademenit de ele, rămâi un perpetuu şi distant spectator.

A lua distanţă faţă de lucrurile fremătătoare din jur înseamnă a le privi în adevărata lor dimensiune şi valoare fulgurantă. Aceasta e esenţa filosofiei glosate liric în magistrala poemă. Important nu e să participi, ci să *pătrunzi cu privirea* măştile, *să vezi* cu puterea de laser a gândului poetic esenţa ce se ascunde sub oricare din ele – *„Joace unu şi pe patru,/ Totuşi tu ghici-vei chipu-ţi"*. Orice s-ar petrece în jur, tristeţe sau bucurie, dramă sau comedie, *eul* e îndemnat nu să stagneze în sine, ci *să petreacă în sine* – chiar să se delecteze, nu în tumultul spectacular exterior, caduc, ci în interioritatea sa – *„Tu în colţ petreci în tine/ Şi înţelegi..."*. Insul angrenat în cursa existenţei, oricare ar fi el, e chemat să separe *macul de nisip* precum în proba cea mai dificilă din basm, *grâul de neghină* precum în celebra metaforă biblică[14], să distingă din efemer ce e peren.

A te retrage *în colţ* şi a *petrece în/cu tine însuţi, a ocoli* ceea ce te ademeneşte, *a tăcea* când îţi vine să ţipi de durere sau de revoltă, ferindu-te de cei ce *hulesc, a privi rece* şi pătrunzător prin măşti chipurile ce le ascund, a nu dispera când vezi triumfând mişeii echivalează cu a *cerne aurul* de prund, din albia unui râu de munte. Această forţă a gândului proteic, ce se dobândeşte prin cunoaştere sau prin iniţiere, e specifică fiinţei geniale aflate undeva în vecinătatea sapienţei divine. Bogăţia existenţei - *„priveliştile sclipitoare/ Ce-n repezi şiruri se diştern"*, *„Cu mâine zilele-ţi adaogi"* – depinde de sinele apt ori nu să aleagă din clipă, esenţa - aurul ei. Clipa – un fragment de infinit – este un eşantion proteic în care timpul îşi expune mereu plenaritatea şi oferta sa – *„Tot ce-a fost ori o să fie / În prezent le-avem pe toate"*. Depinde *ce,* din această ofertă, este apt eul să înţeleagă şi să preia.

Există valori perene cărora te poţi dedica, chiar cu o anumită voluptate: a privi spectacolul lumii, a ţine dreaptă cumpăna gândirii, a ocoli în drumul tău pe mişeii parveniţi ori pe nătărăii zgomotoşi, a te delecta spiritual, *a petrece* în sinea ta – o adevărată agapă a sufletului! – a pătrunde cu laserul gândului tainele existenţei. Nu oricine poate fi însă un astfel de spectator. *Cântecul de sirenă* amăgitor l-a ademenit şi pe Ulysse, care a reuşit, până la urmă, să se reîntoarcă în Itaca. Regatul propriei linişti şi al seninătăţii proteice, guvernat de *„recea cumpănă-a gândirii"* nu e uşor de recucerit. Fereşte-te, aşadar, cât poţi mai bine, de cântecul de sirenă al lumii, retrage-te în castelul gândurilor, cumpăneşte şi apreciază, judecă şi ia aminte, nu te-amesteca în vâltoarea spectaculară care ar putea să te rănească, să te maculeze, să te anihileze.

(Continuare în pagina 14)

Horia BĂDESCU

Dacă vântul spune adevărul
(fragmente)

*

Pe de-a-ntregul,
pe de-a-ntregul în fiece clipă
şi-n fiece uitare
păstrată-n memoria focului;
pe de-a-ntregul
cu mult înainte de-mbrăţişarea din urmă
a jarului,
cu mult înainte
de respiraţia flăcării
sărutând
întunericul.

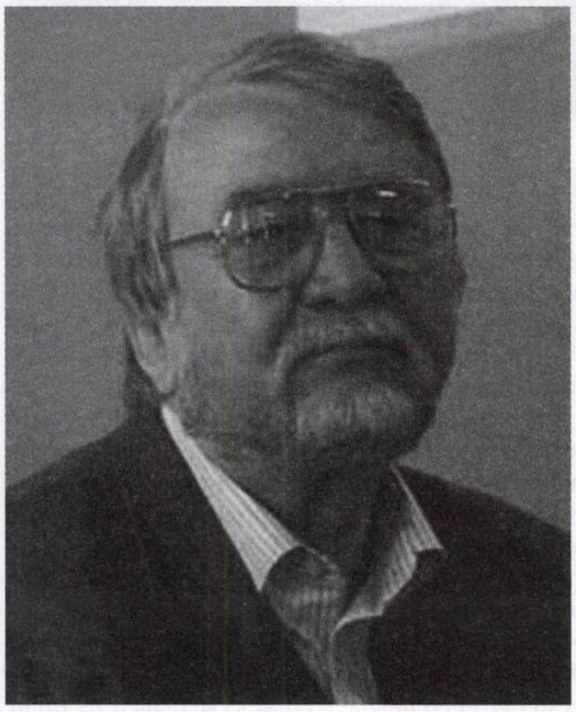

*

Dintr-un altcândva
care fusese acum
mai înainte de-a fi ceea ce nu mai este;
şi totuşi
viaţa ta,
meningele pe care Dumnezeu îşi numără paşii
prin cenuşa cuvântului.
În rest
puterea de-a te aduce aminte,
puterea de-a rămâne-n picioare
precum osul copacului
în care-a zămislit memoria
vântului.

*

Şi astăzi!
Precum ai spune:
Încă!
Dar după dar
până la capăt,
până la capătul capătului
în care nu te mai afli
tu,
ci trupul zilei de astăzi
pe care lumina ţi-l dăruie.
Şi astăzi!
Ars pe peretele inimii
precum pecetea morţii în carnea sălbăticită
a robului.

Demult, într-o vară

A fost cândva, demult, într-o vară,
ningea cu lumină, lăspături,
Dumnezeu adormise alături
într-un lan aurit de secară.
Apoi se făcuse de umbră amară,
de târziu se făcuse şi de omături,
uitarea ne-ngropa pe de lături
într-un lan aurit de secară.
Amurgise amurgul de pară
pălită-n obrazul ţărânii;
te-mbăiasem în lacrima pâinii
într-un lan aurit de secară.
Rai după rai ne fusese povară;
a fost cândva, demult, într-o vară.

Poate fusese amiaza aceea cosită,
poate mâinile mele căzute-n ispită
şi-n tăcerile ce se cuminecă,
poate ne uitasem într-o altă duminecă;
înfloreai ca o lacrimă, ca o răsură
sărutată de noapte pe gură,
erai de răscoală şi de furtună,
de apă de râu, de lumină de lună,
miroseai a iarbă, miroseai a pământ,
miroseai a ploaie şi-a somnie de vânt,
a rai miroseai şi-a gutuie,
a toamnă bătută pe suflet în cuie,
a bărăgan după viscol, a ger şi a nea,
miroseai a inima mea,
a pâine dospită, a miere şi-a ceară
a sudoare de înger şi-a fiară
a păsări înecate în cer, a pustie,
miroseai a ce n-o să mai fie.

Şi se făcuse lumea de tămâie
şi trupurile ne ardeau de ger,
şi ne rugam cărare să rămâie
pe unde urcă Dumnezeu la cer
şi numai ceasurile să se-amâie
cu îndoita sângelui bătaie,
că lumea se făcuse de tămâie
şi carnea se făcuse de văpaie.

La Habra

Cu sine însuşi cerul se-nveşmântă,
doarme-n hamacul umbrelor lumina,
cu rouă spală îngerii grădina
şi se aude liniştea cum cântă
Ţărâna toată se binecuvântă,
îşi înfloreşte rugul rădăcina,
în prunduri a îngenunchiat cătina
şi se aude liniştea cum cântă.
Cheamă din nevăzut pasărea sfântă,
e greu de noapte murmurul stupinii,
rana amurgului sărută spinii,
şi se aude liniştea cum cântă.
Pe zări cămaşa norilor se zvântă.
Cu sine însuşi cerul se-nveşmântă.

*

O zi pe care ai locuit-o
cândva,
însă drumul nicicum nu poţi să-l afli,

Martin Sevcovic (Slovacia) - Premiul III

nici să-l mai ţii,
nepotrivite-ar fi urmele pentru tălpile
tale,
străine-ncăperile
unde doar umbra mai linge
obrazul uitării.
O zi pe care-ai locuit-o cândva,
mâine pulberea cui se va aşeza la cină
împreună cu ea?

*

Şi dintr-odată
mai puţină e ziua
şi nici nu ştii cum scade
lumina,
cum de sine însăşi
în sine
se leapădă,
şi dintr-odată îl vezi la capătul
lucrurilor,
care acum
capăt al trupului tău se aşază,
cum şterge memoria umbrei
de care ţi se sprijină viaţa
cu întunericul lui absolut.

*

S-a-nluminat lumina de lumină,
s-au vântuit vântoasele de vânt,
s-a pământit ţărâna de pământ,
de înzilirea zilei ziua-i plină.
Nevinovată-i vina ce-o să vină,
necuvântată-i vorba de cuvânt,
neliniştită-i liniştea tăcând,
de înzilirea zilei ziua-i plină.
De aninare anii-n ei se-anină,
nedrumuit pe calea-i umblă drumul
funingini fumegânde iscă fumul,
de înzilirea zilei ziua-i plină.
Ne-clătinată-i clina ce declină,
S-a-nluminat lumina de lumină.

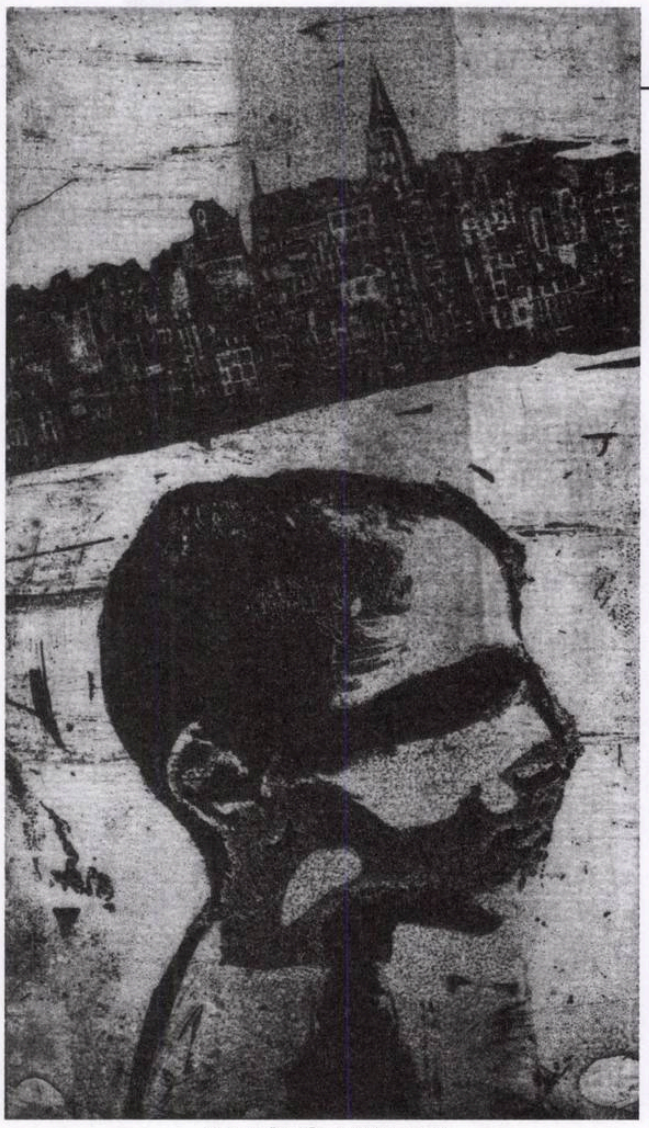

Sengul Erhun (Turcia)

Leons BRIEDIS

După ce au fost oaspeți de onoare la Zilele Culturale „Poesis" de la Satu Mare, prin bunăvoința prietenului și poetului George Vulturescu, poetul leton Leons Briedis (o cunoștință a mea mai veche de la Cluj) și criticul Theodor Codreanu au acceptat invitația Reprezentanței Maramureș a Uniunii Scriitorilor din România de a se întâlni cu iubitorii de literatură la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu" din Baia Mare.

Leons Briedis - poet, eseist, critic literar și traducător. S-a născut în Madona, Letonia. A studiat filologia la Universitatea din Riga, apoi filologia română și spaniolă la Chișinău. Autor a peste 30 de cărți originale. Ca traducător, a editat 48 de volume. Din limba română a tradus din Mircea Eliade, Arghezi, Lucian Blaga, Nichita Stănescu, Marin Sorescu. Membru al Uniunii Scriitorilor din Letonia. Distins cu înalte premii în Letonia, Lituania, România, Portugalia. Declară: *„Cea mai adevărată parte a sufletului meu trăiește în Moldova"*. Are soție basarabeancă. O poezie a lui Grigore Vieru a devenit imn neoficial al renașterii naționale din Letonia. Editează revista „Kentaurs XXI", conduce Editura „Minerva" (împreună cu soția Maria). Prețuiește limba română, pe care o consideră performantă. (**Gheorghe Pârja**)

Nu știe nimenea

Nu știe nimenea
ce se ascunde în urma cuvântului
cuvintele tac
nu ne dezvăluie tainele lor
cum este cuvântul „Iubire"
care-ți va spune
că ai întâlnit pe toată viața
Femeia
dar la cumpăna vieții
corpul lor fragil
trecând pe la Dumnezeu,
se vor preface în rândunică
zburând
pe cerul proaspăt din zori

Păstorul de zei

Pe pășunile munților pasc
nenumăratele turme de zei
ajungând la stână îi număr
și de fiecare dată
îmi lipsește din turma mea
câte unul

de curând
în turma mea nu va rămâne
niciun zeu
ci doar fluieraşul ăsta de fag
din care-oi zice cu drag
despre soarta mea norocoasă
şi slujba mea credincioasă

A trăi

A trăi
înseamnă a improviza:
uşor
fără a atinge nici măcar
cu vârful degetelor
claviatura veşniciei

Nouă Stele a Trei Ceruri

Ca Nouă Stele a Trei Ceruri
suntem pe lumea asta
Tu şi eu, Maria

Ca Trei Sclipiri
ce-n zori s-or stinge de sclipire
ce trăiesc cât este vie sclipirea

ce vor sclipi cât vom sclipi noi
ca Nouă Stele a Trei Ceruri
pe lumea asta amândoi
Tu şi eu, Maria

Nimeni

nimeni nu cunoaşte
destinul nou-născutului:
nici chiar Mama

nimeni nu cunoaşte
destinul omului:
nici chiar Destinul

la fel cum nu cunoaşte destinul frunzei căzute
Vântul
la fel cum destinul valului ce dispare nu-l cunoaşte
Marea
la fel cum destinul timpului ce-a trecut necunoscut îi rămâne
Eternității

nimeni nu cunoaşte
destinul celui mort:
nici chiar Moartea

Corabie în pustiu

cu catargele istovite de arşiță
şi bordurile roase de nisip
iat-o
corabie în pustiu

„cândva aici a fost o mare"
încearcă să mai şoptească în
sufletu-i putrezit
vântul inexistentelor atlantide

„mulțumesc"
îi spune fără cuvinte sufletul
corăbiei
„întreaga-mi viață am tot visat la oareşicare oază
şi poate anume din cauză că am ajuns în ea
acum mă simt atât de nefericită"

Poezia: ea e liniştea drumului

poezia: aceasta e liniştea Drumului pe care
ne îndrumă să ne pierdem în intimitatea limbajului
totuna dacă un atare limbaj există sau trebuie
creat însă deja realitatea există în el
ne impune a renunța să mai exprimăm ceea ce
ar putea dezvălui esența noastră pentru că
cea mai adevărată expresie a esenței noastre
e liniştea care nu aparține nimănui

Eu şi umbra crucii mele

la începuturi eram atât de mulți
cât firele de nisip în pustiu sau valurile-n mare
ori spicele în holde
însă nimeni nu a reuşit să facă acest drum până la capăt
astfel că astăzi e deja inutil
de a-i imputa cuiva ceva
deoarece fiecare a procedat
precum i-a dictat conştiința
încât nici Domnul Dumnezeu
nu are ce reproşa!
pe acest drum al Golgotei
am rămas doar noi doi:
eu şi umbra crucii mele
deoarece până şi propria-mi umbră –
la timp şi ascultătoare – a reuşit să se dea la o parte

Trandafirul din hârtie de ziar

de ce oare trandafirul pe care
l-am tăiat din hârtie de ziar
miroase mai cert
decât cel ce a înflorit în grădina mea?

poate din motivul că el nu veştejeşte?

oarecând eram convins
că metafizica e temelia întregii mele vieți

astăzi însă ştiu
că unicul lucru care nu mă va minți nicicând e chiar
acest trandafir modelat din hârtie de ziar

În iarna vârstei înaintate

în aşteptările mele cad clipe tărăgănate şi chinuitoare
asemenea petalelor de floare în vaza fără apă
iar sub pleoape îmi tremură visul:
crisalidă din care nicicând n-o să se ivească fluturele

în urmele pe care le-am lăsat apăsat prin zăpezi de nestrăbătut
îşi împletesc cuiburi vulturii şi din țipătul lor răguşit-autumnal
se scurge depărtarea tulbure

în suspinele mute ale vântului
noaptea răsună ca melodia fără cuvinte
pe când eu rătăcitor prin această iarnă a vârstei înaintate
mă reîntorc totuşi
între pereții pustii ai interminabilelor aşteptări
şi am pre frunte
liniştitorul însemn de purpur al stelei însingurate

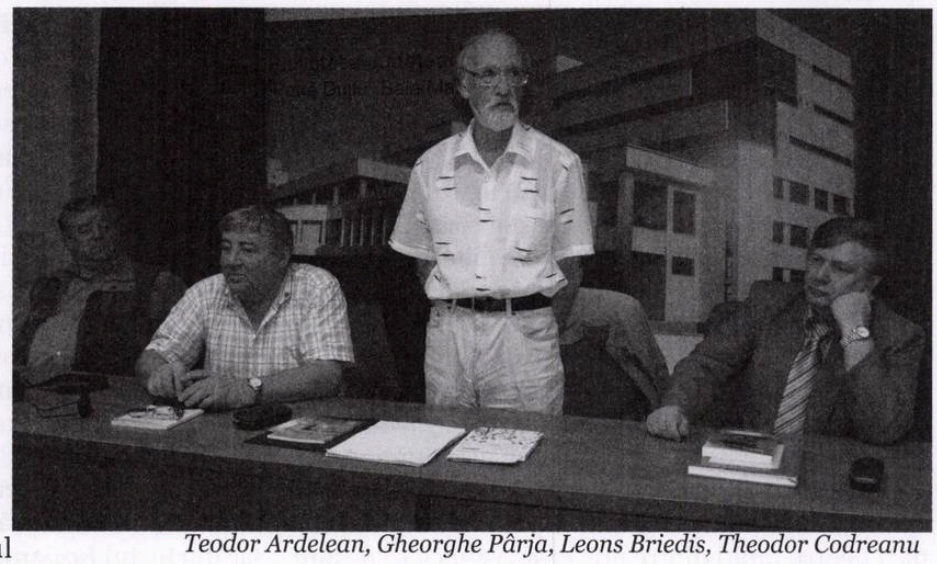

Teodor Ardelean, Gheorghe Pârja, Leons Briedis, Theodor Codreanu

Hemoragia cântecului

diagnoza care
ți-a fost pusă demult
deocamdată e doza permisă
a condamnării tale inevitabile
după care bineînțeles va veni sângerarea
nodul cuvintelor rămase în gâtlej
actuala întrebare hamletiană
adresată viitorului
pe care ca pe un cheag de sânge
tu va trebui să o scuipi
din plămânii sufletului
asemenea timpului prezent:
seara înainte de culcare
în paharul cu apă
vizionara ta proteză

unica realitate a artei lui Aristotel

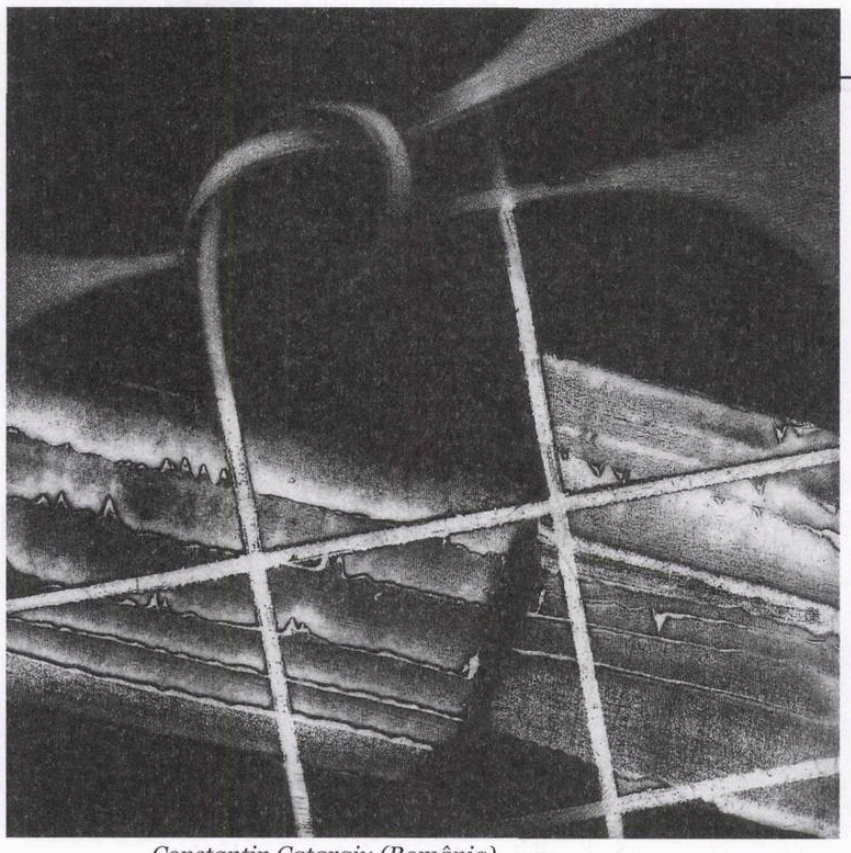

Constantin Catargiu (România)

Valeria BILŢ

EMINESCU, CARAGIALE, NEDELCIU ŞI NOI...

Anul 2012 punctează nu doar dubla semnificaţie legată de acolada biografică a marelui dramaturg (160 ani de la naştere – 100 de ani de la moarte), ci obligă, prin tradiţionala omagiere anuală a celui ce nu iese nicicând din conştiinţa culturii româneşti, Mihai Eminescu, de la naşterea căruia s-au făcut 162 ani, la relativizarea celor două mituri culturale româneşti. Mitul lui Eminescu, puternic fixat în memoria culturii noastre ca inegalabilul, *„cel mai mare poet român”* şi mitul lui Caragiale - care a avut de înfruntat critica lovinesciană interbelică, ce-i punea sub semnul îndoielii viabilitatea valorii operelor. Cu toate acestea, Caragiale s-a încăpăţânat să-şi crească propriul mit în postumitate, chiar dacă subordonat, oarecum, mitului eminescian.

Astăzi, putem vorbi fără reţinere despre un mit cultural Caragiale. Numele său a devenit patronim de şcoli, reviste, concursuri literare şi de el se leagă cele mai valoroase comedii ale literaturii române. Personajele sale poartă nume pe care le putem regăsi răspândite în toate mediile noastre sociale, iar lipsa lor de principii şi idealuri, corupţia, incultura şi agramatismul par a fi fost moştenite de oamenii noştri politici. Caragiale este mai actual ca oricând, tocmai pentru că nu o astfel de moştenire intenţionase el să transmită neamului său. Parodiind situaţii şi caricaturizând personaje din vremea lui, dramaturgul oferea antimodele, sperând în epurarea societăţii şi în schimbarea mentalităţii tributare balcanismului.

Din fericire, Caragiale nu ne-a lăsat moştenire doar tipologiile de personaje ce par a servi ca arhetipuri pentru mulţi dintre noi, ci şi viziunea sa despre lume şi viaţă, perspectiva auctorială, predispoziţia spre satiră, umor, ironie, îngroşarea trăsăturilor până la caricatural, într-o intenţie taumaturgică faţă de societatea românească atinsă de boli cronicizate. Aspectele acestea sunt regăsite la mai toţi scriitorii moderni şi postmoderni, fie prozatori, fie dramaturgi, ba chiar şi poeţi. Eugen Ionescu, întemeietor - alături de Beckett - al teatrului absurd, a înţeles latura perenă a satirei lui Caragiale şi a exploatat umorul amar al ploieşteanului. Mai aproape de noi, scriitorii generaţiei `80 au redescoperit şi revalorizat resursele limbajului şi ale viziunii lui Caragiale. A devenit, pentru ei, un model cert, inteligent integrat într-o algoritmie a formulelor şi a tehnicilor literare, aşa cum numai *„cei ce ştiu totul despre literatură”* ar fi putut s-o facă.

Am selectat dintre scriitorii generaţiei `80 exemplul lui Mircea Nedelciu. Astfel, dacă I. L. Caragiale inventase ***Momentele***, Nedelciu inventează un corespondent postmodern al acestora - ***Transmisiunile***. Personajele lui Caragiale vorbesc o limbă barbară, amestec de mahalagisme şi franţuzisme incorecte şi trăiesc în medii marginale. Nedelciu se demonstrează un excelent descriptor al aceloraşi medii, desigur, într-un alt timp, dar în aceleaşi spaţii, al fluxului vieţii şi al moravurilor. Amândoi au o intenţie ironică, dictată de conştiinţa că *„ridendo castigat mores”*, amândoi *„văd enorm şi simt monstruos”* şi au, amândoi, conştiinţa precisă a gustului cititorilor pentru astfel de savori lingvistice şi situaţionale, captând, manipulator, lectorul în text.

Mitică, celebrul personaj al lui Caragiale, îşi transmite genele în substanţa personajelor nedelciene printr-un proces de „inseminare artificială”, efectuat de Nedelciu însuşi prin pastişe programatice. Unul dintre ele este maestrul Ilie Razachie din proza eponimă, un activist cultural fără şcoală, care face o demonstraţie de stupiditate, turnând în discursul său platitudini şi clişee răsuflate cu care manipulează publicul ascultător, naiv, jignind potenţialul public iniţiat. Miticismul lui Ilie Razachie este sugerat de mottoul prozei, un citat din Caragiale, din care reproducem ultima frază: *„...După fiecare tăietură ne vom afla în faţa altei suprafeţe: pulpa de viţel nu va voi să ne arate decât suprafeţe, ascunzându-şi sistematic sinele, aşa încât, când vom rămânea pe farfurie cu cea din urmă bucăţică şi cu ciolanul în mână, ne vom găsi tot în faţa unei suprafeţe”*. Parcurgerea prozei printr-o lectură implicată, aşa cum recomanda Nedelciu, conduce spre revelarea legăturii dintre acest motto şi proza pe care o precedă. E o insinuare a multistratificării naraţiunii, o sugestie a texturii complicate şi a sensurilor multiple, a produsului final, un fenotext rezultat din două producţii textuale: a personajului şi a scriitorului. Amândoi, personaj şi scriitor, operează pe textul altuia (personajul pe textele lui Sadoveanu, Nedelciu - pe cel al personajului), recurgând la actul de *scriitură despre scriitură*.

Tot de un motto extras dintr-un „moment” al lui Caragiale, ***Căldură mare***, este precedată proza nedelciană ***Farenheit 91, 4***: *„Termometrul spune 33 grade C. la umbră”*. Jocul e limpede: 33 grade Celsius, adică o *căldură mare,* sunt echivalente cu 91,4 grade Farenheit. Nedelciu suprapune viziunea sa peste cea caragialeană şi-şi plasează acţiunea în spaţiul predilect al dramaturgului - trenul - pe care l-a populat cu personaje frapant înrudite cu cele din lumea de provinciali orgolioşi şi autosuficienţi ai ***Momentelor şi schiţelor.*** Epicul se rezumă la surprinderea unor comportamente umane în manifestarea lor măruntă şi spontană, dar în spatele cărora se ghicesc caracterele lor, reeditând moravurile din schiţele lui Caragiale. Un comic de situaţie, o tentă a unei atmosfere absurde, obsesiva reclamare a listei cu puteri de reinstaurare a ordinii, conductorul cu preocupări de vânzător ambulant, ocuparea abuzivă a locurilor, iritarea pasagerilor, fac din textul ***Farenheit 91,4*** o proză umoristică de esenţă *caragialescă*. Calitatea ei este sporită de faptul că nu slăbeşte autoritatea modelului, dimpotrivă, semnalează frapanta echivalenţă comportamentală între lumea *pointilist* marcată de Nedelciu şi aceea depictată în ***Căldură mare***, pe care o valorifică fără a o pastişa, la modul ironico-parodic. Prezenţa discretă a naratorului ce nu depăşeşte funcţia scriptorului contemplator reeditează, de asemenea, ipostaza auctorială caragialeană.

Un ultim aspect, pe care vreau să-l relev aici, este tocmai relaţia autor-cititor care a şocat critica şi cititorii atunci când a fost pusă în discuţie de Nedelciu şi aplicată în operele sale. E vorba despre un parteneriat preluat tot de la Caragiale, deşi critica îi plasa modelul în anii '30 ai secolului trecut. În proza ***Cronică fantastică***, I. L. Caragiale intră în dialog direct cu cititorii săi, pentru care vrea să devină Cicerone, adică ghid, în ţara Tâmpitopole: *„Mă rog ţie, amabile cititor. Dă-mi voie a te ruga să nu mă-ntrerupi până la fine”*. Nedelciu experimentează aceeaşi atitudine de parteneriat cu cititorul pentru care este un real Cicerone în labirintica lume ficţională a literaturii şi pe care-l implică în actul scrierii-textuare. *„Aceasta e o poveste interzisă, n-o mai citiţi, tovarăşi, lăsaţi-o!”* sau *„V-am spus că puteţi sări la ultimul rând!”*, strategii manipulative prin care atrage cititorului atenţia că se află într-o altă dimensiune şi trebuie să păstreze conexiunile cu realul. Dacă cititorul simte nevoia să se oprească... s-o facă, îndeamnă adeseori Nedelciu lectorii de care ţine seama în permanenţă şi pe care îi antrenează într-un dialog interactiv, cu funcţii demistificatoare. Chiar prefaţa la romanul ***Tratament Fabulatoriu*** inserează un metatext, citând pe Caragiale, în care se pune problema relaţiei autor-cititor, la nivelul actului de marşandizare a operei literare. Chestiunea va deveni una dintre preocupările teoreticianului Nedelciu de a se opune marşandizării literaturii. Resursele de sorginte caragialeană în opera lui Nedelciu nu se opresc aici...

Cât despre relaţia Caragiale-Eminescu, marea prietenie dintre cele două uriaşe spirite româneşti este celebră, calitatea de confident pe care Caragiale a avut-o faţă de Eminescu a mărturisit-o chiar dramaturgul, care nu s-a dezis de el nici după moartea poetului. Caragiale l-a deplâns în sublimul necrolog, intitulat ***In Nirvana***, unde-i creionează impresionanta personalitate, sensibilitatea specială, iar tristeţea zguduitoare cauzată de implacabila despărţire de nepreţuitul prieten o converteşte în frumuseţe lirică. Portretul lui Eminescu, aşa cum îl ştim noi, se regăseşte aidoma în descrierea lui Caragiale : *„Era o frumuseţe! O figură clasică, încadrată de nişte plete mari, negre: o frunte înaltă şi senină; nişte ochi mari - la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cineva este înăuntru, un zâmbet blând şi melancolic. Avea aerul unui sfânt tânăr coborât dintr-o veche icoană, un copil predestinat durerii, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare”*. Textul se încheie astfel: *„O bucată din care să scoţi un alt Eminescu nu se va mai găsi, poate. El s-a întors în Nirvana – aşa frumos cântată, atât de mult dorită – pentru dânsul prea târziu, prea devreme pentru noi”*.

În studiul ***Eminescu şi poeziile sale***, 1889, Maiorescu afirmă că Eminescu *„era indiferent la orice convenţie socială, avere, rang sau nivelare obşteas-că, chiar soarta externă a persoanei sale”*. Este una dintre acele fraze ce vin de la o somitate culturală şi se transferă în conştiinţa viitorimii, trecând drept adevăr incontestabil. Maiorescu justifica, în felul acesta, acuzele ce i se aduceau în legătură cu indiferenţa faţă de situaţia precară a poetului. Caragiale resimte jignitoare această atitudine mistificatoare şi reacţionează prin textul ***Ironie***: *„Contrarietatea patimilor, dorul vag, acel dor de care se depărtează ţinta, cu cât îi pare lui că se apropie de dânsa, îl aruncau, ce-i drept, în cea mai întunecată melancolie, dar nu-l zdrobeau niciodată: lipsa materială însă îl excita, îl demoraliza, îl sfărâma cu desăvârşire... da, dar era prea mândru ca să se plângă de asta şi mai ales acelora care trebuiau s-o înţeleagă nespusă”*. Continuă bătălia contra imaginii improprii pe care Maiorescu o promova poetului şi în textul ***Două note***. Cele trei texte semnate de Caragiale evocă un Eminescu complex, contradictoriu, impulsiv, îndrăgostit de viaţă şi pătimaş, aspecte ce reies, de altfel, din ipostazele sale lirice ce se exprimă în inegalabilele lui poeme.

La această oră astrală, din **Nirvana** ne urmăresc două suflete: Eminescu şi Caragiale. Eternitatea şi-au asigurat-o prin operă. Pacea şi liniştea, prin misiunea îndeplinită pe această lume. În **Nirvana** nu ajung decât cei care şi-au încheiat cu succes menirea pe pământ. Ei poposesc acum în **Insula Albă**, tărâmul înţelepţilor fericiţi, de unde veghează ca fiinţe luminoase asupra felului în care cei ce le urmează calea ştiu să sporească talanţii geniului lor artistic. Şi tocmai de aceea, Nedelciu stă alături de ei şi de alte câteva contingente de spirite adânci şi înalte, deopotrivă...

Cornelia PETRESCU

IMAGINI ÎN OGLINZI STRÂMBE

După-amiezele petrecute la ferma din Belledonne se încheiau cu o cină improvizată de Pierre. De data asta nu erau prea mulţi invitaţi, totuşi serviciul ar fi şchiopătat din cale-afară dacă nu am fi pus şi noi „*la main à la patte*", doar nu avem două mâini stângi, cum se spune pe aici despre cei care se codesc atunci când e vorba de muncă.

Erau deja prezenţi obişnuiţii casei: André, prieten vechi de-al lui Pierre, de origine poloneză, profesor de limbi romanice la universitatea din Berlin şi care îşi făcea vacanţa prin părţile locului, în căsuţa în care părinţii săi trăiseră ca refugiaţi, şi Albert, fost pilot de aviaţie, care bătea peste 90 de ani. Odată felurile - nu prea sofisticate, dar abundente (salată din grădina fermei, brânză şi mezeluri pentru „*fondu*" savoiard, cireşe din livadă) - pregătite, ne-am aşezat sub bolta umbroasă din apropierea izvorului.

- L-am invitat şi pe Alain, profesor la facultatea de medicină, care a prins, nu ştiu de unde şi de când, mare dragoste pentru România. Vrea să vă cunoască. Mai trebuie să îşi facă apariţia şi familia Schwartz, Hans, cu care am lucrat la experienţele din Mururoa, cu nevasta şi cu cele două fete ale lui. Au urcat până la lacul Blanc fericiţii de ei. E un traseu cam dificil, dar splendid. Din păcate, pe mine abia mă mai duc picioarele până la stâna din apropierea lacului, îşi începu vorbirea Pierre.

- Este superb masivul ăsta, obişnuim şi noi să îi batem cărările. Îşi merită pe deplin numele de „*Doamnă frumoasă*". Nicăieri însă nu este mai frumos ca aici, pe terasa asta scăldată şi de soare, şi de umbră, aici unde avem la picioare Valea şi în faţă piscurile Chartreusei, rosteşte Vlad, căruia îi descopăr cu bucurie franceza curgătoare în care se exprimă, el care este veşnic terorizat de gândul că „*niciodată nu vom vorbi ca ei*".

- Este un loc cu adevărat paşnic, iar pentru mine este, nu ştiu cum să spun ca să nu par exagerat sau artificial, locul în care îmi regăsesc cu adevărat rădăcinile şi pacea sufletească. Ascultaţi liniştea! Este tulburată doar de clipocitul izvorului. De altfel, aici ne întâlneam odinioară ca şi acum, în jurul unui pahar şi al unui „*fondu*", cei care am fondat imaginara academie „*La Source*". La început, „*Izvorul*" a fost întreţinut doar de idei de-ale unor colegi de-ai mei, cercetători ca şi mine în domeniul nuclearului, aşa cum a fost şi Hans. Subiectele despre stăpânirea de către om a puterii atomului nu s-au epuizat niciodată, totuşi, cu timpul, oaspeţii s-au diversificat şi, odată cu ei, şi subiectele care îmbogăţesc „*Izvorul*". Azi, în academia asta „*intră cine vrea, pleacă cine poate*", cum îmi spuneaţi voi că scrie pe peretele unui han din România.

- Cum ai spus, Pierre? Sună frumos: „*Intră cine vrea, pleacă cine poate*"... Cunosc câteva proverbe româneşti, dar pe ăsta nu l-am auzit niciodată, intervine André, abandonându-şi pipa uitată între buze. Într-adevăr, pentru academia asta, Izvorul tău, eu unul simt o chemare greu de stăvilit, căreia, din păcate, pot să-i dau curs mult prea rar. Cât despre plecare... Academicienii nu cunosc semnificaţia cuvântului şi riscă ades să îi prindă aici răsăritul soarelui... Ai unde să ne culci pe toţi ? întrebă André cu maliţie.

- În seara asta nu numărul, ci diversitatea îmbogăţeşte academia. Vom fi împreună ca niciodată până acum: români, nemţi, polonezi şi, bineînţeles, francezi, ba chiar şi ruşi sau mai exact ucraineni, dacă acceptăm că Albert, care era atât de ataşat fostului mare Imperiu Sovietic, îi poate reprezenta. Dar se găseşte loc de culcare pentru toţi, dacă va fi nevoie.

Albert, care picoteşte într-un balansoar, nu tresare nici când este pronunţat numele lui, nici când o maşină îşi anunţă oprirea cu un scrâşnet indecent pentru liniştea locului.

Alain: un chip plăcut, deschis, o ţinută simplă şi degajată. Ce uşurare! Îmi era teamă de prezenţa unui rigid profesor universitar, care să îşi dea aere de atotştiutoare superioritate. Ne adresează un „*Bună ziua*", rostit în limba română cu un accent care face greu de recunoscut cuvintele, însă compensat cu prisosinţă de un zâmbet cuceritor. André îşi confirmă competenţele în limbi romanice, răspunzându-i în română, după care ne adresează şi nouă câteva cuvinte în limba noastră maternă: „*Limba voastră este atât de bogată şi...*".

Dar nu apucă să îşi termine fraza, când prin poarta larg deschisă îşi fac apariţia şi alpiniştii, cei patru nemţi: Hans, un bărbat trecut de prima tinereţe, dar cu alură foarte sportivă, cu Hilda lui, o doamnă blondă, înaltă şi osoasă, şi cu fetele, Saschia şi Ingrid, aşa cum se prezintă ei într-o franceză cu „blândă" intonaţie germanică. Soarele unei zile de marş pe munte şi-a spus cuvântul: femeile au obrajii de culoarea cireşelor prea coapte, iar Hans are un chip de culoarea ciocolatei. Par istoviţi, dar asta nu îl împiedică pe Hans să ne asigure că: „*Facem repede câte un duş şi suntem ai voştri sau, mai bine zis, ai Izvorului...*".

Când Pierre umple paharele cu palincă de la noi „*de-acasă*", prinde viaţă şi Albert, care nu duce paharul la ureche. Se vede că a fost prieten cu marele popor... Când Pierre ne îndeamnă la un al doilea păhărel, aud pentru prima dată vocea subţiratică a lui Albert: „*Non, merçi*", în timp ce o mână tremurândă întinde paharul.

În atmosfera paşnică, scăldaţi în lumina crepusculului, încălziţi de focul interior dat de palinca al cărei parfum îmbietor disimulează tăria, Academia Izvorului îşi începe lucrările.

România este tema evidentă, deşi neanunţată, a dezbaterilor. Suntem în vara anului 1989 şi cei ajunşi pe aceste meleaguri de după „*Cortina de Fer*" sunt animale rare, deci foarte interesante. Uşoara ameţeală dată de palincă, atmosfera prietenească şi susurul izvorului ne dezleagă fără oprelişte limbile. Încercăm să evocăm cât mai complet peisajul unei lumi complet necunoscute interlocutorilor noştri cu cruzimile, interdicţiile, amărăciunile, lipsa ei de libertate şi de speranţe.

Întrebări nenumărate întrerup evocările noastre, care reuşesc de fiecare dată să îşi reia liber cursul ca şi şuvoiul izvorului care curge nestăvilit spre vale. Cu uimire aud vocea lui Albert care, întărită de al doilea păhărel de tărie, a devenit fermă şi clară şi care ajută ca povestirea noastră să fie cât mai credibilă.

- Am fost pilotul avionului care a deschis linia Paris-Kiev şi am continuat să zbor spre marea Uniune Sovietică până când, acum mai bine de 30 de ani, am fost scos la pensie. Am fost şi sunt încă îndrăgostit de oamenii de acolo, de simplitatea, de cultura lor, de curajul şi de tradiţiile lor. La început, tot ce era acolo mi s-a părut perfect, o extraordinară şi o incredibilă societate a egalităţii între oameni. Mi-a trebuit mult timp până să înţeleg realitatea, cu ajutorul prietenilor ce mi i-am făcut şi mai ales al Tamarei, femeia pe care am iubit-o şi nu am reuşit să o scot de acolo. KGB-ul m-a luat în urmărire de la prima mea decolare şi mi-a întins nenumărate capcane şi tentaţii ca să devin omul lor. Dacă acceptam, reuşeam poate să o scot pe Tamara de acolo. Nu am fost destul de viclean şi am pătimit multe... Am înţeles târziu ce se întâmpla în realitate, aşa cum a înţeles şi compatriotul vostru Panait Istrati. Cu greu am acceptat că privisem societatea sovietică într-o oglindă strâmbă, care mi-a prezentat-o într-o falsă perfectă verticalitate.

Odată numele lui Panait Istrati evocat, discuţia preluată de André şi de Alain porneşte pe urmele scriitorului originar, ca şi noi, de pe malul Dunării, despre care avusesem atât de puţine şi deformate cunoştinţe. Cu plăcere aflăm că Alain este membru al asociaţiei "Prietenii lui Panait Istrati", prin a cărei grijă tocmai a ieşit de sub tipar o nouă ediţie completă a operei scriitorului brăilean, pe care îl simţim dintr-odată, cu mândrie, mai al nostru ca până acum.

Orele zboară, nu ştim când a trecut miezul nopţii şi o nouă zi se iveşte. Când, în fine, „academicienii", care au îmbogăţit întâlnirea cu spusele lor sau doar cu o ascultare respectuoasă, dau semne de plecare, Pierre emite un fel de concluzie a acestei neuitate seri:

- Apropo de oglinzile strâmbe evocate de Albert... Am convingerea că timpul deformează istoria. Va veni ziua, poate nu pentru noi, ci pentru copiii şi nepoţii noştri, în care epoca pe care aţi evocat-o va fi „machiată" şi dictatorul României de azi va deveni un erou.

*

La puţin timp de la Revoluţia Română din Decembrie 1989, despre a cărei strâmbătate s-au spus şi s-au scris atâtea, încât un simplu spectator din afară, precum sunt eu, nu poate spune nimic, puţin timp după aceea deci, am între mâini şi încep să parcurg cu înfrigurare paginile unei cărţi în limba franceză: ***Carnetele secrete***, autor Elena Ceauşescu. Cartea, de format (şi conţinut) mic, este editată de marea editură Flammarion, care afirmă în prefaţă că deţine nu mai puţin de 564 de astfel de carnete conţinând mărturisiri ale „*importantei academiciene*" (pe care nu o ştiam şi scriitoare), carnete care conţin nici mai mult, nici mai puţin de 12.503 de pagini! De fapt, aflu destul de repede că nu însăşi „marea" femeie detestată de toţi românii de bine a mânuit condeiul, ci, în numele ei, a făcut-o scriitorul Tudor Negrescu (necunoscut de mine), care „*îşi degajă responsabilitatea conţinutului acestor* (fabuloase) *scrieri*". Nu am dorit să aflu dacă s-a mai editat vreunul din cele 563 de carnete restante, căci unul singur mi-a fost îndeajuns, dar mă mir şi azi că nu a luat de îndată drumul coşului de gunoi, într-atât m-a contrariat.

Evadată de câţiva ani de după „Cortina de Fer", memoria îmi era impregnată de amărăciunile, nedreptăţile, minciuna, lipsa totală de libertate în care fusesem constrânşi

Czech Adam (Polonia)

să trăim. Nu pridideam să răspund întrebărilor noilor noştri compatrioţi despre ce se întâmplă şi nu a trebuit să exagerez nimic; realitatea era destul de tristă şi gravă ca să fie necesare adăugiri fabuloase. Iată de ce însemnările din Carnetul nr. 1 al „academicienei" mă intrigară prin exagerările pe care nu le pot categorisi decât ca deşănţate.

Pentru ce trebuia oare să cunoască „lumina" tiparului afirmaţii atât de gogonate puse în gura Elenei Ceauşescu, precum: „*Preşedintele Franţei* (n.b. Giscard d'Estaing în vizită în România) *a pierdut la volley contra lui Nick. El se aştepta la o vânătoare de urşi la care fusese invitat şi pentru care de fapt venise. De cincisprezece zile două batalioane ale armatei încearcă să găsească un urs în Carpaţi, dar am impresia că Nick l-a omorât pe ultimul acum o lună. A trebuit să ne descurcăm. Am cusut unguri în blăni de urs rechiziţionate de la Teatrul Naţional. Apoi le-am dat drumul în natură. Preşedintele francez a omorât trei dintre ei, dar pe al patrulea l-a rănit numai şi a trebuit să fie terminat ca să nu trăncănească...*" (traducere pp. 22-23). Sau: „*Ca să omori microbii care înoată în apă, trebuie să fierbi apa. Oare pentru vindecarea unei persoane care a răcit se poate proceda la fel? Nick a fornăit pe nas azi dimineaţă (l-a tras un curent de aer). Înainte de a-l vindeca trebuie să probez metoda. Chimiescu mă însoţeşte la dispensar. Alegem un copil orfan care îşi şterge nasul. Îl ducem la bucătărie pentru a realiza experienţa. O oră mai târziu copilul este vindecat, dar fiert. Cum să faci să fiarbă microbii fără să omori pacientul? Îi dau o săptămână lui Chimiescu pentru a găsi o soluţie. Cu asta aş putea lua premiul Nobel!*" (traducere pp. 82-83).

În „epoca de aur" circulau în secret multe bancuri pe seama cuplului prezidenţial, românul a fost mult ajutat de umor pentru a rezista la încercările prin care a trecut. Exageratele mesaje lugubre conţinute în „*Carnetele secrete*" atribuite Elenei Ceauşescu sunt departe de a putea fi considerate ca glume. În atmosfera tulbure şi încărcată de întrebări şi incertitudini care a urmat lui decembrie 1989, asemenea scriere nu putea decât să discrediteze răspunsurile pe care eu şi alţii ca mine le dăm interlocutorului din afara României. Ce putem răspunde unor întrebări precum: „*În România se reglează conflictele naţionale împuşcând unguri îmbrăcaţi în blană de urs?*" sau „*Într-adevăr au fost sacrificaţi copii orfani pentru experienţe atât de absurde?*". Cui au folosit aceste exagerări, aceste discreditări? Cum a fost posibilă apariţia unei astfel de cărţi altfel decât privind într-o oglindă strâmbă o strâmbătate deja odioasă?

Eu una cred că abaterea de la verticalitate, fie că este spre dreapta sau spre stânga, poate să fie acceptată doar dacă îmbracă haina unei decenţe, or, în cazul de faţă, nu se poate vorbi despre aşa ceva.

*

Îmi amintesc adeseori:

...de „griul" anilor 1976-1986, când am reuşit să plecăm din România. Degradarea vieţii era atât de vizibilă de la an la an, de la lună la lună. O atmosferă apăsătoare însoţea lipsa de alimente de bază: carne, ulei, zahăr, făină... Totul devenea de la o zi la alta o raritate la care puteai să ajungi doar prin „uşile din spate", plătind adeseori dublul valorii şi suportând umilinţe;

(Continuare în pagina 14)

Dan GRĂDINARU

CANONUL LITERAR ŞI ALECU VĂCĂRESCU

În articolul ***Eminescu. Câteva note*** dintr-un număr mai vechi al revistei „România literară" (numărul 46/2009), am pomenit la un moment dat de „*triunghiul de aur*" de la 1800 Deleanu – Alexandru Văcărescu - Alexandru Beldiman, un lucru, m-am bizuit pe bunăvoinţa cititorilor revistei faţă cu variile excentricităţi, îndestul de surprinzător. Fireşte, ***Ţiganiada*** e acum ceva cunoscut, ceva (aproape) comestibil. Dar Văcărescu? Dar Beldiman, al cărui patent liric îl foloseau încă Vasile Pogor senior în poemul ***Vedenie...*** şi Harieta Eminescu, tocmai la 1888, într-o scrisoare adresată Corneliei Emilian, laureat, ca să zic aşa, al ironiilor care mai de care mai „*hautaines*" în istoriile literare din secolul XX?

Alexandru (Alecu) Văcărescu, fiul cel mare al lui Ienăchiţă, s-a înscris totuşi, cu opinteli, pe o traiectorie a receptării mai pozitivă decât Beldiman. Dacă în posteritatea imediată aprecierile au tins spre înaltul cerului, de pildă Gh. Hagi-Peşacov (comparându-l cu Barbu Paris Mumuleanu: „*înfricoşatul poet, acum întru veşnică pomenire, Alecu Văcărescul, la ale cărui urme nu poate călca Pariz de ar mai trăi cât au trăit*" etc.), V. Popp („*nemuritorul acela Ovidiu al românilor*") şi Iancu Văcărescu („*Om! care în veacuri abia-l dă firea*"), care-l resuscită, la circa trei decenii de la moarte, cu veneraţie, niciun personaj important de după 1829 nu-l revendică. Deja pentru paşoptişti, la ceasul efervescent al patriotismului, Văcărescu nu mai spunea nimic. Odobescu, la 1869 şi 1874, în alt timp istoric-social şi literar, face figură de excepţie cu afirmaţia categorică din ***Pseudo-cynegeticos***: „*Nu mă tem a zice că până acum niciun poet român n-a avut mai mult foc şi mai mult graţie. Aceste cualităţi răsar scânteietoare...*".

Densusianu, Iorga, Călinescu (ca şi mai târziu Ivaşcu, Rotaru etc.) în marea sa istorie literară îl ridiculizează. Alexandru Piru, în monografia ***Poeţii Văcăreşti***, este primul care modifică puţin linia integral defavorabilă a receptării critice. Dl Eugen Simion, în volumul ***Dimineaţa poeţilor***, şi dl Nicolae Manolescu conturează alte breşe.

Alexandru Piru scrie în ***Poeţii Văcăreşti***: „Poetul *ceartă pe iubita sa, pe un ton care prevesteşte în chip ciudat pe Eminescu*", iar Nicolae Manolescu, mai nou, în ***Istoria critică a literaturii române*** (1990), contrazice concluziile negative vechi cu nuanţe nemaiîntâlnite: „*Galantul poet e un profesionist al erosului, scriind de exemplu acrostihuri (imitate de toţi trubadurii noştri) sau cusându-şi pe gevrele versuri foarte delicate şi de o perfectă fluenţă. (...) Uşurinţa stihuitorului este, neîndoielnic, uimitoare*".

Pentru ce nu s-a observat în secolul trecut valoarea excepţională a poetului mort în anul 1799 de febră palustră la Tulcea, cetate pe atunci din Imperiul Otoman? O primă explicaţie rezidă în faptul că nu există, ca în cazul ***Ţiganiadei***, o ediţie care să respecte spiritul operei marelui liric de la finele secolului al XVIII-lea şi care trebuie să pornească de la premisa că acesta foloseşte cu consecvenţă măsura (ritmul va fi o descoperire a lui Asachi în primul val romantic).

Am publicat mai demult în „Caietele critice" ale dlui Simion poezia ***Oglinda*** cu opt strofe, cu o strofă suplimentară aflată în ***Cântece de lume*** (Anton Pann, 1831). Văcărescu compunea la maturitate, în general, poezii de opt strofe, iar ***Oglinda***, în ediţiile la îndemână, are doar şapte strofe.

Toate ediţiile cunoscute ne oferă aşadar un text incomplet cu excepţia, neobservată, a lui Anton Pann. Deşi, la o lectură atentă, este vizibil că din textul cunoscut până în prezent lipseşte o strofă, între a doua şi a „treia", toţi editorii lui Alexandru Văcărescu au trecut peste varianta Pann 1831, care mi-a confirmat că Alexandru scria el însuşi mai multe variante şi că posteritatea a avut la îndemână cel puţin două versiuni, într-una dintre ele apărând omisă strofa a treia. Strofa a treia o aflăm în ***Cântece de lume***, după cum urmează: „*Dar ea te-arată mai puţin / De cât cum eşti şi nu deplin, / Fiindcă cum te şi vede / Toată puterea îşi pierde*".

La Văcărescu nu găsim însă „scăpări" (vezi în sprijinul acestei afirmaţii şi maniera în care, în acelaşi volum, Pann reia alte texte văcăresciene. Prima strofă din ***Oglinda*** e transcrisă astfel: „*Oglinda când ţi-ar arăta / Întreagă frumuseţea ta / Atunci şi tu ca mine / Te-ai putea închina la tine*", cu „putea" din ultimul vers de prisos). Tehnica poetului este, repet, perfectă (nu intru aici în detalii), astfel încât trebuie de fapt să citim fără „şi"-ul explicativ din versul 3: „*Dar ea te-arată mai puţin / De cât cum eşti, şi nu deplin, / Fiindcă, cum te vede, / Toată puterea-şi pierde*".

Afară de alte modificări datorate urechii epice a autorului ***Poveştii vorbei*** (trimit la text), varianta Pann 1831 mai cuprinde versul 1 din strofa 2 schimbat astfel: „*De-ar fi mijloc să te priveşti*", care n-are înţeles şi trebuie respins integral. În strofa 5, găsim în loc de „*oglinzii ce*", „*oglinzii ce-i*" şi în loc de „*îţi face*", „*că-ţi face*" (ceea ce-i plauzibil, căci Văcărescu „*îndeasă*" de regulă cuvintele, multe monosilabice). În fine, în strofa 6, în primul vers, în loc de „*ci câtă eşti*", citim „*ci pre cât eşti*", care iarăşi este credibil. Aşa încât pot prezenta varianta Pann-Iancu Văcărescu a ***Oglinzii***, conform standardului literar actual (am abandonat fonetismele munteneşti de genul „dă" în favoarea lui „de"):

OGLINDA
(*varianta Pann-Iancu Văcărescu*)

Oglinda când ţi-ar arăta
Întreagă frumuseţea ta,
Atunci şi tu, ca mine,
Te-ai închina la tine.

N-ar fi mijloc să te priveşti
Asemenea după cum eşti
Şi idololatrie
Să nu-ţi aduci tu ţie.

Dar ea te-arată mai puţin
De cât cum eşti, şi nu deplin,
Fiind că, cum te vede,
Toată puterea-şi pierde.

Ochii în ea, când ţi-i arunci,
De tot se-ntunecă atunci
Şi de te şi arată -
Iar nu adevărată.

De-aceea nu da crezământ
Oglinzii ce-i cu scăzământ,
Că-ţi face-nşelăciune
Şi tot minciuni îţi spune.

Ci, pre cât eşti, să ştii, de vrei,
Dă crezământ ochilor mei,
Fiind că nu te-nşeală
Nici fac vre o greşeală.

În ei te cată să te vezi
Întocmai pe cât luminezi
Şi, d-într-a lor vedere,
Vezi câtă ai putere.

Crede-i, săracii, când îţi spun,
Că numai ţie se supun
Şi că le eşti din fire
A lor Dumnezeire.
1795-96

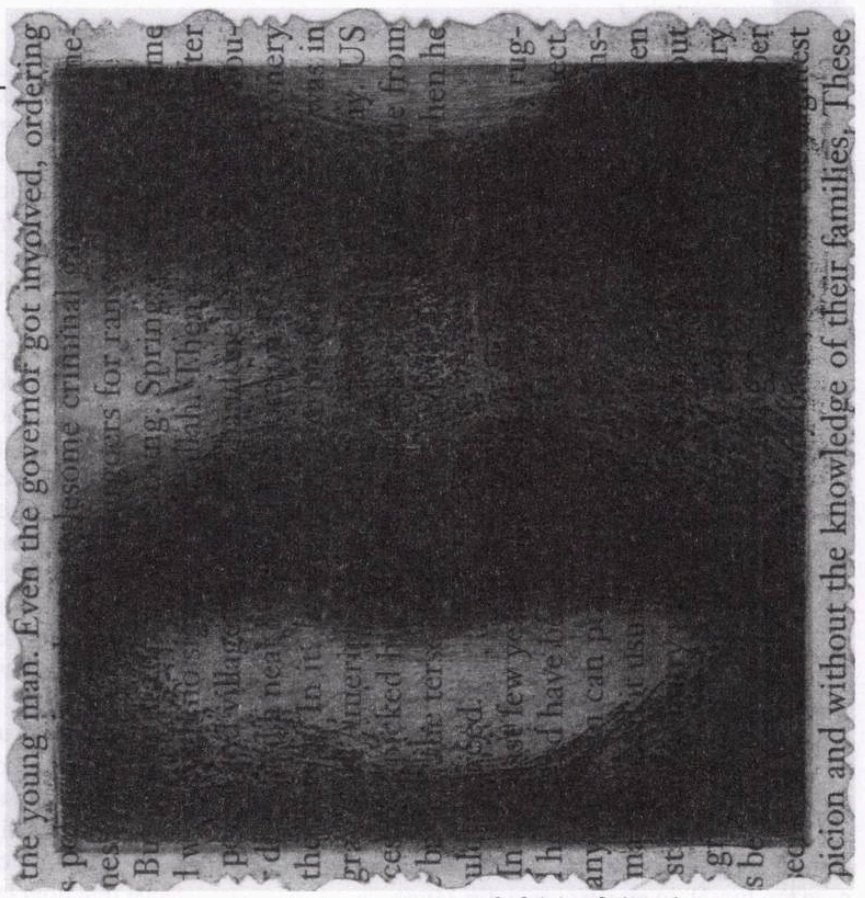

Aneta Kolodziejczyk (SUA)

Textul poate fi citit în cel puţin două moduri, unul e cel istoric, celălalt, lipsit de complexe, al ochiului dedulcit la poeticile de vârf din orice timp. Din punct de vedere istoric, merită să comparăm poezia cu poeziile de acelaşi gen ale contemporanilor săi pentru a sesiza dintr-o dată distanţa care îl separă de aceştia.

Ochiul critic distinge glisarea ascensională (o vom înregistra mai târziu la muntenii Cârlova şi Macedonski) de la registrul jucăuş-ceremonios la registrul grav absolut, subtilitatea şi fineţea infinetezimale în tratarea unui subiect tocit de sute de ani de cei mai însemnaţi poeţi erotici, căci curajul de a aborda tema nu interesează. Poetul păşeşte pe o sârmă şi el stă mereu în echilibru dârz, ba mai face şi tumbe graţioase ca un adevărat poet baroc pentru care contează un buchet de triumfuri, al spiritului religios, al lui Amor, al alegoriei şi al virtuozităţii.

Oglinda geloasă pe frumuseţea femeii, oglinda neperformantă în raport cu ochii poetului îndrăgostit, oglinda ca obiect fizic mediocru raportat la fiinţele omeneşti, care deţin întâietatea în comparaţie cu orice obiect, inclusiv cu obiectele cosmice (Eminescu instituie ordinea inversă), devine un pretext pentru a evidenţia incandescenţa fără egal a incendiului amoros uman. Utilizând stilul sublim, care uneşte aici „*le goût rococo*" cu „*le grand goût*", nemaiutilizat decât sporadic după el în poezia noastră, poetul face apoteoza iubirii: femeia nu-i obiect sexual, ea vine de pe o planetă din centrul universului.

Comparându-l pe Văcărescu cu Anacreon şi cu Ronsard, dl Paul Cornea se nedumerea, în ***Originile romantismului românesc***, 1972 („*o cauţiune care uimeşte*"), de verdictul literar al lui Odobescu din 1874. S-ar putea însă ca, din perspectivă istorică, Odobescu să fi avut dreptate şi, pur şi simplu datorită dezvoltării năvalnice, orbitoare a poeziei noastre în ultimele două secole, Alexandru Văcărescu, acum când literatura îşi trage un pic sufletul, mai relaxaţi în privinţa avântului ei bicentenar, să se bucure în timpul viitor de o reevaluare radicală a statutului estetic actual şi să acceptăm ca întemeiate, modificând canonul literar, exploziile de admiraţie ale unora dintre contemporanii şi urmaşii imediaţi ai liricului stihuitor.

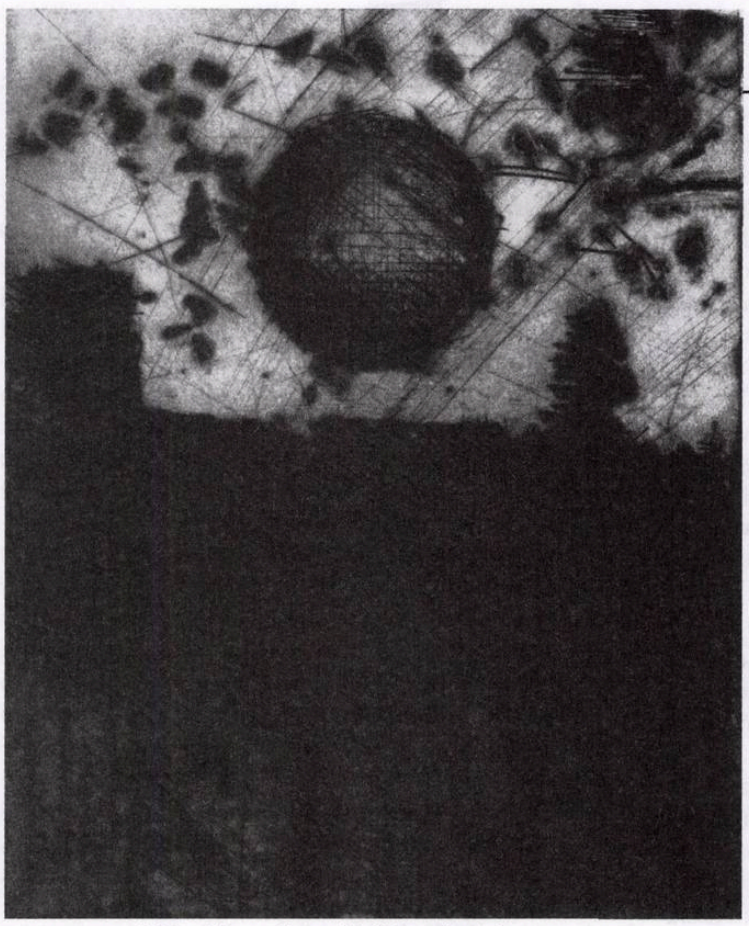

Milan Kostadinovski (Macedonia)

Mihaela CONDRAT

pentru ea

pe ea o compun cu ochii minţii
cu mâinile largi ale sufletului
o potrivesc apoi cu privirea
şi-abia pot s-o-ntreb cu uimirea:

cum de s-a cuibărit în sufletul meu
cum de mă ţine încă prizonier
cum nu mă lasă să-i spun pe nume
cum de mă trăieşte străin prin lume

despre d

dorul mă cuprinde de la urechi
apoi îmi trece peste faţă, peste gură
răscoleşte în mine tot ce-i vechi
dorul întrece orice măsură

se cuibăreşte până şi-n dinţii de lapte
trece tăcut peste buze însângerate
ca un văl pastelat chinezesc

de dorul durerii mereu mă lovesc

delirul poetului

mâna care nu mai vrea să scrie
mâna care a trădat
scrisul care trădează
durerea care loveşte
prietenul care are privirea bolnavă
a uitat

mâna ca o aripă
nu s-a mai înălţat

şi poeţii au nevoie de dinţi

şi poeţii au nevoie de dinţi
au nevoie de gură, de apă

se scaldă mereu în ape fierbinţi
ţin pieptul celor ieşiţi din matcă

şi ei au nevoie de frizeri
de carne, de ulei, de făină

uită că se încălzesc cu aburii
şi cu benzina de la maşină

stau la cozi cu caloriferul în spate
scriu rime pe şerveţele uzate

aşteaptă sentinţe de la un patron
şi indicaţii de la o vânzătoare la moll

haiku

chiar şi părăsiţi
continuăm să iubim în lipsă

pasiune, necesitate, nebunie?

haiku

cuvintele tale mă rănesc
vivere ardento
cum aş lăsa
să nu se întâmple
e non sentire il male
poate cu o altă limbă
aş ieşi din umbra lor
din starea lucrurilor tale
pedepsitoare *ich weiß es nicht*

sakura

an de an de după ziduri de fum
oamenii vin să privească
şi să-i cânte florii de cireş

să-i cânte despre cum
viaţa s-a mai scurs
între imagini 3D şi cântecul
privighetorii pe-o ramură înflorită:

viaţa trece aşa de repede aşa
floare de cireş, floare de cireş
ca ceaţa, ca norii sakura
sakura kasumi ka kumo ka

sadō

pentru sadō ai nevoie de prieteni
împreună şi numai împreună
se pregăteşte şi se bea ceaiul
în paşi simpli până la sukiva
trecând printr-o grădină măiastră

kaiseki: prietenii te primesc
nakadachi: prietenii te aşteaptă
goza-iri: toţi bem aroma din aceeaşi cupă
usucha: toţi ne privim în noi unul pe altul

armonie, respect, puritate, linişte

babilon

caut nume
le scriu pe foi mişcătoare
nu găsesc cuvintele
au rămas în sânul mamei
pecetluite în fiinţa ei

cu ele se spune
am trece mai uşor
prin viaţă, peste moarte

cine va vorbi pentru noi
ce fel de cuvinte
cum
când ea nu va mai fi
când nu vom mai fi

vom vorbi cu imaginile de la apus
ne vom sprijini de semnele de la răsărit
vom articula cu gândul, cu ideile
sau vom tăcea sau ne vom ruga

până la urmă bunul Dumnezeu
tot va pleca urechea la zgomotul
unui deget prins între cuţite

To Ann

mama înghiţise mingea roşie
am crezut c-o pierdusem prin cetate
dar burta i se umflase dintr-o dată
a doua zi aşteptam s-o scoată
dar nu ajunse pesemne la maturitate

când sorocul s-a apropiat
mama mi-a arătat în loc de mingea mare
cu pete albe un pui de om
mingea mea totuşi s-a pierdut
sau tu pe ea ai venit călare

ai venit pe lume odată cu primăvara
un soare cu dinţi i-a provocat mamei naşterea
de născut te-a născut o floare de cireş
de care se sprijinise te-a născut pământul dezgheţat
răscolit de mâinile mamei seara

dintr-un nor curgea lapte hrănitor
sânii mamei au rămas în spital
erau prea mulţi nou-născuţi acolo
şi prea puţine mame pe lumea aceasta
prea puţine pământuri
prea puţini nori
şi mai puţini sori

unii te-au identificat după-o etichetă
alţii după amprentele picioarelor
doar mama, după miros
după mirosul sângelui scurs
după mirosul trupului vânăt, chircit
după mirosul primei răsuflări în lume
după mirosul primului ţipăt strivit
cine te aştepta pe lumea asta, *Ann*!?

soarele, pământul, marea
muntele, viscolul, zarea
două mâini bolnave de suferinţă
o inimă ieşită din trup
săptămâna mare
moartea, patimile, învierea
săptămâna luminată
te-ai născut cu toate astea laolaltă

te-ai născut o dată cu moartea
o dată cu punerea în mormânt
ceva din trupul mamei atunci
a rămas în zămislitul pământ

dacă n-ai fi avut aer, mama ţi l-ar fi dat pe-al ei
dacă n-ai fi avut apă, mama şi-ar fi stors sânii însângeraţi
dacă n-ai mai fi avut inimă, mama şi-ar fi dat-o pe-a ei
aşa mi-a spus când n-a mai fost şi-a vrut să fie

când te-a născut, tata săpa pământul
mama s-a dus puţin mai încolo să nu-l stingherească
s-a aşezat pe pământul gol, a umbrit-o un nor
cuvintele tatălui îi dădeau zor
hai, mai repede, că vine ploaia, hai
şi mai avem aşa multă treabă
ogorul nu e gata, vitele-s nemâncate

tu-i şopteai însă cuvinte înfometate
într-o altă limbă, într-un alt grai
despre alunecarea spre lume
despre timpul tău despre clipa ta
despre rai

te-ai născut o dată cu tunetele şi fulgerele
cu ploaia răpăind pe ogorul pe jumătate răscolit
cu tata fugind pe câmpii
cu mama rămasă singură într-o grădină
cu durerea cea singură
singură

ai venit în lumină

Cornelia PETRESCU

IMAGINI ÎN OGLINZI STRÂMBE

(Urmare din pagina 11)

...de dimineţile în care ne sculam în zori şi alergam la coadă pentru un litru de lapte, care de cele mai multe ori nu mai „ajungea" până la noi;

...de aşteptarea trenului din Nord la ora şase dimineaţa pentru a recupera un pacheţel de unt pe care mi-l trimitea sora mea dintr-un oraş ceva mai bine aprovizionat;

...sau de „Nefertiti", responsabila unui magazin alimentar, care purta cu ostentaţie la gât un enorm medalion din aur care voia să o înfăţişeze pe antica regină egipteană, de la care obţineam prin amintita uşă din spate o parte din alimentele de bază şi pentru care mulţimea flămândă făcea, de cele mai multe ori pe degeaba, cozi ce durau ore în frig şi ploaie... Nefertiti, care se lăuda cui voia să o asculte că ea dă de mâncare şefului bărbatului ei, care era într-adevăr în subordinea soţului meu;

...sau, ah, cu câte detalii, de ziua aceea de 1 Mai 1986, când am aflat despre accidentul de la Cernobâl. Da, catastrofa se produsese cu câteva zile înainte, dar noi am aflat abia atunci, în seara acelui 1 Mai însorit şi vântos în care, cu un grup de prieteni, ieşisem cu mic cu mare pe malul gârlei ca să culegem flori, să batem mingea şi să încropim un grătar din ce putuse fiecare să „procure". Era frumos, era vesel, era ca o picătură de lumină în griul zilelor ce le trăiam. Am alergat şi ne-am jucat cu copiii, am înfulecat merindele cu poftă şi mai ales ne-am lăsat mângâiaţi de soarele generos şi de vântul cu miresme de primăvară. Da! Era vânt puternic în ziua aceea, un vânt care transforma iarba în valuri unduioase, care se sărutau cu crengile de salcie înclinate cu graţie. Am aflat seara târziu că sărutările acelea erau otrăvite, că purtau în ele moartea invizibilă adusă de la prietenii noştri din Nord-Est. Abia după câteva zile, după ce reuşisem să aflăm adevărul prin emisiunea „Europa liberă" şi după ce ni se împuiaseră urechile cu fel de fel de zvonuri care de care mai alarmante, am aflat şi că iodul ar fi un remediu miraculos împotriva mortalelor radiaţii invizibile. Şi abia atunci m-am precipitat spre recipientul cu iodură de potasiu din laboratorul în care lucram şi am preparat, în pliculeţe de hârtie, mici doze de „medicament miraculos";

...de întunericul şi de frigul care ne întâmpinau când ne întorceam acasă de la muncă şi de acumulatorul de la maşină instalat pe balcon pentru a avea lumină, un unic bec chior, în camera îngheţată în care trebuia să îşi pregătească bacalaureatul fiul nostru;

...de şirurile nesfârşite de maşini la staţia de benzină, unde se aştepta câte o noapte întreagă pentru cota lunară de 20 de litri de benzină şi unde se practica „înşirarea pe frânghie" a vehiculelor pentru a nu fi posibilă infiltrarea în şir a unor „delicaţi";

...sau, simţind şi acum o nejustificată arsură în burtă, de foamea care mă măcina în cele patru ore în trenul de retur din capitală, unde eram convocată atât de des la minister pentru lucrări de un absurd inimaginabil. Existaseră până prin anii 1978 nişte mici dughene în jurul Gării de Nord din capitală în care, alergând să prind trenul, mai puteam cumpăra nişte plăcinţele calde cu brânză care purtau neinspiratul nume de „merdenele". Cât erau de gustoase după o zi întreagă în care înghiţisem doar una sau două cafele „nechezol", oferite de vreo colegă amabilă din minister! Dar, dintr-odată (merde!!!) şi merdenelele au dispărut în spatele obloanelor cenuşii ale dughenelor, iar foamea a pus stăpânire pe viscere;

...că mai apucam uneori, în acele nedorite deplasări în capitală, să dau o raită prin pieţele „Matache Măcelarul" sau „Amzei", aflate în drumul meu şi reputate altă dată pentru abundenţa tarabelor. Visam să nu mă întorc acasă cu tolba goală, căci, ca orice gospodină care se respecta, aveam întotdeauna cu mine o sacoşă PPC (poate pică ceva...). Orice ar fi fost bine căzut la sacoşă: nişte lămâi, o bucată de brânză, câteva măsline... Dar nu găseam decât arareori câteva gulii sau castraveţi acri. Nu pot uita că am reuşit să „apuc" odată şi nişte măsline. Coada la magazinul alimentar din piaţa Amzei era impresionantă, cu ochii la ceas şi inima în galop de teamă că voi întârzia la minister, am ajuns totuşi după peste un sfert de oră aproape de vânzătoarea care cântarea fără grabă marfa, precizând de fiecare dată: *„250 grame de măsline de persoană, nu mai mult!"*. Când am ieşit victorioasă cu marfa mult dorită ambalată într-o pungă unsuroasă de hârtie, m-a oprit pe loc o scenă inedită. O cunoscută şi foarte „înfiptă" prezentatoare la Televiziunea Română lua interviuri oamenilor muncii care nu prea erau la muncă, ci la coadă. O imperativă voce tăioasă se adresa unui bărbat trecut de prima tinereţe, înalt, osos, nebărbierit, îmbrăcat într-o salopetă cenuşie: *„Tovarăşu'! Auziţi, dumneavoastră mă adresez, tovarăşul înalt în salopetă! V-am văzut că aţi mai luat o dată măsline! De ce mai vreţi să luaţi o dată? Mai sunt şi alte persoane care vor să cumpere! Ce faceţi cu atâtea măsline?"*. Bărbatul s-a prefăcut că nu o bagă în seamă, că nu înţelege că blonda i se adresează lui. Dar ea a insistat şi mai agresivă, pe un ton şi mai scrâşnit: *„Da, da, dumneavoastră mă adresez, dumneavoastră, care vreţi să cumpăraţi abuziv în loc să fiţi la muncă. Vă mai întreb o dată: Ce faceţi cu atâtea măsline?"* se mai oţărî ea o dată, apropiind exagerat microfonul de gura bărbatului. Atunci, iritat desigur de întrebarea stupidă, ştiind bine că 250 g de măsline nu făceau decât un sfert de kg, care avea să dispară a doua zi de pe masa prea săracă a familiei lui, i-a răspuns cu ton apăsat: *„Ce fac cu ele? Mi le bag în c..."*. Rămasă pentru un moment cu gura căscată de stupoare, blonda a răbufnit: *„Cum aşa?"*, la care omul a răspuns calm şi hâtru: *„Uite aşa: una câte una..."*. Hohote de râs au animat coada cenuşie... Dar oare să râzi sau să plângi auzind un atât de „elevat" răspuns cu care, pe merit, s-a pricopsit blonda şi înfipta prezentatoare a televiziunii? Nu am avut prea mult timp de gândire, deoarece a trebuit să o iau la goană spre minister prin ploaia deasă ce începea să se cearnă. Întârziasem...

*

Toate astea şi încă mai multe ca ele sunt atât de bine păstrate de memoria pe care am reîmprospătat-o adeseori pentru a răspunde la întrebări ale interlocutorilor francezi, aşa cum a fost, de pildă, la Academia Izvorului.

Când prezenţa lor în mintea mea este atât de exactă şi atât de vie, cum oare să nu fiu mirată şi intrigată că pentru exact aceeaşi perioadă unii din compatrioţii mei au amintiri cu totul diferite?

Mă gândesc, de pildă, la o tânără care în anii aceia cenuşii era abia adolescentă şi care azi trăieşte, ca şi mine, în lumea liberă la care jinduiam pe atunci. M-am bucurat să aflu că tânăra asta este autoare a unei cărţi cu amintiri ale unui adolescent din România lui Ceauşescu . *„Ce îmbucurător! Şi tinerii încep să-şi pună amintirile pe hârtie, să lase o mărturie pentru ca să nu se uite!"*, am gândit eu cu toată sinceritatea.

Bucuria mi-a fost scurtă când, parcurgând cu aviditate paginile cărţii, am realizat că oglinzile prin care priveşte tânărul acelaşi interval de timp nu sunt pe aceeaşi verticală cu ale mele.

Am aflat din această carte cât de grijulii, cât de prevenitori după catastrofa din Cernobâl au fost Partidul (comunist şi unic pe atunci în ţară) şi Statul socialist cu locuitorii capitalei. Cum a doua zi după catastrofă echipe de la Crucea Roşie au bântuit dis-de-dimineaţă prin şcoli şi cartiere ca să distribuie pastile de iod, antidot la un *„foarte slab nor de radiaţii"*. Mi-am spus că autorul cărţii era prea tânăr pe atunci şi poate nu a aflat sau nu a reţinut că accidentul avusese loc pe 26 aprilie 1986 şi că ştirea a fost difuzată în România abia în seara lui 1 mai şi a doua zi a sărbătorii „oamenilor muncii" era liberă, deci zeloasele echipe ale Crucii Roşii nu aveau cum să distribuie pastile prin şcoli şi cartiere.

Întorcând paginile, aflu cât de vii sunt în nările autorului mirosurile de fructe, legume, lactate, peşte şi carne din Piaţa Amzei... Poate este o amintire a mamei sau a bunicii, încerc eu din nou o corecţie a verticalei oglinzilor tânărului.

Greu de admis diferenţa flagrantă a verticalităţii oglinzilor în faţa cărora s-au perindat aceleaşi fapte care au lăsat imagini diferite!

Greu de admis că memoria poate fi selectivă, reţinând ceea ce s-ar fi vrut să fie, iar nu ceea ce a fost cu adevărat. Şi nu mă gândesc la „nostalgicii" din ţară, care mai pun şi astăzi flori pe mormântul „împuşcatului" şi care au probabil motivele lor personale să îl regrete pe fostul dictator. Este foarte posibil ca aceştia să folosească oglinzi complet răsturnate şi nu doar strâmbe, deci ei îşi menţin propria lor verticalitate aflată la celălalt capăt al adevărului. Cu aceştia nu este nimic de făcut! Mă gândesc la oamenii obişnuiţi de aici şi de acolo, mai ales la tinerii care, din necunoaştere şi uitare, vor deforma treptat, treptat adevărul.

Îmi este vie în minte spusa lui Pierre în acea seară la Academia Izvorului: *„...timpul deformează istoria. Va veni ziua, poate nu pentru noi, ci pentru copiii şi nepoţii noştri, în care epoca pe care aţi evocat-o va fi « machiată » şi dictatorul României de azi va deveni un erou"*.

Astăzi premoniţia lui Pierre confirmă pericolul de deformare a adevărului, iar temerea ca generaţiile viitoare să nu mai ştie nimic despre ce a fost este îndreptăţită. Cum s-a putut oare ajunge, într-un interval istoric scurt, de la deghizarea ungurilor în urşi şi fierberea unui orfan la miresmele ademenitoare din Piaţa Amzei, într-o vreme când tarabele acesteia erau absolut vide? Judecând abaterea de la verticalitate a unor idei lansate de cunoscuţi sau mai puţin cunoscuţi mânuitori ai condeiului sau ai vorbei, realizez că răstălmăcirea istoriei este în curs de desăvârşire.

Dar oare faptul de a fi avut privilegiul să fiu admisă printre cei care au frecventat imaginara Academie a Izvorului dintr-o anonimă fermă din Belledonne îmi dă dreptul să cred că oglinzile în care privesc eu realitatea nu sunt strâmbe?

Există oare oglinzi a căror perfecţiune să fie verificată cu precisa antică metodă a firului cu plumb?

Terezia FILIP

M. EMINESCU...

(Urmare din pagina 7)

A pune stavilă sentimentelor, *a nu îndrăgi şi a nu urî nimică*, a nu-ţi învesti puterea de aur a minţii în lucruri efemere, ci a avea puterea de a privi efemerul din lucruri - aceasta-i adevărata *piatră de încercare, piatra filosofală a gândului poetic eminescian*. Sentinţele tăioase din ***Glossă***, mistuirea ignică din ***Odă*** şi distanţarea celestă din finalul ***Luceafărului*** conduc apoteotic la *seninătatea şi perfecţiunea diamantină a gândului poetic* ce pare a radia direct din sapienţa divină. De aceea, dincolo de inaptitudinea unora de-a-l înţelege pe Eminescu, de mefienţa de-a-l minimiza a altora, „chipul" său spiritual străluceşte hyperionic în panteonul spiritualităţii româneşti.

Construcţia octoidală a ***Glossei*** are şi ea ceva din feţele unui diamant - 8 strofe a câte 8 versuri + ipoteza şi concluzia, 8 sentinţe, câte una în fiecare strofă - trimit la un simbolism numeric, al implicării eului în 8 problematici majore ale existenţei. Ele demultiplică şi reflectează sapienţia poetică precum lumina e disipată de feţele unui diamant, realizând un simbolism al cunoaşterii şi al totalizării fiinţei, care-şi extrage forţa şi înţelepciunea din opt problematici, opt sensuri spaţiale, precum cele indicate de Roza Vânturilor. Inversarea în final a versurilor ce alcătuiesc ipoteza lirică reprezintă concluzia unei riguroase demonstraţii logice care verifică şi validează *8 adevăruri* ce reverberează şi se reflectă perfect unele în altele, în orice ordine ar fi privite, rostite, enunţate. Aceasta-i perfecţiunea diamantină a ***Glossei***. Dincolo de rezonanţa finală a versului şi a poemului perfect, atinsă aici de gândul eminescian, nu se mai află nimic altceva decât eternitatea şi divinitatea.

Note:

1. ***Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie*** apare în revista „Familia" la 2 aprilie 1867.
2. ***Venere şi Madonă***, prima poemă publicată de Eminescu în „Convorbiri literare", la 15 aprilie 1870, cf. Guillermou, p.73, propune o extrapolare tematică, etică şi estetică, între două ipostaze ale feminităţii, profană şi sacră, la modă atunci şi tributară unor formule lirice de tip romantic.
3. ***Epigonii***, publicat în „Convorbiri literare", la 15 august 1870, trimite la filosofia militantă a poetului şi la concepţia estetică eminesciană.
4. ***Înger şi demon***, este publicată în 1 aprilie 1873, în „Convorbiri literare", odată cu ***Floare albastră*** şi iniţiază o temă subtilă a diferenţierii ontologice la nivelul cuplului, El-Ea apar în ambele poeme ca două esenţe profund diferite deşi complementare. Tema va rămâne una pregnantă de aici înainte în mai multe poeme.
5. ***Eghipetul***, din acelaşi grupaj poematic trimis de la Viena către „Convorbiri literare", apare la 1 octombrie 1872 şi e construit pe motivul *fortuna labilis* – o coordonată tematică a liricii eminesciene.
6. Corespondenţă inedită Mihai Eminescu-Veronica Micle. ***Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit***, Polirom, 2000. Şi în A. Z. N. Pop, ***Mărturii. Eminescu – Veronica Micle***, Editura Tineretului 1969, pp.142-143. De remarcat tonul sceptic, dezabuzat al unor scrisori.
7. M. Eminescu, ***Opere***, Volumul IV, „Studii şi articole politice 4 ianuarie 1881-18 iunie 1883", ediţie îngrijită de profesor Ion Creţu, Bucureşti, Editura Cultura Românească, S.A.R., Pitagora, nr.18., pp.519-570. Vezi articolele publicate în „Timpul", în „România liberă", în „Fântâna Blanduziei", în special în prima parte a anului 1883 – toate sunt extrem de critice la adresa guvernării, a Parlamentului – a „adunării din Dealul Mitropoliei" –, a manifestaţiilor publice (ex. Dezvelirea statuii lui Ştefan cel Mare, la Iaşi, în iunie 1883) etc.
8. Finalizată de poet în 1882, dar publicată numai în volum, în 1883, de către Maiorescu, şi nu varianta finală, ci una dintre ele, cf. Alain Guillermou, pp.430-443.
9. O formă de acces la eternitatea clipei. Pentru ca eternitatea să fie posibilă trebuie să participi/priveşti cu bucurie la spectacolul clipei.
10. Ele probează maximitatea capacităţii creatoare şi a expresivităţii lirice maxime a limbii aşa cum o fac doar proverbele şlefuite în cursul timpurilor de mentalitatea şi de vorbirea populară milenară.
11. ***A te pierde în lume, recurenţa şi semantismul poetic al unei metafore***, Terezia Filip în rev. „Gând Românesc", Alba Iulia, Anul III, nr. 5, ianuarie 2010.
12. ***Povestea teiului***, ***Făt Frumos din tei***, ***Povestea codrului***, ***Luceafărul***, ***Pierdută pentru mine***, ***zâmbind prin lume treci***.
13. În M. Heidegger, intelectul uman este fragment din *intelectul divin*.
14. Cf. ***Vechiul Testament***, Iov, 31, 40.

REVISTA REVISTELOR

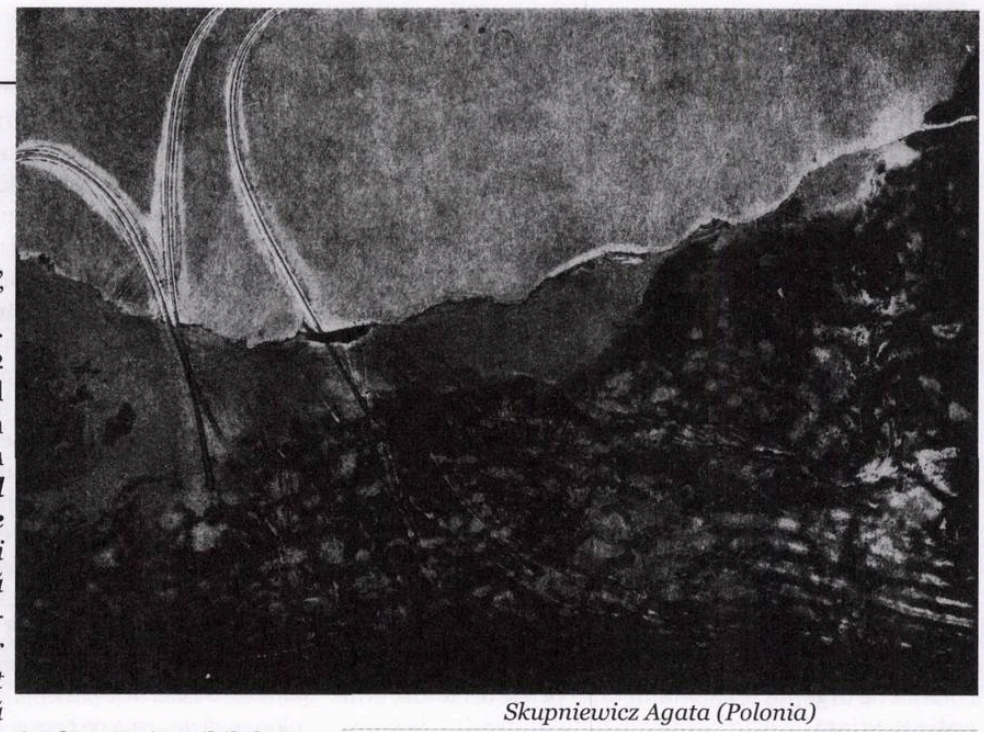

Skupniewicz Agata (Polonia)

DILEMATECA (mai 2012) ne prezintă Scrieri-Autori-Lecturi, revista fiind difuzată în ataş cu **DILEMA VECHE**. Răzvan Ţupa ne vorbeşte despre ***Prezenţa poeziei – dincoace de text şi de literatură***, adică în conştiinţa publică, prin audienţă nemijlocită şi prin promovarea unor experimente literare, profitând de *„dinamismul oferit de tehnologiile electronice, care permite mai multă flexibilitate în folosirea şi manipularea dimensiunii temporale a poeziei"*, adică, prin postarea pe net, poezia digitală, de pildă, îşi scurtează enorm drumul de la scriitor la... prezumtivul cititor! Se atenuează izolarea creatorului, dar nu se garantează şi eliminarea izului provincial al creaţiei. La capitolul *„Lecturi"*, DILEMATECA vă recomandă, printre altele, cărţile ***Femei*** de Charles Bukowski (Polirom, 2012) şi ***Contorsionista*** de T. O. Bobe (Humanitas, 2011).

ROMÂNIA LITERARĂ (nr. 24 / 15 iunie 2012) anunţă Premiile Uniunii Scriitorilor din România pentru anul 2011. Printre laureaţi, amintim pe Gabriela Gheorghişor şi Alex. Goldiş (debut), Dinu Flămând (traduceri), Gellu Dorian (dramaturgie), Mihai Zamfir (critică), Gabriel Chifu (poezie) şi Alexandru Vlad (proză). Preşedintele juriului de premiere a fot criticul Dan Cristea, directorul revistei „Luceafărul de dimineaţă". Rămaşi printre nominalizaţi sunt scriitori de marcă precum Ion Pop şi Ioan Es. Pop, la poezie, Nicolae Breban, la proză (cu romanul ***Singura cale***). Premiul Naţional pentru Literatură a revenit scriitorului Norman Manea, *„rezident de aproape două decenii în SUA"* şi candidat la Premiul Nobel. Editorialul lui Nicolae Manolescu atacă subiectul dacă ***Poţi învăţa să scrii literatură?*** Şi recunoaşte că da, dar mai întâi e nevoie să ştii să citeşti atent şi corect textul literar. În subsidiar, se pare că sunt vizaţi grafomanii, cei care, în absenţa talentului, scriu mult şi citesc puţin, înţelegând şi mai puţin în ce constă valoarea literaturii.

TRIBUNA (nr. 234/1-15 iunie 2012) situează între *„cărţi în actualitate"* volumul de parodii semnat de Lucian Perţa: ***Vizita de dimineaţă. O panaramă a poeziei româneşti de la origini până în prezent***, apărută la Editura Tracus Arte (Bucureşti, 2011), după ce anterior publicase, în 2003, o altă asemenea *„panaramă"* intitulată ***Apelul de seară***. În prima erau cuprinşi 202 poeţi, în actuala 374, tomul fiind voluminos, după cum apreciază Nicolae Bosbiciu în comentariul său ***Lungul drum al parodiei către poezie***: *„Cheia succesului acestor creaţii hâtre se află în harul cu care e incontestabil înzestrat autorul lor «să-l prindă» pe fiecare poet în parte, adică să intuiască spiritul acestuia, la care mai adaugă şi teribilul său simţ al limbii ce vădeşte un veritabil stilist"*, iar *„când poetul luat în atenţie se dovedeşte a fi mediocru, Lucian Perţa face din versurile sale o creaţie autentică mai bună decât originalul, adăugând straturi semnificante noi şi emoţii proaspete care salvează, într-o anumită măsură, textul parodiat"*. Dacă e adevărat, s-ar putea ca Lucian Perţa să se lase de parodii şi să scrie de-a dreptul... poezii!

DISCOBOLUL (nr. 169-170-171 / ian.-febr.-mart. 2012) propune o dezbatere pe tema raportului dintre matematică şi literatură, rezumată oarecum în răspunsul la întrebarea: Ce a însemnat matematica în viaţa fiecăruia dintre noi? Convenindu-se că atât literatura, cât şi matematica sunt *„două forme de creativitate"* (Mircea Muthu), se deduce că ele nu sunt pe atât de incompatibile pe cât se crede îndeobşte, mai ales de către cei înspăimântaţi de formulele şi calculele matematice (să demonstrezi, de pildă, că 2+2 fac întotdeauna 4, în orice condiţii). *„Rigoarea* (matematică şi, prin extensie cea ştiinţifică, în general – n.n.) *nu este câtuşi de puţin incompatibilă cu fantezia şi cu libertatea spiritului"* (Paul Tumanian). Exemplul cel mai la îndemână este matematicianul Dan Barbilian (alias scriitorul Ion Barbu), numai că puţini îi înţeleg poezia şi mai puţini ştiu şi înţeleg câte ceva şi din matematica lui. Însă *„expresia limpede a inteligenţei ar trebui să fie identificarea unei soluţii precise, optime, fie că e vorba de literatură, fie de matematică"*, opinează Bogdan Suceavă, matematician şi scriitor, romancier cu deosebire. În genere, există matematicieni-scriitori, ca şi medici sau jurişti – scriitori etc., dar *rara avis* invers, adică scriitori care să fie în acelaşi timp şi matematicieni. Unii oameni de ştiinţă sunt preocupaţi să pună *„bazele esteticii cuantice în literatură şi artă"* (Gregorio Morales), iar cititorii avizi, numiţi cândva *„şoareci de bibliotecă"*, ca să nu rămână analfabeţi, devin *„şoareci de... calculator"*, deprind cititul de *e-book-uri* (cărţi virtuale)!

FAMILIA ROMÂNĂ (nr. 2/mai 2012) consacră un calup de texte lui N. Steinhardt la centenarul naşterii sale. Coordonatorul selecţiei este conf. univ. dr. Florian Roatiş, de la Universitatea de Nord Baia Mare, care face parte din colectivul de lucru pentru editarea integrală a operei Monahului de la Rohia, serie din care, la nivelul anului 2012, vor fi publicate 14 din cele 22 de volume proiectate, după cum aflăm din minuţioasa şi scrupuloasa fişă bibliografică întocmită de acelaşi Florian Roatiş care, în perioada 1999-2003, a editat la Baia Mare, în 4 volume succesive, ***Caietele de la Rohia***, iar recent a îngrijit cartea ***N. Steinhardt în evocări***, apărută la Editura Polirom din Iaşi, cea care publică întreaga serie de ***Opere*** steinhardt-iene. Menţionăm din cuprinsul textelor incluse în FAMILIA ROMÂNĂ: amintirile lui Florian Razmoş, la despărţirea de Părintele Nicolae, reconstituirea istorică despre ***Mănăstirea Rohia – centru de cultură şi spiritualitate românească***, semnată de arhim. dr. Macarie Motogna, secretarul general al Fundaţiei „N. Steinhardt", care face şi un scurt istoric al fundaţiei (înfiinţată la 3 aprilie 1993, din iniţiativa profesorului Ion Săcăleanu). Noutate prezintă tentativa de a asocia ***Cuvintele de credinţă***, predicile lui N. Steinhardt, cu ***Didahiile*** lui Antim Ivireanul, pe *„un parcurs integrator"* din care rezultă că părintele Nicolae era şi rămâne *„un călugăr atipic"*. Pentru cei care vor să se convingă de ecoul în lume al scrierilor Monahului de la Rohia foarte utilă este selecţia de trimiteri bibliografice ***Opera lui N. Steinhardt în bibliotecile lumii***, întocmită de Casilda Cioltea.

POESIS (nr. 4-5-6/2012) ne deconspiră, în avanpremieră editorială, un fragment din capitolul ***Venind dinspre Nord...*** din a sa geografie literară la care lucrează criticul şi istoricul literar Cornel Ungureanu din Timişoara. Referirile se fac la poetul Ioan Es. Pop şi la prozatorul Marian Ilea. La vremea scrierii ***Ieudului fără ieşire***, *„poezia lui Ioan Es. Pop nu făcea casă bună cu paginile autorilor maramureşeni"*, deşi, mai încolo, se recunoaşte existenţa unei redutabile comunităţi de poeţi la Baia Mare, iar, pornind de la romanul ***Desiştea***, *„Marian Ilea păstrează în cărţile sale sugestiile literaturilor Europei centrale"*. Încet, încet, literatura Maramureşului e mutată din Medio Monte spre Mitteleuropa, adică de ***La Vest de Eden***, ca să împrumutăm chiar titlul unei cărţi a criticului timişorean Cornel Ungureanu. Mai vechea întrebare: Încotro merge literatura română? capătă acelaşi răspuns: Unde o ducem noi!

ARTIFICIERUL

Număr publicat în cadrul programului Zilele revistei „Nord Literar".

„CER ŞI PĂMÂNT", UN ALBUM NICOLAE SUCIU

Pentru un artist plastic, un album reproducând din creaţiile sale, fie şi selectiv, este dătător de seamă în multe privinţe. Raţiuni de cunoaştere şi de autocunoaştere stau de obicei la originea alcătuirii şi editării acestui veritabil instrument de lucru şi deopotrivă mijloc de contact cu publicul. Când artistul are notorietate, cum e şi cazul pictorului Nicolae Suciu, albumul are valoare reprezentativă pentru locul ocupat de autor în mişcarea plastică a momentului şi, ulterior, în orice ierarhie de valori specifică istoriei de artă. Dacă luăm în calcul cele 19 expoziţii personale, găzduite în ţară şi în străinătate, cele peste o sută de expoziţii de grup la care a participat, dintre care 24 în străinătate, plus lucrări de artă monumentală (mozaicuri, vitralii, pictură murală etc.), e de la sine înţeles că întregul şir de lucrări e dificil de cuprins între coperţile unui album. Activitatea prodigioasă a artistului plastic Nicolae Suciu a fost încununată, în perioada de la debutul său din 1979 până azi, cu o seamă de premii şi distincţii care dovedesc recunoaşterea publică de care se bucură în ţară şi peste hotare, fiind, între altele, membru al Asociaţiei Internaţionale a pictorilor pastelişti din Polonia şi Spania. De aceea, intitulat ***Cer şi pământ***, albumul apărut la Editura Universităţii de Nord din Baia Mare (2011) este unul tematic şi nu monografic, reflectând mai ales creaţii din ultima vreme (pictură – ulei pe pânză, pastel şi acuarelă), într-o viziune care denotă resursele autorului de a revigora expresiv arta peisajului. În acest scop, textul prefeţei semnat de Enikö Botiş, istoric de artă, este binevenit spre a defini contribuţia originală a pictorului Nicolae Suciu, doctor în arte vizuale, la reconsiderarea unui gen devenit clasic, iar pentru unii chiar căzut în desuetitudine, mai ales în contextul excesivei lui cultivări în cadrul Şcolii şi Coloniei de pictură de la Baia Mare, întemeiată în 1896. Plasate sub genericul ***Cer şi pământ***, peisajele din album surprind prin dimensiunea genuină şi prin *„parcurgerea ciclică a treptelor ce populează spaţiul dintre mundan şi divin"*. Cu toate acestea, creaţia artistului, dominat de motivul peisajului, *„nu se vrea a fi iconoclastă"*, ci respectuoasă cu virtuţile tradiţionale ale genului, potenţate într-o viziune expresivă inedită. *„În consecinţă* – spune Enikö Botiş – *concepţia picturală suferă transformări semnificative, prin mutarea accentului de pe actul mimetic pe posibilitatea cunoaşterii esenţei şi interiorităţii lumii organice reprezentate"*. Situată cert în afara convenţionalului, peisagistica pictorului Nicolae Suciu e o veritabilă simfonie cromatică, iar albumul, prin calitatea reproducerilor, provoacă încântare privitorului.

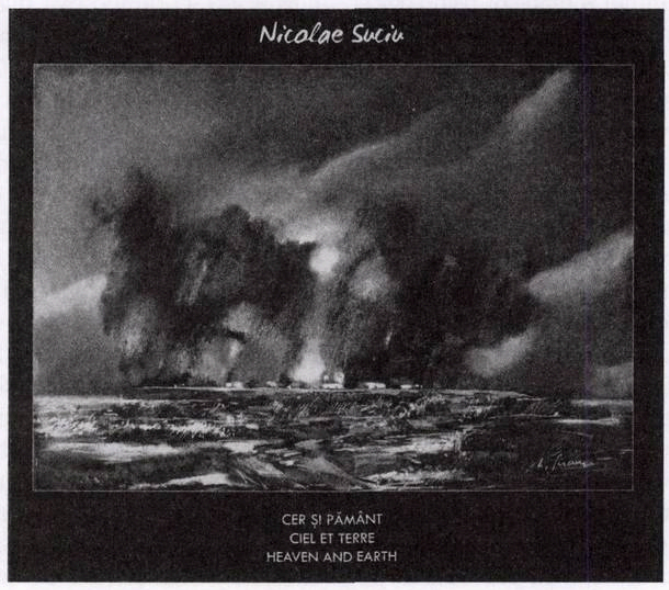

ALBERTO MORAVIA
(1907-1990)

*Scriitor realist, A. Moravia a scris romane, nuvele, teatru, eseuri. Povestirile sale - **Racconti** - sunt populate de personaje realiste, care se mişcă în medii sociale diferite. Ele reprezintă un document de viaţă cotidiană, cu conflictele ei inevitabile, dar fireşti, cu adevărul şi poezia sa. Autorul celebrului roman **Ciociara** înregistrează în opera sa stări de lucruri pe linia unei morale în care nu încape revolta. Nuvela **În pragul morţii** se înscrie în această categorie.*

ÎN PRAGUL MORŢII

În decembrie trecut, dis-de-dimineaţă, am fost chemat de urgenţă la căpătâiul unui prieten, cunoscutul critic S. Ştiam că este bolnav, iar chemarea lui, la o oră atât de neobişnuită, mă făcu să am presimţiri sumbre. Şi, într-adevăr, imediat ce intrai în casa lui, servitoarea, în timp ce mă ajuta să-mi scot paltonul, mă anunţă că nu mai sunt speranţe de viaţă: S. avea clipele numărate.

Îmi găsii prietenul stând pe pat, cu braţele atârnându-i moi peste aşternut, cu spatele şi capul sprijinite de un teanc de perne. Calculat în viaţă, murea aşa cum trăise: nicio pată, nicio cută pe pijamaua verde; pe noptieră se afla ultima carte pe care o citea, cu paginile tăiate până la jumătate, cu un *coupe-papier* în semn de carte; faţa-i era proaspăt rasă, părul pieptănat cu îngrijire. Dacă nu ar fi fost atât de palid şi dacă privirile nu i-ar fi rătăcit obosite, fără ţintă, nu mi-ar fi trecut prin cap că mă aflu în faţa unui muribund.

S. îmi făcu semn să iau loc, cu o voce abia auzită, şi-mi spuse că trimisese să mă cheme socotindu-mă cel mai apropiat dintre prietenii lui; voia să-mi facă o mărturisire: „Viaţa mea toată nu a fost decât o necontenită minciună". Am crezut că era vorba de o remuşcare a unui muribund şi m-am grăbit să protestez, în mod sincer, pentru că viaţa lui, mai ales în ceea ce priveşte profesiunea de critic, fusese, fără teamă de vreo exagerare, exemplară. El îmi răspunse, printr-o clătinare slabă din cap, că nu căuta laude deşarte. Nu-mi spusese decât adevărul, iar apoi aveam să-i dau dreptate. Convins că nu putea fi vorba, probabil, decât de scopul exagerat al acelei naturi austere, declarai că sunt gata să-i ascult spovedania.

Iată, pe scurt, ce mi-a spus: de foarte tânăr nutrise speranţa de a deveni scriitor. Dar în niciun caz de eseuri şi articole critice, aşa cum se manifestase mai târziu, ci de poezii, romane şi drame. Cultura sa profundă şi eclectică totodată îi păru cu totul insuficientă pentru a porni pe un drum pe care alţii se avântă cu inima uşoară, fără alt bagaj decât puţinul acumulat din câteva lecturi făcute la întâmplare. Dar, oricât de mult se străduise S., oricât bătuse la poarta ferecată a poeziei, muza nu i-o deschise. Simţul lui critic, de pe atunci foarte dezvoltat, îl avertiză că acele poezii, romane, drame erau fără viaţă, reci, produsul unei totale lipse de inspiraţie. Cu toate acestea, sperând că într-o bună zi se va trezi poet, S. se încăpăţână să stăruie în această muncă ingrată şi vană. Într-o zi însă înţelese că nu va deveni niciodată altceva decât critic; dădu foc poeziilor, nuvelelor şi romanelor sale şi scrise prima recenzie. Astfel porni cu hotărâre pe drumul pe care avea să-l urmeze întreaga-i viaţă. Dar năruirea celor mai scumpe speranţe ale sale îi lăsase, pe lângă un sentiment de amărăciune şi profundă dezamăgire, o ură înverşunată împotriva tuturor celor care se realizaseră acolo unde el dăduse greş. O ură înverşunată împotriva poeţilor, a romancierilor, a dramaturgilor, a celor care puteau să cânte sau măcar să îngâne tristul lor cântec. Faptul că izbutise să-i ţină pe toţi sub semnul temutei sale judecăţi şi activităţi critice, devenite repede faimoasă, era departe de a-l satisface pe deplin; ştiuse să se folosească de arma pe care şi-o făurise ca să-i distrugă, pentru a se răzbuna, pentru a-i face să nu mai cânte. Începu deci să-i abată de pe calea vocaţiei lor primare şi să-i dirijeze, fără ca acest lucru să se simtă, către lucruri străine, ce nu li se potriveau, către mlaştini secătuite, în care ştia că se vor împotmoli. Îi era cunoscută autoritatea sa indiscutabilă în diferite cercuri literare, mai ales de tineri. Dacă se ivea, de exemplu, un tânăr poet ale cărui versuri promiteau evoluţia cea mai bună cu putinţă, S. acţiona cu atâta abilitate, încât acesta înceta să mai scrie versuri şi se avânta pe tărâmul romanelor psihologice, după cum îi sugera S. În schimb, romancierul care se releva ca un talentat făuritor de caractere era convins să abandoneze romanul şi să scrie versuri. Dramaturgul dăruit cu talent teatral era îndemnat să lase scena pentru proză, iar nuvelistul care se şi vedea un Cehov să se specializeze în eseistică. S. nu se simţea satisfăcut până ce nu pervertea definitiv toate tinerele încrezătoare în talentele lor. Paznic al unei lumini pe care toţi o credeau de bună intenţie, S. trimitea să naufragieze pe stânci orice corabie care ajungea în raza luminii lui. Cu o plăcere sadică, îi vedea pe toţi aceşti căutători care sapă, datorită lui, la un filon de aur inexistent. El le întindea mâna mai degrabă ca să se prăvălească în prăpastie.

Corina Nani (România)

Îngrozitoarea confesiune a lui S. dură mult timp, deoarece ţinea ca eu să cunosc toate amănuntele înşelăciunilor lui. Cu meticulozitatea-i cunoscută îmi înşiră numele tuturor victimelor sale, precum şi procedeele folosite pentru a le sugruma. Simţea, parcă, o plăcere în a-mi descrie faptele cât mai amănunţit: „şi pe omul acesta care putea să devină un al doilea Manzoni, l-am făcut să devină un poetastru anonim". Ultimele lui cuvinte fură însă ale unui om care îşi dă seama de păcatele sale: „Dumnezeu să mă ierte - conchise -, ştiu că am făcut mult rău oamenilor, în special, dar mai cu seamă patriei, Dumnezeu să mă ierte!" Şi, zicând acestea, vocea îi coborî, se stinse, căzu pe pernă şi-şi dădu duhul. Dimineaţa aceea mi-am petrecut-o veghindu-i rămăşiţele pământeşti. La o săptămână după aceea, amintindu-mi de extraordinara confesiune a lui S., am încercat totuşi o uimire. S. se învinovăţea că s-a îndepărtat de adevărata lui vocaţie. Era imposibil să-ţi imaginezi unii autori, pe care-i făcuse cunoscuţi, prin alte opere. Şi ceea ce părea mai de neînţeles era că acele opere nu păreau serbede sau nesincere, aşa cum afirmase S., ci, dimpotrivă, pline de o semnificaţie profundă. Am reflectat mult timp asupra acestui lucru şi am formulat următoarele ipoteze:

1. S. a vrut să-şi bată joc de mine;
2. Gustul şi competenţa lui erau îndoielnice, încât el reuşise să fie un bun critic din întâmplare;
3. Vocaţia primară a artiştilor este întotdeauna mincinoasă;
4. S. avea dreptate şi întreaga epocă se înşela în ceea ce priveşte propriii săi literaţi, iar toată această literatură atât de admirată nu făcea două parale.

Acestea sunt doar ipotezele principale, căci în fiecare moment se profilau altele. Mărturisesc că o vreme problema aceasta m-a frământat mult. Oare omul acesta nu a ucis în mine germenul unui poet liric? Simţeam pământul fugindu-mi de sub picioare. Oare omul acesta n-a ucis în mine germenul unui eseist? Negăsind capătul firului pentru a ieşi din încurcătură, m-am plictisit.

Între timp, opera lui S. este ridicată în slăvi în cele mai exigente cercuri literare. O întreagă şcoală îşi face merit că se conduce după criteriile sale estetice. Şi chiar acum, când scriu aceste rânduri, se purcede la înmănuncherea într-un volum a tuturor articolelor sale. Unul dintre cei mai buni critici ai noştri va îngriji ediţia, însoţind-o cu o monografie introductivă.

*Prezentare şi traducere din limba italiană de **Livia MĂRCAN***

Daniela SITAR-TĂUT
REŢEPTAR BELIC...

(Urmare din pagina 6)

Importantă este scrisoarea deschisă adresată lui Gh. Grigurcu, ce punctează concis cauzele despărţirii de unii prieteni. Concepută ca un răspuns la textul acestuia, ***Radiografie Paul Goma*** (revista „22"/8-14 iulie, 1997) şi redactată la câteva zile după apariţia lui în presă (18 iulie 1997, Paris), epistola salută obiectivitatea („*normalitatea*") exegetică a semnatarului şi bunele-i intenţii, remarcând tendinţa acestuia de a păstra bune relaţii şi cu „*monicii*" incriminaţi de P. Goma. Acuza de ingratitudine la adresa acestor „*directori de conştiinţă neîntrecuţi ai vieţii noastre culturale şi civice din ultimele decenii*" (p. 131), precum şi rememorarea în care aceştia i-au acordat suport proaspăt exilatului la venirea în Franţa şi mai apoi este demontată punctual de epistolier, care inventariază relaţia cu aceştia, menţionând explicit cauza deteriorării, apoi încetării ei: „*Motivul ruperii relaţiilor cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca a fost cartea. Nici mai mult, dar nici mai puţin*" (p. 134). Semnele despărţirii se prefigurează încă din vara anului 1989, prin jocul cameleonic al Monicăi Lovinescu: scoţând castanele de pe foc cu mâna (gura altuia), de teama unui complot iniţiat de deloc inocenţii D. Ţepeneag şi N. Breban, autori de machiaverlâcuri cu patalama ce vizau detronarea Ieruncilor de la tribuna Europei Libere şi după ce justiţiarul belicos în vorbe îl încondeiază pe sabotor, alarmista pactizează nonşalant cu complotistul, fără a-l anunţa pe acuzator. După 1989 politica de promovare a „*celor buni*", iniţiată de M. Lovinescu, poate fi inclusă în categoria infracţiunilor culturale, a subiectivismului sau a oportunismului, din punctul de vedere al scriptorului,: „*a introdus-o clandestin pe Arpagica Naţiei printre «persecutaţi»; [...] pentru a-i face ei loc i-a expulzat (are antrenament – din 1994, de când m-a exclus din exil, adevărat, în bună companie – Regele Mihai) pe Blaga, pe Mihadaş – şi pe mine*" (p. 135); împăcarea cu N. Manolescu şi G. Pruteanu, care a pătat memoria mamei ei, Ecaterina Bălăcioiu, aruncată în groapa comună după ce moare la Văcăreşti; negarea implicării lui G. Liiceanu în retragerea de pe piaţă şi topirea ***Colorii curcubeului***, din considerente electorale. Scriitorul îi impută acum exegetului faptul că, deşi relevă dificultatea divorţului de prieteni, „*m-am rupt de monici cu durere, cu suferinţă, după îndelungi ezitări*" (p. 139), nu menţionează nimic despre „*cartea distrusă de oameni de carte (Liiceanu, Sorescu), cu complicitatea activă şi dezinformatoare a unor oameni de carte (Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Gabriela Adameşteanu)*" (p. 139).

Mimând frustrarea de a nu fi putut elabora „*ficţii*" potrivit percepţiei curente a termenului, autorul încearcă să defalce subteranele speciei, în pagini ce se transformă într-un pseudotratat de naratologie. Ilustrarea onomastică a exemplelor denunţă, încă o dată, strategii şi stratageme colaboraţioniste. Primul pas îl constituie alegerea numelui protagonistului care, pentru a se impune, trebuie să aibă rezonanţe deja fumate: Mitrea Cocor sau „*ceva-ceva din Andrei Sabin al Popoviciului cel Titus*" (p. 154). A doua treaptă narativă este aceea a asumării nonpersoanei, camuflaj care-ţi facilitează inserarea câte unei aluzii („*şopârle*"). Temeritatea à la Farfuridi a scriptorilor de mucava, „*de la adăpostul neangajatei, obiectivei, nepoliticei Persoana a Treia*" (p. 155) se conjugă cu transfigurarea elementelor reale şi cu mărcile aproximării. Fuga de răspundere, de asumare a concreteţii şi a obiectivităţii, cultivarea echivocului şi-a posibilei întoarceri ca la Ploieşti, dau adverbului „*cam*" puteri gigantesti, acesta fiind „*barca de salvare a condeierului român*" (p. 158). Caramelizarea, edulcorarea realităţii se opun prozelor memorialistice ale lui Paul Goma, lectorul fiind părtaş şi el la evaziunile celorlalţi confraţi, care nu le umbresc existenţa/fiinţa cu angoase mnemotehnice şi cu resentimente. Profesând o literatură care nu e „*curată, ca a lui Breban, ca a lui Buzura*", ea are parte de puţine îmbrăţişări exegetic-lectoriale. Condeierul ridiculizează clişeele disculpante ale celor care au mâncat salam cu soia, de tipul: „*Numai sub cenzură înfloreşte literatura!*", balon de oxigen şi provizorie manta de ploaie.

Roman-public, ***Altina*** se concretizează într-un dialog atât cu lectorii, cât şi cu sinele. Inventariindu-şi traseul biografic de până acum şi prelungind notaţiile din ***Jurnal*** cu ecouri ale receptării acestuia, marcate prin scrisori-deschise sau explicitări conjuncturale, Paul Goma pune în discuţie atât aspecte naratologice, mărci ale diferenţierii scripturale de Ceilalţi, cât şi modele estetice supralicitate în contemporaneitate. Sensibil la scriitorul-cetăţean, dotat cu spirit civic şi etic, autorul realizează o panoplie ilară a literaturii actuale, a ceea ce nu trebuie să fii. Modelele epice etalate nu sunt discreditate din punct de vedere tematic sau componistic, ci privite prin prisma oportunismului, a evaziunii, a lipsei de verticalitate morală şi a „hicleniei" autorilor lor. Trădat de prieteni, deseori din pricina temperamentului vulcanic şi a zicerii nefardate, probe a ceea-ce-gândeşte, Paul Goma îşi realizează, încă o dată, şi în acest roman-public-roman-cu public, solitudinea, dar şi singularitatea. Nu e „*Singur printre poeţi*", ci doar, mereu, Singur printre români.

anul X, nr. 7-8 (110-111), iulie-august 2012

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU - *Un detractor al jurnalului intim (II)*

PAG. 4-5 VITRINA

• Săluc HORVAT - *Ion Pop venind dinspre Nord*

• Cornelia PETRESCU - *Două perle*

• Augustin COZMUŢA

- A vrut El, cu voia Domnului

- Omul unei singure cărţi

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT - *„Noi, românii, suntem toţi nişte rataţi. Asta e originalitatea noastră...”* (Emil Cioran)

PAG. 7, 12 ORFEU

• Maria BRIEDE-MACOVEI - *Poeme*

• Ion BOGDAN (70) - *Poeme*

PAG. 8, 18 PROZĂ

• Ioan GROŞAN - *Pe terasă*

• Petru ISTRATE - *O fată la ananghie*

PAG. 9 COMENTARII

• Otilia CHINDRIŞ - ***La vase (Mocirla)***

PAG. 10, 16 RESTITUIRI

• Maria COGĂLNICEANU

- Ion D. Sîrbu - câteva scrisori din arhivele CNSAS

PAG. 11 CRONICA LITERARĂ

• Delia POP - *Despre dragoste şi întuneric. Amos Oz*

PAG. 13, 21 INTERVIU

• Augustin COZMUŢA în dialog cu Ion BOGDAN

PAG. 14 POEZIE

• Petru M. HAŞ

PAG. 15 INSCRIPŢII

• Nicolae SCURTU - *Întregiri la biografia lui Gabriel Georgescu*

PAG. 17 ESEU

• Daniela CĂPRAR - *Scurtă viziune asupra romanului **De două mii de ani** în contextul literaturii interbelice*

PAG. 19, 24 TRADUCERI

• Versuri de Gérard BAYO (prezentare şi traducere de Horia BĂDESCU) şi de Gerardo VACANA (prezentare şi traducere de Doina OPRIŢĂ)

PAG. 20 INTERPRETĂRI

• Ioan MARIŞ - *Mircea Ivănescu se confesează*

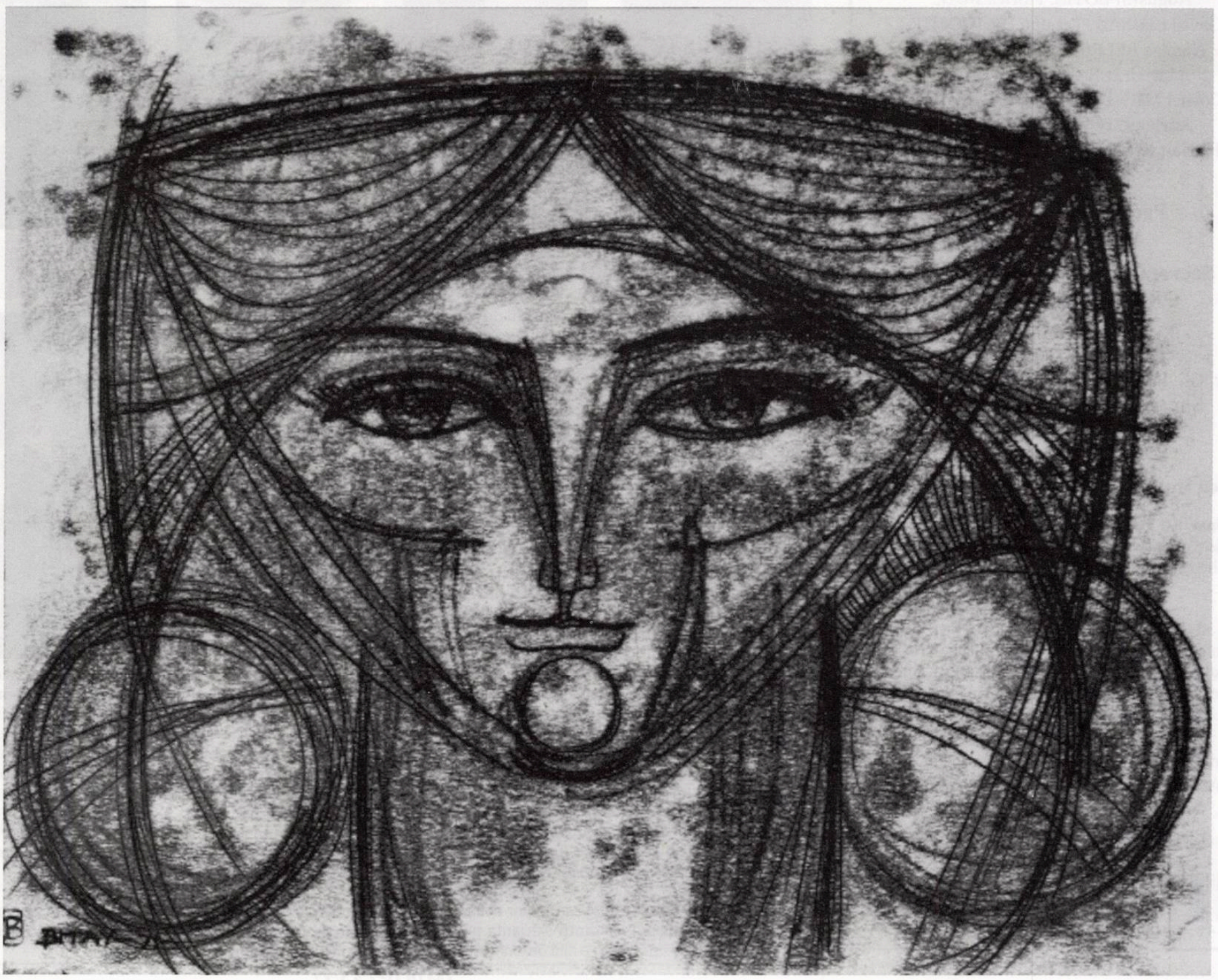

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artistului Bitay Zoltan, câştigător al “Marelui Premiu pentru Arte Plastice” pe anul 2012, acordat de Primăria Municipiului Baia Mare şi Filiala UAP Baia Mare

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director: Gheorghe GLODEANU

Director executiv: Săluc HORVAT

Secretar general de redacție: Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT,
Delia POP,
Gheorghe PÂRJA

Redactori asociați:
Augustin BOTIȘ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Nicolae FELECAN, Nicolae IUGA,
Marian ILEA, Ștefan JURCĂ,
Cornel MUNTEANU, Adela NAGHIU,
Adrian OȚOIU, Lucian PERȚA,
Florian ROATIȘ, Nicolae SCHEIANU,
Echim VANCEA

Prezentare artistică: Mircea BOCHIȘ

Secretariat și tehnoredactare: Raluca HĂȘMĂȘAN

Redacția și administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Șincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. **MARINEX PRINT S.R.L., Baia Mare**
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare și Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poștali, prin S.C. "Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. "Zirkon Media" S.R.L. și se difuzează prin oficiile Poștei Române, prin "Ina K Press" și în librăriile din Baia Mare și Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacție: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poștă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în
Catalogul publicațiilor la poziția 4861.

24 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Augustin Cozmuța

Rugăm editurile, revistele și autorii care doresc să le semnalăm cărțile și publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Șincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:
• ***„Am ascultat porunca bisericii" – Arhiepiscopul Justinian Chira în dialog cu Călin Emilian Cira***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012;
• Tucu Moroșanu, ***Viața de noapte în cimitirul eroilor***, versuri, Editura Princeps Edit, Iași, 2012;
• Sergiu Pavel Dan, ***Răstimpul dezlănțuirilor politice***, eseuri istorice, Editura Ecou, Cluj-Napoca, 2012;
• Cornel Munteanu, ***Eminescu. Polimorfismul operei***, Editura Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellonskiego, Krakow, 2012;
• Niculae Gheran, ***Arta de a fi păgubaș***, vol. 3 ***Îndărătul cortinei***, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2012;
• Bogdan Mihai Mandache, ***Întoarcerea către Lumină***, Editura Cronica, Iași, 2012;
• Șerban Moescu, ***Despre iubire oarecum*** *(poeme cuminți)*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2012;
• Alex Goldiș, ***Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului***, Editura Cartea Românească, București, 2011;
• Mihai Ganea, ***Odele Maramureșului***, Editura Transilvania, Tecuci, 2011;
• Nicolae Iuga, ***Securitatea, cezarul și sfoara de câlți a lui Elie Wiesel***, eseu memorialistic, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012;
• Augusta Stan Buteanu, ***Diada iubirii – una poema (vedere cuantică)***, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2011;
• Mirel Brateș, ***Alibi cu Rebecca***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012;
• Viorel Pop, ***Cărarea destinului***, roman, Editura Transilvania, 2011;
• Răzvan Nicolae, ***K.pete de Opera Iudi.K***, versuri, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012;
• Mihai Merticaru, ***Arta euritmiei***, 74 de sonete, cu prefața autorului, Editura Vasiliana, Iași, 2012;
• Iulia Pațiu, ***Inima stalagmită***, versuri, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012;
• Ioan Potop, ***Povestiri adevărate și ritmate***, Editura Enesis, Baia Mare, 2011;
• Michel Ducobu, ***Un belgian la capătul plajei***, proză, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012;
• Petr Král, ***Noțiuni de bază***, proze, traducere din franceză de Gabriela și Constantin Abăluță, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2011;
• Alexandru Buican, ***Un om între români. O cronică a deceniului 7***, roman, Editura Livingstone, București, 2012;
• Vasile Gaftone, ***Elitele Maramureșului istoric. O istorie prin modele pentru generațiile de azi și de mâine***, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2012.

REVISTE:
• „Cultura", nr. 27, 28/iulie 2012, București;
• „Luceafărul de dimineață", nr. 7/iulie 2012, București;
• „Contemporanul – Ideea europeană", nr. 6/iunie 2012, București;
• „Impact cultural", nr. 385/iulie 2012, Târgoviște;
• „Orizont", nr. 6/iunie 2012, Timișoara;
• „Acolada", nr. 6/iunie 2012, Satu Mare;
• „Tribuna", nr. 236, 237/iulie 2012, Cluj-Napoca;
• „Argeș", nr. 6/iunie 2012, Pitești;
• „Pro Saeculum", nr. 3-4/aprilie-iunie 2012, Focșani;
• „Poesis", nr. 4-5-6/2012, Satu Mare;
• „Poesis internațional", nr. 9/iunie 2012, Satu Mare;
• „Studia romanica bratislavensia, Zilele studiilor romanice (II)", Teorii, modele noi și aplicarea lor în lingvistica, literatura, translatologia și didactica ultimilor 20 de ani, Editori: Jana Páleníková și Daniela Sitar-Tăut, Universitatea Comenius, Bratislava, 2012.

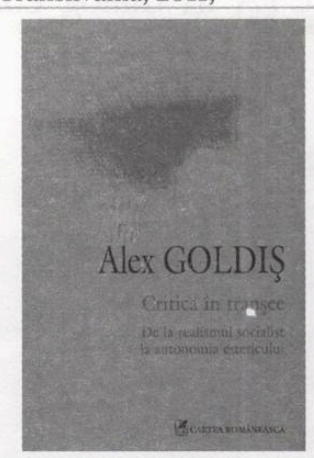

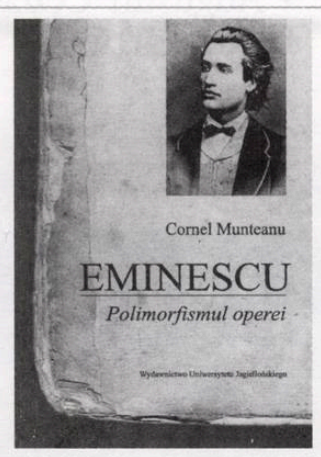

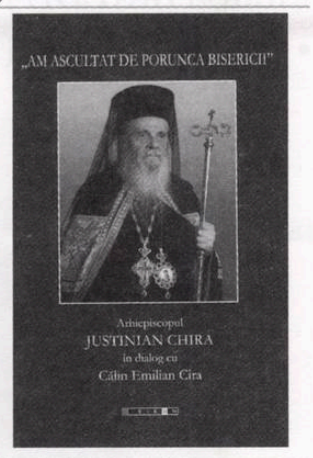

VARIANTĂ INEDITĂ A *JURNALULUI FERICIRII*: *MANUSCRISUL DE LA ROHIA*

Cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la nașterea Monahului Nicolae Delarohia (29 iulie 2012), Polirom va edita o variantă inedită a ***Jurnalului fericirii*** după manuscrisul aflat la Mănăstirea Sfânta Ana, Rohia. Îngrijirea ediției, compararea variantelor, notele, addenda și indicele sunt realizate de George Ardeleanu.

Operă de bilanț existențial, ***Jurnalul fericirii*** s-a bucurat de un enorm succes după 1989, devenind o carte fundamentală pentru toți cei care au rezonat la mesajul lui Steinhardt de a-și depăși temerile, de a ieși de sub dominația fanatismului, răului și minciunii pentru a îmbrățișa adevărul și a-și descoperi astfel demnitatea umană.

În vara anului 2002, în arhivele Mănăstirii Sfânta Ana Rohia a fost descoperită o dactilogramă – din păcate, incompletă – conținând o variantă a ***Jurnalului fericirii***. Prima întrebare care s-a pus a fost: era vorba de varianta a doua a ***Jurnalului fericirii*** sau de o a treia variantă, rezultată din dorința autorului de unificare a primelor două? Un singur lucru era cert: această variantă era diferită de cea publicată în 1991 la Editura Dacia (și reluată apoi în alte opt ediții).

Jurnalul fericirii a avut un destin dramatic înainte de 1989. Scris între anii 1969 și 1971, a fost confiscat de Securitate pe 14 decembrie 1972, dar în 1975 i-a fost restituit autorului, în urma unui memoriu. Între timp însă Steinhardt rescrisese din memorie ***Jurnalul***. Ulterior, el a trimis copii ale celor două variante mai multor prieteni, inclusiv Monicăi Lovinescu și lui Virgil Ierunca. Acestora le-a mărturisit și că intenționa să unifice cele două variante – acesta fiind cel mai puternic argument în sprijinul ideii că dactilograma de la Rohia reprezintă varianta-sinteză a primelor două.

Care ar fi diferențele dintre varianta publicată și varianta de față? În primul rând, o altă ordonare a blocurilor textuale (a ceea ce, în terminologia engleză privind structura și stilistica jurnalelor, poartă numele de *entry/entries*). În al doilea rând, o altă redactare, o altă formulare, o rescriere a pasajelor comune ori comparabile. În al treilea rând, dislocarea unor fragmente compacte din prima variantă și repoziționarea lor. Nu în ultimul rând, prezența unor fragmente inexistente în prima variantă.

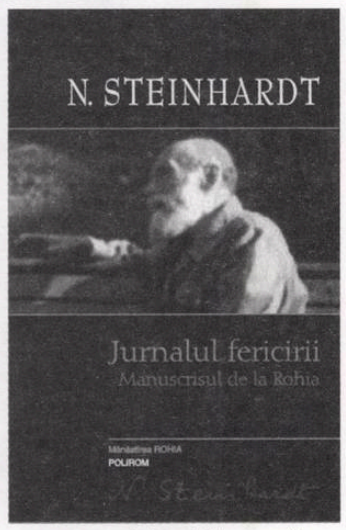

Varianta apărută la Editura Dacia este cu siguranță prima, după cum se poate constata din compararea textului publicat cu fragmentele reproduse în „Notele de analiză" ale ***Jurnalului fericirii***, aflate între documentele Dosarului de Urmărire Informativă a lui N. Steinhardt de la CNSAS. Din nefericire, a doua variantă, cea rescrisă din memorie după confiscarea primeia, s-a pierdut în circumstanțe obscure după 1990. Până acum ea nu a ieșit la suprafață. Speranțele însă nu sunt întru totul pierdute...

Varianta inedită a ***Jurnalului fericirii, Manuscrisul de la Rohia*** – ediție cartonată, preț 54.95 lei – va fi disponibilă și în ediție digitală.

Scriitor și publicist, condamnat politic și monah ortodox, atras în egală măsură de literatură și muzică, de teologie și drept, N. Steinhardt este una dintre figurile de primă mărime ale culturii românești.

IMPORTANT!

Informăm colaboratorii noștri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice și cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Cronica literară

Gheorghe GLODEANU

UN DETRACTOR AL JURNALULUI INTIM (II)

Cu toate că este de părere că jurnalul este un fel de debara în care se pot depozita, de-a valma, tot felul de idei şi de fapte de viaţă, criticul admite ipoteza că nişte însemnări ţinute de către un scriitor timp de 50 de ani ar putea constitui un lucru extraordinar, chiar dacă omul ar fi mediocru. Pentru a-şi ilustra ideile, exegetul trimite la cunoscutul jurnal al lui Titu Maiorescu. Abordând problema autoficţiunii, G. Călinescu circumscrie mai multe din trăsăturile esenţiale ale genului. Autorul ***Esteticii basmului*** afirmă că un scriitor ţine jurnal cu gândul la posteritate, crezând în importanţa apariţiei acestuia. Nu există un jurnal scris doar pentru sine, deoarece atunci diaristul şi-ar distruge însemnările. *„Numai femeile fac astfel de colecţii"*, afirmă cinic G. Călinescu. Relevă apoi faptul că foarte mulţi diarişti nu pot aştepta până la moarte (după cum ar fi normal) şi îşi publică jurnalul în timpul vieţii, încercând parcă să îşi fixeze/forţeze locul în postumitate. Aceştia sunt ori nişte mari vanitoşi, ori mai degrabă nişte sceptici. Întrebându-se ce anume este jurnalul din punctul de vedere al reabilitării ficţiunii, diaristul remarcă faptul că *„cine are un dram de conştiinţă îl scrie fără niciun scop şi fără nicio vanitate"*. Încercând să dovedească lipsa de prestigiu a genului, Călinescu îşi umple caietul de însemnări cu observaţii insignifiante, dar nu rămâne la acest nivel şi integrează în text şi o serie de comentarii extrem de grave, precum cele privind munca la celebra ***Istorie a literaturii române.*** În mod paradoxal, consecinţa nu este căderea în derizoriu, ci reabilitarea insignifiantului. Nu crede în sinceritatea celui care se confesează şi, pentru a releva superficialitatea unei forme literare de frontieră, notează în caietul său şi o serie de lucruri la care s-a gândit doar după ce a început să scrie. Concluzia meditaţiilor este aceea că orice diarist speră ca paginile lui să fie publicate postum, tocmai pentru ca cititorii să îl poată aprecia în deplina complexitate a personalităţii sale. Altfel ce rost ar mai avea însemnările zilnice? În ciuda ficţionalizării eului, a idilizării propriei persoane, confesiunile reuşesc să aducă numeroase informaţii extrem de preţioase despre mica biografie a celui care scrie.

Este cunoscut faptul că G. Călinescu nu este numai detractorul neînduplecat al jurnalului intim, ci al întregii literaturi subiective. Nu întâmplător, în data de 1 februarie 1937, istoricul literar îşi propune: *„Nu trebuie să vorbesc niciodată despre mine şi despre lucrurile mele, să nu zic niciodată* ***eu***". Comentând unul dintre cele mai ample jurnale din literatura română, cel al lui Titu Maiorescu, exegetul remarcă faptul că, realizându-şi însemnările în limba germană, iniţial autorul nu şi-a propus să le publice. Maiorescu nu şi-a distrus caietele, ba chiar s-a gândit să le lase Academiei, ceea ce demonstrează că diaristul era conştient de faptul că posteritatea le va consulta. Concluzia lui Călinescu este aceea că *„nimeni nu-şi scrie jurnalul numai pentru el"*. Criticul se vede obligat să recunoască valoarea documentară a genului. Jurnalul lui Titu Maiorescu este văzut ca un document psihologic, care arată cât vedea din viaţă reputatul critic. După exemplul marilor spirite, el reflectă zbuciumul interior al marelui om de cultură. Cu toate acestea, opinia lui Călinescu este aceea că scriu jurnale doar cei care nu se pot exprima într-o operă obiectivă. Din păcate, autorul ***Istoriei literaturii române*** uită o întreagă categorie de romancieri care, asumând estetica autenticităţii, au dat nişte admirabile romane la persoana întâi singular, care se apropie de formula narativă a unor jurnale intime. Ca scriitor, autorul ***Criticelor*** este considerat un steril, căruia nu îi lipseşte emoţia, ci capacitatea de a o cultiva şi de a o exprima, adică imaginaţia. Călinescu este sincer indignat de faptul că mentorul Junimii a cunoscut o personalitate atât de puternică precum Mihai Eminescu şi nu a simţit nevoia să îşi noteze impresiile asupra acestuia. Totuşi, în finalul observaţiilor sale din 7 februarie 1937, el se dovedeşte mai clement, recunoscând valoarea documentară a jurnalului ţinut de către Titu Maiorescu: *„**Însemnările** foiesc de date istorico-literare şi sunt operă capitală de informaţie. Ele ne dau elementele sufleteşti ale unei mari personalităţi culturale şi mijloacele totdeodată de a determina marginile sufletului maiorescian"*.

Confesiunile din 23 februarie se dovedesc importante deoarece vorbesc despre lecturile diaristului şi despre maniera în care el vede creaţia. Desconsideră jurnalul deoarece, spre deosebire de romanul de tip balzacian, el exprimă idei, senzaţii izolate, dar nu creează viaţă. Călinescu afirmă că *„nu ştim să facem un bun jurnal care să dea pe o porţiune de timp graficul existenţei"*. După ce oferă reţeta unui jurnal autentic, scriitorul trece în revistă evenimentele mărunte ale zilei. Abordează picanteriile existenţei sale, la care un memorialist, de regulă, renunţă. Vorbeşte în schimb de numeroasele cărţi pe care le parcurge, însemnările sale transformându-se într-un interesant jurnal de lectură.

Exegetul întrerupe pentru un timp redactarea ***Istoriei***. Citeşte în continuare extrem de mult, dar atunci când nu lucrează în mod sistematic, când lectura nu este finalizată printr-un text, are impresia că nu face nimic. Mai mult decât în alte însemnări, demonstrează că ştie să fie subiectiv şi îşi face propriul portret spiritual. Este conştient de limitele sale şi îşi dă seama că *„omul e o fiinţă caracterizată prin câteva probleme fundamentale"*. Nu se consideră un creştin, ci un gânditor, un căutător de soluţii. Se plimbă prin casă meditând la problemele existenţei, iar ideile sale se dovedesc mult mai bogate şi mai subtile decât ceea ce reuşeşte să noteze. Călinescu remarcă diferenţa dintre gând şi scris. Gândul oferă mai multă libertate, posibilitatea de a sări de la un subiect la altul, în timp ce scrisul înseamnă sistematizare, aprofundare, ordonare. Se gândeşte la tot felul de lucruri, dar ştie că, dacă s-ar apuca să le noteze pe hârtie, gândul liber ar zbura. În finalul observaţiilor sale, diaristul vorbeşte de lipsa de sinceritate a jurnalului intim şi de faptul că autorul de jurnale dialoghează în opera sa cu posteritatea. Altfel nu ar mai scrie: *„Jurnalul este principial nesincer. Chiar în aceste rânduri am mintit. Am ales idei pe care nu le-am gândit decât după ce am început să scriu ca să fie pagina rotundă fiindcă, în fundul cugetului meu, simt că cred că cineva va lua aceste pagini şi le va publica odată şi lumea va surprinde personalitatea mea complexă. Altfel pentru ce le scriu?"*

Unul din numeroasele argumente vehiculate de către istoricul literar împotriva jurnalului intim constă în faptul că detestă familiaritatea. În relaţiile cu ceilalţi, profesorul universitar preferă *„distanţa catedratică şi audienţa"*. Mai ales că devotamentul implică întotdeauna un act de supunere.

La 25 iunie 1944, Călinescu vorbeşte de diferenţele izbitoare existente între el şi contemporanii săi. În timp ce ceilalţi înoată în platitudini şi sunt aproape muţi şi orbi în faţa lumii, el are idei, percepe universul, stabileşte mereu relaţii care ar putea părea năstruşnice în ochii oricărui burghez onest. Cu toate acestea, recunoaşte faptul că, ori de câte ori a încercat să scrie un jurnal, nu a reuşit din cauza monotoniei, a lipsei de semnificaţie a faptelor luate izolat. În viziunea criticului, *„biografia este o construcţie ideală, nu un pachet de buletine"*. Criticul nu pregetă să deconspire posibilele sale modele. Un asemenea reper major pe care încearcă să îl urmeze este jurnalul lui Jules Renard. Vede un gest de snobism literar în faptul că unii diarişti elimină lucrurile banale, lipsite de noblețe din confesiunile lor.

Pe urmele lui Marcel Proust, G. Călinescu face distincţie între om şi operă, între *„autorul lăuntric"* şi *„omul exterior"*. Este interesant faptul că fervent susţinător al romanului de tip balzacian se întâlneşte aici cu ideile estetice ale unui autor pe care nu îl apreciază la justa lui valoare şi cu a cărui metodă de creaţie nu este de acord. Ca o reacţie la excesul de biografism cultivat de către Saint-Beuve, Marcel Proust este cel care a făcut distincţie între omul care scrie şi omul care trăieşte, între eul superficial şi eul profund al scriitorului. La rândul lui, disociind creaţia de biografie, Călinescu recunoaşte faptul că un scriitor poate să fie extrem de antipatic ca om prin obsesia valorii proprii şi prin lipsa lui de caracter. Drept urmare, criticul preferă să ignore personajul biologic, pentru a cunoaşte adevăratul om, cel din carte.

Jurnalul salvează de uitare micile evenimente ale existenţei cotidiene şi aspiră să devină literatură prin valoarea scriiturii. Cu toate acestea, într-o însemnare datată 6 ianuarie 1946, reputatul critic îi reproşează autoficţiunii faptul că rămâne doar la suprafaţa lucrurilor, că nu poate pătrunde în profunzimea fiinţei: *„Dacă ar fi să ţin un jurnal intim şi să notez ce-am făcut ieri, m-aş afla într-o situaţie dificilă. Am luat masa, m-am plimbat cu desăvârşire singur, de la sobă la fereastră şi viceversa, am urmărit cu privirea nişte vrăbii dolofane pe gard, am deschis şi închis repede la loc nişte cărţi. Asta e tot. Apoi m-am culcat. Şi cu toate astea, ieri am făcut ceva mai important decât alaltăieri, când am scris unele pagini.*

Ieri am descoperit în mine o intonaţie nouă. Mi-este imposibil să notez asta, cum e cu neputinţă a semnala rezonanţa unei viori fără a cânta din ea. Lucrul se va vedea mai târziu".

Concluzia lui G. Călinescu este aceea că *„evenimentele intime importante sunt indescriptibile"*, iar cei care ţin jurnale nu fac altceva decât să pună pe hârtie *„fapte exterioare fără însemnătate"*. Uneori criticul se repetă, reluându-şi ideile pe parcursul timpului. O asemenea opinie repetată periodic este aceea că jurnalul intim se scrie întotdeauna pentru public, fiindcă altfel autorul l-ar arde. Cu alte cuvinte, Călinescu pune sub semnul întrebării esenţa jurnalului, caracterul lui intim. În plus, teoreticianul literar recunoaşte că autoficţiunea reprezintă un gen cu convenţii precise, asemenea romanului, nuvelei sau teatrului.

Diaristul trece în revistă apoi diferite tipuri de jurnal, realizând o interesantă tipologie a genului. El vorbeşte mai întâi de *„tipul jurnalului care umflă activitatea vitală şi gesticulaţia zilnică, insinuând o deplasare de pe plan fizic pe plan metafizic. Este jurnalul vaporos al femeii, tratat în tehnică mai savantă"*. În continuare, autorul oferă o mostră elocventă privind acest tip de jurnal. Cu alte cuvinte, în loc să îşi scrie propriile însemnări zilnice, diaristul teoretizează. Un alt tip de jurnal intim este cel propus de către André Gide. În paralel cu munca asiduă la o carte, acesta ţine şi un jurnal de creaţie. Pentru a fi cât mai convingător, teoreticianul diarismului îşi ilustrează opiniile printr-un scurt fragment sugestiv. Tipologia jurnalului continuă cu „modelul Stendhal", alcătuit din simple note prozaice. În sfârşit, un alt tip de jurnal intim este oferit de fraţii Goncourt. Este vorba de un *„jurnal preocupat numai de succesul literar al autorului"*. După cum lesne se poate observa din meditaţii datate 6 ianuarie 1946, contestarea autoficţiunii vine din partea unui cunoscător, care a parcurs capodoperele genului, dar care, cu toate acestea, nu crede în disponibilităţile lui.

Meditaţiile lui G. Călinescu despre condiţia jurnalului intim revin în data de 25 decembrie 1947. Exegetul compară actul de a rememora (deci, implicit genul memorialistic) cu un act narcisiac, cu *„un fel de a te uita în oglindă"*. Apoi precizează că, în asemenea creaţii, *„imaginea lumii depinde de calitatea cristalului"*. Romancierul recunoaşte că cele mai multe lucruri le-ar putea spune despre viaţa lui interioară. Cu toate acestea, nu ezită să afirme că disprețuieşte jurnalul intim. Notaţia subiectivă o consideră un abuz şi are impresia că foarte multe jurnale nu conţin nimic important deoarece le scapă esenţialul. În mod ironic, se lansează chiar ipoteza că există riscul ca evenimentele cu adevărat importante să se petreacă tocmai în timpul redactării însemnărilor. Trece în revistă gesturile mărunte ale existenţei sale cotidiene, după care notează: *„Toate mişcările exterioare sunt de o insignifianţă dezesperantă. Trupul stă pe loc, numai gândul se învârteşte"*. Gândul este cel care trebuie transcris, dar este de părere că, în acest demers, creaţia obiectivă este cea mai potrivită. Toate anecdotele din jurnalul fraţilor Goncourt nu valorează nimic, deoarece oricine le poate inventa. Drept consecinţă, autorul ***Istoriei literaturii române*** recunoaşte că nu poate redacta un carnet interior, dar poate foarte bine să caracterizeze în mod obiectiv oamenii pe care îi cunoaşte. Din păcate, un asemenea demers produce multă supărare. Fapt cert, Călinescu rămâne un mare creator de tipuri în romanele sale, romane de factură balzaciană, ce mizează pe o tipologie puternică, specifică romanului de tip social. Nu întâmplător, personajele sale fictive se dovedesc mai vii decât modelele lor din realitate. Reputatul critic mai face o afirmaţie care justifică reticenţa sa faţă de jurnalul intim. Pentru un scriitor este vital nu să se oglindească în paginile de memorialistică, ci să se vadă oglindit în conştiinţa altuia.

Meditaţiile selectate de către Eugen Simion se referă la perioada cuprinsă între 15 martie 1927 – iunie 1965 şi vizează o serie de probleme esenţiale privind viziunea despre creaţie a scriitorului. Chiar dacă exprimă o atitudine violent denigratoare la adresa autoficţiunii, ***Falsul jurnal*** al lui G. Călinescu reflectă spectacolul interior al unui mare om de cultură, care şi-a pus puternic amprenta asupra literaturii române în secolul XX.

Săluc HORVAT

ION POP VENIND DINSPRE NORD

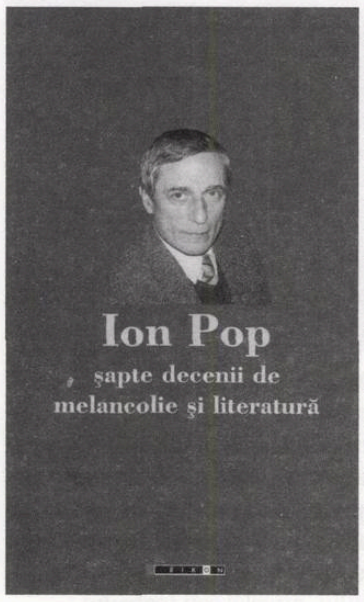

Prezent la „Zilele revistei Nord Literar" (Baia Mare, 22 iunie 2012), ocazie cu care i s-a înmânat premiul „Opera omnia", acordat de revista băimăreană, poetul Ion Pop ne-a dăruit elegantul volum ***Ion Pop – şapte decenii de melancolie şi literatură***.

Apărut la Editura Eikon, în coordonarea lui Ştefan Borbély, volumul cuprinde o antologie de texte omagiale dedicate poetului cu ocazia împlinirii de 70 de ani de viaţă (1 iulie 2011), semnate de foştii colegi, de studenţi şi de apropiaţi, între care se regăsesc nume de referinţă în literatura contemporană, precum: Ana Blandiana, Horia Bădescu, Adrian Popescu, Irina Petraş, Cornel Ungureanu, Dan C. Mihăilescu, Alexandru Cistelecan şi mulţi alţii.

Din evocările celor prezenţi în volum se desprinde personalitatea de excepţie a omului Ion Pop, a poetului, a criticului şi a istoricului literar, a traducătorului, a îndrumătorului de caractere, a universitarului de mare ţinută ştiinţifică. Evocări şi amintiri emoţionante, fapte şi evenimente din activitatea scriitoricească, din viaţa spirituală a Clujului literar, a Clujului universitar, avându-l în centru pe Ion Pop, un reper, o personalitate distinsă a literaturii române contemporane.

Scriitorul Ion Pop este surprins mai întâi ca om: *„Bărbat frumos, elegant, cu decenţă, manierat, sobru, corect în toate şi subtil, ataşat prin ştaiful apusean: maramureşean înalt ca bradul (...) omul cu rânduielile nordului, cu disciplină de fier şi mirări copilăreşti (...) poetul solitar şi profesorul deloc distrat"* (Dan C. Mihăilescu).

Vorbind despre calităţile acestuia de om şi de scriitor, Constantin Cubleşan remarcă *„frumuseţea şi tăria de caracter de care a dat dovadă Ion Pop pe întreaga durată a vieţii sale"*.

În multe dintre evocări se insistă asupra operei lui Ion Pop, asupra rolului şi a locului său în literatura română contemporană. Cornel Ungureanu îl încadrează în aşa numitul *„triunghi magic"*, alcătuit din Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Ion Pop – critici literari care au condus cenacluri literare, au format scriitori foarte importanţi, au dat liber unor direcţii culturale, au scris cărţi fundamentale despre literatura română de azi, au condus reviste importante.

Referirile la scrierile lui Ion Pop se regăsesc în majoritatea materialelor incluse în volum. Despre studiul ***Avangardismul poetic românesc*** Cornel Ungureanu spune că reprezintă *„un nou fel de a înţelege întregul literaturii române"*, iar ***Dicţionarul analitic de opere literare româneşti***, operă de proporţii, este unic în literatura română.

Domeniul predilect al criticii lui Ion Pop este poezia, căreia i-a consacrat studii importante. În volumul ***Jocul poeziei***, criticul glosează pe marginea operei celor mai importanţi poeţi ai perioadei interbelice: Bacovia, Minulescu, Arghezi, Adrian Maniu, Emil Botta, Radu Stanca ş.a. Întregul volum se remarcă prin ideile novatoare ale poeziei acelei perioade. În opinia lui Vasile Fanache, *„ansamblul jocurilor critice ale lui Ion Pop atestă amplitudinea şi complexitatea comentariilor nu o dată controversate când se discută valoarea literaturii"*.

Contribuţiile lui Ion Pop în sfera criticii poeziei sunt numeroase şi importante. Amintim, între altele, studiile monografice despre Nichita Stănescu, Lucian Blaga, Gellu Naum, Ilarie Voronca.

Despre toate acestea şi, nu în ultimul rând, despre creaţia sa poetică cuprinsă în mai multe volume (***Propuneri pentru o fântână*** – volum de debut, 1966; ***Biata mea cumînţenie***; ***Gramatica târzie***; ***Soarele şi uitarea***; ***Elegii în ofensivă*** ş.a.) se regăsesc în cuprinsul volumului numeroase referiri apreciative.

Revista „Echinox" şi rolul poetului Ion Pop în construcţia acesteia, în formarea şi în promovarea unor generaţii întregi de scriitori importanţi (mulţi dintre ei semnatari ai unor texte evocative) revin mereu în amintirea lor.

Întreg volumul se constituie într-un frumos şi emoţionant omagiu adus omului şi scriitorului Ion Pop, vieţii literare şi spirituale a Clujului, o carte de suflet şi de respect pentru profesorul, poetul şi criticul literar Ion Pop.

Cornelia PETRESCU

DOUĂ PERLE

Nu fac parte dintre admiratoarele şi doritoarele de bijuterii şi, totuşi, cele două perle, una neagră şi una albă, primite în dar de la poeta cu nume de floare, m-au atras în lumea feerică a sclipirilor autentice. I-a trebuit destul de mult sensibilităţii mele pentru a „preţălui" aşa cum se cuvine cele ultime două elegante apariţii de carte, creaţii ale scriitoarei maramureşene Florica Bud: pamfletele acide ***Secol de vânzare*** -perla neagră- şi emoţionantele poeme în proză care mă îndeamnă la o *„...pohtă bună"* -perla albă.

O cunosc pe Florica Bud doar prin intermediul modernului şi indispensabilului din ziua de azi poştaş electronic. Nu pot spune că fotografiile de pe coperta a patra a cărţilor ei m-au ajutat să o cunosc mai bine; din ele mă scrutează un adorabil chip adolescentin, pus pe un trup fără cusur, în veşmânt de prinţesă din alte timpuri şi mai ales încoronat de o nemaivăzută podoabă capilară, de culoarea arămie a frunzelor de toamnă.

Fotografia de pe ultima copertă a *perlei negre* face un contrastul nemaipomenit cu textele din carte, incitând curiozitatea cititorului care se întreabă, pe bună dreptate: *„Care este Florica cea autentică, cea din pamflete sau cea din poză?"*.

Îmi spun că unei prinţese îi trebuie nu puţină dibăcie pentru a îmbina curajul cu sarcasmul, ascuns sub un voal de ghiduşă dezinvoltură, cu care biciuieşte moravuri şi năravuri din România aflată într-o perpetuă „emancipare". Râd şi plâng făcând cunoştinţa Chiriţei moderne şi îmi înfund cu vată urechile pentru a scăpa de ţăcănitul eternei femei mitralieră...

Prinţesa Florica nu-şi economiseşte sarcasmele prezentându-ne femeia care nu catadicseşte să îşi *„parfumeze dezordinea"* sau pe cea care îşi alăptează cu dezinvoltură pruncul în plenul Parlamentului *„european"* şi mai ales pe cea care se caţără fără preget pe *„Podiumul Internaţional al Mireselor Nemirese ... care îşi petrec luni de miere mirobolante"*.

Scriitoarea Florica dovedeşte un nemăsurat curaj luptându-se cu editorii-vidanjori, ignorând că această luptă îi poate aduce doar deservicii scriitoriceşti. Dar, cum spune autoarea, *„starurile"* trebuie şi ele ajutate, sărăcuţele, să ţintească spre *„Nobel"*...

Băi-Măreanca-cetăţean Florica nu îşi drămuieşte criticile atunci când este vorba despre oraşul ei natal şi unul din cele mai frumoase municipii ale ţării, care, în zilele noastre, ţine să aibă o *„europeană piscină nonstop"* care colcăie de microbi, un oraş care, ca multe altele, îşi decorează cu flori urâţeniile arhitecturale moderne şi cu *„multigropi"* străzile dominate de o *„divă de carton..."*.

Femeia-sensibilă care este Florica se supune şi unei amare autoironii atunci când se găseşte invadată de valul murdăritor al nepăsării şi al blazării care bântuie în acea *„sâmbătă a divelor"* de pe malul unei mări care pare să fi devenit şi ea ostilă valorii. Dar generozitatea ei nu lasă să îi scape lansarea unor binemeritate elogii adresate unor oameni de talent, copleşiţi şi ei de nepăsarea celor ajunşi, nu se ştie după ce criterii, în *„capul mesei"*.

Ar mai fi multe de spus despre această perlă înnegrită de năravurile divelor, ale editorilor-vidanjori, ale primarilor corupţi.... şi salvată din hruba neagră de sclipitoare săgeţi ştrengăreşti pe care *Femeia-Prinţesă-Scriitoare-Poetesă-Cetăţean* ştie atât de bine să le mânuiască.

Sunt însă invitată stăruitor la un *„prânz ţărănesc de sărbători cu mai şi rânză de galiţă cu ceapă"*.

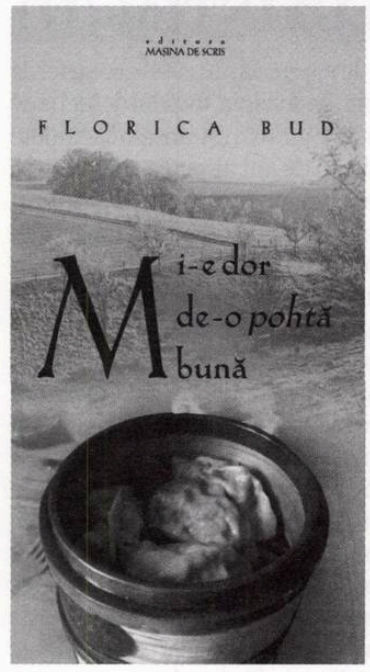

Nările îmi sunt deja sensibilizate de parfumul fără egal al *„pomniţelor"* culese în locul numit *„Căsuţa"*, din pădurea *„Chelinţei"*. Şi nu ştiu dacă razele de soare strecurate printre crengi sau sclipirile *perlei albe* îmi trezesc şi mie dorul *„... de-o pohtă bună"*.

Gust şi miros cu delectare din bucatele Floricăi, fără a reuşi să pot găsi vreo explicaţie pentru distanţa care le desparte de *perla neagră*. Aici, în satul Ulmeni de odinioară, devenit azi oraş cu „Molurile" şi „Mac-Donaldurile" lui inerente, Florica se mişcă cu naturaleţe şi autenticitate. În satul nu tocmai străvechi, dar destul ca să fie deja uitat, din bucătăria bunicii Valeria, *„amninoasă"* a bunătăţi şi miresmele o impregnează pentru totdeauna pe nepoată, aşa cum, desigur, nu vor mai fi impregnate nepoatele noastre. Aici prinţesa din fotografia de pe coperta patru este cu adevărat la ea acasă, ba chiar în „capul capului" mesei de sărbătoare pe care, alături de mielul umplut de Paşti, abureşte dintr-un castron smălţuit *„leveşa"* de *„galiţă"* şi se răsfaţă *„coptăturile"*.

Printr-o alunecare în timp şi o misterioasă răzbatere a cartonului lucios, *prinţesa* din fotografie se preface în fetiţa cu zâmbet sfios şi în acelaşi timp temerar de pe eleganta bandă pliată a copertei a patra. E oră de după *„amniază"* şi ea îşi întrerupe jocul pentru a mă invita şăgalnic la *„phită unsă cu... ceva"*. Este greu să aleg dintre „ceva-urile" cu care mă îmbie: *„oloi de floare"*, *„unsoare de porc cu felii de porodici şi poprici"*, *„silvoiţ"*...? Gura îmi lasă apă şi memoria mirosurilor şi a gusturilor acelor bunătăţi simple mă copleşeşte.

M-am înfruptat şi eu pe vremuri cu *„oloi"* nerafinat de *„floare"* sau de sâmburi de dovleac, cu *„phită"* încă aburindă, unsă cu unsoare de porc hrănit cu cartofi şi lături, sau cu magiun din prunele brumării de septembrie, fiert până noaptea târziu în ceaunul de tuci. Gusturile acelea nu mai pot fi întâlnite în „Molurile" sau „Mac-Donaldurile" *„evropene"*, ele au fost înlocuite cu E-uri, cu OMG-uri, cu carne de porc îngrăşat cu antibiotice şi sacrificat cu injecţie letală, cu dulceţuri făcute din gelatină scăldată în prea multă *„mniere"*, de data asta bine rafinată...

Invitaţia Floricăi la o *„....Pohtă bună"* este pentru mine şi sper că pentru mulţi alţi cititori o invitaţie la neuitare şi un îndemn la transmitere a tot mai puţinelor ştiute de noi celor care ne urmează.

Întocmai ca domnul Alex. Ştefănescu, al cărui cuvânt de pe ultima copertă dă un îndemn în plus de a ne îndestula cu *„bună pohtă"*, nu ştiu dacă această carte este una de amintiri, de bucate, un poem în proză sau o preţioasă pagină (ba chiar mai multe) de etnografie. Eu aş defini-o mai curând ca o delicioasă *„leveşă"* de *„galiţă"*, dar nu numai, căci în ea sunt înglobate amintiri ale unui trecut care nu trebuie uitat.

Am cunoscut-o pe Florica doar prin intermediul scrisului, care ne pasionează pe amândouă, iar aceasta este prima „cronică" în care îmi exprim părerile despre creaţia cuiva şi, desigur, am comis nu puţine stângăcii şi neconformisme. Mă bucură însă gândul că am îndemnat-o pe Florica să scrie „pamflet", pentru că are condeiul acid, şi să adune într-o carte reţetele de bucate pe care le-am gustat treptat din tolba poştaşului electronic.

Nu ştiu dacă îndemnul meu a contribuit cu ceva la apariţia celor două perle, cert este că ele aduc sclipiri atât de diferite şi de surprinzătoare operei autoarei, pe care o felicit din toată inima, dorindu-i multă *„pohtă bună"* la scris şi la toate ale vieţii...

Augustin COZMUȚA

A VRUT EL, CU VOIA DOMNULUI

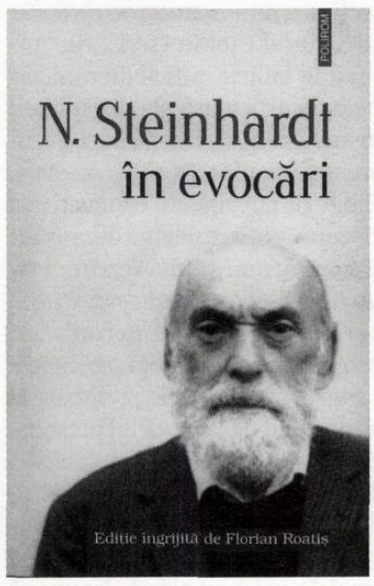

Majoritatea celor care l-au cunoscut, fie şi fugar, pe N. Steinhardt, în diverse etape ale vârstei lui şi în împrejurări diferite, au remarcat ca primă trăsătură a comportamentului său vioiciunea fizică şi spirituală deopotrivă. L-au perceput ager la trup şi ascuţit la minte, posedat de neastâmpăr, cum numai despre copiii dezgheţaţi se spune că se mişcă parcă ar fi prisnel sau ar avea în ei argint viu. S-ar putea spune că întrupa idealul clasic al omului, purtător de minte sănătoasă în corp sănătos, dacă totuşi o boală nu i-ar fi tulburat echilibrul vieţii şi cu care a luptat eroic spre a nu se da învins decât la data sorocită a morţii sale: *„Sunt greu încercat de angina mea pectorală (câteva crize, zilnic) care, cred că ţi-am mai spus-o, eu o consider o milă a Domnului: nespus mai uşor un sfârşit cardiac decât un cancer intestinal!”*, după cum se confesa în ultimul an al vieţii către Maria Cogălniceanu, cea care, cu inspirată delicateţe şi discreţie oarecum de înger păzitor, ni-l descrie pe Steinhardt ca vieţuitor la mănăstirea Rohia: *„Părintele e bolnav de inimă. A făcut un infarct. Nu se odihneşte nicio clipă, totuşi. Consumă multe medicamente pentru susţinerea inimii. Este obişnuit cu tracasările.* ***De odihnit se va odihni pe lumea cealaltă***” (s.a.). E surprins în treburi zilnice, după un tipic monahal propriu, în care intră grija pentru bibliotecă, de a trage clopotele şi de a suna mezonoptica, de a se ruga, de a uda florile, de a face gimnastică şi plimbări, de a se ocupa de oaspeţi, dar mai ales *„citeşte în fiecare zi”* şi, cu îngăduinţa stareţului, scrie şi publică din scrierile sale în reviste şi la edituri din ţară şi chiar din străinătate. Această mobilitate trupească şi sufletească denotă un stil de viaţă activ, o îmbinare armonioasă de atic şi spartan, de contemplaţie şi de acţiune, o aspiraţie energică spre o seninătate eficientă, refuzând complacerea în pasivism şi în resemnare mioritică, fie şi de rai visat în compensaţie la un trai trudnic dus de omul alungat în valea plângerii. Dar nici în anii petrecuţi în închisoare nu s-a manifestat altfel. A suportat cu stoicism vexaţiuni de tot felul, în condiţii mizere de regim penitenciar şi torţionar, dar nu s-a lăsat copleşit de suferinţă, având în suflet forţa vitală a pildei cristice pe care a urmat-o cu credinţă pe tot cursul vieţii. În lumea penitenţei, *„în zeghea lui prea largă pe un trup scheletic”*, după cum îl evocă Nicolae Balotă, coleg de celulă, el îşi păstra pofta de viaţă şi chiar umorul, insista să fie de folos celorlalţi până la *„lepădare de sine”*, dar nu uita să-şi întreţină şi spiritul, inclusiv buna dispoziţie a celor din jur încarnând personaje din teatrul absurdului de Eugen Ionescu, cu replici rostite din memorie şi mişcări scenice imaginate în regie proprie. Absurdul vieţii duse în spaţiul concentraţionar era sfidat la el acasă, spre *„iritarea unora din celulă”*, dar spre întărirea crezului său în izbăvire de cel rău. Dacă a ales să meargă cu adevărul şi să nu-şi trădeze prietenii, a avut curajul şi să-şi asume destinul în toate consecinţele sale. Aşa a vrut El, cu voia Domnului, exprimată prin acceptarea botezului creştin în închisoare şi apoi, după eliberare, a hainei monahale, călugărit fiind la mănăstirea Rohia, unde şi-a găsit locul de veci. Prezenţa lui N. Steinhardt emana *„o elevată desfătare”*, *„o desăvârşită seriozitate”*, *„nu vedea nicio opoziţie între viaţă şi cultură”*, după cum şi-l aminteşte Radu Enescu, iar prin voluntara recluziune în cinul mănăstiresc comunica *„senzaţia că comportarea sa sfios-jovială şi afabil bonomă e doar propria sa epifanie (...) Privea undeva departe, dincolo”*, adică în moarte, căci – nu-i aşa? – libertatea autentică şi supremă este de a avea curajul să înfrunţi şi, cu *„dreaptă socotinţă”*, deci nu cu sminteală, să sfidezi moartea. Nu cu trufie, nu cu patetism, ci cu luciditate şi cu smerenie, opunând neantului creaţia după idealul divin al unei locuiri în cea mai bună dintre lumile posibile şi vizibile pentru om, premergătoare celei veşnice, doar iluzorie pentru unii pământeni. Exemplul său viu, dovedit în viaţă şi exprimat în operă, poate fi luat şi ca o replică târzie la plângerea cronicarului cum că *„Nu vremile sunt sub om, ci bietul om sub vremi”*, prin raliere mai degrabă la îndemnul din *„Biruit-au gândul...”*, ceea ce face ca acţiunea sa, în întregul ei, să fie contaminată de spirit faustic. Convertitul religios s-a dovedit capabil să convertească, la rândul lui, şi alte dimensiuni umane decât cea a credinţei, fundamentală pentru el. A arătat prin propriul fel de a fi cum se pot converti, la scară umană obişnuită, răul în bine, durerea în bucurie, suferinţa în fericire, păcatul în virtute şi adevăr al fiinţei. Este vrerea lui atât de îndârjită, pământească, dar şi înnobilată de vocaţie şi har creştin precum în spusele psalmistului: *„Ca să fac voia Ta, Dumnezeul meu, am voit şi legea Ta înăuntru inimii mele”*, în acord oarecum şi cu formularea kantiană: *„Cerul cu stele deasupra şi legea morală în noi”*. Această *„angajare cutezătoare în istorie”*, după cum îl descoperă Theodor Enescu, îndreptăţeşte şi spusele Monică Pillat cum că *„Într-o epocă în care se instituţionalizează delaţiunea, versatilitatea şi minciuna, el a găsit tăria să dea suflu nou unor virtuţi ca fidelitatea, curajul şi credinţa,* ***construindu-se pe sine*** (s.n.) *şi învăţându-i şi pe alţii cum să transforme cârciuma realităţii într-un castel, în sensul donquijotesc al cuvântului”*. El s-a construit pe sine, a vrut asta, cu voia Domnului! Şi-a oferit singur o altă identitate umană, asumându-l pe Hristos. Prin exemplul său, întrupează continuitatea dintre ***Vechiul*** şi ***Noul Testament***. E un om biblic. Pe de altă parte, el a dus până la capăt nevoia istorică a evreului alogen de a se integra deplin în societatea şi spiritualitatea românească. Oricâtă predestinare ar exista, destinul e şi cum şi-l face omul, nu o dată în conflict cu istoria, de aceea ni se pare contrariantă opinia exprimată de Alexandru Paleologu cum că N. Steinhardt *„Era convins că de comunism nu vom scăpa”*, invocând ca argument şi faptul că *„avea un fel de înclinaţie neîncrezătoare în şansele democraţiei”*. Ne permitem să ne îndoim că în adâncul conştiinţei sale nu nutrea speranţa izbăvirii şi de comunism.

(Continuare în pagina 22)

OMUL UNEI SINGURE CĂRȚI

Miza pe carte, dar mai ales pe o singură carte, este o postură strict cărturărească. Lumea stă pe o carte, spunea cineva, şi formula e reluată în ipostaze din cele mai diferite, până la a recunoaşte universul ca o uriaşă bibliotecă. Desigur, e vorba, în primul rând, de cărţile fundamentale ale omenirii, ale unei culturi şi, nu în ultimă instanţă, ale unor autori reprezentativi, anonimi, dar cu deosebire nume consacrate de tradiţie. În nu puţine cazuri, chiar şi autori prolifici se impun memoriei culturale printr-un titlu anume de care îşi leagă celebritatea. Azi pare revolut a vorbi de *„omul unei singure cărţi”*, în plină expansiune a comunicării, deşi galaxia Gutenberg dă semne a se afla la sfârşitul ei. La ce bun însă poetul în vremuri sărace, la ce bună poezia în perioade de criză? se lamenta altcineva, neîncetând însă a scrie şi a spune ceea ce avea de spus. Nu doar departe, în literatura universală, sunt de găsit astfel de exemple, ci şi în imediata apropiere, printre autori modeşti şi, chiar dacă nu modeşti, daţi mai degrabă uitării şi greu de luat în seamă în avalanşa scrisului contemporan. Un asemenea autor – *„omul unei singure cărţi”* – este şi poetul Mihai Cupcea (1936-1996), care şi-a publicat unicul volum de versuri cu titlul simplu ***Poesii*** (Baia Mare, Editura Gutinul, 1995). Să ni se ierte asocierea, dar modelul urmat era unul devenit glorios pentru literatura română şi este legat, după cum se ştie, de numele lui Mihai Eminescu. E o impietate, e un gest epigonic sau, păstrând proporţiile, e un act de orgoliu personal, sfidând orice provincie literară a lumii? Cert este că autorul s-a mulţumit să publice o singură carte şi aceasta în amurgul vieţii, vecină cu clipa din urmă, când nimic nu se mai poate adăuga cuprinsului ei. Şi, totuşi, iată o acţiune temerară de a completa ceva la ea prin publicarea, sub formă de *„restituiri”*, a unor *„poezii, povestiri, fragmente de jurnal”*, într-o ediţie îngrijită de Nicolae Păuna Scheianu (Editura Ethnologica, Baia Mare, 2011). Sunt reunite texte recuperate din caiete şi manuscrise păstrate în arhiva familiei, unele dificil de reconstituit şi chiar de descifrat, încât, cu îndoielile de rigoare filologică precizate, lucrarea îşi propune să aducă *„lucruri noi şi interesante privind atelierul de lucru şi preocupările literare ale lui Mihai Cupcea”*. Cei care l-au cunoscut pe poet sau vor fi curioşi să-i parcurgă unicul volum de ***Poesii*** vor avea satisfacţia de a găsi lucruri revelatoare şi în actualele *„restituiri”*, unele continuatoare, altele doar lămuritoare în ale scrisului său, catalogat drept sibilinic ori esoteric, dacă nu de-a dreptul ermetic, însă neapărat incantatoriu. Când recita în cenaclu, parcă se asculta pe sine, ca să verifice dacă versul e suficient de şlefuit şi de muzical. Nu se întrista dacă nu era înţeles sau era comentat inadecvat. *„Pe toţi îi băteam la cuvânt...”* notează el undeva într-o pagină de pseudojurnal, un fel de meditaţii, de fapt, pe marginea unor momente biografice sau a unor pretexte de lectură, impregnate de filosofare. În lumea satului natal Budeşti, dominat de muntele Gutâi ca de o *„instanţă supremă”*, copilăria – declară el – i-a fost *„înnobilată de spiritul religios, de credinţa în Dumnezeu şi de carte”*; *„Era o lume din care n-am putut să ies până astăzi, nici n-am vrut să renunţ la ea pentru că de fapt ea sunt eu”*. E o identificare a logosului cu toposul, din care, prin magia cuvântului, s-a născut poezia şi, în final, cartea, prima şi, din păcate, şi ultima. Preconiza să publice şi o carte de eseuri – după cum se confesa într-un interviu luat de Ştefan Jurcă în 1995 – şi probabil multe din fragmentele din actualul volum sunt bruioane de cugetare în seama propriei creaţii, ale cărei izvoare le vedea *„ca la Eminescu, în primul rând în poezia populară din Maramureş şi limbajul filosofic”*. Avea credinţa că *„limbajul poetic este ceva aparte, prin care aperi revelaţia de limbajul obişnuit”* şi, prin urmare, rămâne singura cale de comunicare cu divinul, numai că Omul *„ca structură parţial divină, nu poate percepe integral divinul, altfel ar fi egal Lui – Dumnezeului – ceea ce ar fi o tautologie”*. Aşa că a tins mereu spre această stare de graţie sau de inspiraţie, convins că *„eu la fel gândesc / Cum îmi dictează / Cel din sfere cereşti”*. Era o iluzie sau cu adevărat se simţea atins de muzica înaltelor sfere, urmând – cum singur afirmă – *„canonul lui Orfeu”*. Poemul – zice el în altă parte – *„este veşnică mişcare, nici măcar de somn întreruptă”*. Să fie un fel de transă? Nu, întrucât poezia este o *„unitate complexă”*, greu de atins şi nicidecum un act pur formal, gratuit, al spiritului. Judecată în termeni adevăr-minciună, structura poetică, consideră Mihai Cupcea, este *„minciuna perfectă prin care realitatea este transfigurată în plăcere spirituală”*, numai că noi *„suntem puşi în postura de a gândi despre ceea ce de fapt nu suntem. Aceasta este esenţial starea tragică în care, cu toţii, fiinţăm”*. Cu toate acestea, *„Să fim fericiţi că ni s-a dăruit o astfel de posibilitate* (creaţia – n.n.) *şi nu numai aceea de a muri”*. Poetul se simte mântuit prin Cuvânt *„cum în imposibil trăieşte o carte / de care îmi leg lumile deşarte”*.

Daniela SITAR-TĂUT

„NOI, ROMÂNII, SUNTEM TOȚI NIȘTE RATAȚI. ASTA E ORIGINALITATEA NOASTRĂ...”[1]

Receptarea unui autor prin prisma unidirecțională a eului său biografic este una deficitară, după cum interpretarea acestuia făcând apel doar la instrumentarul său confesional literar restrânge, trunchiant, seria semnificațiilor. În ambele cazuri putem însă avea de-a face cu măști identitare, camuflări situaționale sau „deghizări”, voluntare sau nu, ale sinelui scriptural. Mărturiile directe, interviurile, notele diaristice, memoriile, autobiografiile constituie pârghii înspre comprehensiunea celui ce se află îndărătul operei, luminând aspecte ale vieții acestuia, oferind detalii asupra laboratorului său de creație, a felului în care scrierile sale au fost întâmpinate sau, din contră, devoalând, indiscret, pentru ochiul nondestinatarului, vicisitudinile traiului auctorial, frânele lui mentale sau biologice, fresca societății în care s-a format. Iată de ce volumul, incomplet încă, al lui Emil Cioran, ***Scrisori către cei de-acasă***, apărut la Editura Humanitas în anul 1995 (retipărit în 2004, 2010 și în 2011 sub formă de audioboock), într-o ediție îngrijită de Dan C. Mihăilescu, cu texte stabilite și transcrise de către Gabriel Liiceanu și Theodor Enescu, este un adjuvant complementar al ideilor și al sentințelor prezente în corpusul eseistic al scriitorului.

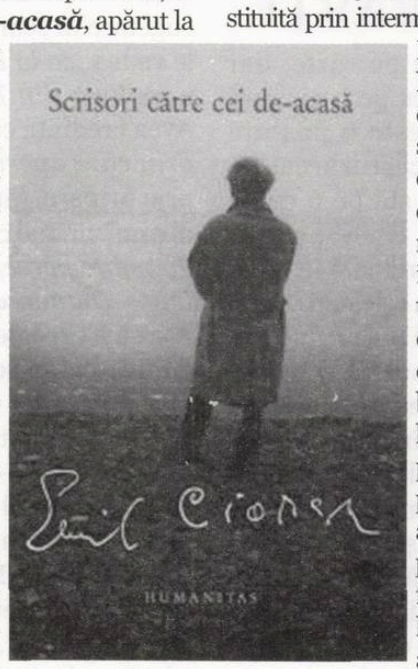

Nota editorului circumscrie aria cronologică a scrisorilor, precum și destinatarii acestora. Fără a-și aroga virtuți exhaustive, *„ediția de față cuprinde cele mai reprezentative eșantioane de «personalitate epistolară»”* cioraniană și se limitează la corespondența expediată *„«către cei de-acasă» – în sensul larg – rude, prieteni, vechi cunoștințe”*, menționează Dan C. Mihăilescu, deși este conștient de existența unei zestre epistolare mult luxuriante ce reunește alți exponenți ai exilului, texte oficiale și semioficiale *„cu editori, traducători ai operei sale, ziariști, oficialități de tot felul ș.a.”* Afirmația se dovedește adevărată, deoarece, de puțină vreme, la Biblioteca Națională Austriacă din Viena s-au descoperit 158 de scrisori adresate de Emil Cioran prietenului său Wolfgang Kraus, editor, critic literar și eseist austriac (cu date cuprinse între 1971-1990), care au fost traduse în română și publicate într-un tom de sine stătător la Editura Humanitas.

Îngrijitorul volumului rezistă tentației de a glosa pe seama textelor sau de a face vreo conexiune cu mărturiile prezente în operă, realizând acest lucru abia în anul 2010 în eseul ***Despre Cioran și fascinația nebuniei***. Se limitează la întocmirea unor note pragmatice, accesibile unui public larg, lipsite de rococouri excedentare, erudit-alambicate. Benefic se dovedește indicele tematic, ce comasează *„fondul principal de idei”* cioranian, în care găsim meditații sau aserțiuni referitoare la *bătrânețe, budism, copilărie, creștinism, demnitate, ereditate, exil, filozofie, Generația'27, istorie, oameni, Occident, resemnare, roman, românesc, scepticism, singurătate, trecut, viață*, precum și cel cronologic, al corespondenței.

Elaborat în 1984, eseul-prefață, ***Manie epistolară***, se transformă într-un manifest care pledează pentru această formă de comunicare, diagnosticată cinic-condescendent drept un substitut al muncii cotidiene. În pasajul de deschidere autorul se include într-o castă privilegiată, aristocratic-cronofagă, aceea a posesorilor de timp: *„Având șansa de-a nu fi practicat vreodată o meserie și nici de-a fi lucrat la cărți serioase, am avut de-a lungul anilor extrem de mult timp: o favoare rezervată, în principiu, cerșetorilor și femeilor”*. Cum prima categorie este imună la tentațiile epistolare, iar femeile nu mai sunt domestice în secolul XX, eseistul relevă periculozitatea dispariției genului în evul mașinismului. Emil Cioran oferă scrisorii atribute cathartice, aceasta fiind văzută ca *„un eveniment major al singurătății”*. Pe de altă parte, autenticitatea personalității expeditorului rezidă mai pregnant din epistolele lui: *„Adevărul despre un autor e de căutat mai degrabă în corespondența acestuia decât în opera sa. Cel mai adesea opera este o mască”*. Exemplul cel mai elocvent i se pare Fr. Nietzsche, care este cabotin, vituperant, încondeindu-și deopotrivă amicii și inamicii, arogându-și rolul de profet sau de epicentru cognitiv al posterității, în operă, dar se va metamorfoza în epistole într-un ins ce se lamentează de ravagiile senectuții și de excludere. Eseistul își disculpă deconcertant și ironic pasivitatea congenitală: *„Schimbul epistolar îi dă leneșului iluzia activității. Nimic nu-l flatează mai mult decât să ducă în fiecare zi o scrisoare la poștă. Multă vreme am purtat o corespondență fără obiect cu tot soiul de detracați. Dar mai ales cu femeile – dezechilibrate sau nu – corespondența are ceva incitant – fiindcă nu știi niciodată la ce duce”*.

Destinatari ai epistolierului sunt părinții, fratele Aurel Cioran, Arșavir și Jeni Acterian, Wolf Aichelburg, Mircea Eliade, Gabriel Liiceanu, Petru Manoliu, Constantin Noica, N. Tatu, Bucur Țincu (corespondență valorificată și de Biblioteca Apostrof - ***12 scrisori de pe culmile disperării***, editate de Ion Vartic în același an și reeditate ulterior de Alex. Condeescu în colecția bibliofilă a Muzeului Literaturii Române), Mircea Vulcănescu, Mircea Zaprațan. Volumul reține texte expediate vreme de mai bine de o jumătate de secol, între anii 1931-1990.

Deși nedatată, cronologia primei epistole este reconstituită prin intermediul biografiei: Berlin, 1935, ca bursier al Fundației Humboldt. Deși adresată părinților, este alocată aproape în totalitate fratelui, cu tonul sfătos al celui ce-și cunoaște mezinul și încearcă să-l determine să renunțe la ideea de-a frecventa cursuri teologice, percepute drept o criză pasageră și inutilă/futilă. Pragmatic, *„Profesionistul lenei”* îl consiliază, prin intermediari, pe Aurel să-și definitiveze licența în drept. Emil Cioran păstrează o atitudine defensivă în fața coloniei conaționalilor, pe care o vede ca pe un focar de intrigi și de bârfe. Notele informative expediate părinților au ca subiect alimentația, vestimentația, prețul chiriei, traiul parizian, vizitele la țară, plimbările cu bicicleta, așteptarea bursei sau a primei cărți în limba franceză, calculele și predicțiile financiare, alături de îngrijorările față de cei rămași acasă, de dramele sau bolile lor. Nuțu, Rita, Gica, Țucu sunt personajele acestui roman familial redactat de „Miluț”, care inserează în scrisorile trimise părinților și pasaje sau epistole de sine stătătoare pentru ceilalți membri. Scepticismul epistolierului este marcat ascendent, putând fi resimțită o oarecare cenzură a stărilor de spirit nihiliste. Singura realitate îi pare moartea și unica dintre credințe păstrată intactă este cea în *„focul de artificii al spiritului”*.

Deseori, corpusul epistolar denunță dezgustul față de conaționali: *„Pe români evit cât pot să-i văd: în genere sunt intriganți și răspândesc zvonuri false. În plus, nu sunt de niciun folos pe niciun plan”*. Cloaca de sicofanți și instigatori este responsabilă, în opinia lui Emil Cioran, de necăpătarea unei burse de la statul francez. Progresele în limba de adopție sunt dublate de regretul de a nu fi scris în franceză încă de la venire. Există o discrepanță între imunitatea afișată în ceea ce privește celebritatea și transcrierile care înregistrează succesul de public al volumelor sau fiascoul editorial al acestora. În pofida sedentarismului social poate fi decelată o dorință ardentă a consacrării, a devenirii literare. Referirile la moartea tatălui din 18 decembrie 1957 sunt succinte și transpar sugestiile unor ani încărcați de suferințe morale și umilințe ai părintelui obligat să-și schimbe locuința, să trăiască în mizerie și să poarte durerea unui fiu încarcerat 7 ani la Aiud pentru opțiuni legionare.

Cea mai densă secțiune, de aproape 400 de texte, este expediată fratelui său, Aurel Cioran (scrisorile 39-422). Mezinul se vrea inițiat în tainele criticii literare, iar Emil îi relevă mecanismele de articulare ale disciplinei: motivația, amplasarea într-un sistem, distincția între lectura naivă și cea savantă, carențele și subiectivitatea acesteia, lipsa unor principii infailibile de cuprindere exhaustivă a operei etc. Ulterior, în scrisoarea 90, va exclama dezgustat: *„«Literatura» mă interesează tot mai puțin. Nenorocirea face că nu poți câștiga un ban decât scriind despre alții, făcând această scârboasă meserie de critic literar”*.

Meditațiile vizând capcanele bătrâneții și perspectiva unui lanț de operații sunt dublate de cele privitoare la ereditate, filtrate inductiv, pornind de la modelul personal sau familial către cel național, denumit *„fatalism valah”*. Ultrasensibilitatea, tendința de a despica firul în patru, dezertarea, prin act suicidal, din fața vieții, melancolia – percepută ca o maladie genetică, incurabilă sunt note comune ale clanului ce este atins parcă de un fatum nefast, dar uneori și de alienare. Voiajele sunt privite ca un remediu împotriva nevrozelor și o mare parte a corespondenței ia forma unui jurnal de călătorie. Crizele de abulie sunt anesteziate prin lectură. *„Citesc până la imbecilizare”* i se confesează lui Arșavir Acterian, prieten și corespondent asiduu al lui Emil Cioran. Tot acestuia îi mărturisește că nu este contaminat de *„complexul românesc al dezrădăcinării”*. Deseori, scepticul vede lumea ca-ntr-un hublou. Autoscopia îi relevă imaginea unui ins ireal, impalpabil, *„un soi de fantomă caraghioasă”*, un survivor al sinelui care-a dus o existență sterilă, plină de futile frământări. Viitorul i *„se pare din ce în ce mai de neconceput”*, condamnat la inerție, fără vreo perspectivă.

Diagnosticările speciilor naratologice sunt realizate într-un limbaj pitoresc, dar expresiv. Astfel, romanul este un *„hoit literar”*, nevandabil într-o țară atrasă doar de *„confesiune directă, notație intimă”*. Portretele din scrisorile cu Arșavir Acterian reprezintă veritabile fișe caracterologice, denunțând simultan o tendință spre disimulare și cameleonism. Deși lui Constantin Noica îi laudă realizările editoriale, tenacitatea, preocupările mioritice pentru *„gura de rai”* și neamul românesc, care lui E. Cioran îi apare drept o *„semințe fără rost”*, față de Arșavir îl prezintă drept un ins alunecos, care *„îți scapă tot timpul, o scaldă, joacă pe dedesubt”*. Senectutea determină o atitudine retractilă în fața manifestărilor de altădată: *„Mi-am pierdut orice plăcere de a ieși în lume, de a scrie, de a face pe nebunul”*. În plus, aceasta îi aduce revelația futilității proiectelor savante, livrești (*„Istoria religiilor, ce eroare!”*), preferând ataraxia.

Altele sunt tonul și tematica în corespondența cu Jeni Acterian (s.478-483) care, consideră epistolierul, *„a atins un grad de luciditate aproape inconceptibil la o fată”*: decadență, extaz, dumnezeire, autodistrugere, talassoterapie, recluziune, spectrul ratării, damnare maniheică (*„În mine se zvârcolesc un Don Juan periferic și un sfânt”*), tentații suicidale. Scrisorile *Către Mircea Eliade* (s. 547-564), deferente în formule la început, acoperă o paletă amplă de subiecte: puținătatea *„oamenilor strălucitori”* de la Berlin, retragerea din viața politică, meditațiile asupra propriului destin (*„ca român nu pot fi în Occident decât ratat, iar în România numai pesimist”*), recenzii, referiri la propriile cărți, reverență în fața studiilor istoricului religiilor, fuga de responsabilități, credința că *„Garda de Fier este ultima șansă a României”*, decepția în privința climei, a bucătăriei și a locuitorilor Angliei, rugămintea de a-i depune la ministeriu memoriul și cererea pentru o bursă în străinătate, fascinația Mediteranei, elogiul Scoției etc.

Lui Gabriel Liiceanu îi mulțumește pentru grija acordată editării cărților lui (*„mă bucur că mi-ai dezgropat cărțile”*), se arată dispus dialogurilor, dar declină invitația de a reveni în țară după o jumătate de secol.

Scrisori-le ***către cei de-acasă*** pătrund în intimitatea nihilistului din exil, în romanul familial al acestuia, oferind detalii domestice ale vieții sale. Fără a avea încărcătura dramatică, decepționistă din operă, nici textura nihilistă a acesteia, epistolele adresate apropiaților oferă o mostră, trunchiată însă, a lui Cioran-omul.

1. Fragment din epistola trimisă lui Gabriel Liiceanu în 22 februarie 1991 din Paris. E. M. Cioran, ***Scrisori către cei de-acasă***, Humanitas, București, 1995, pp. 290-291.

Maria BRIEDE-MACOVEI

• Poetă, traducătoare, publicistă, eseistă. Activitate publică. Basarabeancă, locuiesc la Riga, Letonia. Scriu versuri în limbile română şi letonă. Autoare a şase volume editate la Chişinău şi la Riga.

• Născută la 22 octombrie 1947, în comuna Sărata-Răzeşi, judeţul Leova. Pe linie paternă, descind din neamul Macovei, familie de răzeşi înstăriţi; pe linie maternă – din Movilă.

• 1940. Bunicii, fiind proprietari de moşie, sunt deportaţi în gulagurile din Siberia (bunica în Karaganda, bunicul în Tomsk).

• Tatălui i se va propune mai întâi postul de profesor la şcoala primară din Sărata-Răzeşi, apoi postul de preşedinte al Sovietului sătesc, pe care le va refuza, refuz care va pune în mişcare maşina represivă: „Cine nu este cu noi, este deci împotriva noastră!”.

• 1949. Suntem declaraţi „duşmani ai poporului” şi deportaţi în Siberia.

• 1953-1957. Frecventez şcoala primară (în limba rusă) din Haracatul, judeţul Zaiegraievo (Republica Sovietică Autonomă Bureat-Mongolă).

• 1957. După moartea lui Stalin, suntem reabilitaţi. Ne vom repatria în satul natal, unde-mi continui studiile la şcoala primară din Sărata-Răzeşi (în limba maternă).

• 1965-1970. Continui studiile la Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău.

• 1970-1974. Devin colaborator ştiinţific superior la Muzeul Literar din Chişinău.

• 1974. Mă căsătoresc cu poetul leton Leons Briedis şi mă stabilesc cu traiul în Riga, Letonia.

• 1974-1985. Lucrez în calitate de redactor la Biblioteca Naţională din Riga.

• 1985-1987. Bibliotecară la biblioteca Uniunii Scriitorilor din Riga.

• Din 1986 particip activ la procesele de independenţă naţională din Letonia şi Moldova. Fondez Societatea de Cultură Română „Dacia” din Letonia, pe care o conduc până în prezent. Sunt iniţiatoarea fondării Asociaţiei Societăţilor de Cultură din Letonia.

• 1989. Împreună cu Leons Briedis, scoatem primul număr al ediţiei „Glasul” la Riga, care, pentru prima oară (în decursul celor 50 de ani de ocupaţie), apare în grafie latină.

• 1987-1995. Sunt corespondentă (titulară şi netitulară) la ziarul parlamentar „Sfatul Ţării” şi la radioul naţional.

• 1991. Corespondentă la postul de radio „Europa Liberă”.

• Public articole, versuri, eseuri, publicistică atât în mass-media din Moldova, cât şi în cea din Letonia. Paralel, continui să scriu versuri şi să traduc din letonă.

• 1991. Apare culegerea de versuri ***În singurătatea cuvintelor****, prefaţată de Ana Blandiana.*

1994. Înregistrez statutul „Parohiei Române la Riga”.

• 1992. Împreună cu poetul Leons Briedis, fondăm la Riga editura privată Minerva şi revista de culturologie „Kentaurs” (Centaurul).

• 1996. „Pentru merite deosebite”, parlamentul leton îmi conferă cetăţenie letonă.

• 1995. Devin membră a Comitetului consultativ, condus de preşedintele Republicii Letone.

• În momentul de faţă lucrez la studiul fundamental intitulat ***Descoperirea viitorului. Tratat de futurologie****, în trei volume (primul volum va fi publicat în letonă, anul curent).*

• Date bibliografice:

1. L. Briedis, ***Cină cu stele*** *(versuri, traducere din letonă), Editura Literatura artistică, Chişinău, 1985.*

2. ***Dunele de argint*** *(proză, traducere din letonă), Editura Literatura artistică, Chişinău, 1990.*

3. ***Daine letone*** *(poezie populară letonă, traducere), Editura Hyperion, Chişinău, 1991.*

4. Maria Briede-Macovei, ***În singurătatea cuvintelor*** *(culegere de versuri, limba originală – română), Editura Hyperion, 1991.*

5. Marija Briede, ***Varda kardinajums*** *(culegere de eseuri, limba originală – letonă), Editura Minerva, Riga, 1997.*

6. Maria Briede-Makoveja, ***Augsupkritiens*** *(****Cădere în sus****, versuri, limba originală – letonă), Editura Minerva, Riga, 1999.*

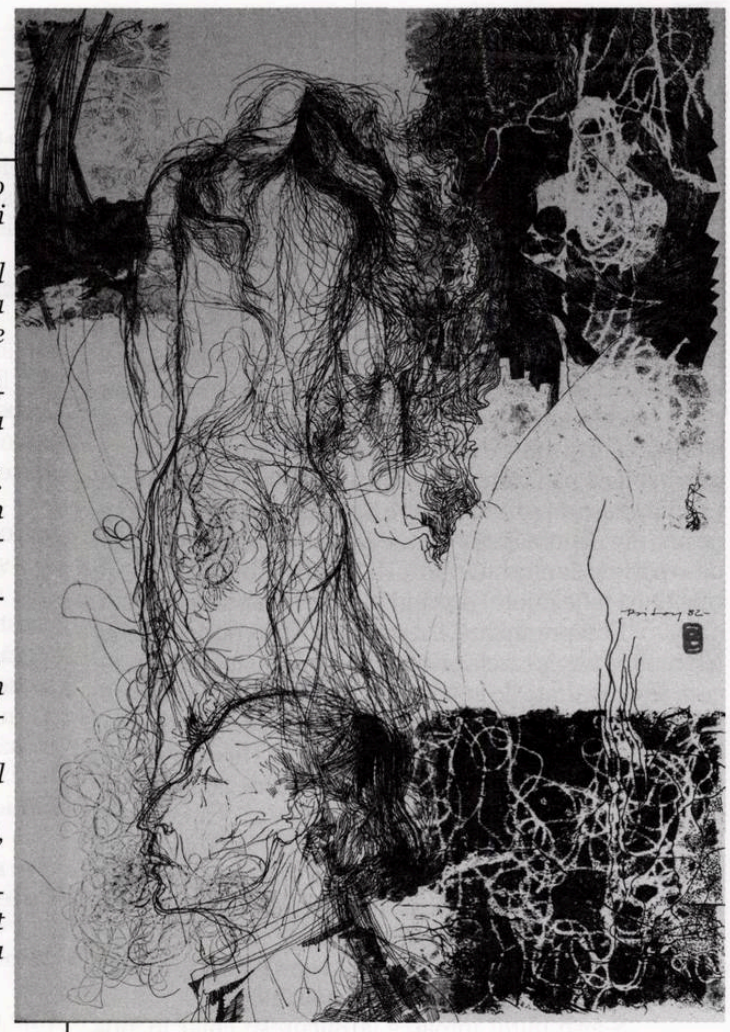

Noduri de-alarmă

Curge vremea
surpată de ură
croindu-ne viaţa,
din scurtă
mai scurtă,
în venin o destramă
şi deapănă
ziua căruntă
sufletul meu rupt
într-un ghem.
O!
Ce de noduri
de-alarmă suntem
pe chipul
subţire
şi ars,
de maramă
al unui sistem.

Zeii privind la noi...

Zeii privind la noi
prin lentila de soare
ne văd mereu în mişcare
în sensul invers
şi uimiţi
de atâta forfoteală
goală
într-un mod cam ciudat
într-un fel ca stingher
ne urcă pe noi
rând pe rând
câte unul la cer.

Le vom promite doar lumini...

Amurgu-i duce zilei drept răsplată
o noapte lungă ca o răsfăţare,
vom luneca în jos pe-o şoaptă
spre somnul dulce ca o sărbătoare.
Vom semăna apoi prin cuib străin,
prin scorburi, pui frumoşi de îngeri,
le vom promite doar lumini
şi-i vom hrăni cu-nfrângeri.

Ruga neamului

Aşteptăm...
Aşteptăm...
Aşteptăm...
Să treacă necazul, chinul, durerea, molima,
Foamea, potopul, urgia, pustia,
Toate nenorocirile noastre...
Numai speranţele nu,
Numai speranţele nu,
Cine nu se visează veşnic
Zicându-ne că vom trăi
Cândva,
Mai apoi,
Pe lumea cealaltă.

Aşteptăm...
Aşteptăm...
Aşteptăm...
Să crească pruncii, feciorii, averea şi pomii
Casa, speranţa, iubirea şi omul
Cât visele noastre de mare
Şi fecioarele rămân nenuntite
Nevestele neiubite
Şi vieţile noastre rămân netrăite
Zicându-ne că vom trăi
Cândva,
Mai apoi,
Pe lumea cealaltă.

Aşteptăm...
Aşteptăm...
Aşteptăm...
Să fie norocul, puterea,
Farmecul, cântul, vederea
Cât luna şi stelele
Numai visătorii nu,
Căci nimeni nu vrea
Să moară de tânăr
Zicându-ne că vom trăi
Cândva,
Mai apoi,
Pe cealaltă lume.

Aşteptăm...
Aşteptăm...
Aşteptăm...
Să vină, să treacă, să-nalţe, să zboare
Să crească, nască şi moară,
Să fie şi să nu fie...
Să ne naştem precum nu ne-am naşte,
Şi trăim precum nici n-am trăi
Şi clocoteşte lumea în ou
Sub cloşca de cer albastru
Zicându-ne că vom trăi
Cândva,
Mai apoi,
Pe cealaltă lume.

Iartă-mă...

O! frunză
Sora mea geamănă
Mă lasă
La verdele tău
Sufletul
Să-mi dezmorţesc
c-am umblat
atâta vreme
după potcoave de cai morţi
şi n-am vrut să văd
că ceru-i plin de rugină
şi egalitatea oarbă ne face monştri
care morţi de fericire
nu vor nimeri în rai
dar nici în iad
n-or nimeri.

Îngerul meu de pază
Crezându-se liber
Prin munca ce îl sluţeşte, ieşit din minţi,
Sparge nuca vieţii
Plină de omizi.

Din amurg

Amurgul se desface lin, eteric
Ne-nchide-n casă ca în soartă
Şi proslăvind infernul de-ntuneric
Ne stinge cu-adevărul
Abia dat în şoaptă.

Şi-n noaptea asta albă ca o moartă,
Somnul lung de ţinea treaz în gheare
Iar dintr-un vas cu liniştea adâncă
Un vis de-argint
Ne-adapă fiare.

Ioan GROŞAN

PE TERASĂ

(fragment)

Se plictisea temeinic. Isprăvise neverosimil de repede treaba care-l aduse în acel oraş din Nord – un control de rutină la una din puţinele întreprinderi de stat rămase aici –, declinase politicos invitaţia la masă a gazdelor, unde s-ar fi plictisit şi mai tare ascultând bancurile comesenilor şi urările de sănătate la adresa lui, însoţite de inevitabilele păhăruţe de horincă, alcoolul tradiţional al locului, şi-acum sta singur, la o ţigară şi un expresso lung, pe una din nenumăratele terase ale barurilor care însoţeau de-o parte şi de alta bulevardul („Traian", „Decebal"? – nu mai ţinea bine minte) ducând în linie dreaptă spre gară.

Era spre amiază. Un soare cald încă, de octombrie, îşi trimitea pieziş razele printre blocurile nu foarte tipizate ca-n alte reşedinţe de judeţ, semn că, pe vremea dictaturii, un prim-secretar mai descuiat la minte permisese unor tineri absolvenţi de Arhitectură repartizaţi în oraş să iasă din rutina de pe urma căreia apăreau în serie acele paralelipipede inestetice de patru sau opt etaje şi să dea, cel puţin centrului, o imagine cât de cât acceptabilă. Mda, gândi, nu era un oraş urât şi oricum infinit mai liniştit decât Bucureştiul. Ca spre a-l contrazice, bulevardul se umplu dintr-o dată de gălăgia şi forfota unor grupuri de elevi care ieşeau de la ore, probabil de la un liceu din apropiere, ascuns în spatele blocurilor. Apoi se făcu din nou linişte.

S-ar fi putut întoarce la Bucureşti chiar în ziua aceea cu avionul sau cu acceleratul de după-amiază, dar numai gândul că nu putea fuma în aeroport, în avion sau în trenurile de zi îl făcea să-şi ia de fiecare dată, în deplasările mai lungi, bilet dus-întors la vagonul de dormit clasa I, cabină single, unde savura, cu geamul întredeschis, curgerea domoală a peisajului luminat de lună, de lumina propriei cuşete şi de licărul scurt al mucurilor de ţigări pe care le arunca în răstimpuri pe geam, ţintind expert, în mişcare, un stâlp, un copac sau arabescurile vreunui pod.

Cafeaua era surprinzător de bună, chelneriţa care-l servise şi care făcea şi pe barmana era – judecând după accentul cu care-l întrebase ce doreşte – o unguroaică tânără, apetisantă, iar măseaua din dreapta jos care-l necăjea de două zile părea că luase o pauză. Vru să deschidă ziarul local, când de după colţul blocului la parterul căruia era terasa apărură două tipe. Le evaluă imediat cu profesionalismul cu care examina actele contabile ale întreprinderilor: una era brunetă, mignonă, cu părul tuns à la Mireille Mathieu, cu breton şi şuviţe coborând spre gât în arc de cerc, cu minijupă din piele neagră şi cu nişte botine lăcuite, tot negre, suindu-i pe glezne cu şireturile la vedere; cealaltă, blondă, mai subţire şi mai înaltă, purta o fustă sobră, peste genunchi, iar părul, lung, îl avea strâns într-o coadă ţinută în faţă, peste umărul stâng. Amândouă cam la 35-40 de ani, n-arătau rău. Bruneta, povestind însufleţită ceva, intră prima şi se aşezară la două mese de el, lângă ficusul artificial ce străjuia intrarea. Erau, pesemne, de-ale casei, fiindcă imediat la masa lor se înfiinţă chelneriţa-barmană şi întrebă:

- La fel, doamna Neli?

- La fel! răspunse bruneta. Ba nu, Ildi! o opri ea şi izbucni într-un râs zgomotos, dându-şi capul pe spate. Adă şi nişte frişcă!

Blonda o privi nedumerită:

- Frişcă? Da' ce te-a apucat?

- Stai să vezi, făcu bruneta, trăgându-şi răsuflarea. Stai să vezi!

Scoase dintr-o poşetă roşie un pachet de Kent lung, o brichetă şi, cu gesturi precipitate, ca şi cum răgazul de a-şi aprinde o ţigară i-ar fi pus în pericol şirul gândurilor, trase scurt un fum şi reluă cu aceeaşi însufleţire:

- Mă şi gândeam: ce l-o fi apucat pe Dorel al meu cu-atâta folclor? Mă rog, el lucrează la Centru' ăla de... cum dracu'-i zice... de îndrumare sau cam aşa ceva a creaţiei populare, da' până acu' o lună nu-i plăceau deplasările, îi trimitea pe alţii şi el stătea la 'jde mii de votci la barul OJT. Şi de-o lună încoace tot bate satele cu magnetofonu' ăla vechi de la Centru şi cu camera de filmat pe care ne-am luat-o anu' trecut din Franţa, ştii, când am fost la Lyon cu formaţia de dansuri. „Că, zice el, caut melodii metafizice vechi". Păi spune şi tu, Claudia, câte melodii metafizice vechi mai poate *secreta* un sat? şi apăsă pe cuvântul „secreta".

Cealaltă, blonda, ridică vag plictisită din umeri. Semăna puţin, observă el, ca alură, ca ţinută, cu nevastăsa. Însă bineînţeles că Aimée a lui era mult mai tânără, mai frumoasă, mai sexy şi, dacă n-ar fi invazia asta de absolvente de actorie de la tot felul de facultăţi particulare, cu siguranţă ar prinde un rol principal undeva, pe scenă sau într-un film, nu doar ce jucase până acum, vreo zece secunde într-o reclamă la un detergent. Da, medită el, e greu să răzbaţi azi în artă, ca femeie. Trebuie să te culci cu toţi nespălaţii, chiar dacă ai absolvit o facultate de stat.

Chelneriţa-barman apăru cu o tavă pe care el identifică două cafele, două pahare largi, butucănoase, probabil, după culoare, cu coniac, şi un bol cu frişcă.

- Uite, Claudia, frişca! făcu încântată bruneta şi izbucni din nou în râs.

Lui nu-i dădeau nicio atenţie, nu-i aruncaseră nici măcar o privire. Parcaş fi ficusul ăla din colţ, gândi. Cel puţin bruneta vorbea tare, fără nicio oprelişte, putea fi auzită şi din stradă. De fapt, pe cine interesa ce făcea Dorel al ei cu folclorul?

- Buuun, zise bruneta, după ce sorbi din coniac, apoi din cafea. Mă şi gândeam la un moment dat că-i mai bine să bată satele după chestiile alea metafizice decât să bea toată ziua la OJT. Nu că n-ar bea şi pe-acolo pe unde umblă, dar măcar să nu-l mai găsesc eu cu capul pe masă.

- Neli, zise blonda, eu trebuie s-ajung la două la Liceul 3...

- Păi da, că tu eşti inspectoare acuma, te-ai scos! zise mereu veselă bruneta. Dar mai avem o oră, dragă! Ce te grăbeşti aşa?

- Trebuie să trec şi pe-acasă să-i las ceva de mâncare lui Mircea, zise blonda.

- Aaa, da, Mircea, săracu', cu diabetu' lui... Mai ţine regim?, făcu bruneta şi lui i se păru că vede nişte luminiţe ironice în ochii ei căprui.

- Mai, zise blonda. Ştii cum e el, serios.

- Serios, da, da, şi nici nu bea ca al meu. Băiat serios, da, da. Ai avut noroc, Claudia!

Blonda bău şi ea din coniac, apoi se uită la ceas.

- Numai puţin, stai să vezi! zise bruneta şi veselia îi reapăru pe chip. Alaltăieri, marţi, ba nu, cu o zi înainte, luni, aveam ore după-amiaza şi căutam o carte despre genul dramaturgic în biroul lui. El, la o votcă, bineînţeles. Şi văd în bibliotecă, peste cărţi, culcată pe-o parte, camera video. Nu ştiu ce m-a apucat, pe cuvânt de onoare, Claudia, că nu ştiu ce m-a apucat, şi m-am gândit: ia să văd eu ce filmează Dorel al meu sau numai merge pe sate ca să bea fără să-l pot eu controla. Iau camera, o bag în priză, verific dacă are casetă în ea – ştii, casetă din aceea mică, mini. Avea. Dau un pic înapoi şi-apăs pe play. Şi-mi apare pe ecrănelul ăla lateral o babă ştirbă stând pe un scaun şi lălăind ceva că „Mă luai, luai", parcă pe lângă rai, că nu se-auzea prea bine, un fel de bocet, ce să zic, frumos, cât se-auzea. M-am lămurit. Dau să-nchid, când deodată – zbang! – imaginea se schimbă şi ce crezi c-apare?

- Ce? întrebă blonda, uitându-se încă o dată la ceas.

- Un pat! exclamă în culmea entuziasmului bruneta. Un pat, dragă! Din ăla mare, cum dracu'-i zice, matrimonial, dragă, ocupa toată imaginea. Mă şi gândeam că ce l-o fi apucat pe Dorel să filmeze un pat, că n-avea nimic folcloric pe el, o velinţă, ceva, decât un cearceaf şi două perne, ca la hotel. Hai noroc! şi ciocni zgomotos paharul ei de al blondei.

- Neli dragă, începu blonda, eu ar trebui totuşi...

- Hai, mă Claudia, dă-o dracului de inspecţie, că poţi s-o faci şi mâine! o întrerupse bruneta. Asta-i problema acuma, inspecţia?! Păi n-ai fost şi ieri în inspecţie, la mama dracului, la ucraineni? Stai să vezi!

- Bine, făcu resemnată blonda, ducând ceaşca de cafea la gură. Mai stau zece minute.

- Aşaaa..., îşi adună gândurile bruneta, apoi, ca şi cum amintirea i-ar fi produs o mare satisfacţie, expresia de încântare îi reveni pe chip. Şi mă zgâiam la patu' ăla când în... cum îi zice... în, da, în cadru, apare mergând spre pat, văzută din spate, o tipă. Goală complet. Am recunoscut-o imediat.

- Poftim? făcu blonda. O tipă? Ce tipă?

Bruneta bătu din palme şi explodă fericită:

- Tu, dragă Claudia! Cum te-a făcut mă-ta! Ţi-am recunoscut aluniţa de pe buca stângă!

Ceaşca blondei căzu întâi pe masă, apoi pe mocheta verde, dar nu se sparse.

- Stai, dragă, făcu mereu veselă bruneta, ce te-ai speriat aşa?! Ildi, strigă ea spre bar, mai adu, te rog, o cafea!

- Neli, eu..., făcu, albă ca varul, blonda.

- Te rog să nu-mi faci acum o criză, zise, de data asta cu gravitate, bruneta. Ce, parcă eu nu ştiu că Dorel te-a plăcut atunci, la început, în facultate, pe tine? Dar aşa a fost să fie: eu l-am luat pe el şi tu pe Mircea, cu toate că, îţi aduci aminte, Mircea mi-a făcut prima oară curte mie. Însă ce nu mi-am dat eu seama, că-n afară de pat şi de voi doi îmbârligaţi nu se vedea mare lucru din cameră. Unde-aţi fost: la „Două veveriţe"? La „Izvoare"? La „Stejarul"?

- Neli, îngăimă blonda, eu n-am...

- Păi normal că n-ai ştiut că eşti filmată, am realizat imediat, râse bruneta. Care femeie, dacă nu-i curvă, se comportă aşa natural cum ai făcut-o tu, ştiind că-i filmată? Niciuna! Maamă, şi ce poziţii ştii! Se vede – şi-n glasul ei se strecură o uşoară undă de invidie – c-ai studiat yoga, c-ai făcut brahmaputra, kamasutra, dracu' să le pieptene. Eu n-am avut posibilităţile tale, ai mei, săracii, nu-mi dădeau bani să mă duc şi eu la un salon, îmi trimiteau la facultate numai slănină şi zacuscă. Hai noroc!

Ciocni de paharul blondei rămas pe masă, observă el privind pe furiş. Blonda stătea ca paralizată, cu gura întredeschisă, uitându-se fix în ochii brunetei şi nu se mişcă nici când chelneriţa îi aşeză în faţă o nouă cafea. Profesionistă chelneriţa, fiindcă pe faţa ei nu se citi nimic când luă ceaşca rostogolită pe mocheta verde; era ca şi cum ar fi îndepărtat o scamă.

- Dar ce m-a dat pe spate – reluă pe un ton entuziasmat bruneta – a fost chestia cu frişca!

Blonda tresări puternic.

- Frişca, dragă! zise bruneta. Mie nu mi-ar fi trecut aşa ceva prin cap, să mă omori! Eu, după un clenci, îl las pe Dorel al meu să doarmă şi să viseze la melodii metafizice vechi. Dar tu l-ai sculat din morţi! Ce l-ai mai pictat, ce l-ai mai uns! Parcă era o savarină! Nu mi-am dat seama de ce bărbăţelului meu îi plac atâta în ultimul timp frappé-urile! La ce l-ai învăţat tu, cred că acuma-şi pune frişcă şi-n votcă.

- Porcu'! se auzi deslușit blonda.

- Toţi sunt porci, zise cu înţelepciune bruneta şi, văzând că blonda vrea să se ridice, îi puse cu blândeţe mâna pe braţ. Stai numai un pic, că n-am terminat. Îl ştii pe nebunu' de Feri de la şcoala mea, ăla de fizică obsedat de aparate, de video, de chestii de-astea?

Blonda încuviinţă maşinal din cap.

- Ei, şi alaltăieri, că ştiam că pleci în inspecţie la ucraineni, m-am dus la Feri, la laborator şi i-am zis: mă Feri, dă-mi şi mie o cameră video, da' aşa, una mai micuţă, că mă duc la un botez, sunt naşa copilului, şi vreau să filmez în secret, să le fac o surpriză finilor după chef, să le rămână o amintire. Feri, că şi ăsta mă place, s-a dus la un dulap şi-a scos ceva de-acolo. Pentru dumneavoastră, doamna Neli, zice, am ceva special, ultimul răcnet digital, şi mi-a dat asta.

El ridică privirea şi văzu că bruneta deschide poşeta de pe scaunul de-alături şi scoate din ea un fel de paralelipiped îmbrăcat în piele.

- Arată ca o trusă de farduri, mi-a explicat Feri, dar are autonomie de funcţionare o oră, pe baterii, fără să-l băgaţi în priză. Îl puneţi în poziţia asta, apăsaţi aici şi nu ştie nimeni că filmaţi. L-am pupat în colţul gurii, că merita, Feri s-a făcut roşu ca racu', am luat aparatu' şi ieri l-am sunat pe Mircea.

- Ce?! făcu blonda.

- Păi da – râse bruneta – că ştiam că pleci în inspecţie, nu mi-ai spus tu? Servus, Mircea, ce faci? Eu mă plictisesc, zic. Claudia-i acasă? Nu? Pot să trec pe la tine să beau o cafea? El: vai de mine, cum să nu, bineînţeles, te aştept, cum o vrei, mai dulce, mai amară, mai slabă, mai tare? Eu: mai dulce, mai tare, cu frişcă.

Blonda păru din nou că înţepeneşte. Rămase cu mâna întinsă spre ceaşca de cafea.

- N-o mai lungesc, zâmbi bruneta, sorbind o gură bună din coniac. Am ajuns, Mircea mă aştepta într-un halat de casă cu crocodilul ăla imprimat pe umăr, „Lacoste", nu?, i se vedea părul de pe piept. El s-a dus în bucătărie după cafele, eu am aşezat aparatu' lângă televizor, era într-adevăr ca o poşetuţă, am apăsat pe buton şi-n cinşpe minute eram amândoi pe canapeaua din sufragerie, că m-am gândit că-n dormitoru' vostru nu se face, totuşi... Eu eram cam inhibată, că nu ştiam dacă poşetuţa înregistrează, dar Mircea al tău a fost în mare formă. Are diabet pă dracu', n-are nimic. Nu e înzestrat ca Dorel al meu, cred c-ai observat şi tu, dar e mai tandru, vorbeşte frumos, porcos, te tulbură. Aş fi stat mai mult de-o oră, dar mi-era că se termină digitalu'. M-am ridicat, m-am dus la baie, m-am îmbrăcat, mi-am luat poşetuţa, i-am promis c-o să ne mai vedem când o să lipseşti tu şi-am plecat. N-am avut răbdare să merg până acasă, am venit aici şi m-am uitat la ce-am filmat. O minunăţie! Parcă-i filmul ăla de la miezul nopţii! Vrei să vezi? Uite, apasă aici! şi-i întinse blondei aparatul.

Fără o vorbă, aceasta se smulse din scaun, ieşi alergând pe lângă ficus şi se pierdu la primul colţ.

Otilia CHINDRIŞ

LA VASE (MOCIRLA)

Mocirla este cea de-a şasea scriere, care şi încheie seria nuvelelor din volumul ***La photo du colonel*** (***Fotografia colonelului***), netradusă încă în limba română, fiind publicată pentru prima dată în ***Le Cahier des Saisons*** în anul 1956 şi ulterior în volum, în anul 1962, la Gallimard.

Ionesco a simţit mereu nevoia de a vorbi despre sine. Dintre cei care au făcut parte din generaţia '27 se remarcă prin publicarea unui impresionant număr de cărţi care îndeplinesc trăsăturile jurnalului. ***Mocirla*** aminteşte de mult mai celebrul roman ***Însinguratul***, pe care îl va publica abia după şaptesprezece ani de la publicarea nuvelei. În ambele recunoaştem descrieri ale unor posibile euri ionesciene, dar nu euri sociale. Motivul real pentru care revine la cărţile autobiografice este nevoia de a epuiza necesitatea stării de confesiune. Angoasele, nemulţumirile, tarele copilăriei însumau o realitate existenţială mereu îngrijorătoare, care încearcă neobosit să-şi schimbe datele. *„Încercasem deja să vorbesc cu faţa descoperită, în jurnalele intime,* ***Prezent trecut, trecut prezent*** *şi* ***Jurnal în fărâme****, şi, cum mi s-a părut că nu mersesem destul de departe, în roman am încercat să mă descriu în întregime, să spun totul. Însă de fiecare dată ai impresia că n-ai reuşit să spui nimic"*[1].

Nuvela ***Mocirla*** devine astfel un exemplu emblematic de vindecare prin scris. Literatura a fost arta care a răspuns mereu, dar nu fără rest, acestei necesităţi a lui Ionesco de a se elibera de anumite stări, care în realitate ajunseseră de netrăit. Transpuse în arta sa, au demonstrat unui public larg cum tragicul şi comicul se pot întâlni în aceeaşi operă în mod armonios. În această nuvelă, povestea va fi spusă de acelaşi narator anonim cu care ne-am obişnuit citind volumul de nuvele ***La photo du colonel***. Lucrarea este un demers *à rebours* faţă de nuvela omonimă volumului. Acolo, în final, ucigaşul care a înspăimântat oamenii din oraşul luminos s-a întâlnit cu povestitorul. Acesta i-a ţinut privirea ţintuită în privirea sa severă şi revoltată, a fost scârbit de ura de pe chipul acestuia şi i s-a predat. Dacă a apucat să ne lase în scris această nuvelă, înseamnă că de fapt l-a supus pe acest ucigaş temut şi că metaforic a învins moartea. În ***Mocirla***, naratorul nu are nicio şansă în faţa morţii.

Incipitul nuvelei constă într-o succintă autocaracterizare a bărbatului care, în floarea vârstei şi a vigorii, începe să se simtă rău: *„J'étais dans la force de l'age, avais bonne mine, beaucoup de prestance, haute taille, de beaux costumes, traits réguliers, expression énergique, tout l'air d'un homme plein de vigueur et de santé, lorsque je ressentis les premiers symptômes du mal"*[2]. Naratorul simţea stări pasagere de oboseală, care se repetau cu o frecvenţă deranjantă, totuşi mânca şi bea cu poftă, iubea natura şi ieşirile în aer liber, era încă energic, dar parcă avea nevoie de mai multe pauze pentru a se odihni. I se făcea somn foarte repede şi era chinuit de diverse fobii. Stările acestea dispăreau însă când se preocupa de muncă. Fiind toată viaţa o persoană foarte matinală, bărbatul observă că, de la un moment dat, trezitul de dimineaţă s-a transformat într-o povară, iar apa rece a devenit un motiv de spaimă. Dimineţile de altădată erau adevărate motive de fericire; acum, pentru a putea începe o zi, doar un pahar de alcool îi oferea pentru scurt timp euforia, energia şi căldura fără de care nu credea că ar putea începe o nouă zi: *„Jusque-là mes réveils avaient toujours été des triomphes: je naissais à chaque aurore. Prenant conscience que je vivais, dans un univers tous les jours renouvelé, la joie profonde montait de mes entrailles, de tout mon être, débordait, me soulevait; je sautais du lit, ouvrais, impatient, les fenêtres sur un monde intact, ruisselant de lumière"*[3]. Starea de fericire plenară e magistral descrisă de Ionesco, iar elementul care umple această stare unică de bucurie, de străluciri efervescente este lumina. La baza nuvelei stă procedeul antitezei. Este mereu o pendulare dureroasă între eul de atunci, perceput acum în lumină şi cel de acum, care e tenebros. Timpul când naratorul era sănătos şi fericit este descris în opoziţie cu timpul prezent, când e bolnav, nefericit, fără chef, fără nicio perspectivă. La început stările nefaste sunt puse pe seama condiţiilor meteorologice. Anotimpurile se succed tern: vara ploioasă, toamna, care a venit foarte devreme şi apoi iarna geroasă, fără ninsorile virginale de odinioară.

Indispoziţia aproape dureroasă, iritabilitatea fără niciun motiv raţional alternau cu pesimismul şi melancolia. Toate aceste stări îi favorizau naratorului meditaţii asupra sorţii omului. Stările psihice disconfortante erau doar o reverberare a durerilor pe care bolnavul le resimţea la nivelul fiecărui organ, începând cu ficatul şi terminând cu hiperaciditatea stomacului.

Bărbatul suferind este perfect conştient de faptul că răul psihic şi fizic venea din el însuşi, nu din exterior. Ştia că în lumea înconjurătoare nu s-a schimbat nimic, ci că doar el o vede cu alţi ochi. Din nou perspectiva de acum asupra lumii este opusă celei pe care o avea când era sănătos. Starea de sănătate este asociată luminii: *„Non plus ne me consolait de savoir que la malaise venait de moi même, non pas du dehors; que objectivement, rien, logiquement, ne devait avoir changé; le monde était, sans doute, intact; autrefois, toutes les saisons me paraissaient belles; tous les gris lumineux"*[4]. Ionesco, asemenea acestui personaj - narator, a fost conştient că îi stă în putere să schimbe totul, să se regăsească după cum mărturisea în ***Jurnal în fărâme***: *„Noi nu ne schimbăm: situaţia ni se schimbă. Putem fi puşi în situaţii mai bune sau mai proaste, tot eu sunt în mijloc, unul şi acelaşi în esenţa mea intimă. [...] Deci nu e vorba de a ne schimba, e vorba de a ne regăsi: a regăsi nestricăciunea printre stricăciunile cu totul trecătoare ale unui eu amestecat cu lumea. Există tendinţa de a confunda schimbările de stare şi de imaginaţie cu o schimbare imaginară de esenţă. Faptul că sunt într-o stare de iritare, de sănătate, de boală, de bine sau de tulburare, toate astea sunt, de fapt, ceva exterior mie"*[5]. Naratorul se chinuie zilnic într-o luptă inegală cu un duşman teribil, boala despre care încă cititorul nu poate şti dacă e aparentă sau reală. Stările de somnolenţă sunt greu de stăpânit, dorinţa de a nu face nimic, oboseala chinuitoare încă de la primele ore ale dimineţii îl fac din ce în ce mai inactiv. Boala deja instalată are consecinţe asupra muncii, cu care rămâne în urmă.

Slăbit în urma regimului alimentar, bărbatul va fi din ce în ce mai des chinuit de dureri în tot corpul începând cu umerii şi terminând cu picioarele, pe care le simţea grele. Chiar şi respiraţia deveni un lucru obositor. Primul handicap care îl frapă fu surzenia. Teama că nu aude şi nu se poate feri de eventualele pericole ale străzii îl face din ce în ce mai static. Starea de somnolenţă deveni atât de pregnantă încât simţea că ar putea adormi mergând. Bolnav şi singur, bărbatul se închide în camera sa de hotel, de unde nu mai iese, nu se ridică, nu se spală, nu răspunde celor care-l caută. Din când în când mai citeşte un ziar vechi şi îngălbenit, care răspunde perfect nevoilor sale. Ştirile erau mereu „noi" şi la îndemână, le uita chiar în momentul când termina de lecturat.

Într-o zi, naratorul se hotărî să se ridice, să iasă, să scape de mizeria psihică şi fizică în care ajunsese. Un optimism nebănuit şi surprinzător îl animă, îl bucură şi îl scoate în sfârşit din letargie: *„La vie est aisée, il ne s'agit que de vouloir, car «vouloir, c'est pouvoir»"*[6]. O parte a corpului îl ascultă, cealaltă nu, o parte ar vrea să trăiască, cealaltă nu. Nu ştie care parte a lui însuşi e mai puternică şi de ce. Hotărât să schimbe ceva în viaţa sa, se pregăteşte să iasă din casă după foarte mult timp în care a refuzat categoric acest lucru. Parcă optimismul acesta atât de atipic personajului anunţă ceva rău, totuşi se spală, se rade, se îmbracă şi părăseşte camera de hotel. Iese în natură, ajunge pe un teren noroios, în care cade. Umiditatea şi răceala noroiului îi cuprind tot corpul, care, incredibil, se va descompune, începând cu o mână care îi cade şi pe care o urmăreşte îndepărtându-se. Paralel stările psihice sunt minuţios descrise. Frica respiră în ritmul bătăilor inimii, care devin din ce în ce mai rare: *„J'étais là, cependant, un oeil, une boîte crânienne et un coeur qui battait de moins en moins vite. L'eau, la boue devaient avoir monté, car je ne vis plus rien, soudain, de mon corps. Si, tout de même, un vague contour quelque chose come une ombre à la place de mon corps"*[7].

Nuvela ***Mocirla*** este întâlnirea cu moartea, din care naratorul nu poate ieşi decât învins. Omul singur e bântuit de toate fantasmele şi trăieşte drama afundării. Stările de evanescenţă trăite de bărbat când-va sunt opuse stărilor de rău care-l învinge. ***Mocirla*** este singura nuvelă care nu a devenit piesă de teatru. Ionesco a scris pornind de la această lucrare scenariul unui film regizat de H. von Cramer, în care a şi jucat rolul central. A intuit corect reacţia publicului, atât a celui din Franţa, cât şi a celui din Germania. Considera că acest film i-a adus cel mai mare succes din partea criticii: *„Cred că este un film foarte greu de suportat. Publicul a reacţionat. Unii oameni protestau uneori, în sală, după scena afundării. Scena în care omoram viespile, aceea în care băgam pâine în apa murdară erau destul de insuportabile. Îţi făceau într-adevăr rău. Însă paradoxul acestui film este că a avut o presă entuziastă, delirantă - critica n-a fost niciodată atât de unanimă faţă de teatrul meu – şi totuşi n-a mers, cel puţin în Franţa, unde a fost rău distribuit, într-un mic cinematograf de artă şi de experiment. Când a fost difuzat de televiziunea germană care-l produsese, primirea a fost cu adevărat foarte călduroasă. Pentru mine însă a fost o experienţă cu totul pozitivă"*[8].

În momentul când a apărut în acest film, Ionesco nu era la prima sa apariţie cinematografică. Filmările au fost realizate în luna septembrie şi, lucru foarte important pentru edificiul sufletesc al scenaristului-actor, filmările au fost realizate în mult iubita sa Chapelle-Anthenaise şi la Ile de Bréhat. În scenariul filmului ***Mocirla***, Ionesco a păstrat doar anumite elemente din nuvela omonimă. Filmul descrie descompunerea unui om bolnav, profund nefericit, care a hotărât să rupă orice legătură cu societatea. Îşi promite mereu să reînceapă, însoţit de speranţă, să se vindece de un rău, pe care singur şi l-a provocat. După ce a luat această hotărâre neaşteptată şi inexplicabilă, bărbatul continuă să se distrugă ca şi când ar intenţiona să ia cu el tot răul lumii. Filmul a fost pentru prima dată prezentat în Franţa pe 3 noiembrie 1971 la Muzeul Cinemaului de la Palatul Chaillot. Deşi a rulat acolo doi ani fără încetare, Ionesco a considerat că a fost prost distribuit în Franţa. Henri Langlois a fost unul dintre marii apărători ai filmului. Critica a semnalat de la început bizareria acestei creaţii cinematografice, dar şi fascinaţia pe care o exercită asupra celor cărora le plac scenele mai dure, ce pot constitui chei în care ar putea fi înţeleasă întreaga operă a lui Ionesco. *„«Jamais un écrivain n'était allé si loin dans l'identification avec son oeuvre, avec son être même», lui écrit Guy Dumur. Pour Claude Mauriac, le film est étrange, «très beau. Physiquement éprouvent. Métaphysiquement désorientant»; et pour Jean Louis Bory, «c'est très beau. Et c'est atroce»"*[9]. Toţi criticii de film au fost de acord cu faptul că scenariul este bine scris, dar şi că Ionesco a fost un foarte bun actor în acest film.

Note:

1. Eugène Ionesco, ***Între viaţă şi vis. Convorbiri cu Claude Bonnefoy***, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 49.
2. Idem, ***La Vase***, în ***La photo du colonel***, Éditions Gallimard, Paris, 2003, p. 97. Traducerea autoarei: ***„****Eram în puterea vârstei, aveam aspect plăcut, multă prestanţă, înalt, costume frumoase, trăsături regulate, expresie energică, aerul unui om plin de vigoare şi sănătate, până când simţii primele simptome ale răului****"***.
3. Ibidem, p. 98. Traducerea autoarei: *„Până acum, trezirile mele erau totdeauna nişte triumfuri: mă năşteam de fiecare dată în zori. Dându-mi seama că trăiesc, într-un univers reîmprospătat în fiecare zi, bucuria profundă urca în viscerele mele, în toată fiinţa mea, deborda, se înălţa; săream din pat, deschideam nerăbdător fereastra spre o lume intactă, şiroind de lumină****"***.
4. Ibidem, p. 99. Traducerea autoarei: *„Nu mă mai consola nici să ştiu că indispoziţia venea din mine însumi, sau din afara mea; că în mod obiectiv şi logic nimic n-ar fi trebuit să se fi schimbat; lumea era fără îndoială neatinsă; altădată toate anotimpurile îmi păreau frumoase; toate grîurile luminoase****"***.
5. Idem, ***Jurnal în fărâme***, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 113-114.
6. Idem, ***La Vase***, în ***La photo du colonel***, ed. cit., p. 109. Traducerea autoarei: *„Viaţa e uşoară, nu trebuie decât să vrei, căci «a vrea înseamnă a putea»****"***.
7. Ibidem, p. 119. Traducerea autoarei: *„Eram acolo, cu toate acestea mai erau un ochi, o cutie craniană şi o inimă care bătea din ce în ce mai puţin repede. Apa, noroiul trebuie că au urcat, pentru că brusc nu mai văzui nimic din corpul meu. Cu excepţia unui vag contur, ceva ca o umbră în locul corpului meu****"***.
8. Idem, ***Între viaţă şi vis. Convorbiri cu Claude Bonnefoy***, ed. cit., p. 95.
9. ***Les trois langages d'Eugène Ionesco*** în ***Ionesco***. Sous la direction de Noëlle Giret, Édition Gallimard, Paris, 2009, p. 81. Traducerea autoarei: *„«Niciodată un scriitor n-a mers atât de departe în identificarea cu opera sa, cu sine însuşi» îi scrise Guy Dumur. Pentru Claude Mauriac, filmul este straniu, «foarte frumos . Din punct de vedere fizic e solicitant. Din punct de vedere metafizic e deconcertant»; şi pentru Jean - Louis Bory, «este fantasticul nihilist; este foarte frumos. Este atroce»".*

Maria COGĂLNICEANU

ION D. SÎRBU - CÂTEVA SCRISORI DIN ARHIVELE CNSAS

„Am trăit drept şi am fost bun..."

Prea puţin cunoscut prin opera antumă din cauza straşnicei cenzuri, Ion D. Sîrbu capătă în posteritate dimensiunile unui gânditor şi scriitor cu o biografie demnă de laureaţii Premiului Nobel.

Apariţia cărţilor sale după 1990 – şi a unei corespondenţe ştiute numai de cei apropiaţi şi de supraveghetorii săi acerbi – dă o imagine exactă despre onoarea şi demnitatea intelectualului român din ultimele decenii ale secolului XX.

În Arhivele CNSAS, privindu-l pe N. Carandino sunt şi câteva scrisori trimise de Ion D. Sîrbu: ataşante, dramatice, esopice şi din care izbucneşte adesea umorul negru.

Realitatea de atunci, cu sărăcia, mizeria şi grotescul ei, străbate timpul. Retras în tăceri şi-n meditaţia filosofică, scriind pentru sertar (*„sertarul meu se umflă, creşte!"*), el priveşte cu tristeţe amestecată cu umor absurdul vieţii noastre: incredibilă pentru occidentalii şi americanii infantili ca şi pentru cei din generaţia recentă. Oamenii păreau să-şi fi schimbat regnul, coborâseră în grote şi în zoologic. Anesteziaţi prin frică, foame, frig, deveniseră masă inertă, uşor de manipulat, cu rare excepţii. Ideile din epistole sunt în concordanţă cu însemnările sale drastice şi lucide din ***Jurnalul unui jurnalist fără jurnal***:

„Ţăranul s-a latronizat, intelectualul e preacurvit, dăscălimea şi clerul au ajuns simpli proletari – cerşetori ai Cuvântului"[1].

Ion D. Sîrbu înregistrează nefericirea generală, nu doar propriul destin nedrept, decăderea şi chiar dispariţia elitelor sociale (sindicalismul autentic din rândul minerilor). Din Craiova – Isarlâk scria, în ianuarie 1987, lui N. Carandino: *„în sahelul nostru nu umblă caloriile pe bulevarde şi în faţa Teatrului*[2]*, ele circulă, ca şi cîrteţele pe nevăzutele căi subterane; trebuie să fii cârtiţă, sobol sau şarpe de dudău să găseşti vreun cârnaţ (popular) sau parizer (bănăţean) sau tobă (de Cluj)..."*

Scrisul este pentru Ion D. Sîrbu o replică la sentimentul claustrării într-un *„tărâm al damnării"*, o necesitate, o formă de autoterapie, singura soluţie de supravieţuire.

Profund marcat de absenţa libertăţii şi a moralităţii contemporanilor, veşnic supravegheat de instrumentele Securităţii (umane şi tehnice), scriitorul se ipostaziază în condiţia tragic-omenească a lui Iisus Christos, judecat pentru cuvintele sale purtătoare de adevăr.

Opera e *„condamnată la sertar"* pentru că *„recurge la unele speculaţii şi comentarii cu caracter tendenţios"*[3].

Era un spirit sarcastic. Într-o pagină epistolară către N. Carandino, parafrazându-l pe Leibnitz, îi întrezărim zâmbetul amar, negator.

„E bine: trăim în cea mai bună dintre lumile posibile, trăim imposibil, dar trăim luminos şi numinos". Altundeva, folosindu-se de acelaşi procedeu al jocului de cuvinte, scrie fără teamă, ca un atlet al dreptăţii, despre batjocorirea fiinţei umane în intimitatea ei: *„mă bucur să fiu fiul unui secol în care nimic nu se pierde, nimic nu se schimbă, în schimb, totul se cotrobăie"*.

Afecţiunea condescendentă faţă de N. Carandino se explică prin similitudinea destinelor, independenţa condeielor şi tăria de caracter într-o lume duplicitară, aservită puterii. Citäm dintr-o altă scrisoare.

„Corespondenţa noastră (am recitit volumul pe care îl am pus în sertarul destinat aşteptării postume) reprezintă un moment fertil, am pe undeva certitudinea că aceste scrisori sunt un act de luciditate a doi cărturari care depun indirect o mărturie. Aţi fost singurul dintre cunoştinţele mele care mă depăşeşte şi în humor şi în numărul de ani petrecuţi în zeghe".

Atât corespondenţa cât şi manuscrisele tezaurizate pentru cititorii de acum şi din viitor sunt dovezi lucide despre *„râs – cu – plânsul nostru valah"* şi despre soarta intelectualului onest.

Boala şi inevitabilul sfârşit, scris cu degetul Doamnei Negre, nu-l sperie. Dimpotrivă, îi fortifică voinţa de a crea opera în izolare de anahoret, dar în acord cu propria *„conştiinţă etică, estetică"*.

În *„silozurile sale de litere şi filosofie"*, ca în vechile amfore greceşti, stă agonisită o parte din suferinţa românească pe care a cunoscut-o sub toate formele ei. La aceasta s-a adăugat rana cauzată de interdicţia de a publica, fiindcă *„orice operă de creaţie, care nu ajunge la marele public, rămâne un foetus experimental, o simplă partitură neexecutată şi, deci, neauzită de nimeni..."*[4].

Până când opera postumă a lui Ion D. Sîrbu va fi cunoscută în integralitate, restituim ceva din corespondenţa arestată şi mutilată parţial.

Cele şase scrisori care urmează au o încărcătură tragicomică şi o sinceritate maximă de naufragiat, pescuit de o mână dumnezeiască dintr-un tsunami social-politic. Vocea prietenului care-i întinde braţul nu se aude. (Cu siguranţă, scrisorile lui N. Carandino sunt închise în dosarele informative ale *„obiectivului"* Ion D. Sîrbu). Deocamdată ascultăm doar câteva note din simfonia destinului neobişnuit al lui Gary Sîrbu.

* * *

Craiova, 9 Dec. 1986

Mult stimate şi iubite Domnule Carandino,[5]

Mi-a murit ultima mătuşe din Petrila, am fost la înmormântarea ei (89 ani), nu aş putea spune că a fost prea vesel. M-am întors ieri seara; am găsit-o pe doamna mea pregătindu-se pentru 9 dec., ziua ei de naştere (57 ani). Vor sosi diseară zece „Zgaiţe" hiperinteligente; vor bârfi, vor râde, vor mai da astfel un brânci Istoriei ca să meargă înainte, mereu înainte...

Nu am uitat de ziua dumneavoastră; dar din Petrila mi-ar fi fost imposibil să vă sun. Nici nu am încercat – iar soţia mea, care e agenda mea vie, nu avea numărul dumneavoastră. Astfel am întârziat la această tradiţională (sunteţi singurul Nicolae pe care îl recunosc) întâlnire. Acest sfânt (în numele căruia vă doresc multă sănătate, linişte şi stoică superioritate faţă de timp şi vremuri) mi s-a părut totdeauna foarte valah: v-am mai scris, cu o mână, în copilărie, îmi întindea o bomboană, cu alta o jordiţă aurită. Aş accepta jordiţa (ca şi dumneavoastră, ador copiii mici, dacă s-ar găsi dulciuri, aş umbla cu buzunarele pline, împărţind pe stradă celor care merită) dacă aş mai putea vedea faţa unei bomboane sau ciocolăţi...

Cred că acestei noi imagini (fără bomboane) a Sfântului Nicolae se datoreşte faptul că, la bursa onomastică, a scăzut scandalos numărul copiilor botezaţi Nicolae sau Niculina. La începutul secolului Nicolae ocupa locul cinci în frecvenţa de nume, după Gheorghe, Grigore, Ion, Vasile, Dumitru. Acum... a căzut pe locul 30. Nu vă scriu aceste fleacuri statistice ca să vă întristez, dar e o veche boală a mea de a mă interesa (ca şi Balzac) de registrele de stare civilă. Nu e caz izolat: în Ungaria vecină şi prietenă, numele de Matyaş a cunoscut o cădere la bursă identică.

Domnule Carandino, umblu prin clinici; analizele mele sunt din ce în ce mai rele, deşi eu nu simt nicio durere sau deranj special. Dar bolile cele mai perfide sunt exact cele care nu dor şi nu se arată în afară. Doibaş[6] *îmi spune la telefon: „E trist că noi, care suntem nişte oameni de sinteză, depindem de nişte analize!". Aşa e. Tot sub grele (şi rele) analize se găseşte şi manuscrisul ultimului meu op: la editură, consiliu, Înalta Poartă. Acum, ca să îmi asigur un venit sigur la anul (fiindcă pensia mea mare nu ne mai ajunge pentru o nutriţie ştiinţifică, regim de diabet şi colesterol) aşa că (sic) mă apuc să-mi scriu romanul pentru copii:* ***Ursul****. Până în mai trebuie să fie gata. Vă sărutăm cu vechea şi constanta dragoste şi eu şi soţia mea. Să treacă iarna. Omagii Rodicăi!*[7]

Ion D. Sîrbu

* * *

Craiova, 23 Ianuarie, 1987

Stimate Domnule Carandino,[8]

Faptul că o scrisoare a mea spre dumneavoastră face un ocol de aproximativ o lună trebuie să ne măgulească: înseamnă că literele noastre (altfel condamnate la sertar şi la discreţie) interesează şi pe alţi anonimi cetitori; mă bucur să fiu fiul unui secol în care nimic nu se pierde, nimic nu se schimbă, în schimb, totul se cotrobăie.

Aşişderea, mă bucur pentru Ramses redivivus; vagonul său de dormit[9] *trebuie să fie (dacă nu e genul patriotard, eroic) o carte sexy, deosebit de picantă. Pe vremea când teatrele mai făceau turnee lungi, la întoarcere, ascultam perplex toate scandalurile legate de călătoriile lungi, legănatul excitant şi farmecul triajelor: Gaby Mihăilescu (aşa discret cum este) va rămâne, în gazetăria noastră, ca fiind creatorul genului şuşanea: îl voi citi cu plăcere; mă bucură orice coleg de roabă care mai are memorie.*

Încerc să ghicesc diagnosticul Rodicăi, nu pot, am clasat-o definitiv în categoria „cadâna – pisică a domnului Carandino"; mi-e greu să o imaginez în criză, plângând sau făcând urât. Îi doresc sănătate; am peste un an stagiu în spectacolele „de lux" (nebunia de orice fel fiind un lux, doar când te internezi: toată lumea e nebună un pic, cine nu e, se preface, cei mai nebuni fiind cei care ne arată cu degetul, strigându-ne: „iată-i pe nebunii de tip nou!")

Sertarul meu se umflă, creşte, la primăvară sper să vă conving să veniţi la Craiova (este cel mai mare sat universitar din Balcani) ca să vă arăt şi eu, gospodăreşte, silozurile mele de litere şi filosofie.

Doamna mea e frumoasă, a fost făcută „Gaiţă – şefă". În timp ce eu mă prostesc tăcând şi mârâind, ea se deschide spre cuvânt, discuţie, patimă socială: dar umblă, vrăjeşte, procură; caută, vrăjeşte, găteşte; aduce, vrăjeşte, găteşte; ca să hrăneşti un saurian transilvan e nevoie de o inteligenţă ca a ei; în sahelul nostru, nu umblă caloriile pe bulevarde şi în faţa Teatrului, ele circulă, ca şi cârtiţele, pe nevăzutele căi subterne; trebuie să fii sobol, cârtiţă sau şarpe de dudău să găseşti vreun cârnaţ (popular), sau parizer (bănăţean) sau tobă (de Cluj)...

Mai nou urmăresc Rusia şi ruşii: lumina nu vine de la ei, dar speranţa unui chibrit ce ar putea să aprindă o lumânare sau un opaiţ numai de la ei ne vine: hedonismul cretin şi iresponsabil al Europei, combinat cu imbecilitatea multilateral infantilă a Americii, mă fac să renunţ mereu la a-mi începe autobiografia: nu există nimic mai tragic şi ridicol decât acela de a fi fost o victimă a unor curve şi proaste şi frigide.

Cu dragoste
Ion D. Sîrbu

* * *

Craiova, 24 II 987

Iubite Domnule Carandino,[10]

- Am citit anunţul din „România Literară" privind apariţia cărţii d-voastră. Mi se pare măreţ, pentru un senior român, chiar dacă e grec de origine să-şi vadă o carte apărută chiar după ce porţile Romei au fost deschise în faţa goţilor vandali năvălitori.

- Citesc, re-citesc pe Gibbon, şi nu pot să înţeleg cum a decăzut în ticăloşie şi laşitate Roma veşnică: celulele de partid creştine, infuzia de moravuri orientale, retorica şi perversităţile – toate au chemat barbarii.

- Barbarii – din păcate – vin şi pleacă, dar Barbaria vine, se instalează şi nu mai pleacă niciodată. Aici e diferenţa.

- Trecând zilnic pe lângă Teatrul Naţional simt cum miroase a şobolan mort. Definiţia mea veche e depăşită; acum un an spuneam aşa: „Iată, 50 de vagoane de marmoră, ce acoperă un rahat, deasupra căruia se lamentează un contabil nebun!". Acum definiţia a evoluat: „Iată cadavrul dialectic al materiei limbii noastre literare, în plină şi sigură descompunere!".

- Ascult Chopin la radio, iarna asta nu se mai termină: de ce s-a sinucis fata asta Ioana Creangă?

(Continuare în pag 16)

Delia POP

DESPRE DRAGOSTE ŞI ÎNTUNERIC. AMOS OZ

Caracterul atipic şi complexitatea romanului ***Poveste despre dragoste şi întuneric***, al scriitorului israelian Amos Oz, se împacă mai greu cu abordările unilaterale, pe spaţii tipografice strict delimitate. Evidenţierea lor presupune sondări multiple în profunzimile textului, cumulate cu cercetarea unor dimensiuni biografice şi cu descinderi în intimitatea celorlalte cărţi ale autorului. De aceea, dacă într-un număr recent al „Nord(ului) Literar" - în articolul intitulat ***Când o să fiu mare o să fiu o carte*** - ne-am oprit asupra câtorva aspecte vizând copilăria personajului Amos, relaţia familiei (lărgite) Klaussner cu cărţile, semnele care au configurat destinul aparte al scriitorului de mai târziu, ne propunem – în rândurile ce urmează – să valorificăm alte ipostaze ale operei menţionate, dintre cele pe care le considerăm semnificative.

Dezlegări utile am identificat, de pildă, în interviurile luate scriitorului cu prilejul vizitelor în România. Unele mărturisiri fac referire la întâmpinarea cărţilor lui în Israel şi în lumea arabă sau clarifică atitudinea sa în privinţa diferendului israeliano-palestinian. Sub acest din urmă aspect, observăm că Amos Oz respinge ideea de a suporta cu resemnare violenţa, conflictele armate cu arabii, motiv pentru care a şi luptat atât în 1967, în Războiul de Şase Zile, cât şi în octombrie 1973, în Războiul de Yom Kipur (Ziua Ispăşirii). Totuşi, militează – prin activitatea publicistică şi prin implicarea în diverse organizaţii – pentru reconciliere între cele două popoare.

Urmărind receptarea operei proprii în ţările arabe, autorul sesizează diversitatea reacţiilor şi a sentimentelor cu care a fost întâmpinată. Îşi păstrează însă convingerea că literatura apropie oamenii, îndemnându-i să conviețuiască mai armonios, să fie toleranţi, să se exprime constructiv. Ideea că producţiile culturale unesc indivizi determinaţi diferit din punct de vedere politic, etnic, confesional, moral ş.a.m.d., că ele se situează, dintr-o anume perspectivă, mai presus de zgomotul şi furia cotidiene, o moşteneşte Amos Oz de la cărturarii din familiile Klaussner şi Mussman, care admirau cu toată fiinţa valorile culturii europene, în ciuda respingerii agresive a evreilor de către o bună parte a continentului: *„Şi iată unde ajunseseră aceşti eurofili superentuziaşti, care vorbeau atâtea dintre limbile Europei, recitau poezia ei, care credeau în superioritatea ei morală, îi apreciau baletul şi opera, cultivau moştenirea ei, visau la unitatea ei postnaţională şi adorau manierele, hainele şi modelele ei, care o iubiseră necondiţionat şi neinhibat zeci de ani, de la începutul Iluminismului Evreiesc, şi făcuseră tot ce era omeneşte posibil ca să o mulţumească, să contribuie la ea în toate felurile şi în toate domeniile, să devină o parte a ei, să răzbată prin ostilitatea ei rece curtând-o frenetic, să-şi facă prieteni, să-i intre în graţii, să fie acceptaţi, să aibă sentimentul că îi aparţin, să fie iubiţi..."* (ed. cit. în nr. precedent, p. 121).

Autorul observă că, în exodul lor către Israel, părinţii şi bunicii săi au adus cu ei o întreagă bibliotecă (în sens concret şi abstract), precum şi un mod de a privi cultura nepervertit de *răotăţile* vremii. Nu înseamnă însă că fundamentele culturale ar fi izbutit să-i ferească ori să-i salveze de provocările istoriei. Creatorul şi omul Amos Oz se delimitează de o atare perspectivă. Întâlnim astfel pe parcursul romanului numeroase pagini care înfăţişează tragismul condiţiei evreieşti, chiar dacă, pe alocuri, prozatorul părăseşte atitudinea nostalgic-victimizantă şi alunecă înspre umor şi ironie.

„Lumeaceamare – notează naratorul – *era [...] atrăgătoare, minunată, dar pentru noi era şi periculoasă, şi ameninţătoare. Ei nu-i plăceau evreii, pentru că sunt deştepţi, le scapără mintea, au succes din plin, dar şi pentru că sunt zgomotoşi şi arivişti. Nu-i plăcea nici ce făceam aici, pe pământul Israelului, pentru că ne pizmuia până şi pentru fâşia asta îngustă de mlaştini, bolovăniş şi deşert. Acolo, în lume, toţi pereţii erau acoperiţi cu graffiti: «Jidanilor, duceţi-vă înapoi în Palestina», aşa că am venit înapoi în Palestina, şi acum lumeaceamare zbiera către noi: «Jidanilor, căraţi-vă din Palestina»".* (p. 9)

Întemeierea unei naţiuni, cu toate opintelile ei, interferează în roman cu devenirea a două familii şi cu evocarea unor secvenţe din destinul personajului-narator. Reconstituirea se realizează obiectiv-arheologic (refuză, totuşi, rigorile cronologiei), fiind îmblânzită strategic de câte un intermezzo subiectiv ori de inserţii împrumutate din imaginar, impregnate de trăiri complexe: emoţie, sfială, dorinţa de lecuire şi de împăcare cu sine.

E un teritoriu în care albul şi negrul, dragostea şi întunericul dezvoltă frontiere impalpabile, generatoare de confuzie; definit între acestea, protagonistul Amos izbuteşte abia la cincizeci de ani să scrie despre sine şi despre familia proprie. Călătorind în trecut şi în lăuntrul său, expunând şi expunându-se, naratorul lasă deoparte tăcerea (*„N-am vorbit niciodată despre moartea mamei mele. Niciun cuvânt. [...] Dacă m-aş apuca să scriu aici toate lucrurile despre care n-am vorbit noi doi, tata şi cu mine, aş putea umple două cărţi. Tata mi-a lăsat multă treabă de făcut şi încă trudesc la ea"* – p. 82), conferind scrisului o dimensiune soteriologică.

Personajele – toate – mai capătă astfel încă o şansă, compensând parcă un destin de-atâtea ori potrivnic. Vorbind despre evrei şi despre ceea ce îi reprezintă, Amos Oz înfăptuieşte un act reparator, definindu-i **din interiorul** lumii lor (precum Varujan Vosganian pe armeni), motivând – la nevoie – atitudini, comportamente, preocupări ce ar fi nedrept ori incomplet percepute de către *„lumeaceamare"*.

El vorbeşte, printre altele, despre stânjeneala evreilor când sunt nevoiţi să-şi dezvăluie trăirile proprii (*„Erau în stare să converseze ore în şir, cu mare însufleţire, despre Nietzsche, Stalin, Freud, Jabotinski, punând tot sufletul, dându-le lacrimile de atâta patetism, dezbătând scandat colonialismul, antisemitismul, dreptatea, «chestiunea agrară», «problema femeilor», «arta în opoziţie cu viaţa», însă în clipa în care încercau să-şi exprime un sentiment personal nu ieşea decât ceva oarecum crispat, sec, chiar speriat, rezultatul unui şir de generaţii care îşi reprimaseră sau îşi negaseră adevăratele sentimente"* - p. 17), sfială ce acompania chiar şi conversaţiile care nu presupuneau întâlnirea faţă în faţă a partenerilor de dialog. Iată un fragment din invariabila discuţie telefonică săptămânală dintre membrii familiei lui Amos şi nişte rude din Tel Aviv:

„- Aici e Arieh, din Ierusalim.

- Da, Arieh, bună, aici e Tsvi, ce mai faci?

- Toate bune pe aici. Vorbim de la drogherie.

- Şi noi. Ce noutăţi ai?

- Nimic nou pe aici. Dar pe la voi, Tsvi? Spune-mi cum o duceţi.

- Totul e bine. Nimic special. Nici aici nu-s noutăţi. Suntem bine cu toţii. Şi voi?

- Şi noi suntem bine.

- Asta e bine. Vrea şi Fania să vorbească.

Şi apoi totul de la capăt, la fel. Ce mai faceţi? Ce mai e nou? Şi apoi: «Acum Amos vrea să zică şi el ceva»" (p. 16).

Antologică rămâne însă întâlnirea *„ca de la bărbat la bărbat"*, când bunicul mai tânărului şi neexperimentatului Amos, care avea pe-atunci 36 de ani, era căsătorit de cincisprezece şi avea două fete, şi-a propus să-l iniţieze în tainele feminităţii. Redăm mai jos, pentru degustare, o secvenţă:

„[...] ce am învăţat, vreau să te învăţ acum şi pe tine. Ca să ştii. Aşa că acum ascultă cu atenţie, rogu-te: uite cum stau lucrurile.

S-a oprit şi a privit în jur, de parcă ar fi vrut să se asigure că suntem cu adevărat singuri, că nu-i

nimeni care să ne audă.

- Femeia, a zis bunicul, ***nu****, în unele feluri e întocmai ca noi. Exact la fel. Dar în alte feluri, a zis el, o femeie e cu totul altfel. Foarte, foarte altfel.*

S-a oprit aici şi s-a socotit o vreme, poate că rechemând în minte vreo amintire, surâsul lui de copil i-a luminat faţa, şi şi-a încheiat lecţia:

- Dar ştii ceva? În ce feluri o femeie e întocmai ca noi şi în ce feluri e foarte, foarte altfel – ***nu****, la asta, a încheiat el, ridicându-se de pe scaun, încă mai lucrez.*

Avea nouăzeci şi trei de ani şi poate că a continuat să «lucreze» la această chestiune până la sfârşitul vieţii. Eu însumi încă mai lucrez la ea." (p. 136)

Asemenea situaţii sunt „explicate" de autor şi prin competiţia cotidiană cu provocările şi capcanele ebraicei, aceasta fiind *„o limbă încă insuficient de naturală"; „cu siguranţă nu era o limbă intimă, şi era greu de ştiut ce-o să iasă când o vorbeşti. Nu puteau fi siguri niciodată că nu vor rosti ceva ridicol, şi ei trăiau cu spaima de ridicol. Se temeau de el ca de moarte. Chiar şi cei ca părinţii mei, care cunoşteau bine ebraica, nu o stăpâneau pe deplin. O vorbeau cu un soi de obsesie a preciziei"* (p. 17).

Aplecat asupra scrisului său, Amos Oz constată, din nou, că *„există mult mai multe culori şi mirosuri decât cuvinte"* (p. 180). Lucrând cu îndărătnicul material lingvistic, se simte nu o dată el însuşi cel modelat. Supus facerii. Travaliul îl munceşte şi pe creator: *„tai toată fraza sau rup toată pagina. Renunţ, disperat. Mă blestem cu voce tare şi blestem scrisul în general şi limba cu totul şi totuşi mă aşez şi încep să pun totul la un loc, iarăşi"* (p. 305).

Aşa cum mărturiseşte şi într-un interviu acordat Antoanetei Ralian, o relaţie de acest tip nu face casă bună cu noile tehnologii de redactare, Amos Oz respingând nu doar computerul, ci şi maşina de scris. Impregnate de urmele bibliofililor din familie, cărţile – de scris ori de citit – cu care conviețuieşte romancierul se săvârşesc/ se împlinesc numai în intimitate (*„Contactul direct cu condeiul şi cu hârtia e un act senzual"*); ele cresc din **urăîndrăgostire** şi dezvoltă sensuri, emoţii, arome neîndatorate exclusiv cuvântului.

Acestea configurează o literatură a familiei (evreieşti, de astă dată), a ambianţei **din jurul mâinii care scrie**. Altfel spus: o ocazie excelentă pentru cititor de a pătrunde în intimitatea unui anumit mod de viaţă, de a cunoaşte şi înţelege tradiţii, mentalităţi. *„E chiar mai util decât o călătorie. Literatura te poartă în case private, în minţile oamenilor locului, în spaţii în care nu vei ajunge niciodată ca turist [...]. Literatura e un mod de cunoaştere intimă între oameni"*. (interviu consemnat de Matei Martin, „Dilemateca", octombrie 2008)

Un motiv în plus pentru ca „lumeaceamare" să aşeze romanul ***Poveste despre dragoste şi întuneric*** printre cărţile de căpătâi.

Ion BOGDAN - 70

seară la Şurdeşti

1
pe Igniş e soarele ce aşteaptă
farul electric de noapte să
arate înălţimea pentru cei care
ştiu să mai zboare

la noi
jos
încă nu este lumină
soarele a dispărut după orizont
nici nu mai avem vreunul
atât de repede vine
întunericul peste noi

doar la vârf de munte
ni se arată speranţa
pentru ziua de mâine

3
orologiul timpului a tăcut demult
au ruginit toate rotiţele
limba lui a rămas împietrită
nu mai este de niciun folos

l-am şi scos din casă
l-am aruncat
peste alte tărâmuri să
îşi împlinească menirea
să bată clopotele mănăstirii scufundate
de la Merişor şi de la Habra
de la Ieud fără de apă între izvoare
în seceta lumii de azi

să le auzim doar la zile mari
cum răsună şi se răzbună
pre timpul cel al nostru

ca într-o turlă scufundată
inima clopot ni se zbate în trup

toate se rup

toate sunt doar o închipuire

un somn imens

rămâne doar visul

visul
din mersul/demersul lui
al vieţii imaginare
cum să-l mai rump?

4
mă uit
am în faţă o icoană coptă
Fuga în Egipt

lângă icoana coptă
este altă icoană
cu Alexandru Machidon şi Darius
cu 325 de ani înainte de Fugă

apoi alte icoane
apoi alte imagini

sensul nostru este imaginea
icoana
pictată fotografiată filmată

numai singur Cuvântul
este cel care rămâne veşnic

cum zboară!

amintirea în timp se realizează
prin ceea ce este mai ireal
mai iluzoriu: Cuvântul

Cuvântul e un semnal retoric
precum valurile mării
mareele care se sparg şi revin

pre sub ceruri de nespus senin

clipă

1
iar am pus ziua şi noaptea
cap la cap

în al timpului spaţiu clipele
se înghesuie nu mai încap

eu le simt le aud le ştiu
prin cuvântul niciodată târziu

stelele îs risipă de silabe în univers

ce vor să spună
ce au spus şi nu am înţeles ?

2
de mii de ani
la ce visează Sfinxul
când lumea întreagă e un vis
prin ochii lui de piatră oglindit?

trecere

noi trecem prin lume ca şi
noroadele de paseri
dinspre Nord spre Sud
dinspre Sud spre Nord
niciodată sufletul nu este învins

sufletul
are o demnitate a ceea ce este
ce vrea să fie

o măreţie
pentru totdeauna

în această clipă

în această clipă
mă răsfăţ

nu este ceea ce
învăţ
ceea ce am învăţat
cu mare derută
peste timp
peste veac

în această clipă
mă răsfăţ

în această clipă
mă decuprinde înspre cer
o aripă

seară

se închide seara peste Gutâi
se închide totul în viaţa mea
nu mă mângâi
decât cu alter ego
sâmbure de stea

de ce acolo sus e pajiştea de stele
ca umbre mari de viaţă parcă sunt
eu nu-s ce par ci dintru iele
se-apropie din totul spre cuvânt

de ce mai sunt de ce mai sunt
începe în faţă muntele absurd
de ce e munte de ce este
ca o inegalabilă poveste
preaspusă
presupusă în clipa cea de azi -
cosmos adânc prin ace lungi de brazi

noi vorbim

noi vorbim despre civilizaţii pierdute
noi vorbim despre ce nici nu mai există
noi vorbim
despre noi
pierduţi în noi înşine

ca despre o întâmplare de demult

ca despre ceva imposibil

ca despre ceva în care
suntem mai mult/mai puţin

noi vorbim despre semnul infim
al existenţei
al vieţuirii noastre sublime
al celor ce au fost şi nu mai sunt

nici noi nu vom fi decât amintire
a ceea ce n-a fost şi va fi

a întruchipării noastre prin copii

copie nouă înşine
nouă de nouă ori
şi de nouăzeci şi nouă din seară
până în zori

şi din zori până întru noapte
gândurile-s treze toate

noi vorbim vorbe în vânt
eu le arunc/nu le arunc
le vântur
le fac/le desfac
peste universul opac

ION BOGDAN: „*LA VÂRSTA MEA, NU MAI AM DECÂT COMPLEXUL TINEREȚII*”.

• Născut în 7 august 1942, Sălişte a de Sus, Maramureş • *Debut literar*: ***1965***, revista „Familia”, nr. 12, decembrie, 1965. • *Opera tipărită:* • ***Cerbalb***, poezii, Ed. Albatros, Buc., 1976 (Premiul de debut al editurii) • ***Mileniu provizoriu***, poezii, Ed. Cybela, Baia Mare, 1996 (citată printre cele 160 de cărţi ale deceniului 10, sec. XX, din peste 7000 de volume de poezie) • ***Spaţiu posibil***, poezii, Colecţia „Poeţii urbei – Poeţii Maramureşului”, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002 (Premiul „Cărţile anului”, Baia Mare, 2003; Premiul pentru antologie la Festivalul Internaţional de Poezie, Sighetu Marmaţiei, 2003 şi la Festivalul Internaţional „George Coşbuc”, Bistriţa-Năsăud, 2003) • ***Valea pământului***, poezii, Colecţia „Scriitorii la ei acasă”, Ed. Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2010 (Premiul pentru poezie la „Cărţile anului”, Baia Mare, 2011) • ***Toto Ciri-Biri***, poeme contemporane cu Cerberul Toto Ciri-Biri, Carte pentru copiii mici şi copiii mari, Ed. Cybela, Baia Mare, 2011 • ***Amicalmente***, epigrame, şarje amicale şi catrene, Ed. Cybela, Baia Mare, 2011 • ***Maramureş, ţară veche***, antologie de folclor de pe Cursul Superior al Tisei (vechea Ţară a Maramureşului Voievodal - de la Obcinele Bucovinei până dincolo de Hust), 1672-1908, Editura Cybela, Baia Mare, 2008 • ***Elegii domestice***, poezii, Ed. Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2012 (sub tipar) • *A alcătuit şi editat* diverse reviste, pliante, „caiete” şi antologii literare (mai ales în vremuri când se cenzura totul!): • revista şcolară „Semnal” (1969, 1970, 1971 - număr care a obţinut premiul II pe ţară, după revista „Cutezătorii”, din Cartierul Primăverii, aceasta devenită naţională - 1974, 1994, 2008 – (apare, când poate, în continuare) • ***George Boitor – in memoriam***, pliant, 1974, la trecerea în eternitate (interzis de cenzură) • ***Lucrările cenaclului Nord***, lunar, 1975 – 1978, şapirografiate (trecute de cenzură doar cu menţiunea „uz intern”, pentru întrunirile cenaclului „Nord”) • Pliantele: „Viaţa Românească – Măiastra - Maramureş”, „Luceafărul – Măiastra – Maramureş”, „Andrei Mureşanu – Măiastra – Maramureş”, „Astra – Măiastra – Maramureş”, „Editura Academiei – Măiastra – Maramureş” (interzis) – 1980 – 1985, cu ocazia întâlnirilor din Maramureş cu scriitorii: Nichita Stănescu, Gheorghe Pituţ, Ion Gheorghe, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Augustin Buzura, Nicolae Prelipceanu, Teohar Mihadaş, Ion Iuga, Gavril Matei, Laurenţiu Ulici, Nicolae Breban, Petru Poantă, Mircea Petean, Ioan Moldovan, Vasile Avram, Adrian Alui Gheorghe, Adrian Popescu, George Ţărnea, Liviu Damian şi Valeriu Matei din Chişinău, Matei Vişniec, Grigore Hagiu, Ana Blandiana, Sorin Titel, Ion Mureşan etc.

AUGUSTIN COZMUȚA ÎN DIALOG CU ION BOGDAN

Augustin Cozmuţa - *Pentru orice scriitor, începuturile literare şi debutul editorial rămân momente de referinţă. În ce împrejurări s-a produs intrarea ta pe tărâmul creaţiei literare?*

Ion Bogdan – Eu sunt de la ţară, din Sălişte a de Sus. O şcoală cu profesori dăruiţi, care ne învăţau cu multă probitate. Ne întreceam la note şi învăţătură. La note egale, cine era citit întâi însemna că este primul. Eram coleg cu Dr. Daniel Bărcan, „întemeietorul” spitalului din Borşa. În clasa a V-a a fost citit primul (după alfabet), într-a VI-a eu etc. Aveam pe vărul primar Simion Iuga, la Şcoala Pedagogică din Năsăud. Printr-a V-a mi-a dat să citesc un roman, primul în viaţa mea (***Tinereţe*** de Boicenko), de vreo 600 de pagini. După ore, mâncam şi scoteam mieii la păscut. Citind, am uitat de miei, care s-au dus unde nu era voie: pe calea ferată, lângă gara Iza. Noroc că n-a trecut vreun tren, atâta-mi trebuia! La fiecare serbare recitam poezii pe scenă: ţin minte, prin clasa a III-a, am avut o poezie dintr-o revistă pe două pagini şi trei coloane! Lungă. Am biruit-o!

Am intrat la Şcoala Pedagogică din Sighet, în 1956, cu bursă (în anul III mi s-a luat bursa şi am fost dat afară din internat – tatăl meu nu voia să se înscrie în colectiv!). Din 32 de reuşiţi, în anul IV am rămas doar 15, eu fiind singurul băiat. Şcoala avea o bibliotecă frumoasă, fusese Şcoala Normală „Domniţa Elena”; avea cărţi dintre cele două războaie, printre care şi ***Opera lui Mihai Eminescu*** de G. Călinescu. La un simpozion, prin anul III, am prezentat o comunicare despre Mihai Eminescu; cam zece pagini, desigur în maniera lui Călinescu, profesoara m-a felicitat etc.

Mă încercam şi în versuri, mi-am pus în gând să scriu un poem mai lung decât ***Luceafărul***. Am reuşit, naiv cum eram, un poem de 136 de strofe, în cadenţele ***Luceafărului***, despre ***Omul lup*** – o legendă locală despre dealul Ceatăţeaua care se spune şi azi că a fost adevărată. Aveam şi un caiet A 5 gros, în care transcriam tot ce mi se părea mai împlinit. S-a rămăstit (fratele meu, licean fiind când eram eu în armată, l-a împrumutat unei fete de care era îndrăgostit, lăudându-se că *„scriu poezii”*. Nu l-am mai recuperat, el recunoscând fapta doar după 25-30 de ani!). Regret, pentru că erau încercările mele de licean.

Ale vremii valuri treceau, treceau. Mai trimiteam, nu foarte des, poeme la reviste, ziare. Prin 1965, am trimis şi la „Familia”, care m-a debutat în numărul pe decembrie. Acolo lucra pe atunci Ion Iuga; atunci mi-am ales pseudonimul Ion Bogdan, să nu ştie că sunt eu. Nu i-am spus decât după câteva luni, deşi el întreba peste tot, când venea în Maramureş, cine-i acela Ion Bogdan.

Cu volum trebuia să debutez în 1968; recomandat de Aurel Rău, am predat cartea intitulată ***Idee de nord*** la Editura pentru Literatură – Filiala Cluj. A fost bine primit, cu referate de la Victor Felea şi Virgil Nistor. Dar nu după multă vreme l-am retras, susţinând că nu sunt mulţumit de el şi că scriu altfel. Degeaba m-au lămurit că pot schimba poemele pe parcurs, am fost „căpos”! În timp, filiala s-a desfiinţat şi eu lucram degeaba la un alt volum ca să-l predau la timp.

În vremea aceea publicam în „Pagini maramureşene”, în ziarul devenit „Graiul Maramureşului” (la denumirea căruia am avut împreună un rol în 22 decembrie, încât sighetenii s-au supărat pe mine că i-am... trădat, titlul, de drept, trebuia să continue ziarul dintre cele două războaie de la Sighet). Debutul în volum a venit abia în 1976, cu ***Cerb alb***, la Editura Albatros. Am câştigat, alături de Ştefan Ioanid şi Marian Dopcea (prin 1996, Liviu Ioan Stoiciu îmi reproşa că i-am „luat” premiul – el obţinându-l în 1978). În juriu erau Ştefan Augustin Doinaş, Laurenţiu Ulici, Ioanichie Olteanu, Gabriela Negreanu. (O întâmplare... hazlie: am mers la Bucureşti pentru definitivarea volumului. Am dus, în semn de bunăcuviinţă maramureşeană, nişte castane. A doua zi, la întâlnirea cu redactoarea cărţii, Gabriela a venit atât de obosită, spunându-mi ce calvar a trăit în noaptea aceea; pusese, neîncrestate, castanele la cuptor, urmând, bineînţeles, exploziile de rigoare. Uitasem să-i spun cum se pun la foc. Dumnezeu să o ierte pe Doamna care, în afară de poeme, ne-a lăsat şi cartea despre Paul Valery!). Lansarea volumului a fost tot cu... explozii; la Baia Mare, Sighet şi Vişeu de Sus, în prezentarea lui Laurenţiu Ulici (cu care mă întâlneam întâia oară, deşi era maramureşean), a fost o odisee întreagă: desfiinţări de vitrine, alte piedici „activiste” – pentru că eu reprodusesem pe afiş coperta cu fotografie, precum şi antologia, de referinţă, scoasă de Domnia Voastră, ***Nord statornic***, din 1973, cu pozele scriitorilor maramureşeni! Era voie doar o singură fotografie, de tristă aducere aminte! Dar se pare că m-am lungit...

A. C. – *Născut fiind într-un sat maramureşean, pe Valea Izei, se presupune că relaţia cu tradiţia populară, încă din copilărie, a fost puternică. În ce fel consideri că folclorul şi-a pus amprenta asupra devenirii tale literare? Dar poezia modernă, descoperită pe parcurs, cum ţi-a orientat şi modelat profilul liric?*

I. B. – M-am născut dintr-un *„neam cântăreţ”*, cum ar rosti Lucian Blaga. Copil fiind, mă uitam la neamurile mele cum horesc şi joacă: *„Cât mă uit în jos şi-n sus/ Neamuri ca a mele nu-s,/ Tăte mândre şi-mbrăcate/ Şi la lume lăudate”*. Încă de licean eram şi eu nuntaş. Hoream şi jucam cu verii mei (am avut 62 de veri primari! D-apoi de-ai doilea!). Neamul Gâjenilor „ducea” frumos nunta. Şi erau înrudiţi cu Găvrilenii, Vlădeştii (mama era Vlad), Peticenii etc., etc. Când, prin 1964, Ion Iuga a venit, un semestru, până la licenţă, profesor în Sălişte a de Sus, participam împreună la câte zece-douăsprezece nunţi! Ce frumos era: veneam dimineaţa de la nuntă spre şcoală, conduşi cu cetera, horind; ne salutau copiii şi intram direct la ore.

Folclorul maramureşean este de o frumuseţe poetică unică. Am început, ca licean, să notez texte, obiceiuri, legende. Prin 1964-1965 stăteam în casa bătrânească. Familia se mutase într-o casă ce o aveam lângă Gară, să-şi păstreze braniştea şi pământul de acolo, altfel îl lua colectivul. Sora mea, vreo doi ani, a ţinut şezătoare, veneau vreo 15-20 de fete. Torceau, coseau, horeau, făceau „vrăji” să le vină feciori. Mai împrumutau cărţi pentru acasă. Am cules multe hori de la ele. Întrumpticau versuri şi melodii care, unele, deveneau şlagăre în sat. Mă mai întrebau şi pe mine, nu de puţine ori. Alături de poezie, am considerat ca pe un dar trăirea în mediul tradiţional, în atât de grăbită schimbare în vremurile din urmă.

În poezia pe care o scriam, am învăţat cum să nu scriu banal; câteodată, chiar azi, simţind că expresia populară este mai potrivită, utilizez versuri populare şi, la petreceri/întâlniri cu prietenii, horim şi corindăm, chiar frumos (cu Mihai Olos, cu, fie iertaţii Mihai Cupcea, Ilie Cămărăşan, Mircea Hrişcă, Vasile Avram, Vasile Sav...). Mă gândesc să realizez, asemenea lui Lucian Blaga, un florilegiu de poezie populară din Maramureş (cu traduceri în alte limbi). Mi-amintesc de poezia românească/universală cu inspiraţie din miturile/legendele/tradiţiile populare: de la ***Faust*** al lui Goethe, până la ***Sburătorul*** lui Heliade Rădulescu, ***Luceafărul*** lui Eminescu, ***După melci*** de Barbu, ***Meşterul Manole*** de Blaga, dar şi de Coşbuc, Sorescu, Ion Gheorghe...

Despre poezia modernă aş spune că am trecut, încă de pe când eram student, din 1962, prin toate fazele. Unele erau simple exerciţii, dar am făcut şi pictopoezie, dadaism, constructivism etc. Despre „dodii” sau poemele absurdului, ce să mai vorbim. Vă redau câteva versuri populare: *„Astă vară la Crăciun/ Mă suii într-un alun/ Şi-o vinit omu/ A cui o fost pomu/ Şi mi-o dat cu-un putregai de piatră într-un picior/ De m-o durut toată toamna urechea”* sau *„Frunză verde lapte acru/ Trec cătanele pe ştrec,/ Îmbrăcaţi în ptelea goală/ Şi cu mânurile-n jeburi”*. Mai doriţi? Consider că folclorul are de toate. Experienţele literare moderne, până şi transmodernismul care se poartă azi de către unii, se pot imagina şi prin cele, să zicem, „populare”.

A. C. – *Prin ce manifestări şi sub ce forme anii de şcoală au favorizat afirmarea şi dezvoltarea aptitudinilor de creaţie originală?*

I. B. - Şcoala este şcoală. Un om şcolit înseamnă că posedă cunoştinţele necesare, chiar minimal. Şcoala elementară şi Şcoala Pedagogică le-am făcut oarecum politizate. Unii dintre profesori (mă gândesc la Irina Iuga, de română, sau Teodor Pop, de istorie, la Sălişte a de Sus; la Gheorghe Chivu – caligrafie şi desen, Lucia Varhaniovschi – istorie, sau Niţescu – logică, pedagogie la Sighet), încercau să ne elibereze de aceste „daturi”, ne recomandau şi ne „dădeau” şi altceva în afară de manual. Însă, după armata „la zi” (doi ani, 1960-1962), am intrat la facultate, dând admitere în haine militare, reuşind cu bursă în 1962 şi scăpând de trei luni de „concentrare”.

La facultate (Institutul Pedagogic de 3 ani) am avut cea mai relevantă perioadă. Acolo, la Muzică, era student Ioan Alexandru; cu vreo doi ani mai mare era şi Gheorghe Pituţ, aveam acelaşi dormitor la Cazarmă, al nostru, al balicilor, de vreo opt paturi, al lui, cu trecere printr-al nostru, de trei sau patru paturi. Împreună cu colegul Victor Ilie Cucu, ţigan din Banat, de vreo 35 de ani, care ştia şi limba lui, dar şi italiană, franceză, germană, engleză, „fugeam” la Biblioteca Centrală Universitară de la cursurile de rusă, socialism ştiinţific, pedagogie ori şi de la unele seminarii „neinteresante”, mergeam dimineaţa, să prindem loc bun la bibliotecă. La cenaclul „Tribuna”, pe care-l frecventam cu timiditate, l-am întâlnit pe Ion Papuc (prieten al noii generaţii poetice clujene, care se afirma pe atunci). Şi astăzi am lista (de tre-patru pag.) de la Fondul secret, cu cotele, ce mi le-a dat, ale cărţilor obţinute numai cu aprobare specială. Atunci am citit tot ce se putea citi din literatura dintre cele două războaie. Citeam câte cinci-şase cărţi sau mai multe în fiecare zi. Dacă ştiai cota, nu te mai întrebau de aprobare!

A fost un an de foc. La sfârşitul primului an, deşi obţinusem cea mai mare notă din anul I, tatăl meu, colectivist deja, mi-a spus că nu mai are cum să mă ajute, să merg acasă (era post liber) şi să-mi fac meseria, să câştig pentru a trăi. Cinci studenţi, cei cu note mai mari, toţi băieţi, neam retras la fără frecvenţă. Prorectorul, prof. Nicolae Bot, s-a uitat la noi cu mustrare, a spus că ne ajută, că avem bursă, că... Noi, cei cinci, adică eu, poetul mort de tânăr Valer Hossu de la Gherla, Victor Ilie Cucu din Banat, unul Bojan de pe la Cojocna şi Mircea Crişan din Cluj – fratele poetului Theodor Crişan, care lucra la un ziar din Oradea („Crişana”), toţi ne-am retras, promiţându-ne să revenim, după un an, la Universitatea din Cluj, de cinci ani. (Scrisesem un fel de terţină despre „Sorbona”, cum era numit institutul din spatele Teatrului Naţional: *„Printre boltiri de arcuri triumfale/ Văd turnurile vechii Catedrale/ Ca două braţe blestemând Sorbona”*). De la institut au reuşit să intre la universitate doar Ioan Alexandru şi Gheorghe Pituţ, plecând apoi la Bucureşti.

(Continuare în pagina 21)

Petru M. HAŞ

viaţa lumii

mai multe furnici goneau pe o bară
de fier

mă uitam la nişte verdeaţă în cutii de tablă

guruiau de mama focului porumbeii şi cânta
guguştiucul
fumam o ţigară şi mă gândeam că am treabă

mă-ncerca un fel de agitaţie

însă furnicile umblau foarte repede

mai târziu am observat cum o altă furnică
transporta o insectă uriaşă
coborând peretele fără probleme

şi mi-am pus întrebarea
de nu cumva furnicile
vor stăpâni lumea

durerea

Un om din cartierul nostru
îşi propusese să scrie o poveste de
dragoste. Mai mult ca sigur
nu de amorul artei. Nici nu pot să-mi explic
ce motiv avea să o facă. Poate măcinat de timpul incert
sau numai pentru că nu găsea ceva
mai bun de făcut. Ori poate citise ceva. N-am
de unde să ştiu. I s-au perindat prin minte
nume de femei cunoscute de el
şi toate acele-ntâmplări. La oricare dintre ele
s-ar fi oprit însemna o
trădare. Speriat de gândul că poate
n-a iubit niciodată
i se părea un moft să recurgă la o chestie
imaginară. Pocnetele de armă din
poligonul oraşului îl vizau. Era pândit de
ostilitate. Îi era frică să iasă.

din cartea cu poveşti

rup mari fâşii din această pânză fetidă să-mi
pansez cu ele peretele amuzament stereotip
şi-mi spun în gând cântecelul. Şi eu
sunt unul dintre cei mai mici care numai
de-aici pân-aici şi n-avem voie să
punem mânuţele pe arici să umblăm
descălţaţi prin
urzici c-aşa a spus împăratul din
povestea cântecelului nostru despre pitici că
piticii d-aici pân-aici ş-a mai zis
barbăcotul din vis nu vă las
mai încolo să daţi niciun pas nu-mi
umblaţi teleleleu jucaţi-vă dar numai
de-a ce vreau eu că eu sunt acela
care-mparte dincoace de ostreţe jocul
dulceţurile norocul şi parmezanul mai
departe aşteptaţi pân' la anul

lecţia de retorică

spiritul creator închis într-un seif
ordinatorul excitat la culme
creierul epurat de fantome
sexul expus în vitrine marţea
adormirea maicii domnului
într-un hotel de provincie
târfa cu multiple semnificaţii
peste tot se consacră libaţii
spiritului creator al ordinatorului
excitabilei adormiri
somnul expus în vitrinele
magazinului piscicol
mutatis mutandis târfa spiritul creator
ordinatorul creierul sexul
şi celelalte vestigii ale retoricii

* * *

cine are glasul ca floarea de mac
şi trandafir îmbobocit
pentru cine învingem pe uriaşi de luni până sâmbătă
cine aşteaptă cavalerul cu spadă
îţi dau merele unul câte unul
şi una câte una pere
te adorm în pernele moi ale visului
nu-ţi spun nimic de vreun grande
ne-aşteaptă o lungă călătorie
venim de departe
scoate apă pentru setea noastră cea de iluzie
în adăpătoarea de la hanul tău vesel
să bea cai şi oameni scutier şi hidalgo
ay dulcinea del toboso
frumoasă e lumea
plină de popi şi bărbieri

* * *

când scria obişnuia să lase primul rând liber
azi ne-ntrebăm de ce
gazetele răspund
ca un subtext sau un supratext
între nimic şi ceea ce urmează
ca o manşetă de spumă între ţărm şi mare
sau cum se mai obişnuieşte pe alocuri
unde se-mpreună pământul cu cerul
în zare

de la un timp

iată de la un timp am început
să asimilez zilnic
numai influenţe necunoscute
şi uite aşa mă comport mai nou
bunul meu prieten adrian din copilărie
cu care mă jucam vara la nisip
iar soarele ne prăjea împreună nediferenţiat
asta e cu influenţele
ce nebun sunt remarc eu
ce nebun
ce nebun
zic două doamne care-ntorc capul
şi traversează
gata-gata să treacă peste
automobile

* * *

uite-aşa povestim de ieri despre tine
fiică a lui icarius
de câţiva ani se lasă ceaţa
între noi şi ithaca
sunt unii ce pretind
că te-au zărit croşetând în neştire
deşi cunoaştem de prin dicţionare
că ţeşi la un război antic
o pânză plină de tâlc
dar până una alta
ceaţa e tot mai deasă
între literaţi şi ithaca
şi lumea-ncepe să ţească
o nouă versiune

muza poetului

învaţă-mă gramatica dragostei
şi-am să-ţi cumpăr de-o rochie
când se termină săptămâna şi se fac nunţi
te iau la casa căsătoriilor la
biserică şi la fotograf
şi-n fiecare duminică vom
merge unde merg toţi cei care n-au
unde merge la cinematograf
la cofetării în capul
străzii să cumpărăm seminţe de
dovleac şi de floarea-
soarelui o dată pe lună o să
mâncăm la restaurant cârnaţi
pe fasole cu salată de
castraveţi numai învaţă-ne
gramatica dragostei toată
lumea e amatoare
o! muză a
poetului cea mai neascultătoare

* * *

mai dai la o parte un strat de frunziş
împrăştii cu palma pământul
(e sfărâmicios solul istoriei)

nimeni nu mai are timp pentru nimeni
obscur poetul răsfiră şiragul de anacronisme
o vagă certitudine-i luminează figura
notează-ntr-un caiet
apoi stinge şi iese

Linişte

e seară
cosmosul ascultă un zgomot ciudat
zumzetul neliniştitei omeniri

Nicolae SCURTU

ÎNTREGIRI LA BIOGRAFIA LUI GABRIEL GEORGESCU

Biografia poetului, jurnalistului şi traducătorului Gabriel Georgescu (n. 1911 – m. 1973) surprinde prin discreţie, printr-o extraordinară putere de a crea, de a imagina noi *universuri lirice* şi, evident, printr-o nestăvilită pasiune de *a citi* şi *a reciti* capodoperele literaturii naţionale şi universale.

Instruit temeinic la şcoala filologică bucureşteană, Gabriel Georgescu debutează în prestigioasa revistă „Vremea", în anul 1934, cu poezia ***Epicritica bucuriei***, semnată cu pseudonimul G. Mavrogheni[1].

Timp de patru decenii, de la debutul în presa literară şi până la moarte, poetul a scris necontenit, a tradus şi a publicat rar şi chiar foarte rar.

Poezia sa a reţinut atenţia lui Vladimir Streinu, Perpessicius, Tudor Vianu, N. N. Condeescu şi a altora, care s-au pronunţat asupra discursului liric şi, mai ales, asupra unor metafore-simbol, precum *singurătatea* şi *cenuşa*.

Interviurile, puţine la număr, precum şi literatura sa epistolară oferă, peste timp, biografului şi istoricului literar[2] posibilitatea să acceadă la unele informaţii preţioase, care contribuie la întregirea profilului uman şi creator al scriitorului Gabriel Georgescu.

Revelatoare, sub multiple aspecte, este şi epistola trimisă lui Perpessicius, în care se confesează asupra greutăţilor pe care le întâmpină cu publicarea unor poezii originale şi, desigur, a unor traduceri ce au necesitat ani mulţi de trudă spre a găsi *echivalenţele* cele mai adecvate.

Epistola conţine şi evocarea unor nefericite tribulaţii la care au fost supuse unele dintre creaţiile sale de către Demostene Botez, Geo Dumitrescu şi alţii.

Satu Mare, 12 iulie 1964
Str[ada] Duca, nr. 33

Mult stimate şi iubite domnule Perpessicius,

M-a impresionat faptul că v-aţi reamintit de mine ca traducător al lui Puşkin[3]. Vă mulţumesc. Idealul este însă de a ajunge la un contract editorial.

Acum vreo trei luni, i-am scris lui Mihai Beniuc[4], neuitatul poet al odelor staliniste, pe adresa Uniunii Scriitorilor (alăturez, cu titlu de curiozitate, scrisoarea în copie), fără însă a primi un răspuns.

Este vorba de un contract pentru Verlaine[5], Kiss Jenö[6] şi, mai ales, pentru un volum propriu de versuri[7] (cu foarte puţin material, şi acela remaniat, din ceea ce cunoaşteţi).

Un fragment din el, constituit din 22 de bucăţi, l-am trimis, sunt aproximativ şase ani, regretatului Tudor Vianu[8], a cărui moarte şi, acum, a lui Ion Vinea[9] m-au îndurerat adânc. Cât de stupid şi de brutal s-a scris despre amândoi!

De la fiul său, Sandu Vianu[10], am nădejdea să recapăt acest material, împreună cu traducerile din Verlaine, fiindcă, datorită unor întâmplări ticăloase, copiile mele au fost distruse, inclusiv cele trei cap[itole] din Evgheni Oneghin, aflătoare la d[umnea]v[oastră], iar volumul Verlaine de la Ed[itura] Tineretului mi s-a spus că s-a pierdut.

Ce am lucrat ulterior este însă în bună păstrare. Zece poezii din Verlaine, refăcute de pe ciorne, le-am trimis prin februarie la Viaţa Românească[11]. Mă gândeam să-i scriu lui Demostene Botez, redactorul principal, dar din motive serioase, am renunţat.

Vreo şapte sau opt poezii din Ispas Şarkov i-am trimis în acelaşi timp lui Geo Dumitrescu[12], cunoscutul echilibrist descoperitor al câinelui Degringo, la Gazeta literară, desigur cu acelaşi rezultat.

Vă trimit două, tipărite într-un cotidian[13] din Baia Mare.

Ce idee, vă rog, îmi puteţi da în vederea obţinerii unui contract?

Cred că nu este potrivit să vin în Bucureşti, acum, în timpul concediilor de vară; ar fi mai potrivit în septembrie, când vă voi căuta la Academie.

Cu cele mai bune urări şi profund respect, al d[umnea]v[oastră],

G. Georgescu

Note:

• Originalul acestei epistole, necunoscute până acum, se află la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti - Cota 28(31)/MXXXVII.

1. Nu e menţionat în lucrarea lui Mihail Straje, ***Dicţionar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor şi publiciştilor români***, Bucureşti, Editura Minerva, 1973, 812 pagini.

2. Ion Ghiur, ***Gabriel Georgescu: un poet al existenţei discrete***, Satu Mare, Editura Citadela, 2011, 92 pagini + 10 pagini cu iconografie.

3. Perpessicius, *Paul Verlaine, traducere de G. Georgescu* în ***Lecturi intermitente***, Cluj, Editura Dacia, 1971, p. 229-232 [Să notăm, în treacăt, că tălmăcirea sa din ***Evgheni Oneghin***, oprită la jumătate, promite să fie printre cele mai izbutite, integrale sau fragmentare, datorate lui George Lesnea, lui Mihai Beniuc şi regretatului Ion Buzdugan].

4. Mihai Beniuc (n. 1907 – m. 1988), poet, prozator, dramaturg, traducător şi memorialist. În perioada 1949–1965 a fost secretar, prim-secretar şi preşedinte al Uniunii Scriitorilor.

5. Paul Verlaine, ***Versuri***, în româneşte de G. Georgescu, prefaţă de N.N. Condeescu, Bucureşti, Editura pentru Literatură Universală, 1967, 119 pagini + f. port. + facs. (*Poesis*).

6. Kiss Jenö, ***Continentul cântecului. 1933-1969. Poezii.*** [*Tălmăciri*], Bucureşti, Editura Eminescu, 1971, 243 pagini. [Gabriel Georgescu colaborează la această antologie cu douăsprezece traduceri].

7. Gabriel Georgescu, ***Poemul fără flăcări***, [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1969, 140 pagini.

8. Tudor Vianu (n. 1897 – m. 1964), istoric şi critic literar, profesor de estetică la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti, unde l-a avut student şi pe Gabriel Georgescu.

9. Ion Vinea (n. 1895 – m. 1964), poet, prozator, gazetar şi traducător. A fost unul dintre cei mai însemnaţi jurnalişti din perioada interbelică.

10. De fapt, Ion Vianu (n. 1934), eseist, prozator şi excelent memorialist. Sandu Vianu, care semna Alexandru Vianu (n. 1903 – m. 1936), era unchiul său.

11. Intuiţiile lui Gabriel Georgescu au funcţionat întocmai, Demostene Botez nu i-a publicat nimic în revista „Viaţa Românească".

12. Geo Dumitrescu (n. 1920 – m. 2004), poet, eseist, jurnalist şi traducător. A susţinut cu voluptate rubrica *Poşta redacţiei* la revistele „Flacăra", „Contemporanul" şi „Gazeta literară", conferindu-i acesteia o individualitate aparte.

13. Ispas Şarkov, ***Să-ţi spun povestea mea?*** şi ***Aş vrea să fiu***, în româneşte de G. Georgescu, în „Pentru socialism", 14, nr. 3258, sâmbătă, 11 iulie 1964, p. 3, col. 1-2 jos.

Poeziile respective sunt originale şi nu traduceri, iar autorul a recurs la acest mijloc pentru a evita cenzura. Sunt incluse în volumul său de poezii originale.

Tot cu această ocazie îmi mai trimite o traducere de A.S. Puskin, ***Căderea iernii***, în româneşte de Gabriel Georgescu în „Drapelul roşu", 3, nr. 212, marţi, 22 ianuarie 1963, p. 2. (Un mare poet rus ~ 126 de ani de la naşterea lui A.S. Puşkin).

Yo TUERLINX-ROUXEL

Le parfum de France

Où que nos pas nous guident
on emporte avec soi
ce coeur de France
qui vibre aux accents du terroir.

Loin de notre pays
nous sommes
«la voix de la France».

Avec toutes nos différences,
nous véhiculons notre courtoisie,
nos échanges culturels,
notre langue colorée,
nos rencontres amicales
notre savoir, notre vouloir.
Nous gardons l'Esprit Français.

Qui que nous soyons
au-delà de frontières,
France,
jalousement
nous gardons de toi.
...un coin de ciel bleu
une grisaille quelque part.
Du parfum des herbages
des sentes des tes campagnes,
à la blanche hermine
de tes montagnes,
s'écoule la langueur
de tes rivages...

Sans oublier tes plages,
des discrètes aux mondaines
où nos pieds nus
s'abandonnent dans le sable fin.

À la bouche d'un détour voluptueux
se dressent à nous tes flamboyantes cathédrales.
Apprêtées et ambitieuse tes villes
étincelantes de couleurs,
tes esplanades,tes ruelles, tes boulevards
hument sans gène la faconde des gens de chez nous.

Et puis il y a Paris
dans son écrin qui nous murmure
...à demain !
C'est pour toute cela que perdure
L'âme d'un français à l'étranger.

Maria COGĂLNICEANU

ION D. SÎRBU...

(Urmare din pagina 10)

- Nu mai primesc scrisori, pachete: cafeaua s-a terminat. Aştept ca Christos, să apar în faţa lui Pilat la Editură. Cartea mea... „nu merge[11]!"

- Sub şapte dictatori – iată-ne, stimate domn, doar cu sufletele salvate[12]; am pierdut satul, ţărănimea, limba, ţara, trecutul, folclorul, tineretul, presa, şcoala; tot am pierdut, dar ne-am salvat sufletele[13]!

- Acesta este iadul, domnule Carandino. (Cuvânt nedescifrabil)

- Vă sărută
Ion D. Sîrbu

* * *

Iubite Domnule Carandino,[14]

Am simţit la telefon că vocea mea "de tip nou", v-a îngrozit. Aventura mea chirurgicală a fost (şi este) mai mult decât un simplu accident estetic: mi-a trebuit oarecare curaj soldăţesc şi skepsis filosofic spre a putea resorbi, prin calm şi humor, surpriza – explozie a acestui diagnostic, care, între noi fie vorba, este un fel de „ordin de chemare" sub un ultim drapel. „Săgeata neagră sosită pe la spate", zice blânda mea soţie. Exact în clipa în care scriam, prin jurnalele mele, că evenimentul şi Destinul, cei doi factori necesari în Istorie spre a se putea produce schimbări, se pare că au încetat să mai existe. Nu se mai întâmplă mai nimic important „Soarta însăşi pare a fi sclerozată" – cum spun, chiar când scriam despre asemenea triste realităţi istorice, în cadrul micei mele istorii avea loc un eveniment egal cu Destinul. Nu m-am speriat, nici nu m-am revoltat – a fost ca şi când, dintr-odată, am primit o altă misiune, luându-mi-se grija scrisului şi imperativul categoric al datoriei faţă de posteritatea literelor mele. Fac parte dintr-o generaţie neterminată, simt cum mă alătur lui Radu Stanca, Blaga, Eta Boeriu, Ovid Cotruş; pe toţi aceşti talentaţi colegi ai mei, curmaţi la mijlocul vieţii lor de scriitori, îi văd adunaţi pe un aerodrom Otopeni de dincolo, unde, agitând steguleţe, se bucură că sosesc şi mă alătur de ei. Pentru totdeauna. Avem o mulţime de lucruri să ne spunem, râs – cu – plânsul nostru valah funcţionează şi în cel – tărâmul nemuritorilor...

*Nu vă scriu cu scopul să vă întristez, nici nu vreau să credeţi că acord accidentului meu un rol mai mare decât merită. Am trăit drept şi am fost bun – asta îmi ajunge ca să rezolv micile probleme pe care le mai pune memoria sau instinctul meu de murire. Voiam să vă trimit o felicitare de sărbători, mă şi pregăteam să vă scriu câteva rânduri convenţionale, şi, deodată, mi-am dat seama că dumneavoastră reprezentaţi foarte mult în viaţa mea. Sunteţi mai – mult – decât - un – prieten – într-o perioadă critică a vieţii mele, aţi reprezentat acel spirit protector şi încurajator de care are nevoie orice scriitor, mai ales când are la spate umbrele unei biografii tragi – comice. Corespondenţa noastră (am recitit volumul pe care îl am pus în sertarul destinat aşteptării postume) reprezintă un moment fertil, am pe undeva certitudinea că aceste scrisori sunt un act de luciditate a doi cărturari care depun indirect o mărturie. Aţi fost singurul dintre cunoştinţele mele care mă depăşea şi în humor şi în numărul de ani petrecuţi stoic în zeghe. V-a plăcut piesa mea **Arca**[15], v-a plăcut şi **Simion**[16]; azi, după atâţia ani, îmi dau seama că acestea sunt şi piesele mele cele mai bune. Şi cele mai profetice. Povestea acelui ţăran care nu vrea să îşi dărâme casa sa bătrânească, citită acum, mi se pare o pagină de ecleziast şi apocalipsă.*

Aştept nişte medicamente de la Bucureşti: le obţin cu greu, nu suntem egali nici măcar în faţa morţii: unii au dreptul la citostatice, alţii nu. Dar le voi obţine, există în acest mare sat universitar şi fotbalistic câţiva doctori care sunt şi oameni de omenie. Voi obţine aceste medicamente din care voi face câteva: apoi, timp de o lună (în ianuarie) voi intra la Clinică pentru nişte radiaţii. De acestea mă tem, nu fiindcă ar putea să fie mortale, ci fiindcă ar putea să-mi ucidă exact ce este mai viu şi mai preţios în capul meu. Nu mi-e frică de moarte, mi-e groază de murire – adică nu doresc să chinuiesc pe cei din jurul meu cu o agonie „ştiinţifică", inutilă şi riscantă. Dar nu am de ales; sunt un blând şi răbdător protocreştin, cred în soartă, nu pot să renunţ la gândul că bunul Dumnezeu (care mi-a dat mintea ce o am şi mi-a repartizat cumplita viaţă pe care o ştiţi) a avut o anume intenţie cu mine. Ştie el ce ştie. Şi dacă nu ştie, tant pis. Datoria mea este să îndur. În tinereţe am fost un „atlet al mizeriei" (Blaga), la maturitate am devenit un maratonist în diferite suferinţe morale şi politice, trebuie ca acum, la bătrâneţe, să am parte şi de o cartelă de durere fizică în umbra unei frumoase ghilotine ce mă aşteaptă de când m-am născut. Tinereţe pierdută (război), maturitate furată, bătrâneţe delapidată. Eram în plină forţă, aş mai fi avut câteva cărţi de scris; rămân un transilvan încăpăţânat; am lucrat în ultimii zece ani ca un anahoret în pustiu.

Aveam de gând să vă chem pentru câteva zile la Craiova: să vă arăt camera mea de lucru. Şi manuscrisele mele. Nu cele pe care le ştiţi, altele, care (sic) le-am scris pentru sufletul meu chinuit şi revoltat.

Deci, acum mă simt bine: operaţia a reuşit, cancerul meu, fiind la vedere (ca un soare nipon deasupra omuşorului), a fost extirpat la timp. Am început să mănânc aproape normal (nu mai am vălul palatin), dar de vorbit vorbesc cârâit, mârâit şi mai ales fonfăit. Nu contează. Dacă reuşesc să fur Doamnei Negre măcar doi ani de viaţă, îmi voi scrie totuşi (sub o formă veselă şi autoironică) Memoriile mele. Am trăit ca un bufon, sub semnul ridicolului istoric şi politic, doresc să-mi scriu şi eu aceste memorii, depunând mărturie la judecata de apoi a acestui secol. („Cel mai idiot secol din ultimele decenii" zice a mea consoartă). Dar până atunci, cu toată dragostea, vă transmit cele mai bune urări cu ocazia Crăciunului şi al (sic) noului an, 1989. Vă îmbrăţişez cu dragoste şi recunoştinţă

Ion D. Sîrbu[17]

* * *

Bravo, domnule N. Carandino,[18]

Mi-aţi spus la telefon (iar eu vă invidiam pentru această „pohtă" de deplasări sentimentale) că aveţi de gând să plecaţi la Brăila. Citeam Braudel: „Un leçon d'histoire", pentru după masă am o carte rară: „L'homme devant la mort" de Philippe Ariès; la noapte citesc Pascal pentru iertarea păcatelor. Numai lecturi vesele. Nu mă înspăimântă osuarele şi gropile comune mai mult decât această „longue durée" a istoriei: ieşirea din eveniment şi intrarea în mileniu: pentru francezi (care nu ştiu ce este o ocupaţie barbară sau prin barbarie) ideea acestei „lungi durate" e un moft: pentru noi o catastrofă apocaliptică...

La televizor, arunc din când în când o privire: fiind „într-o ureche", sonorul a devenit un fel de lux. Când colo, ce îmi văd ochii: săr, dau drumul la voce; dumneavoastră, elegant şi degajat, rostind câteva cuvinte (dar ce cuvinte!?) despre această Hariclée[19]...

Eu am avut multe vise în legătură cu dumneavoastră: să vă văd, de pildă, deputat în parlament, director de teatru, preşedinte al societăţii de protecţie al (sic) fiarelor şi scriitorilor, secretar al azilului de noapte „Gaby Mihăilescu", casier şi responsabil al cofetăriei Athenée, consilier în probleme de modestie la Consiliul Culturii, ataşat de presă la Athena, ambasador în Cipru, tată adoptiv al tânărului Kalustian, secretar literar „honoris causa" pe lângă marele Dinu Săraru („doctor coloris causa"), epitrop şi arhimandrit al eforiilor statului la răcoare, general în rezervă al armatei foştilor combatanţi Jilava, Rîmnic, Sighet, membru al Academiei de memorie şi istorie, amant rezervist al frumoaselor de pe Podul Mogoşoaiei, ultimul umorist româno – fanariot, ultimul cavaler al bunului simţ şi al căii de mijloc, ultimul Nicolae care nu e nici ţar şi nici Duce...

Doamne, toate acestea mi le-am închipuit. Dar ca să vă văd în costum de ministru, tânăr şi ferice, semănând deodată cu trei din clasicii istoriei noastre de după Războiul de Independenţă, mai fermecător decât Titu Maiorescu, Rîpeanu sau chiar Ion D. Sîrbu, asta nu mi-am închipuit-o nici când am fost mort (de beat, beeat, fericit). Duminica trecută - graţie unei informaţii a Domnului Ghibu – am reuşit să aud la radio câteva din modestele mele desnădejdi ce au apărut sub numele dumneavoastră. Azi [20]

Note:

1. Sîrbu, Ion, D. ***Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*** – glosse – vol. 1, Craiova 1983 - 1986, ediţie îngrijită de Marius Ghica, Scrisul Românesc, Craiova, 1991, p. 64.
2. Teatrul Naţional din Craiova.
3. Cf. notei securistice din Arhiva CNSAS privind CARANDINO NICOLAE, Fond Informativ 3728, vol. 3, f. 177 verso.
4. Sîrbu, Ion, D. ***Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*** – glosse – vol. 1, Craiova 1983 - 1986, ediţie îngrijită de Marius Ghica, Scrisul Românesc, Craiova, 1991, p. 55.
5. Arhiva CNSAS privind CARANDINO NICOLAE, Fond Informativ 3728, vol. 3, f. 258. Scrisoare dactilografiată. Corecturi, sublinieri şi două rânduri scrise de mâna lui Ion D. Sîrbu. Xerox făcut de Securitate.
6. Probabil Ştefan Augustin Doinaş
7. Femeia care îngrijea de N. Carandino, secretară, informatoare şi „concubină". De la cuvântul „trebuie...", inclusiv semnătura scriitorului, totul este redactat de mână.
8. Arhiva CNSAS privind CARANDINO Nicolae, Fond Informativ 3728, vol. 3, f. 215. Scrisoare dactilografiată. Ultimele şapte cuvinte şi iscălitura lui Ion D. Sîrbu sunt scrise de mână. Xeroxul, făcut de Securitate.
9. Comentariu la cartea lui Gaby Mihăilescu, ***Vagonul de turneu. Însemnările unui impresar***, Editura Meridiane, Bucureşti, 1986.
10. Arhiva CNSAS privind CARANDINO NICOLAE, Fond Informativ 3728, vol.3, f.f. 163, 164. Scrisoare copiată la xerox de Securitate după originalul redactat de mâna lui Ion D. Sîrbu.
11, 12, 13. Sublinierile sunt făcute de lucrătorii Securităţii. Subtextul lor li s-a părut subversiv şi aşa este. Sintagma „*sufletele salvate*" este, înainte de orice, replica personajului feminin Ara din piesa de teatru ***Arca bunei speranţe***. În faţa monstruosului fratricid ea strigă: „*Cerule, oameni buni, salvaţi sufletele noastre. Iafet nu trebuie să moară. Altfel... altfel...*". Dar face trimitere şi la romanul ***Salvaţi sufletele noastre*** de Laurenţiu Fulga, apărut la Editura Eminescu, Bucureşti, 1980.
Nota lucrătorului de la Securitate sună astfel: „*Abordând unele aspecte privind fenomenul cultural din ţara noastră, persoana din Craiova recurge la unele speculaţii şi comentarii cu caracter tendenţios*". (Arhiva CNSAS privind CARANDINO NICOLAE, Fond Informativ 3728, vol. 3, f. 177 verso)
14. Arhiva CNSAS privind CARANDINO NICOLAE, Fond Informativ 3728, vol. 3, f.f. 9, 10. Scrisoare dactilografiată de Ion D. Sîrbu, xeroxată de Securitate. Puţinele corecturi şi ultimele două rânduri sunt scrise de mâna emitentului.
15. Sîrbu, Ion, D., ***Arca bunei speranţe***, Editura Eminescu, Bucureşti, 1982.
16. Piesa ***Simion cel Drept***, începută în 1964, cf. Ion D. Sîrbu, ***Traversarea cortinei. Corespondenţă cu Ion Negoiţescu, Virgil Nemoianu, Mariana Şora***, Editura de Vest, Timişoara, 1994.
17. Pe plicul xeroxat, la expeditor, Ion D. Sîrbu îşi pune numele Gari Ursu, str. Cuza I., bloc 156/5/3, 1100 Craiova. I se spunea, în intimitate, Gary. Destinatarul are adresa întreagă: Nicolae Carandino, str. Hristo Botev, 22, etaj IV, ap. 16, Bucureşti, 70234. Scrisoarea este recomandată. Iscălitura ologrfă.
18. Arhiva CNSAS privind CARANDINO NICOLAE, Fond Informativ 3728, vol. 3, f. 178. Scrisoare dactilografiată de Ion D. Sîrbu, xeroxată de Securitate. Cele câteva corecturi sunt făcute de autor cu cerneală.
19. Hariclea Darclée, despre care a scris N. Carandino.
20. Scrisoarea nu este întreagă. Partea următoare a dispărut, fără noimă, din dosarul informativ.

Daniela CĂPRAR

SCURTĂ VIZIUNE ASUPRA ROMANULUI *DE DOUĂ MII DE ANI* ÎN CONTEXTUL LITERATURII INTERBELICE

Modernismul interbelic este marcat de două modele narative: cel narativ obiectiv şi cel narativ experimental. Acesta din urmă este puternic pătruns de „efectul" autenticităţii şi al experienţelor de cunoaştere, ca metode de interpretare a textului în sine. Autenticitatea devine în perioada interbelică o condiţie esenţială a originalităţii, confundându-se cu aceasta din urmă, de cele mai multe ori. În acest sens, atât Adrian Marino, cât şi Dumitru Micu apreciază noua estetică, ce se detaşează de artificialitatea estetică, promovată până în acel moment. Dumitru Micu subliniază faptul că, dacă înainte erau publicate opere considerate perfecte, literatura secolului XX propune o altă mentalitate, şi anume descoperirea traseului înspre operă, care este mult mai interesant decât opera însăşi, ţinta fiind din nou *autenticitatea*.

În lucrarea ***Pactul autobiografic***, Philippe Lejeune defineşte naraţiunea la persoana întâi, subliniind faptul că, pentru a exista o literatură autobiografică, e nevoie de identitatea între autor, narator şi personaj. Această identitate dintre narator şi personajul principal pe care o presupune autobiografia este marcată, cel mai adesea, prin folosirea persoanei întâi în relatare. Astfel, întrebuinţarea excesivă a noţiunii duce la transformarea ei, a autenticităţii într-o noţiune controversată sau poate contestată. De aceea, Adrian Marino este de părere că excesul acesteia riscă să distrugă sau să anuleze arta ca realitate estetică. Este vorba de pericolul de a identifica această noţiune cu sinceritatea în artă sau cu spontaneitatea pură. În ciuda acestor opinii, *autenticitatea* promovează înnoirea limbajului, a artei în general, lucru semnalat şi în cazul scriitorilor români din perioada interbelică ce au adoptat această metodă, în mod deosebit: Camil Petrescu, Mircea Eliade, Anton Holban, Mihail Sebastian şi M. Blecher. Având în vedere şi relaţia de prietenie şi de afinitate culturală şi literară dintre Mihail Sebastian, Mircea Eliade şi Camil Petrescu, putem supune analizei romanele „scriitorului de la Dunăre", precum şi cele redactate de Eliade şi Petrescu, toţi trei fiind pătrunşi de „mirajul" *autenticităţii*. Astfel, Pompiliu Constantinescu pornea în dezbaterea sa despre romanul evreiesc ***De două mii de ani*** întrebându-se dacă această carte este sau nu un roman (?!). Fiind de formaţie franceză, în mod deosebit gidiană, Sebastian imprimă în structura romanului evreiesc afinităţile sale cu această literatură, mai exact cu romanele ***L'immoraliste*** şi ***Adolphe*** ale lui Gide. În esenţă, ***De două mii de ani***, fiind anunţat de scrierile reunite sub titlul ***Fragmente dintr-un carnet găsit***, devine un roman tip jurnal, sintetizând momentele cele mai intime ale scriitorului. Tocmai de aceea, tema antisemitismului fundamentalist se regăseşte nu numai în romanul evreiesc, ci şi în ***Jurnalul*** scriitorului, romanul ***De două mii de ani*** fiind **laitmotivul** scrierii autobiografice. Putem afirma că unele idei din roman se completează cu cele din ***Jurnal*** şi invers, mai ales când se dezbate problema condiţiei sale, aceea de evreu, implicând sinceritatea naratorului: *„singurul roman în stil autenticist al lui Sebastian"*[1].

În altă ordine de idei, romanul ***De două mii de ani*** este un roman gidian şi prin tehnică, prin tipurile umane reprezentative, dar şi prin neliniştea şi luciditatea de care Sebastian dă dovadă. Din perspectiva lui G. Călinescu, această carte este, în fond, mai puţin roman, în mod substanţial, considerând-o mai degrabă un eseu polemic, având ca temă antisemitismul, evreitatea. În schimb, cartea nu menţionează revendicări sau proteste antievreieşti majore, tocmai pentru că ea nu a fost scrisă sub presiunile realităţii imediate, a anilor '30. Şi totuşi, romanul-eseu este în ton cu evenimentele specifice societăţii timpului, unele dintre ele fuzionând cu multe idei redate de către Sebastian în propriul său ***Jurnal***. Aşadar, putem afirma că romanul completează ***Jurnalul***, ambele fiind documente conturate sub forma unor procese-verbale, după tehnica autenticităţii, care parcă pot fi completate la infinit de către scriitor, dar şi de către cititor. Acesta din urmă se poate regăsi printre personajele romanului, se poate identifica cu ele, tot aşa cum Sebastian se transpune în ipostaza eroului romanului evreiesc. Scriitorul poate fi identificat cu personajul său, gândind şi acţionând aidoma acestuia, devenind în acelaşi timp martor şi actant al evenimentelor reliefate. Din această perspectivă, romanul ***De două mii de ani*** poate fi comparat cu romanul camilpetrescian, şi anume ***Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război***, un roman modern, construit după tehnica autenticităţii. Ambele cărţi au ca principiu coordonator al nărării experienţele de viaţă ale scriitorilor: în primul rând, pentru Sebastian, condiţia sa de scriitor evreu într-o perioadă tulbure, anii '30, iar în al doilea rând, pentru Camil Petrescu, jurnalul de război ce consemnează drama personajului-narator. Este elocventă în acest sens o însemnare a lui Sebastian în propriul său ***Jurnal***, când, într-o conversaţie a acestuia cu romancierul ***Patului lui Procust***, acesta din urmă susţinea că în literatura română există două cărţi mari: ***Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*** şi ***De două mii de ani***. Cert este faptul că ambele cărţi sunt inedite în arealul modernismului interbelic românesc prin tehnicile folosite în nararea evenimentelor (tehnica abruptă, *mise en abîme*, a decupajului, a colajului etc.), prin tematica abordată de către ambii scriitori şi prin afinităţile literar-culturale (Marcel Proust, André Gide, Stendhal etc.). Astfel, ***Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*** este un roman modern, perceput de către critica literară ca fiind mai puţin proustian, mai mult stendhalian, scriitorul raportându-se în permanenţă la forul său interior, fiind mereu preocupat de problemele de conştiinţă. Dacă personajul-narator din romanul camilpetrescian nu reuşeşte să cunoască femeia, nu o poate stăpâni, fiind veşnic un intelectual inadaptat în societatea mediocră, personajul-narator din ***De două mii de ani*** devine un inadaptat într-un mediu ameninţător, antisemit, revoltător, eroul fiind „iniţiat" de către Ghiţă Blidaru atât în domeniul economiei, al logicii, al filosofiei, cât şi în viaţă. Atât Ştefan Gheorghidiu, cât şi personajul-narator din romanul evreiesc devin subordonaţi conştiinţei, după principiul formulat de către Camil Petrescu: în afară de conştiinţă, totul este bestialitate. Primul este filosof, intelectual lucid, însetat de absolut, de perfecţiune, pe când Iosef Hechter manifestă un spirit polemic, pregătindu-se să devină un bun arhitect, la îndemnul profesorului Blidaru, ancorându-se ca şi scriitorul însuşi, Sebastian, în acel joc superior al ideilor: *„Există în cartea d-lui Sebastian o claviatură variată de mijloace polemice, limita lor o putem stabili între paginile dedicate d-lui Nae Ionescu şi cele dedicate d-lui I. Ludo"*[2]. Ideile romanului ***De două mii de ani*** definesc atât problema iudaismului, a antisemitismului, cât şi suferinţa evreilor, a celor din diaspora, sionismul, idişismul şi asimilismul. Astfel, *„ceea ce caracterizează romanul lui Mihail Sebastian este realitatea interferenţei dintre loc şi om"*[3], dintre evenimentele antisemite, ce devin cadrul naraţiunii româneşti şi identitatea lui Hechter, respins de colegii săi, fiind atras de cursurile de economie ale lui Ghiţă Blidaru. De aceea, cel puţin din această privinţă, putem afirma că romanul ***De două mii de ani*** dezbate probleme din realitatea ameninţătoare, a anilor '30, relaţia maestrului cu discipolul său, aflat la început de drum pe tărâmul spiritual al scrisului, războiul publicistic al naratorului, precum şi violenţele de la Universitate, cartea devenind o descărcare sufletească a lui Iosef Hechter, o claviatură a sentimentelor trăite în realitate de către protagonist.

În acest sens, G. Călinescu afirma în monumentala sa lucrare ***Istoria literaturii române de la origini până în prezent*** că toate atitudinile, reacţiunile, *„stilizate în chip de jurnal, sunt depăşite de luciditatea autorului, reduse la un mod de existenţă posibil, deşi nu unicul"*[4]. Astfel, în avalanşa întâmplărilor din roman care îl afectează pe scriitor, acesta din urmă, şi anume eroul evreu, suferind enorm, încercând să descopere noi orizonturi ale fiinţei umane, fiind tot mai dezamăgit de ceea ce descoperă, căută prin această modalitate să se cunoască mai bine şi să cunoască cu luciditate lumea din jurul său. Un exemplu în acest sens este redat şi de relatarea unei scene catastrofale din roman, o scenă tragică în care personajul-narator este pus în situaţia de a se război cu antisemiţii, lăsându-se bătut, persecutat, ignorat, simţind în jurul său o tăcere încordată. Astfel, suferinţa eroului de a fi evreu devine o stare de fapt, la fel ca plăcerea de a se simţi victimă, refugiindu-se în sânul familiei. Personajul-narator este şi va rămâne evreu, chiar şi atunci când observă că ceilalţi din jurul său manifestă o atitudine de rezervă, antisemită faţă de el, iubind acest „ţinut" românesc, fără să poată cineva să anuleze faptul că s-a născut la Dunăre, un ţinut în care s-a integrat şi pe care îl reprezintă cu bucurie şi mândrie în acelaşi timp. În ciuda tuturor evenimentelor, a împotrivirilor şi a încercărilor personajului-narator de a ne convinge că este un evreu de la Dunăre sau evreu, român şi dunărean, până la urmă el rămâne acelaşi *etern jidan* care suferă pentru că trebuie să sufere, precum afirmase Nae Ionescu în celebra ***Prefaţă*** a romanului. Şi totuşi, mai contează pentru Sebastian dacă ceilalţi îl acceptă sau nu? Deoarece, până la urmă, el devine conştient de propria sa condiţie (evreu sau român?), la fel ca renumitul memorialist N. Steinhardt, care se autodefinea astfel în ***Jurnalul fericirii***: *„Pe mine mă întreabă dacă-s român. Sunt, îi răspund. Ce, mă, nu eşti jidan? Sângele meu e evreiesc, îi dau eu replica, dar de gândit şi de simţit, gândesc şi simt româneşte"*[5]. Această idee i se potriveşte şi lui Sebastian, el percepându-se ca evreu-român de la Dunăre: *„Îmi pare mai urgent şi mai eficient să realizez în viaţa mea individuală armonia valorilor evreieşti şi româneşti din care e făcută această viaţă, decât să câştig sau să pierd nu ştiu ce drepturi civile. Aş vrea să ştiu, de pildă, ce lege antisemită ar putea anula în fiinţa mea faptul irevocabil de a mă fi născut lângă Dunăre şi de a iubi acest pământ"*[6]. Astfel, existenţa scriitorului implică un *hybris* al valorilor româneşti şi evreieşti, fiind paradoxal respins atât de evrei, cât şi de români. Însă, bucuria cea mai mare pentru scriitor ar fi fost ca opera sa, în mod deosebit romanul ***De două mii de ani***, să devină pentru cei din jur o adevărată consolare, în urma lecturii, un deschizător de drumuri în viaţă, un îndrumător înspre valorile creştine, morale. Astfel, romanul ***De două mii de ani*** aboleşte regulile rigide ale structurii narative clasice, fiind scris sub formă de eseu, parcă din străfundurile fiinţei scriitorului, care încearcă să se autodefinească: *„Romanul care o construcţie care se vrea în spiritul discontinuităţii, dar nu lipsită de o logică internă, care rezidă în legătura intimă dintre subiect şi obiect, în convertirea literară a faptelor. Pe de o parte, introducerea unei puţine dezordini este intenţionată, pe de altă parte, însuşi Sebastian admite că nu-i specialitatea lui construcţia romanescă"*[7]. Aceeaşi tehnică modernă, eseistică se regăseşte şi în construcţia romanului ***Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război***, care depăşeşte dificultatea genului pur, reuşind să juxtapună cele două experienţe unice ale protagonistului: istoria unei căsnicii nefericite şi istoria campaniilor de pe front prin care trece protagonistul. Lui Sebastian îi vine extrem de greu să dezbată tehnica romanescă folosită de Camil Petrescu, tocmai pentru că-l cunoaşte, fiindu-i prieten apropiat.

În contextul literaturii interbelice, Sebastian se înrudeşte şi cu Mircea Eliade prin spiritul gidian, autenticist şi prin impunerea conceptului de roman indirect, mai exact prin scrierea sub forma jurnalului intim. Astfel, în ***Şantier***, scriitorul îşi defineşte crezul artistic, cartea având şi o valoare documentară, punctând momente din existenţa scriitorului, şi anume din perioada 1928-1931. Scriitorul apelează la tehnica jurnalului intim din dorinţa de a evidenţia cele mai semnificative momente ale vieţii sale, de a edita confesiunile ce surprind o anumită vârstă spirituală a acestuia. Setea de autenticitate îl impinge pe Eliade să prezinte totul aşa cum s-a întâmplat, abolind tot ce este superficial, artificial. **Gidismul** şi **existenţialismul** lui M.Eliade, identificate şi în cazul lui M. Sebastian şi al lui C. Petrescu sunt consemnate sugestiv: *„Mircea Eliade (...) este cea mai integrală (şi servilă) întrupare a gidismului în literatura noastră, gidism pe care îl întâlnim şi la Camil Petrescu, însă aproape numai sub forma oroarei de caligrafie. După* André *Gide, sensul artei fiind cunoaşterea (înţelege instruirea de esenţe pe cale mitologică), un artist e cu atât mai adânc cu cât trăieşte mai intens, cu cât pune mai multe «probleme», care însă nu sunt propoziţii inteligibile, ci «trăiri», «experienţe». Şi cum eticul e aspectul fundamental al destinului uman, problema trebuie pusă ca experienţă morală"*[8]. În esenţă, cei trei scriitori (Mircea Eliade, Mihail Sebastian şi Camil Petrescu) şi-au pus amprenta asupra literaturii române, atât prin capodoperele lor, cât şi prin destinul lor impecabil...

Note:

1. D. Micu, ***Între Gide şi Descartes***, în ***În căutarea autenticităţii***, vol. II, ed. cit., p. 89.
2. P. Constantinescu, ***O claviatură văzută de mijloace polemice***, „Vremea", an VIII, nr. 379, rubrică *Cronică literară*, din vol. ***Scrieri***, IV, Ed. Minerva, Buc., 1970, p. 583-586.
3. Ş. Cioculescu, ***Realitatea interferenţei dintre om şi loc***, în „Rev. Fundaţiilor Regale", nr. 10, 1934, p. 109.
4. G. Călinescu, ***Istoria literaturii române de la origini până în prezent***, Ed. cit., p. 877.
5. N. Steinhardt, ***Jurnalul fericirii***, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1991, p. 164.
6. M. Sebastian, ***De două mii de ani***, Ed. cit., p. 230.
7. G. Călinescu, ***Istoria literaturii...***, Ed. cit., p. 956.

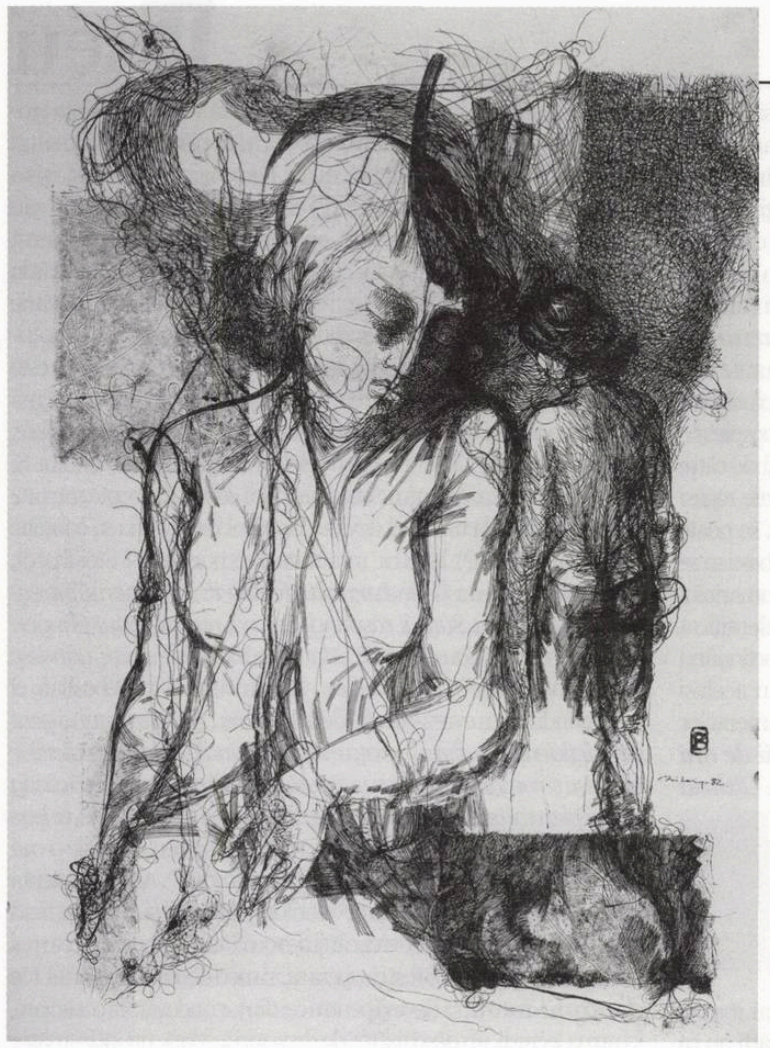

Petru ISTRATE

O FATĂ LA ANANGHIE

Numele meu oficial e Wolfgang von Waffenstahl, dar prietenii mei mă strigă mult mai puţin ceremonios, Wolf.

Dacă odată, pe vremea kaiserului Wilhelm şi-n Europa anilor de dinaintea celor două războaie mondiale, acest nume mai însemna ceva, astăzi, în ţara democratică a unchiului Sam, în pragul mileniului trei, poate friza cel mult ridicolul.

În patria strămoşilor mei, un astfel de nume, chiar în lipsa averii, putea impune, datorită rezonanţei sale prusace, asezonate în sos teutonic cu iz arian de autodisciplină. Astăzi, după consumarea celor două urgii mondiale, în care ţara mea a deschis „jocul", dar a şi pierdut „potul" cel mare, posesorul unui nume aristocratic nu excelează prin popularitate. Ca să nu spun că e privit cu suspiciune.

Nici nu-i de mirare că evitam pe cât posibil să mi-l pronunţ în întregime, şi-aş fi renunţat la el dacă n-aş fi considerat că ar fi o dovadă de laşitate să renunţ la numele strămoşilor mei. Dacă-n trecut a făcut cinste, acum, că vremurile s-au schimbat, o să-l port cu aceeaşi prestanţă în ciuda tuturor vicisitudinilor.

Asta-n cazul când n-aveam la dispoziţie proprietăţile sau banii, care să-i împrumute aura de respectabilitate de care se bucura în trecut.

Poate tocmai de-aceea, hotărât să reîncep totul de la capăt, am ales ţara tuturor posibilităţilor ca atâţia alţi nou-veniţi în lumea nouă, în urmărirea celor mai simple deziderate de fericire şi prosperitate care-au stat la baza principiilor generale ale drepturilor omului enunţate încă de Thomas Jefferson.

Sosit de curând în „State", ocupam o magherniţă insalubră, în Shubert Building, de pe Washington Street. De-aici, de la etajul nouă, când cerul era senin, se puteau zări şi coloşii din beton şi sticlă ai Manhattanului, admiraţi tocmai de Hoboken.

La momentul când începe această istorisire, n-aveam nimic de făcut decât să admir priveliştea oferită de „Sky-scraperii" New-Yorkului, căutând să-mi potolesc foamea ascuţindu-mi spiritul şi rumegând visuri de mărire. Dacă nu pentru viaţa asta, atunci pentru cea viitoare.

Deschisesem pentru a treia oară frigiderul în dimineaţa aceea, pentru a constata că rezervele de semipreparate, existente pe moment în cutia metalică, se apropiau de cota de avarie. Simfonia din stomacul meu rezona, cu intermitenţele de rigoare, cu zumzăitul aparatului frigorific, gol ca o boltă de biserică. Cel puţin mai rămăseseră încă două cutii de bere, amplasate strategic, pentru cele mai toride momente ale zilei. De fapt, exerciţiul pe care-l efectuam cu uşa frigiderului însemna tot atâtea tentaţii, pe care, împrumutând câte ceva din vocaţia autorenunţării ca şi din sus-numita disciplină teutonică, mi le reprimam la limită, rămânând, în final, tot cu gâtlejul uscat.

Era devreme, chiar şi pentru micul dejun. Numai că aceia care nu obişnuiesc să ia cina la timp ignoră de obicei aceste prejudecăţi formale. Ba, uneori, pot avea accese de revoltă matinală. Aşa că mi-am părăsit pur şi simplu sanctuarul, trântind uşa după mine, nemaiobosindu-mă s-o încui.

Eram depozitarul unor bunuri care n-ar fi putut stârni interesul niciunei găşti flămânde de azilanţi portoricani. Asta-n cazul când s-ar fi ostenit să bată scările cu picioarele până la al nouălea cer sau „cloud nine", cum îi spun locatarii, unde aveam cinstea să-mi posed „reşedinţa". Cât despre lift, dacă existase vreunul, fusese demult scos din funcţiune de liota de puştani coloraţi care-şi făcuse veacul pe-acolo.

Am rătăcit în neştire pe bulevardul udat proaspăt cu apă rece de maşinile-stropitoare ale municipalităţii, avertisment şi premoniţie pentru ziua caniculară care era pe punctul de-a începe.

Mai aveam economisiţi aproape opt dolari şi-acum eram în plină şedinţă bugetară, făcându-mi planuri frumoase cum să-mi administrez mai bine resursele. Într-o investiţie cu bătaie lungă, pentru prânz sau într-un sandwich ori hot-dog, ad-hoc, menită să pună punct unei crize stomacale acute.

Nu mă decisesem, era oricum o responsabilitate imensă pentru nişte resurse bugetare unice, când am auzit zgomotele.

O maşină trăsese, destul de convulsiv, lângă bordura trotuarului şi-acum o altercaţie, pe două voci, era în plină dezvoltare. Una feminină, suavă, de contralto, acum cu accente iritante, şi-alta, baritonală, de mascul, ce se voia autoritară şi imperativă, străduindu-se să rămână calmă, totuşi.

În Porsche-ul elegant cu alură aerodinamică şi reflexe irizante de alb-argintiu, se derula, probabil, acea scenă conjugală care începea şi se consuma de obicei, în întreaga sa tonalitate, între zidurile silenţioase ale budoarului matrimonial.

Deodată, „slap-slap", sunetul „reconfortant" a două perechi de palme mă umplură de bucuria maliţioasă a burlacului convins, care crede că tot ce i se întâmplă bărbatului a meritat-o pe deplin, din clipa când a spus „da" în faţa ofiţerului stării civile.

Uşa limuzinei fu trântită cât se putea de tare şi-o tânără superbă, walkirie, cu părul lung şi blond şi c-o pereche de picioare menită să rivalizeze cu înălţimea zgârienorilor din jur, îşi porni staccato-ul lor pe porţiunea liberă de trotuar care ni se aşternea în faţă. Dar, ce să-i faci, nu poţi alerga jogging sau curse maraton fără un echipament adecvat. Fusta mulată pe corp şi pantofii cu toc înalt nu sunt tocmai recomandabile pentru o competiţie de cros. Nu şi-atunci când competitorii sunt doi vlăjgani, în plină formă şi puşi pe fapte mari, ca-n dimineaţa asta.

Cât ai clipi, cei doi bolizi trecură pe lângă mine aşa cum sputnikul sovietic din vremea lui Hruşciov a depăşit anemicele rachete purtătoare yankee, scremute de Werner von Braun în epoca sa de pionierat cosmic american.

Indivizii au înşfăcat-o pe fată cât ai clipi şi-au început să-i aplice tehnica lor uzuală, de persuasiune. Fata ţipa ca din gură de şarpe, dar cei doi voinici cu feţe întunecate îşi apucaseră prada, după toate canoanele artei. O ţineau fiecare de câte o „aripă", pregătindu-se s-o remorcheze îndărăt, în limuzina atât de neortodox parcată lângă trotuar.

Aşa cum statuează îndeobşte şi prea binele cunoscute legi ale lui Murphy, ţipenie de poliţist nu se vedea la orizont, tocmai în clipa când era nevoie mai mult decât oricând de unul.

Sigur, trecători grăbiţi se mai găseau ici şi colo, pe trotuarul nostru sau pe cel de vizavi, dar, în spiritul celui mai pur neintervenţionism american, şi-au văzut preocupaţi de treburile lor. Prin urmare, nu-mi mai rămânea decât mie să fac pe eroul. După cum spuneam, n-am moştenit prea multe de la părinţii mei, în afara unui titlu care nu mai făcea doi bani şi-a unui corp atletic bine construit. Poate un dram de conştiinţă şi-o educaţie, dacă nu completă, cel puţin bazată pe principiul cavalerismului.

Pot să-nghit multe, dar nu accept molestarea femeilor, a bătrânilor şi a copiilor de forţa brută a unui „macho" masculin, în plină forţă. Ca să nu mai spun că aveau şi avantajul numeric de partea lor.

N-a mai fost nevoie să accelerez tempoul pentru a-i ajunge. Aceştia se întorceau oricum înspre limuzină, odată cu prada lor. Le-am tăiat calea, proţăpindu-mă-n faţă şi răţoindu-mă la ei.

- Lăsaţi fata-n pace şi vedeţi-vă de drum!

- Ce, eşti nebun, old boy? mă apostrofă unul dintre indivizi, privindu-mă cu ochii bulbucaţi de furie. Şterge-o imediat de aici, să nu-ţi proiectez una-n fund!

Celălalt individ părea însă să mă ignore cu desăvârşire. Îşi petrecuse una dintre mâini pe după mijlocul fetei, încercând s-o târâie mai departe. N-am mai argumentat, cel puţin verbal. După cum mi-am dat seama, ar fi fost o pură pierdere de vreme. Apelul la bunăvoinţă şi la raţionament are efectul exact contrar celui scontat, mai ales asupra unor indivizi de asemenea calibru. Am ridicat brusc genunchiul şi i l-am proiectat tipului obraznic care mă apostrofase drept în măruntaie şi... ce mai era dedesubt. Omul icni scurt, prinzându-se cu ambele mâini de partea anterioară a capotei limuzinei, oferindu-mi un câmp larg de acţiune, pe care nu mi-am îngăduit să-l las neexplorat. L-am dezdoit brusc c-un uppercut de dreapta, proiectat clasic în bărbie, după toate legile pugilatului. Malacului i se muiară picioarele, deşi am fost departe de a-mi pune toată forţa în pumnul meu. Fata obţinu astfel răgazul de a-şi elibera o „aripă", dar celălalt, avizat de-acum, îşi întări pressingul asupra celei rămase. O smuci pe fată din raza mea de acţiune, împingând-o brutal la o parte. Omul lovit îşi revenise şi el între timp, uimitor de repede. Se vedea clar că era obişnuit s-o-ncaseze, deşi poate n-o făcea prea des. Acum aveam de-a face cu doi potrivnici, dintre care doar unul avea „fundaţia" zdruncinată. Cel atins scoase un muget de furie şi se repezi cu amândoi pumnii ridicaţi asupra mea.

Furia nu e niciodată un atribut al victoriei şi-acest lucru ar fi trebuit să-l ştie taurul acesta întărâtat de roşul propriului său sânge. Firişorul negru care i se prelinsese din nas avusese poate calitatea de-a aprinde fitilul de pulbere pe cale de igniţie. Am făcut doar o eschivă elegantă demnă de-un matador hispanic, exact în clipa potrivită, ca bolidul să treacă fulgerător pe lângă mine. N-am uitat, cu ocazia asta, să-i strecor un picior vicios în faţă, un „tackling", aşa cum se aplică pe terenurile de soccer din toată lumea. Nu m-am mirat când „il attacante" a căzut „în careu".

Acum venise celălalt la rând. Mult mai calm, martor inopinat la tot ce se petrecuse, acesta nu era în căutarea unui argument pugilistic. El nu pierduse vremea şi ceea ce produse acum, la lumina razelor de soare, era un excepţional de drăguţ revolver Beretta, din acelea care se păstrează destul de inofensiv şi într-un buzunar mai larg. Erau în perspectivă două variante: ori să se folosească imediat de el, ori să mi-l proptească-n coaste, cu toate recomandările de rigoare: „sus mâinile", „stai, că trag", „freeze!" şi alte flecuşteţe de genul acesta. Nu agream în mod deosebit niciuna dintre ipoteze şi, chiar dacă ar fi uzat de-a doua, sub focul protector al camaradului său, cel căzut la pământ era destul de supărat sau „pissed off", cum se spune-n jargonul lor, încât să-mi facă pielea arşice. Asta în cazul în care s-ar fi mărginit să mă „dojenească" şi nu mi-ar fi tăbăcit pielea cu câţiva plumbi.

Dar nu degeaba frecventasem din curiozitate şi interes câteva cluburi de arte marţiale, pentru a nu-mi lăsa trupul şi spiritul să lâncezească şi să fie ulterior vulnerabil tentaţiilor. Ceva tot se prinsese de mine de când aceste şcoli de autodisciplină asiatică inundaseră vechiul, dar mai ales noul continent cu discipolii lui Bruce şi ai lui Brandon Lee.

Vlăjganul de-al doilea nu-şi putu realiza dorinţa, cel puţin nu până la capăt. Se afla oricum într-o poziţie ingrată, întrucât nu-şi putu recăpăta prea repede echilibrul, în urma impulsului cu care o catapultase pe fată. Prea se grăbise să facă două lucruri în acelaşi timp, urgentat de nevoia de-a interveni în favoarea amicului său scos prea repede din circulaţie. Echilibristica asta pe-un picior nu-l putea ajuta prea mult în mânuirea armei. Ba chiar dimpotrivă. De aceea, nici nu a fost de mirare că i-am interceptat cu relativă uşurinţă mâna cu arma, exact de la încheietură. Şi n-am avut decât să procedez cum se cuvine. „Scuipătoarea" de plumbi căzuse pe trotuar. Tratamentul pe care i l-am aplicat ulterior omului cu scuipătoarea de foc se poate trece la capitolul de lucru manual. Exerciţii cu pumnii şi picioarele şi uneori cu latul palmei, în părţile cele mai puţin „erogene"! Omul căzu în cele din urmă la datorie. Adică pe trotuar.

Am mai avut de lucru până ce l-am cărat pe al doilea malac la maşină şi l-am azvârlit înăuntru. Pe primul nici nu a trebuit să-l invit. S-a suit el cuminte înăuntru, pipăindu-şi încă părţile posterioare lezate, să vadă probabil dacă mai erau la locul lor. Eu – ce era să fac? – nu-mi făcusem decât datoria, nu-l lovisem tare, decât în părţile moi. După un somn bun şi-o hrană suculentă, putea fi din nou pe picioare într-o zi sau două, pe când, dacă gorilele astea ar fi avut câştig de cauză, era clar că aş fi cinat la spital. Asta în cazul fericit că mi-ar mai fi rămas dinţi în gură sau maxilare de mestecat.

Am scos cartuşele din Beretta, pentru a împiedica anumite „experienţe" ulterioare funeste. La sfârşit am rostit, pe un ton cât mai şfichiuitor, ce se voia copiat după eroii lui Raymond Chandler sau ai lui Mickey Spillane, în interpretarea lui Humphrey Bogart:

- Căraţi-vă!

Şi, spre cinstea lor, cei doi matoli, acum mototoliţi de tot, au ascultat în fine de muza cea bună – adică de uzul raţiunii.

(Fragment din romanul poliţist ***Ospăţ însângerat în Bronx***)

Traduceri

GÉRARD BAYO

Născut în 1936 la Bordeaux, Franţa, Gérard Bayo, autor a peste douăzeci de volume de poezie şi unul dintre cei mai interesanţi exegeţi ai lui Rimbaud, laureat al premiilor „Artaud" şi „Lucian Blaga", este un căutător de adevăr interesat de puterea magică a verbelor şi nu a vorbelor, ale cărui poeme, deja cunoscute publicului de la noi, sunt tot atâtea căi spre adâncurile sufletului omenesc, tot atâtea mâini întinse celui de lângă tine.

Dimensiunea cosmică a fiinţei omeneşti, sacralitatea ei, iată cel mai important lucru pentru acest poet care nu ezită să se implice, pentru acest prieten al României pentru care Maramureşul rămâne un spaţiu privilegiat. Frate al după-amiezilor triste şi al sărbătorilor celeste. Preot al încenuşatei noastre existenţe şi al misterului prăznuit în umilinţa firului de iarbă. Refuzând să abjure, clamând sacralitatea lumii şi apartenenţa omului la această sacralitate.

Seară la Deseşti

Pe prispă pentru cel puţin
o oră
soarele a prins să lumineze.

Eşarfă de sori stinşi, noaptea care se-apropie
va-nchide orizontul
peste imensitatea care îţi aparţine.

Sat din Est

La început
de iarnă, cu securea-n pădure.

Acolo îşi inventează
zi după zi orizontul.

În centrul lui, în inimă,
viaţa şi moartea
îşi află locul. Alfa şi omega,

noapte
şi zi
una de alta se depărtează.

În lumea asta
sau în cealaltă, o iubire,
un destin fiecăruia.

***

Acolo unde
ne-am fi putut naşte,
lumiţi deja suntem.

La ani lumină,
o singură privire în drum spre noi – una singură
totdeauna aceeaşi, străină.
Târziu. Mereu foarte târziu – nicicând
prea târziu.

La răspântie

Capul
plecat, aripile zdrenţuite
în mijlocul câmpului. Aici vin cei fără de ţară.

De aur
stins miriştile. Abia
aplecată prăjina,
se leagănă
laţul negru, spre nord, spre est
şi spre sud.

Din ce în ce
mai istoric ogorul
peste tot pe pământ. Insă chipul
omenesc, necunoscut,

pentru câtă vreme încă
rămâne acelaşi?

(Fildu de Sus)

Scara lui Iacob

Îngerii urcă
şi coboară, urcă din nou
şi coboară.

(...)

Doar în tine picioarele lor
Pe pământ se aşază.

Avram Iancu

În ocol sub acoperişuri
aproape pân' la pământ
e strânsă de-acuma
tăcerea,
o poţi vedea în afara
duratei.

Pân' la pământ coboară acoperişurile
la poala colinei.

Eternitatea nu-ncepe

de mâine, ea-i tăcerea naşterii
reîncepute.

(Mărişelu)

Cucul din mai lângă noi

Trei vaci coboară
pe drum căutând
prin şanţuri sarea iernii trecute.

Poate că nu ne vom mai
revedea.

Toţi trei l-am văzut deasupra capetelor,
l-am ascultat.

Atâţia ani ne-am întâlnit la unul ori la celălalt;
atâtea ore totuşi trăite
împreună,
şi separat.

Tu nu te-adresezi
decât celor vii, fără niciun drept, pentru-a le vorbi
despre
morţi
fără niciun drept de asemenea.

Şi-n loc s-o faci cât mai bine
celui mai grăbit îi vorbeşti;

vorbeşti
în numele unora, al altora. Cu ce drept?

Şi nu vorbeşti despre nimic. Nici măcar
nu vorbeşti,
cum ar face-o
el. El care,

în taină, te anunţă: du-te
la cel mai grăbit.

L-am văzut
anul acesta peste capetelor noastre zburând,
l-am auzit.

(Tarniţa)

Prezentare şi traducere
de ***Horia BĂDESCU***

Ioan MARIŞ

MIRCEA IVĂNESCU SE CONFESEAZĂ

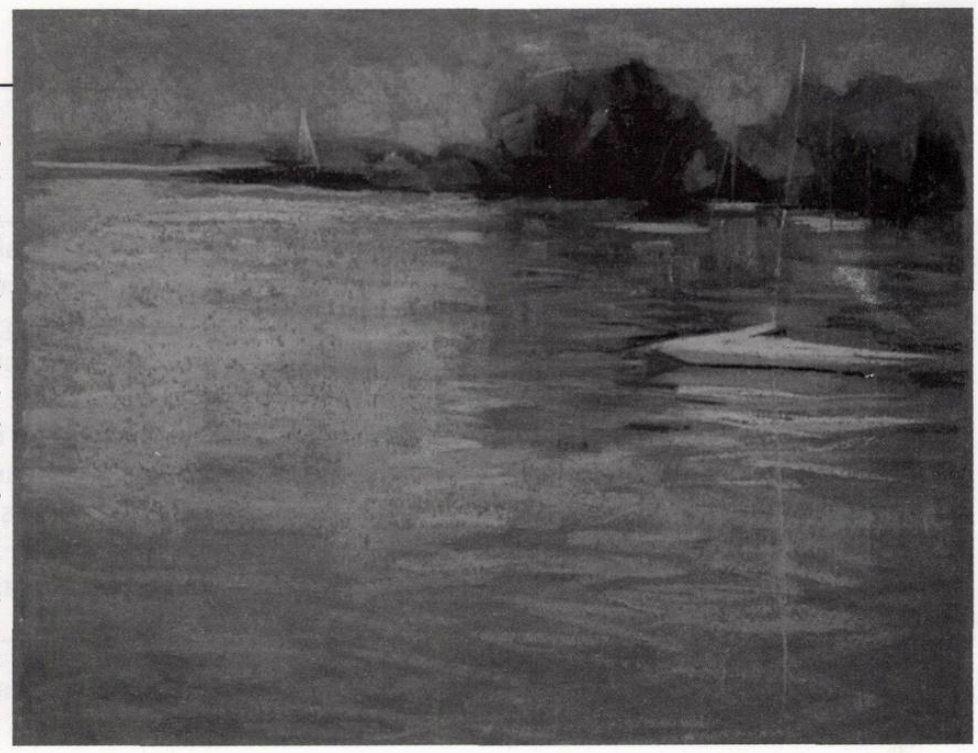

Pentru cei ce l-au cunoscut pe poetul, traducătorul de excepţie, omul discret Mircea Ivănescu, acceptarea de a se confesa devine acum, după trecerea sa la cele veşnice, o mare surpriză şi - de ce nu? - un mare act de cultură ce vine să se aşeze în orizontul de aşteptare al cititorilor avizaţi, îmbogăţindu-le biografia spirituală.

Două cărţi de interviuri*, apărute la distanţă în timp, îl au ca interlocutor pe Mircea Ivănescu, poetul-traducător despre care colegul său, scriitorul antropolog Vasile Avram, afirma în cartea ***Interviu transfinit. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram***: *„Mărturisesc că nu e deloc uşor să porţi o conversaţie cu Mircea Ivănescu, mai ales atunci când e vorba despre el însuşi"* şi, continuând întrebarea sa mai extinsă, îi face un adevărat portret în *racursi*: *„Acest foarte important şi original poet al epocii noastre — dublat şi de un om de cultură cu vaste cunoştinţe în mai toate domeniile spiritului, capabil uneori să-ţi ţină o adevărată dizertaţie despre o chestiune asupra căreia mulţi specialişti în domeniu nu sunt atât de avizaţi precum el — are câteodată reacţii imprevizibile, trecând uşor de la entuziasm vitalist la o melancolie tulbure, plină de vreascurile incomunicabilităţii, şi de la dorinţa de implicare în real la o retragere morocănoasă în sine însuşi — când devine refractar la orice solicitare şi, asemeni unui copil jignit, dă cu piciorul în toate «jucăriile» vieţii, oricât de îmbietoare ar fi ele (ba încă cu atât mai tare, cu cât sunt mai îmbietoare)"* (p. 74). Vasile Avram surmontează această dificultate şi realizează un dialog în care logosul nu numai că e „potenţat", dar din convorbirile celor doi iese un text, de fapt un corpus de texte, un fel de *remember* închinat spiritului. Cel ce întreabă şi cel ce răspunde parcă ar vrea să oprească timpul în loc în spaţiul auroral al gândirii tari (versus gândirea slabă — cf. G. Vattimo). Registrul întrebărilor din prima parte a cărţii se distribuie în zona gândirii tari, disociindu-se de Heidegger, care anexa tradiţia metafizică în termeni ontologici unei *„gândiri violente"*. Subiectul potenţat prin logos încearcă să înfrunte finitudinea prin creaţie. Vasile Avram îi propune lui Mircea Ivănescu o meditaţie asupra destinului omului ca subiect ce-şi trăieşte fiinţa pentru moarte şi care se sustrage tragismului condiţiei umane prin creaţie întru logos. Dacă în planul ontologic al definirii fiinţei ca devenire şi al relaţiei ca subiect–obiect poetul are câteva nuanţări la filosofia lui Heidegger, în ceea ce priveşte poezia recurge din nou la analizele filosofului de la Marburg asupra poeziei lui Hölderlin, relativizând şi aici conceptul de poezie. La solicitarea *„Definiţi, vă rog, poezia"*, poetul Mircea Ivănescu răspunde: *„Nu ştiu. Se spune în Hölderlin: «Ceea ce rămâne însă / întemeiază poeţii.» Numai că să nu uităm că aceste versuri de Hölderlin au fost folosite într-una din cele mai celebre poezii ale literaturii germane după război — 45–48 — în Günter Eich, unde se face în următorul fel referire la ele: E vorba de poemul* ***Latrină****, în care se descrie ce — şi cum — face un prizonier sau poate un simplu soldat ceea ce se face de obicei în locul specificat de titlu — şi în fundul gropii — e vorba de o latrină de campanie — în băltoacă se oglindesc norii — «în puritate zăpădoasă». Şi, în vreme ce îşi justifică prezenţa în acel loc, protagonistul poeziei îşi aminteşte de versuri din Hölderlin […] — şi specifică şi că «spart îmi sună în ureche versuri de Hölderlin / în puritate zăpădoasă se oglindesc norii în urină»"* (p. 31–32). (De subliniat, în rimă: Hölderlin — urin.) Aşa că, o definire în esenţa ei romantică a poeziei e riscantă şi poetul declară încă o dată că nu e în stare să definească poezia.

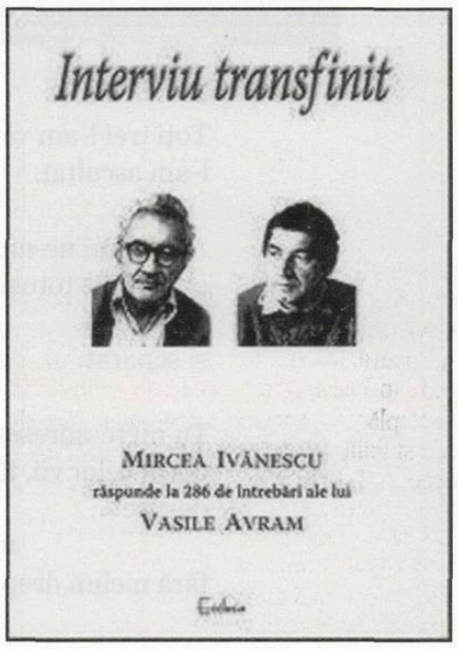

Întrebările adresate de Vasile Avram merg dinspre dimensiunea ontologică - *„De ce v-aţi născut?"* - până la cea a biografiei sociale şi, evident, o mare parte din acestea se cantonează în actul creaţiei literare, al poesis-ului de unde un viitor istoric literar, dublat de un autentic critic va putea valorifica aceste date, oferite de poet cu parcimonia-i caracteristică lăsând să-i scape, graţie priceperii şi subtilităţii celui ce întreabă, adevărate pagini de memorialistică, gen literar afirmat în mediile artistice româneşti mai cu osebire în ultimii douăzeci de ani, conotat prin sintagma *„genurile biograficului"* (cf. E. Simion).

Spirite cu reale afinităţi, comunicând empatic, cei doi actanţi ai ***Interviului transfinit*** acced în zona filosofării, spuneam încă de la prima întrebare (*„De ce v-aţi născut?"*), urmată după o descindere în cronotopul familiei (termenul e ironizat de Ivănescu, deşi l-a citit pe Bahtin) de o alta şi mai tulburătoare din zona potenţării logosului: *„Dar dacă nu v-aţi fi născut?"*. *„Se poate ca asta să fie o întrebare de potenţare a Logosului, cum o definiţi dvs., dar locvacitatea mea nu e excitată de ea"*. Şi totuşi, poetul, după câteva glose, amintindu-l şi pe Camil Petrescu, ne spune că în filosofia chineză *„inexistenţa e ca însăşi existenţa"* (în chineză a nu exista se scrie cu ideograma *a fi rătăcit în pădure*), *„am putea discuta şi despre ne-naşterea subiectului. Şi atunci, obiectul ce s-ar face? Nu s-ar face probabil nimic — dar şi nimic este ceva"* (p. 42). Aceste consideraţii ne revelează nu numai un poet ce a impus un canon poetic nou, ci şi un cărturar familiarizat cu marea filosofie de la antici până la Nietzsche şi Heidegger. De altfel, provocat de autorul dialogului să definească conceptul de poezie, esenţa acesteia, poetul în autentica lui modestie face o pledoarie în favoarea unui discurs poetic modern/postmodern — cu accentul pe cuvinte trăind drama neîncrederii în ele într-o deplasare de accente dinspre autoreflexivitate înspre tranzitivitate, aceasta din urmă specifică esteticii postmoderniste. *„Şi pe urmă, logosul. Am ajuns greu la noţiunea asta, multă vreme, şi parcă şi acum am rămas la cuvinte — şi la neîncrederea în ele — cuvintele sunt doar cuvinte («eu fac cuvinte aici şi în vremea asta adevărul e altul»)"* (p. 14). Poetul Ivănescu produce aici o adevărată artă poetică şi, desigur, meritul e al celui ce-l provoacă, al scriitorului şi antropologului Vasile Avram, care-l duce mereu în zona literaturii, a debutului, a relaţiei cu Matei Călinescu, adevăratul Cicerone care-l îndrumă la începuturile sale literare. Avem aici un adevărat bildungsroman unde intră în scenă cei mai de seamă literatori ai generaţiei '60 de la Nichita Stănescu, Petre Stoica, Grigore Hagiu, Cezar Baltag, Leonid Dimov până la romancierul Nicolae Breban. Întâlnirea cu Matei a marcat viaţa culturală a poetului în formare, intrând în masoneria livrească a acestuia. Biblioteca, experienţele livreşti sunt în prim-planul convorbirilor. Piesa lui de teatru, pierdută (?), e rodul întâlnirii personajului, o studentă Martha, în biblioteca de engleză: *„Experienţa mea cu biblioteca de engleză este de fapt prima etapă a experienţei pe care o vom numi cu numele Marthei"* (p. 50). Teatralizarea fiinţei platonic iubite postulează aici o estetizare a erosului ca în dialogurile lui Platon.

În momentul în care autorul interviului îi propune poetului o constatare, o reflecţie asupra trecerii noastre prin dictatură, avansând ideea că el, poetul Mircea Ivănescu, s-a salvat *„neprostindu-şi cuvintele"* şi a creat în zona est-etică o operă, acesta îi răspunde interlocutorului său fără a se victimiza, dimpotrivă, simţind o culpă ce ţine şi de etnopsihologia noastră, a omului sub vremi şi, mai mult, fiind vorba de o inteligenţie a pactului acesteia cu diavolul: *„Lucrurile care s-au petrecut cu fiecare din noi şi cu noi toţi la un loc în ţara aceasta în cei aproape cincizeci de ani de dictatură — mai precis, de totală şi brutală nesocotire şi batjocorire a ceea ce ar trebui (sau ar fi trebuit) să constituie caracteristicile reale ale omenescului — au reprezentat, toate la un loc şi fiecare din ele luate în parte, aplicarea consecventă a unui program desfiinţător, un proces de degradare, de dezumanizare de pe urma căruia mi se pare că ne resimţim cu toţii"* (p. 88). (Vom vedea că în interviul oferit filosofului Gabriel Liiceanu această privire lucidă asupra epocii comuniste îşi mai atenuează contururile, asperităţile.) Poetul — ne-o spune Vasile Avram — practică o subtilă ironie, *„un fel de ironizare a ironiei"*, prin reducerea ei la absurd, mai apropiată — am zice noi — de ironia socratică. În fapt, poetul - şi interviul trebuie citit în această cheie - e un Socrate al sfârşitului de secol XX şi al începutului de secol XXI, un ins ce pune între paranteze nu numai contextul social în care vieţuieşte ca un monah al cuvintelor, dar şi propria creaţie. Această punere în abis, înţeleasă aici mai mult ca o deconstrucţie a contextului, validează, fie şi în plan secund, un orgoliu al creatorului, o smerenie ce nu-şi refuză conştiinţa propriei valori. Şi atunci când se raportează la comilitonii lui de succes (Sorescu, Dinescu etc.) o face tot socratic, retrăgându-se strategic în hamletiana întrebare: a fi sau a nu fi, chiar dacă în conştiinţa sa pare convins că Ecleziastul deţine cheia adevărului ultim.

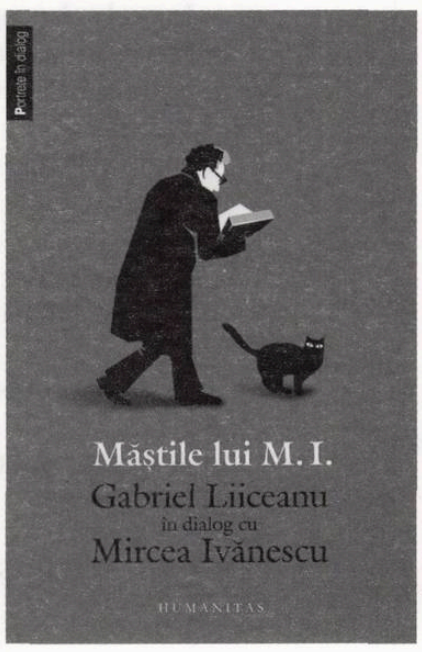

Sunt aduse în discuţie chestiuni de istorie literară, debutul în „Steaua" lui Baconski, boema bucureşteană, pe care poetul, natură solitară, o frecventa fără convingere, escapadele bahice în care l-a iniţiat criticul de artă Eugen Schileru etc. Vasile Avram îl aduce în zona etnopsihologiei dialogând despre *„culpa românească"*, ilustrată şi prin umor ca mijloc de supravieţuire, despre disidenţa românească *„marcată de plasticitatea bancurilor politice"* (cf. V.A.) *„Witz-ul celebru"*, umorul acesta consumat şi etichetat drept disidenţă, e amendat de Mircea Ivănescu, reproşându-i chiar autorului interviului că-l ia în discuţie cu prea mult temei. Autorul interviului se proiectează în sinele poetului, acesta fiind un *alter ego* al său.

Sunt multe evenimente de viaţă povestite (Vasile Avram îi recunoaşte simţul epic — mărturisirile poetului se constituie într-un adevărat roman avându-l ca protagonist pe poet şi evocând contextul/contextele în care s-a mişcat), din care aş vrea să mai reţinem tragedia familială, moartea celor doi fraţi mai mari — o soră şi un frate medicinist, scriitor de avangardă, despre care Mircea Ivănescu afirmă că el, Emil Ivănescu, era un geniu, adevăratul scriitor, pe când el e doar un surogat care a umplut golul lăsat de moartea surorii şi a „uzurpat" talentul fratelui mai mare. Există în cazul lui Mircea Ivănescu o sensibilitate pentru tragic, sensibilitate mascată în haina umorului, a ironiei/autoironiei jucate în măştile lui mopete. ***Interviul transfinit*** poartă câteva din mărcile genului, mărci ce le vom parafraza dintr-un eseu publicat de autor în „Transilvania", nr. 5/1979 (când comenta reeditarea cărţilor ***Mărturia unei generaţii*** a lui Felix Aderca şi ***Cu scriitorii prin veac*** a lui I. Valerian, dar şi un op de interviuri al lui Adrian Păunescu). În acel eseu, Vasile Avram fixa interviul în genul de *„literatură-document"* ce revelează *„experienţa scriitoricească vie şi directă"*, ceea ce se probează cu asupra de măsură şi în cartea despre care vorbim, unde asistăm la un fascinant spectacol de idei din care, în final, ca într-un basorelief, se recompun figurile spirituale ale actanţilor participanţi la tensiunea produsă *„de ciocnirea aritmică dintre întrebare şi răspuns"*, ciocnire ce întreţine focul sacru al spiritului. Există în ***Interviul transfinit*** un echilibru între cel intervievat şi intervievator, echilibru generat de empatia dintre cei doi şi de cultura bine asimilată şi roditoare în creaţia lor.

Cealaltă carte, ***Măştile lui M.I. Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu*** (Ed. Humanitas, 2012) este o apariţie nu neapărat singulară în bibliografia filosofului din seria *„Portrete în dialog"*, un precedent constituindu-l ***Jurnalul de la Păltiniş***, un adevărat roman paideic, avându-l ca personaj pe marele cărturar Constantin Noica.

În *Cuvântul-înainte*, Gabriel Liiceanu mărturiseşte că în biografia lui spirituală *„nu fuseseră prevăzute cele zece ore petrecute cu Mircea Ivănescu de-a lungul a cinci întâlniri, în primăvara anului 2011 în casa de pe strada Vasile Aaron din Sibiu"*. Acest dialog nu era prevestit nici de vreo cunoaştere prealabilă, nici de nişte *„afinităţi elective"* sau prietenii spirituale, pasiuni culturale comune: *„Ce-ar avea de discutat, m-a întrebat un prieten, traducătorul lui Joyce cu cel al lui Heidegger?"*. Şi totuşi, întâlnirea a avut loc pe ultimul parcurs al vieţii poetului, întâlnire mediată, credem noi, de dna dr. Rodica Munteanu, medicul curant al lui Mircea Ivănescu şi, se pare, legatara sa testamentară.

(Continuare în pagina 22)

Ion BOGDAN: „La vârsta mea...”

(Urmare din pagina 13)

Gheorghe Pituţ m-a testat, auzind că scriu poezii. Eu nu ştiam prea multe despre el, dar mi-am adus caietul (cel „de curat”), cu poezii vechi şi noi. M-a criticat, m-a lăudat unde i se părea bine, mi-a spus că poezia nu se scrie versificând..., trebuie idee, trebuie har, trebuie...

A. C. – *Traseul studiilor tale a inclus oraşele Sighetu Marmaţiei, Cluj şi Bucureşti. Ce atmosferă literară ai respirat la vremea aceea în fiecare din ele?*

I. B. – La Sighet nu ştiam, nici nu aveam de unde, că profesorul Gheorghe Chivu era şi poet şi câştigase, prin 1945 (?), premiul cu volumul ***Zumbe***, că era printre poeţii „damnaţi”, cu Tonegaru. Nu ştiam de ostracizarea din „Viaţa Românească”, prin 1952, care i-a schimbat destinul, venind la Sighet. Revelaţia mea a venit doar mai târziu, când am citit în „Tribuna” poezia sa ***Ecce Homo***, dar nu i-am mărturisit că şi eu încerc să scriu. Sighetul, în vremea mea de imberb şi tânăr, nu a avut decât tangenţial influenţă în privinţa scrisului. Un prieten mai în vârstă, întâlnindu-mă des la bibliotecă, mi-a recomandat să citesc Balzac, în întregime. Am reuşit, pe atunci, şi ne întâlneam să discutăm. Era din Şieu, Dunca, iar peste ani, când lansam ***Cerb alb*** la Sighet, el a venit şi mi-a dăruit o carte de a mea, legată frumos. Ce surpriză! Se bucura sincer de reuşita mea.

La Cluj, cum am mai spus, formarea/deformarea mea a fost esenţială. Acolo, prin anii ’62-’63, dar şi mai apoi, m-am învăţat cum „nu” trebuie să scriu. Voiam să aduc ceva prin versul meu, printr-o tehnică a simplităţii (nu a simplismului!) expresiei. Metafora înseamnă poemul în întregimea sa, metonimia îi dă viaţă etc., totul ca o (re)întregire a Existenţei, a Fiinţării prin/pentru Sine.

Era, prin vremea aceea, profesorul Leon Baconsky, fratele poetului. Era profesor de estetică. Ne citea încercările noastre. Ne sugera încercări întru expresivitate. Noi discutam/disputam şi a rosti şi decuprinde cuvântul „frumos”. Trebuia să nu îl demonetizăm. Aduceam ca argumente versuri populare: *„Nu-i frumos cine se ţine, / I frumos cui îi stă bine”*. Era o atmosferă de cenacluri, bibliotecă, teatru, operă, concerte – dar şi cafenele: „Sahara”, „Arizona”, „Trei păduchi”, „Texas”, „Chios” etc.

La Bucureşti stăteam câteva zile. Eram student FF, la Universitate, prin 1972-1974. Dormeam pe unde puteam, ba la cămin, dacă era loc, sau la poetul Ion Iuga, la Cinematograful „Viitorul” de pe Eminescu, la „Capitol” sau la el acasă. Prin Ion Iuga am cunoscut mulţi scriitori din Bucureşti, de la Mircea Ciobanu, Mircea Micu, Romulus Vulpescu, Gabriel Iuga, până la cei mai tineri pe atunci. Nu am fost prezent la „spectacolul” de la Casa Scriitorilor când Ion Iuga i-a tăiat cravata lui Jebeleanu, nici la greva foamei de la sediul Uniunii Scriitorilor de lângă Ambasada Uniunii Sovietice. Prin vremea aceea, dar şi mai târziu, după 1980, frecventam „boema/rezistenţa” nivelării culturale. Am şi stat la masă cu Marin Preda, cu Fănuş Neagu, am fost acasă la Nichita Stănescu. Ne-a părut rău că, prin 1980, când a venit în Maramureş şi a citit 14 poeme din ciclul „Toma Necredinciosul”, în casa poetei şi profesoarei Ileana Zubaşcu-Cristescu, la Sighet, am vrut, cu Mihai Olos, să le luăm şi să le publicăm în Maramureş. Ne-a refuzat Teodora, ea era regina Bizanţului nichitastănescian. Nu le-am văzut tipărite; atunci erau un întreg, la fel ca şi ***11 elegii***; probabil au fost risipite prin publicaţii separate şi astfel şi-au pierdut din relevanţa întregului ciclu... Într-un an (1982?) am fost cu Mihai Olos să ducem vin de Paşti prietenilor din Bucureşti, Nichita Stănescu, Gheorghe Pituţ, Mircea Micu, dar la Casa Scriitorilor au fost mai mulţi prieteni. Nichita mi-a făcut pe loc un lung poem, un „dicteu” cum avea obiceiul. Nu l-am notat, stăteam uimit în picioare, tresăream la fiecare cuvânt, atingere la Terra Bogdana, la Iuga şi Bogdan. O poemă rămasă şi astăzi doar între coloanele sălii de la Casa Scriitorilor.

Dar să răspund mai direct. Erau vremuri în care încercam, fiecare, să ne salvăm spiritul. Aveam totdeauna bucuria (re)întâlnirii. Parcă respiram acelaşi aer, aceeaşi dorinţă. Aveam ceea ce pare că şi astăzi mai putem să avem: tristeţe şi bucurie. Puteam plânge cu frică. Azi doar putem râde. Fără frică. Ca şi cum am rosti: *„Râde / Într-un dinte”* sau *„Râde râsu, / Vai de dânsu, / Nu ştie că el e râsu”*.

La întrebare termin răspunsul. Mi-am adus aminte de prima carte a lui Ioan Alexandru, *„Cum să vă spun”*, eu parafrazez *„Ce să mai spun?”*. Nu-i totul şi nici netotul de mine nu le poate concentra pe toate. Rămâne doar întrebarea (retorică?) *„Cine sunt? De fapt sunt eu sau un alt spirit care îmi locuieşte trupul de lut?”*. Şi nu mă scap să nu citez o hore, ascultată în Turţ, cu Nichita Stănescu, Gheorghe Pituţ, Mihai Olos, George Vulturescu şi alţii: *„Eu de lume nu-s demultu / Numai de când o făcutu”*. Din tătărămni. Prin strămoşii strămoşilor noştri.

A. C. – *Ce prietenii literare ai legat de-a lungul timpului şi cum ţi-au marcat ele evoluţia propriilor preocupări de creaţie? Mai consideri ca pe vremuri că Baia Mare are o „şcoală de poezie” (nu doar de pictură) sau, după aprecierea criticului Cornel Ungureanu, că există aici „o redutabilă comunitate de poeţi”?*

I. B. – Timpul se măsoară în trăiri, cele adevărate/neadevărate, false ori, cu alt nume, prefăcute/preafăcute. Depinde de fiecare dintre noi.

Prin anii 1965 a venit la Săliştea de Sus Mihai Olos. Auzise de mine. Locuiam în casa bătrânească. A fost o noapte de poezie şi hori. Atâta de mândre! El venea din „capitala” judeţului. Eu eram doar „dascălul” de la ţară. M-a bucurat mult şi, când am publicat revista „Semnal”, mi-a dat material de câteva pagini. Aşa cum „cronicarul” sportiv Ioan P. Pop ne-a dăruit toată hârtia pentru primul număr, din 1969, al revistei „Semnal” (60 pagini şapirografiate/ 1000 de exemplare) şi ne-a arătat Planetariul pe la ora unu din noapte. Câte frumoase amintiri! Erau ani tineri, frumoşi. Cu fratele meu de cruce, Simion Şuştic, care lucra la Rozavlea, purtam discuţii/corespondenţă despre cărţile/revistele literare ale anilor aceia, veneam împreună la cenaclul „Nord” (cu trenul, pe la Dej), odată am citit „poeme comune”, scrise împreună...

Am cam deviat de la întrebare. Dar vreau să răspund. Ştii de ce am realizat eu, nu tu „Caietele Măiastra”? Nu mai erau bani la Creaţie şi a devenit sarcină de serviciu. Oricum, după „Nord statornic” din 1973, „Caietele Măiastra” au fost de referinţă în presa literară naţională şi se vorbea, ca şi astăzi, despre „Şcoala de poezie din Maramureş”. Are dreptate Cornel Ungureanu, spunea acest lucru şi prin 1977, menţionând şi cartea mea ***Cerb alb***, dorind, de pe atunci, să realizeze o „geografie literară”.

Printre prieteniile literare, fie mai în vârstă sau mai tineri decât mine, fie mai aproape sau nu de „exerciţiile” mele poetice, aş spune că toţi, în vremuri mai apropiate sau mai îndepărtate, aveam acea ardoare de afirmare prin cuvânt/fapte. Era şi este loc pentru toţi în literatură, fiecare, prin vocea sa, conturând un „spaţiu posibil”, cum aş parafraza cartea mea din 2002. Îmi amintesc de majoritatea scriitorilor din Maramureş, cu care mă bucuram să mă întâlnesc (lista ar fi prea lungă, iar unii deja ne privesc din înălţimile celeste); de echinoxiştii (eu nu eram la Cluj în vremea primelor numere) Ioan Moldovan, Mircea Petean, Aurel Pantea, de Ion Mureşan (care a luat premiul „Măiastra” la Cicârlău, iar eu şi Mihai Olos, fiind incomozi pentru secretăraşul adjunct de partid de acolo, am venit, pe jos, noaptea, până la Baia Mare). Trebuie să amintesc toţi scriitorii care au răspuns invitaţiilor noastre la întâlniri cu reviste literare sau la întrunirile „Măiastra”? De la Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Gheorghe Pituţ, Ion Gheorghe, Augustin Buzura, Laurenţiu Ulici, Horia Bădescu, Angela Marinescu, Ioan Flora, Matei Vişniec, Sorin Titel, Ion Mureşan, Radu Săplăcan, Adrian alui Gheorghe etc., până la maramureşenii stabiliţi prin alte părţi: Ion Iuga, George Boitor, Ion Zubaşcu, A. I. Brumaru, aşa cum, mai nou, ne onorează Ioan Groşan, Ioan Es. Pop, Vasile Gogea etc. Ar fi o listă prea lungă să-i amintesc pe toţi cei cu care, într-un fel sau altul, ne-am încrucişat drumurile/destinele. Însă nu uit că, în Maramureş, au fost şi mai sunt scriitori care au sprijinit/au participat cu drag la manifestările organizate sau sprijinite de noi.

A. C. – *Stabilit la Baia Mare, cum ai suportat perioada în care Maramureşul nu avea o revistă de cultură? Dar după aceea, ţinând seama că te-ai implicat în editarea unor publicaţii, având chiar editură proprie?*

I. B. – Circula pe vremuri o anecdotă. Un străin îl întreabă pe un păcurar de ce poartă, vara, pe căldură mare, cojocul cel gros; acesta îi răspunde: *„- Ce să faci, domnule? Asta-i situaţia!”*. Cam aşa eram nu numai eu, ci şi alţii (îmi amintesc de luptele duse de unicul ziar de pe atunci de a scoate suplimentul literar şi artistic „Maramureşul”, de revista „Nord” a studenţilor, de revistele liceenilor „Speranţa” şi „Freamăt”). Eu mă luptam să realizez, la Săliştea de Sus, revista „Semnal”, care a obţinut premiul II pe ţară în 1971 (îmi amintesc de un inspector filolog de la Învăţământ, nu-i rostesc numele, deşi eram un fel de prietenari, mi-a cenzurat cele mai bune poezii ale copiilor, eu neţinând seamă de aceasta, dar obţinând aprobarea de la cenzorul Chifor, fie iertat; era mai puţin „îndoctrinat”). Venit în Baia Mare, la Casa Creaţiei Populare, în 1970, am încercat şi am şi scos, şapirografiate pe unde puteam, „Lucrările cenaclului Nord”, cu menţiunea dictată de cenzură „uz intern” sau, în timp, numeroase pliante pentru festivalurile de poezie cu greu aprobate să se ţină (ex.: Festivalul cenaclurilor săteşti „Vasile Lucaciu” de la Cicârlău, devenit naţional şi internaţional - la aprobarea obţinută cu greu la Ministerul Culturii şi Educaţiei..., mă întreabă acel şef: *„Cine a fost şi Vasile Lucaciu acesta?”*. I-am ţinut o teorie de o jumătate de ceas...; Festivalul-recital de poezie „Andrei Mureşanu”, Vişeu de Sus; „Colocvii de critică literară”, Borşa, patronat, ca şi la Sighet, de Laurenţiu Ulici); dar şi pliante la întâlniri literare cu revistele „Viaţa Românească”, „Astra”, „Luceafărul”, cu Editura Academiei, la cartea lui Marin Cârciumaru despre picturile rupestre de la Cuciulat, la descoperirea cărora a fost prezentă şi nevastă-mea, Georgeta (neaprobat!); sau diverse pliante cu lucrări ale copiilor membri ai cenaclului literar „Lira”, pe care îl înfiinţasem în 1970 şi a durat până prin 1984. Eu, ca şi alţii, devenisem incomod prin tenacitatea cu care încercam să fac tipărituri sau să facilitez colaborări ale scriitorilor maramureşeni în unele dintre revistele vremii. (De vreo trei ori mi s-a „desfiinţat” postul de la Casa Creaţiei!). Nu mai vorbesc despre ***Calendarul Maramureşului***, alcătuit împreună cu Mihai Olos şi Nicoară Timiş - a fost o odisee...

După 1989, în 1990, am realizat, singur, „cearceaful” „Măiastra”, revistă tipărită în 20 de mii exemplare şi având profit 7000 de lei după vânzare (bani însuşiţi, fiindcă era singurul care avea acces la contul Asociaţiei, de un prieten, finul nănaşului, care a falimentat, pe atunci, vreo două-trei ziare. Era, într-un fel, „vânzare de frate”; azi nici nu-mi place să-mi amintesc cum au distrus şi revista „Măiastra”, bine primită în cercurile şi revistele literare de pe atunci). Am înfiinţat şi Editura „Cybela”, cu marcă înregistrată la OSIM, chiar am tipărit, prin Centrul Creaţiei sau în regie proprie, câteva cărţi premiate la festivalurile de poezie din Maramureş: Nicolae Scheianu, Vasile Muste, Ioan Romeo Roşiianu, Vasile Dragoş, Mihaela Olteanu, Claudia Tomescu, Ştefan Marinca. Dar şi de alţi autori. Neavând tipografie, editura merge greu.

Astăzi mă bucur, aşa cum şi când am semnalat la primul număr, de apariţia numărului 110 al revistei „Nord literar”, deja o revistă impusă pe plan naţional. Mulţumesc redacţiei că mi-au solicitat poeme în câteva numere, nu mă prea înghesui pentru că sunt numeroşi cei care doresc să fie publicaţi. Există, în timp, şi un fel de decenţă...

A. C. – *În ultimii ani ai publicat mai frecvent, inclusiv volume şi antologii de poeme originale. De scris ai scris continuu sau te-ai rezervat pentru vârsta împlinirilor târzii?*

I. B. – Nu m-am păstrat pentru „antologii târzii”. Nu că nu-mi cereau colaborare unele reviste, nici eu nu mă prea îmbiam. Ştiam/ştiu că şi azi „se marşează”, ca la partide, pe grupare/„gaşcă”. Eu eram/sunt independent, dar dependent doar de mine însumi, de slăbiciunea/puterea de a depinde doar de trăirea mea, personalizată/personalizantă prin sine. Prin „serul”= stirpea din care m-am născut şi format. În unele poeme mă „prefac” a fi eu însumi. Le scriu cu un fel de „intenţie”, nu numai de „afirmare”, ci dintr-o conştiinţă a Maramureşului, unde „s-a scris prima dată Biblia în româneşte”, cum rostea, cu rost, Nicolae Iorga.

Din cauze financiare, a doua carte, ***Mileniu provizoriu*** (1996, după ***Cerb alb***, 1976), a apărut, să parafrazez?, *„după 20 de ani”*. Cea mai mare parte a poemelor au făcut parte din volumul prezentat la concursul Editurii Albatros. Între anii 1968-1976 a fost perioada mea cea mai relevantă întru creaţie; căutam să aduc ceva nou în literatura română, căutam să fiu considerat alături de marile voci poetice ale deceniilor şapte-opt, voiam ca şi din Maramureş să fie cineva alături de domniile lor...

Împlinirile de azi, de ieri, de mâine depind doar de sinele fiecăruia. Eu nu am urmărit „mărirea” neapărat. Am dorit doar să încerc să fiu „însumi eu” (aşa zicea şi Ciclopul odiseic?). Cât am reuşit, cât nu, Cel de Sus vine să discearnă. Cu bune, cu rele, cu realizări şi nereuşite, sper că destinul meu se va împlini, ca al tuturor, prin trecerea din ziua albă în cea neagră. Cât trăim, sper că toarcem toţi din acel caier alb al vieţii. Ca un dat care ni se dăruie fără preget şi părtinire.

A. C. – *Ai trăit „în miezul unui ev aprins”, după expresia poetului Labiş şi ai intrat vertiginos în tranziţia spre era globalizării. Simţi că ai depăşit sentimentul provinciei şi al izolării de lumea literară sau nu ai avut niciodată acest complex?*

I. B. – Să analizăm conceptul de „provincie”. Când veneau marii/micii scriitori din Bucureşti, noi, împreună cu Mihai Olos sau Mihai Cupcea, îi întrebam care este cea mai mare provincie a României. Le răspundeam tot noi: Bucureşti. Maramureşul, fiind în centrul geometric/geografic al Europei, noi spuneam că suntem în centru (vezi şi ***Drumul spre Centru*** de Mircea Eliade), nu provinciali. Ei luau spuma de pe lapte, acolo erau fondurile; noi trăiam ca la noi, dar nu eram mai puţin egali. Îi şi spuneam, în vremurile de atunci, că renaşterea României va veni din Maramureş, cum spunea Ioan Alexandru, parafrazându-l pe Nicolae Iorga: *„Renaşterea unui popor poate veni dintr-un sat. Dar Maramureşul nu este un sat...”*

Astăzi îmi pare că trăim într-un ev mai aprins decât pe vremea „sinucisului” mare poet Nicolae Labiş. Tranziţia perpetuată decenii de-a rândul, globalizarea/mondializarea actuală ne trimit la cunoaşterea/reconsiderarea faptului mereu actualizant: *„Cine suntem? Ce vrem să fim?”*.

Să vorbim însă de complex. Şi în literatură şi în comerţ, toţi pare că au complexe. Până şi „complexul turistic X”. Complexăm, multicomplexăm, ne catalogăm/ne înregistrăm/ne întabulăm/ne obstinăm să cuprindem un teritoriu (chiar literar), suntem 60-70-80-90-cişti, 2-3000 – işti. Marcăm, topo, toposul literar în care existăm (dar prin care nu ne câştigăm existenţa). Este un fel de a uşura modalitatea criticii literare de a ne „pune” într-un context plauzibil/descifrabil de „pretenţiile”/perităţile fiecăruia. Însă valoarea nu are nevoie de „cişti”/„işti” – un fel de cistită cinstită/necinstită. Oricum, nu suntem, fiecare, decât ceea ce şi cât suntem.

La vârsta mea de 30 de ani până la sută, nu mai am decât complexul tinereţii: *„Când eram eu tânăr prunc / Aveam glasu ca de cuc / Şi umbletu ca de lup; / Da de când am bătrânit / Dat-am glasu cucului / Şi umbleta lupului”*. Mai sper cu disperare, cum ziceam cândva într-un poem, în ziua de azi, în ceea ce, în autografele date pe volumul ***Cerb alb*** prin 1976 (*„multă vreme a trecut”*!), scriam credinţa mea *„întru Bine, Adevăr şi Frumos în lume”*. Dea Domnul Dumnezeu să vină şi vremea aceea, peste aceste vremelnice timpuri pe care le trăim.

Ioan MARIŞ

MIRCEA IVĂNESCU SE CONFESEAZĂ

(Urmare din pagina 20)

În cele zece ore petrecute în compania celui mai cotat poet la bursa valorilor literare, traducătorul lui Kafka, Joyce, Musil, Scott Fitzgerald, Faulkner, Rainer Maria Rilke etc., filosoful Gabriel Liiceanu discută multe, de la lucrurile ce ţin de cotidianul contextualizat, de la pasiunea pentru pisici până la meandrele istoriei ultimei jumătăţi de secol XX. Intrând în biografia intervievatului, filosoful provoacă deschiderea unor răni, „sângerânde", deşi cicatrizate de mult. După prima întâlnire eroii îşi intră pe deplin în roluri *„prinşi în complicitatea pe care o crea însuşi dialogul. A început să ne placă jocul pe care-l jucam. Mircea Ivănescu s-a lăsat împins, pentru ultima oară, pe coordonatele vieţii lui, lăsându-mi senzaţia mie, celui care-l împingea într-acolo, că i-am prilejuit o mare şi finală recapitulare a ei [...]. Iar eu, la rândul meu, urmându-l pe drumul pe care i-l deschideam prin întrebările mele, eram fascinat de ceea ce vedeam şi, mai ales, de felul în care el se vedea pe sine. [...] Desolemnizarea, ironia şi umorul (toate aşezate pe un zăcământ adânc, însă nerostit ca atare, de disperare şi melancolie) erau registrele lui preferate"* (p. 9).

Marcat de moartea celor doi fraţi, poetul e într-un vid existenţial dacă-l raportăm cum spune el la drama naşterii sale. *„Păi cum să trăieşti mulţumit cu moştenirea asta? Păi nu? Senzaţia stranie că trăieşti cumva pe spezele fraţilor morţi."* Urbanitatea, politeţea ce vine din cultură impun o *„stilistică a fiinţei"* departe de orice grobianism, de *„grosolănia vaietului"* unei lumi promiscue. Şi durerile sale sunt filtrate prin această ecluză a spiritului ce estetizează totul. Ascultându-i confesiunile legate de tragedia din familie, de conştiinţa sa că e mai mult un Ersatz de viaţă, un înlocuitor al fraţilor morţi, filosoful îi spune, ca un fel de consolare: *„Noi nu ştim însă cum arată coşmarul pe care-l trag după ei cei care trec printr-o asemenea grozăvie"*, la care poetul adaugă: *„Într-adevăr, nu ştim, iar acum lucrurile astea văzute pe dinăuntru şi pe din afară nu mai au importanţă. Nici eu nu ştiu dacă ştiu. Uitaţi-vă la mine. Pare că sunt un tip vesel, care râde foarte mult. Poate că toată viaţa a trebuit să îngrop ceva, ceva pe care acum în mod impudic ajung să-l scot — şi nu ştiu de ce o fac — într-o conversaţie la lumină"* (p. 48–49).

Filosoful Gabriel Liiceanu insistă mereu să-şi aducă interlocutorul în zona unei istorii a totalitarismului, încercând să obţină de la el o condamnare a acestei epoci. Surpriza anticomunistului de serviciu e cu atât mai mare cu cât poetul declară că a dus-o bine, având o leafă bună şi că a fost protejat de multă lume chiar din interiorul sistemului ideologic totalitar. (A se vedea cazul mutării sale la Sibiu şi intrarea în redacţia revistei „Transilvania", unde a fost ocrotit de redactorul-şef, scriitorul Mircea Tomuş.)

De ce a intrat Mircea Ivănescu în partid, întreabă justiţiarul Liiceanu. Răspunsul este dezarmant, în stilul ivănescian, care desolemnizează problematica pe care autorul interviului o vrea mereu într-un registru al asumării responsabile şi grave a istoriei. Poetul a intrat în partid pentru că avea nevoie de o casă cu grădină unde să-şi oploşească multele pisici. În acelaşi registru al întrebărilor justiţiare sunt şi trimiterile la destinul unor mari cărturari: Vianu, Călinescu, care au făcut pactul cu diavolul. Dacă marele estetician Tudor Vianu trebuia să ţină cursuri în anii '50, atunci când alţi cărturari de marcă erau în închisori; da, trebuia, răspunde imperturbabil poetul, fiindcă s-a mai salvat ce se putea salva din literatura română într-o vreme când alternanţele erau jalnice şi putea fi înlocuit Vianu cu Eugen Frunză: *„România nu arată aşa cum arată [...] din cauza lui Călinescu care ar fi făcut nu ştiu ce... Cultura românească până în '90 s-ar fi făcut atunci cu Octav Pancu Iaşi, cu nu mai ştiu cine, de pildă Laurenţiu Fulga."* Ironia funcţionează în răspunsurile lui Mircea Ivănescu dezamorsând tendinţa filosofului de a-l aduce la concept, la acele comandamente etice care se conjugă armonios cu creaţia fără rest: *„Punctul meu de vedere, care, fireşte, are carenţe ideologice şi filozofice, şi, mai ales, etice, e că a fost mai bine că a existat aşa cum a existat această continuitate"* (p. 107, prin Vianu, Călinescu cu toate abdicările lor).

În ceea ce priveşte creaţia fără rest, poetul nuanţează ideea sinonimiei între poezie şi adevăr. *„Ce înseamnă să nu minţi în poezie?"* La această întrebare filosoful, contrariat că poetul scrie pe teme date de unii prieteni (poeţi de plan secund, ca Ion Drăgănoiu), răspunde în aceeaşi cheie a aceleiaşi autoderiziuni. Când Gabriel Liiceanu enunţă în constatarea şi ca întrebare că tehnicile de realizare formală ale poeziei sunt secundare în *„raport cu gestul fundamental al poeziei: acela de a pune în scenă un raport cu propria dumneavoastră viaţă"*, poetul îi răspunde formulând un crez poetic ce-l individualizează şi anume că, dacă unii poeţi *„povesteau"* în textele lor *„nişte chestii"* care nu aveau nimic de-a face cu ei, cu viaţa lor, el, Mircea Ivănescu, era interesat ca poezia să nu mintă. Relaţia eului poetic cu propria viaţă ţinea de supunerea poemului la testul adevărului trăit. Noutatea poeziei sale şi-o explică fără emfază în raport cu poeţii consacraţi. Când i se reproşează de cel care-l intervievează că îşi diminuează valoarea propriei poezii, reducând-o la performanţele de versificaţie, poetul îi răspunde: *„Nu reduc la asta, dar vreau să vă spun că aşa-zisa senzaţie de noutate sau de originalitate pe care o trezeau volumele mele atunci când apăreau era datorată în mod strict formulei şi diferenţierii totale de Nichita sau Cezar Baltag. Adică poezia mea nu era percepută ca poezie a mea în sine"* (p. 154–155). Acceptă că poezia sa e ocazională, e rezultatul în mare măsură al evenimentului de viaţă în care intră şi componenta livrescă, mai mult ea e şi rezultatul unor comenzi făcute de prieteni bahici. Există în tot ce spune despre propria poezie o smerenie. Făcând un exerciţiu de imaginaţie, sunt sigur că, dacă el ar fi scris ***Apel către lichele***, ar fi titrat în felul următor: *„Apel către lichele dintre care cel/cea dintâi sunt eu"*.

Cartea dlui Gabriel Liiceanu ne propune o strategie pe care Daniel Cristea-Enache o numeşte sugestiv tehnica *„fandării cu toate formele sale"*, tehnică aplicată în numele unui imperativ etic aproape kantian, cu problematizări şi propensiuni spre concept, dorind de la interlocutorul său răspunsuri riguroase, clare, or poetul, primind cu mare seninătate provocările, răspunde adeseori printr-un *„nu ştiu ce"* sau un *„zău aşa"*, practicând oralitatea spumoasă într-o tentă autoironică, încât filosoful trebuie în cele din urmă să se declare învins de eschivele sale declarând: *„Alunecaţi, alunecaţi"*. Insistând asupra prestaţiilor poetului la „Agerpres", „Lumea", locuri de muncă unde cenzura ideologică la adresa angajaţilor era obligatorie, Mircea Ivănescu declară cu seninătate că a ajuns la concluzia că a fost ofiţer sub acoperire (chiar fără să ştie). Capcana întinsă lui Gabriel Liiceanu atinge aici un maximum histrionic. La început filosoful înclină să-l creadă, ca în final să-şi dea seama de dedublările şi disimulările în figură ironică, socratică ale acestui spirit care a trăit într-o lume a minciunii şi a răului (uneori chiar şi răul poate face bine), lepădându-se de toate orgoliile şi punând între paranteze tot ce era neesenţial, detaşându-se de chestiunile insolubile, printre care cea a implicării intelectualului în marea Istorie. Poetul, care mai avea câteva luni de trăit, îi impune filosofului ucenicia în paideia marii seninătăţi; cunoscându-şi vulnerabilităţile în plan uman-social, nu cere celorlalţi nimic decât eventual să-l ignore, fiindcă el însuşi se ignoră adesea.

Gabriel Liiceanu încearcă mai tot timpul să activeze memoria poetului, apăsând uneori şi pe tastele ce declanşează întâmplări şi fapte din lumea literară a anilor de după 1960, întâmplări ce pot fi citite atât pentru latura lor memorialistică, documentară, dar şi pentru că intră cumva şi în zona cancanurilor din boema literară (a se vedea episodul Mogoşoaia, conclavul din jurul lui Marin Preda).

Dialogul filosofului Gabriel Liiceanu cu poetul Mircea Ivănescu mă duce cu gândul *mutatis-mutandis* la dialogul lui Platon ***Hippias Maior***, unde Socrate şi sofistul Hippias caută să definească frumosul. Întocmai ca Socrate, poetul încearcă să aproximeze câteva adevăruri despre viaţă, literatură, despre timpul ce ne duce inexorabil spre marea trecere şi atunci i se pare inutil să judece lumea, oamenii, fiindcă *„Nicio viaţă nu e un «în sine», ci mai degrabă prelucrarea unui context"*. Aici filosoful începe să înţeleagă această lecţie de viaţă potrivit căreia nu putem judeca din exterior, cerând altora ceea ce noi înşine nu facem. Judecarea e act eminamente exterior, de nu eludată, *„substituită, dar completată printr-o calmă şi aproape caldă înţelegere realistă a oamenilor de diferite condiţii şi a situaţiilor prin care au fost obligaţi să treacă"* (Daniel Cristea-Enache, în „Observator cultural", mai–iunie 2012).

Dialogul, altfel admirabil condus (filosoful e un scriitor de idei şi un mare stilist), ne aduce în prim-plan un om, un scriitor ce nu are pereche în preaomenescul felului lui de a fi.

* ***Interviu transfinit. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram***, Ed. Ecclesia, Nicula, 2004 şi ***Măştile lui M.I. Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu***, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2012.

Augustin COZMUŢA

A VRUT EL, CU VOIA DOMNULUI

(Urmare din pagina 5)

Orice calvar are şi un sfârşit, altfel de ce mai nădăjduim. Chiar dacă *„el avea o formaţie primă voltairiană, critică, sceptică şi mai cu seamă orientată spre aspectul rizibil al vieţii"*, adică, după vorba Eclesiastului, *„Deşertăciunea deşertăciunilor, toate sunt deşertăciuni"*, deci posibil de coborât în derizoriu, când în cumpănă se află decizii cardinale pentru om gluma nu-şi mai are locul, iar Cavalerul tristei figuri nu-şi pierde aura eroică şi puterea de sacrificiu în slujba unui ideal. Animat de idei măreţe, de principii ferme şi de convingeri statornice, de iubirea semenilor între care căuta împlinirea vieţii, nu mai puţin, ca individ conştient de neputinţe, el îşi avea soluţia singulară şi pentru sine, în eventualitatea că nu va fi înţeles de contemporani ori de urmaşi: *„Dacă ştii să-ţi birui singurătatea, e semn că eşti salvat. Eu am izgonit-o dintru ale mele prin rugăciune, meditaţie şi scris"*, se mărturiseşte el lui Ioan Filip, care, alături de Terezia Filip, şi-au făcut *„o taină a noastră"* din iubirea şi stima pentru N. Steinhardt. Şi, alături de ei, câţi alţii cuprinşi în cartea ***N. Steinhardt în evocări*** (Editura Polirom, Iaşi, 2012), volum îngrijit de Florian Roatiş şi adunând între coperţile sale mărturii revelatoare despre monahul Nicolae, călugărul atipic şi incomod ca toţi convertiţii vremilor, a căror experienţă radicală descumpăneşte prin paradoxul ei: E pierdere de sine sau abia dobândirea conştiinţei de sine?!

„Intelectual de excepţie, cu o cultură impresionantă, asimilată organic şi împărtăşită nerestrictiv şi neostentativ, N. Steinhardt a incomodat şi el, prin trecerea de la credinţa mozaică la creştinismul ortodox, în primul rând pe foştii coreligionari, devenind în acelşai timp suspect pentru unii dintre noii coreligionari. Şi aceasta pentru că trecerea de la o credinţă la alta implică totdeauna cel puţin două întrebări: de ce? şi de ce la credinţa respectivă? Ca atare, pe primii îi deranja plecarea lui Steinhardt dintr-o identitate religioasă de tradiţie, pe ceilalţi îi contraria alegerea făcută de acesta" – iată coordonatele şi riscurile asumate de antologator spre a proiecta chipul celui evocat într-o lumină reală, veridică, deloc curtenitoare ori encomiastică. Prin textele adunate, unele din cărţi şi reviste, altele direct de la autori şi cu încuviinţarea acestora spre a fi incluse în prezentul volum evocator, la centenarul naşterii lui N. Steinhardt (1912-1989) şi în paralel cu realizarea ediţiei integrale a ***Scrierilor*** sale, Florian Roatiş face operă de cunoaştere a unui spirit al veacului cu reală influenţă în lume, după cum reiese din conţinutul cărţii şi din studiul introductiv ce o însoţeşte (***N. Steinhardt şi contemporanii săi***). Şi cum aducerile-aminte, oricât de vii, pot amăgi şi chiar înşela adevărul, e menirea istoricului cercetător, fie şi filosof, de a restabili şi promova exactitatea în date şi informaţii, cu precizările, observaţiile şi îndreptările de rigoare, ceea ce se face printr-un apreciabil corpus de note şi referinţe critice. Spiritul liber care a fost N. Steinhardt (*„inextricabilă sinteză de asceză monahală şi hedonism estetic"* – zice Nicolae Mecu) este prins cu suplete, dar şi cu acurateţe în chingile unei întreprinderi editoriale demne de toată lauda.

REVISTA REVISTELOR

LITERE (nr. 5/mai 2012), revistă lunară de cultură a Societăţii Scriitorilor Târgovişteni, consacră un grupaj de articole memoriei lui Vladimir Streinu (1902-1970). Se disting prin acurateţe „notele biobibliografice" redactate de Ileana Iordache Streinu, unica fiică a scriitorului, născută în 1930. Prezent în presa vremii, editorul revistei „Kalende" duce campanii sistematice de combatere a manifestărilor extremiste. Astfel, în anii 1936-1937 publică articole spre a atrage atenţia opiniei publice asupra pericolului fascismului şi a *„grozăviei ce trebuie să urmeze"*, adică războiul, pentru ca în anii 1946-1947 să redacteze articole virulente împotriva oricărei forme de dictatură. A îndurat ani de sărăcie, imediat după război, la care a participat, fiind concentrat în 1939 la Focşani şi mobilizat în 1940 pe Prut. În loc de răsplată, autorităţile comuniste l-au acuzat de concepţii reacţionare şi uneltire contra ordinii sociale, l-au inclus în lotul intelectualilor „Noica-Pillat" şi l-au condamnat la închisoare, pe motivul neadaptării la regimul democrat-popular, fiind hărţuit până la sfârşitul vieţii lui. Pentru a putea înţelege şi afla exact ce a însemnat acest proces al intelectualilor români – ne sugerează fiica scriitorului – trebuie citit volumul ***Scriitori în arhiva CNSAS***, apărut în 2012, la Fundaţia Academia Civică, în îngrijirea Ioanei Diaconescu. Da, memoria culturală ne îndeamnă la solidaritate cu victimele oricărei dictaturi.

OCTOGENARUL IOAN ŞIMAN

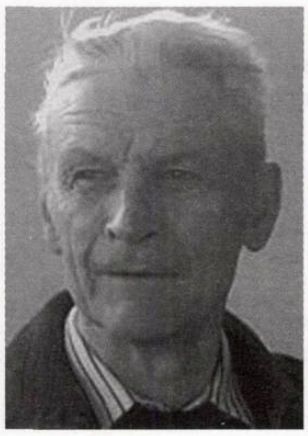

Profesorul de matematică şi dirijorul de cor de până mai ieri, cum a fost cunoscut în cei 40 de ani de activitate didactică, a devenit după pensionare un redutabil autor de versuri. *„Deşi în literatură a debutat destul de târziu, la vârsta de 63 de ani (în 1995) cu un volum de versuri intitulat **Prin anotimpuri**, la Editura Gutinul, astăzi se poate mândri cu 16 volume, din care 6 de poezie, 5 de sonete şi 5 de epigrame"*, după cum îi face bilanţul Nistor I. Bud, secretarul clubului epigramiştilor „Spinul" din Baia Mare. Astăzi pentru Ioan Şiman înseamnă şi împlinirea vârstei de 80 de ani. Care sunt sursele longevităţii sale creatoare, cum şi-a rodit darurile domnul Ioan Şiman? *„Să spun în primul rând că este «motorul» fenomenului cultural «Spinul». Apoi trebuie menţionate cărţile pe care le-a publicat. Spirit matematic înnăscut, el rămâne cavalerul formelor fixe, în pofida modelor şi vremurilor. Consecvent ca întotdeauna. Şi mereu cu un zâmbet în ochii ce-i sclipesc cu licăriri tinereşti"*, aşa ni-l prezintă bibliotecara Ioana Dragotă, în ***Documentar biobibliografic aniversar***, publicaţie a Bibliotecii judeţene „Petre Dulfu" din Baia Mare (2012). Înfăţişându-i preocupările literare, Săluc Horvat, preşedintele Asociaţiei Scriitorilor Baia Mare, remarcă efortul depus pe tărâmul creaţiei de Clubul epigramiştilor al cărui promotor este Ioan Şiman, reuşind să afirme *„o adevărată mişcare epigramistă cu rezonanţă în întreaga ţară"*. Aşadar, prin persoana şi creaţia lui a apropiat matematica de muzică şi de literatură şi toate la un loc de oameni cu... umor, parte din ei membri ai Uniunii Epigramiştilor din România, înfiinţată în 2002 şi care editează revista „Epigrama". În partea cuprinzând referinţe critice despre autor şi operă sunt reproduse texte de Augustin Cozmuţa, Paul Antoniu, Mircea Micle, Romulus Filip şi Toma G. Rocneanu. Reţinem o apreciere: *„O poezie clasică precum rondelul se reconstituie într-o creaţie de factură modernă atât prin abordare tematică, cât şi prin cultivarea tuturor speciilor genului liric, de la lirica cetăţenească la cea intimă"* şi o epigramă: *„Pentru om vorbeşte fapta... / Cel ce caută măsură / Când de stânga, când de dreapta, / E precis de... conjunctură"* (***În politică***). Epigramistul însă, ca tot românul, vorba lui Caragiale, rămâne mereu imparţial. Dar îşi împarte zâmbetul tuturor, cum o face şi Ioan Şiman. Să o facă şi de acum înainte întru Mulţi Ani!

MIŞCAREA LITERARĂ (nr. 1/2012), revistă cu apariţie trimestrială la Bistriţa, realizează un prim-plan cu Ana Blandiana, văzută ca reprezentantă a unei generaţii care – după propria mărturisire din interviul acordat lui Olimpiu Nuşfelean – nu visa *„decât să reuşim să fim continuatorii generaţiei interbelice"*, numai că *„noi, ca popor, nu avem talentul de a ne pune în lumină, iar noi, ca indivizi, preferăm să ne devorăm, decât să ne lăudăm unii pe alţii"*, pentru merite, evident. Aşezându-se în acest context istoric, aşa cum este, adică aşa cum *„m-a făcut Dumnezeu"*, scriitoarea simte că *„simpatia de care mă bucur este ţinută în echilibru de o cantitate cel puţin la fel de mare de antipatie, iritare, ostilitate"*. Să fie aşa de mari distanţe între generaţii şi aşa acute nevoi de diferenţiere între indivizi? Faptul e că *„acum fiecare serie nouă (pentru că generaţiile sunt cel puţin din 30 în 30 de ani, în timp ce noi vorbim de şaptezecişti, optzecişti, nouăzecişti, douămiişti) neagă tot ce a fost înaintea ei, ca şi cum ar fi mai bine să vii dintr-un pustiu, decât dintr-o cultură"*, constată cu amărăciune Ana Blandiana, deşi nu-i mare glorie să fii pe val doar un deceniu, în vreme ce istoria, inclusiv cea literară, se face, se scrie şi se măsoară în secole. Eminescu era mai modest când exclama: *„Ne succedem generaţii şi ne credem minunaţi!"*.

FAMILIA (nr. 5/mai 2012) găzduieşte ancheta cu tema „Scriitorii români şi imperativul identităţii naţionale", la care răspunde, în acest număr, Iulian Boldea, cu referiri la raportul dintre canonul literar şi studiul literaturii române în şcoală. Receptarea literaturii în public, mai ales în rândul elevilor, prin intermediul manualelor, nu se poate face pe baza unor *„criterii străine de inefabilul operei literare"*, adică de specificul estetic al acesteia. Canonul poate fi definit şi printr-o listă de autori sau de opere reprezentativă *„pentru o anumită epocă de cultură"*, fiind situat *„la punctul de interferenţă dintre tradiţie şi inovaţie"*. Schimbarea de canon presupune momente de criză, de ruptură în felul cum se scrie literatura, dar şi în modul ei de receptare, cu alte cuvinte mutaţiile sunt fireşti, iar modificările de gust inevitabile. Ca atare, raporturile între vechi şi nou se menţin într-un echilibru dinamic, fără de care nici canonul nu poate fi definit. Drept concluzie, este reamintită poziţia lui Nicolae Manolescu, conform căruia în literatura română există, în ordine diacronică, următoarele tipuri de canon: romantic-naţional (1840-1884), clasic-victorian (1867-1917), modernist (în perioada interbelică), neomodernist (în anii 1960-1970) şi, în sfârşit, cel postmodernist, al zilelor noastre, de care însă nu sunt mulţumiţi nici scriitorii şi nici cititorii în întregime. Unii vor să intre, alţii vor să iasă din canon, aşa că mişcarea literară stă sub semnul... imprevizibilului.

ACTUALITATEA LITERARĂ (nr. 21/iunie 2012) din Lugoj publică un interviu cu scriitorul Liviu Antonesei, care se arată optimist în ce priveşte starea literaturii şi şansele ei de existenţă: *„Cred că principala sarcină a scriitorului român este să-şi scrie cărţile. Din acest punct de vedere, cred că trăim unul din cele mai faste momente ale literaturii române din întreaga sa istorie"*, *„există o cultură română demnă de interes"*. O nemulţumire are totuşi şi Liviu Antonesei, anume lipsa de comunicare şi de cunoaştere reciprocă între scriitori, datorată în parte şi absenţei unor reţele naţionale de difuzare a cărţii şi a publicaţiilor. În Iaşi apar şapte reviste culturale locale, la Focşani patru, dar care este oare penetrarea naţională a acestor tradiţii culturale şi de presă? se întreabă interlocutorul. Salvarea ar veni din schimbul şi circulaţia mai bună la scară naţională a tuturor acestor produse literare, spre a-şi găsi beneficiarii vizaţi. *„A apărut chiar o iniţiativă cyberspaţială care încearcă să reunească toate editurile în această privinţă* (adică a difuzării – n.n.), mă refer la elefant.ro, site pe care pot fi cumpărate cărţi produse în România în orice parte a lumii trăieşti...". Prin urmare, acest „elefant" electronic execută comenzi la distanţă făcute de cumpărători şi iubitori încă de carte. Şi credem că nu o face cu viteza...melcului!

CRONICA (nr. 6/iunie 2012) ieşeană este ilustrată cu lucrări ale pictorului Liviu Suhar. La acelaşi capitol al vieţii plastice, Traian Mocanu consemnează dispariţia a doi artişti români de seamă aflaţi în străinătate: Horia Damian (1922-2012) în Franţa şi Camilian Demetrescu (1924-2012) în Italia. Primul a murit la Paris, în 14 mai a.c., fiind *„unul dintre cei mai (re)cunoscuţi artişti români peste hotare"*, iar al doilea a trecut la cele veşnice în locuinţa sa din Gallese, fiind înmormântat în 8 mai a.c: *„Artistul şi-a alcătuit piatra sa funerară, şi-a pregătit cu mâinile sale locul de veşnică odihnă. Maestrul de la Gallese şi-a transformat viaţa în operă de artă"*. Şi câţi alţii ca şi ei, luând calea exilului, au rămas departe de patria de origine, mai puţin recunoscătoare, deşi – afirmă comentatorul – *„Secolul XX poate fi mândru că a dat artei mondiale nume româneşti"*, ca acestea pomenite acum şi altele care figurează la loc de frunte în istoria artei.

ORIZONT (nr. 5/mai 2012), pe două pagini, cu fotografii, ne face martori la ultimul interviu luat lui Ioan Alexandru în apartamentul familiei din Bonn – Germania, *„cu o zi înainte de dispariţia poetului"*, 15 septembrie 2000. Curajul mărturisirii celui care acum îşi doarme somnul de veci la Mănăstirea Nicula se îndreaptă şi spre momentul când se afla în Parlamentul României la invazia minerilor în Bucureşti, pe care i-a întâmpinat cu sfânta cruce în mână zicându-le: *„Fraţilor, nu fiţi sălbatici! V-aţi bătut cu turcii şi cu tătarii şi cu toate bestiile şi, mai ales, v-aţi bătut cu bestia cea mai mare care a fost ateismul. Nu batjocoriţi Parlamentul României"*. Apoi adaugă: *„Şi am ridicat sfânta cruce şi s-au speriat şi au venit şi-au sărutat-o pe rând şi s-au ruşinat. Şi cu mânuţa lor au bătut-o în peretele Parlamentului, unde stă până astăzi"*. Stă, stă, probabil, dar nu ştim dacă parlamentarii o mai sărută. Poate nici nu se uită la ea şi nici nu este cine să le-o arate! Cu folos!

ARTIFICIERUL

GERARDO VACANA

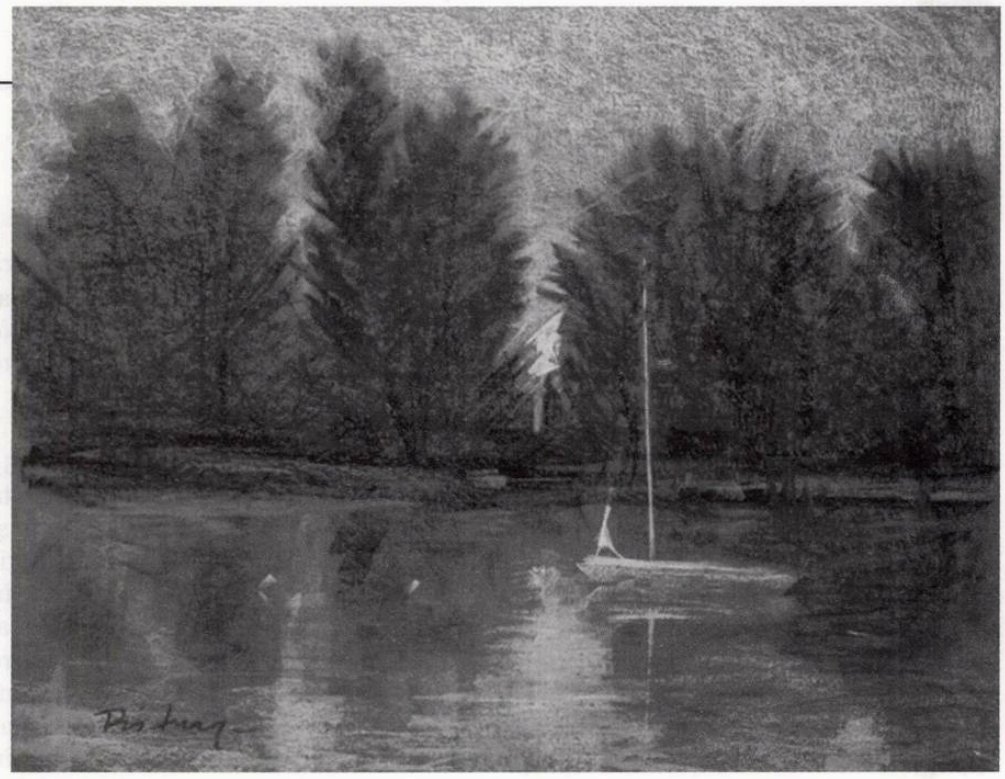

Poetul italian Gerardo Vacana este cunoscut cititorilor din România prin volumul său ***Variaţiuni despre real*** (apărut în 2009 la Editura Limes, Cluj-Napoca), o selecţie de versuri din mai multe culegeri publicate între anii 1981 şi 1989. Poeziile din această pagină fac parte din culegerea ***L'orto*** (***Grădina***, 2009), unde autorul încearcă o experienţă aparte, precis descrisă de criticul Giorgio Bàrberi Squarotti, prefaţatorul ediţiei italiene, prin următoarele cuvinte: *„Citind noua culegere de versuri a lui Gerardo Vacana, m-am gândit imediat la un Virgiliu modern, nu cel aluziv, teocrit la modul rafinat, alexandrin, erotic şi visător din* ***Bucolice*** *şi cu atât mai puţin cel epic şi patetic din* ***Eneida****, ci cel narativ şi, în acelaşi timp, înclinat spre demonstraţie şi spre instruire în ce priveşte moralitatea şi viaţa, spre muncă şi spre lucrările câmpului, cel din* ***Georgice***". Vacana deţine premiul „Blaise Cendrars", obţinut la Neuchatel, Elveţia, în anul 2000.

* * *

Grădina e solicitantă ca şi via.
Vara mai ales, te solicită
din zori până-n seară.
Braţele picioarele capul
le simţi grele în orele calde
de iulie şi de august.
Ca florile şi frunzele,
îşi revin
cu răcoarea serii
şi a nopţii.
(24 iulie 2004)

* * *

E bună ora matinală
când cauţi căldura soarelui
şi te fereşti de umbra rece.

Dar e bună şi ora amiezii
când fugi de soarele ce frige
şi cauţi răcoarea sub copacul
cel mai apropiat de straturi.

(E ora ce coace grâul şi strugurii,
în care cântă greierii întruna.)

Fiecare oră a zilei are aur în gură.
(30 iulie 2004)

Unchiul Antonio

Lui John Montague, frate cosmic*

Printre plăcutele corvezi din grădină,
ce dragi le-au fost şi lor o viaţă-ntreagă
simt mai aproape, mai vie
prezenţa morţilor mei.
Poate că în grădină îi cinstesc mai mult.
Unchiul Antonio – dintre noi cel mai puternic
şi care cel mai tare
de moarte se temea urând-o (presimţea
c-o să-l lovească pe la spate?)
nici *cimitirele* nu-i plăceau –
mă întreba uneori dacă vreo lege
interzicea să fie îngropat aici.
(10 iulie 2004)

** Poet irlandez, născut, ca şi autorul, în 28 februarie 1929.*

Coşurile

La serbările patronale,
prin târguri mă-nvârtesc
pe lângă câte-un neobişnuit ţăran
care mai vinde coşuri
de mâna lui făcute.
Cumpăr întotdeauna mai multe
şi nu mă târguiesc.
Mă fascinează munca aceea migăloasă.
Şi nu sunt niciodată destule
pentru fructele din grădină.
Dar ai mei susţin
că nu mai ştiu unde să le pună
şi se-nfurie.
Iubesc vechile meserii
şi mă tem că dispar.
Mi-ar plăcea ca frizerul
să nu-l ucidă pe bărbier.
(3 august 2004)

* * *

Iubeşte-ţi satul
dar evadează din când în când,
caută noi orizonturi,
înfruntă riscul:
nu rămâne prizonier
al mierii şi vicleniei lui.

Dar alege pentru plecare lunile moarte
pentru câmp şi grădină.
(4 august 2004)

* * *

Nenumărate sunt lecţiile din grădină.
azi am descoperit un conflict
între generaţii: tinere plante
de varză încearcă să sufoce
planta mamă
ce are încă multă vigoare,
face din nou frunze şi flori
pe tulpina dreaptă şi robustă
şi rezistă la secetă.

Nu se lasă înlocuită de progenituri
şi nu renunţă la durata naturală.
Atâta dorinţă de viaţă
îmi descumpăneşte coasa.
(22 august 2004)

* * *

Stoluri de rândunele petrec
în grădină. După atâta zbor
se-aşază o clipă pe cablul
de curent de deasupra.
Apoi încep de-ndată
să se agite şi să ciripească,
ameţite de soare până seara.

Dintre toate păsările
rândunicile seamănă
cel mai mult cu ştrengarii
care se joacă şi ţipă,
îndârjiţi să rămână pe-afară
şi după ce soarele
coboară în spatele munţilor.
(29 august 2004)

* * *

Cherchez la femme şi în grădină:
la cine se gândeşte grădinarul
când cultivă cu dragoste
căpşunile şi zmeura?
Cărei guri îi sunt menite deliciile?

Pentru cine are grijă să aşeze
fructele în coş
ca pe nişte flori?
Cui vrea să aducă omagii,
pe cine vrea să impresioneze?

El, atât de necioplit din fire!
(1 septembrie 2004)

* * *

Dintre fructele neculese
pe loc de frunte stau cele de cachi:
la căderea frunzelor, rămân pe ram
dăruindu-şi calda culoare
lunilor reci şi despuiate.

Aşa delicioase cum sunt
adesea omul nu le culege,
Nu renunţă să-şi ofere
lui şi altora spectacolul acela.
Le vor ciuguli încetul cu încetul
albina, viespea, păsările.
(11 ianuarie 2005)

* * *

Grădini fără număr
în spatele caselor ori pe-aproape,
cultivate cu iubire
de oameni simpli sau de Cincinnatus
prin sate ori prin oraşe!

Strădania forfotitoare
în grădinile de pe lângă lacuri,
mări, fluvii, torente, râuri:
inestimabilă bogăţie
secretă a planetei!
(19 august 2005)

* * *

Strecor cu grijă mâna printre ierburi şi spini
descopăr într-o scobitură
măsline-ngrămădite
ca ouăle în cuib.

Vântul, un şuvoi de apă, ori cine ştie
ce le-o fi împins acolo,
după un plan (ai zice).

Şi-acum stau adunate, ascunse
de parc-ar vrea să scape de-un pericol,
aşteptând vreo întâmplare,
poate că naşterea plantelor, din seminţe.

Aşa-i: un semn ar putea fi
că pentru altceva, nu pentru teasc
sunt hărăzite. Şi mâna mi-o retrag.
(9 ianuarie 2006)

Prezentare şi traducere de
Doina OPRIŢĂ

anul X, nr. 9 (112), septembrie 2012

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG. 2 VIAŢA CULTURALĂ

• *Eminescologi la Chişinău*

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU
- *Jurnalul unui ţăran de la Dunăre (I)*

PAG. 4-5 VITRINA

• Ana OLOS
- *Viaţă reală şi plăsmuire*

• Dumitru FÂNĂŢEANU
- *Despre sensul spiritual al prozei*

• Augustin COZMUŢA
- *O demonstraţie vie de poezie*
- *Retrăirea unui trecut obsedant*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT
- *„Furtul e un chiparos pus cu mândrie pe costumul naţional” (Marius Ghilezan)*

PAG. 7, 12 PROZĂ

• Cornel COTUŢIU - *Întâlnirea*

PAG. 8 ORFEU

• *Poeme de* Petre GOT (75)

PAG. 9 INTERVIU

• *Augustin COZMUŢA în dialog cu poetul Petre GOT*

PAG. 10 CRONICA LITERARĂ

• Delia POP - *Realitatea de hârtie, între produs şi proces*

PAG. 11 ESEU

• Luminiţa HOTEA
- *Proza onirică a lui D. Ţepeneag între „spectacularul conştient” şi „vârsta suspiciunii”*

PAG. 13 INTERPRETĂRI

• Daniela CĂPRAR
- *Jurnalul ca poveste de dragoste. Scriitorul Sebastian şi Leni Caler*

PAG. 15 VARIA

• *Revista revistelor*

PAG. 16 TRADUCERI

• *Versuri de* Frank FOUSSEN şi Stephen GILL (traducere şi prezentare de Olimpia IACOB)

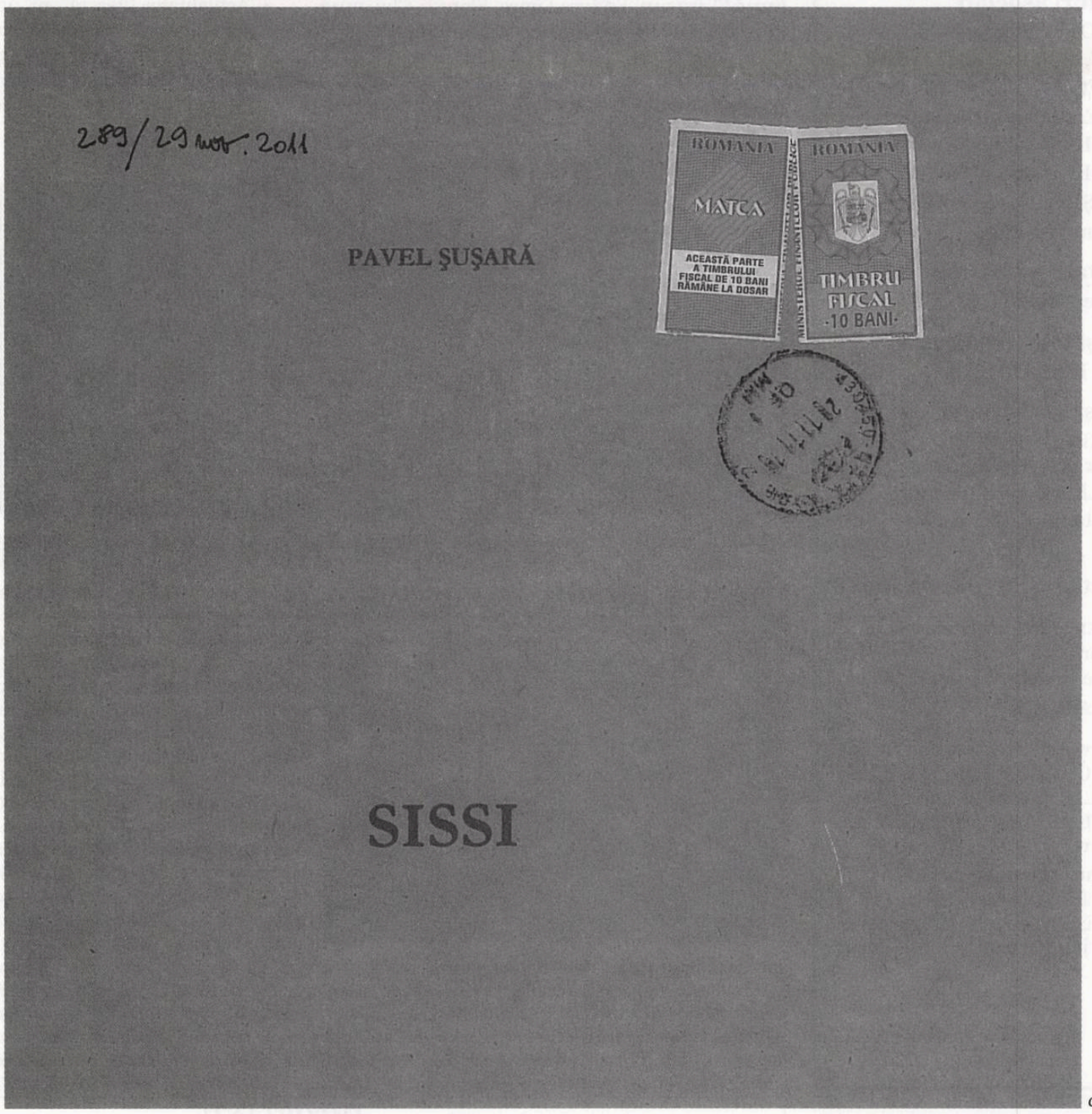

coperta volumului

Acest număr cuprinde ilustraţii aparţinând artistului plastic Mircea Bochiş reproduse în volumul *Sissi* (varianta română), scris de Pavel Şuşară

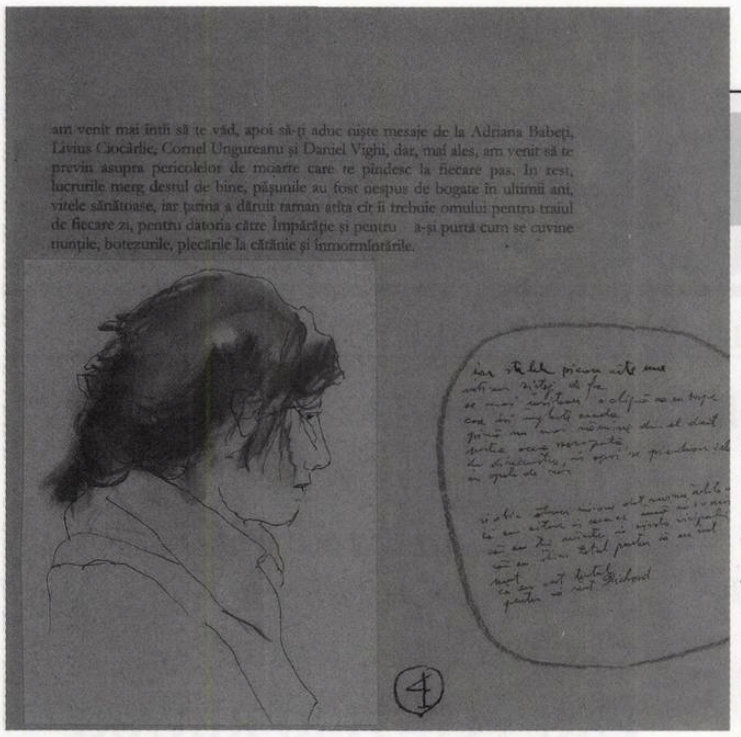

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director: Gheorghe GLODEANU

Director executiv: Săluc HORVAT

Secretar general de redacție:
Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP
Gheorghe PÂRJA

Redactori asociați:
Augustin BOTIȘ, Florica BUD
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR
Nicolae FELECAN, Nicolae IUGA
Marian ILEA, Ștefan JURCĂ
Cornel MUNTEANU, Adela Naghiu
Adrian OȚOIU, Lucian PERȚA
Florian ROATIȘ, Nicolae SCHEIANU
Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIȘ

Secretariat și tehnoredactare:
Raluca HĂȘMĂȘAN

Redacția și administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Șincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. **MARINEX PRINT S.R.L., Baia Mare**
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare și Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poștali, prin S.C. "Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. "Zirkon Media" S.R.L. și se difuzează prin oficiile Poștei Române, prin "Ina K Press" și în librăriile din Baia Mare și Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacție: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poștă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei
Revista este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 4861.

16 pagini - 1,5 lei

Responsabil de număr:
Delia POP

Rugăm editurile, revistele și autorii care doresc să le semnalăm cărțile și publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Șincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• *** ***Promenada scriitorilor***, Almanah ilustrat, editat de Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, volum alcătuit de Irina Petraș, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012;
• Mircea Popa, ***Deschideri (De la clasici la contemporani)***, Editura Palimpsest, București, 2011;
• Mircea Popa, ***Prezențe literare. Oameni și cărți***, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2011;
• Ovidiu Moceanu, ***Spovedania. Roman cu 30 de ferestre***, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012;
• Ana Selejan, ***„Glasul patriei. Un cimitir al elefanților în comunism"***, Editura Vremea, Buc., 2012;
• Constantin Cubleșan, ***Nuvelistul Rebreanu***, Editura Academiei Române, București, 2012;
• Gheorghe Glodeanu, ***Narcis și oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română***, Editura Tipo Moldova, Iași, 2012;
• Daniel Săuca, ***Tranșee & șantiere: incursiuni și alte posibile meditații puse în chip de jurnal***, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2012;
• Sabin Stavarache, ***Jurnalul unei oi deștepte***, Editura Lindenfeld, București, 2012;
• Ștefan Pop Tarnița, ***Oșenii***, roman, Editura Citadela, Satu Mare, 2012;
• Anamaria Iuga, ***Valea Izei îmbrăcată țărănește***, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2011;
• Clelia Ifrim, ***Copiii Casei Regale***, Editura Tracus Arte, București, 2012;
• Cornel Nistea, ***Întâlnirile mele cu Orlando***, roman, Editura Unirea, Alba Iulia, 2012;
• Aurel Pantea, ***Nimicitorul***, versuri, Editura Limes, Florești-Cluj, 2012;
• Echim Vancea, ***Să nu spui niciodată „noapte bună!"***, versuri, Editura Limes, Florești-Cluj, 2012;
• Ion Bogdan, ***Elegii domestice***, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2012;
• Maria Bonea, ***Instruirea programată în predarea modernă a morfologiei limbii române în școală***, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2011;
• Maria Bonea, ***Copilăria – sunet sublim***, versuri, Editura Eurotip, Baia Mare, 2008;
• Genoveva Logan, ***Puterea celor lipsiți de putere/ Il potere dei senzapotere***, proze scurte, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012;
• Michel Ducobu, ***Un belgian la capătul plajei***, traducere și prefață de Rodica Chira, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012;
• Ioan Neșu, ***Simfonia „Praga"***, roman, Editura Star Tipp, Slobozia, 2012;
• Francisc Pal, ***Pomelnic de lemn***, versuri, Editura InfoArt Media, Sibiu, 2012;
• Dan Ioan Nistor, ***Cântecul clipei / Cantique de l'instant***, versuri, Editura Ex Ponto, Constanța 2012;
• Dan Dănilă, ***Sonetele din Suabia***, versuri, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012;
• Nița Mihali, ***Miresme de cuvinte coapte***, versuri, Editura Limes, Florești-Cluj, 2012;
• Luminița Mihai, ***Cuțitul de mătase***, versuri, Editura Feed Back, Iași, 2011;
• Ioan Nistor, ***Atlantidele văzduhului***, versuri, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012;
• Gabriel-Vincențiu Mălăescu, ***Templul nevăzut***, versuri, Editura Amanda Edit, 2012.

REVISTE:
• „Caiete Silvane", nr. 92/2012, Zalău,
• „Ex Ponto", nr. 2/2012, Constanța;
• „Dacia literară", nr. 9-10/2012, Iași;
• „Litere", nr. 6/2012, Târgoviște;
• „Repere literare", nr. 2/2012, Ploiești;
• „Poem Caffe", nr. 2/2012, Brăila;
• „Cultura", septembrie 2012, București;
• „Argeș", nr. 8/2012, Pitești;
• „Actualitatea literară", nr. 22-23/2012, Lugoj;
• „Luceafărul de dimineață", nr. 9/2012, București;
• „Tribuna", nr. 241/2012, Cluj-Napoca,
• „Memoria ethnologica", nr. 42-43/2012, Baia Mare;
• „Orizont", nr. 9/2012, Timișoara.

EMINESCOLOGI LA CHIȘINĂU

De curând s-a încheiat la Chișinău un mare eveniment cultural și științific românesc cu implicare internațională: primul Congres Mondial al Eminescologilor organizat de către Academia Română, Academia de Științe a Moldovei, Ministerul Culturii din Republica Moldova, Centrul Academic Internațional „Mihai Eminescu", Institutul de filologie al Academiei de Științe, Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, primăriile din Chișinău și Iași. Factorul determinant în organizarea manifestării în această perioadă a fost aniversarea a 70 de ani ai academicianului (atât în România cât și în R. Moldova) Mihai Cimpoi, unul dintre cei mai importanți eminescologi și oameni de cultură, doctor Honoris Causa al mai multor universități de prestigiu, autor a sute de studii fundamentale și lucrări de reprezentare a culturii române în lume.

Dezbaterile și lucrările de fond ale congresului, moderate de academicienii Mihai Cimpoi, Eugen Simion și Nicolae Dabija, au aprofundat, firește, numeroase aspecte ale studierii și propagării operei eminesciene și au avansat propuneri pentru viitoarele ediții ale congresului văzut ca o formă importantă de coagulare și stimulare a eminescologiei. Au fost lansate, de asemenea, mai multe lucrări de anvergură precum ***Mihai Eminescu. Dicționar enciclopedic*** de acad. Mihai Cimpoi, ***Dicționarul literaturii române*** coordonat de acad. Eugen Simion, Album ***„Mihai Cimpoi"-70*** de Daniel și Filomena Corbu și altele. În acest cadru, au fost prezentate și noile cărți ale scriitoarei botoșănene Lucia Olaru Nenati: ***Academia Nordului-150*** și ***Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii***, ediția a III-a revizuită și adăugită, însoțită de CD-ul *Cântecele lui Eminescu*, apărute la Editura Agata din Botoșani.

IMPORTANT!

Informăm colaboratorii noștri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice și cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

JURNALUL UNUI ŢĂRAN DE LA DUNĂRE (I)

Spre deosebire de alţi membri marcanţi ai exilului românesc, precum Mircea Eliade, Emil Cioran sau Eugen Ionescu, Vintilă Horia (1915-1992) continuă să rămână un mare nedreptăţit, a cărui operă nu a fost recuperată decât parţial. Una dintre cărţile esenţiale pentru înţelegerea scriitorului şi a creaţiei sale este jurnalul acestuia, lucrare ce nu a fost încă tradusă în limba română. Volumul ***Journal d´un paysan du Danube*** a apărut la Editura La Table Ronde din Paris în 1966. Redactate în limba franceză, însemnările vizează o etapă scurtă – dar semnificativă – din biografia reputatului om de cultură. Este vorba de perioada cuprinsă între 11 noiembrie 1964 şi 21 noiembrie 1965. Cum problema exilului şi a condiţiei exilatului se găseşte în centrul preocupărilor romancierului, nu este întâmplător faptul că, în fruntea cărţii, se găseşte un citat elocvent aparţinând unui mare exilat, Dante Alighieri: *„L'esilio che m´è dato onor mi tegno"*. Asemenea marelui său predecesor fiorentin, Vintilă Horia îşi trăieşte cu demnitate destinul vitreg de pribeag. Sub acest aspect, titlul lucrării se dovedeşte elocvent. Prozatorul nu îşi reneagă nici originile dunărene, nici condiţia sa modestă. Pe numele său adevărat Gheorghe Caftangioglu, Vintilă Horia s-a născut în data de 18 decembrie 1915 la Segarcea şi s-a stins din viaţă la 4 aprilie 1992, la Madrid.

Paginile jurnalului se referă la un scurt răgaz din biografia spaniolă a scriitorului. După scandalul provocat de decernarea Premiului Goncourt, Vintilă Horia părăseşte Parisul (unde a trăit între 1960 şi 1964), pentru a se stabili la Madrid. De altfel, o mare parte din existenţa romancierului echivalează cu o lungă succesiune de exiluri. Intrând în diplomaţie încă în 1940, scriitorul părăseşte România, petrecând perioade mai scurte la Roma şi la Viena. Acest fals exil este urmat de anii lungi de peregrinare de după război, când în ţară s-a instaurat regimul totalitar. Omul de cultură se stabileşte mai întâi în Italia, unde, asemenea lui Mircea Eliade, îl cunoaşte pe celebrul romancier Giovanni Papini. Nemulţumit de starea economică a Italiei postbelice, emigrează în Argentina, unde va locui la Buenos Aires între 1948 şi 1953, când revine în Europa. Desfăşoară o importantă activitate culturală în Spania, întreruptă de scurta perioadă a exilului parizian.

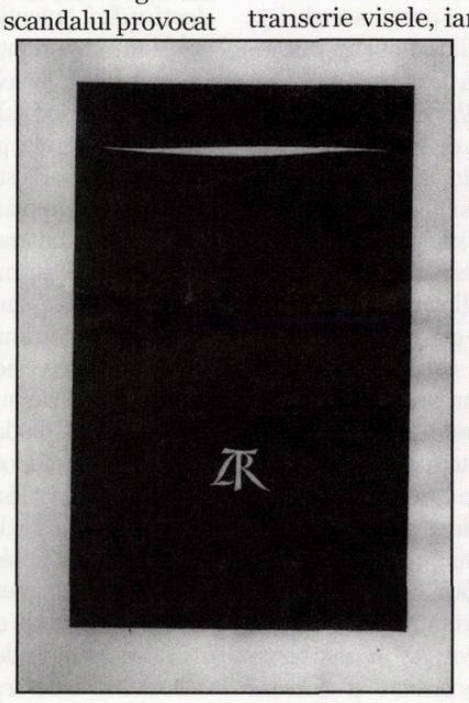

Spre deosebire de alţi diarişti, Vintilă Horia nu îşi împarte notele zilnice doar pe zile şi ani, ci şi pe luni. Drept urmare, fiecare lună din destinul scriitorului alcătuieşte un capitol distinct în economia cărţii. Lectorul care parcurge însemnările lui Vintilă Horia rămâne surprins de stilul acestuia. Diaristul este un calofil, un veritabil poet, care refuză clauza fragmentarismului excesiv. Descrierile aparţin unui pictor remarcabil al realităţii, care scrie mai degrabă un roman autobiografic decât un jurnal intim. Prima însemnare este datată miercuri, 11 noiembrie 1964, Madrid. Romancierul se întreabă de unde vine acest calm neobişnuit după anii furtunoşi şi neliniştiţi pe care i-a trăit şi îşi compară destinul cu cel al unei păsări care nu a vieţuit decât în furtună. Starea de spirit crepusculară pe care o resimte este explicată prin originile sale hibernale. Autorul ***Cavalerului resemnării*** se defineşte drept un om al toamnei, care s-a născut la ţară, cu câteva zile înainte de solstiţiul de iarnă, în timpul Primului Război Mondial. La câteva luni după venirea lui pe lume, România a intrat în război. Inamicul a invadat provincia sa natală, mama scriitorului fiind obligată să se refugieze în ţinuturile mai greu accesibile ale patriei. Drept consecinţă, Vintilă Horia lansează ipoteza că primul său exil a început deja la vârsta de opt luni. Vorbind de semnificaţiile crepusculului, diaristul recunoaşte faptul că toamna îl face să se concilieze mai uşor cu lumea, cu eternitatea naturii. Este un anotimp al împlinirilor, dar care nu mai aduce promisiuni vizibile. Dimpotrivă, ajuns la amurgul existenţei sale, omul trebuie să lupte pentru a supravieţui. Este lecţia pe care omul de cultură o învaţă de timpuriu de la un anotimp care i-a configurat biografia ca o frontieră naturală.

În data de 14 noiembrie 1964, Vintilă Horia vorbeşte de condiţia jurnalului intim. Asemenea lui Mircea Eliade, scriitorul prezintă dubla sa existenţă: atât cea diurnă, cât şi cea nocturnă. Însuşi procesul redactării jurnalului intim presupune o dedublare. Ca orice incursiune în lumea artei, însemnările ţin de regimul nocturn al imaginarului, reprezintă un vis în starea de veghe. Prozatorul este de părere că, asemenea romanelor sale, însemnările zilnice sunt nişte însemnări nocturne. Aceasta deoarece, de la reîntoarcerea lui la Madrid, zilele îi sunt ocupate cu alte probleme. Vintilă Horia scrie scenarii de film şi participă la realizarea lor. Este vorba de scurtmetraje artistice dedicate peisajului încărcat de istorie al Castiliei. Prin remarcabilele sale descrieri de natură, jurnalul scriitorului devine un admirabil jurnal de călătorie. Artistul priveşte fascinat natura mirifică din jurul lui, toposul cu rezonanţe mitice declanşând în mintea sa ample incursiuni în istorie. De altfel, romancierul recunoaşte că Don Quijote reprezintă un personaj emblematic pentru destinul său literar. Îi citeşte povestea deja la vârsta de nouă ani şi recunoaşte faptul că, pentru el, *„cavalerul tristei figuri"* întruchipează curajul în aparenţă inutil, gestul gratuit, ale cărui semnificaţii scapă ignoranţei vulgului. Dincolo de traiectul său biologic, Don Quijote este un personaj mitic, arhetipal. În viziunea lui Vintilă Horia, Don Quijote şi Don Juan sunt doi neliniştiţi care doresc să atingă cel mai repede posibil perfecţiunea.

Uneori, după model jungian, prozatorul îşi transcrie visele, iar jurnalul de vise anticipează parcă autoficţiunile lui Mircea Cărtărescu. Însemnările zilnice au o importantă funcţie terapeutică, alcătuind o modalitate de eliberare de obsesiile ce pun stăpânire pe scriitor. Vintilă Horia nu numai că îşi transcrie visele, dar le şi interpretează. În viziunea romancierului, scriitorul de azi a pierdut calitatea lui de poet şi misterul îi provoacă teamă. Ca dovadă, este suficient să intri într-o librărie pentru a te găsi în plină domnie a nesemnificativului. Revenind la problematica jurnalului intim, prozatorul îşi pune problema ordonării unui material care se amplifică neîntrerupt. Apoi se întreabă de ce este nevoie să structureze, din moment ce ţine un jurnal intim şi nu elaborează un roman, specie ce ascultă de alte reguli.

Povestindu-şi visele, romancierul evocă cronotopul mitic al Aldeştiului, o mică localitate din Moldova, în care a petrecut o perioadă semnificativă a copilăriei sale. Acest spaţiu mirific a jucat un rol esenţial în formarea sa spirituală. Aici a învăţat să citească, a aflat ceea ce este iubirea şi ce înseamnă moartea. În plus, peisajul a jucat un rol extrem de important în crearea orizontului său spiritual şi în elaborarea unui stil personal. Natura nu cunoaşte jumătăţile de măsură, afirmă Vintilă Horia. Spre deosebire de omul de la oraş, care este unilateral, incomplet, ţăranul este un tot, deoarece nu a pierdut încă dimensiunea cosmică a existenţei. Mai ales ţăranul de la Dunăre, iar motivele sunt expuse pe parcursul cărţii. Scriitorul aflat în pribegie îşi aminteşte cu reală nostalgie de meleagurile sale natale. Acest pământ al făgăduinţei devine, prin asumarea exilului, un pământ interzis, un veritabil paradis pierdut. Vintilă Horia evocă feeria anilor din copilărie petrecuţi în localitatea Aldeşti.

Memoria scriitorului nu este numai vizuală, ci şi olfactivă. Prozatorul evocă scene fabuloase, precum invazia lupilor în plină iarnă sau beţia provocată de parfumul florilor odată cu sosirea primăverii. Reîntoarcerea în trecut evocă o lume, circumscrie un peisaj sufletesc, demonstrând din plin virtuozitatea artistului. Acesta nu scrie un jurnal propriu-zis, ci o carte de amintiri. Aflat în căutarea timpului pierdut, diaristul evocă scene dintr-o lume apusă, interzisă, accesibilă doar prin intermediul memoriei. O memorie ce are darul de a salva de uitare momentele semnificative ale trecutului. Vintilă Horia a petrecut la Aldeşti o perioadă scurtă, dar semnificativă, cuprinsă între 1922 şi 1923. După patruzeci de ani, mărturiseşte că nu a uitat nimic: niciun arbore, niciun colţ al casei, nicio culoare. Asemenea celebrului personaj al lui Borges, Funes, cel ce nu

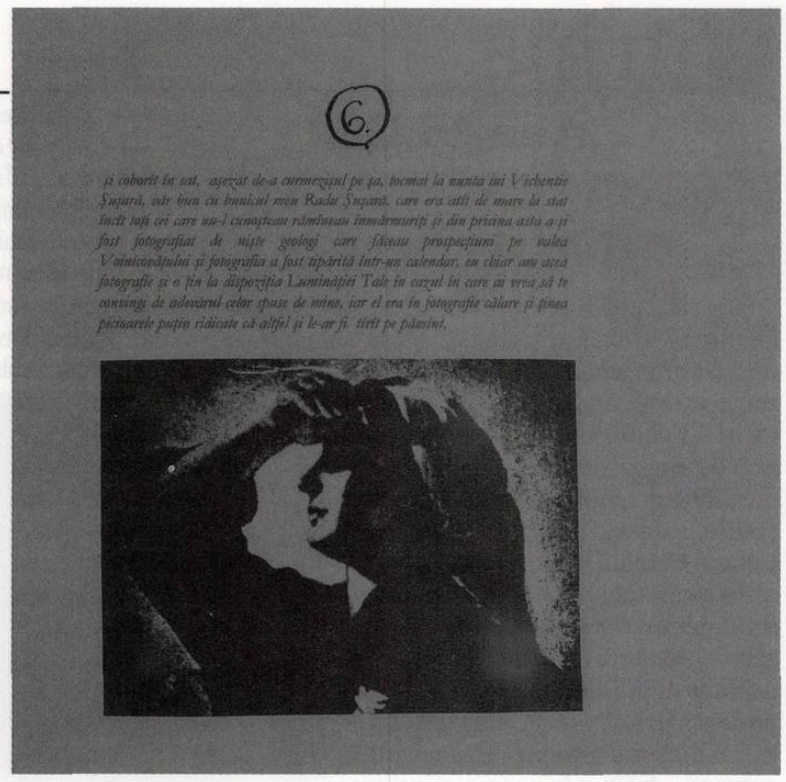

uită, Vintilă Horia este înzestrat cu o memorie fabuloasă. *„Totul nu este decât memorie"*, afirmă scriitorul, şi acest lucru se referă şi la ultimul nostru act ca fiinţe istorice, Judecata de Apoi. Iată de ce nutreşte convingerea că un jurnal alcătuit din fapte diverse, petrecute pe parcursul unei zile sau citarea unor autori celebri comentaţi ad hoc reprezintă nişte forme de fals literar.

În data de 19 noiembrie vorbeşte despre contrastele puternice existente în Spania, dar şi de faptul că aici timpul s-a oprit, a încremenit. Duminică, 22 noiembrie 1964, audierea unui concert îi dezvăluie abisurile sufletului uman. Muzica reuşeşte să aducă la suprafaţă formele obscure ale profunzimilor, facilitează definitivarea unor proiecte doar intuite până atunci. Vintilă Horia nu pregetă să treacă în revistă şantierul operei sale. Primeşte numeroase oferte de colaborări regulate, constante. Este tentat să le accepte, dar ezită, deoarece are propriile sale proiecte: filme, jurnalul, romanele. Aspiră la perfecţiune şi, născut în zodia Săgetătorului, se defineşte drept o fiinţă care arde neîntrerupt. Audierea concertului de Bartok, dirijat de amicul Silvestri, îl poartă înspre un trecut mitic, trăit la Colegiul „Sfântul Sava" din Bucureşti. Sub imperiul muzicii, prozatorul se gândeşte să elaboreze o nouă manieră de a scrie.

Spre deosebire de alţi creatori, Vintilă Horia este extrem de preocupat de receptarea operei sale, de cei care îi vor parcurge cărţile în diferite ţări ale lumii. Cititorii nu sunt văzuţi ca o masă amorfă, ci ca persoane bine individualizate. Îi vede cu ochii aţintiţi asupra scrierilor sale, opera constituind o fereastră între două lumi. Prin intermediul cuvintelor, diaristul începe să facă parte integrantă din existenţa cititorului său. Parcurgându-i lucrarea, acesta va ajunge să îl cunoască mult mai bine. Adresându-se în mod direct lectorului său prezumtiv, Vintilă Horia promite să spună numai adevărul. Nu îşi permite să trişeze, deoarece acest lucru ar însemna să se păcălească pe sine însuşi. Prin intermediul lecturii - adevărat eveniment al cunoaşterii, după cum afirmă Ion Vlad -, cititorul va avea acces la existenţa cotidiană a scriitorului, la trecutul şi la prezentul acestuia. Vintilă Horia i se adresează în mod direct cititorului său, aspiră să atingă mâna acestuia, doreşte să îl ajute să întoarcă pagina, ghidându-i astfel lectura.

Marţi, 24 noiembrie, veştile din presă privind acordarea noului Premiu Goncourt îl determină pe Vintilă Horia să se întoarcă în timp la experienţa dramatică pe care a trăit-o în 1960. Autorul ***Cavalerului resemnării*** rămâne singurul scriitor căruia i s-a acordat prestigioasa distincţie, dar nu i-a fost decernată. Scandalul a fost declanşat de presupusul trecut legio-nar al reputatului om de cultură, Securitatea Republicii Populare Române dezinformând lumea în legătură cu activitatea lui din perioada interbelică. Deşi a fost un simpatizant de dreapta, în 1940, Vintilă Horia a fost demis din postul de ataşat de presă la Roma tocmai după venirea la putere a guvernului legionar, ceea ce demonstrează faptul că nu a fost membru al Gărzii de Fier. În mod firesc, scriitorul aflat în exil s-a bucurat teribil atunci când a primit acest semn de recunoaştere, dar l-a afectat puternic scandalul declanşat, în urma căruia a decis să părăsească Parisul. L-a deranjat teribil faptul că s-a găsit singur în faţa desfăşurării de laşitate şi de prostie contemporană. Prozatorul este de părere că, în acel moment, în calitatea lui de victimă, el încarna miile de inocenţi care umpleau închisorile din România şi cu care se simţea solidar datorită injustiţiei trăite.

Ana OLOS

VIAŢĂ REALĂ ŞI PLĂSMUIRE

După succesul de aşteptat al cărţii *„cântecelor cuantice”*, clasicista Augusta Stan Buteanu revine cu un volum programatic, dedicat uneia dintre cele două teme eterne ale literaturii: iubirea, invitând cititorul pe un parcurs iniţiatic de cunoaştere şi autocunoaştere. Căci ***Diada iubirii - una poema (vedere cuantică)*** apărut la Editura Galaxia Gutenberg, 2011, nu este despre un concept abstract, ci are în vedere sentimentul dinamic, în manifestările sale deosebite, a cărui împlinire însă nu depinde numai de noi. Titlul sugerează, pe de o parte, diviziunea formală a cărţii, cu dualitatea vocilor – în cuvintele autoarei: *„trăirea în poema, cugetarea în eseu”*–, iar pe de alta, dedublarea temei iubirii cu referire la relaţia bipolară din cuplu în procesul de *„îndrăgostire”* şi contrariul ei: *„dezdrăgostirea”*. În subtext pluteşte discret principiul diversităţii sau al neegalităţii din filosofia lui Pitagora. Citarea formulei de începere a epopeilor antice, cu invocaţia către *„zeiţă”*, este şi momentul mărturisirii de către autoare a limitelor impuse de propria-i abordare.

Edificiul poeticii iubirii se deschide doct, dar ludic, cu un *„manifest al porticului”* (loc destinat dezbaterilor peripatetice în antichitate) pe subtema *„îndrăgostirii”*. Autoarea, prezentându-se ca „om *de catedră, cu specific umanist”*, îndrumător (fost diriginte) şi formator de opinii, îşi oferă cartea celor care au nevoie de un sfat în limpezirea propriilor sentimente şi de un imbold la reflecţie sau celor care sunt, pur şi simplu, interesaţi de temă. Eseul nu e menit să dezlege taina inefabilă a misterului, ci doar să-i lumineze anumite faţete, atât pentru *„uzul”* tânărului cititor, cât şi, recapitulativ, pentru cel care a trecut pe sub furcile caudine ale dezamăgirii, dar încă mai speră la o nouă iubire, chiar dacă altfel şi cu alt obiect. Deşi stilul eseistic i-ar permite o abordare impresionistă, gândirea sistematică, şcolită de textele anticilor, îi impune autoarei rigoarea în ordonarea logică (dar nu cronologică) a discursului său. Cele două coordonate avute în vedere sunt viaţa reală şi *„plăsmuire”*. Aşa cum gramatica ar fi de neînţeles fără exemple, marile poveşti de iubire invocate deschid un tezaur la care fiecare poate adăuga noi şi noi exemple. În ce priveşte domeniul reprezentării sau al plăsmuirii, se întâmplă la fel. Autoarea îşi sprijină reflecţiile proprii pe colonada unor autori de renume, literaţi, psihologi, teologi sau feţe bisericeşti. Citatele sugestive sau lămuritoare din *„gândirea teoretică”*, fie ea laică sau religioasă, impun o perspectivă universală. Mărturisind *„febrilitatea denunţărilor şi autodenunţărilor”*, autoarea, după experienţa unei vieţi pline, înclină desigur spre echilibru şi înţelepciune.

În contrast cu eseul în care tema şi subtemele apar explicit, cele şase cicluri de poeme decantează, cu firească discreţie şi pudoare, aluviunile memoriei afective proprii sau concentrează, mai mult sau mai puţin aluziv, trăirile şi experienţele altora, într-o gamă variată în intensitate de tonuri şi imagini. Înscrise pe un fundal real autohton sau imaginar şi exotic, meandrele sentimentului şerpuiesc, se înalţă sau coboară, aşa cum o arată fie solilocviul liric (sincer sau disimulat) ori micile scenete gravate memorabil, cu împlinirile şi eşecurile mereu condiţionate de contextul istoric.

Destinate unei parcurgeri atente, cu popasuri şi recitiri, dar nicidecum consumului gândirii *„leneşe”*, ciclurile sunt intitulate ceremonios cu sintagme în latină şi oferă o mare varietate de cristalizări poetice, de la liric sau dramatic la ilar. *„Cantica inamorata”*, primul ciclu, debutând cu un cântec de nuntă (epitalam), ipostaziază femeia îndrăgostită, pe rând, în amazoană, vestală, *„aurea sabină”*, sibilă, dar şi *„şarpe zburător”* sau *„miez de lumină”* – starea tranzitorie urcând din „eu” în „eu” spre „supraeu”–, dragostea păgână cedând locul iubirii pentru *„zeul necunoscut”*. Bărbatul, fiinţă mai terestră, apare în portrete palpabile, ca *„înger de pământ”*, *„muntean fără munte/templier fără templu”* – în alt ciclu, *„cu cărţi leniniste”* sau semănând cu Vaclav Havel –, dar şi în ipostazieri mai vagi, chiar abstracte. Deşi pe cei doi îi leagă *„puntea de gând”*, se întrevede regretul pentru cel pierdut fără voie. În contratimp, *„Cantica disamorata”* avertizează asupra acelui *„punct de la care nu te mai poţi întoarce”*, când despărţirea a devenit definitivă datorită suferinţelor îndurate. Imaginile cheie sunt *„hotarul dintre două teritorii”* şi *„poarta închisă”*. Însă, deşi uneori se crede că e un singur vinovat, vina trebuie împărţită. Chiar dacă *„histrionul”* e capabil să înşele cu măştile sale naiva încredere oarbă, o poate face doar datorită insuficientei cunoaşteri de către celălalt. *„Cantica acvamarina”* – sugerând horaţianul *„ut pictura poesis”* – îmbină poezia formelor rotunde şi a culorilor luxuriante cu virtuţile elementului acvatic. Evocările de peisaje exotice în ecouri incantatorii şi tablourile baroce sau cu imagini descinzând din basm sunt contrabalansate de intarsii ale memoriei într-un real aparent banal. Mica gravură înduioşătoare cu mirele şi mireasa de la ţară face loc caruselului nepotrivirilor ideologice dintre doi intelectuali. Comparaţiile vin uneori cu referiri la cele mai recente şi incitante realizări ale ştiinţei sau imagini care transformă, de pildă, galeriile de mină în *„tuneluri ale limpezirii”*. Ludicul ciclu *„Cantica ilaria”* ilustrează cu o ironie benignă (spre deosebire de autoironia flagelantă dintr-o poezie precedentă) jocurile verbale sau formale inocente ale iubirii, amintindu-ne de un vers din ***Cele trei feţe*** a lui Blaga: *„Tânărul cântă: Jocul şi-nţelepciunea mea e iubirea”*. Dar şi aici falsul solilocviu autobiografic îndeamnă din nou spre reflecţie.

În contrast marcat cu seninătatea ludică din ciclul anterior, în *„Cantica evanghelista”* versul se lungeşte, tonul devine grav, uneori sumbru, potrivit rememorării urcuşului pe Golgotha istoriei recente. Augusta Stan Buteanu propune patru viziuni de reprezentare a iubirii *„cruce de răstignire”* în vremea *„ciumei”*, cu cei patru evanghelişti numiţi simbolic, floral: Myosotis, Myrtillus, Lotus şi Iris, îndemnând la neuitare. Myrtillus – floarea de nu-mă-uita – nu vine cu o nostalgică evocare a *„florii albastre”* nemurite de Eminescu, ci cu un îndemn la neuitarea *„dezmoşteniţilor”*, fie ei ai satelor sau ai oraşelor şi ai suferinţelor îndurate de ei sub dictatură. Institutoarea reprezintă iubita simbolică pentru care sentimentul se ridică la înălţimea sacrificiului cerut. Floarea albă a cununiei devine simbol al tristei despărţiri pricinuite de deportări. Dar nu trebuie uitat că mirtul, floarea Afroditei, este şi floarea speranţei. Lotus evanghelistul glăsuieşte despre cei condamnaţi pe nedrept la ani de muncă silnică şi evocă istorii de iubire şi statornicie. Reprezentând un principiu feminin, floarea de lotus e simbolul forţei de creaţie, al fertilităţii şi al longevităţii. Traducându-i numele, nu putem să nu ne amintim iar de versul lui Blaga: *„Nu ştii, că numa-n lacuri cu noroi cresc nuferi?”*. *„Iris evanghelistul”*, numit tot după o floare albastră, *„ochi al paradisului”*, simbolul Ioanei d'Arc, este mica poveste de iubire a celor doi, care nu se pot regăsi, deşi sunt atât de aproape. Imaginile simbol sunt gara şi trenurile care merg în direcţii opuse. Ultimul ciclu, *„Cantica sincera”*, începe cu un poem *„de cântat împreună”*, cu două *„prinosuri”* şi glosează în poemele următoare despre relaţia dintre poezie şi viaţă, cu îndemnul de a ieşi din poezie pentru a înfrunta cu curaj realitatea. Concluzia ciclului este afirmarea dreptului la fericire al fiecăruia în varianta *„dreptului la celălalt”*.

Din păcate, această prezentare prozaică nu sugerează nici pe departe densitatea ideatică, varietatea imagistică şi frumuseţea dicţiei poemelor cuprinse în volum. Ele sunt urmate, programatic şi în simetrie cu *„manifestul porticului”*, de eseul concluziv, de data asta un manifest al *„pilonului”*, în care autoarea priveşte reversul medaliei: *„dezdrăgostirea”*, fenomen la fel de misterios ca îndrăgostirea. Deşi există mereu *„motive”* şi *„cauze”* care să justifice dispariţia unui sentiment ce se credea etern, misterul rămâne. Şi aici exemplele date sunt edificatoare. Dezamăgită de laxitatea moravurilor de azi, dominate de erotismul imaginii, şi privind probabil cu scepticism acele *„uniuni libere”* sau *„consensuale”*, recunoscute legal în diferite ţări, menţionate şi la noi într-unul din formularele recentului recensământ, Augusta Stan Buteanu pledează pentru sacramentul căsătoriei şi platforma solidă de moralitate pe care o conferă iubirii o educaţie religioasă. Tot ca dascăl se pronunţă şi asupra valenţelor educative ale literaturii şi nu ezită să-l amendeze pe un renumit autor român pentru modul superficial în care reprezentase iubirea în volumul său ***De ce iubim femeile***.

Fără a se teme de didacticism, considerând că *„firul Ariadnei e formativul”*, autoarea pledează pentru o educaţie care să producă o *„lărgire a modelului uman”*, o *„reconfigurare spirituală întru autodesăvârşire pentru a găsi iubirea divină, dar şi pământeană”*, în alte cuvinte, pentru iubirea universală.

Ce mesaj mai frumos ne poate oferi o carte?

Dumitru FÂNĂŢEANU

DESPRE SENSUL SPIRITUAL AL PROZEI

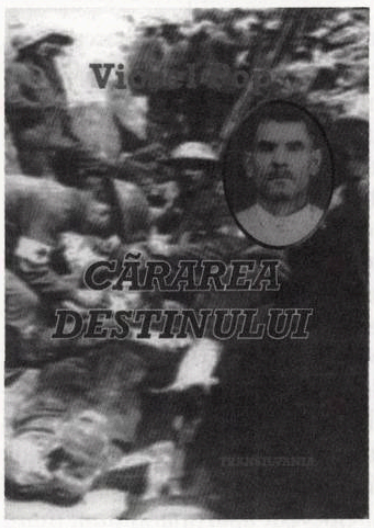

Cele două cărţi de proză ale lui Viorel Pop scoase de sub tipar la date diferite (***Destăinuiri – Din amintirile unui copil de ţăran***, Editura Gutinul, Baia Mare, 2007, cu o prefaţă semnată de Anghel Pop; ***Cărarea destinului***, roman, Editura Transilvania, Baia Mare, 2011, cu prefaţă semnată de Virginia Paraschiv) pot fi considerate mărturii ce susţin descrierea unor epoci ale istoriei omului şi chiar ale lumii în care trăim, descrierea unor oameni ce au trăit în locuri şi vremuri încrâncenate şi a faptelor acestora. Reprezintă cu adevărat o căutare a timpului trecut sau, poate, pierdut şi a unui timp câştigat pentru edificarea personalităţii.

În prima carte, ***Destăinuiri***, în cele 14 povestiri – întâmplări reale, autorul îşi regăseşte anii copilăriei, satul natal şi lumea din jur, în care a vieţuit împreună cu fraţii şi cu părinţii, tatăl lui fiind personajul principal, Izidor – pe care îl întâlnim şi în paginile celei de-a doua cărţi, romanul ***Cărarea destinului***. Autenticitatea evenimentelor narate, cât şi personajele au o importanţă adâncă. Proza surprinde prin exactitatea indiscutabilă a faptelor, încât fizionomia ideatică a lui Izidor ca personaj principal, cât şi a celorlalte personaje se fixează în memoria cititorului prin caracteristici de excepţie bine structurate. Remarcabilă este şi încărcătura lingvistică, contribuind în plan stilistic la împlinirea naraţiunii ca demers cognitiv pentru afirmarea şi fundamentarea formelor epice de substanţă, a relaţiilor care se statornicesc între oameni în vremuri de pace sau de război. Această cunoaştere cauzală diversifică modalităţile de afirmare a fiinţei umane. Diversitatea întâmplărilor împlineşte naraţiunea, adeverind virtuţile prozei, autorul punând în valoare experimentele literare moderne, găsind formule epice noi, ale imaginarului. Totodată, cele 14 povestiri-întâmplări cuprinse în ***Destăinuiri*** ipostaziază ideea de cauzalitate şi substanţă cu argumentaţii stilistice, asigurând accesibilitatea obiectivelor propuse pentru cea de-a doua carte, romanul ***Cărarea destinului***. Această simbioză predispune pe cititor să accepte lirismul şi epicul temperamental determinat de conjuncturi, reliefând virtuţile codului de comunicare. Autorul insistă pe scoaterea în evidenţă a tăriei de caracter a personajului principal, Izidor, valorificând astfel sensul spiritual şi mental, intelectul pus în contact cu diferite experienţe de viaţă, întărind regula că noi, oamenii, trebuie să ne adaptăm vremurilor.

Proza are caracteristicile unui roman de familie, dar şi ale romanului istoric, însă îl definesc ca roman închinat durerii cu luciditatea psihologică a unui zbucium în care eroul principal, Izidor, este un simbol al obiectivării binelui în structurile vieţii şi ca interogaţie a intimităţii genului de proză de substanţă ale cărei personaje sunt reale, angajate în înţelesul unei lumini vii, în care există o permanentă comunicare. Nenumăratele căderi ale lui Izidor nu au însemnat totala prăbuşire, ci mereu a renăscut ca un dat al purităţii divine, departe de vanităţi deşarte, însă având acea luciditate necesară, purificatoare de a nu fi învins de greutăţi şi de duşmani. Acceptarea condiţiilor grele de viaţă şi a pericolului pierderii vieţii, în permanenţă, pe timp de război, a scos în evidenţă limitele temerare ale fiinţei umane. Izidor era ultimul născut într-o familie de ţărani săraci, cu nouă copii, într-un sat din câmpia Ardealului, din judeţul Cluj, peste care s-a abătut vijelia a două războaie mondiale, la care au participat pe front patru din cei opt copii de parte bărbătească. Unul se odihneşte în pământul Galiţiei. Ei au servit sub Coroana imperială pe câmpul de luptă în condiţii cumplite. De altfel, autorul descrie evenimentele referitoare la Dictatul de la Viena din toamna anului 1940, când *„partea de Nord-Est a Transilvaniei a fost cedată Ungariei, considerat ca un act nedrept, luat de oameni nedrepţi, împotriva cursului firesc al istoriei”*. În timpul ocupării au avut loc fapte oribile, săvârşite de trupele de ocupaţie şi de către o parte din populaţia maghiară. Familia lui Izidor a suferit în anii de ocupaţie maghiară, după cum scrie autorul. Izidor a fost prins în vâltorile luptelor din linia întâi ca sanitar de campanie, fiind marcat profund de pierderile de vieţi în iureşul luptelor, în cele din urmă fiind şi el rănit grav.

(Continuare în pagina 14)

Augustin COZMUȚA

O DEMONSTRAȚIE VIE DE POEZIE

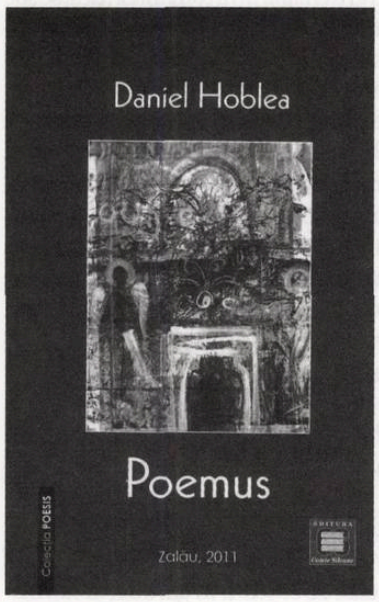

Nemulțumit de invazia formelor (fără fond) în poezie care, în loc să acopere esențe, mai mult maschează vidul sufletesc, Daniel Hoblea recurge la o examinare lirică, deci vie, a demersului creator, realizând totodată, prin volumul ***Poemus*** (Editura Caiete Silvane, Zalău, 2012) și o veritabilă profesiune de credință. Decepția și concomitent exigența sa provin din faptul că mare parte din poezia contemporană e percepută ca un asalt zgomotos, dar ineficient asupra misterului existențial, care, prin vrăjire și dezvrăjire mai cu seamă, rămâne la fel de impenetrabil. Poezia e văzută ca *„un mare vicleșug al inimii"* (***Euphorion***), ca o ispită căreia greu i se poate rezista și tocmai de aceea, cultivată fără har, produce multe victime, iluzionate de accesul la un presupus inefabil (***Rugul nevăzut***). Spre a nu cădea inocent într-o astfel de capcană, poetul recurge la gesturi extreme, însă purificatoare: *„Voi da foc tuturor cărților din lume, iubito / îngeri ce-mi zburătăcesc prin suflet / vor cerși pe la colțuri de stradă cenușa lor"*, evidențiind în paralel devoratoarea acaparare de care e cuprins creatorul de vocație: *„spre ce zări să mă-ndrept / să nu-ți mai simt vraja în piept?"* ori *„unde să mă ascund de tine, Sintaxă / zeiță crudă și nesățioasă ce-mi bei sângele / așa cum numai moartea mi-l va bea / cu ce să te-nduplec bacantă nemiloasă?"* (***Rugul nevăzut***). Supremul refugiu, reiterat simbolic în mai multe poeme, e tăcerea, una absolută, care, ea însăși, frumos spus, *„e numai o stea / ascunsă adânc în inima mea"*, în abisul interior, departe de zgomotul deșart al pângăritorilor de limbaj (***La masa tăcerii***) și evitând provocările insolente ale unor artefactori, ilustrați prin sfidătorul *„lustragiu de cuvinte căznite"*, *„chinuite fără rost"* (***Poetul la puterea n***). Pornit în căutarea zeului din cuvinte spre a întâlni *„nunțile de nerostit / ale Poemului"* (***Fără chip***), acea stare ingenuă originară când *„se scriau cuvintele singure / singură suferința ținea loc de sicriu"* (***Se scriau cuvintele***), poetul veritabil înaintează singular spre magica matcă în care, dincolo *„de cutii și vopsele / din acest vis fardat"* care este viața, descoperă demnitatea elementară și primordială a lucrurilor: *„(de-ai ști câtă demnitate / se-ascunde în râu în rac / în codobatură / în strigătul pietrelor)"* (***Pe urmele tale***). Numai că ajuns aici, în punctul inițial al Facerii, universul se dezvăluie a fi enigmatic, închis ermetic în sine, având *„porțile ferecate / cu șapte mii de lacăte"* (***Cetate a nimănui***), iar lumea, deși cu toate semnele secrete la vedere, e o mare taină, în care doar inițiatul, nu vorbind, ci în tăcere deplină, caută dezlegări și deslușiri (***Pe de rost, absența***). Aspirația spre *„lumina lumii"*, ba mai mult spre *„lumina / de dincolo de lumină"* (***Dezîncercuirea***), trăirea disperării de a nu reuși ieșirea din *„cotețul clipelor"* și din *„jungla de semne"*, intuirea dramatică a liniei vieții *„atârnând din cer / ca un știreang"* (***De profundis***) sunt convertite în viziuni expresioniste: *„(nicio punte nicio punte / spre visare / doar urletul negru / ca un cuțit înfipt / în burta cerului)"* (***Vântul din oase***) sau spiritualizate: *„(de viermi te scuturi / purificată carnea / otravă pentru câini / la marile răscruci rămas-a)"* (***Trăiește și bucură-te***). Așadar, în ciuda tuturor scepticismelor și nihilismelor, în pofida locuirii într-o *„temniță a fără-de-noimei"* (***Vibrație și grație***), miracolul vieții și al iubirii rămâne suveran și captivează firea oamenilor: *„dar renunțarea n-o vom cunoaște / căci aprig iubim / strania șoaptă / ce ne-nvăluie / din toate părțile / deodată"* (***Ars amandi***), chiar dacă nu știm *„cum să ne așezăm / firea în marea Fire"* (***Ca și cum***). Oscilând între ezoterismul lui Guenon, pe care îl traduce (și poetic!), și cinismul lui Cioran (a se vedea cu deosebire poemele ***Ultima repetiție*** și ***Eule***), pe care îl convoacă la supliciul scrierii Poemului și a Poeziei, Daniel Hoblea găsește ipostaze convingătoare liric de a demonstra rostul major al creației umane, pe de o parte relevând *„simfonia care sunt"*, iar pe de altă parte, calea cunoașterii de sine: *„din miezul lucrurilor / nu mușcă decât / închipuirea și neantul"* (***Megapower***). Poetul inițiat dobândește *„Securea de diamant"*, cu care, printr-o *„lovitură de gând"*, reușește să delimiteze Ființa de Neființă, dar mai ales *„să te despartă de această înstrăinare / urât mirositoare și pierzătoare / de suflet"* care este existența lipsită de spirit: *„inutile cuvintele fraților/ adevărul nu este / din lumea aceasta"* (***Axios***). Asistând imaginar la moartea poeziei, din care *„mulțimea buimacă nu-nțelegea / ca de-obicei nimic"*, inițiatul flutură speranța înțelegerii tainei adânci a Firii, prin aportul subtil al metaforei esențializate: *„(numai poeții reușesc / să-i vadă uneori / dincolo de întuneric / catafalcul de lumină / pulsând ca o inimă)"* (***Requiem***). Detestând invazia de *„metafore muribunde"*, timpul când *„prin cuvinte nu mai curge/ sânge zeiesc / ci puroiul veacului"* (***Un alt fel de a nu fi***), deplângând prezența a *„prea multe imagini nedescântate"* (***Poemul acesta nu există***), adică lipsite de vrajă, Daniel Hoblea își invită, când patetic, când ironic, când imperativ, când elegiac, când tandru, când polemic, confrații la scufundarea Poemului în apele primordiale ale Ființei: *„Singur în matcă Poemul / ființa se scaldă-n / oglinzile sale jubilând"* (***Poemus***), având totodată rostul de a revela neființa din noi, prin pânda sublimă a cavalerilor esenței (***Ipse dixit***). Accesul spre tărâmul înalt al *„metaforelor inepuizabile"* (***Învață poete***) determină condiția superioară a Poemului *„mirele tuturor veacurilor"*, însoțit și alintat de cântecul nemuritoarei Poezii (***Poem despre poem***).

RETRĂIREA UNUI TRECUT OBSEDANT

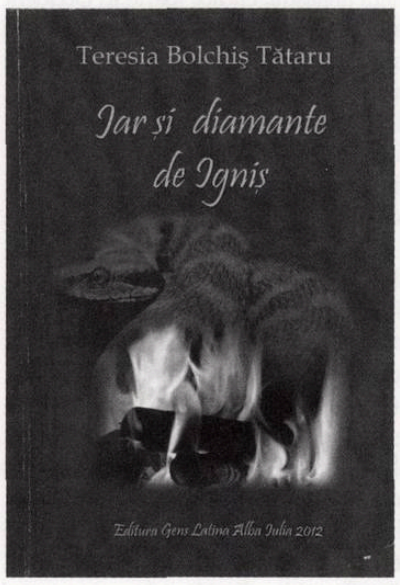

Desprinderea de trecut e uneori ca și cum ai face un salt în gol, iar reîntoarcerea în vremi trecute, cu sau fără nostalgie, e precum ai străbate un teritoriu pustiu. Pe cine să vezi, cu cine să te întâlnești, ce a mai rămas ca să-ți dea sentimentul de timp trăit? Și, totuși, trecutul ne urmărește obsedant, e dificil, dacă nu imposibil să te prefaci și să crezi că el nu mai există. Viața fiecăruia dintre noi e marcată de momente și de repere care nu se uită, chiar dacă am vrea cu tot dinadinsul să ne despărțim de ceva pe care nu-l mai putem cuprinde. *„În van întind a mele brațe..."* spunea și Poetul.

Un personaj din romanul ***Jar și diamante de Ignis*** de Terezia Bolchiș Tătaru (Editura Gens Latina, Alba Iulia, 2012) afirmă la un moment dat că *„prea suntem nepregătiți în a citi semnele timpului"*, cele care au fost și cele care se află sub ochii noștri. Și, alături de alte personaje, deși au trecut prin *„situații revoltătoare"* în perioada comunistă, deși s-au lovit de atitudini *„de-a dreptul satanice"*, le vine greu să-și mai aducă aminte de ele: *„ – Adevărat, știam că se întâmplă lucruri inadmisibile, dar direct, așa după cum presupuneți – n-am avut ocazia să iau cunoștință cu astfel de situații"*. Autoarea cărții însă a traversat tot acest cortegiu de orori ale unui regim totalitar și are curajul să depună mărturie prin chiar scrierea și publicarea acestui roman. Și o face cu convingerea că rememorează, în spiritul adevărului, împrejurări semnificative, nu numai legate de trecut, ci și de ecoul lor în conștiința generațiilor viitoare, care și ele pot să se întrebe mereu: Cum a fost posibil să se întâmple ceea ce s-a petrecut atunci și anume *„Dacă în anii '50 viața fiecărei familii era zguduită de arestări, deportări, înjosiri, marginalizări și teroare de tot felul, acum, la mijlocul anilor '70* (când se petrece acțiunea romanului n.n.), *viața fiecărei familii, în afară de cele ale nomenclaturii, începea a fi zguduită de lipsa din ce în ce mai acută a minimului necesar existenței"*. Terezia Bolchiș Tătaru are trei atuuri în a duce la bun sfârșit această întreprindere romanescă: 1) o bună și proaspătă memorie a faptelor și a întâmplărilor epocii, 2) o minuțioasă documentare, orală și scrisă, asupra evenimentelor vremii și 3) darul povestirii și răbdarea de a reconstitui un tablou veridic al unui trecut trăit și acum retrăit odată cu elaborarea romanului. Chiar dacă nu are pretenții de artă literară deosebită, romanul e solid construit și articulat, proiectând în ficțiune un bogat material de viață strict autentic și în mare parte autobiografic. Unele personaje și situații, e drept, au aspect factologic exagerat și, deși instructive, episoadele nu depășesc stadiul unor incursiuni în istorie sau al unor descrieri de natură (să nu uităm profesia de bază a autoarei, o pricepută naturalistă), dar farmecul îl dau – după propria mărturisire a altui personaj – acele *„autentice schițe de epocă"*, în care sunt relatate și antrenate secvențe epice bine strunite atât la nivelul narațiunii, cât și al dialogului și pe care *„ascultându-le, ne faci să trăim și noi cu sentimentul că totuși binele învinge și că românii vor ieși odată și odată biruitori, din toate mizeriile"*, chiar dacă și azi *„există lichele mai rele decât cele din trecut"*. Pe alocuri, tonul este polemic, chiar combativ în raport cu ideologia dogmatică a vremii, însă în ansamblul cărții perspectiva asupra evenimentelor – majore sau mărunte, cum sunt cele legate de viața de familie – se menține echilibrată și, deci, nepartizană, cum sunt îndeosebi fragmentele ce iau în dezbatere soarta unor instituții esențiale ale statului și ale societății: regalitatea, armata, biserica, educația etc. Atmosfera sumbră din țară, în anii comunismului, e caracterizată astfel: *„Oboseala, tracasarea și frica domneau peste tot. Pereții, ușile și geamurile primiseră perechi duble de ochi și de urechi"*, iar oamenilor cuvântul Securitate, de pildă, *„le-a imprimat o groază mai dihai decât toți balaurii, zmeii și monștrii din povești"*. Dar, chiar citit ca o poveste, romanul Tereziei Bolchiș Tătaru nu-și pierde impactul veridicității și capacitatea de a impresiona prin retrăirea istoriei, a unui trecut încă apropiat zilelor noastre, cu sentimentul că ceva poate și merită să fie recuperat: *„Vedeți voi, chiar și în nenorocitul de socialism-comunism pe care suntem* (eram – n.n.) *obligați a-l trăi, există oaze de liniște și pace, există oameni care creează aceste oaze în jurul lor, oriunde și oricând... Nu vi se pare?"* Cititorul e astfel pus în cumpănă, să judece și să aprecieze singur ce e obsedant și detestabil în istorie, dar și ce este minunat în creația divină din care facem parte. Ieșind din infern, personajele străbat purgatoriul sufletesc și caută cu nădejde o fărâmă de paradis, cu luciditate și cu inocență deopotrivă, dar mai ales cu credință și iubire. Finalul cărții, fără a fi idilic ori neapărat optimist, lasă totuși întredeschisă o fereastră spre grădina edenului pământesc, doar sugerându-l pe cel ceresc.

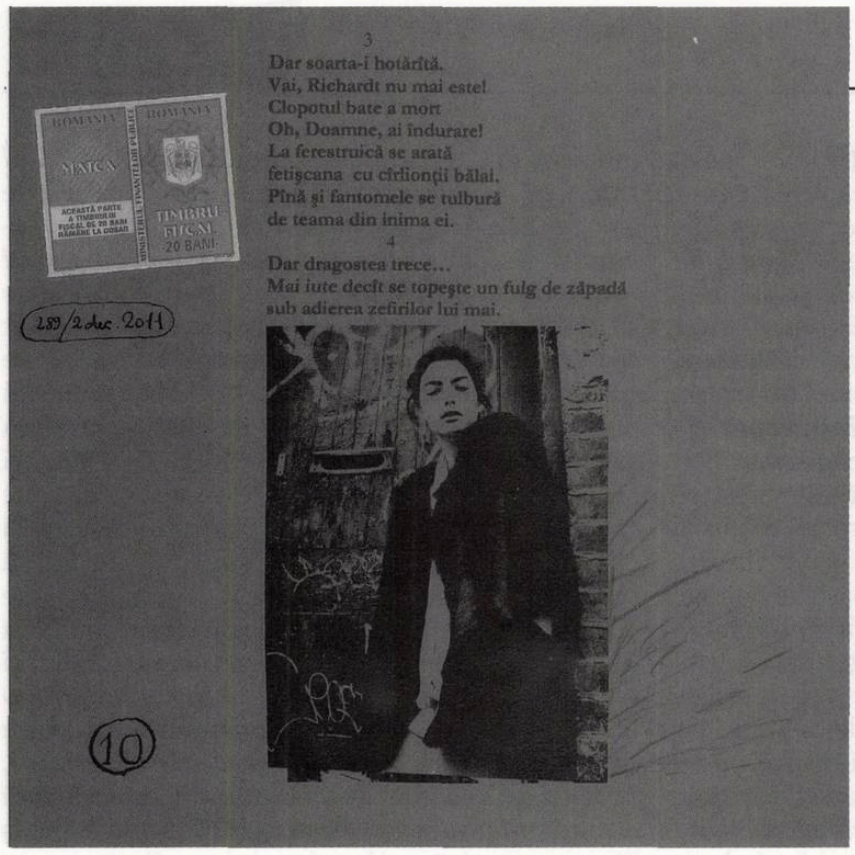

Daniela SITAR-TĂUT

„FURTUL E UN CHIPAROS PUS CU MÂNDRIE PE COSTUMUL NAȚIONAL”

Preocupat de mecanismele de propagare a furtişagului, a mitomaniei, a manipulării, a plagiatului şi a mistificării de pe la noi, Marius Ghilezan încearcă, prin incursiuni sociologice, istorice, semantice, folclorice sau prin exemple recrutate din actualitatea imediată, să pună în ecuaţie acest flagel al lipsei de aderenţă la onestitate a conaţionalilor, fără a mai spera naiv să le verticalizeze coloana cocârjată de trişerii. Dacă în ***ImpostURA*** putea fi relevat un oarecare idealism, pliat pe eminesciana arie „*Viitor de aur ţara noastră are*”, ***Hoţia la români***, apărută la Editura Runa, imprint al Grupului Editorial Corint, în anul 2008, pare a sugera, încă de la început, cantonarea iremediabilă în furtişag a neamului nostru mioritic, o tară imposibil de eradicat în această patrie a tocmelii şi a corupţiei generalizate. Sociologul nu-şi arogă virtuţi didactice: oferă fluent şi deloc tern modele şi antimodele, semnalând faptul că, într-o societate în care polii moralităţii sunt inversaţi, cinstea devine un sindrom ruşinos, incriminat, un handicap privit cu condescendenţă de ceilalţi ca un *modus vivendi* nepragmatic şi desuet, în vreme ce înşelăciunea, abuzul, furtul, evaziunea fiscală, ba chiar omorul se transformă în vehicule de accesare a celebrităţii. Reverenţi în faţa Răului, pe care-l acceptă fără a se simţi obligaţi să-l denunţe, valahii actuali au chiar un fel de evlavie în faţa maeştrilor afacerilor ilicite, sorbind cu nesaţ lecţiile semidocte de înavuţire pe care parveniţii zilei le exhibă mediatic.

Schiţele de comportament şi mostrele de hoţie etalate de jurnalist sunt însoţite de un *Cuvânt înainte*, al lui Cornel Nistorescu şi, simetric, de un *Cuvânt înapoi* al lui Bedros Horasangian. Cel dintâi, într-un succint text intitulat ***Despre hoţie. Cronica răului***, remarcă tentativele de eradicare a mituirii iniţiate de un ONG şi care, în pofida aparentei eficienţe repurtate de organizatori, suscită dubii analistului: „*Spaga nu dispare cu pansamente de tip mediatic. E parte dintr-un comportament ancestral ce include hoţia, lenea, corupţia, minciuna. Istoria României conţine personaje pozitive, cu nimburi eroice, deşi în esenţa lor nu erau decât simpli devalizatori de proprietăţi*”. Tentaculele fenomenului sunt amplasate în perioada în care „*furtul era perceput şi ca o formă de dreptate*”, datorat stării paupere a locuitorilor, dar mai ales lipsei unui îndreptar etic, unui cod de legi care să reglementeze şi ordoneze pirateria infracţională. Mai bine de un mileniu, după retragerea aureliană, dacii şi-au conservat formele de orânduire tribală, cu dese descinderi întru prăduială. Mefient în posibilităţile de redresare etică a neamului, Cornel Nistorescu e de părere că volumul lui Marius Ghilezan se va impune abia atunci când intelectualitatea şi opinia publică vor face front comun în denunţarea acestui viciu.

La antipod în privinţa titlului este eseul lui Bedros Horasangian, ***Cinstea la români***, ce debutează intimist cu referiri la propria experienţă de trăitor printre români, în pofida onomasticii ce atestă alte gene etnice. Demersul colegului i se pare salutar, ca un prim pas înspre debarasarea de corupţie, dar ulterior plonjează în nostalgii paseiste, în nişte timpuri în care ardelenii puteau lăsa casa descuiată, ba chiar nu aveau lăcate la uşi, iar oltenii legitimau încheierea unei înţelegeri prin gestul simplu de a da mâna.

Textul care dă şi numele volumului, ***Hoţia la români***, demarează prin structuri voit impersonale, ce relevă admiraţia poporului nostru pentru această meteahnă. Faţetele ei sunt multiple, marcate ascendent, de la cele aparent inofensive, reflectate în obiceiurile tradiţionale de la naşterea copilului, la dobitoacele adulate pentru că sunt hoţomane, la ingeniozitatea elevului în a copia, la plagiatul dascălului, corupţia politicianului, măsluirea cântarelor în pieţe, furtul miresei, fraudarea alegerilor etc., astfel încât panorama societăţii contemporane pare un front de luptă populat de tripticul „*pungaşi, profitori şi idioţi*”. Pervertiţi etic, conaţionalii preferă antimodelele, lăsând mereu în umbră indivizii cu vertebre morale, cărora nu le mai rămâne decât ineficienta bombăneală la adresa pestei caracteriale a mulţimii. Autorul remarcă faptul că istoria României n-a înregistrat vreo frondă a intelectualilor împotriva hoţiei, iar locuitorii, obedienţi, practicând perpetuu politica struţului, au acceptat pasivi pulverizarea economiei de după Revoluţie, vinderea flotei sau devalizarea băncilor, cu expectanţa ineptă într-un trai prosper. Marius Ghilezan percepe hoţia drept o componentă maladivă, incurabilă a neamului valah, cu atât mai mult cu cât coerciţiile legislative sunt prea puţin convingătoare şi rareori puse în practică: „*Fără exagerare, la români se poate vorbi de o ideologie a hoţiei*”. Diviziunile sociale autohtone sunt realizate după alte principii şi reflectate prin dubletul antinomic „*şmecher-sceptic*”, cel din urmă căpătând apelativul de „*gânditor ratat*”, pentru că nu ştie să se fofileze şi nici să-şi însuşească vreo halcă din marea descurcăreală.

O primă treaptă a furtişagului este generată de carenţa principiilor morale, care sunt suplinite, compensativ şi distorsionat, printr-o apetenţă extraordinară pentru fabulaţie, astfel încât nu există un cult al conservării trecutului, înregistrându-se o sincopă documentară de aproape 1000 de ani. Principiile tribale, spiritul de haită, rebeliunea sporadică a unor ţărani nărăvaşi care nu vor să se supună obligativităţii achitării corvezilor, luând drumul haiduciei, propagă, gradat, o imagine eroică a prăduitorului, căruia mentalul colectiv îi ataşează atribute spiritualizate sau justiţiare. Toma Alimoş, Iorgu Iorgovan, Baba Novac, haiducii lui Şapte Cai sunt idealizaţi, mitizaţi şi se transformă în branduri ale cinstei, ale onoarei, ale dreptăţii. Singura posibilitate de schimbare a mentalităţii, consideră analistul, eficace foarte în Occident cum am sesizat deseori, este respectarea, fără abateri, a unui cod de norme reglementatoare, care să sancţioneze, indiferent de statutul social, infracţiunile.

Chiar principiile inoculate din familie se deteriorează prin contactul cu etica labilă a celorlalţi, prin contaminări teribiliste circumscrise spiritului de turmă. Religiozitatea exersată fără credinţă, ca o mască electorală, supraalimentaţia, lecţiile mediatice de pervertire infracţională a îmbogăţiţilor zilei, ce-şi laudă fără reticenţe, public, propriile evaziuni, ajustarea, prin calchieri parţiale, a vechilor proverbe referitoare la hoţie, impostura propagată în toate mediile, lipsa loialităţii, dispreţul constant faţă de oamenii de valoare şi tendinţa de înnămolire a acestora, nevoia de idoli de-o zi dau românilor o imagine depresurizată, de babilonie mentală, din care disciplina şi probitatea sunt exilate. *Cultura plăcerii* pune sub semnul întrebării faptul că ar fi „*existat în spaţiul locuit de români o adevărată societate*”, cu atât mai mult cu cât sursele istorice, redactate de alţii desigur, referitoare la daci, au dispărut: ***Dacicele*** împăratului Traian s-au pierdut, ***Geticele*** elaborate de Statilius Crito din Heraclea „*nu se mai găsesc*”, din ***Istoria Romei*** a lui Appianus din Alexandria lipseşte chiar volumul care descrie războaiele daco-romane etc. Temerar, Marius Ghilezan vine împotriva pleiadei de istorici care supralicitează existenţa mult-prea-organizatelor lăcaşe de cultură dace şi afirmă: „*Adamclisi, Sarmisegetuza, Grădiştea sunt relicve care istorisesc, dar nu confirmă civilizaţia*”. Reticent în privinţa faptului că ar fi fost vreodată „*seturi minime de valori*”, el înfăţişează trecutul, axându-se pe mărturii documentare, drept un focar de „*trăsături alienante, deprinderi oneroase, tabieturi bezmetice, mitocănii folclorice, fapte de agresiune asupra proprietăţii private, dispreţul faţă de negustori*”, românul dezvoltând, patologic aproape, „*ura faţă de cei bogaţi*”.

Autorul nu alocă hegemonia hoţiei doar alor noştri, pentru că *Şi alţi creştini jefuiau...* Astfel, campaniile cruciate legitimau mania de a lupta şi de-a porni americăneşte un alt război de prăduire. Hoţiile se înveşmântează în epocă în nimb creştin, eliberator. Discrepanţa dintre Orient şi Occident este relevată plastic prin opoziţii imobiliare: „*locuitori ai tărâmurilor ascunse după păduri ridicau bordeie, toflogind chirpiciul cu opincile*”, în vreme ce vesticii „*ţuguiau catedrale*”. Trecerea prin evi a românilor s-a derulat tribal, prin apropieri de bunuri de la alţii, uzitate, avantcomunist, în comun. *Elocinţa răului, născător de bine* evocă predilecţia pentru chilipiruri a românilor, deşi se ştie că ele sunt ilicite, aplaudată chiar la nivel prezidenţial de alesul naţiei, ce salută pirateria pe Internet, ca mijloc eficient în „*educarea tinerilor*”. Profilul parvenitului este alcătuit din note exterioare: bogăţie etalată în cai putere şi haine de firmă, ce în van încearcă să camufleze descendenţa plebee, agramatismele şi trecutul nebulos. La fel ca în ***ImposURA***, crochiurile tipurilor umane actuale sunt reliefate ferm, cu ironie. Notele recognoscibile ale *Ajunsului* sunt: ţinută constipată, rigidă, într-un costum pe care nu ştie să-l poarte, sensibilitate infatuată la zâmbetele adulatorii ale ţărăncuţelor, narcisism învederat, pozarea în postura de Mecena al artiştilor, sperând la oareşce contaminare întru perpetuitate prin sponsorizarea fanfaronardă a acestora.

Luând în calcul proteismul expresiilor referitoare la dubletul „*făptaş şi păgubit*”, Marius Ghilezan evidenţiază, şi în acest caz, o inversare a polilor moralităţii, printr-un proces de „*devalorizare a celui păgubit şi de hiperbolizare a prăduitorului*”. Modelul haiducesc perpetuat pe filieră folclorică este discreditat, analistul văzând în el un „*Dandy al ţinutului buciumelor*”, oportunist, care se erijează în gardian al nevoiaşilor şi ajunge să se impună drept un model etic, de suveran al furtişagurilor legitimate altruist. Tendinţa de piedestalizare a hoţiei este vizibilă şi în cazul lui Pintea Viteazul, care are parte chiar şi de un impozant monument în Maramureş. Educaţia defectuoasă, basmele centrate pe furt inoculate de mici copiilor şi întărite ulterior la şcoală conduc înspre o coagulare a modelului negativ, receptat cu reverenţă.

„*Cultura de cort*” denunţă lipsa principiilor care consolidează instituţionalizarea corupţiei. Fără a încerca să explice decadenţa individului doar prin filtru comunist, când „*românul a fost decapitat*” şi „*vieţuia ca un anelid, târându-se*”, Marius Ghilezan reaminteşte practicile medievale, ale domnilor impuşi de Stambul în urma unor ploconeli, a unor osanale şi haznale de galbeni care-i garantau scaunul într-unul din cele două principate.

Refrenul, reiterat obsedant, care încheie majoritatea secţiunilor lansează o pârghie meditativă, fără răspuns însă: „*Ce ar trebui să zguduie societatea ca să se ivească noua şansă de schimbare?*” Autorul încearcă să elucideze întrebarea *De ce fură românii?* sau, mai degrabă, să motiveze care este cauza pentru care valahii contemporani îi surclasează pe ceilalţi europeni în acest viciu. Pornind de la evidenţa ştiinţifică că meteahna nu poate fi disculpată genetic atâta vreme cât „*nu există nicio particulă localizată într-un cromozom*” care să funcţioneze ca un ferment al furtişagului, Marius Ghilezan evidenţiază faţetele multiple ale manifestării, ridicate la rang de sport naţional, cu patalama şi tendinţa concitadinilor de-a pune toate fraudele din ţară şi din străinătate pe seama ţiganilor, deloc imaculaţi desigur, dar care practică furtişaguri minore în comparaţie cu edilii corupţiei instituţionalizate. Eseistul reliefează existenţa la români a unui exacerbat simţ al proprietăţii, deteriorat însă faţă de accepţiunea curentă. În trecut, boierii nu optau atât pentru privilegii latifundiare, cât pentru funcţiile administrative care le facilitau accesul direct la „*cornul abundenţei*” pecuniare. Statul şi vistieriile lui devin, încetul cu încetul, un bun personal pe feuda hoţiei, care trebuie stors cât mai eficace. Comunismul contribuie la amplificarea acestei tendinţe de subtilizare a bunurilor publice, prin preceptele demagogice ale egalitarismului, astfel încât ajunge natural să dijmuieşti „*pentru acasă*” ceea ce ai pe la slujbă. „*Furtul e un chiparos pus cu mândrie pe costumul naţional*” – este de părere jurnalistul, care reduce originalitatea mioritică a „fiinţei naţionale” la un anacronism tradus prin capacitatea de „*a merge mereu împotriva curentului*”. Interogaţia iniţială pendulează disjunctiv între carenţele istorice şi habitudinile ilicite. Pe de altă parte, lenea atavică a orientalului îşi descoperă în hoţie o profesie rentabilă, perfect pliabilă firii lui detracate.

Autorul pune în discuţie mitizările autohtone referitoare la personalitatea lui Vlad Ţepeş şi ultravehiculata religiozitate valahă. Dracula III, care pare a fi ucis mai mulţi români decât străini, este amendat pentru asumarea cameleonică şi conjuncturală a diferitelor culte, dar şi de trădare sau complot. Marius Ghilezan nu omite protipendada clericală, ipostaziată negativ prin colaboraţionism, corupţie, rapacitate, prin lipsa de vocaţie a majorităţii preoţilor, prin ocuparea de secole a posturilor bisericeşti prin licitaţii la negru sau nepotism. Finalul cărţii schiţează un portret ideal al ţării, pus sub semnul întrebării chiar de eseist: „*O Românie normală va fi aceea în care vei putea merge singur pe străzi, în care cinstea nu va fi un eufemism, nu va mai trebui să închizi maşina, vei putea lăsa uşa deschisă, nimeni nu-ţi va mai cere foloase necuvenite şi vei da din gratitudine bacşiş pentru serviciile adăugate*”. O astfel de Românie, cred eu, s-ar numi Germania...

Proză

Cornel COTUȚIU

ÎNTÂLNIREA

„Ce înseamnă asta?! Ce-i cu gluma asta?!"

Eram atât de şocat, încât nu mai reţin dacă am ţipat sau doar am şoptit.

Ştiam, prin telefonul mamei, că Fulvia lăsase dezlegare, doar pentru mine, să fie ridicat capacul sicriului, dacă va fi să ajung la timp pentru înmormântare.

Sfârşitul ei m-a prins într-o conjunctură în care ar fi fost cât pe-aici să întârzii. Delegaţia din Bolivia sosise la câteva minute după telefonul din ţară. Doi bărbaţi. Am fost prevenit de venirea lor, fără însă a mi se spune când. Totuşi, împreună cu oamenii mei din departament, aveam deja o schiţă sumară a contractului, mult râvnită şi de ei şi de trustul nostru. Nu m-am aşteptat să fie într-atât de chiţibuşari sau, uneori, atât de nătângi în redactare. Semnătura finală trebuia să o dau eu, nu puteam să o fac în alb, plus că a trebuit să-i port pe la câteva sucursale din Canada, fiecare specializată pe un anume produs, unde s-a încheiat câte un subcontract care avea nevoie de iscălitura mea. Le-am mărturisit în ce situaţie mă aflu, s-au întristat de circumstanţă, dar nu şi-au ieşit din ritm.

Până la urmă, am scăpat de ei şi am alergat la aeroportul Trudeau, unde-mi rezervasem un bilet la Lufthansa pentru Frankfurt; de acolo urma un alt avion, cu escală la München şi, în sfârşit, un altul, de la aceeaşi companie, pentru Cluj. În înţelegere cu vărumeu, Sergiu, acesta mă aştepta la aeroport, să alergăm cu maşina lui până acasă, ca, astfel, să prind câteva ore înainte de ceremonia funebră şi să-mi văd sora.

Survolarea Atlanticului a fost un coşmar. Aveam alături un arab. Puţea îngrozitor. Ulterior, cineva îmi spunea că acesta e mirosul lor specific. Nu e adevărat. În timpul studenţiei, am avut în camera de cămin un arab: nici vorbă să emane vreun miros. „Colegul" meu de zbor puţea a nespălare. Recunosc acest miros când trec pe lângă cerşetori. La început, mi-am ţinut şerveţele de hârtie la nas. Din când în când, mă duceam la toaleta avionului, ca acolo să respir un aer curat. A fost un moment rezonabil când au apărut stewardesele cu cărucioarele; aveau preparate calde şi atenuau, pentru mine, mirosul acela îngrozitor. Treptat, am renunţat să mă mai crispez, făcând un fel de exerciţiu de adaptare. Doar că pusese stăpânire pe mintea mea un gând teribil: trupul surorii mele va intra în putrefacţie, acolo, în mormânt. Frumoasa mea soră, trupul ei de floare vor trece prin această duhoare? Sau boala care a curmat-o va fi să o ferească de aşa ceva?

Din nişte motive pe care noi, pasagerii, nu le-am priceput ori nu le-am acceptat, la Frankfurt zborul nostru a fost amânat pentru şase ore.

Cum să nu-mi văd sora înainte de a fi aşezată sub glie?! I-am telefonat lui Sergiu să ia legătura cu ai mei şi să implore preoţimea ca înmormântarea Fulviei să fie amânată pentru a doua zi. Aveam să aflu că demersul lor nu a întâmpinat împotriviri, aceasta fie din stimă pentru reputaţia tatălui meu, fost director al spitalului judeţean, fie pentru că aşa părintele Filimon numai bine putea trage o fugă până în Agrieş, satul său natal, unde avea nişte pământ cu porumb şi cartofi.

Mi s-a spus că, în afara orelor de priveghi, nu au voie să urce în sala cavou decât ei, cei doi angajaţi, aşa e regulamentul noii capele. Am luat portmoneul şi am scos, la întâmplare, câteva bancnote. Nu ştiu dacă vor fi văzut în viaţa lor dolari reali. S-au foit îndată, au căutat unul către celălalt cu o privire moale, parcă se îmbiau la complicitate, apoi cel blond a luat banii, i-a dat celuilalt şi, făcându-mi semn să-l urmez spre lift, mi-a spus, peste umăr: „Numa' un minut".

La început a fost cuvântul? Fie!

Dar şi plânsul.

Mă ţin minte de la vreun an şi jumătate. Mama mi-a confirmat ceea ce mie mi se părea doar o amintire: plângeam mereu, din orice, fie că îmi era foame, fie frig sau cald, fie că eram mângâiat, fie că era noapte ori zi. Treptat, am început să plâng mai rar. În adolescenţă plângeam acasă atunci când nu mi se pricepeau o dorinţă, un gând. Apoi izvorul lacrimilor părea să fi secat. Eram, cumva, mândru că nu dau apă la şoareci.

Dar s-a întâmplat naşterea Fulviei. Mă văd şi acum: venise pe lume prin cezariană. M-am oprit la uşa albă de la intrarea în salon, unde erau mama şi ea. M-am oprit şi mi-am dat seama că plâng.

La vederea catafalcului, acoperit cu pluş negru, am înţeles că aici, în această sală enormă de la parter, se ţine ceremonialul prohodului. Sfeşnicele din cele patru colţuri păreau că sunt în aşteptare. Da, o aşteptau pe ea...

Nu ştiu ce m-a îmboldit să mă fi dus mai întâi în camera unde bănuiam că au fost depuse coroanele; probabil, dintr-o nevoie inconştientă a unui prim contact cu ce urma, când o voi vedea pe ea, mireasa morţii. Mirosea, cumva liniştitor, a brad.

O seamă de coroane erau din partea liceului ei. Se vedea că nu au fost comandate la aceeaşi florărie. Eşarfele aveau culori diferite, literele scrise cu auriu, cu alb, cu negru. „Din partea Liceului...„ „Patricia, colega ta..." „Din partea lui Ionuţ". Mi-a atras atenţia una, eşarfa fiind mai lată, iar mesajul scris pe două rânduri. „Nu de moarte mi-este teamă, ci de veşnicia ei." Iar pe jumătatea din dreapta: „Olguţa şi Nunuţa." Fulvia scria poezii, dar versul acesta nu-i aparţinea, îl ştiam de undeva, cândva.

Intrând în liftul care urca la sala cavou, m-a iritat mirosul de antiseptic, încât emoţia apropiatei revederi cu Fulvia m-a descumpănit. Era ca şi cum izbucnise în mine o caracatiţă, cu tentacule din creier până în piept. Nu trecuseră decât câteva secunde până când uşile au glisat automat, dar parcă trăisem un veac.

Aerul înţepător am simţit că mă izbeşte. La vederea sicriului, brusc m-a cuprins furia. Biata mea soră ar fi meritat să fie învăluită în miresme de trandafiri, de iasomie, de crini – care-i plăceau atât de mult –, de liliac, de... Şi când colo...

Însoţitorul mă privea placid, apoi a ridicat din sprâncene a mirare, ca un fel de invitaţie de a mă apropia. Un bilet era prins cu scotch pe coşciug: „F.P". Adică Fulvia Petrovan.

M-a înţepat un gând neaşteptat: Dar de ce s-o văd ? De ce să nu o păstrez în memoria mea aşa cum o ştiam, vie, aşa cum era în primăvara trecută, când a stat la mine două săptămâni? Prinsese în acest laţ, ce a tras-o spre nefiinţă, un inel de vioiciune, de energie, ca o insulă într-o mare de abulie, de apatie. Fulvia a fost, iată, un pământ care s-a scufundat sub valuri. În alternanţa ce o frământa, observată atent de mama, simptome pe care mi le comunica mereu la telefon, perioadele ei de lumină nu durau mai mult de o lună, de aceea a trebuit să o trimit înapoi în ţară până nu urma să intre iar în din ce în ce mai largi episoade de neputinţă şi depresie.

„Nu! ", i-am spus hotărât însoţitorului.

Ştiam, din telefonul mamei, că va fi îmbrăcată în alb, un fel de rochie de mireasă, iar pe cap va avea o panglică brodată cu fire de argint. „Frumoasa din pădurea adormită, pentru totdeauna" – am oftat eu. Cum, din pricina şedinţelor de citostatice, îşi pierduse părul, mama a comandat o perucă, asemănătoare părului ei, cât şi frizurii băieţeşti pe care o prefera în ultimii ei ani. O prindea bine, îi scotea în evidenţă gâtul ei de lebădă.

Am întors spatele şi m-am îndreptat spre lift. Când să apăs pe buton, mi s-a năzărit că butonul acela îmi ţipă: Laşule, neputinciosule! Eşti singurul de care Fulvia a vrut să fie văzută!

„Nu!", am mormăit şi i-am cerut celuilalt să revenim. „Deschide capacul!"

Semiîntunericul închidea spre negru brunul lăcuit al scândurii. Muncitorul deşuruba cu îndemânare cele patru cuie înfipte în sicriu.

Ce aş fi dorit să fie vis, să nu fie ea acolo, înăuntru!

Când am intrat în oraş, mi-am dat seama că îl văd altfel. Am avut o percepţie nouă, neaşteptată, a unui spaţiu în care am trăit atâta vreme, până la plecarea mea definitivă din ţară. Era ca şi cum răsfoiam un album cu imagini în care Fulvia se ităa în fiecare cadru. Am trecut, la intrare, pe lângă casa cu grădină în faţa căreia mica mea soră a făcut o observaţie neaşteptat de nostimă. Mă pregăteam să intru la liceu, ea avea trei ani şi, din când în când, o scoteam la plimbare. Fiecare aveam trebuinţele noastre: ea să vadă lumea, eu să mă relaxez. A impuns un deget prin ochiul de sârmă al gardului, dincolo erau straturi cu zarzavat şi, arătându-mi unul cu conopidă, mi-a zis: „Uite, Bichi, brânză pe varză!". Dintotdeauna mi-a zis Bichi, chiar dacă mama a încercat să o determine să-mi spună Bucur. Până la urmă am convenit să rămână aşa, încât cei din casă, ba şi cei apropiaţi nouă aşa mă numesc – Bichi.

Pe bulevard se înşiră, la parterul blocurilor, nenumărate magazine. I-am cerut lui Sergiu să ruleze încet. Căci descopeream o altă aducere aminte. E zona unde mă plimbam cu Fulvia în acel iunie al vârstei ei de trei ani. În dreptul fiecărui galantar vedea ceva ce-i trebuia şi ei. Inventam fel de fel de refuzuri, care o convingeau, dar tot nu renunţa să dorească ce vedea mai nou. Într-o

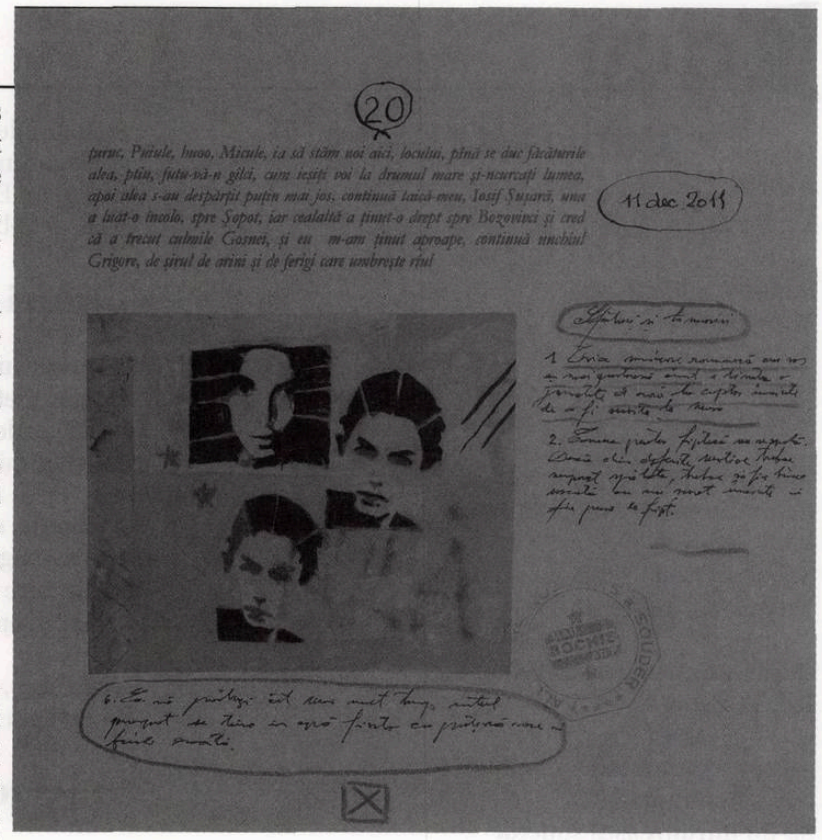

zi, am avut o idee eficace: „Fulvia, uite care este povestea: îţi voi cumpăra tot ce vrei, dar, mai întâi, trebuie să găsim un elicopter". A fost de acord. Cum intram într-un magazin, întreba persoana de la tejghea: „Aveţi elicopter?". Ne înţelegeam complice din privire cu persoana de la tejghea şi i se răspundea în consecinţă. Pe traseul nostru obişnuit se afla şi o biserică. Am intrat şi acolo. Curatorul i-a răspuns binevoitor: „Numai Dumnezeu are".

Am trecut pe lângă scuarul unde se încheia plimbarea noastră (Oare de ce nu i-am cerut lui Sergiu să caute un alt traseu?). Mesteacănul din chenarul cu arbuşti pitici era acum mai zvelt decât îl văzusem ultima dată. Dar tot plin de prunci şi mame şi bunici... Fulvia avea vreo şapte anişori. Eu terminasem liceul. În vizită la noi, o vecină. Şi o întreabă: „Ai vrea să-ţi aducă barza un frăţior sau o surioară?" Replica ei: „Lăsaţi-mă, tanti, cu chestia asta cu barza. Eu ştiu de unde iese copilul, dar nu ştiu cum intră acolo".

La un pasaj de trecere a ţâşnit din nou chipul Fulviei. Avea vreo zece ani. Eu, student, îmi terminasem sesiunea, m-am întors acasă şi, ca de obicei, am ieşit amândoi la plimbare. La „o zebră" am traversat, eu, în paşi vioi, ea, alene, încât o maşină a trecut pe lângă ea foarte aproape. Am zgâlţâit-o de umeri, certând-o: „Mă, omule, nu aşa se traversează un bulevard!". Ea, nedumerită: „Dar eu nu sunt om...". Eu, încă iritat: „Dar ce naiba eşti?" Ea, candid: „Sunt copil...".

Sergiu m-a lăsat la poalele dealului, aproape de intrarea în cimitir. De aici, drumul urcă, bifurcându-se îndată, spre capelă şi spre morminte. Am văzut pentru prima dată noua clădire a capelei. Linia arhitecturală şi jocul de volume îi dau un aer de firească sobrietate; silueta ei se înalţă grav şi tulburător.

Vara trecută, când a fost la mine, am dus-o pe Fulvia la Montreal, în câteva locuri unde canadienii se mândresc cu „cel mai", printre care „Oratoriul" – cel mai mare edificiu din lume închinat Sfântului Iosif. Au impresionat-o cele trei rânduri de trepte care urcă spre clădiri, dar mai cu seamă rândul din mijloc, cu trepte din scândură, pe care urcau câţiva creştini în genunchi, oprindu-se la fiecare treaptă, pentru a rosti o scurtă rugăciune. Şi-a întors nasul cârn către mine, întrebându-mă: „Bichi, ce ştii, cum gândeşte Dumnezeu?" M-a surprins întrebarea, încât nu i-am răspuns imediat. Dar nu a mai aşteptat: „Vreau şi eu!" Şi s-a desprins de lângă mine, alergând spre prima treaptă.

Am urmărit-o câtva timp, de jos, cum urca, apoi am luat-o în sus, până la primul platou, în faţa primei biserici, unde se termină cele 101 trepte. Îi vedeam pe chip un fel de îndârjire bucuroasă. Vai de genunchii ei, mă gândeam înduioşat, bine măcar că îşi pusese blugii când am plecat de acasă. La ultimele zece trepte, epuizată, şi-a folosit şi coatele. Am strigat să renunţe, dar în zadar. La sfârşitul supliciului, am smuls-o în braţe şi am ţinut-o aşa mult timp. Tremura şi răsufla înecat. Doar boala o secătuise de puteri. Regretam, speriat, că o lăsasem să urce astfel.

De luni de zile m-am pregătit pentru momentul acesta. Una e, pentru cei apropiaţi, moartea năprasnică, neaşteptată, a cuiva – cum a fost cu fratele mai mare al lui Sergiu. E o lovitură trăsnet. Alta e însă când ştii că de el, de ea, moartea se apropie încet şi cu paşi de neocolit. Că viitorul e mort. Şi tu aluneci lent, până când se iveşte despărţirea: doar că el, ea trec sub glie, iar tu rămâi deasupra ei, continuând, e drept, tot o alunecare spre limită, dar în lumină.

(Continuare în pagina 12)

Petre GOT - 75

Ciornă

Simt povara luminii,
Mi-e teamă să nu cad,
Am întrebat arbori,
Am întrebat munţi,
Nu-mi găsesc leac.

Am vorbit stelelor, sunt surde,
Cu unii semeni pot schimba
Prea puţine silabe,
Stăpânul Nepătrunsului, se pare,
Nu mă mai aude.

Cui să-mi strig strigătul ostenit,
Ierbii, pulberii?

Aştept o primăvară a lumii,
Nemaiîntâmplată,
Să-mi înfrunzească sufletul
Încă o dată.

Asterisc

Metafora nu este corola
Care acoperă rana,
Este rana însăşi devenită grădină
De trandafiri uimiţi.

Astfel îţi vorbesc la trezirea zorilor,
Aşa îţi şoptesc în asfinţit.

Simt curgându-mi prin vene
Sânge proaspăt,
Se zămisleşte un vis.

Orizontul îşi încrunta privirea

Orizontul îşi încrunta privirea,
Crengile vibrau mâhnit,
Columbii se grăbeau
Spre noi puncte cardinale,
Norii de praf prindeau aripi.

Ai constatat (pentru a câta oară?)
Că eşti dependent meteo fidel,
Gândurile se băteau cap în cap,
Viscolul semăna cu un viol.

Stăruie în preajmă

Luna priveşte stăpână
La soarele rămas în urmă,
Este fata care aruncă priviri cochete
Peste umăr.

Stăruie în preajmă
Un glas fraged
De fântână.

Concert în aer liber

Zburătoare stau pe ramuri
Cum notele pe portativ;
De unde va veni cântecul, sublimul,
Unindu-se cu al inimii ritm?
Ochi mari deschide clipa,
Îşi dilată timpanele,
Sufletul lui Enescu freamătă,
Ne cheamă blând.

Glasuri de lumini

Glasuri de lumini pe grui
Pentru sufletul vătui,
Viori fragede sub astre
Pentru inimile noastre.

Ia, bradule, supărarea,
Paltine, du gând şi vis
Într-un cerc unde zefirul
Cheamă tropii pe colnic.

Foaie verde, floare rară,
Mai credem în Verb şi Ţară?

Traiectorie

Fraged început prefigurează
Capăt de drum?
Se află în subtilă acoladă
Atunci de atunci
Cu acum de acum?

Acest trup minat de anotimpuri poartă
Suflet întreg, neşovăielnic pas?
O, Amară Doamnă,
Până azi
De patru ori m-ai ademenit,
M-ai încercat.

Ştiu, doar o dată
Te vei mai arăta
Şi atunci voi veni,
Speranţa mea.

Noapte de noapte

Neagra crăiasă a venit în casa ta,
A stat în fotoliu,
A mâncat, a băut,
Te-a întrebat ce număr porţi la pantofi,
În care pat dormi.

La plecare ţi-a spus
Că s-a simţit aproape perfect,
A insistat s-o conduci.

În gura metroului
Te-a sărutat pe obraz,
Ţi-a promis că va reveni
Nu peste mult.

Noapte de noapte te gândeşti
Cum s-o îndupleci, cum?

Vom adormi

Îţi mai aud glasul prin încăperi,
Foşnetul clipelor grăbite,
Abia ai plecat şi mi-e dor
De lumina ochilor tăi.

Energiile noastre se întrec, se înfruntă,
Fulgere rotunde în noapte,
Numai împreună aduc
Mireasma ploilor târzii.

Câte răspunsuri mai trebuie să dăm,
Câte dureri se cer vindecate?
Netrebnicul azi ne răneşte adânc,
Vom adormi cu prea puţine speranţe.

Două valuri

Mere târzii surâd sub cumpăna astrului,
Munţii mă salută, mă îndeamnă
Să întâmpin zvonul lin de toamnă
Cu suflet blând şi măcar o speranţă.

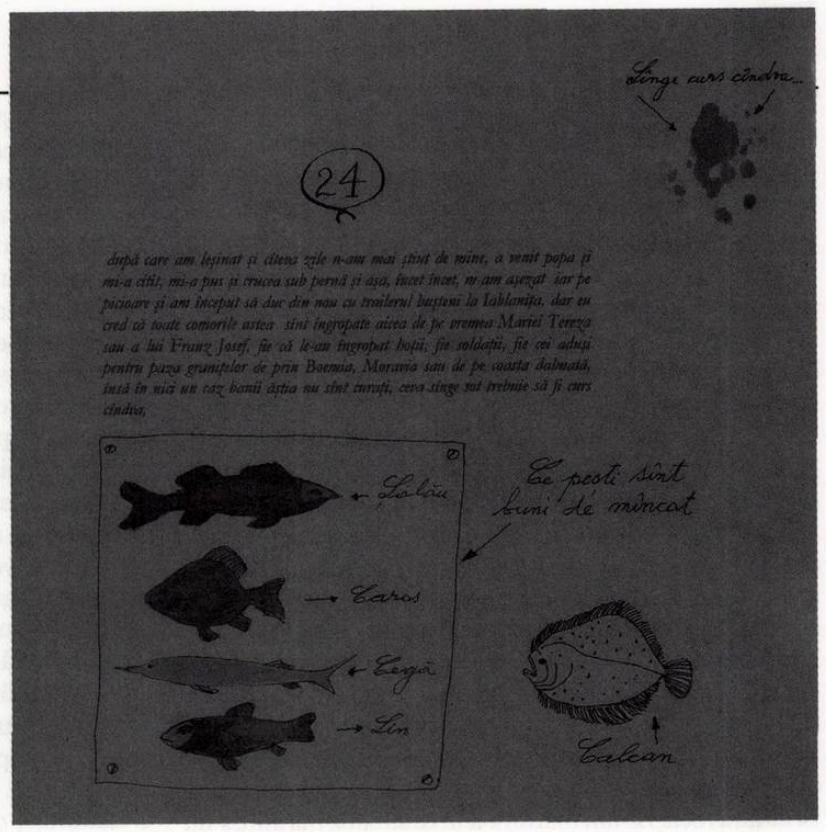

Eu nu răspund, eu nu răspund,
Rană şi regret ascund
Cum frunzele întârziate şoapte
De aproape, de departe.

Niciun înger nu mă-ncearcă,
Nicio bucurie, nicio veste –
Stau lângă tine, devenim
Două valuri ostenite.

Cât va dura, cât va dura
Răbdarea mea, speranţa ta
Şi cum se va sfârşi povestea
Acestor ani, acestor zbateri?

Învăţ împăcarea

Stele vibrează pe bolta nordului
Cum păstrăvii înstelaţi
În unda amintirilor.

Stoluri de gânduri mă înconjoară,
Cete de grauri isteţi,
Paşii vorbesc doar cu lutul,
Sufletul cu părinţii din cer.

Învăţ împăcarea cu pietrele,
Cu pământul, cu valul ce vine,
Învăţ împăcarea cu mine.

Lied

Vine viscol, o să-mi ia
Drumurile, dragostea,
Vine bezna, voi umbla
Tot mai rar în calea ta.

Veveriţă de foc luna
Nu va coborî în nuc -
Voi fi singur şi năuc,
voi fi cel mai trist prin veac.

Zadarnic voi aştepta
Înălţimile albastre
Să-mi fie târziu în noapte
Frunze de leac.

Înserare

Să-mi fie teamă de lut,
De tăcerea mormântului?
Temei nu găsesc,
Îmi şoptesc lacrima doar vântului.

Topindu-mă lent, voi fi
Al ţărânii, al liniştii.

Îţi mulţumesc, Părinte, nespus
Că ai plantat în fiinţa mea
Deopotrivă iubirea şi moartea -
Sunt calea spre Tine,
Nu aflu alt drum.

AUGUSTIN COZMUȚA ÎN DIALOG CU POETUL PETRE GOT

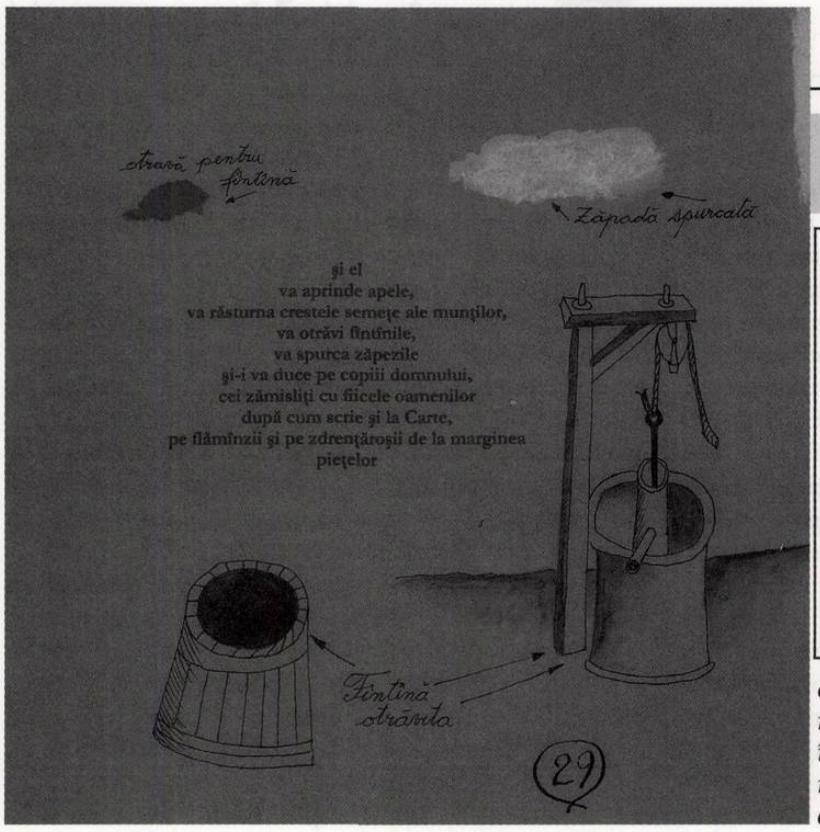

Petre GOT (n. 20.IX.1937, Deseşti, jud. Maramureş), poet. Este fiul Ioanei (n. Sacalâş) şi al lui Gheorghe Got, ţărani. Urmează şcoala elementară la Deseşti, Şcoala Pedagogică Mixtă Română la Sighet (1952-1956), apoi Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj (1957-1962). Funcţionează ca profesor de română la Borşa şi la Satu Mare (1956-1967), ca metodist cultural la Satu Mare, Baia Mare şi Bucureşti, iar din 1972, ca redactor la Editura Eminescu. Din 1974 este redactor la revista „Viaţa românească". Debutează în 1966, cu versuri, la „Familia", iar editorial în 1969, cu volumul ***Cer înfrunzit***. Colaborează la: „Familia", „Steaua", „Contemporanul", „Luceafărul", „România literară", „Tribuna", „Viaţa Românească", „Literatura şi arta" (Chişinău) ş.a. Scrieri: ***Cer înfrunzit***, Bucureşti, 1969; ***Glas de ceară***, Bucureşti, 1972; ***Masa de mire***, Bucureşti, 1975; ***Ochii florilor***, Bucureşti, 1976; ***Dimineaţa cuvântului***, Bucureşti, 1980; ***Paranteza Lunii***, Bucureşti, 1985; ***Stelele strigă***, Bucureşti, 1988; ***Timp răstignit***, Bucureşti, 1991; ***Inima lui septembrie***, Bucureşti, 1996; ***Poeme***, pref. Nicolae Balotă, Bucureşti, 1997; ***Plâns de heruvim***, postfaţă Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1999; ***Clipa dintre hotare***, Bucureşti, 2001; ***Vocale celeste***, Cluj-Napoca, 2001; ***Autoportret târziu***, Piteşti, 2004; ***Protocolul norilor***, Piteşti, 2007; ***Lumină amară***, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2010.

Aug. Cozmuţa: Cum e firesc, la această vârstă, fiecare om simte o anume împlinire. Ca scriitor, te mulţumeşte faptul că figurezi într-o seamă de sinteze literare – de la, să zicem, ***Dicţionarul de literatură română contemporană*** (din 1977) al lui Marian Popa până la mai recentul ***Dicţionar general al literaturii române***, coordonat de academicianul Eugen Simion?

Petre Got: *Vorbeşti despre „o anume împlinire" la această vârstă. Se poate face foarte bine referire şi la reversul medaliei. Cum se întâmplă de obicei în viaţă, sentimentele sunt împărţite, iar emoţiile fluctuează dramatic. Pe de o parte sunt mulţumit, pe de altă parte nu. Vezi tu, eu nu aparţin niciunei grupări literare şi deci n-am beneficiat niciodată de sprijinul necondiţionat al unor confraţi cointeresaţi de promovare şi critică pozitivă. Cei care au scris despre mine (Nichita Stănescu, Ştefan Aug. Doinaş, Nicolae Steinhardt, Ioan Alexandru, Nicolae Balotă, Barbu Cioculescu, Aurel Sasu, Octavian Soviany, Gheorghe Grigurcu ş.a.) au făcut-o, bănuiesc, graţie unui imbold complet dezinteresat şi profund personal. Faptul că am ştiut întotdeauna acest adevăr mi-a oferit nu de puţine ori satisfacţii ascunse, bucuria reală a unei aprecieri care se baza strict pe valoarea intrinsecă a creaţiei mele.*

Au apărut bineînţeles şi fenomene ciudate, de inconsecvenţă: un exeget, de pildă, scrie foarte favorabil despre poezia mea într-o primă fază, pentru ca mai apoi, într-un material ulterior, tonul să devină diametral opus. N-are rost să neg că la început asemenea exemple mă vexau, mă indignau, de multe ori le percepeam ca pe nişte atacuri deschise la adresa logicii şi a coerenţei înseşi. Cu timpul, am învăţat că singura autoritate în faţa căreia ar trebui să se cutremure Autorul e propria conştiinţă creatoare.

A.C.: Ce te satisface şi ce te contrariază sau te nemulţumeşte din felul cum eşti prezentat în diverse dicţionare şi istorii literare?

P.G.: *Ce mă satisface, contrariază ori nemulţumeşte pe mine personal legat de această temă nu are niciun fel de importanţă. Importantă este opinia Măriei Sale Cititorul. Sunt perfect conştient că o aserţiune de asemenea dezinvoltură ar putea fi greşit interpretată ori socotită emanaţia vreunor orgolii ascunse. Nu intenţionez cumva să insinuez că opinia criticului de specialitate nu şi-ar avea rostul său în economia receptării unei opere. Ceea ce încerc însă să stabilesc este caracterul pur orientativ al unor sentinţe de multe ori date pe criterii extraliterare. Într-un secol al informaţiei necenzurate, vizibilitatea unor scriitori nu mai e limitată de existenţa sau nonexistenţa unei medieri critice. Este şi motivul pentru care includerea unui scriitor într-o istorie literară nu-i garantează neapărat acestuia vreo recunoaştere din partea posterităţii, aşa cum nici excluderea nu-l condamnă în mod implacabil la uitare. Ştim foarte bine că istoria literaturii e înainte de toate capricioasă şi imprevizibilă: să nu uităm cazuri celebre, cum ar fi cel al lui Kafka sau – drept contraexemplu – larga panoplie de nume adulate în epocă şi complet anulate postum.*

A.C.: În ***Dicţionarul scriitorilor români***, coordonat de Mircea Zaciu, vol. II, 1998, se spune că: *„În forme lapidare, esenţializate, poezia lui Got argumentează liric nevoia de puritate şi adevăr într-o lume înstrăinată de miracolul prezenţei divine."* Apreciezi că prin scris ţi-ai învins sentimentul de înstrăinare şi de singurătate, totodată? *„Sunt cel mai singur prin veac"*, spuneai la un moment dat!

P.G: *N-aş putea spune decât că o asemenea caracterizare a poeziei mele mă onorează. Dacă mă gândesc mai bine, nu cred că m-ar deranja foarte tare nici dacă s-ar întâmpla să fie singura apreciere făcută la adresa operei mele care va dăinui peste ani. Să nu fie oare argumentarea lirică a nevoii de puritate şi de adevăr în faţa hăului anihilant al nonmiraculosului şi al nondivinului tocmai idealul suprem al oricărui creator? Cât despre terorizantul, omniprezentul sentiment de singurătate al poetului, îţi voi răspunde că acesta nu poate fi învins decât parţial şi temporar. Într-adevăr, versul meu „Sunt cel mai singur prin veac" exprimă până la urmă însăşi esenţa unei existenţe constant bântuite de povara unicităţii damnate şi a imposibilităţii de a-ţi găsi ecoul în ceilalţi. Aceia mai tenebroşi dintre noi ar trebui să-şi reamintească sentinţa dată de Ernesto Sabato, conform căreia – în ciuda tuturor eforturilor noastre deşarte de a căuta mereu punţi de legătură – există în final numai „un singur tunel, întunecat şi singuratic": al nostru.*

A.C.: Spaţiul originar al Maramureşului ţi-a marcat evoluţia creaţiei lirice şi aproape toţi comentatorii poeziei tale recunosc că o faci cu forţă simbolică, preocupat de a ridica această tradiţie ancestrală *„la rang de simbol cu valoare universală"*. Cum ai resimţit pe tot parcursul vieţii acest reazem spiritual al strămoşilor (inclusiv al înaintaşilor în literele române)?

P.G.: *Spaţiul originar al nordului românesc face parte din fibra cea mai intimă a fiinţei mele. Este mai puternic decât mine şi lucrează în straturile subconştientului, uneori cu forţă greu de definit. Îi sunt tributar acestui spaţiu mental mai mult decât oricărei alte entităţi de care am cunoştinţă. A fost pentru mine, încă de la început, un resort spiritual imens – o locomotivă care m-a împins înainte chiar şi atunci când eram deznădăjduit ori debusolat de realităţile zilei. Sub comunism, când dimensiunea mistică a poeziei mele trebuia nemilos amputată, mi-am găsit refugiul în temele proaspete şi pure ale naturii şi ale iubirii – ambele ramificaţii sensibile ale propriilor mele origini maramureşene.*

Sunt acut conştient de faptul că responsabilitatea asocierii cu acest spaţiu sacru e pur şi simplu zdrobitoare. Mă revendic deci nordului în egală măsură cu smerenie şi cu teamă. Mă raportez la marii înaintaşi mai degrabă ca un seamăn al lor mai trist şi mai cocârjat de metamorfozele istoriei, însă unul care soarbe din acelaşi râu al forţei creatoare ancestrale.

Nu ştiu dacă sună pretenţios sau narcisist, dar nemulţumitul cel mai mare faţă de Petre Got este Petre Got însuşi. Simt câteodată că nu eu îmi scriu poemele, ci ele mă scriu pe mine – de unde şi sentimentul acut de vină care mă cuprinde de fiecare dată când mă gândesc că aportul meu personal (acea uncie de efort pe care ar fi trebuit să o adaug în enigmatica mixtură a creaţiei) a fost de multe ori prea umil ori prea puţin vizibil.

A.C.: Un volum antologic, ***Plâns de heruvim*** (1999), a fost premiat la Chişinău. Cum consideri să te raportezi la poeţii care celebrează limba română, indiferent de zona geografică unde se află, inclusiv în exil?

P.G.: *E o întrebare care, din păcate, nu se pune atât de des pe cât ar trebui şi, în mod nefericit, nici nu rezonează cu preocupările multora dintre vocile literare contemporane. Ni se întâmplă de prea multe ori să uităm că patria nu se identifică neapărat cu un spaţiu geografic, cu graniţele reale – atât de aleatorii, iată! – ale unui stat sau ale altuia. Dacă am hotărî cu toţii să îmbrăţişăm viziunea lui Nichita, atât de simplă şi atât de clară, poate că ne-ar fi mult mai uşor să definim esenţe şi să delimităm identităţi. „Limba română este patria mea" – atât şi nimic mai mult.*

Iar ca să-ţi răspund concret la întrebarea legată de momentul acordării acelui premiu la Chişinău, în 1999, pentru antologia ***Plâns de heruvim***, *îţi voi spune doar că am savurat atunci momente minunate în mijlocul fraţilor basarabeni, alături de regretatul Grigore Vieru şi de academicianul Mihai Cimpoi. E cumva de prisos să mai menţionez că pentru mine toţi ai noştri de peste Prut sunt fraţi adevăraţi, români de acelaşi sânge, de acelaşi suflet, de acelaşi destin.*

A.C.: Nici cei de acasă nu te uită, dovadă prezenţa în dicţionarul ***Autori maramureşeni*** (Baia Mare, 2000), elaborat de Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", Maramureş. Cum ţi-a plăcut să fii solidar sau nu cu cei care fatalmente aparţin unui spaţiu natal în care au văzut lumina lumii?

P.G.: *Fireşte, un creator rămâne indisolubil legat – fie că recunoaşte sau nu, fie că şi-o doreşte sau nu – de tărâmul său de origine, de sfera geografică unde a învăţat pentru prima dată sensul lucrurilor. Să afirmi sus şi tare că ţinutul propriei copilării şi adolescenţe nu are nicio legătură cu fibra ta interioară mi se pare o enormă ipocrizie. E imposibil ca tradiţia în miezul căreia te naşti să nu te modeleze sufleteşte, să nu te marcheze profund.*

Universul maramureşean, un univers poate mai pătruns de semnificaţii decât oricare altul – şi spun asta făcând un sisific efort de echidistanţă – reprezintă, în multe sensuri, punctul zero al inspiraţiei mele creatoare. Nordul sufletului meu e înainte de toate un construct personal, acea zonă magică a memoriei de unde poezia mea îşi trage toate sevele vitale.

Bineînţeles că evidenţa acestei reţete de creaţie nu a trecut necomentată de-a lungul vremii, iar exegeţii operei mele au pedalat constant asupra temei recurente a spaţiului nativ în poemele de dragoste şi natură. N-am tăgăduit niciodată legătura intimă, viscerală, pe care o am cu nordul plămădirii mele întru fiinţă. Să-mi reneg originile ori să le diminuez înrâurirea pe care au avut-o mereu asupra creaţiei mele mi s-ar părea cea mai cruntă dintre blasfemii. Aşa cum am mărturisit în mai multe rânduri, socot că fascinanta şi misterioasa umbră a Gutâiului natal e unul dintre factorii-cheie ai chemării mele scriitoriceşti.

Cât priveşte admiraţia şi recunoaşterea de care opera mea se bucură pe plan local, evident că ele nu pot decât să mă onoreze. Salut mai ales valul de semnale pozitive pe care îl receptez din partea tinerilor poeţi maramureşeni, cu ale căror zbateri creatoare mă simt solidar, fiind totodată încercat de un intens sentiment de nostalgie. Pe toţi cei de acasă îi am la inimă şi le urmăresc evoluţia scriitoricească atent şi cu simpatie.

A.C.: De la debutul în revista „Steaua" (1964) şi cel în volum (1969), cu ***Cer înfrunzit***, ai publicat constant şi ai fost o prezenţă constantă în viaţa literară a ţării. Ce doreşti să adaugi la această zestre lirică acumulată, acum, când împlineşti 75 de ani?

P.G.: *Într-adevăr, de la debutul meu absolut în revista „Familia" (1966), fluxul de poeme a continuat să vină, cărţile au început să apară la intervale relativ regulate. Am cochetat pe alocuri cu critica şi istoria literară, însă poezia a rămas unica mea preocupare autentică. Ţin să mărturisesc că această constanţă a prezenţei mele active pe scena literară românească nu are nimic de-a face cu vreun calcul meschin ori cu vreo ambiţie deşartă. Absolut toate cărţile mele s-au născut natural, ca materializare a unor aprige frământări interioare, nefiind niciodată forţate să vadă lumina tiparului din motive de ordin pecuniar (nu că s-ar putea cineva căpătui scriind poezie!) ori, mai rău, ca urmare a vreunei atent calculate şi mascate porniri megalomane.*

Dimpotrivă, cadenţa apariţiei pe piaţa de carte a operelor mele a fost mai degrabă o fericită întâmplare – sau, dacă vrei, o calină confirmare a faptului că harul poeziei nu m-a părăsit peste ani, rămânând până la urmă singura constantă a vieţii mele, de care sunt (fără a avea vreun merit direct...) nespus de mândru. Poemele mele s-au scris natural, au evoluat odată cu mine, sunt probabil cea mai fidelă şi completă reprezentare a existenţei mele, ca individ, în lumea fizică.

(Continuare în pagina 14)

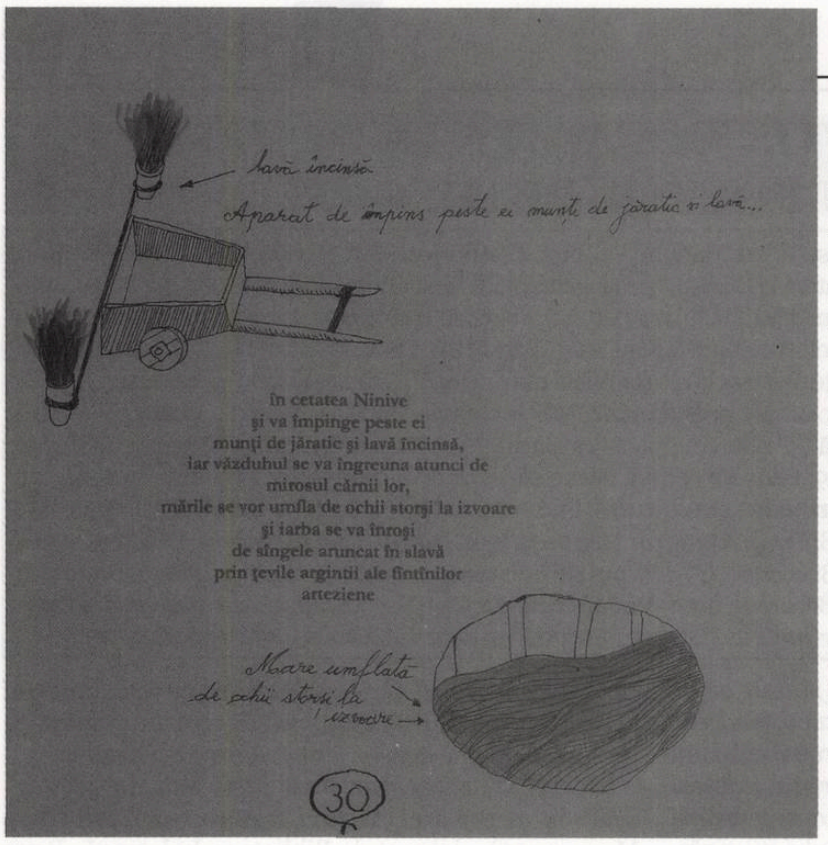

Delia POP

REALITATEA DE HÂRTIE, ÎNTRE PRODUS ŞI PROCES

Abordarea creaţiei literare ca sistem deschis, generator de schimburi energetice şi informaţionale cu exteriorul presupune, printre altele, reconsiderarea unor aspecte precum autonomia/puritatea operei, perfecţiunea, stabilitatea centrului. **Produsul** artistic (săvârşit, ordonat, închis etc.) capătă astfel dimensiunile – mai flexibile şi mai puţin previzibile – ale **procesului**, adaptare/convertire ce implică în acelaşi timp construcţia permanentă a sensului.

Nefiind delimitat cu rigoare şi irevocabil de la început, în pofida unor hotare preexistente, sensul cheamă, spre a se de-săvârşi, personalitatea cititorului, cu propriile-i disponibilităţi şi aşteptări intelectual-afective, cu tot ceea ce ţine de trecutul său livresc şi existenţial. „*În absenţa actului hermeneutic al lecturii* – opinează Ion Manolescu – *sensul nu apare, nu se degajă şi, la limită, nici nu există. Procesul devine unul al* ***creaţiei de sens: cum se citeşte textul este şi ceea ce înseamnă textul respectiv***" (***Unde apar imaginile literare? – o perspectivă cognitivistă***, în „Idei în dialog", an IV, nr. 11/ noiembrie 2008, p. 27).

Dintr-o atare perspectivă, cercetătorii depistează ori construiesc corelaţii între propunerile de existenţă/de lectură ale creatorilor, aşa cum se regăsesc acestea în lucrările personale, şi biografiile lor reale. Se sondează insistent corespondenţa privată. Vasile Gogea vorbeşte chiar despre o „campanie" a **neobiografismului** (în nr. 237/16-31 iulie 2012 al „Tribunei"), cu descinderi, mai mult sau mai puţin riscante, în epistolele scriitorilor. Motivaţia pare tentantă: în timp ce corespondenţa personală ar trăda „sufletul" omului, în produsul său artistic am putea identifica doar eul auctorial. Spus altfel: „suflul".

Un itinerariu apropiat urmează şi Corin Braga (de la Centrul de Cercetare a Imaginarului de la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca) prin cele nouă studii reunite în volumul ***Psihobiografii*** (Polirom, 2011). Scopul demersului îl reprezintă susţinerea ipotezei că **textul** (opera) îşi poate crea **contextul** (biografia). Criticul împrumută instrumentarul psihanalizei, ale cărei perspective interpretative le exploatează pentru a înţelege mai bine profilul psihologic al autorilor selectaţi.

Avem de-a face cu o întreprindere ludic-hermeneutică, încorsetată cu măsură de prejudecăţile cu care s-a (ne-a) hrănit în timp psihanaliza, aspect asupra căruia exegetul avertizează încă de la început: „*Fără îndoială, este vorba de analize «sălbatice», fără rigoare de aparat, neavând niciun fel de pretenţii clinice sau psihiatrice. Scopul lor nu este nici de a descrie «cazuri» şi a diminua prin aceasta în vreun fel geniul sau talentul literar al scriitorilor, nici de a formula un «adevăr» final în privinţa personalităţii şi trăsăturilor lor. Nu am fost interesat să demonstrez nicio axiomă sau ipoteză a psihanalizei, sacrificându-i pe scriitori, ci mai degrabă am adaptat şi abuzat hedonist de instrumentele psihanalizei pentru a încerca să intru în mintea acestora*" (p. 26).

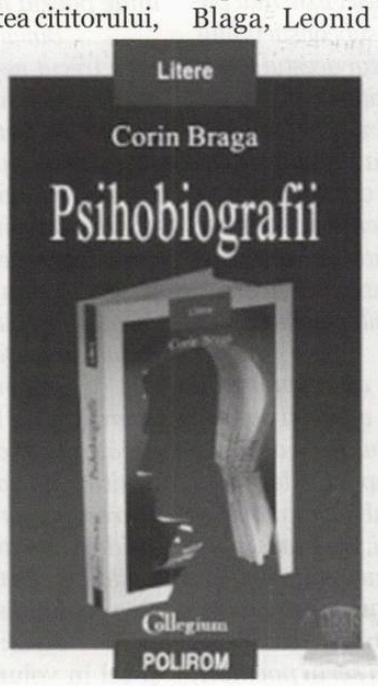

Culegerea se doreşte totodată o replică la relativismul şi la superficialitatea vremilor postmoderne, în care „penajul", aparenţa, lookul surclasează esenţa. Corin Braga pătrunde dincolo de extensiile/măştile auctoriale, în universul interior, autentic. Pe de altă parte, valorificând metode şi conţinuturi ce aparţin, de fapt, gândirii moderne (cu trimitere la şcoala psihanalitică iniţiată de Sigmund Freud şi continuată de discipolii săi), domnia sa confirmă porozitatea frontierelor dintre modernism şi postmodernism. Modernitatea încă lucrează, produce, iar bătrâna psihanaliză (în cazul de faţă) se dovedeşte în continuare dătătoare de sens: „*chiar dacă toate sistematizările teoretice şi conceptele prin care psihanaliza explică constituţia şi funcţionarea psihicului şi în special ale inconştientului uman ar fi eronate, funcţia ei investigatoare, cathartică şi curativă rămâne intactă. Paradoxul semnificativ este că psihanaliza «funcţionează»* ***chiar dacă*** *şi chiar* ***în ciuda*** *faptului că presupoziţiile teoretice ale terapeutului sunt false*" (p. 13).

Nici realitatea de hârtie imaginată de autorii supuşi atenţiei (Urmuz, Constantin Stere, Lucian Blaga, Leonid Dimov, Nichita Stănescu, Norman Manea, Jonathan Swift, Ernesto Sábato şi Carlos Castaneda) nu reprezintă pentru exeget un proces încheiat, aceasta prelungindu-şi lucrarea cu fiece nouă lectură, evitând astfel să se aşeze.

Cercetătorul invită la o reparcurgere a operei lor prin activarea unor nuclee (poate) mai puţin evidente, însă capabile să ofere noi dezlegări privind viaţa şi viziunea despre lume ale autorilor trataţi. Pe alocuri, unghiul său de vedere se suprapune rodnic peste dimensiuni ale crezului artistic al scriitorului, aşa cum se întâmplă în cazul lui Ernesto Sábato, pentru care creaţia reprezintă o ilustrare fidelă a obsesiilor individuale, a lumii lăuntrice. Eroii cărţilor sunt consideraţi dubluri ale personalităţii auctoriale, graţie cărora pot fi accesate spaţii altfel imposibil de explorat.

Putem conchide - pe urmele (şi ale) lui Raymond Federman - că un roman „*se bazează, într-o anume măsură, pe propriile experienţe ale autorului, fie ele trăite sau imaginate, transpuse apoi în viaţa personajelor, aşa se întâmplă întotdeauna, înrudiri nu de sânge, înrudiri de cerneală*" [***Dubla trăire (roman)***, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005, p. 27]. Suprapunerile ce se dezvoltă între eul empiric şi cel construit capătă semnificaţii aparte atunci când avem de-a face cu Sábato-personajul. Spre deosebire de celelalte ipostaze, acum dublura tinde să se elibereze de condiţia de fiinţă de hârtie şi să pretindă un plus de valoare ontologică.

Procesul prin care autorul creşte din text, cu luminile şi cu umbrele sale, este urmărit îndeaproape de critic şi în opera memorialistică ***Hronicul şi cântecul vârstelor*** de Lucian Blaga. Demersul exegetic nu vizează însă numai reexaminarea unor elemente biografice (printre altele: muţenia din primii ani de viaţă sau relaţia cu mama şi cu cei opt fraţi); Corin Braga îşi propune să surprindă măsura în care acestea au lăsat urme în devenirea scriitorului. Căci, aşa cum notează şi Salman Rushdie în romanul ***Copiii din miez de noapte***, evenimentul biografic îşi pune pecetea asupra personalităţii creatoare, iar cititorul autentic e dator să conştientizeze şi să valorifice onest oportunităţile productive ale operei: „*Cine şi ce sunt? Răspuns: sunt suma a tot ce s-a întâmplat înaintea mea, a tot ce am fost, văzut şi făcut, a tot ce mi s-a făcut. Sunt orice lucru şi orice fiinţă a căror existenţă în lume a afectat şi a fost afectată de existenţa mea. [...] Repet pentru ultima oară: ca să mă înţelegeţi, trebuie să înghiţiţi o lume*" (Editura Univers, Bucureşti, 2000, p. 475).

Privită astfel, realitatea de hârtie îi oferă cercetătorului clujean motive şi ocazii de punere la încercare a limitelor textului (inclusiv memorialistic), constituind în acelaşi timp o sursă de creaţie. Fiindcă exegetul (care nu se mulţumeşte cu tehnicile şi cu registrul lingvistic preluate din psihanaliză) este, la rândul său, un creator al cărui text poate genera nelimitate deschideri interpretative.

Referitor la ***Hronicul...*** blagian, autorul volumului de faţă observă că subiectul/eul se construieşte pe baza unei combinaţii aparte de împrejurări, atitudini, comportamente, unele active încă dinaintea naşterii scriitorului. Conjugate într-un scenariu închegat, acestea generează o posibilă istorie personală, pe care criticul o confruntă cu fragmente din corespondenţa privată, precum şi cu mărturii ale unor persoane apropiate poetului.

Astfel, despre episodul tăcerii aflăm că s-ar datora limitărilor proiectate de părinţi asupra copilului. Se pare că îndeosebi mama, profund marcată de recenta pierdere a Leliei (fiica ce murise prematur, la un an şi jumătate, cu două luni înainte de naşterea lui Lucian), a investit afectiv mai puţin în noul născut, inhibându-i tentativele de comunicare. Considerat o vreme substitut al acesteia, cu toate că nu reuşise să înlocuiască în sufletul părinţilor sora dispărută, micul Lucian (observă - psihobiograf – exegetul) „*simte că nu este iubit prin sine însuşi, ci prin cel pe care îl reprezintă, prin altcineva. Persoana sa nu contează în ochii mamei decât în măsura în care lasă să transpară prin ea o altă persoană. [...] În fantasmă, el riscă să se vadă ca un uzurpator care, pentru a-şi face loc în lume, a trebuit să-l înlăture pe predecesorul său*" (p. 67). Căutându-se pe sine, ca entitate distinctă, în privirea mamei, copilul nu se regăseşte oglindit. Faţa ei nu îi trimite semnalele aşteptate, acelea care să poată fi traduse de copil în dragoste şi protecţie şi care să îi stimuleze dezvoltarea.

Sunt fapte de viaţă care i-au amânat construcţia personalităţii, ridicându-i hotare cu mult înainte de a şi le hotărî el însuşi. Scriind despre ele şi despre sine, revizitând împrejurările şi evenimentele care l-au **hotărât** (avem în vedere sensurile propuse de Gabriel Liiceanu), Blaga-adultul îşi justifică muţenia, crizele de identitate, nesiguranţa care l-a însoţit de-a lungul întregii vieţi.

Nevoia de confirmare din partea mamei va fi resimţită şi mai târziu, în anii maturităţii creatoare; fiecare carte publicată, fiecare piesă jucată reprezintă argumente prin care scriitorul îşi justifică la modul superior existenţa şi prin care îi transmite mamei că „*merită să fi fost adus pe lume*" (p. 95). Iată, de pildă, ce îi scrie fratelui Lionel când îi apare ***Cunoaşterea luciferică***: „*Noua carte cred că o să impresioneze şi mai mult. Spune-i Mamei că poate să fie mândră de mine şi că mă voi sili şi în viitor să n-o fac de ruşine*" (după Bazil Gruia, ***Blaga inedit – Efigii documentare***, p.117, reprodus la p. 95). Aprobarea celei care i-a dat naştere i-a condiţionat, se pare, vreme îndelungată construcţia identităţii.

*

Volumul lui Corin Braga aduce înaintea cititorului numeroase alte consideraţii psihobiografice, seducător îmbrăcate stilistic. Ele creează punţi relevante către intimitatea autorilor trataţi, însă trebuie privite cu rezerva pe care însuşi exegetul o recomandă.

Luminița HOTEA

PROZA ONIRICĂ A LUI D. ȚEPENEAG, ÎNTRE „SPECTACULARUL CONȘTIENT” ȘI „VÂRSTA SUSPICIUNII”

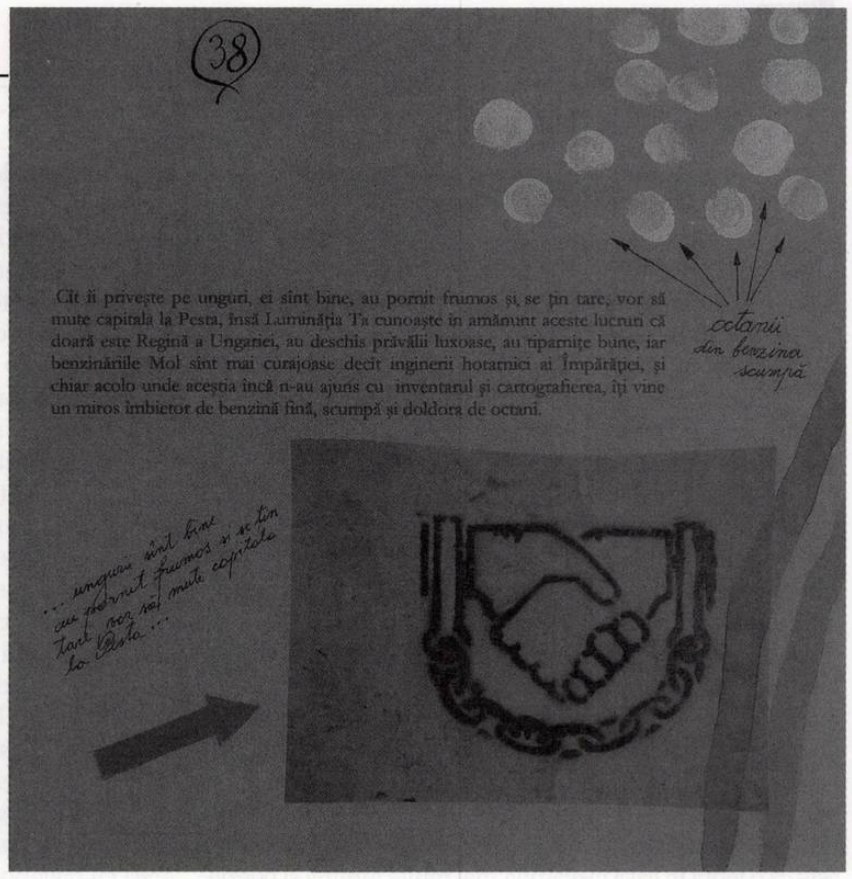

„Spectaculoasele convertiri” ale secolului al XX-lea literar românesc au pus în act nu doar deconstrucția canoanelor distorsionate politic și reinventarea formei și a expresiei actului liric și narativ, ci au vizat și adeziuni la formule textuale consacrate în străinătate. Chiar și intervalul ’48-’54, ce părea unul al (pseudo)literaturii girate de partid, a produs manuscrise valoroase, cu titluri și teme din cele mai originale, tocmai pentru că se scria pentru „sertar”, în subsolurile Bucureștiului și nu numai, unde mișcarea de rezistență (literară) a tinerilor boemi se făcea, în spirit călinescian, prin acumularea „culturii literaturii”. Anii 60’-70’, ai *„micii liberalizări”*, cum îi numește Eugen Negrici în ***Literatura română sub comunism*** (Editura Fundației Pro, București), au determinat însă cele mai vizibile transformări la nivelul literaturii. Au fost anii în care oniricii și târgoviștenii au scos de sub tipar opere ce demonstrau fără echivoc abaterea de la direcția impusă de ideologii comuniști. Mai mult, frondeurii au îndrăznit să privească și dincolo de granițele literaturii autohtone, propunând modele și modalități artistice pe principiul sincronismului. *„Acum, când am intrat într-un ritm normal de dezvoltare, e absolut necesară sincronizarea conștientă a literaturii noastre la evoluția literaturii moderne universale”*, scria teoreticianul onirismului estetic, Dumitru Țepeneag, în revista „Gazeta literară” (nr. 31, 1968).

Perioada „îngăduitoarei cenzuri” a permis romanului „secretat de scriitură” al grupului de inovatori reuniți în jurul editurii Éditions de Minuit - Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute, Michel Butor, Robert Pinget, Jean Ricardou sau Claude Simon - să pătrundă în spațiul literar românesc, suscitând rapid fascinația tinerei generații de scriitori autohtoni, dornici să aplice o formulă experimentală girată de nume grele ale literaturii străine. „Înscrierea” autorilor români la „școala refuzului”, cum a numit Bernard Pingaud *Le Nouveau roman*, i se datorează lui Dumitru Țepeneag, care a introdus în literatura română Noul Roman francez prin traducerea - pentru prima oară în românește! - a ***Gumelor*** lui Allain Robbe-Grillet. În plus, demersul va pune bazele unei alianțe literare pe care Țepeneag o va cultiva pe parcursul întregii sale cariere. Prozatorul Robbe-Grillet va ajunge în România în 1967, la invitația onirиștilor, și va rămâne surprins de libertatea exprimării grupului. În 1975, Țepeneag va fi invitat să ia parte la seminarul dedicat operei lui Alain Robbe-Grillet, unde va prezenta lucrarea ***Project de rien: espace et structure chez Robbe-Grillet***. Ideile „românului de la Paris” vor face obiectul unor dezbateri aprinse, la care contribuie însuși Robbe-Grillet și Jean Ricardou, confirmându-l pe autorul ***Romanului de citit în tren*** ca fiind unul dintre practicanții legitimi ai Noului Roman francez.

Prozatorul Dumitru Țepeneag și-a însușit din modalitățile și mijloacele Noului Roman încă de la primele produse pretins onirice. De altfel, Eugen Negrici observă că *„primele trei mici volume tipărite de el* (n.r. Dumitru Țepeneag) *în țară (**Exerciții**, 1966, **Frig**, 1967, **Așteptare**, 1971) ilustrează mai curând, prin formalismul lor frapant, experimentele Noului Roman, la a cărui introducere în literatura noastră (faimoasă prin sincronizările ei tardive) a contribuit direct prin articole și prin traduceri din Robbe-Grillet și Pinget”* .

Ceea ce îl fascinează pe Țepeneag la Robbe-Grillet nu este *„faimosul stil obiectual care a ieșit mai mult din comentariile lui Barthes decât din intențiile joyceene (un Joyce polițist), ale primului roman, scris de R-G în 53”*, ci faptul că romanul său este o artă a spațiului, iar autorul un inginer care are la dispoziție o infinită posibilitate de construcție: *„acest joc miraculos de a construi, de a transforma pe foaia albă a hârtiei timpul romanesc într-un spațiu real și ireal totodată, jocul de-a creația din nimic; ca în muzică, în spatele căreia nu există niciun fel de realitate, mai greu sau mai lesne cognoscibilă”* (Dumitru Țepeneag, ***Un român la Paris***, Ediția a III-a, definitivă, București, Editura Cartea Românească, 2006).

Foarte multe din textele țepenegiene se înscriu în ceea ce Nathalie Sarraute, una dintre importantele reprezentante ale Noului Roman, numea, într-un eseu publicat în 1950, în revista „Les Temps modernes”, *„vârsta suspiciunii”*. Povestirea de tip balzacian este abandonată, termenii pactului literar nu mai sunt respectați, între cititor, autor și personaj instalându-se neîncrederea. Textul devine un experiment, pentru ambii parteneri, în care toate datele sunt puse sub semnul întrebării. Rezultatele acestuia nu mai reflectă realitatea și nici nu își propun să facă acest lucru, ci au ca miză «efectul», în sensul postulat de Jean Ricardou. *„Efectul de text înseamnă propunerea sensului, efectul sensului înseamnă ștergerea textului. Acolo unde predomină sensul, textul tinde să dispară. Acolo unde predomină textul, sensul tinde spre problematică”*, scrie teoreticianul în lucrarea ***Noi probleme ale romanului***, concluzionând că, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, s-a instaurat *„dominația modernă a textului asupra sensului”*. Din povestirea unei aventuri, romanul devine aventura unei povestiri, în care atât autorul, cât și cititorul renovează și inovează. Este formula pe care se bazează întreaga poetica a „noului roman”. Ea reflectă nu doar subminarea romanescului tradițional, ci condensează metamorfoza artei narațiunii în secolul XX. Romul Munteanu, în ***Preludii la o poetică a antiromanului. Noul roman francez***, remarcă forța distructivă a demersului narativ modern, acesta constituindu-se într-un antiroman. Relația artă-realitate, conceptele de timp, spațiu, intrigă, personaj refuză să se supună vechilor modele epice, pentru că și-au pierdut *„capacitatea de iluzionare a cititorului”* într-un moment în care au loc *„substanțiale mutații de gust și mentalități”*. Dezagregarea structurilor realiste reformează ficțiunea: romanul nu mai povestește întâmplări, succesiunea evenimentelor este voit compromisă, *„relația dintre cauză și efect nu mai are justificare rațională”*. Așa se întâmplă și în romanele lui Țepeneag, ***Zadarnică e arta fugii*** (1973), ***Porumbelul zboară!...*** (1988), ***Cuvântul nisiparniță*** (1985), ***Roman de citit în tren*** (1986) ori ***Camionul bulgar*** (2010). Antiromanul lui D.Țepeneag se întoarce către sine, eroul narațiunii nu-l mai preocupă, ci este interesat de mijloacele sale de expresie. Personajul este supus disoluției, este transformat într-un simplu obiect. Scriitura devine propriul său personaj, procedeele de realizare a acesteia dezvăluindu-se cititorului și provocându-l să privească dincolo de anecdotic. Arhitectura savantă a prozei lui Țepeneag invită lectorul să pună cap la cap decupajele de text, aventura lecturii obligând la opriri și reluări. Lectorul devine spectatorul și, totodată, protagonistul unei pelicule în care personajele sunt teleportate dintr-o ficțiune într-alta sau sunt culese din realitatea imediată și aruncate în una halucinatorie, dar care pare adânc fixată în cotidian.

Întreaga operă a lui Dumitru Țepeneag este expansiunea neîntreruptă a câtorva teme, motive sau structuri imagistice care trec dintr-o scriere într-alta, autorul concentrând în nuvelele și romanele sale ceea ce Jean Ricardou numea *„intertextulitate restrânsă”*. Nucleul ***Romanului de citit în tren*** se regăsește în nuvela ***Așteptare***, după ce anterior scene din aceasta au fost introduse în schița ***Șef de gară cu șapca vișinie***. Crochiul scenariului ***Nunților necesare*** se află în schița ***La fotograf***. Imagini din ***Așteptare*** și ***Roman de citit în tren***, dar și din romanele ***Zadarnică e arta fugii*** și ***Nunțile necesare*** apar în ***Hotel Europa***.

Susținător fervent al lovinescienelor *„vase comunicante”*, D. Țepeneag s-a oprit și în tabăra textualiștilor. Într-un articol publicat în „România literară” în anii ’60, autorul ***Nunților necesare*** proclama poemele lui Dimov (celălalt „focar” al elipsei onirice) „texte” și introducea teza că, din punct de vedere oniric, nu există deosebire între genuri. Mai târziu, într-un interviu acordat lui Eugen Simion pentru „Caiete critice” (nr. 6-7, 1991), Țepeneag și-a asumat poziția de precursor al textualismului în literatura română: *„Textul este un spațiu de metamorfoză, de transformare a cuvintelor care se nasc din cuvintele precedente, nu dintr-o realitate exterioară. Cam asta scriam, poate cu alte cuvinte, ceea ce oricum era o revoluție pe vremea aceea, și nu numai în România (...). E evident că sunt un precursor al textualismului publicând chiar înainte de Radu Petrescu și Școala de la Târgoviște (deși se poate ca ei să le fi scris pe ale lor chiar înainte, fiind ceva mai în vârstă decât mine”*).

Totuși, Țepeneag nu a achiesat niciodată propunerii de text ca *„loc de producție literară”* în accepțiunea tel quel-istă, grup de care nu s-a apropiat, din motive politice (*„erau deja îmbâcsiți de maoism”*), în perioada călătoriilor sale prin Franța de dinainte de exil. În viziunea oniristului, Raymond Roussel este *„strămoșul absolut al textualismului”*, el fiind, de fapt, cel care a folosit primul tehnica *„scriptorului care scrie privindu-se scriind”*. De la Roussel, D.Țepeneag a preluat *„spectacularul conștient”* – în ***Porumbelul zboară!...***, ***Cuvântul nisiparniță***, ***Camionul bulgar*** –, unde autorul se desemnează pe el însuși și-și devine propriul personaj.

În opinia lui Țepeneag, ceea ce critica românească numește textualism face parte din mișcarea generală de înnoire a prozei, avându-i ca precursori pe Kafka și Joyce și manifestându-se la un moment dat mai pregnant în literatura franceză (Noul Roman, „Tel Quel”). Efectele textuale ale onirismului sunt similare, însă oniricii au ajuns la concluziile teoriei ricarduliene - *„textul este loc privilegiat de metamorfoze aparent independente de realitatea înconjurătoare”* - abordând literatura dintr-un alt unghi. „Raportarea *literaturii la realitate se face, datorită visului, prin analogie, nu prin omologie”*, spune D. Țepeneag în ***Războiul literaturii nu s-a încheiat. Interviuri***, (București, Editura Allfa, 2000), *„căci textul se formează din el însuși, ca și visul”*.

Tributară atât Noului Roman, cât și textualiștilor, mișcării onirice critica i-a reproșat indeterminarea, însă aceasta a avut avantajul de a impulsiona dezvoltarea ulterioară a literaturii române înspre postmodernism. Țeposul teoretician al curentului oniric a subliniat, nu de puține ori, că nu există generații spontanee și că fiecare moment din evoluția unei literaturi există datorită precedentului, într-o înlănțuire în care filiațiile și influențele sunt firești, protagoniștii unui curent sau ai altuia neavând cum *„să cadă din cer”*: *„Cu un minimum de bunăvoință și onestitate, generația optzecistă și-ar putea recunoaște rădăcinile în mișcarea onirică. Asta dacă nu va fi făcut pariul înduioșător infantil de-a trece drept extraterestră”* (***Războiul literaturii nu s-a încheiat***).

Cornel COTUȚIU

ÎNTÂLNIREA

(Urmare din pagina 7)

„Ce doriți?”

La uşa cu sticlă fumurie, un bărbat blond, între două vârste, aştepta placid un răspuns.

„Se numeşte... Se numea...”

Aşa mi-am dat seama că trebuie să aleg timpul. Pentru ea nu mai exista timp, ci porcăria aceea numită eternitate.

„...Fulvia Petrovan.”

Când mama mea era însărcinată cu ea, părinții mei au făcut o vizită unei familii prietene, el fiind profesor de română, doamna, bibliotecară la acelaşi liceu. În camera de zi – un perete cu cărți. Tata a văzut pe un raft un mic dicționar onomastic. Erau nehotărâți ce nume să pregătească pentru cea care, potrivit ecografului, va veni pe lume fată. Au frunzărit dicționarul şi, la un moment dat, le-au căzut ochii pe numele Fulvia, despre care se spune că este de origine latină, însemnând „roşcat”. Au jubilat! Cum tata are părul roşcat şi cum s-a constatat că mai totdeauna fetele seamănă cu tații, n-a mai fost nicio ezitare: Se va numi Fulvia! Profesorul le-ar fi spus că, dincolo de nume, important este că o fetiță în casă înseamnă mai multă lumină şi poezie. Aşa a şi fost. Până la cei 16 ani ai Fulviei.

Tânărul mort era îmbrăcat într-un costum negru, reiat; cămaşă albă, papion, batistă albă în buzunarul de sus al hainei, pantofi negri, de lac.

Când m-am desprins din năuceală, am țipat cu o disperare care ar fi putut să spargă pereții:

„Dar unde e soră-mea?!”

Muncitorul, mut, privirea buimac de la mine la sicriu şi înapoi, ca o jucărie mecanică.

Auzind urletul meu, a apărut şi celălalt. S-a dumirit îndată, cu ochi bulbucați, rostind răguşit:

„Drăcia naibii!”

„Cine e ăsta ?!”

Amândurora le pierise glasul.

Umblam bezmetic. Am găsit în condica din biroul capelei numărul de telefon al părinților lui. Le-am vorbit răstit. „Veniți să vă vedeți feciorul!”

El era patronul unor firme prospere din oraş, cu sucursale în câteva localități din județ. Mortul era singura lui odraslă. Nu ştiam că băiatul avea 20 de ani, nici că maică-sa pierise într-un accident cu un an şi jumătate înainte. Familia Polog, iar mortul se numea Florin, Florin Polog.

Înaintea lui au sosit ai mei. Ne dădeam cu capul de pereți: Unde era Fulvia?!

Cei doi angajați dispăruseră. Bănuiam că se ascund undeva, doar nu puteau lăsa ditamai capela nepăzită sau neîncuiată.

Acest Polog avea o figură de om stăpân pe sine, dar, deopotrivă, arăta un chip uluit, avea o expresie de om de pe a cărui fizionomie uluiala ar fi fost să nu mai dispară niciodată. Până la urmă, s-a apropiat de sicriu, s-a aplecat şi a mormăit de câteva ori, pe un ton de parcă implora: „Pe cine am îngropat azi ?...”

Mama s-a întors spre tata, l-a prins de reverul sacoului şi, cu răsuflarea întretăiată, a alunecat în genunchi. Îndată, gândul ei a trecut în mintea tatălui şi a mea.

„Unde-i fata mea?!”

A fost o întrebare şoptită, spre neundeni.

Mama a întors fruntea spre Polog, care încremenise lângă sicriu. Acesta i-a simțit privirea, întorcându-se pe jumătate, cu aceeaşi expresie de uluială. De unde mă aflam, am putut să observ că se uitau unul la celălalt fără să clipească.

Cum liftul glisa fără zgomot, n-am remarcat din primul moment prezența preotului, îmbrăcat în straie negre, el însuşi brunet şi destul de tânăr. Fusese chemat de unul dintre angajați şi a venit în grabă. În chilia preoțească, cei doi muncitori i-au relatat ce s-a întâmplat şi toți trei apoi au încercat să reconstituie confuzia. Florin şi Fulvia au decedat în aceeaşi zi, la spital. Tânărul muribund i-a cerut tatălui să fie dus direct la capelă, soră-mea a cerut ca în preziua înmormântării să fie adusă aici, dar cu sicriul închis, şi să fie descoperită doar dacă eu aş dori asta. Blondul îl prevenise pe preotul Filimon că sus mai este un sicriu, identic ca înfățişare, cu capacul tot aşa, prins în şuruburi.. Preotul a luat o hârtie, un petic de hârtie, pe care a scris inițialele şi a prins-o cu scotch : „F.P.” – asta însemnând Fulvia Petrovan. Cei doi au urcat sicriul, iar în următoarea zi a fost coborât pentru prohod. Doar că, potrivit înțelegerii cu Primăria oraşului – adică doi angajați pentru câte trei zile – cei doi nu ştiau ce înseamnă „F.P.” şi au coborât sicriul Fulviei şi nu al lui Florin.

Acum doi ani, când diagnosticul de leucemie pus Fulviei era categoric, ea a cerut părinților să aranjeze în cimitir un mormânt cu trei spații (asta ştiindu-se că eu am hotărât să-mi găsesc locul de veci peste Atlantic). Iar piatra ei funerară să fie delimitată de a lor, să fie o marmură neagră, să sugereze o flacără şi pe ea să fie inscripționate doar prenumele Fulvia şi, deasupra, semnul crucii.

La anterioara mea descindere în țară, ea m-a dus până aici. O priveam consternat. Se uita la placa neagră de parcă s-ar fi contemplat în oglindă. Or, mie îmi venea să mă prăbuşesc.

Protestele, refuzul părinților, dar şi insistențele ei au durat luni de zile. În cele din urmă, au acceptat. Îmi spunea tata la telefon că boala înaintează şi au hotărât să n-o mai supere, să-i îndeplinească orice capricii, să o ducă unde vrea, dacă vrea, să îi cumpere tot ce le cere, să tacă, dacă li se cere, sau să râdă, să glumească. Era un fel de armonie a resemnării. Doar că Fulvia nu a abuzat. În perioadele ei de depresie nu mergea la şcoală, o ținea la curent cu materiile o prietenă, iar clasa, când revenea, o primea cu bucurie. Doar că – mi-o spusese ea însăşi într-o convorbire telefonică – s-au înțeles tranşant: ei să nu ascundă că au a face cu o bolnavă incurabilă şi nici să nu o trateze condescendent, aparte. Regreta doar că la orele de sport trebuia să rămână pe margine; iubea voleiul.

O singură dată ai mei s-au împotrivit. De fapt, mama. Iar relatarea întâmplării mi-a parvenit de la tata, prin telefon, desigur.

Fulvia se afla într-o perioadă bună, după şedințele cu citostatice. Reluase cursurile la liceu, intrase într-o normalitate cât de cât acceptabilă. Într-o zi, venind de la şcoală, a văzut o țigăncuşă, avea vreo 15 ani, aprecia ea, prin urmare, mai mică decât soră-mea cu vreun an-doi. Dar era mamă. Stătea pe bordura uni trotuar, ținând în poală un copil, la vreun an jumătate-doi. Îl mângâia, îl alinta. Văzând-o pe Fulvia, i s-a lălăit în stilul lor obişnuit. „Domnişoară, dă-mi doi lei să-i iau copilului meu un covrig.” Se aflau vizavi de un butic alimentar. Fulvia i-a spus: „Nu-ți dau bani, dar hai înăuntru şi-ți cumpăr tot ce dorești”. Fulvia avea tot timpul bani la ea, încât a plătit tot ce dorise tânăra mamă: lapte, salam, franzelă, biscuiți. În final, Fulvia i-a spus: „Când ne mai întâlnim, să nu-mi ceri bani, dar intrăm unde ne nimerim la vreun magazin alimentar. Însă am o pretenție: de câte ori ne întâlnim, să-l văd pe copilul acesta curat, cu obrajii spălați”. Întâmplarea făcea că, mai mereu, o dată pe săptămână, se întâlneau. Țigăncuşa i se adresa Fulviei la fel: „Uitați, domnişoară, copilul are obrajii curați.” Toată povestea a durat câteva luni, până când, Fulvia şi mama aflându-se în oraş, au întâlnit-o pe țigăncuşă. Fulvia şi ea, cu copilul, au intrat într-un magazin de alături şi au făcut cumpărături; mama, rămasă pe trotuar, era stupefiată. După despărțire, mama i s-a adresat Fulviei: „Îți aminteşti că, în urmă cu o jumătate de an, eram în piață, la Big, am făcut niște cumpărături şi, la un moment dat, am trecut la o tarabă de alături, unde am zărit niște vinete frumoase, iar când am revenit să iau bani din poşetă, poşeta dispăruse? Am apucat să o văd pe ea, alergând cu poşeta mea. Aveam acolo bani, cardul de la bancomat, cardul de la telefon, telefonul mobil, buletinul de identitate, un plic cu un inel pe care ți-l cumpărasem şi alte nimicuri? Ea este. Iar tu faci gesturi de generozitate pentru o astfel de...?!” Pe bună dreptate, Fulvia a fost scandalizată... Şi totuşi... obrăjeii aceia spălați...

„Părinte! ” i se răsti mama. „Când vin la cimitir...”

Apoi a continuat moale, duios: „Eu unde mă duc? Acolo unde pe piatră scrie Florin Polog, când ştiu că înăuntru sunt osemintele ei, ale fiicei mele, ori la mormintele noastre, unde pe marmură e săpat numele Fulvia?” Tonul redeveni acut: „Dar înăuntru e altcineva?!”

Normal că preotul nu avea niciun răspuns şi o moşmondi stereotipic: „Dumnezeu să vă dea ambelor familii gândul cel bun”.

Polog interveni nedumerit: „Dar prohodul de azi, făcut altei persoane decât celei invocate, mai e primit acolo Sus, în Ceruri?”

„Îl voi căuta în seara asta pe părintele protopop, cu rugămintea să-mi dezlege încurcătura.”

Broboanele de sudoare îi coborau, pierind în mustața stufoasă şi bine tăiată.

Mama către Polog, blând: „Du-mă acolo.”

S-a înțeles unde. Eu am ezitat. Ce să văd? O piatră funerară cu numele celui încă neîngropat? O claie de coroane, care nu au nicio legătură cu Fulvia?

Aveam să aflu ulterior că, în urmă cu un an, după decesul soției sale, Polog a comandat un mormânt cu trei compartimente. Pentru el, soția şi fiul Florin. Acesta a acceptat, dar placa mortuară să nu fie corp comun cu

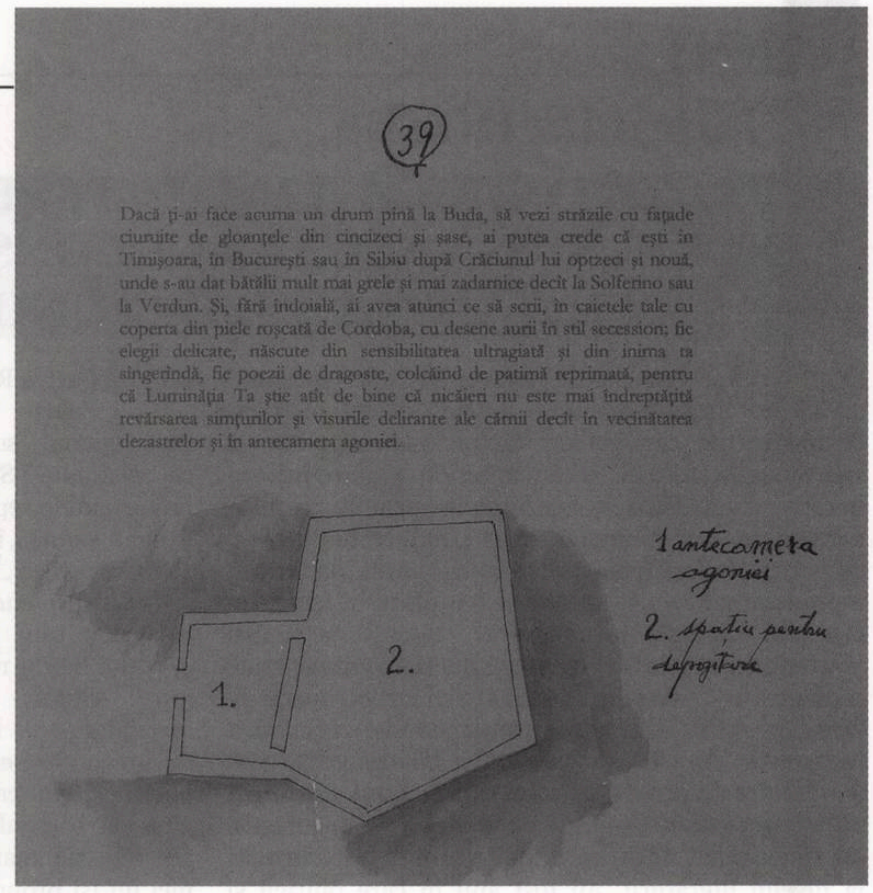

celelalte două, să fie din marmură neagră, să sugereze o flacără şi să nu fie încrustate pe ea decât o cruce şi prenumele său – Florin, atât. Tatăl nu a avut obiecții.

Am luat-o pe aleea din dreapta, la capătul căreia se află tripticul mortuar al familiei noastre. Cei trei puieți de mesteacăn s-au prins. „Cel mai nobil copac dintre toate!”, exclama Fulvia. „Albul tulpinii îi dă o noblețe pe care ceilalți nu o au. Sau nu o au deloc.”

Capacul era dat deoparte, aşezat pe movila de pământ scos dinăuntru. Cineva aruncase un buchet de lăcrimioare.

S-a strecurat în mine o adiere de invidie. Gândul acesta mi l-a luat cineva înainte. Şi eu voiam să-i duc un bucheţel de lăcrimioare.

„Fulvia”. Aurul literelor, pe fondul negru al marmurei, dădea un fel de seninătate sobră acestui contur al lespezii... Dar ea e în altă parte, mireasă pentru totdeauna...

Aveam să aflu acasă că, la celălalt triptic, al familiei Polog, cu Fulvia înăuntru şi coroanele lui Florin deasupra, cei doi tați îndoliați şi-au dat mâna.

Între cei doi era iscată o râcă, pe care tatăl meu nu a putut-o depăşi. Din pricina a două împrejurări. Cu vreo patru ani în urmă, Polog îi promisese tatălui meu, încă director al spitalului județean, să îi aducă din SUA o aparatură electronică de ultimă generație, pentru sectorul chirurgie. Una dintre firmele lui Polog cu asta se ocupa. Tatăl meu jubila că va putea asigura o astfel de dotare pentru spital. Peste câtva timp, întors de peste hotare, Polog i-a comunicat tatei că pentru aparatura aceea i s-au pus niște clauze pe care el nu le putuse satisface, aşa că... Desigur că tata a regretat, dar s-a înfuriat când, la un colocviu național de chirurgie estetică, a aflat de la un omolog al său de la Craiova că aparatura aceea, pe care conta, a ajuns acolo, la Craiova, cumpărată de la Polog, cu un preț de două ori mai mare decât fusese înțelegerea cu tata. S-au înjurat reciproc la telefon şi tărăşenia s-a încheiat.

A doua oară, discordia a pornit de la o licitație canină. Se întâmpla cu câteva luni înainte de a se afla diagnosticul irevocabil al Fulviei. Pe la 15 ani, după ce terminase gimnaziul şi reuşise strălucit la examenul de admitere în liceu, părinții au răsplătit-o pe Fulvia cu un terrier westie. Încă nu avea un an cățelul, dar se spune că are un comportament de copil tot restul vieții. Bineînțeles că era alb, culoarea ei preferată. L-a botezat cu numele rasei – Westie. Fulvia însăşi se comporta ca un adolescent cu el. Mic, vioi, energic, robust, viguros, vesel, jucăuş – ce să mai zic? – avea ochi strălucitori, aproape negri. Avea o blană cu puf moale, des. Tânăra stăpână a cercetat toate sursele de informare despre această rasă, despre cum trebuie dresat Westie, care îi este personalitatea, cum trebuie îngrijit. Mă instruia pe mine însumi, la telefon, cum trebuie tuns, cu ce perie trebuie scărmănat. Westie s-a lăsat repede dresat, devenise extrem de ascultător, de disciplinat, răspundea prompt şi agil la comenzi, ba avea şi inițiative. De pildă, ascundea şosetele Fulviei, iar ea trebuia să-l implore să-i fie aduse, el se făcea că nu pricepe, că ezită, ca apoi să apară cu ele în bot. Odată, în joacă, desigur, Fulvia mi-a dat un telefon, întrebându-mă dacă nu cumva papucii de casă sunt pe la mine.

Şi într-o după amiază, când Fulvia a intrat în casă să caute nu ştiu ce, cățelul, zburdând prin curte, a dispărut. Căutările au fost zadarnice. Ca să-i potolească deznădejdea, tata a dat un anunț în ziar. Degeaba.

(Continuare în pagina 14)

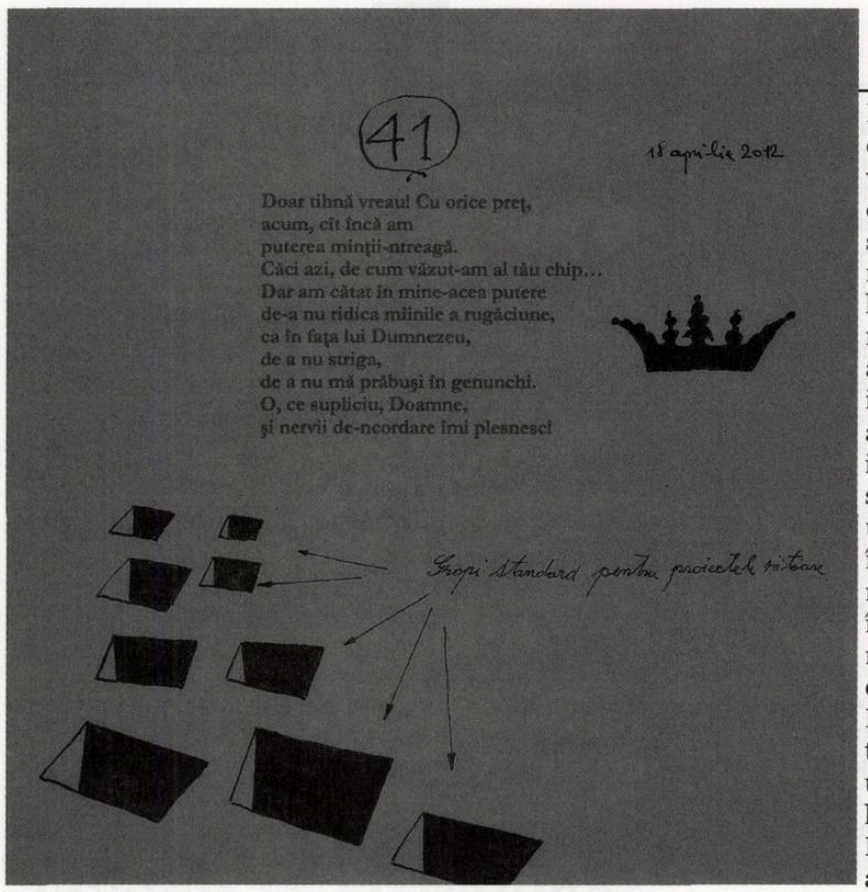

Daniela CĂPRAR

JURNALUL CA POVESTE DE DRAGOSTE. SCRIITORUL SEBASTIAN ŞI LENI CALER

Jurnalul poate fi considerat şi o poveste de dragoste neîmplinită, din păcate, dintre tânărul scriitor Mihail Sebastian şi actriţa Leni Caler, frumoasă, tânără, blondă, senzuală, care stârnea curiozitatea tuturor, în mod deosebit a bărbaţilor care roiau în jurul ei, printre care se număra şi Camil Petrescu. Însuşi Sebastian se descrie în însemnările diaristice ca un bărbat viril, înconjurat mereu de femei, printre care Marietta Rareş, Elvira Godeanu, Marietta Sadova, Cella Serghi, Lilly, Zoe şi Alice Theodorian, care vin spre el fără ca să facă mari eforturi. Totuşi, cea care îi marchează existenţa este Leni Caler, alături de care trăieşte fluctuaţiile iubirii de la primii fiori, tipic adolescentini, la efervescenţa trăirilor, apropierile tandre, afectuoase, luciditatea sentimentului, îndepărtarea unuia de celălalt, indiferenţa totală care duce la ruptura lor iremediabilă. Tocmai prin aceste fluctuaţii scriitorul se verifică pe sine, se redescoperă, fiind destul de critic cu el însuşi. De altfel, şi iubirea, ca şi prietenia, este o altă formă a incomunicării cu celălalt, a solitudinii diaristului. Astfel, iniţial, Sebastian este captivat de tânăra femeie, de frumuseţea-i admirabilă, de simplitatea discuţiilor, de dăruirea ei în clipele de intimitate, încât bărbatul se grăbeşte să consemneze cu frenezie: *„Ne iubim. Ne-am spus-o"*[1]. Însă, tocmai această declaraţie a amorului, a certitudinii sentimentelor lor îl sperie pe Sebastian, pentru că nu îndrăzneşte să creadă într-un viitor fericit împreună. Mai ales că trăieşte o dilemă profundă, pe care nu reuşeşte să o desluşească, şi anume: el, un stângaci, prost îmbrăcat, neavând ce să-i ofere mai mult pe plan material, veşnic neliniştit, solitar este iubit de această femeie superbă, cochetă, dar de o simplitate adorabilă. Această Leni era excepţională pentru Sebastian, era acea femeie care îl tutuia, îi arăta gesturi mici, dar pline de afecţiune, priviri atente, care îl învăluiau pe tânărul publicist într-o atmosferă de beatitudine, din păcate, spulberată foarte repede. Astfel, periplul emoţional profund în care se ancorase diaristul cu entuziasm este marcat de despărţirea celor doi, în plină amiciţie, sărutându-se. Ruperea acestei relaţii declanşează în sufletul diaristului o adevărată furtună a sentimentelor, tulburătoare în esenţă, care îl copleşesc: dezamăgire, suferinţă, răceală când o revede pe tânăra femeie şi apoi, în cele din urmă, o stare relativă de indiferenţă. Aceeaşi indiferenţă, însă admirabilă, o adoptă Camil Petrescu în relaţie cu Leni Caler, cea de care îl legase o prietenie de ani de zile, notând într-o notă din jurnalul datat în 1923 că nu o mai iubeşte, simţindu-se eliberat.

Portretul femeii este conturat de către teoreticianul ***Tezelor şi antitezelor*** din micile sale însemnări din jurnalul amintit: ea este frumoasă, orgolioasă, geloasă, îi place să fie venerată, să fie admirată, să i se spună că este inteligentă, dar în acelaşi timp autorul notează: *„Femeia aceasta mi-a dat halucinaţia unei desăvârşiri. Această halucinaţie n-o pot rupe din mine, fără să rup şi fire de carne"*[2]. Ea devine pentru Camil Petrescu iluzia femeii ideale, care, în unele momente, mai ales cele în care se reîntorcea la Scarlat Froda, soţul ei, acasă devenea fără voinţă, aşadar, o femeie mediocră.

În timp ce o priveşte şi o ascultă, ea îi făcea tot felul de reproşuri, ca apoi diaristul să consemneze cu luciditate: *„E neschimbată. I-ar face plăcere s-o iubesc - nu eu în special, ci zeci de mii de bărbaţi şi, între ei, şi eu"*[3]. Aşadar, este conştient de faptul că Leni este adorată, iubită nu numai de el, ci şi de foarte mulţi bărbaţi, de aceea îl încearcă sentimentele de gelozie, dar mai ales de regret pentru angrenarea într-o poveste de dragoste fără sens. De aceea, diaristul se autoanalizează cu sinceritate: îşi găseşte mereu scuze pentru a o revedea sau de a-i spune lui Leni ultimele cuvinte, îşi imaginează la nivelul conştiinţei tot felul de proiecte legate de ea, mai ales cele care ţin de rolurile ce le-ar putea interpreta, îşi reproşează slăbiciunea exacerbată pentru Leni, imposibila uitare a acesteia şi îşi promite să renunţe la ea, fără să sufere. Ca un adolescent înflăcărat, Sebastian îşi propune chiar să nu o mai sune pe Leni, cam vreo două săptămâni, însă tot el declară că este incapabil de asemenea legăminte. De aceea, de fiecare dată când Leni îl vizitează, o acceptă, tocmai pentru că îi este imposibil să se despartă de această femeie, pe care o regăseşte tot mai bună, mai afectuoasă, mai frumoasă, fără abilităţi false sau cochetării ascunse şi fără disimulări. În tot acest timp, cât cei doi retrăiesc clipe de fericire împreună, Leni cochetează cu Scarlat Froda, fără să se ascundă de Sebastian. Apoi, deşi decide de această dată să o părăsească, totuşi, nu duce la bun sfârşit proiectul, iar dimineaţa o ia de la capăt. Dimpotrivă, consideră că vina îi aparţine, pe motiv că el nu s-a implicat şi mai mult, nu a fost capabil să-i arate iubirea, în timp ce ea a abordat totul cu mult tact, cu multă seriozitate. Astfel că uită suferinţa de a fi înşelat sau ignorat, în unele împrejurări, mai ales când o are aproape sau când petrece alături de ea clipe fericite. Tocmai prezenţa ei îi creează diaristului o stare de fericire, de linişte, de bucurie, în puţinele momente pe care le petrec împreună. Aşadar, diaristul îşi leagă propriul destin de această femeie, poate ca un simplu amor care va rezista sau poate ca o nouă experienţă care-l remontează la viaţă, care îl face, pentru scurtă vreme să trăiască.

Sebastian nu renunţă la atribuţiile sale de dramaturg nici acum, când consemnează momente ale relaţiei sale cu Leni Caler, interpretând gesturile, comportamentul acesteia, formulând replicile ei în funcţie de anumite situaţii: *„Ea, în schimb, a avut un cuvânt admirabil, pe care încerc să mi-l amintesc: « Eu sunt, ce e dreptul, capricioasă, cochetă şi frivolă. Dar n-am făcut niciodată ceva numai din cochetărie, capriciu sau frivolitate.» Îmi pare rău că nu-mi pot aminti exact. Ea găsise o expresie mult mai justă. Iată-mă, aşadar, la un punct de « fericire». Eşti mulţumit?"*[4]. Răspunsul nu apare, tocmai că de cele mai multe ori diaristul îl intuieşte şi apoi are confirmarea din partea unor prieteni cu care se întâlneşte la „Cina". Astfel, Soare Z. Soare, cu care diaristul se întâlneşte la o cafenea, îi relatează lucruri tot mai interesante, mai atractive din viaţa Leniei, anumite picanterii care dezvăluie relaţiile ei amoroase, istorisiri care nu-l întristează, ci dimpotrivă îl amuză. Treptat, el însuşi dramatizează povestea sa de amor, mai ales că face trimitere la un episod din ***În căutarea timpului pierdut***, mai exact un dejun al lui Marcel cu Saint-Loup şi Rachel. De fapt, diaristul suprapune propria sa poveste de iubire cu acest episod proustian, având impresia că retrăieşte şi prin lectură experienţele protagoniştilor din romanul lui Proust, asemenea stărilor sale interioare. În acelaşi timp, diaristul joacă un rol important în propria-i piesă de teatru, şi anume drama iubirii neîmplinite alături de Leni Caler, pe care el însuşi o regizează în paginile ***Jurnalului***. Totodată, treptat, rolul de regizor este preluat de cel de actor, acela pe care şi-l arogă, şi anume Swann, personajul proustian, care, om inteligent, extrem de sensibil, fin estet, trăieşte o iubire dramatică, chinuitoare alături de Odette, care-l împinge spre acte penibile (zăreşte două siluete proiectate pe fereastra luminată a iubitei sale, bate la geam, însă constată cu ruşine că a greşit casa). Aceeaşi atitudine a diaristului, de regret, o regăsim şi în cazul lui Swann, care este convins că Odette nu a meritat sacrificiul său (îşi dorea să moară pentru Odette), ea fiind o femeie care-i displăcea, care nu era genul său. Acest Swann-Sebastian se autonalizează cu sinceritate, cu luciditate, replicile rostite fiind redate sub forma confesiunii directe. Astfel, diaristul suferă pentru că nu se întâlneşte cu Leni, o altă Odette, se gândeşte mereu la ea, se torturează zile de-a rândul când ea nu-şi face apariţia nu neapărat la el acasă, ci în oraş, la teatru, la cafenele, când e pe cale să-l iubească, atunci se distanţează de ea, pentru a o pedepsi, o vede urâtă, pentru a-şi linişti simţurile, când nu este alături de ea, deşi ştie cât este de frumoasă, simte nevoia să o salute când e la braţul unui domn, îşi calculează timpul până când poate să o vadă la teatru, interpretând diferite roluri şi, totodată, îşi doreşte cu ardoare să fie singură, pentru liniştea lui interioară sau poate pentru a-i vorbi. Şi totuşi, planurile sale nu se împlinesc, de aici şi suferinţa torturantă a lui Sebastian, care devine ontologică. În acest sens, diaristul notează în 7 octombrie 1936 următoarele: *„Dar simt, zi de zi, cum cedez nostalgiei de a o vedea; dau târcoale telefonului, mă culc cu gândul la ea, o visez, mă scol cu gândul la ea. E stupid, ştiu că e stupid – n-am decât să recitesc jurnalul ăsta, pentru a vedea cât este de stupid"*[5]. Din acest coşmar diaristul se salvează tocmai scriind despre propriile stări interioare tulburătoare, în urma pierderii lui Leni, fiind lămurit şi vindecat în privinţa tinerei femei.

Totodată, Sebastian o uită pe tânăra actriţă, ce-i drept pentru scurt timp şi în urma relaţiei cu Zoe, alături de care este fericit pentru că femeia este frumoasă, tânără, cu un trup adolescentin, însă având o melancolie în privire. Nici această relaţie nu va dura mult, nu o iubeşte pe Zoe, dar crede că în urma unui efort ar reuşi acest lucru, iar Leni i se pare complet indiferentă. Abia acum diaristul se bucură de pace lăuntrică, fără anxietăţi, gelozii, fără întrebări tulburătoare despre atitudinea uneia sau alteia dintre femeile iubite. De aceea, el adoptă o atitudine de detaşare superioară, adresându-se metaforic cititorului, căruia îi cere aprobarea, asemenea regizorului sau corului antic care dialoghează cu spectatorul: *„La ce bun, te întreb, la ce bun să-ţi complici nenorocita ta viaţă cu asemenea regrete, cu asemenea imposibile speranţe, cu asemenea demente aşteptări, care toate la urmă au acelaşi gust de cenuşă?"*[6]. Neîmplinirea prin iubire a scriitorului accentuează starea de depresie, de solitudine în care se găseşte, fără să întrezărească vreo posibilitate de a se salva. Cert este că, din 1938, paginile ***Jurnalului*** nu mai abundă în detalierea unor momente intime, fie alături de Zoe sau de Leni, fiind un an teribil pentru Sebastian, care îşi pierde cei mai buni prieteni. Detaşat de orice sentimentalisme, Sebastian îi creionează lui Leni Caler un alt portret, cel al actriţei, în rolul Corinei, prin intermediul căreia diaristul reface procesul de creaţie al piesei ***Jocul de-a vacanţa***. Însă, în anii ´30, Leni Caler era recunoscută ca o actriţă remarcabilă, care a jucat în compania Bulandra, la Teatrul Comedia, la Teatrul Naţional, la Teatrul Municipal „Bulandra", având roluri principale în ***Cum vă place***, ***Şoarecele de biserică***, ***Pygmalion***, ***O noapte furtunoasă***, ***Intimităţi***, ***Frumoasa aventură***, ***Trei generaţii***. În acelaşi timp, interpretările ei scenice au fost apreciate şi de renumitul dramaturg Camil Petrescu. Despre acesta notează cu sinceritate Leni în propriile memorii, insistând asupra indicaţiilor lui regizorale, în legătură cu piesa ***Mioara*** .

(Continuare în pagina 14)

Cornel COTUȚIU
ÎNTÂLNIREA

(Urmare din pagina 12)

La câtăva vreme după asta, a avut loc, în zona Obor, târgul anual de animale. Apăruse un ins cu câțiva câini, din rase diferite. Printre ei, un terrier west higland White, leit Westie. Tata s-a îndreptat fericit spre țarc. Însă alături apăruse, ca din pământ, Polog. Voiau amândoi același cățel. Atunci, stăpânul câinilor a propus o licitație ad-hoc. Tata nu era pregătit pentru așa ceva, știa câți bani are în portofel, iar când Polog a plusat peste suma din buzunarul tatei, a trebuit să se retragă, dezamăgit. Mi-a relatat scena la telefon. „A furat o bucurie Fulviei" – îmi spunea cu o voce stinsă. Aș fi putut căuta un astfel de exemplar undeva, la Montreal, sau aiurea, însă, din comoditate, îmi displăcea ideea de a-l urca, cine știe în ce condiții, în avion. Eh, dacă aș fi știut ce se va întâmpla cu Fulvia, n-aș fi ezitat.

În cele câteva zile, cât mai aveam să rămân în țară, nu-mi venea să ies din casă, aș fi vrut să mă duc aiurea, la munte, dar nu se cuvenea să-i las pe părinți fără prezența mea, golul ar fi fost un adaos la suferința noastră. Pe de altă parte, ieșind în oraș, eram potopit de condoleanțe, cazul Fulviei impresionase până și pe cei care n-o cunoscuseră. M-am întâlnit într-o zi cu fostul meu coleg de școală, Gelu. Am fost destul de apropiați în anii de liceu. Aveam și o cofetărie, mică, dosită în vechiul centru al urbei, unde tăifăsuiam și proiectam câte-n lună și stele. Aici am intrat, ca feriți de lume. Gelu i-a fost profesor de filozofie lui Florin. Elevul lui avea deschidere spre această disciplină și, nu întâmplător, într-un an a participat la faza națională a olimpiadei de filozofie. Orele de la clasă, pregătirea suplimentară i-au apropiat afectiv. După accident, când erau semne că Florin ar putea supraviețui și se permisese să fie vizitat la spital, i s-a îngăduit și lui Gelu să intre în salon – o rezervă spațioasă. Băiatului îi era greu să vorbească, așa încât Gelu a fost cel care i-a înșirat vrute și nevrute. La un moment dat, Florin l-a întrebat, pe un ton stins, tărăgănând cuvintele: „Are vreo legătură cu Platon expresia dragoste platonică?" După care a ridicat privirea în tavan, ca și cum, de fapt, nu-l mai interesa răspunsul, contase că rostise „dragoste platonică".

Interesul pentru Florin m-a determinat să fac câteva investigații discrete, în zilele următoare. Pe la vecini, pe la prieteni.

Cum, după evenimentele din decembrie 1989, Polog se aruncase în afaceri – cică avea relații, căci ar fi fost informator la Securitate –, a devenit în zece ani unul dintre cei mai prosperi oameni din oraș. N-avea timp și, de altfel, nici plăcere să se ocupe de copil. Doamna Polog i-a fost și mamă și tată. Serviciul de la banca unde lucra a pus-o în situația de a-l lua pe Florin de la cămin cel mai adesea după ora cinci după amiaza. Inevitabil, îl găsea în sală ultimul, singur, dar cuminte. În clasele primare, a angajat o vecină să îl ia de la școală și să-l supravegheze până se întorcea mama de la bancă. Ajuns la gimnaziu, băiatul avea cheia de la casă și se descurca singur cu mâncarea și cu lecțiile. Nedumeririle adolescenței ea, mama, i le rezolva, iar ceva mai târziu, până și inițierea în probleme de sex (voalat) ea a făcut-o. Seara, noaptea, înainte ori după vizionări la televizor, jucau table, cărți, puzzle, citeau, pe rând, cu voce tare, pagini de proză, de poezie, în weekend îl chema la bucătărie, să curețe legumele. În cele din urmă, Florin căpătase priceperea și plăcerea de a prepara singur mâncare. Unele pățanii hazlii, hârjoane din oraș, la care participa și el, ei, mamei, i le relata.

Și deodată accidentul. Într-o curbă, un Tir a intrat în mașina ei. A târât-o câțiva zeci de metri, încât, de la morgă, pentru a nu fi văzută cât de zdrobită era, a ieșit cu capacul sicriului definitiv închis. Așa se înțelege, poate, de ce, muribund fiind, Florin a cerut să se procedeze la fel și cu el. Cu multă greutate – asta am aflat-o de la domnul Polog – a reușit să-și rostească și ultima lui rugăminte: să fie îmbrăcat în costum de mire și cu papion (așa l-am și văzut la capelă), cerând să fie dus de la spital direct la capelă, la cimitir, să fie mai aproape de maică-sa. „Așa m-ar fi vrut ea, cu papion". În zilele de sărbătoare, la festivități, așa îl gătea doamna Polog.

Rămas fără mamă, cu bacalaureatul obținut târâș-grăpiș, Florin nu a avut nicio fărâmă de imbold să se înscrie undeva mai departe. A rămas într-o stare de tristețe și tânguire. Tatăl, voind să-l învioreze, i-a dăruit un autoturism mititel, cochet. Ceea ce i-a fost fatal. Florin descoperise plăcerea vitezei – o mărturisea prietenilor –, dar în săptămâna trecută s-a izbit într-un copac. La spital, chirurgii au fost rezervați în ce privește soarta lui. Înainte de deces a avut două zile de intermitentă conștiință. Apoi, gata...

Coborând spre mașina din parcare, unde ne aștepta Sergiu, bulversați și fără nicio soluție de rezolvare, mama m-a prins de mână.

„Bichi – ei înșiși, părinții, preluaseră acest cognomen de la Fulvia –, îți spuneam la telefon, am stat cu Fulvia zi și nopate, până a intrat în comă. Eram eu însămi terminată. Începuse să sângereze, pe buze, la nas, la urechi. Personalul spitalului nu avea cum să se ocupe de ea decât din când în când, așa că o tamponam cu vată tot timpul. Cu o zi înainte de a-și pierde cunoștința, a șoptit de câteva ori aceleași cuvinte: Logodnică de-a pururi, soție niciodată. Înțelegi ceva din asta?"

„Nu, mamă. Știu doar că e un vers dintr-o poezie, aparține unui poet român, i-am uitat numele, dar iartă-mă, numai de versuri nu am eu chef acum."

Noaptea, când, doborât de oboseală și de discuții fără ieșire la capăt, m-am întins pe canapea, versul acesta mi s-a înfipt în creier. „Logodnică de-a pururi, soție niciodată."

Și, totuși, Fulvia a fost cea care a găsit rezolvarea. Am visat-o. Stătea lângă marmora neagră a mormântului ei și am schimbat câteva cuvinte. Soluția ei avea un aer romantic oarecum, avea însă o logică a unei irealități convingătoare.

Dar eu nu mă lăsam convins. Propunerea ei era facilă. Se pare că am adormit repede înapoi. Și visul s-a repetat, ca și cum aș fi revăzut un DVD.

Când m-am trezit din nou, mijea a ziuă. M-am dus în sufragerie să-mi aștept părinții, să le spun ce am visat. Ei se aflau deja acolo. Mă așteptau și voiau să-mi spună că au avut un vis la fel, și mama și tata.

DIALOG CU PETRE GOT

(Urmare din pagina 9)

E posibil să sune forțat, dar pentru mine scrisul rămâne unica reflexie netrunchiată a sufletului meu în exteriorul cotidian – restul existenței mele terestre, rutina și micile lupte de fiecare zi nu sunt decât un vis și o perpetuă mistificare.

Mă întrebai, indirect, despre eventualele proiecte de viitor. Ar fi poate ciudat să declar că acum, după atâtea decenii în care m-am dedicat exclusiv poeziei, am îndrăzneala de a încerca și altceva. Poetul își rezervă însă dreptul de a rămâne etern surprinzător... Pe parcursul ultimilor ani m-am avântat, în pauzele de respiro pe care muza mi le-a îngăduit, către memorialistică. Astfel au rezultat câteva zeci de pagini centrate în mare parte pe figura tatălui meu, deținut politic în perioada 1959-1962, și a vărului primar dinspre mamă, de asemenea condamnat la detenție de către odiosul regim între 1958-1964. Rămâne de văzut în ce măsură autocenzura va acționa împotriva publicării acestor însemnări extrem de intime și de dureroase, dar important e faptul că – la cei 75 de ani pe care îi împlinesc pe 20 septembrie – izvoarele inspirației nu au secat.

În încheiere, țin să îți mulțumesc pentru inițiativa acestui interviu aniversar. Folosesc prilejul pentru a saluta cordial revista „Nord Literar", echipa redacțională, colaboratorii și cititorii!

Daniela CĂPRAR
JURNALUL CA POVESTE DE DRAGOSTE...

(Urmare din pagina 13)

În ***Jurnal***, Sebastian își intră și în rolul de regizor, coordonând atât actele piesei, cât și jocul scenic al actorilor. Astfel, inițial, când fusese tulburat de infidelitățile femeii, diaristul o pedepsește prin faptul că refuză să-i dea rolul principal, Corina, oferindu-i-l mai degrabă Mariettei. Însă, treptat, se vindecă de iubirea lui Leni, devine un om liniștit, manifestând o indiferență totală față de ea ca femeie și un interes excepțional, ca actriță, în rolul principal. În timp ce interpretează rolul Corinei din ***Jocul de-a vacanța***, diaristul o percepe cu totul diferit pe tânăra actriță, dezgolit de orice fel de amor, considerând-o *„emoționantă; o spun după două zile de la repetiție, o spun după o liniștită reflecție [...] Cred că, în ce privește jocul ei, sunt mai degrabă înclinat să fiu sever"*[7]. Așadar, Leni, ca actriță, dă dovadă de simplitate în jocul scenic, fiind profund implicată în scenele tumultuoase sau defensive, dar și ironică în scenele melancolice. Cert este că diaristul, în ipostaza de dramaturg, observă sinceritatea interpretării lui Leni, ceea ce o face să fie diferită, unică, superioară față de ceilalți actori, Maximilian în rolul lui Bogoiu, precum și Vraca, bun în unele scene sau slab în alte momente ale piesei. Diaristul consemnează apoi, parcă pentru sine, în paranteze, momentul în care i-a făcut o vizită lui Leni, acasă, unde au lecturat împreună rolul ei, Corina. Este vorba despre actul al III lea, mai exact scena în care Corina își ascultă pulsul, scenă pe care diaristul i-o explică cu plăcere lui Leni, pentru a ști cum să o interpreteze, și anume dorința personajului feminin de a se cunoaște mai bine. De fapt, gesturile Leniei pot fi comparate cu cele ale actriței Sarah Bernhardt, din rolul Fedrei, care îl impresiona pe Marcel Proust, scriitorul preferat al scriitorului de la Dunăre, Mihail Sebastian, care, din păcate, jucase „prost" în iubire, în viață, însă nu și în dramaturgie, în mod deosebit.

Note:

1. M. Sebastian, ***Jurnalul 1935-1944***, București, Editura Humanitas, 2002, p. 25.
2. „Manuscriptum", nr. 35, 1979, anul X, p. 78-79.
3. M. Sebastian, ***Jurnalul 1935-1944***, ed. cit., p. 36.
4. *Ibidem*, p. 40.
5. *Ibidem*, p. 174.
6. *Ibidem*, p. 176.

Dumitru FÂNĂȚEANU
DESPRE SENSUL SPIRITUAL AL PROZEI

(Urmare din pagina 4)

Pentru Izidor, ca fiu de țăran, singura rațiune de a trăi a fost pământul, însă a avut respect față de știința de carte și față de biserică, respect care a fost insuflat mai târziu și copiilor săi. Marile probleme care au învâltorat destinul țării au fost greu de suportat, de aceea, odată intrate în conștiința lui Izidor, acestea vor marca convingeri în propria-i viață, alcătuindu-i sinele propriu până la capăt, acceptând dreptatea de partea principiilor pe care le reprezintă și, odată cu ele, și pe el, cu ale lui convingeri, indiferent de situațiile încărcate de mare tensiune care apar chiar în viața satului, fără a ezita să-i reprezinte pe consătenii lui în orice situație administrativă, participând la treburile obștei. Izidor este un țăran autentic, cu o mentalitate câștigată din moși-strămoși ca țărani seculari , dar pentru care țara este universul solemnității, care-i îndestulează destinul, pe același plan cu familia.

Romanul ***Cărarea destinului*** are în esența lui elementele unei identități istorice de profunzime, mereu aflate în desfășurare în timp și spațiu, în care Izidor, ca și ceilalți protagoniști, este nevoit să reziste. Izidor, ca om, are calități înnăscute de lider, cu o psihologie puternică și intuitivă. El simte vremurile ce se vor instaura în viața țării și a satului, implicit în viața lui și a familiei sale, îndemnându-și copiii spre știința de carte, pentru a se bucura de *„o minte luminată cu care poți face ceea ce trebuie în viață"*.

Cele zece capitole ale romanului sunt susținute de un lirism bine echilibrat, evidențiind substratul sufletesc și moral al personajului principal, de-a lungul existenței sale până în ziua deznodământului, când moare răpus de boală (de patima fumatului) și de lupta permanentă cu problemele vieții. Acestea vor frânge încetul cu încetul, în tăceri, durerile, destinul lui. Izidor dă dovadă de mult altruism în relațiile cu semenii, departe de ipocrizie. Aflat în fața pericolelor morții, în linia întâi pe front și nu numai, a dovedit că este un camarad de nădejde și un far călăuzitor pentru ceilalți camarazi, reușind salvarea lor prin aducerea acasă, la familiile lor, din munții Tatra. Autorul pune în valoare aceste calități într-o limbă literară bine aleasă și precisă în descrierea amănuntelor, rezultând astfel o proză complexă și plauzibilă axiologic. Sunt evidențiate astfel calitățile autorului conștient de direcția scrisului său, prin autenticitatea detaliilor și prin precizia factorului care conferă valoare romanului aflat sub semnul inteligenței și al reflexivității, al științei de a povesti cu meticulozitate și naturalețe, riguros și seducător prin sinceritate, cu har literar dobândit în anii de la catedră ca profesor de limba și literatura română. Narațiunea împlinește conceptul de autenticitate psihologică a personajelor, cât și transformările ce au loc în conștiințele lor pe parcursul desfășurării evenimentelor. Autorul este interesat de esența revelatoare a forței epice, privită printr-un unghi analitic pertinent și lingvistic. Dramatismul vieții în regimuri politice opresive, cât și situațiile limită care-i încearcă pe românii aflați în interiorul granițelor absurd așezate evidențiază delirul istoric și amenințările care se abat asupra țării în urma instaurării unei guvernări politice care aduce colectivizarea și ruinarea speranțelor țăranului român de a mai fi stăpân pe propriul pământ și pe propria agoniseală, ca reazem lăuntric și dor de viață.

Viorel Pop a fost preocupat mereu de mesajul pe care-l va avea proza sa (dincolo de realele calități de povestitor) în sufletul cititorului și în conștiința acestuia.

REVISTA REVISTELOR

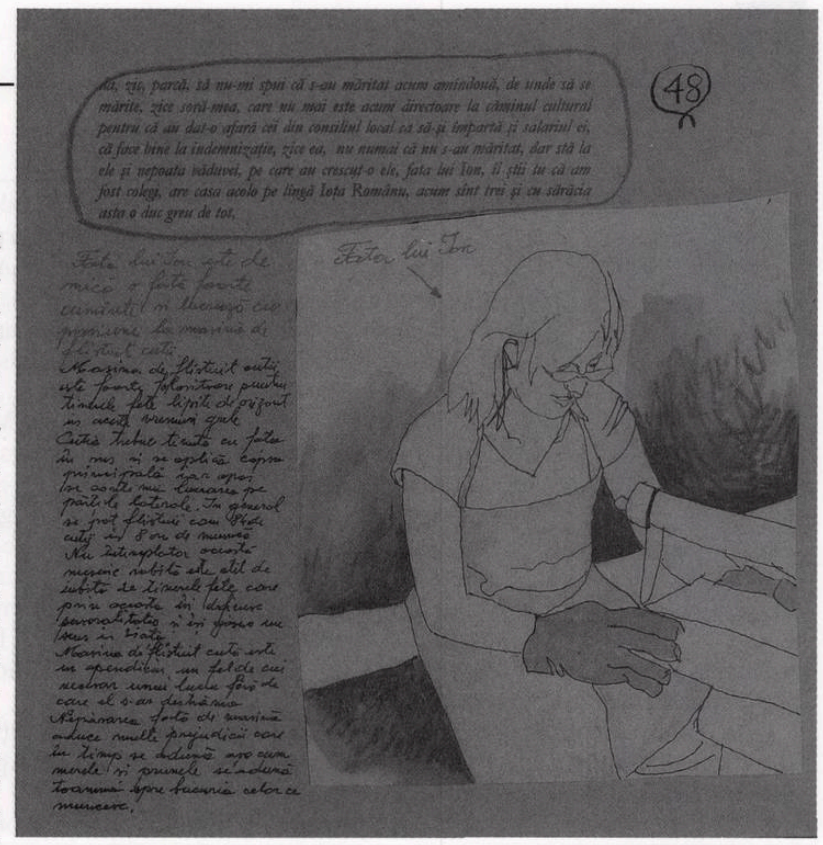

ROMÂNIA LITERARĂ (nr. 37/2012), la rubrica „Restituiri", susţinută de istoricul literar Nicolae Scurtu, colaborator şi al revistei noastre, publică ***Noi contribuţii la biografia lui Ion Şiugariu***, pe baza corespondenţei purtate de băimăreanul Săluc Horvat cu clujeanul Onisim Filipoiu, prin anii '75-'76, din secolul trecut, în jurul unor documente literare, al unor amintiri şi jurnale legate de biografia poetului din Băiţa. Aceste documente urmau să se constituie într-o donaţie din partea cărturarului clujean, prin intermediul lui Săluc Horvat, căruia i-au fost încredinţate spre cercetare şi valorificare editorială ori muzeală (Să amintim că poetul are în satul natal o casă memorială, mărturie şi ea că Ion Şiugariu nu e uitat de urmaşi; strădaniile ce îi sunt consacrate sunt menite a realiza *„o viziune cât mai completă"* asupra vieţii şi a operei celui ce a căzut la datorie apărându-şi glia strămoşească prin dispariţia aşa de tânăr în cel de-al Doilea Război Mondial). Epistolele publicate demonstrează pasiunea şi grija profesorului Onisim Filipoiu (1914-2000), coleg de studenţie cu Ion Şiugariu (1914-1945) la Universitatea din Bucureşti, faţă de opera literară şi faţă de posteritatea poetului.

CONTEMPORANUL – IDEEA EUROPEANĂ (nr. 8/august 2012) are în ataş un supliment, format carte, de 264 de pagini, consacrat temei ***Voinţa de putere sub semnul ideii europene***, investigaţie realizată de Constantina Raveca Buleu ca proiect finanţat de Administraţia Fondului Cultural Naţional, la sugestia, probabil, a scriitorului Nicolae Breban, care a publicat în 2001 un roman cu titlu similar, ***Voinţa de putere***. Prin text şi imagini sunt ilustrate manifestările voinţei de putere în secolul al XIX-lea, începând cu Revoluţia Franceză de la 1789, *„prag fundamental în evoluţia modernă a principiilor politice"*. În cuprins sunt tratate fenomene precum actorii scenei politice, rasa şi puterea, naţionalismele şi puterea, puterea ocultă şi conspiraţiile etc. La capitolul special ***Valenţele puterii violente în secolul al XIX-lea*** sunt menţionate aspecte precum: instinctul agresivităţii, delincvenţa, cultivarea urii, sinuciderea, terorismul, războiul şi altele, cu ecoul lor în literatura şi filosofia epocii, de la Dostoievski şi Nietzsche, prin Stendhal şi Hugo, până la Tolstoi. Nedumerirea finală *„Dacă istoria ar fi fost alta..."* iscă întrebarea: cum am fi arătat noi, cei de azi, în raport cu voinţa de putere? Am fi fost altfel sau, fatalmente, tot aşa cum ne recomandă situaţia din lumea actuală?!

DILEMATECA (nr. 75/august 2012), care apare tot în ataş la revista „Dilema veche", acordă un larg spaţiu Centenarului N. Steinhardt, printr-un ***Dosar*** de mărturii şi un amplu ***Interviu*** cu George Ardeleanu, avizat cercetător al operei celui care, prin ***Jurnalul fericirii***, a devenit un reper spiritual al începutului de secol XXI. Cum această scriere cunoaşte trei versiuni, una recentă fiind publicată ca inedită, exegetul dezvoltă o largă demonstraţie despre mecanismele scriiturii lui N. Steinhardt, despre dorinţa lui de a unifica variantele pe care a fost nevoit să le elaboreze spre a-şi salva manuscrisul confiscat de Securitate în împrejurări obscure şi nedemne de o cultură a libertăţii (*„vă vine să credeţi* – afirmă George Ardeleanu – *că securiştii se converteau brusc şi în «hermeneuţi»"*, adică interpreţi ai ideilor din Jurnal?). Pusă sub semnul conştiinţei critice, redactarea ***Jurnalului fericirii*** denotă o exigenţă majoră pentru păstrarea autenticităţii celor relatate, astfel încât *„Asistăm la un foarte liber joc textual, care este şi un joc subtil al memoriei"*, comparat, spre mai uşoară înţelegere a procedurii, cu ingeniosul... cub al lui Rubik! În consecinţă, şi lectura devine o aventură, una captivantă însă, despre un om, o operă şi o epocă.

RĂDĂCINI BORŞENE ÎN IMAGINI

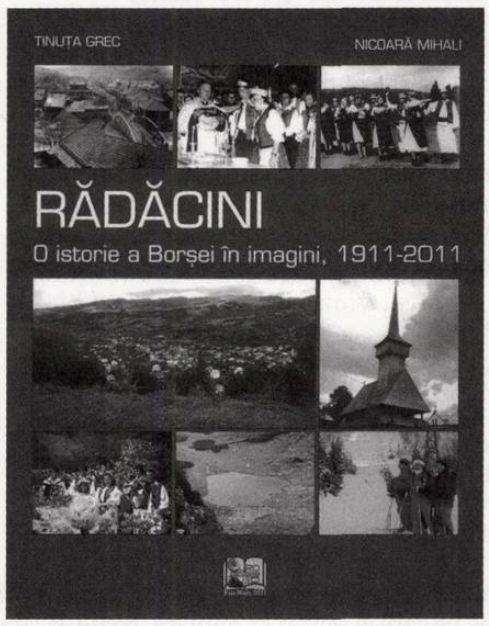

Istoria locală a ajuns la mare cinste în rândul contemporanilor noştri, de la oameni simpli la specialişti în materie. Toţi parcă îşi caută cu fervoare rădăcinile, fie din patriotism local, fie pentru a-şi consolida identitatea. Locul naşterii e învestit cu un fel de miracol existenţial, de care depind mersul individului în lume şi parcursul în istorie. Localităţile şi autorităţile lor sunt preocupate să-şi facă o carte de vizită, iar unele familii sunt în căutare de genealogii mai mult sau mai puţin onorabile în plan uman şi social-politic. Cine sunt înaintaşii noştri, cine suntem şi ce am ajuns noi, cei de azi? Iată o întrebare obsedantă, la care maramureşenii răspund în genere cu sintagma *„Am fo ş-om fi"* (figurând pe emblematicul tablou al pictorului Traian Bilţiu-Dăncuş, creat în ceas de mare cumpănă în istorie). O asemenea căutare şi descoperire de origini stă şi la baza elaborării lucrării ***Rădăcini. O istorie a Borşei în imagini, 1911-2011*** (Editura Eurotip, Baia Mare, 2011). Cartea, masivă şi elegant tipărită, e mai mult album decât text ştiinţific, documentul fiind reprezentat de fotografie ca mărturie de existenţă a unei comunităţi. Autorii – Tinuţa Grec şi Nicoară Mihali – selectează şi valorifică imagini din albumele de familie ale borşenilor pe întinderea unui secol, ceea ce face din această apariţie editorială un eveniment aniversar, girat de Serviciul Cultură al Primăriei Borşa şi sub egida Bibliotecii orăşeneşti, întrucât localitatea nu are încă un muzeu, iar arhivele instituţionale sunt incerte ca sursă de informaţie cu valoare istorică (anul 1365 figurează ca primă atestare documentară a localităţii de sub poalele Pietrosului). Conţinutul lucrării e structurat pe modelul de monografie locală, cu scurt istoric şi date succinte de prezentare şi descriere pe capitole referitoare la aspecte tradiţionale şi deopotrivă actuale, într-o alăturare echilibrată. Deliciul îl fac însă suitele de fotografii, alb-negru şi color, reflectând portul popular şi peisaje, ocupaţii vechi şi noi, evenimente istorice şi ale vieţii cotidiene, personalităţi, manifestări artistice, culturale şi religioase, până la obiective turistice, cu un şirag de pensiuni şi hoteluri de ultimă oră, atrăgând atenţia în final că Borşa este *„oraşul cu parfum de Italia"*, cunoscută fiind destinaţia preferată a locuitorilor de aici pe piaţa muncii europene: *„Visele adolescenţilor borşeni sunt mereu aceleaşi, au devenit veritabile stereotipii: aventură, maşini, bani, educaţie"*, după cum sună concluzia, mai mult sau mai puţin fericită, dar reală. Instructivă este transpunerea textelor în limbi străine, cu şase versiuni: engleză, franceză, spaniolă, maghiară, germană şi, bineînţeles, italiană, pentru uzul tuturor tipurilor de vizitatori şi cu speranţa că viitorul localităţii montane ar putea fi unul al prosperităţii şi al standardelor europene în materie de viaţă urbană. Căutând rădăcini, unele cu rezonanţă naţională, borşenii se pot simţi pătrunşi de *„fiorul de mândrie locală"* furnizat de acest meritoriu demers editorial.

DACIA LITERARĂ (nr. 9-10/2012), prin intervenţia acad. Alexandru Zub, face şi ea referire la Centenarul N. Steinhardt. Istoricul ieşean remarcă evenimentul, prin importanţa care i se acordă, ca fiind un semn de normalitate al unei lumi atente *„la calendarul axiologic"*, în care numele autorului ***Jurnalului fericirii*** merită să stea la loc de cinste. *„Jurist ca formaţie, el a cultivat literele şi a scris lucrări anevoie de încadrat tipologic. Ele aparţin în tot cazul cugetării adevărate, fie că e vorba de exegeză literară, eseu filosofic sau confesiune carcerală"*, format fiind într-un moment când *„România Mare îngăduia zborul liber iubitorilor de altitudine intelectuală"*. Alexandru Zub salută interesul arătat moştenirii spirituale a Monahului de la Rohia prin publicarea ediţiei integrale a scrierilor sale la Editura Polirom, *„un corpus alcătuit de unii discipoli sau apropiaţi ai celui aniversat"*, în context fiind menţionat şi universitarul băimărean Florian Roatiş, îngrijitorul volumului ***N. Steinhardt în evocări*** (2012). Reflecţiile – mărturiseşte acad. Alexandru Zub – *„mi-au fost inspirate de o scurtă vizită făcută de curând* (iulie a.c.) *la Mănăstirea Sf. Ana, prilej cu care mi-a fost dat să păşesc pragul chiliei în care monahul NicolaeDelarohia a vieţuit, în ultimii ani, lăsând şi acolo urme inefabile"*. Orice incursiune în universul complex steinhardt-ian poate sta, aşadar, sub semnul inefabilului.

VATRA CHIOREANĂ (nr. 6/sept. 2012), revista Ţării Chioarului, cu sediul în comuna Copalnic-Mănăştur, are un aspect şi un conţinut de invidiat, motiv pentru care realizatorii merită felicitări. E un argument că nu locul unde apare o publicaţie contează, ci efectiv starea de spirit ce o comunică. Mitruţ din Rus scrie despre ***Trai şi viaţă în satul de pe Fisculaş***, ilustrat cu fotografii de acum mai bine de o jumătate de veac (vezi: Tineri îndrăgostiţi din satul Rus, 1941), iar Alexa Gavril Bâle ne face cunoscute câteva din ***Semnele Sfârşitului Lumii***, în viziune populară, evident. Preotul Gheorghe Mihnea îl evocă pe maestrul din *„târnaţul vilei Reghina"*, nu altul decât actorul şi autorul de versuri Ştefan Radof. Profesoara Emilia Lupşa ne aduce în atenţie ***Memoriile doctorului Alexandru Micle (1907-1992)***; este vorba de avocatul, doctor în drept, din anul 1934, cu cabinet de avocatură în Baia Mare, dar care, începând din 1946, a trecut *„prin mai toate puşcăriile comuniste"*: Gherla, Aiud, Canalul Dunăre-Marea Neagră, fiind eliberat în 1945, iar din 1981 stabilit în Germania. Manuscrisul memoriilor îşi aşteaptă publicarea, întrucât, motivează cu îndreptăţire autoarea articolului, *„este nu numai autobiografia domniei sale, ci o radiografie a satului românesc, de la începutul secolului al XX-lea şi, deopotrivă, un roman de dragoste"*. Istoria locală face parte şi o susţine pe cea naţională, dacă avem suflet pentru ea.

TRIBUNA (nr. 241/2012) îl evocă pe scriitorul Ion Agârbiceanu la 130 de ani de la naştere, dar ne întoarce spre zilele noastre şi prin *„verdele de Cluj"*, rubrica lui Aurel Sasu, vorbindu-ne acum ***Despre plagiat – cu dragoste***. Aflat în California, scriitorul e abordat cu întrebări despre problema plagiatului în România. Ce să fie, oare? *„Poate fuga bolnavă după diplome, obţinute prin lucrări «prefabricate», afişate la vedere, fără inhibiţii, pe internet, în locuri publice sau instituţii? Poate goană după titluri şi inflaţie de cărţi ratate, menite să ascundă dimensiunea crizei de valori a învăţământului românesc? Poate «răzbunare» a puzderiei de universităţi particulare, îngropate, iremediabil, în mizeria anonimatului?"* Ne place să trăim din imitaţii, în loc de a risca să fim originali? *„Mă interesează acest cumplit morb al vanităţii de a copia, de a nu fi tu însuţi nici măcar în iluzia mediocrităţii tale. Ceva din vechile forme fără fond: pretenţia de a avea un titlu, înainte de avea o operă!"* Şi explicaţia: *„În fond, plagiatul poartă veşmântul sfâşiat de toate ilegalităţile unui model corupt, de cultură şi civilizaţie"*. Cu alte cuvinte, plagiat înseamnă fărădelege şi corupţie, nimic mai imoral şi mai stricător pentru spiritul public şi privat deopotrivă.

ARTIFICIERUL

Traduceri

Frank JOUSSEN

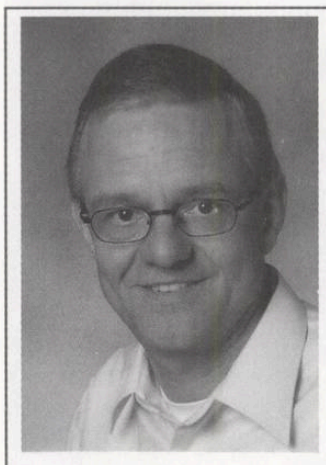

Poet, scriitor, profesor, germanul Frank Joussen scrie în limba engleză. În 2008 editorul Avvari Showraiah i-a publicat volumul ***Building Bridges***, ce s-a bucurat de mare succes în Andhra Pradesh. Poemele şi nuvele lui au fost publicate în reviste literare, publicaţii electronice, dar şi în antologii din străinătate: Australia („Southern Review", „Ulitarra", „Imago", „England Review"), Marea Britanie („Pulsar", „Poetic Hours", „Caught in the Net", „The Poetry Kit", „Writing Raw", „Popshot", „The Measure"), Irlanda („The Bozne Berries"), Canada („The Malta Ezine Zone", „Cerulean Rain", „Raven Poetry", „Big Pond Rumours"), America („The Pedestal Magazine", „Ravan Poetry", „Kota Press"). I-au fost publicate poeme şi în reviste din India („Canopy", „Creative Saplings", „Metverse Muse", „Muse India", „Poet", „Poetry Today", „Triveni", „Poets International", „Literary Ruminations", „The Spiritual Self", „Save Earth–Save Man").

A fost răsplătit cu distincţii şi premii pentru meritele lui literare („Excellence in World Poetry Award" by United Spirit of Writers Academy, Aligarh, India; first prize in „The Novelette", U.S.A.; an honorary mention in the International Mattia Short Poetry Competition, U.S. A. 2009 etc.).

Promovarea păcii în lume reprezintă o temă majoră în creaţia lui Frank Joussen (vezi **New Verse**, **Raving Dove**; **Poets Against War** (U.S.A.); **Poets Against War Canada and Steven Gill's The Gazette**).

Este membru în *World Poetry Society* şi publică poeme şi pe site-ul acesteia.

În miez de noapte

oboseala te face să mergi ca un matelot
după ce laşi avionul în urmă,
fără să simţi deloc foamea, când mâncarea e pe masă,
dar mort de foame şi treaz pe de-a-ntregul
în miez de noapte;
oboseala îţi mai dă şi spaime
când te trezeşti
a doua oară
acestea iau locul examinatorilor la sfârşit de semestru
punându-ţi în faţă
nişte întrebări urâcioase de eseu:
cine, naiba, eşti?
pe unde eşti acum?
cât e ceasul?
de ce eşti aici
în miez
de noapte
singur în bucătărie,
furând biscuiţi şi rachie?
de ce ai venit
mai întâi aici?
ne îngădui să îţi amintim
că răspunsul
la întrebarea numărul unu
e tot incomplet?

Tu doar scrii focul atunci când arzi

să cânţi vântul
când călăreşti o furtună
să lauzi pământul
în timp ce acesta încearcă să te încălzească
să îţi atingi sinele
când eşti pierdut şi singur, singur
ghiceşte-ţi taţii
de nu reuşeşti să te duci acasă

de nu reuşeşti să ajungi la soare
nu încerca să străpungi luna

curând vei îneca demonul
de la miezul nopţii
iar eu voi îneca demonul
amiezei

Final deschis

Spui că ziua de azi care trebuia să fie
o poveste nu e credibilă:
nu au final
bucuria, suferinţa, durerea sau alinarea.

Singurul lucru pe care îl accepţi
e ceva ce nu mai reuşeşti
să îndoi, să rupi sau să repari:
adică „sfârşitul".

Sfârşitul unui colonist
e atunci când începe să cutreiere,
sfârşitul unei ţigănci
e locul pe care ea îl numeşte cămin.

Sfârşitul unui învins
e ultimul lucru pe care putea să îl piardă şi l-a pierdut,
Sfârşitul unui iubit
e gândul „cât e de scump?"

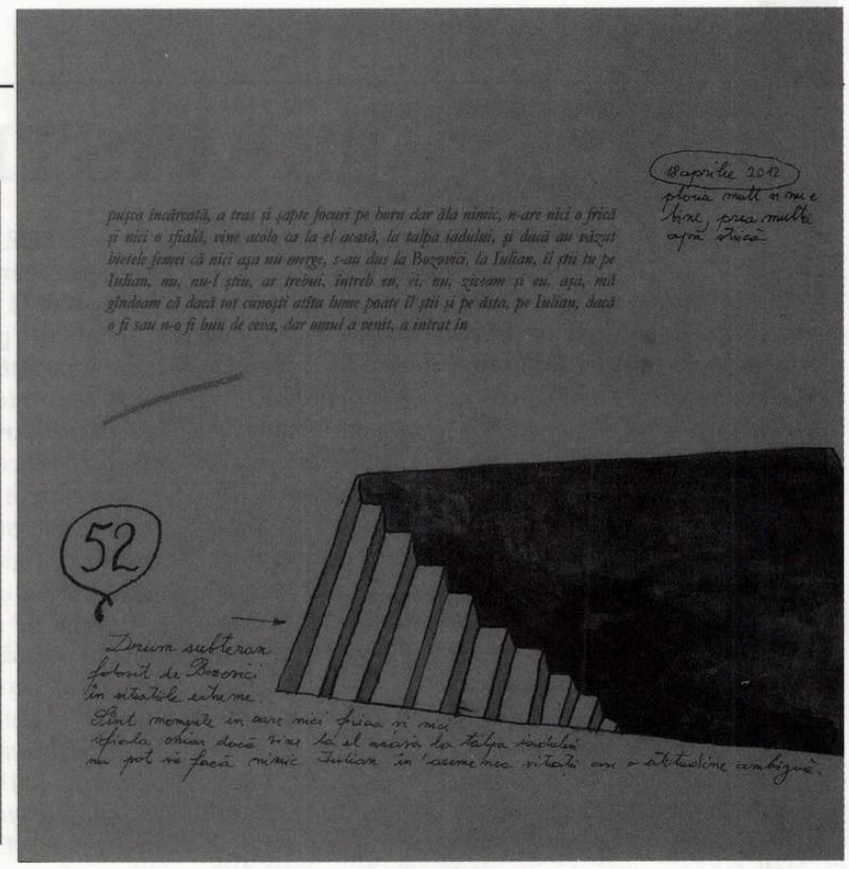

Sfârşitul unui câştigător
e prima lui înfrângere,
sfârşitul unui scriitor
e ultima lui coală de hârtie albă.

Să nu crezi, totuşi, cu atâta convingere,
că nu există colecţionar de poveşti
într-un cadru numit „cer",
care le chibzuieşte pe toate.

Partea bună a celor două lumi

Îndoapă-te cu fast-food
şi micşorează colesterolul.
Ia pastile *şi* să nu ajungi
dependent.
Stai la soare
şi să nu mori de cancer de piele.
Umple-ţi stomacul
şi să nu îl deranjezi.

Trăim în epoca
reclamelor: „Poţi Să Mănânci Orice
Fără Să Te Îngraşi" –
a promisiunilor: „Poţi Să-ţi Păstrezi Sănătatea
Şi Să Te Bucuri De Dolce Vita"
când dai ultimul ban
companiilor multinaţionale care înghit lacom
lumea şi dau impresia că susţin binele omului.

Cum rămâne cu hrana bio şi cu achiziţiile Transfair*?
Printre vieţile pe care le salvaţi se numără, poate, şi a ta,
pe lângă altele,
fără să uităm de această planetă drăguţă.

** Transfair este o denumire internaţională atribuită doar produselor care oferă producătorilor o cotă frumuşică din profituri.*

Stephen GILL

Poet laureat al Universităţii Ansted, Stephen Gill crede cu tărie într-un guvern mondial, ales în mod democratic. Pacea globală şi grijile sociale sunt teme predilecte pentru proza şi poezia acestui scriitor complex. A scris peste douăzeci de cărţi, incluzând romane, critică literară şi poezie. Poezia şi proza lui au apărut în peste 500 de publicaţii. A primit multe aprecieri, incluzând premii şi distincţii, pe lângă cele trei doctorate onorifice [Laureate Man of Letters (USA), Sahir Award of Honor, Panjab (India); Plaque from the World Council of Asian Churches (Canada); Pegasus International Poetry for Peace Award (Texas); The best Poet of peace Award for the Zear 1993 from Roger Cable 11 (Canada); and The Queen's Golden Jubilee Medal]. Este preşedinte al publicaţiilor „Vesta", al Societăţii Autorilor Canadieni (Filiala Cornwall, Ontario); vicepreşedinte al Federaliştilor Lumii din Canada, al Consiliului Multicultural din Stormont şi Dundas; delegat de seamă al Universităţii Universale pentru Canada, al Societăţii Cultural-Creştine a Asiaticilor de Sud şi membru de onoare al Consiliului Consultativ al Universităţii Ansted. Scriitorul Steven Gill a apărut în câteva cărţi de referinţă prestigioase, naţionale şi internaţionale, incluzând ***Anuarul Biografic al Literaturii Canadiane***, ***Câte ceva despre autor*** (volumul 63, Gale Research,USA) şi ***Indice biografic Canadian*** (Editura Universităţii din Toronto). A fost nominalizat la premiul Nobel pentru pace.

Profilul unui hippy

Ceaţa transparentă a profilului meu
se poartă pe deasupra văilor împădurite
ale tinereţii
şi ale vieţii mele hoinare.

Scăpând
de trecutul secolelor
de pustietatea nemângâiată a robiei
de convenţiile absurde
şi urmele de neşters zadarnice,
caut izvorul psalmului
care slăveşte sensul
vieţii.

Dispreţul mă mână
înaintea lăcomiei nestăvilite
de putere personală,
a ciocnirilor isterice de săbii
pe câmpul zădărniciei,
a comenzilor sociale,
a mângâierii căminului.

Cutreier pretutindeni
netulburat, neîngrijit,
purtându-mă
precum gândesc.

Cu păr lung
şi barbă crescută în voie,
deschid uşa
aşteptând pacea.

Tinereţe

Tinereţea e râu
ieşit din matcă vara,
e lac de foc
sau nori întunecaţi
sărutând dansul din văzduh,
furia valurilor
sau marşul soldaţilor
către mormântul naţiunii.

Imbold e
cânt nespus de dulce,
gând şi fericire fără margini,
beţia
licorilor tari.

Departe
de lupta vieţii,
tinereţea împarte
mesaje de dragoste.

Prezentare şi traducere: ***Olimpia IACOB***

anul X, nr. 10 (113), octombrie 2012

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş

Din sumar:

PAG.2 VIAŢA CULTURALĂ

• Festivalul Naţional de Literatură „Vasile Lucaciu”

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU - *Un detractor al jurnalului intim (II)*

PAG. 4-5 VITRINA

• Dan Gheorghe GLODAN - *Viaţa e frumoasă, băieţi!*

• Ştefan MARINCA - *Remus Foltoş sau La commedia del verbo*

• Săluc HORVAT - *Un roman fără final*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT - *O lume de mucava*

PAG. 7 IN MEMORIAM

• Nicolae FELECAN - *Gânduri despre profesorul Gheorghe POP*

PAG. 8-9 INTERVIU şi POEME

• *Augustin COZMUŢA în dialog cu poetul Echim VANCEA*

PAG. 10 PROZĂ

• Marian ILEA - *Flaşnetarul din Medio Monte*

PAG. 11 CRONICA LITERARĂ

• Delia POP - *Cărăuşii de neant*

PAG. 12 EVOCĂRI

• *Profil liric - Ioan FILIP*

PAG. 13 ESEU

• Gheorghe MANOLACHE - *Romanţul de mystère revine!*

PAG. 15 VARIA

• *Revista revistelor*

• *Cărţile anului 2011*

PAG. 16 TRADUCERI

• *Giovanni VERGA: tematica social-realistă.* ***Onoare ţărănească*** (traducere şi prezentare de Livia MĂRCAN)

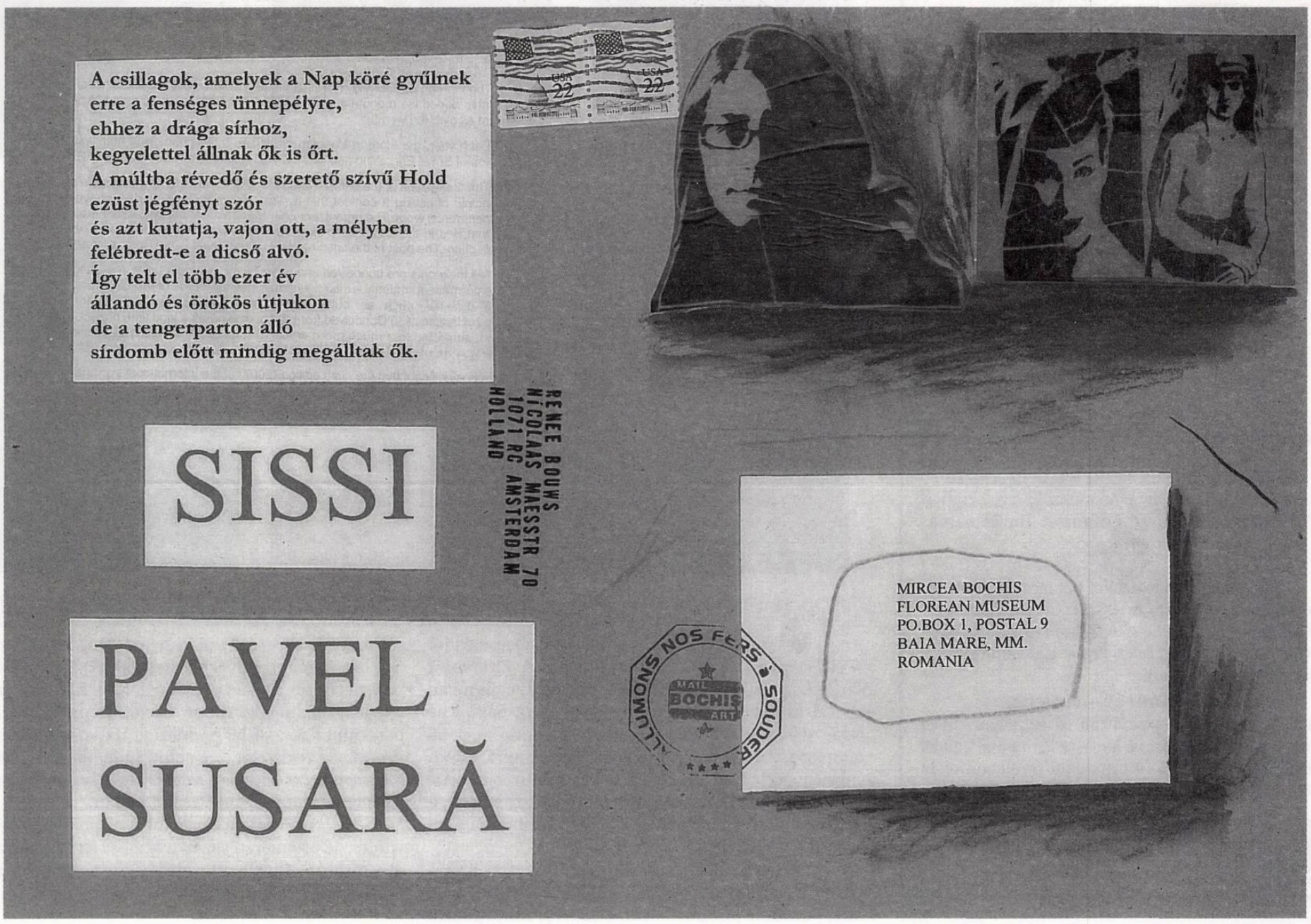

coperta volumului

Acest număr cuprinde ilustraţii aparţinând artistului plastic Mircea Bochiş, din volumul *Sissi* (varianta maghiară), scris de Pavel Şuşară

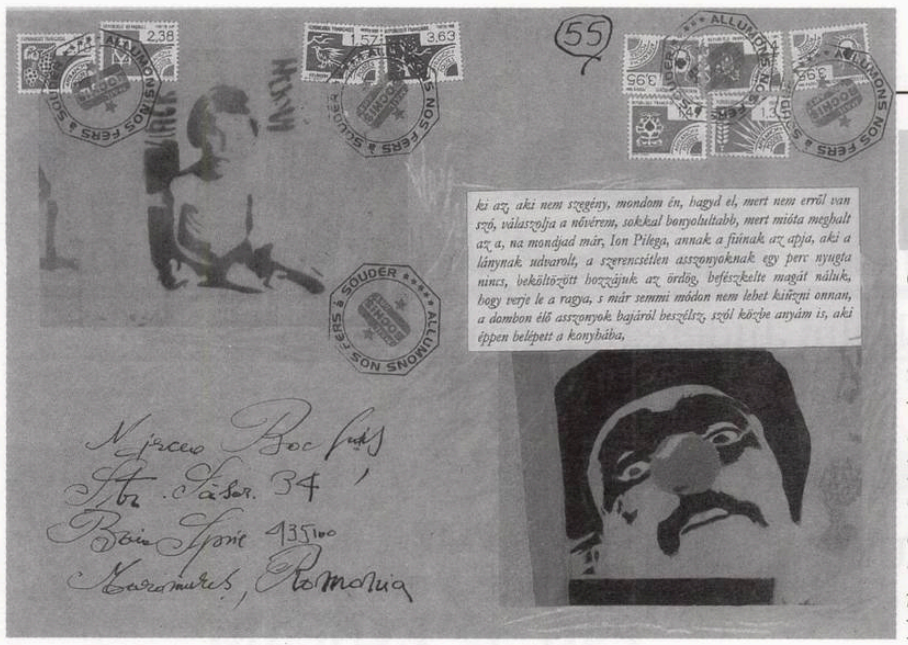

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director: Gheorghe GLODEANU

Director executiv: Săluc HORVAT

Secretar general de redacţie: Augustin COZMUŢA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP
Gheorghe PÂRJA

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR
Nicolae FELECAN, Nicolae IUGA
Marian ILEA, Ştefan JURCĂ
Cornel MUNTEANU, Adela NAGHIU
Adrian OŢOIU, Lucian PERŢA
Florian ROATIŞ, Nicolae SCHEIANU
Echim VANCEA

Prezentare artistică: Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare: Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. **MARINEX PRINT S.R.L., Baia Mare**
Revista „Nord Literar" este membră a Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. "Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. "Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin "Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacţie: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei
Revista este înscrisă în Catalogul publicaţiilor la poziţia 4861.

5 948485 970010

16 pagini - 1,5 lei

Responsabil de număr:
Augustin COZMUŢA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Mihai Cimpoi, ***Ion Ghica: amintirea ca existenţă***, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2012;
• Petru Ursache, ***Omul din calidor***, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012;
• Marian Drumur, ***Dascălii, dascălii***, Editura Eubeea, Timişoara, 2012;
• Simion Teodorescu, ***Iubitele mele definiri***, aforisme, Editura Nagard, Lugoj, 2012;
• Leon-Iosif Grapini, ***Capăt de linie***, proze, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012;
• Daniel Mureşan, ***Imagini, idei, adevăruri***, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2012;
• Petre Rău, ***Eden în cădere***, versuri, Editura InfoRapArt, Galaţi, 2012;
• Mihai Zamfir, ***Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române***, vol. I, Editura Cartea Românească, Polirom, Bucureşti, 2011;
• Grigore Man, ***Dincolo de ieri: repere critice***, Editura Eurotip, Baia Mare, 2012;
• Rodica Brad-Păuna, ***Poezii văzute prin ochii unei păsări***, ediţie bilingvă româno-italiană, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2012;
• Ion Sângereanu, ***Mi-e dor de Transilvania***, versuri, Editura Unirea, Alba Iulia, 2011;
• Vasile Hauşi, ***Sânge în cutia Pandorei***, poeme, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2012;
• Horia Gârbea, ***Trecutul e o sărbătoare***, versuri, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2012;
• Horia Gârbea, ***Pantera sus, pe clavecin***, versuri, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2011.

REVISTE:
• „Discobolul", nr. 175-176-177/2012, Alba Iulia;
• „Litere", nr. 7-8/2012, Târgovişte;
• „Familia", nr. 7-8/2012, Oradea;
• „Mişcarea literară", nr. 3/2012, Bistriţa;
• „Caiete Silvane", nr. 93/2012, Zalău;
• „ProSaeculum", nr. 5-6/2012, Focşani;
• „Boema", nr. 41-42-43/2012, Galaţi;
• „Luceafărul de dimineaţă", nr. 9/2012, Bucureşti;
• „Tribuna", nr. 242/2012, Cluj-Napoca;
• „Cultura", nr. 36, 37/2012, Bucureşti;
• „Cervantes", nr. 2,3/2012;
• „Orizont", nr. 9/2012, Timişoara;
• „Acolada", nr. 9/2012, Satu Mare;
• „Cronica veche", nr. 9/2012, Iaşi;
• „Cronica", serie nouă, nr. 9/2012, Iaşi;
• „Ramuri", nr. 9/2012, Craiova.

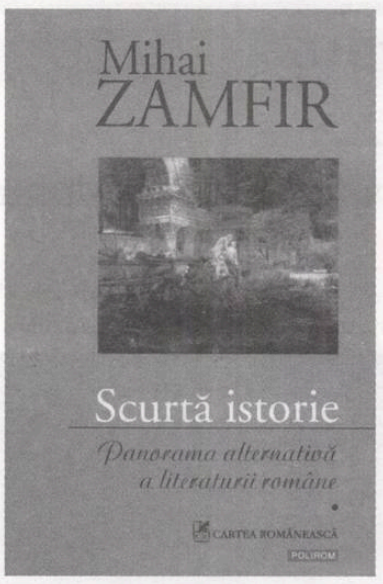

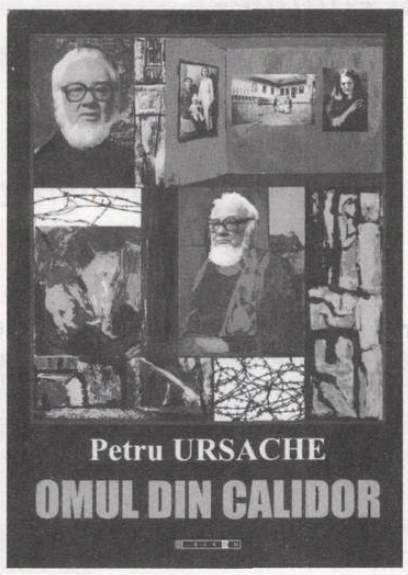

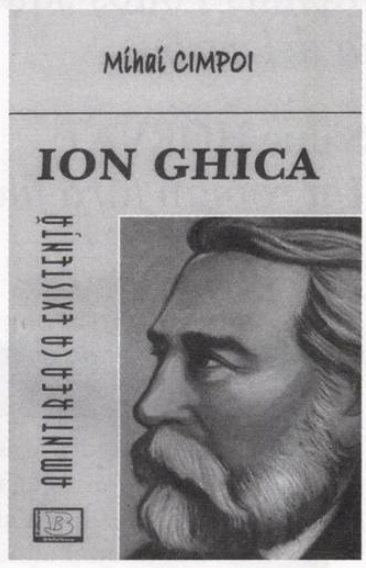

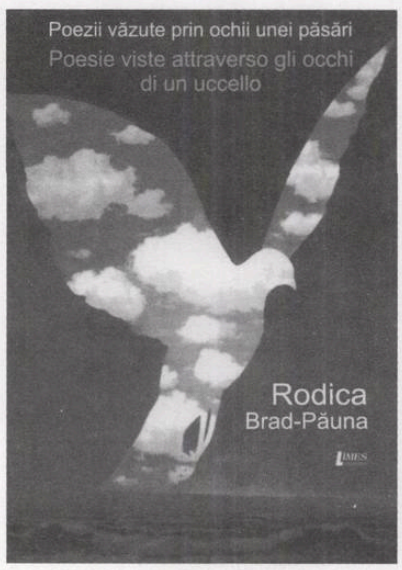

FESTIVALUL NAŢIONAL DE LITERATURĂ „VASILE LUCACIU"

În 1 şi 2 decembrie 2012, se va desfăşura ediţia a XVIII-a bienală a Festivalului Naţional de Literatură „Vasile Lucaciu", destinat tinerilor creatori care nu au debutat în volum. Textele (inedite), 10-15 pagini de poezie şi/sau proză, dactilografiate/printate în două exemplare, vor fi trimise prin poştă (data limită, 15 noiembrie 2012) pe adresa Primăriei Cicârlău, cod poştal 437095, judeţul Maramureş, iar cele redactate în format electronic vor fi transmise pe e-mailul: primariacicarlau@yahoo.com.

Juriul, format din scriitori de la reviste literare din Cluj, Oradea, Satu Mare, Zalău, Bistriţa şi Baia Mare, va acorda premii în bani: 800 lei premiul pentru cel mai valoros text din concurs (poezie ori proză), 350 lei premiul I pentru poezie, 300 lei premiul al II-lea pentru poezie, 250 lei premiul al III-lea pentru poezie, 350 lei premiul I pentru proză, 300 lei premiul al II-lea pentru proză, 250 lei premiul al III-lea pentru proză. Premii ale revistelor, constând în publicare. Cărţi din Maramureş, oferite de gazde. O vizită la casa în care s-a născut memorandistul Vasile Lucaciu.

Concurenţii aleşi de juriu vor fi invitaţi la festivitatea de premiere - cazarea şi masa sunt asigurate de organizatori. Informaţii: nicolaegoja@yahoo.com sau la telefonul 0730-930235.

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Cronica literară

Gheorghe GLODEANU

JURNALUL UNUI ȚĂRAN DE LA DUNĂRE (II)

În mod repetat, Vintilă Horia își comentează visele și lecturile. Gândul îi zboară la ai săi, aflați departe, pe care nu are dreptul să îi revadă nici după o absență de douăzeci de ani. Această interdicție transformată în politică de stat este considerată o adevărată crimă, una din cele mai teribile crime ale secolului XX.

O călătorie la Paris îl face să mediteze asupra istoriei și asupra destinului poporului român, idei dezbătute și în romanele ***Cavalerul resemnării*** și ***Dumnezeu s-a născut în exil***. Asemenea martirajului la care este supus poporul lui, prozatorul vede exilul ca o încercare, ca o probă inițiatică supremă. Nu altfel gândea nici un alt mare român din diaspora, Mircea Eliade. Aflat departe de tot ceea ce i-a dat viață, exilatului Vintilă Horia îi vine să urle de durere.

Diaristul se definește drept un pribeag care nu își găsește nicăieri pacea interioară, fapt ce îl determină să se mute continuu. Blestemat să rătăcească fără oprire, Vintilă Horia pornește mereu în căutarea unui pământ al făgăduinței, asemănător paradisului pierdut al copilăriei. Nu există însă decât un singur pământ al făgăduinței – mărturisește Vintilă Horia –, identificat cu locul unde s-a născut și a învățat să trăiască.

Vineri, 8 ianuarie 1965, autorul ***Cavalerului resemnării*** descrie ceea ce reprezintă Crăciunul pentru un exilat. Sărbătoare a familiei prin excelență, Crăciunul se transformă într-un veritabil drog, într-o simbolică întoarcere, prin intermediul amintirii, la arhetip. Memoria îl poartă pe scriitor în trecut, înspre un paradis pierdut, întruchipat de toposul magic al originilor. În locul bucuriei pe care o resimt toți ceilalți – afirmă Vintilă Horia –, de Crăciun, exilatul regăsește sursa durerii sale. Sărbătoarea creștină îl singularizează în mijlocul străinătății, alungându-l din refugiile sale. Desțăratul devine un solitar pierdut în spațiul și în timpul altora. Memorialistul rememorează maniera diferită în care a sărbătorit Crăciunul în momentele cruciale ale existenței sale, departe de ai săi și de pământul natal. Notează aceste lucruri și nu îi vine să creadă că a trăit experiențele consemnate. Exilul a reprezentat și pentru Vintilă Horia o ruptură dureroasă, pentru care omul nu poate fi pregătit niciodată. Prozatorul este de părere că tehnica exilului ar trebui predată la școală, iar elevii ar trebui pregătiți pentru această dramă care i se poate întâmpla oricui.

Romancierul se dovedește extrem de atent la comentariile dedicate în presă romanelor sale. Mai mult, pentru o receptare corectă, își interpretează el însuși opera. Nu acceptă ideea vehiculată de critica literară după care ar scrie romane istorice. Vorbind despre literatura contemporană, romancierul se dovedește destul de vehement. Este de părere că ea este realizată de neputincioși și de introvertiți. În plus, ea nu are nimic de a face cu tragedia clasică sau cu drama de factură romantică.

Tot în data de 8 ianuarie 1965, Vintilă Horia menționează faptul că respectă regulile esențiale ale diarismului. Memorialistul recunoaște că și-a propus să povestească totul în paginile caietului de însemnări, în limitele legilor tradiției, singurele care contează pentru el. În consecință, nu ascunde nimic și se definește drept un distrugător al timpului istoric. Pentru autorul ***Cavalerului resemnării,*** a sabota istoria nu reprezintă doar capriciul unui intelectual, ci constituie o dimensiune esențială a personalității poporului său. Pornind de aici, Vintilă Horia surâde ori de câte ori un critic literar lansează ipoteza că scrie romane istorice, comparându-l cu Marguerite Yourcenar, cu Robert Graves sau cu Jacques de Bourbon Busset. Scriitorul se simte scandalizat de limitele criticilor literari care, în orbirea lor, nu au putut identifica semnificațiile adânci ale romanului ***Dumnezeu s-a născut în exil***. Doar câțiva exegeți francezi au reușit să atragă atenția asupra profunzimilor spirituale ale acestei cărți și asupra implicațiilor sale românești. Diaristul recunoaște faptul că următorul său roman, ***Cavalerul resemnării***, a avut mai puțin noroc. Unii detractori au considerat chiar că ar fi vorba de un text care incită popoarele la război. Prozatorul vede într-o asemenea opinie limitată o teribilă lipsă a cunoașterii surselor, a intențiilor autorului, dar și a clasicilor. În ciuda decorului istoric, romanele lui Vintilă Horia sfidează cronologia, sunt extrem de actuale prin problematica abordată, personaje precum Ovidiu sau Platon devenind contemporanii noștri prin faptul că acționează într-o epocă ce seamănă foarte mult cu a noastră. Îndeosebi tema exilului se dovedește de o dramatică actualitate în Europa divizată a anilor 60. Prin intermediul personajelor sale aparent istorice, Vintilă Horia abordează o serie de probleme dureroase, precum profanarea de către colectiv și de către politic. Pe de altă parte, romanele scriitorului își pun și problema salvării, indiferent că este vorba de salvarea individuală sau de cea colectivă prin religie.

Duminică, 17 ianuarie, vorbește despre importanța culturii austriece în formația sa spirituală. După rolul jucat de cultura franceză și de cea italiană, prin intermediul limbii germane, romancierul descoperă farmecul tragic al Vienei. În viziunea lui Vintilă Horia, magia burgului de pe Dunăre rezidă în muzică, așa cum mirajul Franței este alcătuit din cuvinte. Memoria îl poartă înapoi în timp, în anul 1945, când, la numai 25 de ani, trăiește din plin teroarea istoriei. Vintilă Horia își asumă destinul unui Ulise modern, pe care destinul l-a alungat de pe meleagurile sale natale pustiite de flăcările evenimentelor. Evocă ororile războiului și vorbește de viață ca de un adevărat miracol. Chiar dacă a trăit mereu la intersecția mai multor culturi, scriitorul a acceptat cu destulă dificultate transhumanța continuă la care l-a supus destinul zbuciumat.

Atent la maniera în care îi sunt receptate ideile, Vintilă Horia se adresează în mod direct cititorului său și se întreabă dacă acesta îl aude și dacă îl înțelege. Luni, 18 ianuarie, definește conceptul de *„țăran de la Dunăre"*. Pentru a lucra cât mai științific, recurge chiar la sugestiile dicționarului ***Petit Larousse***. Diaristul remarcă bogăția spirituală a acestuia și dezvăluie filosofia lui de viață. *„Țăranul de la Dunăre"* reprezintă o întruchipare perfectă a țăranului român. Din această perspectivă, titlul cărții alcătuiește o aderare simbolică la tradițiile autohtone.

Chiar dacă ține un jurnal intim, adică notează evenimentele existenței sale cotidiene, amintirile îl poartă adesea în trecut pe diarist, jurnalul transformându-se în mod imperceptibil în memorii. Ajunge un simplu gest pentru ca memoria involuntară a prozatorului să se declanșeze. Astfel, joi, 21 ianuarie 1965, vorbește de fapt de experiența trăită, în 1951, la Salta, localitate situată în nordul Argentinei.

Luni, 1 februarie, primește de la editură câteva exemplare din romanul ***Dumnezeu s-a născut în exil*** și deschide cartea tocmai la pagina unde schițează portretul țăranului de la Dunăre. Reproduce pe larg pasajul respectiv și îl comentează cu generozitate. Țăranul de la Dunăre este o ființă arhetipală, la care Vintilă Horia se întoarce în mod constant. Printre altele, sintagma exprimă și apartenența scriitorului la un neam. Nu întâmplător, romanele sale îi dezvăluie cititorului din Occident tradițiile poporului român. Prozatorul se reîntoarce mereu la amintirile sale din copilărie, cu atât mai mult cu cât acestea au rămas extrem de vii în memoria lui. Vintilă Horia recunoaște că ar fi capabil să umple mii de pagini povestind despre anii copilăriei și adolescenței sale, despre tot ce s-a petrecut între vârsta de doi și cea de douăzeci și cinci de ani, când a ajuns la vârsta rațiunii.

Scriitorul se bucură de faptul că romanele sale provoacă discuții, incită spiritele, dar constată că lista aberațiilor exegetice este infinită. Scrisul nu este considerat un chin, un efort uriaș, așa cum se întâmplă în cazul lui Liviu Rebreanu. Dimpotrivă, el înseamnă plăcere, presupune o stare de grație similară voluptăților de natură erotică. Asemenea iubirii, scrisul este și el un drum către absolut, către perfecțiune. Decăderea literaturii contemporane este explicată de către Vintilă Horia prin criza pe care o cunoaște societatea contemporană, printr-o neputință de ordin spiritual. În viziunea prozatorului, iubirea este cea care îl face inteligibil în fața cititorilor săi, în timp ce absența ei face să scape adevărata semnificație a cărților pe care le-a scris. Diaristul insistă asupra faptului că exilul și iubirea reprezintă coordonatele spirituale majore ale operei sale. Exilul constituie o ruptură tragică, ce îl obligă pe exilat să își părăsească propria identitate și să cunoască una dintre suferințele cele mai teribile. Pe de altă parte, iubirea profană este văzută ca o modalitate de purificare și de trecere către iubirea celestă. Două ființe care se iubesc reprezintă un univers. Prin intermediul sentimentelor, îndrăgostiții au o șansă unică de a accede la absolut, de a-l înțelege și de a-l simți pe Dumnezeu.

În data de 1 martie 1965, diaristul evocă figura lui A. B., fost profesor la Facultatea de Litere din București, membru al grupării de la „Gândirea" și fost secretar general al Ministerului Propagandei, în 1940. Prietenia cu fostul profesor de istoria artei se consolidează îndeosebi după 1953, când Vintilă Horia se stabilește la Madrid, venind dinspre Buenos Aires. Prozatorul îl vizitează și îi reconstituie profilul spiritual, un profil puternic modificat de încercările teribile ale exilului.

Joi, 4 martie 1965, se întreabă asupra evenimentelor care merită să fie consemnate în paginile jurnalului. Din ce să alcătuiască acest jurnal și după care criterii? Îl preocupă numeroase proiecte, de la roman la piesele de teatru, și se întreabă la ce să se oprească în această transhumanță continuă a spiritului. Ecranul interior al memorialistului este luminat mereu de evenimentele extrem de vii ale trecutului, care își cer dreptul de a se transforma în povestire.

Pornind de la jurnalul lui André Gide și de la curajul acestuia de a spune totul cu maximă sinceritate, diaristul dezvăluie propria sa viziune despre artă. În concepția lui Vintilă Horia, totalitarismul autobiografic ar constitui o profanare a artei de a scrie, în sensul că un artist ajuns la profunzimile cunoașterii ar trebui mai mult să tacă decât să vorbească. Arta presupune – afirmă Vintilă Horia – un drum interior și nu unul exterior, superficial. Cuvintele prozatorului se dovedesc destul de aspre și pun sub semnul întrebării valoarea literară a memorialisticii. Pornind de la experiența lui A. Gide, autorul ***Cavalerului resemnării*** este de părere că a plasa un magnetofon într-un confesional și a înregistra totul nu constituie un act de creație literară. Simpla transcriere a confesiunilor are ceva fraudulos și superfluu, fiind similar cu o profanare.

Marți, 30 aprilie 1965, Vintilă Horia prezintă o conferință pe care a ținut-o în fața studenților despre ***Semnificația literară a exilului***. Chiar dacă nu a avut răgazul necesar pentru a-și pregăti discursul, timp de aproximativ cincizeci de minute el a vorbit despre Ovidiu și Dante, despre operele celor doi scriitori și despre rolul pe care l-a jucat exilul în destinul lor artistic. Conferențiarul își încheie discursul recomandându-i auditoriului lectura uneia din capodoperele literaturii universale, ***Divina Comedie***.

Totul declanșează amintirile diaristului, îl poartă într-o lume a arhetipurilor, o lume pe care a fost obligat să o părăsească, dar care a rămas extrem de vie în memoria lui fabuloasă. În data de 9 mai 1965, asistă la parada militară de la Madrid, dar gândul îi zboară la vremea copilăriei sale, când, în compania fratelui său, asistau la paradele militare organizate în țară cu ocazia zilei de 10 mai. Alcătuit din culorile roșie și galbenă, drapelul spaniol nu este prea departe de culorile celui românesc. Odată cu scurgerea timpului, regele și regina trecând călare în ovațiile mulțimii i se par omului ajuns la maturitate niște personaje de basm. Scriitorul îi vede pe reprezentanții casei regale în oglinda colii de hârtie și își pune o serie de întrebări fundamentale privind propriul lui destin. Se întreabă care este sensul dezrădăcinării sale și de ce se găsește la Madrid în loc să fie la București. Îndepărtarea forțată de meleagurile natale, experiența desțărării provoacă o rană care, în loc să se vindece în timp, sângerează tot mai abundent. Vorbește de aniversarea mamei sale și pomenește faptul că nu a mai văzut-o de 25 de ani. Condamnă în mod virulent această cruditate devenită principiu moral și doctrină de stat, ruptura de familie amplificând în mod sensibil drama exilatului. Noutățile din țară se dovedesc alarmante. Primește scrisori din Paris, Viena, Londra și Italia, în care este informat despre dezastrul de acasă. Simte că lucrurile încep să ia tot mai mult o turnură tragică. Mizerie, teamă, imobilism de închisoare, iată câteva din caracteristicile României comuniste. Vintilă Horia așteaptă o schimbare, dar ea se petrece mult prea lent pentru ca părinții lui să mai poată beneficia de ea.

Joi, 10 iunie 1965, Vintilă Horia face rezumatul existenței sale zbuciumate și notează că nu a trăit degeaba: a scris niște pagini definitive, a întemeiat o familie, a construit o casă, are numeroși prieteni, a avut succes în dragoste, a ajuns cunoscut în peste douăzeci de țări, se simte bine, iar numele lui e ca un drapel fără pată. Asemenea unui Meșter Manole modern, a făcut totul cu propriile sale mâini, dar totul s-a petrecut departe de țara lui. În ciuda condiției sale de etern peregrin, e un bilanț ce îl umple de bucurie.

Ultima însemnare a diaristului este făcută duminică, 21 noiembrie 1965, scriitorul anunțându-ne că își urmează drumul simbolic prin viață. ***Jurnalul unui țăran de la Dunăre*** este unul dintre cele mai frumoase, mai dramatice și mai bine scrise jurnale aparținând unui scriitor român. Citind paginile lui Vintilă Horia, simțim că însemnările zilnice sunt ridicate la rang de artă, că alcătuiesc o literatură autentică și nu un gen minor, periferic.

Dan Gheorghe GLODAN

VIAȚA E FRUMOASĂ, BĂIEȚI!

Hai să vă explic de ce. În anul 2012, apare la Editura Limes din Cluj-Napoca un *„eseu memorialistic”* cu un titlu inspirat: ***Securitatea, Cezarul şi Sfoara de câlți a lui Elie Wiesel***, autor Nicolae Iuga. Cartea a fost prezentată publicului la 12 iunie 2012, data acestui eveniment suprapunându-se peste ziua de naştere a autorului. Aşa-zisa „lansare” a cărții s-a petrecut la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare şi, din câte am putut observa personal, publicul a fost unul select şi, bineînțeles, interesat de acest fapt.

Cartea a fost scrisă la un interval de aproximativ doi ani de la data la care Nicolae Iuga a luat contact cu propriu-i dosar de urmărire informativă, întocmit de Securitate în anul 1976, an în care acesta era student la Facultatea de Filosofie a Universității din Bucureşti. Nu voi intra în detalii, cartea se impune a fi citită şi în virtutea faptului că nu conține un număr mare de file şi, în plus, este scrisă uşor lizibil, ritmul este alert, iar comentariile cu aspect sociopolitic ale autorului sunt puține şi de bun simț, fără intenția de a împinge cititorul pe toboganul unor (re)sentimente descalificante. Şi acest fapt are un real merit „profilactic”.

Cartea se termină cu prezentarea succintă a unora dintre personajele antrenate (urmăriți – urmăritori), în acest „joc”: primii cu ochii şi mâinile legate, ceilalți dotați cu tot felul de accesorii de filaj şi ascultare (şi unii încă se mai plâng de faptul că *„munca cu omul e grea”*), de la colegul sau angajatul delator până la (probabil) hârtia de turnesol. De-a lungul întregii istorii a omenirii, această piesă a fost jucată de două echipe, în care urmăritorul a dispus de o mulțime de avantaje, în primul rând de acela că era (şi este) un profesionist. Lucid juca doar una din echipe. Urmăritul nu era nici măcar spectator, necum activ! Zic: era un profesionist? Oare? Pentru că, în nesfârşita-mi naivitate şi în nesfârşita-mi neputință de a înțelege şi tolera abuzul, îmi permit să postulez: dacă urmăritorul (ascuns, deghizat, acoperit, conspirat etc.) acționează în intenția de a preveni fricțiuni între cei ce gestionează un sistem social şi potențialii oponenți (prezumtivii infractori), fără să recurgă la avantajele oferite de dialog, gândind doar în fraze stereotipe şi echivoce, fără să uzeze de litera legii, recurgând în schimb la violența fizică sau de limbaj, avem de-a face cu o formă de crimă organizată la cel mai înalt nivel, iar aici există profesionişti, este nevoie de profesionişti.

Societatea civilă este constituită dintr-o masă amorfă de indivizi, fără *„prințipii”*, dezbinați de ideologii, de opinii politice diferite sau de avere. Şi, în lipsa completă a unui învățământ de ținută, lipseşte şi o justiție echilibrată, o administrație onestă ş.a.m.d. Pentru că, dacă am admite că tot ceea ce s-a realizat în perioada comunismului condus abuziv de odios şi sinistră s-a evaporat, devine că țara a pornit pe un drum nou, spălat cu sângele celor asasinați în perioada comunismului şi în timpul Revoluției. Sătui până în gât de propagandă sau ideologie, de tot ce ni s-a oferit, începând cu Dictatul de la Viena şi Pactul Ribbentrop-Molotov, până la asasinarea familiei Ceauşescu, găsiți ca fiind singurii vinovați de toate nenorocirile ce s-au abătut asupra României, am vrut să dăm uitării totul, să ne privim în oglindă, mândri de ceea ce suntem! Cum sună toate astea acuma, la aproape un sfert de veac de la înjunghierea (pentru a câta oară?!) pe la spate a României?

Dosarele deținute de către CNSAS, fie ele şi trucate, sunt o profundă lecție de psihologie socială, din care ar trebui să învățăm a ne pune întrebări capitale. Şi, în măsura în care mai există persoane care au fost antrenate în acest conflict fratricid, nedrept, sinucigaş (de dragul unei ideologii, doar pentru atât?), s-ar impune ca, victimă şi călău, să ne întâlnim şi să încercăm, cu sprijinul Presei şi al Bisericii, să ne explicăm. Sună frumos acum, la un sfert de veac de la marele asasinat din Decembrie ‘89? De câtă înțelepciune sau de câtă nebunie ar fi nevoie pentru a putea demara o astfel de necesară terapie? Un lucru însă este cert: nu dispunem nici de înțelepciunea şi nici de nebunia necesară. Băltim. Colcăim. Putrezim, privindu-ne indiferenți progeniturile putrezind!

Dar să revin. Citez din Nicolae Iuga: „Căpitanul Ureche Marian, avansat în 1997, în timp ce lucra la dosarul nostru, la excepțional la gradul de maior, este cea mai mare jigodie de om dintre toți securiştii pe care i-am cunoscut, ordinari sau nu... Ziua de 22 decembrie ‘89 îl prinde, cu grad de colonel, adjunct al şefului Direcției I a Securității, apoi trece la SRI. Domnul colonel Ureche mai face şi un «împrumut» de la Bancorex, pe firma controlată de el, «Silvesta» SRL, de fix 22 milioane de dolari, câte un dolar pentru fiecare fraier de român, bani care bineînțeles că nu au mai fost restituiți niciodată”. Pensionat în 2001, ocazie cu care preşedintele de atunci, Ion Iliescu, îl avansează la gradul de general. Cum dracu se mai leagă toate: *„Golanii”* *„Băi, animalule!”*, mineriadele? Şi, continuă Iuga: *„Din nefericire, bogata biografie publică a bravului general SRI Marian Ureche nu se încheie aici. Aşa că, în anul 2001, imediat după pensionare, Marian Ureche este reangajat, cumulând pensia de general cu un salariu uriaş, la Ministerul Justiției, pe post de director al Serviciului Intern de Protecție şi Anticorupție, prescurtat SIPA. Proaspăta ministră a Justiției de atunci era doamna Rodica Stănoiu, fost lector la Facultatea de Drept a Universității din Bucureşti prin anii ‘70-’80 şi fostă... informatoare a Securității! Lucrurile se leagă din nou. Nu este exclus ca doamna Stănoiu să se fi aflat cu el chiar în relații de colaborare directă, adică Ureche să o fi fost recrutat chiar el ca informatoare. Pe atunci, prin 2001, în public nu se ştia încă nimic despre trecutul de «Sanda» (numele conspirat al informatoarei Rodica Stănoiu), deci posibilitățile de şantaj ale lui Ureche erau considerabile... [Ea] nu îl poate refuza pe dl general Ureche şi îi dă ceea ce îi cere, adică îl angajează în minister şi îl numeşte şef al SIPA”*.

De ce am insistat asupra acestui scurt episod al eseului memorialistic? Pentru că acest sistem, de a înhăța posturi nu numai „cheie” în instituțiile statului, din care poți apoi să-ți consolidezi poziția şi potențialul malefic, adunând în juru-ți alte specimene la fel de primejdioase, precum şi inimaginabile sume de bani şi ocazii enorme de a-ți aservi „inteligența” altor amatori de astfel de poziții mai mari sau mai mici în instituțiile statului, este un sistem generalizat. Nu contează faptul că ai disfuncțiuni ori un diagnostic care să te oblige să te ții cât mai departe de o funcție publică, pe care un om responsabil ar cam ezita să o ocupe. Nu are nicio importanță faptul că nici cazierul judiciar nu-ți este curat şi nici acela, ca orice om cu scaun la cap, se fereşte de tine ca de un animal contaminat de rabie etc. Sistemul, aşa-zisul sistem, te-a amuşinat sub coadă, eşti de-al lui!

Ce a încercat Nicolae Iuga să îşi spună şi să ne spună cu această carte? Observați că, în foarte frecvente situații, omul este mai interesat de evenimente ce s-au derulat cu mult înaintea acestui prezent apocaliptic, căutând parcă să înțeleagă cum a fost cu putință, care au putut fi cauzele ce au dus la prăbuşirea ireversibilă a țării în neantul acesta în care nu mai poți fi sigur dacă mai eşti tu însuți, dacă nu te-ai metamorfozat kafkian în celălalt, în... Ureche. Şi *„viță vercea”*.

Bineînțeles, CNSAS nu este atât o instituție, cât un truc ce se perfecționează prin exercițiu. După cum tot un truc sunt şi actul de justiție, actul administrativ, fastul religios, învățământul. Cel puțin începând cu data de 22 decembrie 1989, dacă e să ne referim strict la eveniment şi la consecințele sale. Şi, totuşi, am o certitudine, anume aceea că se joacă o partidă ce a început poate de şapte mii de ani, în care combatanții pun la bătaie tot ce au mai valoros. Pe de o parte, agresiunea fără nicio limită privind forma sau intensitatea ei, iar, pe de altă parte, celorlalți nu le mai pasă decât de înțelegerea a ceea ce s-a petrecut şi continuă să se petreacă, întru iluminare, fie şi cu prețul vieții. Lumină şi Înțelegere.

Nicolae Iuga are în acest eseu memorialistic şi un alt personaj: de cremene, de aur, de lumină, un om al înțelegerii despre care vorbeam mai sus: Cezar Mititelu. La antipodul poziției sociale şi politice ocupate de Marian Ureche! Eboşa portretului său în memoriile lui Nicolae Iuga e modestă. Dar, oare, ar fi încăput într-o carte de anvergura romanului ***Crimă şi pedeapsă***? Ori ni se pare că anvergura eroismului său este... strict balcanică? Balcanismul nostru, *„fără perspectivă, provizoriu şi clandestin”*, cum spunea un culturnic postdecembrist, până la refuzul Istoriei, până la refuzul viitorului! De altfel, nici portretul securistului Ureche nu-i mai copios, mai bogat în date, însă beneficiază de un superlativ: *„Este cea mai mare jigodie...”*. Or, pe un prieten sau un mentor nu-l gratulezi cu astfel de superlative, cu aprecieri de *„cel mai”*. Este suficientă decența cu care te referi la el şi s-a înțeles. S-a înțeles la fel de mult ca şi din acel: *„cea mai mare jigodie de om”*. Totuşi, Cezar Mititelu s-a sinucis! Vedeți, noi pretindem că cel care ar fi fost firesc să-şi ia viața ar fi trebuit să fie Ureche, nu Cezar. Între un *„reprezentant”* al Statului şi un oponent al acestuia stă mărturie această carte, ce prezintă drama celor două tipuri de abordare a responsabilității unuia față de celălalt. Cezar Mititelu se sinucide din cauza unora ca Ureche, în timp ce acest Ureche trăieşte şi zburdă printre victimele sale, pe care le-a pus sub copita sa pe durată nedeterminată. Iar viața cea reală merge maiestuos înainte! Cine a pierdut şi cine a câştigat?

De aceea spun eu: Viața e frumoasă, băieți – lumina oamenilor, nu a jigodiilor!

Ştefan MARINCA

REMUS FOLTOŞ SAU *LA COMMEDIA DEL VERBO*

Remus Foltoş (n. 05.08.1975, Şomcuta Mare) a fost un membru activ al cenaclului literar de la începutul anilor ’90 din Baia Mare, patronat de către Nicoară Mihali şi Flavius Lucăcel. După studii de filozofie la Universitatea din Cluj – perioadă în care debutează editorial – Remus Foltoş alege să se mute în sudul României, unde activează ca profesor de filozofie. Într-o perioadă relativ scurtă publică următoarele volume de versuri: ***Miercurea pe trambulină*** (1995), ***Escalada sincerității*** (2006), ***Floarea singurătății*** (2007), ***Marele Panglicar***, ***Dragostea pe care o ocupă cuvintele*** (2008). Totodată, se dedică exegezei filozofice, scriind câteva lucrări despre filozofia lui Plotin, despre Husserl şi marii interbelici români. Site-ul personal www.remusfoltos.home.ro ne pune la îndemână o parte din cărțile acestuia.

Remus Foltoş nu a fost lipsit de candoare atunci când a ales să-şi publice (toate?) poeziile scrise începând cu adolescența şi terminând cu maturitatea. Poate tocmai de aceea cărțile acestuia sunt *sui generis*, puțin atente la modele mai mult sau mai puțin inspirate. În linii mari, două tuşe definesc cărțile enumerate mai sus: pe de o parte, un lirism autentic, construit în jurul capacității limbii (a oricărei limbi, până la urmă) de a se adecva sau nu la propriul obiect; pe de altă parte, erupția prozaicului, a poantei şi a colocvialului de cele mai multe ori (radical) antipoetice.

De aceea nu este o întâmplare faptul că poezia şi poetul sunt personajele uşor ireale – câteodată caricaturale, câteodată înnobilate cu aura unei antice pietăți – pe care Remus Foltoş le creionează constant în cărțile sale. Întrebarea fundamentală este: la ce bun poetul/poezia şi, de asemenea, ce reprezintă poetul/poezia pentru vremurile de acum şi de oricând? Chiar titlurile cărților sale evocă această dualitate: pe de o parte, simbolul panglicarului, al clovnului singuratic şi sincer până la epuizare şi, pe de altă parte, al poeziei în sensul revelației şi al epifaniei. Această asimetrie necenzurată între panglicar şi ierofant, între sinceritatea văzută ca furor sacru, sursă şi temei ale poeziei, şi paradoxul marelui circ cotidian aduce cu sine, inevitabil, o asimetrie estetică. Aş analiza cărțile lui Remus Foltoş tocmai din perspectiva instrumentarului tematic descris mai sus, respectiv: poezia zeflemea, poezia epifanică/abolirea gramaticii şi asumarea liricii clasice.

Primul aspect este justificat fără ocolişuri în numele unei (naive, cred) vârste de aur a poeziei: cred că de aceea apar în volumele lui Remus Foltoş adevărate manifeste-acuză, creionate (auto)ironic, băşcălios, chiar strident, versuri-poantă, despre valoarea poetului şi a poeziei şi, în consecință, despre o meritată recunoaştere socială a scriitorului. Din punctul meu de vedere, această parte a operei poetice a lui Remus Foltoş este cea mai puțin elocventă şi, îndrăznesc să spun, cea mai puțin inspirată. De aceea, nici nu voi insista prea mult asupra ei. Este îndeajuns cred să redau pe de-a-ntregul poemul ***Marele panglicar*** din volumul omonim: *„vreau să fiu poet / cu poza pe coperta din spate /să fiu respectat de autorități / şi tratat egal ca un frate / să citesc, fiind invitat / şi pe la congrese / să am la activ chinezoaice / mulatre şi negrese / să fiu, într-un cuvânt / pe buzele tuturor / să mă cunoască toată lumea / ca pe un tip cu umor / să am propuneri din partea / unor edituri importante / să am la activ femei frumoase / naive, mirobolante / să pun mottouri numai / din cântarea cântărilor / să fiu poetul preferat /al gărilor / să mă ştie şi* →

→

ceferiştii / cu mâna pe cleşte / să am la activ / cât nu numeri pe deşte / să fiu chemat şi la / recepţii la academie / să iasă totul aşa / cum îmi place mie / şi după ce-am să mor / să fiu omagiat / să am statuie / şi la calafat / curat".

Al doilea reper din cărţile lui Remus Foltoş este reprezentat de ceea ce aş cataloga drept poezia epifanică/abolirea gramaticii. În special în cartea de debut, republicată într-o formă revizuită cu titlul ***revelaţii în grai propriu despre însuşirea de sine***, autorul nostru construieşte o poezie pe alocuri experimentală, cu ajutorul căreia să remodeleze limba, să modifice morfologia şi să redefinească semantica. Abolind gramatica pentru a o reinventa ulterior într-o formă care să amplifice înţelesul până la nuditatea lui este un demers nelipsit de pericole, mai ales atunci când instrumentarul folosit este cel liric. Cu toate acestea, cred că este un experiment reuşit tocmai în virtutea faptului că astfel ni se arată cât de misterios – în acelaşi timp prezent şi absent – este obiectul cel mai intim al fiinţei noastre, şi anume limba. De aceea, surprinzător, acest univers lingvistic fantomatic pare a fi singurul real, tocmai pentru că identitatea dintre subiect si obiect, între formă şi conţinut devine fluidă: *„luiului i-aduc aminte / ca să nu-mi fi fost de dinte / limba prinsă-ntr-un cuvânt / care l-a rostit pe sânt / şi mă rog în sine-vă / lung cuvinte ţine-mă / să mă prind în seama voastră / pe o stea de sus, sihastră / până-n cerul gurii mele / dumisalei dintre stele / că n-am spus acestor ochi / să se piardă-ntr-un deochi / că n-am strâns într-un auz / pala gândului lehuz / şi n-am prins la cingătoare / luna dusă-n scăpătare / şi n-am curs printr-o spinare / către îngerul din zare / întrezare văzătoare / de vederea purtătoare / care-a-ntors îngeru-n sine / să răsară chiar în mine*".

Artificialitatea inevitabilă este depăşită prin cromatism inedit şi devine poetică deoarece miezul cuvintelor este mutat la periferie, înţelesul şi alăturarea acestora sunt repoziţionate în funcţie de o cu totul altă geografie, astfel încât limba să devină epifanică, iar efectul psihedelic: *„străină alcătuire dindărătul lucrurilor / care îşi părăsesc suprafeţele lor / răsturnând locul alcătuirii / desfăţisat din toate părţile deodată / o, cum se schimbă ruina oglindită a ochiului / înăuntrul ochiului / cum se face rotundă întregimea / dinăuntrul privirii / purtate pe dinainte / într-o adăpostire se însoţesc / cele dinăuntrul nefăcutului / mai rotund şi de fiecare dată / o singură oară / atât cât ne suntem / înapoia noastră locul ne strânge / din odihna lucrurilor / stăruitor se deşteaptă în fiecare / mai aprig neînrudita potrivire cu sine / călcăm într-o parte mereu /lăsând în lături să se deschidă /de-a lungul atât cât să fim ajunşi / căci mult prea repede se adună / în preajmă îngândurarea îndesată /se trage din afara învecinării /celor ce stau laolaltă /aproape fiecare lucru în parte /aproape îşi este /cele ce nu sunt / parte de ele nu li se face*".

Spaţiul, timpul şi însăşi logica se despică într-o imagistică originală în măsura în care verbele şi substantivele asumă altfel de înţelesuri. Abilitatea lui Remus Foltoş de a asocia în mod surprinzător lucrurile şi de a inventa o altă topografie semantică este dublată de un lirism viguros: *„bucuria de a vorbi e cu totul alta / decât tristeţea de a vedea / şi de a vedea alaltăierea vederii / într-un fel de interior care e / în afara tuturor lucrurilor / pe o înserare unde numai o fântână /se bizuie pe cumpăna sa / unde caii se reazemă de câmp / aşa cum luciul apei se reazemă / de lumină / înăuntrul acestei vederi / nu se face târziu niciodată / nici păsări nu trec ca nu cumva / să ştim următoarea lună care / va traversa brusc memoria / înnoptării*". De altfel, autorul nostru nu se sfieşte să-şi justifice propria artă precizând că *„poezia este ceea ce iese la lumină până la urmă din întunericul aparenţelor*". O astfel de filozofare lirică e în mare parte un câştig în ciuda unor eventuale stridenţe, tocmai pentru că asumă o formă ierofantică, oraculară. Recartografierea limbajului este în acelaşi timp o dezvăluire şi o iluminare a acestuia, astfel încât lirismul să devină un mijloc prin care esenţa lucrurilor – sau zeii din lucruri, dacă vrem – să poată deveni accesibili. Inspiraţia e de fapt revelaţie, iar poetul e de fapt un scrib al oracolelor: *„îl privesc pe el, care vorbeşte / într-asemenea măsură / ocrotit în împrejuru-i / numai de o gură / el se uită către mine / străjuind al prejmei gând / răsărirea-şi asfinţeşte / petrecută în curând / o, numai de tot gândire-ar / să se prindă-ntr-un cuvânt / care s-ar fi fost numit pe sine / şi pe este şi pe sunt*".

Avem parte, aşadar, de o depersonalizare – până la dispariţie – a scriitorului tocmai în măsura în care limbajul se personalizează extravagant. Astfel, epifania are loc doar atâta vreme cât autorul – întrucâtva teurgic – îi permite limbii să se dezvăluie şi să plutească peste lucruri.

În fine, al treilea aspect la care aş dori să mă opresc parcurgând cărţile lui Remus Foltoş este acela al lirismului pur şi simplu. După ce a experimentat prozaicul critic şi poanta, după ce a mărturisit poezia în termeni epifanici, lirismul asumat este cred demersul final şi esenţial. Şi de data aceasta universul semantic este contorsionat, însă ironia subtilă, imaginea insolită şi spiritul ludic oferă naturalete şi prospeţime: *„blestemat de puterea crinului / voi alege doar numerele impare / numai femeile măritate / numai caşaloţii de mare / voi alege numai rudele cucutei / albastrul virgonz al stelei / piciorul fantomei / văzutul nevăzutei / voi alege trifoiul cu trei foi / zarea cu patru zări / greaţa plutindului / cu mireasma mării în nări / voi alege din patru şi din cinci / dintre guguştiuci, turturici / dintre punţi, cea mai îngustă / dintre lăcuste, cea mai lăcustă / voi alege despărţirile şi aleanul / nu zilele şi zilele ci anul şi anul / praful, praful, pulberea şi praful / lăutarii, vinul, vinul, taraful*".

De asemenea, deseori Remus Foltoş descoperă (în mod fericit, aş zice) discursul grav şi nostalgic, reveria cuminte şi ritmul liniştitor. O poezie, aşadar, opusă experimentalismului prozaic ori lirismului epifanic. Din punctul meu de vedere, acest aspect al poeziei lui Remus Foltoş este cel mai natural şi mai valoros. Versurile sunt mai grijuliu construite, probabil şi în virtutea unei redescoperite autocenzuri, iar pathosul grav este discret canalizat printr-un ritm natural şi spontan: *„îmi iau adio de la ierburile fermecate / pe care le-am băut în infuzii letale / numai ca să-mi mai amintesc o clipă / ceva dintr-o dragoste veche / ca un raid al memoriei / prea ucigătoare plăcere / adio, vă spun dobitoace pe care / le-am invocat de atâtea ori / ca să-mi meargă bine / adio, codru pe care te-am plâns / adio, tu, ochi pe care l-am spălat / cu sarea lacrimei mai curată decât / gura fecioarei din vis / care-mi apărea mie / la capătul insomniilor provocate / salutare, chin toxic cu tăria tutunului / la revedere, parfum al zambilei / plec undeva unde n-ai să mă găseşti / nici tu gânditorule gând, nici tu*".

Într-un astfel de registru, metafora extravagantă şi topica inedită par naturale deoarece sunt recuperate, premeditat poate, armonia metrică şi discursivitatea spontană. Tema sincerităţii (oricare ar fi preţul) este astfel modificată într-una a spontaneităţii critic mediate: *„iarba se dovedeşte a fi iarbă / norul se dovedeşte a fi nor / numai tu, gură a mea ca o salbă / laşi cuvânt mirositor / somnul atârnă pe ape / tu, care eşti peste somn / întâia vocală, lasă să-ţi scape / al apelor domn / şi din adâncul de ochi / tu să răsari prăvălită / când peste lemnul de tei / bate secunda, clipită*".

Am ales să vorbesc despre cărţile lui Remus Foltoş ca despre *una commedia del verbo* în dublul sens pe care această expresie îl evocă: pe de o parte, pentru că poezia acestuia este, prin formă şi fond, obsesiv focalizată pe (in)capacitatea limbii de a se manifesta – ori de a fi astfel manipulată pentru a manifesta topografii (semantice) nebănuite. In acest sens, poezia este singura formă reală a limbii; în afara poeziei limba este de fapt o fantasmă. Pe de altă parte, acest act are logică doar în măsura în care panglicarul din noi se identifică întocmai cu ierofantul din noi. Tensiunea dintre cuvinte şi raţionalitatea din spatele acestora este evidentă. O temă asupra căreia sper ca Remus Foltoş să revină în viitor cu un proiect poetic mai intransigent şi mai răbdător. Astfel, există riscul ca lirismul autentic să fie umbrit de graba de a scrie şi publica tot şi dintr-o dată.

Săluc HORVAT

UN ROMAN „FĂRĂ FINAL"

Privite în ansamblul lor, prozele rămase de la regretatul regizor de film şi scriitor Rareş Jitariuc s-ar putea spune că sunt doar părţi ale unui proiect epic mult mai amplu, dar care a rămas până la urmă *„fără finalul"* pe care cu siguranţă şi l-ar fi dorit autorul.

Decedat la 32 de ani, fără a reuşi să-şi publice ceea ce a scris, de la Rareş Jitariuc au rămas câteva scrieri (poezie, proză) ce dovedesc un talent autentic. Dacă destinul i-ar fi fost altul, ar fi scris, cu certitudine, o operă importantă.

Biografia lui Rareş Jitariuc poate fi rezumată în câteva rânduri. S-a născut în anul 1978 în Satu Mare. A decedat pe data de 20 februarie 2010. A urmat studiile generale în oraşul natal, perioadă marcată de năzbâtii adolescentine, uneori aspru sancţionate. A făcut apoi studii în domeniul regie-imagine-film T.V. la Bucureşti. Este autor al unor filme care s-au bucurat de un anumit succes.

În dorinţa de a cunoaşte lumea, a făcut ocolul pământului, colindând prin cele mai diverse zone ale Terrei. O viaţă scurtă, dar dens trăită, cu urcuşuri şi coborâşuri, cu împliniri, dar mai ales cu multe eşecuri.

Temperament nonconformist, dispus să-şi asume riscuri, evadând mereu din obişnuit, Rareş Jitariuc a preferat o viaţă libertină, lipsită de orice constrângeri, chiar dacă aceasta i-a produs un anumit disconfort.

În ***Postfaţa*** volumului ***Fără final***, semnată de Eugen Jitariuc (fratele scriitorului), se subliniază că acesta a fost un tip care, în pofida tuturor greutăţilor vieţii, a compromisurilor pe care lumea i le cerea să le accepte, chiar şi cei dragi, a continuat să-şi asume propriul său drum.

Dacă datele biografice sunt sumare, scrierile rămase de la Rareş Jitariuc dezvăluie o lume plină de mistere, populată de indivizi care îşi duc existenţa la periferia societăţii.

Adunate în volumul cu titlul ***Fără final***, ediţie postumă, realizată de Aida Lorena Petre şi Eugen Jitariuc (Editura Blumenthal, 2011), scrierile lui Rareş Jitariuc dovedesc nu numai varietate tematică (poezie, proză, note, însemnări etc.), dar şi valoare literară.

Aşa cum rezultă dintr-o notă a autorului, creaţia sa are un pronunţat caracter biografic (uneori fiind greu să stabileşti o graniţă între ficţiune şi realitate). Asemănându-şi creaţia cu urmele lăsate de un melc în drumul său, Rareş susţinea: „Aşa mă simt eu de multe ori, târându-mă peste viaţă, lăsându-mi balele pe amintirea existenţei mele...". Detalii biografice se regăsesc şi în textul ***Cugetările unui insomniac***.

Fiind o ediţie editată din texte recuperate, e greu de ştiut dacă ele au o formă definitivă, unele fiind simple note personale. Tematica apropiată a multora dintre ele, cu legături evidente, poate trăda intenţia autorului de a le integra într-o naraţiune mai amplă.

Dintre textele cuprinse în volum, cel mai reuşit sub aspectul construcţiei şi mai interesant ca tematică ni se pare a fi ***Douăşiuna de zile***, proză care aduce în prim-plan lumea unor indivizi pe care viaţa i-a împins la periferia societăţii. Deşi avea casa lui, uşurinţa cu care privea viaţa îl împinge pe eroul povestirii să-şi trăiască viaţa pe stradă. Strada cu viaţa şi oamenii ei îi dezvăluie acestuia o lume cu totul aparte, o lume care îl obligă să trăiască experienţe necunoscute, să accepte şi să suporte situaţii la limita existenţei umane: să colinde nopţi întregi prin gerul cumplit al iernii pe străzile oraşului în căutarea unui adăpost, să se bucure când îl găseşte, fie acesta şi un wc public, să împartă un culcuş cu alţi loviţi de soartă prin canalele subterane, să aştepte cu înfrigurare ora dimineţii, când se deschid localurile, în speranţa că va întâlni într-un birt periferic pe cineva care să-i ofere o cafea caldă sau un pahar de vodcă.

Remarcabil în proza lui Rareş Jitariuc este realismul crunt pe care îl prezintă, din păcate, o realitate întâlnită peste tot, în care îşi duc traiul oameni împinşi de viaţă la marginea societăţii.

Deşi eroii lui Rareş Jitariuc sunt adesea nişte anonimi, ei sunt uşor de recunoscut. Viaţa lor este la fel, doar povestea acestora poate fi alta.

Chiar şi numai pentru această proză (fără a le exclude pe celelalte), publicarea volumului ***Fără final*** merită a fi apreciată, ceea ce am încercat să facem şi noi în această scurtă prezentare.

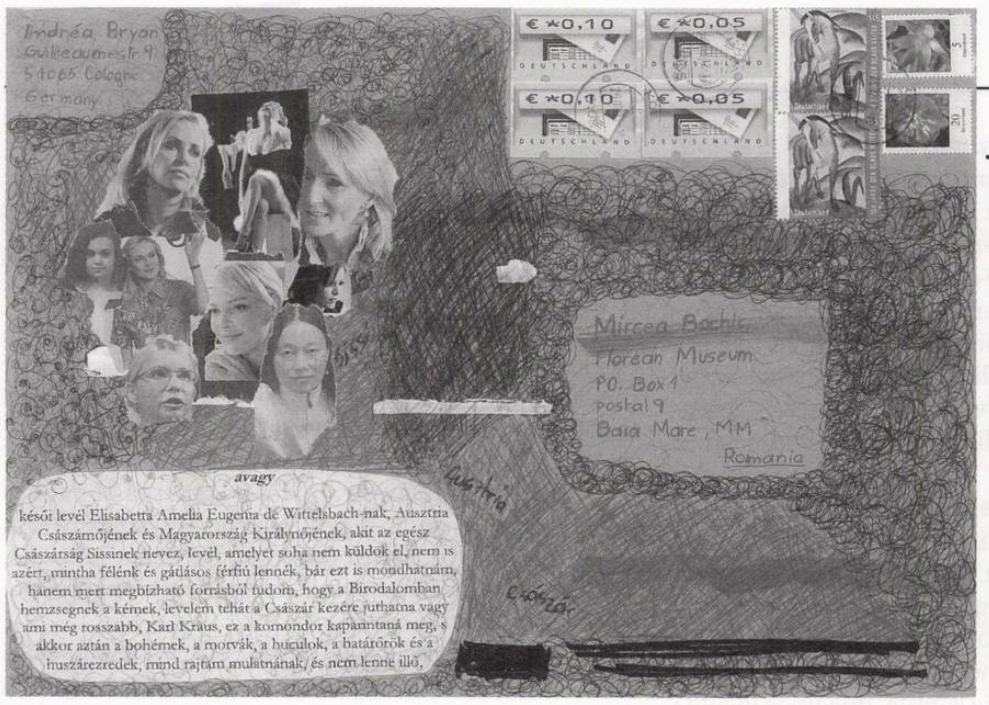

Daniela SITAR-TĂUT

O LUME DE MUCAVA

Poet (***Te voi iubi pân' la sfârşitul patului*** – 1993, ***Balada lui Daniel Bănulescu*** – 1997, ***Republica Federală Daniel Bănulescu*** – antologie, 2000, ***Daniel, al rugăciunii*** – 2002, ***Ce bine e să fii Daniel Bănulescu!*** – antologie, 2010), prozator (***Te pup în fund, Conducător iubit!*** - 1994, ***Cei şapte regi ai oraşului Bucureşti*** – 1998, ***Cel mai bun roman al tuturor timpurilor*** – 2008, ***Fugi din viaţa ta, revoltătoare şi slută, în cartea mea*** - 2009) şi dramaturg (***Cine a câştigat războiul mondial al religiilor*** – 2004), Daniel Bănulescu se impune în peisajul românesc contemporan drept un scriitor nonconformist, detabuizant, incitant, care-şi provoacă lectorul, de la început, prin titluri şocante, cu timbru egolatru. Refractar clişeelor, autorul propune o metarealitate, cu atribute ucronice uneori, ipostaziindu-se în secretar fabulativ al timpului său. Ambiţiosul proiect narativ se materializează într-un *„Clan de romane”*, o tetralogie intitulată ***Am văzut lucrând degetul lui Dumnezeu***. Daniel Bănulescu doreşte să realizeze o frescă particularizantă a României din perioada anilor 1987-2000, care comasează deopotrivă oameni şi duhuri, conflicte inter- şi supraumane, denunţând pârghiile de articulare ale celestului ce guvernează lumea nevăzută, dar se repercutează asupra Realiei. Prozele redactate până în anul 2005 i se par simple prestidigitaţii lingvistice, exerciţiu scriptic necesar anterior elaborării *Clanului*. Este motivul pentru care se debarasează de romanul de debut, ***Te pup în fund, Conducător iubit!***, înlocuindu-l cu ***Fugi din viaţa ta, revoltătoare şi slută, în cartea mea!***. (Auto)cenzura, alternativă, alături de circumstanţele „restaurării” epice sunt detaliate de autor într-o declaraţie făcută la Târgul de carte „Gaudeamus”, în anul 2009 : *„Pe 1 aprilie 2008 am sosit la Akademie Schloss Solitude, lângă Stuttgart, pentru o bursă literară de zece luni. Eram surescitat şi îndârjit. În inima rucsacului meu pulsau contractele de publicare pentru trei dintre cărţile mele, aparţinând Clanului de Romane* ***AM VĂZUT, LUCRÂND, DEGETUL LUI DUMNEZEU***. *La Solitude, îmi propusesem să pregătesc pentru republicare romanul* ***Te pup în fund, Conducător Iubit!*** *Îl scrisesem în urmă cu cincisprezece ani. L-am recitit în trei zile. La sfârşitul lecturii, am rămas fulgerat de surpriză. O jumătate din roman era foarte bună, pe alocuri genială. Cealaltă jumătate a romanului era intolerabil de proastă, bolnavă de toate greşelile posibile. Din nefericire, jumătăţile erau perfect amestecate. De nedezlipit. Mi-am acordat alte câteva zile pentru a hotărî dacă voi rescrie* ***Te pup în fund, Conducător Iubit!*** *Sau dacă, dimpotrivă, voi clădi o carte complet nouă, aducând în ea numai lumina cărţii de dinainte.*

Pe 12 aprilie 2008 am ieşit pe platoul din faţa Castelului Solitude. Am salvat din cazemata romanului ***Te pup în fund, Conducător iubit!*** *doar rama unei ferestre, un horn şi o brichetă. Am dinamitat cazemata şi am prefăcut-o în pulbere. Fereastra şi hornul le-am încorporat în fortul noului meu roman,* ***Fugi din viaţa ta, revoltătoare şi slută, în cartea mea***.

Iar cu bricheta mă joc, uneori, şi astăzi. Iată cum noul roman ***Fugi din viaţa ta, revoltătoare şi slută, în cartea mea*** *înlocuieşte romanul* ***Te pup în fund, Conducător iubit!***.

Romanul ***Te pup în fund, Conducător iubit!*** *e, de acum, interzis republicării.*

Recomand chiar celor ce vor să mă îndatoreze să nu mai discute despre el.”

Apărut la Editura Nemira, în anul 2005, bastardul şi renegatul (de acum) volum penelează o lume ilară, scoasă din ţâţâni, ancorată în tribuna comunismului autohton. Situaţiile groteşti, bufe sau paradoxale se concretizează într-o satiră la adresa oportunismului, a sclavajului asumat benevol, dar şi a turpitudinii unei gloate aclamante, bulimice acţional, dar care se amăgeşte singură că ar fi superioară mental agramatului lider. Cele trei focare epice (lumea interlopă, clanul dictatorului şi al caraliilor săi, universul auctorial) se intercalează, conferind o faună pestriţă, cu tentacule urmuziene. Imaginea ubuească a lui Nicolae Ceauşescu este edulcorată, iar destinul său biografic - înfăţişat regresiv.

Nota burlescă, de anormalitate, care se propagă pe tot parcursul tramei, este evidentă încă din primul capitol, în care suntem introduşi în lumea interlopă a furilor Arvinte şi Sucu Marcel, a căror virtuozitate profesională este salutată în cheie ludică. Ţiganul cocalar şi aghiotantul său cu manii de primată căţărătoare pe stâlpi îşi sancţionează încă o dată victimele prea îndurerate de vidarea imobiliară, deşi aceasta este parţial recuperată prin vinderea, la piaţa neagră, a amprentelor celor doi hoţi. Bucureştiul, cronotop epic, este reflectat dual: exterior (la suprafaţă) şi subteran (prin lumea complotiştilor acreditaţi, a disidenţilor domesticiţi şi a sectelor ocultiste). Un delincvent haiduc, trubadur şi dandy deopotrivă, cu maniere şlefuite e Iarba Fiarelor, IF-ul căutat de organele de ordine nu pentru încarcerare, ci pentru fraudarea arhivelor ambasadelor străine. Căpătând o alură mitică în mentalul colectiv, acesta va ajunge victima securităţii, care-l aduce într-o stare larvară, leguminoasă, din care cu greu va fi recuperat de către coechipieri.

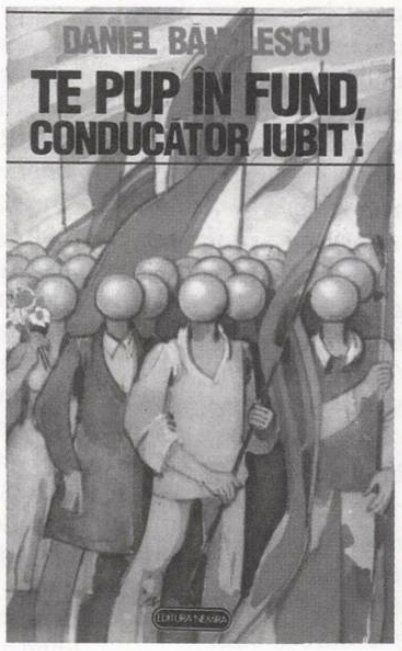

Portretul dictatorial, pastişant surprinde însă superficiile realităţii ambalate în gesturi odorizate pestilenţial. Camarila prezidenţială fardează faptele, transformându-le pe toate în omagii, în elogieri superlative. Titlul vasalic al romanului este omonim cu cel al unui poem al lui A. Păunescu, dulău ce nu mai poate fi ţinut în lanţ şi doreşte să-şi înfăţişeze personal potpuriurile venerative. *„Poporul român”* de care se interesează cotidian edilul neamului nu este decât o *„măturică de baie”*, obiect inanimat care comportă sugestia anihilării volitivităţii şi a trash-ului uman ce ia forma gloatei aplaudace. O figurină aparte în valsul securist este colonelul Al. Garbea, care-şi înfiinţează o brigadă, un comando de mărturisitori de fapte reprobabile cu autori anonimi, motivaţi pecuniar, gata oricând să-şi înveţe infracţiunile, să-şi asume vini imaginare, ba şi să facă puţină carceră pentru a salva onoarea eficacităţii serviciului de informaţii. *„Echipa de vinovaţi”* instruită are un singur merit intelectual: acela de a-şi memora dosarul incriminator. Astfel, incendierea Arcului de Triumf de carton, plin de lozinci omagiale ce proslăvesc realizările măreţe ale Iubit Conducătorului este explicată de colonel drept o manifestare a *„simpatizanţilor”*, care simt nevoia să-i celebreze perpetuu aniversarea. Sacrificarea inocenţilor se petrece la fel ca în fabula lui Gr. Alexandrescu, ***Dreptatea leului***. Iepurele însă, un fost fotbalist, gigolo, îşi asumă culpa care-i aduce 15 ani de temniţă, reduşi însă la trei luni de huzur bahic cu şeful penitenciarului, care mimează molestarea şi-l trimite apoi la machiaj pentru a deveni veridic în ochii celorlalţi locatari ai celulei. Autorizata evadare se soldează însă cu molestarea letală a deţinutului. Bestiarul carceral conjugă taxinomii abstrase accepţiunilor curente: homosexualii se află în război cu gerontofilii, pedofilii, necrofilii, fetişiştii, exhibiţioniştii, acuzându-i de perversiuni, în vreme ce habitanţii normali sunt cei care *„-şi închipuie că se culcă cu femei”*.

Hora elogiilor şi a miruirilor cotidiene este contrabalansată de acte ilare, alegorice, de insurgenţă, puse pe seama necuvântătoarelor: cele două sicrie de pe Dâmboviţa, locuite de păpuşi similare clanului prezidenţial, boi purtând un car alegoric cu portretele mult-iubiţilor, canar avertizând asupra pericolelor sincerităţii, cal proferând injurii la adresa comunismului etc. Mania vizitelor de lucru şi a celor în *„147 de ţări latine”* este reflectată prin bancuri. Cea de-a treia cerinţă pentru ca un nou stat să fie validat o constituie vizitarea lui de către drumomanii carpatini. Escapadele oficiale sunt succedate de cele neoficiale, efectuate pe teren, în absenţa locatarului, pentru a se lua mai eficient pulsul poporului, care-l iubeşte în pofida penuriilor alimentare, a restricţionărilor de energie electrică şi termică, a legii interzicerii avorturilor, pentru că e... patriot. Mult vehiculata activitate din ilegalitate, din tinereţea-i revoluţionară este discreditată: Ceauşescu se ascundea, fără a fi urmărit, pentru a studia sanscrita şi pianul. Iniţiat totemic de vaca Modestia, junele Nicuşor asimilează lecţia disimulării. Ianusul oltean mimează pentru consăteni un tifos exantematic, apoi va etala tovarăşilor de luptă portretul unui ins suferind de sigmatism, agramat, bâlbâit, mitocan, aproape retardat, în vreme ce în intimitatea abstractă se imaginează un star hollywood-ian, poliglot, meloman, pianist. Populismul creşte odată cu amplificarea stâlcirilor de cuvinte, rod al efortului unui logoped angajat nu să-l corijeze, ci să-i malformeze şi mai rău pauperul bagaj lexical. Strategia duplicităţii cognitive viza inculcarea conştiinţei că insul de rând e superior mental liderului: *„Oamenii obişnuiţi se întorc îmbărbătaţi de la miting, dacă nu de convingerea că sunt conduşi de cineva mai prost decât ei, atunci de descoperirea că acela care-i călăuzeşte este şi mai neajutorat”* (p. 156).

Deseori, pentru a explicita forţa tutelară a dictatorului şi omniscienţa acestuia, romanul foloseşte instrumente specifice fantasticului popular. Peştişor de aur al pruncului din Scorniceşti este un Duh, care-l secundează, ajută şi consiliază, ducând bătălii basmice cu alte vietăţi extraumane, în favoarea stăpânului. Şi acesta însă se balcanizează, sub influenţa anturajului, dispărând în momentele-cheie şi ducând o muncă informativă de mântuială ulterior. Aprehensiunea sfârşitului hegemoniei lui Ceauşescu este redată prin imagini apocaliptice, alimentate de viziuni cu iz folcloric şi ele: apariţia unei sosii obsedate sexual, exhibiţioniste, ploaia cu broaşte verzi, cocoşi cu capete de om, interşanjabilitatea coordonatelor geografice, revirimentul ocultismului etc. Opiniile despre turma carpatică pe care o păstoreşte sunt depreciative, dar pertinente: castă proaspăt ieşită din grotă, cuprinsă de mania diminutivelor (a eufemizării, a alegorizării) şi a mistocărelii. Singura soluţie de salvare a economiei ar fi să angajeze nişte sclavi japonezi să presteze munci în locul lor. Lipsa energiei electrice este explicată drept un accident: când cânta la pianul oferit de Castro, se produceau pene de curent în cartier. Dorind linişte într-o noapte, aceasta va fi oferită pe întreg teritoriul României de către Securitatea protectoare.

Poate găselniţa cea mai amuzantă a tramei o constituie expoziţia *„Din realizările de vârf ale economiei naţionale în domeniul loviturii de stat”*, organizată de Bobu, Postelnicu şi Iulian. Ceauşescu provoacă voluntar masele, dirijându-le spre propria împuşcare. Vizita de lucru în pavilionul expoziţional al rebelilor monitorizaţi întăresc sugestia insignifianţei acestora. Saloanele de complotişti amintesc de secţiile psihiatrice, manifestările maniacale fiind monocorde. Scenariile de asasinare înfăţişează nişte manechine care fie îşi dispută portofoliile, fie duc lupte caricaturale între organizaţiile de partid cu soţ şi cele fără soţ, ajung propriii disidenţi şi, abrutizaţi de alcool şi retardaţi, îl imaginează jupuit, înjunghiat, împăiat, formolizat, dat cu smoală. *„Bebeluşi”* (mitocani) sau *„miloşi”* (cei care se limitează la imaginate şuturi în fund), aceştia oferă panoplia tragică şi grotescă a unei lumi subterane de mucava, a unei opoziţii anihilate.

Lumea literară este înfăţişată pornind de la modelul personal. Ardoarea tipăririi volumelor necesită atribute virile, condiţie impusă de nimfomana editoare. Relaţia cu Clipsy, rebelă în liceu, autoare de autobiografii la 18 ani îl conduce pe culoarele biroului pentru paşapoarte. Lanţul de emigrări de la sfârşitul anilor '70, dezideratul de-a părăsi ţara al multor cetăţeni este penelat caricatural, iar rezultatul solicitărilor de plecare nu se concretizează decât într-un imens simulacru: doritorul e plimbat pe harta desenată a Europei Occidentale într-un avion de jucărie manipulat în Sala Călătoriilor Instantanee. Inventarul scriitorilor proletcultişti, omagiali este realizat lapidar: *„2563 de poeţi săltau ca nişte greieri pe iarba prezidenţială”* (p. 216). *„Omagiştii”* şi *„poezarii”* se află la antipodul disidenţilor, care refuză aclamarea lui Ceauşescu, deşi l-au proslăvit în trecut pe Stalin, pe motiv că acesta se încăpăţânează să nu sucombe.

Paginile finale aduc o imagine pastişantă a Revoluţiei din Decembrie, macheta Pieţei Mari, cu soldăţei de plumb animaţi, demnitari liliputani micşoraţi de Baba Heruvina şi reduşi la propria nimicnicie caracterială, cu mişcări regizate şi anticipate de un Ceauşescu gata de decolare, însoţit de fidelu-i Duh, care-şi compătimeşte bravii concetăţeni ce cred că ei ar fi iniţiat mişcarea de răsturnare a dictatorului. În pofida învelişului burlesc şi absurd, a prizelor de spectacular extraumane, romanul redă situaţia dramatică a unui popor care-şi dopează liderul cu elogii, iar acesta, deloc inept, încearcă să le redea, printr-o lovitură de stat regizată, demnitatea de daci ofiliţi de jugul la care s-au înhămat benevol.

In memoriam

Nicolae FELECAN

GÂNDURI DESPRE PROFESORUL GHEORGHE POP

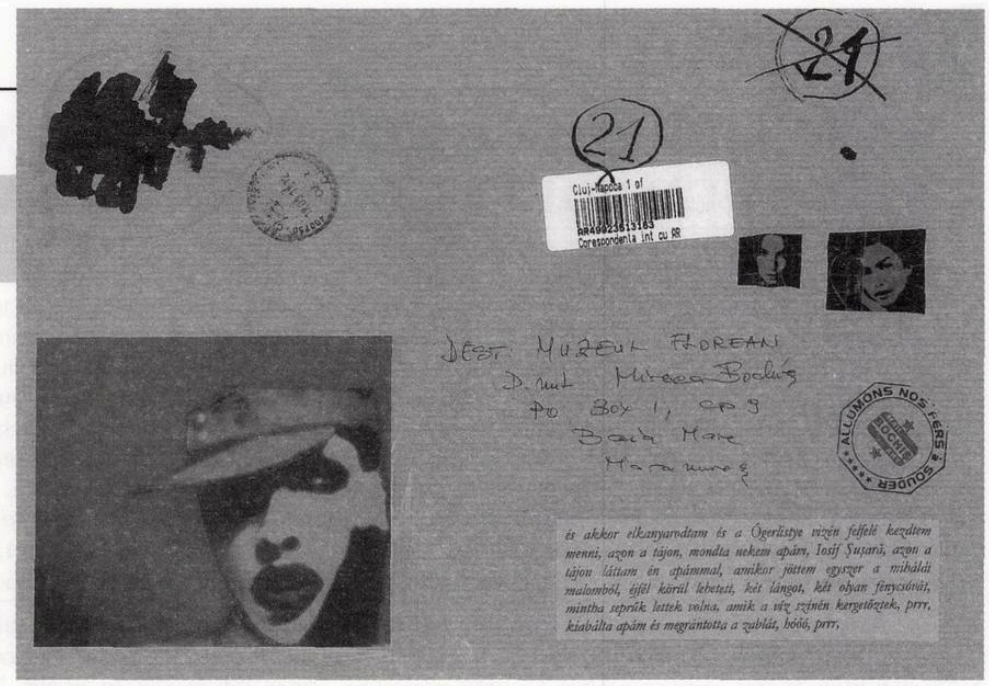

Dacă timpul ar mai fi avut răbdare, luna aceasta Gheorghe Pop ar fi împlinit, pe 8 octombrie, 91 de ani. Dar n-a fost să fie, iar acum încercăm, cu toată pioşenia, să ni-l reamintim aşa cum a fost: dascăl, cercetător, conducător de universitate, dar mai ales om de omenie, transmiţând celor din jur încredere şi tărie.

Deşi şi-a început cariera didactică în învăţământul preuniversitar ca profesor de limba şi literatura română (Carei 1948-1952), îndeplinind şi funcţii de conducere (inspector şcolar regional, Baia Mare 1952- 1960, director al Institutului Pedagogic de 2 ani, Baia Mare 1960-1961), Gheorghe Pop a devenit cunoscut, apreciat şi îndrăgit, după ce s-a implicat în înfiinţarea Institutului Pedagogic de 3 ani (1961), la afirmarea şi dezvoltarea căruia a contribuit din plin. A fost şef de catedră al colectivului de limbă şi literatură română, decan al Facultăţii de Filologie, prorector şi rector al Institutului de Învăţământ Superior. În plan profesional, a urcat de la funcţia de lector, pe care a ocupat-o de la înfiinţarea instituţiei, la cea de profesor universitar şi conducător de doctorat.

Sub bagheta sa s-au perindat câteva zeci de generaţii de absolvenţi, care au dus în lungul şi latul ţării, şi chiar în afara graniţelor, zestrea de învăţătură dobândită la *„Sorbona de pe Săsar”*, cum era poreclit Institutul Pedagogic, care nu era cu nimic mai prejos decât cea din celelalte centre universitare. Absolvenţi de Baia Mare au ajuns cadre universitare sau cercetători ori au ocupat funcţii în instituţii publice sau de stat. O parte dintre ei s-a impus în lumea literară sau artistică. Desigur, majoritatea absolvenţilor au onorat cu cinste învăţământul preuniversitar de pe întreg cuprinsul ţării.

În lingvistica şi filologia românească numele lui Gheorghe Pop e prezent de câteva decenii bune. Puţini filologi din generaţia sa se pot prezenta cu o operă atât de armonios închegată în jurul unor fapte majore, ca de exemplu, cercetător, educator, îndrumător şi Om. În Gheorghe Pop s-au îmbinat, în mod fericit, aceste trăsături ale dascălului din trecut şi, în parte, şi de astăzi.

Opera sa, cu o largă deschidere, nu numai filologică, ci şi didactică şi religioasă, este materializată în numeroase cărţi: de specialitate: ***Elemente neologice în graiul maramureşean***, Editura Dacia, 1971, ***Terminologia minieră din bazinele maramureşene***, Editura Dacia, 1996, ***Structuri şi evoluţie în vocabularul limbii române***, Editura Dacia, 1997, ***Morfologia limbii române. Structuri şi sistem***, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 1998, ***Sintaxa limbii române. Teorie şi aplicaţii***, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 1999; didactice: ***Profesor şi vocaţie***, Baia Mare, 1987, ***Tainele vocaţiei***, Arad, 2001; religioase: ***Religia suport şi sens al existenţei***, Editura Dacia, 1996. A coordonat, împreună cu fostul coleg Ion Chiş Ster, volumul ***Graiul, etnografia şi folclorul zonei Chioar***, Baia Mare, 1983 (lucrare distinsă cu premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române, în 1985), dar a fost şi colaborator la volumele: ***Folclor poetic***, vol. I, Bucureşti, 1967, ***Lexic regional***, vol. II, Bucureşti, 1967, ***Antologie de folclor din judeţul Maramureş***, vol. I, ***Poezia***, Baia Mare, 1980. De asemenea, Gheorghe Pop a fost şi traducător. A tradus pe F. Emmanuel, ***Diapazonul iubirii*** (împreună cu Georgeta Corniţă), Editura Umbria, 1995, şi L. Gonzaga da Fonseca, *Fatima* – ***Maria se adresează lumii*** (împreună cu I. Hecico), Editura Umbria, 1996. Tot el a iniţiat şi a condus revistele: „Studii şi articole”, revistă a Societăţii de Ştiinţe Filologice, Filiala Baia Mare, vol. I, 1970, „Astra maramureşeană”, vol. I, 1995, „Tinereţe creştină”, revistă a AGRU, Eparhia Greco-Catolică Unită cu Roma a Maramureşului, an I, 1996, „Astra – ieri şi azi. Realizări şi perspective”, vol. I, 2000. Se adaugă apoi cursurile multiplicate şi numeroase articole publicate în reviste de specialitate, de cultură generală ori în cotidiene.

Nu putem trece cu vederea faptul că, în încercarea de a situa Institutul Pedagogic în rândul centrelor universitare din ţară, ca activitate didactică şi ştiinţifică, Gheorghe Pop a iniţiat organizarea, periodică, la Baia Mare a numeroase sesiuni ştiinţifice, la care, în timp, au fost invitate personalităţi de marcă ale culturii şi lingvisticii româneşti: acad. Alexandru Rosetti, acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur, acad. Emil Petrovici, acad. Boris Cazacu, împreună cu soţia sa Tatiana Slama Cazacu, acad. Dimitrie Macrea, prof. Valeriu Rusu, Mihai Pop, Gavril Istrate, G. I. Tohăneanu, Ştefan Munteanu, Gheorghe Bulgăr, Bela Kelemen, Ioan Pătruţ, Romulus Todoran, Dumitru Pop, Gavril Scridon, Pompiliu Dumitraşcu şi mulţi alţii, care au ţinut şi prelegeri în faţa studenţilor şi au participat la alte numeroase acţiuni ale universitarilor băimăreni. Mulţi dintre aceştia, în diverse ocazii, şi-au exprimat aprecierea şi gratitudinea faţă de cel pe care-l considerau „un *OM de o personalitate copleşitoare, (...) de o omenie izbăvitoare, de o jovialitate cuceritoare, de o prietenie regeneratoare şi cu o căldură sufletească tămăduitoare*” (Victor V. Grecu, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu).

Înainte de toate, Gheorghe Pop se considera dascăl, fiindcă în această nobilă „meserie” el vedea împlinirea pe care un învăţat o poate aduce neamului din care face parte. *„De la omul şcolii societatea pretinde calitate şi eficienţă maximă, instrucţia şi educaţia fiind socotite ca investiţia cea mai importantă, investiţie făcută în om şi pentru om, rezultatele materializându-se în convingeri, sentimente şi atitudini. Aceasta presupune un efort permanent de informare şi de încorporare firească a noilor cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii în activitatea teoretică şi practică, condiţie sine qua non a menţinerii în actualitate a oricărui educator care se vrea competent şi eficient”* (***Tainele vocaţiei***: 207). Dar Gheorghe Pop *„n-a fost profesor numai la catedră* – afirma profesorul ieşean Gavril Istrate –, *ci peste tot pe unde a trecut a lăsat să se vadă devotamentul lui pentru şcoală, pentru om şi pentru cultura şi istoria naţională”*. *„Alerga cu dăruire şi era ascultat în tot ce spunea,* îşi aminteşte profesorul de la Universitatea «Provence» din Aix-en-Provence, Franţa, Valeriu Rusu, *căci Ghiţă Pop era pentru toată suflarea maramureşeană Dascălul. Era un reper care nu putea fi ocolit sau înlocuit de altceva. Nu puteai trece pe poarta Maramureşului de la intrarea în judeţ şi nici pe miile de porţi maramureşene, fără ca oamenii să nu te întrebe: dar îl ştii pe dascălul Ghiţă Pop? L-ai cunoscut?”*.

Aceste succinte caracterizări relevă, înainte de orice, personalitatea profesorului, *„omul de un optimism robust şi contaminant, cu vorbirea francă şi savuroasă, colorată de agreabilul accent maramureşean, omul care a fost chemat şi a răspuns chemării, nu fără sacrificii, acolo unde era nevoie de un prim pas, de o iniţiativă din partea cuiva cu imaginaţie şi voinţă, însoţite de sentimentul răspunderii nu numai profesionale, ci şi morale faţă de sine şi ai săi”*, spunea cu multă convingere profesorul timişorean Ştefan Munteanu. Faţă de toţi, profesorul Pop se manifesta ca un adevărat *pater familias*.

Dar Gheorghe Pop a fost şi un bun creştin, fapt ilustrat nu numai printr-o carte de specialitate, ***Religia suport şi sens al existenţei***, şi prin alte două traduceri de aceeaşi factură, ci mai ales prin atitudinea faţă de fenomenul religios şi alte concepte care fac ca lumea actuală să fie plină de contradicţii. Spicuim câteva aserţiuni ale profesorului Pop: *„Cel mai mare obstacol în calea credinţei este corupţia inimii. (...) Din păcate, la acest sfârşit de veac, dominat de idolatrii banului şi ai propriului corp, mai există creştini care nu-şi mai bat capul cu problemele credinţei. În multe a progresat acest «om modern», numai în credinţă a rămas un pitic, un închircit. Ea zace inertă în sufletul lui, în faza ei embrionară, dacă nu cumva s-a stins de tot. Alţi oameni de azi manifestă ignoranţă, nu caută să-şi cultive credinţa prin lecturi adecvate, dintr-o carte de doctrină religioasă, ori măcar vreun catechism, prin reflecţie, rugăciune şi împărtăşirea cu Sfintele Taine. Sunt explicabile deci consecinţele nefaste: credinţa slăbeşte, omul îşi pierde sensibilitatea faţă de păcat, uneori ajungând să-şi tăgăduiască credinţa, luând în derâdere pe cei care rămân fideli doctrinei evanghelice şi practicii credinţei”* (***Religia suport şi sens al existenţei***: 7). Şi în alt loc: *„Ferice de noi dacă încercările mai dificile ale vieţii, în loc să ne descurajeze, ne întăresc şi mai mult lumina credinţei, angajându-ne cu şi mai multă hotărâre pe drumul Adevărului. Lumina credinţei trebuie să încălzească şi să lumineze nu numai pe cel care o are, ci şi pe oricine vine în contact cu el. Atunci se dovedeşte a fi credinţă vie, când creştinul, prin cuvânt şi faptă, se străduieşte să-i zidească sufleteşte pe semeni, apropiindu-se tot mai mult de Spiritul adevărului, prin recunoaşterea scăderilor şi omisiunilor din viaţa de zi cu zi şi prin creşterea responsabilităţii faţă de tot ce se petrece în jurul lor”* (*op. cit.*: 9). Nu de puţine ori, căci amândoi eram în conducerea AGRU Filiala Eparhiei de Maramureş, l-am auzit spunând, parafrazându-l pe Nicolae Iorga: *„De ce evreii se dezic de Isus?”* şi *„De ce românii repudiază Biserica Romei?”*. Sunt două întrebări care l-au frământat şi la care aştepta un răspuns materializat în fapte şi nu în vorbe.

Dar, în ciuda caracterului puternic pe care-l avea, nu pot să nu remarc şi o umbră de melancolie, ivită odată cu trecerea anilor, manifestată atât în modul de a privi tinereţea şi bătrâneţea, cât mai ales ceea ce va urma. Astfel, într-un articol din revista pe care o conducea, „Tinereţe creştină”, intitulat ***Elogiul tinereţii***, scria: *„...căci ea singură nu crede în moartea care nimiceşte. E atât de măreaţă şi sfântă tinereţea, încât Sf. Augustin susţinea că vom învia în ziua cea de apoi aşa cum am fost în tinereţe, chiar dacă am muri la bătrâneţe sau cum am fi fost în tinereţe, dacă am muri mai devreme”* (***Tainele vocaţiei***: 131).

La polul opus se află senectutea, benefică şi ea pentru cel ce ştie s-o preţuiască, şi Gheorghe Pop a ştiut, după cum reiese şi din cuvintele: *„În ore de întoarcere asupra mea însumi, în dorinţa de a avea o senectute senină, generoasă şi rodnică îmi pun şi repet mereu întrebarea firească: Cine eşti?, iar răspunsul pe care mi-l dau este complex şi încărcat de responsabilitate”* (*op. cit.*: 209). În capitolul ***Solilocviu în amurg***, el însuşi emblematic, din cartea ***Tainele vocaţiei***, Gheorghe Pop cugeta: *„Pe măsură ce mă adâncesc în ani, fac tot mai multe pelerinaje în meditaţii”* (*op. cit.*: 207) sau *„mă surprind monologând, pornind întotdeauna de la cuvintele Eclesiastului: «Mi-am pus în inimă să cercetez şi să adâncesc cu înţelepciune tot ce se întâmplă sub ceruri ...».”* Toate *„îmi îndreaptă gândul spre versurile lui G. Bacovia scrise la vremea când forţa lui fizică se ofilea «ca o plantă pe care timpul vrea s-o răpună»: „Curg zilele spre cimitir / Trist, una câte una, / Şi destrămând al vieţii fir / Se duc pe totdeauna ... / Şi-acolo-ncet, molcomitor, / Se-adună în suspine / Cu-un dor de mâine, sora lor, / C-un dor de mine»”* (*op. cit.*: 201).

De aici şi alte gânduri, expuse în articole publicate, succesiv, în revista de care aminteam, „Tinereţe creştină”, care conduc spre acelaşi sentiment: ***Omagiu părinţilor***, din care citãm: *„Cine te are mai drag decât orice pe lume şi-ţi şterge cu dragoste lacrimile când plângi? Cine? Părinţii tăi. Tatăl şi Mama! Iubeşte-i, arată-le recunoştinţă. Viaţa e scurtă. Timpul trece şi nu ştii când vine clipa în care Domnul îi poate chema în Împărăţia Sa. Atunci cei dragi nu vor mai fi să vegheze şi să-ţi îndrepte pasul spre adevăr şi bine. Îngrijeşte-i până când sunt în viaţă, care pentru ei trece mai repede ca a noastră”*. („Tinereţe creştină”, 1998, 1: 8). Iubirea, dragostea familială, respectul faţă de semeni, într-un cuvânt *„buna creştere”*, ca şi credinţa se capătă în familie, căreia profesorul Pop îi acordă un alt articol, ***Şcoala familiei***, din care citãm din nou: *„Casa părintească este şcoala cea mai scumpă a vieţii. Pe prim plan părinţii sunt chemaţi de rânduiala lui Dumnezeu să făurească din odraslele lor oameni”*. În caz contrar, pedeapsa ne-o arată chiar Mântuitorul (*Matei*, 18, 6): *„Oricine va sminti pe vreunul din aceştia mici care cred în mine, mai bine i-ar fi lui să i se atârne de gât o piatră de moară şi să fie afundat în adâncul mării”* („Tinereţe creştină”, 1997, 3: 7).

Cele relatate sunt doar un crâmpei din ceea ce am putea spune sau scrie despre Gheorghe Pop şi o mică fărâmă din ceea ce Gheorghe Pop ne-a lăsat spre meditaţie. Ca urmare, nu putem să nu-i mulţumim pentru optimismul pe care ni l-a transmis şi pentru toată scriitura pe care ne-a lăsat-o.

Fie-i drumul, în continuare, călăuzit de îngeri şi de lumina cea fără de sfârşit!

AUGUSTIN COZMUȚA ÎN DIALOG CU POETUL ECHIM VANCEA

Echim Vancea (născut în 19.X.1951, sat Năneşti, judeţul Maramureş), poet. Este fiul Mariei (n. Vancea) şi al lui Mihai Vancea, muncitor. Urmează cursul primar şi şcoala generală în localitatea natală (1958-1966), apoi liceul la Sighetu Marmaţiei, absolvit în 1970. A lucrat ca profesor suplinitor în satul natal (1970-1972), ca muncitor geolog (1972-1973), ca pedagog la un liceu din Sighetu Marmaţiei, oraş în care în următoarele trei decenii activează ca instructor-metodist la Casa de Cultură Municipală, iar din 1995 ca bibliotecar la Biblioteca Municipală, fiind, în urma unor cursuri de specialitate (1996 şi 1997), şi director al instituţiei din 1998. Licenţiat în ştiinţele comunicării. Debutează la revista „Cronica" în 1973 cu poezia ***Poem***, iar editorial cu placheta ***Fotografie după un original pierdut***, apărută în 1990. Scrieri: ***Fotografie după un original pierdut***, Bucureşti, 1990; ***Abatere de la dialog***, Sighetu Marmaţiei, 1997; ***Doctor fără arginţi***, Cluj-Napoca, 1997; ***Mâţa pe spini***, Cluj-Napoca, 2001; ***Cititorul de drept comun***, Iaşi, 2002; ***Ocupantul provinciei***, Bucureşti, 2004; ***Eu, celălalt***, Bucureşti, 2005; ***Domeniu public***, Cluj-Napoca, 2007; ***Titlul mai târziu***, Iaşi, 2009; ***Afară de unu singur***, Cluj-Napoca, 2010; ***Să nu spui niciodată „noapte bună!"***, Cluj-Napoca, 2012.

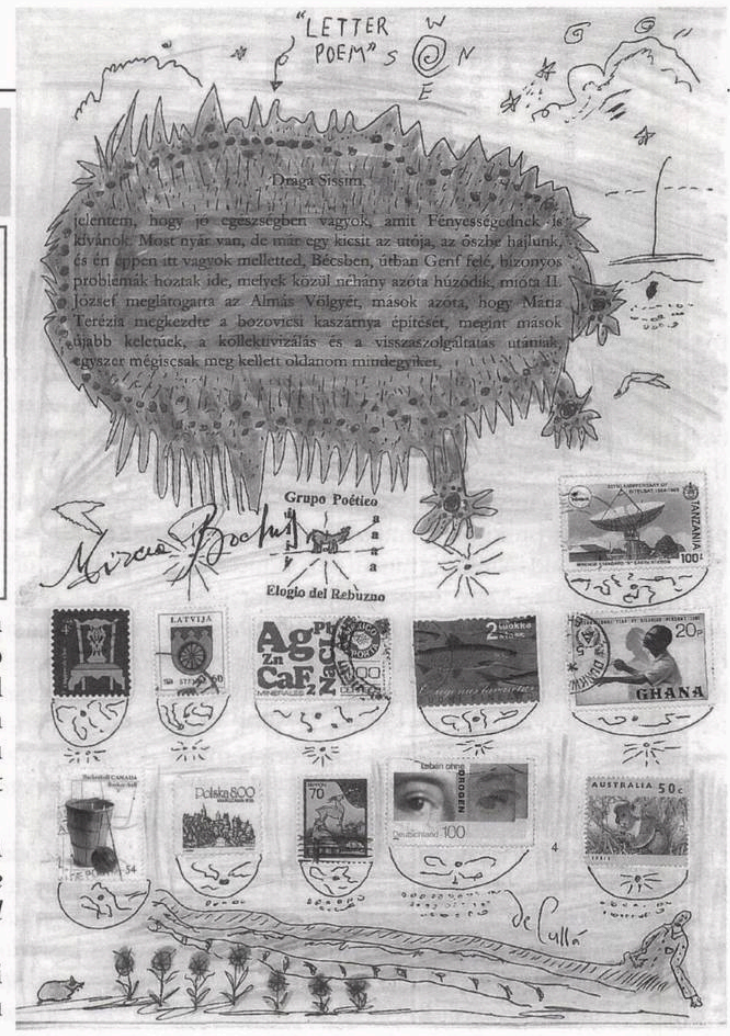

Augustin Cozmuţa: - *Ai debutat editorial abia în 1990, la o vârstă când Eminescu îşi încheia socotelile cu lumea de aici. Cum se explică această, oarecum argheziană, întârziere a ta în lumea cărţilor?*

Echim Vancea: - Hai să fim serioşi! Nu cred că este vreun poet român (iertată-mi fie nemernicia de a mă considera poet; mi se potriveşte mai bine, cred, sintagma de *nume literar*!) care să nu îi datoreze lui Eminescu totul, aşa cum le datorează părinţilor naşterea. Până la moarte rămânem fiul/fiica acestora. Aşa că... dacă te-ai apucat a scrie poezie, vrei, nu vrei, părinţi îţi sunt Eminescu şi Poezia sa... Sunt, vreau, nu vreau, un *cezarian* al lui Eminescu. Un *proiect nerealizat* al acestuia. În sensul că Eminescu, între atâtea jertfe de sine şi reverii, a avut un proiect neîmplinit, acela de a face o călătorie în Maramureş. A accepta numele de poet trebuie, musai, a accepta acest „blestem" în numele lui Eminescu şi, de ce nu (?), calvarul îndurat de el. Orice creator pământean, orice creaţie spirituală în spaţiul românesc poartă fatal pecetea eminescianismului. Eminescu te surprinde la fiecare nouă lectură. De fiecare dată dai peste un autor necunoscut. Cred, chiar dacă este un truism, că Eminescu este calea regală a poeziei româneşti! Pentru mine este profund onorant faptul că am debutat la peste 100 de ani de la plecarea dintre noi a lui Eminescu şi la 160 de ani de la naşterea sa. Cred că acest fapt oarecum îmi justifică existenţa şi mă legitimează întru rostirea poetică. Nu cred a fi un întârziat în lumea cărţilor, cum spui. Am fost şi am rămas un... *cărţar* vechi. Am debutat în 1990 din propria-mi vină. Manuscrisul volumului, la îndemnul lui Laurenţiu Ulici, a fost depus la Editura Litera în primăvara lui 1988. Dar, cum bine se ştie, chiar şi la Litera nu se putea debuta cum voiai, deşi referatul volumului, lector de carte Ion Bogdan Lefter, a fost favorabil din prima. Mai trebuiau mici retuşuri. Mai întâi a trebuit să-i schimb titlul (*Rozariu*), care oricum a fost acceptat ca provizoriu, să elimin expresii sau versuri şi să-i completez cuprinsul. În primăvara lui 1988 cartea avea BT-ul. Dar nu avea titlul. Cum tot amânam, iar editura mă tot soma, Laurenţiu Ulici mi-a sugerat să-i spun *Primele*, apoi *Secundele* (dacă ar mai fi existat) ş.a.m.d.(!) Până la urmă, prin toamna lui 1989, i-am zis *Abatere de la dialog*. Nu a fost acceptat şi aşa am ajuns la ***Fotografie după un original pierdut***, titlu acceptat. Dar editura nu avea spaţiu tipografic. Au venit apoi evenimentele din decembrie '89 şi... cartea a apărut în vara lui 1990... Volumul a fost bine primit, dar... abia în 1991(!?) Şi, astfel, tăbăcit de „suferinţă"... am parcurs în forţă întârzierea debutului... Dar să fiu bine înţeles. Nu dau vina pe nimeni. „Întârzierea", cum îi spui tu, mi se datorează mie, doar mie. Dezordinii mele interioare sau poate, pur şi simplu, chiar dacă sună oarecum pretenţios, dezordinii vieţii mele. Piedici majore nu am avut. Publicam constant în presa judeţeană şi nu neapărat poezie patriotică sau poezie *dedicată* (a se vedea colecţia cotidianului „Pentru socialism", a suplimentului literar-artistic „Maramureş" şi, nu în ultimul rând, culegerile şi antologiile literare din seria „Pagini maramureşene"). În mare parte, poeziile din această perioadă (februarie 1973, anul debutului – decembrie 1989) le-am adunat între coperţile volumului ***Lecturi filantropice şi alte strânsuri***, apărut anul trecut la Editura Echim. De altfel, *„la răsăritu-mi falnic..."* (sic!) ai fost, prin natura slujbei tale, martor... sentimental, dacă-mi dai voie, scrisului meu. Dar... nu am ştiut să debutez. Şi asta chiar dacă versurile mele au atras atenţia rubricilor de la „poşta redacţiei". Anul 1973, spre surprinderea mea, a fost unul de „vârf". Am debutat „girat" de Nicolae Turtureanu la rubrica *Timp liric* a revistei ieşene „Cronica" (februarie). Apoi am fost „descoperit" pe plan local de Simion Şuştic, dus la Cenaclul Literar „George Coşbuc" (care a fost pentru mine ceea ce astăzi se numeşte curs de *creative writing*) şi debutat în ziarul „Pentru socialism" (octombrie). La urma urmelor, debutăm cu fiecare nouă carte care ne iese de sub tipar. Toţi cei care „m-au citit", la propriu, au fost de acord că se întrevede, se aude o voce. Ideea că vei supravieţui prin literatură dacă eşti scriitor îţi dă aşa un... frison, te îmbată cu mirajul ei, chiar dacă supravieţuire se cheamă a fi într-un raft oarecare de bibliotecă.

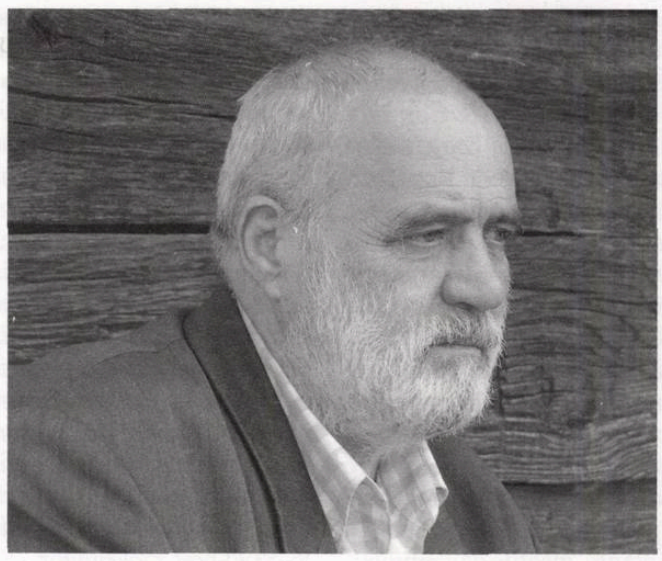

A.C.: - *În 2007, publicai la Editura AXA un volum de versuri în* Seria „Poeţi optzecişti". *Ţine şi de apartenenţa la această generaţie debutul tău amânat?*

E.V.: - Este, a devenit supărător de obsedantă şi chiar supărătoare aducerea mai mereu în orice discuţie cu un autor, fie el poet sau prozator mai cu seamă, a conceptelor de *generaţie* sau *promoţie*. **Mi se pare a fi un termen cumplit de neclar** prin fixarea lui abuzivă în timp. Îmi este foarte greu să mă încadrez în ceva anume, care să cuprindă, efectiv, ceea ce fac în poezie. Eu mă simt responsabil doar pentru ceea ce scriu eu, în sensul că, dacă acesta „merge", „ajunge" în lume, nu îmi este indiferent cum va face faţă întâlnirii cu cititorul. Am responsabilitatea mea de fi, de a rămâne fidel scrisului meu. Asta nu se poate face în... grup. Fiecare autor este responsabil, în felul său, de cum îl ajută pe om să se situeze între această lume şi cealaltă. Or, în *haită* nu se poate face acest lucru. Haita distruge! *Generaţionarea* literaturii în grupuri de „poeţi", „prozatori", „critici", „dramaturgi"; grupuri „elitiste", „universitare", „religioase", „politice"; apoi „generaţia războiului", „generaţia pierdută", „generaţia recuperată", „generaţia de aur" mă emoţionează până la lacrimi (sic!). Nu poţi a face un pas în faţă, lateral, înapoi, nu poţi a spune ce crezi despre tine, cum să comunici, dacă ai voie să te poticneşti, când trebuie să spui răspicat ce simţi, ce îţi place şi ce nu, ce îţi doreşti şi ce nu, că trebuie să întrebi generaţia. Trebuie să ai mereu aprobarea ei pentru ceea ce scrii sau vei scrie ş.a.m.d. Cred că-i o glumă de-a criticii, o găselniţă a acesteia astfel încât ***„cu a ei putere să te-aplece-n jug"***. Lucrurile în acest domeniu cred că se limpezesc numai şi numai prin scrisul individual. Nu poţi a fi detestat decât individual! Ţi-am mai spus... Debutul meu a avut loc în momentul şi la timpul potrivit. Ştii tu cum se spune: ***„Mai bine mai târziu decât niciodată"***. Sunt, aşa cum o zice Al. Cistelecan, un *transgeneraţionist*. Cred că generaţia optzecistă este mai mult o mişcare literară care aparţine unui timp istoric anume. Niciunul din aşa-zişii optzecişti nu seamănă între ei. Scrisul nu se scrie decât în singurătate, dacă îmi dai voie. Volumul de care aminteşti este o „lectură publică" nouă a unor versuri mai de demult. Am încercat o „aservire" a unor poeme la „problema zilei". Am încercat să privesc şi să măsor ceea ce am „făcut" pentru ceea ce nu am făcut şi nici nu am avut de gând să fac. Este „răzbunarea" mea, a autorului, pe unele texte „de demult, de-atunci". Volumul s-a vrut a fi/ se vrea a fi o încercare de a-mi aminti a ceea ce am spus odată şi apoi am uitat. Cuvântul mă sperie, dar mai ales mă umileşte. Cuvintele-s finitudine, nelinişte. Şi am reuşit. Volumul a fost înconjurat de multă tăcere.

A.C.: - *Între debut şi apariţia recentă, în 2012, a unui nou volum de versuri la Editura Limes, s-au succedat, în avalanşă am putea spune, o serie de titluri, unele cu caracter de antologie. Care este, în timp, raportul real între cât scrii şi cât publici?*

E.V.: - Încep a-ţi răspunde cu o ne-noutate: important nu-i cât scrii, ci cât rămâne din ceea ce scrii. O antologie nu-i altceva decât o dezmoştenire a celui/celei pe care odată l-ai/ o ai mult îndrăgit; o pauză, un respiro, un moment în care ai hotărât să te opreşti şi să îţi tragi sufletul înainte de a o lua din loc din nou. Un punct de referinţă. Apoi mai este argumentul, desigur subiectiv, al autorului, că o carte care poartă semnătura lui şi nu mai este de găsit prin librării sau anticariate, iar o reeditare a acesteia ar fi oarecum neavenită (evident pentru un autor cu simţul umorului) justifică oarecum o antologie de autor la un oarecare interval de timp. Apoi mai este şi orgoliul oricărui autor de a se afla mereu în faţa cititorului fidel (căruia printr-o antologie autorul îi oferă oarecum o cuprindere „monografică" a creaţiei sale) şi în acelaşi timp de a „racola" noi cititori, apăruţi între timp. Apoi, completarea cuprinsului unei antologii cu prefaţă, postfaţă, extrase critice din cronici, articole, studii înlesneşte cititorului o mai bună, o mai deplină înţelegere, cuprindere a „favoritului", chiar dacă poate fi invocat, la o adică, păcatul „laudei de sine". Printr-o antologie autorul încearcă, cred, să recupereze texte care odată ce au apărut, ştie că nu-i mai aparţin, dar degajă un farmec nostalgic asemenea jucăriilor din copilărie... Crezi că un nume literar, un autor rezistă în literatură prin cât scrie şi cât publică din ceea ce scrie? Ştii foarte bine că este fals. Aşa că nu se poate vorbi de un raport între cât scrii şi cât publici. Eu, unul, nu scriu uşor şi mai ales nu scriu mult. Am fost şi sunt, în ciuda numărului mare de volume publicate, un „poet leneş". Încă elev fiind, m-am îndreptat mai mult spre lectură. Am iubit şi iubesc foarte mult cartea. Să citesc mi-a plăcut dintotdeauna. Odată cu lectura a venit şi „pofta" de a şi scrie. Am scris mult? Am publicat mult? Nu! Am scris atâta cât am scris. A fost un timp de exerciţiu. Martori îmi sunt cenacliştii de la „George Coşbuc" şi „Alexandru Ivasiuc". Ei ştiu bine că de cum se ivea un „loc liber" pentru lectură în cenaclu eu mă înscriam imediat. Încă din acel timp am în sertar volume multe. Simion Ştefan, arhiepiscop şi mitropolit al „scaunului Bălgradului şi al Vadului şi al Maramureşului şi al toată ţara Ardealului" (1643-1656), defineşte noţiunea de circulaţie a cuvintelor printr-o comparaţie din domeniul civilizaţiei monetare a epocii, când banii de aur erau valabili peste tot, pretutindeni: *„Bine ştim că cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sunt buni carii îmblă în toate ţările; aşea şi cuvintele, acealea sunt bune carele le înţeleg toţi"*. Admite aşadar că, pentru un autor, „neîmblarea" nu este altceva decât moarte curată. Dacă un autor nu pune permanent cuvântul în mişcare, îl paşte uitarea. Numai că trebuie avut în vedere faptul că banii au valoare atâta vreme cât au acoperire în aur. Dar şi aici ne pasc, din lipsă de lichidităţi, inflaţia, falsul, criza! Lipsa prea multă vreme de pe piaţă a autorului duce, aşadar, la uitarea sa. Doar că distorsiunile şi stridenţele pângăritoare, cu orice preţ, întrebuinţate întru „îmblarea" şi înţelegerea cuvintelor vor duce, duc la degradarea acestora. Fapt nociv şi greu reversibil, ce iscă damfuri şi patimi cu efecte devastatoare asupra cititorului. Dacă autorul este sincer cu el însuşi, atunci o antologie de autor devine/este o „vindecare" de nedreptăţile făcute cuvântului într-o „primă fază" a „căderii" acestuia în lume... Dar nu cred să fi răspuns întrebării tale. Aşa că mă limitez în a crede şi a spune că o antologie de autor este, la urma urmei, o chestiune de laşitate sau de curaj. O antologie de autor se deosebeşte foarte mult de un alt tip de antologie, de una critică, să zicem, prin faptul că antologarea poemelor este aleasă de autor, reprezintă punctul de vedere al acestuia şi reflectă evoluţia şi notele specifice ale propriei poezii, aşa cum crede de cuviinţă să le „ofere" pentru o nouă lectură.

A.C.: - *Întitulat* ***Să nu spui niciodată***

→

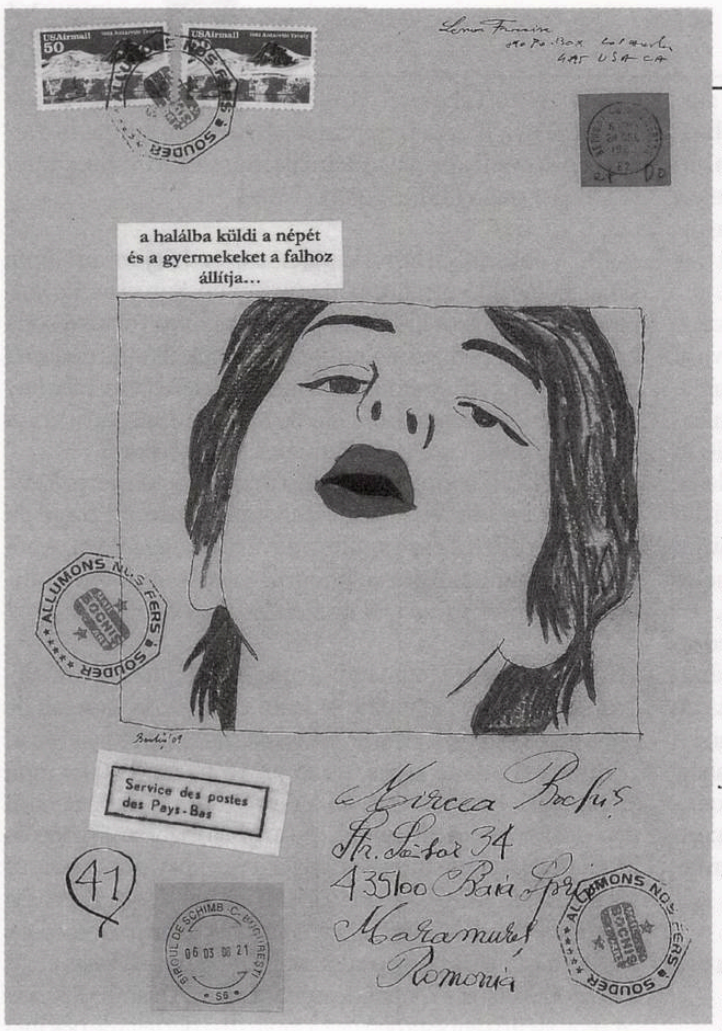

→

***«noapte bună»!**, acest volum de la Limes apare când deja ai trecut de 60 de ani. Cu toate acestea, în ciclul **Ochii umbrelor**, strecori versuri ca acestea: „sunt tânăr încă" sau „sunt / pentru o clipă / cel mai frumos bărbat". Ce să înţeleagă „Cititorul de drept comun" din aceste declaraţii lirice?*

E.V.: - Să înţeleagă ce vrea dumnealui. Eu vreau să-i spun doar că sunt departe de a fi înfrânt de timpul mistuitor! „*Domeniul meu e timpul*", a spus Goethe. Eu mă regăsesc în această mărturisire de orgoliu şi de umilinţă a ilustrului poet german *întrutotul*, chiar dacă îmi e „*frică de mine însumi*". Cititorul de ce nu s-ar regăsi şi el în acest domeniu? De ce nu ar fi şi el la fel de orgolios şi de umil ca mine dacă şi-a găsit timp să mă citească? Pe de altă parte, e adevărat însă că totul este cu mult mai complicat decât lasă cuvintele să se întrevadă. Fiecare dintre noi, fiecare la rând, are timpul său. Când ne vom întâlni *unul* cu *celălalt*, ne vom înţelege doar dacă nu vom încerca să ne trişăm unul pe altul şi mai ales nu ne va fi teamă de... bucuria întâlnirii. La „*libertatea autorului*" musai trebuie să se adauge şi „*libertatea cititorului*". Dacă unul dintre ei este „închis", celălalt musai trebuie să îl urmeze. A spune că nu te interesează cititorul este o ipocrizie fără de margini din partea oricărui autor. Cred că între cei doi, autor şi cititor, trebuie să existe o prietenie... literară. Fără dubii. Revin din nou la Goethe, care a spus că „*Fiecare epocă are doisprezece mari scriitori şi doisprezece mari cititori*". Ferice de scriitorul care şi-a găsit unul din cei „*doisprezece mari cititori*". Să fie clar: *doisprezece* şi nu treisprezece! Dar, fiindcă există şi un dar, din păcate nu se prea citeşte. Asta nu-i nimic. Cărţii nu-i pasă! Lectura a cam fost dată afară chiar şi din şcoală! Internetul i-a zăpăcit pe toţi. E bine de ştiut, totuşi, că internetul nu-i duşmanul cărţii. E duşmanul lecturii adevărate. Al cititului. Cartea nu are milă! Autorul, scriitorul adevărat va avea însă mereu un cititor adevărat... Caragiale spunea undeva că „*Pentru un cititor român, cel mai greu lucru e să nu scrie*".

A.C.: - *Criticii s-au pronunţat în genere favorabil despre creaţia ta, de la regretatul Laurenţiu Ulici, prin Gheorghe Grigurcu, până la Ion Pop. Consideri că receptarea critică ţi-a stimulat evoluţia creatoare?*

E.V.: - Eu nu aş da nume. De altfel, nu ştiu în ce măsură părerea mea despre critica literară ar fi importantă în dialogul nostru şi mai departe. Critica nu m-a ocolit întru totul, ceea ce, în pofida modestiei mele, m-a bucurat mult. M-am bucurat şi la începuturi, mă bucur şi astăzi când un volum de-al meu este „citit" critic, chiar dacă nu „favorabil". Faptul mă determină, îmi dă curaj să ies „în lume" cu un alt volum. Nicolae Manolescu, într-un editorial, spunea că criticul este un cititor altruist. Că acesta citeşte pentru plăcerea altora, nu doar pentru propria plăcere şi astfel criticul trezeşte, stârneşte cititorul din noi, unul dintre principalele rosturi ale criticii literare. Critica literară este „*PR-ul literaturii*", am citit undeva pe net. Prin ceea ce au scris despre cărţile mele, cei care au scris, mi-au demonstrat, în primul rând, că m-au citit. Şi asta este mult, foarte mult pentru mine. Că au scris bine sau rău are prea puţină importanţă. Important rămâne faptul că mi-au citit cartea, cărţile. Scriitorii-s câinioşi! Critica literară trebuie să fie fără de milă! Oricând vei găsi pe cineva care să fie supărat pe Caragiale. Patima scriitoricească mi se pare a fi ridicolă, iar vanitatea îl face de nerecunoscut. Mi se pare a fi detestabil a te plânge şi văicări din autocomplezenţă pentru că părerea ta despre mine nu corespunde cu a mea. Criticul literar îl ajută pe scriitor la situarea acestuia între lumea aceasta şi lumea cealaltă. Înţelege-l şi vei fi mântuit!

A.C.: - *Din provincia literară sigheteană, situată pe graniţa naturală a Tisei, dar aproape totuşi de centrul geografic al Europei, cum simţi rolul poeziei în lumea de azi?*

E.V.: - Parafrazându-l pe Macedonski, aş zice că „*În cer s-ajunge dintr-un sat*" (s.n). Dar mi se pare că vrei a... bate undeva în altă parte... Se vorbeşte mult, foarte mult, de „globalizare", de „deteritorializare", „de condiţia culturală a globalizării", de „dislocare" şi câţi mai alţi „de..." distrugători. Parafrazând o spusă a lui Nicolae Balotă despre ardeleni, voi spune că maramureşenii „*cred într-o lume nu a vorbelor, ci a adevărului şi mai binelui. Maramureşeanul are credinţa cuvântului mântuitor (s.m.). El e dascăl şi profet (ceea ce, în fond, e tot una). Dacă povesteşte istoria neamului său [...] o face pentru a-şi clădi neamul pe o temelie şi între ziduri de cuvinte drepte (s.m.). Nu urmăreşte nici tâlcul istoriei în sine, nici jocul evanescent al gesticulaţiei umane, căci nu ceea ce piere, ci ceea ce durează îl robeşte. Într-un sens, el este cu adevărat [...] constructorul edificiilor ce se vor de sine stătătoare*". Aşadar, de aici, din preajma „*apei de graniţă*", cum o numea Alexandru Ivasiuc, în apropierea Centrului Geografic al Europei continentale (la 17 km nord de Sighetu Marmaţiei), am avantajul de a vedea irealitatea realităţii banale, dramatice. Dacă aş putea avea calmul pe care nu ţi-l dă zbuciumul acestei ape, dacă aş putea avea puterea de stăpânire de sine pe care această apă mi-o răpeşte mereu, ţi-aş putea spune oarece şi despre „*rolul poeziei în lumea de azi*". Aşa... din când în când, prin ceea ce scriu, de aici, din apropierea locului „*fixat pentru totdeauna*" (*locus perenis dilicentissime*) ca centru geografic european, încerc a răspunde bine-cunoscutei formulări heideggeriene: de ce există ceva mai degrabă decât nimic? Dacă luăm de bună spusa lui Emil Botta, cum că poetul trebuie să fie precum un înger, adică să îi slujească şi pe Dumnezeu şi pe om, atunci „creaţia" acestuia, poezia, ar trebui să-l răscumpere pe om şi să îi dea sublima putere de a îndura, de a accepta cu demnitate faptul că există. Să nu se plângă de nimic. Să se accepte aşa cum este: absurd, idiot şi genial. Să nu fie surprins de faptul că, ştiind că nu va şti niciodată nimic, fiind doar în trecere pe aici... Eugène Ionesco spunea undeva că nu putem fi fericiţi decât dacă ne dezinteresăm de toate. Eu cred că ne putem dezinteresa de toate, în afara poeziei. Poezia este dintotdeauna în marea competiţie pentru *imperium mundi*. Cuvintele sunt cel mai frumos lucru! Parafrazând o spusă a aceluiaşi Eugène Ionesco, cred că poezia ne face mai liberi în închisoarea condiţiei noastre terestre... Gheorghe Grigurcu, el însuşi un trăitor în Amarul Târg, spunea într-un poem: „*Poeţii provinciali / nişte guzgani / prin subsolurile poeziei*"... Fantastic! Rimează cu peste 100 de cuvinte!

A.C.: - *Lansat cu ani în urmă, Festivalul de Poezie de la Sighetu Marmaţiei a devenit treptat internaţional, iar versurile tale cunosc şi versiuni în mai multe limbi străine. Te simţi trădat când eşti tradus sau pur şi simplu confortabil, adică fără complexe de comunicare şi de valoare?*

E.V.: - Festivalul de Poezie de la Sighetu Marmaţiei face, pentru moment, în această toamnă 39 de ani. Este un exerciţiu de vitalitate demn de respect. Oamenii care l-au performat de-a lungul anilor, organizatori, scriitori şi oameni de cultură invitaţi şi, nu în ultimul rând, laureaţii, l-au individualizat în aşa măsură încât astăzi se poate vorbi despre *destinul* aparte al acestui festival. Dacă aş da vreun nume, aş nedreptăţi câteva zeci. Aşa că... Versurile mele nu au nimic de-a face cu festivalul. Mă invidiez şi îi invidiez pe cei care, citindu-mi versurile, mi-au ghicit limbajul poetic şi s-au decis să îl transpună într-o altă limbă. Nu, nu mă simt trădat. Un traducător, cred, nu se apucă de o traducere, dacă nu „ghiceşte" textul pe care se decide să-l transpună într-o altă limbă. Un text poetic poate fascina, un altul nu. Traducătorul nu trădează. Traducătorul nu este un tip care trece pe lângă tine indiferent. Un traducător, când a pus ochii pe tine, ţi-a marcat teritoriul în care te exprimi, precizia cu care te exprimi. La mine traducătorii s-au „împiedicat" mai mult de regionalismele din versuri. Eu prefer regionalismele. Neologismele sunt mult prea violente încă în limba română... Mi-am mărturisit dintotdeauna admiraţia pentru traducători. Şi mai cred că nimic nu îl împiedică pe un traducător să devină... poet, prozator, dramaturg... învăţând secretele cuvintelor. Traducerile-s ispititoare, sunt o mare ispită! Lăsând la o parte excepţiile, eu cred că un scriitor adevărat, mai ales un poet, nu poate scrie decât în limba lui maternă. În traducere poetul se întâlneşte în nevoia aceluiaşi ecou.

A.C.: - *La ce să se aştepte în continuare cei care îţi cunosc maniera de a scrie: vei face tot aşa pe mai departe sau pregăteşti vreo schimbare surpriză în viitorul apropiat? La ce vrei „Să nu spui «noapte bună»!"?*

E.V.: - Volumul ***Să nu spui niciodată «noapte bună!»*** se vrea a fi un opis al lui înainte şi înapoi. Doar că nu mă dau în vânt după „originalitate" cu orice preţ de la un volum la altul. Modificările bruşte de stil cred că au ceva dramatic în ele. Sunt o dezicere a scriitorului de sine. La poeţi, acest lucru este cu mult mai vizibil şi de aceea capitularea este mult mai dramatică. Îmi plac „*neajunsurile pentru care nu există leac*", cum spunea Montaigne. Asta înseamnă *consecvenţă*. „Noutatea" cu orice preţ, exacerbată ar putea trăda un semn de slăbiciune a spiritului, o „oboseală" a acestuia. Parafrazând un vers al lui Lucian Blaga, cred că visele împlinite *te* îmbătrânesc, aşa că... mă mulţumesc cu mine însumi. „*Bună dimineaţa!*" Linişte. Vorbeşte cineva! Patetică, nereuşită încercare...

POEME

Joc

„nu se scrie în timpul din urmare"
aşteptat fiind de morţii de curând acasă întorşi
alături de mine a fost ea
şi nu am recunoscut-o când a bătut la uşa noastră
plângând şi oferindu-mi gura ei „ca pe o muzică"
rătăcită în dragosti fără de zgomote
şi mai ales/ cum ea răsturnându-se
în timp/ a avut vreme să îmi întindă
o cursă sub nişte cuvinte banale
ianuarie/ februarie/ martie/ aprilie/ mai/
iunie/ iulie/ august/ septembrie/ şi dintr-o dată
mi-a oferit portretul ei
spunându-mi că trecerea timpului
o va moşteni doar când eu voi trece
în lut

nu cred a-i fi teamă cuiva de poet
întunericul este doar o supărare
de moment pe lumină
urme lăsând fără de sine şi fără de voce

Mitologicală

în fiecare zi îngrop de vie o frunză
în fiecare zi mint de crapă pietrele

la capătul patului am bătut o potcoavă
de cal mort/ asta dă bine
la cv înainte de a-ţi ieşi
dinţii de lapte
precum o ceapă
desfoliată
copilul nenăscut din adulter
nu are loc unde se ascunde/ la lumina
cuptiorului de foarte multă vreme neîncălzit
parte din lipsă de lemne/ şeful de la mall
deghizat în soldat/ a căzut într-o
groapă pe o alee din spitalul municipal
şi din cauza asta s-a fost dedat la băutură
pentru ca mai târziu să uite a-şi lua rămas bun
de la carnea fără culoare şi fără de gust

treptat miriştea cinei de taină
i-a uitat numele şi nici măcar nu se dă înapoi
mare succes sunt numele false în disperată rugăciune

apele stau

malul râului pe care stau
înzăpezit e de gândul omului din nord
înotând în timpul ramificat al unui nor
adăpostind slava echivocă a unei ape zălăzite
frunzele ocupă oraşul de la poalele dealului
şi trupuri firave se înghesuie înspre
jurămintele pierdute ale unei ploi
ce refuză împerecherea cu timpul.

apoi a venit noaptea
şi valurile s-au umplut de frig

paşi grei ne urmează
fără de dor şi fără de gânduri.

Marian ILEA

FLAŞNETARUL DIN MEDIO MONTE

Otto Tabakov trăia în Medio Monte de vreo treizeci de ani. Iniţial fusese francez şi cântăreţ la flaşnetă în piaţa de la Gare du Lyon în Paris. Pe atunci îl chema Bernard Dupont. Îi avea pe Gupta şi Lal ca şoricei şi pe Sastri şi Rao ca papagali. Lua micul dejun la un bistro în piaţa de la Gare du Lyon. Madama îi aducea şuncă şi omletă. Croissant şi cacao fără lapte. Prin vitrina bistroului, Bernard Dupont vedea intrarea principală în Gare du Lyon. Locul lui de muncă. La piciorul stâng, Bernard Dupont îl avea pe Gupta. Englezul de la masa alăturată privea îngrozit. „Shiner", a strigat englezul. Madama a apărut zâmbitoare, spunând: „Shiner Gupta a venit pentru les produits". „Merci, madame", a spus englezul părăsind scandalizat bistroul. „Bernard, o să-l dăm afară pe Gupta", a zis madama. „Dacă-ţi place aşa de mult, ţi-l dau să-l duci acasă", a zis Bernard. „Bernard, de ce nu ai tu un coşuleţ albastru în care să doarmă două pisici?", a completat madama. Bernard Dupont a ieşit supărat din bistro. A păşit pe trotuarul ud. „Pentru prima dată după ani de zile simt că sunt din nou viu", şi-a spus Bernard Dupont, pregătit să lase-n urmă Gare du Lyon. După două luni ajunsese în Medio Monte. Îl chema Otto Tabakov. Cânta la flaşnetă în piaţa centrală. Trecuseră de atunci treizeci de ani.

***

În timp ce Otto Tabakov îşi vedea de treaba lui în Medio Monte, madama ce avea bistroul în piaţa de lângă intrarea în Gare du Lyon din Paris povestea cum Bernard Dupont a murit într-un azil de săraci şi şoricelul lui, Gupta, a fost devorat de o mâţă hoinară ce îşi ducea veacul pe peroanele gării. Apoi madama s-a îmbolnăvit rău. În şase luni o duceau neamurile în sicriu tocmai la cimitir. Din bistro s-au ales praful şi pulberea. Despre Bernard Dupont nimeni n-a mai rostit un cuvânt. Nici despre Shiner Gupta nu s-a mai auzit chiar nimic.

***

Otto Tabakov din Medio Monte se-ncovoaie după bănuţul aruncat de primar pe trotuar. În piaţa din Medio Monte se adună lume. De la cafenea se aude muzica flaşnetei.

„Vezi, de când cântă Otto în piaţă, oraşul ăsta începe să fie apreciat", îi spune primarul şefei lui de birou. Madama Yeva e şefă de cabinet la primărie. Un curvoi de muiere, care trăieşte cu cine apucă. Noaptea doarme cu Otto Tabakov. În pat. Ziua lustruieşte biroul primarului din Medio Monte cu spatele. Yeva e văduva unui armean ce avusese prăvălie de dulciuri în Piaţa Centrală. Săracul murise de gelozie şi de inimă rea. Lumea bună din Medio Monte îi spunea Yevei „curvoiul ăsta din cauza căreia nu mai avem minunatele dulciuri ale armeanului".

Otto Tabakov mişca manivela pentru cântecul de toamnă din oraş. Ceaţa învăluia clădirile. Doamnele din Medio Monte păşeau cu grijă pe străduţele pietruite. Înspre Piaţa Centrală. „Să nu vă rupeţi tocurile", striga madama Yeva de la fereastra cabinetului primarului. Apoi râdea gâlgâit. „Doamnele astea simandicoase ţin în mâini coşuri roşii ori albastre pentru cumpărături", îşi spunea Yeva muşcând cu poftă din felia de plăcintă armenească plină cu mere. În fiecare dimineaţă ieşea din primărie. Îi ducea domnului Otto Tabakov o felie de plăcintă armenească plină de mere răzălite. Se apleca înspre el şi îi şoptea: „Domnule, o să vă rog să mâncaţi. Învârtiţi din manivelă cu stânga şi mâncaţi cu dreapta, ca să nu mai fiţi aşa de slăbănog".

Otto Tabakov, flaşnetarul din Medio Monte, văzuse în vitrina magazinului central cea mai fainâ bicicletă bleu din viaţa lui. Ar fi fost tare frumos să o cumpere. „Aici, în oraşul acesta, nimeni nu-şi permitea o astfel de bicicletă", şi-a spus, învârtind din manivela flaşnetei.

Flaşnetarul îşi răzneşte cântul. Cineva îl ascultă. „Peste spicele de grâu. Pe sus. Fulgerând, rândunicile albastre se pregătesc de drum. În Medio Monte a venit ceaţa toamnei. Acolo nu lipseşte nimic. Acolo sunt haine de pus pe trupuri atinse de frig".

Flaşnetarul Otto Tabakov îşi răzneşte cântul. Cineva îl ascultă. Acolo, în Medio Monte, te poţi gândi la insule cu mirodenii, cu pietre ce scânteie în nisip, cu melcii din mările ce scaldă ţărmurile Europei şi din care picură precum veninul viperelor zâmbetul doamnelor simandicoase ale oraşului.

Otto Tabakov îi compusese o piesă Yevei. O cânta la flaşnetă când primea felia de plăcintă cu mere: „Sufletul tău îndrăgostit / Covorul tibetan l-a împletit". Doamnele din Medio Monte o dispreţuiau şi mai abitir pe Yeva: „Auzi, domnule, curvoiul ăsta de muiere are şi melodie. Aşa-i în lume, cu cinstea şi respectul nu ajungi nicăieri", spuneau femeile alea de câte ori auzeau melodia Yevei născută din învârtitul manivelei domnului flaşnetar Otto Tabakov.

***

Domnul primar din Medio-Monte îi spunea flaşnetei caterincă.

***

Yeva îi spunea primarului, de câte ori se aflau în intimitatea biroului de la primărie, că flaşnetarul Otto este egal cu un muzicant ambulant care învârte de o manivelă de la flaşnetă.

***

Flaşneta domnului Otto Tabakov din Medio Monte avea burduf din piele. Alama şi lemnul din alcătuirea acestui vechi instrument răspundeau de sunete. Tonurile şi registrele numeroase făceau de neprețuit flaşneta acestui domn ce trăia de peste treizeci de ani în oraş. Toţi cetăţenii din Medio Monte ştiau că flaşneta domnului Otto Tabakov era aproape unicat. AVEA ROLE. FLAŞNETA SE DĂDEA PE ROLE PRIN MEDIO MONTE. Doamnele oraşului erau îndrăgostite de slăbănogul domn Otto Tabakov. Se apropiau cu tandreţe de flaşnetă. Puneau bănuţul pe trotuar. Îi şopteau în urechea stângă: „Măi, Otto, mare Spielmann eşti tu, măi!". Apoi plecau repede înspre cafenea. Roşeau. Îl aşteptau. Sperau. Otto Tabakov stătea fix. Parcă înţepenit în piaţa din Medio Monte. Flaşneta avea role. Otto Tabakov avea picioare. Yeva apărea de două ori într-o oră la fereastra cabinetului primarului. Îl supraveghea. Îi spunea că nu doreşte să-l piardă. Că nu vrea ca doamnele din Medio Monte să i-l fure. Noaptea. În pat. Când erau goi. Când luna plină lumina şi munţii din jurul oraşului.

***

Doamna Fischer i-a spus doamnei Hoffmann la cafenea că Otto cântă muzica altui timp. Doamna Hoffmann i-a spus doamnei Fischer la cafenea că altui pământ pentru tălpi. „Pe vremea acestei muzici, doamnă Fischer, se dispărea altfel din oraş", a mai completat doamna Hoffmann. Ca să nu rămână mai prejos, şi doamna Hoffmann i-a spus doamnei Fischer: „Neputinţele se cântau atunci în alte locuri şi nu se ascundeau pe sub pervazuri, doamnă Fischer". „Nici nu existau neputinţe atunci", a strigat doamna Fischer înspre doamna Hoffmann. Cele două doamne se îndrăgostiseră de Otto Tabakov. Erau geloase una pe alta. Începuseră să se urască. Se suspectau de mult. Doamna Hoffmann credea că doamna Fischer îşi petrecea nopţile cu slăbănogul şi că-l alinta spunându-i Otto. Acelaşi lucru îl credea şi doamna Fischer despre doamna Hoffmann. Cele două doamne fuseseră prietene din copilărie. Absolviseră împreună şcoala de fete din Carei. Se măritaseră în aceeaşi zi cu doi ingineri specialişti în minerit veniţi în Medio Monte de la Viena.

***

Otto Tabakov avea mersul legănat. Ca-n valsurile vieneze. Zâmbea pe sub mustaţă. În piaţa de lângă Gare du Lyon cânta la flaşnetă. Vindea bilete de papagal la intrarea înspre peroane. Papagalii coţofeni le scoteau din cutiuţe. Concepuse patru tipuri de bilete. Oamenii îl iubeau. Strigau după el: „Bernard, o să-ţi cumpărăm toate biletele!". Otto Tabakov se numea atunci Bernard Dupont. Trecuseră mai bine de treizeci de ani. Avea o cutiuţă din care papagalii porneau extragerea. „Întâlnirea cu destinul. Hai la întâlnirea cu destinul!", striga Bernard Dupont. Toate biletelele erau despre împlinirea fericită a poveştilor de dragoste.

Yeva îşi purta prin Medio Monte flaşnetarul „la patru ace" cu veston negru, joben cu boruri largi. „Dragostea e peste tot şi pentru fiecare", îi spunea Otto Tabakov şefei de cabinet a primarului.

***

Otto Tabakov se trezise în acea dimineaţă foarte fericit. Yeva îi aprobase deplasarea în târgul de la Debrecen. Yeva îi aprobase achiziţionarea şoriceilor Gupta şi Lal şi a papagalilor Sastri şi Rao.

***

Jobenul cu boruri largi pe care se hârjoneau Gupta şi Lal. În Piaţa Centrală din Medio Monte. Sub privirile hulpave ale doamnelor Fischer şi Hoffmann. Otto Tabakov scria biletele vesele pentru întâlnirea cu destinul. „Poftiţi, doamnă Fischer!", „Luaţi, doamnă Hoffmann!", zicea Otto Tabakov către cele două doamne din Medio Monte. „Sunt patru tipuri de bilete vesele", şoptea enigmatic Otto Tabakov.

Când îi aducea felia de prăjitură cu mere, Yeva extrăgea un bileţel. „Lasă-l pe Gupta, Otto. El trage cu pricepere biletul care spune adevărul", zicea Yeva. Apoi citea cu spaimă. Apoi se bucura. Veştile erau bune. Biletul îi spunea ca va trăi optzeci şi cinci de ani.

***

Doamna Hoffmann: „Papagalii lui Otto sunt dresaţi, doamnă Fischer. Nu e bine să luăm bilete de la papagali de genul ăsta. Dacă ele sunt doar necâştigătoare?!" Doamna Fischer: „Frumos şi adânc ai zis, doamnă Hoffmann!" Doamna Hoffmann: „He, he... Otto mi-a zis că, după ce plec eu, bagă papagalul la sân, să nu îngheţe, că-i toamnă friguroasă în Medio Monte. După ce am tras biletul şi l-am citit am văzut că scria că voi trăi 85 de ani şi o să mă mărit cu băiatul Vasile. Exact aşa era scris acolo, doamnă Fischer. Acuma eu m-am măritat deja. Da' am început să-l strig pe domnul Hoffmann – Vasile. Ca să trăiesc optzeci şi cinci de ani, doamnă Fischer!" Doamna Fischer: „A venit şi curvoiul ăsta de Yeva. După ce i-a dat felia de plăcintă cu mere, a tras un bilet. Cred că-i scria de bine, avea un zâmbet larg pe faţă." Doamna Hoffmann: „În fiecare zi o păcăleşte. Otto nu-i prost. Îi dă acelaşi bilet vesel. Curvoiul de Yeva crede şi pleacă fericită la ea la cabinet." Doamna Fischer: „Exact aşa am bănuit şi eu. Mulţumesc, doamnă Hoffmann, pentru sinceritate." Doamna Hoffmann: „La revedere, doamnă Fischer". Doamna Fischer: „La revedere, doamnă Hoffmann".

***

Cine-i comandantul. Şi cine-i sergentul. Otto Tabakov hoinărea prin parcul din Medio Monte. Lăsase flaşneta lângă zidul din dreptul primăriei. Avea patruzeci de minute de linişte. Calmul florilor roşii şi galbene. Maeştrii grădinari din Medio Monte erau renumiţi până dincolo de Debrecen. Toamna. Aurul de toamnă al ulmului din parc. În aerul de toamnă se leagănă crengile de măr. Sturzii de vară au tăcut.

„Când va veni luna plină, animalul roşu din bârlogul Dealului Minei se va simţi alungat", îşi spune Otto Tabakov.

„Când am venit în acest oraş, eram străinul alb. Atunci am văzut rămurişul înverzit şi macul din norii de argint din oraş. Şi am ştiut... Am ştiut că aici e casa. În Medio Monte locuieşte Otto Tabakov, flaşnetarul", îşi spune grăbit Otto Tabakov. Pauza s-a terminat. Flaşneta îl aşteaptă rezemată de zid.

***

Papagalul Sastri îşi mişcă degajat aripile. Flaşneta cântă. Vals. Papagalul Sastri face zboruri scurte. Bate din aripi în ritmul muzicii. Papagalul Sastri a trăit în Debrecen câţiva ani. Acum şi papagalul Sastri, şi papagalul Rao, şi şoricelul Gupta, şi şoricelul Lal trăiesc în Medio Monte. Papagalul Sastri a prins în plisc un bilet pentru stăpâna Yeva. A zburat cu el făcând rotocoale largi deasupra flaşnetarului. Yeva s-a apucat de citit. „Într-o zi, papagalii ăştia şi şoriceii ăia vor muri", îşi spunea Yeva în fiecare zi. Un zâmbet larg de bucurie îi apărea pe faţă.

„Iar a păcălit-o cu bileţelul vesel, Otto", spuneau în cor, fericite, doamnele Fischer şi Hoffmann din Medio Monte.

***

Primarul Becker Laurenţiu din Medio Monte îşi aranja costumul. La el în birou. Yeva era o femeie adevărată. Te iubea aşa cum voiai.

„E foarte expresiv acest Otto Tabakov", spunea primarul Becker Laurenţiu în şedinţele de consiliu. „De când cântă în piaţă, oraşul ăsta începe să fie apreciat", continuă domnul primar din Medio Monte. Consilierii îi dădeau dreptate.

***

Şi totuşi... pentru Becker Laurenţiu apăruse o durere, o durere de cap inexplicabilă. Venea ca din senin. Îi apăsa ochii. Îi înceţoşa privirea. Era ca o şoaptă la început. Auzea ca o gâdilitură în urechea stângă: „Shiner Gupta! Shiner Gupta!". Literele dispăreau. Cuvintele nu se mai auzeau. Începea durerea. Inexplicabilă. Ca din senin.

***

„Domnule Becker, în curând veţi afla cine-i comandantul şi cine-i sergentul", spusese cu glas puternic Otto Tabakov înspre ferestrele şefei de cabinet de la primăria din Medio Monte. Vorbele acelea îi speriaseră până şi pe cei doi papagali ai flaşnetarului.

Cronica literară

Delia POP

CĂRĂUŞII DE NEANT

Dezordinea preventivă (Editura Cartea Românească, 2011) este al patrulea roman al lui Matei Vişniec, după ***Cafeneaua Pas-Parol***, ***Domnul K. eliberat*** şi ***Sindromul de panică în oraşul luminilor***. Sunt scrieri în care autorul dezvăluie faţetele înşelătoare ale democraţiei, cu repercusiuni grave şi de durată atât asupra statelor mai aşezate, cât şi a celor care încă învaţă exerciţiul democratic. În ***Dezordinea preventivă***, răul capătă conotaţii aparte, îmbrăcând forma colonizării mediatice, aspect ce reprezintă, în viziunea lui Matei Vişniec, o nouă dimensiune a dictaturii. Ea se concretizează în instrumente dintre cele mai rafinate şi mai seducătoare, ce transformă fundamental individul contemporan – cu însăşi complicitatea acestuia – , intoxicându-l informaţional şi, treptat, dezumanizându-l.

În elaborarea cărţii, scriitorul a apelat şi la experienţa proprie ca lucrător în domeniul audiovizualului (la British Broadcasting Corporation, între 1988 şi 1989, iar din 1991 la Radio France International); cititorul poate identifica deopotrivă sentimente şi reflecţii ce trădează condiţia exilatului şi vieţuirea individului în ţările ce au îmbrăţişat ideologia comunistă.

Protagonişti – Mathieu Caradin şi George Gremillet – sunt jurnalişti la Palatul Undelor din Paris, dezgustaţi de conţinutul informaţiilor massmediatizate în zilele noastre (atât de îndepărtate de inocenţa începuturilor radioului, când prezentatorii îşi permiteau să spună la microfon *„Azi nu avem ştiri”*...) şi preocupaţi de consecinţele mesajelor respective asupra publicului. Cei doi poartă dialoguri pline de miez, cu tentă deseori contestatară, ce demonstrează dificultatea şi chiar refuzul adaptării lor la sistem.

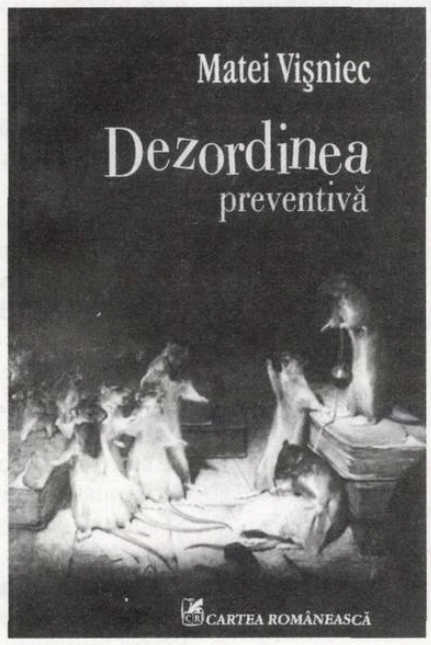

În ceea ce priveşte firul epic, observăm prezenţa unor episoade reduse ca dimensiune, asemănătoare articolelor de presă şi exploatând registre lingvistice diferite. Majoritatea au tangenţă, într-un fel sau altul, cu breasla jurnalistică. Una dintre secvenţele relevante înfăţişează descinderea ştiristului Mathieu într-o zonă conflictuală, în vederea unei documentări pentru buletinele transmise noaptea. Este o ocazie pentru producătorul de informaţie să constate cât de mult poate influenţa consumul de produse mediatice relaţiile dintre indivizi şi chiar dintre comunităţi întregi (aflate sau nu în litigiu). Astfel, Mathieu e nevoit să asiste la o dispută între şefii celor două tabere, Vigan şi *„Şeful de peste drum”*, provocată de rătăcirea unui glonţ adversar în... plasma Sony a unuia dintre ei. Gâlceava, purtată prin portavoce, capătă proporţii (*„Nu mai aveţi nimic sfânt...”*, *„Unde îmi văd eu serialul acum, în seara asta, la ora opt? Mă uit la stele?”*), nedumerind reporterul şi, în acelaşi timp, satisfăcându-i orgoliul profesional, mai ales că bântuise de câteva zile de o parte şi de alta a zonei de separaţie, în căutarea unei *„deschideri”* pentru ştirile de noapte, şi nu aflase nimic care să ofere ascultătorilor – sau măcar să le promită – un dram de frison. Ori de spectacol. Oamenii de aici vorbeau aceeaşi limbă, purtau haine identice, mâncau, cântau, glumeau şi se înjurau la fel. Vizionau aceleaşi programe de televiziune. Aveau cimitir comun. Doar mormintele proaspete probau seriozitatea războiului, faptul că *„la ei se **moare** cu adevărat”*.

Mathieu crezuse la un moment dat că totul e pierdut. Să se întoarcă în redacţie cu mâna goală (fără sânge, fără morţi) ar fi însemnat, în ochii colegilor, lipsă de profesionalism. Chiar dacă are în permanenţă la îndemână, pentru *„zile de secetă”*, ştiri mai vechi, pe care oricând le poate retransmite, cu uşoare modificări. *„Nu îndrăznesc însă să-i întreb de ce se bat între ei, întrebarea ar putea să mă **coste**. Sau ar putea să-i **răneasscă**, mai ştii?”* Din (ne)fericire, lucrurile iau o întorsătură aparte: după o aşteptare suficient de încordată, Mathieu află, stupefiat, că de data asta combatanţii aveau de gând... să vadă împreună episodul următor al telenovelei ***La Usurpadora***. *„După ce au negociat cine dă berea şi cine face rost de mâncare, s-au înţeles să se vadă la ora opt. Vigan i-a mai cerut «Şefului de peste drum» să vină şi cu scaune, întrucât nu avea destule”*.

Până la urmă, întâlnirea pusă la cale de beligeranţii împătimiţi după acelaşi meniu mass-media face ca descinderea tânărului jurnalist în preajma zonei de separaţie să fie pentru acesta prilej de învăţătură (cine ştie?, poate chiar provocat...). El realizează pe viu, la faţa locului, cum se transpun în realitate comunicatele confidenţiale pe care „Agenţia mediatică DP”, unde lucrează, le primeşte periodic de la sursa Sicklyleaks, documente care prevăd, printre altele, tocmai asemenea momente de *„socializare”*, de *„convivialitate”* pentru dependenţii media. Hrana consumată împreună ar fi însăşi **informaţia**, sub toate înfăţişările ei, având menirea de a produce emoţie, divertisment, satisfacţie instantanee (şi, bineînţeles, teamă, oroare, atât cât e necesar...), dar mai ales dorinţa-nevoia de a-şi sacrifica în totalitate timpul propriu pentru a o dobândi.

Mathieu Caradin ar putea fi printre cei aleşi să pună în aplicare strategia agenţiei. El trebuie să-şi construiască ştirile după proceduri stricte, adică după *„regulile debile”* ale breslei, *„acele reguli care ne încarcerează pe noi, jurnaliştii, într-o carcasă de docilitate şi supunere [...] în faţa **sursei unice**”*, şi să-şi dreseze în aşa fel ascultătorii încât să nu poată supravieţui fără informaţie. Fiindcă *„orânduirea mediatică”* şi noua ei ideologie obligă fiecare cetăţean *„să fie consumator de ştiri şi să aibă un contact susţinut cu mediile de informare”*.

Se preconizează chiar un fel de *remake* (în variantă postmodernă) al Evului Mediu, cu accent pe spovedanie ca modalitate aproape infailibilă de monitorizare şi de supunere. De data aceasta, în sens invers, dinspre stăpânitori: *„Confesându-ne fără încetare, obligându-l pe **credinciosul mediatic** să asiste măcar câteva ore pe zi la acest ritual, operăm de fapt o **uşurare a sufletului său**. Omul care nu ascultă astăzi măcar o dată pe zi ştirile se simte la fel de vinovat ca şi credinciosul care, în Evul Mediu, nu-şi făcea spovedania săptămânală”*. Enoriaşii însă nu trebuie nicidecum să afle mobilul mărturisirii, acela că în sufletele lor nu poate rămâne decât ceea ce li se inoculează: *„altfel spus, imaginile, ideile şi modelele vehiculate de noi, începând cu iluzia libertăţii de gândire”*...

Cu timpul, după fiecare emisiune de ştiri, individul va avea impresia că a căpătat valoare adăugată. Seara, se va duce la culcare împăcat, cu datoria de cetăţean împlinită, căci *„şi-a primit doza cotidiană de informaţie”*. Cum cantitatea de drog ar putea deveni tot mai împovărătoare, acesta nu va risca să o păstreze prea mult: *„i-ar cădea greu la stomac sau i-ar provoca arsuri”*... Pentru igiena minţii sale, frisonul şi excitaţia ce însoţesc, de regulă, *„punerea în ficţiune”* a realului se vor răci treptat, anesteziind deopotrivă toate temerile metafizice şi anihilând orice eventuală nevoie de acţiune ori de răzvrătire. *„Paralizia, lenea ontologică sunt, prin urmare, condiţia existenţială normală a omului suprainformat”*, teoretizează George într-una din învăţăturile către Mathieu, la pizzeria „César”, despre *„maşina informaţiei”*.

Fiind în permanenţă *up to date* – fără efort, fără probarea unor competenţe care să-i tulbure sentimentul de discriminare culturală –, hrănit cu senzaţii tari, cu reţete de succes, cu modele şi principii lesne de însuşit, noul tip de consumator nu va rata nicio ocazie pentru a-şi demonstra credinţa oarbă faţă de imperiul mediatic. De altfel, tot ceea ce ar putea gândi ori împărtăşi, tot ceea ce ar putea deţine ori face **va exista cu adevărat** şi **va avea sens** numai dacă va fi confirmat prin mijloacele de propagandă ale noii stăpâniri.

Iată, aşadar, portretul-standard al tipului uman configurat – strict confidenţial – de „Agenţia DP”, la solicitarea „Sursei”. Scriitorul-jurnalist Matei Vişniec problematizează prin romanul de faţă tocmai strategiile de manipulare puse la bătaie, mai mult sau mai puţin conştient, de mass-media contemporană. Ele au dus la apariţia *„omului-mlaştină”*, intoxicat cu E-uri informaţionale livrate pe bandă rulantă, câteodată „la pachet” (pentru fidelitate **şi** pentru fidelizare), efemere precum baloanele de săpun, chiar dacă uneori *„noi, jurnaliştii,[...] ne dăm viaţa pentru **produsele** noastre”*. *„Omul-mlaştină”*, îi mărturiseşte George novicelui Mathieu, este *„o sugativă informaţională, înghite tot, aspiră tot, se hrăneşte cu inutilitatea imaginilor şi a mesajelor primite”*.

Ideile-manifest ce fac obiectul ***Dezordinii preventive*** sunt adresate în aceeaşi măsură audienţei şi colegilor din breasla jurnalistică. Romanul este, aşadar, extrem de actual şi se înscrie, ca semnal de alarmă, pe direcţia promovată de numeroşi sociologi şi psihologi din Occident. Philippe Breton, de pildă, scrie în ***L'utopie de la communication: Le mythe du village planétaire*** (Editions la Découverte/Poche, Paris, 1997) că **hommo communicans** *„îşi procură energia şi substanţa vitală nu din calităţile intrinseci care ar proveni din interiorul propriu, ci din capacitatea să, ca individ **branşat**, conectat la **vaste sisteme de comunicare**, de a colecta, trata, analiza informaţia de care are nevoie pentru a trăi”* (trad.n.).

Serge Carfantan, în ***Philosophie et spiritualité*** (2004), arată că individului contemporan, înscris definitiv pe drumul ales, nu-i rămâne decât să-şi trăiască pe deplin clipa: *„nu mai vrem **să schimbăm lumea**, nu, nu, **vrem să profităm de ea**”* (trad.n.).

Se pare că cel mai mult l-au inspirat reflecţiile lui Pierre Bourdieu, cum sunt cele din conferinţele televizate susţinute la Collège de France. Ne gândim cu precădere la cursul ***Sur la télévision*** (1997), însoţit de o anexă intitulată ***L'Emprise du journalisme***. În cadrul acestora, profesorul Bourdieu evidenţiază complicitatea inconştientă dintre cei care suportă violenţa simbolică şi cei care o exercită, precum şi condiţia duală a jurnaliştilor: aceea de **manipulaţi** şi, în acelaşi timp, de **manipulatori**.

Supus legilor crude ale pieţei (profit, rating, concurenţă etc.), ca să nu mai vorbim de influenţa politicului şi de presiunile interne (termene-limită, cenzură şi autocenzură, nesiguranţa postului, strategia editorială, imposibilitatea instituţiei de presă de a produce **autonom** informaţia, fără apelul exclusiv la aceleaşi agenţii), jurnalismul zilelor noastre nu mai are ca obiective fundamentale formarea şi cultivarea gustului public, ci epatarea – mult mai rentabilă – a gustului comun. Mai pe scurt: **valoare** versus **rating**.

Iar fiindcă cei mulţi au un vot hotărâtor, influenţând frecvent deciziile la nivel înalt, indiferent de domeniu, mass-media se transformă treptat într-o formă perversă de democraţie, ce livrează consumatorilor, mediocri şi relativ comozi, sujeturi banale, nivelatoare, atent ierarhizate (căci ele vor genera ordinea zilei atât pentru individ, cât şi pentru colectivităţi întregi), în care ficţiunea şi realitatea coabitează, iar violenţa şi ignoranţa devin forme de divertisment. Toate acestea **pe bani**, vândute cu tot cu grilele de interpretare (mai eficiente decât cele propuse de şcoală, biserică, familie, bibliotecă), pentru ca publicul (mereu grăbit) să nu mai fie nevoit să gândească. I se oferă de-acum, la discreţie, **fast-thinking** şi **fast-thinkers** (Pierre Bourdieu).

(Continuare în pagina 14)

PROFIL LIRIC - IOAN FILIP

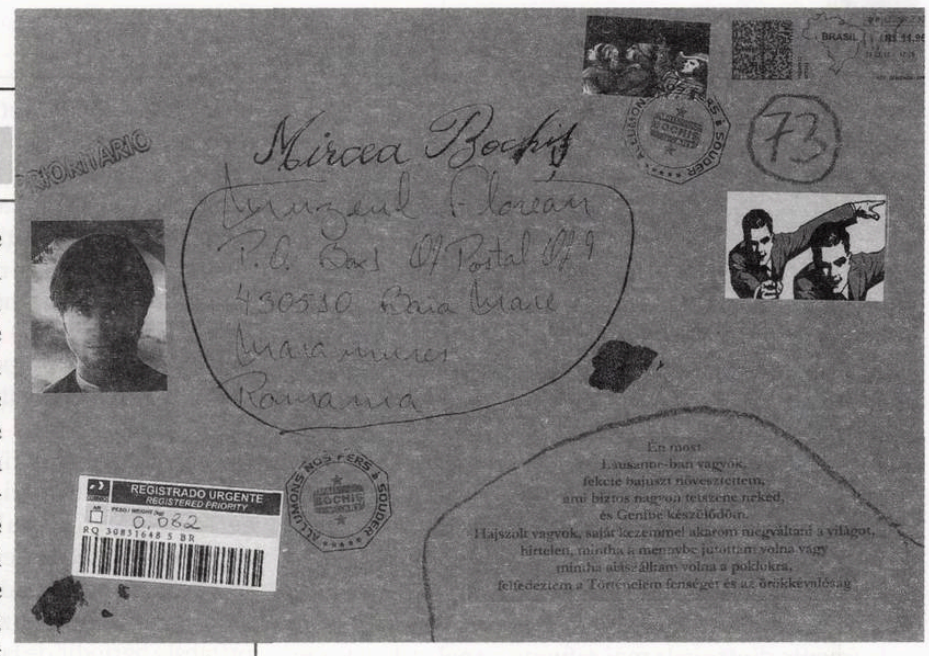

La 20 de ani de la dispariția lui Ioan Filip, în 1992, și la 72 de la nașterea, poemele sale și alte înscrisuri ni-l readuc în amintire cu emoția și sensibilitatea care îl distingeau în peisajul intelectual al Maramureșului și cu talentul său liric aparte. Lectura poemelor cu problematica lor inefabilă ne dă, straniu, fiorul prezenței sale delicate și persuasive în același timp. Cu siguranță, cuvântul bine vehiculat și ideile modelate-n forme de-o anumită perfecțiune sunt și funcționează ca niște coduri mai mult sau mai puțin încifrate, care pot sparge orice bariere, între cotidianitate și eternitate, între aici și altundeva, între materie și spiritul ce-o animă. De altfel, în acest mod și-a conceput și scris poemele Ioan Filip, ca pe-o modalitate și-o cale de acces la tainele lumii, nelaîndemâna celor neinițiați în vehicularea subtilă a cuvântului și a gândului. Aceasta și este, cu certitudine, forța poeziei, de-a transgresa contingentul, materia, convenționalitatea. Pământul cu elementele și energiile lui debordante, timpul în alunecare ineluctabilă, anotimpurile cu efervescența și miracolul lor, forța cuvântului și prefacerea stărilor subiective în Logos ori povara sferei sensibile a ființei *rănite* în interferențele cotidiene, iubirea ca putere de rezistență și dăinuire sunt, iată, temele și problematicile universului liric al lui Ioan Filip, deja conturat când, pretimpuriu și neașteptat, la doar 52 de ani, pleca spre cealaltă dimensiune – a eternității. Forma și esența poemelor sale, lirice și nonlirice, sunt specifice neomodernității, gândirii și sensibilității unui intelectual de formație filosofică dinspre finalul secolului XX, trăind într-o lume angrenată oarecum discret în tensiunile și schimbările ce-aveau să vină la sfârșit de veac și pe care natura poetică sensibilă a lui Ioan Filip le anticipa liric. De aici nota elegiacă a unora din poeme sau viziunea apocaliptică a unor schimbări ce vor transfigura fața tradițională a lumii rurale și a lumii în genere (într-o poemă precum ***Apocalipsă***). Oscilând între tradiție și modernitate, între năzuința formei perfecte strofic și ritmic, în acord cu sensul inefabil căutat cu ardoare, și versul liber al poemului neîncorsetat decât de rigoarea interioară a ideii ce dictează formula poematică, Ioan Filip rămâne un profil distinct în peisajul liric al Nordului statornic și literar din vremea sa, marcat de-o amprentă intelectuală și filosofică pe de-o parte, iar pe de alta, de un lirism conectat la un flux arhaic, tradițional și mitic, pe linia unor Goga, Blaga, Cotruș, probabil. Tradiționale și lucrate stilistic, unele, ori moderne ca formă și conținut, altele, poemele lui Ioan Filip vizează universul natal de care se simte legat printr-o energie manifestată la limita cu misterul existențial și cosmic, iubirea și stările transcrise în poemele *erotice* sau în cele *ritualice*, așa cum se află ele grupate în volumul ***Starea de miracol***, apărut în 1993. Poezia reprezenta pentru Ioan Filip o formă de existență asumată și-o conectare a individului la misterul lumii, fie el iubire, existență arhaică și rustică ori circuit al ideii în forme antropomorfizate sau ba, până la decantarea în Logos – experiență dificil de atins și tot atât de dificil de comunicat și de înțeles. Acest aspect ni-l prezintă poemele din ciclul ***Orfice***, care-i definesc cel mai bine personalitatea și concepția lirică, precum și amprenta intelectuală remarcabilă a scrisului. Creativitatea, discreția și delicatețea, pregnanta dimensiune intelectuală și cea morală care l-au definit ca poet, ca profesor și ca om, în primă și ultimă instanță, configurează un profil pilduitor, ce frecventează tot mai rar peisajul uman și social din prezent.

Imn pentru logos

Cuvânt, miracol strecurat în noi,
Prin țarini de tăceri rupând cărare...
Cum ne aduni pe lume doi cu doi,
Balsam ce vindeci răni de-nsingurare.

Necontenit te drămui, mă sfiesc
Pragul să-ți trec, trudit să iau aminte
Că mă mai nasc o dată și trăiesc
Viață nouă, pură, de cuvinte!

Cum s-ar rosti adâncu-n sine, mut,
Ce val spre magic țărm de semne-l poartă
Destăinuindu-L? Fără arc și scut,
Cum aș răzbi de cei ce-mi trag în soartă?

Surâsu-ți cum l-aș prelungi altcum,
Mirajul pleoapei, graiul din privire,
Ce-a-nlănțuit ființa mea precum
Sorii planetele-n nemărginire.

În ce fel ți-aș mai spune cât mai sunt
Etern adolescenți, sclav și mire,
Cu oasele-nglodate de pământ,
Arzând îndurerat, dar de iubire!

De sferă

Port printre oameni o sferă,
De puritatea și perfecțiunea ochiului
Oval, aprins în mijlocul bolții,
Cu blândețe nesfârșită cercetând
Legănarea oceanelor,
Aspra semeție a munților,
Înțeleapta cristalizare a moleculelor....

Port printre oameni o sferă
Și miez și margine-i sunt!

Să susțină dumnezeiasca formă,
Muncește inima ca o sclavă,
Muncește gândul calculând cu precizie
Dispunerea egală a punctelor –
Hora de îngeri ținându-se de mână,
Urmând-o pe-aceea a astrelor....

Port printre oameni o sferă
Rănită mortal de imperfecțiunile zilei,
De ochi, de cuvinte, de copite,
De preistoria rafinată a secolului...
Îmi târăsc spre casă sfera,
Însumi credincios în fiecare seară,
Buna mea sferă cu chip ciopârțit....

Vino, răgaz de odihnă și pace!
Din locul în care munții se luptă în capete,
Adă-mi, Fecioară, în pumni, apă vie,
Încheagă-mi rănile sângerânde!
Punct cu punct voi reface volutele
Cu varul din oase, cu sângele meu!

Sfera sublimă, sfera sublimă se va roti
Ca soarele într-o altă zi!

Antropomorfism

Cineva mă privește din acest Copac,
Cu tot copacul se uită la mine,
Își deapănă ființa afară din sine:
Freamăt de arbore, iată, mă fac!

Cineva mă privește, iată, din Apă,
Ochiul-Apă se uită la mine,
Curg apele lumii afară din sine;
Albie mă fac, lumea s-o-ncapă!

Cineva rece mă privește din Stele,
Ochiul-Stea se întoarce spre mine,
Sforile tainelor le rupe de sine:
Se-adună ghem pe oasele mele !

Cineva ciudat mă privește din Flacără,
Ochiul-Flacără se-ntinde spre mine,
Își mută dogoarea afară din sine:
De răni și arsuri cu mine se apără!

Cineva mă-ncearcă, iubito, cu tine,
Se lipește de mine Ochiul-Femeie,
Se-nlănțuie aprig sine de sine:
N-are cum față în față să-mi steie!

Cineva plânge și laudă-n mine,
Se leapădă, astfel, de greu, sfânta zgură,
Jocul, prea crud, de iubire și ură
Cum și-l strunește, prin mine de sine!

Monadă

Va trebui odată, știu, scump să mai plătesc
Această șansă rară de-a fi venit pe lume
Cu tot ce am, cu gândul iscat în chip firesc,
Într-un pământ mai gingaș, învăluit de nume.

Cutremurat de-a pururi, cu ochii mari deschiși,
Fără de saț, eu lumea o sorb, îmi dă tărie,
O-nconjur în culoarea mirării din irișI,
O scald în lacrimi limpezi de sfântă bucurie.

Norocul meu: o clipă contemporan să fiu
Cu viața nesfârșită, cu universu-n larmă,
Ajuns – prin ce lucrare? – să ard ca focul viu,
Să încălzesc țărâna, să luminez în preajmă...

Perinde-și, deci, prin suflet atâta cât mi-i dat
Cel nesfârșit de vreme, splendori fără de seamăn.
De-i sunt ghiocul sacru, cu tină și păcat,
E că iubirea, însă, prea multă, mă îndeamnă.

Și dacă am vreo vină, o recunosc aici:
N-am ostenit de veghe în turn cât se cuvine,
Ori brațul, ori făptura-mi s-au sumețit sub bici
Uitând de aspra lege a jertfelor de sine,

Ci m-am luat în horă cu oameni și lumini,
Monadă-nfiorată de propria-ntâmplare.
Trezia dinăuntru, cununa mea de spini,
O port, blazon de aur, în scurta-mi sărbătoare.

Ce limpede

Ce limpede se varsă lumina dinspre munți!
Ce sfânt mă calcă iarăși pământul cu imagini!
Se năpustesc năvalnic, pe-aeriene punți,
Și sonuri, și miresme din lumea fără margini...

Voi trage-n pripă-obloane de umbră-n urma lor
Doar pentru Stea lăsa-voi să intre, o firidă,
Să-mi lumineze-n noapte, cu-al ei încins fior
Întrecerea pe viață și moarte la coridă.

O, aspra bucurie de-a te simți bărbat!
Și a-ți alege locul de-osândă și risipă,
Croindu-ți drum tu însuți, de niciun zeu purtat,
Înspre esența lumii cu fiecare clipă!

Să-i modelezi ființa-n bazalt cu mâna ta,
Să-i pui pe sân urechea, auzind-o cum pulsează!
Ce limpede îmi pare c-aud chemarea sa,
Cât sunt eu viu și mintea, și inima mi-i trează!

Orice cuvânt

Orice cuvânt adânc, esențial,
Poate să pună pietrele-n mișcare
Ca luna mările, ce, ascultare
Îi dau când urcă-n tronul ei, regal.

Și se pornește-n lume sărbătoare
Cum n-a mai fost sub cerul de cristal,
Din somnul lui de melc primordial,
Smuls, sinele se-ntruchipă în soare ....

Că-i este dat acestui lut, din veci,
Până la urmă-n Logos să se-aleagă.
Oricât s-ar zbate trudnic pe poteci,
Ființa-i sacră pururi îmi e dragă.

În ea mă sprijin pe când aspre legi
Fragilul cerc spre pulbere-l dezleagă.

• *Poemele au fost selectate din caietele manuscrise ale lui Ioan Filip și din volumul* ***Starea de miracol****, apărut la Editura Proema în 1993.*

Comentariul și selectarea grupajului de poeme:
Remus FILIP

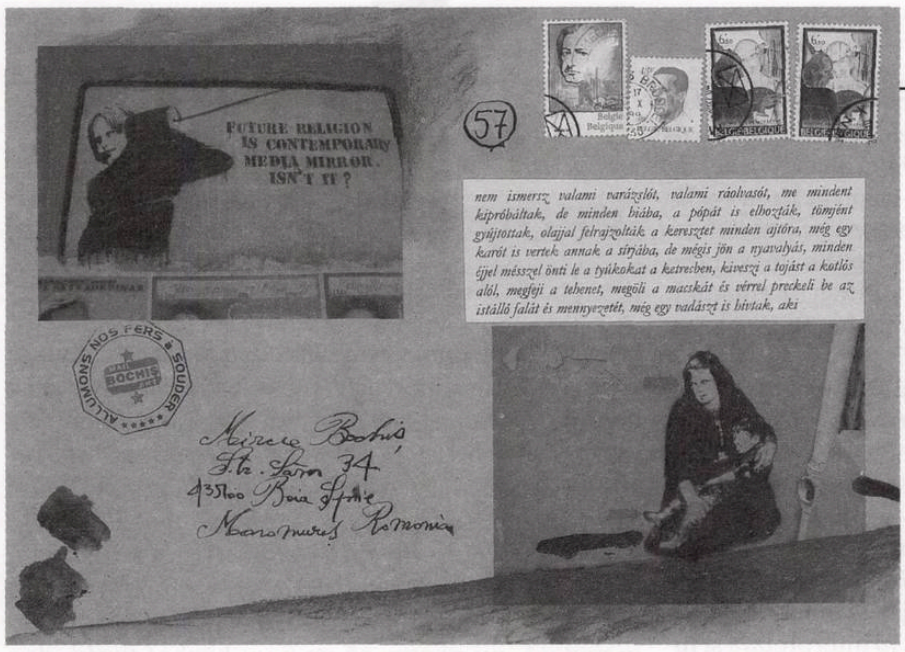

Gheorghe MANOLACHE

ROMANȚUL DE MYSTÈRE REVINE!

„Cărțile vorbesc între ele, iar o adevărată investigație polițistă trebuie să demonstreze că vinovații suntem noi” (Umberto Eco, ***Marginalii și glosse la Numele rozei***, în „Secolul XX”, nr. 8-9-10/1983, p. 106)

„Pseudoromanțurile de mystères” ale lui Ovidiu Dan, ***Trece dracul prin oraș!*** (2011), ***Divorț întârziat*** (2011) și ***Turre Pitz*** (2010), alături de apariții mai recente ca ***Scrisoarea lui Lavoisier*** (2003) de Iolanda Malamen, ***Raiul găinilor. Fals roman de zvonuri și mistere*** (2004) de Dan Lungu sau de mai vechile *„producții”* optzeciste ***Femeia în roșu*** (1989) de Mircea Nedelciu, Mircea Mihăieș, Adriana Babeți, ***Femeia cu barbă sau Legea timidității universale*** (1985) de A. Lustig, ***Tainele inimei*** de Cristian Teodorescu (1988), ***Tangoul memoriei*** (1988) de G. Cușnarencu ș.a.m.d. (ca să citățm doar o infimă parte din corpus) ar trebui să se constituie într-un *„semnal de alarmă”* potrivit căruia o atare form(ul)ă remanentă *„solicită”* un studiu detaliat. Pentru că formula romanescă, spre care Ovidiu Dan lasă impresia că ar avea o firească propensiune, se înscrie doar parțial în parametrii neconvenționali ai unor categorii ale „literaturii de masă”.

Realitate culturală condiționată istoric și ideologic la noi, *„mass literary”* pare a fi cu mult mai bine prizată în lumea standardizată a începutului de mileniu, predispusă massificării și, ca atare, indiferentă la avertismente de tipul celor lansate de Titu Maiorescu în legătură cu efectele nocive exercitate de radiațiile gama ale *„americanismului literar”* asupra *„prozei estetice”*. Aceasta nu înseamnă că putem vorbi, în cazul *„pseudoromanțurilor de mystères”* ale lui Ovidiu Dan, de un conformism normativ la predispozițiile proteice ale formei, verificabile în prototipuri, tipuri și clișee. Dimpotrivă. Mașinăria lui narativă este alimentată de o serie de strategii moderne și/sau postmoderne (ironice, palinodice, pseudopastișante etc.), emergente sau, după caz, atent camuflate între pliurile transparente ale povestirii.

Cât despre relația paradoxală între forța impresionantă și mediocritatea absolută, specifice *„masei”*, aceasta este propedeutic developată de către Adrian Marino în ***Biografia ideii de literatură*** (cap. ***Literatura de masă***, ***Subliteratura***, pp. 142-184; vol. 5, 1998). Firește, recursul la această opțiune aparent contradictorie presupune, pe de o parte, dilatarea ideii junimiste de *„literatură poporală”*, cu tot ceea ce implică recursul la spontaneitate, organicitate și autenticitate. După cum, pe de altă parte, putem discuta și despre posibilitatea de acceptare a unei alte ecuații hermeneutice, adaptate din mers comportamentului literar impus și manevrabil, demers prin care criteriul estetic (valoric, canonic) este supus relativizărilor.

Ab initio, vom reține faptul că, în acest caz, mecanica formulei narative va fi alimentată de conformism și fragmentare sau, pe alt palier, de *„centralism democratic”* și amorfism estetic. Pentru că tot ceea ce pare a-l preocupa și fascina pe *„detectivul literar”* Ovidiu Dan ține de gestionarea efectelor narative produse pe fondul asumării mediate și frauduloase a imaginarului popular. Procedeu afiliat postmodernismului care, prin diversiune și alienare, va fi resimțit atât la nivelul unei tectonici narative de suprafață, produse în urma exacerbărilor ideologice și a represivității culturale, cât și în intenția unei duplicitare *„consolări fictive”* a *„masei”* vectoriale de cititori. Cu tot ceea ce presupune enunțul unui număr, al unei direcții și/sau al unui sens pe această traiectorie.

Așa cum a probat-o demonstrativ Umberto Eco în romanul ***Numele rozei***, revenirea la formula romanului de mistere nu mai constituie o noutate. Dând crezare unui cercetător al fenomenului ca Marian Barbu (***Romanul de mistere în literatura română***, 1981), putem vorbi chiar de o *„istorie a genului”*. În sensul că romancierii români din a doua jumătate a secolului al XIX-lea n-au preluat superficial teze, motive și idei din „uzina” romanului de mistere, așa cum l-a fixat în ramă europeană un Eugène Sue. Din contra, ei l-au *„adaptat creator”* (recte: ajustat) realităților vernaculare, contribuind pe această cale și la diversificarea tipologică a romanului românesc modern. Pentru că un avatar ca *„romanul de mystères”* - așa cum este acesta împământenit la noi (după 1850) prin traduceri, adaptări sau realizat pe cont propriu de G. Baronzi, Al. Pelimon, Theohar Alexi, I. M. Bujoreanu, Al. I. Alexandrescu, Th. A. Myller ș.a.m.d. - anticipă, prin numeroase elemente, realismul și, *in extremis*, naturalismul.

În ceea ce ne privește, considerăm că, pe lângă romanele de mistere *„conforme genului”* (mai cu seamă cele semnate de popularii I. M. Bujoreanu, Al. Pelimon, G. Baronzi etc.), se infiltrează și romane ale *„pseudomisterelor”* (cum ar fi cele realizate de Gr. H. Grandea, N. T. Orășanu, Toma Drăgulinescu ș.a.m.d.) sau, mai târziu, ale *„ficțiunii de compensare”*, exorcizante. Din arsenalul istoric al formei, Ovidiu Dan se dovedește a fi atras de ultima formulă. Mai exact de faustianism și teroare, axele-motorii ale romanelor sale de *„zvonuri și mistere”*, din a căror garderobă nu lipsesc *„ținutele narative”* adecvate unor evenimente istorice, politice, polițienești ș.a.m.d. petrecute în Mediaș.

Și dacă, începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o bună parte din producțiile narative s-au hibridizat, fenomenul s-a produs și datorită *„transferării”* în corpul romanesc a unor *„gene populare”*, caracteristice romanului de mistere. Fapt de care Ovidiu Dan nu pare a fi deloc străin. Pentru că aidoma lui Holmes și Poirot, detectivii lui *„își pun mintea la contribuție”* spre a dezlega misterul, fie acesta în legătură cu vreo crimă sau cu alte evenimente senzaționale. În afară de inteligență și onestitate profesională, acești *„aristocrați ai sipiritului”* (filosofi de conjunctură) posedă și o elementară inițiere în decodarea esoterică, dublată de un remarcabil spirit de observație și orientare. Nefăcând o meserie din *„anchetele”* lor, ei sunt și vor rămâne detașați moral și dezinteresați material. Așa că în romanele sale apărute la Editura „Detectiv literar” nu se folosesc de arme de foc. Ancheta se finalizează, la modul englezesc, într-un *„rechizitoriu-discurs”* alcătuit după bunele reguli ale retoricii și ale hermeneuticii. Pentru că scopul acestor investigații nu constă în pedepsirea *„crimei”*, ci în developarea resorturilor ei procedurale.

După cum se poate observa, necontrolat însă, fenomenul se degradează, mutația devenind evidentă, mai întâi în romanele noastre *„istorice”* și/sau *„haiducești”* ori în unele *„specii”* ale *„Kriminalliterartur”*-ii, așa cum sunt acestea cultivate în secolul al XIX-lea de un Panait Macri, Ilie Ighel, N. Rădulescu-Niger, Th. M. Stoenescu s.a.m.d. Spre a reveni la normalitate în a doua jumătate a secolului al XX-lea prin *„scrierile de gen”* ale unor autori ca: George Arion (***Atac în bibliotecă***), Rodica Ojog-Brașoveanu (***Moartea semnează indescifrabil***; ***Enigmă la mansardă***; ***Necunoscuta din congelator***; ***Poveste imorală***; ***Cocoșatul are alibi***; ***Coșmar*** etc.), Haralamb Zincă, Horia Tecuceanu, Olimpian Ungherea, Petre Sălcudeanu sau mai recenții Bogdan Hrib (***Filiera grecească***), Emil Simionescu (***3 cu ghinion***) etc.

Cu toate acestea, nu poate fi eludat nici faptul că *„misterele”* au avut și ele meritul de a fi stimulat *„dezvoltarea”* romanului cu tematică socială și/sau de a fi introdus - voluntar sau involuntar - *„măștile”*, *„utopia”*, umorul, *„limbajul popular”*, *„distopia”*, *„analiza psihologică”* ș.a.m.d., ca tot atâtea *„particularități germinative”* ale modernismului literar de mai târziu. Contextul sociocultural actual, prezidat de o mass-media ce accentuează dinamica unei lumi în tranziție, cu *„zvonuri despre crime, divorțuri, droguri, șomaj, corupție”* ș.a.m.d., se recunoaște și în acest tip de *„roman de compensare”* care nu și-a trădat *„invarianții”* originari (personaj, acțiune, istorii captivante). Fapt ce îl îndeamnă pe Ovidiu Dan la o probare a impactului exorcizant al reinventării realului prin transcenderea unor structuri sociopolitice și/sau istorice concret dat(at)e și localizate.

Ce îl apropie și ce îl desparte pe Ovidiu Dan de poetica romanului de *mystères* și cu mistere? *„Hairsplitter”*-ul? Divagația și interpolările? Abolirea cronologiilor și a formulelor obiective? Hegemonia subiectivității naratoriale și glisarea de la registrul canonic-popular (polițist, de mistere, aventuri etc.) la idiolectul proteic, polimorf și plurivoc al competiției deschise cu istoria? Sau recursul la formula *„slabă”* a postmodernismului cu stereodinamica aleatorie și capricioasă a evenimentelor; parodicul și simularea; citatul, dedoxificarea și pseudoreferința; palinodia; indetermanența; preteriținea și atâtea alte *„vicleșuguri”* de reîntoarcere conciliantă și compensatoare la noile forme de hedonism și de atragere a cititorului în plasa arhetipală și fatală a șaradei?

În fond, trama cărților lui Ovidiu Dan ține de acea *„metafizică polițistă”* invocată de Umberto Eco atunci când își deconspira mecanismele narative ale romanului ***Numele rozei***. Aceasta explică faptul că, de regulă, pseudoromanțurile lui Ovidiu Dan *„încep ca și când ar fi romane polițiste”*, naratorul punându-și în joc arta ademenirii *„cititorului naiv”* cu o serie de promisiuni legate fie de găsirea aurului din Mediaș (în ***Turre Pitz***), fie de aflarea și publicarea manuscriselor autentice necesare atestării istorice a Mediașului - *„Cronica de la 1621 a lui Johann Hutter”* și *„Colierul Regelui Țintașilor”*- (în ***Divorț întârziat***). Sau ni se promite dezlegarea unor serii de enigme din anii 60, declanșate odată cu dispariția misterioasă în catedrala ortodoxă din Mediaș a lui Dan Daniuc, protagonistul recentului roman ***Trece dracul prin oraș!***.

Parafrazând o apoftegmă a lui Umberto Eco, pentru Ovidiu Dan a scrie înseamnă *„a construi, prin text, propriul model de cititor”* spre a-l releva, mai apoi, lui însuși. Cât despre cărțile polițiste, în ***Marginalii și glosse la Numele rozei***, Umberto Eco avertiza asupra faptului că acestea plac nu *„pentru că sunt pline de morți, nici pentru că se glorifică triumful ordinei finale (intelectuală, socială, legală și morală) asupra dezordinii produse de culpă”*. Romanele polițiste sunt pe placul cititorului pentru că ele *„conțin elementele unei povestiri bazate pe conjectură, în stare pură”* („Secolul XX”, nr. 8-9-10/1983, p. 99).

Poveștile cu *„investigații”* întreprinse de/prin agenția *„Fox Investigation”* și împănate cu *„ipotezele”* agentului narativ ne mărturisesc despre *„ceva”* senzațional care s-a petrecut în Mediaș: pierderea urmelor comorii (***Turre Pitz***), impostura și lipsa de moralitate a pseudoistoricului George Togan (***Divorț întârziat***) sau anchetarea de către securitate a dispariției lui Daniuc (***Trece dracul prin oraș!***). După cum câte ceva însă din arhitectura acestui *„labirint narativ manierist”*, cu numeroase *„guri de aerisire”*, se poate afla, mai cu seamă, din lectura *„romanelor”* ***Turre Pitz*** și ***Trece dracul prin oraș!***, scrieri în care povestea de bază se ramifică în *„zvonuri”* și *„mistere”*. Sau, cum ar spune Umberto Eco, într-o structură narativă rizomică, cu *„rădăcini”* (cu *„alte povești cu alte conjecturi”*) adunate în jurul trunchiului narativ. Altfel spus, sub raza de atracție gravitațională a nucleului configurației *„conjecturale”* în stare pură.

Pentru a putea răzbate la suprafața povestirii ai însă *„nevoie de un fir al Ariadnei ca să nu te pierzi”*. Un atare tip de labirint narativ se cerea a fi proiectat și construit după modelul *„trial-and-error-process”*, prefigurat de Umberto Eco (*lucr. cit.* p.100). Și, într-adevăr, Ovidiu Dan lasă la îndemâna fiecărei categorii de cititori *„ghemul”* de care aceștia au nevoie pentru a nu se rătăci prin subteranele arhitecturale - metafizice, polițiste, politice și esoterice - ale zvonurilor, ale misterelor și ale evenimentelor petrecute în Mediașul medieval și contemporan.

Și, pentru a nu plesni sub greutatea atâtor perspective, naratorul mai slăbește din când în când coarda narativă, spre a face loc *„divertismentului”*. Când precizam că Ovidiu Dan este, cu adevărat, preocupat de felul în care *„cititorul său model”* învață câte ceva despre limbajul semnic al acestei lumi, aveam în vedere faptul că o bună parte din trama acestor romane este transbordată dintr-o altă poetică: cea a inițierii ezoterice. Mă refer, anume, la volumul ***În căutarea egregorei. O scurtă istorie ilustrată a francmasoneriei transilvane*** (2011). Mai exact a egregorei de la Dumbrăveni și Mediaș.

În ceea ce privește validitatea artistică a acestor *„pseudoromanțuri de mystères”* (care, în treacăt fie spus, se pretează doar aparent la un consum facil), se impune o reexaminare a jocului dicotomic dintre *„ordine”* și *„dezordine”*, dintre *„opera de consum”* și *„opera de provocare”*. Cu intenția de a depista elementele de *„ruptură”* și de *„contestație”* vizavi de modelul consacrat al formei.

Să fie readusă, cu acest *„joc”*, în prim-plan, o mai veche formulă a anilor 60-70, prin care *romanul de succes* (cum ar fi cel despre întunecatul deceniu) se identifica cu *romanul de compensare și consolare*?

(Continuare în pagina 14)

Gheorghe MANOLACHE

ROMANȚUL DE MYSTÈRE REVINE!

(Urmare din pagina 13)

Cert este că pentru Ovidiu Dan, trecutul mai îndepărtat (medieval) sau de dată mai recentă (comunist), ca scenografie narativă, construcție fabulatorie și/sau pretext hermeneutic rămâne un invariant al *„romanțului"* asumat ca poveste a unui *„altunde"*. Așadar, povestea unui trecut al Mediașului suficient de *„real"* spre a putea fi recunoscut și reconstruit din fotografii și populat cu o galerie de *persónae* înregistrate la starea civilă. Ori povestea unui prezent igrasiat din arhitectura văzută și nevăzută a unor construcții aflate în evidența registrelor de cadastru și susținut de morfologia spațiilor consemnate în cartea funciară a orașului; cu toate implicate într-o *„megapoveste"* exorcizantă.

Supus unui atare *„tratament narativ"* homeopatic, *„cititorul detectiv"* trebuie să își *„ia în serios rolul"*, încercând să identifice în trecutul medieval al Mediașului cauzele unor evenimente întâmplate în întunecații ani 50-60 sau în cei tulburi de după 89. Așa că el se va trezi implicat în redesemnarea procesului prin care aceste fenomene (sau complex de fenomene ce, în condiții istorice determinate, precedă și provoacă apariția altora) glisează falacios spre *„efectele"* pe care le-au produs în plan *personal* și/sau la nivelul masei.

Procesul nu este însă unul complicat istoric, politic ș.a.m.d., după cum pare la o primă vedere. Ci, mai curând, unul esoteric, solicitând un spor de co(i)mplicare în dezlegarea „dublurilor" și a funcțiilor esoterice. Mai ales că protagoniștii apelează la diverse strategii de substituire, descifrare, deturnare și confiscare ale sensului. De la cele cu privire la dubla identitate - Gh. Togan și V. Roaită; Dan Daniuc și Vlad Vlad; chipul de pe pânza Sfintei Veronica din pictura altarului bisericii Sfânta Margareta din Mediaș și cel al Mântuitorului din iconografia clasică; Arabella și *„metateica"* Bellara, *„geamăna"*; Kazîklu și Țepeș, onomasticul său în română; Barna, directorul liceului St. L. Roth și Barna, *„mecanicul de întreținere"* al liceului etc. - la cea de suprapuneri de imaginaruri (jurnalul lui Columb și jurnalul unui anonim, Wilhelm Mathes, din Bratei; strategia *„atacului de noapte din 17 iunie 1462"* al lui Vlad Țepeș, așa cum este acesta descris de un istoric - N. Stoicescu - și scenariul securității din 17 iunie 1962 ș.a.m.d.). Faptul că o serie de personaje sunt, în fapt, *persóna* îl regăsim în registrul stării civile din Mediaș: Mihai Axente, G. Popa, Titus Andronic (scriitori locali); Wilhelm Hermann și G. Togan (muzeografi, cercetători ai istoriei locale); primarul Teodor Plopeanu și ezoteristul Victor Bandac, profesorii de istorie H. Khnal și V. Mărculeț, Ovidiu Dan alias „Hulpoiu" de la *„Fox investigation"* din Horn sau anodinii Gheorghe Călburean, Victoria Dărăban etc. sunt smulși din realitate și transbordați în ficțional(itate) cu tot *„calabalâcul"* stării lor civile. Fie și cu riscul de a se simți onorați sau, după caz, ofensați de această libertate funciară a romancierului.

În spatele acestor evenimente și oameni se află însă un *„Sforar"*, un *„Păpușar"* pe care ingenuul cititor medieșean va trebui să și-l deconspire spre a nu se lăsa manevrat (*„tras pe sfoară"*) de el. Dincolo de toate acestea, ***Trece dracul prin oraș!*** realizează cuplarea cu o scriere celebră ca ***Maestrul și Margareta*** - via FAUST, prin versul 4023 al lui Goethe: *„Platz! Junker Voland komnt!"* - și nu cu vreun roman polițist românesc sau de aiurea.

Schimbarea semnului se va produce grație acelei *„conjecturi în stare pură"*, de care amintea Eco, realizată, în cazul romanelor lui Ovidiu Dan, prin tot felul de substituiri, *„dubluri"*. Astfel, în romanul ***Trece dracul prin oraș!***, motanul uriaș, *„rotofei ca un purcel, negru ca un corb sau ca funingenea și cu luxuriante mustăți de cavalerist"*, Behemoth, marele paharnic al Curții infernale, cel din suita lui Woland-magicianul va fi substituit de către *„pisica albă, dolofană"*, aducătoare de noroc din preajma *„recepționerei"* Erji Binder (o Circe de pe Târnave), care se gândește chiar să îi facă *„un culcuș în centrala telefonică"*, motivând novicilor că sunt șoareci. *„Deci cât vei sta aici, te va întâmpina zilnic"* îi precizează aceasta detectivului Safciuc aflat în cercetarea absconselor evenimente din 17 iunie.

Stăpân pe tehnici naratologice de *„primă mână"*, Ovidiu Dan realizează un aliaj narativ rezistent, topind în același creuzet realități biografice (factuale) și i-realități (ficționalități de tot felul), pentru ca mai apoi, la ieșirea din hățișul lor esoteric și detectivistic, să descoperim o scriitură translucidă, cu un debit în egală măsură viu, policrom și plurivoc. Deseori *„culpabilă"* de bulversarea preacredulului cititor surprins de o atare implicare auctorială în denotația literară a discursului politic și/sau a scenariilor unor evenimente pregătite de *„securitate"* în *„spatele cortinei"*.

Ne simțim datori să precizăm, din start, că romanele lui Ovidiu Dan sunt *scrieri figurale* necesitând, ca atare, *descifrări figurale*. Întrețesute cu *„spații albe"*, cu intervale de umplut, special construite spre a fi puse în mișcare, mecanismul naratorial și conștiința cititorului sunt, în opțiunea romancierului Ovidiu Dan, niște *„mecanisme leneșe"* așteptând *„conjectura"*, conexiunea între fapte, evenimente, persona(j)e ș.a.m.d. Această liberă inițiativă acordată cititorului în interpretare și în stabilirea de semnificații va rămâne, în ciuda *„gurilor de aerisire"* deschise, una strict limitată, în sensul că evenimentele se doresc a fi (re)interpretate cu o grație de suficientă univocitate. Aceasta presupunând că, dacă textele ficționale vor ca destinatarul să le ajute să funcționeze, cele factuale își doresc ca destinatarul să se deștepte din *„somnul cel de moarte"* al tranchilizărilor de tot felul. Pentru că Mediașul rămâne, în fond, un topos esoteric, în care protagoniștii trăiesc și mor.

El este *deja* un univers simbologic, rizomic-structurat, descentrat și labirintic. Fără ieșire. Structurabil și niciodată definitiv-structurat.

Delia POP

CĂRĂUȘII DE NEANT

(Urmare din pagina 11)

Secvențele programatice ale romanului (care mai conține o serie de alte „puncte", vizând inclusiv un *„parteneriat privilegiat"*, *„durabil"* între oameni și șobolani) sunt redactate într-un stil dinamic, seducător câteodată, agresiv pe alocuri, cu împrumuturi din diverse zone lingvistice, îndeosebi din limbajul „de lemn" al politicienilor și al mass-mediei. Între acestea, prozatorul inserează scurte respirații, intitulate identic (*„Tentativă de intrare în contact cu o ființă interioară"*) și având ca obiect rememorarea unor episoade aparținând altor vârste ale biografiei lui Mathieu. Este, de fapt, un lung ocol către sine însuși, către omul autentic, cel din spatele microfonului de la Palatul Undelor. Sau, vorba lui George, o modalitate de a învăța pe propria piele cum se redactează un interviu de presă.

Rememorările (scrise în cu totul alt registru), împletite cu conversațiile unora dintre personaje (Leily, George, Cransac, corespondenții de la *summit*), chiar dacă ating deseori aceeași problematică a mass-mediei, salvează cartea de la tezism și feresc autorul de acuze în ceea ce privește lipsa de înțelegere față de condiția/profesia de jurnalist. Matei Vișniec respinge însă cu toată ființa metastaza *fast-foodului* cultural (generând *„proști bine informați"*), antiintelectualismul mediatic (*„omul care citește* ***Muntele vrăjit*** *este dușmanul nostru"*, *„ne ruinează, ne amenință viitorul, ba ne și ridiculizează oarecum"*; *„Suntem de fapt în conflict, într-un conflict fără soluție, pozițiile noastre sunt ireconciliabile, între noi și el nu există posibilitate de mediere"*; *„Strategia noastră este, într-o primă fază, aceea de* ***preluare fără violență*** *a timpului său"*), influența legilor pieței asupra conținutului și a calității presei, intensificarea pulsiunilor primare ale publicului (asasinii, de pildă, reprezintă *„adevărate mine de aur pentru mașina mediatică"*; *„O carte cu titlul* ***Cum mi-am masacrat familia*** *are toate șansele unui mare succes la public, cu condiția ca materia ei să fie bine concepută, să devină o mărturie reflexivă a ucigașului, dar făcută sub supravegherea narativă a unui jurnalist"*).

Scriitorul pledează pentru libertatea de gândire a fiecărui individ, pentru rezistență la manipulare (prin cunoașterea mecanismelor utilizate de presă în acest sens și a posibilelor consecințe ale acceptării pasive, fără discernământ a ofertei *„producătorilor de neant"*). Criticând mass-media din interiorul ei, Matei Vișniec se dovedește conștient – poate mai mult decât alții – că puterile ce gestionează incultura, *„manipulând imaginile și cuvântul, manevrează exploziv"* (Pierre Legendre)...

Mircea BOCHIȘ

PROIECTUL CULTURAL „SCRISOARE POEM"

Este un proiect personal, la care vă invit să participați, devenind astfel coautori. Criticul de artă, poetul și scriitorul Pavel Susară s-a gândit că sunt cel mai potrivit artist să-i ilustrez *„poemul scrisoare"* adresat lui Sissi sau, cum îi place mai bine scriitorului să precizeze, *„o scrisoare târzie pentru Elisabetta Amelia Eugenia de Wittelsbach, Împărăteasă a Austriei și Regină a Ungariei, căreia toată Împărăția îi spunea Sissi, scrisoare pe care n-am s-o expediez niciodată, nu pentru că aș fi un bărbat timid, deși s-ar putea spune și asta..."*.

Cartea va apărea în trei limbi, în română, maghiară și germană, și m-am gândit că pentru fiecare limbă voi folosi un alt format și un alt concept pentru ilustrații.

Pe voi vă invit să participați la ilustrarea volumului în limba maghiară. Ce trebuie să faceți? Conceptul de ilustrare l-am denumit *„scrisoare poem"*. Pe site-ul Muzeului Florean, www.cmc.ro, la rubrica „News", găsiți poemul ***Sissi*** structurat în aproximativ 70 de pagini. Luați un plic de preferință format A4 (se poate și A3). Scrieți pe el adresa destinatarului, Mircea Bochiș, Muzeul Florean, PO. Box 1, Oficiul Poștal 9, Baia Mare, MM, România, apoi adresa voastră personală și lipiți textul de pe una din paginile poemului pe scrisoare. Completați cu cât mai multe timbre, ștampile, desene, colaje (dacă vreți) și cu asta *„scrisoarea poem"* este gata. Pe site-ul Muzeului Florean, la rubrica „News", unde găsiți textul poemului, am atașat trei imagini făcute de mine în aceeași idee.

Ce aduce nou acest proiect? Noutatea este în ruperea tiparului clasic de prezentare a unei cărți. Cartea începe să prindă contur și viață în momentul în care fiecare dintre voi puneți plicul la poștă. În acest moment o parte din carte este deja „tipărită", ea este deja „citită", începând cu funcționarul de la poștă care preia scrisoarea poem și apoi de persoanele implicate în lungul ei drum până la destinație.

Putem spune că opera literară începe „să se nască" în tot atâtea țări din câte trimiteți scrisoarea -poem și ea ajunge la maturitate în momentul în care scrisorile voastre ajung la destinație. Scrisoarea-poem adresată de Pavel Susară Împărătesei Sissi o vom ilustra tot prin scrisori, cu simpla diferență că de data aceasta plicul care ar trebui să ascundă conținutul va deveni suportul conținutului, păstrându-și în același timp și rolul de scrisoare.

În final, cu toate scrisorile venite de la voi, voi organiza serii de expoziții, toate scrisorile voastre vor apărea pe site-ul Muzeului Florean, care agreează ideea acestui proiect.

Ilustrațiile venite de la voi vor fi apoi tipărite și adunate într-un volum care va fi varianta finală a poemului ***Sissi*** în limba maghiară.

Câteva sugestii tehnice: prefer să trimiteți plicuri pentru hârtie A4, pentru că nu se distrug prea tare pe drum, dar sunt acceptate evident și plicuri A3. Alegeți sau confecționați aceste plicuri din hârtie cât mai subțire, pentru că în final vor fi trase în folie, iar plicurile groase, din carton, nu permit acest lucru. Introduceți în plic două-trei coli goale sau CV-ul vostru, pentru a da plicului o ținută care-l ferește de rupturi. Întrucât realizarea plicului nu necesită un timp îndelungat de creație, puteți face plicuri imediat sau nu mai târziu de 2012. Cât mai multe timbre, ștampile și încă ce imagini credeți că folosesc ideii vor face ca plicul vostru unicat să devină o adevărată operă de artă. Puteți trimite un plic sau 70, nimeni nu vă limitează nici la număr, nici la idei. Orice limitare în artă este un act criminal. Opera de artă singură este cea care-și hotărăște limitele și existența.

REVISTA REVISTELOR

ACTUALITATEA LITERARĂ (nr. 24-25/2012) consacră mai multe pagini lui Paul Goma, readucându-l în atenţia opiniei publice cu întregul arsenal al mişcării declanşate prin Charta '77. După 35 de ani, Omul din Calidor a rămas *„solidar solitar"*, scrie Magda Ursache, răspunzând totodată întrebării: Ce cerea Goma, atunci? Nu altceva decât *„Normalitatea. Cerea libertatea cuvântului, a presei, a asocierii, a mitingului de protest. Cerea inviolabilitatea persoanei, a domiciliului, a corespondenţei, cerea drept de vot liber. Exact ce s-a obţinut peste 12 ani* (adică în 1989 – n.n.) *cu preţ de sânge, de moarte"*. Numai că, din acel moment *„Cartha lui nu se învaţă la şcoală, în balconul revoluţiei a ajuns cine trebuia să ajungă"*. Suspendat, expulzat, disidentul nu şi-a recăpătat locul în Uniunea Scriitorilor, nicidecum să ajungă la Academie!

ROMÂNIA LITERARĂ (nr. 42/2012) atacă tocmai problema scriitorilor primiţi şi care ar mai trebui să intre în înaltul for academic, după cum reiese din schimbul de scrisori între Nicolae Manolescu şi Eugen Simion. Cel dintâi afirmă că *„scriitori de primă mărime au fost lăsaţi deoparte"*, lovindu-se de *„refuzul sistematic al candidaturilor"* făcute de Uniunea Scriitorilor în ultima vreme. Al doilea, în replică, spune că nu sunt locuri libere, deocamdată, dar că e la curent cu *„lista cu 20 de propuneri făcute cu un an în urmă de Dvs. în numele Uniunii Scriitorilor"*. Pentru a tranşa situaţia, poate se aşteaptă rezultatul alegerilor parlamentare; un plebiscit sau un referendum n-ar fi relevant şi nici nu e prevăzut, în acest scop, nici în Constituţie şi nici în Statutul Academiei Române.

TRIBUNA (nr. 243/2012), prin *„Verdele de Cluj"* revărsat prin pana lui Aurel Sasu, denunţă perpetuarea unei moşteniri nocive, ca şi factorii care o întreţin în continuare, invocând faptul că *„în România n-a existat o rezistenţă prin cultură. Cel puţin una pe care s-o ştiu eu. Una, dincolo de puţinele exemple individuale care onorează doar memoria şi conştiinţa celor ieşiţi pe baricade. În rest, cine să fi reprezentat respectiva rezistenţă? Foştii membri plini şi supleanţi ai Comitetului Central al Partidului Comunist Român (Nicolae Breban, D.R. Popescu, Titus Popovici, Dinu Săraru), scriitorii activişti, vătafii zeloşi ai politicii partidului (Ion Dodu Bălan, Ion Brad, Mihnea Gheorghiu, Dumitru Popescu), clasicii literaturii române ducând trena... regimului totalitar (Mihail Sadoveanu, Zaharia Stancu), copiii teribili ai proletcultismului românesc (Aurel Baranga, Mihai Beniuc, Dan Deşliu, Paul Everac, Emil Galan, Nicolae Moraru, Ion Vitner), apologeţii geniului carpatin (Nicolae Dragoş, Nicolae Dan Fruntelată, Adrian Păunescu, Corneliu Vadim Tudor), redactorii-şefi ai ziarelor de partid, absolvenţii şcolii de jurnalism de la Academia „Ştefan Gheorghiu", grupul protocronist sau arestaţi la domiciliu, cărora paznicii le făceau cumpărături?"*. Nici nu era de închipuit *„o rezistenţă, în timp, redusă la tăcere prin măsuri de reprimare şi control draconice"*. Concluzia: Cum să fii azi ce n-ai fost atunci?

RAMURI (nr. 9/2012) ne oferă, totuşi, o mostră de opoziţie evocată de Adrian Popescu la rubrica *„rememorări şi revelaţii"*, fiind vorba de *„un poet de care ne amintim rar: Ion Iuga"*. În atmosfera boemă a acelor ani din capitală, despre poetul maramureşean *„aflasem că era un răzvrătit structural, făcuse greva foamei la Uniunea Scriitorilor, pe Calea Victoriei 115, prin anii '60, se izolase cu încă vreo trei protestatari, în curtea cu statui şi vedere la artera pe unde treceau maşinile oficialilor, scandal mare, pe care directorul financiar* (al Fondului Literar – n.n.), *Traian Iancu, încerca să-l dezamorseze cu binişorul... Nu ştiu cum s-a terminat totul, e posibil ca drepturile cerute să le fi fost acordate protestatarilor, care nu cereau decât ceva rezonabil, dar regimul intra în alertă la orice manifestare sau protest public, nu concepea, ne amintim, nicio solidarizare cu sens critic"*. E şi un argument pentru cazul Goma, rămas *„solidar solitar"*, cum se exprimă Magda Ursache în mai sus menţionatul text din revista lugojană „Actualitatea literară".

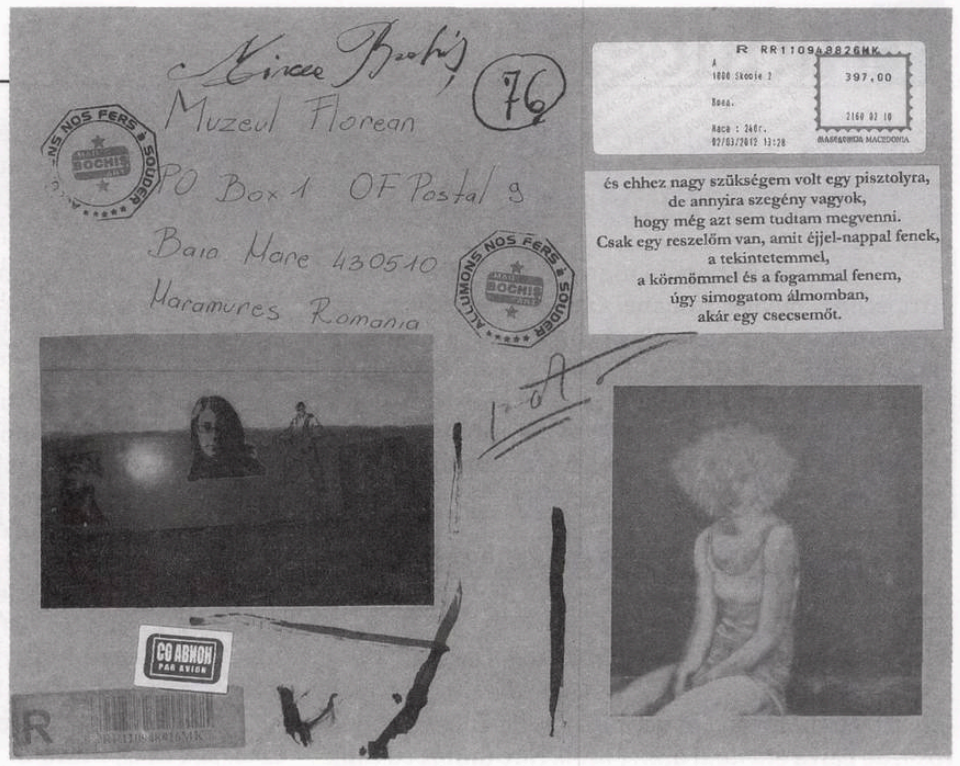

MARMAŢIA LITERARĂ, revista Festivalului Internaţional de Poezie de la Sighetu Marmaţiei (septembrie 2012), rezonează cu prezenţa din „Ramuri", publicând un interviu *„Cu George Anca despre Ion Iuga şi India"*, de astă dată. Răspunzând întrebărilor adresate de Gh. Pârja, scriitorul George Anca îşi aminteşte cum, în perioada cât a stat în India, i-a făcut lui Ion Iuga o invitaţie pentru o şedere *„în ţara lui Tagore"*, petrecută în anul 1983. Despre el se spune că *„a dus Maramureşul în fiinţă pe unde a fost"*, fiind *„un intelectual adevărat"*, cu observaţia că *„el s-a regăsit în Maramureş mult mai fericit decât în India"*, fapt ce reiese şi din volumul de versuri ***Casa poemelor*** (1985). George Anca ne îndeamnă să nu amânăm *„amintirea prietenilor"*, cum o face Adrian Popescu în poezia ***Parcă ies din ceţuri***, pomenind într-o strofă de *„Ion din neamul Iuga, boierescul neam, / Ce avea hrisoave, cum el însuşi zis-a, / Hăt până departe, dincolo de Tisa, / Acareturi, ţarini, ctitorii cu hram"*. Dacă vrem să-i cinstim pe înaintaşi, putem găsi ceva bun la aproape fiecare dintre ei.

RENAŞTEREA, revistă editată de Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului şi Clujului (octombrie 2012), se opreşte – *in memoriam* – la *„O viaţă dăruită oamenilor: Virgil Bulat (1940-2010)"*. Este scriitorul care, în tinereţe, timp de 6 ani (1958-1964), *„a trecut prin închisorile de la Deva, Jilava, Gherla, Galaţi, Stoeneşti în Balta Brăilei, apoi bolnav din nou la Gherla"*, perioadă în care l-a cunoscut pe Nicolae Steinhardt, *„care, în **Jurnalul Fericirii**, îi face un portret tânărului frate de suferinţă Virgil"*, iar acesta, ulterior, în vremea când era editor la „Dacia", *„o mare parte din viaţă şi-a dedicat-o persoanei şi operei prietenului său Nicu Steinhardt"*. Deci, a existat solidaritate şi între scriitorii români, fondată pe suferinţă şi revoltă împotriva atentatorilor la demnitatea umană.

DISCOBOLUL (nr. 175-176-177/2012), prin chestionarul elaborat de Gabriela Chiciudean, lansează o anchetă în rândul scriitorilor *„Despre opera pe cale de a se face"* (între intenţie şi realizare), întrebarea-cheie fiind dacă *„Opera a ieşit până la urmă conform intenţiei scriitorului?"*. Selectăm un fragment din răspunsul savuros dat de prozatorul Ioan Groşan: *„Autocenzura, da, e foarte importantă, mai ales acum, când nu există, slavă Domnului, cenzura de pe vremuri şi când, aparent, poţi scrie ce vrei şi cum vrei. Dar pe mulţi lipsa de autocenzură sau chiar de cenzură i-a pedepsit, fiindcă au căzut în autobiografisme factice sau chiar semipornografie"*. Aşadar, să nu uităm că mulţi scriitori au luptat cu *„cenzura de pe vremuri"* şi opera lor a ieşit mutilată, e drept, la unii, dar şi întărită la alţii, căci – zice acelaşi Ioan Groşan, cu umorul de rigoare – *„dacă operele ar ieşi conform intenţiilor autorilor, toţi am fi luat până acum Premiul Nobel"*. Or, se cam ştie, nu e cazul literaturii române. Până acum, cel puţin.

ARTIFICIERUL

CARTEA UNEI ANIVERSĂRI

Unele fapte şi evenimente capătă însemnătate şi în măsura în care le acordăm atenţie. Nu e, totuşi, o vanitate să remarcăm şi să dăm relief unor lucruri şi unor împrejurări care ne marchează trecerea prin viaţă. Între a lăsa în anonimat anumite contribuţii, fie şi modeste, şi a exagera rolul altora, fie şi valoroase, a păstra dreaptă cumpăna judecăţii pare să fie atitudinea oricând binevenită şi apreciată. Iată, Clubul epigramiştilor băimăreni îşi marchează printr-o carte împlinirea unui deceniu de existenţă şi de activitate. E mult? E puţin? E fală sau merit? E relevant sau exagerat? Din toate câte ceva, pare a spune autorul cărţii, Nistor Ioan Bud, cel care şi-a asumat rolul de a evidenţia profilul de etapă al unei grupări de epigramişti cu prezenţe active remarcabile în viaţa culturală. Făcând bilanţul pe tot parcursul celor 10 ani de la înfiinţare, Nistor Ioan Bud subliniază consecvenţa în acţiune: *„Se remarcă o participare mai bună a membrilor la concursurile de umor organizate în ţară, creşte numărul epigramelor publicate în ziarele locale şi centrale, în reviste de umor şi în antologii"*. Dovezile sunt itinerate atât statistic, cât şi prin şirul de aprecieri şi recunoaşteri în public ale meritelor clubului şi ale membrilor săi deopotrivă, fiind îmbinate prezentările de grup în asociere intimă cu reuşite biografii-portrete ale reprezentanţilor lui de marcă, după cum cu îndreptăţire şi satisfacţie susţine în prefaţă ing. Mircea Micle, component şi el al mişcării epigramistice băimărene. Dacă te afli în treabă, se cuvine s-o iei şi în serios, ca să se obţină rezultate palpabile. Şi, de la început, epigramiştii din Clubul „Spinul" şi-au luat în seamă cu exigenţă tot ce şi-au propus să facă: *„Mi-aduc aminte că numai pentru denumirea clubului ne-au trebuit două sau trei întruniri. Fiecare membru a venit cu o listă de denumiri ca la naşterea unui prinţ. S-au purtat discuţii asupra celei mai potrivite denumiri. În final a câştigat responsabilul clubului, Ioan Şiman, care l-a botezat «SPINUL» şi aşa a rămas"*. Momentul este datat 5 martie 2003, la un an după ce pregătirile de înfiinţare s-au finalizat printr-o decizie a fondatorilor *„tocmai în ziua de 1 aprilie 2002"*. O altă dată de referinţă este 6 martie 2006, când primul număr al revistei „Spinul" a fost lansat în Sala de conferinţe a Bibliotecii Judeţene „Petre Dulfu" din Baia Mare, unde, în sala Cenaclului Scriitorilor, îşi ţin întrunirile şi epigramiştii, însăşi cartea aniversată de acum fiind editată sub egida acestei instituţii. Revista e difuzată în reţeaua bibliotecilor şi trimisă principalelor cenacluri de umor din ţară, ca semn că meritele epigramiştilor se bucură de o recunoaştere naţională şi de o audienţă tot mai largă în rândul publicului cititor şi auditor, multe producţii fiind expuse în cele mai diverse ocazii, distinse inclusiv cu premii şi diplome. Farmecul relatării, acribia informaţiilor şi ilustrarea paginilor cărţii cu fotografii şi grupaje de epigrame, pe autori şi ani, fac lucrarea ***Clubul epigramiştilor SPINUL la 10 ani (2002-2012)*** un reper demn de orice istorie literară a genului.

CĂRŢILE ANULUI 2011

În ziua de 29 septembrie 2012, au fost jurizate lucrările prezentate la concursul „Cărţile anului 2011", organizat de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare şi Revista „Nord Literar" în parteneriat cu Primăria şi Consiliul local Baia Mare. Juriul, format din Mircea Petean (preşedinte), Cornel Munteanu, Florian Roatiş, Săluc Horvat şi Augustin Cozmuţa, a deliberat, pe baza regulamentului de organizare a concursului, şi a desemnat drept câştigători pe următorii autori de cărţi (după categoriile şi genurile de carte prezentate): I. Poezie - 1. Adela Naghiu - ***Finul risipitor şi limita de discreţie***, Editura Tracus Arte, Bucureşti; II. Proză - 1. Ştefan Jurcă – ***Pagina de gardă***, Editura Dacia, Cluj Napoca; 2. Nicolae Goja – ***Fabrica de iarbă***, Editura Eurotip, Baia Mare; III. Dramaturgie - 1. Radu Macrinici – ***Vorbitor***, Editura Palimpsest, Bucureşti; IV. Traduceri - 1. Betty Kirchmajer-Donca – ***Fiul războiului*** de Xavier-Laurent Petit, Editura Cromatica, Baia Mare; V. Critică literară şi eseu - 1. Ancuţa Maria Coza – ***Paul Goma. Scriitura disidenţei***, Editura Tipo Moldova, Iaşi; 2. Igor Ursenco – ***EgoBestiar***, Editura Herg Benet, Bucureşti; VI. Carte de ştiinţă - 1. Nicolae Felecan – ***Între lingvistică şi filologie***, Editura Mega, Cluj-Napoca; 2. Dorin Ştef – ***Dicţionar de regionalisme şi arhaisme din Maramureş***, Editura Ethnologica, Baia Mare; VII. Carte didactică şi pentru copii - 1. Radu Botiş – ***Aspecte pedagogice şi catehetice în lucrarea de mântuire a Domnului Iisus Hristos***, Editura Transilvania, Tecuci; VIII. Publicistică - 1. Viorica Pârja – ***Meridianele Armoniei***, Editura Universităţii de Nord, Baia Mare; 2. Grigore Ciascai – ***Învingătorii***, Editura Eurotip, Baia Mare, ***Drumuri şi gânduri***, Editura Proema, Baia Mare. **Diplome speciale pentru cărţile**: 1. ***Diada iubirii – una poema*** de Augusta Stan Buteanu (poezie), Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuş; 2. ***Povestiri din pădurea mincinoasă*** de Mircea Pop (proză pentru copii), Editura Eurotip, Baia Mare; 3. ***Polifonii. Liviu Borlan*** de Lotica şi Simion Vaida (monografie), Editura Eurotip, Baia Mare; 4. ***Mihai Cupcea. Restituiri***, ediţie îngrijită de Nicolae Scheianu, Editura Ethnologica, Baia Mare.

Diplomele au fost înmânate în Sala de Conferinţe a Bibliotecii Judeţene „Petre Dulfu" din Baia Mare, în cadrul manifestării „Cărţile anului 2011", inclusă în programul Sărbătorii Castanelor 2012.

GIOVANNI VERGA: TEMATICA SOCIAL-REALISTĂ

Giovanni Verga (1840-1922) a scris povestiri, schiţe, nuvele, romane. Opera lui marchează în literatura italiană apariţia şi consolidarea tematicii social-realiste. Mişcarea literară pe care o iniţiază derivă din propriu-i nume-verism. El însuşi îşi considera opera ca fiind *„epopeea neînsemnată, dar tragică”* a celor umili; eroii lui sunt nişte revoltaţi anarhici, firi puternice şi pasionale.

ONOARE ŢĂRĂNEASCĂ

După ce s-a întors din armată, Turiddu Macca, fiul tuşei Nunzia, a început să se laude duminica, în piaţa din sat, cu uniforma lui de trăgător de elită, cu chipiul roşu, de parcă era unul dintre aceia care umblă cu canarii prin târguri. Fetele îl mâncau din ochi când treceau pe lângă el, cu nasul în năframă, în drum spre biserică, iar puştanii roiau în juru-i ca muştele. Adusese cu el şi o pipă cu regele pe cal, aprindea chibrituri de fundul pantalonilor, ridicând în sus câte un picior. Cu toate acestea, Lola, fata lui jupân Angelo, nu se arătase nici la biserică, nici în balcon, fiindcă se logodise cu unul din Licodia, care era căruţaş şi avea catâri mulţi. La început, când Turiddu a aflat vestea, mamă, ce supărat a fost! Cât pe ce să sară pe el, să-l jupoaie şi să-l mănânce de viu. Dar nu a făcut nimic din toate acestea, ba şi-a mai vărsat şi amarul, îngânând cântece de dispreţ.

- Dar oare, nu are nimic de făcut Turiddu al tuşei Nunzia - spuneau vecinii -, de îşi petrece toate nopţile cântând ca o pasăre singuratică?

În cele din urmă se întâlni cu Lola, care se întorcea dintr-un pelerinaj la Madonna Primejdiei. Când îl văzu, nu păli, dar nici nu se înroşi, de parcă nu ar fi fost vorba de ea.

- Fericit cel care te vede! îi zise flăcăul.

- Ah, Turiddu, mi s-a spus că te-ai întors la începutul lunii.

- Mie mi s-au spus mai multe! răspunse el. Este adevărat că te măriţi cu cumătrul Alfio, căruţaşul?

- Dacă aşa vrea Domnul! răspunse Lola, înnodându-şi sub bărbie capetele basmalei.

- Vrerea Domnului este cum o potriveşti şi după cum îţi vine mai bine la socoteală! Zi aşa, Lola, vrerea Domnului a fost ca să mă întorc de pe acele meleaguri îndepărtate şi să aflu o veste ca asta.

Bietul flăcău încerca el să facă pe viteazul, dar vocea îi era slabă; se ţinea după fată clătinându-se. Cinstit vorbind, ei îi părea rău să-l vadă aşa, cu chipul întunecat, dar nici nu o lăsa inima să-l amăgească.

- Ascultă, Turiddu, îi spuse ea într-un târziu, vreau să ajung fetele din urmă. Ce vor spune cei din sat, dacă mă vor vedea cu dumneata?

- Aşa este, îi răspunse Turiddu; acum, că te căsătoreşti cu Alfio, care are în grajd patru catâri, nu trebuie să dai lumii prilej să bârfească. Mama mea, în schimb, a trebuit să vândă catârul nostru şi un petic de vie cât timp eu am fost plecat. S-au dus vremurile de altădată, iar tu nu te mai gândeşti la nopţile în care vorbeam la fereastra ce dă în curte şi când mi-ai dăruit basmaua aceea, înainte de plecare. Numai bunul Dumnezeu ştie câte lacrimi am vărsat în ea, când am fost plecat atât de departe, încât uitasem şi numele satului nostru. De acum, cu bine, Lola, s-a sfârşit prietenia noastră.

Lola se mărită cu căruţaşul; duminica ieşea în balcon şi sta cu mâinile pe burtă, ca să vadă tot satul inelele groase de aur care i-au fost dăruite de bărbatul ei. Turiddu trecea şi el pe uliţă, cu pipa între dinţi, cu mâinile în buzunar, cu un aer nepăsător, uitându-se după fete; în sinea lui suferea că bărbatul Lolei stăpâneşte tot aurul acela şi că ea se face că nu aude şi nu-l vede când trece pe sub fereastra ei.

- Las' că i-o coc eu, chiar sub nasul ei, căţeaua dracului! bolborosea el.

Peste drum de jupân Alfio stătea jupân Cola, podgorean foarte bogat, care avea o fată. Turiddu făcu ce făcu şi intră pândar la jupân Cola; începu să dea târcoale casei şi să-i spună fetei vorbe dulci.

- De ce nu-i spui Lolei vorbele astea dulci? îl întreba Santa.

- Lola este o bogătană! Lola s-a măritat cu un om bogat, vezi bine!

- Un om bogat nu-i de mine.

- Dumneata valorezi cât o sută ca Lola; cunosc pe cineva care nu s-ar uita la Lola, atâta timp cât eşti dumneata, căci Lola nu-ţi ajunge nici măcar la călcâie; nici vorbă.

- Când vulpea nu ajunge la struguri spune...

- Spune: Ce frumoasă eşti, strugurelul meu!

- Jos mâinile, jupân Turiddu!

- Ce, ţi-e teamă că te mănânc?

- Teamă nu îmi este nici de dumneata, nici de Dumnezeul dumitale.

- Mama dumitale era din Licodia, aveţi sânge fierbinte, ştim noi. Of! Ce te-aş mânca cu ochii!

- Cu ochii poţi să mă mănânci, dar până una alta, potriveşte legătura aia de acolo.

- Pentru dumneata aş ridica în aer toată casa; zău că aş ridica-o!

Ca să nu se vadă că s-a înroşit, fata aruncă după el cu o buturugă pe care o avea lângă ea şi numai printr-o minune nu îl ajunse.

- Să ne grăbim, că vorba lungă e sărăcia omului.

- Dacă aş fi bogat, mi-aş căuta o nevastă ca tine, Santa!

- Nu voi lua eu un bogătan ca Lola, dar zestre am şi eu pusă deoparte, când Dumnezeu va dori să-mi trimită un mire.

- Ştim noi că eşti bogată, las' că ştim!

- Dacă ştii, atunci ia-o la fugă, fiindcă trebuie să vină tata şi nu aş dori să mă găsească în curte.

Tatăl începu să strâmbe din nas, dar fata se prefăcea că nu vede. Când tatăl l-a dat pe uşă afară pe Turiddu, fata i-a deschis fereastra şi povestea cu el în fiecare seară, încât printre vecini nu se vorbea decât despre asta.

- Sunt nebun de dragoste pentru tine, spunea Turiddu; nu îmi mai e gândul nici la somn, nici la mâncare.

- Vorbe goale!

- Ce n-aş da să fiu feciorul lui Vittorio Emanuele, ca să mă însor cu tine!

- Vorbe goale!

- Pe Sfânta Fecioară că te-aş mânca precum mănânci pâinea!

- Vorbe goale!

- Ah! E adevărat!

- Ah! Mamă, mamă!

Lola trăgea cu urechea sară de sară, ascunsă după ghiveciul cu busuioc; ba se îngălbenea, ba se înroşea, până când, într-o bună zi, îl chemă pe Turiddu.

- Zi aşa, Turiddu, prietenii vechi nu se mai cunosc?

- De! suspină tânărul, fericit cel care poate să-ţi dea bineţe!

- Dacă vrei să-mi dai bineţe, doar ştii unde stau! îi răspunse Lola.

Turiddu începu să treacă atât de des să-i dea bineţe, încât Santa băgă de seamă şi-i trânti fereastra în nas. Bărbatul Lolei cutreiera prin toate târgurile cu catârii lui.

- Duminica asta vreau să mă duc să mă spovedesc, pentru că noaptea trecută am visat struguri negri! spuse odată Lola.

- Nu te duce! Nu te duce! o ruga Turiddu.

- Nu, trebuie să mă duc, se apropie Paştele, iar bărbatul meu o să mă întrebe de ce nu mă duc la spovedanie.

- Ah! murmura Santa a lui jupân Cola, aşteptându-şi rândul la spovedanie, în vreme ce Lola era acolo şi-şi da în vileag păcatele. Jur că nu vreau să te trimit la Roma pentru ispăşire.

Jupân Alfio se întoarse cu catârii lui, cu un câştig bun, şi-i aduse nevestei în dar o rochie nouă pentru sărbători.

- Ai de ce să-i aduci daruri, fiindcă atunci când eşti plecat, nevasta îţi împodobeşte casa! îi spuse Santa.

Jupân Alfio, om din aceia care nu ştiu multe, când auzi una ca asta, făcu feţe-feţe, de parcă îl înjunghiase cineva cu cuţitul pe la spate.

- Doamne, Doamne, să ştii că dacă nu ai văzut bine, nu-ţi mai las ochii în cap, ca să te plângă tot neamul!

- L-am văzut cu ochii aceştia ai mei pe Turiddu al tuşei Nunzia intrând noaptea în casa nevestei dumitale.

- Bine, răspunse jupân Alfio. Mulţam ţie!

Acum, că se întoarse Alfio acasă, Turiddu nu mai trecea ziua pe uliţă şi-şi pierdea timpul la crâşmă cu prietenii.

În ajunul Paştelui aveau pe masă un blid cu nişte cârnaţi. De cum intră Alfio, Turiddu înţelese de ce venise.

- Ai să-mi dai vreo poruncă, dom' Alfio? îl întrebă.

- Nici măcar o rugăminte, Turiddu, nu te-am văzut de o bucată de vreme şi voiam să-ţi vorbesc despre

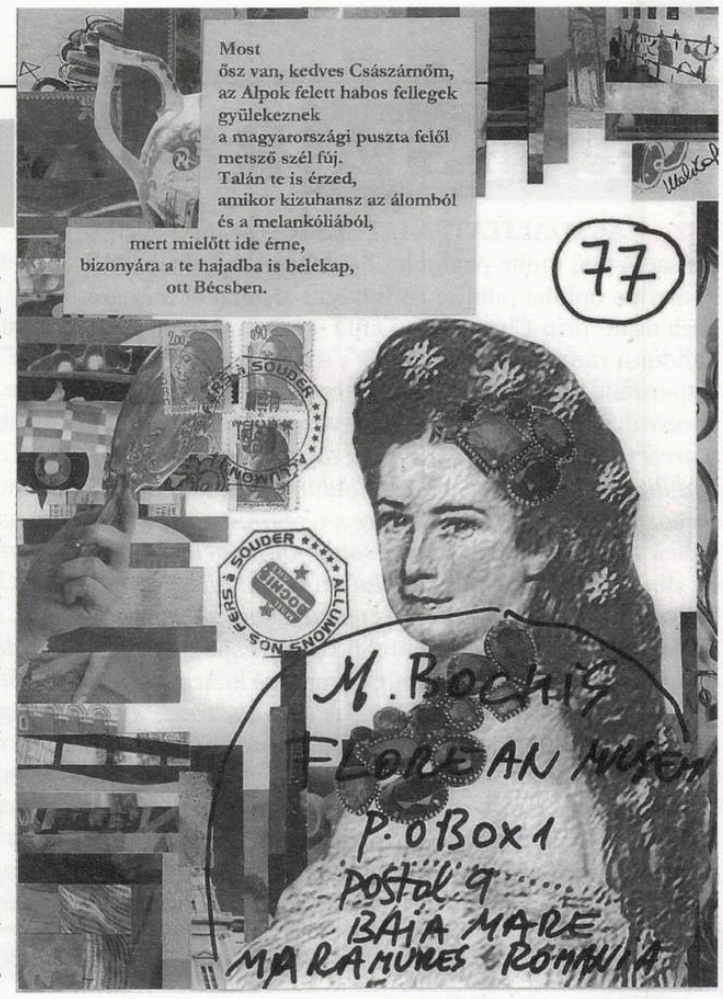

treaba aia, ştii dumneata care...

Turiddu îl îmbie cu un pahar de băutură, dar Alfio îl refuză cu mâna. Atunci Turiddu se ridică şi-i spuse:

- La porunca ta, dom' Alfio.

Căruţaşul îl luă cu mâinile de după gât.

- Dacă vei veni mâine de dimineaţă între cactuşii din Canziria o să putem vorbi despre treaba aia, a noastră.

- Aşteaptă-mă pe drumul mare, când se va lumina de ziuă şi vom merge împreună acolo.

Cu aceste cuvinte îşi dădură sărutul provocării. Turiddu strânse între dinţi urechea căruţaşului, făgăduindu-i astfel că va veni.

Prietenii lăsaseră cârnaţii, fără o vorbă, şi-l petrecură pe Turiddu până acasă; mama Nunzia îl aştepta în fiecare seară până târziu.

- Mamă, îţi aminteşti că am plecat soldat şi credeai că nu mă mai întorc? Dă-mi un sărut atunci, fiindcă mâine de dimineaţă o să plec departe.

Înainte de ivirea zorilor îşi luă cuţitul cu arc, care fusese ascuns în fân de când a plecat la recrutare, şi o porni la drum printre cactuşii din Canziria.

- Vai, maica ta, Cristoase! Unde te duci atât de mânios? se văicărea Lola, când îşi văzu bărbatul plecând.

- Nu mă duc departe, răspunse cumătrul Alfio, dar pentru tine ar fi mai bine să nu mă mai întorc.

Lola, în cămaşă, se ruga la picioarele patului, apăsându-şi pe buze mătăniile aduse din locurile sfinte.

- Jupân Alfio, începu Turiddu, după ce merse o bucată bună de drum alături de Alfio, care mergea tăcut, cu şapca trasă pe ochi, pe Dumnezeu îţi spun, ştiu că am greşit şi m-aş lăsa ucis; dar, înainte de a pleca, am văzut-o pe mama care se sculase ca să mă vadă plecând, sub cuvânt că are de lucru, de parcă i-ar fi spus inima ceva, de aceea, pe Dumnezeul meu îţi spun că te voi ucide ca pe un câine, numai să nu o fac să plângă pe bătrânica mea.

- Aşa se şi cuvine, îi răspunse jupân Alfio, scoţându-şi haina; ne vom bate zdravăn.

Amândoi erau buni ţintaşi. Turiddu căpătă prima lovitură şi fu rănit la braţ, lovi şi el, dar în burtă.

- Ah, Turiddu, chiar vrei să mă omori?

- Păi nu ţi-am spus? Acuma de când am văzut-o pe mama, mereu o am în faţa ochilor!

- Deschide-ţi bine ochii, îi strigă Alfio, acum ţi-o plătesc eu!

Şi cum stătea în genunchi, ghemuit ca să-şi ţină stânga pe rana care îl durea, aproape târându-se pe pământ, apucă un pumn de pământ şi-l aruncă în ochii adversarului.

- Ah! urlă Turiddu, orbit, sunt un om mort!

Încerca să scape, făcând salturi disperate înapoi, dar jupân Alfio îl ajunse dându-i o altă lovitură în stomac şi o a treia în gâtlej.

- Trei şi bune! Asta pentru că mi-ai împodobit casa!

Turiddu se zvârcoli o bucată de vreme printre cactuşi, apoi căzu. Sângele îi curgea din gură şi nu putu să mai rostească nici: „Vai, mamă, mamă!”

Prezentare şi traducere din limba italiană:
Livia MĂRCAN

anul X, nr. 11-12 (114-115), noiembrie-decembrie 2012

Nord Literar

Apare la Baia Mare sub egida Consiliului Județean Maramureş

Din sumar:

PAG. 3 CRONICA LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Un locuitor al Simboliei (I)*
PAG. 4 EVENIMENT
• Săluc HORVAT
- *Asociația Scriitorilor Baia Mare. 10 ani de activitate*
• Gheorghe PÂRJA
- *Fuga de singurătate*
PAG. 5 VITRINA
• Florian ROATIŞ
- *Destin național şi filosofie universală*
• Cornel COTUȚIU
-*Viața lecturii*
• Corneliu NEAMȚU
- *Despre* ***Noaptea greierilor***
PAG. 6 ISTORIE LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *Despre o altă posibilă periodizare a istoriografiei. Carențe, supralicitări, erori*
PAG. 9 IN MEMORIAM
• *Poeme de* Ion VĂDAN
PAG.10 CRONICA LITERARĂ
• Delia POP - *Trepte în devenirea autoficțiunii româneşti*
PAG. 11 INTERVIU
• Eugen URICARIU:
- *„Nu există o ideologie literară a optzecismului”*
PAG. 12-13 ORFEU
• *Poeme* de Horia GÂRBEA şi Liviu Ioan STOICIU
PAG. 14, 16, 17 PROZĂ
• Ioan Florin STANCIU
- *Praful şi pulberea*
• Ilie SĂLCEANU - *Carolina*
PAG. 15 NOTE
• Terezia FILIP - *Incursiuni în toamna de aur de la Chişinău (I)*
PAG. 18, 20 POEZIE
• *Versuri de* Ioana Ileana ŞTEȚCO, Claudian COSOI, Ion VIŞOVAN, Ion BALA, Ştefan HERȚEG
PAG. 21 PORTRET
• Elisabeta KIRCHMAJER-DONCA
PAG. 24 TRADUCERI
• *Versuri de* Nancy BURKE (prezentare şi traducere din limba engleză de Ana OLOS)

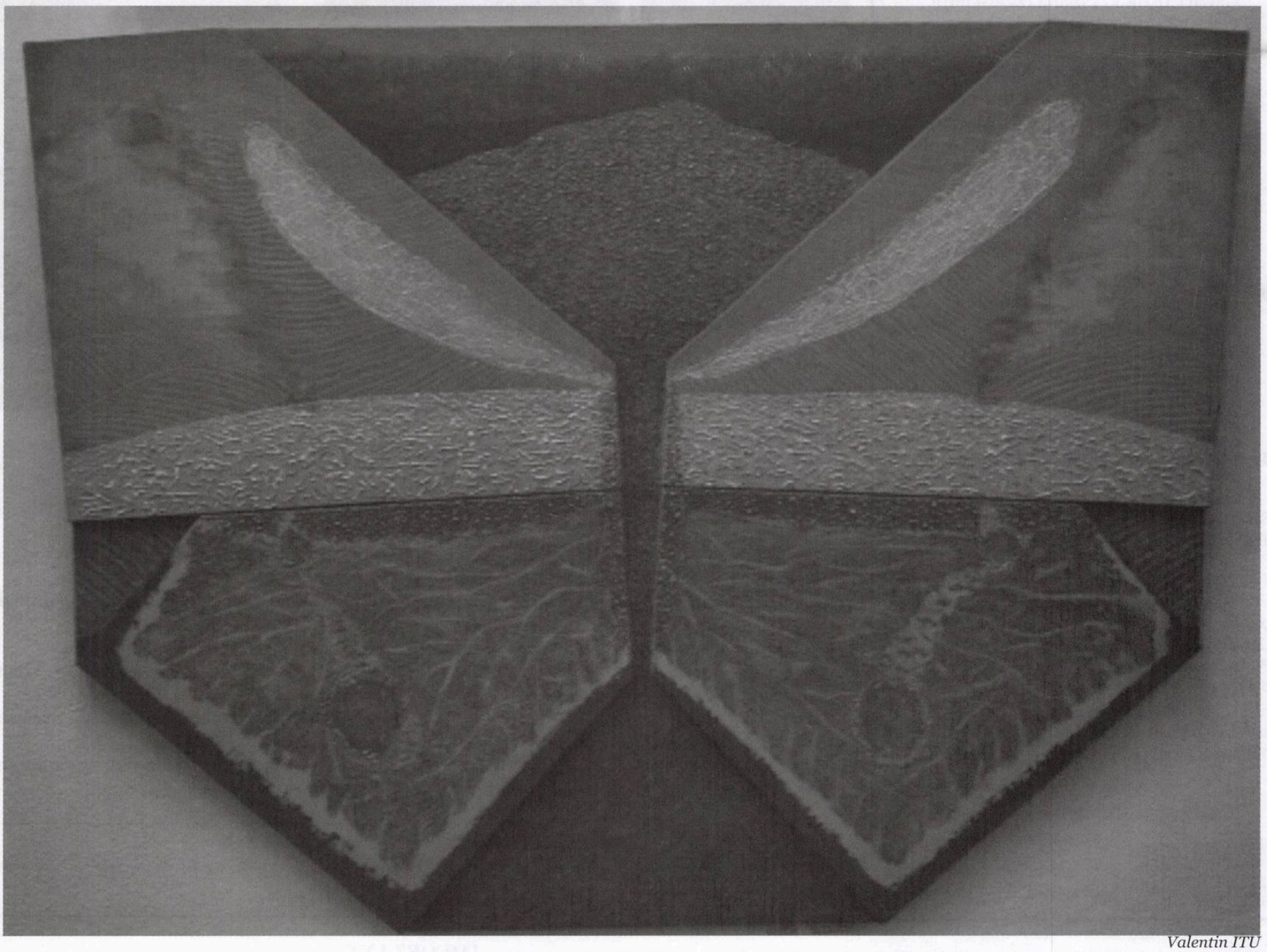

Valentin ITU

Acest număr este ilustrat cu lucrări din expoziția „Anuala artelor”, Baia Mare, septembrie-octombrie 2012

SZANTO Andreasz

Instituție a Consiliului Județean Maramureș
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociația Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Director: Gheorghe GLODEANU

Director executiv: Săluc HORVAT

Secretar general de redacție: Augustin COZMUȚA

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Delia POP
Gheorghe PÂRJA

Redactori asociați:
Augustin BOTIȘ, Florica BUD
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR
Nicolae FELECAN, Nicolae IUGA
Marian ILEA, Ştefan JURCĂ
Cornel MUNTEANU, Adela NAGHIU
Adrian OȚOIU, Lucian PERȚA
Florian ROATIȘ, Nicolae SCHEIANU
Echim VANCEA

Prezentare artistică: Mircea BOCHIȘ

Secretariat şi tehnoredactare: Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacția şi administrația:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar" este membră a Asociației Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER)

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali, prin S.C. „Niv Curier" S.R.L. Baia Mare, S.C. „Zirkon Media" S.R.L. şi se difuzează prin oficiile Poştei Române, prin „Ina K Press" şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament:
La redacție: 3 luni - 4,5 lei; 6 luni - 9 lei; 12 luni - 18 lei
Prin poştă: 3 luni - 6 lei; 6 luni - 12 lei; 12 luni - 24 lei

Revista este înscrisă în
Catalogul publicațiilor la poziția 4861.

24 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Săluc HORVAT

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărțile şi publicațiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacției (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRȚI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CĂRȚI:

• Emanoil Toma, ***Exilat în mine însumi***, roman, Editura Armonii Culturale, Adjud, 2012;
• Rodica Braga, ***Vânare de vânt***, versuri, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2012;
• Vistian Goia, ***Labirintul identității*** (***amintiri***, ***jurnale***, ***memorii***), Editura Ecou Transilvania, Cluj-Napoca, 2012;
• Aurelia Oancă, ***Săniuța fermecată***, proză pentru copii, Editura Eurotip, Baia Mare, 2012;
• ***Octavian Bandula. Documentar bibliografic omagial***, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu", seria Personalități maramureşene - Aniversări, Baia Mare, 2012;
• Viorica Găinariu-Tazlău, ***Zâmbet citadin***, Editura Ceconi, Baia Mare, 2012;
• Ion V. Străescu, ***Vizita scorpionului duios***, versuri, Editura Vinea, Bucureşti, 2012;

REVISTE:

• „Dacia Literară", nr. 11-12/2012, Iaşi;
• „Bucovina Literară", nr. 9-10/2012, Suceava;
• „Pro Unione", nr. 1-2/2012, Baia Mare;
• „Poesis internațional", nr. 10/2012, Satu Mare;
• „Luceafărul de dimineață", nr. 11/2012, Bucureşti;
• „Caiete Silvane", nr. 94/2012, Zalău;
• „Argeş", nr. 10, 11/2012, Piteşti;
• „Tribuna", nr. 245/2012, Cluj-Napoca;
• „Cultura", nr. 38, 39, 40, 41, 42/2012, Bucureşti;
• „Tribuna", nr. 244/2012, Cluj-Napoca;
• „Salonul Literar", nr. 77-78/2012, Vrancea;
• „Litere", nr. 9-10/2012, Târgovişte;
• „Familia română", nr. 13/2012, Baia Mare;
• „Ex Ponto", nr. 3/2012, Constanța;
• „Acolada", nr. 10/2012, Satu Mare;
• „Actualitatea literară", nr. 24-25/2012, Lugoj;
• „România literară", nr. 42/2012, Bucureşti.

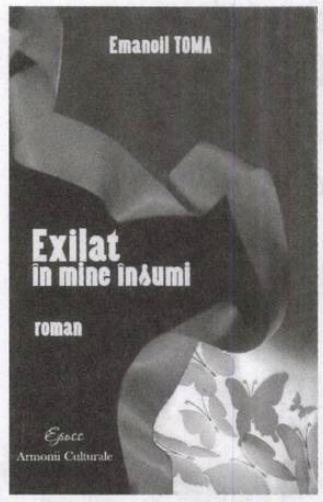

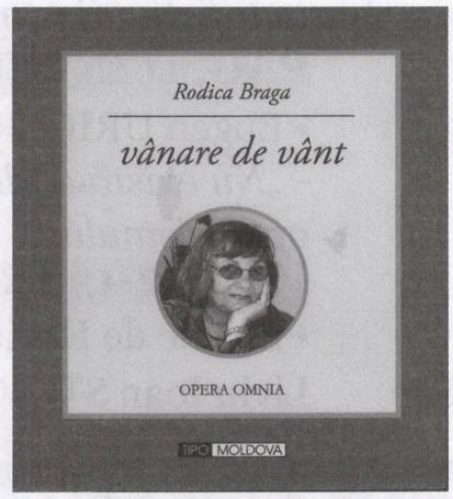

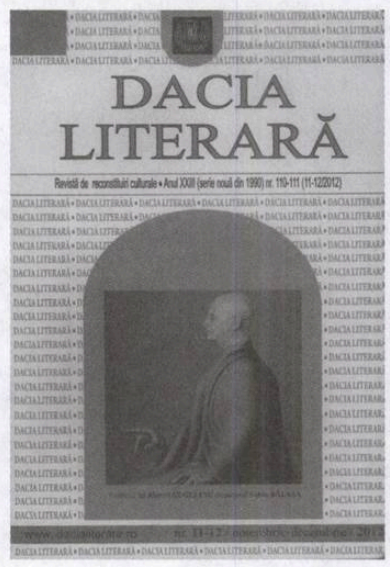

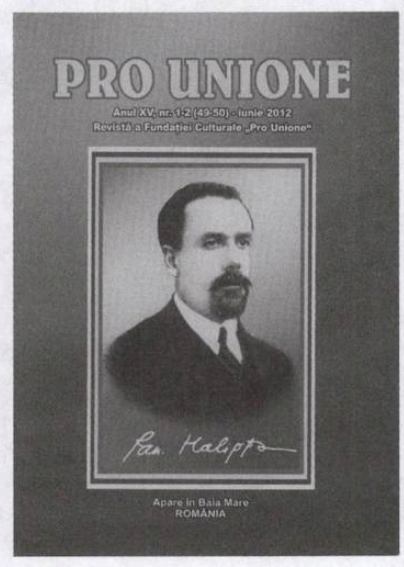

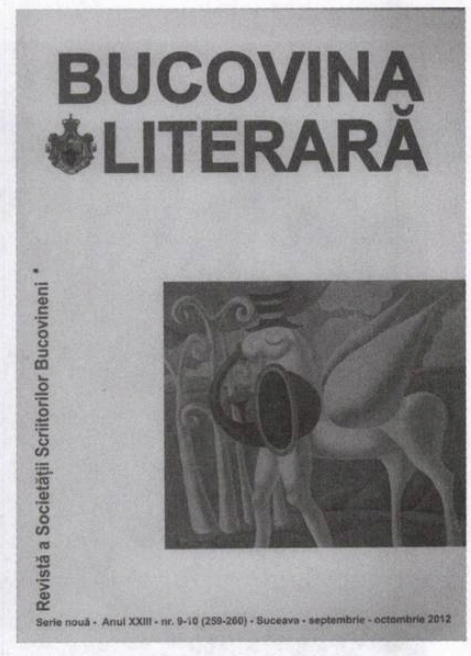

PREMIILE FESTIVALULUI NAȚIONAL DE LITERATURĂ „VASILE LUCACIU"

Marele premiu al Festivalului Național de Literatură „Vasile Lucaciu", ediția a XVIII-a, desfăşurat la Cicârlău, sâmbătă şi duminică, a revenit prozatoarei Anca GOJA.

Iată celelalte premii acordate pentru proză:
• Premiul al II-lea: Adrian Nicolae POPESCU, din Rădăuți;
• Premiul al III-lea: Paul Ersilian ROŞCA, din Bistrița.

Aceştia au fost selectați din cei 15 concurenți care au participat cu proză.

Pentru secțiunea poezie, cei mai buni dintre cei 53 de concurenți au fost:
• Premiul I: Maria PILCHIN, Chişinău;
• Premiul al II-lea: Doru Nicolae PERȚA, Libotin, Maramureş;
• Premiul al III-lea: Mădălina GROSU, Suceava şi Alexandra NEGRU, Suceava.

De asemenea, revistele literare reprezentate la festival au acordat şi ele premii.

Redacția revistei Nord Literar
urează colaboratorilor şi cititorilor săi Sărbători fericite şi un călduros La mulți ani!

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conținutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

UN LOCUITOR AL SIMBOLIEI (I)

Marcel-Mihail Avramescu (1909-1984) rămâne un personaj insolit al literaturii române, ale cărui scrieri au început să fie valorificate abia postum. În perioada interbelică, scriitorul nonconformist îşi semna textele de avangardă Ionathan X. Uranus. Cei care l-au cunoscut vorbesc despre personalitatea şi despre cultura extraordinară ale unui om care, în tinereţea sa tumultuoasă, a fost, rând pe rând, magician, grafolog, astrolog şi adept al lui René Guénon. La sfârşitul anilor 20 şi începutul deceniului următor, Ionathan X. Uranus colaborează la o serie de reviste precum „Orizontul", „Adam", „Ulise", „Zodiac", „Viaţa literară", „Contimporanul", „Floarea de foc". Între 1928 şi 1929 publică însă, cu predilecţie, în revista „Bilete de papagal" a lui Tudor Arghezi. După Urmuz, autorul ***Cuvintelor potrivite*** are meritul de a descoperi şi de a promova o altă figură marcantă a avangardei literare româneşti.

Prin 1931, după tipărirea scrierilor sale experimentale, Marcel Avramescu descoperă ezoterismul prin intermediul profesorului Nedelea Locusteanu, care îi dăruieşte colecţia revistei „Le Voile d'Isis". În felul acesta, tânărul avangardist ia cunoştinţă de opera lui René Guénon, ceea ce va produce o turnură radicală în biografia sa. Pasiunea pentru ezoterism îl apropie de Mircea Eliade, dar şi de alţi adepţi sau simpatizanţi autohtoni ai filosofului francez: Mihail Vâlsan, G. Călinescu, Ion Barbu, Eugen Ionescu, Vasile Lovinescu etc. În 1934, fondează revista „Memra" („Logos", în ebraică), având subtitlul *Studii de tradiţie ezoterică*. Aici va semna cu diferite pseudonime. De altfel, Marcel Avramescu rămâne celebru prin numărul impresionant de pseudonime la care recurge. În amintirile sale, Ieronim Şerbu vorbeşte chiar de existenţa unei *„generaţii ezoterice"* autohtone, care şi-a desfăşurat activitatea între 1934 şi 1938. Cel mai interesant personaj al grupării pare a fi, de departe, Ionathan X. Uranus, adică Marcel-Mihail Avramescu. Tot în 1934, scriitorul obţine licenţa în filosofie la Universitatea din Bucureşti.

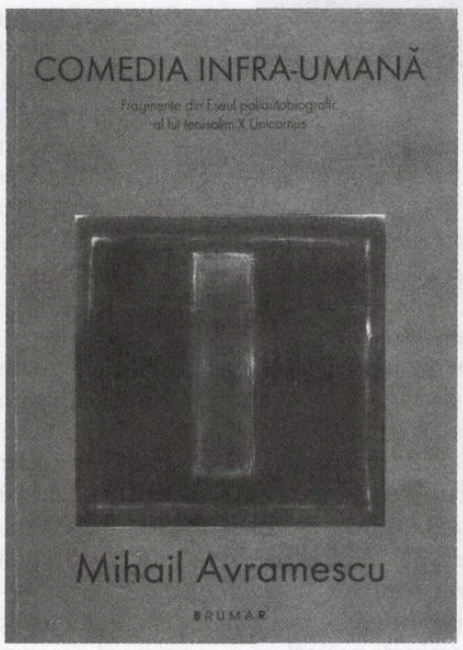

Cea de a III-a etapă semnificativă din biografia lui Mihail Avramescu este marcată de convertirea la creştinism, eveniment ce anticipează gestul celebrului său confrate, N. Steinhardt. Nu întâmplător, această perioadă se suprapune cu perioada ezoterică, alcătuind o altă manieră de întoarcere la tradiţie. Chiar dacă apropierea de ortodoxie începe deja prin 1931, botezul este amânat până în data de 8 noiembrie 1936, fiind celebrat la Biserica „Visarion" din Bucureşti. Trebuie menţionat faptul că părinţii scriitorului, Isidor şi Bella, au fost de origine iudaică. Cât de serioasă era apropierea scriitorului de creştinism rezultă din faptul că acesta nu se mulţumeşte cu convertirea religioasă, ci, în 1939, se înscrie la Facultatea de Teologie din Bucureşti. Din păcate, războiul perturbă proiectele omului de cultură, care nu reuşeşte să îşi finalizeze studiile decât în 1949, când îşi susţine licenţa. Este hirotonisit preot la Biserica „Antim" din Bucureşti abia în 1951, devenind cunoscut sub numele de părintele Mihail. Slujeşte pentru scurt timp la Biserica „Stavropoleos", apoi la Biserica „Schitul Maicilor" (1952-1956) şi la Biserica „Udricani". La sfârşitul deceniului al şaselea traversează o puternică criză existenţială, motiv pentru care îşi cere transferul la Catedrala „Sf. Nicolae" din Tulcea. În 1960, ajunge preot în Banat, iar din 1962 până la pensionarea din 1976 va sluji la Jimbolia. Aici este descoperit de scriitorii bănăţeni, în frunte cu reputatul critic literar Cornel Ungureanu. După moartea soţiei sale Sabina, în 1981, Marcel-Mihail Avramescu se retrage la Bucureşti, la fiica sa Mariana Macri, cea care îi va îngriji scrierile. Se stinge din viaţă în 1984.

Cu un asemenea traiect existenţial labirintic, personajul ajunge fabulos în mediile culturale. Cu toate acestea, debutează editorial abia postum, cu volumul ***Fragmente reziduale disparate din Calendarul incendiat al lui Ierusalimus Unicornus*** (1999). În 2001, vede lumina tiparului lucrarea intitulată ***Monolog nocturn despre Suverana Slobozenie a Singurătăţii***. În 2005, Editura Compania a tipărit textele de avangardă ale lui Marcel Avramescu, texte semnate Ionathan X. Uranus (Ionathan X. Uranus, ***În potriva veacului***).

În 2004, la Editura Brumar din Timişoara a apărut volumul ***Comedia Infra-Umană. Fragmente din Eseul poliautobiografic al lui Ierusalim X. Unicornus***. Prefeţele cărţii sunt semnate de Şerban Foarţă şi de Floriana Avramescu, fiica scriitorului, în timp ce postfaţa îi aparţine unui alt locuitor al Simboliei/Jimboliei, Marcel Tolcea. Mai întâi, poetul Şerban Foarţă reconstituie portretul lui Mihail Avramescu şi rememorează primele lor întâlniri. Autorul de avangardă este considerat un personaj singular, inclasabil şi echivoc, lectura textelor sale transformându-se, la fel ca în proza fantastică, într-un veritabil scenariu iniţiatic.

Evocarea Florianei M. Avramescu poartă un titlu elocvent: ***Tata***. Înainte de toate, exegeta vede în părintele ei un mare iubitor de paradoxuri. Dintre prietenii de odinioară ai lui Mihail Avramescu sunt evocaţi: Mircea Eliade, N. Steinhardt, Arşavir Acterian, Vasile Lovinescu şi Eugen Ionescu, iar dintre reprezentanţii generaţiilor mai noi, Andrei Pleşu. În ciuda bogatei corespondenţe pe care o purta, scriitorul se considera *„un ins mai mult oral"*. În mod ironic, autorul ***Comediei Infra-Umane*** îşi defineşte stilul de viaţă drept unul *„static şi astâmpărat"*. Cu alte cuvinte, este vorba de un contemplativ, ce anima spaţiul cu care se identifica. Mihail Avramescu a fost un gânditor ce avea harul cuvântului succint, dar expresiv.

Autorul ***Comediei Infra-Umane*** este considerat un avangardist atipic, unul convertit la tradiţia sacră. De avangardă ţin – afirmă Floriana Avramescu – echivocul, ironia, calamburul, precum şi sesizarea absurdului şi/sau a stupidităţii existenţei umane. Exegeta identifică în scrierile prozatorului nişte jocuri ascuţite ale minţii şi ale condeiului. Mihail Avramescu este definit drept un spirit ludic, un inocent, un copil. Scriitorul avea un respect deosebit pentru cuvânt, dar, asemenea lui Blaga, cultiva şi tăcerile elocvente. Armonia, echilibrul, bunătatea reprezintă alte trăsături ale unui om de excepţie, retras, în mod deliberat, la marginea societăţii.

În postfaţa cărţii, Marcel Tolcea povesteşte maniera insolită în care l-a descoperit pe Părintele Mihail Avramescu, la Jimbolia, prin 1974. Criticul vede în autorul ***Calendarului incendiat*** *„una dintre cele mai fascinante personalităţi ale literaturii de avangardă şi, deopotrivă, ale Bisericii Ortodoxe Române"*. Etapele parcurse de către omul de cultură se dovedesc şocante: scriitor avangardist, director de revistă de studii tradiţionale („Memra"), preot ortodox. Variaţiile prenumelor sunt explicate de către acelaşi exeget. Scriitorul de avangardă a semnat Marcel Avramescu, Mihail este numele primit la botez, în 1936, în timp ce, în actele de identitate, autorul figura drept Marcu Avramescu. Reconstituind măştile biografiei scriitorului, Marcel Tolcea menţionează faptul că acesta a debutat încă în anii de liceu cu schiţa ***Urangutanul în calorifer***, creaţie semnată Mark Abrams. Începe să fie cunoscut în cercurile de avangardă în perioada 1928-1931, când publică în revista lui Tudor Arghezi, ***Bilete de papagal***. Jocul identităţilor la care recurge scriitorul se manifestă prin sintagmele insolite adăugate la numele Ionathan X. Uranus, în realitate tot atâtea măşti ale aceluiaşi spirit ludic: Serafim şi boxeur, *„frate siamez"*, *„hingher"*, *„Serafim şi bohem"*, *„Mare Adolescent Român"*, *„Poliţist"* etc. Desigur, scopul este acela de a şoca, de a atrage atenţia, de a contraria maniera de a gândi ce caracterizează un cititor comod, obişnuit cu o literatură cuminte, de factură tradiţională, ce nu ridică probleme de receptare. Multiplicându-şi identităţile, prozatorul îşi multiplică biografiile. Nu întâmplător, Mihail Avramescu scrie un *„eseu poliautobiografic"*. Marcel Tolcea vorbeşte de dubla identitate a scriitorului, una literară şi una ezoterică. Fapt mai puţin cunoscut, Eugen Ionescu a recunoscut influenţa pe care a avut-o asupra creaţiei sale experimentul de ordin dramatic realizat de către I.X.U.

KOVACS Bertalan

Este vorba de ***Drama filosofică într-un act*** intitulată ***Ascensorul***, publicată în nr. 181 (5 septembrie 1928) al revistei „Bilete de papagal".

Deja printre relatările lui Mihail-Marcel Avramescu din volumul ***În potriva veacului*** se găseşte un text emblematic, intitulat ***Autobiografie***, ce anticipează ***Comedia Infra-Umană***. Semnificativ privind maniera în care scriitorul de avangardă abordează o formă literară tradiţională, acesta este semnat în felul următor: Ionathan X. Uranus, *„Serafim şi boem"*. Autorul ironic îşi prezintă naşterea miraculoasă, ceea ce prefigurează, la fel ca în basme, un destin pe măsură: *„Sunt singurul om care s-a născut fără intervenţia şi concursul vreunor părinţi de ambe sexe. Dumnezeu m-a zidit, din lemn şi din căpşune, într-o vreme de urgie, dar într-o cetate de joc"*. Întreaga natură participă la naşterea fabuloasă a acestui autentic Făt-Frumos: *„Când am venit pe lume, îmbrăcat într-o armură de fildeş, cu mari pete de lepră, toţi caii au nechezat, entuziast, la unison şi au încetat de a-şi mai prelinge dorinţele pe uliţi, iar un convoi compus din şapte mii de scripete, din fleici, din iele şi din astre, mi-a ieşit întru întâmpinare, strigându-mă pe nume şi apăsându-mi lipitorile cu capul"*. Parodia naşterii mitice continuă prin substituirea ursitoarelor cu trei lipitori, care alcătuiesc reminiscenţa unui dor de mult uitat. Finalul demitizant subminează însă debutul fabulos al textului, astfel încât biografia de factură epopeică se transformă într-una derizorie. Şi de această dată, Uranus realizează parodia unui anumit tip de discurs, cel autobiografic.

Comedia infra-umană a lui Mihail Avramescu poate fi considerată o replică de factură avangardistă la amplele fresce epice ale lui Balzac. Scriitorul-experimentator nu are ambiţia să scrie un amplu ciclu romanesc, însumând peste 2000 de personaje, ci cartea unui singur personaj. Spre deosebire de marele său predecesor francez, prozatorul de avangardă nu aspiră să devină un doctor în ştiinţe sociale, nu vrea să facă concurenţă stării civile, ci mizează pe ideea de joc. Autorul ***Comediei umane*** îşi ordonează naraţiunile într-un sistem, a cărui coeziune este asigurată de reluarea personajelor. Prozatorul credea sincer că societatea franceză a timpului îi oferă suficiente subiecte de inspiraţie, prin urmare, el nu trebuie decât să se transforme într-un *secretar* al istoriei. Balzac nu se va mulţumi însă prea mult timp cu simpla postură de grefier, ci va aspira la mult mai mult, asumându-şi condiţia de demiurg în lumea imaginarului. Ambiţia sa a fost aceea ca, pornind de la un inventar minuţios al viciilor şi al pasiunilor, să realizeze o *istorie a moravurilor contemporane*. Un alt deziderat al lui Balzac este acela de a prezenta o serie de tipuri caracteristice lumii evocate. Personajul (tipul) este adevăratul liant al operei şi mesagerul ideilor autorului. Desigur, caractere literare puternice au fost concepute şi înainte. Creatorul eroului realist modern face însă mai mult. Pentru a răspunde complexităţii vieţii epocii, el nu creează doar un singur tip, ci o întreagă galerie de avari şi arivişti, nemaiîntâlnită până la el. Pentru a se putea releva întreaga complexitate a acestei faune extrem de diverse şi de pitoreşti, era nevoie de un cadru de manifestare adecvat. De aici necesitatea numărului mare de romane, disponibilităţile eroilor reieşind din acţiunile la care aceştia erau puşi să participe. O altă inovaţie a lui Balzac constă în prezentarea personajului în mediul său specific de existenţă. Descrierea minuţioasă a mobilierului, dispunerea interioarelor creează o mitologie a personajului, în sensul că decorul se găseşte într-o corelaţie perfectă cu preocupările, cu starea de spirit şi cu ambiţiile individului.

Săluc HORVAT

ASOCIAȚIA SCRIITORILOR BAIA MARE - 10 ANI DE ACTIVITATE -

Înființarea, în anul 2002, a Asociației Scriitorilor din Baia Mare a constituit un moment important în viața culturală și literară a Maramureșului. Pentru prima dată, scriitorii din acest spațiu s-au organizat într-o structură legal constituită, aptă să-i reprezinte.

Constituirea asociației a avut la bază numărul important de scriitori existenți în Baia Mare, în Maramureș, dar care, nefiind organizați, nu s-au putut impune și nu au fost recunoscuți ca o categorie intelectuală bine conturată. Singura formă de manifestare publică a scriitorilor la acea dată era cenaclul literar, care însă nu avea o legitimitate juridică aptă să-i reprezinte în raport cu structurile și autoritățile oficiale.

În acest context, în calitate de președinte al cenaclului de atunci, ajutat fiind de un grup de scriitori (Florica Bud, Ion Burnar, Augustin Cozmuța, Ioan Dragoș, Gheorghe Glodeanu, Vasile Radu Ghenceanu, Marian Ilea, Ștefan Jurcă, Ion M. Mihai și Nicolae Scheianu – membri fondatori), am făcut demersurile necesare în vederea obținerii statutului de structură cu personalitate juridică. Prin Hotărârea Judecătoriei Baia Mare nr. 1194/2002 s-a înființat Asociația Scriitorilor Baia Mare, devenind astfel prima formă juridică de asociere a scriitorilor într-o organizație proprie.

Între obiectivele propuse amintim: reprezentarea membrilor asociației în raport cu autoritățile oficiale; sprijinirea și impulsionarea actului de creație prin acordarea de premii și alte stimulente; editarea unei reviste literare proprii; organizarea și sprijinirea activității de cenaclu; organizarea unor acțiuni specifice (simpozioane, colocvii, întâlniri cu scriitorii, lansări de cărți etc.).

Privind retrospectiv asupra activităților realizate de asociație în acești zece ani, se pot nota o serie de rezultate remarcabile. Între acestea amintim: colocviile de literatură, editarea revistei „Nord Literar", organizarea unor concursuri, activitatea de cenaclu, lansări de cărți etc.

Imediat după înființare, asociația și-a asumat organizarea *Colocviilor de literatură*, activitate ajunsă la ediția a XII-a. În cadrul acestor colocvii s-au dezbătut teme de real interes, între care: *Literatura provinciei, provincia literară*; *Literatura română – actualitate și receptare*; *Romanul românesc contemporan* etc. Importanța acestor manifestări a fost sporită de numărul mare de personalități care au participat la dezbateri, între care amintim: prozatorii Nicolae Breban, Augustin Buzura, Dumitru Țepeneag, Varujan Vosganian; poeții George Vulturescu, Horia Bădescu, Ion Pop, Ioan Moldovan, Ioan Es. Pop, Ioan Pintea, Gheorghe Pârja; criticii și istoricii literari Dumitru Micu, Niculae Gheran, Cornel Ungureanu, Constantin Cubleșan, Mircea Muthu, Mircea Opriță, Gheorghe Glodeanu, Marin Mincu etc.

Editarea revistei „Nord Literar" poate fi notată ca unul dintre cele mai importante acte de cultură înfăptuite de Asociația Scriitorilor. Baia Mare, deși dispunea de un potențial creator remarcabil (mulți autori ai unor lucrări importante), se număra printre puținele zone care nu dispuneau de o revistă de cultură reprezentativă. În aceste condiții – ajutat de un colectiv de scriitori, între care criticul și istoricul literar, prof. univ. dr. Gheorghe Glodeanu, poetul și jurnalistul Vasile Radu Ghenceanu, criticul și jurnalistul Augustin Cozmuța, criticul Ion M. Mihai (toți cu o experiență notabilă în publicistica literară, autori de cărți apărute la edituri de prestigiu) – am făcut demersurile pentru a edita o revistă în Baia Mare. Astfel s-a născut „Nord Literar", prima revistă de cultură care s-a impus în acest spațiu și care a reușit să învingă nu numai timpul (în prezent ajungând în al zecelea an de apariție), dar și numeroasele obstacole de natură obiectivă sau subiectivă. Teama unui nou eșec (au mai fost multe alte tentative de acest gen, dar lipsite de succes), lipsa resurselor materiale și mai ales multele suspiciuni, invidii, chiar răutăți venite din partea unor confrați în ale scrisului nu au fost ușor de depășit. Resursele financiare au venit din partea Consiliului Județean Maramureș, care și-a însușit proiectul nostru, „Nord Literar" devenind una din instituțiile de cultură din structura Consiliului Județean. Se cuvine să amintesc sprijinul venit din partea domnului Alexandru Cosma (președintele Consiliului Județean în acea vreme) și pe cel venit din partea domnului Pamfil Bercean (vicepreședinte), care au înțeles oportunitatea apariției unei reviste de cultură în Maramureș, editor fiind Asociația Scriitorilor.

Beneficiind de un colectiv redacțional restrâns, dar care a pornit la drum cu dorința fermă de a realiza o revistă care să pună în valoare potențialul creator local, care să aducă totodată colaboratori din întregul spațiu cultural național, „Nord Literar" a devenit una din revistele de prestigiu, alături de publicații cu tradiție la nivel național. Revista și-a început activitatea cu următorul colectiv redacțional: Săluc Horvat – director executiv, Gheorghe Glodeanu – director al revistei, Augustin Cozmuța – secretar general de redacție, Vasile Radu Ghenceanu și Ion M. Mihai – redactori (din nefericire, trecuți la cele veșnice), redacția fiind completată pe parcurs cu: Daniela Sitar-Tăut, Adela Naghiu, Delia Pop, Gheorghe Pârja și un larg colectiv de redactori asociați.

„Nord Literar" nu este doar prima revistă de cultură a Maramureșului, ci tribuna de la care s-au lansat în spațiul cultural național cele mai valoroase creații literare propuse de scriitorii maramureșeni. La acestea s-au alăturat colaborări venite din partea unor scriitori reprezentativi din țară, nu de puține ori din afara granițelor țării.

Începând cu anul 2008, în cadrul *„Zilelor revistei Nord Literar"* se acordă premiile revistei. Între premianți se numără scriitori de primă mărime din literatura contemporană: Augustin Buzura, Cornel Ungureanu, Ioan Es. Pop, Ion Pop, Ion Simuț, George Vulturescu, Constantin Cubleșan, Mircea Popa, Olimpiu Nușfelean, Horia Ursu, Ioan Moldovan, Florica Bud, Echim Vancea, Mircea Muthu ș.a.

Revista se bucură de aprecieri din partea criticii și a cititorilor. În cursul anilor, i s-au oferit diverse premii și diplome în cadrul unor târguri de carte sau în cadrul unor concursuri. Este mereu consemnată de presa literară și mai ales căutată de tot mai mulți colaboratori.

Un alt proiect promovat de Asociația Scriitorilor, concursul *„Cărțile anului"*, a devenit un moment de referință în viața culturală locală. Ajuns la ediția a XV-a, concursul, organizat în parteneriat cu Primăria Baia Mare, și-a propus, pe de o parte, să pună în evidență producția de carte a autorilor locali, iar, pe de altă parte, să răsplătească, prin diplome și premii, lucrările cele mai valoroase ale anului respectiv. De fiecare dată, juriul a fost prezidat de o personalitate venită din afară. Între invitați s-au numărat nume bine cunoscute.

Între cele mai recente proiecte promovate de Asociația Scriitorilor Baia Mare se află instituirea, prin hotărârea Consiliului Local, a *„Zilei scriitorului"* și acordarea titlului și a premiului *„Scriitorul anului"*. Printr-o altă hotărâre de Consiliu Local, s-a acordat parcului din centrul orașului titlul de *„Parcul scriitorilor"*, urmând a se amenaja aici un „memorial" al scriitorilor trecuți în eternitate. De data aceasta, proiectul a fost propus în colaborare cu Reprezentanța pentru Maramureș a Uniunii Scriitorilor din România, prin poetul Gheorghe Pârja. Prin aceste proiecte susținute de primarul municipiului, Cătălin Chereches, scriitorii din Baia Mare sunt recunoscuți de către obștea orașului ca o categorie intelectuală, care contribuie la sporirea valorii și a prestigiului cultural al municipiului de pe Săsar.

Numărând inițial 39 de membri (între aceștia fiind și membri ai Uniunii Scriitorilor), Asociația Scriitorilor s-a impus, încă de la început, ca un factor de coeziune și de conlucrare a tuturor celor antrenați în viața culturală, militând pentru promovarea valorilor culturale locale și pentru integrarea acestora în spațiul cultural național.

Gheorghe PÂRJA

FUGA DE SINGURĂTATE

Imaginea scriitorului singur, cu al lui turn de fildeș, a apus demult. Autorul, cred, nu a fost niciodată doritor de însingurare. Decât atunci când este în fața foii albe, cu furtuna de gânduri, ispitit în a le liniști. De la vechea agora la saloanele romantismului francez, opera era în căutare de ascultători. Mai numeroși sau mai restrânși la număr. Epoca modernă i-a împins și pe scriitori să se grupeze. Mai ales după idei care-i țineau laolaltă. S-au adunat în jurul unor reviste sau cenacluri. Dacă evocăm „Junimea", spunem Eminescu. Dacă spunem „Zburătorul", o pleiadă de scriitori interbelici. Nevoia de organizare a breslei scriitoricești a prins contur juridic în perioada dintre cele două războaie. Perioada cealaltă nu a fost lipsită de cenacluri și reviste care au conturat destine scriitoricești de anvergură. Mă gândesc la cenacluri literare. Maramureșul a fost atins serios de ispita acestei organizări scriitoricești. Cenacluri cu răsunet la Baia Mare, Sighetu Marmației, Vișeu de Sus, Borșa ori Tg. Lăpuș. Chiar la Petrova. În acest climat s-au lustruit talente viguroase în Maramureș, care și astăzi au o voce distinctă în literatura română.

Am făcut acest excurs pentru a ajunge la un eveniment pe care-l serbăm. Zece ani de la înființarea Asociației Scriitorilor din Baia Mare. Sufletul acestei idei a fost și este criticul Săluc Horvat. Cei zece ani au fost pigmentați cu evenimente care au rămas de referință. Dacă mă gândesc numai la colocviile de proză, și am fi împăcați cu ideea că asociația și-a făcut datoria. Au fost invitați și luați în seamă cu premii marii scriitori care își au obârșia în Maramureș: Augustin Buzura și Nicolae Breban. Care sunt instituții ale scrisului contemporan. Numai și pentru atât și îi putem întinde o mână de mulțumire. Dar în cei zece ani, prin intermediul Asociației Scriitorilor din Baia Mare, s-au perindat nume de rezonanță ale literaturii actuale, de la Cornel Ungureanu la Ion Pop, de la Irina Petraș la Ioan Es. Pop. Asociația are ca dicton întâlnirea cu valoarea națională, ridicarea prin unire a talentelor băimărene, menținerea spiritului coagulant al celor care scriu cu talent. Un deceniu de viață activă a Asociației Scriitorilor din Baia Mare este și expresia unei solidarități intelectuale și a unor prietenii literare. Așa a luat ființă și revista „Nord Literar", o publicație cunoscută în țară ca purtând aura catalizatoare a unui spirit fără inhibiție. Peisajul literar din Maramureș refuză singurătatea scriitorilor. De aceea este benefic să existe asociații, ligi, cenacluri, reprezentanțe ale scriitorilor din Maramureș. Așa arătăm că suntem. Așa cărțile pot ajunge mai ușor și mai explicit spre cititor. Mai ales în ziua de astăzi, solidaritatea scriitorilor este cardinală. Pledez pentru fuga de singurătate. Se adună fiecare după afinități. Iar Asociației Scriitorilor din Baia Mare îi doresc rezistență cu viitorul. Ave!

Florian ROATIŞ

DESTIN NAŢIONAL ŞI FILOSOFIE UNIVERSALĂ

Numele lui Grigore Spermezan, ardelean din ţinutul Năsăudului, este bine-cunoscut cu deosebire pe meleagurile ialomiţene – unde s-a stabilit după studiile de filosofie făcute în anii '70 la Bucureşti – şi nu numai. S-a remarcat mai întâi prin colaborarea statornică la „Tribuna .învăţământului", cu articole de atitudine şi recenzii la cărţile de filosofie, şi la revista „Helis", din Slobozia, unde spaţiul tipografic era mai generos, cu consistente eseuri culturale.

Concomitent cu bogata experienţă acumulată la catedră, la Colegiul Naţional „Grigore C. Moisil" din Urziceni, a elaborat o fascinantă ***Introducere în gândirea unor mari filosofi*** (Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 2 ediţii, 2003 şi 2006) – în fond o extrem de valoroasă şi de bine primită istorie a filosofiei universale – şi a participat cu câteva capitole la o lucrare colectivă intitulată ***Economie. Ghid pentru elevi şi profesori*** (Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2002). Nu în ultimul rând este de amintit incursiunea sa în cultura şi civilizaţia Americii, văzută cu ochi virgin, deci fără prejudecăţi (***America la ea acasă***, Editura Pro Transilvania, Bucureşti, 2006).

În urmă cu un an, harnicul ardelean-ialomiţean a finalizat un pretenţios şi dificil doctorat în logică, la Universitatea din Bucureşti (teza este pregătită pentru publicare), după care şi-a adunat o parte din eseurile şi articolele publicate prin reviste ca şi altele inedite şi ne-a oferit spre lectură volumul ***Rătăcind prin tranziţie*** (Editura Univers Ştiinţific, Bucureşti, 2012). Titlul este înşelător prin banalitatea tranziţiei la care trimite, dar cei care vor avea prilejul să deschidă cartea vor descoperi o expunere deloc banală – ba dimpotrivă! – rafinată stilistic, a unor teme din varii domenii, bine însuşite şi profesionist prezentate.

Cartea este structurată în patru părţi, de o consistenţă şi coerenţă vizibile: ***Identitate naţională: perspective culturale***, ***Cultură şi spiritualitate românească***, ***Şcoală şi educaţie: învăţământul românesc încotro?*** şi ***Perspective filosofice***.

Prima parte se dovedeşte o veritabilă incursiune în istoria mentalităţilor, de natură să releve profilul spiritual al poporului român ca şi imaginea sa, de cele mai multe ori deformată în mentalul european. Autorul face apel la Mircea Eliade, Lucian Blaga, Mircea Vulcănescu, George Călinescu, Constantin Noica, George Uscătescu şi la alţi gânditori reprezentativi pentru identitatea noastră naţională, în încercarea de a argumenta caracterul european al românilor, nu numai din punct de vedere geografic, ci şi spiritual. Departe de complexul lui Cioran care înfiera neantul valah, Grigore Spermezan priveşte cu optimism procesul de sincronizare – anevoios, desigur – cu orizontul cultural şi material occidental, convins că putem ieşi din anonimatul în care ne-a fixat comunismul timp de o jumătate de secol. Mândria de a aparţine uneia dintre cele mai vechi popoare creştine din Europa este umbrită de afirmaţia lui Samuel Huntington, după care „*civilizaţia se opreşte la porţile ortodoxismului*" – idee însă asupra căreia Grigore Spermezan nu insistă, considerând că nu merită răspuns. În schimb, combate cu argumente pertinente afirmaţia unora că sub regimul comunist la noi ar fi fost „*un deşert cultural*" sau, cu o altă expresie, o „*Siberie a spiritului*". Desigur, recunoaşte existenţa unui nedorit şi nefast balast ideologic, dar aceasta nu înseamnă că implicit cultura română a stagnat, chiar dacă i-a fost afectată creaţia originală, deformată de „*realismul socialist*".

Autorul enumeră valoroasele traduceri care neau făcut sincroni cu Occidentul: Aristotel (Cine mai avea tradus ***Organon***-ul?, se întreabă Grigore Spermezan), Platon (şase volume de dialoguri), Kant (cele 3 ***Critici***, dar şi ***Logica*** şi ***Prolegomenele***), Descartes, J.-J. Rousseau, Hegel (aproape integral), iar în deceniul nouă cele două volume din opera lui Heidegger (***Originea operei de artă*** şi ***Repere pe drumul gândirii***) – toate apărute în tiraje impresionante. Era, desigur, o frapantă „*foame culturală*", dar de aici şi până la a susţine că la noi a fost „*paradisul culturii*" –cum scrie Gabriel Liiceanu în finalul mult cititului său ***Jurnal de la Păltiniş***, din 1983 – e o cale lungă, pe care Grigore Spermezan nu o străbate. Aflăm însă că, în pofida imixtiunii politicului în filozofie, n-am fost privaţi de marile opere, iar prin colecţia „*Idei contemporane*" am putut cunoaşte spiritul şi problematica epocii, fiind traduse în tiraje de masă, lucrări de Albert Einstein, Norbert Wiener, Alvin Toffler, Karl Jaspers etc. De aceea autorul ne propune o abordare *sine ira et studio* a trecutului socialist şi nu o „*răfuială nihilistă*", care ar afecta evoluţia culturală. Pentru a-şi susţine pledoaria, autorul recurge, printre altele, şi la comparaţia cu Evul Mediu, considerat mult timp drept „*o mie de ani de întuneric*", până când a fost reevaluat de către romantici.

Totodată, Grigore Spermezan ne face cunoscută opinia străinilor despre români prin intermediul unei scrisori venite din partea lui Constantin Michael-Titus, intelectual originar din Ploieşti şi emigrat la Londra. Un lucru este cert şi este pus în evidenţă: omul de rând din Occident nu ştie de existenţa românilor, iar cei care neau văzut ţara ne cunosc incomplet, când nu deformat. Dar oare noi ne cunoaştem bine? Ne cunoaştem ţara, cu geografia, cu istoria şi cultura ei? De unde frica de a folosi cuvinte ca „patrie" şi „patriotism"? Grigore Spermezan este din nou optimist, afirmând că putem reduce deficitul de imagine din exterior şi învinge ignoranţa străinilor.

Partea a II-a o continuă şi o completează pe prima, căci ne prezintă câteva portrete: al lui Titu Maiorescu, reafirmând rolul său de mentor al culturii române, intuiţiile sale, moştenirea sa; al lui M. Eminescu, subliniind multilateralitatea preocupărilor sale; al genialei fiice a lui B. P. Hasdeu; ca şi al lui N. Steinhardt, autorul inegalabilului ***Jurnal al fericirii***. Portretul Iuliei Hasdeu, care şi-a luat bacalaureatul la Sorbona (1886), răpusă de tuberculoză la 19 ani (1888), apreciată de personalităţi de prim rang ale culturii franceze (cum a fost filosoful Émile Boutroux), este creionat cu o inegalabilă comprehensiune şi o detectabilă simpatie, reuşind să emoţioneze cititorul.

(Continuare în pagina 23)

Cornel COTUŢIU

VIAŢA LECTURII

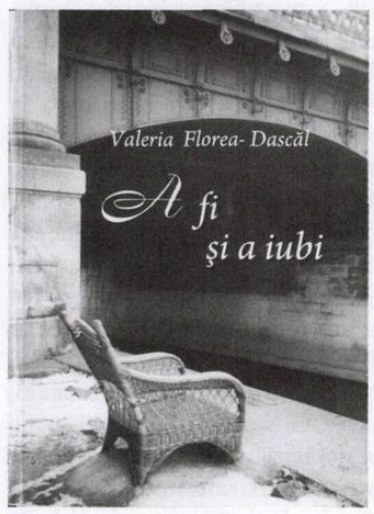

Celor două sintagme consacrate – viaţa literară şi viaţa literaturii - aş vrea să le alătur „viaţa lecturii". Ideea mi-a venit pe măsură ce citeam proaspătul roman al scriitoarei de la Chişinău, Valeria Florea-Dascăl, ***A fi şi a iubi*** (Editura Pontos, 2012).

Cine este autoarea? Basarabeanca Valeria Florea-Dascăl, membră a Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, care, înainte de pensionare, a lucrat la Televiziunea de Stat din Chişinău. Printre programele sale, ani de-a rândul a făcut furori serialul său „*Schiţele Valeriei Dascăl*". Debutează în 2003 cu romanul ***Brad frumos de amintiri***, căruia îi urmează romanele ***Desertul amar*** (2005), ***Antisomn*** (2005), ***Iertarea în straie de ploaie*** (2006), ***Arde gheaţa de pe gură*** (2009), ***Femeia de la picioarele bărbatului meu*** (2010). În România este prezentă în revistele literare „Mişcarea literară" (Bistriţa), „Amfitrion" (Drobeta Turnu-Severin), în volumul „La noi" (Cluj-Napoca), în antologiile „Anotimpul cailor" (Beclean) şi „Singur" (Târgovişte).

Ce este cu această carte ***A fi şi a iubi***? Ar fi încadrabilă în specia romanului de confesiune, construit pe o înşiruire de scrisori şi note de jurnal, acestea fiind un fel de piloni care susţin discursul narativ. Ceea ce aminteşte, inevitabil, de ***Patul lui Procust*** sau ***Scrinul negru***. Protagonista Flavia numeşte (cu un umor trist) notele de jurnal „*letopiseţ*". Prin ele, ea „*îşi răscolea amintirile*", acestea fiind considerate „*nişte frunze de toamnă pălite de brumă*".

Pe măsură ce înaintam în lectură, am avut revelaţia că, totuşi, „a povesti" înseamnă mai altfel decât „a nara"; adică, o asemenea construcţie epică are un anume farmec al intimităţii între scriitor şi cititor – în traiul lecturii.

Cine este Flavia? Este o făptură care se zbate – cu delicateţe, francheţe şi onestitate – între două iubiri. Apoi, prin moartea celor doi, devine o fiinţă care vibrează sufleteşte între două morminte, dar evitând sentimentalismul, romanţa facilă. Aflându-se într-o zi în cimitir, ea gândeşte că „*pământul îl stăpânesc viii. Morţilor le aparţine cerul*". Este şi motivul pentru care toată cartea se desfăşoară printr-o obsedantă alternanţă trecut-prezent, un fel de hărţuială psihică, parcă fără remediu. Flavia trăieşte un prezent sub asaltul blând, dar cicălitor al amintirilor. Gest, ton, odaie, stradă, fotografie înrămată, clădire, copac, cunoştinţe, toate sunt însoţite de gheizere ale trecutului (similare oarecum cu memoria involuntară proustiană).

Cine sunt cei doi ?

Pavel: genul de soţ la care delicateţea alternează cu sobrietatea rece, omul hotărârilor tranşante şi, deopotrivă, al gestului afectuos, al replicii fie eliptice, fie categorice, având o ascuţită percepţie a adevărului, a realităţii preajmei.

Vlad (prietenul încă din adolescenţă al Flaviei) e bărbatul blând, atent la nuanţele şi tonul rostirii, uneori timid, generos până la suferinţă, comunicativ chiar şi în momente de tăcere, cuviincios, potolit în efuziuni sentimentale, dar constant în ele. Flavia îl numeşte în sinea sa „*Un fluviu de bunătate şi dragoste*".

Scrisorile şi „*letopiseţul*" Sandei (sora lui Vlad) alcătuiesc un fel de naraţiune în naraţiune, cele două fire epice intersectându-se mereu, impulsionând povestirea, dar şi actul lecturii. Deopotrivă, ele sunt şi un prilej pentru scriitoare de a evoca un timp revolut, cu tradiţii şi fapte din spaţiul basarabean. Apropo de asta, dau savoare spuneri specifice provinciei, de genul: „*Unde ţi-ai stricat sănătatea?*", „*Azi picioarele nu mă dau de sminteală*", „*vecina, care era în iernile vieţii*", „*a răspuns repede, ca dând căldarea în fântână*".

Pe parcursul paginilor, e o densitate a detaliilor, a monologului şi a dialogurilor imaginare cu cei doi bărbaţi, care determină o lectură (să-i zicem) potolită, dar dorită astfel. Romanul nu poate fi citit dintr-o suflare, ci pe îndelete. Mărturisirile naratoarei nu sunt gâfâite, trepidante, ci adesea şoptite, zăbovite într-o lentoare a nostalgiei, a dorului fără leac.

Iată o carte de proză cu un final previzibil, dar care incită la lectură. Aceasta, deoarece cititorul simte nevoia de a acumula date, fapte, mărturisiri care să-i îndestuleze nevoia de viaţă a lecturii.

În finalul cărţii eşti de acord cu ceea ce sugerează conjuncţia *şi* dintre cele două verbe ale titlului: iubirea potenţează existenţa, este un corolar al ei. Titlul şi cartea (desigur) sunt o replică la disjuncţia shakespeariană: „*A fi sau a nu fi*"

Revin la aserţiunea mea de la începutul acestui text: timpul lecturii înseamnă trai, e o viaţă.

Corneliu NEAMŢU

DESPRE *NOAPTEA GREIERILOR*

Există două feluri de a-ţi trăi viaţa: unul de a o trăi ca un miracol şi celălalt în afara acestui adevăr. Cei mai mulţi dintre noi nu pot trăi viaţa ca un miracol pentru că se lasă purtaţi de învolburarea ei care nu dă, cel mai adesea, răgazul unei astfel de interpretări şi ajung târziu, prea târziu, la ea.

Cartea ***Noaptea greierilor*** a Corneliei Petrescu descrie cu multă pricepere drumul, uneori extrem de sinuos, al unor destine paralele spre lumina acestei înţelegeri finale.

Această carte, puternic ancorată în realitatea unor vremi apropiate nouă, marcate de violenţă, droguri şi alienare, demonstrează, pe măsura parcurgerii ei, capacitatea autoarei de a distila şi rafina substanţele complexe ale chimiei stărilor sufleteşti. Stăpânirea analizei psihologice, sprijinită permanent pe o tramă arhitectonică bine construită din idei şi emoţii, ca şi luciditatea fierbinte, spaţiu în care din loc în loc terenul este stabilizat de o afectivitate rece impusă de circumstanţele vremurilor şi nu rareori de onestitate şi dăruire profesională, sunt jaloanele primordiale ale acestei cărţi. Toate acestea devoalează o bună cunoaştere a naturii umane, cu bunele şi relele ei.

După opinia mea, cartea are în afara multor altor calităţi şi pe aceea, fundamentală, şi anume că, parcurgând-o, cititorul poate spune: „*Da, şi eu am gândit aşa. Şi eu am trăit sau simţit asta*", pentru că, să nu uităm că o carte cu adevărat bună este cea în care noi, ca cititori, ne regăsim.

În ciuda scenariului dramatic, a faptelor încărcate de tragism, a atmosferei de suferinţă, de neputinţă, de trădări şi de rătăciri pe drumurile din păcate prea des închise ale cuplurilor de personaje, din rândurile cărţii răzbate un fior cald de compasiune şi dragoste izvorât din nevoia de oameni, iar nu din izolarea reactivă faţă de ei.

(Continuare în pagina 23)

Dorel TOPAN

Daniela SITAR-TĂUT

DESPRE O ALTĂ POSIBILĂ PERIODIZARE A ISTORIOGRAFIEI. CARENȚE, SUPRALICITĂRI, ERORI[1]

1. Granițele și permisivitatea unui concept. Pentru o poetică a adevărului

Rescrierea istoriei literaturii române ar trebui să pornească de la definiția însăși a lexemului: istoriografie. Conform acesteia, termenul comportă două accepțiuni, aflate în raporturi de complementaritate: *„știință auxiliară a istoriei, care se ocupă cu studiul evoluției concepțiilor și cu studiul operelor istorice; totalitatea scrierilor periodice dintr-o anumită perioadă sau dintr-o anumită țară; totalitatea cercetărilor istorice privitoare la un anumit aspect"*[2]. Dacă înțelesul primar este centrat exclusiv pe domeniul istoric, cel secund poate fi atașat deopotrivă perimetrului exegetic. Paradigma istoricului influențează domeniul literaturii, deoarece ambele științe trebuie să aibă în centru adevărul. Dacă principalul instrument de măsură al celui dintâi îl constituie documentul, beletristica ar trebui să fie tributară în primul rând eticului și abia apoi esteticului. Scriitorul e necesar să rămână *„un secretar al timpului său"*. Literatura înseamnă deopotrivă cunoaștere și atitudine. Căutând și exprimând adevărul, scriitorul nu poate fi decât angajat. Pentru că el, chiar fără s-o vrea, prin sublinierea adevărului, într-o lume în care omul este exploatat, represat, înjosit, devine subversiv, deci, implicit, un luptător împotriva factorilor distructivi din cadrul speciei, pe care îi identifică în cei ce promovează disimularea, minciuna, violența, răpirea libertății. Angajarea lui decurge fatal tocmai din atitudinea față de adevăr. De aceea, se presupune mereu că locul artistului este în fruntea colectivităților. Proba de foc a personalităților este curajul civic. În perioada totalitară, prin aplicarea forțată a ideologiei comuniste, care făcea acum deplin substanța organizării vieții sociale - prin instituții juridice, apoi de stat - se impusese o „nouă cultură". Dar aceasta, străină și neasimilată, dusese la o sciziune între realitate și aparență. Românii trăiau astfel, de mai bine de două decenii, fizic, într-o închisoare cu toate mizeriile ei și totodată într-o suprarealitate ideologică ce nu era decât o subcultură. Mărturia lui Paul Goma, ***Cutremurul oamenilor***, în care s-a înregistrat pentru posteritate felul în care o conștiință, fiind supusă tuturor presiunilor și mizeriilor totalitarismului, a făcut față cu demnitate exemplară răului, mi se pare a fi tocmai textul clasic al unei anumite perioade și, în loc să fie „exilată" și ea, ca și autorul ei, ar trebui să fie predată în școli. Este un caz tipic de scriitor-cetățean, care răspunde „prezent" la apelul istoriei, dar civismul lui nu-și găsește decât prea puțini partizani. Și este un mare nedreptățit al istoriografiei noastre...

2. Soluții posibile: pluridisciplinaritatea

Criticul și mai ales istoricul literar nu pot avea pretenții de exhaustivitate atâta vreme cât se limitează la simpla „interpretare", de cele mai multe ori eseistică, a materialului livresc. Abilitatea criticului rezidă și din capacitatea acestuia de a percepe semnele viitorului. Să fie un spirit modern, apt să pună diagnosticări ferme contemporanilor, să intuiască valoarea de falsele valori, de tinichelele sonore ale momentului. *New Historicism* se întemeiază pe principiile interdisciplinarității, luând în calcul temporalitatea, spațialitatea, dinamica mentalităților, istoria, psihologia, geopolitica, sociologia și, nu în ultimul rând, etnopsihologia. Textul își revendică el însuși contextul și nu poate fi privit ca un apendice autonom, străin insului creator. Istoria și teoria criticii literare ar trebui să aibă ca promontoriu biograficul, cu cele două axe: spațiul și timpul, aflate într-un perpetuu raport de inter- și intradeterminare. Trecutul României furnizează suficiente probe ale cineticii acestor categorii datorate unirii/amputărilor teritoriale, anexării teritoriilor românești unor superputeri, diferenței de percepție a evenimentelor de la o epocă la alta, schimbării domnilor/domniilor, alianțelor, subiectivismului cronicarului. Tripticul *reprezentare – dezinteresare - maximum de obiectivitate*, operațional în cazul istoriei, este valabil și pentru istoriografia literară. Aceasta nu presupune radierea contribuțiilor predecesorilor, un *misprision*, ci înfățișarea probă a unei epoci/a unui scriitor fără cosmetizări conjuncturale și expunerea ei/lui în grilă modernă.

3. Particular/universal, margine/centru, istoricitate estetică/etică pluridisciplinară, balcanic/european

Problema dintotdeauna a istoriografiei noastre literare o constituie lipsa unui bagaj teoretic bazat pe continuitate, iar în ultimele decenii principala menire a criticilor pare a fi fost aceea de reordonare valorică de după hegemonia dictonului proletcultist. Deși au apărut recent numeroase istorii literare, acestea sunt tributare modelului lovinescian și celui călinescian. De la cel dintâi ar trebui reevaluate conceptele de „sincronism" și de „mutație a valorilor estetice", amplasate într-un context contemporan, comparatist, observând cât și ce anume și-au apropriat exegezele noastre/scriitorii noștri, după perioada franțuzită și cea germanofilă, din curentele de opinie/instrumentarul tematic și artistic/estetica momentului. Globalizarea istoriografiei nu trebuie privită în sens peiorativ, ca o frână a europenismului sau a etnicității. Modelul american, pluralist oferă o persuasivă mostră de „cum scriem istoria/istoria literară". Cuantificările ar trebui axate pe antinomii de tipul particular/universal, margine/centru, istoricitate estetică/etică (pluridisciplinară), balcanic/european. O altă carență a culturii române o constituie lipsa biografiilor. Cele câteva, puține, apărute în ultimul deceniu, nu au cum să suplinească lipsa unei tradiții în care avem doar monografii, studii erudite, universitare, dar care pun prea puțin în centru profilul spiritual al omului în raport cu epoca sa.

În preajma Revoluției de la 1848, fiii boierilor pământeni sunt trimiși la studii la Paris și descoperă Occidentul. Structura lor sufletească va fi amprentată de influența lui A. de Musset, A. de Vigny, P. Mérimée (prieten cu Alecsandri), A. de Lamartine, care a prezidat chiar o asociație a studenților români din Franța. Trecerea de la modelul francez, care culminează în epoca celui de-al treilea imperiu, sub Napoleon III, care i-a ajutat pe exilații români și a contribuit la recunoașterea Unirii din 1959, la influența germană se datorează conștiinței că doar un principe străin ar putea face ordine în haosul politic din țară. Aducerea lui Carol I de Hohenzollern, reformator legislativ și cultural, cel care a introdus ceasurile în cancelarii, ca semn al punctualității, vor amplifica influența germană, în special în perimetrul Junimii, dar și al ideilor filozofice, naționaliste ale lui Eminescu. Tot acum se produce democratizarea culturii/literaturii. Dacă în trecut aceasta era apanajul unei aristocrații (a spiritului) care îi avea drept promotori pe I. Ghica, bey de Samos, V. Alecsandri, care a refuzat tronul Moldaviei, C. Negruzzi, D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, acum ea capătă infuzii plebee. Și oricât de geniali ar fi „marii clasici", tot „common" sunt. România, rurală în proporție de 90%, nu va fi capabilă să asimileze lecția simbolismului, deliciile decadentismului, iar cei doi giganți, Al. Macedonski și G. Bacovia, au un statut de catacombe și trec aproape neobservați. Dacă celui dintâi G. Călinescu îi acordă credit în ***Istoria*** sa, capitolul dedicat lui Bacovia atestă cecitatea estetului care eludează artisticul și nu știe cum să mânuiască un astfel de fenomen. Depreciativ, exegetul oferă un profil dezarticulat de propria-i neînțelegere: *„Bacovia simulează în genere pierderea șirului ideilor, pretenția de filozofie. Declarația absurdă, cu aparență de profunditate, intervenția prozaică... Această simulație dă naștere unui soi de ermetism care în poeziile din urmă (**Comedii în fond**), un exces de naivitate, căci acum a dispărut stilul lugubru, duce la un manierism insuportabil..."*[3] Procesul de receptare a acestui poet unic va fi trenat de diagnosticarea prolixă a criticului. La fel, excesul de superlative îi acoperă, cvasiunanim, și pe O. Goga sau G. Coșbuc. Sub influența idolatriei pentru Eminescu, care consideră cele zece piese ale lui D. Bolintineanu fără valoare, se afiliază și el, numindu-le „bizare". În realitate, nu e nimic bizar în ele. Cuprind atitudini romantice mărețe, vicii la fel de tenebros romantice, descrise în foarte frumoase versuri. În mai bine de o sută și cincizeci de ani niciun regizor nu s-a simțit îndemnat să prezinte pe scenă măcar una dintre aceste lucrări dramatice! Iar seria de ***Opere complete*** e incompletă, din ea lipsind taman ***Nepăsarea de religie, de patrie și de dreptate la români***, apărută la București în Tipografia lucrătorilor asociați, în anul 1860 și având 128 pagini!

4. O altă posibilă cartografiere istoriografică

În descendența școlii engleze de literatură (ex. epoca elisabetană, victoriană etc.), propun un alt tip de periodizare a literaturii române, care să fie structurată pe epocile marilor domnitori. Astfel, vom avea: epoca lui Al. I. Cuza, cea a lui Carol I (pe care o percep drept cea mai fertilă calitativ din întreaga noastră literatură), perioada lui Carol al II-lea etc. Vom sesiza o extraordinară congruență între profilul spiritual al liderului etapei respective, catalogul său acțional, respectiv traducerea acestui nou nerv/suflu în operele literaților. Se vor distinge atunci, mult mai ușor, valoricul de conjunctural, fariseul oportunist (mare captator de cronici de întâmpinare, cumpărate, ca și azi „la negru") de omul superior, nerecunoscut, exilat în sine sau din propria-i țară, formatorul de opinie și deschizătorul de drumuri, apreciat, poate, doar de posteritate.

Multitudinea de taxonomii care încearcă să clasifice, să numească, să împartă, să despartă epocile literare în funcție de diverse criterii poate funcționa ca simplu material informativ (uneori ca desuet exercițiu lingvistic al criticului dornic de înnoire), de uz universitar și chiar liceal, însă nu are validitate pragmatică. Bonjuriștii, intimiștii, dadaiștii, „Remake modernist", „optzeciștii întârziați" par simple tatonări pe claviatura limbii dacă botezarea lor nu este urmată măcar de coordonate temporale, succedate de un nume emblematic al perioadei. Pecetea modelului călinescian, fascinant încă pentru epigoni, nu permite debarasarea de această manie a încrengăturilor și nici a modelului de lucru, entuziast și abracadabrant uneori, al maestrului. Fiecare istorie literară își are „clasicii ei", mai ales atunci când se referă la literatura momentului, iar opiniile sunt divizate în funcție de confrerii. „Nouăzeciștii" merită mai mult credit/spațiu tipografic decât „douămiiștii"? Cât și câți vor mai rămâne peste două decenii? Importantă e, cred eu, relectura clasicilor și a interbelicilor. L. Rebreanu ar trebui studiat pe baze psihosociale, nu doar estetice. Rolul unei noi istorii literare este de a o completa și corija pe cea a precursorilor și de a oferi respirație mai largă, pluridisciplinară, în conformitate cu standardele culturii europene.

5. Din nou despre exil. Profilul „desțăratului"

Vrând să recupereze un handicap, acela al cenzurii, se acordă un credit nelimitat literaturii din afara granițelor țării, supralicitându-se valoarea acesteia. În plus, deși s-au creat cariere universitare pe această temă, nu cred că se poate accede la obiectivitate și comprehensiune exegetică atâta vreme cât nu ți-ai asumat personal această experiență. Literatura în exil survolează granițele monocorde ale literaturii ca literatură. Ea se transformă într-o literatură militantă, care transgresează limitele artei, aducând în exilul scriitorului lumea țării pe care a părăsit-o. Personajele, locurile, întâmplările, simbolurile au o încărcătură socială și politică mult mai pregnantă decât în beletristica pură, scrisul acumulând în structura sa realități politice, drame personale, frustrări sociale, tragedii ale maselor. Creatorul aflat în exil trăiește drama patriei sale aproape la fel de pregnant ca oamenii care nu au părăsit-o, deoarece viața lui se derulează deseori prin prisma evenimentelor de *„acasă"*, acasă însemnând familia rămasă, prieteni, muncă, suflet. Nevoia de confesiune scripturală a exilatului este în concordanță cu durerea și cu disperarea din sufletul lui. Inadaptați ai acestui nou univers democratic, aceștia resimt acut statutul de refugiați și mai ales se simt strangulați de lipsa de comunicare. Chiar dacă scrisul are o funcție soteriologică, acesta nu este un panaceu, ci doar un analgezic al rememorărilor, o posibilitate de translare a spasmelor interioare. Viața în exil era o perpetuă pendulare între o scrisoare scăpată de vigilența securității sau rarele întâlniri cu vreun conațional ajuns în Occident, datorată și neintegrării sau integrării insuficiente în noua *„patrie"*, precum și constantei invariabile a dezideratului de revenire în țara natală. Exilul este un fenomen strâns legat de o epocă totalitară, condiția de exilat presupune imaginea tragică a unui damnat, iar actul de creație literară, axat autenticist pe elemente biografice, devine și el, în astfel de circumstanțe, dramatic. A-ți asuma condiția de exilat necesită renunțarea la o veche identitate și acceptarea alteia noi sau acceptarea statutului de *„ausländer"*, deoarece de prea puține ori această damnare aduce cu ea șansa unei renașteri spirituale. În consecință, prea puțini dintre scriitorii care au ales calea exilului au ajuns să aibă în străinătate același statut profesional ca și acela din țară, mulți dintre ei fiind nevoiți să renunțe la actul creativ și să presteze munci de altă natură, care să le asigure subzistența.

(Continuare în pagina 22)

Anca GOJA

O FOTOGRAFIE ÎN RAMĂ DE ARGINT

Era a treia noapte la rând când avea acelaşi coşmar.

Se vedea aruncat în mijlocul unei întinderi mari de apă, înconjurată de piscuri. Era o noapte albastră şi trebuia să găsească singur drumul, unicul drum bun. Se simţea speriat, înfrigurat şi rătăcit. Se uită la vârfurile munţilor, ascuţite, sălbatice şi misterioase, şi nu reuşi să recunoască niciunul. I-ar fi fost de folos o busolă. Nu avea nici cea mai vagă idee unde se află. Alese o direcţie la întâmplare, spunându-şi că până la urmă tot o să ajungă undeva. Înotă până când simţi că îl lasă puterile, iar apoi o luă de la capăt. Într-un târziu, ajunse în mijlocul unui oraş lacustru, unde era înconjurat de palate aurite şi pline de detalii migălos sculptate. Dar toate ieşirile erau blocate. Se afla prins ca într-o cursă. Ştia că undeva trebuie să fie o cale de a urca pe uscat, dar nu ştia încotro să se îndrepte. Ca din senin, deasupra lui începu să cadă o rafală de gloanţe, însoţite de zgomote cu atât mai puternice cu cât bezna era mai deplină.

Doar în a treia noapte a reuşit să nu se trezească înainte de final. De fiecare dată se scula panicat, plin de sudori reci. Nu pricepea sensul acestui vis şi ar fi dat orice să ştie dacă el prevesteşte ceva sau, din contră, este purtătorul unor amintiri dintr-un trecut scăldat, la rândul său, în beznă.

A treia zi hotărî să îşi înfrunte teama de apă, pe care o avea de o viaţă. Nu putuse niciodată să intre într-o apă mai adâncă de 30 de centimetri, pentru că îl cuprindea brusc o groază fără un motiv bine definit. De aceea nu a învăţat niciodată să înoate. De data aceasta, însă, se urcă în maşină şi conduse ţintă spre lacul de agrement de la marginea oraşului. Se dezbrăcă din câteva mişcări rapide şi intră prudent în apă. În doar câteva minute, constată cu stupoare că înoată ca un peşte, în diferite stiluri şi chiar cu capul sub apă, de parcă întreaga sa viaţă nu ar fi făcut altceva. După două ore de bălăceală, răstimp în care a traversat lacul de câteva ori, se hotărî să se întoarcă acasă, pentru a putea împărtăşi surpriza iubitei lui, Ingrid.

Îi deschise târziu, înfăşurată într-un capot de mătase înflorat şi cu urme de somn pe pleoape. Dormise până târziu, ca de obicei, şi se miră să îl vadă pe Paul venind din oraş la ora aceea. Nici măcar nu observase că nu e în pat.

- Am fost să înot, îi spuse el, observându-i privirea întrebătoare.

Ingrid nu-l crezu. Nici nu era de mirare. Se cunoşteau de ani de zile şi între ei nu mai existau secrete. Ştia foarte bine că cea mai mare apă în care Paul a intrat vreodată era cea din cadă.

- E o minune! Sunt cu totul alt om acum!, îi spuse Paul.

- Nu vreau să fii alt om, zise ea, îmbrăţişându-l prin aburii somnului de dimineaţă.

- Numai puţin altul... Inima nu mi s-a schimbat. Te iubesc la fel de mult ca până acum. Poate chiar puţin mai mult, zâmbi el, dându-i o sărutare pe lobul urechii. Din ce în ce mai mult, în fiecare zi..., spuse Paul, şi se opri brusc, ca lovit în creştet.

- Ce-ai păţit? Ce e cu tine?

Bărbatul devenise dintr-o dată sobru. Îi dispăruse cheful de joacă şi nimic nu mai putea face să fie totul ca înainte.

- Nimic... nu e nimic. Mă duc să mă spăl, spuse el morocănos şi dispăru în baie.

Îşi biciui pielea cu apa fierbinte care ţâşnea cu putere din duşul dat la maximum. „Ce ciudat", se gândi. „A fost un déjà-vu. Deşi ştiu cu siguranţă că nu am mai spus nimănui vorbele acelea, niciodată. Am avut multe relaţii în viaţă, dar pe nimeni n-am iubit atât de mult ca pe Ingrid. Cu nimeni nu m-am purtat atât de natural cum o fac atunci când sunt în preajma ei. Cu celelalte eram un bărbat puternic, care ştia ce vrea, şi aveam întotdeauna, chiar şi în pat, o anumită prestanţă. Niciodată, cu nimeni, nu m-am hârjonit aşa cum o fac cu ea. E imposibil să mai fi spus cuiva cuvintele acelea, să mai fi făcut vreodată gesturile acelea... Şi totuşi..."

Paul se vârî cu capul sub duş şi închise ochii. Apa care curgea şiroaie peste faţa lui îi mai potolea sentimentul de inconfort şi vinovăţie.

După-amiază ieşiră în oraş, să se plimbe. Aleseră nişte străzi mai lăturalnice, unde melancolia plutea nestingherită printre casele vechi şi unde cu pleoapele puteai ciupi crâmpeie din poezia care inunda văzduhul. Paul avea să nu uite niciodată ziua aceea.

Când o văzu în vitrina anticariatului, ştiu că era ea. Era o fotografie veche, alb-negru, cu ramă din argint. Din ea îl priveau cei mai frumoşi ochi pe care îi văzuse vreodată, ascunşi sub umbra unei pălării gen anii '40, de sub borurile căreia ieşeau strigându-şi libertatea un mănunchi de bucle largi şi moi. O iubea.

La braţul lui Ingrid, trecu mai departe ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Dar a doua zi, sub un pretext oarecare, evadă din nou pe strada cea tristă şi de data aceasta intră în anticariat. Îl întâmpină o doamnă drăguţă, cam la 35 de ani, care părea foarte potrivită în mirosul de cărţi vechi, între servicii de porţelan din vremea străbunicii şi lămpi cu fitil proaspăt restaurate. Îi spuse cu vocea sugrumată că ar dori să cumpere fotografia cu ramă de argint. Femeia îi zâmbi misterios şi îl servi imediat. Pe spatele fotografiei scria cu cerneală albastră: „Alice Codrescu, 1939".

- O cunoaşteţi?, îl întrebă proprietara magazinului.

- Nu... E foarte frumoasă, bâigui el o scuză.

- Este. A ajuns la mine pe căi foarte încurcate. Tot ce pot să vă spun este că era o femeie din lumea bună, o aristocrată. A trăit chiar la noi în oraş...

Paul ieşi din anticariat cu totul răvăşit. Singurul lucru care îl mai ţinea conectat la realitate era durerea pe care o simţea în degete în timp ce strângea rama fotografiei pe care o ascundea în buzunar. Dar oricât îşi frământa mintea, nu reuşea să îşi dea seama de unde o cunoaşte pe această Alice Codrescu. „În fotografie nu are mai mult de 20 de ani", îşi spuse el. „Aş putea să caut date despre ea la arhivele oraşului. Cine ştie, poate am noroc".

Următoarele săptămâni se cufundă în studiul documentelor vechi, cu o răbdare pe care nu bănuise niciodată că o are. Cel mai greu fu să găsească în fiecare zi câte o scuză credibilă pentru ceasurile în care lipsea de acasă. De câteva ori era să fie prins cu minciuna, dar Paul inventa de fiecare dată explicaţii dintre cele mai banale şi, tocmai de aceea, cu atât mai credibile. Când aproape că voia să se dea bătut, găsi actul ei de naştere, datând din 1920. Apoi descoperi alte documente legate de persoana ei, din care află că a fost căsătorită cu Radu Paraschivescu, militar în serviciul român de contraspionaj, ucis la datorie în al Doilea Război Mondial. Urmând firul informaţiilor, îi dibui şi ultima adresă cunoscută.

O găsi destul de uşor. Locuia într-o garsonieră dintr-unul dintre cartierele de blocuri ale oraşului. Bătu la uşă, dar nu-i răspunse nimeni. Dar când încercă clanţa, văzu că uşa era deschisă. Bătrâna era culcată în pat, cu o pernă mare fixată sub spate şi cu o cană de ceai pe noptieră, lângă un morman de cutii de medicamente.

- Sunt eu, Radu. Am venit, îi spuse Paul cu naturaleţe.

- Oi fi eu bătrână şi bolnavă, dar chiar atât de senilă nu am ajuns. Radu e de mult oale şi ulcele, spuse femeia, cu o voce mai puternică şi mai vie decât ar fi crezut-o în stare.

- Sunt cu totul alt om acum! Numai puţin altul... Inima nu mi s-a schimbat. Te iubesc la fel de mult ca până acum. Poate chiar puţin mai mult. Din ce în ce mai mult, în fiecare zi...

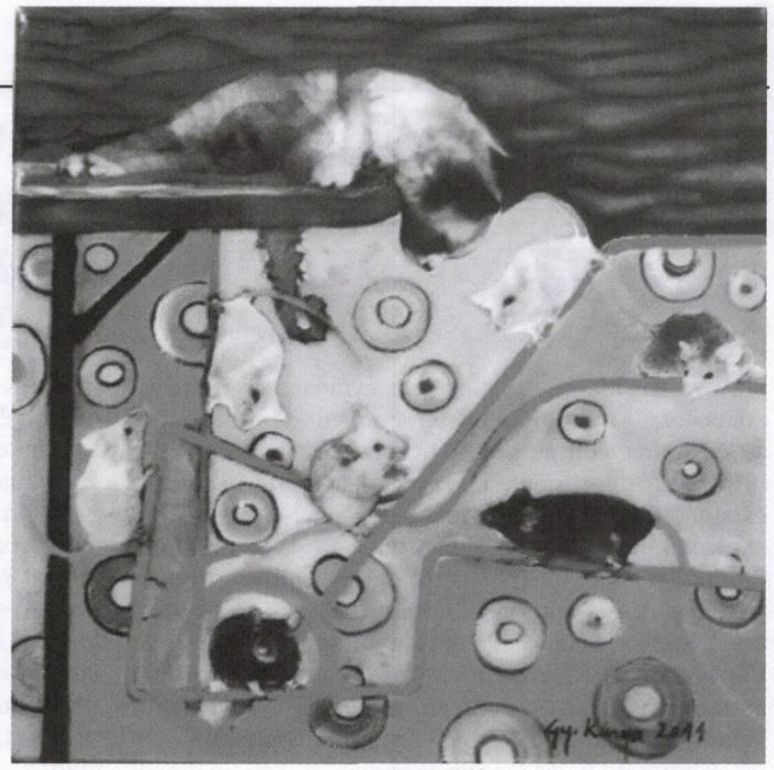

GYORI Kinga

Spusese toate aceste cuvinte dintr-o singură suflare, fără să se oprească. Iar efectul a fost cel scontat. Din ochii Alicei se prelinseră două lacrimi mari, care poposiră în curând pe faţa albastră a pernei. Tocmai auzise aceleaşi vorbe pe care Radu le rostise cu peste 70 de ani în urmă, când o ceruse în căsătorie. Faţa ei era schimonosită, scofâlcită, iar frumoasa culoare albastră a ochilor se stinsese cu timpul. Dar Paul o vedea frumoasă, aşa cum era în fotografie. Îi mângâie obrajii căzuţi şi îi sărută uşor buzele subţiri şi vinete. Apoi îi arătă poza cu ramă de argint şi îi explică felul în care o găsise. Alice îi povesti viaţa ei, îşi aminti cât de fericiţi au fost în luna de miere şi cum au trebuit să o întrerupă din pricină că Radu fusese înrolat în armată. Apoi îi spuse cum la un moment dat nu a mai ştiut nimic de el şi s-a gândit că a fost luat prizonier. De abia după încheierea războiului a aflat că a murit, ucis de nemţi în timp ce se afla în misiune. Cu greu reuşise să ia legătura cu un fost prieten al lui, care i-a povestit că a fost împuşcat în Budapesta, în timp ce încerca să treacă Dunărea înot. Ea se mirase foarte tare, ştiind că Radu fusese un bun sportiv, un înotător fără pereche...

Paul analiză cu grijă fiecare colţ al casei, dar nu şi-o aminti. Urmărindu-i privirea, bătrâna îi spuse:

- Nu ai fost niciodată aici. După venirea comuniştilor în 1946, casa unde locuiam noi a fost naţionalizată, iar eu am fost arestată. Am petrecut doi ani în închisoare, ca duşman al poporului. Am crezut că o să mă prăpădesc acolo. Numai Dumnezeu şi gândul la tine m-au ţinut în viaţă...

Paul i-a povestit şi el viaţa lui, având grijă să îi ascundă existenţa iubitei. I-a spus despre coşmarul său, dezvăluindu-i că astfel a reuşit să afle cine a fost, într-un alt timp. „Ştiu că celulele mele au înmagazinată în memoria lor întreaga mea viaţă ca Radu Paraschivescu, tot ceea ce mi-ai povestit că s-a întâmplat înainte şi în timpul războiului. Problema e că nu ştiu cum să fac să accesez această informaţie. Aflu doar frânturi, şi doar atunci când subconştientul meu se simte pregătit să iasă la suprafaţă. Cine ştie, poate că e şi asta o metodă de apărare. Poate că nu am reuşi să răbdăm, pe lângă problemele zilnice, şi durerea altei vieţi, de aceea preferăm să o dăm uitării..."

După câteva ore în care s-au simţit tineri şi îndrăgostiţi, Alice şi Paul s-au despărţit. A continuat, însă, să o viziteze zilnic, liniştit fiind să ştie că nimeni nu va crede că întreţine o amantă de 91 de ani. Bătrâna a continuat să îi povestească viaţa ei, cu lux de amănunte, atât dinainte, cât şi de după război. Le iubea pe ambele femei din viaţa lui în acelaşi timp, fără remuşcări, împăcat fiind că iubirile pot fi de mai multe tipuri. Sau poate că fiecare iubire e unică în felul ei şi nu le exclude pe celelalte...

La moartea Alicei, Paul se hotărî să îi scrie povestea vieţii. Era prima carte pe care o scria şi nu o făcea pentru glorie, ci ca, atunci când sufletul Alicei se va fi întrupat din nou, să îşi poată cunoaşte trecutul.

Proză distinsă cu Marele premiu şi Premiul revistei Nord Literar în cadrul Festivalului Naţional de Literatură „Vasile Lucaciu", 2012.

Mihaela ROTARU

REPERE ÎN PROXIMITATEA MORȚII - VĂMILE VĂZDUHULUI. LUMEA CEALALTĂ. JUDECATA DE APOI

SZEKELY Szilard

În mediile folclorice prevalează credința că adăposturile ultime ale sufletelor morților, raiul și iadul, se leagă de recompense sau pedepse, oarecum ușor de intuit și proporționale cu faptele săvârșite în timpul existenței terestre. Tărâmurile postexistenței creștine sunt definitive de-abia după Judecata de Apoi. După Sfânta Tradiție, îngerii au rol de protectori și îndrumători pe calea mântuirii, în plus, ei au misiunea de a însoți sufletele celor adormiți la Judecata Particulară. Continuăm prin a menționa că în mentalitatea rurală acestor aspecte li s-a conferit permanență în sistemul valorilor. Învățătura Bisericii Ortodoxe spune că la botez primim un înger care va avea de luptat cu un diavol care ne va ispiti în permanență. Îngerii vor asista și la Judecata Universală. (***Sfântul înger păzitor***, p. 57) Avem apoi dovada unor profunzimi de gând extraordinare: *„În iad să chinuie cei cu păcate multe, cei ce-o desfrânat pă lumea ceielaltă îs batjocorâți, nu putrezăsc în mormânt. Nu știu să fie adevărat sau nu. Iară dacă furi, tăt cari pă un munte, când ajunji în vărv, iară trăbuie să scobori după el. N-ai nicio haznă di ce furi. (Sfârșitul lumii) Din bătrâni să auzea că nu s-a mai înțăleje om cu om, n-a mai și cale între căși, vecinii, ii între ii nu s-or vizita, mare lucru de s-or cunoaște, batăr. Omu numa păntru el. Zuua s-a mnici. Inundații, secetă, ploi, alunecări de teren, boli de care nu s-o știut până amu, sfadă, badjocură multă între oamini, mama cu fiica nu s-or mai înțâleje. N-a rămâne ptiatră pă ptiatră. Să cam adeveresc. Tăt feliu o apărut de nu să mai știe care cu cine votează. Îi aci aproape sfârșitu. Pă Antichristu l-or crede Hristos, mulți s-or da după el, s-or vinde păntru o strachină de linte, ne-or ștampila să ne cunoască care sântem a lui. Nu mni-i de mine, da mni-i de işte tineri, care rămân”* (Bonțe Maria, Ban).
În legătură cu Judecata de Apoi, informatorii avansează observații în lumina moralei creștine, de felul celor ce urmează: *„Sfântu Mihail anunță a Doua Venire, cu oastea injerească, cu trâmbița, să rădice tăți din mormânt. Și ciie arși, sfârtecați, tăți or intra în trup, cam cum erau la trizășitri de ai. Maica Sfântă, în dreapta, Botezătoru, de-a stânga. Atunci să adevereşte tăt, gând, cuvânt, faptă, nu poți tăgădi. Ruşânea să te mânce înainte de a face, nu după. Dracu te indită, apoi îți trimete ruşâne, când să spovedești”* (Both Maria, Popteleac).

Nu am primit nicio informație în legătură cu subiectul reîncarnării. La întrebarea dacă sufletul copilului își alege părinții care să-l conceapă, locul și timpul nașterii, cei chestionați nu au dat niciun răspuns și au reorientat discuția înspre considerații de ordin religios, fondate pe convingerea în învierea tuturor morților la Judecata de Apoi, când se va decide soarta definitivă a sufletelor, discutată doar între cele două extreme, raiul și iadul, fără o altă alternativă, cum ar fi purgatoriul sau posibilitatea unei noi întruchipări.

În lumina învățăturii creștine, dezagregarea trupului nu este compatibilă cu ideea reîncarnării: *„Dumnezo nu lasă sufletu omului să intre în ptiatră, derme, animal, că nu-i cârpă să facă ce vrei cu el, sufletu îi sfânt, nimica nu să atinje de el, numa de trup. Mnirozănii și puțână credință și bajocoră multă”* (Hendea Florica, Meseșenii de Sus).

Din perspectiva creștină, la Înviere trupurile vor fi ca trupul lui Hristos, fără niciun fel de nevoi, dar cu strălucire diferită, în funcție de cât de cumpătată și de rostuită a fost viața. *„Dumnezo nu te poți feri de el, ştie și de-un derme dintr-un bolovan, pă fundu mării, cum să n-aibă știință de noi? Suferința îi că unii rabdă spre slava lui Dumnezău, alți păntru păcate grele, a lor, a părinților, pedeapsa mere până la a triie, a patra jenerație. Boala, suferința duc la mântuire, cine rabdă fără să crâcnească. Și în Cheredeu rostim că credem în viața veșnică, în Înviere. Dacă unu din ii suferă păntru mai mulți, poate scoate suflete din iad”* (MastanTeodor, Treznea).

Abordând teologic acest subiect, reținem că învățătura ortodoxă postulează nemurirea sufletului și existența unei vieți viitoare, în rai sau în iad, în funcție de faptele făcute în timpul vieții pământene; suferințele din iad, după Judecata Particulară, sunt mai mici, doar spirituale, dar, după ce reintră în trup, se vor mări; și răsplata și pedeapsa vor diferi, în funcție de faptele fiecăruia. Potrivit crezului creștin, sufletul este nemuritor prin originea sa divină și are, după moarte, *„o existență personală și conștientă. Își amintesc de faptele săvârșite în viață, cântăresc valoarea sau nonvaloarea lor morală, dar nu pot efectua nicio schimbare a stării lor. (...) La Judecata Particulară, sufletele vor fi judecate numai pentru faptele lor personale, nu și pentru urmările lor, încă necunoscute. În iad, după Judecata Particulară, spre deosebire de starea de după Judecata Universală, există încă nădejde de mântuire”*, prin mijlocirea celor vii, rugăciunile Bisericii, jertfa liturgică. Rugăciunile pot fi de folos și celor morți de moarte grabnică, dar cu credință în Dumnezeu, dar care nu au avut răgazul suficient pentru *„fapte de pocăință”* (Bunea, 2003: 183).

Oglindită în credința populară, așa cum ni se relevă din informațiile de pe teren, Judecata apare conturată în felul următor: Judecătorul va veni cu mare alai, tronând pe un nor luminos, după trâmbița arhanghelului vor învia toți oamenii, cei buni vor fi despărțiți de cei răi, dar de-abia la Judecata obștească se vor lua în considerare și urmările faptelor fiecăruia și se va pecetlui definitiv soarta. Aici se înscrie și credința că cei ce mor între Paști și Rusalii merg în rai, întrucât, bucuria Învierii și a Înălțării prilejuiesc deschiderea porților raiului. Mai amintim că purgatoriul nu face parte din credința ortodoxă, drept care nici nu apare decât rar în răspunsurile informatorilor, din care reproducem unul, pentru relevanță: *„Noi nu credem în purgator, catolicii cred. Cale de mijloc nu este, omu nu poate sluji la doi domni. Nu-l aceaptă în rai dacă-i numa călduț. [În purgatoriu] intră cei cu păcate foarte grele, da o apucat să le mărturisască, păcate mici, da nemărturâsite, oamini buni, cu alte relijii [decât cea creștinească], oamini din alte părți, care nu-L cunosc pă Christos, da cu viață curată, așe, în leje lor, din părinți. Nu le poți băga de dină că nu-s creștini”* (Crișan Vasile, Crișeni). Concepțiile, adesea contradictorii, nu pot determina geografic purgatoriul, certă este însă credința în existența unei bifurcații la capătul trecerii prin vămile văzduhului, drumul din dreapta duce înspre rai, cel din stânga, înspre iad.

Credințele derivate din dogma creștină conturează imaginea raiului ca fiind o grădină neînchipuit de frumoasă, la care acced virtuoșii, copiii botezați de până la șapte ani, după această vârstă se consideră că sunt pasibili de păcat, de aceea și prima spovadă se face atunci. Iadul este destinat, potrivit concepției populare, celor care nu au dus o viață creștinească, locul unde arde focul veșnic și unde sunt torturați de diavoli, în întuneric, *„aciie fără de Dumnezău”*, precum sinucigașii, vrăjitorii, cei cu păcate grele, nemărturisite și de care nu s-au căit, cei cu păcate împotriva Duhului Sfânt. Și în acest caz, concepțiile contradictorii derutează, atât în ceea ce privește localizarea iadului, cât și modalitatea de a ieși din iad și de a accede înspre poarta raiului, unii credincioși negând orice fel de posibilitate de salvare, cum se înțelege și din următoarele rânduri: *„Nimic nu să mai poate înștimba. Acolea li-i locu pă veci. De ce s-o arăduit pă cale ceie re?! Trăbuie să hi şezută blânzî, în supărare! Mai scapă [sinucigașii] care n-o fost întreji la minte. S-a îndura Dumnezău și s-a afla atari răspuns și păntu ii!”* (Bonțe Ana, Ban).

La întrebarea dacă dincolo se păstrează relațiile de familie instituite aici, răspunsurile converg înspre ideea că mortul se alătură, cu siguranță, familiei sale, cu mențiunea explicită a informatorilor că cei necăsătoriți aderă la membrii familiei din care provin, în vreme ce văduvii, la membrii familiei soțului sau a soției, nu părinților de care s-au desprins prin cununie. Din punctul nostru de vedere, continuitatea relațiilor apare cu atât mai surprinzătoare cu cât se consideră că în lumea de dincolo nu sunt diferențe semnificative față de cea de aici în ceea ce privește structura familiară, în ciuda faptului că diferențele de vârstă sunt anulate: *„tăți îs de-o samă, bunici, prunci, nepoți, nu au vârstă. În rai tăți s-asamănă chipului lui Christos. La Înviere, tăți or hi de-o vârstă. Nu s-a mai şti care la câți ai o murit”* (Plotuna Veronica, Fildu de Mijloc).

Avem aici dovada unor reflecții de mare profunzime, cugetări asupra amplelor și generoaselor semnificații ale destinului uman: *„Copiii morți nebotezați stau între rai și iad, că nu-i din vina lor. Unu dintr-o mnie poate să mântuie, nici ciie mai sfinți nu erau siguri pă mântuirea lor, care s-o nevoit, da noi, câte poveri de păcate grele ducem cu noi!”* (Plotuna Teofil, Fildu de Mijloc). *„Douăzăci și patru [de vămi sunt], una păntru fiecare mare păcat. Să poate opri la o vamă și să hie cercetat. Injeru, Maica Domnului, ocrotitorii ce îi i-ai ales de model [patronii spirituali, mijlocesc la judecată, pentru suflet]. Deajaba. Și vulturu dacă îi ţânut numa într-o deară prins, tăt nu poate zbura. În vama respectivă să blochează, beție, o furat, îi prins. Dai pomană [de sufletul mortului], ceri [celui căruia i-ai dat] să să roaje păntru cine dai și zâci numile. Rugăciunea săracului îi mai bine primită, îi fără de mândrie”* (Brie Viruca, Sutor).

Se consideră că, încă din timpul vieții, omul își poate ușura trecerea prin cele douăzeci și patru de vămi, prin citirea de douăzeci și patru de ori a *Psalmilor lui David*, prin ștergerea păcatelor ce intră sub jurisdicția lor. Opririle, stările făcute de cortegiul funerar în drum spre cimitir, închipuie vămile, al căror număr diferă însă (șapte, douăsprezece, în opinia unor informatori sau douăzeci și patru). Alături de aceste repere trebuie amintit că, în concepția populară, prima oprire trebuie să se facă la ieșirea din curte și ultima, la intrarea în cimitir, cuprinzând și alte spații-cheie, valorificate ritual, precum, răscrucile, podurile, fântânile, *„în fața răstănirilor”*. Câteva mărturii de teren vor fi edificatoare în acest sens: *„Două zâle, sufletu stă încă pă pământ. Înainte de a să prezenta în fața lui Dumnezău, revede locurile pă unde l-o purtat pașii, pă timpu vieții, însoțât de injer. Diavolii stau să-l prindă cu ceva, cum s-ar zâce, să-l aibe cu ceva la mână, să-l poată osândi. Prin fapte, omu sângur să uăsândește. Apu dup-aceie, Dumnezo ştii, sufletu îi dus în rai şasă zâle de-a rându. Trizăci [de zile] în iad. Judecata îi în a patruzăcea. Familia face atunce parastas sau mai repide. Mai târzâu, nu ajută”* (Bonțe Ana, Ban).

Importanța simbolică a răscrucii *„se leagă de situația de intersecție a drumurilor, datorită căreia devine un soi de centru al lumii, îndeosebi pentru acela care se află într-un atare loc. Locuri epifanice (de apariții și revelații) prin excelență, răscrucile sunt bântuite de spirite în general de temut pe care omul are interesul să și le facă binevoitoare. În toate tradițiile, la răscruci au fost înălțate obeliscuri, altare, pietre, capele, s-au făcut inscripții. Astfel, acele locuri devin prilejuri de popas și reflecție. Sunt, de asemenea, locuri de trecere de la o lume la alta, de la o viață la alta, de la viață la moarte”* (Chevalier, Gheerbrant, 1994: 148). Amintim în acest context felul cum apar răscrucile și fântâna, unde se fac opriri, definind grota cosmică, *„reflectarea chipului în apa fântânii, contactul cu apa sacră, popasul din centrul răscrucii și meditația devin locuri și forme ale manifestării ființei, acest fapt oferindu-i șansa unei alegeri corecte”* (Suiogan, 2006: 205).

(Continuare în pagina 23)

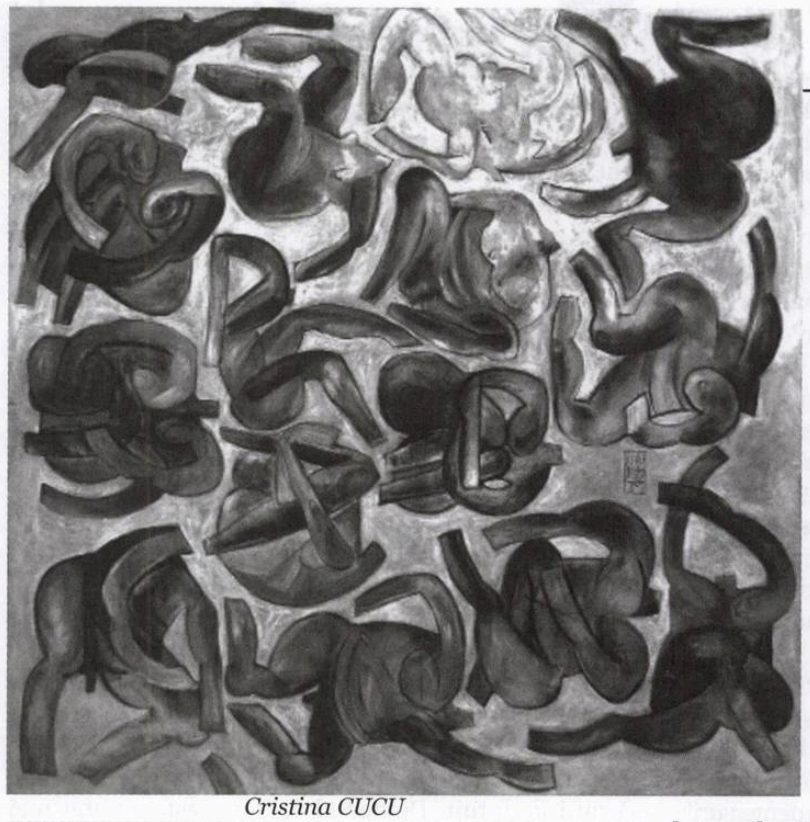

Cristina CUCU

Ion VĂDAN (1949-2012)

Încă de la debut (***Borgum Centenarium***, 1983, Editura Albatros) poezia lui Ion Vădan a fost receptată în spiritul unui curent literar cunoscut ca fiind purtătorul unei conştiinţe echinoxiste. Laurenţiu Ulici îi face un portret liric adecvat: *„Martor cândva al unei realităţi preexistente, pe care se străduia s-o ia drept decor semnificativ pentru propriile-i ieşiri afective sau reflexive, ion Vădan a descoperit, însuşindu-şi-o treptat, ARTA de a-şi construi în cuvinte realitatea care să-l încapă şi care calitatea de martor să cedeze locul calităţii de implicat"*. Despre pulsul frenetic al imaginarului din poezia lui Ion Vădan au scris: Victor Felea, Al. Ştefănescu, Gh. Grigurcu, Ion Pop, Ştefan Borbely, Al. Pintescu, Gh. Glodeanu, George Vulturescu, Radu G. Ţeposu, Mihai Ungheanu, Al. Cistelecan. (**Gheorghe PÂRJA**)

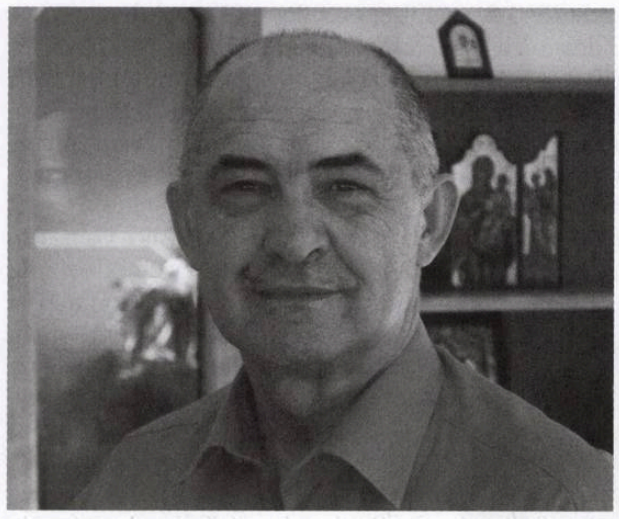

Elegia de aur

Unde e gloria sămânţa rară a Utopiei
edenul verbelor sacre
spaţiul fără de moarte
glasul făgăduit:

numai
purulenţa lascivă a melancoliei
ţipătul fără ferestre:

cum să dormi lângă femeia ta:
cum să năzuieşti MARELE MUNTE:
curgi apă limpede însă:
pe valurile tale amare
nimeni
nu va pluti...

Totem destrămat

Pann a murit
în spuma de mare a surlelor:
sângele meu leneveşte în oglinzile tale iubito
acelaşi strigăt iarăşi te contemplă
tu nu poţi nega zădărnicia cu buzele.
Fluşturatec nisip al dunelor albe
casa e zidită sub umbra molifţilor –
neiertătoare e singurătatea celui din pulbere:
dar alte semne dovedim dormind
prin franjurii de viţă deasupra dezastrelor –
furnicile roşii nu ne cutreieră
rămânem refracţia zborului palid
în apa golită de umbre...

Antijurnal

croazieră pe mările sudului
unde niciodată nu voi ajunge
când Orionul
înnebuneşte cu lumina lui crudă delfinii
Oh, noptatece adieri
textul vostru nu îl citeşte nimeni
ca pe o trădare înceată a stelelor
Prin limpezimea apei austere
inverse zboruri fluorescente
caută fragedul limb
al coralilor roşii. Itinerarii
secrete de ţipete
sclipesc prin mine
rescriind
un pact uitat cu tăcerea dintre două
dureri...

Estuar

Să pătrunzi într-o bibliotecă de cristal
să te aşezi într-un fotoliu de purpură
să nu existe nici spaţiu nici timp
lucrurile să aibă forma tăcerii perfecte
amintirea zilei de ieri să devină amintirea zilei de mâine
mişcarea mâinilor să o refuzi
spre-a nu fi smulse
firele de iarbă
crescute din coperţile cărţilor

nici pulberea să nu se spulbere
toate să rămână în ele însele
păsările să fie păsări
lumânarea – lumânare
fereastra – fereastră

să nu ieşi din LOGOS
(iată marea desăvârşire a contemplaţiei)
să te supui liniei ce uneşte un punct nedefinit
ca un punct pretutindeni

Măceşul

Măceşul scutură nopţi pe cei morţi
foşnete albe
silabisindu-le
numele

tâlc
uneltind împotriva imaginii ce îl conţine

recipient
de argint topind seul de pe cuvinte

deznodare
de grele mătăsuri:
sudoare
a îngerilor
contemplând golurile
din muzică
cum
scribul rămâne albind în afara durerii

să vămuiască
notiţele vieţii scrise pe plăcile
Röntgen...

Eugenio Montale

Poet scriind eseuri despre virgule şi intermizaţii precare
Îl vezi orbecăind prin utopiile degradate-ale urbei
făcând semne obscene statuilor impasibile.
Gloria nu are preţ nicicând –
îl auzi repetând cu grandoare plătindu-şi chiria.
Singur îşi spală cămăşile şi ciorapii
mizând pe demnitatea sărăciei hrănind inspiraţia
Conversează cu telefonistele promiţându-le trandafiri
ori poeme reglând suferinţa şi zodiile
după starea lui sufletească.
Singurul lui debitor e un câine făţarnic
Nu are prieteni nici amintiri
egal în tristeţe cu frunzele
îşi acordă o singură şansă:
aceea
de a-şi descrie viaţa
„aşa cum e ea"
fără înfloriturі
simplă ca o funie legând două mâini
ce odată cântau...

Optimism sau memoria ochiului

Nu credeam că moartea are o atât de perfidă putere
improvizează aceleaşi justificări penibile
între mâinile mele dezmierdate de zei
părul tău îmbătrâneşte iluminând înserările.

Nu credeam că ipocrizia se reîntoarce în vârsta
celui ce îşi aşteaptă socotelile
scuturând suferinţa de viziuni
prin frumuseţea ta trecătoare îndoiala să mi-o răscumpăr.

Nu bănuiam că ziua se gudură în tremurul greu al luminii
ca o pisică persuasivă-a tristeţii
depăşindu-şi prin perfidie orgoliul
substituindu-ţi gândul şi mişcările întrerupte.

Nu bănuiam nimic din toate aceste coduri înverşunate
adăugam experienţelor zilnice sagacitatea perversă
a vulpilor
până în clipa în care-am văzut culegându-se
mucegaiul de pe lobul urechii albastre a morţilor.

Nu bănuiam nimic din şireteniile destinului
moartea mă ademenea cu miile ei de nuanţe irepetabile
există în mine o frenezie a variantelor de a muri
până în cele mai mici amănunte
până la ultima lacrimă plânsă vreodată.

Nu bănuiam nimic din toate aceste vânzări de zile şi nopţi
eu trăiam toate inhibiţiile posibile şi imposibile
nimeni nu mi-a atras atenţia că voi muri
mă credeam nemuritor şi trăiam ca atare.

Oh, nu credeam că moartea are o atât de perfidă putere
prin gura mea ca printr-o lunetă filozoful priveşte stelele
prin gura mea ies furnicile din pământ
luate de întâia picurare-a luminii.

BITAY Zoltan

Delia POP

TREPTE ÎN DEVENIREA AUTOFICȚIUNII ROMÂNEȘTI

Apărut în condiții grafice de excepție la Editura Tipo Moldova din Iași, volumul intitulat ***Narcis și oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română*** (2012) constituie cea mai amplă lucrare a criticului Gheorghe Glodeanu. O precedă, printre altele: ***Mircea Eliade. Poetica fantasticului și morfologia romanului existențial*** (1997), ***Dimensiuni ale romanului contemporan*** (1998), ***Poetica romanului românesc interbelic. O posibilă tipologie a romanului*** (1998), ***Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței (1999)***, ***Liviu Rebreanu. Ipostaze ale discursului epic*** (2001, 2010), ***Max Blecher și noua estetică a romanului românesc interbelic*** (2005), ***Anton Holban sau „transcrierea" biografiei în operă*** (2006).

Cartea reprezintă o contribuție valoroasă la istoria diaristicii românești, fiind extrem de utilă cititorului specializat și lămuritoare, fascinantă pentru publicul iubitor de literatură. Lucrarea se detașează, deopotrivă, prin atitudinea oarecum mai empatică față de subiectul abordat (impresionează, de pildă, emoția și delicatețea cu care se apropie de însemnările Ioanei Em. Petrescu), aspect ce ne determină să așezăm condiția autoreflexivă a scriitorului român printre preocupările aparte ale exegetului. O dovedește și travaliul îndelungat necesar documentării și sistematizării materialului, autorul selectând din multitudinea de jurnale intime (autobiografii și memorii) ale scriitorilor români lucrările cele mai reprezentative, inclusiv însemnările aparținând diasporei.

Întreprinderea completează în mod fericit investigațiile de până acum în domeniu, dintre care se pot menționa, pe teren românesc, cele realizate de Eugen Simion (***Ficțiunea jurnalului intim***, 2001; ***Genurile biograficului***, 2008), Mircea Mihăieș (***Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea***, 2005), Ioan Holban (***O istorie a jurnalului literar românesc***, 2009), Olga Bălănescu (***Jurnalul intim în literatura română***, 1998), Liana Cozea (***Confesiunile eului feminin***, 2005), Anca Ursa (***Metamorfozele oglinzii. Imaginarul jurnalului românesc***, 2006) ori Mihai Zamfir (***Cealaltă față a prozei***, 1988).

De altfel, autorul – înainte de a formula propriile considerații vizavi de metamorfozele autoficțiunii în cultura noastră – parcurge critic cercetările predecesorilor (în capitolul ***Repere teoretice***), evidențiind contribuția fiecăruia la abordarea problematicii genului. Un spațiu considerabil alocă studiilor elaborate de Eugen Simion, exegetul remarcând „*eleganța exprimării, aspirația către exhaustivitate, profunzimea ideilor vehiculate*" (p. 25); încercarea de a configura o preistorie a fenomenului, fixarea unor criterii și reguli în tratarea diaristicii, valorificarea dimensiunii autobiografice a literaturii carcerale, includerea în analiză a unor forme de exprimare memorialistică mai recentă, cum sunt convorbirile și cartea vorbită, reprezintă alte aspecte apreciate de critic. Singurul repros pe care i-l face Gheorghe Glodeanu îl constituie absența opiniilor referitoare la jurnalul electronic (*weblog*).

Capitolul în cuprinsul căruia sunt prezentate contribuțiile semnificative la bibliografia diaristicii românești, cumulate cu trimiteri pertinente și productive la lucrările unor teoreticieni străini, majoritatea din spațiul francez (Philippe Lejeune, Jurgis Baltrušaidis, Michel Beaujour, Béatrice Didier, Alain Girard, Georges Gusdorf, Georges Poulet, Jean Rousset ș.a.), are în vedere, de asemenea, clarificarea unor concepte vehiculate în istoria genului (autobiografie, memorii, jurnal intim, pact autobiografic, pact romanesc, narațiune autodiegetică, narațiune homodiegetică, tipologii ale egoficțiunilor etc.); unele dintre acestea s-au dovedit adesea în mod impropriu utilizate chiar în lucrările de specialitate, implicit în dicționarele de terminologie literară. Sunt lămuriri ce se impuneau de multă vreme în demersurile teoretice vizând autoficțiunea și care vor înlesni în bună măsură apropierile viitoare de domeniul menționat.

Partea a doua a lucrării e intitulată ***Metamorfozele autoficțiunii în literatura română***. Având o întindere de peste 650 de pagini, ea examinează treptele hotărâtoare ale devenirii jurnalului intim românesc, începând cu secolul al XIX-lea, ca etapă a întemeierii (dintre pionieri fiind menționați B. P. Hasdeu, T. Maiorescu, I. Negruzzi și Iulia Hasdeu), traversând apoi perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale (din care sunt selectați unsprezece autori: A. Holban, E. Lovinescu, P. Dan, O. Șuluțiu, Camil Petrescu, L. Rebreanu, Mateiu I. Caragiale, Alice Voinescu, Jeni Acterian, G. Călinescu, M. Sebastian) și deceniile totalitarismului (ilustrate prin doisprezece creatori de autoficțiune: Arșavir Acterian, R. Petrescu, N. Balotă, M. Preda, Ioana Em. Petrescu, N. Steinhardt, C. Buzea, L. Ciocârlie, M. Zaciu, D. Jela, I. D. Sîrbu, V. R. Ghenceanu). În secțiunea următoare, se ocupă de unsprezece jurnale aferente exilului (aparținând unor personalități precum: E. Ionescu, M. Eliade, P. Miron, V. Ierunca, V. Horia, D. Țepeneag, M. Călinescu, S. Stolojan, P. Goma, B. Nedelcovici, M. Lovinescu), cercetarea încheindu-se cu scrierile egoficționale postdecembriste (semnate de A. Pleșu, M. Cărtărescu, Gh. Crăciun, F. Manolescu).

Drept criterii de selecție a textelor, Gheorghe Glodeanu folosește reprezentativitatea, valoarea estetică și cea documentară. Criticul precizează încă de la început că se oprește doar asupra creațiilor autoficționale aparținând scriitorilor, „*deoarece confesiunile acestora se caracterizează, de regulă, prin mai multă expresivitate. În plus, jurnalele intime fac numeroase trimiteri la geneza operelor lor majore și aduc informații utile privind viziunea despre literatură a diaristului*" (p. 21).

Fișele analitice individuale debutează, majoritatea, cu încadrarea scriitorului în epocă și în evoluția fenomenului literar. Trecerea de la operă la om se realizează firesc, exegetul urmărind maniera specifică în care, prin intermediul însemnărilor cotidiene, ființa auctorială se rostește pe sine, construind o anumită viziune asupra existenței sale (care nu se suprapune întotdeauna perfect peste cea reală: „*Oglinda lui Narcis* – notează cercetătorul – *a devenit o metaforă textuală a autoficțiunii, iar* ***reflectarea eului trădează tendința de idealizare***" – p. 6; s.n.).

Indiferent de epocă și de personalitatea în discuție, Gheorghe Glodeanu găsește de fiecare dată unghiul cel mai potrivit de a întâmpina omul viu din spatele cărților. Îl reconstituie în singularitatea sa (de altfel, orice diarist se dorește recunoscut de contemporani și de posteritate în autenticitatea lui, așa cum și-o exprimă/creează el însuși), cu treptele specifice devenirii sale, păstrând din mulțimea de notații ale diverselor vârste elementele care îi dau sens și o duc mai departe, neignorând limitele și incertitudinile. Domnia sa rezervă un spațiu distinct „*confesiunilor cu valoare metatextuală, prin care fiecare autor încearcă să își exprime propria poetică a intimismului*" și analizează „*relațiile dintre diarist, operă, destinatar, raportul dintre eul confesator și lumea pe care o reflectă*" (p. 21).

Așadar, metoda „speculativă" o constituie, atât pentru creatorul de egoficțiune, cât și pentru comentator, parcurgerea a ceea ce este vremelnic (risipirea în cotidianul concret, banal, sub tirania urgențelor și a multiplelor îndatoriri profesionale, care limitează cu violență timpul creatorului; fragilitatea crescândă a propriului trup, mergând adesea până la „căderea în corp"; neîncrederea în realul incomod și în ceilalți, de care nu o dată se izolează, improvizându-și un fel de „cameră Sambô", unde să fie doar cu adevărul său; confortul material deseori precar, împovărând construcția decentă ca ființă umană și ca om de cultură; relațiile sinuoase cu alți scriitori, cu editurile, cu cenzura) în paralel cu – sau drept punct de pornire pentru – considerații de natură spirituală.

Diaristul – constată Gheorghe Glodeanu – e conștient de vulnerabilitatea scriiturii în oglindă: spovedindu-se jurnalului, adică lăsând deoparte măștile cele de toate zilele, acesta se lasă privit/speculat de virtualul cititor și experimentează astfel, în proporții subiective, anxietatea ca adevărul unic, strict personal, să nu-i fie intuit. Demersul se dovedește cu atât mai obsedant cu cât însuși diaristul, căutând să-și descifreze condiția, întâmpină dificultăți în a o accepta și în a se accepta. Fiindcă oglinda în care se privește/se scrie îi modifică sinele, îl fragmentează, lucrare asupră-i ce echivalează tocmai cu o validare a precarității sale.

Gândind și gândindu-se pe sine, iubindu-se și disprețuindu-se în egală măsură, confesorul se autoevaluează necruțător, șocând prin franchețea – literaturizată, desigur – a dezvăluirilor. În acest sens, Lucian Raicu afirma că jurnalul „*presupune neapărat un act sacrificial, o* ***jertfire a demnității*** *celui care scrie*" (***De ce se scrie <jurnal>***, I, în „Contrapunct", nr. 20/1990, p. 3). E interesant faptul că atari secvențe declarative, care conferă atribute omenești-mult prea omenești scriitorului, reușesc să capteze consistent curiozitatea cititorului (obișnuit sau inițiat) de autoficțiune, oferindu-i detalii ce pot înlesni o abordare mai profundă a universului operei sale. Ele constituie tot atâtea ocazii de a înțelege cât de imperioasă e pentru creator nevoia de a scrie și cât de mult afectează marginile și capriciile unui corp supus trecerii vitalitalitatea artistică. În acest sens, găsim în ***Ușa interzisă*** a lui Gabriel Liiceanu următoarea însemnare: „*Ei simt mai tare* ***că mor*** *și încearcă să fixeze timpul: timpul* ***lor****, pe care îl decupează, îl țin în brațe, îl mângâie și pe care îl depun cu grijă undeva, pe un pat de hârtie, ca și cum acolo el ar fi sustras propriei curgeri*"; lasă impresia că „*se bat pentru fiecare zi a lor și că, răstignind efemerul pe o foaie de hârtie, vor continua să trăiască propunând celorlalți, în locul vieții lor irepetabile și finite, masca ei mortuară, mulajul în ghips și bronz al gândurilor, emoțiilor și vanităților lor*" (Ed. Humanitas, București, 2002, p. 144-145).

Este vorba aici nu doar de trecere, de moartea fizică, ci mai ales de moartea literară. Înseamnă responsabilitate față de cultura căreia îi aparțin, sesizabilă atât la scriitorii de jurnal din interiorul granițelor, cât și la cei din diaspora, înseamnă impunerea de standarde care să contribuie la sporita ei recunoaștere în lume. Sunt pilduitoare, din perspectiva amintită, confesiunile (jurnaliere, precum și memorialistice) ale scriitorilor din exil și ale celor care au beneficiat de lectorate sau de burse de creație/de studiu în diverse țări. Pătrunzând în intimitatea altor culturi și aventurându-se în cunoașterea Străinului la el acasă, aceștia au avut șansa de a privi identitatea noastră culturală și prin oglinda Celuilalt, reușind astfel să o înțeleagă într-o manieră mai complexă, mai puțin subiectivă.

Gheorghe Glodeanu subliniază faptul că, indiferent unde aceștia s-ar afla, așa cum sinele constituie pentru diarist cea de pe urmă referință, punct de pornire și sens ale confesiunii, tot așa regăsim spațiul românesc, cu luminile și umbrele sale, adulat și contestat pentru motive dintre cele mai diverse, însă mereu amintit și râvnit. Așa cum este.

Sunt cele de mai sus doar câteva din caracteristicile autoficțiunii surprinse de criticul Gheorghe Glodeanu în volumul de față. Ele demonstrează că „*jurnalul intim românesc are o istorie și un statut aparte*", că, „*nu întâmplător, clasificările vehiculate în alte literaturi nu sunt operante și în literatura noastră*" (p. 52).

Cu toate acestea și în ciuda bogăției materialelor parcurse, analistul izbutește să elaboreze o lucrare bine închegată, care merită cu prisosință atenția celor receptivi la fenomenul cultural.

Eugen URICARU

(fost preşedinte al Uniunii Scriitorilor din România)

„NU EXISTĂ O IDEOLOGIE LITERARĂ A OPTZECISMULUI”

Gheorghe CRĂCIUN

Emanoil Toma: - Domnule Eugen Uricaru, îmi aduc aminte că, la Braşov, când ne-am întâlnit la filiala Uniunii Scriitorilor, înainte de alegerile pentru funcţia de preşedinte al Uniunii din 2000, v-aţi angajat că veţi rezolva câteva chestiuni pendinte de Uniunea Scriitorilor. De când aveţi mandatul, ce aţi rezolvat?

Eugen Uricariu: - *Eu nu ştiu ce vă interesează pe dvs., pentru că problemele, pe măsură ce le rezolvi, se multiplică. Era vorba de o casă de odihnă a scriitorilor... Haideţi s-o luăm aşa. Primul lucru: hotelul din Bucureşti, de pe strada Căderea Bastiliei, se află în faza finală. E în fază de finisare, cred că în luna septembrie îl dăm în folosinţă. Ceea ce vreau să vă spun este un lucru extraordinar, pentru că este prima proprietate integrală a Uniunii Scriitorilor; şi Casa de la Neptun e proprietatea Uniunii Scriitorilor, dar terenul nu este al Uniunii. Aici este totul al Uniunii. Deci are o proprietate. Iată cum Uniunea Scriitorilor păşeşte în noua economie de piaţă. Casa de la Sovata se află în plină renovare; s-au terminat două nivele, mai sunt încă două nivele. În ce sens renovare? Acolo, grupurile sanitare erau pe hol, nu erau gaze. Fiecare cameră va avea grup sanitar propriu, se introduce încălzirea centrală cu gaze, s-a reparat acoperişul, se repară ceea ce e de reparat şi cred că va fi unul din lucrurile cele mai bune pe care le va avea Uniunea din punctul de vedere al Casei de Odihnă şi Creaţie. Şi se adaugă această casă la sursele de venituri ale Uniunii. La Constanţa cred că în această toamnă, pentru că noi am cumpărat acolo o clădire mai veche, uşor dărăpănată, ca să zic aşa, dar este aproape de Piaţa Ovidiu, şi în această toamnă o reparăm şi facem un mic hotel şi un restaurant, care vor fi destinate oraşului Constanţa, nu turiştilor ocazionali pe timp de vară. Din punctul de vedere al programului social pot să vă spun că, în ciuda acestor mari cheltuieli pe care le-am făcut, lucrurile merg bine, am reuşit să păstrăm în continuare sistemul nostru de asistenţă, care se referă la ajutoarele sociale date lunar şi la masa la restaurant pe care o iau scriitorii din diferite oraşe ale ţării. La Bucureşti chiar avem o categorie căreia îi ducem şi masa acasă. Am continuat şi am lărgit această iniţiativă de asistenţă socială. În ceea ce priveşte programele internaţionale, ele au crescut, vedeţi, anul acesta suntem la a treia ediţie a Festivalului Internaţional de Literatură. Tot anul acesta am reuşit să facem şi cea de-a cincea întâlnire a scriitorilor români din întreaga lume. Dar anul acesta s-a reuşit într-un mod cu totul deosebit. A fost cea mai mare participare, au fost discuţii foarte consistente pe lângă tema pe care am avut-o, „Literatura română, unde ne aflăm”, şi au fost destul de multe, vreo 26 de comunicări. Am avut şi un seminar dedicat relaţiilor dintre români şi evrei şi un seminar dedicat traducerilor reciproce ca punte de legătură între naţiuni. Iată un program complex, care s-a bucurat de foarte mare atenţie şi chiar de o atenţie nu doar din partea presei, ci chiar şi a înaltelor oficialităţi ale statului. Scriitorii au primit vizita preşedintelui Ion Iliescu. Au fost discuţii foarte interesante. Şi mesajul primului ministru a fost adresat. Nu e vorba de campanie electorală, în niciun caz, ci de atenţia pe care, în mod normal, statul trebuia să o acorde culturii.*

E.T.: - Veţi îmbunătăţi legea dreptului de autor?

E.U.: - *Iese noua lege a dreptului de autor. Trebuie să iasă într-o formulă acceptată de Uniunea Scriitorilor. Cred că sunt lucruri care întăresc poziţia autorului. E favorabilă.*

E.T.: - Aţi trecut prin şi v-aţi legat profesional şi afectiv de toate cele trei „provincii istorice” ale ţării. Cum explicaţi acest fenomen? Aveţi preferinţă pentru unul din aceste locuri?

E.U.: - *N-am nicio preferinţă specială. Asta nu înseamnă că sunt de nicăieri. Dar mă simt un om care îşi găseşte resurse în toate provinciile ţării. În general, îmi displac aceste discuţii regionaliste. Poporul român, ca naţiune modernă, n-aş putea spune că are o istorie consolidată. Mai avem multe de făcut pentru a reuşi să facem faţă concurenţei culturale pe care ne-o propun celelalte naţiuni. Orice acţiune din aceasta, de separatism, în ghilimele, „cultural” sau de altă natură, mi se pare contraproductivă şi nu este în ideea ascendentă a istoriei noastre.*

E.T.: - Vă cunoaştem ca autor al unor cărţi publicate în anii ’70 şi a nu mai puţin de şapte volume apărute în anii ’80. În ce relaţie vă situaţi în raport cu „şaptezecismul” şi cu „optzecismul”?

E.U.: - *Mie mi se par caraghioase toate aceste lucruri. Optzecismul, ca şi cum în literatura română contemporană n-am putea găsi exact aceleaşi elemente la alte generaţii. Acestea sunt grupuri de prieteni, grupuri de interes la un moment dat. Nu există o ideologie literară a optzecismului, după părerea mea, şi cu atât mai puţin a tot ce a urmat. Ideologia literară nu se face pe promoţii. Ideologia literară reuneşte oameni care gândesc, cred în aceleaşi valori estetice. De aceea, toată această campanie care s-a făcut pe generaţii – iată, optzecismul a încolţit la rândul său – nu arată decât o preocupare extraliterară. Avem nevoie de literatură bună, iar în cazul acestei literaturi bune, desigur, se pot desprinde curente, grupuri literare, ş.a.m.d., dar nu cred în promoţiile de pe băncile şcolii şi care sunt turnate după un calapod. Toţi cei care publică în ’80 sunt optzecişti, nu e adevărat. După cum toţi cei care au publicat în anii ’70 n-au fost şaptezecişti sau ăia şaizecişti... fiecare cu personalitatea sa şi cu afinităţile sale. Deci reorganizarea se face mai târziu. Nu-mi place literatura care apare pe piaţă cu un manifest înainte. Concluziile sunt importante, nu promisiunile.*

E.T.: - Referitor la scrierile dumneavoastră de inspiraţie istorică, vă rog să ne spuneţi câteva cuvinte despre situaţia de atunci şi de acum a romanului istoric.

E.U.: - *Cred că tot ce am scris eu cu pretext istoric e o literatură normală, nu a fost subordonată, deci cine va citi, va vedea, n-a fost subordonată unor comenzi, din contră, era foarte greu pe atunci nu să scrii, ci să publici lucruri care puneau sub semnul întrebării anumite valori oficiale. Eu mi-am găsit această cale, am folosit ca pretext momente istorice şi am discutat despre lumea în care trăiam.*

E.T.: - În cărţile dumneavoastră, există fantasticul utopiei, misterul personajelor, istoria, actualitatea. Care ar fi raportul dintre acestea?

E.U.: - *Poate prin natura mea sunt apropiat de această literatură în care utopia, nu întotdeauna pozitivă, e prezentă, în care există fantasticul, nu întotdeauna misterios, dar pur şi simplu realitatea noastră înconjurătoare e fantastică, în măsura în care nu-i înţelegem chiar toate mecanismele şi în care multe lucruri ne scapă. Vreau să spun că în viaţa fiecărui om, în fiecare zi se întâmplă un fapt misterios, numai că poate nu este atent la el. Acesta e punctul meu de vedere ca individ trăitor pe acest pământ, şi lucrurile astea m-au interesat. Eu cred că există o continuitate în toate, că nimic nu este întâmplător, numai că pe noi ne surprind lucrurile pe care nu le cunoaştem.*

E.T.: - Alain Robbe-Grillet, unul din corifeii experimentului numit „noul roman”, a devenit membru al Academiei Franceze. Afirmaţi cândva că *„foarte multe dintre experimentele în domeniul romanului vin din puţinătatea talentelor”*. Ce credeţi că se mai poate experimenta în materie de naraţiune la începutul acestui mileniu?

E.U.: - *Păi, în primul rând, se poate experimenta moartea naraţiunii. Foarte des întâlnim cărţi care sunt perfect teoretizate, chiar cu talent teoretizate şi demonstrate ca valabile, care nu prezintă niciun interes pentru cititor. Eu cred că, până la urmă, naraţiunea, povestea, este foarte importantă. Eu cred în povestea mai densă şi mai plină de semnificaţii, dar spusă într-un mod firesc, într-un mod natural, cu mai multe nivele de lectură, dar toate aceste nivele de lectură trebuie să fie la fel de interesante. Cred că puţinătatea talentului te face să foloseşti inteligenţa. Eu cred că un scriitor adevărat trebuie să fie şi foarte inteligent şi foarte talentat.*

E.T.: - Sunteţi directorul suplimentului „Ziua literară”. Îi cunoaştem „programul”. Care ar fi, totuşi, deosebirea dintre Marin Mincu şi ediţia Mircea Martin a Cenaclului Uniunii Scriitorilor?

E.U.: - *Dl Marian Mincu a făcut un lucru bun, dar a epuizat, să spunem, o formă de prezenţă a literaturii sau a aspiraţiei către literatură. Dacă observaţi bine, în ediţia Mircea Martin, lucrurile sunt mai aproape de curentul principal. Domnul Mincu, o persoană, din punct de vedere artistic, extravagantă, a încercat să prezinte în acest cenaclu un anumit grup, o anumită generaţie, un anumit punct de vedere asupra literaturii, care, fiind doar „anumit”, nefiind neapărat toată literatura, la un moment dat, s-a epuizat. Am găsit o nouă formulă, prin bună înţelegere şi prin acceptarea unei realităţi, în care se dovedeşte că literatura este mult mai cuprinzătoare decât, să spunem, un anumit fel de a face literatură.*

E.T.: - Care credeţi că sunt principalele provocări la care trebuie să răspundă Uniunea Scriitorilor, în contextul nostru istoric, social, politic?

E.U.: - *În primul rând, eu cred că are marea misiune de a proteja, chiar acesta este cuvântul, a proteja creaţia naţională autohtonă. Suntem supuşi unei presiuni extraordinare! Nu spunem că nu se citeşte. Se citeşte foarte mult! Să ştiţi, se vinde carte foarte mult! Se fac bani din carte! Numai că toţi aceşti bani nu se fac din cărţile româneşti sau ale scriitorilor români! Nu se citesc cărţile scriitorilor români, se citeşte tot felul de literatură internaţională de trecere a timpului, de hobby-uri şi alte mici pasiuni. Scriitorii români, câţi sunt cu adevărat scriitori, deci nu toţi membrii Uniunii Scriitorilor sunt cu adevărat scriitori şi nu toţi cei care se consideră scriitori, sunt scriitori – aici sunt tot felul de aproximări: atâta timp cât vor scrie cu sufletul în limba română, poporul român mai are o şansă de supravieţuire între celelalte popoare ale lumii. Pentru că, vreau să vă spun, „războiul”, cu ghilimele, continuă în planul valorilor spirituale.*

E.T.: - Într-un interviu pe care l-aţi acordat la Câmpina, chiar în ziua în care împlineaţi 55 de ani, apreciaţi: *„Ca scriitor şi ca preşedinte, cred că ne găsim într-un moment de maximă criză şi nu este o criză a culturii şi a literaturii, ci o criză din cauza culturii şi din cauza literaturii”*. De atunci, lucrurile s-au schimbat în vreun fel?

E.U.: - *Nu. Nu s-au schimbat. S-au adâncit. Asta este.*

E.T.: - *Despre scăderea interesului pentru lectură spuneaţi, tot atunci: „Oamenii se mulţumesc să se uite la televizor şi să primească aceeaşi cantitate de informaţie culturală, oricare ar fi. Capacitatea lor de a dialoga cu eternitatea a dispărut”. Ce soluţii aţi avea pentru a încuraja lectura, aflată într-un alarmant declin?*

***E.U.**: - După cum am spus, se citeşte ceva care seamănă cu televizorul. Se citeşte ceva care seamănă cu ceea ce se dă la televizor. Eu cred că rolul lecturii este important, este imens. Dacă gustul pentru lectură nu este trezit din vârstă fragedă, pe măsură ce omul înaintează în vârstă, renunţă. Renunţă la multe lucruri. Trebuie să-i dai, încă de mic, un orizont foarte larg, pentru ca, atunci când începe să renunţe, să-i rămână ceva, până la urmă.*

E.T.: - La recentele Premii ale UNITER, observatorii au subliniat orientarea spre tineri, spre proiecte înnoitoare. Se poate întrevedea aşa ceva şi în cazul premiilor Uniunii Scriitorilor şi, în general, ce trebuie făcut pentru ca prestigiul, vizibilitatea publică a acestora să crească?

E.U.: - *Premiile Uniunii Scriitorilor sunt date de Uniunea Scriitorilor pentru membrii Uniunii Scriitorilor. Aceasta este prima chestiune.*

(Continuare în pagina 22)

Horia GÂRBEA

ca florile din mai

n-am mai trecut demult prin sat
şi-mi spune
un om ce de pe-acolo a venit
că s-au înmulţit crucile
şi-n cimitir
dar mai ales
pe marginea drumului

ăl cu remorca plină de porci
ăl cu microbuzul
şi calea ferată
ăl cu ciocnirea frontală

merg spre biserică
privesc zăvoiul aproape negru
văd ciocadia cum curge
furioasă de parcă
n-a mai curs de cincizeci de ani

aud berzele
clămpănind a pustiu
şi susurul neliniştit
al televizoarelor
încolo nicio lumină

ies din cimitir
o iau pe liniuţă
şi mă trezesc
că-mi spune satul „dumneata”
apoi că fug toţi
într-o direcţie necunoscută

nu înţeleg nimic
prind numai un murmur
doar câteva cuvinte

ăl cu remorca
şi cu calea ferată
ăl cu ciocnirea frontală

trecătorul din karona

trecea prin karona
un tip cam zdrenţăros
nu privea pe nimeni
nu dădea bună ziua
un tip cam suspect
după el şi-au zis cetăţenii
după el şi-au
şuierat poliţiştii
după el pompierii
poate ne dă foc după el

ieşea insul acela
zdrenţăros şi suspect
din karona
nu privea pe nimeni
nu-şi lua rămas bun
şi toţi cetăţenii după el
toţi chiar şi copiii
îşi şopteau după el
cine ştie cine e
cine ştie unde se duce

rămăsese în urmă karona
şi toţi după el
după omul acela ciudat
toţi şopteau după el
cine ştie ce vrea să mai facă
da cine ştie
ce planuri are mârâiau
după el

şi tot aşa până s-a auzit tunetul
până a strălucit fulgerul
cu care zeii au prefăcut karona
în scrum albăstrui
în bile de zgură sticloasă

trecutul – o sărbătoare

tâmplarul îl ştii
ţii minte cum bătea el
cuiele în cosciuge din
două lovituri cu dosul teslei
intra tot cuiul nu-l
mai scotea nici dumnezeu
îl ştii pe tâmplar
ei a îmbătrânit
de nu-l mai cunoşti
abia se mai târăşte
până la cârciuma lui vasile
abia mai ridică paharul
albăstrui cu fundul gros
până bea cinzeci trece ora
şi aprinsul unei ţigări
durează până mâine

îl ştii pe gropar ştii
cum săpa ca un excavator
ce gropi făcea late adânci
abia îl mai vedea din ele
dădea de apă plutea mortul
în sicriu ca într-o bărcuţă
ei bine a îmbătrânit dacă
pleacă spre cârciuma lui vasile
la prânz ajunge către seară
şi dacă bea o sută adoarme

dar pe bietul popă îl ştii
ţii minte cum prohodea
cu viteza sunetului
cum învârtea cădelniţa peste mort
ca pe ciocanul de la stadion
a-mbătrânit săracul noroc
cu enoriaşii că-l duc cu maşina
până la cârciuma lui vasile
îl leapădă pe primul scaun
şi noroc cu vasile că-i mai
ridică paharul la gură

şi pe vasile îl ştii
slab cum era parcă
a pus carne pe el parcă
a crescut a întinerit învârte
butoaiele ca jonglerii la circ
un bobârnac dacă dă
vreunui beţiv cade ăla în nas
pe gropar şi pe tâmplar
când îi dă cu capul de masă
se aude de la pod iar
pe sărmanul popă îl ia de guler
şi-i repede paharul pe gât

unii spun că l-au văzut pe vasile zburând
ca un liliac trecea peste sat

duminică dimineaţă

vin corbii
vin corbii
pe câmpul de luptă
găsesc o oaste împietrită
fără generali
fără inamici
o singură oaste necomestibilă
înfiptă în pământul
bătătorit de goana cailor

vin pescăruşii
vin pescăruşii
pe plajă găsesc
o corabie pietrificată
fără căpitan
fără pânze
o corabie împlântată
în nisipul netezit
de trecerea vântului

Ioan Anghel NEGREAN

în piaţa catedralei
doisprezece copii
în straie grele de gală
poartă lumânările albe
nu se vede flacăra lor
în soarele dimineţii
abia se văd ele albe
şi înalte cum sunt
mai clară apare umbra lor
pe marmura treptelor
şi deasupra se rotesc corbii
şi deasupra se rotesc pescăruşii

treizeci şi nouă

un deşert o dună
pe care patruzeci de luptători
au cucerit treizeci şi nouă
de steaguri
iar despre ultimul
nu se ştie nimic

străzile pe care
voiam să trec
urmând harta feţei tale
sunt aceleaşi
pe care trecea luna
pe care trecea moartea
iar despre ploaie
nu se ştie nimic

mâinile noastre
intră în toate bibliotecile
şi pe degete se poate citi
un rezumat
al celor mai înălţătoare
o mie de abjurări
cât despre ultima dintre ele
nu am aflat nimic

dacă inima nu s-ar fi rupt
dacă totul nu s-ar fi
spintecat în două
aş fi vrut să te întreb
despre ultimul steag
de ploaia căzută pe străzi
şi despre ultima renegare

şi cât de simplu ar fi
dacă măcar
umbrele lor ar răsturna pe covor
cutia cu peniţe stricate

dar aşa
cel din urmă drapel
e ca ploaia de ieri
şi din străzile
pe care am trecut
se ridică alte treizeci si nouă
de întrebări pentru tine

noaptea o maşină galbenă
spală oraşul

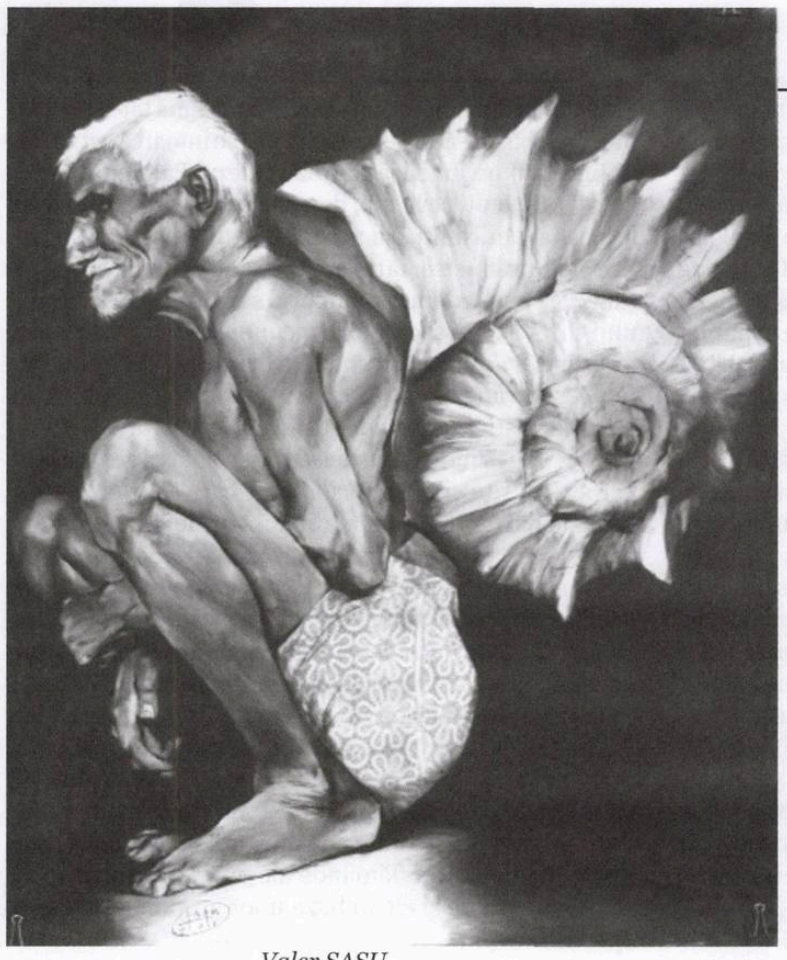

Valer SASU

Liviu Ioan STOICIU

Dinlăuntru spre în afară

flori aruncate pe jos, pe urcuşul către Biserica din
secolul al XV-lea, lipsită de sfinţi
pictaţi, cu doi ochi-ferestre în catapeteasmă, cu câmpuri
energetice – în care slujesc patru preoţi,
înconjuraţi de prapuri. Ce ţi-ar trebui, înainte de toate,
călcând pe florile aruncate pe jos, pe
urcuş? Să fii descendent dintr-o familie de nobili? Că
nu ţi se dă destulă importanţă –
intri şi în cimitir, te înalţi pe vârfuri şi rupi un
măr de pe o creangă, hai,
muşcă şi tu o gură, să afli ce ţi-ar mai trebui,
ia te uită ce contraforţi are
Biserica, îi e greu. N-au pornit spre tine razele de lumină?

Pluteşti. Îl admiri pe o fereastră din turn pe
cel ce trage clopotele,
„veşnica pomenire", ce auzi dinlăuntru? „Prin marea
scurgere a vremii" – e o halucinaţie
colectivă. Desprinşi de pasiune, frică şi ură, mai facem
un pas dinlăuntrul nostru spre
în afară.

Hai cu tata

N-a primit nimic de sus. Vine
pe valurile morţii, are inimă de pui de găină. Hai
cu tata, focule. Nu te obosi – îi
sting întâi ochiul drept, ce-o să mai rămână din el?
Nimic,
şi-a făcut datoria în faţa lui
Dumnezeu, mai mult nici nu trebuie. N-o să mai dea lumină?
Gând la gând, îi stă pe umeri, încârligat: bietul lui
înaintaş. Îi oferă o imagine asupra
răului. Nu mai scap eu singur de mine însumi, darmite tu.
„Credeai că aici n-ai să găseşti sminteli"? A
fost legat de pat, la el acasă, ceilalţi i-au dat foc. Nu e
adevărat, s-a aprins aşternutul de la
ţigară, era beat. „Tata era îmbrăcat cu pantaloni
scurţi şi tricou. Am văzut cum şi-a turnat benzină pe el şi
apoi am văzut numai foc"... Gândire,
voinţă.

Hai cu tata, focule. De unde te-au scornit
ăştia? Ca pe o a doua slăbiciune, de atunci. Pe valurile
morţii. Foc stins cu lacrimi: că din
momentul în care l-au zărit, le-au venit lacrimi în
ochi, gârlă... Cum

să înduri atâta fără să crâcneşti?

Cu cine vorbeşte?

vrabia grăsuţă din tufa uscată de măceş îl
priveşte
dând din cap, nesigură pe ea,
jumulită, el priveşte, printr-o perdea de apă
congelată,
parcă, aşezat pe bancă, prin geamul
prăvăliei, cum i se dau cu cremă pantofii
negri unui
poliţai tânăr, lustragiul are
câte o perie în fiecare mână: du-te, mă, în morţii
mă-tii, aude, un copil e

împins de alt copil în tufa de măceş, se zgârie în
ghimpi, vrabia zboară, speriată,
face rotocoale greoaie, pe trotuar, opriţi
deodată, doi
adolescenţi se sărută în timp ce trece pe
lângă ei o maşină Dacia-bătrână, care are în
portbagaj,
deasupra, un sicriu legat cu sfoară... E o

primăvară fictivă, îşi zice
el cu voce afectată, o primăvară care-şi
schimbă periodic
sensul câmpului electromagnetic! Parcă:
printr-o perdea de apă congelată... Îi vine să urle,
„vezi că
tunsul oilor nu e decât până la 25
aprilie anul ăsta, mai câştigi şi tu un ban, ce-ţi
strică". Bine, tată, vin acasă sâmbătă... Îşi

prinde faţa în palme: tatăl lui a murit acum un an pe
vremea asta: cu cine vorbeşte? Îi
e sete, înghite în sec, nu mai poate să aştepte camionul
să descarce, o dată pe săptămână, lunea,
pachetele de ţigări Mărăşeşti, lăsase rând la coadă, că
i se făcuse rău, stă de dimineaţă aici şi
acum e ora 15...

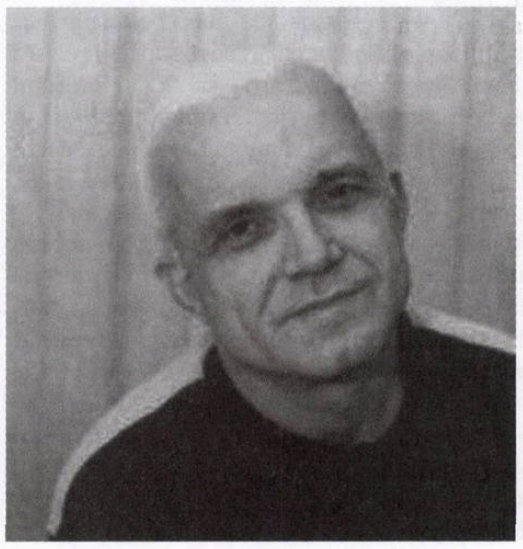

Rămâne numai truda

Risipire a minţii. Pe
o uliţă blocată de ţărani, la clacă, seara. Ţărani în
faţa casei lor, pe uliţă, pe scăunele,
lângă maldărele de păpuşoi, puşi pe depănuşat, toamna,
ajutaţi de o brigadă a morţilor
satului, „bărbaţi scăpaţi din închisoarea invizibilă
a lui Dumnezeu", ce

au cioplit, până să se întoarcă aici, la
vatră, mici cuţite de piatră, vârfuri de lance, topoare,
răzuitoare, repetând întocmai gesturile
învăţate de la părinţii lor, care le aveau învăţate de la
părinţii părinţilor lor, de la
facerea lumii... „Că rămâne numai truda". După

stingere, obosiţi de muncă, în
tabără, morţii, special, având să se numere unii pe alţii:
pe unii, copii, îi înghiţea pământul şi
nimeni nu mai putea să afle nimic de ei, iar alţii, tineri,
violau femeile ţăranilor. Doar
bătrânii, la culcare, răstigniţi în pat, îşi mai ciuleau
urechea în liniştea nopţii la „gemetele
cosmosului".

Ultimul dram de candoare

bat câmpii, dau din cap, sunt prăpăstios, am
ajuns la capătul puterilor? Mă
opresc: în faţa mea, cu un păhărel de lemn, o fetiţă vinde
seminţe de bostan, prăjite, „doriţi de 5 lei?"
Aprob. Plec, aplecat de spate.

Învins, la Bucureşti. Sunt o bucată de fier spongios,
fierbinte, o bucată dusă sub un şopron,
aşezată pe o piatră mare, lovită cu nişte ciocane şi
transformată în vârf negru de săgeată?
Să ferească Dumnezeu să mă întorc eu împotriva
dumneavoastră, spun: oprit
iar, de data asta în faţa unor rădăcini care
te vindecă de orice boală, întinse pe o pătură, rădăcini

din pădure, curate, cumpăraţi? Vindecă
şi sufletul, aud râzând o doamnă. Depinde: dacă sunteţi
îndrăgostită... La vârsta mea,
domnule, femeile încalecă boi împodobiţi, purtând
burdufuri de piele pline cu apă, pe arşiţă –
e o reverberaţie? Nervul auzului îmi retransmite
vibraţiile
la creier. Sunt închise porţile către Iad. Arşiţă

a sufletului impregnat cu evenimente trecute: bat câmpii,
îmi vine să mă omor.
Mi-am pierdut şi ultimul dram de candoare...

Am greşit epoca

Au deschis o uşă către lumea din afară. Unde dumnezeu
sunt?
Atelierele din interiorul lor imitau ce le trecea
prin minte, pe fondul unui desiş de papirus... Stai un pic, nu
văd, e un leu care devorează aici? Nu! Uite, acolo
e o zeiţă goală... e o compoziţie
simetrică, decorată cu pastă de sticlă turnată în adâncituri.
Mai degrabă femeia aia, din fereastră, are stil...
Unii au fost întorşi prin hipnoză, se îndepărtează de ceilalţi,
înfricoşaţi, alţii îi apucă de păr pe duşmanii lor
îngenuncheaţi şi se pregătesc să le taie capul. Ce v-a apucat,
oameni buni? Unde am greşit? Sunt condiţii
naturale vitrege, „care se formează pe o bază oscilatorie,
diferită de a voastră": acolo s-au conservat
bine şi urmele trudei lor.
Închideţi uşa către lumea din afară! Sunt

influenţe ale cauzelor noastre demult uitate? Sau dereglări
fizice. E la mijloc atâta compasiune... Cine ştie
cine controla această regiune cu pavajul neatins, pierdută
între Orient şi Occident, devenită
punct de atracţie, care
va aminti cu amărăciune de zecile de generaţii de dinaintea
noastră, visătoare, rugându-se în sanctuare.
Devenite, în timp, surse ale durerii. Sunt greu de urmărit
perioadele de abundenţă şi cele de sărăcie,
şi unde li se ascund duhurile – poate la curtea regelui,
poate în găurile şobolanilor, poate pe vârful
muntelui: au fost momente de criză acută, au fost unele
favorizate şi altele vândute cui trebuie...
Tu poţi să ţii permanent cont de suferinţa celorlalţi? Eu
nu. Ni s-a transmis din trecut o febră

frecventă... Oftezi. Rămân atâtea împrejurări nelămurite,
puterea e preluată după moarte de alt
destin, e inflamată. Ridici mâna în semn de venerație – nu
suntem, până la urmă, decât
o lumină ultravioletă, care apare şi se stinge.

Paul LEŞ

Ioan Florin STANCIU

PRAFUL ŞI PULBEREA

Primăvara, un fluviu de păsări exuberante plutea în valuri fremătătoare pe deasupra satului, îndreptându-se către Marile Lacuri şi către labirintul verde al Deltei. Pentru ele, de acolo, de sus, degetul cu unghie de scoică al Capului Midia, moscheea şovăielnică de la Caraharman şi spinarea de şalău afumat a grindului Chituc erau Pământul Făgăduinţei, în vreme ce pentru noi, cei de jos, abia se încheiase, cu tumult de chiot, blesteme şi scrâşnete, tâlhăria cotelor de alimente. De data asta, de la cei care refuzaseră să se înscrie la Colectivă, comisiile de colectare, însoţite de securitate şi miliţie măturaseră tot, până la ultimul bob şi ultima fărâmitură, inclusiv animale şi păsări de orişice fel.

- Bine că mi te-au lăsat pe tine, băi Şoricilă, îşi descânta tata-mare motanul, care şedea-n coadă şi se jeluia zilnic de foame.

Pe vremea aceea, locuiam mai mult la bunicul meu, Avram Dicianu, pentru că tata era deja la Canal, la roabă şi la lopată, iar mama abia reuşea să se hrănească pe sine, pentru că săraci lipiţi ca atunci n-am fost niciodată. Mai ales în cei trei ani de teroare şi jaf cât trenul nesfârşit care colecta alimente pentru Marele Prieten *Ielibelitor* a rămas încremenit ca un balaur veşnic nesătul în gara Betonaj, la numai trei kilometri de şanţul blestemat al *Drumului fără pulbere*, despre care surghiuniţii de la Cadrilater, înghesuiţi pe ruinele abia vizibile ale străvechiului fort Caraharman, începuseră să creadă că a fost proiectat special pentru ei.

În acele vremuri, casa lui Avram Dicianu, starostele neoficial al Satului Nou, se afla foarte aproape de buza cea mai înaltă a promontoriului friabil,de pe care alunecase zidul de răsărit al cetăţii şi cu care se încheia, înspre mare, podişul de calcar sarmatic al Dobrogei. *La marginea întregului pământ locuit*, cum scria Strabon, sau *Ultima Terra*, cum o alintase, printre lacrimi, Ovidius.

Odaia cea mare, în care îmi petreceam cam toată iarna, căci n-aveam haine îndeajuns de groase ca să mai ies pe uliţă sau măcar prin bătătură, avea o fereastră înaltă şi largă, cu un pervaz neobişnuit de lat, pe care îmi aşterneam o pătură militară şi, aşezat turceşte sau tolănit într-un cot, studiam magazia din faţă şi spatele casei lui Cornilă Antonov, pe care lutul întărit cu pleavă şi baligă de cal se desprinsese în păleşti largi, desenând nişte hărţi misterioase şi mereu schimbătoare, pe care eu căutam, într-o dulce zădărnicie, vreun înţeles tăinuit.

Dar puteam supraveghea destul de bine şi uliţa îngustă din dreapta, străjuită de scheletele salcâmilor şi ale oţetarilor, pe care, ici şi colo, vegheau cuiburi ţepoase de ciori, în deplin acord cu tigvele albe şi rânjite ale pietroaielor rostogolite din garduri. Ca să nu mai amintesc de crucea din calcar sarmatic, de culoarea melcilor de nisip, pe care moşu-meu o comandase anticipat, pe-aşa vremi ticăloase, şi pe care-o ţinea pregătită-n picioare la loc de mare cinste, rezemată cu nădejde de trunchiul bine împlinit al nucului strămoşesc de lângă pătul.

Iar, uneori, cu bocetul neîncetat al mării-n urechi, chiar mă simţeam într-un fel de cimitir din afara spaţiului şi a timpului, pentru că, prin lumina burnităţă a zorilor, tiugile pleşuve şi gălbejite, pe care mam-mare le înşira prin parii rari ai gardului dinspre vie, păreau desprinse din seria cu *Vânătorii de capete* a *Submarinului Dox*, care îmi ajunsese în faţa ochilor prin nu mai ştiu ce întâmplare fericită.

Şi astfel petreceam, zi după zi, pe pătura mea de la graniţa dintre scorbura caldă a odăii şi marele cimitir iernatic de-afară, unde bunicul, de când i se luaseră caii şi boii, cu tărăboi războinic, cu bocete strânse în pumni şi cu blesteme hăulite spre cer, îşi tot făcea de lucru prin grajdurile lui, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

- Mă duc să dau de mâncare la animalele alea!, zicea el căpiat şi începea să se învârtească aiurea şi să se îmbrace cu ce se-ntâmpla să-i cadă în mână.

- Bine măcar că mi-au lăsat motanul ăsta, zicea bătrânul când se dezmeticea, referindu-se la singurul meu prieten, un motan negru cu superbe pete albe, armonios şi seducător orânduite pe cap şi pe labe, printr-un fascinant joc al hazardului, dar care, la vremea meselor, se jeluia ca o cobe printre picioarele noastre, ceea ce-l făcea pe tata-mare să pună mâna pe-o trestie gata pregătită-ntr-un colţ şi să-l apostrofeze încruntat şi sarcastic: Opaaa! Fir-ar nasu' tău al dracu'!! Ai rămas nemâncat?! Păi, tu împarţi şoarecii cu mine?!

Iar, când se umfla o dată: Zâââât!!!, bietul motan se arunca orbeşte prin uşa întredeschisă şi nici nu mai da prin ogradă în ziua aceea.

Dar eu rămâneam, ca de obicei, la geamul meu, de unde studiam foarte atent mişcările zgribulite şi numai aparent dezordonate ale vrăbiilor care îşi aveau cuiburile în galeriile de olană de pe casa lui Cornilă - *Putoare-aia dă surd împuţit*, cum îl alinta tata-mare, pentru că vecinul nostru, răcnind ca un apucat, avea zilnic câte ceva de lăcrimat, de blestemat şi de revendicat.

Oricum, ca *mameluc* şi *otreapă*, făcuse parte din toate Comisiile Iadului: de lămurire, de propagandă, de întovărăşire, de colectivizare, de colectare, *de-înconfiscare*, de agitaţie, de demascare, de *pretenie* cu Poporul Sovietic Eliberator, de Luptă pentru Pace şi multe alte uimitoare împielităări ale Necuratului pe Pământ.

- Bă Nichipercea, îi urla tata-mare peste gard, eu n-am nimica împotriva păcii, ba, chiar mă rog, în fiecare zi, ca să vă dea Domnu' Pacea Veşnică... Şi ţie şi lu' Stalin ăla al tău!

Asta se întâmpla în perioada când tata mare nu mai ieşea de loc din ogradă, ca să nu mai vadă sau să mai audă ce mai puneau la cale toţi golanii şi toate *iudele*, care se treziseră, peste noapte, şi judecători, şi călăi. De dimineaţa până seara, şedea cocoşat pe-un scăunel din lemn de salcâm, cu urechea dreaptă aproape lipită de străvechiul său radio Telefunken, unde, monoton şi sibilinic, ca o stranie prevestire a unui destin mai îndepărtat decât moartea, şopoteau, printre pocnete şi şuierături înnădite, crainicii neobosiţi de la Europa Liberă.

- Mă, nepoate, tresărea el câteodată, întorcându-se spre culcuşul din fereastră - de unde eu, cu motanul în braţe, studiam de zor hărţile la fel de monotone şi de sibilinice ale realităţii imediate -, eu, dacă vin americanii, pă Anton ăsta îl belesc frumuşel dă piele, îl umplu cu paie şi-l atârn în salcâmul ăla dă la uliţă, ca să văd şi eu dacă, în afară dă motanu ăsta, i-o fi cuiva milă dă el!

Nenorocirea era că lui Anton, ca vecin, i se încredinţase sarcina de partid de a-l convinge pe tata-mare să semneze oficial cererea de înscriere în GAC, ca să intre cu acte în regulă în marea comunitate a *lămuriţilor*, că de luat, i se luase cam totul, mizându-se acum doar pe uriaşa sa putere de influenţă morală, căci, aşa cum zicea Caterof – *dacă-l înscriem pe Avram, atunci înseamnă c-am înscris tot satul.*

De aceea, disciplinat şi cam într-o ureche, vecinu' Antonov bătea darabana în portiţa de uluci de pe hotar, cu noaptea-n cap, până ce bunicu' ieşea bălmăjind, fără pălărie şi cu dumicatul în gură:

- Ho, bă Tartacot, că nu ne-am născut toţi cu rahat în urechi!

- Păi, am venit cu cerere-aia! hăulea ăla, agitând, pe deasupra pălăriei, formularul gata completat.

- Păi, foarte bine te-ai gândit să vii aşa, cu noaptea-n cap, da' trebe să mai aştepţi niţeluş, că m-ai luat cam pă nepişate şi cine ştie ce mi s-ar putea întâmpla de emoţie, dac-oi semna beleau-aia!, după care dispărea pe undeva, prin magazii sau prin beci, până ce *Reprezentantul oamenilor muncii de la oraşe şi sate* se-apuca din nou să bată căluşu-n uluci.

- Bă, Sarsailă, ia las-o mai moale cu tob-aia, c-o s-o iei la vale cu casă cu tot! răspundea tata-mare, într-un târziu, ca şi când ar fi vorbit de sub temeliile casei. Păi, tu nu vezi, bă, tu-ţi orechiile mătii dă Holeră surdă, că ţi-a putrezit şi pământul dă sub tălpi!? Vă cheamă tat-al vostru, Mamona, bă, ca să vă pupe-n bot şi să se întoarcă, cu voi dă gât, în scorbura lui dă jăratic dân Miezul Pământului!

De fapt, ceva mai departe, în stânga pintenului de loess al podişului, o halcă imensă din mal se desprinsese şi se prăbuşise, fără vuiet şi scrâşnet, prăvălind în Buhaz, ca pe derdeluş, şi singurul saivan al abia încropitului GAC, cu caii şi cu vacile *înconfiscate* la ultima razie de la *lipitorile chiabureşti*, care complotau criminal să împiedice transformarea revoluţionară a agriculturii şi să amâne astfel *Iepoca de Aur* a laptelui şi-a mierii.

Dovedindu-se, astfel, cu prisosinţă că genunchiul de roci pestriţe şi sfărâmicioase pe care şedea tot satul era măcinat şi mâncat pe dinăuntru de o stricăciune mai veche, care se întinsese nevăzută-n adâncuri, ca o cangrenă a veacurilor. Căci, imediat după morocănoasa prăvălire a malului stâng, ieşiseră la iveală straturi peste straturi de ruine putrede sau pârjolite, văgăuni cu hoituri mucede şi cu tăciuni încleiaţi, dărăpănături năprasnic dezmembrate şi fărâmiţate, mormane de cenuşi mucede şi de gunoaie descompuse, paragini, necurăţenii, gunoaie, oase calcinate, tigve, ţeste şi hârci sfărâmate. Prăpădenia prăpădeniilor în veşnică destrămare şi spulberare. Morminte ţinând în braţe alte morminte, prăbuşite apoi în golurile neîncetat flămânde ale unor morminte mult mai vechi, săpate şi ele în buza unor gropniţe văruite şi ieşite din timp.

Numai că, văzute din exterior, toate deşertăciunile astea se orânduiau ca dungile succesive de pe un lăicer îndoliat, ruină peste ruină, catacombe peste osuare şi hrube, spurcăciuni rânced-putregăite, stârv peste stârv, cărbune peste cărbune şi pârjol peste pârjol, deşeuri peste paragini şi tot aşa, tot aşa, tot aşa, tot aşa, până în Miezul-de-Foc-şi-de-Fier-al-Pământului şi până la Facerea Lumii. Adică, un colcăitor şi tăcut cimitir al cimitirelor, bine camuflat de trecerea indolentă a timpului, pe sub ţintirimul ceva mai agitat de deasupra.

Iar eu care, zi de zi, cercetam tot mai încordat hărţile murale de pe spatele casei lui Anton, aş putea să bag mâna-n foc că am fost cel dintâi care-am descoperit, fără să le înţeleg, primele Semne ale Sfârşitului. Pentru că, necontenit, acolo, pe zidul murdar, apăreau crăpături şi şanţuri noi, într-un fel de complicate pirogravuri misterioase, îndoliate şi rău-prevestitoare. Mii de fisuri viermuite şi încâlcite, destrămându-se descurajant chiar pe harta din mijloc, care, rotundă şi muşcată lacom pe margini, părea chiar harta ţării noastre, săraca, de la care, cu nesecată nădejde, aşteptam pe jumătate inconştient primul semn desluşit de condamnare sau de izbăvire, bântuit mereu de groaza că acel semn va apărea acolo, într-o bună zi, dar fără ca eu să-l descopăr sau să-l pricep. Desigur că mă gândisem, mai întâi şi-ntâi, la vreo comoară ascunsă, pentru că turcii şi bulgarii foarte bătrâni care mai rămăseseră aici, după *Tratatul de frontieră româno-bulgar*, spuneau că, atacaţi de cazaci, bogaţii negustori şi armatori turci abandonaseră în grabă fortul Caraharman, după ce, cuprinşi de panică, îşi îngropaseră averile pe unde se nimerise. Iar, dacă sunt comori îngropate, cugetam eu, atunci trebuie să fie şi semne enigmatice care să ducă la ele, aşa cum citisem în mai toate cărţile interesante, care-mi căzuseră-n mână.

Comori existau, desigur, dar comori şi însemne pe lângă care poţi să treci şi de-o mie de ori pe zi, fără să le remarci şi fără să le pricepi. Cum putea fi cazul cu hărţile de crăpături, de şanţuri şi de surpături, aparent întâmplătoare, de pe casa lui Anton. O pură întâmplare, desigur, dar cum se numea totuşi întâmplarea care le desena fără odihnă acolo!?

Până când, într-o vineri, toate crăpăturile acelea s-au tras şovăitor înspre mijloc, adunându-se într-un singur şanţ negru şi ascuţit ca un fulger de catran, al cărui vârf de cărămidă roşie, rătăcită uimitor, dar semnificativ prin zidăria cocioabei, se oprea chiar acolo unde, pe o hartă reală a ţării, ar fi trebuit să se afle chiar degetul de argilă calcaroasă al Capului Midia.

Atunci, mi s-a părut că-nţeleg şi-am alergat numai în ciorapi, ca să-mi chem disperat motanul, care iar şi iar îşi făcea de lucru pe casa vecinului, încercând, cu sadic meşteşug scrupulos, să scoată puii golaşi de vrăbii din cuiburile adăpostite pe sub olane. Totul într-un haraiman apocaliptic de ciripeală, cârâială, chirăială, jelanie şi văicăreală, deoarece toate vrăbiile satului se adunau parcă într-o volbură învălmăşită, deznădăjduită şi îndurerată, care se învârtejea viscolind furtunos şi asurzitor în jurul motanului, în timp ce acesta se ospăta tacticos şi placid, chiar pe buza ştirbă a acoperişului. Ca să nu mai spun că la toate astea se adăugau înjurăturile răcnite, chiuite şi mugite ale lui moş Anton, care mişuna turbat pe hotar.

(Continuare în pagina 22)

Terezia FILIP

INCURSIUNE ÎN TOAMNA DE AUR DE LA CHIŞINĂU (I)

Nicolae SUCIU

Traversez în goana maşinii blândele coline moldovene în direcţia Chişinău şi Nistru, iar soarele dimineţii mă izbeşte în faţă. Coamele lor se-alungesc, curg domol spre sud, topindu-se departe, undeva spre Marea Neagră, într-o ceaţă fără contur. Chişinăul e undeva la vreo 150 de km, Nistrul şi mai departe în est. Umbrite pe-alocuri de verdele intens al pădurilor ori de vălul verde-gălbui al unor întinse livezi şi vii răsfăţate-n soare, colinele moldovene îţi deschid perspective spre toate depărtările orizontului. În niciun alt ţinut românesc nu ai această libertate *răsăriteană* a privirii. Plaiuri de ţară bogată, legendară şi blândă ca obrazul unei măicuţe duioase – aceasta-i frumoasa *noastră* Moldovă de peste Prut, Basarabia pentru părinţii şi bunicii noştri. Peste undele acestor coline vor fi străbătut şi poposit în goana cailor, în veacuri barbare, sălbatice triburi tătare, uneori turcii, alteori cazacii, dar şi oştile lui Petru cel Mare, iar în istoria recentă, tancurile sovietelor, trupele lui Stalin şi Molotov. Unii nici n-au mai dorit să plece – *„Cum veniră se făcură toţi o apă şi-un pământ"*.

Începutul lui septembrie la Chişinău înseamnă o săptămână efervescentă, culturală şi literară, elitistă pe de-o parte, academică, iar pe de alta, larg deschisă spre micul şi marele public iubitor de cultură şi literatură, de poezie şi de divertisment muzical. Un şir de manifestări – întruniri şi aniversări academice, simpozioane şi conferinţe publice, salon internaţional de carte la Biblioteca Naţională cu lansări, dezbateri, prezentări zilnice de autori, edituri şi cărţi, timp de o săptămână, dar şi vernisaje şi concerte în parcuri energizează viaţa oraşului. Locurile în care se petrec: la Academie, la Universitate, la Biblioteca Naţională – care a aniversat anul acesta 180 de ani de la înfiinţare într-o distinsă şi efervescentă atmosferă culturală –, dar şi la bibliotecile publice ale oraşului. Chişinăul e plin de biblioteci, peste 35 active, deschise şi pline de public. Unele oraşe sau regiuni din România au deschis câte o bibliotecă publică în Chişinău: Transilvania, Alba Iulia, Maramureş etc. Dar, pe lângă activităţile formale şi programate, se petrec întâlnirile informale cu prieteni, discuţii, interferenţe de idei, planuri de viitor, proiecte de parteneriat, publicaţii, editări de cărţi etc.

Aceasta e deja o tradiţie în al doilea mare oraş românesc – de circa 800 de mii de locuitori: să intre în zodia aurită a toamnei şi a lunii septembrie cu o suită de manifestări amprentate de un tonic sentiment naţional. Startul se dă în 31 august, când are loc „Sărbătoarea Limbii Române", care face oraşul să intre într-un festin atipic ce, „în ţară", cum spun fraţii noştri de-acolo, nu se mai petrece de mult timp şi, din păcate, contează puţin ori chiar deloc de la înălţimile ameţitoare ale unor catedre, instituţii, foruri. Dacă ai prilejul să fii la Chişinău la început de septembrie, îţi e realmente dificil să alegi la ce manifestări să participi ori să reziştI a asista la atât de multe.

Limba română pentru basarabeni? Un vis istoric şi un liant ce prilejuieşte astfel de manifestări implicând poezia, cartea, critica literară, muzica, teatrul, conferinţe şi dezbateri la nivel academic, punere în valoare a unor idei, cărţi, autori şi iniţiatori, dar şi concertul din Parcul Central al Chişinăului, unde se întrec artişti îndrăgiţi, urmăriţi cu ochii în lacrimi şi cu emoţia unor amintiri dureroase, de sute ori chiar de mii de spectatori. Anul acesta în concert s-a interferat un *memento* pentru Ion şi Doina Aldea-Teodorovici, la 20 de ani de la stingerea lor, pentru Grigore Vieru şi pentru alte circa treizeci de personalităţi culturale, militante pentru valorile româneşti, care s-au stins în anii de la iniţierea acestei sărbători a Libertăţii şi a Limbii Române, din 1989 până în prezent. Limba română este cea care reenergizează aici planurile sociale, instituţiile, generaţiile. Voci şi personalităţi celebre se-ntrec în recitalul muzical din Parcul Central, iar cântecele au toate un laitmotiv – Basarabia, istoria ei însângerată, tristeţea şi suferinţa. La Sărbătoarea Limbii Române de la Chişinău vezi tineri şi adolescenţi fluturând tricolorul sau înfăşurându-se în el, vibrând şi fredonând laitmotive din cântecele istorice româneşti, încât ţi-ai putea spune că un anumit sentiment din vechea Românie Mare s-a mutat peste Prut sau rezidează acolo de multă vreme. Această stare poate fi un start pentru recuperarea identităţii şi a valorilor naţionale autentice, pentru integrarea europeană a acestei bucăţi de Românie, dar şi pentru un nou tip de relaţii amiabile cu Estul.

Evenimente – în 31 august deschiderea oficială a manifestărilor, depuneri de coroane, discursuri, iar la Sala de conferinţe a Bibliotecii Naţionale manifestarea jubiliară, cu distincţii şi premieri. Coordonează academician Petru Soltan, sunt prezente oficialităţile statului – preşedintele Nicolae Timofti oferă conducerii Bibliotecii distincţia „Ordinul Republicii" pentru contribuţie substanţială la conservarea patrimoniului documentar. Se ţin discursuri de circumstanţă, conferenţiază personalităţi culturale, iar prima doamnă onorează Conferinţa jubiliară până la sfârşitul manifestărilor. Se acordă diplome şi premii colaboratorilor instituţiei, unor personalităţi, poeţi, scriitori, cititori etc. Asistenţă densă, cu sala plină, lume selectă, interesată, conectată la eveniment.

La „Salonul Internaţional de Carte", amenajat în sălile de la etaj, lansări, o forfotă oarecum discretă şi silenţioasă, prezente edituri din Basarabia, România şi din alte peste 15 ţări, la standuri circa 5000 de titluri, cărţi extrem de îmbietoare, evenimente de la o oră la alta, prezentări, discuţii, întâlniri. La un stand e prezentă Editura Gens Latina, cu cărţi de autori basarabeni şi nu numai, editate la Alba Iulia: Galina Furdui, N. Roşca, Steliana Grama, Nicolae Ţurcanu, Oxana Cârlan Munteanu, Dorina Cazac, Traian Vasilcău, Teresia Bolchiş-Tătaru şi altele. În 2 septembrie, la Sala de conferinţe a Bibliotecii Naţionale, editura ardeleană lansează, în colaborare cu familia autoarei, volumul de poeme ***La mansarda dragostei*** al Stelianei Grama, remarcabilă şi regretată poetă din generaţia tânără, stinsă la numai 32 de ani, în 2006. Într-o atmosferă emoţionantă, vorbesc editorul Virgil Ş. Cisteianu, academicianul N. Dabija, scriitoarea Galina Furdui, recită actorul Sandu Aristin Cupcea, interpretează la chitară tânăra A. Croitoru. Literatură de suflet, sentimente, frumuseţe şi suferinţă, căci aceasta-i o pecete pentru istoria mai veche şi mai recentă din viaţa Basarabiei. În 3 septembrie, la Salonul de carte, o altă lansare a Editurii Gens Latina – ***Poezii din închisoare,*** în trei volume, a poetului transnistrean Nicolae Ţurcanu, cu 27 de ani de exil siberian, codeţinut, între alţii, şi cu Alexander Soljeniţîn – despre care marele dizident rus şi menţionează în Jurnalul său. Cărţile – trei volume de tandră poezie basarabeană idilic-istorică, o pregnantă melancolie a pierderii ţării, a familiei, a iubirii, a destinului, o suferinţă mută, mai mult reprimată decât exprimată. Vorbesc academicianul Petru Soltan, reputată personalitate academică basarabeană, el însuşi transnistrean precum poetul exilat, editorul Virgil Şerbu Cisteianu, criticul literar Adrian Dinu Rachieru şi prof. Oxana Cârlan, care a prefaţat volumele. Academicianul iterează idei frisonante: prezenţa românilor de pe malurile Nistrului, din stânga şi din dreapta, urmare firească a prezenţei tracilor, care în vechime populau întinse teritorii în răsărit, până la Nipru şi până-n Carpaţii Nordici; Papa Ioan Paul al II-lea, autodeclamată rădăcină basarabeană, originar din Transnistria, dintr-un neam cu numele Voicilă, emigrat în Polonia cu câteva generaţii înainte, originea ceangăilor, după o idee din Petru Golopenţia – un vechi trib dacic etc.

La Biblioteca Alba Iulia, o altă întâlnire, sub veghea atentă şi discretă a unei gazde impecabile, Elena Roşca, ea însăşi autoare şi intelectual subtil, pentru care cartea nu e doar obiect de lucru, ci pasiune şi respect. Prezenţi, autori tineri şi maturi, jurnalişti, elevi, studenţi, poeţi, cadre didactice universitare şi liceale: conf. univ. Vicoria Fonari, prof. univ. Andrei Roşca, prof. Oxana Cârlan Munteanu, tânăra poetă Dorina Cazac, scriitorii Galina Furdui, Nicolae Bălţescu... Ne prezentăm cărţile noastre. Ale lor, întru totul remarcabile: Galina Furdui – ***Mi-e dor de-o seară cu romanţe*** şi o antologie poetică ***Nihil sine Deo***, ce dă o imagine de ansamblu a valorii şi a sensibilităţii poetei, Dorina Cozac – lansează volumul de debut, ***Lacrima Gândului***, Andrei Roşca – ***În oglinda strâmbă*** (un dicţionar explicativ-umoristic de moravuri), poetul N. Bălţescu, un apropiat al poetei Leonida Lari, e autor al volumului de poeme ***Pasaj teluric***, Oxana Cârlan Munteanu – un volum de poeme, ***Duios suferinţa trece***. Dezbatem idei, ne cunoaştem mai bine, aflăm ce ne aseamănă şi ce ne separă, ce ne doare pe unii şi pe alţii. Rememorăm: istoria recentă, destinul poetei Leonida Lari, cel al omului de cultură basarabean. Constatăm: nevoia de intercunoaştere şi de cooperare, sentimente şi idei comune; ei au aşteptări mari de la România. Într-o altă vizită, la biblioteca Transilvania, constatăm nu numai bibliotecari amiabili, precum doamna Tatiana, ci şi o organizare impecabilă, o dotare excepţională, condiţii minunate de lectură şi studiu, programe şi spaţii pentru toate categoriile de cititori.

Astfel te întorci de la Chişinău îmbogăţit şi convins că un tonic sentiment de reenergizare naţională şi culturală animă subiacent toate aceste manifestări în fruntea cărora stau oameni de cultură, scriitori, jurnalişti, profesori universitari, academicieni. Acad. Nicolae Dabija, acad. Petru Soltan, conf. univ. Victoria Fonari, prof. univ. Andrei Roşca, scriitoarea Galina Furdui, prof. Oxana Cârlan Munteanu, Elena Roşca, poetul medic N. Bălţescu, pictorul Eugen Roşca şi mulţi alţii sunt câţiva din oamenii minunaţi şi pasionaţi cu care drumurile mele în Chişinăul acestui septembrie de aur s-au interferat în circumstanţe culturale: lansări şi prezentări de carte, la o cafea sau la o discuţie informală, la conferinţe şi dezbateri unde i-am ascultat pledând pentru cărţi, cultură, idei, pentru limba şi cultura română, pentru unitate şi fraternitate naţională. Această idee-nucleu coagulează acolo toate manifestările.

Şi, ca o încoronare, tot în acest septembrie de aur, aniversar, din iniţiativa acad. Mihai Cimpoi, s-a desfăşurat apoi la Chişinău Congresul Mondial al Eminescologilor, context în care distinsul eminescolog a lansat noua sa lucrare ***Mihai Eminescu - Dicţionar enciclopedic***, o contribuţie, din perspectivă contemporană, la cunoaşterea operei şi a personalităţii poetului. Aşa se face că nu doar am dus din România la Chişinău un geamantan de cărţi, făcând febră musculară, ci m-am întors cu el la fel de plin – multe volume, mulţi autori, poezie, roman, eseu – şi de greu, la propriu şi la figurat.

Ilie SĂLCEANU

CAROLINA

Colonelului Kehremberg îi chiorăiau maţele de foame în insula Carolina. Când îi mai dădea un răgaz guta, vedea ca prin ceaţă Viena, gâşte fripte în bucătării strălucind de curăţenie, purceluşi la tavă, mormane de şnitele vieneze cu cartofi natur, gătite cu pătrunjel tras prin unt, şnitele, da, şnitele, bucăţile acelea de carne subţire bătute cu un ciocănel şi muiate în ou şi pesmet, care îi lăsau gura apă. În 15 august 1738 a avut şi halucinaţii. Se făcea că răsar din toate ungherele catacombei şi îi cad la picioare cefe de porc rumenite la cuptor cu găluşte şi varză călită, iar în urma lor bucăţele de muşchiuleţ de vită în sosuri de piper verde şi atunci, pe loc, a decis: „Chemaţi-i pe căpitanul Reichel şi pe contele Armin". Şi, când aceştia s-au ivit, i-a trimis la seraschierul Ghenci Ali să negocieze predarea insulei.

Seraschierul era un bărbat şi jumătate. Spre deosebire de colonelul Kehremberg, el era un bărbat vânjos, braţele ca două vâsle de barcaz şi un piept ca un zid, gata să spargă orice ghiulea şi să dovedească faptul că praful ei de puşcă este lipsit de silitră, iar fierul ruginit. Seraschierul, ca adevărat bărbat ce era, şi-a adus la război şi cele şase neveste. Nevasta valide, cea mai mare şi cea mai tare dintre ele, le dirija pe celelalte cinci cu un singur deget şi ele nu îndrăzneau să-i iasă din cuvânt, pentru că ar fi simţit usturimea biciului.

Când au apărut contele Armin şi căpitanul Reichel în tabăra Semilunii de pe ţărmul de dincolo, dinspre Orşova, seraschierul Ghenci era în cortul rozaliu, înconjurat de cinci neveste, supravegheate de nevasta valide. Nu le scăpa din ochi şi ele, ca să se pună bine cu cea mai tare, îşi masau vârtos stăpânul. Două dintre ele tocmai îşi plimbau degetele pe cele două tălpi ale seraschierului, îi atingeau cu delicateţe punctele dureroase, îi strângeau în podul palmei călcâiul şi, mai sus, şi gamba. Călcâiul mai ales îl durea de la paşii nenumăraţi ce trebuia să îi facă între bateriile de artilerie înşirate pe ţărm şi sus, pe dealul Alion. După o oră nu-şi mai simţea picioarele, labele îi erau amorţite. Una dintre neveste îi ştergea fruntea cu un ştergar muiat în apa rece ca gheaţa, adusă din izvorul de la Vodiţa, de la o aruncătură de băţ în josul apelor. Era cald, după cum am mai spus, şi alte două neveste se vredniceau cu evantaiele, mai domoleau cu ceva zăpuşeala, o mai alungau.

Când a auzit că au venit cei doi, seraschierul Ghenci a sărit în picioare şi şi-a tras şalvarii, nevasta cu ştergarul îi răcorea nu numai fruntea, dar şi bărbăţia. Îi prindea snaga cu două degete şi prelingea deasupra ei picăturile răcoroase ale izvorului.

Seraschierul s-a luminat la chip şi nevestele au chicotit cu toatele să-i facă pe plac. Dacă stăpânul e fericit, fericite sunt şi ele. Se vedea deja în faţa sultanului, închinându-se în semn de mulţumire pentru darurile primite, pentru daniile căpătate, pentru tuiul înmânat, cu lancea lui purtând în vârf semiluna, cu trei cozi de cal împletite şi prinse de ea, simbol al minunatului rang obţinut pentru cucerirea insulei pe atunci Carolina, mai târziu Ada Kaleh.

Când seraschierul s-a apropiat de cei doi emisari ce stăteau smirnă, salutându-l ca pe unul ce era mai mare în grad şi merita tot respectul lor, pe el, marele comandant al asediatorilor necruţători, l-a podidit îndurarea. Greu de aflat de ce. În ajun plănuia să-şi urce oştenii în ceamuri şi şeici, în tot ce putea pluti pe Dunăre, chiar şi în burdufuri bine umflate şi să treacă prin foc şi sabie armata colonelului Kehremberg. Violenţa e în firea noastră, dar, pe măsură ce trec anii, învăţăm să o reprimăm şi, reprimând-o, ascunzând-o la obroc, credem că suntem alţi oameni. Nicidecum! Violenţa e în sângele nostru. Violenţa e începutul şi sfârşitul. Aşa a început lumea, aşa se va sfârşi! El era omul războiului şi nu gândea altfel, nu era de nasul lui călugăria, nu era trecut printr-un tekke, ocolea pe cât putea în drumurile sale toate mănăstirile. Seraschierul era hotărât să treacă prin foc şi sabie toată armata austriacă de pe insula Carolina, să-l spânzure pe colonelul Kehremberg, să-l tragă în ţeapă pe locotenentul-feldmareşal de Bauffe şi, la fel, pe toţi ceilalţi ofiţeri, sănătoşi sau bolnavi, zăcând în spitalul din cetate, să ridice în mijlocul fortificaţiilor un eşafod, o platformă pentru execuţia condamnaţilor la moarte, a celor condamnaţi de el la moarte, cuceritorul insulei Carolina, pentru a o preschimba în insula Ada Kaleh. Şi, ah, ce încântare să-l vezi pe colonelul Kehremberg zvârcolindu-se în ştreang şi, în cele din urmă, umezindu-i-se pantalonii de sămânţă bărbătească, ultima sa clipă de fericire înainte de a trece în iadul din lumea de dincolo.

Dar nu, planurile i-au fost date peste cap de acest colonel Kehremberg. Pe cine să mai spânzuri, pentru cine să mai ridici eşafodul, dacă cei ce urmează să fie spânzuraţi sau traşi în ţeapă îţi ofereau pe tipsie o insulă şi o cetate la care, cu dreptatea în mână, năzdăjduia Semiluna de multă vreme?

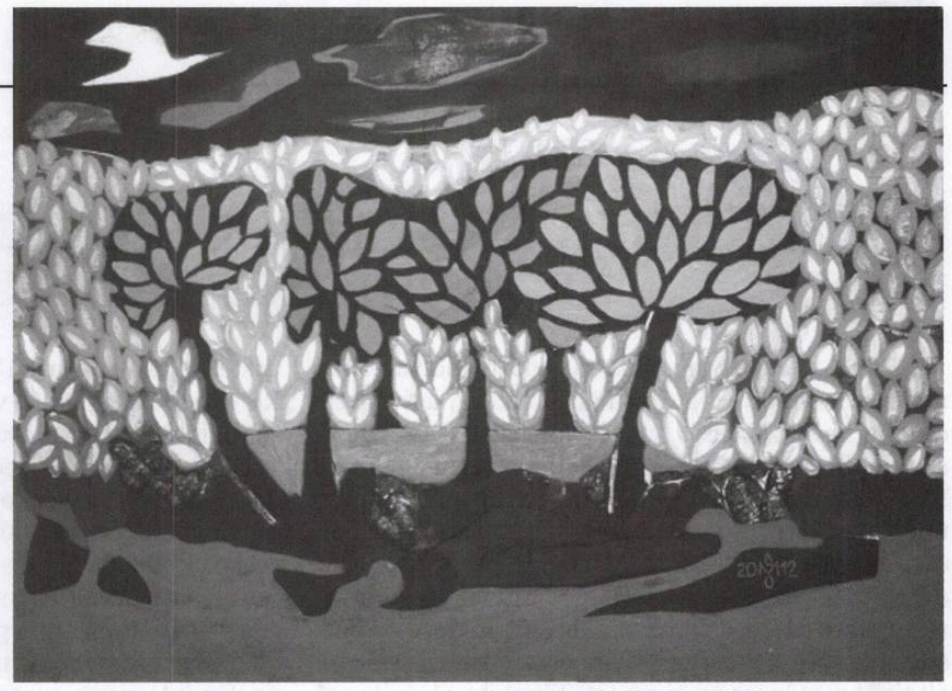

Camelia Ofelia MOISIMA

În acel an, în 1738, se împlineau 348 de ani de când Puterea Semilunii a pus pentru întâia oară piciorul pe insulă. În 1390, marele Firuz Bey, comandantul Vidinului, a coborât din corabia sa trasă în faţa ostrovului, a trecut puntea dintre vas şi ţărm, a păşit pe scândurile aşezate de ieniceri, a călcat cu nădejde, el ştia prea bine ce urmează să se întâmple, s-a oprit o clipă la capătul podului de scânduri, a privit cerul în speranţa că îl vede Allah şi acesta îi va mângâia creştetul şi, în lumea de apoi, drept mulţumire, îi va dărui cea mai tânără şi cea mai frumoasă hurie. Firuz Bey s-a uitat cu atenţie la ţărâna pe care urma să o calce şi abia într-un târziu a întins piciorul. Sălbăticia războaielor care au urmat pentru stăpânirea insulei au şters urma piciorului său, pentru că Firuz Bey ar fi meritat în locul acela cel mai frumos monument înălţat vreodată.

Şi istoria începe, dar nu se încheie aici. În 1526, Semiluna calcă iar prin împrejurimi, se iveşte în Clisura Dunării, zdrobeşte creştini, striveşte capete care pocnesc, sunt oase, nu oţel. În urma ei rămân falange, tibii, bucăţele de craniu, le împrăştie vânturile ce bat aici doar de două ori pe an, şase luni din susul apelor, încă şase luni din josul lor. Sunt Gorneacul şi Coşava, lucrează în două schimburi, după un program bine stabilit, nu se calcă în picioare niciodată, fiecare îşi aşteaptă rândul, nu se îmbulzesc ca oamenii. Bali Bey Paşa a venit ca o furtună din Belgrad, ca un tăvălug ce se strecoară voinicește prin Clisură adus de apele mari de primăvară, ce trec zgomotoase prin cataracte, s-a năpustit asupra Orşovei şi a Insulei şi, în faţa Creştinătăţii amuţite, înălţă deasupra cetăţii din Orşova şi a Insulei sangeacul, adică drapelul, şi semiluna.

Zarurile au fost aruncate! O sută cincizeci de ani nimeni nu va sufla în ciorba armatei otmane, se va înfrupta ea singură, nimeni nu a împărţit nimic cu nimeni, au fost ani de glorie. În Orşova s-au construit moschei, unde se închinau mii de credincioşi musulmani, stabiliţi aici, deveniţi orşoveni sadea. Pentru o sută cincizeci de ani, Orşova a fost Irşava şi nu ştim nici acum care au fost orşoveni adevăraţi, cei de acum, creştinii, sau cei de atunci, irşovenii musulmani.

În Insula noastră au apărut fortificaţii, aşezate aici să fie, nu că ar fi fost mare nevoie de ele, Semiluna a pacificat zona, deasupra Dunării zburau numai porumbei albi cu crenguţe de măslin în cioc. După o sută cincizeci de ani, cei aşezaţi în Insulă - în Ada, cum se numea pe atunci - erau născuţi în Insulă, aveau străbunici şi bunici îngropaţi în pământul Insulei. Un pământ îţi aparţine de drept, când ai semănat de-a lungul şi de-a latul său oasele strămoşilor. Iar cel ce îl calcă e un duşman ce se aruncă singur în sabia ta, căci nu l-a chemat nimeni, moartea şi-a pricinuit-o cu mâna lui.

Cine a tulburat apele? Austriecii! Lăcomia nu are margini, dacă ar avea, nu ar mai fi lăcomie. Au prăpădit o sută cincizeci de ani de pace, de linişte, de bunăstare, petrecuţi în desfătarea bătrânilor, bându-şi ceaiurile în tihnă, la apusul soarelui, de veselia Bairamului ce nu poate fi asemuită cu nimic.

Cine le mai poate restitui insularilor de atunci, adalâilor, fericirea acelui veac şi jumătate, când se rugau în geamia insulei, când copiii învăţau în mekteb la şcoală, de la patru ani, abecedarul, după care deprindeau să scrie caligrafic epistole, astfel că unii dintre ei, mai isteţi, au fost trimişi la şcoli din Istanbul, spre mândria părinţilor din Ada? Dacă în răstimpul acela ai fi întrebat pe oricare dintre locuitorii insulei al cui este ostrovul acesta, ţi-ar fi răspuns: al nostru, ne-a fost dăruit de Allah. Al cui să fie? Şi, pe drept cuvânt, al lor era. Noaptea oamenii se drăgosteau, îşi deflorau miresele cu mangealâcul, erau mai sănătoşi bărbaţii decât cei de acum, ce se vaită că băşica udului este umflată, dar ei nu se pot uşura. Firicelul le curge pe genunchi, nu are puterea să stropească ţărâna la doi, trei metri ca pe vremuri. Bărbaţii de acum gem pe vine, suferă din greu de astupare, hrana devine blestem, nu ca-nainte, când peştele Dunării nu era otrăvit.

Austriecii au adus impozitele şi distileriile şi n-a scăpat nicio gospodărie de braţul fiscului. Urbariile erau registre întocmite cu o migală de care sunt în stare numai firile hapsâne: câte găini, câte ouă, câţi pruni în livadă, câte vaci, cât lapte şi, la capăt, în ultima despărţitură a registrului, o mână diavolească aşternea cifra, era impozitul. În o sută cincizeci de ani de viaţă otomană, nu s-a pomenit aşa ceva, viaţa a fost liberă, o controla doar cadiul. Dacă erai un bun credincios, te bucurai de linişte. De astfel de impozite nu a avut ştire nimeni.

Grija celor din insula Ada erau Bairamurile, cel mare şi cel mic, şi Ramazanul, postul acela dur, crud, cel mai mare hop al anului, când trebuia să strângi cureaua şi să rabzi până la capătul zilei. Dar, după apusul soarelui, seara şi până în zori, te ghiftuiai, îţi iubeai nevestele pe rând, iar ultima dintre ele era cea mai fericită, pentru că atunci când se revărsau zorile şi urmele nopţii mai adăstau prin colţurile odăii, abia atunci Allah asculta cu mai multă luare-aminte gemetele bucuriei şi ale plăcerii. Dintotdeauna, orice bun credincios avea, din noianul de neveste, una, una singură, care îi creştea bărbăţia de la prima privire şi prima atingere, îi îngroşa mangealâcul de ajungea un par sadea şi nevasta aceea era păstrată la urmă, pentru a fi drăgostită în zori. Ea, aceea era în stare de acest lucru înălţător doar întinsă, alături, pe cearşafurile umezite de cele de dinaintea ei, şi era cea aleasă de bărbat să fie ultima numai pentru că ştia să întindă o mână leneşă, să atingă fin snaga, cu buricul degetelor, să le plimbe de-a lungul, de-a latul, să zăbovească o clipă pe îngroşarea din capătul bărbăţiei şi zăbava ei să încingă sângele adormit. Da, ea putea să trezească şi morţii din morminte!

În 1692, imperialiştii austrieci au năvălit în insulă fără să bată la uşă, nu le sta în obicei. Erau vicleni sau se credeau vicleni şi atacau prin surprindere. Şi una şi alta. Sau poate că ei credeau că orice li se cuvine, aşa reiese din orice istorie. Cu perucile lor şi cu feţele lor pomădate, mirosind ca femeile din harem, cele ce nu au altceva mai bun de făcut decât să-şi întindă alifiile pe sâni şi pe buci, au venit aici cu o falcă în cer şi cu cealaltă în pământ, cu ochii injectaţi de lăcomie, cu unghiile lor curate, unele sidefii, cu frunţile lor livide de pe urma petelor de pudră. Ei bine, aceşti strigoi s-au năpustit asupra insulei Ada.

Şi Deli Papaz, adică Pop Nebunu, s-a ridicat în picioare şi a început să tropăie ca un armăsar.

„Aşa au venit ei de-a lungul Dunării, de la Orşova, oraşul l-au trecut prin foc şi sabie cu o cruzime atât de mare, încât te întrebi unde au fost rafinamentul lor afişat de sute de ani, educaţia, şcolile acelea înalte de la Viena, de la Praga, de la Budapesta, de la Vatican, dibăcia de a mânui cuţitul şi furculiţa pe mese de faţă scrobite, de a se ridica de pe scaune fără nicio pată şi fără nicio fărâmitură de mâncare.

Dacă până atunci domnea pacea deasupra Dunării, austriecii au strecurat violenţa. De unde până atunci bucuria răsfăţa chipurile copiilor şi femeile rodeau odrasle ce nu cunoşteau altceva decât fericirea, austriecii le-au răpus cu tunurile. Şi în numele cui? În numele imperiului, atât.

Au dat iama în Ada la 1693, cel mai vechi mormânt din cimitirul din spatele moscheii este din anul acela. Pe lespede nu mai este nicio inscripţie în afara anului Hegirei, 1112, şi noi nu cunoaştem numele eroului care s-a prăpădit încercând să apere insula cu pieptul lui. Nu putea fi însă decât un om curajos şi un soldat iscusit, s-a aruncat în luptă să apere morţii insulei din ultimii o sută cincizeci de ani şi a murit încleştat de grumazul vreunui neamţ care şi-a dat duhul în pumnii lui. S-a învineţit, ochii i s-au bulbucat şi suflarea i-a pierit.

Chipul lui, al neamţului, ar putea fi un simbol al neputinţei, al zădărniciei. Noi suntem în căutarea celui ce a blestemat insula şi ar putea fi şi cel ucis de eroul din Ada, care, cu o brumă de înţelegere, când lumina pierea din ochi şi se ridica o ceaţă neagră şi grea, ce împiedica vederea şi suflarea, cu o ultimă rămăşiţă a puterilor, putea să arunce un blestem asupra insulei. Nu ştim, dar blestemul este unul greu. Iată, acum izbândeşte şi insula piere."

Deli Papaz parcă s-a mai domolit, după avalanşa de vorbe rostite fără răgaz, a oftat. A fost un oftat prelung, nu a fost un icnet, a fost un oftat lung ca la capăt de drum. Părea să se oprească, să-şi tragă sufletul. Afară se întunecase şi uneori noaptea are darul de a ostoi şi sentimentele. Alteori, noaptea te îndeamnă să vorbeşti în şoaptă. Este

→

CRĂCIUN Judit

→

ceva în esența nopții de care nu avem cunoștință, dar vedem oamenii din jurul nostru preschimbați. De aceea nopțile aparțin de drept amanților, îmbrățișările lor se nasc la lumina palidă răsfirată de lumânări ce pâlpâie.

Dar lui Deli Papaz nu îi păsa dacă era zi sau noapte. Neastâmpărul, clocotul lui nu aveau o măsură ziua și altă măsură noaptea. De aproape cincizeci de ani, viața lui era aidoma cu a insulei Ada Kaleh și, din popă răspopit, a ajuns un cucernic musulman. A fost preot în Jupalnic, un sat în coasta Orșovei, așezat de-a lungul Cernei și, într-o bună zi de duminică, pe când își rostea predica, a întrezărit o lumină, un chip, nu avem de unde să știm ce anume era și cum arăta lumina sau chipul acela, dar pe neașteptate el s-a oprit, a trecut prin mulțimea de credincioși, care s-au despărțit în două ape privindu-l cu uimire, cu gurile căscate. Erau îmbrăcați în haine alese, rași proaspăt, femeile cu broboade în culori strălucitoare, parfumate cu frunze de busuioc ascunse între sânii revărsați peste fustele lor largi. A încălecat pe un cal adus de el în ajun, l-a luat în duminica aceea din grajd, l-a țesălat cu meticulozitate, îndelung, fără să știe de ce o face și i-a pus șaua numai după ce crupa lui împrăștia sclipete.

A încălecat la fel de neștiutor. Nu l-a întrebat nimeni, dar, dacă l-ar fi întrebat încotro o apucă, unde vrea să ajungă, ar fi ridicat umerii, dacă ar fi avut vreme să-i ridice. A alergat în căutarea acelei lumini și a acelui chip, a tăiat un drum ce însoțea râul Cerna, năvalnic în primăvara aceea, viitura era adusă de pe Belareca, o parte, cealaltă de la Șapte Izvoare, mai sus de Herculane, unde, în ajun, s-a rupt cerul. A cotit-o la stânga, de-a lungul Dunării. Când a ajuns în dreptul insulei Ada Kaleh, a sărit în apă. Când să se mai gândească la straiele lui preoțești? Le-a sfâșiat în pietrele ascuțite și în crengile de pe țărm, în cioturi de salcie uscată, mătasea broastei i-a năclăit barba și crucea de pe piept.

Când a intrat în cetatea de pe insulă, veselie mare, oameni mascați. Unul, un elefant, chipurile, a dat să-i șteargă cu trompa firele de iarbă adunate din valuri. Nu a izbutit, i-a lins doar obrazul, dar l-a prins de mână un moșneag frumușel, cu ochii ca două bolduri și cu o mustață încărunțită. Când au ajuns și au intrat în odaia unei case pipernicite de la marginea cetății, moșul s-a dezvelit, și-a smuls mustața albă, părul vâlvoi, și el alb, și în locul moșneagului s-a ivit o hurie.

Deli Papaz a fost încredințat că Dumnezeu și Allah, prin bună înțelegere - după ce el a adus pe drumul cel bun țăranii din Jupalnic, hoți și clevetitori -, au hotărât că merită recunoștința lor și i-au adus în cale o hurie de care au parte numai oamenii buni. Dar Deli Papaz a adormit, un somn fără vise, ca după un drum lung. Și în zorii zilei de vineri, când se poate deosebi firul de ață în lumina alburie din fereastra odăii, când împreunarea e permisă de Allah, după spusele unicului său profet, Mahomed, și Deli Papaz s-a trezit, în odaie nu mai era nimeni, iar în fereastra larg deschisă briza Dunării înfoia perdeaua albă. De atunci, Deli Papaz a căutat neostoit huria sau ce-o fi fost, fecioară sau doar un vis.

Deli Papaz a continuat:

„Insula nu a fost niciodată un petec de pământ nesimțitor, deși ar fi trebuit să fie sătulă de câți oameni au bântuit-o de la un cap la altul, din vremuri trecute, întunecate, până astăzi. Dar i-a lăsat pe austrieci să-și facă de cap cu ea, nu a bolborosit ofense în valurile din jurul ei, nu a șuierat nicio înjurătură printre palele de vânt. Nu știm dacă a fost măgulită sau nu când a aflat că austriecii au botezat-o Carolina, un nume de femeie întruchipând seducția. Acest nume, Carolina, era tot atât de frumos ca și Ada, ambele la fel de potrivite cu ea, cu sensibilitățile și dorințele ei, după cum o vedeai așa leneșă, lascivă, întinsă la soare.

Ea, ca orice femeie, s-a oferit și grenadierilor, și ienicerilor. A cunoscut patimile iubirii și cu spahiii plini de putere, dar și cu generalii austrieci pomădați, descinși aici din restaurantele vieneze. Ei nu i se poate reproșa nimic. Eu am bănuit-o dintotdeauna de curvișag, că e o femeie ce-și dă poalele peste cap fără să clipească, gata întotdeauna să primească mangealâcul primului venit. Dar m-am gândit că trebuie iertată, nu poți opri pasărea să zboare, nici peștele să străbată Dunărea, de la un mal la altul, pe sub valuri. Era doar o știucă sau un crocodil rapace și nu poți în ruptul capului să predai lecții de morală unei știuci sau unui crocodil și să-ți închipui că la capăt, după ce ai obosit dăscălind-o, știuca sau crocodilul se preschimbă în domnișoară rușinoasă sau în măicuță devotată sfinților din icoane.

În cele din urmă, austriecii au izbutit să pună piciorul pe insulă. S-au chinuit și au reușit. Au fost siguri că au prins luna de pe cer și au tras-o la vale cu frânghii, ca edecarii, până în mijlocul Dunării.

Voiau să-și clădească un imperiu și aveau nevoie ca de apă, ca de aer de insula asta, așezată cum nu se poate mai bine, pe Dunăre, sigur, dar și între munți, ochind orice trecător, indiferent dacă era o pasăre a cerului sau o armată dușmană. Erau în rivalitate de moarte cu otomanii și, fără petecul acesta de pământ, ar fi fost lepădați în voia sorții, în bătaia uraganelor, la cheremul Istanbulului ce ar fi avut drumul deschis spre Viena.

Așa că primul lor gând a fost să militarizeze insula. Nu a fost ușor. În august 1717 a fost numit comandant al cetății locotenent-colonelul baron Casttner, un bărbat cu chipul rotund, strălucind de grăsimile adunate de traiul bun. A fost poate primul și ultimul comandant austriac care și-a adus în insulă o trăsură. Nu că avea patru roți ne mirăm noi, e firesc să aibă patru roți, dar avea și un coviltir. Nu pentru a se apăra de ploaie, ci pentru a nu-l înnegri pe baron soarele ce biciuia Dunărea ziua în amiaza mare.

Pe din afară, baronul Casttner arăta a fi un om bun, dar pe dinăuntru era viermănos. A fost trimis aici să așeze steagul imperiului și nu i-a păsat că adalâii de atunci își trăiau Ramazanul.

Orșova și insula au căzut în mâinile lor. Adalâii erau cu gândul la Allah, ardeau mii de candele pe geamiile din Orșova și de pe insulă, oștenii și ceilalți bărbați rosteau numele celui de sus, răbdau foamea de dragul postului, nu-și muiau buzele în cănile cu apă și până la apusul soarelui nu-și îmbrățișau nici nevestele, nici țiitoarele. Cum să ții piept neamțului, când Ramazanul te obligă să te ferești de vorbe grele și de prisos, să ierți greșelile celor din jurul tău, să îți ceri iertarea păcatelor, să dai milostenii și să nu ucizi?

În timp ce credincioșii noștri se străduiau ca până la apusul soarelui să citească Coranul, să rostească cuvinte de pocăință, au auzit din Dunăre strigăte disperate, erau bărci pline ochi cu orșoveni, toți ridicau mâinile spre cer, alții arătau Irșava, Orșova, orașul din zare. Din urma lor, „fugiți!" strigau ei, vine neamțul și, odată cu el, vin prăpădul și moartea.

Insularii au rămas înlemniți, iataganele lor erau în cui, tunurile, șapte la număr, erau cu țevile plecate, ca și cum ar fi stat în genunchi. Întotdeauna crezi că marile nenorociri se pot întâmpla altora, ție nicidecum. Uiți de război într-un secol și jumătate de pace. Orșova ardea, vâlvătăile se înălțau la cer, un fum gros plutea deasupra Dunării, era și alb, dar era și negru. O rafală necruțătoare a Gorneacului a împins fumul spre insulă și casele din Ada au fost și ele înecate.

Orșova s-a prăbușit secerată, deși avea paisprezece tunuri, trei mii de kilograme de pulbere și trei mii de plumbi, dar austriecii erau cât frunza și iarba, iar vasele lor coborau din susul apelor atât de multe, că părea tuturor că malurile o luaseră razna și au pornit și ele pe Dunăre, la vale.

Acum suntem în stare să pricepem jalea și disperarea celor din insulă, ale adalâilor. Acum da, și ei ca și noi, acum, la scufundarea insulei au fost siliți să-și ia în spate cabalâcul, să-l urce în bărci, să-l înghesuie claie grămadă și să-și anine copiii deasupra boarfelor.

A fost o zi neagră, cu tot ce înseamnă acest cuvânt. Poate că din ziua aceea, din cele atunci întâmplate, vine de peste ani groaza pe care o trăim azi, la demolarea caselor și a cetății și care de atunci a intrat în firea noastră. Trăim din nou o groază străveche, e în sângele și în fibra noastră, e în mintea noastră, ne apare în coșmaruri pe care nu le înțelegem, nu dibuim întâmplările ce ni se arată pentru că timpul le-a șters și au rămas numai ascunse în străfunduri.

Acela a fost primul sfârșit, acum vine al doilea și ultimul. Atunci mai aveam o speranță, acum nu mai avem niciuna. Era speranța că într-o bună zi, mai repede sau mai târziu, Semiluna se va întoarce și ne vom regăsi casele, țărmul acestui ostrov, sălciile purpurii de pe malurile sale, firuța și sadina din insulă, smochinii și măslinii, dudul arab, zis șan-dudi. Că vom auzi din nou ezanul, chemarea la rugăciune din minaretul geamiei, că vom serba în veselie Bairamul și vom trece cu bine Ramazanul, fără să ne clintească câinoșenia vreunui dușman.

Acum știm că totul se încheie pentru noi. Semiluna nu mai există, e un pom cu frunzele scuturate și crengile tăiate. A rămas o rădăcină, e adevărat, dar ea nu e decât un ciot putrezit, neputincios. Atunci adalâii s-au adăpostit între frații lor, la Vidin, și apoi s-au întors când a revenit puterea Semilunii, ei sau copiii sau nepoții lor. Acum drumul nostru e fără întoarcere. Dacă mai ai curajul să revii în locul acesta, o să privești sfâșiat de durere luciul Dunării, o pânză cenușie, acoperind tot ce încă mai vedem, și vedem pentru ultima oară, și cetatea, și insula, și poienile din capătul de jos al ostrovului.

În zilele acelea, adalâii s-au călcat în picioare să fugă, să urce în bărci, în ce se găsea pe țărm, în șăici pentru pescuit, în ceamuri pentru lemnele din pădurile de dincolo, din Banat sau Valahia, și în câteva ore insula a fost golită. Le-au rămas casele și lucrurile dinăuntru, divanuri, covoare, haine pe care nu aveau să le mai îmbrace vreodată, vetrele, băile, geamia.

Primul lucru pe care l-a ordonat baronul Casttner a fost să le dea foc. Pârjolul, numai pârjolul l-a avut în minte și numai pârjolul putea să șteargă orice urmă străină de pomezile lui, de viața lui din odăile parfumate din Viena. A început cu geamia, pe drept cuvânt, geamia era semnul Semilunii, se cutremura doar când îi cădea sub ochi, micul minaret îi străpungea ochii, îi provoca colici, mâncărimi, dureri lombare, sciatică, îi amorțea tălpile, îi ataca bășica udului și îi pricinuia dureri în coșul pieptului. Geamia și minaretul ei au ars cu trosnete, a fost un foc viu, se vedea că mai arde ceva, nu doar o clădire și un turn. Era ceva ce avea viață, aveau sevă, sânge. Baronul Casttner a aruncat o privire indiferentă, a șters doar în treacăt pălălăile focului și în sinea lui și-a trăit marea fericire, focul a curățat toate urmele Seminulunii și ale celor ce au trăit aici. Baronul închidea în urma sa o poartă cu un zăvor de fier.

Nu s-a mulțumit să transforme într-un strat gros de cenușă doar geamia și minaretul. Baronul, devenit peste noapte comandantul cetății, al unei cetăți ce încă nu exista, a ordonat soldaților săi să adune toate lucrurile rămase în case, să le arunce în grămezi la marginea de jos a insulei, cea dinspre Vârciorova și Gherdapuri. Au ars și acelea, au prăpădit și iarba, au luat foc și sălciile, au ars și smochinii plantați în grădini. Dacă ardea întreaga insulă, baronul Casttner ar fi țopăit de bucurie ca un indian piele-roșie în jurul focului.

Abia când pălălăile s-au stins și insula arăta ca după un război îndelungat, pustiitor, locotenent-colonelul baron Casttner s-a apucat de lucru. A început! A legat insula de malul stâng al fluviului printr-un pod. La poalele dealului Alion, chiar pe țărm, a construit fabrici de cărămizi, a comandat pietre gata cioplite la Svinița, un sat cu podgorie, dar și cu pietrari cum nu erau în Clisura Dunării. Svinicenii au venit de undeva, de prin Balcani și au adus acest meșteșug cu ei. Au venit pe jos, pe lângă care cu boi, cu turme de oi și capre, dar au ajuns pe malul stâng al Dunării, mai sus, în susul apelor și cu acest meșteșug în sânge, ce i-a venit ca o mănușă baronului Casttner.

Se ridica în insulă cetatea, ca baronul să-și merite funcția de comandant al unei cetăți. Semiluna lăsase o fortificație, dar era una bună numai pentru anii de pace.

Acum baronul Casttner visa. Cetatea era un plod pe care singur îl plămădea, îl născocea din visele lui, câte ceva îi ofereau și coșmarurile, mai ales nopțile când se trezea ud pe șira spinării, că cetatea odată ridicată era invadată de mii de ieniceri cu iataganele în dinți.

Prima probă a dat-o la primele inundații strașnice de pe Dunăre. Au fost zile când a uitat și de bășica udului, și pe ambii genunchi i se întindeau pete de urină caldă, pe care el nu le mai lua în seamă. La amiaza zilei, când viitura de pe Dunăre a lins pentru prima oară țărmul insulei și i-a smuls trăsura, baronul Casttner a apărut în mulțimea de gură cască, meșteri și soldați, cu prohabul deschis și din clipa aceea nu și l-a încheiat decât în ziua când apele domolite s-au retras de pe ultimul petec al insulei.

Dar a fost foarte mândru că a rezistat cetatea ridicată de el. A luat o pană de gâscă, a înmuiat-o în cerneală și a scris împăratului, chiar împăratului! Podul și zidurile de lângă Dunăre ale cetății au rezistat în vara de pomină a anului 1717, de aici concluzia că imperiul va fi veșnic, sunt semne sigure, certe, nimic nu va putea clinti din loc cetatea de pe insula Ada Kaleh, dacă nu a izbutit puhoiul de ape.

(Continuare în pagina 22)

Radu CIOBANU

Ioana Ileana ŞTEŢCO

Schimbăm măştile între noi

ca şi cum am întinde capcane
însingurarea poartă chipul
zilei de azi
şi golul este o altă zi fericită

pentru cel ce-şi poartă
moartea subsuoară
ca un lămpaş
zâmbetul ochilor luminează cuvinte
lacrima dezgheaţă
şi ne numeşte pe nume

atunci masca pe care o porţi
devine rigidă
lasă trupului moale puterea
de-a intra cu totu-n pământ

curge prin rădăcini
firul de apă subţire
pe streaşina unui strigăt desculţ

şi ne scad rădăcinile
şi cresc măştile în pământ
şi creşte pământul în trunchi
şi cresc arbori mascaţi
în alţi arbori
mlădiţe de mască cu muguri de sânge

bucuroşi schimbăm
între noi

Caii îngenunchiaţi nechează cu umbra

lasă nevăzutele amuşină
pielea mâinii schimbă mirosul
ţipătul suie saci-n căruţă
pe căi liniştite trec perechi
nechează cu umbra

floarea se vede noaptea pe geam
trezeşte fiara din somnul de fiară
până ce-aproape se crapă de ziuă
derulăm vise cu umbre catifelate de spaimă

efortul de-a fi înţelept te face înalt
şi colorează-n albastru umbrele-n şa
pietrele-n râuri îndepărtează
sunetele fără să fi auzit
de toate acestea

cămeşile umede ale umbrei
trag mâneca nopţii până la coate
şi strâng nechezatul în coama
celui care aleargă
pe dealuri compuse

fiara nevăzută îl prinse şi-l priponi
de-o cioată
cu grumazul legat
lăsându-l să necheze
cu umbra

Vâlvătaia cuvintelor

înscrişi în cursa cea lungă
a trecerii prin rădăcină
nu prea ne este folositor
manualul de întrebuinţare a ierbii
şi-atunci ca pe şină
rămâne strivită amintirea celor
care trecând pe acolo
pun stroh pe rana încă deschisă
şi lasă iarba să se înalţe
sus tot mai sus
amintirile ierbii împreună cu noi
se scurg în pământ

punctul acela ne creşte pe toţi
ascuţind coasa pe ambele feţe

Fereastra din râu

Nu departe de mine trece un râu
care spune că-i toamnă
malul rezistă
cu mâinile şi cu trupul întreg
pietrele sprijină malul

Aproape de noi cuibul păsării
spune că-i visul
suntem mai bogaţi cu un cimitir

Nu departe de mine
ca fulgerul trece Cuvântul
deschide ferestrele şi se spală
toate câte ne sunt date
le merită altul
într-o ereditate ca pânza
malului de nisip

Aproape de mine trece un râu
care spune că-i mama
malul rezistă
cât ţinem fereastra deschisă
nu va seca niciodată

Instinct atrofiat

clatină-te vârf de gând
picur stelele pe rând
dorm pe paiele de cuie
întinzi mâna dai că nu e

clatină-te cer uscat
picur stele în pat
albe ca fuioarele
le răpeşte soarele

mă sucesc către perete
umbrele gândeşti că-s fete
obrazu cu perină
verigă la inimă

clatină-te trup de vânt
şi coteşte spre cuvânt
îţi iei umbrele de-a gata
clatină-te când eşti gata

până au plecat călătoarele
desenând pe cer o elegantă partitură
ce nu poate fi scrisă
de cei ce şoptesc la ureche
îmbrăcaţi în pielea lor de năpârcă

ultima zi poate să dispară
fără ca nimeni să-i simtă lipsa
şi fără să pară că experimentezi
reducerea timpului
la o secundă

Claudian COSOI

Cerbul alb

Acea roată a norocului
fără să poarte vreo vină
prin rotaţii sub aripi învălui
captivele triumfuri
peste exemple de nemaipomenite destine,
Căci nu-i totuna la naştere
ce stele te iau în primire.
Aerul gol din oceane
se face cuib
până dincolo de margini
Şi privirea ta fixă.
Cât de adevărat este jugul zborului tău
poţi fi socotit nobil
în memoria templului
urmaş al unor cai vestiţi
coama lor albă
răscoleşte vântul şi coaja oului/cuib.
Sunt animale de vânzare
mereu rămân
în urma alergătorului
un corb peste care s-a aşezat
cerul
un jug alb.

Râsul moral

Lui Darius
curând o întrebare
ironii subtile
râsul moral
se arată de atâtea ori ca în palmă.
Tristeţe şi despărţiri
în copita cerbului
aleargă o copilărie

Se numeşte destin

Viaţa lor este influenţată de stele
totul depinde de steaua norocoasă sau
nenorocoasă.
Abia începi să scoţi primele scântei
sub care s-a născut omul
calităţile sau defectele
plebeu, senator, consul, rege, împărat
mai rar
în general şi întâmplarea.
Abia începi un ritual
care se numeşte destin
răsucit în scoică
alfabetul latin se dă citirii
într-un fel sau altul.

Loc de pelerinaj

Cu cât ar fi mai simţită
puterea divină
dacă iarba ar încinge undele ei.
În această apă
izvor sacru
şi profeţie.
Sfiala nu mă va opri
să spun:
nu fugiţi, nu vă ascundeţi
umbra lacrimii este cu voi.

Ploile pe munte

Să-mi apăr locul
căci şi ei dau veste
ce-i scrisă pe veşmânt
nu-i nevoie să te urci
pe creştetul Parnasului
să te inspire muzele
„indignarea face versul”
care valorează cât
ploile pe munte aruncate.

Ramona Andreea MUREŞAN

FUNDAMENTAREA FILOSOFICĂ A MITULUI COSMOGONIC LA MIHAI EMINESCU ŞI NICHITA STĂNESCU

Fascinaţia originii a suscitat numeroase controverse, discuţiile privitoare la acest aspect fiind în general alimentate de perspectiva dinspre care este privită problema originii şi a naşterii lumii. Acesteia i se adaugă un fond cultural şi spiritual care diferă de la un popor la altul, ba chiar mai mult, de la o comunitate locală la alta. Legendele, superstiţiile, credinţele de veacuri ale fiecărei entităţi socioculturale converg spre a da o filosofie de viaţă specifică acelei comunităţi. Diversitatea extraordinară a credinţelor, a tradiţiilor şi-a pus amprenta şi asupra modului de concepere a felului în care omul a apărut întru fiinţare. Nevoia de sacru a omului primitiv a făcut ca acesta să dea o explicaţie supranaturală pentru orice fenomen pe care nu îl înţelegea sau căruia nu putea să-i dea o explicaţie riguroasă, ştiinţifică.

În opinia lui Mircea Eliade, veridicitatea mitului este conferită de faptul că acesta este o istorie ce se referă la realităţi. Cunoscând mitul, *„cunoaştem originea lucrurilor şi astfel ajungem să le dominăm şi să le manipulăm după bunul nostru plac”* (Eliade: 1978, 18). Definind mitul, Eliade operează o distincţie între *„istoria adevărată”* şi *„istoria falsă”*. Prima este identificată cu mitul, ai cărui protagonişti sunt fiinţele supranaturale, divinităţile, în vreme ce „istoriile false” reprezintă fabulele, basmele, ai căror protagonişti sunt eroii. Mitul este istoria faptelor fiinţelor supranaturale, este o istorie *„absolut adevărată”*, pentru că se referă la realităţi şi, în acelaşi timp, sacră, fiind opera fiinţelor supranaturale: *„mitul povesteşte o istorie sacră; el relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, timpul fabulos al începuturilor. Altfel zis, mitul povesteşte cum, mulţumită isprăvilor fiinţelor supranaturale, o realitate s-a născut, fie că e vorba de o realitate totală, Cosmosul, sau numai de un fragment (...)”* (Eliade: 1978, 5-6).

În acelaşi studiu, Mircea Eliade numeşte cosmogonia un *„mit sacru”*, *„modelul exemplar pentru toate soiurile de creaţii”*, iar veridicitatea sa este confirmată de însăşi realitatea acestei lumi: *„Mitul cosmogonic e adevărat, deoarece existenţa lumii stă mărturie în această privinţă”* (Eliade: 1978, 5-6).

Pe de altă parte, veridicitatea miturilor nu este una factuală, nu se pretează la sensul strict al cuvântului, ci ţine mai degrabă de fondul lor ideologic, idee exprimată de către Mihai Eminescu. În opinia poetului, trebuie căutat *„spiritul, ideea acelor forme, cari ca atare sunt mincinoase”*. Prin urmare, valorificarea poetică a acestor mituri nu se limitează la simpla lor preluare şi punere în formă poetică, ci la prelucrarea lor în consonanţă cu simţirea poetului, cu propriul său sistem filosofic. Valoarea poeziilor grefate pe esenţa miturilor este dată tocmai de capacitatea de adaptare, de sinteză a diverselor aspecte ale mitului. Deşi nu sunt dificil de detectat, influenţele exercitate asupra celor doi poeţi - Mihai Eminescu şi Nichita Stănescu - nu trebuie supraevaluate. Dimpotrivă, e necesar să urmărim prin ce este poetul original, studiind îndeaproape textele ce i-au servit drept punct de pornire.

Mai ales în cazul lui Eminescu, au fost enunţate o serie de ipoteze, unele pertinente şi bine argumentate. S-au făcut cercetări mai ales în direcţia indianismului lui Eminescu. Putem aminti aici scrierile lui: Mircea Itu (***Indianismul lui Eminescu***), Ştefan Munteanu (***Filosofia indiană şi creaţia eminesciană***), Amitha Bhose (***Eminescu şi India***). S-a mai vorbit apoi, uneori exagerat, despre influenţa exercitată de către filosofia germană asupra gândirii lui Eminescu. Nu în cele din urmă, trebuie menţionată înrâurirea pe care a avut-o asupra marelui poet folclorul naţional, credinţele populare faţă de care Eminescu a manifestat un viu interes.

Vom începe cu prezentarea cosmogoniei în folclorul românesc, oglindită în legendele culese de Tudor Pamfile. După ieşirea lumii din starea de increat, din haos, este creat pământul. Elementul pe care se sprijină pământul în legendele româneşti este apa, dar o apă primordială, *„fără de început”*. Pamfile sintetizează astfel *„urzirea pământului”*: *„pe nemărginitul cuprins al apei fără de început, răsar Dumnezeu şi Dracul care zidesc pământul în tovărăşie. Din fundul mării, Dracul scoate un pumn de nisip, şi din acesta, prin blagoslovirea lui Dumnezeu, creşte şi se întinde faţa negrului pământ (...)”* (Pamfile: 1997, 437). Precum observăm, gândirea populară acceptă dualitatea actului creator, pentru că acest lucru fundamentează o serie de alte credinţe şi realităţi, cum ar fi alcătuirea duală a fiinţei umane oscilând între bine şi rău, între adevăr şi minciună. În ciuda aparentei opoziţii, nu avem de a face cu o structură antagonică, ci cu una complementară: este nevoie de rău pentru a distinge binele, precum este nevoie de moarte pentru a întreţine viaţa. Probabil că din această concepţie se naşte atitudinea resemnată în faţa morţii, privită ca un dat necesar continuării ciclului vieţii: *„Moartea succede vieţii, viaţa succede la moarte, / Alt sens n-are lumea asta, n-are alt scop, altă soarte”* (***Epigonii***).

Pe de altă parte, povestea biblică susţine că totul se făptuieşte prin puterea cuvântului învestit cu puteri supranaturale: *„lumea a fost făcută prin Cuvântul lui Dumnezeu”*. Încă dintru începuturi, logosul este încărcat de sacralitate, de o putere magică. Tocmai pe acest filon îşi întemeiază Nichita Stănescu viziunea cosmogonică. Poetul pune semnul egalităţii între facerea lumii şi cuvânt, de aceea recrearea cuvintelor semnifică o repetare a genezei.

Cât priveşte materia primordială din care s-au făcut elementele acestei lumi, în majoritatea miturilor cosmogonice ea este identificată cu **haosul**, o stare amorfă, dar nu ceva absolut: *„Dacă ar fi un absolut, nu ar putea să treacă în altceva; or, haosul se cosmotizează”* (Vlăduţescu: 1990, 20).

Deşi imagistica diferă de la o ţară la alta, esenţa mitului este aceeaşi. În toate credinţele există un timp al pregenezei, caracterizat prin incognoscibilitate, inform, indicibil. Cosmogonia la tribul tibetan na-khi, de exemplu, redă astfel momentul pregenezei: *„La început, în vremea în care cerul, soarele, luna, aştrii, plantele şi pământul încă nu se iviseră, pe când încă nimic nu se ivise (...). La început, pe când totul era amestecat”* (Eliade: 1978, 27). Urmând acestei stări, momentul iniţial al creaţiei ne apare, de cele mai multe ori, ca o mişcare bruscă (*„Dar **deodată**-un punct se mişcă”*- la Eminescu), violentă chiar.

Şcolile filosofice indiene par să fi avut, de departe, cea mai puternică înrâurire asupra modului în care îşi concepe Eminescu viziunea cosmogonică. Principiile acestei filosofii pornesc de la premisa că existenţa echivalează cu activitatea, astfel încât cosmosul este văzut ca un vast ansamblu armonios şi ordonat de activitate. Cosmogonia este fundamentată pe patru teme. În primul rând, este ipoteza creaţiei prin fecundarea apelor primordiale de către *„embrionul de Aur”*, sămânţa zeului creator, Agni: *„Când au venit Marile Ape purtând universul ca pe un embrion, născătoare ale lui Agni, atunci crescu Unul, principiul vieţii zeilor”* (Kernbach: 1978, 49). O a doua temă susţinută de şcolile filosofice indiene este creaţia prin sfârtecarea unui gigant primordial, Puruşa, nume care înseamnă „omul”, privit ca totalitate cosmică şi fiinţă androgină. Din corpul sfâşiat al acestuia se nasc elementele universului, după cum urmează: capul dă naştere Cerului, picioarele – Pământului, conştiinţa – Lunii, ochiul – Soarelui, gura dă naştere lui Indra şi Agni, iar respiraţia sa naşte Vântul. Parabola aceasta a sfârtecării e regăsită în mitul osirian al poeziei, prezent şi la Nichita Stănescu.

Cea de a treia stă la baza viziunii eminesciene a cosmogoniei. Este vorba despre creaţia lumii plecând de la unitate-totalitate, Fiinţă şi totodată Nefiinţă, imagine regăsită în celebrul ***Imn al Creaţiunii*** (Rgveda, X, 129). Regăsim aici principiul heideggerian al identităţii, acel „Unul” egal cu sine însuşi, „das ein”. Textul criptic lasă loc numeroaselor interpretări, fiind structurat, la fel ca la Eminescu, pe duble negaţii. Astfel, sunt comparabile versurile vedice: *„Atunci nu era nici nefiinţă, nici fiinţă (...) / Atunci nu era moarte, nici nemurire; semnul nopţii şi al zilei încă nu era. / Liber sufla fără suflare acest Unul: mai presus de el nu era nimic altceva / La început era întuneric învăluit de întuneric: acest tot era o întindere nesfârşită de ape”* cu fragmentul eminescian: *„La-nceput pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă, / (...) / Când pătruns de sine însuşi odihnea cel nepătruns. / Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă? / N-a fost lume priceputǎ şi nici minte s-o priceapă, / Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază”*. Diferenţa cea mai evidentă este modul în care sunt enunţate opiniile privitoare la începutul lumii; astfel, în vreme ce textul vedic se compune din afirmaţii (*„era întuneric”*, *„era o întindere nesfârşită de ape”*), Eminescu lansează ipotezele mai ales sub forma unor întrebări (*„Fu prăpastie? Genune? Fu noian întins de apă?”*). În fine, cea de a patra temă emite ipoteza creaţiei prin despărţirea apelor de uscat.

Dorel PETREHUŞ

În discuţia privitoare la ivirea lumii, mesopotamienii legau implicit începutul de un sfârşit care îl preceda, sfârşit care *„era de aceeaşi natură ca haosul dinaintea creaţiei”* (Eliade: 1978, 47), ceea ce dă naştere noţiunii de timp cosmic circular, ciclic. Sfârşitul lumii este condiţia *sine-qua-non* a oricărui nou început. Dar, dacă din perspectiva gândirii indice, sfârşitul lumii este legat de ceea ce Mircea Eliade numeşte *„mitul eternei reîntoarceri”*, apocalipsele iudeo-creştine aduc ca inovaţie ideea că, la fel ca naşterea lumii, şi sfârşitul ei va fi unic.

În plan artistic, distrugerii lumii îi corespunde o distrugere a limbajului împinsă până la o *„adevărată nimicire a universului artistic de până acum. (...) E vorba de ceva mai mult decât de o distrugere, este o regresiune către haos, către un fel de massa confusa primordială”* (Eliade: 1978, 69). Aceasta este, în viziunea lui Eliade, *„sfârşitul lumii în arta modernă”* şi coincide cu momentul unui nou început artistic. Aşa cum arătam mai sus, Nichita Stănescu se integrează acestei tendinţe a liricii moderne, prin deconstrucţia limbajului şi recompunerea lui la un alt nivel, la modul mirabil.

Pornind de la premisa că orice creaţie repetă actul cosmogonic, sacralizându-se, putem afirma că şi creaţia poetică este o operă divină, unde rolul Demiurgului este asumat de poet. Poeziile lui Eminescu şi ale lui Stănescu stau mărturie pentru teoria enunţată de Mircea Eliade. Geniul poetic al celor doi transpare tocmai prin modul în care aceştia înţeleg să îşi contureze viziunea, să o adapteze forului lor intim, pentru ca mai apoi să o prezinte lumii. Capacitatea de sinteză de care dau dovadă înlătură orice acuzaţie de epigonism, de mimetism. Materialul ideologic preluat de Eminescu şi de Stănescu nu este pur şi simplu integrat în poezie, ci este trecut prin filtrul unei conştiinţe originale.

Asimilarea mitului în poezie se face prin medierea filosoficului. Ia naştere astfel o viziune originală despre lume şi despre existenţă, în care accentul cade în principal pe analizarea raportului fiinţei umane cu Universul creat.

(Continuare în pagina 23)

Ion VIŞOVAN

Apa

Apa s-a îngălbenit
s-a infiltrat în trupul
stâncilor
tunetele s-au agăţat
de brazi plăpânzi
uscaţi
ploile s-au spânzurat
în parii clăilor de fân
iar ciorile călătoresc
în lanuri de porumb
să înghită boarea...
şi cerul care se dărâmă
în pietre...

În izvoare

Sângele nostru nu se pierde
îl vom afla mereu
în izvoare
acolo unde tăria ne cuprinde
în cele mai grele clipe.

Idee

Brecht sapă o fântână
să răcorească plantele
pline de muguri...
iar Socrate încearcă
să sădească un pom
până când Solomon
ne-a scormonit trupurile
şi ne-a întors ochii spre cer...
să vedem cum ţăranii
udă ogoarele cu lacrimi...

Lăcomia orelor

M-am retras în trupul
stejarului
în pauza timpului
să văd cum se rotesc
secundele
şi cum se manifestă
minutele
când se răzvrătesc
din cauza coridoarelor
care ţipă şi se zburdă
prin lăcomia
orelor.

* * *

Ion BALA

Aşteptarea zăpezii

În oglinda Ta -
tropotul tot mai uzat
al ningerilor.

I. Hai să ne tăcem secunda
unda întregului
borhot cotidian
până cuvintele nu intră în putrefacţie
până viscerele nu încep să duhnească

hai să lăsăm logosul în construcţie de sine
inimile să ni se bucure de craca luminii
decăzută în lampadarele eleusinelor consoane
amante ale clovnilor

de-absintul adevărului să ne-mbătăm
că risipitorul de lacrimi pe sine se risipeşte
în aura vocii dezechilibrând
talerul dragostei din poem

hai să tăcem pământ foc şi apă
dumnezeu
va
respira
zăpadă

III. Unda întregului borhot cotidian
se înspumează în licornia
dar ce e licornia
dacă nu agora coridei şiroind de sânge
dacă nu lupta cu previzibilul
în aşteptarea zăpezii?

câte spelunci ispitesc cu dive frumoase
încăperi cu praguri de cucută
cu mese rotunde ale disperaţilor urbei?

cine va oficia asfinţitul
în sanctuarele rugurilor?

un cuc se înlumină
în versul încă nescris
cântecul lui este umbra conclavă
a fântânilor pervertindu-se-n
frânghii pentru grumazul ideii de pâine

se macină văgăunile
zebrele uliţelor sunt tot mai inutile
în panoplia licorniei
fără de noimă
o hieroglifă e semnul firii

IV. Până cuvintele nu intră în putrefacţie
desenează-ţi paşii pe strada martirilor
(gestul nu contravine primăriei -
mă asigură decoratorul de firme)
urcă pe scara satanului şi prăvăleşte din turn
ora erodată de limbile orologiului

foloseşte ocazia:
încearcă aripile de rezervă ale hulubului
vestitor izbăvit de propria-ţi preajmă
urmează drumul îndârjirii din lacrimă
întru răzbunarea hrubei în surpare

până ce frunza limfa cuvintele
îţi mai stăruie priveghi
în tulpină

VII. Inimile să ni se bucure de craca luminii
sălăşluită încă de cuiburi de ecouri
ale vocabulei siriace -

spunem adam qadmon:
urcuşul este sfârşitul muntelui sau
dezîncarnarea curajului în spaimă sau
tonul mai presus decât cântecul sau
vânătoarea mai de preţ ca trofeul sau
eul
cinematograf lăuntric
pentru care din vieţi?

* * *

Ştefan HERŢEG

Floarea fierului

Sămânţă de fier
Înflorită-n cer
Sparge negreala nopţii
Încuietoarea porţii
Privirii
Simţirii
Stării aflate
Căldură departe
Încinsă
Strânsă-n
Stea
Grea
A mea

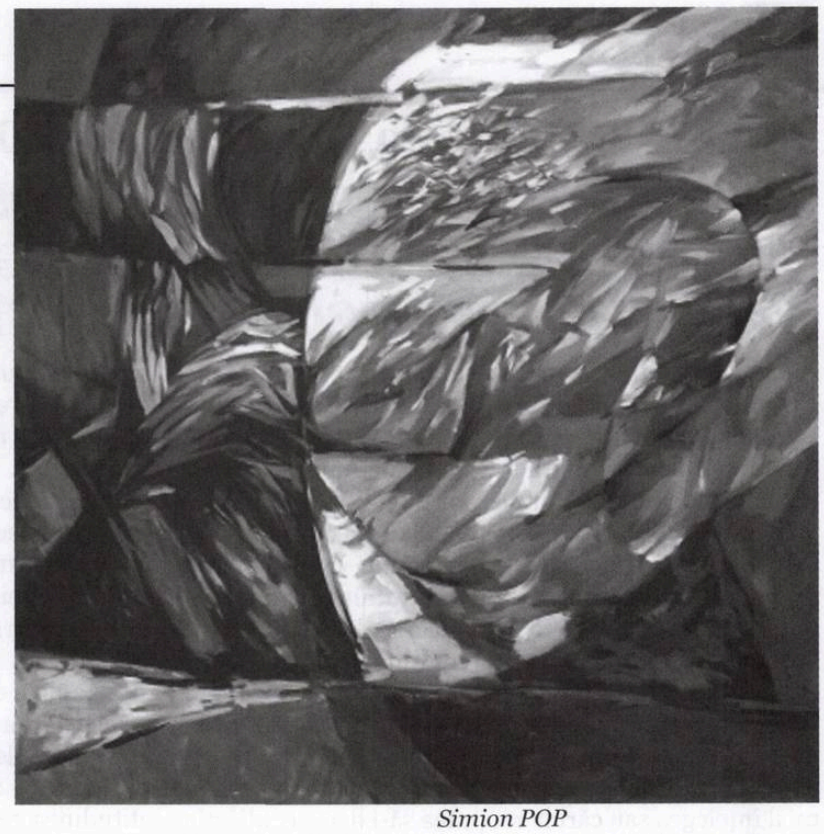

Simion POP

Floare vătămată

Prin întuneric
Viespe nemernic
Înclinţi fulgerător
Înmugurit zbor
A florii aripă
Crudă lacrimă
Vătămând-o
Înnodând-o
Plângere
Tulbure
Prin vreme
Geme

Beethoven

Privirea privirii
Neauzirii
Sunetului veleat în lut
Răsărit ecou, rămurat mut
Simte
Sfinte
Stele geminate
Raze sacrate
Ating
Aprind
Porniri
Suiri
Ceruri
Crezuri
Laolaltă
Odă sultă
O dă unirii
Slava iubirii

Sicriu

Alb rânduit
Lemn jiluit
Alungit
Ţintuit
Lădoi

Apoi
Putrezit
Sfârşit
Jelit

Valea mare

Poalele pădurii
Ascund alunii
Lutului tăpiş
Cocoţat verziş
Dedesupt
Supt
În gâdilări de apă
Rădăcini adapă
Urcându-le roiuri
Ţesute ecouri
Prin Răzurele
Rămurele

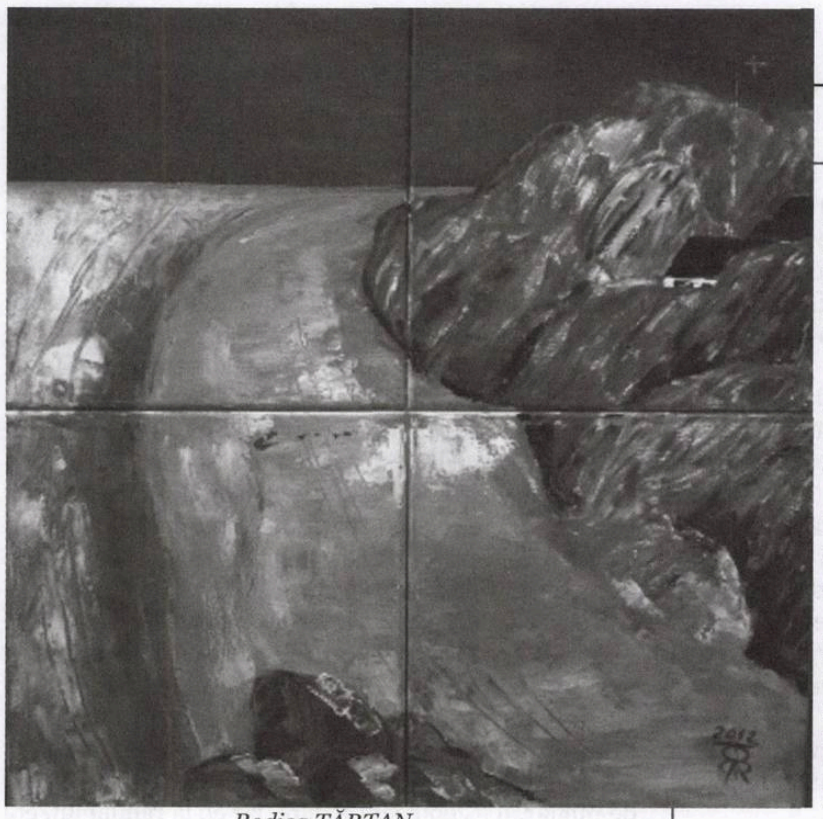

Rodica TĂRŢAN

BETTY KIRCHMAJER-DONCA „CONTESA DE SEINI”

Întâlnirea cu poezia şi proza scriitoarei şi traducătoarei Betty Kirchmajer-Donca mi-a adus nu numai plăcerea lecturii, ci şi un noian de amintiri dragi provocate de reîntâlnirea, din păcate doar spirituală, a trei scriitori, personalităţi puternice, care au marcat activitatea culturală maramureşeană şi nu numai, plecaţi prea repede dintre noi, în plină maturitate socială şi literară. Este vorba de jurnalistul, poetul, prozatorul şi dascălul Vasile Radu Ghenceanu, redactor de carte al multor volume semnate de autori maramureşeni. Îmi vine în minte, apoi, romancierul şi profesorul universitar Victor Iancu, care şi-a găsit timp să semnaleze apariţia cărţilor noastre, chiar dacă era prins în multe activităţi. L-am lăsat la urmă pe poetul, jurnalistul şi dascălul Ion Burnar, fost preşedinte al Cenaclului Scriitorilor din Maramureş şi prietenul nostru mereu dispus să citească şi să scrie despre noile cărţi apărute. Sunt sigură că scriitoarea omagiată azi de noi nu se va supăra dacă voi aduce un pios omagiu celor plecaţi dintre noi, cărora le datorăm recunoştinţă.

Poetul V. R. Ghenceanu sublinia în prefaţa cărţii ***Sub semnul graţiei***, semnată de Betty Kirchmajer-Donca: *„îmi dau seama că am descoperit un sunet care e fundamental, doar al său. Cu el autoarea redescoperă şi recompune lumea prin cuvinte, glăsuieşte cu ea în chip personal. În prag de intrare în comunitatea cea mare a plăsmuitorilor de frumos, o îndemn stăruitor pe Betty Kirchmajer-Donca să-şi exploateze cu mai multă îndrăzneală disponibilităţile creatoare, atât în poezia şi proza originală, cât şi în truda de tălmăcire a unor valori perene ce ne vin dinspre marea noastră soră de la vest de Rin”*.

Scriitorul Victor Iancu afirmă în cuvântul pe care îl semnează pe coperta a patra a cărţii: *„Cu romanul **Iubiri mărturisite**, Betty Kirchmajer-Donca dovedeşte încă o dată că este o personalitate complexă a nord-vestului transilvan şi o emblemă a oraşului său natal, Seini. Nu e nicio îndoială că nimeni n-o întrece în notorietate şi prestigiu intelectual. Mai bine de 30 de ani s-a întrecut pe sine la catedră ca profesoară de limba franceză şi animator cultural”*.

Titlul de noblețe i-a fost acordat doamnei Betty Kirchmajer-Donca de către poetul Ion Burnar, care afirmă, în prefaţa celui de-al doilea volum al romanului ***Iubiri mărturisite***, că autoarea *„este o scriitoare născută şi nu făcută... nu sunt mulţi autori contemporani, care să îmbine în mod armonios metafora performantă cu discursivitatea epică şi în acelaşi timp să aibă talentul de a-şi transpune gândurile în alte limbi, într-o manieră superioară”*.

Poeta Adela Naghiu subliniază pe coperta a patra a aceluiaşi roman că, pentru scriitoarea Betty Kirchmajer-Donca, *„dragostea este sacră, dar şi un antidot menit să atenueze percepţia timpului, oferind individului o cale spre a se elibera de mecanismul temporalităţii. Dragostea este şi o formă prin care sufletul omului intră în consonanţă cu universul”*.

La ceas aniversar mă alătur membrilor cenaclului şi tuturor celor care o felicită din inimă pe doamna Betty Kirchmajer-Donca, dascăl şi vicepreşedinte al Cenaclului Scriitorilor din Maramureş, pentru întreaga sa activitate socioprofesională şi mai ales pentru cea literară. La mulţi ani, Contesă! Să ai parte de inspiraţie, putere de muncă, sănătate, satisfacţii şi... multă, multă iubire.

Florica BUD

(Preşedintele Cenaclului Scriitorilor din Maramureş, membru în Consiliul Uniunii Scriitorilor din România)

Elisabeta KIRCHMAJER-DONCA

Poetă, traducătoare, romancieră. S-a născut în localitatea Seini, judeţul Maramureş, în data de 4 august 1942. Pseudonim literar: Betty Kirchmajer-Donca. Urmează şcoala primară la Baia Mare, şcoala gimnazială la Seini, Liceul „Mihai Eminescu” din Satu Mare, Institutul Pedagogic de 2 ani din Baia Mare, Institutul Pedagogic de 3 ani din Baia Mare, specialitatea Limba şi literatura română. Îşi completează studiile la Universitatea Bucureşti, Facultatea de Filologie, specialitatea română-franceză. Este profesoară de limba franceză la Seini.

Colaborări la: „Tribuna învăţământului” (Bucureşti), „Studii şi articole”, „Graiul Maramureşului”, „Glasul Maramureşului”, „Nord Literar”, „Planeta copiilor”, „Copii pentru copii, copiii păcii”.

Membră titulară în Asociaţia Scriitorilor din Baia Mare, preşedintă a subfilialei ASTRA din Seini şi a Societăţii Române de Crucea Roşie, filiala Seini, vicepreşedintă a Cenaclului Scriitorilor Baia Mare.

Premii şi distincţii: diploma şi medalia de *Membru de onoare* din partea Societăţii Române de Crucea Roşie Bucureşti (2001); *Diploma de Excelenţă*, acordată de Primăria oraşului Seini pentru contribuţia adusă oraşului la valorile literare şi pentru realizările de excepţie în poezie şi în promovarea literaturii franceze (2005); *Cetăţean de Onoare* al oraşului Seini (2006).

Volume publicate: ***Sărutul de rouă***, poezii, Cerfontaine (Belgique), 1998; ***Firul Ariadnei***, poezii, Baia Mare, Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu”, 2002; ***Sărutul de rouă***, poezii, Baia Mare, Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu”, 2002; ***Le baiser de rosée***, poésies, illustration: Ioan Donca, Baia Mare, Editura Universităţii de Nord, 2004; ***Le fil d'Ariane***, poésies, illustrations: Ioan Donca, Baia Mare, Editura Universităţii de Nord, 2004; ***Iubiri mărturisite***, roman, Baia Mare, Editura Universităţii de Nord, 2006; ***Poeme***, Baia Mare, Editura Proema, 2006; ***Clepsidre***, poezii, Baia Mare, Editura Scriptorium, 2007, ***Vitralii monocrome***, poezii, 2010, Editura Cromatica, Baia Mare. Volume traduse: Hausfater-Douïeb, Rachel - ***Drumul de fum***, roman, Bucureşti, Universal Dalsi, 2005; Ségur, Sophie, comtesse de - ***Noi basme cu zâne***, Bucureşti, Universal Dalsi, 2006; Bondoux, Anne-Laure - ***Lacrimile asasinului***, roman, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2007; Molla, Jean - ***Sobibor***, roman, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2007; Jean-Paul Nozière - ***Suntem cu toţii atât de mâhniţi***, roman, Editura Cromatica, Baia Mare, 2010. Volum în colaborare (cu prof. Laura Lazin): ***Limba franceză pentru clasa a III-a***, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2005.

Vis cu melci

Mi-a invadat visul
o armată de melci
în costume kaki cu vipuşcă
în timp ce-şi marcau teritoriul
de-a lungul şi de-a latul
unui patrulater
cu sârme producţie proprie
cleioase
de mâzga lăsată în urma lor
ca trenele unei mirese
fără domnişoare de onoare
deşi tata îmi spuse
că am două urechi
şi doar o gură
pentru a tăcea când trebuie
strategie cu care el n-a învins întotdeauna
încolo, să mă descurc...
aşa că am pornit
în calea ostaşilor muţi
care emanau radiaţii ciudate
pe frecvenţe lungi
ca la radio efem
cu turele ridicate a bătălie
ce se mişcau în direcţii debusolante
ca tancuri
pe şenile de cochilii albe ca varul
maronii ori dungate
spiralate ori teşite
ca o lipie, o piatră lată
cu care făceam
doar rotocoale pe luciul apei,
bine şi asta
pentru un soldat neinstruit ce eram.
Dar pe tata nu l-am ascultat;
de-acolo mi se trage...
m-au încercuit
pe terenul lor de luptă liliputan
m-au privit tăios cu ochii bulbucaţi
din vârful antenelor periscop
molatice mici sticloase;
când le-am atins
cu buricul degetelor
s-au retras în propriile tranşee
câştigasem doar o bătălie.
O victorie a tatei.

Roua ierbii

În fiecare dimineaţă
după ce soarele fură
roua dulce a ierbii
din grădina bunicii
într-o doniţă mare
mare cât o mare
fluturi cu aripi tridimensionale
mă iau pe covorul pudrat
şi mă duc slobod
în lumea lor de fulgi
cât obielele tatălui meu
uitat pe front
de unde s-a întors doar un vecin olog
din gura căruia n-a ieşit o vorbă despre tata
muţenia l-a sluţit
mai marele fluturilor
cu aripa cât bolta cerului
şi trupul cât patul puştii
m-a purtat hăt departe
prin oceanul de iarbă
cu rouă
apoi m-a trântit drept în locul uitat
cast înrourat al tatălui meu
unde-am rămas de veghe
până azi în aurora.

Dimineaţă de toamnă

E brumă prin grădini
mă-ntorc să văd de-i vânt
hoinar încolăcit
împrăştiindu-mi gândul.
Mă-ntorc să văd de-i vântul
şi teama mă cuprinde
văd cum o duce gândul
pe mama nu ştiu unde.
Lăsată nu ştiu unde
ori ea că m-a lăsat
şi frigul se întinde
cu negura prin sat.
Prin ceaţă chipul ei
m-ascund şi eu în ramă
blondelul e cu miei
doar tu eşti tristă, mamă.
E bruma şi e vântul
şi teama mă cuprinde
văd cum o duce gândul
pe mama nu ştiu unde.

Adevăr

Adevăr
doar primulele
ce-nfloresc
în zăpadă
doar aroma din gutuile
puse de mama
pe dulap, grămadă
în tindă
adevăr
doar o muşcată
singură
ce se picta
în fereastra-oglindă
cu stele de nea
neuitate
din copilăria mea;
adevăr
o lacrimă ştearsă
în fugă
într-o clipă de rugă.

Eugen URICARIU

„NU EXISTĂ O IDEOLOGIE..."

(Urmare din pagina 11)

A doua: dacă Uniunea Scriitorilor e o organizaţie profesională importantă, atunci şi atenţia publicului se va îndrepta către aceasta, către aceste premii. După părerea mea, premiile, fiind date de un juriu, totdeauna sunt contestate, pentru că juriile sunt făcute din oameni. Dar contestaţiile niciodată nu pot să privească, în ansamblu, toate premiile. Pot fi contestate câteva, dar nu toate. Apoi, ciudăţenia, pentru mine, este că oamenii care contestă aceste premii le contestă după ce s-au dat. Nu contestă instituţia premiului, ci contestă faptul că s-au dat lui X sau lui Y sau, cu ocazia aceasta, încearcă să minimalizeze chiar premiul în sine. Că sunt interesaţi să-l conteste înseamnă că e important acest premiu. Eu cred faptul evident că, în fiecare ediţie, noi acordăm şi premii pentru tineri, pentru debut; este un lucru important. Suntem singura instituţie care acordă premii de debut, în mod sistematic, şi ne interesează foarte mult viitorul generaţiilor care urmează. Numai că, vedeţi, în literatură apare un tânăr scriitor, care poate să aibă 40 şi ceva de ani sau 60. Am avut, în istoria Uniunii, asemenea situaţii, când, de exemplu, Alexandru Paleologu a luat premiu de debut la o vârstă onorabilă, să-i zicem aşa. În literatură, de fapt, nu există vârstă. Este o falsă problemă: tineri - bătrâni. Importantă este opera, deci oricând este posibilă o surpriză, oricând un tânăr sau un vârstnic pot să-ţi ofere o surpriză, o carte care merită toată atenţia.

Chestia asta, când mai vin din afară şi mă întreabă ce mai e nou în literatura română, o văd ca pe ceva absolut ridicol. În literatura română, pentru cine nu cunoaşte literatura română, totul este nou, absolut totul, pentru că tot ceea ce nu cunoşti e nou. Mai discut cu tinerii, care sunt entuziaşti, cred că lucrurile se pot face numai şi numai din dorinţă şi energie, şi descopăr cu tristeţe mari goluri în cultură. În educaţia lor. Nu cunosc literatura română, din care vor să facă parte, şi atunci încerc să-i îndrept: „D-lor, mai mergeţi şi prin bibliotecă, mai citiţi şi cărţi, nu doar scrieţi". E uimitor că, totuşi, literatura română reuşeşte să facă paşi înainte, cu toate aceste carenţe.

E.T.: - Credeţi că mai e loc în peisajul literar românesc de încă o publicaţie, „Revista Nouă", realizată de cercul literar „G. Bogza", coordonat de dl prof. dr. C. Trandafir şi Fundaţia Hasdeu?

E.U.: - *Îl ştiu pe domnul Trandafir... Mi se pare de lăudat, mi se pare că nu mai sunt chestiuni izolate şi că tot mai multă lume înţelege că, până la urmă, cultura e o problemă a societăţii civile şi, în acelaşi timp, o datorie a statului. Deci cultura trebuie produsă de oameni şi trebuie susţinută de stat, prin crearea cadrului în care instituţiile culturale să funcţioneze. Eu aş vedea susţinerea a ceea ce este bun. Ei, aici începe discuţia: ce e bun şi ce nu este bun. Dar faptul că la Câmpina există un grup intelectual, asta e cea mai mare realizare. Faptul că, la Câmpina, acest grup intelectual reuşeşte să aibă şi o publicaţie e un lucru formidabil. Important este ca grupul intelectual şi publicaţia să intre într-un dialog cu alte grupuri intelectuale şi cu alte publicaţii. Aşa vor primi informaţii noi, energii noi şi vor reuşi să contribuie la acest ţesut fundamental pentru viitorul naţiunii române, care este cultura reală. Înseamnă un pas înainte, pentru că dumneavoastră aveţi, desigur, un grup de simpatizanţi la Câmpina, în Prahova, dar trebuie să aveţi şi un grup de admiratori în ţară.*

Interviu realizat de ***Emanoil TOMA***

Ioan Florin STANCIU

PRAFUL ŞI PULBEREA

(Urmare din pagina 14)

Moment în care pământul a sughiţat molcom sub tălpile mele, ca un uriaş animal adormit, iar hardughia de chirpici înnădiţi a lui moş Anton s-a lăsat deodată-n genunchi, ca o vită lovită-ntre coarne.

Apoi o fugară crevasă întunecată, ca un rânjet nemilos al pământului, s-a azvârlit miraculos de sub temeliile scufundate ale cocioabei, înaintând ca un şarpe veninos şi flămând înspre tălpile lui Anton, care, cu pumnii încleştaţi spre cerul senin, ne ameninţa cu ocna pe toţi, începând cu tata-mare, cu motanul său demolator şi continuând cu mine şi cu toate rubedeniile celor dintâi până la al şapteş'şaptelea neam.

Iar norocul nostru şi-al spiţei umane sau pisiceşti, în general, a fost că moş Anton a dispărut numaidecât de pe faţa pământului, hăulind şi încercând disperat să se agaţe cu ghearele larg arcuite de aerul pe care tocmai îl spurcase sulfuros cu ocările lui.

Apoi, tot vârful acela de pinten, cu şandrama cu tot, s-a rostogolit huruind spre şanţurile lacome pe care arheologii le deschiseseră în gorganul de puzderii al fostului Caraharman.

- Pisoiul! Uite pisoiul!! am explodat eu, sărind gardul înspre gutuiul contorsionat şi uscat de pe hotar, în care motanul se aruncase, din instinct, în ultimul moment.

- Casa cu temelii, cu olane şi cu vrăbii cu tot, se ştersese definitiv de pe faţa pământului, iar în depărtare se vedea acum, străvezie, imensă şi limpede, marea, cu horbota ei festivă de atlazuri şi de dantele. Iar dincolo de tălpile mele se căsca un crater cu margini de cretă zdrobită, pe jumătate plin cu cenuşi mucede şi cu gunoaie fără forme sau chip.

- Ia, uite-l pe Şoricilă! Viu şi nevătămat! am strigat eu din nou, pe când mă întorceam cu motanul în braţe.

- Păi, zise tata-mare cu adâncă revelaţie, chiar mă miram eu ca Belzebut însuşi, în toată spurcăciunea lui drăcească, să-şi dea atâta grozavă străduinţă, numai şi numai ca să spulbere de pe faţa pământului un păcătos de motan!

Dar partea cea mai bună a acestei pogorâri infernale a fost că, din ziua aceea, de pe prichiciul lustruit al ferestrei mele, puteam să admir nestingherit laguna verde-sinilie a Buhazului, dincolo de care se deschidea acoperişul de argint vechi al mării şi fereastra translucidă de la marginea lumii, dinspre care, în primăvara aceea, am văzut prima oară cum un fluviu de păsări exuberante se apropia în valuri fremătătoare peste harta provizorie a bălţilor, aducându-ne, poate, vestea cea bună că, dincolo de hărţile scufundate ale coşmeliei lui moş Antonov, mai dăinuia totuşi o lume albastră, senină şi liberă, dar pe care numai zborul ar mai fi reuşit s-o atingă vreodată.

În vreme ce undeva, dincolo de cocoaşa de calcar a podişului din spatele meu, începeau gardurile din sârmă ghimpată şi groparul-balaur al *Canalului*, unde mii de viermi neadormiţi ai pământului rodeau, zi şi noapte, din mal, cu faţa-n ţărână şi cu tălpile prinse în pulberea mereu vânturată a lumii.

Daniela SITAR-TĂUT

DESPRE O ALTĂ POSIBILĂ PERIODIZARE A ISTORIOGRAFIEI...

(Urmare din pagina 6)

6. Ce ar fi de făcut? Sugestii pentru o istoriografie pragmatică

Obiectivitate analitică; reevaluarea istoriilor anterioare; compartimentarea perioadelor literare în funcţie de marii domnitori; perspectivă pluralistă; amplasarea autorilor într-un spectru geopolitic, social, spaţial mai vast, european sau universal, conform seriilor *particular/universal, margine/centru, istoricitate estetică/etică (pluridisciplinară), balcanic/european;* abandonarea epigonismului călinescian; aproprierea viziunilor istoriografice externe; reticenţă în faţa literaturii contemporane până la... clasicizare.

Note:

1. Lucrare prezentată în 21 noiembrie 2012, la Colocviul Internaţional *„Cum să scriem astăzi o istorie a literaturii române"*, organizat de Institutul de Literatură Mondială al Academiei Slovace de Ştiinţe, Catedra de limbi romanice a Facultăţii de Litere a Universităţii Komenský din Bratislava, Departamentul de românistică din cadrul Facultăţii de Litere a Universităţii Caroline din Praga, Institutul Cultural Român din Praga, în baza grantului de cercetare VEGA V-12-055-00, *Dejiny rumunske literatúry (literárne dianie v kultúrom priestore) / Istoria literaturii române (procese literare în spaţiul cultural).*
2. http://ro.wikipedia.org/wiki/Istoriografie.
3. G. Călinescu, ***Istoria literaturii române de la origini până în prezent***, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Minerva, Bucureşti, 192, pp. 708-709.

Ilie SĂLCEANU

CAROLINA

(Urmare din pagina 17)

Şi împăratul Carol al VI-lea i-a răspuns cu bunăvoinţa unui tată fericit pentru că în acelaşi an, în aceeaşi zi, în 13 mai s-a născut fiica sa, Maria Terezia, şi a întărit spusele baronului. Aşa este, imperiul nostru e veşnic, iar baronul Casttner a dormit săptămânile şi lunile următoare cu mesajul imperial sub pernă.

Cetatea de pe insulă se ridica sub ochii baronului Casttner, un patrulater cu colţuri, îngrădind un alt patrulater. Dar patrulaterele nu erau fieştecum, laturile lor erau arcuri de cerc îndoite înăuntru. Baronul Casttner a fost doborât de un priapism şi i-a trebuit o lună să priceapă de ce: planul cetăţii întruchipa o vulvă, iar zidurile erau petalele din jurul ei.

Călca prin cetatea încă în construcţie şi s-a dumirit într-un târziu. În ziua aceea a scrutat cetatea în lung şi în lat, de la malul stâng la malul drept, a urcat pe unul din ziduri şi a păşit pe creasta lui, întrebându-se ce i se întâmplă. E adevărat că soţia lui era la Viena şi, ca orice nevastă de militar, îl aştepta cu răbdare, iar el, la rândul lui, era învăţat din tinereţe cu campaniile militare îndelungate. Când sângele îi clocotea în vene şi inima i se zbătea în coşul pieptului la vederea unei glezne de femeie, baronul ştia să-şi păstreze cumpătul, să nu-şi piardă buna educaţie, nici manierele alese şi bine însuşite din copilărie. Şi în insulă, la vremea construcţiei cetăţii, nu era picior de femeie. Dacă ar fi văzut o şuviţă de păr fluturată în vânt, ar fi înţeles. Ca oricărui armăsar pur sânge, i s-ar fi învolburat privirea.

Dar nu. Prin insulă nu trecea nimeni de parte femeiască. Nici ţărănci valahe în opinci cu broboada legată sub bărbie, lăsând la vedere numai nasul şi fruntea arsă de soare. Insula era doar a bărbaţilor; în nopţile liniştite, cu lună plină, sforăitul lor se legăna în ritmul valurilor.

S-a lămurit după ce a coborât de pe ziduri şi s-a trezit chiar în mijlocul cetăţii. Păşea, a ridicat un picior, urma să-l aşeze pe pământ şi să-l ridice pe celălalt, când un gând l-a izbit în faţă. A fost ca explozia unui şrapnel. Îţi scoate ochii, îţi smulge obrajii, îţi arde părul şi în urma ei rămâi neom. Este o femeie, cetatea este o femeie, poate insula este o femeie şi cetatea a fost astfel construită pentru că era pe pântecul unei femei, şi-a zis el. Carolina-Carolina, a şuşotit, dar nu oricum, şoaptele lui cântau, dezmierdau.

A sărit într-un picior, nu putea mai mult, nu putea să-şi desprindă ambele picioare din ţărână, era prea grăsuliu locotenent-colonelul imperial. Primul fapt observat a fost că nu îi mai pasă de Eleonora, soţia lui, lăsată undeva, într-o casă nu împodobită, ci acoperită de flori, cu odăi luminoase, sclipind de curăţenie.

Până atunci avea obiceiul ca serile să se retragă în cea mai dosnică încăpere a clădirii comandamentului, proaspăt construită în mijlocul cetăţii, să sufle flacăra lumânărilor şi să intre la adăpostul întunericului. Se trântea într-un fotoliu pe care anume l-a comandat tocmai la Praga, moale, unde i se cuibărea dosul lui lat, dar bătătorit în nenumăratele ceasuri petrecute călare pe cei mai focoşi armăsari ai imperiului, şi încerca prin beznă să-şi ghicească formele propriei bărbăţii. O simţea în podul palmei, încinsă, dar socotea că nu e de-ajuns, se străduia să-i distingă forma alungită, uşor îngroşată la capăt şi izbutea când ochii i se obişnuiau cu bezna.

Din momentul acelea se înviora brusc. Avea starea celui ce, o vreme descumpănit, este dintr-odată încredinţat că poate controla situaţia. Întrevedea genunchii goi ai baronesei, coapsele ei prelungi şi întunecimea adăpostită de pântecul ei strălucitor.

Baronul Casttner nu a priceput niciodată ce i se întâmplă. A lăsat în urma lui o cetate, ziduri puternice de douăzeci şi cinci de metri grosime, cu bastioanele Carol, Eugen, Waliss, Mercy, cu numele împăratului şi al celor mai importanţi generali ai săi, a săpat tuneluri între cetate şi întăriturile de la capătul ei de sus, o biserică şi depozite de pulbere, cazărmi pentru soldaţii imperiului, dar nu a înţeles nicio clipă prefacerile din sufletul său.

Când a urcat în corabia albă, cu un singur catarg şi o singură velă, albă şi ea, şi în timp ce vasul se depărta şi zidurile cărămizii ale cetăţii se micşorau, a simţit întâi o usturime în gâtlej, apoi ceva greu ce îi îneacă traheea. A tuşit. A fost o tuse zgomotoasă, i-a înfundat plămânii, i-a pierit aerul, dar a scăpat. Când a ajuns în faţa Orşovei şi vasul s-a apropiat de schelă, după ce i s-a întins o punte pe care locotenent-colonelul imperial, baronul Casttner, să calce, şi-a mai aruncat o dată privirea în josul Dunării, spre insulă, şi a icnit, „Carolina, Carolina!", cu un glas tânguit.

(Fragment din romanul ***Apocalipsa după Mahomed****, în curs de apariţie)*

Florian ROATIŞ

DESTIN NAŢIONAL ŞI FILOSOFIE UNIVERSALĂ

(Urmare din pagina 5)

O consistentă parte a III-a abordează problemele învăţământului românesc, cu experienţa omului de la catedră. Autorul se arată intens preocupat de reforma din educaţie, relevându-i minusurile, fără a-şi ascunde o uşoară dezamăgire generată de faptul că mereu o luăm de la început – confirmându-l astfel pe Cioran –, negăsind cheia unei atât de necesare continuităţi. Autorul vede mai degrabă părţile bune – adică jumătatea plină a paharului – ale şcolii româneşti, confirmate **inclusiv** de succesul tinerilor care studiază sau rămân în străinătate. Şi totuşi, nu-şi poate reprima nemulţumirea că învăţământul nostru rămâne mereu în postura de Cenuşăreasă sau, în orice caz, de rudă săracă! Subfinanţarea acestuia, condiţia socială modestă a cadrului didactic, demotivarea învăţării, întrucât viaţa reală confirmă că avantajele materiale nu îşi au izvorul decât rareori în nivelul şi calitatea pregătirii, sunt câteva dintre obstacolele care stau în calea accederii învăţământului românesc la un statut cu adevărat european.

Autorul abordează şi probleme punctuale din „grădina" şcolii româneşti. Una este lipsa Eticii din programa şcolară, handicap resimţit de adolescenţii aflaţi, firesc, în căutare de repere morale. Sigur, reeditarea manualului de *Etică* pentru clasa a VIII-a al lui Dimitrie Gusti şi Ion Zamfirescu din 1939, propusă de autor, este o soluţie, dar numai de moment. Ea are însă şi meritul de a reaminti nivelul învăţământului românesc interbelic.

O problemă pe care Grigore Spermezan – un cititor împătimit – nu o putea eluda, este cea a lecturii. Călătoriile sale în SUA, Italia, Franţa etc. i-au relevat nu numai anemia lecturii, ci şi *„lipsa cărţilor din peisajul domestic"*. Se citeşte foarte puţin în Occident, afirmă el. La acest capitol, crede G. Spermezan, îi egalăm pe occidentali. În general, oamenii *„mai mult se uită decât citesc şi mai mult ascultă decât gândesc"*. Pledoaria sa este pentru carte, pentru lectură, fiind oripilat de vocabularul sărac şi argotic al tinerilor fascinaţi de Garcea. Cât priveşte viitorul cărţii, G. Spermezan este optimist, convins – ca şi Umberto Eco – că aceasta nu va dispărea în confruntarea cu Internetul: nu este simplu să citeşti un roman (***Anna Karenina***!) pe monitor şi, în plus, te lipseşti de deliciile produse de deschiderea, închiderea sau răsfoirea unei cărţi.

În sfârşit, ultima parte constituie un expresiv caleidoscop filosofic, ce devoalează câteva din preferinţele din domeniu ale lui Grigore Spermezan.

În Socrate, cel care trezea în discipoli întrebări şi frământări fără a le oferi răspunsul aşteptat, ba mai mult, recunoscându-şi neştiinţa (*„Ştiu că nu ştiu nimic!"*) – scandalizând pe concetăţenii săi, care l-au sortit morţii –, autorul vede filosoful prin excelenţă. Şi aceasta atât pentru că esenţa filosofiei este întrebarea (iar nu răspunsul), cât şi mai ales pentru că Socrate a avut curajul de a muri conform principiilor sale. Analiza magistrală făcută dialogului platonician, ***Apologia lui Socrate***, probează nu numai o bună cunoaştere a filosofiei greceşti, ci şi preferinţa pentru cel care a fost *„primul martir al filosofiei"*. Socrate este considerat apoi drept precursor al gândirii critice, autorul realizând fine disociaţii între realismul gnoseologic profesat de acesta şi fenomenalismul sofiştilor care, punând accentul pe arta persuasiunii, au relativizat adevărul.

De o mare frumuseţe şi claritate este şi eseul care abordează una dintre definiţiile date filosofiei de către David Armeanul, în secolul VI, şi anume *„filosofia ca pregătire pentru moarte"* (mélete thanatou). Las cititorilor plăcerea de a descoperi la lectură acest sens uitat al iubirii de înţelepciune, la fel şi opinia lui Grigore Spermezan despre Holocaust, despre filosofia lui Wittgeinstein, ca şi despre gândirea critică a lui Edward de Bono, teoreticianul gândirii laterale.

Densă şi alertă în expunerea sa ideatică, scrisă cu talent literar şi cu onestitate, cartea profesorului doctor Grigore Spermezan constituie o lectură utilă pentru orice categorie de cititori.

Corneliu NEAMŢU

DESPRE *NOAPTEA GREIERILOR*

(Urmare din pagina 5)

Şi, fiindcă autoarea face referire la cantata ***Carmina Burana***, se poate spune că însăşi cartea este imaginea în oglindă a operei lui Karl Orff. Viaţa, exprimată cu mijloacele prozei, devine în această carte şi cântec de leagăn, şi nopţi negre ca păcura, şi furtună devastatoare, şi clinchet de clopoţei, şi cioburi de sticlă, şi sunete dezlănţuite de trompete şi spaime, dar şi târât de greieri într-o pace adâncă, în amurgul cald al unei seri de septembrie la malul stâncos al mării, în mijlocul unei tăceri blânde, impregnate poate chiar de puţină fericire. Să nu uităm că, aşa cum spune şi unul din eroii autoarei, *„Fericirea este un dar genetic, fiecare primeşte la naştere acest dar preţios care se dezvoltă sau se pierde"*, uneori printr-un mic gest greşit, aş adăuga eu.

Lecţia lui Bruno sau a lui Yann, două personaje cheie ale cărţii, ar putea fi scrisă cu majuscule: *„Nu poţi crede, aprecia, evalua cu adevărat ce se întâmplă altora decât după ce ai trecut tu însuţi prin întâmplări asemănătoare"*. Renaşterea lui Bruno, falsul vagabond şi cocainoman, din creuzetul existenţial al decăderii în care nedreptăţile vieţii îl aruncaseră, dovedeşte că aproape fiecare om rătăcitor pe căi întunecate poate să aibă o şansă de ieşire la suprafaţă. În cazul de faţă, treptele pe care Bruno le urcă spre lumină sunt suferinţa, disperarea, compasiunea şi, în final, iubirea a tot salvatoare şi regeneratoare.

Este interesant că şi în această carte fundalul acţiunilor este plasat în secţia cea mai „fierbinte" a unui spital, şi anume la temuta secţie de terapie intensivă, spaţiu în care, observ fără să vreau, se produc marile revelaţii ale autoarei. Este de bănuit că a avut ea însăşi prilejul să resimtă că în acest spaţiu oamenii revin la dimensiunile lor reale, iar sunetul cernerii gândurilor este mai palpabil.

Ar mai fi multe de spus, dar închei prin a recomanda această carte, datorită căreia, dacă începi să o citeşti, uiţi de timp, de ora mesei, de micile mari obligaţii cotidiene, făcând cunoştinţă cu acea parte uneori foarte greu vizibilă a autorului, acea parte care se numeşte talent şi care, ca un iceberg, este ascunsă în spatele convenienţelor vieţii de zi cu zi.

Mihaela ROTARU

REPERE ÎN PROXIMITATEA MORŢII...

(Urmare din pagina 8)

Ritul morţii în ceremonialul de ieri şi de azi, particularităţile obiceiurilor de înmormântare înregistrate în spaţiul investigat ne argumentează conservatorismul şi arhaicitatea unor zone care suscită interesul cercetătorului. Dincolo de unitatea structurală a obiceiurilor româneşti de înmormântare, remarcăm, aşadar, o anume diferenţiere, dar şi un amplu proces de degradare, de dezintegrare a unor aspecte legate de această realitate ceremonială, sau de restrângere a ariei lor de circulaţie.

BIBLIOGRAFIE:

• Bunea, Ioan, 2003, ***Rosturi în eternitate. Cuvânt de învăţătură la botez, cununie şi înmormântare***, Ed. Limes, Cluj-Napoca;
• Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, 1994, ***Dicţionar de simboluri***, Ed. Artemis, Bucureşti;
• Durkeim, Emile, 2002, ***Regulile metodei sociologice***, Ed. Polirom, Iaşi;
• Ghinoiu, Ion, 1999, ***Lumea de aici, lumea de dincolo. Ipostaze româneşti ale nemuririi***, Ed. Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti;
• Iluţ, Petru,1997, ***Abordarea calitativă a socioumanului***, Ed. Polirom, Iaşi;
• Larchet, Jean-Claude, 2006, ***Tradiţia ortodoxă despre viaţa de după moarte***, Ed. Sophia, Bucureşti;
• Nicoară, Toader, 1997, ***Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală şi mentalităţi colective***, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca;
• Rădulescu, Adina, 2008, ***Rituri de protecţie în obiceiurile funerare româneşti***, Ed. Saeculum I.O., Bucureşti;
• Suiogan, Delia, 2006, ***Simbolica riturilor de trecere***, Ed. Paideia, Bucureşti;
• Văetişi, Şerban, 2008, ***Noile teorii etnografice şi conceptul de descriere a culturii. Cu o evaluare critică şi contribuţii la dezvoltarea etnografiei în România***, Ed. Fundaţiei pentru Studii Europene, Cluj-Napoca;
• ***Sfântul înger păzitor***, Ed. Panaghia.

Ramona Andreea MUREŞAN

FUNDAMENTAREA FILOSOFICĂ A MITULUI COSMOGONIC...

(Urmare din pagina 19)

Prin implicarea eului poetic în figurarea acestei viziuni sunt construite noi lumi şi noi raporturi. Actul trecerii mitului în poezie este unul complex, implicând, în primul rând, readaptarea materialului ideologic, transfigurarea sau chiar sublimarea datelor mitice, ajungându-se la constituirea unui mit poetic. Acesta este cazul lui Nichita Stănescu, pentru care cosmogonia lumii ajunge să însemne în esenţă o cosmogonie a poeziei. Poetul devine constructor de lumi, îşi asumă atribute demiurgice, devenind el însuşi acel Unu indivizibil, atotputernic, identificându-se total cu propria-i creaţie. Actul scrierii cu propriul sânge devine la Stănescu un dat necesar artei adevărate: *„Eu nu sunt altceva / Decât o pată de sânge / Care vorbeşte"*.

Sub aspect ideologic, putem vorbi despre diversele influenţe exercitate asupra poeţilor, pornind de la textele vedice şi mergând cu filiaţia până la teoriile psihologice moderne. Ceea ce trebuie reliefat încă o dată este că, atât la Eminescu, cât şi la Stănescu, actul creaţiei comportă o sublimare a materialului ideologic în expresii originale şi irepetabile. Miturile cosmogonice vehiculate de-a lungul timpului trebuie să le fi fost cunoscute poeţilor, dar efortul lor de sinteză şi de prelucrare a prevalat în procesul creaţiei, astfel încât sursa de inspiraţie a trecut în plan secund. Apropiindu-se de problema genezei din perspective diferite, Eminescu şi Stănescu dau termenului accepţiuni diferite. Prin urmare, distingem la acest nivel o primă delimitare de viziune. Avem, pe de o parte, geneza ca naştere a lumii, iar la antipod se conturează viziunea genezei ca naştere a cuvântului. Pornind de la această constatare, surprindem conceptele-pereche pe care se sprijină figurarea cosmogonică la cei doi poeţi. Punctul comun îl constituie nivelul figuraţiei materiale, obiectele fenomenale din care se compun lumile fiind aceleaşi. Se impune şi aici precizarea că, deşi operează cu aceleaşi elemente, Stănescu le redefineşte, dându-le o nouă accepţiune.

BIBLIOGRAFIE:

• *** ***Biblia sau Sfânta Scriptură a vechiului şi noului testament***, Editura Lowe and Brydon (Printers) Limited, London, 1978.
• Călinescu, G., ***Opera lui Mihai Eminescu***, vol. I – II, Editura Hyperion, Chişinău, 1993.
• Clark, Ella Elizabeth, ***Indian legends of Canada***, Editura McClleland & Stewart Limited, reprinted 2000.
• Bachelard, Gaston, ***Aerul şi visele***, Editura Univers, colecţia *Studii*, Bucureşti, 1997, traducere de Irina Mavrodin.
• Bachelard, Gaston, ***Apa şi visele***, Editura Univers, colecţia *Studii*, Bucureşti, 1999, traducere şi tabel bibliografic de Irina Mavrodin.
• Bachelard, Gaston, ***Pământul şi reveriile voinţei***, Editura Univers, colecţia *Studii*, Bucureşti, 1998, traducere de Irina Mavrodin.
• Eliade, Mircea, ***Aspecte ale mitului***, Editura Univers, Bucureşti, 1978, în traducerea lui Paul G. Dinopol, cu o prefaţă de V. Nicolescu.
• Munteanu, Ştefan, ***Filosofia indiană şi creaţia eminesciană***, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1997.
• Pamfile, Tudor, ***Mitologie românească***, Editura All, Bucureşti, 1997.
• Vlăduţescu, Gheorghe, ***Filosofia legendelor cosmogonice româneşti***, Editura Paideia, Bucureşti, 1998.

Nancy BURKE

Nancy Burke face parte din categoria autorilor migranţi, pentru care poezia scrisă în limba maternă ţine locul patriei. Născută în Connecticut, SUA, a făcut studii în America, Franţa şi Spania. A absolvit Colegiul Radcliffe de la Universitatea Harvard, a urmat studii doctorale şi s-a stabilit apoi la Toronto, unde a predat literatură americană şi canadiană. În 1990 pleacă la Varşovia ca profesor de literatură nord-americană; fiind, în acelaşi timp, şi directoarea Centrului de Studii Canadiene până în 2006. Se stinge pe neaşteptate în urma unei operaţii banale, regretată de toţi care au descoperit-o prea târziu. A publicat numeroase studii literare şi a tradus din autorii polonezi contemporani. Volumele ei de poezie: ***Images while Drowning*** (*Imagini din timpul înecului*, 1996), ***Mirrors of Memory*** (*Oglinzile memoriei*, 2000), ***Scorched Earth*** (*Pământ pârjolit*, 2003), traduse în poloneză, rusă şi sârbă, sunt o sensibilă mărturie a trecerii ei prin lume. Traducerile acestea intenţionaseră să fie o surpriză pentru Nancy, dar n-a fost să fie...

La început

la începutul fiecărui an
încerci să pui ordine în lucruri,
îţi deretici camera, aranjezi prin sertare,
pui actele în dosare, arunci

resturile

toate resturile acumulate
din viaţa ta aglomerată,
care se adună an-de-an -
munţi de bileţele, scrisori, fotografii,
amestecate cu documente importante

e dureros
să le vezi pe toate
şi să priveşti înapoi

cine oare se va obosi în viitor
să examineze lucrurile importante
doar pentru noi înşine?

resturi

iar viaţa, ca o cutie poştală dezafectată,
prăfuită de timp,
se umple de frânturi
din realitatea îngrămădită

şi ceea ce ai fost
şi ceea ce ai însemnat
devin - în ultimă instanţă -
hârtii,

fotografii decolorate
şi forme

apoi cenuşă

începe un alt an,
nu poţi să stai pe loc,

vei păstra şi aduna
frânturi
care sunt de fapt sinele tău.

Meditaţii de iarnă

Fixează-ţi privirea pe un pom desfrunzit
pe un câmp îngheţat
târziu în decembrie,
soare puternic şi frig.
Sentimentul că îmbătrâneşti
îţi invadează sufletul
ca şi crivăţul dinspre hotarul de est.

Fixează-ţi privirea pe un câmp gol
pudrat cu perle lucitoare,
cu copaci goi şi negri înfipţi în el.
Timp de meditaţie
despre contraste şi lipsa de sens.

Pădurea - neagră şi de argint -
încoronată de lumina de iarnă,
care aici nu reflectă,
spunându-ne ceva semnificativ,
spunându-ne să fugim.

Amintirile celorlalţi

Amintirile celorlalţi
mă spală ca ploaia
toate viţele cu pagini secrete
şi, când se deschid,
lasă urme adânci
ca ácele grindinii
şfichiuindu-mi obrazul.

La întâmplare

Gânduri întâmplătoare
duminică seara
într-un oraş rece, neprietenos,
departe de casă,
unde lumea trece cu feţe îngheţate
iar cerul e plin de negură.

Oare chiar eu am ales ţara asta?
Am văzut, oare, un loc diferit?
Acum vântul mătură hârtiile murdare,
lovindu-mă peste faţă.

Un vizitator

Un străin aşteaptă
să apese soneria de la uşă
iar tu încerci să-ţi aminteşti
când l-ai mai văzut acolo.

O dorinţă din trecut.
Va aduce acum ce i-ai cerut?
Va împlini ce-ai visat?
De ce-ţi doreşti aşa mult să fie adevărat?

Ascultă atent.
Cu ochii închişi.
Acum uşa s-a şi deschis.
Care-i surpriza?

Iubirea

Iubirea
ca o pată lăsată de afine
pe gură sau dinţi
greu de şters -
dar se poate face

cu efort.

El paso por la tierra

Trei ceasuri
a aşteptat la răscruce de drum
privind maşinile ce treceau
privind şi aşteptând
ştiind că va veni clipa
când ea o să apară.

Te-a aşteptat cineva atât de mult
pe tine
ţi-a întins cineva mâna
ca să te treacă peste prăpastie
sau peste drum
ca şi cum ar fi fost
răscrucea vieţii lui?

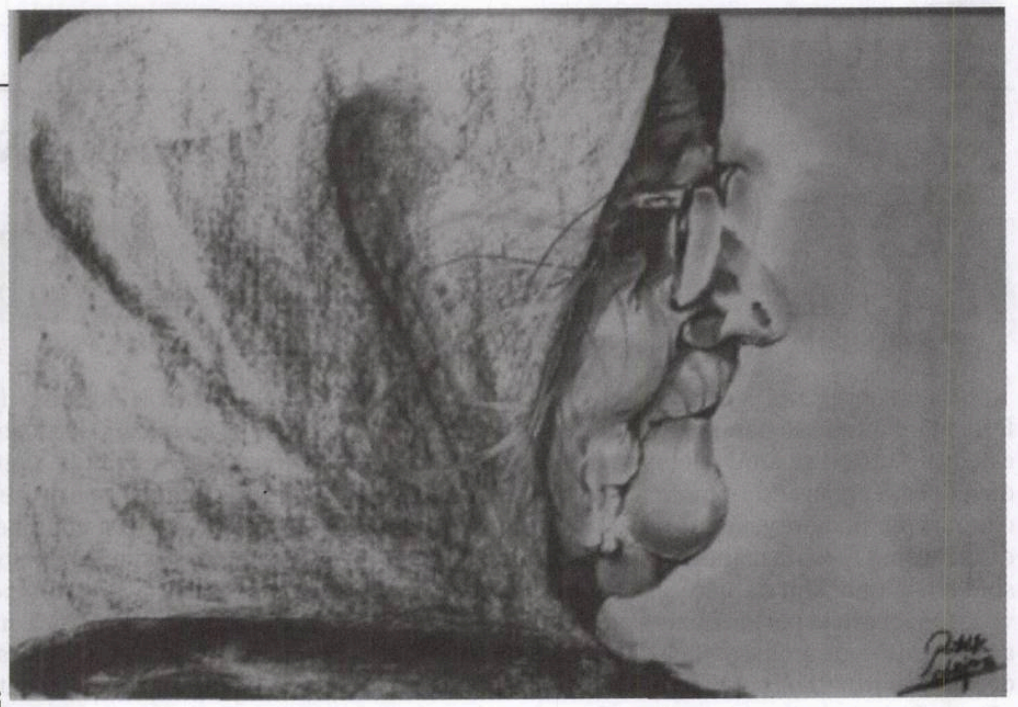

RITOK Lajos

Trecem pe aici doar odat'
iar pe drum
suntem nespus de singuri.

Istanbul - factorul uman

Secole de istorie
în fluxul şi refluxul
negrului Bosfor,
opulenţa imperiilor
care-au fost şi s-au dus
cu puterea spăşită
de timp nemilos.
Splendoarea Bizaţului,
bogăţia Constantinopolului,
şi gloria otomanilor,
au rămas acum doar
în monumente, vitrine de muzeu,
pe pereţi prăfuiţi de timp.

Doar marea rămâne
neatinsă de veacuri

iar dinspre Asia,
o femeie cu ochi înnoptaţi
priveşte peste ape
aşteptând,
cu tristeţea-n priviri.

Trenod

Unde sunt mâinile
care se-ntind să atingă?

Unde sunt vocile
ce-ar trebui să ţipe de bucurie?

Mi-au smuls inima
şi-au pus în locul ei un trandafir.
Spinii mă vor înţepa
şi voi şti
că mai trăiesc.

Enigmă

Tu tot mai crezi în basme
ce sfârşesc cu bine,
în iubire.
Tu tot mai crezi în bunătate,
în inimi altruiste,
în compasiune.

Tu tot mai speri să fii consolat
când oamenii îşi întorc faţa
iar vântul îşi urlă ura
peste ferestrele cu jaluzele.

Ca să te cruţe -
toate oglinzile au fost sparte
şi nu mai poţi să-ţi vezi chipul.

Din volumul ***Wypalona Ziemia - Scorched Earth*** (*Pământ pârjolit*), Torun: Algo, 2003

Prezentare şi traducere de
Ana OLOS